ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İSLAM TARİHİNDE ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

6. CİLT

BELÂZÜRÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

BELÂZÜRÎ

6

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler

BELÂZÜRÎ

6. CİLT

Amr b. Teym - Sakîf

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 174

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi	:	25
Kitabın Adı	:	ENSÂBÜ'L-EŞRÂF İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler, 6. Cilt
Müellifi	:	Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud el-Belâzürî (ö. 279/892-93)
Özgün Dili	:	Arapça
Editör	:	Prof. Dr. Adnan Demircan
Çeviren	:	Prof. Dr. Musa K. Yılmaz Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Vehbi Şahinalp
Son Okuma	:	M. Macit Yangın, Yazma Eser Uzmanı Dr. Menderes Velioğlu, Yazma Eser Uzmanı
Arşiv Kayıt	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Reisülküttab, nr. 597
Kapak Görseli	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Reisülküttab, nr. 597, 1b
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti.
Baskı	:	Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş. Cihangir Mh. Güvercin Cd. No:3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar / İtanbul Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 44452
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul, Mayıs 2025
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî
İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler, *Ensâbü'l-Eşrâf*

1. Belâzürî 2. Ensâbü'l-Eşrâf 3. Tarih 4. Nesep İlmi 5. Tabakat

ISBN: 978-975-17-6191-0 (6. c) / 978-975-17-4747-1 (Tk)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel. : +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
tuyek@ktb.gov.tr
www. yek. gov. tr

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İSLAM TARİHİNDE ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

6. Cilt

Amr b. Teym - Sakîf

(İNCELEME-ÇEVİRİ)

BELÂZÜRÎ

(ö. 892-893)

Editör

Adnan Demircan

Çeviren

Musa K. Yılmaz

Mehmet Vehbi Şahinalp

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

Mür b. Üd b. Tâbiha'ın Nesebi 17
Şürahbîl b. Hasene 18
Benî Abdullah b. Dârim'in Nesebi 27
Hâcib b. Zürâre 27
Amr b. Zübeyr ve Lebîd b. Utârid b. Hâcib b. Zürâre 31
Muhammed b. Umeyr b. Utârid 34
Lakît b. Zürâre b. Udüs 37
Ebü'l-Hâris b. Zürâre 44
Hüzeyme b. Zürâre 45
Mâbed b. Zürâre ve Çocukları 47
Benî Temîm ve Zürâre'nin Üvâre Günündeki Haberleri 53
Huleyd Ayneyn ile Cer'ir b. Atıyye'nin Atışması 57
Kurâd b. Hanîfe 58
Ubeydullah b. Mudârib 60
Benî Mücâşi b. Dârim'in Nesebi 64
Akra' b. Hâbis 65
Nâciye b. İkâl 68
Sa'sa'a b. Nâciye 68
Şair Ferezdak'ın Babası Gâlib b. Sa'sa'a 70
Ferezdak 72
Ferezdak'ın Vefatı 85
Ferezdak'ın Nevvâr ile Evlenmesi 87
Ferezdak ile Cerîr'in Atışması 92
Ferezdak'ın Eşleriyle İlgili Şiirleri 97
Ferezdak'ın Nevvâr'ı Boşaması 100
Ferezdak'ın Halkla İlişkileri 102
Ferezdak ve Yöneticiler 105
Ebû Humâr b. Nâciye 114
Arfece b. Nâciye 114
Hutât b. Yezîd b. Alkame 116
Abdullah b. Hakîm b. Ziyâd 117
Birinci Külâb Günü 117
Hâris b. Şüreyc 119
Ebû Tahme Hüreym b. Ebû Tahme 120

Hâris b. Beybe 121
Şair Baîs 123
Heshâs 124
Asbağ b. Nübâte 125
Abdullah b. Nâşire 126
Benî Nehşel b. Dârim'in Nesebi 128
Hâlid b. Mâlik 128
Nu'aym b. Sevlâ b. Mes'ûd 131
Aynu Ebâğ Günü 133
Damre b. Damre 136
Nehşel b. Harî 138
Yezîd b. Nehşel 139
Hakîm b. Hâris b. Nehîk 140
Hâzim b. Hüzeyme 143
Muhammed b. Ribât 145
Benî Tuheyye'nin Nesebi 146
Sicf ve Huntef 148
Ya'lâ b. Ümeyye 150
Benî Yerbû b. Hanzale'nin Nesebi 153
Suhaym b. Vesîl 154
Uteybe b. Sâid el-Fürsân 155
En Yakışıklı Gençler 157
Attâb b. Hermî b. Riyâh 158
Ka'neb b. Attâb 160
Attâb b. Verkâ 164
Şebes b. Rib'î 166
Seleme b. Züeyb 166
Cez b. Sa'd 168
Huşeyş b. Nimrân 171
Ebü'l-Küheym Züheyr 174
Uteybe b. Hâris 175
Rebî b. Uteybe 181
Uteybe'nin Diğer Çocukları 183
Vâkıd b. Abdullah 185
Mâlik ve Mütemmim b. Nüveyre 186

Surad b. Hamre 187
Kirvâş b. Avf 188
Esved b. Evs b. Humre 190
Vekî b. Hassân 192
Hârise b. Zeyd ve Zerrâ b. Zeyd 197
Ebû Müleyl ve Kuşâve Günü 198
Benî Dubârâ'dan Olanlar 200
Anber b. Yerbû'un Çocukları 202
Gabît Günü ve Üseyd b. Hinâe 203
Bu Hişâm İbnü'l-Kelbî'nin rivayetidir. Onun dışındakilere göre, bu beyitleri söyleyen kişi Hârise b. Bedr el-Gudânî'dir. 207
Natf b. Hayberî 207
Rebîa b. Gisl 209
Sa'du'r-Râbiye 210
Benî Küleyb b. Yerbû b. Hazala'nın Nesebi 211
Cerîr b. Atıyye 212
Küleyb b. Yerbû 244
Hanzale'nin Çocuklarından Kalanların Nesebi 248
Hanzale'nin Çocukları 248
Dâbi b. el-Hâris 248
Mîcâs 250
Ebû Huzâbe 253
Gâlib b. Hanzale'nin Çocukları 256
Kays b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'in Çocukları 258
Benî Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'in Nesebi 259
Kays b. Âsım el-Minkarî 265
Abdullah b. Ehtem ve Amr b. Ehtem 274
Ebû Beşîr 276
Hâlid b. Safvân 277
Şebîb b. Şeybe 306
Abdullah b. Abdullah b. Ehtem 308
Ahnef b. Kays 312
Sa'sa'a b. Muâviye 348
Cez b. Muâviye 348
Müteşemmis b. Muâviye 349

İkrâş b. Züeyb 349
Fur'ân b. A'raf 350
Halife b. Abdukays b. Bev 350
Süleyman b. Halîfe 351
Zeyd b. Cülbe 352
Süleyk b. Yesribî 352
Benî Sarîm'den Olanlar 355
Avf b. Ka'b 357
Zibrikân b. Bedr 357
Kerib b. Safvân b. Şicne 367
Ebû Recâ el-Utâridî 369
Benî Kuray 372
Evs b. Mağrâ 374
Muhabbel ve Vekî b. Umeyre 375
Benî Rebîa b. Kuray 376
Benî Himmân 378
Câriye b. Kudâme 381
Benî Şeybân 382
Uvâfe b. Sa'd'ın Çocukları 385
Cüşem b. Sa'd'ın Çocukları 387
Şair Accâc b. Rü'be 389
İyâs b. Katâde 393
Adî b. Zeyd ve Numân'ın Öldürülmesi 397
Amr b. Temîm Oğullarının Soyu 402
Anber b. Amr b. Temîm'in Çocukları 402
Cündeb b. Anber'in Çocukları 403
Adî b. Cündeb b. Anber'in Çocukları 403
Cühme b. Adî'nin Çocukları 403
Hâris'in Çocukları 403
A'ver'in Çocukları 404
Amr b. Cündeb b. Anber'in Çocukları 408
Mâlik b. Cündeb b. Anber'in Çocukları 410
Huncûd'un Çocukları 410
Ka'b b. Anber'in Çocukları 421
Müceffir b. Ka'b'ın Çocukları 421

Hâris b. Müceffir'in Çocukları 421
Mihcen'in Çocukları 425
Habit b. Amr b. Temîm'in Çocukları 433
Abbâd'ın Çocukları 435
Ka'b b. Amr b. Temîm'in Çocukları 436
Züeyb b. Ka'b'ın Çocukları 437
Mâlik b. Amr b. Temîm'in Çocukları 437
Mâzin b. Amr b. Mâlik b. Temîm'in Çocukları 438
Hurkûs b. Mâzin'in Çocukları 438
Şu'be'nin Çocukları 442
Huzâî b. Mâzin'in Çocukları 443
Enmâr b. Mâzin'in Çocukları 446
Vehb'in Çocukları 446
Urfuta'nın Çocukları 446
Kays'ın Nesebi 494
Fezâre Oğullarının Nesebi 552
Abs b. Bağîd'in Nesebi 598
Abs b. Bağîd'in Çocukları 598
Kutay'a'nın Çocukları 598
Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları 598
Mâzin b. Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları 598
Rebîa b. Mâzin'in Çocukları 599
Revâha'nın Çocukları 599
Ubeyd b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris'in Çocukları 604
Cürve (Yemân) b. Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları 605
Gâlib b. Kutay'a b. Abs'ın Çocukları 605
Mâlik b. Gâlib'in Çocukları 606
Sehm'in Çocukları 614
Hidm b. Avz'ın Çocukları 614
Nâşib'in Çocukları 614
Enmâr b. Bağîd'in Nesebi 619
Enmâr b. Bağîd'in Çocukları 619
Eşca' b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays b. Aylân'ın Çocuklarının Nesebi 619
Eşca' b. Reys'in Çocukları 619

Bekr b. Eşca'ın Çocukları 619
Sübey'in Çocukları 619
Halâve'nin Çocukları 620
Kunfüz b. Halâve'nin Çocukları 620
Sa'lebe'nin Çocukları 620
Abdullah b. Gatafân Oğullarının Nesebi 625
Abdullah b. Gatafân'ın Çocukları 625
Cüşem b. Avf'ın Çocukları 625
Mâlik b. Cüşem'in Çocukları 626
Adî b. Cüşem'in Çocukları 626
Ka'b b. Adî'nin Çocukları 626
A'sur b. Sa'd b. Kays b. Aylân Oğullarının Nesebi 629
Münebbih'in Çocukları 629
Mâlik b. A'sur'un Çocukları 629
Ma'n'ın Çocukları 630
Kuteybe b. Ma'n'ın Çocukları 630
Gunüm b. Kuteybe'nin Çocukları 630
Amr'ın Çocukları 630
Abd b. Gunüm'ün Çocukları 633
Sa'd b. Abd b. Gunüm'ün Çocukları 633
Amr b. Gunüm'ün Çocukları 634
Vâil b. Ma'n'ın Çocukları 634
Selâme'nin Çocukları 634
Hilâl b. Selâme'nin Çocukları 634
Ganî'nin Nesebi 649
Ganî b. A'sur'un Çocukları 649
Gunüm'ün Çocukları 649
Cillân b. Gunüm'ün Çocukları 649
Ka'b'ın Çocukları 649
Avf b. Ka'b'ın Çocukları 649
Sa'd'ın Çocukları 650
Abîd b. Sa'd'ın Çocukları 650
Mâlik b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân'ın Çocukları 653
Sa'lebe b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân'ın Çocukları 653
İtrîf b. Sa'd Oğullarından Bazıları 655

Ka'b'ın Çocukları 656
Ca'de b. Ganî'nin Çocukları 657
Sa'd b. Ca'de'nin Çocukları 657
Abs b. Ca'de'nin Çocukları 657
ADVÂN'IN NESEBİ 662
Amr b. Kays b. Aylân'ın Çocukları 662
Advân'ın Çocukları 662
Zeyd b. Advân'ın Çocukları 662
Vâbiş b. Zeyd b. Advân'ın Çocukları 663
Hâris b. Vâbiş'in Çocukları 663
Muâviye b. Hâris'in Çocukları 663
Nümeyr b. Muâviye'nin Çocukları 663
Navs'ın Çocukları 664
Yeşkür b. Advân'ın Çocukları 664
Bekr'in Çocukları 664
Avf b. Bekr'in Çocukları 664
Amr b. İyâz'ın Çocukları 666
Zarib'in Çocukları 666
Nâc b. Yeşkür b. Advân'ın Çocukları 670
Rühm b. Nâc'ın Çocukları 670
Sa'lebe b. Rühm'ün Çocukları 670
Amr'ın Çocukları 670
FEHM B. AMR'IN NESEBİ 676
Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân'ın Çocukları 676
Kayn b. Fehm'in Çocukları 676
Sa'd b. Fehm'in Çocukları 676
Teym b. Sa'd'ın Çocukları 676
Hasafe b. Kays Oğullarının Nesebi 683
Hasafe b. Kays'ın Çocukları 683
Mansûr b. İkrime'nin Çocukları 684
Hevâzin'in Çocukları 684
Bekr b. Hevâzin'in Çocukları 684
Muâviye b. Bekr'in Çocukları 684
Sa'sa'a b. Muâviye'nin Çocukları 685
Muhârib b. Hasafe Oğullarının Nesebi 685

Muhârib b. Hasafe'nin Çocukları 685
Bekr'in Çocukları 686
Zeyd b. Bekr'in Çocukları 686
Avf'ın Çocukları 686
Şekem'in Çocukları 686
Rebîa b. Şekem'in Çocukları 686
Mürr b. Bekr'in Çocukları 687
Mürre'nin Çocukları 688
Abd b. Mürre b. Bekr b. Umeyre b. Ali b. Ceser'in Çocukları 688
Hevn b. Ali'nin Çocukları 688
Cüşem'in Çocukları 688
Avf b. Hevn'in Çocukları 689
Tarîf'in Çocukları 689
Bezâve'nin Çocukları 690
Muâviye b. Bezâve'nin Çocukları 690
Hidâd'ın Çocukları 690
Sâdire b. Bezâve'nin Çocukları 690
Keyzebân b. Bezâve'nin Çocukları 691
Ganm b. Tarîf'in Çocukları 692
Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe'nin Nesebi 693
Mâzin b. Mansûr'un Çocukları 693
Hâris'in Çocukları 693
Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. 695
Aylân Oğullarının Nesebi 695
Süleym b. Mansûr'un Çocukları 695
İmru'ü'l-Kays b. Bühse'nin Çocukları 695
Hufâf'ın Çocukları 696
Umeyre'nin Çocukları 696
Usayye b. Hufâf'ın Çocukları 697
Riyâh'ın Çocukları 697
Avf b. Yakaza b. Usayye'nin Çocukları 700
Mâlik b. Yakaza'nın Çocukları 702
Abdullah b. Yakaza'nın Çocukları 702
Nâsıra b. Hufâf b. İmru'ü'l-Kays b. Süleym'in Çocukları 702
Mâlik b. Hufâf'ın Çocukları 702
Avf b. İmru'ü'l-Kays b. Bühse'nin Çocukları 703

Semmâl'in Çocukları 703
Harâm b. Semmâl'in Çocukları 705
Abdullah b. Kunfüz'ün Çocukları 712
Behz b. İmru'ü'l-Kays'ın Çocukları 712
Amr'ın Çocukları 712
Sa'd'ın Çocukları 713
Âmir'in Çocukları 713
Hâris b. Bühse b. Süleym'in Çocukları 714
Huyey'in Çocukları 714
Âmir b. Rifâa'nın Çocukları 716
Haneş'in Çocukları 716
Rebîa b. Rifâa'nın Çocukları 716
Amr b. Utbe'nin Çocukları 718
Zafer b. Hâris b. Bühse'nin Çocukları 724
Amel b. Ka'b'ın Çocukları 724
Sa'lebe b. Bühse'nin Çocukları 725
Fâlic'in Çocukları 725
Hilâl b. Fâlic'in Çocukları 725
Umeyr b. Hubâb'ın Çocukları 726
Mâlik b. Sa'lebe b. Bühse'nin Çocukları 727
Sakîf'in Nesebi 735
Münebbih b. Bekr b. Hevâzin'in Çocuğu 735
Sakîf'in Çocukları 735
Avf b. Sakîf'in Çocukları 736
Sa'd b. Avf'ın Çocukları 736
Amr b. Saîd'in Çocukları 736
Ka'b b. Amr'ın Çocukları 736
Zebîne'nin Çocukları 736
Amr'ın Çocukları 737
Mâlik b. Ka'b b. Amr'ın Çocukları 737
Muattib'in Çocukları 737
Mugîre'nin Çocukları 745
Gıyere b. Avf b. Sakîf'in Çocukları 828
Ebû Seleme'nin Çocukları 828
Ukde b. Gıyere'nin Çocukları 834

DİZİN 839

KISALTMALAR

BAE : Ensab Almanya neşri

bkz : Bakınız

çev. : Çeviren

ed. : Editör

ra : Radiyallahu Anhu

RK : Reisü'l-Küttâb

s. : Sayfa

sas : Sallahu Aleyhi ve Sellem

thk : Tahkik

ts. : Tarihsiz

ZZ : Zekkâr-Zirikli neşri.

Mür b. Üd b. Tâbiha'ın Nesebi

Mür b. Üd b. Tâbiha'nin Çocukları

Teym b. Mür: Onun annesi Hav'eb bt. Kelb b. Vebere'dir.

Bekr b. Mür: Onun annesi Şu'ayrâ bt. Dabbe b. Üd'dür. Bunlar Benî Mukâ'is kabilesinde anneleriyle bilinirlerdi.

Gavs b. Mür: Bu, Sûfe ve Rebît (diye de bilinir). Annesinin çocukları yaşamıyordu. Bunun üzerine kadın, "Eğer çocuğum yaşarsa başına bir parça yün takıp Kâbe'ye bağlı (adanmış) biri yapacağım" diye nezretti. Bir erkek çocuk dünyaya getirince adağını yerine getirdi ve baliğ olana kadar oğlunu Kâbe'ye hizmetçi yaptı. Baliğ olduktan sonra oğlunu oradan aldı ama çocuğa "Rebît" (bağlı) denilmeye başlandı.

Sa'lebe b. Mür: O, Zâ'ine'dir. Araplar onun için, "Zâ'ine" (istemeyerek göçtü) derlerdi.

Muhârib b. Mür, *Âmir b. Mür* ve *Kâmil b. Mür*: Bunlar küçük iken vefat etmişlerdir.

Mâzin b. Mür ve *Seleme b. Mür*: Bunların annesi Hav'eb bt. Kelb b. Vebere'dir. Basra ve Mekke arasında yol üstünde bulunan "Hav'eb suyu" ona nispet edilir.

Deniliyor ki: *Ya'fur b. Mür*, *Şebek b. Mür* ve *İrâş b. Mür* adlarında çocukları da vardı.

Zâ'ine'ye gelince, bunlar Benî Hâris b. Zühl b. Şeybân ile birlikte göçtüler. Çölde (badiyede) onlarla birlikteydiler; çölden ayrıldıkları zaman Benî Abdullah b. Dârim ile birlikteydiler.

Çocuğuna "Zâ'ine" denilen Sa'lebe'nin, *Fâdıl b. Sa'lebe* ve *Abdullah b. Sa'lebe* adlarında çocukları oldu.

Muhârib b. Mürr'ün, *Avf b. Muhârib* ve *Eslem b. Muhârib* adlarında çocukları oldu.

Avf'ın *Enmâr b. Avf* adında çocuğu oldu. Onlar Benî Hüceym kabilesinde yetiştiler. Onlara, "Enmâru Benî Hüceym" denilirdi.

Enmâr'ın ise, *Ziyâd b. Enmâr* ve *Amr b. Enmâr* adlarında çocukları oldu.

Eslem b. Muhârib'in, *İmruü'l-Kays* adında çocuğu oldu. Onlar Benî Tağlib kabilesinden Benî Züheyr b. Teym boyunun içindeydiler. Daha sonra kendi kavimlerine döndüler.

Benî Gavs b. Mürr'a gelince, bunlar hacıları ülkelerine uğurlayanlardı. Nihayet onların nesli tükenip kayboldular. Bu gelenek onlardan *Kerib b. Safvân b. Cenâb b. Şicne b. Utârid b. Avf b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm*'e geçti.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o da Harbûz'dan nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Sûfe ailesinden insanları uğurlayan kimse kaldı mı?" diye sordu. Ona, "Sadece bir kadın kaldı" denildi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Bir kadın için, insanları uğurlamak uygun değildir" dedi.

[Şürahbîl b. Hasene]

Kelbî dedi ki: Aynı zamanda Sûfe olan Gavs b. Mür'den birisi Şürahbîl b. Hasene'dir. Bunlar Benî Cumah'ın anlaşmalılarıydı. Onların şeref ve itibarları vardı. Ancak onlardan bir soyun kalıp kalmadığını bilmiyorum.

Kelbî'nin dışındakiler şöyle dediler: Kendilerine "Sûfe" denilen Gavs b. Mür Yemen'e gittiler. Onların Yemen'de; hatta Şam'da da bazı mensupları vardır. Ferezdak bir zaman Şam'da onlardan birisinin evine misafir oldu ve şöyle dedi:

Gavsî'nin kızı bana, "Burada ne işin var?" diyor;
Ve sen doğudan, Irak tarafından olduğun hâlde…

Şürahbîl b. Hasene Habeşistan muhacirlerindendir. Ferezdak'ın şiirinde geçen Gavsî'nin kızı Şürahbîl b. Hasene'nin annesiydi. Babası Abdullah b. Rebîa b. Mutâ idi. Şürahbîl Şam'da vefat etti. Şürahbîl, Ebû Bekr'in (ra) Şam'a gönderdiği şahıslardandı.

Kelbî'nin dışındakiler -ki o da Vâkıdî'dir- şöyle dedi: Şürahbîl b. Hasene'nin babası Abdullah b. Mutâ'dır. Bu zat Kinde kabilesindendir.

Heysem b. Adî dedi ki: Abdullah b. Mutâ Himyer kabilesindendir. Heysem b. Adî'ye göre o Benî Zühre'nin anlaşmalısıydı. Ancak Kelbî'nin sözü daha doğrudur.

Ya'fur'a gelince, onun Me'âfir adında bir çocuğu oldu. Arap tarihçiler Yemen'de olanların, bunun soyundan olduklarını söylüyorlar. Hatta Me'âfir'in kendi kabri üzerine aşağıdaki beyti yazdırdığını söylüyorlar:

Ben Mudar kabilesinden, hür olan Me'âfir b. Mürr'üm;
Himyer kabilesinden, zillete düşecek biri değilim.

Dedi ki: Bugünkü Me'âfirîler şöyle derler: Me'âfir b. Mâlik b. Hâris b. Mür b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb'dür.

Kendisinden neseb ilmi rivayet edilenlerden bazıları dediler ki: Mürr'ün oğulları olan Teym ve Bekr'in annesi Hind bt. Yüheb b. Neha'dır. Hatta bazıları için şu beyit söylenmiştir:

Yolunuzu şaşırdığınızda Numân ile birlikte yürümek, öyle mi?
Üstelik Hind sizin ve Temîm'in annesidir.

Deniliyor ki: Temîm ve Bekr'in annesi, Hind bt. Hâris b. Ka'b'dır. Ancak tüm bu rivayetlerin en doğrusu, Temîm'in annesinin Hav'eb bt. Kelb b. Vebere olduğu yolundaki rivayettir.

Mür b. Üdd'ün eşlerinden birisi de Nadr'ın annesi *Berre*'dir. Berre aynı zamanda Kinâne b. Müdrike'nin iki oğlu olan Mâlik ve Milkân'ın da annesidir. Müdrike Esed b. Huzeyme'nin annesidir. Çünkü Müdrike Huzeyme'nin nikâhı altındaydı. Huzeyme'nin vefatından sonra oğlu Kinâne, makt nikâhıyla[1] babasının eşiyle evlenmiş oldu.

Hind bt. Mür, Vâil b. Kâsıt b. Hinb'in oğulları Bekr, Tağlib, Anz ve Şuhays'ın annesidir.

Tükme bt. Mür ise, Sa'd b. Kays b. Gaylân'ın oğulları olan Gatafân ve A'sar'ı dünyaya getirdi. Tükme aynı zamanda, Mansûr b. İkrime'nin oğulları olan Süleym ve Selâmân'ın da annesidir.

---

1 Makt nikâhı, Cahiliye döneminde kişinin babasının ölümünden sonra üvey annesiyle evlenmesidir. İslâm ile birlikte yasaklanmıştır. (ed.)

Cüdeyle bt. Mür ise, Nühm ve Advân'ın annesidir. Nühm ve Advân Cüdeyle'ye nispet edilirler. Ümmü Sa'd Hüzeym olarak bilinen Âtike ise Kudâa kabilesindendir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bekr b. Mürr'e aynı zamanda "Şu'ayrâ" da denilirdi. Çünkü Neha kabilesinden olan annesi Hind, çocukken onu sallıyor ve "Senin bu kılcıkların (şu'ayrât) hasta etti beni" diyordu. Denilir ki, Cemel Günü, Âişe (ra) ile birlikte savaşan Şu'ayrâ kabilesinden 24 kişi öldürüldü.

Dedi ki: *Âişe bt. Ca'de* de Şu'ayrâ kabilesindendir. Âişe babasının şöyle dediğini rivayet eder: "Bir grup insan içindeydim. Resûlullah (sas) onların yanından geçti; üzerlerine su serpti ve onlara dua etti. Resûlullah'ın serptiği sudan bana da isabet etti." Aynı zamanda Ahnef b. Kays'ın amcası olan Sa'sa'a b. Muâviye, Ca'de'nin kızını istediğinde Ca'de kızını ona vermemiştir. Çünkü Sa'sa'a, "Sen beni evlendirmeden hayvanımdan inmeyeceğim" demişti. Ahnef'in ninesi, Benî Şu'ayrâ'dan Ca'de'nin anneannesiydi. Yine Ahnef'in ninesi, Benî Şu'ayrâ'dan Âmir b. Abdukays el-Âbid'in annesiydi. Onun ismi "Hudayrâ bt. Kâhil" idi. Benî Şu'ayrâ'nın yerleşim alanları Bahreyn'e yakındır.

Benî Şu'ayrâ'dan birisi de *Ebû Bekr b. Sayfî*'dir. Toplumda değer sahibi bir adamdı. Bekr adında bir oğlu ile beraber Sind bölgesinde savaşa katıldı ve orada vefat etti. Şair onun için şöyle dedi:

Ölüm habercileri getirdiler, Bekr'in haberini;
Kabilenin delikanlısıydı; onun ve diğerlerinin efendisiydi.
Ey Ebû Bekr! Akıyor gözyaşlarım;
Nasıl olmasın ki, devam ediyor, gözlerimin çapakları.
Kim savaşabilecek senden sonra ey Safî'nin oğlu?
Ve kim asil develerin üzerindeki yürüyüşte devenin hakkını verecek?

Soyu devam etmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Zâ'ine'den -zannettiğine göre Zâ'ine onların annesiydi- birisi de Kateb'dir. Bu zat, Amr b. Zübeyr Lebîd b. Utârid'in gözüne bir yumruk vurunca ona yardım etmek amacıyla Münzir b. Zübeyr'in gözüne yumruk vuran adamdır. Biz inşaallah bunun haberini

anlatacağız. Ancak Ebü'l-Yakzân'ın, "Zâ'ine bir kadının ismidir." şeklindeki sözü asılsızdır.

Temîm b. Mür b. Üdd'ün çocuklarından birisi *Zeydümenât b. Temîm*'dir. Bunun annesi Safiyye bt. Kayn b. Cisr'dir. Bir diğer çocuğu *Amr b. Temîm*, *Hâris b. Temîm* ve *Yerbû b. Temîm*'dir. Yerbû b. Teym küçükken vefat etmiştir. Bunların annesi Hâris b. Ka'b'ın kız kardeşi Selmâ bt. Ka'b'dır. Deniliyor ki: Onların annesi Zûfâ bt. Dabbe b. Üd'dür.

Hâris b. Temîm'in çocuklarından birisi de *Şakıra*'dır. Adı Muâviye'dir. Ona "Şakıra" denilmesinin sebebi söylediği şu beyittir*:*

İri yarı mızrağı kaldırdı, göğsünün üstüne;
Üzerinde, insanların kırmızı kanları vardı, tıpkı horozibiği (şakıra) gibi.[2]

Muâviye b. Hâris b. Temîm'in -Şakıra- *Avf*, *Cüşem*, *Rümnâ* ve *Ka'b* adlarında çocukları oldu. Bunlar az sayıda insanlar olup, Benî Nehşel kabilesinin anlaşmalılarıydı. Onlar aynı zamanda, muhaddis olan Müzeyyib b. Şerîk b. Mecribe b. Rebîa'nın grubundandılar. Bir de Nasr b. Harb b. Mecribe vardı. Bunlar Benî Nehşel'den sayılırlardı.

Onlardan birisi de *Abdullah b. Süveyd*'dir. Abdullah, şair olan Remse'nin anneden kardeşidir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Avrâ bt. Dabbe, Temîm b. Mürr'ün eşiydi. Eşi ondan hamile kalınca hemen kâhinin yanına gitti ve "Eşim hamiledir; bak bakalım dünyaya ne getirecek?" dedi. O arada kâhin, bir ağacın üzerinde bağıran iri kafalı bir kuş gördü ve "Eşin senin için bir çocuk dünyaya getirecek; bu çocuğun soyu az olacak. Ancak meşhur bir adam onun soyundan gelecek." dedi. Eşi onun için Hâris b. Temîm Ebû Şakıra'yı dünyaya getirdi. Kadın ikinci kez hamile kaldı. Adam kâhinin yanına gitti ve karısının ne doğuracağını sordu. Kâhin bir sırtlan gördü ve "Senin için bir erkek oğlan dünyaya gelecek; ancak soyunda şiddet ve yayılma olacak." dedi. Bu sefer eşi Amr'ı dünyaya getirdi. Eşi üçüncü kez hamile kaldı; tekrar kâhine gitti ve "Ne görüyorsun?" dedi. Kâhin baktı ki gökten yağmur yağıyor ve vadiler sellerle dolmuş. Dedi ki: "Senin için soyu çok olan bir oğlan dünya-

2 (شَقِرة) kelimesi hem kırmızı horoz ibiği manasındadır hem de "şekâiku'n-nu'mân" denilen kırmızı bir bitkinin adıdır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شـقر) maddesi). (çev.)

ya gelecek" dedi. Bu kez eşi Zeydümenât b. Temîm'i dünyaya getirdi. Derken Temîm vefat etti ve Merrân'da defnedildi. Cerîr b. Atıyye şöyle dedi:

Öfkelendirdi beni, mağrur bir şair olarak;
Merrân'da defnedilmiş olan bir kabrin komşusu;
Kuşkusuz o babalarının en mağruruydu ve
Kargaşa ve tahriki miras bıraktı, kibirli olan biz çocuklarına.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Vâil Ebû Ukl, Hâris b. Temîm'i, "Gan" denilen yerde, bir içimlik süt içirerek öldürdü. Şair Ribâb şöyle dedi:

Biz Gan Günü öldürdük Gan'ın ölüsünü;
Ve "Zaman neyi getiriyorsa getirsin" dedik.

Dedi ki: Muâviye b. Hâris b. Temîm de babasına karşılık Vâil'i öldürdü ve şöyle dedi:

İri yarı mızrağı kaldırdı, göğsünün üstüne;
Üzerinde, insanların kırmızı kanları vardı, tıpkı horozibiği gibi.

Benî Şakıra'dan birisi de *Atıyye b. Übey*'dir. Onun Cahiliye döneminde çokça malı vardı. Bu mala göz diken Ka'kâ b. Ma'bed, ona saldırdı ve develerini önüne katıp götürdü. Deniliyor ki: Hâlid b. Mâlik en-Nehşelî, Şakırî'ye bu malı tazmin etti.

Dedi ki: Onlardan birisi de Fâris bölgesinde bulunan Fesâ'daki[3] Hareşe kalesinin sahibi olan *Hareşe b. Mes'ûd b. Vesîme*'dir. İbnü'l-Eş'as onu Derabcird'e tayin etmişti. İbnü'l-Eş'as öldürülünce kaleye sığındı; sonra kendisine eman verilerek Haccâc'a gönderildi. Ancak yolda iken Vâsıt'ta öldü. Çocukları ise Nesâ[4] şehrindeydi.

Benî Şakıra'dan birisi de *Nasr b. Harb b. Mecribe b. Rebîa*'dır. Harb b. Mecribe Hareşe ile beraberdi. Haccâc onu külhaneye -hamamın ateş ocağının bulunduğu odaya- attı. Sonra oradan kurtuldu. Nasr, Müminlerin Emîri Ebû Câfer Mansûr'un komutanlarındandı. Ebû Câfer Mansûr onu bir yıl Fâris bölgesine vali olarak görevlendirdi; ancak daha sonra azletti.

3 Fesâ veya Besa Fâris bölgesinde yer alan bir beldedir. Onunla Şîrâz arasında dört merhale bulunmaktadır. (*Mu'cemü'l-Büldan*).

4 Nesâ, Horasan'da bir beldenin adıdır. Onunla Nisâbur arasında altı veya yedi günlük mesafe bulunmaktadır. (*Mu'cemü'l-Büldan*).

Onlardan birisi de *Yezîd b. Hüzeyl eş-Şakırî*'dir. Onun, toplum içinde bir şerefi ve bir değeri vardı. Aşağıdaki beyitleri söyleyen odur:

Evde tek başıma dua ederdim;
Savaşma fırsatını bana versin diye, onunla ve adamlarıyla.
Talha'nın bahsini orada gizleyeyim de,
Benim konumum ve yaptıklarım orada methedilsin.

Şiirde geçen Talha'dan maksat, Talhatü't-Talahât'tır.

Kelbî dedi ki: Onlardan birisi de *Abdullah b. Süveyd*'dir. Bu zat, şair Remse'nin annesinin oğludur (üvey kardeşidir).

Zeydümenât b. Temîm'in sekiz çocuğu vardır.

Sa'd b. Zeydümenât, *Mâlik b. Zeydümenât* ve *Arf b. Zeydimenat*… Arf, aynı zamanda "Mükessir" diye bilinirdi. Bu üçü, Benî Hamân b. Abdüluzzâ b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât boyunda bulunuyorlardı.

Sa'lebe, *Mübeşşir* ve *Cenâh b. Zeydümenât*. Deniliyor ki: Cenâh küçükken vefat etmiştir. Onların annesi Müffedât bt. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed'dir.

Bir diğeri *İmruü'l-Kays b. Zeydümenât*'tır. Bunlar da Benî Avf b. Sa'd ile beraberdiler.

Âmir b. Zeydümenât. Bunların az bir kısmı, Benî Mücâşi b. Dârim ile beraberdiler. Bunların annesi, Kudâa'nın Cerm boyundan olan Rekâş bt. Kebîr b. Gâlib idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Âmir b. Zeydümenât'ın çocuklarından birisi, İbnü'z-Zübeyr fitnesi esnasında Sicistan'ın Zerenc beldesini ele geçiren *Abdullah b. Yâsire*'dir. Abdullah b. Yâsire ile Kubâ'ın Sicistan'a tayin ettiği Zübeyrîlerden olan bir adam arasında bir savaş çıktı. Abdullah'ın atı tökezledi ve adam onu öldürdü. Şair onun hakkında birkaç beyitte şöyle dedi:

Hey! İbn Yâsire'den sonra yoktur bir delikanlı;
Her şey geri çekildi ve geri gitti…
Dârimîlerden bir genç idi, onun sağ eli sürekli,
İyilik yapardı ve kötülükleri defederdi.

Kuşkusuz o, onların ektikleri ölümü biçerdi;
Onlar hiç gök ekini (genç insanları) bırakırlar mı?

Ebü'l-Yakzân'ın dışındakiler, İbn Yâsire'nin Hanzalîlerden olduğunu söylediler.

Mâlik b. Zeydümenât'ın *Hanzale b. Mâlik* ve *Rebîa b. Mâlik* adlarında çocukları vardı. Bunlar Benî Nehşel b. Dârim ile beraberdiler. Bir de *Kays b. Mâlik* ve *Muâviye b. Mâlik* vardı. Bunlara "el-Kerdûsân" denilirdi. Bunlar Benî Fukaym b. Cerîr b. Dârim ile beraberdiler. Onların annesi Nevvâr bt. Cül b. Adî b. Abdümenât'tır. Deniliyor ki: İki Kerdûs'un, Kays ve Muâviye'nin annesi Sevdâ bt. Amr b. Temîm'dir.

Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât'ın çocukları sekiz kişidirler.

Mâlik b. Hanzale: Bunun annesi, Kudâa'dan Üseyye bt. Amr b. Zibâye b. Âmir b. İmruü'l-Kays b. Füteyye b. Nemir b. Vebere'dir.

Kays b. Hanzale ve *Yerbû b. Hanzale*, Benî Yerbû ile beraber olan *Rebîa b. Hanzale* ve *Amr b. Hanzale* ki anneleri, Cendele bt. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'dir. Cendele yüksek ahlak sahibi bir kadındı. Onun kocası Hanzale deyaşlı bir adamdı. Bir gece rüzgâr, şimşek ve yağmura maruz kaldılar. Ancak Cendele, üzerindeki yeleğiyle evinin [çadırının] ipini düzeltmek için dışarı çıktı ve eğilerek ipi düzeltmeye çalıştı. Tam o sırada şimşek çaktı; ortalık aydınlandı ve Mâlik b. Amr b. Temîm, Cendele'yi gördü. Cendele eğilmiş vaziyetteydi. Mâlik hemen üzerine atlayıp onunla birlikte oldu. Cendele şöyle dedi:

Ey Mâlik b. Hanzal! Onun şifası,
Bir gecenin sıcaklığından ve soğuğundan kurtulmasıdır.

Bunun üzerine onun çocukları ve kocası geldiler ve "Ne oldu sana?" dediler. Cendele, "[Akrep tarafından] sokuldum" dedi. Onlar, "Nereden soktu?" dediler. Cendele, "Efsuncunun burnunu sokamayacağı bir yerden" dedi ve sözü darb-ı mesel oldu. [5] Sonra Hanzale öldü ve Mâlik b. Amr b. Temîm Cendele ile evlendi. Cendele onun için birkaç çocuk dünyaya getirdi. Mâzin ve Amr bunlardandır.

---

5 Bu darb-ı meselin Arapçası (حَيْثُ لاَ يَضَعُ الرَّاقِي أَنْفَهُ) şeklindedir. (çev.)

Bir de *Mürre b. Hanzale* vardı. Bunun annesi Lümeys'tir. Mürre için aynı zamanda "ez-Zuleym" denilirdi. Benî Bintü'l-Hur için, İbn Mâzin b. Kâhil b. Esed denilirdi. Onun anneden kardeşi de Hemmâm b. Mürre b. Zühl b. Şeybân idi.

Bir de *Gâlib b. Hanzale* ve *Küfle b. Hanzale* vardı. Bu ikisinin annesi, Kudâa'dan Üdeyye bt. Mihdab b. Zeyd b. Nehd'dir.

Benî Hanzale'den Berâcim (parmak boğumları) denilen şahıslara gelince, onlar *Amr*, *Zuleym*, *Küfle*, *Gâlib* ve *Kays*'tır. Onlardan olan Hârise b. Âmir b. Amr b. Hanzale adında birisi, "Ey sayıları gittikçe azalan kabileler! Bir araya gelelim ki, şu parmağımdaki boğumlar gibi olalım." dedi. Onlar da bir araya geldiler. Bu yüzden onlara "Berâcim" denildi. Bunlar Abdullah b. Dârim ile birlikte hareket ediyorlardı. Berâcim, kişi elini yumruk hâline getirip kapattığında, elin arkasında beliren sert boğumlardır.

Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'in on tane çocuğu oldu. *Dârim b. Mâlik*, *Rebîa b. Mâlik* ve *Râzim b. Mâlik*: Bunlar Benî Nehşel'deydiler. Anneleri, Ehab b. Mâlik b. Adî b. Murâğim b. Ferân b. Belî b. Amr b. Hâf b. Kudâa'dır. Bir de *Zeyd b. Mâlik*, *Suday b. Mâlik* ve *Yerbû b. Mâlik* vardı. Bunların annesi Adî kabilesinden Harâm bt. Hüzeyme b. Temîm b. ed-Düel b. Cül b. Adî b. Abdümenât'tır. Bunlar anneleriyle bilinirler. Bir de *Ebû Süveyd b. Mâlik* ve *Avf b. Mâlik* vardı. Bunların annesi Melhiyye bt. Abşems b. Sa'd'dır ve anneleriyle bilinirler. Bir de *Cüşeyş b. Mâlik* vardır. Bunun annesi Huzay bt. Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât'tır. Bunlar da anneleriyle bilinir ve ona nispet edilirler. Bir de *Ka'b b. Mâlik* vardır. Onun annesi Suhâr kabilesindendir. Suhâr ise Sa'd b. Zeyd ve Cüheyne b. Zeyd'dir. Bunlar da anneleriyle bilinip Benî Fukaym ile beraberdirler.

Rivayete göre Sa'd b. Zeyd ve Cüheyne b. Zeyd, Araplardan ilk olarak sahraya inen şahıslardır. Bu yüzden onlara "Suhâr" denilmiştir. Diğer taraftan, Mâlik b. Hanzale'nin çocukları olan Rebîa, Zârim ve Ka'b için "el-Hişâb" denilirdi. Tuheyyetü'l-Adeviyye'ye de "el-Cimâr" denilirdi. Bunlar Benî Yerbû ile beraberlerdi. Nitekim Cerîr bu konuda şöyle der:

Tuheyye ve Hişâb kabileleri mi?
Süvari olan Sa'lebe ya da Riyâh kabilesine denktir?[6]

Dârim b. Mâlik'in *Abdullah b. Dârim*, *Mücâşi b. Dârim*, *Sedûs b. Dârim* ve *Hayberî b. Dârim* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Mâviyye bt. Zâlim b. Düneyn b. Sa'd b. Eşres b. Zeyd b. Amr'dır.

Benî Tağlib'den *Nehşel b. Dârim* ve *Cerîr b. Dârim*: Bunların annesi Rekâş bt. Şehbere b. Kays b. Mâlik b. Zeydümenât'tır.

Ebân b. Dârim: Bunlar Benî Fukaym ile beraberdiler.

Cevvâl b. Dârim ve *Şeytân b. Dârim*: Bunlar küçükken vefat ettiler. Anneleri Hind bt. Hâris b. Teymullah b. Sa'lebe b. Ukâbe'dir.

Menâf b. Dârim: Bunlar Benî Katan b. Nehşel b. Dârim ile beraberdiler. Bunun annesi, Kudâa'dan Leylâ bt. Lüey b. Abdümenâf b. Hâris b. Sa'duhüzeym'dir. Araplardan bazıları Menâf için şöyle diyorlardı:

Kuşkusuz Menâf, pisliğinden olma bir kişidir;
Bırak mücadeleyi [ey kadın] ve onu yok etmeye bak.

Cerîr b. Dârim'in *Fukaym b. Cerîr* adında çocuğu vardı. Denilir ki, onun bir üstünlüğü vardı. Onun annesi, Benî Sa'd'dan Kefâfe bt. Cülhüme b. Avf b. Abşems'tir. Onun annesinden kız kardeşleri Rebîa b. Nizâr soyundan gelme Benî Mürre b. Abbâd b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe'dir.

Fukaym'ın *Züheyr b. Fukaym*, *Abdullah b. Fukaym*, *Mürre b. Fukaym*, *Dahdaha b. Fukaym*, *Muzhir b. Fukaym* ve *Hişne b. Fukaym* -bazıları "Huşeyne" demekte, ancak birincisi daha doğrudur- ve *Mev'ele b. Fukaym* adlarında çocukları vardı. Ferezdak bunlar hakkında şöyle demiştir:

Benî Fukaym'i çağırdığımda Zeyd geldi bana;
Bunlar öyle bir sayıda ki, denkleri yoktur.

Menâf b. Dârim'in *Lüey b. Menâf*, *Husayn b. Menâf*, *Hâris b. Menâf*, *Zeyd b. Menâf* ve *Hubeyş b. Menâf* adlarında çocukları vardı.

---

6 Tuheyye ve el-Hişâb Ferezdak'ın kavmidirler. Sa'lebe ve Riyâh ise Cerîr'in kabilesidirler. Şair Cerîr bu beyitte kendi kabilesini methederek Ferezdak'ın kavmini küçümsüyor (bkz. Ali b. Muhammed b. İsa, *Şerhu'l-Eşmûnî Ala Elfiyeti İbni Mâlik*, I, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, s. 432). (çev.)

Sedûs'un *Hâris b. Sedûs* adında çocuğu vardı. Hâris'in birkaç çocuğu oldu. Onların annesi Besse bt. Süfyân b. Mücâşi b. Dârim'dir ve onunla bilinirler. Onlara "Benî Besse" denilirdi.

Hayberî b. Dârim'in *Mu'arrid b. Hayberî* ve *Dabbâb b. Hayberî* adlarında çocukları vardı. Mu'arrid'in üç çocuğu dünyaya geldi. Onların annesi de Besse'dir. Onlar da anneleriyle bilinirler. Mu'arrid, amcasının vefatından sonra onunla evlenmişti.

Benî Abdullah b. Dârim'in Nesebi

Abdullah b. Dârim'in çocukları altıdır.

Zeyd b. Abdullah: Zeyd'in annesi Benî Amr b. Hanzale'den Şenbâ'dır.

Ümeyye b. Abdullah, *Muâviye b. Abdullah*, *Kaşe b. Abdullah*, *Vehb b. Abdullah* ve *Abdümenât b. Abdullah*: Bunların annesi Leylâ bt. Cevher b. Guvey b. Cerve b. Üseyd b. Amr b. Temîm'dir.

Züeyb b. Abdullah: Ancak Kelbî onu tanımamıştır.

Zeyd b. Abdullah b. Dârim'in *Udüs b. Zeyd*, *Hak b. Zeyd*, *Mürre b. Zeyd*, *Hârise b. Zeyd*, *Rebîa b. Zeyd*, *Cenâb b. Zeyd*, *Abdullah b. Zeyd* ve *Mâlik b. Zeyd* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Fâtıma bt. Nehşel b. Dârim'dir. Benî Dârim'den olan anlaşmalılar ise Udüs b. Zeyd dışında kalan Benî Zeyd b. Abdullah'ın tümüdür. Onlar, diğer Benî Abdullah ile birlikte hareket ediyorlardı.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Udüs b. Zeyd dışında Araplardaki bütün "Udüs"ler, (عُـدَسْ) [Udes] şeklinde, aynın dammesi ve dalın fethasiyle söylenir. Sadece Udüs b. Zeyd, Udüs (عُـدُسْ) şeklinde, aynın ve dalın dammesiyle söylenir. Yine Südûs b. Esmâ dışındaki bütün (سـدوس)'lar Sedûs (سَـدُوسْ) şeklinde, sinin fethasiyle söylenir. Südûs b. Esmâ ise sinin dammesiyle söylenir.

[Hâcib b. Zürâre]

Benî Abdullah b. Dârim'den birisi de Hâcib b. Zürâre b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'dir. Kendisi şerif bir insandı ve Cebele Gününde hazır bulunmuştu. Hezimete uğradı; Zü'r-Rukye Mâlik b. Seleme b. Kuşeyr b.

Ka'b ona yetişti ve ona, "Benim esirim ol." dedi; o da mızrağını atıp onun esiri olmayı kabul etti. Denildiğine göre iki Zehdem onu esir almak istediler, -Bunlar, Abs kabilesinden Hazn b. Vehb b. Uveyr b. Revâha'nın oğulları olan Zehdem ve Kays idi. Yine denildiğine göre, Hazn'ın iki oğlu olan Zehdem ve Kerdem idi- ancak kendisi onların esiri olmak istemedi. Zü'r-Rukye'nin esiri olmayı kabul edince Zehdem onun üzerine atladı ve boğazına sarıldı. Sonunda Hâcib 1. 200 deve fidye vererek kendisini kurtardı. 1.000 deve Mâlik Zü'r-Rukye'nin, 100 deve Zehdem'in, 100 deve de Zehdem'in kardeşi Kerdem'in idi. Bu konuda Mu'akkır b. Evs b. Himâr el-Bârıkî şöyle demiştir:

Daldı Zehdem, toz duman altında Hâcib'e doğru;
Tıpkı usta bir kartalın yavru bir kartala dalması gibi…[7]

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Zü'r-Rukye Muâviye zamanına kadar yaşadı. Yanında 1.000 kadar kadın vardı; hepsi de ona "Baba" ve "Amca" diyorlardı.

Cebele Günü, Resûlullah'ın (sas) dünyaya gelmesinden 17 yıl önce meydana gelmişti. Cebele Günü, tahrike sebep olan olay şöyleydi: Benî Abs b. Bağîd, Benî Zubyân b. Bağîd'den kaçtılar ve kavimleriyle savaşarak şaşkınlık içinde kaldılar. Bunun üzerine Ahvas b. Câfer b. Kilâb onlara güvence verdi. Benî Zubyân onların durumlarından haberdar olunca [savaş için] hazırlık yapıp bir araya geldiler. Başlarında da Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezârî vardı. Benî Esed de onunla beraberdi. Benî Esed ve Benî Zubyân anlaşmalıydılar. Diğer taraftan Benî Abs, Hebâe Gününde Huzeyfe b. Bedr'i öldürmüşler ve yerin dibine sokmuşlardı. Hısn b. Huzeyfe babasının kanını talep etmekteydi. Ayrıca Muâviye b. Şürahbîl el-Kindî de onlarla birlikte çıktı. Muâviye Cevn'in soyundandı. O, Muâviye b. Âkilü'l-Mürâr'dı. Siyah olduğu için ona, "Cevn" denilmişti. Öte yandan, Benî Hanzale b. Mâlik ve Ribâb boyları da onların yanına gitti. Bunların başında Lakît b. Zürâre vardı. Bunlar da Ma'bed b. Zürâre'nin kanını talep ediyorlardı. Benî Kilâb Rehrehân Günü[8] onu

7 Bu beyit farklı kaynaklarda dört ayrı şekilde yer almıştır. Ancak bütün kaynaklarda "güçlü bir hayvanın zayıf bir hayvanın üzerine atlaması" şeklinde bir benzetme yer almaktadır. Biz çeviride, beytin Belâzûrî'deki şeklini esas aldık. (çev.)

8 Rehrehân, Mekke'ye yakın Arafat dağının ardındaki bir dağın ismidir. (*Mu'cemü'l-Büldân*)

esir almışlardı. Ellerinde de vefat etmişti. Bunlar çok şiddetli bir savaş yaptılar.

Dediler ki: Resûlullah (sas) Mudar kabilesine şöyle beddua etti: "Allah'ım! Mudar'a baskını arttır! Allah'ım! Yusuf'a gönderdiğin [ağır yıllar] gibi olan yılları onların üzerine gönder." Bunun üzerine helak oluncaya kadar onlara yedi yıl boyunca kıtlık hâkim oldu. Bununla ilgili olarak "*Öyleyse, gökyüzünde (Son Saat'in yaklaştığını) haber veren bir duman tabakasının belireceği Gün'ü bekle.*"[9] ayeti nazil olmuştur.

Hâcib, insanların açlık çektiklerini görünce Benî Zürâre'yi topladı, sonra yola çıktı. Nihayet, Hîre ve çevresini yöneten Kisrâ'nın valisi Kabîsa'nın yanına geldi. Deniliyor ki: Hâcib, bizzat Kisrâ'nın yanına gitti. Bazılarına göre de Hâcib, Araplarla acemlerin sınırında görevli olan Esâvire'nin reisinin yanına geldi. Hâcib, karşı karşıya oldukları açlığı ve malların yok olup gittiğini onlara şikâyet etti. Fakat Kisrâ, "Siz Araplar hırs ve ihanet ehlisiniz. Köylere yerleşmenize izin verdiğim takdirde şehirleri karıştırmayacağınızdan ve halka akınlar yapmayacağınızdan emin değilim." dedi. Hâcib, "Ben Arapların çıkaracakları olaylara kefilim." dedi. Kisrâ, "Size nasıl güvenebiliriz?" dedi. Hâcib, "Şu okumu sana rehin bırakacağım." dedi. Acemlerden bir grup insan gülmeye başladılar. Bunun üzerine İyâs ya da Farslı adam, "Vallahi o hiçbir zaman okunu bir yere bırakmaz; eğer okunu rehin bırakırsa sözünden asla caymaz." dedi. Okunu rehin olarak bırakması kabul edildi. Böylece Araplar köylere girmiş oldular. Resûlullah (sas), Araplar sıkıntıda olduklarını ona şikâyet ettiklerinde onlar için dua etti. Böylece yağmurlar yağdı, beldelerde bolluk bereket olmaya başladı ve kıtlık ortadan kalktı.

Hâcib vefat etti. Araplar da memleketlerine döndüler. Utârid b. Hâcib, babasının okunu almak üzere Kisrâ'nın yanına gitti. Kisrâ ona, "Oku bırakan sen değildin." dedi. Utârid, "Doğru; ancak babam vefat etti ve kavmi de onun sözünden çıkmadı. Kendisi de Kisrâ'ya karşı sözünde durmuş oldu." dedi. Bunun üzerine Kisrâ, "Okunu ona geri verin." dedi ve ona bir elbise giydirdi. Sonra Utârid elçi olarak Peygamber'in (sas) yanına gelip

9 Duhân, 44, 10.

iman etti ve o elbiseyi Resûlullah'a (sas) hediye etti. Resûlullah (sas) onu kabul etmedi. Adam onu, Yahudi olan Zübeyr b. Bâtâ'ya 4.000 dirheme sattı. Deniliyor ki: Kisrâ'nın valileri onu Kisrâ'nın yanına elçi olarak gönderdiler ve ok kendisine teslim edildi.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî Ebü'l-Yakzân'dan naklen dedi ki: Hâcib'in adı "Zeyd" idi. Kaşları çok iri olduğu için kendisine "Hâcib" denildi. Künyesi "Ebû İkrişe" idi.

Hâcib'in çocukları ise:

Utârid ve *İkrişe*: Bunların annesi Selâme'dir.

Leylâ bt. Hâcib: Onunla Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre evlendi.

Utârid hem Cahiliye döneminde hem de İslâmî dönemde şerif bir insandı. Medâinî dedi ki: [Kisrâ'nın yanında rehin bırakılan] ok Hâcib'in ailesinin yanında kaldı. Utârid Medine'ye geldi ve Kisrâ'nın kendisine verdiği giysileri satmaya başladı. Ömer b. Hattâb, "Ey Allah'ın Elçisi, bu elbiselerden alsan?" dedi. Resûlullah (sas), "Bunlar, ahiretten nasibi olmayanların giysileridir." buyurdu. Onlar acemlerin giysilerindendi. Sonunda Utârid, o elbiseleri Yahudi olan Zübeyr'e sattı.

Dediler ki: *Lebîd b. Utârid b. Hâcib* şerif ve seyyid bir adamdı. Künyesi Ebû Nu'aym idi. Ebû Nu'aym cömert ve kerem sahibi bir adamdı. Kendisi Mus'ab b. Zübeyr ile beraberdi ve ona bağlı kaldı.

Üseyd b. Utârid b. Hâcib, Ziyâd'ın meclisinde yellendi; bu yüzden kendisine bir mal verildi. Bunun üzerine Cerîr, Muhammed b. Umeyr b. Utârid'i ayıpladı ve şöyle dedi:

Selâm söyleyin, Utârid ailesine;
Ve görmezden gelin, dükkânın üzerindeki yellenmeyi…

Lebîd'in *Amr* ve *İshak* adlarında çocukları vardı. Bu ikisi "Kebşe" denilen bir ümmü veleddendirler. Onların soyu Kûfe'de devam etmiştir. Lebîd'in kardeşi Lakît b. Utârid onun hakkında şöyle diyor:

Lebîd'i hatırladığı zaman, nefsim;
Suizanna yöneliyor, yanımdaki kötü sınavından ötürü.

Lebîd'den uzaklaşacak değilim, ona kızdığım için;
Ne de malım onun için ulaşılmaz olacak…
Eğer ölüm haberim Lebîd'e ve Mürre'ye ulaşırsa bir gün,
Yokluğum onları üzecektir, umarım.

Şiirde geçen Mürre, Benî Dârim'den bir adamdır. Muâviye, cemalini görmesi, aklını ve belagatini tanıması için Lebîd b. Utârid'i Rum kralına göndermişti. *Esmâ bt. Utârid b. Hâcib*, Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb'ın eşiydi. Ubeydullah Sıffîn'de öldürülünce Hüseyn b. Ali Esmâ ile evlendi. Abdullah b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî de *Leylâ bt. Utârid* ile evlendi.

Umeyr b. Utârid b. Hâcib lider bir kişiliğe sahipti. Utârid Kûfe'ye geldi ve Umeyr orada doğdu. Umeyr'in *Muhammed b. Umeyr b. Utârid* adında bir oğlu vardı. Bu zat kendi zamanında Kûfelilerin efendisiydi. Vefat edinceye kadar Temîm ve Hemdân'dan oluşan birliğin komutanıydı. Kendisi Azerbaycan valisiydi. Bekr b. Vâil'den 1.000 adam, bir saldırıları sırasında hezimete uğramış olarak onun yanına gittiler. Muhammed b. Umeyr, Bekr b. Vâil'den ona 1.000 adamı beş yaşını yeni doldurmuş 1.000 ata bindirerek gönderdi. Kendisi cömert bir adamdı.

Heysem b. Adî dedi ki: Benî Temîm, bir diyet için Muhammed b. Umeyr b. Utârid'in yanına geldiler. Muhammed, "Benî Ömer'e şu kadar, Benî Hanzale'ye şu kadar ve Benî Sa'd'a şu kadar taksim edilecek." dedi. Şebes b. Rib'î, "Hayır, diyetin tümü benim üzerimde olacak." dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Umeyr, "Yiğitlik yolunda yapılan en güzel yardım budur işte!" dedi.

Dediler ki: Ubeydullah b. Ziyâd, Hind bt. Esmâ bt. Hârice ile evlendi. Muhammed b. Umeyr b. Utârid bu evliliği, ayıplayanlarla birlikte Esmâ'yı ayıpladı. Bunun üzerine Ubeydullah, Muhammed b. Umeyr'in kızını zorla kardeşi Osman b. Ziyâd'a nikâhladı.

[Amr b. Zübeyr ve Lebîd b. Utârid b. Hâcib b. Zürâre]

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o da Avâne'den ve başkalarından nakletti. Ayrıca bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o da Ayyâş'tan nakletti; dediler ki: İbn Ziyâd genel bir izin çıkardı. Bunun

üzerine Asbağ b. Nebâte el-Mücâşi'î'nin kardeşi olan Gassân b. Nebâte Amr b. Zübeyr'i sıkıştırdı. Amr b. Zübeyr, Lebîd b. Utârid b. Hâcib b. Zürâre'ye bir yumruk vurdu. Benî Temîm bu yüzden ona öfkelendiler. İnsanlar Lebîd ile konuştular; Lebîd, "Onun intikamını asla almayacağım." dedi. Haber Kûfe halkına ulaştı. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr el-Esedî şöyle dedi:

Kırmaz Allah, kin üzerine yükselen yeminle,
Lebîd'in burnunu;
Döndü, bir soyun çocukları aslına,
Kat kat yumrukla; sayamıyorlar onu…
Zübeyr'in ve Hâşim'in kökleri seninle gelişti;
Amr ise Hâlid b. Saîd'den türedi…

Amr'ın annesi, Ebû Uhayha Hâlid b. Saîd b. Âs'ın kızıdır. Zübeyr'in annesi de Safiyye bt. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Bunun üzerine Miskîn b. Âmir b. Üneyf ed-Dârimî şöyle dedi:

O kadınlar kalbimin içine doğmuşlarken,
Üzengimin süratle onlarla karşılaşmasından Allah'a sığınırım.
Ömür boyu, ya da Lebîd'in razı olmasına kadar;
Ve misafir hayırla kuşatılmış iken…
Yumruklayacağız, Amr'ı ve Münzir'i;
Onlar Yesrib'de yerin dibine girseler bile…
Yetişeceğiniz bir yumruk olacaksa,
Onlar Zübeyr'in kanına yetişmemiş olacaklar.

Münzir b. Zübeyr, Ubeydullah b. Ziyâd'ın dostuydu. Ubeydullah Kûfe'ye vali olarak atanınca Münzir onun yanına geldi. Ancak Benî Temîm'den bazı adamlar onu gözetlemeye başladılar. Bunların içinde Nu'aym b. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre, Benî Zâ'ine'den "Kateb" denilen bir adam, -Temîm'in kardeşi olan Zâ'ine, Abdullah b. Dârim ile beraberdi- ve onlarla birlikte olan üçüncü bir şahıs daha vardı. Bir Cuma günü Münzir b. Zübeyr Mescide gitmek için geldi; onlardan birisi ona bir yumruk vurdu. Sonra ikincisi, sonra da üçüncüsü Münzir'e vurdu. Bunun üzerine Münzir Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girdi ve "Sana gelinceye kadar duvarların bile beni yum-

ruklayacaklarını sandım." dedi. Ubeydullah b. Ziyâd da gelmesi için Muhammed b. Umeyr b. Utârid'e haber yolladı. Ancak Muhammed, Münzir'i yumruklayanların içinde değildi. Ne var ki Muhammed, yumruklamaları için onlara emir vermişti. Ubeydullah, Muhammed b. Umeyr'i hapse attı; sonra Nu'aym ve arkadaşlarını yakalayıp onları kırbaçladı. Deniliyor ki: Ubeydullah b. Ziyâd onların ellerini kesmiştir.

İbnü'l-Arabî, Mufaddal'ın şöyle dediğini nakletti: Amr'ın Lebîd'e bir yumruk vurmasından sonra Münzir b. Zübeyr İbn Ziyâd'ın yanına geldiğinde, Muhammed b. Umeyr de Münzir'e bir yumruk vurdu. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr onu yakaladı ve dövdü.[10] Benî Esed b. Huzeyme bunun üzerine, Zübeyr ailesine öfkelenip Temîm kabilesini dövmek istediler. Çünkü Avvâm'ın babası Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ'nın annesi ve Zübeyr'in ninesi Zühre bt. Amr b. Hanser Benî Kâhil b. Esed b. Huzeyme'den idi. Deniliyor ki: Temîm kabilesinden kiminle karşılaştılarsa hepsine birer yumruk vurdular. Bunun üzerine Benî Temîm'in şairi şöyle dedi:

Biz yumrukladık Münzir'i, bir Cuma günü;
Avuçlarımız vurmaya doyunca, tekrarlarız.
Öyle bir yumruk vurduk ki,
İliği içinde gizli olan genizler, yumruğun yol açtığı kanla dolmuştu.
Münzir, savunan büyük dalgalar gördü;
Ve çok sayıda el gördü; savunanın kim olduklarını bulamazdın sen.
Söyle Benî Avvâm'a; engellesinler ahmaklarını, artık cehaletten;
Yanaklarına vurulan yumruklarla soyulmasın, yaranın kabukları.

Benî Esed'den bazıları da şöyle dedi:

Münzir'in bir yumruğuna karşılık size bin yumruk vurduk;
Saygıdeğer adamların eliyle ve bulamazdın, kim olduklarını.

Deniliyor ki: Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs Muâviye'nin yanında İbn Ümmü'l-Hakem'le tartıştı. İbn Ümmü'l-Hakem'in yerine Lebîd b. Utârid ona cevap verdi. İbn Ümmü'l-Hakem Benî Hanzale'ye meyilli birisiydi.

10 Burada doğru olan, "İbn Ziyâd onu yakaladı ve dövdü." şeklinde olmasıydı. Bunu hem sibaktan anlıyoruz hem de bu rivayet İbn Asakir'in *Târihu Dımaşk* adlı eserinde "İbn Ziyâd onu yakaladı" şeklinde geçmektedir (bkz. İbn Asakir, *Târîhu Dımaşk*, islamweb. net) (çev.)

Muâviye kalktı ve ailesinin yanına gitti. Ömer b. Sa'd, "Ey Kureyşliler! Sizden birisi bu Temîmli köpeğin hakkından gelmez mi?" dedi. Bunun üzerine Amr b. Zübeyr bir kölesine, "Şu kırmızı sarıklı adama git ve burnunu kır." dedi. Köle hemen denileni yaptı. Lebîd bağırmaya başladı ve "Ey Müminlerin Emîri! Bu iş bana senin evinde mi yapılır?" dedi. Muâviye hemen çıktı ve kölenin dövülmesini emretti. Lebîd, "Bu durum beni ikna etmedi." dedi. Muâviye ise, "Köle seni dövmüş, Amr'ı mı dövmemi istiyorsun? Bunu yapacak değilim." dedi. Haber Benî Temîm'e ulaştı; bunun üzerine Münzir'e yaptıklarını yaptılar.

[Muhammed b. Umeyr b. Utârid]

İbn Hemmâm es-Selûlî, valilere gönderdiği kasidesinde, Muhammed b. Umeyr'den söz ederek -çünkü onun Azerbaycan valiliği, Muhammed b. Umeyr'in valiliğinden önceydi- Abdullah b. Zübeyr için şöyle diyordu:

Ve valilerden ikisi daha var ki, yanlarında bazı hediyeler var;
Yakalarsan onları eğer, alırsın hediyeleri.
Birisi Muhammed b. Umeyr'dir, diğeri de;
Korku ve dehşet sabahında Bekr'in ona iftira attığı kişidir.

Rüstakabâz Günü Haccâc, kendisine yardım etmesi için Muhammed b. Umeyr'e haber gönderdi. Muhammed b. Umeyr, "Benim bunda ne erkek devem, ne de dişi devem var." dedi. Haccâc galip gelince, "Ey Dehmân'ın oğlu! 'Benim bunda ne erkek devem, ne de dişi devem var' diyen sen değil miydin? Allah bu işte senin için ne dişi deve, ne erkek deve, ne de bir yük yazsın." dedi. Denildiğine göre, Muhammed b. Umeyr'in babası Umeyr, Ukâz panayırından gelirken Benî Dehmân kabilesinin yanından geçti; Benî Dehmân onun karısını elinden aldılar; daha sonra onu hamile olarak gönderdiler.

Abdülmelik, Muhammed b. Umeyr'e şöyle bir mektup yazdı: "Iraklıların eşrafından olan Muhammed b. Umeyr'e… Bana Haccâc'ın gidişatı hakkında bilgi ver." Muhammed b. Umeyr mektubu ona getirdi ve istediklerinin tümünü yazdı. Haccâc, onun bu davranışına teşekkür etti.

Ebû Ubeyde dedi ki: Hâricîlerden bir grup Kûfe'ye, Hîre'nin arkasına geldiler. Hîre'nin sokak ağızlarını tuttular. Havşeb b. Yezîd Kûfe şurtasının

başındaydı. Hemen hükümet konağına sığındı. Bu olay, Bişr b. Mervân'ın valiliği zamanındaydı. Bazılarına göre Haccâc'ın zamanındaydı. Hâricîler İyâs b. Husayn b. Ziyâd b. Ukfân b. Süveyd b. Hâlid b. Üsâme b. Anber b. Yerbû b. Hanzale b. Mâlik'le, evinde ve kavminin içinde savaştı. Kaçanlar dışında onların tümünü öldürdü.

Cerîr b. Atıyye, Muhammed b. Umeyr b. Utârid'i hicvetti. O sırada Muhammed b. Umeyr b. Utârid Azerbaycan valisiydi ve Mokân'ın[11] üzerine gazaya gitmişti. Mokân'ın ahalisi coştu; heyecan yapıp Deylemîlerden bir kavimle işbirliği de yaptı. Böylece Muhammed b. Umeyr'i hezimete uğrattılar ve bayrağını aldılar. Bunun üzerine Kazvin, Rey ve Destebâ valiliğine bakan Attâb b. Verkâ, onların üzerine gitti. Attâb onlardan çok sayıda insan öldürdü ve bir kısmını da esir adı. Ayrıca Muhammed b. Umeyr'in bayrağını da aldı. Cerîr bununla ilgili olarak şöyle dedi:

Karşılaştığın gün, neden yaralamadın atları?
Benî Ukfân'dan olan süvarilerin yaralaması gibi…
Ey Utârid ailesi! Bana geri verin silahı;
Ve görmezden gelin, dükkânın üzerindeki yellenmeyi…

Cerîr bu beyitlerde mağlubiyetinden dolayı Muhammed b. Umeyr'i ve Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın meclisinde yellenmesiyle Lebîd'i ayıplamaktadır. Cerîr yine şöyle demiştir:

Mülkten ve çarşı-pazardan,
Attâb kadar nefret eden bir adam olmaz.
Kapıp getirdin bizim için, Muhammed'in sancağını;
Ve iki dağlık yerde, çiftleşme pazarında kaldın.

Bazıları dediler ki: Benî Ukfân Attâb ile beraberdiler; onunla birlikte savaştılar ve sabrettiler. Onların şarkıları da vardı.

Cerîr'in Muhammed b. Umeyr hakkında yazdığı beyitlerle ilgili olarak başka açıklamalar da yapılmıştır. Bu açıklamaları, inşaallah Yerbû'un haberini anlatırken vereceğiz.

---

11 Mokân, Azerbaycan'da bulunan dağlık bir beldedir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Umeyr'in çocuklarından birisi de *Utârid b. Umeyr* idi. Bunun ve Muhammed b. Uemyr'in annesi birdi. Onların annesi, Amre bt. Hanzale b. Bişr b. Amr'dır. Diğer çocukları *Abbas b. Umeyr* ve *Câfer b. Umeyr*'dir.

Muhammed b. Umeyr b. Utârid'in *Amr b. Muhammed*, *Ka'kâ b. Muhammed* ve *Husayn b. Muhammed* adlarında çocukları vardı. O zamanlar, "Kûfe'nin gençleri üçtür: Amr b. Muhammed b. Umeyr b. Utârid, Hâlid b. Attâb b. Verkâ er-Riyâhî ve Havşeb b. Yezîd b. Rüveym…" denilirdi. Şair şöyle dedi:

Sen Mahmûd değilsin; Muhammed de değilsin;
Fakat sen şaşkın, parça parça olmuş bir tilkisin.
Sen Attâb gibi değilsin, oğlun da onun oğlu gibi değil;
Geçti sütün bolluğu; hayvanın karnı sırtına yapışmış, sütsüzdür artık.

Yine şair şöyle dedi:

Görüyorum Hâlid'i, böbürleniyor yürümesinde;
İçimizde, zorbalıkta Ma'bed yahut Utârid gibi sanki…

Muhammed b. Umeyr'in nesli devam etmemiştir.

Utârid b. Umeyr b. Utârid b. Hâcib'in *Dırâr b. Utârid* adında çocuğu vardı. *Ka'kâ b. Dırâr b. Umeyr*, İsa b. Musa için Kûfe şurta sorumluluğunu yaptı. Dırâr ayrıca Hâlid b. Abdullah [el-Kasrî] için Fesâ ve Derabcird valiliklerinde bulundu. Mesleme b. Abdülmelik, Dırâr'ın kızı Esmâ ile evlendi. İbn Şübrüme, Ka'kâ b. Dırâr b. Utârid b. Umeyr için şöyle dedi:

Doğrusu Ka'kâ'ın ölüm haberi bana geldi ve acıttı canımı;
Var mı Temîm'de bizim için, Ka'kâ gibi birisi?

Ömer b. Abbas b. Umeyr, Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas'ın Sicistan valiliğini yaptı. Râciz onun hakkında şöyle der:

Her şey, güzel işler yapan Ömer b. Abbas için,
Yakışıklı, tebessüm eden ve güzel burunlu biri…

Ordusu isyan edip onu öldürdüler. Hâcib'in [Kisrâ'nın yanına rehin bırakılan] oku *Câfer b. Umeyr*'in çocuklarının yanındaydı.

Hâcib b. Zürâre'nin çocuklarından birisi de *Kays b. Utârid b. Hâcib b. Zürâre*'dir. Onun oğlu *Mes'ûd*, birçok vilayette valilik yapmıştır. İbn Hemmâm es-Selûlî onun hakkında şöyle der:

Hürmüzân etrafında dönüp dolaşıyor, Dârimî'nin;
Öyle bir vaziyette ki, develer değiştirildi, çobanlığında.

Mes'ûd b. Kays, İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etti ve esir alındı. Sonra Haccâc'ın yanına getirildi. Haccâc onu serbest bırakmak istedi, fakat Yezîd b. İlâka es-Seksekî, "*Şimdi sizin kâfirleriniz bunlardan daha mı üstün? Veya semavî kitaplarda sizin için bir berat mı var?*"[12] ayetini okudu. Bunun üzerine Haccâc onu getirip boynunu vurdurdu.

[Lakît b. Zürâre b. Udüs]

Bu zatın künyesi "Ebû Dahtenûs" idi. Lakît Kisrâ'nın yanına gelir; Kisrâ onu sever ve onu giydirirdi. Onun kızı Dahtenûs, acemlerden bir kadının ismiyle adlandırılmıştı. Önceleri künyesi "Ebû Nehşel" idi. Babası, "Kendini beğenmişlik sana hâkim olmuş. Kays b. Mes'ûd'un kızını nikâhlasaydın veya hükümdarın, sütü kurumamış asil develerinden 100 tanesini alsaydın…" dedi. Bunun üzerine Lakît, Kays'ın kızıyla evlendi ve kral ona asil develerinden 100 tanesini verdi. Onun hakkında Miskîn ed-Dârimî şöyle der:

Zü'l-Karneyn'in kardeşi Lakît'tir;
Onun hususi dostuydu, diğer adamlar değil.

Beyitte geçen Zü'l-Karneyn'den maksat Münzir b. Münzir'dir. Lakît b. Zürâre, Cebele Gününde [savaşında] hazır bulundu. Kendisi Temîm ve Ribâb kabilelerinin başındaydı. O gün atlastan yapılmış bir çukalın (at zırhı) içinde bulunan bir atın üzerinde geldi. Atın üzerinde, Kisrâ'nın semerlerinden olan altın yaldızlı bir semer vardı. İlk defa atına zırh giydiren Arap o idi. O şöyle demeye başladı:

Kızartılmış et, kaynamak üzere olan et ve ekmek,
Bir de güzel cariyeler ve ince güzel bardaklar…
Tencerenin temizliği ve omuz etlerinin tencereden acele çıkarılması…
[Bunların tümü] atları yaralayanlar için ve atlar ağır ağır yürürler.

12 Kamer, 54/43.

Tanıdım sizi; gözdeki gözyaşı akar, durur,
Telef ettiğiniz bir atlı için, geride bıraktıklarıyla…

Şair burada Ma'bed b. Zürâre'yi kastediyor. Ma'bed Benî Âmir'in yanında öldü; zaten onların elindeydi. Lakît ise korundu. Onunla Şüreyh b. Ahvas arasında çetin bir uçurum vardı. Şüreyh ona şöyle diyordu:

Eğer doğru adam isen onu uçuruma at;
Aşkar kabilesini yaklaştır, itiraf edinceye kadar.

Bunun üzerine Lakît atına, "Eğer ileri gidersen kesilirsin, eğer geri kalırsan boğazlanırsın" diyordu. Sonunda onu uçuruma attı; Şüreyh onu yaraladı ve yere düşüp can çekişmeye başladı. Deniliyor ki: Onu yaralayan Cez b. Hâlid b. Câfer b. Kilâb idi ve "Onu uçuruma atın" diyen de oydu. Bazılarına göre onu yaralayan kişi Avf b. Müntefik b. Âmir el-Ukaylî'dir. Ancak birinci görüş daha doğrudur. Benî Temîm ise şöyle derler: Lakît uçuruma düştü ve atı onun boynunu kırdı.

Kelbî dedi ki: Şüreyh Lakît'i yaraladığında ve Lakît can çekişip ölmeye başladığı anda şöyle demeye başladı:

Ah! Keşke bilseydim senin hâlini ey Dahtenûs,
Toprağa girenin haberi kendisine geldiğinde…
Acaba terleri mi silecek yoksa yürüyecek mi, salına salına?
Hayır, yürüyecek salına salına, çünkü gelindir o…

Benî Abs kabilesi, ölü olduğu hâlde onu dövmeye başladılar. Bu durum Dahtenûs'a ulaştı. Dahtenûs şöyle dedi:

Vurdular, üstünde mehabet (saygınlık) bulunan bir yüzü;
Kuşkusuz sert kaya, atıştan etkilenecek değildir.
Eğer Lakît'le karşılaştığınız gün akşamlasaydınız,
Oklara ve mızraklara sabretmek zorunda kalırdınız.

Denildiğine göre Rebî b. Ziyâd el-Absî Lakît'e, "Eğer doğru isen, atını uçuruma at." dedi.

Dahtenûs bt. Lakît, Amr b. Amr b. Udüs'ün eşiydi. Amr b. Amr kel, ağzı kötü kokan ve yaşlı bir adamdı. Bir gün başını Dahtenûs'un kucağına

koydu; ağzından salyası aktı. Bunun üzerine Dahtenûs "ooff…" demeye başladı. Kocası Amr, "Senden ayrılmamı ister misin?" dedi. Dahtenûs, "Evet, isterim." dedi. Bunun üzerine kocası onu boşadı. Benî Zürâre'den iri yarı ve yakışıklı bir genç onunla evlendi.

Daha sonra Bekr b. Vâil, Benî Dârim'in üzerine saldırdı. Dahtenûs kocasını uyandırdı; kadın onun iyiliğini istiyordu. Bundan önce onu sabah uyandırdığında, "Keşke beni bir saldırı için uyandırmış olsaydın." derdi. Kadın bu kez onu uyandırdığında, "Saldırı ey filân!" dedi. Bunun üzerine adam [korkmuş olacak ki], "Saldırı… Saldırı." diye diye yellenmeye başladı ve vefat etti. Araplar bunu darb-ı mesel hâline getirip "Aklını yitirmiş yellenenden daha korkak"[13] dediler. Nihayet süvariler onlara yetiştiler; Dahtenûs kurtarıldı. Kel olan [ve Bekr b. Vâil'in saldırısını püskürtmeye gelen eski kocası] Amr b. Amr, onlardan üç kişiyi öldürdü; Dahtenûs'u kurtardı ve onu alıp döndü. Sonra Dahtenûs'a şöyle dedi:

İki kocandan, hangisinden hayır gördün?
Kellesi büyük ve azgın olandan mı?
Yoksa yiğitçe düşmana karşı çıkandan mı?

Sonra Dahtenûs'un [ve yeni kocasının yaşadıkları] beldelerinde kıtlık baş gösterdi. Dahtenûs eski kocası Amr'a haber gönderip ondan süt talep etti. Bunun üzerine Amr onun elçisine, "Sen yazın sütü kaybettin." dedi. Sonra bu darb-ı mesel oldu. [14] Elçi mektubu Dahtenûs'a getirdiğinde kocasının omuzuna dayandı ve "Vallahi bu adam ve ayranı daha hayırlıdır." dedi.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Zeyd'den, o Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti; dedi ki: Zürâre, Lakît'i süslü elbiseler giymekle ve kendini beğenmişlikle ayıpladı ve ona, "Sen Kays b. Mes'ûd'un kızıyla evlensen de 100 kadar dişi deve alsan ve şu anki hâline bir ilavede bulunmuş olsan…" dedi. Harâm aylar girince Benî Dârim'den Kurâd b. Hanîfe adında bir adamla arkadaş olup birlikte yola çıktılar. Nihayet Benî Şeybân'a geldiler. Benî Hemmâm b. Mürre'nin meclisinde durup, "Hayırlı sabahlarınız olsun"

13 Bu darb-ı meselin Arapçası (اَجْبَنُ مِنَ الْمَتْزُوفِ ضِرْطًا) şeklindedir. (çev.)
14 Darb-ı meselin Arapçası (الصيفَ ضَيَّعْتَ اللَبنَ) şeklindedir. (çev.)

dediler. Onlar da "Hayırlı sabahlar" diye karşılık verdiler. Lakît, "İçinizde Kays b. Mes'ûd var mı?" dedi. Onlar, "Şu adamdır" dediler. Kays ona, "Ne istiyorsun?" dedi. Lakît, "Kızını istemeye geldim." dedi. Kays öfkelendi ve "Arkadaş, böyle şeyler gizli olmalı değil mi?" dedi. Lakît, "Neden gizli olsun amca? Vallahi sen şeref sahibi bir adamsın, ben de senden uzak birisi değilim. Vallahi eğer seninle gizli konuşacak olsam seni kandırmam; eğer açıkça konuşacak olsam da seni mahcup etmem." dedi. Kays, "Sen kimsin?" dedi. Lakît, "Ben Lakît b. Zürâre'yim" dedi. Kays, "Güzel bir denklik… Çöktür deveni; Kazûr bt. Kays'ı sana verdim" dedi. Sonra Kays kızın annesine, "Senin kızını Lakît'e verdim. Hemen emret, çadır kurulsun ve gereken ne varsa yapılsın" diye haber gönderdi.

Lakît oradakilerle beraber oturdu ve gazadan (akınlardan) söz ettiler. Lakît şöyle dedi: "Saldırı, mızrakları daha çok sivriltir ve ganimeti daha fazla çoğaltır. Yerinde durmak ise kadınların daha çok hoşuna gider ve develeri daha fazla semirtir." dedi. Kays onun konuşmasını beğendi. Kızın annesi de kızının eline, içinde duman bulunan bir mangal verdi ve ona, "Eğer adam bunu reddederse mangalda hayır yoktur; eğer altına koyarsa onda hayır yok demektir." dedi. Kız mangalı adama getirdiğinde, iki yandan adamın saçları tüttürmeye başladı ve mangalı geri gönderdi. Bunun üzerine kadın, "Bu adam hayra layık birisidir." dedi. Gece kararmaya başlayınca kız çadıra, Lakît'in yanına konuldu. Lakît kızı kucakladı ve nakışlı elbisesini kızın üzerine örttü. O arada uykusu geldi ve yattı. Kız adamın uyuduğunu görünce kalkıp ailesinin yanına gitti. Lakît uyanıp da kızı yanında görmeyince hemen kalktı; arkadaşıyla birlikte develerine binip gittiler. Sabah olunca Kays'ın kavmi ona, "Adam sana ihanet etti." dediler. Kays ise, "Hâşâ… O ihanet etmeyecek kadar kerim bir insandır." dedi.

Lakît Hîre valisine gelinceye kadar yola devam etti. Valiye evlendiğini bildirdi. Vali ona 100 deve verdi. Hemen develeri Kurâd'ın önüne katıp Kays b. Mes'ûd'a gönderdi ve Kurâd'a, "Ona, bu senin kızının mehri olduğunu söyle. dedi. Lakît oradan Kisrâ'nın yanına gitti. Kisrâ da ona atlastan kumaşlar ve mücevherler verdi. Sonra kavminin yanına döndü. Kays da kızının çeyizini hazırladı ve onu Lakît'e gönderdi. Lakît Cebele Günü öldürülünceye kadar kadın, çocuk doğurmadı. Kızın babası onu almak üzere

adam gönderdi; yüzünü tırmalamayacağına ve saçını kesmeyeceğine yemin ettirdi. Sonra emretti; kızı yanına getirildi. Binek kızı evin önüne getirince babası Kays, "Siz ne güzel dünürlerdiniz! Allah malınızı hayırlı olanlarınıza verdi; kadınlarınızı size sevdirdi; erkeklerinizi de birbirine düşman yaptı" dedi. Sonra babası onu kavminden bir adamla evlendirdi. Ancak kız Lakît'i unutamıyordu. Bir gün kocası ona, "Lakît'i unutamadığını görüyorum" dedi. Kız şöyle dedi: "Onu nasıl unutayım ki? Lakît yanına mızrağını alır, atına biner ve avlanırdı. Karşısına bir yaban sığırı çıkardı; hemen onu keser ve kızartırdı. Sonra gelir, ben yanına giderdim; beni kucakladıkça kucaklar ve kokladıkça koklardı. En güzel kokuyu o anda hissederdim." Dedi ki: Onun kocası da aynısını yaptı ve onu kucakladı; sonra kendisine, "Durumu nasıl görüyorsun?" dedi. Kadın, "Çayırdır ama Su'dân gibi değil; sudur ama Suddâ gibi değil." dedi. [15]

Ebû Amr b. Alâ dedi ki: Dahtenûs'un annesi Benî Hanîfe'nin Benî Suhaym boyundandı. Dahtenûs Amr b. Amr ile evlendi. Amr ise, kel ve ağzı kötü kokan biriydi. Onun çocuklarına, "Köpek ağızlılar" denilirdi. Daha sonra onunla Umeyr b. Ma'bed b. Zürâre evlendi. Yanındayken Umeyr vefat etti.

Kelbî dedi ki: Kazûr şöyle dedi: "Kötülük açısından garip olanları [onlarla evlenmeyi] size tavsiye ediyorum. Vallahi Lakît gibi yüzün tırmalanmadığı ve üzerinde saçın tıraş edilmediği birisini görmedim."

Alkame b. Zürâre b. Udüs lider vasıflı idi. Bekr b. Vâil'in üzerine gitti; Benî Kays b. Sa'lebe onu öldürdüler. Bu kez Lakît adam toplayıp onların üzerine gitti. Benî Avf b. Mâlik b. Kays b. Sa'lebe'den biri olan Eşyem'i öldürdü ve şöyle dedi:

Artık bir ölenin ölümüne üzülmüyorum;
Senin gününden daha büyük bir felaket yoktur, ey Alkame!
Eğer bizden cömert bir adam öldürmüşlerse, kuşkusuz bizler,
Onun karşılığında, dazlakların mevlası Eşyem'i öldürdük.

---

15 Su'dân, develerin yediği bir bitkidir. Develer bu bitkiyi çok seveler. Suddâ ise, tatlı bir su kuyusudur. Onlarda, onun gibi tatlı su bulunmazdı. (Ebû Ubeyd, *el-Emsâl*, s. 135). Orijinal metnin kenarında (صدي ركية) "Suda tatlı su kuyusudur" şeklinde bir kayıt vardır.

Onun karşılığında Yemâmelilerin burunlarını kestik;
Ve Yemâmelilerin burunları kesik oluverdi.

Alkame b. Zürâre'nin çocuklarından birisi *Me'mûm b. Şeybân b. Alkame b. Zürâre*'dir. Me'mûm'un adı Hanzale'dir. Onun annesi İkrişe bt. Hâcib b. Zürâre'dir. Bir diğeri *Mak'ad b. Şeybân b. Alkame*'dir. Onun annesi, Amr b. Amr b. Udüs'ün kızıdır. Ayrıca *Yezîd b. Şeybân* adında bir çocuğu daha vardır. Benî Kays b. Sa'lebe'den olan onun annesi Mehded onun hakkında şöyle der:

Mehded'in doğurduğu bir çocuk,
Me'mûm olamaz, şerefli biri de değildir.

Yezîd b. Şeybân nesep ilmine vakıf olan âlim ve riyaset sahibi bir kişiydi. Ebû Şezre el-Hüceymî onun hakkında şöyle der:

Karâ'da[16] *öldü, Dârim ailesinden bir genç,*
Kınayıcı biri değildi, işinde.
O da Yezîd b. Şeybân b. Alkame'dir…
Yalan söylemiş olmam, eğer "Bu seçilmiş bir adamdır" desem…

Künyesi "Ebû Hanzale" idi. *Hanzale b. Şeybân b. Alkame b. Zürâre*, Hav (خوّ) Gününde öldürüldü. Hav Günü Kays b. Dırâr b. Ka'kâ b. Ma'bed'in Mikdâm b. Cahş'ı öldürmesi sebebiyle -bazıları İbn Cahveş, diyorlar. Ancak birincisi daha doğrudur- bu boy ile Benî Ubeyd b. Hüzeyme b. Zürâre arasında şiddetli bir savaş olmuştu. O gün 17 kişi öldürülmüştü. Öldürülenlerden birisi de Ma'bed b. Ka'kâ'ın oğluydu. Benî Ubeyd'den birisi olan İbn Usayle şöyle dedi:

Ve bir kadın soruyor Hav Gününü; eğer görmüş olsaydı, düştüğümüz yerleri,
Gözyaşlarını döker ve feri kesilirdi.

Dediler ki: Hanzale b. Şeybân'a "Me'mûm" denilmesinin sebebi şuydu: İbrahim b. Ma'bed b. Ka'kâ başına vurmuş ve onu [öldürmeyi] kastetmişti.[17]

---

16 el-Karâ, Mekke'den el-Kadisiyye, Akabe ve Uzeybe'ye giderken yol üzerinde bulunan bir su kaynağıdır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (قرع) maddesi). (çev.)

17 Arapçada öldürmeyi kastetmek (أمّ) lafziyla ifade edilir. "el-Me'mûm" kelimesi de (أمّ) kökünden ism-i mefuldür. (çev.)

Me'mûm'un çocuklarından birisi *Uscil b. Me'mûm*'dur. Vakîz Günü onu Bekr b. Vâil kabilesi esir almışlardı. Vakîz Günü, Benî Sa'lebe b. Ukâbe, Benî İcl ve Aneze b. Esed b. Rebîa'nın, Benî Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'e karşı birleştikleri bir gündür. Karşılıklı savaşmaya başladılar; Benî Teymüllât kabilesinden Bişr b. Avrâ, Dırâr b. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre'yi yaraladı. Amr b. Kays el-İclî de Uscil b. Me'mûm b. Şeybân b. Alkame b. Zürâre ile çarpıştı ve onu esir aldı. Sonra onu serbest bıraktı. Fadl b. Kudâme Ebü'n-Necm el-İclî bu yaptığıyla iftihar eder ve şöyle derdi:

Amr Uscil ile çarpıştığında,
Atıyorlardı kadınlar, yerden toplanan taşları.

Cerîr, o gün yakalanan Gamâme bt. Tavd b. Ubeyd b. Hüzeyme b. Zürâre b. Udüs'e şöyle dedi:

Ey Gamâme! Eğer süvarilerim Vakîz'de hazır olsaydılar,
Çekilmezdi, Amr'ın ve Dırâr'ın [cenazeleri]…

Taysele el-İclî'nin Hanzale el-Me'mûm'u esir aldığını iddia ettiler. Teymüllât'tan bir adam onu 100 deve karşılığında satın aldı. Sonra onu yanında hapsetti. Sonra onun fidyesini almak için Kûfe'ye getirdi. O sırada Kûfe'de Ali b. Ebû Tâlib (as) vardı. Ali onu kurtardı ve "İslâm'da esir almak yoktur." dedi.

Abdullah b. Abdülmelik b. Mervân, Me'mûm'un kardeşi Muâviye b. Yezîd b. Şeybân'ın kızıyla evlendi. Onun evlenmesine yardımcı olan Muhammed b. Kâsım b. Muhammed es-Sekafî idi.

Lakît b. Yezîd b. Şeybân b. Alkame b. Zürâre misafir ağırlayan lider bir kişiydi. Hâris b. Zürâre'nin soyundan olan şair *Sadr b. A'ver* şöyle dedi:

Her ne kadar yağla pirinci yedirsen bile,
Kuşkusuz şahit olmadın, Lakît'e ve yaptıklarına.

Şair bu beyitte Lakît b. Yezîd'i kastediyor.

Umeyr b. Me'mûm muhaddis idi. Umeyr, Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib'e (as) yetişti ve ondan hadisler rivayet etti.

[Ebü'l-Hâris b. Zürâre]

Bu zat, Zürâre'nin en küçük çocuğu idi. Deyyân el-Hârisî Cahiliye döneminde onun kızı Ümâme'yi esir aldı. Şöyle derdi:

Ümâme size geldi; Ümâme nedir?
Bembeyaz bir kızdır; yanağında bir işaret vardır.
Gururludur ve uğursuzdur.

Ümâme Benî Deyyân kabilesinde [Ubeyde'yi] dünyaya getirdi. Ubeyde b. Hâris de Benî Hâris b. Ka'b'a katıldı. Lakît b. Zürâre hac mevsiminde ona şu beyti okurdu:

Ey Ubeyde adındaki adamımızı küçük düşüren kişi!
Ki, onu doğuran annesi bizim cariyelerimizdendir.

Ubeyde, Benî Hâris'in yanından ayrılıp Hâcib b. Zürâre'nin yanına geldi. Ondan yardım istedi; ancak Hâcib ona bir şey vermedi. Bu kez Ubeyde Eksem b. Sayfî'nin develerine saldırdı ve çok sayıda deve gasbetti. Bunun üzerine Eksem Hâcib'in yanına geldi. Hâcib ona, "Götürülen develerin kadar benim develerimden al." dedi. O da onun develerinden seçti. Ubeyde de Benî Hâris'in yanına döndü. Cerm kabilesinden bir kadınla evlendi. Onun çocuklarından birisi Şüreyh b. Âmir b. Abd'dır. O, el-A'ver'dir. Rebî b. Ziyâd el-Hârisî Horasan bölgesine vali olunca onun yanına geldi. Rebî de onu Sicistan'ın bağlı yerlerden birisinde yönetici yaptı. Büyük miktarda mal sahibi oldu ve Dırâr b. Ka'kâ'ın kızıyla evlendi. Bu kadın onun için Sadrü'l-A'ver'i dünyaya getirdi. Asıl adı "Bişr" idi. Benî Dabbe'den bir adam, ismi "Bişr" olan Sadr'ı şöyle hicvediyordu:

Çökerttim devemi Sadr'ın yanında; ah keşke,
Durmayıp geçseydim ve aşsaydım, çölün tepelerini.
Şerefli ve iffetli bir anne seni dünyaya getirdi,
Fakat Sadr'ın çok cimri olan babasından…
Kuşkusuz sen pirinç ve hurmayı yedirsen bile,
Benzemezsin Lakît'e ve yaptıklarına.

Berâcim'den bir adam, Benî Temîm'den bir adamın burnunu kesti. Berâcim onun diyetini yüklendi. Sadr'ın yanına geldi, fakat Sadr ona yardım etmedi. Ferezdak onu hicvederek şöyle dedi:

Allah lanet etsin Sadr'a, öyle bir şeye çağrılmış ki,
Onun benzeriyle Berâcimlerin göğüsleri daralıyor.
Şayet Sadr, Dârimîlerden olsaydı, cevap verirdi bize;
Fakat Sadr, Dârimîlerin neslinden değildir.

Hâris b. Zürâre'nin çocuklarından birisi de *İmruü'l-Kays*'tır. Künyesi Ebû Şevvâl'dir. Cerîr ondan söz etmiş ve şöyle demiştir:

Benî Tuhayye mi benim süvarilerime denk olacaklar?
Üstelik içlerinde Ebû Şevvâl bulunan süvarilere…

İslâm geldiğinde Ebû Şevvâl karısının kızıyla evliydi. Avf b. Ka'kâ bu durumu Ömer b. Hattâb'a (ra) iletti; Ömer onları ayırdı.

Bu İmruü'l-Kays'ın çocuklarından birisi de *Ubeyde b. Rebî b. İmruü'l-Kays*'tır. Ubeyde, Kar'â'dan itibaren Ferezdak ile yol arkadaşlığı yapmıştı. Ubeyde kavmin rehberi olduğu hâlde kayboldu. Sonra yolu buldu. Bu kez Ferezdak develeri sürmeye başladı ve şöyle dedi:

Ey Rebî'in oğlu! Görmedim,
Zaman içinde kalan ya da ebedileşen bir kimseyi…
Sanki Ubeyde, araştırmakla yolu buldu;
Nihayet ben de buldum, o da bulmuş oldu.
Hani develer, çorak arazide ilerleyince;
Gözlerini uzak tümseklere dikiyorlardı.
O develer Semhed denilen, sağ taraftaki yere geldiklerinde,
Ve ormanda uzandıkları zaman,
Uzun süre deve kuşu kokuyorlardı.

[Hüzeyme b. Zürâre]

Zürâre, Hüzeyme ile künyelenirdi.[18] Hüzeyme b. Zürâre şerif bir insandı. Onun çocuklarından biri *Abdullah b. Hüzeyme*'dir. Bir defasında Hâcib bir akındaydı; Hâcib'in atı sakatlandı; Hüzeyme ona döndü ve "Bin ey Ebü'l-İkriş" dedi ve onu arkasına bindirdi. Abdullah b. Hüzeyme bu konuda şöyle dedi:

18 Hüzeyme'nin babası Zürâre'nin künyesinin Ebû Hüzeyme olduğunu ifade ediyor. (ed.)

Unuttun mu? Hani ben sana yönelmiştim,
Sancak yere düşüp de sen bir deve istediğinde…
Eğer nankörlük yapıp çektiğin sıkıntıya teşekkür etmezsen,
O zaman Allah'ın yanında mükâfat aranır.

Zamanında Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre ile Benî Ubeyd b. Hüzeyme b. Zürâre ve kardeşleri arasında Hav denilen yerde şiddetli bir savaş olmuştu. Her iki taraftan öldürülenler olmuştu. Nitekim Benî Ubeyd'in reisi Mihaş öldürülmüştü. Bunun üzerine Benî Ubeyd'den bir şair şöyle dedi:

Ve bir kadın soruyor Hav Gününü; eğer görmüş olsaydı, düştüğümüz yerleri,
Gözyaşlarını döker ve feri kesilirdi.
Onlar kerimlerin gelişi gibi geldiler ve kanla ıslanıncaya dek,
Karşıladılar, mızrakların ucuyla…
Yemin olsun ki, o kadın Mihaş ile birlikte yaşadı;
Afiyette kalıp çocukları çoğaldığında, helak olmaktan sakınsın.
Karşılaşmamızda Ka'kâ buluşmadı onunla, aşkı için;
Ne de bizim işimizden bir şeyler temenni etti.

Benî Hüzeyme b. Zürâre'den bir adam Medine'de yakalandı ve Muverrık b. Kays b. Avf b. Ka'kâ tarafından, o sırada Medine valisi olan Yahya b. Hakem'in yanına götürüldü. Vali, Muverrık için kısas uyguladı. Bunun üzerine Muverrık şöyle dedi:

Yüreğim soğudu, Bakî'de gördüğün gün için;
Kötülükleri uzunca devam eden Tavd ailesine karşı…
Sabahleyin bir araya geldik, takva ehli Yahya'nın yanında;
İşini en iyi yapan biridir, Ebû Mervân.
Yürüdü, adamın başı ve omuzları arasında;
Bağları gevşemiş olan kılıcın kayışı…

Şair son beyitte, adamın boynunu vuran celladı kastediyor. Tavd ise, Ubeyd b. Hüzeyme b. Zürâre b. Udüs'ün oğlu idi. Tavd şerif bir adamdı.

Benî Ubeyd b. Hüzeyme'den birisi de Hanzale b. Usayle'dir. Onun annesi Biyâ'ın kızıdır. Cerîr onun hakkında şöyle diyor:

Ey Kays! Selîl ve Ma'bed'den sayılıyorsun;
Ve övündün ey Biyâ'ın kızı Usayle'nin oğlu!

Beyitte geçen şahıslar Kays b. Dırâr b. Ma'bed b. Zürâre ve Selîl eş-Şeybânî'dir. Kays'ın annesi de Selîl'in soyundandır. Eşheb b. Rumeyle, Hav Günü için şöyle demişti:

Hav Gününde kanları akan şahıslar,
Onlar kavmin ta kendisidir, ey Hâlid'in annesi!
Onlar, kendileriyle koruma sağlanan adamların koluydu;
Kol tarafından kaldırılamayan avucun ne hayrı vardır?
Başına gelenlerden dolayı Abdullah'a sığındı;
Sonra kayboldu ve fayda vermedi, şahidin şehadeti.
Siyah çukurlarla karşılaşan siyah atlar,
Sevk olunuyorlardı, insanların kanlarını akıtmaya doğru.

Lebîd b. Zürâre'nin *Sâmit b. Zürâre* adında bir çocuğu oldu. Onların soyları azdı.

[Mâbed b. Zürâre ve Çocukları]

Mâbed b. Zürâre'nin Künyesi "Ebü'l-Ka'kâ" idi. Kendisi lider durumundaydı. Rehrehân Gününde Benî Âmir b. Sa'sa'a onu esir aldılar ve Tâif'te, Haccâc'ın dedesi Ebû Akîl'in yanına bıraktılar. Her yıl hac mevsiminde, fidyesini almak için Mekke'ye getirilirdi. Onun için 1.000 deve istiyorlardı. Lakît şöyle dedi: "Ey Ebü'l-Ka'kâ sabret; çünkü biz 1.000 deveyi vermeye muktedir değiliz." Bunun üzerine Ma'bed, "Senin kadar kızdığım hiçbir kardeşim yanıma gelmemiştir." dedi. Ma'bed ihmalden ve zayıflıktan dolayı vefat etti. Ona süt getiriyorlardı; kendisi, "Ben susuz olduğum hâlde nasıl ikramınızı kabul edeceğim?" derdi. Adamlar ölmesin diye, ağzına [çuvalların ağzına bağlanan] bir odun parçası koyup dişleri arasından ilaç [ağızotu ilacı] akıtıyorlardı. Sonra Ma'bed onların yanında öldü.

Rehrehân Gününün sebebi şöyleydi: Hâlid b. Câfer b. Kilâb, Benî Abs ile savaşmak üzere adam topladı. Hâlid b. Câfer ile Züheyr b. Cezîme b. Revâha el-Absî, kılıçlarıyla çarpışmaya başladılar. Züheyr, Hâlid'in altına düştü. Bu sırada Hundüc b. Bekkâ onu öldürdü. Hâlid b. Câfer,

kavminin kendisinden Züheyr'in kan bedelini talep etmelerinden korkarak Numân'ın yanına gidip ondan korunma istedi. Bu arada Gatafân, Züheyr'in öldürülmesinden dolayı öfkelendi. Bunun üzerine Hâris b. Zâlim, Hâlid b. Câfer'i onlara teslim edeceğine söz verdi. Bunun için Numân'ın yanına gitti. Numân onu hoş karşılayıp ağırladı. Sonra Hâlid'in yanına girip onu öldürdü. Ardından Hâris b. Zâlim Benî Zürâre b. Udüs'ün yanına geldi. Ona güvence sağlayacak olan da Ma'bed b. Zürâre idi. Ma'bed onu koruyordu. Ahvas b. Câfer, durumdan haberdar olunca, kardeşinin katili Hâris'i almak üzere, Benî Âmir ile birlikte Benî Dârim'in yanına gitti. Rehrehân denilen yerde karşılaşıp savaşmaya başladılar. Mabed b. Zürâre atların çıkardıkları toz duman içinde yaralandı; hemen bir tümseğe yaslandırıldı. Mâlik'in çocukları Âmir ve Tufeyl'in çobanı onu gördü. Çoban Ganî kabilesine mensup bir adamdı. Çoban Ma'bedi [yakaladı ve] onlara teslim etti. Ma'bed'in yarası kanıyordu. Onlar da Ganî kabilesinden olan çobana 20 deve verip Ma'bed'i esir aldılar. Avf b. Hari et-Teymî, Lakît'i ayıplayarak şöyle dedi:

Ananın oğlu için bir hamlede bulunsaydın ya?
Âmirî adam onu kelepçe ile yürütürken;
Altınla işaretli develerin sütlerinden bir içim hatırladın mı?
Atlar, tümseklerde ayrı ayrı koşarlarken…

Âmir b. Tufeyl şöyle dedi:

Bitirdik, Abs'tan olan kabilenin işini;
Ma'bed'in bizdeki ölümü zafiyettendi.

Ma'bed b. Zürâre'nin *Ka'kâ b. Ma'bed* adında bir oğlu vardı. Bunun annesi Muâze bt. Dırâr b. Amr ed-Dabbî'dir. *Umeyr b. Ma'bed*, *Udüs b. Ma'bed*, *Zâlim b. Ma'bed* ve *Nahiş b. Ma'bed* de onun çocuklarıydı. Ka'kâ dışında diğerlerinin soyu devam etmemiştir. Dahtenûs, Umeyr b. Ma'bed ile evlenmişti. Umeyr öldü. Bunun üzerine Dahtenûs şöyle dedi:

Ey gözlerim! Bir eliyle ve iki eliyle çok dövdüğü hâlde,
Umeyr b. Ma'bed'e ağlamayayım mı?

Dediler ki: Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre'nin künyesi "Ebü'l-Husayn" idi. Kendisi ele geçirdiği ganimetin dörtte birisini alırdı. Ka'kâ, Hâlid b. Mâlik

en-Nehşelî'nin yanına gönderildi. Onu, Hâlid'in yanına gönderen, Rebîa b. Cidâr el-Esedî idi. Her ikisi de ona karşı nefret beslerlerdi. Ka'kâ, 120 yaşında vefat etti. Müseyyeb b. İls ed-Dabbî onun hakkında şöyle dedi:

Kuşkusuz bir kaside hediye edeceğim;
Ka'kâ'a gönderilecek bir hediye olacak, benden.
Sen sözünde duran birisin; zemmedilmezsin;
Onlardan bazıları helak edildiler, leş yiyen akbabalar tarafından.
Beyler, yüceliklerini öne çıkardıklarında,
Sen onlardan bir adım önde olursun.
İşte bu faziletiniz sebebiyle Temîm kabilesi,
Semahat, fazilet ve cömertlik ehli olduklarını söylediler.

Ka'kâ b. Ma'bed, İslâm dönemine yetişti. Hâlid b. Mâlik en-Neşhelî ile birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına elçi olarak geldi. Ebû Bekr (ra), "Ey Allah'ın Elçisi, bu adamı görevlendir" dedi. Ömer (ra) ise, "Ey Allah'ın Elçisi, şunu görevlendir" dedi. Resûlullah (sas) onlardan birisini görevlendirdi. Anlattıklarına göre, "*Ey inananlar, Allah'ın ve elçisinin önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir*"[19] âyeti Ebû Bekr ve Ömer hakkında nazil olmuştur. Çünkü Ebû Bekr ve Ömer, Resûlullah'ın (sas) yanında konuşup seslerini yükseltmişlerdi.

Ka'kâ b. Ma'bed'in çocuklarından biri *Husayn b. Ka'kâ*'dır. Annesi Leylâ bt. Hâcib b. Zürâre'dir.

Dırâr, *Nu'aym*, *Ehtem* ve *Müceşşir b. Ka'kâ*. Bunların annesi Umeyr bt. Utârid b. Hâcib b. Zürâre'dir.

Avf, *Ma'bed* ve *Şihâb b. Ka'kâ* ve *Havle bt. Ka'kâ*. Havle, Talha b. Ubeydullah'ın eşiydi. Talha vefat edince onunla Ebû Cehm b. Huzeyfe el-Adevî evlendi.

Kelbî dedi ki: Cömertliğinden dolayı Ka'kâ b. Mâbed b. Zürâre'ye, "Teyyârü'l-Furât" denilirdi. Husayn b. Ka'kâ Muhadremûndandı. [20]Kendisi şairdi ve Kâdisiye'de öldürüldü. Künyesi "Ebû Cehme" idi. Cehme, onun kızının adıydı.

---

19 Hucûrât, 49, 1.

20 Hem Cahiliye dönemine yetişen hem de İslâm dönemini idrak eden kimselere Muhadram (مخضرم) denilir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (خضرم) maddesi). (çev.)

Dırâr b. Ka'kâ lider bir adamdı. Künyesi "Ebû Nu'aym" idi. *Necm b. Bistâm* onun çocuklarındandır. Onun kardeşi *Bedr b. Dırâr b. Ka'kâ* Basra'nın ileri gelenlerindendi. Bistâm b. Dırâr şöyle demiştir:

Ben Temîm'den Benî Zürâre'nin oğluyum;
Büyük şeref açısından da Şeybân'ın soyundanım.

Câfer b. Süleyman b. Ali, Ümmü Ömer bt. Necm b. Bistâm ile evlendi. Bistâm'ın annesi Şeybân kabilesindendi. Nu'aym b. Dırâr b. Ka'kâ, kendi ailesi ile Benî Ubeyd arasında cereyan eden savaştan çekildi ve şöyle dedi:

Son bulmaz ahmaklığınız;
Zalimlerin yüzünde alametleri olan bir savaştan önce…
Kaçar sizden şerefli aileler, cehaletinizden dolayı;
Ve zillet sahibi olanlar, sizde kalmaya devam ederler.

Bistâm b. Dırâr b. Ka'kâ, kendisine yardım etmedikleri için Nu'aym ve kardeşi Ka'kâ b. Dırârı ayıplayarak şöyle demiştir:

Ey Sa'd b. Sâmit'in kızının oğulları!
Sizi alçak olarak gördüm, sallarken mızraklar kafalarınızı…
Savaş kızışmışken, sizler geri kaldınız benden;
Ve kardeşinizi koruyacağınıza, teslim ettiniz.
Yardım etseniz bile fayda veremezsiniz;
Eğer ihanet edip terkederseniz, beni etkilemez alçaklığınız.

Hav Günü meydana gelen savaşta hazır bulunmayanlardan birisi de *Kays b. Dırâr b. Ka'kâ* idi. Çünkü o, Cezîre'deki dayılarının yanına kaçmıştı. Şair Cerîr bu konuda şöyle der:

İyi insanlarla savaşmayı haram görürsün;
Fakat haram görmüyorsun zina yapmayı, kendi nefsine.

Kays Cezîre'de vefat etti. *Nu'aym b. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre*'ye gelince, Bişr b. Mervân b. Hakem, Kûfe'de valilik yaptığı sıralarda onu Kûfe'de öldürdü. Çünkü Havşeb b. Yezîd onu Bişr b. Mervân'a şikâyet edip onu kötülemişti. Onunla ilgili haberi, Bişr b. Mervân'ın haberini anlatırken zikretmiştik.

Nu'aym b. Ka'kâ'ın *Helkâm b. Nu'aym b. Ka'kâ* adında oğlu vardı.

Bu zat İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç ettiği için onu Haccâc öldürdü. Helkâm b. Nu'aym Haccâc'a esir olarak getirildiğinde Haccâc ona, "Sen bu culha oğlu culha ile birlikte huruç ettin, öyle mi?" dedi. Bunun üzerine Helkâm, "Senin yönettiğin gibi Irak'ı yönetmek için onunla birlikte huruç ettim." dedi. Bunun üzerine Haccâc Havşeb b. Yezîd'e, "Kalk bunun boynunu vur." dedi. Havşeb de kalkıp onu öldürdü. Abdülmelik b. Mervân'ın haberini anlatırken İbnü'l-Eş'as'tan söz ettik ve bunun haberini de anlattık.

Ehtem b. Ka'kâ; Onun soyu çölde devam etmiştir.

Müceşşir b. Ka'kâ ibadetine düşkün birisiydi.

Avf b. Ka'kâ ise insanların en kibirlisi, en gururlusu ve en katı yürekliydi. Adamın birisi ona, "Yola gel, ey Allah'ın kulu" dedi. Avf, "O zaman Abdullah [Allah'ın kulu], yani ben seni gebertirim" dedi. Haccâc bunu duyunca, "Eğer yakalarsam, onu öldürmekle Allah'a yakınlaşmış olacağım" dedi. Avf b. Ka'kâ muhadremûndandı.

Avf b. Ka'kâ'ın *Kubâ b. Avf* adındaki oğlunun annesi Ümmü'n-Numân'dır. Onu Hübeyre b. Damdam b. Şüreyh b. Sîdân b. Mürre b. Süfyân b. Mücâşi öldürdü. Olay şöyle oldu: Ziyâd b. Ebû Süfyân onu, Benî Ka'kâ'dan bazılarını tutuklamak için göndermişti. Çünkü Benî Ka'kâ'dan bazıları Hakîm b. Bark b. Kays b. Avf b. Ka'kâ'ı öldürmüşlerdi. Kays da Kar'â'da[21] onlarla Benî Tahiyye arasında cereyan eden bir savaşta öldürülmüştü. Hakîm b. Bark da Tahiyye kabilesindendi. Kubâ b. Avf kılıçla Hübeyre'nin üzerine giderken şöyle diyordu:

Ben Kubâ'ım ve Ümmü'l-Gamr'ın oğluyum;
Bilmeyen varsa da, ben biliyorum.
Hiç intikamımı almadan kabul eder miyim?

Çarpıştılar ve Hübeyre b. Damdam Kubâ'ı öldürdü. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

---

21 el-Kar'â, Kûfe'den Mekke'ye giderken el-Muğîse'den sonra ve Vâkısa'dan önce yol üzerinde bulunan bir yerdir. (*Mu'cemü'l-Büldân*; ayrıca 16 nolu dipnota da bakınız).

Ömrüme yemin olsun fakat ömrüm kolay geçmeyecek;
İbn Damdam'ın yol açtığı zaman dilimi, ne kadar da kötü!
Hurmanın kökünden kalkıp savaştı, nihayet Kenhel'e[22] *geldiğinde;*
Yol açtı onun mızrağı, en kötü ganimete…
Sen tıpkı, arkadaşında kan gören,
Ve kana saldıran bir kötü kurt gibiydin.

Hübeyre küçük bir oğlunu Avf b. Kubâ'ın yanına gönderdi; Afv çocuğu, babası Kubâ'ın karşılığında öldürdü. Ferezdak bunun üzerine şöyle dedi:

Durumumu alçaltan Ak'asân'lar…
Onlar pişman oluverdiler; çünkü kötülük pişmanlık verir sahibine…
Ey Süfeyyene'nin çocukları! Keşke sizler,
Annenizin bacakları arasında yol bulup akan birer kan (âdet kanı) olsaydınız!

Şiirde geçen Ak'asân'dan (الأقعسان) maksat, Damdam'ın iki oğludur. Süfeyyene de onların annesidir. Kubâ'ın soyu devam etmemiştir.

Hilâl b. Avf b. Ka'kâ, zamanının en fazla ibadete düşkün olan ve namazını en uzun kılan insanlarından birisiydi. Onun soyu Basra'da devam etmiştir.

Diğer taraftan *Üneyf b. Ma'bed b. Ka'kâ* kaçmıştı. Haccâc'ın yanına getirildi; Haccâc onun için, "Bu katı yürekli bir ailedendir." dedi. Üneyf ise, "Vallahi başkaları bizden daha katı yüreklidirler." dedi. Haccâc onu cezalandırmadı.

Şihâb b. Ka'kâ, arkadaşlarının en şerefli olanlarındandı. Bir gün kendisine ait bir sarnıcın üzerinde oturuyordu. Sarnıç yıkıldı ve Şihâb içine düştü. Sarnıcın içinden ölü olarak çıkarıldı. Bunun üzerine Avf b. Ka'kâ şöyle dedi:

Ah keşke ipler beni çekselerdi!
Ve Şihâb yaşasaydı, arkadaşları arasında.

Buradaki iplerden maksat, Şihâb'ı çıkarmak için sarkıtılan iplerdir. Demek istiyor ki, "Keşke kuyuya ben düşseydim."

---

22 Kenhel, Benî Temîm'e ait olan bir sudur (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Benî Temîm ve Zürâre'nin Üvâre Günündeki Haberleri

Bize Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o da Hırâş b. İsmail'den ve başkalarından nakletti; dediler ki: Amr b. Münzir b. İmruü'l-Kays -o Amr b. Hind bt. Hâris b. Amr el-Maksûr b. Hucr Âkilü'l-Mürâr el-Kindî'dir. Amr heybetli ve hırçın olduğu için ona böyle denilmiştir- onlarla savaşmamak üzere Tay kabilesiyle bir anlaşma yaptı. Amr, işledikleri bir hadise sebebiyle Yemâme'de Abdukays ile savaştı. Ancak hiçbir şey elde etmeden geri döndü. Dönerken Tay kabilesinin yanından geçti; Zürâre b. Udüs b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim ona, "Şu lanet evi değil mi? Onlardan bir şeyler almaya çalış." dedi. Amr ise, "Yazık sana, onlarla anlaşmamız var." dedi. Zürâre, "Anlaşma olsa bile yap." dedi. Zürâre onu tahrik etmeye devam etti. Nihayetinde esir kadınlar ve mal ele geçirdi. Bunun üzerine Kays b. Cerve el-İcâî şöyle dedi:

Koşuyor devem, Süveyye[23] *sahrasında;*
Tıpkı oyluk kemiklerini semizleştirmiş bahar yavruları gibi…
İmruü'l-Kays b. Hind'in oğluna doğru koşuyor, onu ziyaret etmek için;
Ne güzel ahlakı vardır! Kötülenmez onun huyları.
Kuşkusuz ele geçirilen kadınlar,
Kötü bir ganimet oldular; ortalarında, ipekten yanakları vardı.
Ben ancak en üst yere ineceğime yemin ettim;
Bana haram olsun, onun kumları ve kum tepecikleri.
Eğer yaptıklarınızın bazısı değişmeyecekse,
Göstereceğim kuşkusuz, senin terlettiğin kemiği.

Kays b. Cerve bu son beyit sebebiyle "terleten" anlamında kendisine "el-Ârik" denilmiştir. Bu şiir Amr'a ulaştığı zaman Tay kabilesinin üzerine gitti ve onlardan bazı insanları esir aldı. Ancak Hâtim et-Tâî, onların bağışlanmalarını istedi; Amr da onları bağışladı.

Münzir b. Mâü's-Semâ -Mâü's-Semâ Nemir b. Sâkıt ailesinden olup Münzir'in annesidir. Münzir, "Mudritü'l-Hicâre"(taş yuvarlayan) lakabıyla ünlenen Amr'ın babasıdır- "Mâlik" denilen, bir görüşe göre de "Es'ad" de-

---

23 es-Süveyye (السُّوَيَّة) Kûfe'de bulunan bir çölün adıdır. Ebû Musa el-Eşarî ve Muğîre b. Şu'be'nin kabirleri orada bulunmaktadır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (ثوا) maddesi). (çev.)

nilen bir oğlunu Zürâre'nin yanına bıraktı. Bıraktığı zaman küçüktü; çocuk büyüyünce, bir gün avlanmak için çöle çıktı fakat başarısız oldu. Av yolundan dönerken Süveyd b. Rebîa b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'in develerinin yanından geçti. Zürâre b. Udüs'ün bir kızıyla evliydi. Mâlik -bir görüşe göre Es'ad- onlardan genç bir dişi devenin kesilmesini emretti. Deve kesildi; Süveyd uykudaydı. Süveyd uyanınca İbnü'l-Münzir'in üzerine hamle yaptı; bir odunla kafasına vurup onu öldürdü. Ardından kaçarak Mekke'ye gitti. Mekke'de, Benî Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay ile anlaşma yaptı.

Kardeşinin öldürülme haberi Amr b. Münzir'e ulaşınca gözleri yaşardı ve ağlamaya başladı. Bu haber Zürâre'ye de ulaştı. Zürâre evden çıkıp kaçmaya başladı. Amr, Zürâre'yi bulmak için yola çıktı fakat onu bir türlü bulamadı. Amr onun karısını aldı; karısı hamileydi. Amr, "Zalim, facir ve kokmuş olan bu Zürâre ne yaptı böyle?" dedi. Kadın, "Eğer benim bildiğim adam ise, o teri güzel kokan ve şerefine düşkün olan birisidir. Korktuğu gece uyumaz, misafir olarak ağırlandığında karnı doymaz birisidir." dedi. Bunun üzerine Amr karnını deşti ve oradan ayrıldı. Bazıları Zürâre'ye, "Vallahi sen Amr b. Hind'in kardeşini öldüren bir adamsın. Onun yanına git de ona doğruyu söyle; çünkü doğrulukta kurtuluş vardır. Kendisi de onun yanında faydalanıyordu." dediler. Zürâre onun yanına geldi; ondan özür diledi ve olanları ona haber verdi. Amr ona, Süveyd'i getirmesini söyledi. Zürâre, "Süveyd Mekke'ye gitti." dedi. Amr, "O hâlde, senin kızından doğma olan çocuklarını yanıma getir." dedi. Zürâre çocukları yanına getirdi. Amr, onlardan birisinin öldürülmesini emretti. [Öldürüleceğini anlayan çocuk] dedesi Zürâre'ye yapışmaya başladı. Zürâre, [hangi çocuğunu ölümden kurtarması gerektiğini bilemediği için], "Ey bir parçam! Bazı parçalarımdan vazgeç" dedi ve bu darb-ı mesel hâline geldi. [24] Ancak Süveyd'in tüm çocukları öldürüldüler.

Amr b. Hind bununla da kalmadı; Benî Dârim'den 100 adamı yakacağına yemin etti. Benî Dârim'den adamları aramak üzere dışarı çıktı. Önden

---

24 Bu darb-ı meselin Arapçası, (يا بعضي سَرّح بعضًا) şeklindedir. Bir tehlike karşısında akrabalardan vazgeçmenin ne kadar zor olduğunu ifade eden bir darb-ı meseldir. Çünkü Zürâre'nin damadı olan Süveyd b. Rebîa, Amr b. Hind'in küçük yaşlardaki kardeşini öldürüp Mekke'ye kaçmıştı. Amr de Zürâre'nin kızından torunları olan dokuz oğlunu öldürmek istedi. Onlar da Zürâre'ye yapışarak öldürülmek istemiyorlardı. Zürâre çaresizlikten böyle söylemiştir. (çev.)

de Amr b. Sa'lebe b. Milkat et-Tâî'yi gönderdi. Amr b. Sa'lebe, kavmin durumdan haberdar olduklarını gördü. Bahreyn tarafında Üvâre'nin aşağısında, onlardan 98 adamı yakaladı. Zürâre'nin yanına ulaşıncaya kadar Amr b. Hind de ona katıldı. Onun için bir çadır kuruldu. Hemen onlar için çukurlar kazılmasını emretti. Çukurlar kazıldı ve içinde ateş yakıldı. Ateş alevlenince 98 adamı ateşin içine attı. Hepsi yandılar. Benî Kelefe b. Hanzale'nin Berâcim kolundan bir yolcu dumanı görüp geldi. Devesini çökertti ve [onlardan] yemek istedi. Amr b. Hind ona, "Sen kimlerdensin?" dedi. Adam "Berâcimlerdenim." dedi. Amr, "Şakî adam Berâcimlerin yolcusudur [elçisidir]" dedi ve bu darb-ı mesel oldu. [25] O adam da ateşin içine atılarak yakıldı. Araplar Benî Temîm'i hicvettiler; şairleri şöyle dedi:

Hey! Bildir yanından Benî Temîm'e;
Hangi tür yemeği seviyorlar diye…

Amr b. Hind üç gün orada kaldı. Yüze tamamlamak için hiç kimse bulamadı. Kendisine, "Ey lanet evi! Eğer onlardan bir kadınla evlensen 99 kişiyi yakmış olacaksın." denildi. Bunun üzerine Benî Nehşel b. Dârim'den bir kadın çağırdı ve ona, "Senin acemlerden olduğunu sanıyorum." dedi. Kadın şöyle dedi:

Ben acemlerden değilim.
Ben Damre b. Câbir'in kızıyım;
Damre, Ma'ad [b. Adnân] kabilesinde büyüdü; o büyüklerin oğlu bir büyüktür.
Ve ben Damre b. Damre'nin kız kardeşiyim;
Memleket alevlerle sarmalandığında…[26]

Amr, "Vallahi eğer kendin gibi birisini doğurmandan endişe etmeseydim seni ateşe atmayacaktım." dedi. Kadın ise, "Yastığını indirmesini, sütununu düşürmesini, kumlarını küçültmesini ve mülkünü senden al-

25 Bu darb-ı meselin Arapçası, (إن الشّقِيّ رَاكِبُ الْبَرَاجِمِ) şeklindedir. Darb-ı Mesel, bilmeden ölümle karşılaşan veya başına kötülükler gelen kimseler için kullanılır. Tıpkı Berâcim'den olan yolcu gibi; adam cesetlerin yakıldığı ateşin dumanını gördüğünde, yemek pişirildiğini sanıyor ve devesini çöktürüp onlardan yemek istiyor. Fakat Amr b. Hind, onun Benî Dârim'den olduğunu anlayınca onu da ateşin içine atıp yakıyor. (çev.)

26 Hem yazma hem de matbu nüshada bu mısra (إذا البلاد لُفَّتْ بغمرة) şeklindedir. Ne var ki, diğer kaynaklarda (إذا الْبِلَاد لفعت بغمرة şeklinde gelmiştir (bkz. Abdülkadir Bağdadî, *Hizânetü'l-Edeb*, 526, VI, Kahire, M. 1007). Ancak (لُفَّتْ) ve (لفعت) kelimeleri manaca birbirine yakındırlar. (çev.)

masını kendisinden istediğime [Allah'a] yemin ederim ki, sen [beni ateşe atmakla] ancak üst tarafı göğüs, alt tarafı kadın olan bir hiçi öldürmüş olacaksın." dedi. Dedi ki: Amr emretti ve kadın ateşe atıldı. Bunun üzerine İbnü's-Saik şöyle dedi:

Dârim ailesinden yüz kişi yakıldı;
Yüzü tamamlayan da, hayal kırıklığı yaşamış Bercemli adamdır.

Lakît b. Zürâre, Amr b. Hind, Melik'e hizmetlerinden ve onun da Benî Dârim'den yüz kişiyi yakmasından dolayı Benî Mâlik'i ayıplarken şöyle dedi:

Bildir yanından Benî Mâlik'e bir mesaj;
Ve Ribâb'ın ileri gelenlerine…
Kuşkusuz bir adam var, toplanmışsınız onun etrafında;
Dolaşıyorlar, çadırlar içindeki çadırının etrafında.
Ve o adam, efendilerinizi alçaltıyor bilerek;
Ve öldürüyor sizleri, köpek öldürür gibi.
Eğer tuz verilen develer olsaydınız,
Tatlı suları çekerlerdi, o develer.
Fakat sizler seçilen,
Ve gerisi kurtlara terk edilen koyunlarsınız.

A'şâ şöyle dedi:

Yok mu Amr'a bildirecek biri?
Bilsin ki, kişi eskitemez taşları…
Ve zamanın hadiseleri,
Kalmaz hiç biri, taşlar dışında…
Bilsin ki, onun annesinin son çocuğu,
Üvâre'nin aşağısındaki düzlüktedir.
Öldür Zürâre'yi;
Kavmin içinde Zürâre'den daha çok sözünde duran birini görmüyorum.

Benî Abdullah b. Dârim'in Benî Muâviye b. Abdullah boyundan birisi de *Esmâ b. Sümeyyir*'dir. Amr b. Hind onu Üvâre'de öldürdü. Onların soyu devam etmiştir.

Benî Züeyb b. Abdullah'tan birisi de *Rebîa b. Züeyb*'dir. Rebîa görüş sahibi birisiydi. Hâcib bu zatı, fidyesini vermek üzere Mâlik Zü'r-Rukaybe el-Kuşeyrî'ye gönderdi. Onun fidyesi 1.000 deveydi. Mâlik [700 deve alarak] Rebîa'ya 300 deve geri verdi.

Abdullah b. Dârim'in iki oğlu olan *Gasse* ve *Ümeyye*'nin soyu devam etmiştir. Vehb'in de soyu devam etmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Zeyd b. Abdullah b. Dârim'in, Abdullah b. Zeyd adında bir çocuğu oldu. Böylece Abdullah b. Zeyd'in çocukları Hecer'de kalmış oldular; oradan da Basra'ya geldiler ve orada kaldılar. Sonra Mervân b. Muhammed el-Ca'dî zamanında, Benî Abdullah b. Dârim'den biri olan Sa'b b. Nehşel, Benî Abdullah b. Dârim'e katılmaları için Selm b. Kuteybe'ye mektup getirdi. Bunun üzerine Ru'be b. Accâc şöyle dedi:

Azîz ve Âlim olan Allah'a yemin ederim ki,
Sa'b kötü bir haber getirmemiştir.
Dârimîleri Dârimîlere kat.

Onların şairleri de şöyle dedi:

Bildiğim kadarıyla ne bir anne ne de bir baba nispet için ayrıldı;
Ancak şerefli olan İbn Dârim'e katılmak isteyenler olmuştur.

Onlar İbn Dârim'e katıldılar ve onlardan sayıldılar.

[Huleyd Ayneyn ile Cer'ir b. Atıyye'nin Atışması]

Benî Zeyd b. Abdullah b. Dârim'den birisi de *Huleyd Ayneyn*'dir. Kendisi "Aynân" denilen bir yerde kalırdı. O, şöyle diyendir:

Ey ateşin ışığını parlatanlar!
Benim yeni malım da, eski malım da misafir içindir.
Vah o ateşi alevlendirdiler, hatta ben onun parlaklığını görüyordum.
Sarı çekirgeler gibi inip kalkıyordu.

Cerîr, Sultan el-Abdî'ye şöyle bir beyit söyledi:

Söylerim fakat İbn Hanzal meyletmiş midir, bilmiyorum.
Allah'ın hükmü ne zaman hurmanın kökünde oldu ki?

Bunun üzerine Huleyd Ayneyn şöyle dedi:

Şehre gelmeyen bir peygamber var mıdır?
Ey kötü adamın oğlu! Hüküm ancak elçilerle gelir.

Şair Cerîr şöyle dedi:

Dağıt övünmeyi, ey İbn Ebû Huleyd!
Ve öde her yıl, başının haracını.
Bir öküz başı yapıştı sağ eline,
Ancak sağ elin yapışmadı hiçbir geme…

Yine Cerîr şöyle dedi:

Ey Huleyd! Kaç halan ve teyzen vardır?
Azı dişleri yeşil olmuş, pırasadan.
Yeşermiş pırasa, dişin kökünde; hoşuna gidiyor kokusu,
Ve uzaklaşmış kara gelin otundan ve fesleğenden.

Ancak Huleyd Cerîr'e cevap vermedi; böylece atışma son buldu.

[Kurâd b. Hanîfe]

Onlardan birisi de Kurâd b. Hanîfe b. Abdümenât b. Zeyd b. Abdullah'tır. Kurâd şair bir adamdı. Lakît b. Zürâre Kays b. Mes'ûd'un kızını istemeye giderken Lakît'in yanında bulunan kişi Kurâd b. Hanîfe idi. Onunla ilgili haberi yazdık. Lakît onun hakkında şöyle diyor:

Bak ey Kurâd! Tıpkı kırmızı çiçek gibi yanımda bulundun;
Sen hiç kadın gördün mü, hevdecin içinde?

Bu Kurâd, kendi aile çevresinden bir kadın olan Meyye bt. Zeyd'in kocasıdır. Bu kadın, daha önce Hâcib b. Zürâre'nin eşiydi. Kurâd Hâcib'e, "Sen bu kadını boşa; çünkü bu kadında bir şey gördüm ki, o şeyle birlikte senin yanında kalmasına gönlüm razı değil." dedi. Bunun üzerine Hâcib kadını boşadı ve Kurâd onunla evlendi. Sonra şöyle demeye başladı:

Boşadı Hâcib eşini, boş yere;
Kurâd onunla evlensin diye…

Oluverdi, kocasının konumu,
Tıpkı kılıcın kınına olan konumu gibi…

Kurâd yine şöyle demiştir:

Arzu ettiler benimle buluşmayı, Hâcib ve kardeşi Amr;
Beni öldürmek için, tenha bir yerde…
Bir suç işlemiş değilim; ancak ben,
Sadece iffetli bir kadının ipini birleştirdim…
Amr b. Kays, beni sizinle korkutuyor;
Sanki ben Tahiyye ya da Ebân kabilesindenim.
Eğer sizden başka bir düşmandan korkmazsa,
Güvenli oluverir ve sağlam bir yere sahip olur.

Yine Kurâd şöyle demiştir:

Benî Tûbân'dan Ubâye veya Uleym vazgeçmez mi?
Dostlara zulmetmekten?
Suçsuz olduğum hâlde, heder ettiler kanımı;
Dikkate almadılar, arkadaşlığın gözetimini;
Bir havuzun dibinde olduğu sürece bir damla su,
Olmaz asla, öz kardeşten esirgenecek bir anlaşma.

Şiirde geçen Ubâye ve Uleym Benî Amr b. Amr b. Udüs boyundandırlar. Tûbân ise, Benî Mürre b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'den olup Amr b. Amr'ın annesidir. Şair, şiirde yer alan (إذا ما نطفة) ifadesiyle suyu kastediyor. Demek istiyor ki, onlar kardeş olarak ne ona ne kimseye su vermezler. Onlar bu özellikleriyle ayıplanıyorlardı. Kurâd'ın, hanımına sahip olduğunu gören Hâcib b. Zürâre Kurâd'ı öldürdü. Bunun üzerine Abdullah'ın kabileleri olan Mürre, Mâlik, Hârise, Muâviye, Hik, Cenâb, Kusse, Vehb ve Ümeyye, Benî Udüs b. Zeyd b. Abdullah'a karşı anlaşma yapıp Hâcib'e, "Hakları konusunda onları razı et ve Kurâd'a karşılık öldürecekleri bir adamı onlara ver" dediler. Hâcib de Kurâd'a karşılık, İmruü'l-Kays b. Ebü'l-Hâris b. Zürâre'yi onlara verdi. Bunun üzerine Hanîfe Ebû Kurâd, "Vallahi bu yakın bir akrabadır ve suçu az olan birisidir." dedi ve onu serbest bıraktı.

[Ubeydullah b. Mudârib]

Benî Mâlik b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'den birisi de Ubeydullah b. Mudârib b. Hayyân'dır. Çok güzel konuşan âlim bir zat idi. Ubeydullah, Adî b. Ertât el-Fezârî'nin Benî Temîm'den bazılarına karşı yürüttüğü savaşta yer almıştı. Bu konuda Kudâme b. Abdurrahman el-Hilâlî şöyle der:

Çoğaldı, insanların anlaşmaları;
Öyle ki, büyük hadiselerden korktuk.
Abdullah, Bekr [b. Vâil] kabilesinin lideridir;
Sen ise, Benî Temîm'in veliahtısın.

Abdullah b. Küleyb es-Sedûsî, Bekr b. Vâil'in yöneticisiydi. Mirkâl, Benî Amr b. Amr'ın mevlası olan Ziyâd adında birisi olup azat edilmesi için kendisiyle anlaşma yapılmış bir köleydi. Ziyâd, [azatlık borcunu ödemek için] İbn Mudârib'in yanına geldi ve ondan yardım istedi, fakat ona bir şey vermedi. Sonra Ferezdak'ın yanına geldi; Ferezdak ona bir deve verdi. Mirkâl [Ziyâd] şöyle dedi:

Eğer benden kaçarsan, ey İbn Hayyân!
Hem sana hem bana yeter, İbn Gâlib'in (Ferezdak'ın) 200 devesi.
Ey İbn Mudârib! İki bayram sağıldığında,
Senin babadan daha hayırlı bir sağımdır o.
Şereflerden çok uzaktır, bunu itiraf edendir;
Arzu edilenleri taşımakla, kölenin kanını durdurandır.
Geldiğimde bana verdi; adam da kırmızı deveyle gidiyordu;
Ve kervanların önünde, kaçtı benden…

Şair olan *Hâlid b. Alkame* de onlardandır. Anası Tay kabilesinden olduğu için kendisine "et-Teyyetân" denilirdi.

Zeyd b. Abdullah b. Dârim ve *Urve b. Şürahbîl* de Benî Mürre'dendir. Urve şairdi. O şöyle diyendir:

Mesrûh'un kapısında Hâcib'i (kapıcı) ararsınız;
Tıpkı çobanların, koyun sürüsünün arkasını araması gibi…

Şiirde geçen "Mesrûh" Hâcib'in bir kölesiydi; ona misafirliğe gelenleri ağırlıyordu. Urve, Ka'kâ b. Ma'bed'i hicvedip şöyle dedi:

Deli gibi sağa sola yalpalıyorsun, ya da uyuzluk vardır sende;
Sanki beni sol eline almış gibisin…
Görürsün nice yemek yedirenleri de, meyletmezsin ona;
Ve nice zenginleri… Ulaşmaz ona, malının fazlası.
Eğer sevsen beni, faydan dokunmaz bana;
Eğer bana zarar vermeye kalksan, gücün yetmez buna.

Benî Hik b. Zeyd'den birisi de *Fâris Meşvel*'dir. Hikk'in lakabı "el-Beddâ" idi. Fâris zeki bir insan değildi. Onun kızı, Şeybân b. Alkame b. Zürâre b. Udüs'ün annesidir. Soyları azdır.

Benî Hârise b. Zeyd'den birisi de Mersed Ebü'l-Me'mûm b. Gaviyye'dir. Onu, Benî Muâviye b. Abdullah b. Dârim'den olan Mirdâs b. Hayyân öldürdü. Ondan diyeti aldılar. İki oğlunu hicveden bir adam şöyle dedi:

Ey Benî Mersed! İçtiğiniz kandır;
Ancak rengi kırmızı değildir.

Benî Rebîa b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'den birisi de *Süveyd b. Zeyd b. Rebîa*'dır. Kendisine "Süveyd b. Kays b. Rebîa" da denilirdi. Süveyd, Amr b. Hind'in kardeşi olan Mâlik b. Münzir b. Mâü's-Semâ'nın kafasını uçuran adamdır. Amr ona yöneldi ve onlardan 100 adam yakacağına yemin etti. Süveyd de Mekke'ye kaçtı ve Benî Nevfel b. Abdümenâf ile anlaşma yaptı. Daha önce bunun haberini anlattık.

Onun torunlardan birisi *Ebû İhâb b. Azîz b. Kays b. Süveyd b. Rebîa*'dır. Ebû İhâb, Kâbe'nin ceylan heykellerini çalanlar arasındaydı. Hassân b. Sâbit onun için şöyle diyor:

Ey Ebû İhâb! Anlat bana, başınızdan geçeni;
Nerede, üzerinde inci bulunan altın ceylan heykeli?

Ceylanla ilgili haberi, Ebû Leheb b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in haberini anlatırken zikrettik. Ebû İhâb'ın akrabaları bugüne kadar da Mekke'dedirler.[27] Bir ara Ebû İhâb, Resûlullah'a (sas) suikast düzenlemek için pusu kurdu; Tuleyb b. Umeyr onunla karşılaştı ve bir devenin çene kemiğiyle ona vurup başını yardı.

27 Belâzürî, kendi döneminden bahsediyor. Zaman zaman benzeri açıklamalar yapıyor ki, bu bilgiler yaşadığı dönemi açıklaması açısından tarih kaynağı olarak ayrıca değerlidir. (ed.)

Udüs b. Zeyd'e gelince, onu Ezd kabilesinden Benî Sümâle öldürdü.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: *Şürâhîl b. Udüs*, şerif bir adamdı. Onun soyunda salih insanlar ve hayırlı nesiller vardı.

Vaddâh b. Hayseme b. Yezîd b. Âsım b. Haysem b. Şürâhîl de onlardandır. Yezîd b. Âsım Übülle fethine şahit olanlardandı. Yine Şürâhîl'in neslinden *Züneyme* adında bir kadın vardı. Mervân onun oğlunu, bir kan suçlamasıyla tutukladı; kadın şöyle dedi:

Zincirlerle bağlı olan Mervân'ın misafirine,
Uzun geldi bu gece, helak olmak korkusundan;
Araştır, Allah hayrını versin, Muhammed,
Bağlamamıştır hiç kimseyi zincire, bir şahit olmadan.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Amr b. Udüs'ün çocuklarından birisi *Amr b. Amr*'dır. Onun adı Târık'tır. Babasına benzediği için, babasının vefatından sonra onun adıyla adlandırılmıştır. Amr hem kel hem de ağzı kokan biriydi. Onun çocukları için, "Köpek ağızlı" deniliyordu.

Zürâre'nin, Kisrâ'nın yanında bir konumu vardı. Kisrâ ona "Mizebbe" adında bir cariye hediye etmişti. Cariye onun için çocuklar dünyaya getirdi.

Hişâm el-Kelbî dedi ki: Abdullah b. Dârim'im çocuklarından birisi de *Urve b. Şürâhîl b. Mürre b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim*'dir. Urve şair ve şerif bir adamdı.

Benî Amr b. Udüs'ten birisi de *Hilâl b. Vekî b. Bişr b. Amr b. Amr b. Udüs*'tür. Hilâl b. Vekî, Cemel Günü Âişe (ra) ile birlikte savaşırken öldürüldü.

Bir diğeri *Alkame b. Ya'sûb b. İbâye b. Bişr b. Amr b. Udüs*'tür. Alkame şerif bir adamdı.

Benî Huzeyme b. Zürâre'den birisi de *Tavd b. Ubeyd b. Hüzeyme b. Zürâre b. Udüs*'tür. Tavd de şerif bir adamdı.

Benî Mâlik b. Zeyd b. Abdullah'tan birisi *Kurâd b. Hanîfe b. Abdümenât b. Mâlik b. Zeyd*'dir. Kurâd Hâcib'in dayısıdır. Hâcib onu öldürdü; çünkü Kurâd Hâcib'in eşi hakkında gazeller yazıyordu. Lukayt onun için şöyle demekte:

Ey Kurâd! Bak ve kederli bir bakış ver, kum tepeleri boyunca;
Acaba kadınlar görebilir misin, hevdecin içinde?

Benî Abdullah'tan birisi de *Husayn b. Abdullah b. Enes b. Ümeyye b. Abdullah b. Dârim*'dir. Husayn, Mekke'de, Benî Mahzûm'un anlaşmalısıydı.

Onlardan birisi de Benî Abdullah b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'den, Hecer toprağının sahibi *Münzir b. Sâvâ*'dır. Resûlullah (sas) ona mektup gönderip onu İslâm'a davet etmiştir. Münzir b. Sâvâ İranlılar tarafından Arapların üzerine vali tayin edilmişti. Denildiğine göre Abdullah'ın lakabı "el-Esbezî"dir. Esbez ise, Hecer'de bir köyün adıdır. Abdullah oraya nispet edilirdi. Yine denildiğine göre, Esbezîlerden bazıları atlara ibadet ediyorlardı. [28]

Benî Amr b. Amr b. Udüs'ten birisi de *Simâ'a b. Amr b. Udüs*'tür. Onun annesi Abs kabilesindendi. Abs onun babasını öldürdü. O da babasına karşılık onlardan dayısını öldürdü. Miskîn b. Âmir ed-Dârimî bu vesileyle şöyle demiştir:

Babası karşılığında bizden dayısını öldüren Simâ'a,
Şerefi mal ile satmamıştır.

Çünkü babasının diyetini ona vermek istediler, ancak Simâ'a kabul etmedi [ve babasına karşılık dayısını öldürdü].

Onlardan birisi de Şair Miskîn b. Âmir b. Üneyf b. Şüreyh b. Amr b. Amr b. Udüs'tür. O şöyle demiştir:

Benim ateşim ile komşunun ateşi birdir.
Benden önce ona tencere iner.
Zarar vermez ateşim, komşuluk yaptığım birisine,
Kapısında örtü olmadığı için.

---

28 Farsça'da "Esb" (اسب) at manasındadır. Esbezîler, "ata tapanlar" veya "atçılar" anlamında olabilir. (çev.)

Onun karısının adı Tumâzze idi. Karısı ona şöyle dedi: "Doğru söyledin; senin ateşin ile komşunun ateşi birdir. Çünkü ateş onundur ve onun üzerine tencere iner. Eğer sana iyilikte bulunursa sana yedirir. Fakat senin,

'Zarar vermez ateşim, komşuluk yaptığım birisine
Kapısında örtü olmadığı için'

şeklindeki sözüne gelince, komşunun kapısında örtü olsa bile ona fayda vermez; çünkü sen örtüyü yırtar atarsın."

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rib'î b. Amr b. Amr için "Mulâ'ibü'l-Esinne" denilirdi.

Dedi ki: Hanzale b. Bişr b. Amr b. Amr Havfezân'ı esir aldı; perçemini kesti; daha sonra fidyesiz bir şekilde onu serbest bıraktı.

Benî Mücâşi b. Dârim'in Nesebi

Benî Mücâşi b. Dârim'in *Süfyân b. Mücâşi*, *Ebyad b. Mücâşi*, *Âmir b. Mücâşi* ve *Şeytân b. Mücâşi* -küçükken vefat etmiştir- adlarında çocukları vardı. *Haşr b. Mücâşi* ve *Hayberî b. Mücâşi* de küçükken vefat eden çocuklarıdır. Onların annesi Şerrâf bt. Behdele b. Avf b. Ka'b b. Sa'd'dır. Deniliyor ki: Annelerinin adı Şurrâf idi. *Sa'lebe b. Mücâşi*, *Kaddâh b. Mücâşi*, *Zureyh b. Mücâşi*, *Numân b. Mücâşi*, *Harâm b. Mücâşi*, *Mücâşi b. Mücâşi* ve *Abdullah b. Mücâşi*'nin anneleri ise Ahmer b. Behdele'nin kızıydı. Onun adı Şüreyfâ idi. Ayrıca *Cevvâl b. Mücâşi* vardı.

Dediler ki: Mücâşi b. Dârim fahiş işler yapan bir adamdı ve konuşkandı. O ve Nehşel bir kralın yanında oturdular. Kral, Nehşel'in yanına geliyor, fakat onun konuştuğunu görmüyordu. Nehşel ve Mücâşi kralın yanından çıktıklarında Mücâşi Nehşel'e konuşmayı öğretiyordu. Nehşel ona, "Vallahi ben senin yalanlarına ve gebe kaldığı sanılan develer gibi kuyruk kaldırmalarına güç yetiremem." dedi. Gebe kalmak için damızlık devenin önüne giden dişi deveyi kastediyor.[29]

29 Rivayetten alaşıldığı kadarıyla Nehşel konuşkan birisi değildir. Mücâşi ise çok konuşkandır ve Nehşel'in de kendisi gibi konuşkan olmasını istemektedir. Nehşel ona, (إِنِّي والله ما أَسْتَطِيعُ تَكْذَابَكَ وَتَأْثَامَكَ) (شَـوْلاَنَ الْبُـرُوق demiştir. Bu söz daha sonra bir darb-ı mesel olmuştur. Darb-ı meselin manası şudur: "*Ben senin gibi yalan-yanlış konuşamam. Tıpkı, damızlık devenin önüne gidip kuyruğunu kaldıran ve gebe kaldı sanılan dişi devenin yaptığı gibi… Sen de tıpkı o deve gibi doğru konuştuğun sanılıyor, ama yalan konuşuyorsun. Ben senin gibi yapamam*" (bkz. el-Müfaddıl b. Ya'lâ ed-Dabbî, *Emsâlü'l-Arab*,

Akra‘ b. Hâbis

Benî Mücâşi'den birisi Akra‘ b. Hâbis b. Gaffâl b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi'dir. Akra'ın ismi Firâs'tır. Başında bir kellik vardı. [30] Husayn b. Ka'kâ[31] şöyle dedi: "Yeryüzünde kendisinin ve babasının bir şerefi olan hiçbir adam yoktur ki, babası ondan daha şerefli olmasın." Bunun üzerine Akra‘ b. Hâbis, "Hayır, aksine sen babandan daha şereflisin." dedi. Husayn ise, "Yalan söyledin; babam senden, babandan ve benden de daha şerefliydi." dedi. Ancak Ka'kâ onu alt etti. Haber Husayn b. Ka'kâ'a ulaştı. Husayn geldiğinde onlar henüz yerlerinde, Yemâme emîrinin yanında oturuyorlardı. Husayn Akra‘ için bir şiir söyledi; dedi ki:

Ey az kılların ve kel kafanın sahibi olan Akra‘ b. Hâbis!
Kalk ve dinle…

Akra‘, Cahiliye devrinde Benî Temîm'in süvarilerinden birisiydi. İmrân b. Mürre eş-Şeybânî onu Selmân Gününde esir aldı. Akra‘ o gün Berâcimlerin başındaydı. Bunun üzerine Cerîr, Benî Mücâşi'i hicvederken şöyle demişti:

Yazıklar olsun size, ey kıl kadar değeri olmayan adamlar![β2]
Ne kötü koruyuculardınız, Selmân Gününde!
İmrân iki kelinizi esir aldığı gün…

Şiirde geçen iki kelden maksat Akra've Benî Temîm'den başka bir adamdır. Ya da Akra'ın kardeşi Mersed'dir. Mersed fidyesini verip kurtuldu; sonra kavminin yanına gelip ödediği fidyeyi onlardan istedi. Husayn b. Ka'kâ onun bu yaptığını çirkin buldu; [fidyesini bahane ederek] kendisi için para topladığını söyledi ve şöyle dedi:

Adamlardan istersin, korkak gibi; [33]
Toplanıncaya kadar, kararlaştırdığını toplamak için…

Tahkik: İhsan Abbas, Beyrut, 1981, s. 66). (çev.)

30 Akra‘ kel anlamındadır. Bu lakabı kelliği sebebiyle vermişler. (ed.)

31 Burada bir hata söz konusudur. Doğru olan, "el-Kâkâ şöyle dedi: " olmalıdır. Çünkü daha sonra "*el-Kâkâ onu alt etti. Haber, Hasîn b. el-Kâkâ'a ulaştı*" deniliyor. Anlaşılıyor ki, o sözü söyleyen Hasîn b. Kâkâ değil, el-Kâkâ'ın kendisidir. (çev.)

32 İlk beytin başı ZZ'de (وَيْلَكُمْ يا قَضْبَانَ الجَوْفَانْ) şeklinde kaydedilmiştir. RK'de ise, (وَيْلَكُمْ يا قَصَبَاتِ الجَوْفَانْ) şeklinde yazılmıştır. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

33 Beytin başında (تَسْأَلُ القَوْمَ سُؤالًا كالضَرَع) şeklinde bir ifade geçiyor. Burada geçen (الضَّرَعْ) kelimesi hem "zayıf deve" hem de "korkak" manasına geliyor (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (الضَّرَعْ) maddesi). Biz çeviride ikincisini tercih ettik. (çev.)

Akra‘ sakat bir adamdı. Husayn onun için şöyle dedi:

Sen, ey ensesinden kel olan adam!
Ve sol ayağından sakat olan!
Seni fazilete çağırıyorum, ama kabul etmiyorsun;
Ki karşılaştırır kişi, akraba olmayanı;
Sen ki amcalar ve dayılarla çarpışansın.

Husayn bu şiirde, hangimiz daha faziletliyiz diye Akra‘ı fazilet yarışına davet ediyor.

Dedi ki: Cahiliye döneminde Cerîr b. Abdullah el-Becelî ile Furâse b. Ahvas el-Kelbî, Akra‘ın yanında muhakeme olmaya geldiler. Becîle’nin şairi olan Ömer b. Hasârim geldi ve Akra‘ı kışkırtmaya başladı. Sonra Nizâr kebilesine meylederek şöyle dedi:

Ey Akra‘ b. Hâbis, ey Akra‘!
Yıkılırsın, eğer sen kardeşini yıkarsan.

Yine şöyle dedi:

Ey Nizâr’ın iki oğlu! Yardım edin kardeşinize;
Kuşkusuz ben babamın sizin babanız olduğunu gördüm;
Mağlup edilmez, bugün size sahip olan bir kardeş.

Bunun üzerine Akra‘, Becîle’nin babasının Enmâr b. Nizâr b. Ma‘ad olduğuna hükmetti. Ayrıca Kudâa’nın da Ma‘ad’ın oğlu olduğuna, Nizâr’ın Kudâa’dan daha şerefli olduğuna ve Benî Nizâr’ın en adisinin bile Kudâa’nın en şereflisinden daha şerefli olduğuna hükmetti.

Akra‘ Müslüman olunca Resûlullah (sas) onu Hanzale’nin bir kısım zekâtları üzerine görevlendirdi. Akra‘, Benî Temîm heyeti içinde yer alıyordu. Resûlullah (sas) ona, “Kavmin Müslüman olmakta gecikti” dedi. Akra‘, “Ey Allah’ın Elçisi, onlardan senin yanında 1.000 adam olan bir kavim gecikmiş sayılmaz” dedi. Müzeyne kabilesini kastediyordu. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, “Sen kavmini nasıl bilirsin?” dedi. Akra‘ şöyle dedi: “Ben onları çok iyi bilirim. Kinâne, onları taşıyan yaşlısıdır. Kureyş, görmesine vesile olan kandilleri ve bakıp gören gözleridir. Temîm onların

büyük başıdır. Esed, onların konuştuğu dilleridir. Kays ise, onların süvarileri ve yaraladıkları oklarıdır."

Akra', Resûlullah'ın (sas) gazvelerinden birinde hazır bulundu. Resûlullah (sas), "müellefe-i külûb" hissesinden ona 100 deve verdi. Bunun üzerine şair Abbas b. Mirdâs şöyle dedi:

Sen benim hissem ile [atım] Ubeyd'in[34] *hissesini,*
Uyeyne ile Akra' arasına mı koyarsın?

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Âmir b. Küreyz, Akra'ı, Horasan'ın bazı bölgelerinde görevlendirdi. Akra' orduyla birlikte Cüzcân'a kadar gitti. Ordunun bir kısmı öldürüldü. Bunun üzerine İbnü'l-Garîze en-Nehşelî şöyle dedi:

İlk başladığında sulandı, bulutlardan gelen yağmurla,
Cüzcân'da şehit düşen gençler;
Sonra Kasserîn'den Havt'ın Rüstâk bölgesine kadar,
Orada onlara komutanlık yapıyordu, iki kel adam.

İki kelden maksat Hâbis'in çocukları Akra' ve kardeşi Mersed'dir. Her ikisinin Horasan'da soyları devam etmiştir. Akra', Cahiliye döneminde Arapların yöneticilerindendi.

Medâinî dedi ki: Ahnef b. Kays, Akra' b. Hâbis'i bir süvari birliği içinde görevlendirdi. Onlara hitaben, "Ey Temîmliler! Yardımlaşın ve birbirinize [destek] verin ki, işleriniz düzelsin. Öncelikle nefsiniz ve midenizle cihad edin ki dininiz ıslah olsun. İhanette bulunmayın ki cihadınız sizin için selamette olsun." dedi. Akra' yola çıktı; Cûzcân'da düşmanla karşılaştı. Müslüman orduda bir geri çekilme oldu; sonra yeni bir hamle yaparak kâfirleri mağlup ettiler. Böylece silah zoruyla Cûzcân'ı fethettiler. İbnü'l-Garîze en-Nehşelî -Onun adı Kesîr b. Abdullah'tır- Benî Temîm'den şehit olanları anlatırken şöyle dedi:

İlk başladığında sulandı, bulutlardan gelen yağmurla,
Cüzcân'da şehit düşen gençler;
Sonra Kasserîn'den Havt'ın Rüstâk bölgesine kadar,
Sonra helak ettiler onları orada, iki kel adam.

---

34 Yazma nüshada (العبيد) kelimesinin üzerine "atının adıdır" diye bir not yazılmıştır.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe anlattı. O Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan nakletti; dedi ki: Akra' b. Hâbis Resûlullah'ın (sas) odalarının gerisinden Resûlullah'a (sas) şöyle seslendi: "Ey Muhammed! Benim övgüm güzeldir; ama yergim de çirkindir." dedi. Resûlullah (sas), "Allah size kâfidir." dedi.

Nâciye b. İkâl

Onlardan birisi de Nâciye b. İkâl b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi'dir. Kendisi ileri görüşlü birisiydi. Cahiliye döneminde Benî Temîm'in [önemli] adamlarından birisiydi. Ferezdak şöyle demiştir:

Bir de Nâciye… Bir adam ki, nereyi işaret ederse,
Benî Temîm onun doğru görüşüyle yaşardı.

Birisi de *İkâl b. Şebbe b. İkâl b. Sa'sa'a b. Nâciye*'dir. Bu zat, Hişâm b. Abdülmelik devrinde [şöhretli bir] hatip idi. İkâl, Abbâsî Halifesi Ebû Câfer Mansûr'un dönemine kadar yaşadı. O aynı zamanda Basra'da Süleyman'ın yanında konuşan ve şöyle diyendir:

Ah! Keşke Ümmü Cehm, Irak'a yerleşmemiz hasebiyle,
Hayretler içinde kalsaydı, makamımı gördüğünde;
Yüksek sesim ve konuşmam, insanları mağlup ettiği akşam;
Ve kelamım, konuşanların kelamına galip geldiği akşam…

Onun çocukları da hatip idiler.

Sa'sa'a b. Nâciye

Sa'sa'a b. Nâciye bir heyet içinde Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve Müslüman oldu. O, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeye karşı çıkan birisiydi. Onunla ilgili gelen haberlerden birisine göre kendisi iki dişi devesini kaybetmişti. Bir gece vakti onları aramaya çıktı. Uzaktan bir ateş ona göründü; o da ateşe doğru gitti. Ancak kendisi yürüdükçe ateş de ondan uzaklaşır gibiydi. İçinden, "Eğer bu gece ona yetişirsem, benden bir derdinin giderilmesini isteyen herkesin yardımına koşarım" dedi. Yürümeye devam etti; nihayet ateşin yanına vardı. Bir de ne görsün; bir post, postun üzerinde de Benî Huceym b. Amr b. Temîm'den bir adam oturuyor. Sa'sa'a

adama selam verdi. Adam ona, "Sen kimsin?" dedi. O da "Sa'sa'a b. Nâciye b. İkâl'ım." dedi. Adam, "Efendimize ve efendimizin oğluna merhaba; otur bakalım ne ihtiyacın var?" dedi. Sa'sa'a, "Bu gece iki devemi kaybettim." dedi. Adam, "Onlar şuradalar." dedi. Sa'sa'a, "Neden kadınların gürültüsünü işitiyorum ve akşamdan beri ateşin yanıyor?" dedi. Adam, "Onların yanında, doğum sancılarını çeken bir kadınımız vardır." dedi. Dedi ki: Tam bu sırada kadınların, "Geldi… Geldi…" dediklerini işittik. Yeni doğacak bebeği kastediyorlardı. Yaşlı adam da onlara bağırdı ve "Vallahi eğer oğlan olursa [sevinçten] ne yapacağımı bilmiyorum; eğer kız olursa onun sesini duymak istemiyorum; boğazını sıkıp toprağın altına gömeceğim." dedi. Bunun üzerine Sa'sa'a, "Neden böyle yapacaksın ki? Rızkını Allah'ın verdiği bir kızı neden öldüreceksin?" dedi. Yaşlı adam, "Seni kıza sahip çıkacak biri olarak görüyorum; benden satın al onu." dedi. Sa'sa'a o kızı iki gebe deve karşılığında yaşlı adamdan alacağını söyledi. Yaşlı adam, "Hayır, arttır" dedi. Sa'sa'a altındaki devesini de yaşlı adama verdi. Ancak evine dönmek için deveyi yaşlı adamdan emaneten istedi. Sa'sa'a ailesinin yanına vardı. Sonra emanet deveyi ona gönderdi. İslâm geldiğinde, Sa'sa'a, 100 kadar kız çocuğunu öldürülmekten kurtarmış ve onları [ailelerinden] satın almıştı. Ferezdak bu konuda şöyle diyor:

Küçükken öldürülmek istenen kız çocuklarına engel olan bizdendir;
Ve öldürülecek olan kız çocuklarına hayat vermiş, öldürülmemişlerdir.

Süfyân b. Mücâşi bir gün Şam'a geldi. Bir rahipten, Araplar içinde "Muhammed" isminde bir peygamberin geleceğini duydu. Sa'sa'a, belki peygamber olur diye çocuğunun ismini "Muhammed" koydu.

Anlattıklarına göre Sa'sa'a bir gün Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) ona Zilzâl suresini okudu. Resûlullah (sas) "*Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür ve kim zerre ağırlığınca şer yapmışsa onu görür.*"[35] ayetine geldiği zaman Sa'sa'a, "Zerre ağırlığınca küçük bir hayır için sevap kazanmak yeter bize. Yine zerre ağırlığınca küçük bir şerle de iktifa ederiz." dedi. Sonra Resûlullah'a (sas), "Kime iyilik yapayım ey Allah'ın Elçisi?" dedi. Resûlullah, "Annene" dedi. Adam, "Sonra kime?" dedi. Resûlullah (sas), "Sonra babana" dedi. Adam, "Sonra kime?" dedi.

35 Zilzâl, 99/7-8.

Resûlullah (sas), "Kardeşine" dedi. Adam, "Sonra kime?" dedi. Resûlullah (sas), "En yakınlarına ve onlardan sonra gelen yakınlarına" dedi.

Şebbe b. İkâl b. Sa'sa'a uzun olduğu için kendisine "Deve kuşu gölgesi" denilirdi. Cerîr onun hakkında şöyle der:

Aydınlattı minberleri, ayakta hutbe okurken;
Deve kuşunun gölgesi Şebbe b. İkâl…

Onun çocuklarından birisi de *Yezîd b. İkâl b. Şebbe b. İkâl*'dır. Yezîd, Azerbaycan ve diğer bazı yerlere vali olarak atandı.

Diğer taraftan, Sa'sa'a b. Nâciye'nin değişik cariyelerden olma köleleri vardı. Vakabân, Cübeyr ve Deysem onlardandı. Bu yüzden şair Cerîr, Mücâşi kabilesinin tümünü cariye kabul etmiş ve şöyle demiş:

Körüğün daha iyidir, ey Mücâşi'in cariyesinin oğlu!
Terk etmişler seni, yücelik ve şeref yolları.

Cerîr yine şöyle demiştir:

Ey cariyelerin oğlu! Sen kılıcı anlatırsın ama
Sizden başkası onunla kıyam eder; kılıcın hakkı budur işte…

Yine Cerîr, Ferezdak'ın babası Gâlib'i Cübeyr'e nispet ederken şöyle der:

Cübeyr'in, Gâlib'in babası olduğunu gördük;
Uzaktır akrabalığı, Ma'bed'den.

Yine onları Benî Vakabân'a nispet ederken şöyle der:

Bildir Benî Vakabân'a, akıllarının hafif olduğunu;
Bir hardal tanesi kadar bile akılları artmış değildir.

[Şair Ferezdak'ın Babası Gâlib b. Sa'sa'a]

Sa'sa'a'nın Gâlib adında bir çocuğu oldu. Onun -annesi Leylâ bt. Hâbis'tir. Ayrıca *Hureys*, *Züheyl* ve *Hemmâm* adlarında çocukları oldu. Ferezdak "Hemmâm" ile isimlendi. Bir de *Ukayl*, *Hanzale* ve *Âmir* adlarında çocukları da vardı.

Gâlib'e gelince, onun künyesi "Ebû Hatal" idi. Gâlib, Benî Temîm'in çöllerinde sözü dinlenen bir kişiydi. Kelb kabilesinden üç adam bir araya geldiler ve Arapların seyyidlerinden üç adam belirlediler: Gâlib [b. Sa'sa'a], Talebe b. Kays b. Âsım ve Umeyr b. Selîl. Adamlar bu efendilerden hangisinden bir şeyler istediklerinde mutlaka onların soylarını sorarlardı. Ancak Gâlib, soylarını sormadan onların istediklerini verdi. Onlar da Gâlib'in verdiklerini almadılar ve ona, "Biz seni ve başkalarını sınadık; ancak senin diğerlerinden daha faziletli olduğunu gördük." dediler. Ferezdak şöyle der:

Kelb kabilesi, kim daha çok şeref tacını hak eder diye,
İnsanlar içinde yüksek sesle bağırdığında,
Nizâr kabilesinden eski şerefli insanlar içinde…
Ki onlar, ağaçların köklerinde, yıkılmayan topraklara sahip olan insanlardı;
Gâlib dışında, onlardan hiçbiri şereflerini ortaya koyamadılar;
Birçok dişi beyaz devenin yularından tutmuş olan Gâlib…

Gâlib, yanında oğlu Ferezdak olduğu hâlde Ali b. Ebû Tâlib'in (as) yanına geldi. Ali ona, "Senin yanındaki kim?" diye sordu. Gâlib, "Benim oğlumdur ve şairdir." dedi. Ali ona, "Ona Kur'ân'ı öğret; o şiirden daha hayırlıdır." dedi. Gâlib öldü ve [Basra'ya yakın] Kâzıme denilen yerde defnedildi. Boyunlarında bir diyet olan bir grup insan onun kabrine sığındı; Ferezdak onların diyetlerini üstlendi ve şöyle dedi:

Allah için, kim görmüş Gâlib'in kabri gibisini?
Yüz deveyi bağışlamış, hiç konuşmadan.

Yine Benî Minkar'dan bir mükâteb[36] onun kabrine sığındı ve şöyle dedi:

Sığındım, Leyâ'nın oğlu Gâlib'in kabrine;
Taşlardan veya zorla geri çevrilmekten korktuktan sonra;
Öyle bir adamın kabrine sığındım ki, ağırlıyor kemikleri, iki yüz deveyi.
Ağırlayan bir ölü görmedim, Gâlib'in dışında…
Bana, "Önüne bak, senin derdin,
Şehirde Ferezdak'ı bulmaktır" dedi.

36 Özgürlüğüne kavuşmak için efendisiyle anlaşma yapan köle.

O da Ferezdak'tan mal istedi; Ferezdak ona bir deve verdi. Ferezdak'ın babası Gâlib'in Ahtal, Ferezdak ve Ca'sen (kız ismi) adlarında çocukları oldu. Anneleri, Leyne bt. Karaza ed-Dabbî'dir.

Ahtal'a gelince, o Ferezdak'tan daha büyüktü. Ahtal kavminin ileri gelenlerindendi. Muhammed b. Ahtal, amcası Ferezdak ile birlikte Şam'a gitti ve orada vefat etti. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Bana sevimsiz olduğu hâlde, suladı yağmur Erihâ'yı; [37]
Fakat Erihâ'nın efendisini sulamak için…
Ağladım geceleyin, babası bana en yakın olan birisine,
Ve kaçtı uykular benden…
Görmez misin ki, biz de Muhammed de yola çıktık;
Başında zincir olan ve yuları dürülmüş olan bir deveyle…
Muhammed'i kendisiyle değiştireceğimiz hiçbir genç yoktur;
Çünkü insanların büyük işleri, çok pahalı hâle gelmiştir.

Aliye bt. Ahtal, Libta b. Ferezdak'ın eşiydi. Amcası Ferezdak vefat edince Aliye, onun kabri üzerinde yedi gün kaldı; her gün bir deve kesiyordu.

[Ferezdak]

Ferezdak'a gelince, onun adı Hemmâm b. Gâlib b. Sa'sa'a b. Nâciye b. İkâl'dır. Hemmâm kısa boylu ve sert olduğundan, kuruyup da kırıntı hâline gelen ve kadınlar tarafından yenilen ekmek kırıntılarına benzetildiği için kendisine "Ferezdak" denilmiştir. Künyesi "Ebû Firâs" idi. Şiir söylemesinin sebebi şudur: Eşheb b. Rebîle en-Nehşelî onun babası Gâlib'i hicvediyordu. Gâlib onunla barışmak istediği hâlde Eşheb barışmayı reddediyordu. Ferezdak der ki: Eşheb babamı ve kavmimi hicvettiği için çoğu zaman bir şey yapamamaktan ağlıyordum. Ona cevap vermek istiyordum, ancak şiir için bana ilham gelmiyordu. Yine de birkaç beyit söyledim ve babama gösterdim. Babam bana, "Filanca adama götür ve ona oku." dedi. Ben de ona okudum. Adam, "Oğlum, bu minval üzere söylemeye devam et." dedi. Sonra adam babamla karşılaştı ve ona, "Ey Ebü'l-Ahtal, eğer oğlun yaşarsa Arapların en büyük şairi olacaktır. Onun

37 Filistin'de bir beldedir. (çev.)

bana getirdiği şiir ise, sadece Eşheb'in sana yaptığı haksızlığa karşı kendisinden yardım alacağın bir şeydir." dedi.

Ferezdak Eşheb'i hicvetmeye başladı. Onun hicivleri Eşheb'i yormaya başlayınca Eşheb barışmak istediğini bildirdi. Ancak Ferezdak kabul etmedi. Bunun üzerine Zebâb b. Rumeyle ve babası Sevr, Ferezdak'ı ölümle tehdit ettiler. Bu yüzden Ferezdak Şam'a kaçtı. Zebâb'a gelince, onun bir su göleti vardı. Benî Menâf b. Dârim'den [yaşlı] bir adam onun yanına geldi ve göletine daldı. Bunun üzerine Zebâb onun devesinin boynuna vurdu. Deve yaşlı adamı salladı; yaşlı adam üzerinden düştü, ya da düşecek oldu. Yaşlı adama yardım etmek üzere Benî Dârim'den bir grup insan geldi. Zebâb onlarla savaştı ve Ebü'l-Bedâl Beşîr b. Sabîh'i vurdu. Sonra şöyle dedi:

Ben ona, "Geber ey Ebü'l-Bedâl" dedim;
Öğreneceksin, ama umurumda değildir.
Gecelerin sonunda kaybolmamak için…

Zebâb onlara teslim edilinceye kadar onlar ısrarcı oldular. Sonra ölünceye kadar onu bağlı tuttular. Zebâb öldürülünce Ferezdak Şam'dan geldi. Eşheb b. Rumeyle şöyle dedi:

Rezil etti seni, Sa'd'ın çöllerinde ve Kays'ın yanında;
Zebâb'dan firar edişin…

Sonra Eşheb Mervân b. Hakem'in yanına gitti; kardeşinin (Zebâb) öldürülüşünü ona şikâyet etti ve "Suçsuz yere ve haksız bir şekilde öldürüldü." dedi. Mervân ona 50 deve bağışladı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Ey malını özgürleştiren adam, kendi nefsine acı!
Ve hatırla, kardeşinin ilk günkü makamını.
Mervân diyetinizi 50 olarak kural hâline getirirken,
Böylece, diyetlerinizin tam olmayacağını bildiriyor.

Ferezdak'ın ünü, onu geçinceye kadar el-Eşheb Temîm kabilesinin şairiydi.

Ferezdak'ın *Libta*, *Sibta*, *Rakda* ve *Zem'a* adlarında çocukları vardı. Zem'a şairdi. O şöyle diyendir:

Ben Gâlib b. Sa'sa'a'nın oğluyum;
Sağlam ve muhkem yerlere sığınırım.

Ferezdak şöyle derdi: Hemmâm b. Sa'sa'a ismiyle adlandırıldım. Hemmâm'ın kendisi veya oğlu İhâb b. Hemmâm şöyle diyendir:

Babanın ömrüne yemin olsun; yalanlama beni;
Kuşkusuz az kısmı dışında, hayır gitmiştir.
Eğer insanlar dinlerinde fitne içindelerse,
Ve İbn Affân büyük bir şerle baş başa kalmışsa…

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bu iki beyit, İhâb b. Hemmâm veya İbnü'l-Garîze en-Nehşelî'ye aittir.

Dediler ki: Benî Nehşel'den ve Benî Mürre b. Fukaym'dan bir kervan, Basra'ya gitmek üzere yola çıktı. Nehşel ve Fukaym'ın annesi birdi. Kubeynât[38] suyunun yanından geçtiler. Ferezdak'ın babası Gâlib de orada oturuyordu. Su içmek istediler. Gâlib onlara, "Yanınızda su var; bu ise az bir sudur." dedi ve onlara su vermek istemedi. Ancak adamlar Gâlib'i bağladılar ve sularını içip serinlediler. Haber Ferezdak'a ulaştı; bir grup içinde onların peşine düştü. Onlara yetişti ve su kaplarını ikiye böldü. Sonra Ferezdak şöyle dedi:

Hayırlı olan babanın ömrüne yemin olsun ki,
İş değil benim için, Benî Nehşel'i ve Ahrâd denilen adamlarını[39]*zelil etmek;*
Kaldı ki, Nehşel ve Ahrâdları Kubeynât Günü anladılar;
Başlarına hırçın bir adamın [Ferezdak'ın] bela olduğunu…
Parçalandı o gün, nice tulumlar ve kırbalar;
Ve o gün zürriyetsiz bırakıldı, nice büyük adamlar.

Ferezdak'ın kız kardeşi Ca'sen bt. Gâlib saliha bir kadındı. Ferezdak bir gün Benî Minkar'ın yanına misafir oldu. Kabile[nin ileri gelenleri] hazır değildi. Onlardan yaşlı bir kadın kalktı; kızını uyandırıyordu. Bir de ne görsün; bir karayılan kızın yanı başında uzanıp duruyor. Hemen Ferezdak'tan yardım istediler. Ferezdak yılanın üzerine toprak attı; nihayet yılan

38 *Mu'cemü'l-Büldân*'da ve Ferezdak'ın *Dîvân*'ında ise, "el-Kubeybât" şeklinde geçiyor.
39 (أحراد) kelimesi Mekke'de bulunan eski bir kuyudur. Benî Nehşel b. Hars bu lakapla lakaplanmışlardır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (حرد) maddesi). (çev.)

kaçıp gitti. Ferezdak elini kıza attı ve onu öptü. Ancak kız ve annesi Ferezdak'ı şiddetle reddettiler. Ferezdak şöyle dedi:

Dolaşık bacaklı ve yatmaya istekli biriydi.
Oynaştım onunla ve geceledim onunla.
Benî Minkarlı kızın en hafif ayıbı şu ki:
Yapışması çok güçlüdür, Hanzalî'nin kollarına.

Benî Minkar, kendilerinden Amr b. Mürre adında bir adam gönderdiler. Bazılarına göre adamın adı "İmrân" idi. Ona, Ferezdak'ın kız kardeşi Ca'sen'i kaçırmasını emrettiler. Adam yola çıktı; nihayet Gâlib ailesinin evlerine geldi. Adam taşlığı gözetlemeye devam etti. Nihayet Ca'sen ihtiyacını gidermek için dışarı çıktı; gece karanlığı da basmıştı. Adam elini beline attı ve bacaklarından tutup onu çekmeye başladı. Kız bağırmaya başladı; adamlar da onu aramaya çıktılar. Ancak adam geyik gibi hızlı kaçıyordu. İbn Mihkân er-Rebî'î, Ferezdak'a cevap verirken şöyle dedi:

Ömrüne yemin olsun ki, Gâlib'in kızı Ca'sen,
Tıpkı içki gibidir; ona bağımlı kalıyor, ondan tadan birisi.

Cerîr b. Atıyye şöyle dedi:

Minkarî der ki: Ah ne kadar hoştu!
Pahalı değildi, ucuzdu, Ca'sen'in mehri.
Kız, "Öldürdün beni" der; beriki, "öl" der.
Ama umursamıyorum; Ferezdak'a rağmen.
Bir araya geldim onunla, o altımdaydı;
Kıvrımlı ve geniş,[40] *son derece alımlıydı.*

Cerîr, Mücâşi kabilesinden gönderilen elçiyi hicvetmişti; Ferezdak da gönderilen elçi için Cerîr'e karşı çıkmış ve onu şöyle hicvetmişti:

Dedim ki: Acaba pislik kadının oğlu,
Ok torbasına ok atan gibi, benim ok atmaktan vazgeçtiğimi mi sandı?

---

40 RK'de (عِظَامُ الْبُوصِ) "Geniş" şeklinde yazılmış iken, ZZ'de (عظام البؤس) "Fakirliği büyük" şeklinde geçirmiştir. Çünkü (البؤس) kelimesinin, "fakirlik ve bela" dışında hiçbir anlamı yoktur (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (بأس) maddesi). (البوص) kelimesi ise, "arka" anlamına gelmektedir. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

Eğer benim bağlı oluşum, adadığım bir adak ise,
Neden kavmimin işlerini yapmaktan vazgeçeceğim?

Ferezdak, Kur'ân'ı hıfzetmek için kendisini bağlamış ve hıfzetmeden kendisini çözmeyeceğini nezretmişti. "*Rami'l-Kinâne*" (ok torbasına ok atan) adlı adama gelince, Râmi'l-Kinâne Esed kabilesinden bir adamdı. Kays kabilesinden bir adama karşı bir husumeti vardı. Adam ok torbasını hedef yaptı ve "Gel ok torbasına ok atıp kendi aramızda yarışalım." diye onu davet etti. Ancak Esed kabilesinden olan adam, Kays kabilesinden olan adamı kandırdı ve onu öldürdü. Ferezdak adamın bu hâlini darb-ı mesel yapmıştır. Yani, "Tıpkı güya ok torbasına ok atan adamın, aslında arkadaşını vurmak istemesi gibi, senin de asıl hedefin elçi değil benim." demek istiyor.

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı; dedi ki: Bir adam Ferezdak'a bir şiir okudu. Ferezdak, "Bu şiir kimindir?" dedi. Adam, "Annemin şiiri." dedi. Ferezdak güldü, sonra, "Bir tavuk horoz gibi öttüğünde kesilirmiş." dedi.

Dedi ki: Ferezdak bir adama, "Beni tanıyor musun?" dedi. Adam, "Hayır, tanımıyorum." dedi. Ferezdak, "Ebû Firâs'ı tanımıyor musun?" dedi. Adam, "Ebû Firâs kim?" dedi. "O Ferezdak'tır." dedi. Adam, "Ben ferezdak diye, sadece kadınların kurutup ufalttıkları, sonra [sütle] içtikleri ekmek kırıntıları olarak biliyorum." dedi. Ferezdak güldü ve "Beni kadınlarınızın karnına koyan Allah'a hamd olsun." dedi.

Bana Muhammed b. Habîb el-Müeddib anlattı; dedi ki: Ferezdak iki kadının şöyle dediklerini işitti: "Keşke sağır-dilsiz bir adam bulsaydık da, onunla geceleseydik ve arzularımıza ulaşsaydık; adam da kimseye bizden söz etmeseydi." Ferezdak onları orada bıraktı; sonra o günün akşamında kadınların döndüğünü gördü. Ferezdak onlara yanaştı ve onlara sürtünüp sağır-dilsiz numarası yapmaya başladı. Kadınlar, "Vallahi arzuladığımız adam bize geldi." dediler ve onunla gittiler. Ferezdak onlarla birlikte kaldı, ancak onlarla birleşmekten aciz kaldı. Onlardan birisi, "Bu adam tembelleşti ve takatten düştü, sarardı; artık bunda hayır yok." dedi. Sonra onu bir zembilin içinde [yukarıdan] yere sarkıttılar. Ferezdak yere inince, "Babalarıma yemin olsun ki, aklım başıma gelince geri döneceğim." dedi. Kadınlar rezil-rüsva oldular. Ferezdak bu olay hakkında şöyle diyor:

Onlar sarkıttılar beni, seksen arşınlık yerden;
İndim, tıpkı kanadını kıran siyah tüylü bir kartal gibi. . .
Ayaklarım yere değince kadınlar:
"Bu adam umut bağlanacak biri mi, yoksa sakınacağımız bir ölü mü?"
dediler.

Ferezdak'ın şiiri Sükeyne bt. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib'e ulaştı. Sükeyne, "Allah kahretsin onu; bari yaptığı fenalığı anlatmasaydı" dedi.

Dedi ki: Ferezdak'ın kadınlarla düşüp kalktığı haberi karısına ulaştı. Kadın tebdil-i kıyafet ile geceleyin Ferezdak'ın yoluna çıktı. Ferezdak onu elleyip kucakladı. Karısı da ona olumlu cevap verdi. Ferezdak kadını karanlık bir eve götürdü ve onunla yattı. Ferezdak'ın üzerinde ipek karışımı bir şal vardı; şalı kadına verdi. Ferezdak işini bitirince kadın ona, "Ey fasık! Demek sen bu işi yapıyorsun ha?" dedi. Ferezdak, "Ve sen de busun işte… Vallahi haram yolla yapmak, seninle helal yolla yapmaktan daha lezzetliydi." dedi. Bunun üzerine karısı, "Sus, Allah belanı versin." dedi.

Bana İbn Ebû Habîb anlattı. O Ebû Firâs es-Sâmî'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ferezdak bir evden biraz su istedi. Bir kız ona su getirdi. İçtiği zaman kıza, "Hanım kız, beni öper misin?" dedi. Kız, "Arkan daha geniştir." dedi. Ferezdak, "Hanım kız, ben ölü sayılırım." dedi. Kız, "Eğer ölüysen, seni defnedelim. Nereye defnedilmeyi istersin?" dedi. Ferezdak, "Allah beni sana feda etsin; ayaklarının ucuna defnet beni." dedi.

Bana Tevvezî anlattı. O Asmaî'den, o da Seleme b. Ayyâş'tan rivayet etti; dedi ki: Ferezdak'ın yanına girdim; tam o sırada bir beytin başını söylemiş, arkasını getiremiyordu. Ben ona söyledim. Ferezdak, "Kimlerdensin?" dedi. Ben, "Kureyş'ten" dedim. Ferezdak, "Bütün dik başlılar Kureyş'tendir, sen hangi Kureyş'tensin?" dedi. Ben, "Benî Âmir b. Lüey'den" dedim. Ferezdak, "Ne kötü bir kavimdir senin kavmin. Senin kavmin bir heyet içinde Mervân'ın yanına geldiler. Beni aralarından çekip aldılar ve senin kavmin engel olmadı." dedi. Ben ona, "Basra'daki Benî Temîm, senin için Medine'deki Benî Âmir'den daha kötüdürler. Mâlik b. Münzir sana bir muhafız gönderdi. Seni Benî Temîm'in ortasından ve onlardan birçok

kimsenin olduğu bir yerden alıp hapishanesine attı; onlardan hiçbiri engel olmadı." dedim. Bunun üzerine Ferezdak sustu.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Ferezdak Basra'daki Câmire mescidinin yanından geçti; mescidin içinde cemaat vardı. Ebü'z-Zerd el-Hanefî de onlardan birisiydi. Ebü'z-Zerd'in Ferezdak hakkında söylediği bir şeyden sıkılmışlardı. Ferezdak, "Ey Benî Hanîfe! En yakınınız bile olsa, olmamış ve olmayacak olan şey düzelecek değildir." dedi. Onlar, "Bilmiyoruz; nedir o?" dediler. Ferezdak, "O Ebü'z-Zerd'in annesinin ayıbıdır. Dişleri yoktur Ebü'z-Zerd'in ve olmayacaktır da. Eğer olacaksa da düzgün olmaz." dedi.

Ferezdak Medine'ye gitti. İçinde Ahvas ve diğerlerinin bulundukları bir içki meclisine gidip gelmeye başladı. Ferezdak, birkaç gençle birlikte içiyordu. Bir de ne görsün; iki adam onunla alay etmeye başladılar. Onlardan birisi şöyle dedi:

Eğer sen bir arkadaş tutacaksan,
Arkadaş olma, Dârimîlerden olan bir adamla.

Diğeri de şöyle diyordu:

Özellikle de Benî Gâlib'den olan biriyle;
Hiçbir zaman onun gibi fahiş kimse bulunmaz.

Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Beni ve dostlarımı hicvetmeyi mi öğreneceksiniz?
İnsanlar ve cinler beni hicvedip sarstıkları hâlde?
Sizin kalçalı kadınlarınıza göre,
Eşitmişler, sizin bacaklarınız ve onların göğüsleri…
Yine onlar söylediler ve yalan söylemiyorlar:
Yokmuş, önlerinizde ondan iki tane, diye.

Bana Hasan b. Ali el-Hirmâzî anlattı; dedi ki: Ferezdak Basra'da, Benî Attâb b. Esleb b. Ebü'l-Îs'in meclisinden geçti. Ferezdak kelle yemeği yemiş ve susamıştı. Bir su istedi. Onlardan bir genç Râmhürmüzî bir pekmeze yöneldi ve ondan büyük bir bardak doldurdu. Sonra üzerine süt sağdı ve ona getirdi. Ferezdak köpüğü öteleyip köpüksüz sütü içerken ona, "Allah beni sana feda etsin; senin sadakaları gizlediğini bilmiyordum." dedi.

Dedi ki: Ferezdak dayıları olan Benî Dabbe'den bir adamın yanına geldi. Adam ona bol miktarda bir şeyler verdi. Ferezdak, "Vallahi ne diyeceğimi bilmiyorum; sadece Allah'tan, beni sana feda etmesini dilerim." dedi. Adam daha fazla verdi. Bu kez Ferezdak, "Vallahi senin ödülünün ne olması gerektiğini bilmiyorum. Ancak seni öldürmeli ki, sen cennete ben de ateşe gireyim." dedi. Adam, "En kötü mükâfat budur, ey Ebû Firâs" dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den nakletti; dedi ki: Ferezdak'a, "Sen Haccâc'ı methettin; ölünce de onu hicvettin." denildi. Ferezdak, "Allah onlarla beraber oldukça biz de onlarla beraberiz. Allah onları bırakınca biz de onları bırakırız." dedi.

Medâinî dedi ki: Ferezdak, Bilâl b. Ebû Bürde'nin yanına girdi. Yanında Eş'ar kabilesinden bazı adamlar vardı. Oradakiler gülmeye başladılar. Bilâl, "Ey Ebû Firâs, neden güldüklerini biliyor musun?" dedi. Ferezdak, "Hayır, bilmiyorum." dedi. Bilâl, "Senin kabalığına güldüler." dedi. Ferezdak, "Allah Emîr'in hayrını versin; Hacca gittiğimde baktım ki, bir adamın sağ omuzunda bir çocuk, sol omuzunda da bir çocuk var. Karısı da onun eteklerinden tutmuştu. Adam şöyle diyordu:

Allah'ım! Zâid'i ve Mezîd'i verdin bana;
Ve şu koynuma aldığım yaşlı kadını…

Kadın da "Ne zaman istersen… Ne zaman istersen" demeye başladı. Ben, "Sen kimlerdensin?" dedim. Adam, "Eş'arîlerdenim" dedi. Ferezdak, "Şimdi ben mi kabayım bu adamlar mı?" dedi. Bilâl, "Allah yaşatmasın seni; ben onların senden kurtulamayacaklarını biliyordum." dedi.

Ferezdak karısı Nevvâr bt. A'yen b. Dubey'a'ya, "Beni ve Cerîr'i nasıl buluyorsun?" dedi. Karısı, "Görüyorum ki, ilk başta sen ona zulüm yaptın; sonra çark edip köpek gibi bir ayağını kaldırdın. Cerîr'i görüyorum ki, şiirin acı tarafında senin ortağın, ama tatlı taraflarında sana galip gelmiştir." dedi.

Dediler ki: Ferezdak bir katırın üzerinde olduğu hâlde bazı kadınların yanından geçti. Onlara yaklaşınca katıra hâkim olamadı ve katır yellendi. Kadınlar gülmeye başladılar. Ferezdak onlara döndü ve "Gülmeyin; beni taşıyıp da yellenmeyen bir dişi yoktur." dedi. Kadınlardan birisi, "Hiçbir

dişi annen kadar seni taşımamıştır. Keşke onun nasıl yellendiğini bilseydim." dedi. Bunu duyan Ferezdak utanmaya başladı.

Dedi ki: Cessâr el-Anberî Ferezdak'ın yanından geçti; yanında bir eşya (metâ) vardı. Ferezdak, "Bu yanındaki ne?" dedi. Cessâr, "İbnü'l-Minkarî'dir." dedi. Amacı, Cerîr'in Ca'sen (Ferezdak'ın kız kardeşi) hakkında söylediği,

"…
Ve Minkarî durmadan etrafında dolanıyordu" şeklindeki sözüydü.

Dediler ki: Ferezdak Midres b. Rib'î el-Esedî'nin yanından geçti. Midres Mirbed'de onlara şiir okuyordu:

Taşıyordu, Üseyfir vadisinden yerlilerini…

İnsanlar etrafında toplanmışlardı. Ferezdak ona, "Ey Fak'as'ın kardeşi, Ma'mer ne yaptı?" dedi. Midres, "Kaya kuşlarının yumurtladığı Lisâf'tadır." dedi. Ferezdak sorusuyla, Nehşel b. Harî'nin şu sözünü kastetmişti:

Taahhüt ettiler cariyeler Fak'as için, kendilerini;
Çünkü uzun ömürlüdürler cariyeler, Fak'as için…

Midres de sözüyle Ebü'l-Mehveş'in şu sözünü kastetmişti:

Sizleri gizli kahramanlar olarak sanıyordum;
Bir de baktım ki, kaya kuşlarının yumurtladığı Lisâf'sınız. [41]

Ömer b. Abdülazîz, Medine'de valilik yaptığı sıralarda Ferezdak'ı Medine mescidinden çıkarmıştı. Şair şöyle dedi:

Seni sürdü, şerefli adam, Abdülazîz'in oğlu;
Hakkınla sürülürsün, mescitten…

Ferezdak bir gün hem erkek hem dişi (hünsâ-müşkül) birisine rastladı ve [onunla alay edercesine]: "Nereye gider halamız?" dedi. Hünsa adam da "Ömer b. Abdülazîz'in [seni oradan] sürgüne gönderdiği mescide gidiyorum." dedi.

Bana Muhammed b. Enes anlattı; dedi ki: Ferezdak Kûfe'ye girdi ve orada şiirler okumaya başladı. Kümeyt b. Zeyd'in kendisini güzelce din-

41 Yani korkaklarsınız.

lediğini gördü. Kümeyt henüz çocuktu. Ferezdak ona, "Ey çocuk! Baban olsaydım sevinir miydin?" dedi. Çocuk, "Hayır fakat annem olmanı çok isterdim. Böylece babamın haremi olurdun." dedi.

Bana Muhammed b. A'râbî anlattı; dedi ki: Ferezdak'ın ravisi Ebû Şakfal Ferezdak'ın yanına girdi. Kendisi o sıralarda üzgündü, neredeyse ağlayacak gibiydi. Ona, "Ey Ebû Firâs, neyin var?" dedi. Ferezdak, "Bu mühannesin bana recez bahrinden söylemesinden korkuyorum ve ben recez bahrini güzel yapamıyorum." dedi. Cerîr'i kastediyordu.

Bana Muhammed b. Habîb anlattı. O Hâlid b. Külsûm'dan rivayet etti; dedi ki: Damada gelin hazırlayan bazı kadınlar Ferezdak'ın yanından geçtiler. Ferezdak şöyle demeye başladı:

Sana geldi kadınlar, herşeyi ile
Hazırlıyorlar gerdek gecesinin sahibini
Deveninki gibi uzun olan belindekine
Az olur ıskalaması, şaşırmaz hedefini

Bunun üzerine kadınlardan birisi Ferezdak'a şöyle dedi:

Hey annen de yaşamıştı bunu
Uzun uzun gecelerde…

Ferezdak mahcup oldu ve sustu.

Bana Hirmâzî anlattı; dedi ki: Ferezdak Benî Temîm'den bir adamı hicvetti. Onun annesi Gâlib'in kabrine geldi ve ondan sığınma istedi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Geldi bana ve hicvimden dolayı Gâlib'e sığındı;
Onu rezil edene yemin ederim ki, ona zarar vermeyeceğim.

Medâinî dedi ki: Temîm b. Zeyd el-Kaynî Sind uç bölgesine komutan olarak atandı. Giderken ordunun içinde Temîm'den, sonra Yerbû'dan Hubeyş adında bir genç, Sind'e kadar onunla arkadaşlık yapacaktı. Annesi de Tay kabilesindendi. Annesi Ferezdak'ın yanına geldi ve gencin götürülmemesi için Temîm'e mektup yazmasını istedi. Sonra Ferezdak'ın babası Gâlib'in kabrine sığındı. Bunun üzerine Ferezdak ona şöyle yazdı:

Ey Temîm! Geldi bana [bir kadın] ve sığındı Gâlib'e;
Üzerinde toprağı bulunan ve Sâfî denilen yerdeki kabre…
[Dedi ki:] Bağışla Hubeyş'i, bana ve ona bir emir ver;
Şarap içmesi uygun olmayan bir annenin feryadı için…
Ey Temîm b. Zeyd! Ağır olmaz benim ihtiyacım;
Onu yerine getirmek gizli olmaz, senin için.
Ve tereddütler olmasın bu işte; çünkü ben,
Bıktım, yerine getirilmesi geciken ihtiyaçlardan.

Temîm b. Zeyd, gencin isminin Hubeyş mi yoksa Huneyş mi olduğunu bilemedi. Bunun üzerine orduda olup da isminde bu türlü hece harfleri bulunan herkesin savaştan geri bırakılmasını emretti. Sonunda 18 kişi geri bırakıldı.

Ferezdak Bâb el-Mekkârî'ye şöyle dedi:

Nice kadınlar vardır ki ey Bab, ayaküstü uğradım onlara;
Tıpkı yaban eşeğinin ayağı gibi bir şey ile…

Bâb da Farsça şöyle dedi: "Allah Nevvâr'a[42] merhamet etsin; Onu büyüğe bindirmişsin."

Medâinî, Bekr b. Esved'den nakletti; dedi ki: Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'nin çocuklarından olan Halîfe el-Akta, Ferezdak'a rastladı ve ona, "Ey Ebû Firâs aşağıdaki beyti kim söylemiştir?" dedi ve şu beyti okudu:

O Köledir ve kölenin oğludur; yoktur onun gibi köle;
Demirden zincirleri vurmak veya bukağılarıçözmek için…

Ferezdak, "Şöyle diyen bunu da söylemiştir." dedi ve şu beyti okudu:

O hırsızdır ve hırsızın oğludur; yoktur, onun gibi hırsız;
Bir duvarı delmek için veya dirhemleri halletmek için…

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti; dedi ki: Ferezdak İbn Afrâ ed-Dabbî ile karşılaştı ve ondan kendisine ulaşan bir konu sebebiyle onu kınamaya başladı. İbn Âfrâ "Vallahi senin hoşuna gitmeyen ne varsa mutlaka onu yaparım" dedi. Ferezdak orada hazır bulunanlara,

42 Ferezdak'ın eşidir. (ed.)

"Söylediklerine şahit olun." dedi. İbn Afrâ, "Evet, şahit olsunlar." dedi. Ferezdak, "Annenle birleşmen benim hoşuma gitmez; o zaman annenle birleş." dedi. Böylece onu rezil- rüsva etti ve onu utandırdı.

Dediler ki: Ferezdak bir deveyi satışa çıkardı. Tüccarlar deve hakkında fiyat yükseltip düşürüyorlardı. Ferezdak, "Müsaade edin! Bir kimse bir şeyde bir kusur bulmak istiyorsa mutlaka onda kusur bulur." dedi.

Bize Muhammed b. A'râbî anlattı; dedi ki: Ferezdak, Şam'ın sokaklarından birisinde Cerîr'le karşılaştı ve ona, "Ey Ebû Hazre! Ne zamana kadar Şam'ın hastalıklı sokaklarında sürüneceksin?" dedi. Cerîr, "Büsrâ el-Kayn'ın geceleyin gideceğini işittiğinde, bil ki o burada sabahlayacaktır." dedi. [43]

Medâinî dedi ki: Hâlid b. Safvân Ferezdak'a, "Ey Ebû Firâs! '*Onu gördüklerinde, güzelliğine hayran kaldılar da şaşkınlıkla ellerini kestiler.*'[44] ayetiyle aran nasıl?" dedi. Ferezdak ise, "Peki, senin '*Babacığım, dedi, bunu işçi olarak tut, zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır*'[45] ayetiyle aran nasıl?" dedi.

Medâinî, Ebû Bekr el-Hüzelî'den nakletti; dedi ki: Ferezdak Hasan el-Basrî'nin yanına geldi ve "Ey Ebû Saîd, Ben İblis'i hicvettim." dedi. Hasan, "Ama onun dilinden konuşuyorsun." dedi.

Medâinî dedi ki: Ferezdak Heysem b. Esved'in yanına girdi. Yanında Hamza b. Bîd el-Hanefî vardı. Heysem, "Ey Ebû Firâs, hangisini daha çok seversin; hayrın seni geçmesini mi, yoksa senin hayrı geçmeni mi?" dedi. Ferezdak, "Eğer onu geçersem onu kaçırmış olurum; eğer o beni geçerse o beni kaçırmış olur. Fakat beraber olmamızı isterim. Ne o beni geçsin, ne de ben onu geçeyim. Ben de sana bir soru sorabilir miyim ey İbn Bîd?" dedi. İbn Bîd, "Sor" dedi. Ferezdak, "Hangisi senin için daha sevimlidir; evine döndüğünde karının bir adamın üzerinde mi, yoksa adamın senin karının üzerinde olması mı?" dedi. İbn Bîd mahcup oldu ve utandı.

---

43 Anlatılanlara göre Büsra'l-Kayn (ya da Sa'dü'l-Kayn) adında bir adam varmış. Bu zat her akşam mahalleye gelir; kalıcı olmadığını ve bu gece yola çıkacağını söylermiş. Ancak doğru söylemiyormuş. Bunun için Araplar "Büsra'l-kayn'ın gece gideceğini duyarsan onun sabahlayacağını bil" (إذا سَمِعْتَ بُسْرَى الْقَيْنِ فأعلم أَنَّهُ مُصْبِحٌ) dediler. Bu söz, çok yalan söyleyenlere inanılmaması gerektiği konusunda bir darb-ı mesel hâline geldi (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (القين) maddesi). (çev.)

44 Yûsuf 13/31.

45 Kasas 28/26.

Ferezdak dedi ki: Tîrâ nehrinin ehlinden bir dihkanın [köy ağasının] cevabı beni yorduğu kadar hiçbir cevap beni yormadı. Adam benimle karşılaştı ve "Sen şair Yerezdak mısın?" dedi. Ben ona, "Yazık sana, ben Ferezdak'ım." dedim. Adam, "Eğer beni hicvedersen köyüm yıkılır mı?" dedi. Ben de "Hayır." dedim. Adam, "Benim kızım Ayşûne ile ölür mü" dedi. Ben, "Hayır." dedim. Adam, "Peki, benim eşeğim ölür mü?" dedi. Ben, "Hayır." dedim. Bu kez adam, "O zaman ayağımdan boğazıma kadar tüm vücudum senin annenin avretinde olsun." dedi. Ben ona, "Yazık sana, neden başını bıraktın?" dedim. Adam, "Ne yapacağını görebilmek için" dedi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Ferezdak Abdullah b. Ehtem'in yanına geldi; katırı için ondan yem talep ediyordu. Abdullah ona, "Ey Ferezdak, eğer sen bir semer olsaydın, devenin sırtına yapışık bir bez olurdun" dedi. Ferezdak, "Neden?" dedi. Abdullah, "Çünkü sen kavminden ve dostlarından bir şey istemeden yapamıyorsun." dedi. Ferezdak, "Vallahi senin malın sadece insanlardan ısrarla istenen bir maldır." dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Evet malım ısrarla benden istenir; ancak itlaf etmiyorum. Sen ise insanlardan ısrarla istiyorsun ve har vurup harman savuruyorsun." dedi. Ferezdak şöyle dedi:

Umut bağlama Abdullah'a bir gün;
Zira Abdullah'a bağlanan temenni, rüya görenin rüyaları gibidir.

Bana Ebû Adnân anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Ebû Musa et-Temîmî'den rivayet etti; dedi ki: Ferezdak'ın eşi Nevvâr vefat edince Hasan b. Ebü'l-Hasan onun cenazesinde hazır bulundu. İnsanlar da onunla beraberdi. Nevvâr kabrine konulunca Hasan Ferezdak'a, "Ey Ebû Firâs, yatacak bu yer için ne hazırladın?" dedi. Ferezdak, "80 yıldan beri kelime-i şehadeti hazırlamış bulunuyorum" dedi. Sonra şu şiiri söyledi:

Eğer affetmezsen beni, korkuyorum kabrin ardında olandan;
Alev ve darlık bakımından, kabirden daha fazla…
Kıyamet günü, Ferezdak'ı sürükleyen,
Sert bir komutan ve bir çoban geldiğinde…
Perişan oldu, Âdem soyundan ateşe yürüyenler;
Elleri bağlı ve gözleri mavi bir şekilde…[46]

46 Bu son beyit Belâzürî'de (لَقَدْ خَابَ مِنْ أَوْلادِ آدَمَ مَنْ مَشَى . إلى النَّارِ مَغْلُولَ الْمُقَلَّدِ أَزْرَقَا) şeklinde geçiyor.

Bunun üzerine Hasan el-Basrî ve diğer insanlar [hep birlikte] ağladılar.

[Ferezdak'ın Vefatı]

Ebû Ubeyde dedi ki: Bana, Âlü'l-Hatafî'den Eyyûb b. Küseyb anlattı. Onun annesi Cerîr b. Atıyye'nin kızıydı; dedi ki: Bir gün Cerîr evinin bahçesinde, bir odanın içinde otururken bir yolcunun geldiğini gördü. Cerîr ona, "Yolcu nereden geliyor?" dedi. Adam, "Irak'tan" dedi. Cerîr orada olup bitenleri sordu. Adam Ferezdak'ın vefatını ona haber verdi. Cerîr şöyle dedi:

Burnunu kırdıktan sonra, vefat etti Ferezdak;
Keşke biraz daha yaşasaydı Ferezdak.

Sonra bir müddet sükût etti. Biz onun bir şiir söyleyeceğini sandık. Sonra gözleri yaşardı. İnsanlar, "Fesübhanallah! Ferezdak'ın üzerine mi ağlıyorsun?" dediler. Cerîr, "Vallahi ben ancak nefsime ağlıyorum. Vallahi ondan sonra çok az yaşarım. Bizim gibi hayır ya da şer üzerinde bir araya gelen ve onları birbirine hediye eden çiftlerin arasındaki müddet mutlaka çok az olur." dedi. Sonra şöyle dedi:

Geldi bize, diyetlerin hamalı İbn Galib'in vefat haberi;
Ve bütün Temîm'in ve Merâcimlerin koruyucusu…
Ağladık sana, senden ayrılışımızdan dolayı,
Fakat asıl büyük işlere üzüntümüzden dolayı ağladık sana.
Ne mehir sahibi bir kadın hamile kaldı, Leylâ'nın oğlundan sonra;
Ne de belli bineklerin ipleri uzatıldı.

Leylâ bt. Câbir, Ferezdak'ın ninesiydi. Yine Cerîr Ferezdak'a mersiye söylerken şöyle dedi:

Ne hamile kaldı emzikli bir kadın, Ferezdak'tan sonra;
Ne nifastan temizlendi, kocası olan bir kadın.
O dostluk için elçiliği aranan, bozgunculuğu yamalayandı;
Aşiretin içinde ayakkabı kaydığı gün…

Başka kaynaklarda az farkla (لَقَدْ خَابَ مِنْ أَوْلادِ دارم مَنْ مَشَى . . إِلَى النَّارِ مَغْلُولَ الْقِلادَةِ أَزْرَقَا) şeklinde geçmektedir (bkz. Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, IV, Beyrut, ts., s. 487). (çev.)

Muhammed b. Ziyâd el-A'râbî'den işittim; şöyle diyordu: Cerîr, Ferezdak'tan sonra 40 gün yaşadı. Ferezdak'ın ölüm haberinin kendisine ulaştığı gün, Cerîr Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî'nin yanındaydı.

Bize Ebü'l-Hasan anlattı. O Mesleme ve başkalarından nakletti; dediler ki: Ferezdak, vefat hastalığında bir cariyesine 300 dirhem vasiyet etti. Ağrıları şiddetlenince şu şiiri söyledi:

Kime bırakacaksınız beni, attığınız zaman,
Ellerinizle üstüme, kara toprağı?
Düşman cevap vermekten aciz kaldığı zaman?
Kim kalacaktır, benim yerimde?

Kendisine 300 dirhem vasiyet ettiği cariyesi, "Allah'a sığınırız." dedi. Bunun üzerine Ferezdak, "Ey fahişe! Benim malımı alacaksın ve başkasına sığınacaksın; öyle mi? Ona bir şey vermeyin." dedi ve fazla geçmeden vefat etti.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebü'l-Yakzân'dan nakletti; dedi ki: Ferezdak çok yaşlandı; hatta 100 yaşına yaklaşmıştı. Çölde iken karın ve mide hastalığına yakalandı. Ardından Basra'ya götürüldü. Ona Kays kabilesinden tababetle uğraşan bir adam getirildi. Tabip, dağlanmasını ve beyaz yağ (neft) içirilmesini söyledi. Ferezdak, "Beni aceleyle bu dünyada mı ateşe atmak istiyorsunuz?" dedi ve şöyle söyledi:

Gösterin bana, yerimde kalacak birisini;
Emir kınamaktan daha yüce olunca…

Dediler ki: Rizâm b. Mâlik b. Hanzale'nin soyundan olan Humeyde el-Hamdiyye adında bir kadın Ferezdak'ın yanına gidip geliyormuş. Ferezdak'ın onunla ilişkisinden söz ediliyordu. Haccâc b. Yusuf bu kadını zina sebebiyle recmetmişti. Benî Selîtlerden olan kocasına da "Ma'bed" deniliyordu. Cerîr, onunla ilişkisinden dolayı Ferezdak'ı şöyle hicvetmişti:

Bir zamanlar, Humeyde adında, bir komşusu vardı, Ferezdak'ın;
Havt'la birlikte içerdi, onun yanında ve şarap bitene kadar.

Havt b. Sinân, Benî Şeybân'dan olan bir adamdı. Kadın bu adam sebebiyle recmedilmişti. Humeyde hakkında şair şöyle diyor:

Rizâm kabilesindendi [Humeyde]; Selît oğullarından olan Ma'bed,
Beğenmişti onun güzelliğini ve korkuyordu belalardan.

[Ferezdak'ın Nevvâr ile Evlenmesi]

Bana Ebû Ali el-Hirmâzî anlattı; dedi ki: Benî Mücâşi'den bir adam Nevvâr bt. A'yen b. Dubey'a b. Nâciye ile evlendi. Nevvâr iki erkek çocuğu dünyaya getirdi. Sonra kocası vefat etti. Onun kavminden bir adam onunla evlenmek istedi. Fakat Nevvâr, "Sen kavmim içinde, beni evlendirmeye en çok layık olan kişisin. Beni evlendirmeyi üstlen." diye Ferezdak'a haber yolladı. Ferezdak ise, "Hay hay, yetkiyi bana vermiş olduğuna dair şahitler tut." dedi. Nevvâr da öyle yaptı. Şahitler şahitlik yapınca Ferezdak, "Siz şahit olun ki, ben onunla evlendim ve mehir olarak ona 5.000 dirhem belirledim." dedi. Fakat Nevvâr razı olmadı ve "Beni razı olacağım bir adamla evlendirmesi için onunla konuşmuştum. Beni nikâhlaması için yetkiyi ona vermedim." dedi. Sonra durumu Benî Ümmü Nesîr'e şikâyet etti. Bunlar da Benî Nâciye b. İkâl kabilesindendirler. Onlar Nevvâr'a yardım ettiler. Nevvâr onlarla birlikte Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan Benî Âsım'ın yanına geldi. Onlar ona sığınma verdiler. Ferezdak şöyle dedi:

Ey Benî Âsım! Sizler, eğer ona sığınma verecekseniz,
Beni kötülüklere çekiyorsunuz demektir, ey kirli sarıklılar!

Sonra Nâciye'nin soyundan bir grup Nevvâr'ın yanına geldiler ve ona, "Biz seni Ferezdak'a uygun görmüyoruz. Seni Abdullah b. Zübeyr'in yanına götürelim; ondan yardım talep et." dediler. Nevvâr da denilenleri yaptı. Onlar Mekke'ye [Abdullah b. Zübeyr'in yanına] gitmesi için, Benî Adî kabilesinden "Züheyr" adında bir adamı ücretle tuttular. Sonunda Nevvâr Mekke'ye gitti. Ferezdak şöyle dedi:

Benî Ümmü'n-Nesîr'e uydu ve
Yolculuk yaptı, rehberiyle birlikte, çölü aşan bir kervanda.

Yine Ferezdak şöyle dedi:

Eğer Benî Adî demeseydi;
O Ümmü Hanzale en-Nevvâr değil midir, diye;
O zaman, benden Benî Milkân'a,
Tüccarların paylaşamayacağı mallar giderdi.

Beyitlerde geçen Milkân'dan maksat, Milkân b. Adî'dir. Nevvâr'dan maksat da, Ümmü Hanzale Nevvâr bt. Cül b. Adî'dir. Ferezdak yine şöyle dedi:

Yükün kendisini Züheyr taşıyor;
Nevvâr'ın kestiği kökler üzerinde…

Yine şöyle dedi:

Yemin olsun; Nevvâr'ı helake sürükledi, Tihâme çölünde;
Aklı ve zekâları hafif olan insanlar.
Kafilelerin karşısında, Temmuz ayında;
Yolculuk yaptı, rehberiyle birlikte, çölü aşan bir kervanda.

Daha sonra Ferezdak Mekke'ye varıncaya kadar onu takip etti. Nevvâr bt. A'yen, Ümmü Hâşim bt. Manzûr b. Zebbân'ın evine misafir oldu. Ümmü Hâşim, Abdullah b. Zübeyr'in kayınvalidesiydi. Ferezdak da Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'in evine misafir oldu. Manzûr'un kızı [Ümmü Hâşim], Nevvâr için şefaatçilik yapıyordu. Abdullah'ın çocukları da Ferezdak için babalarıyla konuşuyorlardı. Ferezdak, Abdullah'ın Nevvâr'a âşık olduğunu gördü. Ferezdak şöyle dedi:

Abdullah b. Zübeyr'in çocuklarına gelince, şefaatleri kabul edilmedi;
Fakat kabul edildi, Manzûr b. Zebbân'ın kızının şefaati…
Kuşkusuz, sana gelen giyinmiş bir şefaatçi,
Sana çıplak gelen bir şefaatçi gibi değildir.

Sonra ikisi Abdullah b. Zübeyr'in yanında bir araya gelip tartışmaya başladılar. Ferezdak şöyle dedi:

Husumet ehli olanlardan hiç kimse tartışmamıştır;
Yanında istenmeyen kocası olan ahmak bir kadın gibisiyle…
Ey İbnü'z-Zübeyr! Uzak dur bu kadından;
Zira o uyuzdur ve taşları bile etkileyen yalan bir sevgiye sahiptir.

Sonra İbnü'z-Zübeyr Nevvâr'a, "Bu adam şairdir; eğer istersen aranızı ayırırım. Onun boynunu vurur ve ırzına musallat ettirmem. Eğer arzu edersen sahih bir nikâhla seni onunla evlendiririm. Ayrıca Mus'ab b. Zübeyr'e mektup yazarım; sana istediğin kadar da mehir verir." dedi. [47] Nevvâr, "Hayır, beni Ferezdak'la evlendir." dedi. Abdullah b. Zübeyr Nevvâr'ı onunla evlendirdi; ayrıca kadın için Mus'ab b. Zübeyr'e de mektup gönderdi. Sonra ikisi birlikte Ferezdak'ın evine döndüler. Nevvâr onun için çocuklar doğurdu; sonra Ferezdak onu boşadı ve şöyle dedi:

Nevvâr benden boş kaldığının ertesi günü,
Kuse'î'nin pişmanlığı gibi pişman oldum.
O benim cennetimdi; çıktım ondan;
Tıpkı isyan, Âdem'i cennetten çıkardığı gibi…
Bilerek gözünü çıkaran gibi oldum;
Gündüz ona ışık vermez oldu.
Eğer ellerim ve nefsim ona cimrilik yapsaydı,
Benim için seçim olurdu, kader üzerinde…

Nevvâr Ferezdak'ın Basra'daki evinde, çocuklarının yanında vefat etti. Cenaze namazını Hasan b. Ebü'l-Hasan el-Basrî kıldırdı. Anlattıklarına göre Ferezdak ve Küseyyir, Ahvas b. Muhammed'in yanına geldiler. Ona "Bize yeni yazdığın bazı şiirleri oku." dediler. Ahvas onlara şu şiiri söyledi:

Ey uzaklaştığım Âtike'nin evi!
Zaman geçti gitti ama gitmiyor, onun aşkı.

Nihayet şiirin sonuna geldiğinde Ferezdak, "Geberesice adam, eğer kendini bozmasaydı ne de iyi bir şair olurdu." dedi. Ferezdak ondaki hünsalığı ve kelamındaki ayıbı kastediyor. Bunun üzerine Küseyyir, "Bu bir bozma değildir. Bu sınıra çekilmedir." dedi. Ferezdak, "Doğru söyledin." dedi.

Dediler ki: Ferezdak Ahtal'ın şu beytini söyledi:

Ben öyle makamlarda söylüyorum ki, ne Cerîr,
Ne de Cerîr'in efendisi onu söyleyemez.

47 6. Ciltte, "Eğer istersen onu düşman yurduna sürgün ederim" ilavesi de vardır (bkz. *Ensâb*, VI, s. 357). (çev.)

Ferezdak, "Doğru… O öyle bir makamdadır ki, ne ben oradayım ne de Cerîr" dedi. Kendisine, "Ey Ebû Firâs, bu nasıl bir makamdır." denildi. Ferezdak, "Adam papazın mabadının yanında duruyor ve kurbanı alıyor." dedi.

Medâinî dedi ki: Ferezdak Bilâl b. Ebû Bürde el-Eş'arî için şöyle dedi:

Kuşkusuz Ebû Musa, Muhammed'in dostudur;
Sağ ve sol, her iki avucu da, cömertlik içindir.

Bilâl, "Sen helak oldun; bunamışsın ve şiirin gitmiş. Bu şiir nerede, Saîd b. Âs ve filan filan hakkında söylediğin şiir nerede?" dedi. Ferezdak, "Onların şerefi gibi bir şeref bana getir, ben de onlar hakkında söylediğim gibi senin hakkında da söyleyeyim." dedi. Bunun üzerine Bilâl öfkelendi. Hatta su dolu bir leğen istedi, elini içine koydu ve Ferezdak hakkında konuştu. Onun yanında oturanlar, "Sen ona kâfisin." dediler. Bilâl Ferezdak'ın dostluğundan çekildi; üzerinden bir yıl geçmeden Ferezdak vefat etti.

Bir gün Cerîr Ferezdak'ın aşağıdaki sözünü Ömer b. Lece et-Temîmî'ye söyledi:

Temîm'in iki lideri yükseliyorlar; sen ey Temîmli kardeş,
Kemikte, ancak kaval kemiği gibisin.

Sonra Cerîr, "Bu şiirdeki gibi, bana daha önce bu kadar insaflı davranmış değildir." dedi.

Bana Esrem anlattı. O Asmaî'den, o da Yunus'tan nakletti; dedi ki: Ferezdak şöyle dedi: "Ben insanlar içinde en iyi şiir söyleyen biriyim. Fakat çoğu zaman dişlerimden birisinin sökülmesi, bir beyti söylemekten bana daha kolaydır."

Bize el-Hirmâzî anlattı; dedi ki: Ferezdak,

(لو رَأَيْتَ دِيَارَ قومٍ *** وجِيرَان لَنَا كَانُوا كِرَامْ)

*"Sen, eğer görseydin, bir kavmin yurdunu *** Ve bize komşu olan şerefli insanları…"*

beytini Hasan el-Basrî'ye okudu: Bunun üzerine Hasan el-Basrî, "Eğer (كَانُـوا كِرَامـاً) deseydin *[Eğer bize komşu olan şereflli bir kavmin memleketini görseydin]* daha iyi olmaz mıydı?" dedi. Ferezdak, "Beni, Meysânî bir kadın

doğurmamıştır." dedi. Aslında Ferezdak (وجِيرَان لَنَا كِرَامٌ) *"şerefli komşularımızı…"* demek istemişti. Hasan el-Basrî, Meysân esirlerindendi.

Kelbî dedi ki: Ferezdak'ın şarap arkadaşı olan Atıyye b. Cu'âl b. Mücemmi b. Katan b. Mâlik b. Udâne b. Yerbû onun şu beytini okudu:

Sizi özgürleştirdim, ey Benî Udâne!
Ve bağışladım sizi Atıyye b. Cu'âl'a.

Bunun üzerine Atıyye, "Allah kardeşimi hayırla mükâfatlandırsın." dedi. Sonra Ferezdak şöyle dedi:

Eğer Atıyye olmasaydı, keserdim burunlarınızı;
Gözlerin ve bıyıkların acıları arasında…

Bunun üzerine Atıyye, "Vallahi Ebû Firâs hibe ettiklerini çabucak geri alacak." dedi.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti; dedi ki: Muhammed b. Yusuf ve Muhammed b. Haccâc vefat ettiler. Her ikisinin vefat haberi bir anda Ferezdak'a ulaştı. Ferezdak Haccâc'ın yanındaydı ve şöyle dedi:

Ayrıldılar ondan, asil bir adamın iki kanadı;
Yıkılırdı, eğer başkasından ayrılsalardı.
Allah'ın nebisinin adaşıydılar; onlara o ismi veren,
Bir babaydı, olayların karşısında ezilmeyen…

Bunun üzerine Haccâc ona, "Yeter" dedi. Ferezdak yanından çıktı ve "Vallahi o bana 'Yeter' dedi. Vallahi eğer daha fazlasını isteseydi, yanımda bulamazdı." dedi.

Dediler ki: Ferezdak hacca gitti ve Cerîr'i ihramlı bir şekilde gördü. Ona şöyle dedi:

Muhassab'dan Mina'ya doğru iniyorsun iftihar ederek;
Söyle bana, kiminle iftihar ettiğini…
Senin Kays ile mi, yoksa ananla nispetlenen Kays ile mi?
Tabii, şu büyük adamlar heder olunca…

Beyitte geçen anneden maksat Ümmü Küleyb Rekâş bt. Şehr b. Kays b. Mâlik b. Zeydümenât'tır. Cerîr ona cevap vermedi ve "*Lebbeyke Allahümme Lebbeyk*" diyerek zikrine devam etti.

el-Hirmâzî dedi ki: Nevvâr Mekke'ye vardığı zaman Câfer b. Zübeyr şöyle dedi:

Hey! Başına buyruk olmuş Ferezdak'ın karısı;
Otururdu evinde, eğer mabadını kaldırmasına razı olsaydı.

Ancak Abdullah b. Zübeyr Câfer'i azarladı ve "Neden Ferezdak'a satışıyorsun?" dedi. Abdullah b. Zübeyr, Ferezdak'ın kendisini hicvetmesinden korktuğu için Nevvâr'ın ondan ayrılmasını istemiyordu. Abdullah bu yüzden Ferezdak'la evlenmeye razı oluncaya kadar Nevvâr'ı ikna etmeye çalıştı. Ayrıca İbnü'z-Zübeyr Ferezdak yerine Nevvâr'a 5.000 dirhem mehir verdi. Deniliyor ki: Onun adına Selm b. Ziyâd mehri verdi. Ferezdak şöyle derdi: "Ben ve Nevvâr birbirimize küs olarak evden çıktık, fakat birbirimizi sever hâlde eve döndük. Nevvâr yüksüz olarak (*hâilen*) evden çıktı fakat yüklü [hamile] olarak (*hâmilen*) eve döndü."[48]

[Ferezdak ile Cerîr'in Atışması]

Medâinî dedi ki: Ferezdak Nevvâr'la evliyken Hadrâ bt. Zîk b. Bistâm b. Kays b. Mes'ûd eş-Şeybânî ile evlendi. Bunun üzerine Nevvâr ona, "Yazıklar olsun sana! Yüz deve karşılığında Hristiyan, kara ve ince bacaklı bir kadınla mı evlendin?" dedi ve sakalından tutup çekti. Ferezdak yanından çıktı ve şöyle dedi:

Yoldu sakalımı Nevvâr, bana karşı çıkarak;
Tıpkı Ca'de'nin Haşhâş'ın sakalını yolması gibi…
Birer aslandır her ikisi de öfkelendikleri zaman;
Ama en hayırlı geçimliktirler, razı oldukları zaman…

Haşhâş Antere kabilesinden bir adamdı. Onun karısı Ca'de, "Bu Ferezdak benden ne istiyor?" dedi.

Ferezdak, [yeni eşi] Hadrâ'nın Nevvâr'dan daha faziletli olduğunu söylerken şöyle dedi:

48 Orijinali (خرجتُ والنوار متباغضين ورجعنا متحابين، وخَرَجَتْ حائلًا ورَجَعَتْ حَامِلًا) şeklindedir. (çev.)

Kuşkusuz, Hâlid ailesindendir, kökleri;
Selîl Ebü's-Sahbâ arasında olan bir kız, [49]
Daha çok pahalı mehirleri hak ediyor,
Cariyelerden çocukları yetiştiren bir kadından…[50]

Nevvâr'ın annesi acem asıllı bir cariye idi. Yine Ferezdak şöyle dedi:

Yemin olsun, bir gölgelikte olan bedevi bir kadın ki,
Dalgalandırıyor, rüzgâr evinin çadırlarını,
Tıpkı bir ana ceylan gibi ya da nadir bulunan bir inci gibi,
Geçip gittiğinde neredeyse yer aydınlanıyor, onun ışığından.
Bu, bize göre çok ahmak olan bir kadından daha sevimlidir.
Yelpaze üzerinden kaldırılınca terleyen bir kadından…
Dış rengi insanın hoşuna gider, tıpkı bostan kavunu gibi;
Fakat hastalığı ortaya çıkar, ikiye bölününce.

Yine şöyle dedi:

Eğer Hadrâ, dediği gibi beni mutlu ederse,
Yapacağı ikram ve fedakârlıklarla;
[O zaman burnunda halka olan, bazen koşan bazen yavaşlayan,
Bir deveden daha itaatkâr olurum.][51]
Bu Hadrâ, Mürre ailesinden, ışık saçanlar arasından gelme…
Kays b. Mes'ûd ile Bistâm arasından…

Bunun üzerine Nevvâr Cerîr'e haber yollayarak Ferezdak'ı ona şikâyet etti. Cerîr şöyle dedi:

Ey Zîk, sen bir şeref sahibiydin, Şeybân kabilesinde;
Ey Zîk, yazıklar olsun sana, kimi evlendirdin sen?
Yazık sana bir köleyi evlendirmişsin, geniş kalçalı olan;
Ey Zîk, yazık sana çarşı fesada uğradığı zaman, senin için…
Ey Zîk, öyle bir kavmi evlendirmişsin ki,

---

49 Selîl, İbn Kays b. Mes'ûd eş-Şeybânî'dir. Ebu's-Sahbâ, onun kardeşi Bestâm'dır. Sahbâ da onun atının adıdır (bkz. İlyâ el-Hâvî, *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, I, Beyrut, 1983, s. 262). (çev.)

50 Yani karısı Nevvâr'dan.

51 Şiirin tamamı beş beyitten oluşmaktadır. Müellif sadece ilk beyti ile son beytini almıştır. Ancak şiir, şart edatı (لو) ile başladığı için (لو)'in cevabı ikinci beyittedir. O beytin tercümesi yukarıda, köşeli parantez içindedir. Arapçası şudur: (لكنتُ أطْوَعَ مِنْ ذِي حَلَقَةٍ جُعِلَتْ في الأنْفِ ذَلَّ بِتَقْوادٍ و تَرْسامِ)

Göğüslerinde kadim bir kin, ahlaklarında da darlık vardır.
Müsennâ gitti ve onların sevgilerine şahit olmadı;
Bir de Havfezân… Ve Mefrûk da seni görmedi. [52]
Niceleri var ki, gelinle yattıktan sonra,
Ne dünür razıdır, ne kölenin oğlu sevilmiştir.

Yine Cerîr bir kasidesinde şöyle dedi:

Allah Zîk'i ve Zîk'in oğlunu cezalandırsın, bir kınamayla;
Kaldı ki ben ciddi severim, Şeybân kabilesini.
Ey Zîk oğlu Zîk, sen bir garip kadını mı hediye ettin?
Gariplerin hediye edildiği en kötü adama…
Kabile olarak denk değildir, haç sahibi kadın; [53]
Uteybe'ye, Redfân'a ve Hâcib'e…

Bu kez Ferezdak Cerîr'e şöyle cevap verdi:

Kınamazdın, Leylâ ve Gâlib'den olma Dârimli birisini,
Eğer sen Hadrâ'nın denklerinden olsaydın,
Sen de elde et onun gibisini, onlar gibisinden.
Sonra öğün, yola çıkan ve merada kalan mallara sahip olan bir kavmekarşı…
Eğer onlardan bir kız isteyecek olursan, korkarım ki,
Yesâr el-Kevâ'ib'in başına gelen senin başına da gelir. [54]
Onlar benden önce Lakît'i, sonra Dırâr'ı evlendirdiler;
Onlar, şerefte ve mevkide bizimle denktirler.
Eğer güneş evlendirmiş olsaydı, yıldız olan kızlarını,
Biz güneşin kızlarıyla evlenirdik, yıldızlardan önce.
Onlar eğer Atıyye'yi [Cerîr'in babası] kabul etselerdi, gönderirdim onu,
Zîk ailesine… Hizmetçi ve yanaşma bir kişi olarak…

---

52 Bu iki beyitte yer alan isimlerden el-Müsennâ, Hâlid b. Velîd ile birlikte Fâris bölgesine akınlar düzenleyen el-Müsennâ b. Hârise eş-Şeybânî'dir. el-Hevfezân, Hâris b. Şerîk eş-Şeybânî'dir. Mefrûk ise, Nu'mân b. Amr eş-Şeybânî'dir (bkz. Muhammed İsmail es-Sâvî, *Şerhu Dîvâni Cerîr*, Matbaatü's-Sâvî, Kahire, ts., s. 394-395). (çev.)

53 Haç sahibi kadından maksat, aslen Hristiyan olan Hadrâ'dır. Uteybe, İbnü'l-Hâris b. Şihâb b. Abdülkays'tır. Kendisi Mudar kabilesinin süvarisiydi. Hâcib, Hâcib b. Zürâre b. Udüs'tür. er-Redfân ise, Attâb b. Hermâ b. Riyâh b. Yerbû'dur. er-Redif (er-Redfân), Cahiliye döneminde hükümdarın yerine geçmek üzere tayin edilen kişidir (bkz. *Şerhu Dîvâni Cerîr*, s. 43-44). (çev.)

54 Yesâr el-Kevâ'ib, Benî Gudâne'nin bir kölesiydi. Bir gün efendisinin hanımına sahip olmak isteyince boynu vurularak öldürüldü (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, I, s. 162). (çev.)

Bana Muhammed b. Enes anlattı; dedi ki: Ferezdak Küseyyir Azze'nin Medine'de şiir söylediğini gördü ve onu kıskandı. Yanına yaklaşıp, "Ey genç! Şiir söyleme tarzın da, şeklin de bana benziyor; annen hiç Basra'ya geldi mi?" dedi. Küseyyir Azze, "Hayır, ama babam Basra'ya gitmişti." dedi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Nevvâr Ferezdak için *Libta*, *Hibta*, *Sibta*, *Rukda* ve *Zem'a* adlarında çocuklar dünyaya getirdi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Haccâc Ferezdak'a, "Sen 100 deve karşılığında bir bedevi kadınla mı evlendin?" dedi. Anbese b. Saîd, "Bu, bir devenin değerini 20 dirheme düşürmek demektir." dedi. Haccâc da "Bilâl'den başka kimse Ferezdak'a 2.000 dirhem vermez." dedi.

Fudayl b. Deysem Bekr b. Vâil'in zekât mallarını getirdi. Ferezdak 100 deveyi, 2500 dirheme satın aldı. Sonra Haccâc'ın yanına geldi ve onunla birlikte öğle namazını kıldı. Haccâc onu görünce, "Ne işin var burada?" dedi. Ferezdak, "Fudayl b. Deysem el-Anzî Bekr b. Vâil'in zekât mallarını getirmişti. Ben de onlardan 100 deveyi 2500 dirheme satın aldım" dedi. Haccâc 100 devenin Ferezdak'a verilmesini emretti. Fudayl da onu divan defterine yazdı. Nevvâr ise, tüm develeri götürmesine engel oldu. Bir kısmını bıraktı; bir kısmını da götürdü. Amacı onları [Hadrâ'nın babası] Zîk'e götürmekti. Zîk de oturuyordu. Nevvâr hemen onunla merhabalaştı ve "Otur bakalım; Hadrâ vefat etti. [Zîk Hristiyan idi]. Biz biliyoruz ki, sizin dininize göre onun mirasının yarısı sana düşer." dedi. Ancak Ferezdak kabul etmedi. Sonra Ferezdak bu konuda şöyle bir şiir söyledi.

Toprağa yakın olduğu hâlde bana, "Hadrâ'yı ziyaret et" diyorlar.
Nasıl mümkün olur, ulaşımı kesilmiş olan bir şey?
Aciz olmayan bir kişi için en büyük belâ,
Yürürken ardını sallayan ve saçları uzun bir eşinin olmasıdır.
Bana yüklense bile, [Cerîr gibi] toprak atacak değilim,
Defnedilmiş ve toparlanmış bir kabrin üzerine…

Bunun üzerine Cerîr de ona şu şiirle cevap verdi:

Şerefli bazı insanlara aldandığınız zaman,
Birkaç zira kınadınız, şerefli insanları ve daraldınız…

Eğer sen ondan[55] *sonra Şeybân'ı ziyaret edersen,*
Burnu kesilmiş olarak döneceksin.
Hadrâ'ya gelince, eğer Allah onu kurtarmazsa,
Pislik ve ekin olarak en kötü ekinin olduğu yere götürülecektir.

Cerîr, Hadrâ'nın ölmediğini, fakat onların [onun ortaya çıkması için] ona engel olduklarını iddia ediyor ve şöyle diyordu:

Eğer küserse Ferezdak'ın karısı,
Ve Ferezdak'ı ona ehil görmeyen bir kavim, Hadrâ'ya eğilirlerse,
Görecekler ki kölenin dünürleri bir ayıptır onlar için;
Ve göreceklerdir, Bistâm'ın Dârim'den daha faziletli olduğunu.
"Ey Zühl kabilesi! Mücâşi'den yüz çevirin" diye davet etti;
Acaba ondan sonra Zühl'e davet eden bir Hadrâ olur mu?

Dediler ki: Süleyman b. Abdülmelik, öldürmesi için bir esiri Ferezdak'a gönderdi. Fakat Ferezdak'ın kılıcı kesmeyip geri tepti. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Vurdun, Ebû Rağvân'ın ve Mücâşi'in kılıcıyla;
Bir zalimin oğlunun kılıcıyla değil;
Vurdun kılıçla, imamın yanında ve titredi ellerin;
"Çakmadır bu kılıç, keskin değildir" dediler.

Ferezdak buna cevaben şöyle dedi:

Ve Benî Abs'ın lideri Verkâ'nın[56] *kılıcı… Onunla vurmuşlardı;*
Hâlid'in başını keserken… Geri tepti elimde.

Dediler ki: Ferezdak Basra'da yürüyordu. Bir de ne görsün; Ziyâd b. Câbir el-A'cem şiir okuyor. İnsanlar da onun etrafında toplanmışlar. Ferezdak onu kıskandı ve onu küçültmek istedi. Ferezdak ona selam verdi; A'cem selamını aldı. Ferezdak ona, "Çoktandır Abdukays'ı hicvetmek için nefsim benimle tartışıyor." dedi. A'cem, "Peki, seni bu işe cesaretlendiren nedir?" dedi. Ferezdak, "Beni bu işe cesaretlendiren şu ki: Ka'b el-Eş'arî onları hicvetti, fakat bir şey yapamadı ve onun şu beytine cevap verilmedi." dedi ve şu beyti okudu:

55 Hadrâ'dan.
56 Verkâ, Züheyr b. Cezîme'dir. Hâlid ise, Ca'fer'in oğlu ve Züheyr'in katilidir. Verkâ onun kafasını kesmek isterken kılıcı kesmeyip geri tepmişti (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, I, 267). (çev.)

Ben her ne kadar Ezd'in soyundansam da, insanlar bilir ki
Utanırım, 'Abdukays dayılarımdır' dediğim zaman.

Sonra Ferezdak, "Bu ve buna benzer beyitlerine cevap verilmedi. Yani şimdi Ka'b seni mağlup edip seni aciz mi bıraktı?" dedi.

A'cem, "Ben sana bir şiir göndereceğim; sen bana cevap ver." dedi ve Ferezdak'a şu şiiri yazıp gönderdi:

Hicivciler bir şey bırakmadılar bana, onları doğru hicvetmem için;
Fakat o hicvi, Ferezdak'ın derisinde görüyorum.
Ve bırakmadılar yiyicisine, bir kemik üzerinde görülen bir eti;
Bırakmadılar bir şey, kemiği sıyıracak olana.
Ezip geçeyim mi, bıraktıkları kemiklerini?
Ve didikleyeyim mi kaval kemiğinin iliğini ve seçeyim mi?
Kuşkusuz sen bize ulaşamazsın, bizi hicvetsen bile;
Çünkü biz deniz gibiyiz; boğulursun, ne zaman atılsan denize. [57]

Ferezdak şiiri okuyunca "Bu adamın içinde bulunduğu bir kavmi hicvetmem." dedi.

[Ferezdak'ın Eşleriyle İlgili Şiirleri]

Dediler ki: Ferezdak Düheyme ile evlendi. Düheyme, Hâris b. Abbâd Fârisü'n-Ne'âme'nin akrabalarındandı. Düheyme ile Nevvâr arasında bir kavga çıktı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Güpegündüz olduğu hâlde, gösterdi yıldızları ona [Nevvâr'a]; [58]
Hâris b. Abbâd'ın akrabasıyla yaptığı kavga…
Onun babası, Ne'âme'yi[59]*savaşa yaklaştırandır;*
Vâil kabilesi savaşmayı reddettikten sonra…
[Evlenirken, adalet için] onunla Nevvâr arasında durdum;
Uzun bir aradan sonra, benim yanımda durdu.

---

57 Beytin son kısmının Arapçası hem ZZ'de, hem de RK'de (…لَكَالْبَحْرِ مَهْمَا تُلْقَ فِي الْبَحْرِ يُغْرَقُ) şeklindedir. Çeviride, beytin sonunda yer alan "*Boğulursun*" kelimesinin Arapçası, Metinde (يُغْرَقُ) olarak geçiyor. Ancak bunun (تُغْرَقُ) şeklinde olması siyaka daha uygundur. Çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

58 Anlaşılan Nevvâr'ın gözüne atılan yumruklar ona yıldızlara benzeyen çakmak çakmak ışıltılar göstermiştir. (çev.)

59 Ne'âme, Hâris'in atının adıdır (bkz. *Şerhû Dîvâni'l-Ferezdak*, I, s. 227-228). (çev.)

Daha sonra Ferezdak Düheyme'yi boşadı ve onu hicvedip şöyle dedi:

Sert bir cildi vardı; kocasının onu kucaklaması,
Tıpkı Ketâd dikenini kucaklamaya benzerdi.
Hamd olsun, Allah aramızı ayırıncaya kadar,
Hep ondan eziyet ve sıkıntılar içindeydim.
Hep hatırlatırdı bana, cehennem azabını;
Bir bela ki, sabah akşam yakamdan düşmüyordu.

Dediler ki: Ferezdak Nevvâr'la evli iken siyahî bir cariye tuttu ve adını, "Mekkiyye" koydu. Deniliyor ki: O cariyeden doğma kıza "Mekkiyye" adını koydu. Ferezdak ile Nevvâr arasında kavga büyüdüğü zaman onunla künyelenirdi. Ferezdak şöyle dedi:

Bir Dârimî ile akraba olduğun zaman, görmelisin;
Dabbe kabilesinden bir cariyeyi…
Hoşgörülüdür, tıpkı Ebû Mekkiyye [Ferezdak] gibi…

Ferezdak zenci [cariyeyi] methettiği zaman şöyle dedi:

Zenci kızlardan nice dilberler vardır ki,
Parıltısı güçlü bir parlaklık taşıyor;
Boz renklidir; tıpkı Halenc ağacının çıkardığı ateşe benzer.
Güzelliği artar, arbedenin uzaması hâlinde.
Oynaştım onunla, ama ne hoşnutluk!

Bunun üzerine Nevvâr, "Onun kokusu tıpkı senin kokun gibidir." dedi. Ferezdak Nevvâr'a şöyle dedi:

Eğer onun dayısı Hâm ailesinden ise,
Daha şerefliydi Hâm, İkâl ailesinden.

Ferezdak bir müddet ortadan kayboldu. Ona mektup yazıp cariyeyi ona şikâyet ediyorlardı. Ferezdak şöyle dedi:

"O bize zulmediyor" diye bize mektup yazdınız;
Kâbe'ye yemin olsun ki yalan söylediniz; aksine siz ona zulmediyorsunuz.
Eğer onun annesini kadınlarınızdan saymayacaksanız,
Ona hakaret etmeyecek bir babadır, Leylâ'nın oğlu [Ferezdak].

Ferezdak annesi Buhâralı olan Nevvâr'a şöyle dedi:

Onun rengine galip olan garip bir deri rengi mi seni şaşırttı?
Kuşkusuz Buhâriyye [Nevvâr] kırmızıdır.

"Rengi farklı olan" kadınla Mekkiyye'yi kastediyor.

Dediler ki: Ferezdak Benî Nehşel'e ait bir cariye ile karşılaştı; çok ciddi bir şekilde ona baktı. Cariye, "Vallahi bin kere de istesen olmaz." dedi. Ferezdak, "Neden ey kokan kadın" dedi. Cariye, "Çünkü sen manzarası çirkin, haberi kötü bir adamsın." dedi. Ferezdak, "Vallahi eğer beni tecrübe edersen, haberim manzaramı affettirir." dedi. Dedi ki: Sonra Ferezdak onda olanı ona gösterdi. Kadın, tıpkı yaşlı devenin hevdeci gibi ona yanaştı. Ferezdak onu yakaladı. Kadın, "Bu veresiye bir iş yapmak mı yani; doğrusu bu kötü bir hüküm." dedi. Ferezdak, "Yazık sana, yanımda cübbemden başka bir şeyim yok." dedi. Sonra onun yanına vardı ve birkaç beyitte şöyle dedi:

Vardım ona yanaştım,
Usulca ve nazikçe…
Sanki onu kor ateşe soktum…
Uçuyordu; kılların sürüklenmesi esnasında;
Tıpkı bayram günü, insanların kıllarını çekmeleri gibi…

Kadın ondan hamile kaldı ve Cem' denilen Müzdelife'de vefat etti. Ferezdak şöyle dedi:

Ve felakete uğrayan bir silahın kılıfı; yas tutamadım ona;
Ve gönderemedim, ağlayacak kadınları.
Üstelik Dârimîlerden hamiyet sahibi biri vardı, onun karnında;
Ah ölüm onu birkaç gece ertelemiş olsa…
Bıraktım onun gibisini, onun gibisinde [cariyede]…
Ben hep rüsva olmuşların ecrine sıçrayan biri oldum.

Buna karşılık Cerîr şöyle dedi:

Ey cariyenin oğlu! Ne dersin bir soran gelse;
Senin gibi boyu kısa olanın oğlundan haber taşısa;
Bir beze sarılmış vaziyette, yatsıdan sonra sana getirilse;
Ve sen onu kurda atsan, kurt onu yiyecektir.

Son tahlilde, haberi olmadan bıraktın onu;
Ve emanet ettin onu, tehlikeleri çok olan bir rahimde…

[Ferezdak'ın Nevvâr'ı Boşaması]

Ebû Ubeyde ve başkaları dediler ki: Ferezdak çoğu zaman Nevvâr'ın talakıyla yemin eder ve yemininde hanis[60] olurdu. Bunun üzerine Nevvâr ona, "Ey adam! Sen benimle haram bir şekilde yatıyorsun." dedi. Ferezdak, "Peki, ne yapmamı düşünüyorsun?" dedi. Nevvâr, "Hasan'ı ve meclisindekileri, beni boşadığına dair şahit tut" dedi. Ferezdak ve ravisi Ebû Şafkal Hasan'ın yanına geldiler. Ferezdak, "Ey Ebû Saîd, Nevvâr benden üç talakla boştur." dedi. Hasan ona baktı; sonra başını önüne eğdi; sonra tekrar başını kaldırdı ve "Ben işittim; buradakiler de işittiler." dedi ve geri döndü. Hasan mescidin kapısına varınca Ferezdak, "Ey Ebû Şafkal! Vallahi Nevvâr'ı boşamadım." dedi. Ebû Şafkal, "Yalan söyledin; vallahi sen onu boşadın ve senin batıl düşüncelerin gitti artık; kimin sana şahitlik yaptığını biliyor musun? Hasan ve yanında oturanlar şahittirler." dedi. Ferezdak birkaç beyitte şöyle demeye başladı:

Nevvâr benden boş kaldığının ertesi günü,
Pişman oldum, tıpkı Kuse'î'nin pişmanlığı gibi.

Nevvâr amcasının oğluyla evlendi. Vefat edeceği sırada Hasan'ın cenaze namazını kıldırmasını vasiyet etti. Bunun üzerine onun cenaze namazını Hasan kıldırdı. Ferezdak onun cenazesinde hazır bulundu. Defnedilince Ferezdak, "Ey Ebû Saîd! İnsanlar beni ve seni kastederek, 'Bu cenazede insanların en hayırlısı ve en kötüsü hazır bulundular' diyorlar" dedi. Hasan, "Ben insanların en hayırlısı değilim; sen de en kötüsü değilsin." dedi.

Ebû Ubeyde dedi ki: İbn Sîrîn Nevvâr'ın cenazesinde hazır bulundu.

Bana Tevvezî anlattı. O Asmaî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı. O Ebû Mahzûm'dan, o da Ebû Şafkal'dan rivayet etti; dedi ki: Nevvâr bana, "Benimle bu yaşlı adam arasında bildiğin şeyler var.

60 "*Yeminde hanis olmak*" fikhî bir terimdir. Yeminin gereğini yerine getirmemek anlamındadır. Kişi, yemin ederek kendisine vacip kıldığı şeyi yapmaması durumunda veya yemin ederek söylediği şeyde yalancı çıkması hâlinde, yemininde hanis olmuş olur. (çev.)

Beni boşaması için onunla konuş." dedi. Ben onunla konuştum; bana, "Hayır, vallahi Hasan ve arkadaşlarını şahit tutmadan boşamayacağım." dedi. Sonra onun yanına gitti ve onu şahit tuttu.

Dediler ki: Ferezdak Nevvâr'dan sonra bir hayli yaşlanınca Benî Mücâşi'den Taybe ile evlendi. Sonra zafiyet (iktidarsızlık) yaşadı ve kadını çölde, annesinin yanında bıraktı. Ferezdak kadının mehrini ödeyecek durumda değildi. Ferezdak, Hâlid b. Abdullah'ın Fâris bölgesindeki valisi Ebân b. Velîd el-Becelî'ye bir mektup yazdı. Ebân ona mal verdi. Ferezdak onu övdü ve kadına mehrini gönderip şöyle dedi:

Uzun oldu, Taybe'yi annesine emanet edişim;
Bu, emanetlerin geri verildiği bir zamandır.

Taybe [annesinden dönüp] yanına girince Ferezdak'ta iktidarsızlık baş gösterince şöyle dedi:

Eyvahlar olsun bana, sana yetemedim
Uyluklar birleştiği zaman…

Benî Kûz'dan ve Benî Dabbe'den olan bir adam, "Sen kadına karşı aciz kalmışsın ey Ebû Firâs! Vallahi ben olsam, ona bir tutam yün sarardım." dedi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

En güzel seninkidir elbet, ey İbn Kûz;
Yetmez ona, bir koç sürüsünün yünleri…

Bunun üzerine Kûz kabilesinden olan adam, "Allah sana merhamet etsin, akrabanı üzme" deyince Ferezdak, "Eğer akraba olmasaydın, bu şiiri on beyte tamamlardım" dedi.

Taybe'nin annesi onu Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî'ye şikâyet etti. Cerîr de onun Yemâme'deki evine yakın bir yerde oturuyordu. Cerîr şöyle dedi:

En büyük bela, evet belanın en büyüğü şu ki:
Yaşlı bir adam, nefsini batıl şeylerle hasta ediyor;
Koparacak yakında, kadının ipini onun ipinden…
Muhâcir'in adil olan hükmü.

Muhâcir Cerîr'in şiirini duyunca, "Melekler bile yanıma gelseydi o kadın hakkında Ferezdak'ın lehine hüküm verirdim." dedi. Kadın Ferezdak'ın yanında fazla kalmadan küsüp ailesine gitti.

[Ferezdak'ın Halkla İlişkileri]

Rivayet edildiğine göre Nüfey b. Saffâr el-Muhâribî Ferezdak'a laf atmaya başladı. Ferezdak'ın aleyhinde şiir söylerken annesi onu gördü ve "Nedir bu?" dedi. Nüfey durumu ona haber verdi ve "Bu bir şiirdir; onunla Temîm köpeğini [Ferezdak'ı] hicvediyorum." dedi. Annesi, "Oğlum, vallahi sen onun dengi değilsin ve hoşuma gitmeyen bir işe girişmişsin. Üstelik ben içinizde yabancı bir kadınım. Onun kavmimi hicvetmeyeceğinden emin değilim." dedi. Çocuk hicvetmek konusunda ısrarcı oldu. Bunun üzerine annesi Gâlib'in kabrine geldi ve ona sığındı. Bu durum Ferezdak'a ulaştı. Hemen kabre geldi ve durumu kadına sordu. Kadın [her şeyi] ona anlattı. Ferezdak şöyle dedi:

Ve Nüfey, beni hicvettiği zaman,
Tıpkı toprakta, kendisini kesecek bıçağı arayan koyun gibi…
Eğer Nâfi korumazsa annesinin akrabalarını,
Ki sürekli annesini bir kova gibi emanet veriyor…
O zaman, annesinin elbiselerini kirleten kötü bir çocuk kanı olmuştur;
Müjdecisinin çocuğu müjdelediği akşam…

Bana Ebû Muhammed et-Tevvezî anlattı. O Ebû Ubeyde'den, o da Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ferezdak'a, "Sen mi büyüksün, Cerîr mi?" dedi. Ferezdak, "Cerîr dünyaya gelmeden ben arkamdan darbe almıştım." dedi. [61]

Ebû Ubeyde'den bize haber verildi. O Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti; dedi ki: Bir adam Rü'be'ye, "Cerîr'in hicvettiği en büyük şair hangisidir?" diye sordu. Rü'be, "Ferezdak'tır." dedi.

Ebû Ubeyde'den bana haber verildi. O Münteci b. Nebhân'dan, o da Eşheb b. Rumeyle'den rivayet etti; dedi ki: Ferezdak bizim taraflara gel-

61 Ferezdak bu sözüyle, çok erken yaşta, henüz Cerîr dünyaya gelmeden şairliğe başladığını ve hicvedildiğini ima ediyor. (çev.)

di. Kendisi katırının üzerindeyken çocuklar ona bakmaya başladılar. Ferezdak, "Çocuklar! Tekelerin kasabın bıçağına baktığı gibi ne diye bana bakıyorsunuz?" dedi. Çocuklar ona, "Güzel maymun… Güzel maymun" diye tempo tuttular. Bunun üzerine Ferezdak onların elinden kurtulmak için katırına vurup kaçtı; kaçarken, "Udes… Udes" [Deh… Deh] demeye başladı.

Bana Hirmâzî anlattı. O da şeyhlerinden nakletti; dedi ki: Ferezdak, "Kaybolan şiir, benim yanımda kaybolan deveden daha önemlidir." dedi.

Bana et-Tevvezî en-Nahvî anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti; dedi ki: Ferezdak, Basra'da nebiz yapan Sinân adında bir adamın yanına gidip gelirdi. Hurma pahalandı; Sinân borçlarından dolayı saklanmaya başladı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Hurma pahalandı, saklandı Sinân;
Yavruladı yarasalar, kırılmış küpün içinde.

Bana Ebû Adnân anlattı; dedi ki: Bize Asmaî anlattı; dedi ki: Basra'da Benî Hanîfe'ye ait, "Ebü'l-Haşnâ" adında bir azatlı köle vardı. Ebü'l-Haşnâ, Basra'da berîd işleriyle meşgul olurdu ve vefat etti. Benî Hanîfe'den bazıları Ferezdak'a gelip ona bir mersiye söylemesini istediler. Ferezdak şöyle dedi:

Ağlasın Ebü'l-Haşnâ'ya, erkek ve dişi katırlar;
Ve arpası biten kötü bir torba…
Bir de çapa, yelpaze ve dokunma çubuğu;
Ve sıcak zamanda bölgeyi kolaçan eden bir kuş…
Bir de aylığına (maaşına)ağlayan rehberler;
Ve bandı çürümüş sarı bir tokmak…

Bana anlatılanlara göre Ebû Amr b. Alâ şöyle dedi: Hammâd er-Râviye yanıma geldi ve "Ferezdak'la konuş; beni şiirlerine ravi yapsın." dedi. Ben de onunla konuştum. Ferezdak ona, "Kimlerdensin?" dedi. Hammâd, "Benî Şeybân'danım" dedi. Ferezdak, "Sen hiç kavminin şiirlerini rivayet ettin mi?" dedi. Adam, "Evet, rivayet ettim." dedi. Ferezdak, Hammâd'ın tanımadığı bir şairi zikretti ve "Filanın bir şiirini rivayet ettin mi?" dedi. Sonra başka bir şair sordu. Hammâd, "Onu tanımam." dedi. Ferezdak, "Sen kavminin şiirlerini rivayet etmemişsin, benim şiirlerimi mi yazmak

istiyorsun?" dedi. Hammâd dedi ki: Ben ona gelirdim; sarhoş olmadan yanından çıkmazdım. Bana şu beyti söyledi:

Vefat etti babam ve her iki kel de;
Ve Erkamların yıldızı Amr b. Külsûm da…

Ona, "Babanı bu adamlarla mukayese ettiğine göre bana babandan haber ver" dedim. Ferezdak, "Vallahi babam bir aba etmezdi." dedi.

Dedi ki: Ferezdak, Cendel b. Sufeyh el-Minkarî'nin yanından geçti. Ferezdak'ın devesi ona saldırdı ve kılıcı onun yanına düştü. Ferezdak Cendel'e, "Onu arka ayaklarından vur." dedi. Cendel kılıcı salladı; ancak isabet etmedi. Bunun üzerine Humey adında bir adam ayağa kalktı ve devenin arka ayaklarını kılıçla vurdu. Ferezdak şöyle dedi:

Yemin olsun bilmiyorum; bir acizlik mi Cendel'i deveden alıkoydu;
Yoksa nereye vuracağını mı bilmiyordu?
Onun korku esnasındaki durumu;
Tıpkı korkusundan titreyen genç bir kız gibi…
Ama kavradı Humey kılıçla, devenin bacaklarını;
Deve sahibinin ölümle pençeleştiğini görünce…

Dedi ki: Ferezdak hacca gitti. Haccını ifa ettikten sonra Medine'ye geldi. Sükeyne bt. Hüseyn b. Ali'nin yanına selam vererek girdi. Sükeyne ona, "İnsanlar içinde en iyi şiir söyleyen kimdir ey Ferezdak?" dedi. Ferezdak, "En iyi şiir söyleyen benim." dedi. Sükeyne şöyle dedi: "Yalan söyledin. Senin arkadaşın Cerîr senden daha iyi şiir söyler. O şöyle demiş:

Nefsime yemin olsun; çok hoşuma gider,
Bazı insanların benden uzak durması;
Ve bana eziyet veriyor, ziyaret etmeleri.
Ve sabah akşam görmediğim,
Fakat uyku bastığında kapımı çalan biri…"

Ferezdak çıktı; sonra tekrar döndü, geldi. Sükeyne ona, "Ey Ferezdak, insanlar içinde en iyi şiir söyleyen kimdir?" dedi. Ferezdak, "Benim" dedi. Sükeyne şöyle dedi: "Yalan söyledin; senin arkadaşın senden daha iyi şiir söylüyor. O [eşi Hâlide'ye mersiye söylerken] şöyle demiş:

Eğer hayâ olmasaydı, dönerdi bana gözyaşlarım;
Ve ziyaret ederdim senin kabrini; çünkü dost ziyaret edilir.
Yatağını terk ettiği zaman, kocası,
Söz söylenmez ve sırlar faş edilmezdi.
Dostlar dağılmak istemiyor;
Geceler ve gündüzler üzerlerinden geçtiği hâlde…"

Ferezdak Sükeyne'nin yanından çıktı; sonra 3. gün tekrar geldi. Etrafında heykeller misali güzel kızları vardı. Ferezdak onlardan bir kıza baktı; kızı yutacak gibi ona bakıyordu ve neredeyse kuduracaktı. Sükeyne, "İnsanların içinde en iyi şiir söyleyen kimdir?" dedi. Ferezdak, "Benim" dedi. Sükeyne şöyle dedi: "Yalan söyledin; senin arkadaşın senden daha iyi şiir söylüyor. O şöyle demiş:

Bakışında hastalık olan gözler,
Öldürdüler bizi, sonra diriltmediler ölülerimizi;
Yere düşürüyorlar akıl sahiplerini, hareketsiz kalana kadar;
Onlar Allah'ın en zayıf mahlûklarıdır, organlar bakımından."

Ferezdak, "Bana izin ver de onun şiirinden daha güzel bir şiir söyleyeyim." dedi. Sükeyne izin vermedi. Ferezdak, "Ey Resûlullah'ın kızı! Mekke'den buraya kadar sana selam vermek için geldim; sen beni yalanladın ve şiirimden sana okumama fırsat vermedin. Sabah-akşam ölüm vardır. Belki de Medine'den ayrılmadan ölebilirim. Eğer ölecek olursam, kurban olayım, bu kızın ayakları dibinde defnedilmek istiyorum." dedi. Ferezdak beğendiği kızı kastediyordu. Sükeyne güldü ve cariyeyi ona verdi. Sonra, "Ey Ferezdak! Bu cariyeye güzel davran. Onu sana vererek seni kendi nefsime tercih ettim."dedi.

[Ferezdak ve Yöneticiler]

Dediler ki: Dırâr b. Ka'kâ ve İbn Ahvak el-Anberî Ferezdak ile karşılaştılar ve ona, "Vali Cerrâh b. Abdullah el-Hakemî'ye cevap ver." dediler ve bu hususla ilgili olarak onu sarsıp yordular. Ferezdak insanların en korkaklarından biriydi. Hatta Ferezdak korkudan ölmek üzereydi; onlar da gülüp onu terk ettiler. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Eğer sizler terk etmeseydiniz beni,
Korkacak değildim, yaptığınızdan sıkılıp.
Fakat beni bir aslanla bırakıp gittiniz;
Dişleri boynuza takıldığında paramparça eden bir aslan…
Ma'ad ve Menkib kabilesinden en kötü dostlar;
Dırâru'l-Hanâ ve Anberî İbn Ahvak'tır.

Dediler ki: Yezîd b. Mühelleb Irak'ın namaz imamlığına ve olaylarına bakmakla görevlendirildiği zaman Sâlih b. Abdurrahman da haracı toplamakla görevlendirilmişti. Tam o zaman, bir adam Ferezdak'la karşılaştı ve ona, "Yezîd b. Mühelleb Basra ve Kûfe'nin namaz imamlığına atanmış, haraclarını toplamakla da Sâlih b. Abdurrahman görevlendirilmiş." dedi. Ferezdak, "Yezîd b. Mühelleb ancak efendimiz Sâlih'in bir emniyet görevlisidir. Sâlih hapse atmak istediğini ve yapmak istediklerini ona emreder." dedi. Adam ise, "Senin onunla savaşmak istediğini ona haber vereceğim." dedi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Abdullah, Nehşel ve Dabbe, bana yapılan zulme;
Engel olacaklar, yeni keskinleştirilmiş kılıçlarla.
Ve içinde yoğun silah bulunan savaşçı bölükle, [62]
Hareket ettiğinde ölümü de yanında götüren bir bölük…
Eğer İbn Dahme şurada bize zulmetmeye kalkarsa,
Görecektir, kafaları parlayan ölüm kartallarını… [63]

Dediler ki: Benî Nehşel ve Benî Mürre b. Fukaym b. Hâzim, Kubeynât denilen suyun üzerinde, Ferezdak'ın babasının yanından geçtiklerinde, vermek istemediği suyu içmişler ve onu bağlamışlardı. Ferezdak onların ardından gitmiş ve su kaplarını parçalayıp bazı develerini kesmişti. Sonra Ferezdak'ın babası Galib, Kâzıme'ye gitmek için yola düşmüştü. Gâlib'in yanında Ferezdak'ın annesi de vardı. Onlar da onun bir devesini kestiler. Gâlib'in devesini kesen Zekvân adındaki adam şöyle dedi:

---

62 Hem RK'de hem de ZZ'de ikinci beytin başında (وَمَأْمُومَةٍ) kelimesi yer almaktadır. Oysa Ferezdak'ın divanında bu kelime, "Silahlı bölük" anlamına gelen (وَمَلْمُومةٍ) şeklinde yer almıştır. Çeviride bu kelimeyi esas aldık; çünkü bu mana siyaka daha uygundur (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, II, s. 239). (çev.)

63 Şiirde geçen (لاَمِعَاتُ الْمَوْت)'den maksat, bir kartal türü olup kel olan ve başları parlayan akbabalardır. (çev.)

Isırdı kılıcımı, onların genç devesinin bacağı;
Ve kapandı yere Gâlib, Zâtü'l-Celâmîd denilen yerde.
Yaralandı ondan, onun yüzü ve alnı, eğer açıklarsam;
Bu ondan gelmedir ve onu hak etmiştir.

Cerîr ise şöyle dedi:

Yemin olsun, ananı ve babanı perişan etmiştir,
Karşı konulamayan güce sahip Zekvân…

O sıralarda Ferezdak ve kardeşi Ahtal hazır değillerdi.

İbnü'l-A'râbî dedi ki: Yezîd b. Mühelleb, Âtike bt. Mülâe ile evlendi. Mülâe, Âtike'nin annesiydi. Babası ise, Furât b. Muâviye el-Bekkâî idi. Yezîd onunla birlikte Vâsıt'a çıktı ve öldürüldü. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Mezûnîler silahsız hâle geldiklerinde,
Ağlıyorlardı, Babil'in ortasında, çıplak bir şekilde.
Sen Mülâe'nin kızına talip ol; çünkü o,
Hatırlatır sana, geçmiş olan gençliğini.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı; dedi ki: Ferezdak Yezîd b. Mühelleb'i ziyaret etmek istedi. Yezîd o zaman Cürcan'da idi. Ferezdak onun yanına gitmek istedi; ancak sonra ondan korktu ve şöyle dedi:

Cürcan'a davet etti beni Ebû Hâlid; Rey onun ötesinde;
O zaman ben de çok ziyaret eden biriydim.
Çünkü ben Mühelleb ailesinden, ırzlarıyla intikam alacağım;
Ve belalar etraflarında dolaşıyor, onların.
Ben kendim [zilletime] engel olacağım Benî Temîm de…
Hiçbir emîr bana muktedir olamaz, ben engel olduğum zaman.

Bu şiir Yezîd b. Mühelleb'e ulaştığında, "Doğrusu ben kendisine ulaştırmak üzere onun için 100.000 dirhem hazırlamıştım." dedi. Onun sözü Ferezdak'a ulaştı. Ferezdak, "Doğru söylemiş; bana 100.000 dirhem verecekti; sonra beni öldürecek bir adam ayarlayacak ve parayı da geri alacaktı" dedi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bana İbn Selâm el-Cumahî anlattı; dedi ki: Ferezdak, Süleyman b. Abdülmelik için söylediği methiyesinde şöyle dedi:

Nicelerini kurtardın kuru bukağılardan,
Ve çözülmesi umulmayan bağlardan…

Haccâc Ferezdak'ı bir zaman hapse atmıştı. Ferezdak dedi ki: "Hapisten çıktım ve bir kemik gördüm. Ete olan hasretimden, neredeyse kemiğe saldıracaktım."

Bize Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti; dedi ki: Bana A'yen b. Libata b. Ferezdak anlattı. O babası Libata'dan nakletti; dedi ki: Babamla birlikte Süleyman b. Abdülmelik'in yanına girdik. Babamın bir kasidesini okudum:

Eğer Haccâc'ın askerleri olan Mu'atteb ailesi,
Düşmanın aldattığı bir devletle karşılaşırlarsa,
O zaman perişan olurlar, onların dirileri.
Ölüleri asık suratlı olacaklar, insanlar içinde.
Biz kendisine, "Allah'tan kork" dediğimiz zaman,
Tutuyordu onu, mücadelesi imkânsız bir gurur…

Süleyman b. Abdülmelik, "Ey Ferezdak! Beni methettiğin zaman şiiri güzel söyle." dedi. Bunun üzerine babam bana bir tokat attı; yere oturdum. Sonra babam şöyle dedi:

Gece ziyaret etti Nevvâr; ziyaretinin gerisinde,
Burun halkalarıyla çekilen, zayıf düşmüş binekler vardı.

İşte bu kasidesinde şöyle diyordu:

Ve öyle bir Süleyman'a gittim ki,
Dağ geyikleri onun idaresinde, korkudan emin oluyor.
Geri döndüler, sürgüne gönderilenler;
Şahar sahillerinden ve Rutbîl'den…[64]

Ebû Ubeyde dedi ki: O gün Ferezdak Süleyman'ın yanından çıkınca bir adam ona, "Ey Ebû Firâs! Oğlunun onun yerine geçeceğini sandığında

64 Rutbîl, Sicistan kralının lakabıydı. Eş-Şahar ise, Yemen'deki Mehre şehrinin sahiliydi.

ona mersiye söyledin; daha sonra onu hicvettin?" dedi. Ferezdak, "Allah insanlarla beraber oldukça biz de onlarla beraber oluruz. Allah onları terk ettiğinde biz de terk ederiz." dedi.

Dedi ki: Ferezdak Haccâc için bir mersiye söyledi. Haccâc'ın oğlu Irak'ın namaz görevlisiydi. Yezîd b. Ebû Müslim de haracı toplamakla görevliydi. Yezîd b. Ebû Kebşe de harp dairesi başkanıydı. Çünkü Haccâc vefat edeceği zaman bunları görevlendirmişti. Ferezdak bir şiir söyledi; şiirinde şöyle diyordu:

Keşke kesilseydi, Yusuf'un oğlunu [Haccâc'ı] defneden eller;
Kabrinin üzerine toprak örttükleri zaman…
Onun gibisine hamile kalmadı, dünyada hiçbir dişi;
Ve yazılmadı onun ölüm haberi gibi bir haber, sayfaların içinde.

Ebû Ubeyde dedi ki: Firâs b. Sümey b. Ribât, Basra'nın namaz görevi yle görevlendirilince Ferezdak'ı istedi. Halef b. Ziyâd el-Ammî -ki Benî Mâlik b. Hanzale'nin nakiplik görevi ona verilmişti- ona, "Ferezdak çok korkak bir adamdır. Eğer senin onu aradığın kendisine ulaşırsa hemen kaçar." dedi. Bunun üzerine, "Ebû Firâs'ı yanıma getirecek bir adam gönderin." dedi. Haber Ferezdak'a ulaştı; hemen kaçtı. Firâs b. Sümeyye Halef'e, "Sen onu korkuttun." dedi ve onu hapse attı. Sonra Ferezdak'ın eşi Nevvâr'ı çağırdı ve onu hapse attı. Ferezdak da badiyeye (çöle) gitti. Daha sonra Yezîd b. Abdülmelik'in yanına vardı ve birkaç beyitte şöyle dedi:

Gamı taşıdım sana, topladığımda;
Üzüntüm ise, bukağılaraltındaki bir esir sebebiyledir.
Beni arayanlar sana kadar geldiler ve onlar;
Her gözetleme yerindedirler, önümde ve arkamda.

Yezîd, Halef ve Nevvâr'ın tahliyesini ve Ferezdak'ın güvencede olmasını emretti.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hübeyre Irak'a tayin edildiği zaman Ferezdak şöyle dedi:

Ey Müminlerin Emîri! Sen iffetli bir adamsın;
Kerimsin; tamahkâr ve müşkülpesent biri değilsin.

Nasıl olur da Irak'a ve iki nehrine, [65]
Fezârî bir adam tayin edersin, elleri kısa olan.
O kabileden önce deve çobanları,
Güvenilmez olmadı, devenin kalçalarına karşı. [66]
Gösteriş yaptı Irak'ta, Ebü'l-Müsennâ; [67]
Ve öğretti [muhannes olan] kavmine, helva yemesini…

Hâlid b. Abdullah, Ömer b. Hübeyre'yi hapse atınca Ferezdak şöyle dedi:

Hapsetti Hâlid el-Kasrî, Vâsıt zindanında;
Uyarının vazgeçirmediği uzun boylu bir genci;
Bir genç ki, cariyeler onunla yatmaz;
Ve gıda olmaz ona, domuz eti ile içki.

Bunun üzerine İbn Hübeyre, "Ferezdak'tan daha şerefli bir adam görmedim; tutuklu olduğumda beni methetti; emîr olduğum zaman da beni hicvetti." dedi.

Medâinî dedi ki: Bilâl b. Ebû Bürde Yemâme'deki valisi Şemmâh'a, bir deve eğitmesi için mektup yazdı. O da Ferezdak'ın oğlu için bir deve yetiştirdi. Ferezdak'ın oğlu bu devenin ayağındaki siniri kesti. Bunun üzerine Şemmâh ona yüz kamçı vurdu. Ferezdak Bilâl'den yardım istedi. Ancak Bilâl ona yardım etmedi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Eğer kavmimin cahillerinden olsaydı, onu mazur görürdüm;
Fakat o bir köledir, kırmızı bir şuadan gelen.

Ferezdak, ravisi Ebû Şefkal'ın bir işi için, Za'l el-Cermî ile konuştu. Fakat adam onun isteğini yerine getirmedi. Ferezdak birkaç beyitte şöyle dedi:

Za'l'a sor babasını, sonra ona de ki:
Sen, cimrilik ve kötülük madeni Cerm'in oğlu değil misin?
Cerm'in, babalarını tanıdıklarını sanmıyordum;
Bir gün ortaya çıkarılıp, sonra asıllarına döndürüldüklerinde…

65 Dicle ve Fırat'ı kastediyor.

66 Rivayete göre Fazâre kabilesine mensup olanlar, çölde develeriyle cinsel ilişkiye giriyorlardı. Ya da kabile için böyle bir söylenti vardı. Ferezdak bu beyitte ona işaret ediyor. (çev.)

67 "*Ebü'l-Müsenna*", erkek ve kadın (hünsâ) olarak görünenlerin künyesidir. Çünkü kadın gibi kıvırtarak yürüyor (bkz. *Şerhû Dîvâni'l-Ferezdak*, I, s. 19). (çev.)

Bilâl bu şiir sebebiyle Ferezdak'ı kınadı. Ferezdak, "O şiir benim değildir. O Şeytân'ın dilime attıklarındandır." dedi. Bilâl bunun üzerine, onun ihtiyaçlarını yerine getirdi.

Bana Tevvezî anlattı. O Asmaî'den rivayet etti; dedi ki: Haccâc, "Ferezdak benim hakkımda söylediği şu beyitte ne kadar güzel şiir söylemiş!" dedi ve şu beyti okudu:

Cimrilikle dost olmaz; onun nefsi kahramandır;
Görüşleri toplu hâldedir; cömertliği yaygındır.

Bana Ebû Bekr el-Hüzelî'den haber verildi; dedi ki: Hasan el-Basrî'nin yanındaydık. Bir adam geldi ve "Ey Ebû Saîd! Bir adam, 'Evet, vallahi… Hayır, vallahi…' diyor ve yemini önemsemiyor" dedi. Ferezdak, "Benim bu konudaki sözümü işitmedin mi?" dedi. Hasan, "Bu konudaki sözün nedir?" dedi. Ferezdak şöyle dedi:

Sorumlu değilsin, söylediğin boş bir yeminden;
Kesinleşmiş akitlere dayanmıyorsan…

Hasan sustu. Sonra bir adam geldi ve "Ey Ebû Saîd! Bizler savaşlardaydık. Kocası olan bir kadını esir alırdık. Kocası henüz onu boşamadan onunla birleşmemiz helal mi?" dedi. Ferezdak ona, "Sen benim şu sözümü işitmedin mi?" dedi ve şu beyti okudu:

Mızraklarımızın nikâhladığı, kocası olan bir kadın;
Boşanmamış olsa bile, helaldir onunla yatana.

Bunun üzerine Hasan sustu.

Bize bazı şeyhlerimiz anlattılar; dediler ki: Ferezdak Abdülmelik'in yanına girdi. Bazılarına göre Süleyman b. Abdülmelik'in yanına girdi. Halife ona, "Bize yirmi ile yüz yaş arasındaki kadınları anlat." dedi. Ferezdak şöyle dedi:

Hayrete düşürür güzelliği, tıpkı dalgıcın incisi gibi…
Benzeri yoktur, yirmi yaş sahibinin;
İşte budur, istifade edecek olanın varacağı kadın…
Konuşması şifadır ölümden, otuz yaş sahibinin;

Ne yaşlanır ne de çürür ağacı.
Gıpta et, eğer kırk yaşlarındaki kadınla karşılaşırsan,
Doğurgan olanıdır, kırklı yaş kadınlarının en hayırlısı.
Ellili yaşların kadınında, bir şeyler vardır, seveni için.
Erkek isterse, sertleşir direkleri…
Derisi incelmiştir, altmış yaş kadınının;
Onda dünyalık vardır, isteyenler için.
Yoktur hayır, yetmişli kadının yanında;
Ve lezzet yoktur, ondan istifade etmek isteyenler için.
Şapşallaşır yaşlılıktan, seksenli yaş sahibi kadın;
Ve belirmeye başlar [vücudundaki] damarları.
Sallanır başı, doksanlı yaş sahibinin;
Az olur uyuması, sabitleşir gece onun için…
Aklı yoktur, sonuncusunu (yüz yaş sahibini) arayanın;
O kendi köleleri olduklarını sanır, tüm insanların.

Ferezdak hünsa olan bir kişiye, "Yazık sana, neden sakalını yoluyorsun? Oysa bu senin yüzünün güzelliğidir." dedi. Hünsa adam, "Bu kılların benzerinin senin uygunsuz bir yerinde olmasını ister misin?" dedi. Ferezdak, Hayır, istemem." dedi. Hünsa şahıs, "Uygunsuz bir yerinde olmasını arzu etmediğin bir şeyin yüzümde olmasını mı arzu ediyorsun?" dedi.

Dediler ki: Ferezdak gördüğü bir deliye, "Hesap biliyor musun?" dedi. Deli, "Evet, biliyorum." dedi. Ferezdak şöyle dedi: "O zaman altı [kadın] al ve onları nikâhla. Sonra yedi tane al nikâhla. Sonra dört tane al ve nikâhla. Kaç tanesi seninle kalır?" Deli adam, "Yanımda onyedi tane kalır ve üç kere onları nikâhladım." dedi.

Bir gün Ferezdak Kûfe'de atını suluyordu. Bir deli onu gördü ve atıyla oynamaya başladı. Ancak Ferezdak onu azarladı. Bunun üzerine deli ona, "Ne oluyor sana ey hançeresi yalancı ve zinacı adam?" dedi. [68]

68 Bu ifadenin orijinali, (مـا لَـكَ يـا كَـذُوبَ الْحَنْجَرَةِ زَانِيَ الْكَمَـرَةِ ؟) şeklindedir. (çev.) Ferezdak'ın haberleri burada sona eriyor.

Onlardan birisi de *Hanzale b. İkâl b. Sa'sa'a*'dır. O şöyle diyendir:

Kapanma yeri geniş olanı,
Ağız için hazırladım.
Neredeyse kuru ekmeğin,
Etrafı birleşecekti.
Ağzının etrafında,
Kuru ekmek kırıntıları…
Bir lokma hazırladım,
Geniş ağızlı bir Dârimî'nin elleriyle…

Bu Hanzale, Süleyman b. Abdülmelik'in yanında yemek yiyen birisidir. Süleyman çok yemek yediği için, çok yemek yiyenlerin, onun yanında yemek yemelerini severdi. Müsâvir b. Hanzale b. İkâl Musul valisiydi.

Onlardan birisi de *Sübey b. Nâciye*'dir. Onun hakkında bilgi yoktur.

Hanzale b. Sa'sa'a: Bunun Edvâ'da[69] soyu bulunmaktadır.

Onlardan birisi de *Abdullah b. Nuh b. Âmir b. Sa'sa'a b. Nâciye*'dir.

Onlardan birisi de şair olan *Biâr*'dır. Bu da Alkame b. Huvey b. Süfyân b. Mücâşi'dir.

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: O Abdullah b. Âmir b. Sa'sa'a b. Nâciye'dir. O İbnü'l-Eş'as ile beraberdi. Daha sonra ona ihanet etti ve Rutbîl meclisinde bir direkle başına vurdu ve başını yardı. Bu olay, Rutbîl'in İbnü'l-Eş'as'tan kurtulduğu bir sırada olmuştu. Bununla ilgili haberi daha önce anlatmıştık.

Onlardan birisi de *Dubey'a b. Nâciye b. İkâl*'dır. Onun oğlu *A'yen b. Dubey'a*'dır. Bu A'yen, Cemel Günü Âişe'nin hevdecine yaklaştı. Âişe ona, "Allah senin örtünü yırtsın ve sakladığını ortaya çıkarsın." dedi.

Ali b. Ebû Tâlib, A'yen b. Dubey'a'yı Basra'ya gönderdi. O da Haddân'da, Sebura b. Şeymân'ın yanına misafir oldu ve öldürüldü. Onu, Benî Sa'd öldürdü. Bunun haberini daha önce zikretmiştim. A'yen b. Dubey'a, Ferezdak'ın eşi Nevvâr'ın babasıdır. Annesi de Horasanlı bir ümmü veled olan Selâfe'dir.

---

69 Edvâ, Necid bölgesinde, Temîm ülkesinde bir yerin adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Ebû Humâr b. Nâciye

Ebü'l-Yakzân'ın rivayetine göre, onlardan birisi de Ebû Humâr b. Nâciye'dir. Onun oğlu Humâr Ebû İyâd b. Humâr'dır. Bu, müşrik iken Peygamber'e (sas) hediye getiren birisiydi. Resûlullah (sas), "Müşriklerin hediyesini kabul etmem." dedi. Peygamber'den (sas) rivayet edildiğine göre, Ebû Humâr Cahiliye döneminde Mekke'ye geldiği zaman Peygamber'in evine misafir olurdu.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: O İyâd b. Humâr b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi'dir. Müslüman olmadan önce Peygamber'in yanına geldi; yanında asil bir dişi at vardı; Peygamber'e hediye etti. Resûlullah (sas) ona, "Müslüman oldun mu?" dedi. İyâd, "Hayır, Müslüman olmadım." dedi. Resûlullah (sas), "Allah, müşriklerin hediyesini kabul etmekten bizi men etmiştir" dedi. Bunun üzerine Müslüman oldu; Resûlullah (sas) da onun hediyesini kabul etti. İyâd, "Ey Allah'ın peygamberi! Benim kavmimden benden aşağı olan adam, bana sövüyor. Ben de ona söveyim mi?" dedi. Resûlullah (sas), "Birbirlerine sövenler, yalancı iki şeytandırlar." dedi.

Zübeyr, Cemel Günü savaş alanından dönerken, evine misafir olmak için İyâd'ı sordu. Orada Ne'r b. Zemmâm el-Mücâşi'î ile karşılaştı. İyâd'ı ona sordu; "O Irak'tadır." denildi. Zübeyr onu aramak üzere yola çıktı; yolda giderken, İbn Cürmûz Vâdi's-Sibâ'da onu öldürdü. İyâd Resûlullah'tan (sas) rivayetlerde bulunmuş ve onunla sohbet etmiştir.

Arfece b. Nâciye

Onlardan birisi de Arfece b. Nâciye'dir. Züeyb b. Arfece adında bir oğlu oldu. Züeyb, Cahiliye döneminde esir edildi; iki tulum içki karşılığında serbest bırakıldı. Bu yüzden Ferezdak, Hıyâr b. Sebre b. Züeyb b. Arfece b. Nâciye'yi ayıplıyordu. Haccâc, Hıyâr b. Sebre'yi, Yezîd b. Mühelleb'in haberini bildirmek üzere yanına gönderdi. Sonra Haccâc'a geldi ve "Öyle bir kavmin yanından sana geliyorum ki, [bineklerine] semer vurmuşlar ama gem vurmamışlar." dedi. Bu söz Mühelleb'in çocuklarına ulaştı ve Hıyâr'a kin bağladılar. Haccâc onu Umân'a tayin etti. Hıyâr vali olarak orada kaldı. Ferezdak ona mektup göndererek ondan cariyesini talep etti. Hıyâr şöyle dedi:

Bana mektup yazmış; cariyeler istiyorsun;
Şehvetinle, uzak bir beldeden.

Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Hıyâr cahilce bir söz söylemiş;
"Ferezdak uzaktan hizmetçi istemiş" diye;
Eğer annenin babası dedem olmasaydı,
Dilsiz hâle getirirdim seni, şiirlerimle.
Ve eğer babam, senin babanın yakın amcasının oğlu olmasaydı,
Ve sen Esvedîlere nispet olunmasaydın,
Sana yüklenirdim, A'vec[70] *bir ata yüklenir gibi…*
Bağlardım sıkı sıkıya, demir gemlerle ağzını.

Haccâc öldüğünde Hıyâr Umân'da valiydi. Süleyman b. Abdülmelik zamanında Yezîd b. Mühelleb Irak'a tayin edildi. Hemen Ziyâd b. Mühelleb'i Umân'a tayin etti. Ziyâd Umân'a geldi ve Hıyâr'ı öldürdü. Ferezdak şöyle dedi:

Ey Hıyâr! Eğer benim gibi olsaydın,
Asil develer, seni getirirlerdi, İvhecî ve Dâ'ir[71] *misali…*
Sen Mehârîlerin[72] *toprağında yönetici değil miydin?*
Umân toprağında… Şehirli ve köylü olan herkese…
Neden iyi bağlamadın huzmeleri, hayvanın sırtına?
Koymadın sırtına, Meys ağacından yapılmış büyük yükü?

Hıyâr'ın soyu devam etmiştir. Hilâl b. Ahvez, Mühelleb ailesinden adamlar öldürünce, Cerîr, Hıyâr'ın ve Mühelleb ailesinden öldürülenlerin kanına öldürülme anlarına yetiştiğini şöyle anlatır:

Hıyâr ve Mâlik'e ait bir kabrin yanında bulundun;
Adî'nin kabri, saklanmıştı kabirler arasında…
Ve gördü, Benî Misma'ların intikamını kılıcıyla alışlarını;
Ve Hıyâr'ın katlinde öfkelendirildi; o da garipsedi.

---

70 Metinde yer alan (شِدَّةَ أَعْوَجِيّ) ifadesi, bir benzetmedir. (أعوجي) kelimesi, (أعـوج)'e mensup olan demektir. (أعـوج) ise, küçük yaşlarda binmeye alıştırılıp da ağzı fazlaca sıkılan ve bacakları eğrileşen atlardır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عـوج) maddesi). (çev.)

71 (العوهجي) ve (الداعر) kelimeleri, damızlık deve anlamındadır.

72 (المهاري) "hayrete düşüren" anlamındadır. (çev.)

Hutât b. Yezîd b. Alkame

Onlardan birisi de Hutât b. Yezîd b. Alkame b. Huvey b. Süfyân b. Mücâşi'dir. O şöyle diyendir: "Ey Benî Mücâşi! Allah'ın kitabında söylediği gibi olun: Bir kavim yardımlaştıkça acze düşürülmez."

Elçi olarak Muâviye'nin yanına geldi. Muâviye ona bir mal [40.000 dirhem] verilmesini emretmişti. Ancak Hutât [vefat etti ve] onu alamadı. Ferezdak şöyle dedi:

Ey Muâviye! Senin baban ve benim amcam,
Bir miras bıraktılar ve mirasa, akrabaları konarlar.
Peki, ne diye Hutât'ın mirasını topladın?
İnfakı sana kalan sert kayanın mirasını…

Bununla ilgili haberleri daha önce aktarmıştık. Hutât'ın ismi "Âmir" idi. Onun hakkında Esved b. Ya'fur şöyle diyor:

Ah anam ah! Kendimi korkak biri sanmıyorum, Hanzalîler içinde;
Ki Âmir bana zulmedebilsin;

Hutât Ebû Bekr'in hilafeti devrinde Müslüman oldu. Elçi olarak Ömer b. Hattâb'ın yanına gönderilmişti.

Suhaym b. Hafs dedi ki: Hutât, Ahnef ve Câriye b. Kudâme ile birlikte Muâviye'nin yanına gitti. Muâviye Ahnef ve Câriye'ye 100.000 dirhem verdi. Fakat Hutât'a 70.000 verdi. Hutât kabul etti. Yolun ortasında iken kendisine, "Onlar 30.000'er senden daha fazla aldılar." denildi. Hemen Muâviye'nin yanına döndü ve "[Ali'yi] terk eden bir adama ve tahrifçi birisine 100.000'er verdin; bana da 70.000 verdin. Neden?" dedi. Muâviye, "Ey Ebû Menâzil! Ben onlardan dinlerini satın aldım. Çünkü onlar Ali'nin adamlarındandılar. Sen ise Osman'ın tarafındasın." dedi. Hutât "Benden de dinimi satın al" dedi. Bunun üzerine Muâviye onunkini de 100.000 dirheme tamamladı. Sonra başka bir zaman yine Muâviye'nin yanına geldi; Muâviye ona 40.000 verdi. Hutât Şam'da vefat etti; Muâviye de malı geri aldı. Ferezdak bu konuda şöyle dedi:

Ey Muâviye! Senin baban ve benim amcam,
Bir miras bıraktılar ve mirasa, akrabaları konarlar.

Hutât'ın Basra'da bir tarlası vardı. Oğlu *Mübârek* oraya geldi ve hastalandı. Hutât bu tarlayı uğursuz saydı ve sattı. Oğlu Mübârek ondan önce vefat etti. *Abdülmelik b. Hutât*, Muâviye zamanında Umân'a vali tayin edildi. Alkame b. Nihâz b. Abdullah b. Hutât, Ebû Câfer Mansûr'un ordusunda görevliydi.

Abdullah b. Hakîm b. Ziyâd

Onlardan birisi de Abdullah b. Hakîm b. Ziyâd b. Huvey b. Süfyân'dır. Kendisi şerif birisiydi. O aynı zamanda, İbn Ziyâd'ın zamanında Basra halkının kanlarının diyetini üstlenen adamdır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Mes'ûd'un Rebîa ve Ezd kabilesinde öldürüldüğü günlerde Abdullah b. Hakîm rehin alındı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Bizden bazıları da iki elini rehin bırakmıştır;
Cemâcim olayından önce, Nizâr kabilesinin iki ordusuna…
Yeterdir bir anneye, oğlu için korkuyor olması;
Ve onlar ayakta olup, kaldırmışlar bileklerini…

Abdullah Rustâkâbâz Gününde Haccâc'a karşı huruç etti. Haccâc onu öldürdü ve cenazesini astı. Onun soyu devam etmiştir.

Yine Benî Huvey b. Süfyân'dan birisi de Hakîm b. Rebî idi. Onun eşi, Huntef b. Sicf'in kız kardeşi idi. Soyu devam etmemiştir.

[Birinci Külâb Günü]

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Süfyân b. Mücâşi Birinci Külâb'a ilk gelen süvaridir. Süfyân Ferezdak'ın dedesiydi. Kendisi anneden olan kardeşleriyle birlikte, Benî Tağlib kabilesine misafir olurdu.

Birinci Külâb savaşının sebebi şudur: İmruü'l-Kays b. Hucr el-Kindî'nin amcası Hâris'in iki oğlu Şürahbîl ve Seleme'nin işleri dağılmış ve birlikleri bozulmuştu. Hâris çocuklarını, Araplara hükümdar olmak üzere dağıtmıştı. Bu sebeple Şürahbîl, Bekr b. Vâil ve onunla birlikte olan Hanzale ve Benî Üseyd b. Amr'ın başında yola çıktı ve Külâb'a geldi. Külâb, Yemâme'ye yaklaşık on gece uzaklıkta, Basra ile Kûfe arasında Benî Temîm'e

ait olan bir sudur. Seleme b. Hâris de Benî Tağlib, Sa'd ve insanlardan bir grupla geldiler. Lakabı "es-Seffâh" olan Seleme b. Hâlid b. Ka'b b. Züheyr, "Külâb bizim suyumuzdur; burayı terk edin." demeye başladı.

Benî Temîm'den ilk olarak Külâb suyuna gelen Süfyân b. Mücâşi idi. Kendisi Benî Tağlib'in içindeydi. O gün Bekr [b. Vâil]'in altı tane oğlu öldürüldü. Onlardan birisi Mürre b. Süfyân idi. Onu, Sâlim b. Ka'b b. Amr b. Ebû Rebîa b. Zühl b. Şeybân öldürdü. Süfyân şöyle dedi:

Yaşlı adam, çocuğunu kaybetti;
Varış da Aclân'ın varışıdır;
Vadi de Harran vadisidir.
Ben sana Mürre b. Süfyân'ın ölüm haberini vereyim.

O gün Şürahbîl b. Hâris de öldürüldü. Onun kardeşi Seleme, diyeti için 100 deve şart koştu. Onu, Ebû Haneş Usam b. Numân b. Mâlik b. Attâb b. Sa'd b. Züheyr öldürdü. Sonra Seleme [diyet] için pişman oldu ve Ebû Haneş'i öldürmek istedi. O da kaçtı. Seleme şöyle dedi:

Hey! Gönder Ebû Haneş'e bir elçi;
"Neden doğruya gelmiyorsun?" diye.
Şunu öğren ki bütün insanların en hayırlısı,
Külâb'ın taşları arasında öldürülendir.

Yine onun hakkında kardeşi Ma'dîkerib b. Hâris şöyle diyor:

Yataktan etkilendi yanlarım;
Esirlerin taşlar üzerinde kuruması gibi…
Bana ulaştırılan bir sözden dolayı,
Gözlerime uyku girmiyor ve şarabımı içmez oldum.
Mürre'yi insanlardan saklıyordum, bir zehir gibi;
Yıldız gibi bir ateşin sıcaklığında…
Ve Şürahbîl'den…
Mızraklar etrafını sardığı zaman, gençlikten ve nimetten sonra…
Ey annemin oğlu! Keşke Temîm'i çağırdığında görseydim seni!
Ve henüz sana cevap verilmemişken…
Sonra dürtseydim arkandan,
Geniş yere varana dek veya elbisemi soyana kadar…

Dediler ki: Mürre b. Süfyân'ın künyesi "Ebû Sendûşe" idi. Ferezdak Süfyân b. Mücâşi hakkında şöyle diyor:

Bazı büyükler… Udüs b. Zeyd onlardandır;
Ve Külâb'a varan Süfyân…

Hâris b. Şüreyc

Onlardan birisi de Horasan'da asabiyetçilik yapan Hâris b. Şüreyc b. Yezîd b. Sevâd b. Verd b. Mürre b. Süfyân'dır. Künyesi "Ebû Hâtim" idi.

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: O Hâris b. Umeyr'dir. Şüreyc'in atıyyesi 700 dirhemdi. Onun Basra'da, Benî Mücâşi mahallesinde bir evi vardır. Hâris b. Şüreyc Horasan'daydı. Cüneyd b. Abdurrahman el-Mürrî'nin yöneticiliği sırasında bazı insanlar zulme uğradılar. Şüreyc de o zulmü kabul etmedi. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Reddetti İbn Şüreyc, Mürre'nin yanında olmayı;
Saldırıya uğrayıp imamı zulüm yaptığında…

Cüneyd'den sonra Âsım b. Abdullah el-Hilâlî atandı. Hâris ona karşı huruç etti. Sonra, Hişâm [b. Abdülmelik] İbn Şüreyc'i tanımamakla ilgili görüşünü değiştirmediği takdirde, zulmü ortadan kaldırmak ve kararları bir olmak konusunda Âsım b. Hilâl ile anlaştı. Hâris b. Şüreyc'in öldürülme haberi Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'ye ulaşınca şöyle dedi:

İbn Şüreyc halife olmayı umuyordu;
Ama İbn Şüreyc'den çok uzakta, hilafetin yolları…

Bana Hammâd b. Bağsel anlattı. O Selmeveyh Ebû Sâlih'ten nakletti; dedi ki: Hâris b. Şüreyc, Hâlid'in [el-Kasrî] kardeşi Esed b. Abdullah ile savaştı. Sonra Türklerin yanına gitti. Nasr b. Seyyâr Horasan'a tayin edilince ona güvence verdi. İbn Şüreyc Nasr'dan, daha önce atanmış olan ve kendi dönemindeki bütün zalim yöneticilerin görevden alınmasını istedi. Nasr dediğini yaptı. Sonra Nasr, "Bu senin için hayırlı bir şey değildir ey Hâris!" demeye başladı. Sonra İbn Seyyâr, Kirmânî diye bilinen Cüdey ile kapıştı. Hâris onu öldürdü. Sonra Nasr onu astı ve yanına da bir balık astı. Sonra Kirmânî'nin oğlu Ali, babasının yerine geçti ve Hâris b. Şüreyc'i öldürdü. Bunun üzerine Nasr b. Seyyâr şöyle dedi:

Ey kavmini zelil kılan!
Yazıklar olsun sana, ne kötü bir ölüsün!
Ezd kabilesi ve taraftarları,
Ne Amr'a ne de Mâlik'e umut bağlamıştı.
Ne de Benî Sa'd'a…
Rengi siyah olan bütün kökleri gemledikleri zaman…
Senin uğursuzluğun helak etti, bütün Mudar'ı;
Ve alçaltıldı kavmin, yelelilerle…[73]

Dediler ki: Hâris, içinde 12 okka[74] demir ağırlığında olan bir direkle savaşıyordu.

Deniliyor ki: Hâris, Cüdey ile çarpıştı ve Cüdey onu öldürdü. Sonra Temîm kabilesi harekete geçti; içlerinde Hâris'in oğlu da vardı ve Cüdey el-Kirmânî'yi öldürdüler.

Ebü'l-Yakzân'ın anlattığına göre *Hâtim b. Hâris*'in soyu devam etmiştir.

Onlardan birisi de *Hübeyre b. Damdam b. Şüreyc b. Sîdân b. Mürre b. Süfyân* ve Benî Mürre b. Süfyân'dan *Damdam b. Damdam*'dır. Onlara Ak'asân denilirdi. Hübeyre, Tuhevî'nin şurta teşkilatındaydı. Onunla ilgili haberi daha önce yazdık.

Kelbî dedi ki: O Hübeyre b. Damdam b. Şüreyc b. Sîdân b. Mürre'dir.

Ebû Tahme Hüreym b. Ebû Tahme

Onlardan birisi de ümmü veledden doğma Ebû Tahme Hüreym b. Ebû Tahme'dir. Hüreym'in künyesi "Ebû Hamza" idi. Kendisi yiğit bir adamdı. Ezârika'nın savaşında Mühelleb ile beraberdi. Horasan'da Benî Temîm'in sancağı ondaydı. Yezîd b. Mühelleb'in savaşında da Adî b. Ertât ile beraberdi.

Mesleme b. Abdülmelik ve Abbas b. Velîd, Yezîd b. Mühelleb ile savaşmak üzere geldiklerinde, Benî Temîm onların yanına geldiler. Onların içinde Hüreym b. Ebû Tahme de vardı. Abbas, Hüreym b. Ebû Tahme için, Benî Temîm'in başı olarak sancak bağladı. Hüreym sancağı aldı ve Sevrâ Gününde beş süvarî ile birlikte saldırıya geçti. Ferezdak şöyle dedi:

---

73 Atları kastediyor.
74 Bir okka 1283 gr. olduğuna göre 12 okka demir 15 kilo 396 gr eder. (çev.)

Mızraklarla yerine getirdi Hüreym,
Sevrâ Günü, Temîm kadınlarının adaklarını…

Hüreym yaşlandı; o da gazaya gitmemek için ismini Divan'ın geri hizmet bölümüne kaydettirdi. Kendisine, "Güzel yazabilir misin?" denildi. Hüreym, "Hayır, yazamıyorum, ben sayfaları silerim." dedi.

Hüreym'in, ümmü veledden doğma *Türcümân* adlı bir oğlu vardı. Bu zat, yakışıklı ve yiğit bir adamdı. Künyesi, "Ebü'l-Hakem" idi. Basra'da İbn Süheyl'in fitnesinde Benî Hanzale'nin başındaydı. Soyu Basra'da devam ediyor. Biz İbn Süheyl'in Basra'daki fitnesini anlattık. İbn Süheyl'in soyu yoktur.

[Hâris b. Beybe]

Onlardan birisi de Hâris b. Beybe b. Kurt b. Süfyân b. Mücâşi'dir. Kendisi şerif bir adamdı. Sürekli hükümdarla beraberdi. Ferezdak şöyle dedi:

Ey Hanzale! Benim Makâ'islere sövmüş olmam adalet değildir;
Kralların ardında giden cömertlerin çocuklarına karşılık…
Fakat adalet olurdu, eğer karşılıklı sövseydik;
Benî Abdüşems'ten Menâf ve Hâşim'in çocuklarıyla…
Çünkü onlar benim dengimdirler; benzerini getirin bana;
Doğrusu, hicvetmek istemiyorum, Dârimîlere karşılık bir köleyi…

Sımme Ebû Düreyd b. Sımme, Hâris'in komşusuydu. Ancak onun komşuluğundan memnun değildi. Şöyle dedi:

İki Âsım'ı kötülüyorum; oysaki komşum,
Görevini yerine getirmiyor, Zeyd'e karşı…

İki Âsım'dan maksadı, Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû'un iki oğlu olan Âsım ve Eznem'dir. Sımme, Âkıl Günü, Benî Mâlik b. Hanzale'nin üzerine akın yaptı ve onun ordusunu hezimete uğrattı. Benî Adeviyye'den, Benî Suday b. Mâlik b. Hanzale'den olan Ca'd b. Şemmâh da onu esir aldı.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: O Ca'd b. Âmir b. Mâlik b. Sa'lebe b. Suday'dır. Sonra Ca'd, Sımme'nin perçemini çekti ve ona iyilikte bulunup onu serbest bıraktı. Sımme ona, "Senin benim yanında bir mükâfatın var." dedi.

Ca'd da mükâfatını almak üzere yanına gitti. Sımme onu getirip boynunu vurdu ve "Komşuluğumu kötü yaptın." dedi. Sonra Sımme bir müddet sonra Ukâz'a geldi; Harb b. Ümeyye Ukâz'da insanlara yemek yediriyordu. O da [çadıra] girdi. Sa'lebe b. Hâris b. Hasabe b. Eznem b. Abîd el-Yerbûî de yemek yiyordu. Birlikte yemek yediler. Sonra onlara hurma getirildi. Sımme hurmaları yiyor ve çekirdekleri Sa'lebe'nin önüne atıyordu. Yemeği bitirdiklerinde Sa'lebe Sımme'ye, "Senin önünde hiç çekirdek yok; yoksa sen çekirdekleri de mi yutuyordun? Senin karnın büyüktür" dedi. Bunun üzerine Sımme, "Benim karnım sizin kanınızdan dolayı büyüktür. Sen hiç Ca'd b. Şemmâh'ı bilir misin?" dedi. Sa'lebe, "Ne diye sana iyilik yaptığı hâlde ona karşı nankörlük yaptığın bir adamdan söz ediyorsun? Sonra onu mükâfatlandırmak için sana geliyor ve sen onu öldürüyorsun. Vallahi tenha bir yerde görecek olursam seni öldüreceğim." dedi ve ayrıldılar.

Sonra Sımme bir zaman sonra Benî Hanzale'nin üzerine saldırdı. Benî Hanzale onu mağlup etti. Hâris b. Beybe de onu esir aldı. Ancak fidye karşılığında kendisini onun elinden kurtardı. Sonra, esir edilmiş olan arkadaşlarını satın almak için kendisini Benî Temîm'e götürmesini, Hâris b. Beybe'den rica etti. Hâris b. Beybe onu götürdü ve Sa'lebe b. Yerbû'un kabilesi içinde devesini çöktürdü. Harb b. Ümeyye'nin sofrasında Sımme ile aralarında tartışma çıkan Sa'lebe b. Hâris b. Hasabe onu görür görmez kılıcını aldı ve Sımme'ye vurup onu öldürdü. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Bizden Suday b. Mâlik'e haber veren vardı.
Kaldırdı, Cu'âde'nin başına gelen uğursuzluğu.
Vurduk her iki Sımme'nin efendisini ve kadınlar,
Ağladılar yüksek sesle, ayrılıktan dolayı.

O gün Ârıd el-Cüşemî de öldürüldü. Cerîr ondan da söz ediyor. Hâris b. Beybe'nin kızı Hâcib b. Zürâre'nin eşiydi. Ondan bir çocuk dünyaya getirdi. Bir gün Hâcib'in bazı dostları yanında oturuyorlardı. Hanımına, "Yanında yenilecek bir şey varsa gönder." diye haber yolladı. Hanımı, "Yanımda bir şey yok." dedi. Dostları kalktıklarında hanımının yanına geldi; ona yenilecek bir şey getirdi. Hâcib karısına, "Bunu bize göndermekten seni alıkoyan nedir?" dedi. Karısı, "Yiyecek azdı; senin yemeni tercih ettim." dedi. Hâcib, "Beni kavmimin yanında rezil ettin." dedi ve onu boşadı.

[Şair Baîs]

Onlardan birisi de şair olan Baîs'tir. O Hıdâş b. Bişr b. Ebû Hâlid b. Beybe'dir. Bazılarına göre Hıdâş b. Hâlid b. Beybe'dir. Baîs'in annesi İsfahanlıdır. Ferezdak şöyle dedi:

İsfahan ve ailesi bize geldiklerinde,
Uzun oldu, Haccâc'ın Baîs'le ilgili bir günü.

Ona "Baîs" denilirdi; çünkü o şöyle derdi:

Akan aktı benden;
İpim her seferinde, öfkeyle sağdan soldan geçtikten sonra. . . [75]

Denildiğine göre Baîs Benî Temîm'in en iyi hatibiydi. Cerîr onu mağlup etmiştir.

İbrahim b. Arabî, bir devesinden Baîs'i zarara uğratmıştı. O da Abdülmelik'in yanına gitti. Abdülmelik, Kays'ın çölünde yetkili olan Husayn b. Huleyd el-Absî'ye bir mektup yazdı ve İbrahim [b. Arabî'yi] adalete davet etmesini emretti. O da emredileni yaptı. Baîs hakkında şöyle dedi:

Sıkıntıyı gördüğün zaman, bir kenara çekildin;
Sanki lütfun kardeşi olup yastıksız uzanmış, yatıyor.
Yola çıktım ve yaptım ziyareti;
Ben bu şekilde çalarım, hükümdarların kapısını.
Görürsün kötü olan Abdî'nin minberini;
Sanki üç deve üzerine çökmüş gibi…

Baîs'in künyesi "Ebû Mâlik" idi. Bir oğlunun adıyla künyelenmişti. Yine onun "*Bekr*" adında bir oğlu daha vardı. Baîs Medine'ye gitti ve orada kaldı. Bir gün develerini otlatmak üzere oğulları *Mâlik* ve Bekr'i gönderdi. Mâlik hastalandı ve hastalığı ağırlaştı. Bekr babasına gönderildi. Babasının yanına varamadan vefat etti. Baîs şöyle dedi:

Kurtulması için Bekr'i gönderdi, Mâlik;
Zamanın hadiselerine karşı dikkatli oldu; ama kurtulamadı.
Allah neye hükmetmişse o senin başına gelir, uçur güvercinini;

75 Rivayete göre "Baîs" denilen şair yaşlandıktan sonra şiir söylemeye başladığı için bu beyti söylemiştir. "Akan aktı benden" şeklinde çevirdiğimiz ifadenin Arapçası, (تبعّث مني ما تبعّث) şeklindedir. (çev.)

Arkadaşından bir gecikme veya acele olsa da…
Bir keder girdi içime;
Ne bir şarap onu gideriyor, ne bir bal onun acısını yok ediyor.

Dabbe bt. Baîs de şaire bir kadındı. Baîs vefat edince Ukl kabilesinden bir adam onun ölüm haberini getirdi. Kızı Dabbe şöyle dedi:

Uklî onun ölüm haberini bize verdi, şom ağızlı adam;
Keşke ayakkabısı kaydırsaydı onu.
İşitemezsin artık Baîs'in sesini, tartışırken;
Adamların tartışma sesleri yükseldiğinde…

[Heshâs]

Benî Kurt'tan birisi de Heshâs'tır. Ona Heshâs denilmesinin sebebi, yaşlı olan devesini hızlı yürütmesiydi. Heshâs'ın adı Hâris'tir.

Heshâs'ın oğlu *Delm*'dir. Babası, hayvanların öldükleri yıl onun hakkında, "Kova ile su ver ey Delm; helak oldu sürünün sahipleri"[76] diyordu. Şiirde geçen (انهـز) kelimesi "Kova ile su ver" anlamındadır.

Ferezdak Zabye bt. Delm b. Heshâs ile evlendi. Ancak Ferezdak yaşlı olduğu için ona karşı muktedir olamadı ve şöyle demeye başladı:

Yemin olsun, Rabbim çabucak bana bir ceylan verdi;
Benim Rabbim bana merhametlidir.
Bacakları çarpık, bağırsakları yiyecek hazmeder;
İş yapamaz, karanlıkta.

Ferezdak kadının yanına girdiğinde de şöyle dedi:

Eyvahlar olsun bana, sana yetemedim
Uyluklar birleştiği zaman[77]

---

76 Bu sözün Arapçası (انَهزْ دَلم، هَلَك أصحاب الصَّرم) şeklindedir.

77 Belâzürî daha önce Ferezdak'ın hayatını anlatırken, eşi Nevvâr'ın vefatından sonra Mücâşî'den olan Taybe adında bir kadınla evlendiğini yazmıştı. Hatta yanına girdiği ilk gece ona karşı muktedir olamadığı için (يَا لَهْفَ نَفْسِي على أَيْرٍ فُجِعْتِ بِهِ . . حِينَ الْتَقَى الرَّكْبُ الْمَحْلُوقُ وَالرَّكْبُ) beytini söylemişti. Şimdi burada da, Ferezdak'ın yaşlı iken Zabye bt. Delm adında bir kadınla evlendiğinden söz ediyor ve aynı beyti, az bir farkla burada zikrediyor. İlk beyitte (على أيـر) ifadesi, burada aynı manaya gelen (على نعـظٍ) şeklinde kaydedilmiştir. Bu durumda, Belâzürî'nin "Taybe" ile "Zabye"yi birbirine karıştırdığını tahmin etmek zor değildir. (çev.)

Ferezdak, Zabye'nin durumuyla ilgili olarak Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî'nin yanında muhakeme oldu. Muhâcir, Ferezdak'ın dilinden korktuğu için onun aleyhine hüküm vermedi ve kadını onun nikâhı altında bıraktı.

Ali b. Heshâs ve annesi olan Baîs'in kızı, Benî Mücâşi'den bir kadın istediler. Başkası da o kadını istemişti. Ali o kadınla evlendi. Ferezdak şöyle dedi:

Savundu onu Askal ve İbn Askal
Her isteyeni uzaklaştıran beyaz atlarla…
Dul ve yellenen bir kadından şefaatçi olmasını istediklerinde,
Şefaatçi olur onlara, etrafındaki büyük pençeliler.
Tıpkı sütü bol olan deve gibi; onların hamile olanı,
Sanki üste çıkan damızlık develer veya yere çökmüş hurma ağacı gibi…

Son beyitte yer alan "dufey'iye" (دفيعية) kelimesi, bir deve türünün adıdır. Heshâs'ın lakabı da "Askal" idi. Ali b. Heshâs o kadının yanına girdiği ilk gece Ferezdak şöyle dedi:

Gördü o kadın, Benî Heshâs'tan bir lider gördü;
Adeta, süvarilerini felç eden ve onları iten bir ata benzer.

Asbağ b. Nübâte

Onlardan birisi de Asbağ b. Nübâte b. Hâris'tir. O Şam b. Amr b. Fâtik b. Âmir b. Mücâşi'dir. Ali b. Ebû Tâlib'in arkadaşlarından birisi olup ondan hadis rivayet etmiştir.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bana babam haber verdi; dedi ki: Ferezdak'a Asbağ b. Nübâte'den bir rivayet naklettim. "İbnü'ş-Şam… İbnü'ş-Şam?" dedi. Ben de "Evet." dedim. "O âlim bir adamdı." dedi.

Bir de onun kardeşi *Gassân b. Nübâte* vardı. Bu Gassân, Amr b. Zübeyr'i Yezîd b. Muâviye'nin kapısında iten kişidir. Bu sebepten Amr, Lebîd b. Utârid b. Hâcib'in ağzına bir yumruk vurdu.

Benî Kurt b. Süfyân b. Mücâşi'den birisi de *Dırâr b. Ma'bed b. Havyel*'dir. Ebû Câfer Mansûr'un komutanlarından birisiydi. Dırâr, Mansûr'un

Mekke'deki vefatında ve defninde hazır bulundu. Mansûr'un kabrine inenler kabirden çıkınca Dırâr elbisesini kabrin içine attı.

Abdullah b. Nâşire

Benî Âmir b. Mücâşi'den birisi de Abdullah b. Nâşire'dir. Abdullah b. Zübeyr fitnesi sırasında Sicistan'da yönetimi ele geçirdi. Bazılarına göre Zerenc'de yönetimi ele geçirdi. Kubâ'ın valisi döndü. -O da Hâris b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî idi. - Onun Valisi, Abdullah b. Âmir b. Küreyz'in çocuklarından birisiydi. Sonra Vekî b. Ebü'l-Esved, Küreyzî'yi Sicistan'a geri gönderdi. İbn Nâşire, Küreyzî ile savaştı. İbn Nâşire'nin atının ayağı kaydı ve kırıldı. İbn Nâşire öldürüldü ve adamları hezimete uğradı. Bunun üzerine Ebû Harâse, bazılarına göre İbn Arâde veya Ferezdak şöyle dedi:

Yemin olsun, yıktı Kureyş çardaklarımızı;
Akşamları koku yayan parlak kılıçlarla…
Barış olmaz, atlar bizi ve sizi mızraklarla düşürmedikçe;
Veya bir hüküm ortaya koyana kadar…
Hey! Olamaz, İbn Nâşire gibi bir delikanlı;
Ve hayır da yoktur; ancak geri çekildiğinde [bitti hayır.]
Acaba ektikleri ölümü biçmek midir bu?
Yeşil olan ekini (genç olan insanları) bıraksaydın ya!
Hanzale'den bir delikanlı… Her zaman başarılı olmuştur;
İyiliği yapar, kötülüğü de engellerdi, her zaman.
Allah lanet etsin, seni teslim eden kavme…
Üstelik senin sattığın sıska atları gördükleri hâlde…
Hamiyet sahibi bir atlı yok mu, onların içinde?
Bazı yerlerde ölümü görüp de özür beyan etse…
Küleybî'nin atının yaptığı gibi hamle yapıyor;
Hamle yapmazdı, ayıplanma korkusu olmasaydı…

Şiirde geçen "Küleybî", İbn Nâşire'nin hamisi Abdullah b. Osman'ın oğludur.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Mücâşi'in çölde bulunan kabilenin tamamı Şam'a yerleşti. Ferezdak şöyle dedi:

Ah! Keşke Mücâşi'in, Şam'a gitmekle ne yapmak istediğini bilseydim!
Ya da Şam valisinin ne yapmak istediğini…
Sizin için kazdığım kuyunun başına gelin!
Kovayı avuçladıkça suyu artan bir kuyu…

Yine Ferezdak şöyle dedi:

Ey Nevvâr! Kavmime ağlasam, kuşkusuz ben;
Onlardan sonra, mescitlerini çorak yerler olarak görüyorum.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Harâm b. Mücâşi'in bir oğlu dünyaya geldi. Onun adı "*Abdullah*" idi. O aynı zamanda Su'âle'dir.

Abdullah'ın çocuğu *Necîh b. Abdullah*'tır. Ebü'l-Münzir Hişâm dedi ki: el-Kissâî en-Nahvî bana şu şiiri okudu:

Necîh'i adıyla çağır, unutma!
Çünkü Necîh, ardılın çocuğudur.

Medâinî Suhaym'dan nakletti; dedi ki: Benî Mücâşi Cezîre'de ayıplanıyorlardı. Şöyle ki: Cahiliye döneminde onlardan, acelesi olan bir kafile Şihâb et-Tağlibî'nin yanına gitti. Şihâb onlara, "İnin." dedi. Onlar "Bizim acelemiz var." dediler. Şihâb ise, "Vallahi benim yemeğimi yemeden beni geçemezsiniz." dedi. Onlara Hazîre[78] denilen et yemeği yaptı ve onlar develerinin üzerindeyken onlara verdi. Benî Mücâşi lokmaları büyük yapmaya başladılar ve Hazîre'nin yağları sakalları üzerine akmaya başladı. İşte onlar bu hareketleriyle ayıplandılar ve onlara "el-Hûr" (bol sütlü develer) denildi. Şair şöyle dedi:

Ey eşek arılarının üşüştüğü şey!
O hareket ettiğinde deveyi (Hûr'u) korkutur.

Cerîr şöyle dedi:

Ne zaman göz atsan, bir Mücâşi'î'nin mızrağına,
Bir et bulursun ama kemikleri olmayan…

78 Hazîre yemeği, kuşbaşı doğranan etler bol su ile piştikten sonra, üzerine un dökülmesi ile hazır olur.

Benî Nehşel b. Dârim'in Nesebi

Nehşel b. Dârim'in çocukları yedi kişidir. *Katan b. Nehşel*, *Zeyd b. Nehşel* ve *Abdullah b. Nehşel*… Onların annesi Lübnâ bt. Zeyd b. Mâlik b. Hanzale'dir. *Cendel b. Nehşel*, *Cervel b. Nehşel*, *Sahr b. Nehşel* ve *Vübeyr b. Nehşel*'in anneleri ise Tümâdır bt. Behdele b. Avf'tır. Deniliyor ki: Katan ve Zeyd'in annesi, Benî Tağlib'den Mâviyye bt. Minkâr'dı. Cendel, Cervel ve Sahr'ın annesi Tümâdır idi. Vübeyr'in -kendisine Übeyr de denilirdi- annesi Lübnâ bt. Zeyd b. Mâlik b. Hanzale idi. İmruü'l-Kays b. Hucr onlar için şöyle diyor:

Haber sal, Minkar'ın kızı Mâviyye'nin çocuklarına;
Lübnâ'nın çocuklarına ve Tümâdır'a haber sal.

Mâviyye esir alınan bir kadındı.

[Hâlid b. Mâlik]

Benî Nehşel soyundan birisi Hâlid b. Mâlik b. Rib'î b. Selmâ b. Cendel'dir. Kendisine "Sülm Ebû Gassân et-Tağlibî" denilirdi. Hâlid kavmi (Benî Tağlib) ile birlikte Benî Sa'd'a karşı savaştı. Onların yanında Benî Temîm'den başkaları da vardı. Benî Temîm, [Ebû Gassân et-Tağlibî ile] çocuklarını korkutuyorlardı. Zû Behdâ denilen yerde şiddetli bir şekilde çarpıştılar. Tağlib mağlup oldu ve U'aysir de -ki o Huzeyfe b. Yezîd es-Sa'dî idi. Yezîd b. Huzeyfe olduğu da söylenmiştir- Uzeyl b. Hübeyre'yi esir aldı. Ayrıca Nehşel kabilesine mensup olan Nâşire'nin iki oğlu, Hüzeyl'in iki oğlu Şebîb ve Mişvel'i esir aldılar. Bunun üzerine Hüzeyl kendisine itaat eden bazı dostlarına şöyle dedi: "Sen Garîze en-Nehşelî'nin oğlusun. Garîze de Tağlib'dendir. Ona, Şebîb ve Mişvel adındaki iki esirini kurtarmasını söyle." Fakat İbnü'l-Garîze buna muvaffak olamadı. Bunun üzerine Hüzeyl şöyle dedi:

Şaşırttı beni [dilim tutuldu], [79]
İbnü'l-Garîze'nin, Hâlid b. Selmâ b. Cendel'e yaptığı cömertlik.
Dârim'den sonra Mâlik'ten bir şey istemiyorum;

79 Bu beytin orijinal Arapçası (أَلكني وَفِر لابن الغريزة عِرضُهُ . . إِلَى خَالِد من آل سلمى بْن جندل) şeklindedir. Eğer baştaki kelimeyi (اَلكْنِي) şeklinde okursak kelime (اَبْلِغْنِي) "Bana bildir" manasında olur (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, I, s. 483). Eğer (اَلكَنِي) şeklinde okursak "Beni şaşırttı, dilim tutuldu" manalarına gelir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (ألك) maddesi). Biz çeviride ikinci manayı tercih ettik. (çev.)

Nehşel'den sonra Dârim'den de bir şey istemiyorum.
Hâlid'den sonra Nehşel'den de bir şey istemiyorum;
Gece çat kapı gelen veya elikolu bağlı bir esir için…

Daha sonra Hâlid, Hüzeyl'in iki oğlunu, altmış deve karşılığında Nâşire'nin iki oğlundan satın aldı. Her birisi otuz deve karşılığındaydı. Sonra onları babalarına gönderdi. Onlar, hâlâ esir olan babalarının yanına geldiler. Sonra Hüzeyl'in fidyesi olan yüz deve geldi. Hüzeyl onu U'aysir'e teslim etti. U'aysir de Hüzeyl'in perçemini keserek onu serbest bıraktı. Hüzeyl ve iki oğlu evlerine döndüler. Hüzeyl'in perçeminden kesilen saç U'aysir'in çocuklarının yanında bir sepetin içindeydi. Basra'da onlara ait bir yas ve bir matem olduğu zaman o perçemi, Benî Adbâ'nın yanında bir odun parçasına asıyorlardı. Benî Adbâ da U'aysir'in çocuklarındandı. Sonra ölülerini defnettiler ve "Ey perçemleri kesenlerin çocukları!" dediler. Cerîr Ahtal'a [onu hicvederken] şöyle dedi:

Sürdük Huzeyme'yi, bilirsiniz, zorla;
Ve kala kaldı Hüzeyl, zincirlere alışarak…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hüzeyl b. Hübeyre et-Tağlibî, Kesîr b. Garîze en-Nehşelî'yi esir aldı. Hüzeyl ona iyilikte bulundu; bu kez Benî Sa'd Hüzeyl'i esir aldı. Bunun üzerine Hâlid b. Mâlik, yaptığı iyiliğe mükâfat olarak Hüzeyl'i satın aldı. Ancak birinci görüş daha doğru ve daha sahihtir.

Esved b. Ya'fur Hâlid'i methederken şöyle dedi:

Ve Hâlid'e gelince, onun arkadaşları,
Batıl ile değil, hak ile övülmektedirler.

Hâlid b. Mâlik, babasıyla birlikte Zû Neceb Gününde Amr b. Ahvas'ı öldüren adamdır. Mâlik de Cebele Gününde öldürüldü. Zû Neceb Günü ile ilgili olarak söylenenlerden bazıları şunlardır: Benî Âmir b. Sa'sa'a, Cebele Vadisi Gününde başlarına gelenden şikâyet edip Benî Temîm'e karşı, İbnü'l-Cevn el-Kindî'den yardım istediler. Zû Neceb Günü, Cebele'den bir yıl sonra meydana gelmişti. İbnü'l-Cevn el-Kindî, [yardım olarak] onlara bir askerî birlik yönlendirdi. Birliğin başında Kebşe'nin iki oğlu Amr ve Hassân vardı. Benî Himyerî b. Riyâh'tan bir adam, bu birliğin başındaki Amr'ı öldürdü. O gün Amr b. Ahvas b. Câfer b. Kilâb da öldürüldü. Onu,

Hâlid b. Mâlik b. Rib'î en-Nehşelî öldürmüştü. Cerîr [Ferezdak'a cevap verirken] Zû Neceb Günü hakkında şöyle dedi:

Sorarım, Zû Neceb Gününde Benî Âmir'in süvarilerini;
Sen de Cû-i Zilâl[80] *Gününde Uteybe'yi sor.*

Uteybe b. Hâris, Benî Câfer'in üzerine akın yapmış ve mallarını kapıp götürmüştü.

Ebû Ubeyde dedi ki: Benî Âmir Muâviye b. Cevn b. Hucr el-Kindî'ye, "500 kadar deveye ve dana gibi [büyük gözlü] hanımlara ne dersin ha?" dedi. [81] Hanımlarla, Benî Hanzale'nin kadınlarını kastediyorlardı. O gün, Huleyf b. Abdullah en-Nümeyrî de öldürüldü. Bunun üzerine Eşheb b. Rumeyle şöyle dedi:

Terk ettik Zû Neceb'de Huleyf'i;
Üzerinde kırmızı elbiseler gibi okları bırakarak…

Şair Cerîr şöyle dedi:

Bizdendir, Zû Behdâ ve Zû Neceb'in süvarileri;
Ve Zû Kâr Gününde [kılıçla] işaretlenenler…

Zû Neceb Günüyle ilgili olarak söylenenlerin en doğrusu şudur: Benî Âmir kabilesinden bazıları, Hassân b. Amr b. Muâviye b. Cevn b. Hucr b. Amr Âkilü'l-Mürâr'ın yanına geldiler. Cebele Gününde başlarına gelenleri şikâyet edip ona "500 kadar deveye ve dana gibi hanımlara ne dersin ha?" dediler. Hassân de onlarla beraber yola çıktı. Yine Muâviye b. Şerâhîl b. Ahdar b. Cevn de onlarla beraber yola çıktı. Benî Hucr için "Benî Kebşe." denilirdi. Kebşe de Hucr b. Amr Âkilü'l-Mürâr'ın annesiydi. Yine, Hutay'e'nin methettiği Abdullah b. Mes'ûd b. Hâlid b. Mâlik b. Rib'î de onlarla beraber yola çıktı.

Bazılarının anlattığına göre Hâlid b. Mâlik Ka'kâ b. Ma'bed'i Resûlullah'ın (sas) yanına elçi olarak gönderdi. Ebû Bekr, "Ey Allah'ın Elçisi, Bu adamı kavminin zekâtları için görevlendir." dedi. Ömer de "Ey Allah'ın

80 Hem RK'de hem de ZZ'de bu kelime "Cû-i Zilâl" (جوع) diye kaydedilmiştir. Ancak Cerîr'in matbu divanında (جزع) şeklinde kaydedilmiştir (bkz. es-Sâvî, *Şerhu Dîvâni Cerîr*, Mısır, tsz., s. 468). (çev.)

81 Bunun orijinal Arapçası (هَلْ لك في إبل عَكَر ونساء كالبقر؟) şeklindedir. (çev.)

Elçisi, [başka birine işaret ederek] şunu kavminin zekâtları için görevlendir." dedi. Bunun üzerine "*Ey İman edenler! Allah ve Resûlü'nün önüne geçmeyin.*"[82] ayeti nazil oldu.

Leylâ bt. Mes'ûd b. Hâlid, Ali b. Ebû Tâlib'in eşiydi. Ondan Ubeydullah ve Ebû Bekr adında iki oğlan dünyaya getirdi. Ali'nin vefatından sonra onunla Abdullah b. Câfer evlendi.

Benî Nehşel'den birisi de *Sa'd b. Hâlid b. Mâlik*'tir. Çocuğu vefat ettiği sıralarda Kûfe'ye yerleşti.

Birisi de *Yezîd b. Mes'ûd b. b. Hâlid* idi. Kendisi çölde [sözü-sohbeti dinlenen] seyyid bir adamdı. Yezîd b. Mes'ûd Basra'ya hicret etmedi. Künyesi hem "Ebû Hâlid" hem "Ebû Ceydâ" idi. Suhaym b. Vüseyl onun hakkında şöyle diyor:

Mes'ûd'un ailesinden birisinin kapıda çamuru vardır;
Kavmin içinde onun için "Ey Yezîd b. Hâlid!" dediler.

Onun çölde soyu devam etmektedir.

Abbâd b. Mes'ûd b. Hâlid'in, İbrahim b. Arabî'nin eşi olan bir kızı vardı. Bir diğeri de Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî'nin eşiydi.

[Nu'aym b. Sevlâ b. Mes'ûd]

Mes'ûd b. Hâlid'in çocuklarından birisi Nu'aym b. Sevlâ b. Mes'ûd'dur. Süleyman b. Ali ve İsmail b. Ali'nin Basra'daki şurta sorumluluğu görevini üstlendi. Sevlâ, fitne sırasında, Basra emîrinin kendisini öldürdüğü kişidir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ziyâd b. Nu'aym b. Mes'ûd, Fesâ ve Derâbcird şehirlerine vali olarak atandı. Kendisi Fesâ'da vali iken, aşağıdaki beyitleri yazıp Yezîd b. Mes'ûd'a gönderdi:

Ey Ebû Hâlid! Mutlu kıl, hasta olup da,
Çöl ahalisini hatırlatan ve özlemle âşık olanı;
Ah! Acaba bir kere geceleyebilecek miyim?
Yanında acemi develerin koştuğu develer üzerinde…

82 Hucurât, 49/1.

Onun kavmi Benî Nehşel'den bazı adamlar, ziyaret için Fesâ'ya geldiler ve onlardan birkaçı orada vefat etti. Bunun üzerine onlardan birisi şöyle dedi:

Gördük ölümü, Derâbcird'de;
Ve fakir zenginleşir, ölüm anında.
Aldatmasın sizi, Nu'aym'ın dünyası;
Geri dönün; çünkü çoktur malınız.

Nu'aym Fesâ'nın dihkânı ile birlikte geldi. Dihkânın ismi Âzâdmerd idi. Kendisine "Âzâdmerd b. el-Hürbüz" deniliyordu. Adam Basra'da evini inşa etti. Benî Nehşel'in şairi şöyle dedi:

Fesâ ve Derâbcird'in dihkânı olan,
Âzâdmerd'i sevk etmek üzere geldiler;
Ve kerim bir topluluğa komşuluk yaptılar.
Akşamlıyorlar, arazisi büyük olan mahallede.

Ebü'l-Esved [ed-Düelî], Nu'aym'dan bir şeyler istedi. Ayrıca Husayn b. Ebü'l-Hur'dan da istedi. Nu'aym istediklerini ona verdi, fakat Husayn vermedi. Bunun üzerine Ebü'l-Esved şöyle dedi:

Daha çok hak ediyor verdiğini, Nu'aym b. Mes'ûd;
Sen de yaptığına layıksın aynı şekilde.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Nu'aym'ın çocukları şunlardır: *Sevlâ* ve *Râbiye*: Bunların annesi Talebe bt. Kays b. Âsım'dır. Râbiye'nin soyu devam etmemiştir. Sevlâ'ya gelince, Haccâc onu İbn Kâvân adasına ve Bahreyn'e vali yaptı. Sonra ona kızdı ve görevden alarak ölünceye kadar onu Dimyâs'ta hapse attı. Bir adam gönderip onu öldürtdüğü de rivayet edilmiştir.

Sevlâ'nın *Nu'aym* adında bir oğlu vardı. İsmail b. Ali için Basra şurtasının başında görev yaptı. Yine Ebû Câfer [Mansûr] için Basra'nın divanında görev yaptı. Dedesinin adına nispetle kendisine "Ebû Sevlâ" denilirdi. Onun eşi, Hüzeyme b. Hâzim'in kızı idi. O aynı zamanda Hüzeyme'nin yerine geçmişti; ancak onun soyu devam etmemiştir.

Benî *Neşhel*'den birisi de şair olan *Eşheb b. Remîle*'dir. [83] Remîle onun annesidir. Babası ise Sevr b. Ebû Hârise b. Abdülmünzir b. Cendel'dir. Eşheb Ziyâd'ın yanına gitti. Ziyâd ona 3.000 dirhem verilmesini emretti.

[Aynu Ebâğ Günü]

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Selmâ b. Cendel b. Nehşel Aynu Ebâğ Gününde hazır bulundu ve büyük çaba gösterdi. Bu, Hîre'nin sahibi Ebü'n-Nu'mân Münzir'in bir ordu teçhiz ettiği zamanda olmuştu. Şöyle ki: Hâris b. Ebû Şemir'e karşı savaşmak üzere Münzir'in hazırladığı ordunun içinde Ma'ad'dan adamlar vardı. Bunun üzerine Hâris, Münzir'e yazdığı bir mektupla birlikte arkadan kâkülleri olan 80 köle gönderdi. Mektubunda bu kölelerin, elçi olarak ona gönderildiğini ifade ediyordu. Münzir onları görünce etrafındakilere, "Bunlar gibi adamlar doğuran anneler hakkında ne dersiniz?" dedi. Bunun üzerine köleler annelerine ve kadınlarına sahip çıkarak öfkelendiler. Derken Hâris, Münzir'in üzerine doğru gelmeye başladı. Münzir de Hâris'in mektubuna ve kölelerin ondan getirdikleri tekliflere cevap göndermekteydi. İkisi Aynu Ebâğ denilen yerde çarpışmaya başladılar. Münzir'in sağ kanadında Ferve b. Mes'ûd b. Âmir b. Ebû Rebîa b. Zühl b. Şeybân vardı. Ferve öldürüldü. Bunun üzerine Münzir, "Cömert bir adam düşeceği yere geldi." dedi ve bu darb-ı mesel oldu. [84]

Hâris b. Şemir'in yanında çarpışan Benî Hanîfe'den Şehr b. Amr adında bir adam, Münzir'e doğru hamle yaptı; onu koltuğunun altından yaralayıp öldürdü. Münzir'in adamları her taraftan yakalanmaya başladılar. Benî Esed'den birçok insan esir alındı. Benî Temîm'den de Şair Alkame'nin kardeşi Şe's b. Abde de esir alınmıştı. Yanında Münzir'in kafası olduğu hâlde Hâris geri döndü. Hâris, Münzir'i öldüren Hanif kabilesinden olan adamı himayesine aldı; ona elbiseler verdi ve ona ikramda bulundu. Deniliyor ki: Hanîfeli olan kişi Münzir ile beraberdi. Durumun tersine döndüğüne görünce Münzir'i öldürdü. Şair Nâbiğa ez-Zibyânî, Benî Esed'in esirleri konusunda Hâris'in şefaatte bulunmasını istedi. Hâris şefatte bulundu ve onları serbest bıraktı. Alkame b. Abde kardeşi için onunla konuştu. Hatta baş tarafı aşağıdaki beyit olan kasidesini o zaman söylemişti:

83 Ensâb'ın birçok yerinde "Rumeyle" olarak bilinen bu kelime burada ZZ tarafında "Remîle" şeklinde harekelenmiştir. (çev.)

84 Darb-ı meselin Arapçası, (كَريمٌ صَادَفَ مَضْرَعَهُ) şeklindedir. (çev.)

Aldattı seni kalbin güzelleri sevmek konusunda;
Gençlikten hemen sonra, yaşlılığın geldiği zamanda…

Yine aynı kasidede şöyle demiştir.

Her kabileye mutlaka bir iyilikte bulunmuşsun.
Artık haktır, Şe's için bir kova dolusu iyilik yapman.

Hâris bunun üzerine kardeşini bağışladı.

Kelbî dedi ki: İki ordu karşı karşıya gelince, Münzir'e gönderilen 80 köle, Münzir'in sözlerinden kinlendikleri için insanların üzerine hamle yaptılar ve Münzir'in adamlarını mağlup ettiler. Bu savaşta, Hâris'in iki oğlu da öldürüldü. Babaları onların cesedini bir devenin üzerine yükledi. Münzir'in cesedi de onların arasındaydı. Bunun üzerine insanlar, "Bugünkü gibi denk iki heybe görmedik." demeye başladılar. Hâris ise, "İki heybe arasına konulan fazlalık daha kötü değildir." dedi ve bu darb-ı mesel hâline geldi. [85]

Hâris b. Ebû Şemir'in yanında olan Hassân b. Sâbit şöyle dedi: "Münzir hüsrana uğradı ve zarar etti. Evinden çıkmış seninle pazarlık yapmaya geliyor. Vallahi senin sol elin onun sağ elinden, senin ensen onun yüzünden ve senin annen onun babasından daha hayırlıdır." dedi. Onun bu sözü Hâris'in çok hoşuna gitti. Hemen ona ikramda bulundu ve onu giydirdi.

Şair Esved b. Ya'fur b. Abdülesved b. Cendel b. Nehşel şöyle dedi:

Kays b. Mes'ûd ve Kays b. Hâlid de oradaydı;
Bir de Aynu Ebâğ Gününün süvarisi Selmâ b. Cendel…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Selmâ b. Cendel, Selmân denilen yerde vefat etti. Selmân Yemen'de bir dağın adıdır. Şair şöyle dedi:

Öldü Selmân dağında, Selmâ b. Cendel;
Bilmeliydin, bu ölünün ne kadar kerim olduğunu.

Deniliyor ki: Selmâ b. Cendel, Irak ile Hicâz arasındaki Selmân dağında vefat etti.

---

85 "İki heybe arasındaki fazlalık" diye çevirdiğimiz kelime (العِلاوَةُ) kelimesidir. Bu kelime "iki heybe" manasına gelen (العِدْلَيْنِ) arasına konulan fazlalıktır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (علا) maddesi). (çev.)

Benî Nehşel'den birisi de Şair *Hevze b. Cervel b. Nehşel*'dir. Onu Kelb kabilesi öldürdü. Hevze için şair şöyle diyor:

Ben Abdullah'ın ve Nehşel'in oğluyum;
Hevze b. Cervel'in en faziletli nesebindenim.
Yap denildiğinde iyilik yapanlardanım.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hemdân'da olan *Ubeydullah b. Ma'rûf*, Benî Cervel'dendir. Onlar ileri gelen bir ailedendirler.

Benî Vübeyr [yani Übeyr] b. Nehşel'den birisi de *Abdülmelik b. Übeyr b. Nehşel*'dir. Bu zat, Benî Temîm'in en meşhurlarından birisiydi. Ferezdak onun hakkında şöyle diyor:

Senin yanında dolu bir tulum varken, ey kör adam!
İçtin mi onların arta kalan nebizlerini?

Ebû Mahrûm, Benî Nehşel'den olan Ma'n'ın soyundandı. Bir gün Vâsıt'a girdi ve Mesîh b. Havârî ile küfürleşmeye başladı. Mesîh, "Ben Ziyâd b. Amr'ın oğluyum." dedi. Ebû Mahrûm ise, "Ben de Nehşel b. Dârim'in oğluyum." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyâş el-Mentûf el-Hemdânî, "Bu öyle bir şereftir ki, ikisi de ona yetişemezler. Ancak sen cidden yükseldin, ey Ebû Mahrûm!" dedi.

Onlardan birisi de *Esmâ bt. Muharribe*'dir. Muharribe'nin adı Amr b. Cendel b. Übeyr b. Nehşel'dir. Esmâ, Ebû Cehil b. Hişâm el-Mahzûmî'nin annesidir. Esmâ, Süveyd b. Rebîa ed-Dârımî'nin eşiydi. Süveyd Mekke'ye kaçtığı zaman Esmâ da onunla birlikteydi. Ancak Esmâ [Süveyd'in ölümünden sonra] Yemen'e gitti. Bunun üzerine onunla Hişâm b. Muğîre evlendi. Esmâ Hişâm'ın Ebû Cehil ve Hâris adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Esmâ Ebû Cehil'e, babasının ismi olan Amr adını verdi. Sonra Hişâm ondan ayrıldı ve onunla Ebû Rebîa b. Muğîre evlendi. Esmâ ile ilgili haberi daha önce anlatmıştık.

Onlardan birisi de Şair *Ma'n b. Avf b. Mürre b. Übeyr ve Husayn b. el-Cülâs b. Muharribe*'dir.

[Damre b. Damre]

Benî Nehşel'den bir diğeri de Damre b. Damre b. Câbir b. Katan b. Nehşel'dir. Damre, Şukka b. Damre b. Câbir'dir. Kendisi şairdi.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o da Mufaddal'dan ve başkalarından nakletti; dediler ki: Damre b. Damre'nin adı Şukka b. Damre idi. Kendisi akıllı bir insandı. Onun akıllı oluşu Münzir b. Münzir'e ulaştı; onu görmeyi arzu etti. Bu maksatla onu yanındakilere yönlendirdi. Şukka çirkin bir adamdı. Nihayet Şukka, Münzir b. Münzir Ebü'n-Numân b. Münzir'in yanına girince ona, "Sen kimsin?" dedi. Şukka, "Ben Şukka b. Damre'yim." dedi. Münzir, "Mu'aydî'yi duy da onu görme." dedi. [86] Şunu demek istedi: "Mu'aydî'yi duyman seni hayrete düşürür, onu görmen değil." Deniliyor ki: Münzir şöyle dedi: "Mu'aydî'yi duyman onu görmenden daha hayırlıdır." Bunun üzerine Şukka, "Ey lanet evi! İnsanlar kesilecek koyunlar değillerdir. Kişi, iki ufak azasıyla, yani kalbi ve diliyle vardır. Konuştuğunda fesahatiyle konuşur; savaştığında da kalbiyle savaşır. Adamlar ölçekle ölçülmezler." dedi. Münzir, Şukka'nın konuşmasından çok etkilendi. Bu yüzden ona babasının ismi olan Damre ismini verdi. Şukka'nın babası Damre Münzir'in halis dostu ve Benî Temîm'in adamlarındandı. Sonra Münzir Şukka'ya, "Ey Damre b. Damre! İşler hakkında bilgin var mıdır?" dedi. Şukka, "Evet, ey hükümdar; ben işlerin bükülmüş olanını çözer, kabuğu soyulmuş olanını sağlamlaştırır ve onu çevirdikçe çeviririm. Sonra nereye vardığına bakarım. İşlerin sonuçları hakkında bir düşüncesi olmayanlar, işlerin sahibi olamazlar." dedi.

Münzir, "Doğru söyledin; bana hazır fakirlikten ve açık olan acizlikten söz et." dedi. Şukka şöyle dedi: "Hazır fakirliğe gelince o, elbisesi altından bile olsa kişinin kendi nefsini doyuramamasıdır. Açık olan acze gelince, kişinin plansızlık içinde olması ve sürekli eşinin yanında kalmasıdır. Böyleleri sadece eşinin sözüne itaat eder ve onun etrafında dönüp dolaşır. Eşi öfkelendiğinde onu razı etmeye çalışır; razı olduğunda ise kendisini ona feda eder. Yaşayanlar arasında böyle birisi olmamalı ve kadınlar böylesini doğurmamalıdır."

86 Bu bir darb-ı meseldir. Duyulan haberi, kendisini görmekten daha hayırlı olanlar için kullanılır. Bunun en yaygın olan Arapça şekli, (تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدِيِّ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ) şeklindedir (bkz. el-Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1, 129; Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.). (çev.)

Münzir, "Allah aşkına, bana çirkin olan avretten ve tedavisi olmayan hastalıktan haber ver." dedi. Şukka şöyle dedi: "Çirkin olan avrete gelince o, yüksek sesle konuşan, işaret parmağı sert olan, hafif olan ve sıçrayan kadındır. Kayboluşu insanı korkutur ve ayıpları çoktur. Böyle bir kadın, hayret edilecek bir şey olmadığı hâlde hayret eder ve öfkelendirecek bir şey olmadığı hâlde öfkelenir. Böyle bir kadının kocası kalben mutlu olamaz ve durumu iyileşmez. Adam fakirse, fakirliğinden dolayı kadın onu ayıplar; zengin de olsa adam malından istifade edemez. Allah böylesi kadınlardan ailesini muhafaza etsin. İyileşmeyen hastalığa gelince; o, kötü komşudur. Onunla konuşursan seni şaşkına çevirir. Eğer onunla anlaşma yaparsan sana küfreder. Bir müddet ortadan kaybolursan sana saldırır. Eğer böyle bir komşun varsa evini ona bırakıp çabucak ondan kurtul. Eğer evde kalmaya razı olursan havlayan bir köpek ol ve onun yanında zillet ve hakarete razı ol."

Bunun üzerine Münzir, "Doğru söyledin; sen gerçekten Damre b. Damre'sin." dedi ve devamlı onu sohbetinde bulunan ve kendisi için konuşma yapanların arasına aldı. Sonra kendisine ait olan bir deveyi ona verdi. Deve onun elindeydi. Bu develer, onun ve oğlu Numân'ın babasından sonra miras aldığı melez develerdi. Ona verdiği bu deve, develerin en iyilerindendi. Deve, kırmızı ve siyah gözlüydü. Yezîd b. Saik el-Kilâbî işte bu melez develere akınlar yaptı. Develer o zaman Numân'ın idi ve Damre'nin elindeydi. Damre Benî Dârim'le birlikte Yezîd'in üzerine akın yaptı, birkaç hamile deve dışında bütün develeri geri aldı. Ayrıca Kays b. Yezîd'i de esir almıştı. Hatta Yezîd oğlunu alabilmek için geri kalan develeri ve diğer develerden 100 deveyi daha fidye vermişti. Bunun üzerine Damre şöyle dedi:

Etrafında dolaştılar ve orayı yurt edindiler;
Kefil onun iyisini ileride elde edecektir.
Esirler Kays'ın elini ısırdıklarında, evlerimizde;
Susamışın yüreği soğumuş olur.

Damre intikamını almadan içki içmemeyi, koku sürünmemeyi ve başını yıkamamayı nezretmişti. Şöyle dedi:

Şu anda artık şarap içebilirim; ancak ben,
Tüccarlara gelecek ve konuşmamı güçlendirecek değildim.
Yürüdüler kadınlar, tıpkı başıboş deve kuşları gibi;
Kışın emanetleri arasından ve dullardan…
Oynamıştı mızraklar onların kocalarıyla ve onlar kocalarını terk etmişlerdi;
[Kocalarına] doğrultulmuş mızrakların başında…

Benî Utârid'den bir grup Damre'nin yanına geldi. Damre onları korudu ve güven duyuncaya kadar onlara iyi davrandı. Sonra kendisi onlara komşuluk yaptı; ancak onlar onun komşuluğunu iyi yapmadılar.[87] Bunun üzerine şöyle dedi:

Sen Sa'd kabilesinde olduğunda ve annen de onların içindeyse,
Hâlid b. Sa'd seni atlatmasın.
Çünkü kavmin kız kardeşinin oğlu,
Dayısı kahraman bir babayla çatışmazsa söz dinliyor ve onunla oturuyorum.
Vefasızlığa çağrıldıklarında, onların yaşlıları,
Vefasızlık için daha hızlı davranıyorlar, tüysüz gençlerinden.

Dedi ki: Şiirde geçen "vefasızlık" (الغدر) kelimesi Benî Şeybân kabilesinin yanında "keysân" (كيسان) diye adlandırılırdı.

[Nehşel b. Harî (حري)]

Damre b. Damre'nin çocuklarından birisi de Şair Nehşel b. Harî b. Damre'dir.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Şair Harî şöyle dedi:

Ey Damre! Bana haber ver; ancak yapacak değilsin;
Kardeşin de yalan söylemeyen bir doğrulayanındır.
Bu nasıl bir dava? Siz zengin olduğunuzda,
Ve güvende olduğunuzda, ben uzak bir yabancı olacağım diye?
Fakat birlikler sizi zorbalıkla kuşattığında,
O zaman ben en yakın bir sevgili olacağım?
Neden suyun en güzelini içmek hep sizin olsun?

87 Burada zikredilen komşuluk (civar) himayesine girmek anlamına geliyor.

Ve bana az bir su ve develer için çorak bir otlak kalsın?
Bir zorluk olduğunda hemen ona çağrılıyorum;
Fakat Hays[88] *helvası yapıldığında neden Cündeb çağrılıyor?*
Hayret vericidir doğrusu, böyle bir dava!
Ve bu davaya göre benim aranızda durmam daha çok hayret verici…
Yemin olsun ömrünüze, bu aynen böyledir.
Anam-babam olmasın eğer böyle olacaksa…

Hişâm İbnü'l-Kelbî'nin şöyle dediği bana haber verildi: Kendisine, "Senin Mu'aydî'yi duyman, onu görmenden daha hayırlıdır." denen kişi Sak'ab b. Amr en-Nehdî'dir. Numân b. Münzir bu sözü ona söylemişti. Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm dedi ki: Tâî, "el-Mu'aydî" kelimesini "el-Mu'ayyedî" şeklinde, yâ harfinin şeddesiyle okumuştur. Ancak böyle bir okuyuşu, ondan başka kimseden duymadım. Dedi ki: "el-Mu'ayyed", "Ma'd" kabilesine mensup olan bir adamın ism-i tasgiridir.

Onlardan birisi de *Mâlik b. Harî b. Damre*'dir. Sıffîn Günü öldürüldü.

Yezîd b. Nehşel

Muharribe'nin çocuklarından birisi Yezîd b. Nehşel'dir. Kendisi şairdi. Teym ve Benî Adî kabilelerinin zekâtlarını toplamakla görevlendirilmişti. Şöyle dedi:

Haklı olarak en çok yenilebilecek mal,
Teym, Adî ve Ukl'ün mallarıdır; siz de yiyin.

Yezîd b. Nehşel vefat etti. Benî Muharribe'den birisi olan Hâris b. Ezver ona şöyle bir mersiye söyledi:

Yemin olsun ömrüme, eğer Yezîd b. Nehşel,
Üzerine sıcak rüzgârların estiği bir ceset olarak yere düşmüşse,
Cimri nefisler hayır işlemekte cimri davrandıkları zaman,
O, cömertlik için avucunu açanlardan birisiydi.
Gam senin geniş alnında belirince;
Eyvah, donakaldık ey nefsim!

88 Yağda kavrulmuş hurma tatlısı. (çev.)

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Cendel'den birisi de *Acred*'dir. Kendisi Kûfe'de kalırdı. O, şöyle diyendir:

Söyledim ona, ancak o inkâr etti, bazı hâllerimi;
Sen Benî Temîm'in boyunlarını tanımaz mısın?
Öyle boyunlar ki, karanlık günde karar kılmaz bir yerde;
Onlar zalim hükümdarın üzerinde dikiliverirler.

Benî Katan b. Nehşel'den birisi de *Habîb b. Büdeyl b. Kurre b. Ubeyd b. Rebîa b. Abduamr b. Katan b. Nehşel*'dir. Onun çocuklarından birisi Ebü'l-Haccâc b. Vaddâh b. Habîb b. Büdeyl'dir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Habîb b. Büdeyl Ebû Câfer'in [Mansûr] zamanında bazı vilayetlere vali olarak tayin edilmişti. Dedi ki: O Zeyd b. Katan b. Nehşel'in çocuklarındandır. Kendisi Ebû Câfer'in arkadaşlarından birisiydi.

[Hakîm b. Hâris b. Nehîk]

Benî Nehşel'den birisi de Benî Katan'dan olan *Hakîm b. Hâris b. Nehîk*'tir. Hâris, "el-Usayli" lakabıyla anılırdı. Hakîm, Vakît Günü öldürüldü. Vakît Günü, Sa'lebe b. Ukâbe'nin iki oğlu olan Kays ve Teymullah'ın, bir de Sa'b b. Ali b. Bekr'in iki oğlu olan İcl ve Lüceym'in bir araya geldikleri gündür. Bunlara "el-Lehâzim" deniliyordu. Bunlar, saldırmakta olan Benî Temîm'in üzerine saldırmak için bir araya gelmişlerdi. Benî Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe'nin yanında esir olan Nâşib b. Beşâme el-Anberî gönderildi. Nâşib, "Kuşkusuz onlar size karşı silahlanmışlar ve kadınlar tulumları dikmeye başlamış." dedi. Böylece Benî Temîm uyarılmış oldu. İki grup Vakît denilen yerde çarpıştılar. Dırâr b. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre o savaşta yaralandı ve esir edildi. Benî Temîm onun perçemini kesti. Daha sonra Ferz b. Esved b. Şerîk'in inadına onun deve sürüsünü serbest bıraktılar. Çünkü Ferz onun hakkında tartışmış ve kendisinin onu esir alanlardan biri olduğunu iddia etmişti. Bunun üzerine Ebû Fedfed et-Teymî şöyle dedi:

Onlar kurtardılar Me'mûm'u, Taysal'in grubundan;
Ve geri verdiler Dırâr'ı, su ile karışık tozun içinde…

Hakîm savaşırken recez bahrinden şu beyitleri söylüyordu:

Ey Mâviyye! Korumaya çalışma,
Zirâım kadar genişlikte olan bir yeri,
Saldırı ve savaş ile…

Derken, Virân et-Teymî onun üzerine hamle yaptı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Benî Nehşel'den bir şair şöyle dedi:

Ey Nehşel! Unuttun mu?
İcl'in ve Virân'ın yanındaki intikam hırsını?

Hakîm o gün kavmin en sert adamlarından birisiydi. Savaşırken şöyle derdi:

Her kişi ailesinde sabahlar,
Ve ölüm ona, ayakkabısının iplerinden daha yakındır.

Hakîm öldürülünce Ebü'l-Hâris b. Nehîk el-Usaylî onun için şu mersiyeyi söyledi:

Ey Hakîm! Vakît Günü, ölüm anında,
Dayım ve amcam feda olsun sana;
Esirlerin serbest bırakılması ve süvarileri öldürmek gibi,
Şerif insanların en hayırlı işlerini yerine getirdin;
Ey kır saçlı adam! Dilim tutuldu,
Benî Dârim'den ölüm haberin gelir gelmez…
Beni kör etti, iki gözümün ağlayışı;
Ve sağırlık oluşmaya başladı, kulaklarımda.
Delikanlımız Hakîm'den sonra,
Çocuklarını küçükken öldürmek isteyenler,
Artık öldürsünler, istedikleri kadar…
Bir delikanlı ki, annesi onu kaybettirmedi akrabalarından,
Ayın gizli olduğu bir gecede bile…
Ülkeleri dolaşır ve büyük orduları yönetirdi.
Ve bayrak üzerindeki şahin gibi sabahlardı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hizlak b. Nu'aym b. Rebî b. Uteybe b. Hâris el-Yerbûî, Benî Kays b. Sa'lebe'den olan İbn Kerşâ ile karşılaştı. Onun adı

Ullaka idi. Yanında da Bistâm b. Kays'ın kardeşi Selîl b. Kays vardı. Bistâm b. Kays, Zü'l-Ceddeyn'in torunudur. Bunlar İbn Uteybe'ye göründüler. İbn Uteybe'nin yanında, eşi ve aynı zamanda Dırâr b. Amr ed-Dabbî'nin kızı olan kadın da vardı. Hemen Benî Yerbû'dan yardım istedi. İki grup orada çarpışmaya başladı. Benî Katan'dan olan İbn Kerşâ ve Selîl b. Kays b. Übey en-Nehşelî birer birer esir edildiler. Bazılarına göre İbn Kerşâ aynı zamanda Şeybân kabilesindendi. Nehşel b. Harî bu konuda şöyle dedi:

Yerleşti evlerimizin ortasına, İbn Zü'l-Ceddeyn, sıcak bir günde;
Kerşâ ise, zincirlerde ve bakır halkalardaydı.
Öyle bir gün ki ateş olmadığı hâlde,
O günün sıcağında ısınanlar, sanki közlerin üzerindeydiler.
Sabrettik, haykırıncaya kadar;
Kuşkusuz kötülükler, ancak sabırla dağıtılır.

Kays b. Übey şöyle dedi:

Bistâm'ın kardeşi olan bu Selîl, toz-toprak içinde bir esirdir;
Bir de Kerşâ'nın oğlu Ullaka…

Uteybe, Gabît Gününde[89] -Gabîtü'l-Medre'de- Bistâm'ı esir edene kadar ısrarcı oldu. Şöyle ki: Birbirleriyle komşu olan Bistâm b. Kays, Mefrûk b. Ömer ve Havfezân b. Şerîk -Havfezân b. Şerîk'in adı Hâris'tir. Ona Havfezân denilmesinin sebebi, Kays b. Âsım'ın arkasından mızrak sokmasıydı. Bunlar Cüdûd Gününde Sa'lebe b. Yerbû'a akınlar yapmışlardı- Sa'lebe b. Hadî b. Fezâre ve Sa'lebe b. Sa'd b. Zeybân bir araya geldiler; Benî Mâlik b. Hanzale'nin üzerine gittiler ve onların develerini aldılar. Develere bindiler; yanlarında Uteybe ve Benî Yerbû'un süvarileri de vardı. Gabîtü'l-Medre[90] denilen yerde savaştılar. Uteybe Bistâm b. Kays'ı esir almak için sıkıştırdı. Sonunda onu esir aldı. Bistâm kendisini fidye ile kurtardı. Cerîr bir şiirinde şöyle der:

Geri aldılar Bistâm'ı, süvarilerimiz;
Ve Develerini Haccâr ailesine emanet ettiler.

89 el-Gabît, Feyd ile Kûfe arasında bulunan ve Benî Yerbû'a ait olan bir topraktır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

90 Aslında el-Gabît bir vadinin adıdır. Gabîtü'l-Medre Günü ise, Şeybân ve Temîm kabilelerinin savaştıkları ve Şeybân kabilesinin galip olduğu bir gündür (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (غبط) maddesi). (çev.)

Bistâm ayrıca A'şâş Günü de esir alınmıştı. Ancak kendisini kurtaracak bir fidye vermemiş; Benî Yerbû onu serbest bırakmıştı. Bu esaret, Uteybe'nin onu esir almasından önceydi. Cerîr bu konuda şöyle diyor:

Isırdı İbn Zü'l-Ceddeyn bir yıl boyunca,
Evlerimizin ortasında, zincirlerini ve endamını…

Bekr b. Vâil bugünde Benî Yerbû'un üzerine akın yapmış ve A'şâş denilen yerde karşı karşıya gelmişlerdi.

Benî Katan b. Nehşel'den birisi de *Kübeyş b. Câbir b. Katan*'dır. Kübeyş, Kelb kabilesinden olup esir edilen ve Zürâre'ye ait bir cariye olan Rüşeyye ile zina yaptı. Bu şekilde Kübeyş'in *Berğûs b. Kübeyş* ve *Kelb b. Kübeyş* adında çocukları dünyaya geldi. Kelb, [şair] Hutay'e'nin annesiyle evlendi. Bunun üzerine Hutay'e şöyle dedi:

Gördüm seni kadınlar arasında, beni kötü yaptın;
Ve çocukların babasını… O da mecliste kötü oldu.

Bundan kastı Kelb'dir. Onun soyu devam etmemiştir.

Yine Benî Katan'dan birisi *Dehmâ el-Mücellele*'dir. Şiiri güzel, güçlü ve sert olduğu için böyle isimlendirilmiştir. Kendisi iyi güreş tutardı.

Onlardan birisi de Ebü'l-Gûl'dur. [91] Ebü'l-Gûl, İbnü'l-Mukaffa'ın arkadaşıdır. İbnü'l-Mukaffa ona mersiye söylemiş ve elli yıl sonra karısını boşamıştır. Kendisine, "Elli yıl beraberlikten sonra mı eşini boşadın?" denilince, İbnü'l-Mukaffa, "Vallahi uzun beraberlik dışında hiçbir kabahati yoktu." dedi.

Hâzim b. Hüzeyme

Benî Sahr b. Nehşel'den birisi de Hâzim b. Hüzeyme b. Abdullah b. Hanzale b. Nadle b. Hursân b. Mutlık b. Sahr b. Nehşel el-Kâid'dir. Künyesi "Ebû Hüzeyme" idi. Ebû Hüzeyme, Mülebbed b. Harmele el-Hâricî'yi öldüren adamdır. Huyu güzel bir adamdı. Horasan ve Umân'a vali yapıldı. Nihayet Bağdat'ta vefat etti. Ebû Câfer Mansûr onun vefatı üzerine taziyeleri kabul etti.

---

91 Orijinal metnin hamişinde Ebu'l-Gavl'in adının "Albâ b. Cevşen" olduğu yazılmıştır.

Hâzim b. Hüzeyme'nin *Hüzeyme*, *Abdullah*, *Şu'ayb*, *İbrahim* ve *Musa* adlı oğulları vardı. Hüzeyme'nin künyesi "Ebû Musa" idi. Bağdat'ta Cisr'e yönetici yapıldı. Onun konağı "Bâbü'l-Cisr" denilen yerdeydi.

İbrahim, Müeyyed b. Tarîf eş-Şârî'yi öldürdü. Musa b. Hüzeyme Vâsıt'a vali yapıldı ve bir oğlu onu öldürdü. O sıralarda, Me'mûn'un hilafeti döneminde Umâre b. Akîl b. Bilâl b. Cerîr b. Atıyye Bağdat'a gelmişti. Temîm b. Hüzeyme'nin yanına geldi; ancak Benî Temîm ona bir iyilikte bulunmadılar. Sonra Hâlid b. Yezîd b. Mezyed'in yanına geldi; Hâlid ona ikramda bulundu ve her yıl verilmek üzere ona 1.000 dinar tahsis etti. Bunun üzerine şöyle dedi:

Eğer azalırsa Hâlid'in dirhemleri, onu bırakacak mıyım?
O takdirde ben kötü bir adam olurum.
Keşke Hâlid, iki hırkasıyla bizim olsaydı,
Ve Temîm'in zenginliği Bekr'in olsaydı keşke…
O zaman yüzü ak birisi benim kavmimde olurdu;
Ve Bekr kabilesinde de en kederli bir karanlık oluşurdu.

Onlardan birisi de Şair *Ebü'l-Garîze*'dir. O, Kesîr b. Abdullah b. Mâlik b. Hübeyre b. Sahr b. Nehşel'dir. Kendisi Müslüman olup Muâviye b. Ebû Süfyân'a yetişmiştir. Benî Tağlib'den esir alınan Ğarize ise ninesidir.

Ebân b. Dârim'in çocukları *Mürre b. Ebân*, *Rebîa b. Ebân*, *Seyf b. Ebân*, *Sa'd b. Ebân*, *Abdullah b. Ebân*, *Ma'kıl b. Ebân* ve *Yesâr b. Ebân*'dır.

Onlardan birisi Semerkand'ın yöneticisi *Sevre b. Hur b. Nâfi b. İrbâd b. Sa'lebe b. Sa'd b. Seyf b. Ebân*'dır. Künyesi "Ebü'l-Alâ" idi. Kendisi, Katarî b. Fücâe'nin karşısında olan Süfyân b. Ebred'in ordusunun içindeydi. Horasan'da Cüneyd b. Abdurrahman ile beraberdi. Cüneyd onu yönetici yapıp 20.000 askerin başında görevlendirdi. Ebü'l-Alâ Türklerle karşı karşıya geldi. Yolu kesilip kuşatıldı; kendisi ve tüm arkadaşları öldürüldü. Onun kardeşi Sevvâr b. Hur İbnü'l-Eş'as ile beraberdi.

Benî Menâf b. Dârim'den birisi, *Hakîm b. Ebû Kerşâ*'dır. Kendisi şair olup Basra'nın Sarak bölgesinde tutuklandı. Bunun üzerine Akra' adında bir kardeşi çölden geldi; Ferezdak'ın babası Gâlib'in kabrine gelip ona sığındı ve Ferezdak'a, "Kadeşim Hakîm hakkında konuşman için gelip senin

babanın kabrine sığındım." dedi. Ferezdak onunla ilgili konuştu ve kardeşi hapisten çıkarıldı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Bitkin bir adamın davetiyle davet etti İbn Ebû Kerşâ;
Ve sığındı, Gâlib'in kabrindeki taşlara.
Ben ona, "Sabırlı ol; kuşkusuz savacağım;
Her taraftan sana gelen kötülüğü" dedim.
Hakîm'in oğlu bir çağrıda bulundu.
Sonra, Menâf ve Hârib'den olan her hırsız için kabullendi.

[Muhammed b. Ribât]

Benî Cerîr b. Dârim'in Benî Züheyr b. Fukaym boyundan birisi de Muhammed b. Ribât'tır. Künyesi "Ebû Ribât" idi. Haccâc zamanında Hakem b. Eyyûb için Basra şurtasının başındaydı. Şöyle ki: Bir ara Muhammed b. Ribât, Şam'dan gelirken Haccâc'ın kız kardeşi Zeyneb ile arkadaşlık yapmış ve sohbetinde bulunmuş. Zeyneb, onun için Hakem ile konuştu. Hakem de onu şurtanın başına getirdi. Muhammed b. Ribât ani bir şekilde Basra'da vefat etti. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Ah! O Cumartesi gecesi, attı göğsünü,[92]
Temîm'in üzerine, sonra da yaygınlaştı tüm Mudar'a…
Muhammed ve Vekî… İki yıl yoktur aralarında;
Hayret; sanki zaman, bela yağdırmaktadır insanlara…

Muhammed b. Ribât'ın çocuklarından *birisi Ribât*'tır. Onun lakabı Derset'tir. Derset, Temîm kabilesinin en ileri gelenlerindendir. Künyesi "Ebû Saîd"dir.

Onlardan birisi de Benî Mev'ele'den Garik'tir. Ebû Musa onlarda Ebû Bürde'nin sütünü emmiştir. Böylece Ebû Musa, Garik'in sütkardeşi oluyordu. Garik'in annesi de Benî Dehdâhe'dendir. Ebû Şeyh b. Garik de Benî Temîm'dendir. Süleyman b. Abdülmelik'in yanına elçi olarak gitmiştir. Onun soyu devam etmiştir.

92 Bu iki beyit, Vekî b. Esved ve Muhammed b. Vekî'in mersiyeleridir. Cumartesi gecesi öldürülmüşlerdi. (çev.)

Birisi de *Şemmâh b. Alkame b. Ebû Şeyh b. Garik*'tir. Şemmâh da Benî Temîm'in ileri gelenlerindendi. O da Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gitti. Soyu devam etmektedir. Bilâl b. Ebû Bürde ona ikramlarda bulunurdu. Kendisi güçlü bir adam olup güreşirdi. Aneze kabilesinden "Câhil" adında bir adamla güreşti. Şair şöyle dedi:

Sen bizden, Câhil denilen bir adamla karşılaştın;
Ve karşılaştın bizden, bahadır bir adamla;
Boyun yönünden senden daha kuvvetli ve daha serttir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Dediklerine göre Benî Teym er-Ribâb'dan olan Mev'ele b. Fukaym b. Cerîr b. Dârim, "Benî Şu'â'a" denilen bir boydandırlar. Ferezdak Şemmâh hakkında şöyle dedi:

Eğer kavmimin cahillerinden olsaydı, mazur görürdüm onu;
Fakat o, Şu'â'a kabilesinden olan kırmızı bir köledir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Denildiğine göre Ebân b. Dârim, Tay kabilesinden olan Sünbüs'ün bir koludur. Şair şöyle dedi:

Ekin bollaştığı zaman Dârim'den oluyorsunuz;
Fakat Sünbüs'ten oluyorsunuz, ortalık çoraklaştığında.

Onların yerleşim yerleri Kûfe'dedir. Basra'da onlardan kimse bulunmamaktadır. Kûfe'de kilise tarzında bir mescidleri vardı. Şair şöyle dedi:

İsa'nın Rabbi için namaz kılıyorlar Müslümanlar;
Benî Ebân da haça secde ediyorlar.

Benî Tuheyye'nin Nesebi

Onlar Ebû Sûd ve diğerlerinin torunlarıdır.

Ebû Sûd b. Mâlik b. Hanzale'nin çocuklarından *Rebîa b. Ebû Sûd*ve Abdüşems'tir. Bu ikisinin annesi Reyta bt. Kays b. Hanzale'dir. Bir diğeri *Mâlik b. Ebû Sûd*'dur. Onun annesi Kisâf'tır ve onlar anneleriyle bilinirler.

Rebîa b. Ebû Sûd'un *Şeybân b. Rebîa*, *Şihâb b. Rebîa*, *Hubâş b. Rebîa* ve *Hubeyş b. Rebîa* adlarında çocukları vardı.

Şihâb'ın *Züheyr b. Şihâb* ve *Mâlik b. Şihâb* adlarında çocukları vardı.

Züheyr'in *Şeddâd b. Züheyr* ve *Şeytân b. Züheyr* adlarında çocukları vardı. Kûfe'de kendilerine "Benî Şeytân" denilenler onlardır. Onların yerleri Kûfe'de Künâse'nin üstündeydi. Bir de *Sa'lebe b. Züheyr* ve *Ca'ûne b. Züheyr* vardı. Bu ikisinin annesi Meysâ bt. Şabân b. Rebîa b. Ebû Sûd'dur. Bunlar da anneleriyle bilinirler.

Benî Rebîa b. Ebû Sûd'dan birisi de şair *Adl b. Hakîm b. Amr b. Selm b. Şeybân b. Rebîa b. Ebû Sûd*'dur. O şöyle der:

Allah Netle ailesine hayır ihsan etsin;
Netle ailesinden ister yeni yetişen genç olsun ister yaşlı…

Onlardan birisi de *Ukbe b. Süney b. Nehşel b. Şeddâd b. Züheyr b. Şihâb b. Rebîa*'dır. Kendisi mal sahibi ve şerif bir adamdı. Kureyş ona kızlarını vermişlerdi. Ravilerden bazıları bu ismi "Sübey" şeklinde "bâ" ile okumuşlardır. Ancak bu yanlıştır.

Onun çocuklarından birisi *Yahya b. Ukbe*'dir. Cerîr onun hakkında şöyle diyor:

Ey Yahya! Senin için bir ihtiyaç var mı hayatında?
Bir beladan ve erken gelecek bir rezaletten önce…
Teslim ettin anneni, ayaklarından çekildiği zaman;
Ve hedef yaptın onu, her ok atana…

Abdüşems b. Ebû Sûd'un *Huneyf b. Abdüşems*, *Mev'ele b. Abdüşems*, *Aşîr b. Abdüşems*, *Feyyâd b. Abdüşems*, *Avf b. Abdüşems*, *Kays b. Abdüşems* ve *Amr b. Abdüşems* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi, Hâcib b. Zürâre'yi kurtaran *Âmir b. Huneyf*'tir. Bir adam onu öldürmek için üzerine hamle yapmış; Âmir de adamı yaralayıp Hâcib'i kurtarmıştı. Bu durum, Hâcib b. Zürâre'nin, Şu'ab Günü Mâlik b. Seleme b. Kuşeyr Zü'r-Rukaybe'ye esir olmasından önceydi.

Mâlik b. Ebû Sûd'un *Harmele*, şair *Muray* ve *Kısâf* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de *Damûs el-Aslâ b. Kısâf*'tır.

Hubeyş b. Mâlik b. Hanzale'nin, *Avf b. Hubeyş* ve *Durayd b. Hubeyş* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de *Husayn b. Emîn b. Üsâme b.*

Züheyr b. Yezîd idi. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib (as) şehid edildiği zaman kendisi Ubeydullah b. Ziyâd'ın şurta teşkilatının başındaydı.

Avf b. Mâlik b. Hanzale'nin çocuklarından birisi *Sübey b. Avf*'tır. Onun annesi, Benî Dabbe'den Unâk bt. Sırma b. Zeyd'dir. Bir diğeri *Su'ayde b. Avf*'tır. Onun annesi Fitr bt. Rebîa b. Rüşdân b. Kays b. Cüheyne'dir. Rüşdân'ın ismi "Gayyân" idi. Resûlullah (sas) ona "Rüşdân" ismini vermişti. Bir diğeri de *Üsâse*'dir. Onun annesi Teym kabilesindendir. *Kuray b. Avf* ve *Hassân b. Avf*. Bu ikisinin annesi Huzzâ bt. Rebîa b. Mâlik idi. Babasının vefatından sonra onunla evlendi. *Hâris b. Avf* ve *Rebîa b. Avf*. Rebîa küçükken vefat etmişti.

Su'ayde b. Avf'ın -Su'ayde'nin adı Hâris'tir- *Ubeydullah b. Su'ayde* ve *Cüşem b. Su'ayde* adlarında çocukları vardı.

Benî Tuhayye'nin nesebi burada sona erdi.

[Sicf ve Huntef]

Rebîa b. Mâlik b. Hanzale'nin *Uceyf b. Rebîa*, *Mâlik b. Rebîa* ve *Vehb b. Rebîa* adlarında çocukları oldu. Uceyf'in çocuklarından birisi *Sicf*'tir. Deniliyor ki: O Sicf b. Sa'd b. Avf b. Züheyr b. Mâlik b. Rebîa'dır. Kendisi şerif bir insandı. Bir tarla konusunda Ebû Musa el-Eş'arî'den zulüm görerek Ömer b. Hattâb'ın yanına gelmişti. Ömer b. Hattâb'a, "Ey Müminlerin Emîri, Ebû Musa'nın zulmü karşısında nefsimi üç şeyden birisini yapma konusunda serbest bıraktım: Ya kendimi öldürecektim; ya müşriklere katılacaktım veya yanına gelecektim." dedi. Bunun üzerine Ömer Ebû Musa'ya, "Yazık sana ey Ebû Musa; az daha adamı dinden çıkaracaktın; ona karşı adil davran." dedi. Cemel Günü Âişe (ra) ile birlikte savaşırken öldürüldü.

Sicf'in Huntef b. Sicf adında bir çocuğu vardı. Onun annesi, Benî Gaber'den Tenhâ bt. Yezîd'dir. Huntef'in künyesi "Ebû Abdullah" idi. Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanında çok değeri vardı. Ubeydullah onun evini inşa etti. İbnü'z-Zübeyr fitnesi çıkınca ve Hubeyş b. Dülce el-Kaynî de Medine'nin üzerine gelince Hâris b. Abdullah el-Kubâ, Huntef için bir sancak bağladı. Huntef, Hubeyş'in karşısına dikildi ve onu Rebeze'de öldürdü.

O gün Haccâc b. Yusuf ve babası hezimete uğradılar. Daha önce Rebeze Gününün haberini yazmıştık. Huntef şöyle dedi:

Sürekli onlara iyilikte bulundum; onlar için şiir yazdım;
Ve eyerden sonra keçe serdim.
Nihayet Merc Gününde onları öldürünceye kadar.

Bu şiirinde Râhit'in Merc'ini kastediyor. Huntef Şam'a gitmek üzere Vâdi'l-Kurâ'ya gelince bir kadın su-i kastte bulunarak ona zehirli bir yemek getirdi. Huntef o yemekten yedi ve Vâdi'l-Kurâ'da vefat etti. Huntef'in grubundan bir adam şunları söyledi:

Ağlasın Temîm'in gençleri ve yaşlıları;
Huntef'in üzerine… Akıtsınlar kanlarını süvariler…
Ve Yesrib'de kendilerine, göğüslerini ısıtan hüzün isabet eden,
Kureyş'ten adamlar da ağlasın…
Yetimlerle dullar da ağlasın kederlerine;
Vâdi'l-Kurâ'da onun kabirlerini korudukları zaman…

Huntef'in *Ebû Bekr* adında çocuğu vardı. Zâviye Gününde İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü. Soyu devam etmemiştir.

Benî Mâlik b. Rebîa'dan birisi de *Abbas b. Abdullah* idi. Kendisi Hâricî idi. Ubeydullah b. Ziyâd onu yakaladı. Ancak Huntef onun için Ubeydullah ile konuştu. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyâd Huntef'e, "Yerin dübürüne otur" dedi. Huntef, "Allah Allah, yerin neresi onun dübürüdür?" dedi. Ubeydullah Huntef'in hatırına onu serbest bıraktı.

Onlardan birisi de *Harmele b. Züfer b. Şeytân b. Hübeyş b. Hazn b. Uceyf*'tir. Elçi olarak Resûlullah'ın (sas) yanına gitti. Resûlullah'ın (sas) ayaklarının altından bir avuç toprak aldı ve ailesine getirdi. Toprağı bir keseye koydu; sonra onu mescidine koyup üzerinde namaz kılıyordu.

Onlardan birisi de *Vebere b. Züfer b. Şeytân*'dır. Rey şehrinde ilk şehit edilenlerden birisidir.

Onlardan birisi de *Abâye el-Uceyfî*'dir. O şöyle diyen bir adamdır: "Kötü musibetler olmasaydı, çocuklarıma birbirleriyle tartışmalarını emrederdim. Çünkü uzun süreli bir suskunluk dil için bir bağdır."

Ka'b b. Mâlik b. Hanzale'nin *Mutî b. Ka'b*, *Aylân b. Ka'b* -ona Mutammi ve Aylân denilirdi- *Hilâl b. Ka'b*, *Dükeyn b. Ka'b*, *Ecdâ b. Ka'b*, *Bişr b. Ka'b*, *Abbâd b. Ka'b* ve *Güveys b. Ka'b* adlarında çocukları vardı. Benî Ka'b'da hırsızlar vardı. Şair şöyle dedi:

Eğer Ka'b b. Mâlik'in komşusu isen ve malın varsa,
Teslim etme, kendinden başka kimseye malını!
Yürüyorlar her akşam; Gadâ ormanının kurtları;
Komşularına doğru ve onlara tehlikeler getiriyorlar.

Onlardan bir hırsız vardı; kendisine Güveys deniliyordu. Şair onun hakkında şöyle demiştir:

Kurtarsın Allah seni, kılıçtan ve
Bohçaların fatihi Güveys'ten.

Zeyd b. Mâlik'in *Bekr b. Zeyd* ve *Haraka b. Zeyd* adlarında çocukları vardır.

Onlardan birisi de *Şemmâh b. Muzhir b. Mâlik b. Zeyd b. Hanzale*'dir. Kendisi şerif bir adamdı.

Bir diğeri *Selmâ b. Kayn b. Âmir b. Bekr b. Zeyd*'dir. [93] Kendisi Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır.

[Ya'lâ b. Ümeyye]

Onlardan birisi de Ya'lâ b. Ümeyye[94] b. Ebû Ubeyde b. Hemmâm b. Hâris b. Bekr b. Zeyd'dir. Ya'lâ, Benî Mâzin b. Mansûr'dan olan annesi Münye bt. Hâris b. Nüseyb'e nispet edilmektedir. Ya'lâ, Benî Nevfel b. Abdümenâf'ın anlaşmalısıydı. Mekke'ye yerleşmişti. Annesi, Utbe b. Gazvân'ın halasıdır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ya'lâ muhacirlerdendi. Mekke'nin fethi günü babasıyla birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve babasına, "Resûlullah'a hicret üzere biat et." dedi. Resûlullah (sas), "Fetihten sonra hicret yoktur." dedi. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) amcası Abbas'tan şefaatçi olmasını

93 Orijinal metnin hamişinde "Selmâ b. el-Kayn rahimehullah" şeklinde not yazılmıştır.
94 Yine orijinal metnin hamişinde "Ya'la b. Ümeyye rahimehullah" şeklinde bir not yazılmıştır.

istedi. Abbas [şefaat için] geldi fakat Resûlullah (sas), "Amcama itaat ederim, ancak fetihten sonra hicret yoktur" dedi. Doğru olan kavle göre sözü edilen adam Abdurrahman b. Safvân idi. Babasıyla geldi ve Abbas'ın şefaatçi olmasını istedi. Resûlullah (sas) vefat edince Ebû Bekr Ya'lâ'yı Yemen'e vali tayin etti. Ya'lâ bir zaman orada valilik yaptı ve Zübeyr b. Avvâm'ın kızıyla evlendi. Ya'lâ'nın, Osman b. Affân'ın (ra) yanında büyük bir değeri vardı. Osman onunla ve Zeyd b. Sâbit'le (ra) istişarede bulunurdu. Şair şöyle dedi:

[Osman] insanların sıkıntı çektikleri bir konu için,
Ya'lâ ve Zeyd b. Sâbit'i çağırdığında,
Hayra işaret ederlerdi, onun iki arkadaşı.
Ve çağrılıp da cevap veren bir hikmet üzere olurlardı.

Anlattıklarına göre bir gün Ali b. Ebû Tâlib Osman b. Affân'ın kapısının yanından geçti. Bir de ne görsün, Ya'lâ b. Münye'nin büyük bir katırı orada duruyor. Ali b. Ebû Tâlib (ra), "Bu katır kimin?" dedi. Kendisine, "Ya'lâ'nındır." denildi. Bunun üzerine Ali Ya'lâ için, "Ömrüme yemin olsun ki, bu adam malı Osman döneminde kazanmıştır." dedi.

İbn Sa'd dedi ki: Ya'lâ Mekke'de fetva veriyordu. Ömer'den (ra) rivayette bulunmuştur.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bana Abdullah b. Mübârek anlattı; dedi ki: Ya'lâ Osman döneminde Medine'ye geldi. Ebû Süfyân b. Harb onun yanına geldi. Ya'lâ ona 10.000 dirhem verilmesini emretti. Ebû Süfyân Hind'in yanına geldi ve "Bu parayı al ve bana enseni göster." dedi. Hind ise, "Benim ensem senin ensenden daha hayırlıdır. Senin ensen siyah, benim ensem ise beyazdır." dedi. Ebû Süfyân çok siyahtı. Ya'lâ, bir asker olarak Âişe'ye (ra) devesini veren kişidir. Ali b. Ebû Tâlib, "İnsanlar içinde en çok kendisine itaat edilen birisiyle (Âişe'yi kastediyor), insanların en zenginiyle (Ya'lâ b. Münye'yi kastediyor), en cömerdiyle (Talha'yı kastediyor) ve en cesuruyla (Zübeyr'i kastediyor) imtihan edildim." demiştir. Cemel vakasını anlatırken de bunu anlattık.

Abdullah b. Ya'lâ b. Münye şair idi. Amr b. Ebû Rebîa, Ya'lâ b. Münye'nin kızı hakkında şöyle diyor:

Geçtin, fakat
Takılmadın Harem'in atlasına.

Abdullah b. Ya'lâ'nın, Benî Abdullah b. Gatafân'dan Târık'ın kızlarından Zeyneb adında eşi vardı. Zeyneb güzel bir kadındı ve vefat etti. Abdullah b. Ya'lâ, Mekke'ye yakın bir yer olan Uleyb'e gelir ve şöyle derdi:

Ey Zeyneb! Senin deden gitmedi mi, kabileyle birlikte?
Hey! Ne kadar da güzeldir, o kaybolan sevgili!
Uzak durma, cimrilik yaparak yüzünü toprağa değdirmekten;
Zira bütün sağlar bir gün gelip çürüyecekler.
O gittiğinde onunla karşılaşmadım.
Zeyneb'i bıraktım, gitti; ben mi gideyim onunla, isteyerek?
Girdiğimde, bilinmez oldular kapılar bana;
Ve "Hey! Bugün Zeyneb ayrıldı, gitti" dediler.

Yine şöyle demiştir:

Ey Rabbim! Arafât'ta duran hacılar hürmetine,
Mina'da ve Muhassab'da yatmaları hürmetine,
Melh ve Uleyb'e su verme Allah'ım!
Onlar sebebiyle Zeyneb öldüğü için…

Yemen'de, "Benî Şihâb" diye çağrılan Ya'lâ b. Münye'nin köleleri vardı. Onların orada hatıraları vardır. Onlar Araplara nispet edilirlerdi.

Kelbî dedi ki: Osman öldürüldüğünde Ya'lâ onun Yemen valisiydi. Hemen malları getirdi ve develeri Ebtah'ta çökertti. Sonra, "Kim Ali ile savaşmaya giderse bu mallardan alsın." dedi.

Suday b. Mâlik b. Hanzale'nin *Sa'lebe b. Suday*, *Âmir b. Suday* ve *Aysâme b. Suday* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Ca'd b. Âmir b. Mâlik b. Sa'lebe*'dir. Cerîr b. Atıyye onun hakkında şöyle diyor:

Bizdendir, Suday b. Mâlik'i yorgun düşüren;
Ve Cu'âde'den bir kuş uçuran adam…

Ca'd denilen adam, Âkıl Gününde Sımme el-Cüşemî'yi esir alan kişidir. Sımme, Benî Ca'd ailesinde esir idi. Bunun haberini daha önce zikrettik. Sa'lebe b. Hâris b. Husbe b. Eznem, Ca'd'ı öldürdü.

Onlardan birisi de şair *Merrâr b. Münkız b. Ubeyd b. Âmir b. Suday b. Mâlik b. Hanzale*'dir. O şöyle der:

Karnın kılıfına gelince, onu doldurmak sana yetmelidir.
Ve işlerin kötüsünden uzak durmak da sana yetmelidir.

Yerbû b. Mâlik'in, *Ukayl b. Yerbû* adında bir çocuğu vardı.

Ukayl'ın de *Sabre* adında bir çocuğu vardı.

Benî Arâde de Benî Ukayl'dandır. Bunlar Hasan'ın [el-Basrî] arkadaşı olan Amr b. Ubeyd'in mevlalarıdır. Amr b. Ubeyd'in soyu devam etmemiştir. Basra'da, Benî Arâde'nin soyu vardır. Onlar da Benî Adeviyye'den idiler. Benî Adeviyye'den birisi de Ferezdak'ın zikrettiği Kerdem'dir. Şöyle der:

Ömrüne yemin olsun ki biz Habîb b. Muhsin'i kınamadık;
Fakat kınadık, Kerâdimlerin yanaşmalarını.

Benî Yerbû b. Hanzale'nin Nesebi

Yerbû b. Hanzale'nin çocukları sekiz kişidir. *Riyâh b. Yerbû*: Bunun annesi, Teym kabilesinden Ümmü Kıtâl b. Abdullah b. Amr b. Lüey'dir. Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: Onun annesi Benî Teym er-Ribâb'dan Zulefâ'dır. *Sa'lebe b. Yerbû*, *Hâris b. Yerbû*, *Amr b. Yerbû* ve *Subeyre b. Yerbû*: Bunların annesi Sa'fâ bt. Ganm b. Ma'n'dır. Bunun oğullarına "el-Ahmâl" denilirdi. *Küleyb* ve *Güdâne*: Bu ikisinin annesi Kays b. Mâlik b. Zeydümenât'tan Rekâş bt. Şehbere'dir. *Anber b. Yerbû*: Annesi Harâm bt. Zeyd b. Beşe b. Anber b. Amr b. Temîm'dir. "el-Ahmâl" diye bilinenler Sa'lebe, Amr, Subeyre ve Hâris'tir. "el-Ukad" diye bilinenler de Küleyb b. Yerbû, Güdâne ve Anber idi. Bunlar Riyâh'a karşı akitleşmişlerdi.

Riyâh b. Yerbû'un *Hemmâm b. Riyâh*, *Hermî b. Riyâh*, *Himyerî b. Riyâh*, *Zeyd b. Riyâh*, *Abdullah b. Riyâh*, *Münkız b. Riyâh*, *Humme b. Riyâh* ve *Câbir b. Riyâh* adlarında çocukları vardı. Hemmâm, Humme, Câbir ve Abdullah'ın anneleri, Ta'cüz bt. Gâlib b. Hanzale'dir. Zeyd'in annesi Acmâ

bt. Muâviye b. Şerîf b. Cerve b. Üseyyid b. Amr b. Temîm'dir. Hermî ve Münkız'ın annesi Zalâme el-Fehmiyye'dir. Himyerî'nin annesi Amre bt. Kays b. Hanzale'dir. Bir diğer oğlu *Ka'b b. Riyâh*'tır.

Suhaym b. Vesîl[95]

Benî Himyerî'den birisi, şair Suhaym b. Vesîl[96] b. Amr b. Cüveyn b. Üheyb b. Himyerî'dir. O şöyle der:

Sizin anneniz kölelerden olduğu hâlde,
Bir kavmin ulularının yüceltilmesine üzülüyor musunuz?

Yine şöyle demiştir:

Zamanda ve günlerde değişiklik olduğunu görüyorum;
Hayrın ilk vaziyeti, beraber yaşadıklarınızdır.

Yine şöyle demiştir:

Ben sürgünün ve zor yolların yolcusuyum;
Tanırsınız beni, sarığı bıraktığım zaman.
Görmedin mi, ben bir Himyerî'nin yanındaydım;
Tıpkı inin ortasındaki aslanın yerinde…
Özrünü kabul ettim, yaşlı deve beni rehin aldığında;
Ya benim deve yavrusuyla ne alıp veremediğim var ki?
Benim gün ortasındaki sağmam ve hileden doğan öfkem,
Zor bir şeydir, içinde süt olup olmadığı bilinmeyen göğüsler için.
Dostlar ne istiyorlar benden,
Kırk yaşımı geçtiğim hâlde?
Benim olgunluk dönemimdir, elli yaşın kardeşi;
Beni akıllandırdı; işlerin takibi…
Riyâh'tır, seleflerimden hayırlı olan kişi;
Tıpkı kılıcın demiri gibi parlak alınlıydı o.
Ne vakit Katan, Zeyd ve Selmâ'ya yönelirsem,
Çoğalmaya başlar, arkamdan sesler.

---

95 ZZ'de "Sehîm" şeklinde harekelenmiş olsa da, RK'nin hamişinde "Süheym" şeklinde kaydedilmiştir. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

96 Orijinal metnin hamişinde "Süheym b. Vesîl eş-Şâir" diye not yazılmıştır.

Osman b. Affân, Semüre b. Karz el-Haffâfî'yi, kaybolmuş veya çöllerde susamış olan develerle ilgilenmesi için görevlendirmişti. Suhaym'ın yanında onlardan bir devenin olduğu haberi kendisine ulaştı. Deveyi istemek için yola çıktı. Ancak Suhaym'ın annesi deveyi ona vermedi. Semüre kadını itti. Kadın yaşlıydı; yere düştü ve dişleri düştü. Huysuz bir adam olan Suhaym, Semüre'nin annesinin dişlerini düşürdüğünü iddia etti. Sonunda Ubeyd b. Gâdıra b. Semüre'ye saldırıp dişlerini kırdı. Adam durumu Osman'a götürdü; Osman Suhaym'ı hapse attı ve "Ya onun ellerini keseceğim ya da ağzından dolayı mağduru razı edecektir." dedi. Yezîd b. Mes'ûd b. Hâlid b. Rib'î b. Hemdel bu işle ilgilendi ve aralarında anlaşma sağladı. Yüz deve götürüldü ve Suhaym hapisten çıkarıldı. Böylece Ubeyd b. Gâdire "Dişleri düşmüş çocuk" anlamına gelen "Mesğûr" lakabıyla adlandırıldı. Ubeyd, aynı zamanda Cerîr'le davalı olan Ömer b. Lece lehine hükmeden kişidir.

Benî Hüceym'den birisi olan Ka'b b. Alfâ, Suhaym'ı hicvederken şöyle demiştir:

Onlar seni terk ettiler;
Şahin görmüş toy kuşundan daha çok pisleyen,
Ve erkek deve kuşundan daha fazla koşan biri olarak…

Suhaym'ın künyesi "Ebü'd-Duâ" idi. O muhadremundandır. Cahiliye döneminde 40, İslâm'da da 60 yıl yaşamıştır. Soyu devam etmiştir. Suhaym İslâmî dönemde Ferezdak'ın babası Gâlib ile övünme ve birbirlerine kötü lakap takma yarışına girerdi. Bazılarına göre Gâlib bu konuda onu susturmuştur. Hirmâzî dedi ki: Suhaym onu susturmuştur. Çünkü Benî Riyâh kabilesinde hükümdarların yemek yedirme âdeti vardı. Ayrıca onların ve kardeşleri olan Benî Yerbû'un sayıları çoktu. Üstelik onların [kazandıkları] savaşları vardı ve güçlüydüler.

[Uteybe b. Sâid el-Fürsân]

Onlardan birisi de Uteybe b. Sâid el-Fürsân'dır. Suhaym "nûn" harfiyle biten şiirini bunun hakkında yazmıştır. Ebü'l-Yakzân dedi ki: [Ferezdak'ın babası] Gâlib, Sav'er denilen yerde Suhaym ile deve kesme yarışına girdi. Gâlib Suhaym'ı yendi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

İyileşmedi, Sav'er Gününde yaralandığından beri,
Arka ayaklarındaki sakatlıktan dolayı…

Vesîl için de Mütemmim b. Nüveyre şöyle der:

Öfkelenerek veya öfkelenmeden, söylediği zaman,
Söylediklerini bana duyurmak için, Zü't-Tıbbeyn'e söyledim.

Rebîa b. Nizâr'ın çocuklarından olan *Kays b. Şurefâ er-Rib'î*, Şu'ab denilen yerde Benî Yerbû'un üzerine akın yaptı. Çarpışmaya başladılar. Bu çarpışmada, Suhaym b. Vesîl er-Riyâhî esir alındı. Bu konuda şöyle der:

Beni esir aldıkları zaman Şu'ab'da, onlara şöyle dedim:
Benim, Zehdem süvarisinin oğlu olduğumu bilmiyor musunuz?

Yine bu çarpışmada Mütemmim b. Nüveyre de esir alınmıştı. Hükümdar olma sırası Benî Yerbû b. Hanzale'ye, sonra Benî Riyâh'a ait idi. Ancak Hâcib b. Zürâre onu Hâris b. Beybe için talep etti. Hâcib, Münzir b. Mâü's-Semâ için, "O Benî Hanzale'nin şeyhidir." dedi. Münzir de hükümdarlığı ona ve onun kavmine vermek istiyordu. Bunun üzerine Benî Yerbû, Münzir'e isyan etmek üzere Tahfa denilen yerde toplandı. Münzir onlara bir askerî birlik gönderdi. Tahfa'da karşı karşıya geldiler ve savaştılar. Münzir'in adamları hezimete uğradı. Ayrıca Târık b. Hasbe b. Eznem, Kâbûs b. Münzir'i esir aldı. Onu Münzir'e gönderdiler. Onlara, işe yarar miktarda develer, köleler ve Benî Temîm'den esirler geldi. Yine Kâbûs b. Münzir'in kardeşi Hassân b. Münzir de esir alındı. Bunun üzerine Amr b. Cüveyn b. Üheyb b. Himyerî ona yetişti ve onu Münzir için serbest bıraktırdı. Ayrıca Benî Yerbû Ebû Mendûse el-Mücâşi'î'yi de öldürdüler. Ebû Mendûse Münzir'in ordusundaydı. Suhaym b. Vesîl bu konuda şöyle diyor:

Allah Tahfa'da, benimle mi indirdi eyerden, mızrağın sahibini?
Nihayet kayıklar arasında düşüp bayılana kadar…
Hani eyerler eğilmişti de, çıplak sürmüşlerdi;
Koşu atlarını, uyluk kemikleriyle…

Ebû Ubeyde dedi ki: Hassân, Suhaym'ın amcası olan Bişr b. Amr'la arkadaşlık yaptı ve onun yanında kaldı. Amr b. Havt b. Sümâ b. Hermî de şöyle dedi:

Şüphesiz ezdik Tahfe Günü, Kâbûs'u,
Bağrışmayı ona hatırlatırım.
Babanın ömrüne yemin olsun ki haberler de çoğalıyor;
Toplumda en iyi kabile Riyâh'tır.
Hükümdarların dinlerini reddettiler; onlar asidirler;
Bir savaş için gayret gösterip de heyecanlandıkları zaman…

Suhaym şöyle dedi:

Ve benim iki amcam savundular sizi, Tahfe Günü;
Dağ gibi harabelerin başlarında…

Cerîr şöyle dedi:

Ve demiri ısırmasını sağladık, Münzir'in oğlu Kâbûs'un;
Zinciri başından savamadığı zaman…

[En Yakışıklı Gençler]

Onlardan birisi de Habîb'dir. O, U'ayfir b. Ebû Amr b. İhâb b. Himyerî b. Riyâh'tır. İnsanların en yakışıklısıydı. Mekke'ye girerken, güzelliklerinden dolayı kadınların saldırısına uğramamak için başlarında bir tülbentle girenlerdendir. Diğer yakışıklı kişiler şunlardır: Zibrikân b. Bedr -Bu zat, Benî Sa'd b. Zeydümenât'tan birisi olan Husayn idi-, Osman b. Hanzale b. Fâtik el-Esedî, U'ayfir el-Yerbûî, Süney et-Tahûrî, Benî Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'nin kardeşi Bürcüd -Bürcüd'ün ismi, Kays b. Hassân b. Amr b. Mezîd'dir-, Zeydü'l-Hayl b. Mühelhil et-Tâî, Amr b. Humeme ed-Devsî, Kays b. Seleme b. Şürahbîl el-Cu'fî, Cerîr b. Abdullah el-Becelî, Zü'l-Kilâ -Bu da Sümeyfa b. Nâkûr el-Himyerî'dir-, Kays b. Hutaym el-Ensârî ve İmruü'l-Kays b. Hucr el-Kindî…

Onlardan birisi de *Matar b. Nâciye b. Zerve b. Hıttân b. Kays b. Evs b. Himyerî*'dir. Bu zat, İbnü'l-Eş'as zamanında Kûfe'ye galip gelmişti. Onunla ilgili haberi daha önce yazdık. İbnü'l-Eş'as öldürüldüğü zaman o kaçmıştı. Şairin aşağıdaki sözüyle o kastedilmiştir:

Kaçtı, nefes kesen bir hızla, iki Riyâhlı adam,
Savaş kızıştığında; birisi Matîr, diğeri Berrâd idi…

Şair "Berrâd" ismiyle, Ebred b. Kurre er-Riyâhî'yi kastediyor. Ebred Kûfe'de Matar ile beraberdi. Bazıları bu zatın "Matar b. Nâcine" -nûn ile- olduğunu söylediler. Ancak insanlar bunun hata olduğunu söylediler. Ne var ki, nûnlu (Nâcine) olması daha doğrudur.

[Attâb b. Hermî b. Riyâh]

Benî Riyâh'tan birisi de Attâb b. Hermî b. Riyâh'tır. Kendisi, hükümdarlık sırasında yer alan birisiydi. Numân b. Şakîka'nın yerine geçecekti. Ridâfetin (sırayla hükümdarlık koltuğuna oturmanın) usulü şöyleydi: Önce hükümdar oturur; onun halefi de sağında otururdu. Hükümdar içtiğinde, halefi de insanlardan önce içerdi. Hükümdar gazaya çıktığında, dönünceye kadar halefi onun meclisinde otururdu. Hükümdarın birlikleri akınlar yapıp ganimet elde ettikleri zaman, halefi ganimetin dörtte birini alırdı. Cerîr bir beytinde bunu kastediyor:

Dörtte birini aldık ve hükümdarlara halef olduk; onlar da çalıştılar;
Ve yarış atları güzel hâle getirdi, tartışmalı yaban darısını…[97]

Hükümdarın yerine geçecek adamın ayrıca bir haraç vergisi de vardı. Halife onu, hükümdara ait ülkenin her tarafından toplardı.

Avf b. Attâb babasından sonra hükümdarın yerine geçecek adamlardandı. Ondan sonra *Yezîd b. Avf* geliyordu. Kendisi Münzir b. Mâü's-Semâ'nın yerine geçecekti. Bu zat Numân b. Münzir'in dedesiydi.

Onlardan birisi de Şair *Ahvas b. Amr b. Attâb*'dır. Ferezdak onlar hakkında şöyle diyor:

Attâb, hükümdarların yerine geçiyor,
Fakat göremezsin onları, hükümdarların kapısının yanında.

Ahvas Amr b. Attâb -bazılarına göre adı Ahvas b. Amr'dır. Bunu iddia edenler Kelbî'den rivayet ediyorlar- şöyle dedi:

---

97 Hem Rk'de hem de ZZ'de beytin ikinci mısrası (وطاب الأجاليب الثمام المُنَزَّعا) şeklindedir. Mısrada yer alan (الأجاليب) kelimesinin anlamı beytin siyakına uygun değildir. Nitekim Cerîr'in *Dîvân*'ında bu kelime (الأحاليب) olarak geçmektedir. Bu kelime yarış için bekletilen atlar anlamındadır. Buna göre *Dîvân*'daki beyit (وطابَ الأحاليبُ الثِمامَ المُنَزَّعا) şeklindedir (bkz. *Şerhu Dîvâni Cerîr*, s. 340) Biz çeviride bunu tercih ettik. (çev.)

Babasız kalasıcalar! Hiç Riyâh ve Ka'b,
Ya da hiç redif (hükümdarın halefi) Mirdâs gibi olur mu?
Fesve'nin oğlu koruyor Ka'b'ı, Ka'b da onu teslim ediyor;
İnsanların en kötüsüdür, Ka'b b. Amr.

Burada kastedilen Ka'b b. Amr b. Temîm'dir.

Onlardan birisi de Ebred b. Kurre b. Nu'aym b. Ka'neb Fârisü'l-Arab'dır. Kendisi [ganimetin] dörtte birini alıyordu. Esved b. Nu'aym b. Ka'neb Kureyşli bir dünürünü ziyaret etmek amacıyla Medine'ye geldi. Onun dünürü ile Benî Leys'ten bir adam arasında bir tartışma oldu. Leysli adam Esved'i öldürdü. Sonra Meysân'a gitmek üzere oradan kaçtı ve Meysân'da öldü. Cerîr ona mersiye söylerken şöyle demiştir:

Yazıklar olsun bir kavme ki, toprağı Esved'in üzerine örtülecek,
Bir kuyu bulunmaz Meysân'da…
Yetiştirdi onu, Ka'neb ailesinden şerif olanlar;
Ve kazandırdı Riyâh ailesine, şeref ve büyüklüğü.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Riyâh'tan birisi de Şair Übeyrid b. Muazzir'dir. O insanların en güzellerinden birisiydi. Ona "es-Sabîhü'l-Fasîh" (güzel ve fesahat sahibi adam) denilirdi. Übeyrid, Şebes b. Rib'î er-Riyâhî'nin hanımı olan Reyyâ'nın yanına gelirdi. Kadın, Kûfe yakınlarında Benî İcl kabilesine ait bir suyun yanında ikamet ediyordu. Benî İcl, kadının yanına gelip onunla konuştuğu takdirde devesini kesecekleri tehdidinde bulundu. Adam bu konuda şöyle dedi:

İcl kabilesi, bineğimi kesmekle tehdit etti beni;
Oysa onlar bineğimi kesecek olanın kurtulamayacağını biliyorlar.
Eğer onu kesecek olurlarsa, kaçacak onlardan hızlıca;
Ayakları ve tırnakları birlikte kanadıkları hâlde…
Devem büyüklerin yerini terk ettiği zaman,
Kahrolsun o yer ve kahrolsun oraya gelenler…
Allah Reyyâ'yı sana doğru sevk etmişti ve sen,
Badiyeye (çöle) hicret eden ilk A'râb değilsin…

Onlardan birisi de *Cenbe b. Târık b. Amr b. Havt b. Selmâ* -ona Selm denilirdi- *b. Hermî b. Riyâh*'tır. Secâh peygamberliğini ilan ettiğinde Cenbe b. Târık onun müezzinliğini yapıyordu.

[Ka'neb b. Attâb]

Onlardan birisi Ka'neb b. Attâb b. Hâris b. Amr b. Hemmâm b. Riyâh'tır. Kendisi süvariydi. Şair Cerîr onun hakkında şöyle der:

Hakem b. Mervân başa geldiğinde,
Ka'neb ve Alhân gibiler onlara getirildiler.

Ka'neb, Mezevvet Gününde, Büceyr b. Abdullah b. Seleme el-Kuşeyrî ile savaştı. Olay şöyle gelişti: Ka'neb ve Büceyr Ukâz'da karşılaştılar. Aralarında bir konuşma geçti; sonunda küfürleştiler. Ka'neb, "Bundan böyle Büceyr'i gördüğümde ya ben onu öldüreceğim ya da o beni öldürecek." diye yemin etti. Aradan zaman geçti. Bir gün Büceyr Benî Anber'in üzerine akınlar yaptı. Benî Anber, Benî Hanzale'den ve Benî Amr b. Temîm'den yardım istediler. Onlar da Büceyr'i takip etmek üzere yola çıktılar. Aralarında savaş meydana geldi.

Sonra hepsi bir araya geldiler. Nu'aym b. Attâb b. Hâris b. Amr b. Hemmâm, Müselllim el-Kuşeyrî'yi mızrakla yaralayıp yere düşürdü ve onu esir aldı. Diğer taraftan, Ka'neb b. Asma b. Ubeyd, Büceyr'in üzerine hamle yapıp onu yaraladı ve onu atından düşürdü. Benî Amr b. Temîm'den Küdâm el-Mâzinî de üzerine atlayıp onu esir aldı. Ka'neb b. Attâb b. Hâris onu Küdâm'ın elinde gördü ve üzerine atladı. Ancak Küdâm ona engel olmak istedi. Ka'neb, "Kafan gider." dedi. Bunun üzerine Küdâm onu bıraktı. Ka'neb hemen Büceyr'e hamle yaptı ve kafasını uçurdu.

Diğer taraftan Benî Yerbû, Büreyklerden iki kişiyi -Büreyk b. Kurt ve Âmir b. Kurt- daha öldürdü. Musaffâ el-Kuşeyrî Amr b. Vâfid er-Riyâhî'yi öldürmüştü. Nu'aym b. Attâb da Mezevvet Günü Musaffâ'yı öldürdü. Ka'neb de Muşakkar'daki Safka Gününde öldürüldü. Benî Şen kabilesinden iki adam onu kuşatıp öldürdüler. Cerîr şöyle dedi:

Gelip görmeliydiler Uteybe'yi, Dârimîlerin hanımları;
Ya da gözleriyle görmeliydiler, süvariler içindeki Ka'neb'i.

Benî Abs kabilesi Benî Rebîa b. Mâlik b. Hanzale'nin üzerine akınlar yaptı. İmdat çığlıkları Benî Yerbû'da yankılandı. Onlar da hemen Benî Abs'ı aramak üzere yola çıktılar ve onlara, Zâtü'l-Curuf denilen yerde yetiştiler. Savaşmaya başladılar. Onlar Şüreyh'i öldürüp Hakem b. Mervân'ın iki oğlu olan Ferve ve Zinbâ'ı esir aldılar. Yine Esed b. Cenâe es-Selîtî, Hakem b. Mervân b. Zinbâ b. Cezîme b. Revâha el-Absî'yi esir aldı. İsme er-Riyâhî, Benî Abs'tan 70 kadar adam öldürdü. Bir ravi dedi ki: Onları Ka'neb b. Attâb b. Hâris er-Riyâhî öldürdü. Bu yüzden bugün ona "Ka'nebü'l-Mübîr" (kan döken Ka'neb) adı verildi. Diğer taraftan, Affâk b. Gallâk b. Kays b. Abdullah b. Amr b. Hemmâm, kendisine ait birkaç deveyi güdüyordu. -Hâris b. Haleze, Gallâk hakkında,

Daha sonra Gallâk ile beraber birkaç süvari vardı.
Ne merhamet vardı ne de kimseyi sağ bırakmak

şeklinde bir beyit söylemiştir- Affâk Benî Abs'ın yanından geçti. Benî Avz b. Gâlib'den olan Vehb'in iki oğlu Şüreyh ve Câbir onu yakalayıp öldürdüler. Bunun üzerine İsme, "Benî Abs'tan yapabildiği kadar adam öldürmeden ne içki içer, ne et yer, ne kadınlara yaklaşır ne de başımı yıkarım" diye yemin etti. O da Şüreyh ve Câbir'i ele geçirdi ve onların boynunu vurdu. Sonra şöyle dedi:

Allah bana fırsat verdi, Benî Abs konusunda;
Artık su içerim ve yüreğim soğumuştur.
Ben [yemin döneminde] yaklaşmazdım, eşime;
Ve içmezdim, bardak içindeki şarabı…
Ve hanım çiçeğiyle ıslatmazdım başımı…

Hutay'e o gün ordunun içindeydi fakat kaçmıştı. O gün hakkında şöyle dedi:

Yürek soğukluğu haberi ulaştı; bize haber verin;
Riyâh'tan öldürdüğümüz kişileri…

Hutay'e o günde, yani Curuf Gününde bunu söylemişti. Diğer taraftan Sarâim Günü Şumeyt b. Zinbâ b. Hâris b. Rebîa b. Zeyd b. Riyâh şöyle dedi:

Ey Abs'i bize soran kişi! Onunla karşılaştığında,
Sarâim'de hangi kabile için kılavuz olduğunu sor.
Biz vurduk boyunlarını orada, Şüreyh ve Câbir'in;
Mızraklar kalkıp inmişti orada…
Ebû Humrân'a haber ver ki, bizim mızraklarımız,
İlişkisini kestiler Gâlib'den ve kalktılar.

Şiirde geçen Ebû Humrân, Urve b. Verd el-Absî'dir. Râfi b. Hüreym bu gün hakkında şöyle dedi:

Biz Curuf Günü galibiyet hükmüyle geldik;
Etrafında taksim edilmeyen esirler vardı.
Ve paslanmıştı kalkan, üzerinde kömür gibi.
Cerîr de Ferezdak'a karşı övünürken şöyle demişti:
Söyle, kasıklarını tıraş eden adama;
Ka'neb ve Alhân gibisini getirin diye…
Ayrıca, Sevbân sabahında, Redif olan Attâb gibisini;
Ya da süvarilerin zehri Ebû Hazre gibisini…
Fuzuli biri değildir, İbn Hannâe.
Ayrıca akranın karşılaşmasında zayıf da değildir.
Mervân'ın oğlu Hakem başa geldiğinde…

Şiirde yer alan Alhân, Abdullah b. Hâris b. Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû'dur. O ve kardeşi Alkame bir deveyi aramak üzere yola çıkmışlardı. Rebîa kabilesinden Guberîler boyundan olanlar onları yakaladılar ve Alkame'yi öldürdüler. Daha sonra Abdullah'ı serbest bıraktılar. Abdullah'ın serbest bırakılmasından önce, Alkame ve Abdullah'ın birlikte öldürüldükleri haberi Benî Sa'lebe b. Yerbû'a ulaşmıştı. Hemen yola çıktılar; yolda Abdullah ile karşılaştılar. Ona kardeşi Alkame'nin öldürülüp öldürülmediğini sordular. Abdullah bunu haber vermedi. Çünkü onlar, Alkame'nin öldürülmesini haber vermemesi şartıyla onu serbest bırakmışlardı. Benî Sa'lebe b. Yerbû'un yola çıkış haberi Benî Gaber'e ulaştı. Onlar o sıralarda [Yemâme'nin] Mülhem kasabasındaydılar. Hemen kalelerine girdiler. Benî Sa'lebe onların hurmalarını yaktılar. Bunun üzerine kalelerden indiler ve savaştılar. Benî Sa'lebe savaşı kazandı. Onlara ait bir su göletinde çok sayıda ölü vardı. Bu yüzden, sıcak bir günde oldukları hâlde göletin suyunu

içmekten sakındılar. Mâlik b. Nüveyre, "Bu taziye yeri ancak şifa verir." dedi; onlar da suyu içtiler. O gün Abdullah b. Hâris Bişr'i öldürdü ve kanını içmeye başladı. Bu yüzden ona "Alhân" (العلهان) denildi. Bugünün adı Mülhem Günüydü.

Ka'neb'in çocuklarından birisi *Yezîd b. Ka'ned b. Attâb*'dır. Kendisi süvari birisiydi.

Onlardan birisi de *Hur b. Yezîd b. Nâciye b. Ka'neb b. Attâb b. Hâris b. Amr b. Hemmâm*'dır. Kendisi Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib'le birlikte yola çıkmıştı. Daha önce ise, herkesten daha fazla Hüseyn'e karşı öfkeliydi. Hüseyn ona, "Sen dünya ve ahirette hürsün." dedi. Hur onunla birlikte öldürüldü. Şair onun için şöyle diyor:

En iyi hür, Benî Riyâh'ın Hur'udur;
O mızrakların gidip gelmesi esnasında hürdür.

Daha önce onunla ilgili haberi yazdık.

Onlardan birisi de *Şerâhîl b. Amr b. Hemmâm*'dır. Şair onunla ilgili olarak şöyle diyor:

Asam ihvandan değildir ki, onu tanıyalım;
Ne de Amr b. Hemmâm'ın oğlu Amr…

Beyitte geçen Asam, Abdullah b. Riyâh'tır.

Kays b. Abdullah b. Amr b. Hemmâm b. Riyâh'ın iki oğlu olan *Ma'kıl* ve *Ukfân* da Benî Şerâhîl'dendir. Ma'kıl b. Kays'ın künyesi "Ebû Rumeyle" idi. Kendisi Kûfe'nin ileri gelenlerindendi. Ma'kıl, Tüster'in fethi münasebetiyle Hürmüzân ile birlikte Ammâr b. Yâsir ile beraber Ömer b. Hattâb'ın (ra) yanına gidenlerden birisidir. Ali'nin (ra) hilafeti döneminde onunla beraberdi. Ali onu Benî Sâme b. Lüey'in yanına gönderdi. Ma'kıl onları öldürdü ve esir aldı. Bununla ilgili haberi daha önce anlattık. Ali b. Ebû Tâlib, Ma'kıl'i şurtasının başına getirmişti. Ukfân vefat etti; Ma'kıl onun için mersiye yazıp şöyle dedi:

Ukfân b. Kays'tan sonra sanki ben,
Bulutun ıskaladığı yer bitkisi gibiyim;

Kurtarmış onu dostları, ölümün tuzaklarından da,
Şarap içmeye başlamıştır.

Ma'kıl, Müstevrid b. Ullefe et-Teymî el-Harûrî ile karşılaştı ve onunla savaştı. Birbirlerini öldürdüler.

[Attâb b. Verkâ]

Onlardan birisi de Attâb b. Verkâ b. Hâris b. Amr b. Hemmâm'dır. Kendisi çok cömert, eli açık ve şerif bir adamdı. Künyesi "Ebû Verkâ" idi. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rey şehrinin sahibi Ferhân dinden çıktı. Attâb ona Muhammed b. Umeyr b. Utârid'i yönlendirdi. Ferhân onu hezimete uğrattı ve onun askerî birliğini tutukladı. Bunun üzerine Attâb b. Verkâ'nın kendisi ona yöneldi; onu öldürdü ve Rey şehrini fethetti. Cerîr, Muhammed b. Umeyr için şöyle dedi:

Neden süvarileri tan etmedin, karşılaştığın gün?
Benî Ukfân'ın süvarilerinin tan etmesi gibi…

Benî Ukfân, Benî Harâm'dan, onlar da Benî Yerbû'dandır. Harâm, Yerbû'dan Benî Anber'in annesidir. Attâb İbnü'z-Zübeyr döneminde İsfahan valisi iken onlar İsfahan'da, Attâb ile beraberdiler. Zübeyr b. Ali es-Selîtî el-Hâricî onun yanına geldi; onunla savaştı ve onu öldürdü. Haccâc, Şebîb el-Hâricî ile savaşmak üzere Attâb b. Verkâ'yı görevlendirdi. Şebîb, Sûku Hakeme[98] Gününde Attâb'ı öldürdü. Onun oğlu Hâlid b. Attâb İsfahan valisiydi.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: İbnü'z-Zübeyr döneminde Attâb b. Verkâ İsfahan ve Rey şehirlerinin yöneticisiydi. Ferhân dinden çıktı; Attâb, Muhammed b. Umeyr'i onun üzerine gönderdi. Ferhân onu yendi. Bunun üzerine Attâb onun üzerine gitti ve onu öldürdü.

Cerîr'in,

Neden süvarileri tan etmedin, karşılaştığın gün?

98 Sûku Hakeme, Kûfe yakınlarında bir yerdir. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

beytinin şerhinde Ebû Ubeyde'den, bu görüşe muhalif olan bir anlatım rivayet edilmiştir. Onu, Benî Abdullah b. Dârim'in nesebini anlatırken zikrettik. Şair, Attâb'a mersiye söylerken şöyle dedi:

Buyur, ey cömert olan ve yaralayan İbn Verkâ er-Riyâhî!
Çöldeki bir kabirde toprağın altına girdiği zaman…
Bir kadın soruyor: Şehirde bir olay olmuş mu acaba?
Hey! Evet Attâb, o genç adam öldürüldü…

Attâb'ın annesinin adı Meysâ idi. Attâb'ın oğlu *Hâlid* insanların en cesurlarından ve en cömertlerinden biri idi. Künyesi "Ebû Süleyman" idi. Bişr b. Mervân döneminde İsfahan ve Rey'e vali yapılmıştı. Bir gün Talhatü't-Talahât el-Huzâî Sicistan'dan gelirken ona uğradı. Hâlid b. Attâb'a, "Bize toprağının iyi ballarından gönder." diye haber gönderdi. Hâlid ona 700.000 dirhem gönderdi. Beytülmalde bundan başka mal da yoktu. O zaman, "Ona bu kadar mal göndermesi değil, yanındaki malın tümünü göndermesi acayiptir" denildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Talha ondan bal hediye etmesini istedi. Hâlid ise, ona 500.000 dirhem gönderdi. Yanında bundan başkası da yoktu. Gönderirken, "Sana bal alacağın kadar bir para gönderdim." diye mektup yazdı. Deniliyor ki: Bunu yapan bizzat Attâb'ın kendisiydi. Bu, Hişâm İbnü'l-Kelbî ve Heysem b. Adî'nin görüşüdür.

Hâlid b. Attâb Haccâc'dan kaçtı. Çünkü Haccâc ona, "Kuşkusuz sen, Şebîb gecesinde babanın yanından kaçtın." diye mektup yazmıştı. Bunun üzerine Hâlid b. Attâb, "Beni görenler bilirler ki, ben kaçmış değilim. Fakat sen ve baban Rebeze Gününde Huntef b. Sicf'ten kaçmıştınız. Üstelik ikiniz, tırnakları kırık olan bir devenin üzerindeydiniz. Allah aşkına, hanginiz arkadaşının arkasındaydı?"

Bunun üzerine Hâlid Şam'a geldi ve Züfer b. Hâris'in yanına sığındı. O da ona koruma sağladı. Sonra Abdülmelik'in yanına girdi ve bu durumu ona bildirdi. Abdülmelik onun korumasını kabul etti. Hâlid vefat edinceye kadar onun yanında kaldı.

Ziyâd b. Attâb b. Verkâ, Temîm'in süvarilerindendi. Kendisi İbnül-Eş'as ile beraberdi. Attâb ailesinin soyu Kûfe'de devam etmektedir.

[Şebes b. Rib'î]

Onlardan birisi de Şebes b. Rib'î b. Husayn b. Useym b. Rebîa b. Zeyd b. Riyâh b. Yerbû'dur. Kendisi bir süvariydi ve âbidlerle birlikte ibadet etmeye düşkündü. Önceleri Ali b. Ebû Tâlib (ra) ile beraberdi. Sonra Hâricîlerin safına geçti. O zaman Hâricîler Ali'ye, "Seni görevden aldık; bizim emîrimiz Şebes b. Rib'î'dir." demişlerdi. Sonra Şebes tövbe edip geri döndü. Deniliyor ki: Şebes, aynı zamanda İslâm'a girmeden önce [yalancı peygamber] Secâh'ın müezziniydi. Bununla ilgili haberi daha önce anlattık. Abdülmü'min b. Şebes de İbnü'l-Eş'as ile beraberdi.

Şebes'in çocuklarından birisi *Mufaddal*'dır. Bazılarına göre Ezher'dir. O Ebü'l-Hindî el-Fâtik'tir.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Ebü'l-Hindî, Ezher b. Abdüluzzâ b. Şebes'tir. O şöyle diyendir:

Üzerine, kül rengindeki süt bulaşığı yapışmamış olan ibrikler,
Müstağni kılacak Ebü'l-Hindî'yi, Sâlim'in sütünü içmekten;
Kirden uzak bir şekilde; İbriklerin başları adeta,
Şimşek için çakan su bitkisinin başları gibi…

O yine şöyle demiştir:

İnsanlar bayraklarıyla çıktılar;
Ebü'l-Hindî ise Kûhü Zebân'daydı. [99]
Öyle bir meclis ki, azarlanır orada oturan;
Ve orada helal sayılır, içki içmek ve zina yapmak.

Yukarıdaki dörtlükte geçen "Sâlim", Kudeyd b. Menî el-Minkarî'nin mevlasıdır. Kûfe'de Şebes ailesinin soyu devam etmiştir.

[Seleme b. Züeyb]

Onlardan birisi de Fakîh Seleme b. Züeyb'dir. Yezîd b. Muâviye öldüğü zaman, Basra'da insanları İbnü'z-Zübeyr'e biat etmeye davet eden zat budur. Bununla ilgili haberi daha önce yazmıştık. Seleme, Benî Zeyd b. Riyâh'tandır. Onların annesi Acmâ'dır. Onlar annelerine nispet edilirler.

99 Dolab şehrinin Farsça ismidir. (çev.)

Hamza b. Abdullah b. Zübeyr, babası tarafından vali olarak Basra'ya görevlendirildiği zaman Seleme ile Benî Himyerî b. Riyâh ailesinden Abdullah b. Rebî adında bir adam arasında bir tartışma olmuştu. Seleme, Abdullah denilen adama galiz sözler sarf etti. Abdullah, Hamza'nın yanından çıkınca Cüveyriye b. Rebî adındaki bir kardeşine, "Sen bu İbnü'l-Acmâ'ya hayret etmiyor musun? Adam valinin yanında sözlerimi ağzıma tıkıyor ve bana karşı sert davranıyor. Vallahi ben onu öldüreceğim." dedi. Bunun üzerine Cüveyriye, "Ben de seninle olacağım." dedi. İkisi hemen yola çıktılar ve Seleme'nin yolu üzerinde pusu kurdular. Seleme geceleyin onların yanından geçince, ona saldırıp öldürdüler. Sonra Mekke'ye kaçtılar ve orada az bir zaman kaldılar. Sonra tekrar Basra'ya gelip Aneze kabilesinin yanında saklandılar.

Daha sonra Benî Hermî b. Riyâh kabilesinden olan Übeyrid b. Muazzir'in sohbetine ilgi duymaya başladılar. İkisi ona bir elçi gönderip elçiye şöyle dediler: "Onu çağır; ancak kim olduğumuzu söyleme. Sadece, 'senin sohbetine ve meclisinde oturmaya ilgi duyan bir adam' de." Elçi mesajı iletti. Übeyrid elçiyle beraber geldi. Yolun ortasındayken elçiye, "Beni çağıran bu adamın kim olduğunu bana söylemeden seninle gelmeyeceğim." dedi. Elçi, "Şurada bekle; gidip ondan izin isteyeyim." dedi. Übeyrid oturdu. Elçi de gidip onlardan, onları deşifre etme iznini istedi. Onlar da isimlerini Übeyrid'e söylemeleri için izin verdiler. Elçi gelip isimlerini söyledi. Nihayet Übeyrid geldi ve iki adamın yanına girdi. Übeyrid ile merhabalaştılar ve ona yemek getirdiler. Übeyrid yemeği yedi. Sonra şerbet geldi; şerbeti de içtiler. Sonra konuşup eski günlerini yâd ettiler.

Sonra Übeyrid, girdiği kapıdan başka, evin diğer bir kapısının bulunup bulunmadığını sordu. İki adam Übeyrid'in sorusuna cevap verdiler. Sonra Übeyrid çıktı ve [onların durumunu] Seleme b. Züeyb'in kızına haber verdi. Seleme'nin kızı da hemen Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'in yanına gelerek durumu ona bildirdi. Hamza hemen süvarileri gönderdi ve adamların bulunduğu evi kuşattılar. Sonra yanlarına girildi ve tutuklanıp Hamza'nın yanına götürüldüler. Öldürülmek üzere getirildiklerinde, "Übeyrid'in dışında herkes bizim kanımızdan beridir." dediler. Hamza onları eliyle öldürdü. Onların kız kardeşleri şöyle dedi:

Görmedim, kerim bir kabileden,
Bir adama karşılık art arda öldürülen Rebî'in iki oğlu gibi kimseyi…
Ey Iraklıların ıslahatçısı!

Anam ölsün, Abdullah'a karşı bir kısas yapılmadı…

Übeyrid de birkaç beyitte şöyle demişti:

Yemin olsun ömrüme, eğer Riyâh kabilesi bozulmuşsa,
Benden başkası, lider de yapıldı, liderlikten indirildi de…
Benden başkası, onları diliyle çok aşağılamıştır;
Ve iki eliyle onlara saldırıp onları acıtmıştır.
Yemin olsun ömrüme, Benî Riyâh kabilesi,
Uğurlu ve iş konusunda ikna edici yöneticilerdi.
Uyardım, nasihatlerimle Benî Acmâ'yı;
Fakat görmedim Allah'ın kitabında, birlikte öldürülmelerinin hükmünü.

Benî Abdullah b. Riyâh'tan birisi de *Kırdâb b. Sevbân*'dır. Mekke yolunda Kırdâbî denilen suyun sahibiydi. Benî Himyerî b. Riyâh'tan olup Kelbî'nin zikretmediği kişilerden birisi de Seyyâr b. Selâme'dir. Kendisi fakîh bir adamdı. İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etti. Onun soyu devam etmiştir.

Basra'da iki boy olan Benî İhâb ve Benî Üheyb de onlardandır. Onlardan birisi *Ukayl b. Sumeyr*'dir. Zâviye'de İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü.

[Cez b. Sa'd]

Benî Himyerî b. Riyâh'tan birisi de Cez b. Sa'd b. Adî b. Zeyd b. Riyâh b. Yerbû'dur. Cahiliye döneminde kadri yüce insanlardan birisiydi. Ganimetin dörtte birini almış ve Benî Yerbû'un tümünü yönetmiştir. Başkalarının dediğine göre, onun dışında hiç kimse tek başına Benî Yerbû'u yönetememiştir.

Onlardan bazısı dedi ki: Cez, Zû Neceb Günü onları yönetmişti. Doğru olan görüşe göre Gabîtü'l-Medre Gününde de onları yönetmiştir. Gabît, Felc Günüydü. Ayrıca Birinci Zû Kâr Gününde de komutanlık yapmıştır. O gün, Uteybe b. Hâris onlara saldırmama sözünü aldıktan sonra Bistâm b. Kays onların üzerine akınlar düzenlemişti. Bunun üzerine Rebî b. Utey-

be 100 deve aldı ve oğluna, Bekr b. Vâil'in yapacağı ilk saldırıda kendisine 100 deve verme sözü verdi.

Bu arada Benî Âmir b. Ebû Rebîa b. Zühl'den biri olan Husayn, Uteybe'den bir at almış, fakat parasını vermemişti. Sonra Uteybe'ye komşuluk yaptı; Uteybe ona ikramda bulundu. Ancak Husayn bunu dikkate almadı. Sonra Husayn'ın, kavminden bir grupla Zû Kâr'da olduğu haberini aldı. Benî Yerbû ile birlikte onlara saldırmaya başladı. Benî Yerbû'un başında Cez b. Sa'd vardı. Uteybe, Cez b. Sa'd'dan 1.000 deve aldı. Ayrıca Uteybe onun kızını kaçırıp oğlu Huleys'e verdi. Hüzeyl b. Hübeyre et-Tağlibî, Remel'de Benî Sa'd'a saldırdı. Hüzeyl onlara saldırmaya giderken bir de ne görsün, Erâb denilen yerde Benî Himyerî b. Riyâh bulunmaktadır. Hemen onların üzerine hamle yaptı ve onlardan alabileceklerini aldı. Ayrıca Cez b. Sa'd'ın eşini de aldı. Daha sonra onu serbest bıraktı. Çünkü kadın Hüzeyl'e, "Cez, bir gece bile esarette kalan bir kadının yanında yatmayacağına yemin etmiştir." dedi.

Hüzeyl suyun başına geldi. Ancak ondan önce, Benî Yerbû'dan olan Benî Riyâh ve diğerlerinin askerleri suyun başına gelmişlerdi. Onlar Hüzeyl'i sudan men ettiler ve su için onunla savaştılar. Hüzeyl'e, "Aldığını geri vermeden suya ulaşamazsın." dediler. Bunun üzerine Hüzeyl Cez b. Sa'd'a, "Senin eşini ve iki oğlunu serbest bıraktım." diye haber yolladı. Sonra onların esirlerinden bazılarını satın almışlardı. Hüzeyl onları da serbest bıraktı. Nihayet Hüzeyl gittiğinde elinde onlardan bir tek kişi bile yoktu.

Cez Gabîtü'l-Medre Gününde de hazır bulunmuştu. Gabît Günü "Felc Sahrası" Günüydü. Bazılarına göre "Felc Vadisi" Günüydü. O günde Benî Yerbû'un reisi vardı.

O günün olaylarıyla ilgili haberlerden bazıları şöyledir: Bistâm b. Kays b. Mes'ûd eş-Şeybânî ve Mefrûk b. Amr b. Hâris b. Şerîk -bu zat Havfezân'dır- Benî Temîm'in memleketine saldırdılar. Benî Sa'lebe b. Yerbû, Sa'lebe b. Sa'd b. Dabbe, Sa'lebe b. Adî b. Fezâre ve Sa'lebe b. Sa'd b. Zibyân'ın üzerine akınlar düzenlediler. Sa'lebe adındaki bu kabilelere zarar verip onlardan bazılarından develer götürdüler. Ancak Uteybe b. Hâris b. Şihâb el-Yerbûî onları görmedi. Çünkü o sıralarda kendisi Benî Mâlik b. Hanzale'nin yanındaydı. Sonra onlar, Sahrâu Felc ve Gabîtü'l-Medre ara-

sında bulunan Benî Mâlik'in yanından geçtiler ve develerini önlerine kattılar. Benî Mâlik b. Hanzale hemen develerine binip yola çıktılar. İçlerinde Uteybe b. Hâris, Üseyd b. Hanâe ve Cez b. Sa'd vardı. Cez, Benî Yerbû'un reisiydi. Onlarla birlikte ayrıca Mâlik b. Nüveyre de vardı. Gabîtü'l-Medre denilen yerde onlara yetiştiler. Onları hezimete uğratıncaya kadar savaştılar ve aldıklarını onlardan geri aldılar.

Benî Şeybân, Ebû Merhab Rebîa b. Hasabe'yi öldürdü. Uteybe Bistâm'a yetişip ona, "Ey Ebû Sahbâ! Seni esir alayım mı?" dedi. Bistâm, "Kimsin sen?" dedi. Uteybe, "Ben Uteybe'yim. Bu esaret senin için çölde susuz kalmaktan daha iyidir." dedi ve Bistâm'ı esir aldı. Sonra Bistâm'ı geri almak için kardeşi Bicâd geldi. Bistâm ona, "Eğer kurtaracaksan da ben Hanif dinindeyim." dedi. Bistâm Hristiyan idi. Benî Sa'lebe b. Yerbû Uteybe'ye, "Ey Ebû Hazre! Ebû Merhab öldürüldü. Sen de Bistâm'ı esir almışsın; o hâlde onu hemen öldür." dedi. Uteybe, "Ben çoluk çocuk sahibiyim ve çok süt severim." dedi ve öldürülmemesi için Bistâm'ı Benî Câfer b. Kilâb'a götürdü. Bistâm ona, "Beni Benî Câfer b. Kilâb'ın yanına götür, sana iki gözünü doyuracak kadar mal veririm." demişti. Sonra Bistâm nefsini, 400 deve ve 30 atla kurtardı. Âmir b. Tufeyl Uteybe'den, Bistâm ile birlikte gece geçirmek için izin istiyordu. Ona izin veriliyordu. Bistâm fazla kalmadan fidyesi geldi ve serbest bırakıldı. Cerîr şöyle dedi:

Geri aldılar Bistâm'ı süvarilerimiz;
Ve develerini Haccâr ailesine emanet ettiler.

Uteybe, Cez b. Sa'd için şöyle dedi:

Babanızın kabilesinin namusunu savunurum;
Gıyabınızda çok az bulunur, benim gibisi.

Bunun üzerine Cez, "Eyvallah… Hazır olduğumuzda da…" dedi.

Çoğunluğu Benî Riyâh'tan oluşan bir grup, Zühl b. Şeybân'ın bir kolu olan Benî Ebû Rebîa'nın üzerine saldırdı. Başlarında da Cez b. Sa'd vardı. Bu olay Aynü't-Temr denilen yerde meydana geldi. Benî Ebû Rebîa da onların peşine düşerek onlara yetiştiler. Ancak Benî Riyâh, Benî Ebû Rebîa'nın reisi olan Muâviye b. Firâs'ı öldürdüler. Bunun üzerine Suhaym b. Vesîl şöyle dedi:

Onlar Benî Firâs'ın reisini öldürdüler;
Re'sü'l-Ayn'da… Boş vadilerde…

Deniliyor ki: Buradaki çeşme, Hîre yakınlarındaki Taf[100] çeşmelerinden biridir.

Huşeyş b. Nimrân

Benî Himyer'den birisi de Huşeyş b. Nimrân b. Seyf b. Himyerî b. Riyâh'tır.

Benî Rebîa b. Zühl b. Şeybân'dan olan Mücibbe ve Benî Temîm b. Lât b. Sa'lebe'den olan Amr b. Kureym, Benî Riyâh b. Yerbû'a saldırdılar ve develerini götürdüler. Bunun üzerine Benî Riyâh hemen bineklerine atlayıp peşlerinden onları takip etmeye başladı. "Kulletü'l-Hazn" veya "Kulletü'l-Hazm" denilen yerde onlara yetiştiler. İki grup savaşmaya başladı. Minhâl b. İsme b. Amr b. Himyerî, Mücibbe'nin üzerine hamle yaparak onu yaralayıp öldürdü. Huşeyş b. Nimrân da Amr b. Kureym'in üzerine hamle yaparak onu öldürdü. Böylece götürülen develeri kurtardılar. Sonuçta Şeybânlılar hezimete uğradı. Bu konuyla ilgili olarak Şücâ b. Hevze er-Riyâhî şöyle dedi:

Mızrakla onları, ilk karşılaşmada!
Tıpkı Minhâl'ın mızrakladığı gibi…
Yere düşürülerek bırakıldı Mücibbe, sırtlanlar için;
Kavmi ise, tepelerle vadiler arasındaydı…

Cerîr şöyle dedi:

Eğer bizden Büceyr'i soracak olursan,
Ve Mücibbe'nin arkadaşlarını İsâm'dan…

Suhaym b. Vesîl şöyle dedi:

Bıraktık İbnü'l-Kurem'i, Kuhkuh[101] *denilen yerde…*
Vadinin ağzındaydı, onun mevlası Mücibbe.

---

100 Kerbelâ'nın diğer adıdır.

101 Yakût el-Hamevî Kuhkuh'u (قحقح), "Bekr b. Vâil'in süvarisi Mesûd b. Kureym'in öldürüldüğü toprak" diye tanımlamaktadır.

Bugüne ayrıca "Kuhkuh Günü" denilirdi.

Huşeyş ise Zû Neceb'de öldürüldü. Bugünde, Hassân b. Amr b. Muâviye b. Cevn b. Hucr b. Amr Âkilü'l-Mürâr el-Kindî ile Muâviye b. Şürahbîl b. Ahdar b. Cevn'in, Benî Âmir'in ileri gelenleriyle birlikte Benî Temîm'e yöneldikleri bir gündür. O iki kişiye karşı yardıma çağırdıkları Benî Âmir'in ileri gelenleri arasında Yezîd b. Sa'ık, Benî Mâlik b. Câfer, Kudâme b. Seleme ve Benî Kuşeyr vardı. Hucr b. Amr Âkilü'l-Mürâr'ın çocuklarına "Benî Kebşe" denilirdi. Bunlar Hucr'un annesine nispet edilirlerdi. O da Kebşe bt. İmruü'l-Kays b. Amr b. Muâviye b. Amr b. Hâris el-Kindî'dir. İmruü'l-Kays b. Hucr b. Hâris b. Amr el-Maksûr b. Hucr b. Amr Âkilü'-Mürâr şöyle dedi:

Dayım İbn Kebşe… Onun faziletini bilirsiniz;
Ve Ebû Yezîd… Onun grubu da amcalarımdır.

Hassân b. Amr b. Cevn, Şi'bu Cebele Gününde Temîm'in başındaydı. Cebele, kırmızı bir tepeydi. Muâviye b. Şürahbîl b. Ahdar b. Cevn, Şi'bu Cebele Gününde Benî Âmir ile beraberdi. Zû Neceb Gününde Benî Temîm'e karşı bir araya geldiler. Cebele Gününde ortalığı heyecana getiren olay şudur: Benî Abs b. Bağîd, Benî Zibyân'dan kaçarak yola çıkıp kavimleriyle savaştıklarında hayret ve tereddüt içinde kaldılar. Sonunda Benî Âmir'in yanında yer aldılar. Daha sonra Ahvas b. Câfer'den sığınma talep ettiler. Ahvas onlara sığınma verdi. Fakat Avf b. Ahvas, onları öldürmeleri için işarette bulundu. Ancak Ahvas ona uymayı reddetti. Benî Zibyân hemen bir araya geldi ve Hısn b. Huzeyfe el-Fezârî'den yardım istediler. Yanlarında Benî Esed de vardı. Yine Muâviye b. Şürahbîl b. Ahdar b. Cevn -ona "Cevn" denilmesinin sebebi şiddetli siyahîliğiydi- de bir birliğin başında onlarla birlikte yola çıktı. Benî Hanzale ve Ribâb, Lakît b. Zürâre'yi onlara karşı gönderdi. Hassân b. Cevn, Kinde kabilesinden ve diğerlerinden oluşan büyük bir grubun başında onlarla beraber yola çıktı. İki grup savaşmaya başladı ve Lakît öldürüldü. Yine Uteybe b. Hâris esir alındı ve çürüyünceye kadar kamçısının üzerine bevl etti. [102] Daha sonra haram aylarda fidyesiz olarak kurtuldu. Uteybe cimri bir adamdı. Cerîr, Zû Neceb Günü hakkında şöyle der:

102 Uzun süre bukağı içinde esarette kaldı demek istiyor. (çev.)

Dağıttı İbn Kebşe, yüksekler onu alıkoyup da,
Huşeyş bize geldiği zaman…

Bazıları dedi ki: Zû Neceb Gününde Düreyd b. Sa'lebe b. Hasbe b. Eznem, Hassân b. Amr'ı esir aldı. Yine Muâviye b. Şürahbîl'in de esir alındığı söylenmiştir. Ancak Kelbî ve Mufaddal bunu inkâr ediyorlar. Hassân'ın esir alındığını söyleyenler, Cerîr'in Ferezdak'la Mirbed'de didiştiği şu mısraıyla delil getiriyorlar:

Veya Düreyd'in Hassân'ı bağladığı gün gibi…

Buna muhalefet edenler ise, "Bu beyit şiirde yoktur" diyorlar. Ebü'l-Mehdî el-Kilâbî'ye göre bu beyit şöyledir:

Veya Huşeyş'in, Hassân'la karşılaştığı gün gibi…"

Damre b. Damre, Yezîd b. Sa'ık'a şöyle dedi:

Biz ordunun başlarıydık, Necebe Gününde;
Ensenden seni vurduğumuz gün…

Sa'lebe b. Hâris b. Hasbe, Yezîd b. Sa'ık'ı esir almıştı. Sa'lebe b. Hâris b. Amr b. Hemmâm b. Riyâh onu elinde gördü; hemen başına vurup kafasını yardı. Ebû Ubeyde dedi ki: Benî Kebşe'den biri olan Amr, Huşeyş'i öldürdü. Düreyd de Hassân'ı esir aldı. Allah daha iyi bilir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Kebşe, Amr b. Cevn'in annesidir. Ancak birinci görüş [Kebşe'nin, Hucr'un annesi olması] daha doğrudur.

Onlardan birisi de *Humeyd b. Meşmet*'tir. Benî Temîm'in Horasan'daki en önemli adamlarındandı. Onlardan birisi de Cahiliye döneminde yaşamış olan Hilâl b. Zinbâğ'dır. Benî Hanzale'den bir adam onun babasını öldürmüştü. Hilâl babasının katilinin bulunduğu çadıra geldi; hemen çadırın kulpunu kılıçla kesti; sonra çadıra grip onu öldürdü. Şair şöyle dedi:

Anam feda olsun ve ben öleyim; ne güzeldi Visâc'ın vuruşu![103]
Yok edemezsiniz, İbn Zinbâğ gibi bir intikamcıyı…
Hanımına bildirmeden eve giren bir adam…
Direkleri kesen her türlü kılıçla…

Onlardan birisi de *Bürd b. Ziyâd*'dır. Bu zat Hüseyn b. Ali (as) ile birlikte sabredenlerdendir. Sonra, şehit oluncaya kadar Hur b. Yezîd ile beraber savaşmıştır.

Onlardan birisi de *Yahya b. Mübeşşir*'dir. Bu da öldürülmüştür. Ebü's-Seffâh şöyle dedi:

Yahya ve arkadaşlarına rahmet etsin;
Melîk, itaat edilen ve Şefî olan Allah…

Cerîr de şöyle dedi:

Allah sana rahmet etsin, ey İbn Mübeşşir!
Nerede öldürülmüşsen, orduların karşılaştıkları yerde…

Humme boyundan olanlar çok azdır.

[Ebü'l-Küheym Züheyr]

Benî Ka'b b. Riyâh'tan birisi de Ebü'l-Küheym Züheyr b. Hâris'tir. Benî Hanîfe'den bir grup ve Kays b. Sa'lebe'den bir grup onun develerine saldırmışlardı. İmdat sesleri Benî Himyerî'ye ulaştı. Hemen bineklerine atlayıp onları takip ettiler ve develeri kurtardılar. Onların savaşı Zû Haym denilen yerdeydi. Dediklerine göre Benî Himyerîlerden biri olan Hâris b. Kırâd onlara yetişti ve şöyle dedi:

Ebü'l-Küheym'in develeri otlatılmıyor;
Ben onları sana toplayacağım.
Ve koruyacağım ben, seni ve çobanın develerini.

Suhaym b. Vesîl şöyle dedi:

Efendiniz Züheyr'e geri verdik, develerini;
Ve helak oldu o günde, Âsım ve Himâr'ın iki oğlu…

---

103 Orijinal metnin hamişinde Visâc yerine "Riyâh" yazılmıştır.

Beyitte geçen Himâr'ın iki oğlundan maksat Hanîfe kabilesine mensup olan Adî ve Amr'dır. Âsım ise, Âsım b. Hâris b. Kays b. Sa'lebe'dir. Bu adamlar o gün öldürülmüşlerdi.

Sa'lebe b. Yerbû'un, *Câfer b. Sa'lebe* ve *Cevher b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Nevvâr bt. Dubeys b. Hâzim b. Mâlik b. Bekr b. Sa'd b. Dabbe'dir. Ayrıca Azîn b. Sa'lebe ve Ubeyd b. Sa'lebe vardı. Bunların annesi ise Ruhm bt. Mâlik b. Hanzale idi.

Câfer b. Sa'lebe b. Yerbû'un *Zureyh b. Câfer*, *Kubâs b. Câfer*, *Şürahbîl b. Câfer*, *Humre b. Câfer*, *Husayn b. Câfer*, *Rebîa b. Câfer* ve *Abde b. Câfer* adlarında çocukları vardı. Bu son üç kişi Ukl kabilesindeydi. Bir de *Mâlik b. Câfer* vardı. Bunlar da Sa'd b. Zeydümenât'ta idiler.

Azîn b. Câfer'in *Abdümenâf b. Azîn* adında çocuğu vardı.

Ubeyd b. Sa'lebe'nin *Eznem b. Ubeyd*, *Dubârâ b. Ubeyd*, *Şeddâd b. Ubeyd*, *Âsım b. Ubeyd*, *İsme b. Ubeyd*, *Abdellam b. Ubeyd*, *Hubeyşî b. Ubeyd* ve *Üsâme b. Ubeyd* adlarında çocukları vardı.

Uteybe b. Hâris

Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan birisi Uteybe b. Hâris b. Şihâb b. Abdukays b. Kubâs b. Câfer b. Sa'lebe'dir. Kendisi kabile reisi olmuştu. Ona "Sayyâdü'l-Fevâris" (süvarilerin avcısı) ve "Semmü'l-Fevâris" (süvarilerin zehri) denilirdi. Şi'bu Cebele Günü esir edildi. Bozuluncaya kadar kamçısı üzerine bevletti.[104] Haram aylar girince kaçtı ve fidyesiz kurtulmuş oldu. Kendisi cimri bir adamdı. Onu Zuâb el-Esedî öldürdü. Doğru olan görüş budur. Bazıları dediler ki: Onu Müceşşir b. Abduamr el-Gâdirî öldürdü. Denildiğine göre ikisi birbirlerine birer mızrak darbesi vurdular. Fakat Uteybe'nin, Müceşşir'i öldürdüğü konusunda kuşku yoktur. Biz onunla ilgili haberi Hav Günü ile ilgili meselede anlatmıştık. Kendisi gaddar bir adamdı.

Ebû Ubeyde dedi ki: Enes b. Mirdâs es-Sülemî Benî Süleym'den bir toplulukla birlikte onun yanına indi ve mallarını aldı. Fidye karşılığında kurtuluncaya kadar adamlarını da bağladılar. Bunun üzerine Abbas b. Mirdâs şöyle dedi:

104 Uzun süre bukağı içinde esarette kaldı demek istiyor. (çev.)

Gürültü çoğaldı da, işitmedim bir hain;
Uteybe b. Hâris b. Şihâb gibi…

Mufaddal ve Kûfîlerden bazıları dediler ki: Uteybe b. Hâris, Cevneyn Günü, Benî Sa'lebe b. Yerbû ailesiyle birlikte Benî Kilâb'dan bir grubun üzerine akınlar yaptı. Onların develerini aldılar. Benî Ri'l'den Enes b. İyâd el-Asam es-Sülemî Benî Kilâb'ın komşusuydu. Benî Sa'lebe b. Yerbû ile Benî Ri'l arasında, kan dökmeme ve mal yememe anlaşması vardı. Kilâbîler Benî Sa'lebe'nin davasını duyunca Enes'e, "Doğrusu sizinle Sa'lebe b. Yerbû arasındaki anlaşmayı biliyoruz. Onlara yetiş; biz onlara ulaşıncaya kadar onları durdur." dediler. Enes hemen onları takip etmek üzere çıktı. Onlara yaklaşınca, "Ben sizin kardeşiniz ve anlaşmalınızım. Ben bu kavmin içindeyken sizler, diğerleri gibi benim develerime saldırdınız." dedi. Bunun üzerine Uteybe ona, "Allah senin hayrını versin; deveni al" dedi. Enes ise, "Vallahi ben onu tanımıyorum. Ayrıca kardeşlerime ve aileme arkamdan gelmelerini söyledim. Onlar deveyi benden daha iyi tanıyorlar." dedi. Derken, Benî Kilâb'dan bazı süvariler görünmeye başladı. Uteybe'nin kardeşi Hanzale b. Hâris onları karşıladı. Hemen Havsere b. Kays b. Cez b. Hâlid b. Câfer b. Kilâb ona hamle yaptı ve Hanzale'yi öldürdü. Ayrıca Benî Dubârâ b. Ubeyd b. Sa'lebe'nin kardeşi Lâm b. Seleme Havsere'ye hamle yaptı ve onu esir aldı. Sonra onu Uteybe'ye teslim etti. Uteybe de boynunu vurdu. Kilâbîler hezimete uğradılar ve Enes esir alındı. Enes kendisini Uteybe'den, 200 deve karşılığında satın aldı. Bunun üzerine Abbas b. Mirdâs birkaç beyitte şöyle dedi:

Gürültü çoğaldı da, hainlik eden görmedim;
Uteybe b. Hâris b. Şihâb gibi…
Yaptı her türlü alçaklığı, Hanzale;
Ve kirletti zamanın son yıllarını…

Uteybe ise şöyle dedi:

Siz sözünüzde durmadınız, ben de durmadım;
Çünkü bir çare yoktur, sözümüzde durmaya.
Şimdi kınayın, bir soğuğa düştüğünüzde;
Kısa tutanınız ve uzun tutanınız aynıdır.

Hey! Bildirin Benî Ri'l'e;
Ebediyen size kötülük yapılmayacağına kefilim.

Uteybe Birinci Zû Kâr Gününde hazır bulundu. Onun haberini anlattık. Kendisi, Benî Âmir b. Rebîa'nın kardeşi Husayn'ın kızı Husayne'yi almıştı ve onu kardeşine verdi. Husayne, amcasının oğluyla evlendirilmişti. Kadın Uteybe'nin elbisesine asılıp, "Ey amca! Allah aşkına ne olursun, kocamdan başka hiçbir erkeğin bana dokunmasına izin verme! Kızlarınla birlikte senin çadırının ipleri arasında dolaştığımı hatırlasana ey amca!" dedi. Bunun üzerine amcası onu giydirdi ve onu ailesine ulaştıracak kimselere teslim etti. Ayrıca kendisine gelmiş olan diğer develeri oğluna verdi. Uteybe, bunun kadar ucuz kurtulduğu bir gaza yapmadı. Uteybe şöyle dedi:

Beni görmez misin ki, dadandım Rebîa'nın develerine,
Bir cellat ve bir yok edici gibi…

Uteybe Gabîtü'l-Medre Günü geldi; Bistâm b. Kays eş-Şeybânî'yi esir edip fidyesini aldı. Yine Uteybe b. Hâris, Erkam b. Nüveyre ve Benî Ubeyd b. Sa'lebe'den olan Deysak b. Hıttân Âsımî, Bekr b. Vâil'in üzerine saldırdılar. Deysak b. Hıttân'ı yakaladılar. Sonra serbest bırakıldı. Deysâk oradan çıktı; nihayet Gassânîlerden Kays ve Hermâs'ın yanına geldi. Onlar ona, "Sen yeryüzünde bizim gibi iki süvari görüyor musun?" dediler. Deysak, "Evet, Uteybe b. Hâris sizin gibi, hatta sizden daha üstündür." dedi. Bunun üzerine onlar Uteybe ile karşılaşmak istediler. Fazla geçmemişti ki, bir haberci çıkagelip, "Uteybe sizin develerinizi aldı." dedi. Kays hemen atına bindi ve "Uteybe nerede?" dedi. Uteybe, "İşte buradayım." dedi. Kays, "Çık meydana." dedi. Uteybe, "Asla Kays gibi, onu gördüğüm an gözümü ve kalbimi dolduran bir süvari görmedim" dedi. Uteybe devamla şöyle dedi: "Kays beni mızrakla yaraladı ve palanımın ön kaşını parçaladı. Hatta ok torbasının parçasını baldırımda gördüm. Sonra beni öldürdüğünü sanarak vazgeçip gitti. Bende kamçı ve sarmaşıkla sarmalanmış bir mızrak vardı. Onunla domuz avlardık." Dedi ki: "Ben ona hem ok hem kılıç attım. Onun hışırtısını duyunca, bana gelmek üzere sırtını eğdi. Böylece üzerindeki zırhın deliği bana göründü. Mızrakla onu kasığından vurdum; benim mızrağım eyerin arkasından çıktı. Hermâs ise atına binip

Kays'ın yanına geldi; ancak Kays ölmüştü." Uteybe, diğer bir atlı grubunda bulunan Hermas'ın üzerine hamle yaptı ve kılıçla onun miğferine vurdu. Hermâs onun darbesinden dolayı öldü. Kılıç miğferi parçaladı ve kafasını yardı. Bugüne "Benhel Günü" ve "Gûl Günü" denilirdi. Uteybe şöyle dedi:

Küçük zırhımı üzerime almış iken,
Darbe almıştı benden Hermâs kardeş, çarpışma sabahında…

Mütemmim b. Nüveyre de şöyle dedi:

Hileyle, onunla karşılaşmayı temenni etmiştiniz;
O, uzakta otlatılan develerin ortasında sizinle karşılaştı.
Sevginize yemin ederim ey Benî Hüceyme!
Saklanır, bir ayıplayıcı sizinle karşılaştığı zaman…

Cerîr şöyle dedi:

Bizdendi, kavmin reisi, onları koruduğu gün;
Ve terk etti Kays'ı, mızrağın demiri ve arkasıyla…
Sıçrıyordu mızrak demiri, uçarcasına;
Karın boşluğuna girip kanını akıttıktan sonra…
Kılıç Hermâs'ın miğferine düşüyor da,
Kafasından parçalar fırıldak gibi uçmaya başlıyordu.

Yine Cerîr şöyle dedi:

Gûl Günü sevk etti, ayrılığın kaderi,
Hüceyme'nin iki oğlunu, kılıçlarımızla…

Dediler ki: Bistâm b. Kays, "Uteybe beni esir aldığı gibi ben de onu esir almadan veya öldürmeden bırakmayacağım." dedi. Bekr b. Vâil onun için bir araya geldiler. Benî Şeybân kabilesinde atına bindi; Ebcer b. Câbir el-İclî ile Benî Kays b. Sa'lebe'den Hutam kavmiyle beraber onunla birlikte yola çıktılar. Ebcer'in yanında Ümmü Vehb vardı. Ümmü Vehb Tuheyye kabilesindendi. Ümmü Vehb, Benî Yerbû'u uyaracak ve Uteybe'ye haber verecek elçiyi gönderdi. Uteybe hazırlık yaptı. Bestam geldi ve yanındakilerle birlikte develere akınlar yaptı. Bistâm suyun başında, gidip geliyordu. Çok sayıda develeri götürdüler. Her şahıs elindeki ganimetle meşgul olmaya başlayınca ve Benî Yerbû, onlardan hiç birisinin, ele geçirdiği ganimeti

kurtarabilmek için arkadaşıyla ilgilenmeyeceğini anlayınca, atlarına bindiler. Bekr kabilesi gelen süvarileri görünce bir araya geldiler. Umeyre b. Târık, "Ey Ebcer! Bana gel; sen ve kavminden bana gelenler serbestsiniz." diye seslendi. Tuheyye kabilesinden olan Ümmü Vehb onun annesiydi. Ebcer onu büyütmüştü. Bunun üzerine Ebcer ona, "Bunun için mi seni terbiye edip büyütmüştüm?" dedi. O gün Duâ öldürüldü ve Havfezân da esir alındı. Ebcer de çok sayıdaki esirlerin içindeydi. Benî Yerbû onlara iyilikte bulunup perçemlerini kesti. Bistâm bir mızrak darbesi aldı ve durmadan kaçmaya başladı. Umeyre b. Târık el-Yerbûî Ebcer'e şöyle dedi:

Kavmin ciddi bir şekilde yola çıktıklarını görünce,
Çağırdım, sırdaşlarım Muhriz ve Müsellem'i.
Yüz çevirdi benden, Muhriz;
Adeta gözetleme yerinde eğri ve hasta insanları görmüş gibi…

Muhriz ve Müsellem Umeyre'nin dayılarıdır. Benî Yerbû'un uyarılması konusunda onlara sırları anlatmıştı. Muhriz ondan yüz çevirmişti; ancak Müsellem dediğini yapmıştı.

Cerîr b. Atıyye şöyle dedi:

Bizdendir, mühim bir iş için Muhriz ve Müsellem ile gizli konuşan;
Onu rüsva etmediler, etrafındakiler…

Benî Şeybân şöyle dedi:

Yemin ederim kavmin ulularına, onlar süvarilerle karşılaştıklarında,
Çağırırlar, liderleri ve cesur adamları.
Ey Şeybânlılar, eğer savaşa sabretseydiniz…
Fakat yangında tutuşan bir elbise gibisiniz…

Yine şöyle dedi:

Isırdı zincirlerini, evlerimizin ortasında İbnü'l-Ceddeyn;
Üzerlerinde kamçı vardı, tam bir yıl boyunca…

Cerîr şöyle dedi:

Havfezân yola çıktı; yüce karakterli biriydi;
Bir de Ebcer; o da ne tembel ne de aptaldı.

Sabahleyin onları karşıladı, Zû Tulûh'un aşağısında;
Zayıf ve sıska adamlar; ne arttırılıyorlar, ne artıyorlardı.

Yine Cerîr şöyle dedi:

Ebcer'in atlarıyla karşılaştığımızda,
İlan ettim Lüceym'in davasını; engellere meyletmeden.
Yanımızda yumuşaklığın olmadığını gördüklerinde,
Bir gamdan sonra, "Ey Umeyr b. Târık!" diye çağrıda bulundular.

Bu güne Samed ve Zû Tulûh Günü denmektedir.

Yine Benî Şeybân akınlar yaptı; reisleri de Havfezân idi. Bistâm b. Kays da Benî Yerbû'un başındaydı. Reisleri de Uteybe b. Hâris idi. A'şâş denilen yerde karşı kaşıya geldiler. Bistâm esir alındı ve Bişr adında Havfezân ailesinden bir adam öldürüldü. O adam, "Havafi'n-Nesr" diye bir lakapla anılırdı. Bu gazalar, Bistâm'ın katıldığı ilk gazalardı. Benî Yerbû Bistâm'ı serbest bıraktı. Bu esaret, Uteybe'nin onu esir almasından önceydi. Bunu daha önce zikretmiştik. Uteybe'nin annesi Meyye bt. Muâviye, Benî Câfer b. Sa'lebe'dendi. Zü'l-Gilsama el-İclî şöyle dedi:

Teselli edildi, süvarilerin avcısı Uteybe;
Kendisinden sonra atların ve binicilerin ortaya çıkmasıyla…

Zuâb, Uteybe'yi öldürdü. Ebü'l-Yakzân Huleys b. Uteybe'nin de Zuâb'ı öldürdüğünü anlatmıştır. Bunun üzerine Husayn b. Ka'kâ şöyle dedi:

Hatırladım şarap arkadaşım Uteybe'yi;
Kadınlarının başları yas elbisesiyle bağlandıktan sonra…
Öldürdüler Zuâb'ı, altı kişinin öldürülmesinden sonra;
Yürekler soğudu ve zail oldu, kuşkucuların kuşkusu.

Uteybe'nin *Hazre b. Uteybe* ve *Rebî b. Uteybe* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Benî Selît'ten Hamrâ idi. Daha önce Mudar kabilesinden bir adam Hamrâ ile evlenmişti. Adam onu deriden yapılmış kırmızı bir çadırın içine koydu. Adam ölünce çadırla birlikte ailesine döndü. Bu yüzden kırmızı çadırla anılarak kendisine "el-Hamrâ" denildi. Diğer çocukları *Umâre b. Uteybe*, *Huleys b. Uteybe*, *Huzeym b. Uteybe*, *Ahvas b. Uteybe*, *Dırâr b. Uteybe* ve *Du'mûs b. Uteybe*'dir.

[Rebî b. Uteybe]

Rebî b. Uteybe'ye gelince kendisi cesur bir süvariydi. Benî Şeybân onu esir aldı. Fakat atına binerek kurtuldu. Rebî'in babası, Birinci Zû Kâr Gününde, Benî Şeybân'dan aldıklarını ona iade etmesiyle ilgili haberi anlatırken bunu yazdık. Rebî, babasının katilini öldürdü.

Dediler ki: Bir ara Benî Sa'lebe b. Yerbû yürürlerken bir de ne görsünler; Furâfisa el-Kelbî, Benî Selît ve diğerleri gibi bazı gazvelerde yer alan Benî Temîm'den adamlarla karşıdan geliyor. Onlar döndüler; askerleri çok miktarda ganimetle ailelerine doğru koşmaya başladılar. Develer dağınık bir şekilde ortada kaldı. Benî Hüceym'den bir atlı yanlarına geldi ve "İçlerinde bir attan başka at bulunmayan 300 eve ne dersiniz?" dedi. Hemen atlardan indiler ve Rebî b. Uteybe, "Ey Benî Yerbû! Beni kendinize reis yapın. Ben ganimet istemiyorum." dedi. Onlar da onu reis yaptılar. Sonra yola çıktılar. Nihayet Cebânât denilen yere geldiler.

Umeyre b. Târık el-Yerbûî dedi ki: İnsanlar birbirlerini çağırmaya başladı; atları develerin üzerine sürdük ve onları götürdük. Şeyh b. Yezîd el-İclî dışında kalan deve sahipleri de yaya olarak bizi takip etmeye başladılar. Şeyh b. Yezîd kendisine ait bir devenin üzerindeydi. Uteybe'nin iki oğlu Rebî ve Du'mûs, "Bu adamlar mallarının alındığını bilmeden çıkıp gidecek miyiz?" dediler. Onlar adamların mallarını almışlar ve Şeyh b. Yezîd'in kardeşi Sevâde b. Yezîd'i esir almışlardı. Sevâde b. Yezîd develerin yanındaydı. Rebî ve Du'mûs, kavmin içine girene kadar durmadan hamle yaptılar ve "Biz Uteybe'nin oğullarıyız." dediler. Bunun üzerine Şeyh b. Yezîd atını onların üzerine sürdü. Onun atı ve onların iki atı toslaşmaya başladılar. Uteybe'nin her iki oğlu de yere düştü. Rebî, adamlarını eliyle kaldırılıncaya kadar sırtı üzerinde yerde döndü. Sonra, atına yem torbasını göstererek onu çağırdı. Fakat onlar Du'mûs'u esir aldılar. Rebîa b. İcl'in çocuklarından Benî Dubey'a b. İcl ile Benî Büceyr onu ortak esirleri olarak kabul ettiler. Bunun üzerine Rebî b. Uteybe, Umeyre b. Târık'ın yanına gitti ve "Benim kardeşim öldürülmüştür." dedi.

Umeyre dedi ki: Kavmin yanına varıncaya kadar durmadan yola devam ettim. Bir de ne göreyim; Du'mûs iple bağlanmış durumdadır. Beni görünce Amr b. Nihâs el-İclî, "Sen Umeyre misin?" dedi. Ben de "Evet, ben

Umeyre'yim." dedim. Umeyre dedi ki: Adam, her birimiz arkadaşını koruyacağına dair sözleşme yapmaya beni davet etti. Biz anlaştık. Amr baktı; devesinin, alınan develer arasında olmadığını gördü. Dedi ki: Benden geride kaldı. Onlardan bazıları benim bir atımı almışlardı. Başıma gelen kötü şey şu ki, Amr onu bana [erken] iade etmedi; fakat geç bir şekilde atımı bana iade etti. Du'mûs Benî Büceyr'in yanında geceledi. Sabahleyin Benî Dubey'a yanına gelip onu öldürmek istediler. Umeyre dedi ki: Ben onlara, "Ey insanlar! Sizin kardeşiniz bu kavmin elindedir ve develerinizi götürmüşlerdir. Üstelik onlardaki bahadırları yok edemezsiniz. Gelin Du'mûs'u bana teslim edin; ben de develerinizi ve kardeşinizi size getirmeye kefil olayım." dedim. Onlar Du'mûs'u bir gece Benî Büceyr'in yanında, bir gece de Benî Dubey'a'nın yanında yatırıyorlardı. Bu sözüm üzerine Du'mûs'u bana teslim ettiler. Ona, "Kurtuldun." dedim ve onu atıma bindirdim. Ayrıca Benî Büceyr'den on adamla birlikte yola çıktık. Nihayet Benî Sa'lebe b. Yerbû'un yanına vardık. Benî İcl, Du'mûs'un perçemini kesmişlerdi. Kestikleri perçemi yanlarında bırakmayarak ona geri verdiler. Ayrıca develeri ve Sevâde b. Şeyh'i de iade ettiler. Bunun üzerine Umeyre b. Târık birkaç beyitte şöyle dedi:

Ey Uteybe'nin çocukları! Gelişimi bilmez misiniz?
Mızraklar arasında düşmüş olan birisinin üzerine…

Develerle birlikte Benî Şeybân'dan, karın ağrısından şikâyetçi olan bir adam vardı. Develeri alıp götürdüklerinde adam vefat etti.

Diğer taraftan Furâfisa, Ezd kabilesinden, Tay'dan ve Temîm'in Rebîa kolundan oluşan bir ordunun başında Benî Temîm'e karşı saldırıya geçti. Benî Selît ile Temîm'den bazı boyların üzerine hamle yaparak onlardan çok sayıda insanı esir aldı. Bunun üzerine Nu'aym b. Ka'neb er-Riyâhî, onların durumunu görüşmek üzere Furâfisa'nın yanına gitti. Furâfisa, Benî Selît'ten olan bir kadın dışında tüm esirleri ona bağışladı. Tay kabilesinin Benî Lâm boyundan bir adam o kadını esir almıştı. Nu'aym bu adamdan kadını da serbest bırakmasını istedi. Adam, "Kadına sorun; gelmek istiyorsa gelsin." dedi. Ancak kadın Tay kabilesine mensup olan adamı tercih etti. Bunun üzerine Nu'aym kadını lanetledi. O kadın, Benî Evs b. Hâris b. Lâm'dan biri olan Necebe'yi dünyaya getirdi. Anlattıklarına göre Furâfi-

sa, Benî Selît'in öldürülen adamlarının kanlarını talep etmemeleri şartıyla tüm esirleri serbest bırakmıştı. Ebû Müleyl Abdullah b. Hâris b. Âsım esirlerin içindeydi. Furâfisa onu serbest bıraktı.

Bu arada *Hizlık* (الهذلق) *b. Nu'aym b. Rebî*, kavminin büyüklerinden ve süvarilerindendi. Hişâm b. Abdülmelik bir gün Rebî b. Hizlık ile karşılaştı. Hişâm o sırada halifeydi. Hişâm adamı beğendi ve kızını oğlu Saîd b. Hişâm'a istedi ve onunla evlendirdi. Hizlık'ın soyu çölde devam etmiştir.

[Uteybe'nin Diğer Çocukları]

Hazre b. Uteybe'ye gelince, onun babası Uteybe, Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan bir grubun içinde yola çıktı. Şayt denilen yere geldi. Bekr b. Vâil de Şayt vadisindeydi. Uteybe hastaydı. Bu yüzden Hazre'ye, "Ey Hazre, bin" dedi ve onu öncü kuvvetin başına getirdi. Hepsi develere bindiler ve onu savaşa davet ettiler. Sonra vadinin içine girip hayvanlarını sürmeye başladılar. Bu arada Hazre b. Uteybe'ye arkadan yaklaşıldı ve başına bir taş atıldı. Hazre yere düştü. Hemen yakalandı ve atı başıboş kaldı. Babası onu kaybedince devesinden indi. O, rahatsız olduğu için deveye binmişti. Hemen atına bindi ve döndü. Dönerken, "Ey Hazre! Beni çağır bu gece; beni yanına çağır." diye bağırıyordu. Umudu kalmayınca döndü ve eline bir meşale alarak acele bir şekilde Benî Sa'lebe'nin peşinden gitmeye başladı. O geceye "Leyletü'ş-Şu'le" (Meşale Gecesi) ve "Leyletü Tebre" (Tebre Gecesi) denildi. Uteybe şöyle dedi:

Kurtardım kendimi ve Hazre'yi bıraktım;
Hasret kapladı içimi, eyvah!
Sağ-selim kalır mı, kerim adam sabahleyin?
Ne iyi gençti ki, onu bırakıverdim, Tebre'de…

Uteybe, Bekr b. Vâil'in arkada kalan askerlerine ulaştı. Onlar, onun kendilerinden olduğunu sandılar. Uteybe, meşaleyi tutan adamın eline [kılıçla] vurdu; ateşi elinden düşürdü. Adamlar onu takip etmekten vazgeçtiler. Uteybe'den birçok intikam ve birçok kan talep ediliyordu. Hazre sabahlayınca, onu bazı kan sahiplerine teslim ettiler. Onlar da onu öldürdüler. Uteybe'nin künyesi "Ebû Hazre" idi. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Tağlib Hazre'yi öldürdü.

Umâre b. Uteybe ise, şerif insanlardan biriydi.

Huleys'e gelince, o süvariydi. Benî Esed Hav Günü Uteybe'yi öldürdüklerinde çocukları çıkıp Benî Esed'in üzerine hücum ettiler ve babalarının katili Zuâb'ı yakaladılar. Ancak onun, babalarının katili olduğunu bilmiyorlardı. Deniliyor ki: Onu yakalayan Rebîa idi. Yine denildiğine göre Hav Günü Huleys onu yakaladı. En doğrusu da budur. Bu haberi, Benî Esed b. Hüzeyme'nin nesebini anlatırken zikrettik.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rebîa b. Gisl el-Yerbûî, -Bazılarına göre Asel'dir. Doğru olan Gisl'dir- Zuâb'ın Uteybe'nin katili olduğunu doğruladı.

Ahvâs b. Uteybe'ye gelince, o İslâmî döneme yetişti; Müslüman oldu ve Basra'ya geldi.

Dırâr b. Uteybe'ye gelince, bu zat şerif bir adamdı ve Cahiliye döneminde süvarilere komutanlık yaptı. Avf b. Ka'kâ, onun sancağının altına girmişti. Dırâr, İslâmî döneme yetişti ve Müslüman oldu. Dırâr Osman b. Affân'ın hilafetine de yetişti. Osman b. Affân Dâbi b. Hâris'i hapse attığı zaman Dırâr, onun serbest kalması için Osman'la konuştu.

Dırâr'ın, *Vezr b. Dırâr* ve *Kidâm b. Dırâr* adlarında çocukları vardı. Vezr, şerif bir adamdı. Velîd b. Abdülmelik Mekke'de iken Vezr b. Dırâr, Mudar'dan bazı ileri gelenlerle birlikte ona seslendi. Bu durum Velîd'i çok kızdırdı; emretti; başları ve sakalları tıraş edildi. Vezr'in de başı ve sakalı tıraş edildi. Benî Kays b. Âsım el-Minkarî'den bir adam şöyle dedi:

Benî Sa'd'ı uyardım ve onlara dedim ki:
Sakın Vezr'in kötülüğüne düşmeyin.
Onlardan birisi beni şaşırtmadı, ancak hepsi de;
Yanımıza geldiler de yüzlerinde bir kıl bile görülmüyordu.

Vezr b. Dırâr, çölden Süleyman b. Abdülmelik'in yanına giden Temîm heyetinin başındaydı.

Kidâm b. Dırâr'a gelince, Onun "Kaddâm" adında bir atı vardı. Çölde onunla at yarışlarına girerdi. Benî Sa'lebe'den bir kadın ona şöyle dedi:

Lanet okudum sana ey Kidâm!
Ve Kaddâm'a da lanet okudum…
Binici de gem de lanetlendi…

Onlardan birisi de *Habîb b. Hırâş b. Sâmit b. el-Kübâs b. Câfer b. Sa'lebe b. Yerbû*'dur. Ensâr'dan Benî Seleme kabilesinin anlaşmalısıydı. Bedir gazvesinde hazır bulundu. Onun Sâmit adında bir mevlası da vardı.

[Vâkıd b. Abdullah]

Vâkıd b. Abdullah b. Abdümenâf b. Arîn b. Sa'lebe: Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır. Kelbî dedi ki: Vâkıd Bedir gazvesine katıldı. Bedir'den önce de Nahle Gününde İbnü'l-Hadramî'yi öldürdü. Vâkıdî dedi ki: Vâkıd b. Abdullah, Resûlullah (sas) Erkam'ın evine girmeden önce Müslüman oldu. Bir gün Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve ona İslâm'ı sordu. Resûlullah (sas) ona İslâm'ı anlattı. O da hemen şehadet getirdi. Vâkıd b. Abdullah okçulardan biriydi. Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) onu Abdullah b. Cahş ile birlikte, bir seriyye içinde Nahle'ye gönderdi. Abdüşems'in anlaşmalısı olan Amr b. Hadramî'ye bir ok atıp onu öldürdü. Bu olay, hicretten sonra İslâm'da ilk akıtılan kandı. Vâkıd b. Abdullah, Ömer'in hilafetinin ilk aylarında vefat etti. Künyesi Ebû Sâlim idi. Daha önce onu anlattık.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: O Vâkıd b. Abdullah b. Hâlid b. Akrem b. Abdümenâf'tır. Cahiliye döneminde Benî Adî'nin tarafındaydı. Aslında Benî Hattâb'dan sayılmaktaydı.

Mâlik b. Hıttân b. Âsım b. Sa'lebe ve şair *Târık b. Deysak b. Avf b. Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe*. O şöyle der:

Kötü adamla komşuluk yaparsan,
Farkında olmadan sana gelecektir, onun şerleri.

Benî Ubeyd'den birisi Abdullah b. Hâris Ebû Müleyl'dir. Şeybân kabilesi onu esir aldı; Uteybe de Bistâm'ı onun yerine esir aldı. O şöyle dedi:

Bir mesaj bildir, Şeybân'ın reislerine;
Ben Abdullah'a karşılık Bistâm'ı aldım.

Cerîr b. Kelhebe: Kelhebe cariye idi. O Kudâa'nın Cerm boyundandı. Cerîr'in babası Hübeyre b. Akrem b. Hamse b. Menâf b. Arîn b. Sa'lebe'dir. O, Cahiliye döneminde Temîm kabilesinin süvarilerindendi. Cerîr b. Kelhebe şöyle demiştir:

Kâs'a, "Onu gemle" dedim;
Zerûd'dan[105] *getirmişiz kumu, yardım etmek için…*

Mâlik ve Mütemmim b. Nüveyre

Nüveyre b. Cemre b. Şeddâd b. Ubeyd b. Sa'lebe'nin şair olan iki oğlu Mâlik ve Mütemmim de onlardandır. Bu adamlar dinden dönenler arasındaydılar. Hâlid b. Velîd'in süvarileri Mâlik'i Bitâh Günü öldürdü. Mütemmim kurtuldu ve kardeşine mersiye söylerdi. Mâlik'i öldüren kişi, Hâlid b. Velîd'in adamlarından olan Dırâr b. Ezver el-Esedî idi. Bununla ilgili haberi beldelerle ilgili olarak telif ettiğim eserimde ve bu kitapta da anlatmıştım. Mütemmim Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) onu Benî Yerbû b. Hanzale'nin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi. Resûlullah (sas) vefat edince, "Mallarınız sizin olsun." diyerek elindeki zekât hisselerini bıraktı. Denildiğine göre Resûlullah (sas) onu bütün Benî Hanzale'nin zekâtlarını toplamakla görevlendirmişti. Mütemmim, kardeşine ağıt yakarken şöyle demişti:

Bir zamanlar Cezîme'nin şarap arkadaşları gibiydik;
Hatta onlar ayrılmazlar, denilirdi, bizim için.
Ayrıldığımız zaman, sanki ben ve Mâlik,
Uzun zaman bir geceyi beraber geçirmemiş gibiydik. [106]

Onun ve Ömer b. Hattâb'ın yaşadığı bir olay vardır. Biz o olayı, Benî Adî'nin nesebini anlatırken Zeyd b. Hattâb'ın haberinde zikrettik.

Mâlik'in kılları çok olduğu için kendisine "el-Cefûl" denilirdi. Kendisi Zü'l-Humâr'ın süvarisiydi. Atına "Zü'l-Humâr" denilirdi. Cerîr şöyle dedi:

Uteybe, Uhaymir ve İbn Kays;
Attâb ve Zü'l-Humâr'in süvarisi…

---

105 Zerûd, Kûfe'den gelen hacıların yolunda bulunan kumluk bir yer. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

106 Bu iki beyit, Mütemmim b. Nuveyre'nin, Ridde savaşlarında öldürülen kardeşi Mâlik için yazdığı mersiyeden alınmıştır (bkz. *el-Mufaddaliyât*, Beyrut, 1920, s. 534-535.). (çev.)

[Surad b. Hamre]

Onlardan birisi de, Ebû Sirâc ed-Dabbî'nin boğdurduğu Surad b. Hamre'dir. Bunun haberini, Benî Dabbe b. Üdd'ün nesebinde anlattık. Benû Mâlik b. Hanzale ve Berâcim -ki Benî Mâlik'in başında Akra' b. Hâbis el-Mücâşi'î vardı; Berâcim'in başında da Ebû Cu'al vardı- Bekr b. Vâil'e saldırdılar. Selmân'ı gördüklerinde onlardan korktular. İnsanlar bu sebeple bir çöplüğün başına döndü. Bu olay aşırı sıcak bir gündeydi. Bekr b. Vâil onlardan önce oraya gitti; onları geçti ve karşı karşıya geldiler. Bekr kabilesi Akra' b. Hâbis'i esir aldı. Onu esir alan, Benî Hind'in kardeşi olan İmrân b. Mürre idi. Cu'al el-Bercemî de esir alındı. Bunun üzerine Dırâr b. Ka'kâ Akra'ı teşvik ederek şöyle dedi:

Bana haber verildiğine göre, İmrân b. Mürre,
Bağların üstünde kendisine diz çöktürülmüş ve inmemiştir.
Kaçırma kervanı!
Av iplerini iki yıl için, yardımına gönderinceye kadar…

Bunun üzerine Benî Yerbû öfkelendi. Nihayet Surad b. Cemre onlarla birlikte Selmân'ın yanına gitti. Esir edilenleri ve alınan malları kurtardılar. Akra'a gelince, denildiğine görefidye karşılığında kurtuldu. Yine denildiğine göre Benî Yerbû onu kurtardı. Cerîr Benî Mücâşi'i hicvederken şöyle der:

Yazıklar olsun size, ey kıl kadar değeri olmayan adamlar!
Ne kötü koruyuculardınız, Selmân Gününde!
Ve İmrân iki kelinizi esir aldığı gün…

Ferezdak da şöyle dedi:

Yıkadı Yerbû kötü bir bıyığı,
Kölenin semeniyle, yaş ve kuru bir şekilde…

Bu yüzden birisi sakalını meshettiği zamanonlardan birisi bunu görürse, öfkelenirdi.

Onlardan birisi de *Ma'dân b. Amre b. Târık b. Hasabe b. Eznem b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû*'dur.

[Kirvâş b. Avf]

Bir diğeri, "Dâhis"[107]denilen atın sahibi Kirvâş b. Avf b. Âsım b. Sa'lebe b. Yerbû'dur.

Kelbî şöyle dedi: Yerbûîler dediler ki: Dâhis adlı atın annesi Celvâ, Kirvâş b. Avf'a ait idi. Onun babası Zü'l-Ukâl da Benî Riyâh b. Yerbû'dan biri olan Havt b. Ebû Câbir'e ait bir at idi. Havt'ın kapısını kimse çalmazdı. Bir gün onlar bir otlakta bir araya geldiler. Aygır [Zü'l-Ukâl] da, Havt'ın iki kızının yanındaydı; iki kız onu güdüyorlardı. Kızışmış olan Celvâ bir şekilde aygırın yanından geçti; aygır onu görünce huysuzlandı. Onlardan bazı gençler güldüler. Kızlar da utandılar. Hemen aygırı saldılar ve aygır Celvâ'nın üzerine atladı.

Kelbî dedi ki: Denildiğine göre Havt'ın karısı, Dâhis'in babası Zü'l-Ukâl'ı otlatıyordu. Zü'l-Ukâl şehvetle Celvâ'nın üstüne atladı. Havt kötü huylu birisiydi. Gelip atının gözüne baktığında, "Bu at dişinin üzerine atlamış vallahi." dedi. Haberi yaydı ve Benî Riyâh'a seslendi. Onlar toplanıp Havt'a, "Biz senin atını zorlamadık. Onun atlayışı kendi arzusuyla oldu. Sen ne istiyorsun?" dediler. Havt, "Atımın suyunu istiyorum." dedi. Onlar da, "Al bakalım." dediler. Havt Celvâ'yı bağladı, sonra eline çamur aldı ve atın rahmine koyup çıkarmaya başladı. Ancak rahim, içindekini sahiplenmişti. Kirvâş'ın atı Celvâ bir tay doğurdu. Havt, onu bozmaya çalışıp rahimden çıkarmak istediği için Kirvâş ona "Dâhis" ismini koydu. Dâhis, doğduğunda sanki babasıydı.

Sonra Kays b. Züheyr b. Cezîme Benî Yerbû'un üzerine saldırdı; onlardan ganimetler ve esirler aldı. Benî Eznem'den Hâris'in iki oğlu olan Sa'lebe ve Ubeyd adında iki genç Dâhis'e bindiler ve kurtuldular. Kays b. Züheyr Dâhis'i görünce hoşuna gitti ve beğendi. Hemen onun, esirleri serbest bırakma karşılığında fidye olmasını teklif etti. Onlar da kabul ettiler. Böylece Dâhis Kays b. Züheyr'in atı oldu. Bu, Benî Yerbû'un sözüdür.

Diğer taraftan Benî Abs dedi ki: Dâhis'in babası, Benî Dabbe b. Üd kabilesinden Üneyf b. Cebele'nin atıydı. Onun yavrusuna "Dâhis" denil-

---

107 (دحس) kelimesi, hayvanın içine elini sokup çıkarmak ve hırpalamak manasındadır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (دحس) maddesi). (çev.)

mesinin sebebi şudur: Onun annesi Benî Yerbû'dan birisine ait idi. Yerbû kabilesinden olan adam Üneyf'ten, atının dişi atıyla çiftleşmesini istedi. Dabbe kabilesine mensup olan adam bunu kabul etmedi. Fakat daha sonra Yerbûlu adam atların çiftleşmesini sağladı. Bunun üzerine Benî Dabbe kabilesi öfkelendiler ve Yerbûlu adamı öldürmek istediler. Yerbûlu adam da onlara, "Ey insanlar! Madem öyle, atınızın nutfesini alın" dedi. Hemen Benî Dabbe'den bir adam atın yanına gitti ve rahmin içindekini çıkarmaya çalıştı. Ancak atın rahmi artık içindekini sahiplenmişti. O at bir tay dünyaya getirdi ve ona "Dâhis" adı verildi. Çünkü o anasının rahminde hırpalanmıştı. Bunun üzerine Yerbûlu adam -ki onun adı Mâlik idi- şöyle dedi:

Ey Üneyf! Sen cimrilik yaptın, bir aygırın suyuna;
Azık talep eden Dabbe'ye komşu olan birine karşı…
Elini uzattın onun atının rahminde olanı çıkardın.…

Öte yandan Dâhis'in sahibi öldü ve arkasında iki oğlan bıraktı. Kays b. Züheyr Benî Yerbû'un üzerine akın yaptı ve onlardan ganimetler ve esirler aldı. O iki oğlan ve at onun eline düştü. Sonra o iki genç Dâhis'e binerek Kays b. Züheyr'i atlatıp kaçtılar. Ancak iki gencin annesi esirlerin içindeydi. Benî Yerbû fidye karşılığında esirlerini kurtarmak için geldiklerinde, Kays b. Züheyr, Dâhis'in kendisine geri verilmesi dışında hiçbir fidyeyi kabul etmedi.

Daha sonra Kays [b. Züheyr], Dâhis'i başka bir atla ile çiftleştirdi; at bir dişi tay doğurdu, Kays ona "el-Gabrâ" adını verdi. Kays bir ara umre yapmak için yola çıkmıştı. Benî Bedr el-Fezârî'nin yakınlarında bulunuyordu. Benî Nâşib b. Hedm b. Avf b. Avd b. Gâlib'den olan Cerv b. Hâris adında bir genç onların yanına geldi. Genç, devesini kaybetmişti. [Fezâre kabilesinden olan]Huzeyfe ona, "Ey Cerv! Fezâre'nin atları mı asildir yoksa Abs'ın atları mı?" diye sordu. Cerv, "Tabii ki, Abs'ın atları asil." dedi. Bunun üzerine Huzeyfe, "Hayır vallahi." dedi. Cerv de "Evet, vallahi." dedi. Huzeyfe ona, "Benimle bahse girer misin? Eğer beni geçersen sana beş deve vereceğim. Eğer seni geçersem bana kesilmek için iki deve verirsin" dedi. Huzeyfe genci bindirdi ve bahis için koşmaya başladılar. Huzeyfe ona, "Sen kim, bizim atlar kim? Üstelik senin ve babanın bir atı da yoktur." dedi. Bu yüzden, ikisi bahse girene kadar Huzeyfe ile Kays arasında bir sürtüşme

cereyan etti. Bu olay, Abs ile Zibyân arasındaki savaşın sebebiydi. Onlarla ilgili haberleri yerinde anlatacağız inşaallah. [108]

[Esved b. Evs b. Humre]

Benî Humre b. Câfer b. Sa'lebe'den birisi Esved b. Evs b. Humre'dir. Esved, Necâşî'nin yanına geldi; yanında da hanımı vardı. Hanımı, Benî Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe'den biri olan Hâris'in kızıydı. Necâşî'ye, "Bana beni muhtaç bırakmayacak bir şeyler ver." dedi. Necâşî, "Sana öyle bir şey vereceğim ki, onunla zengin olursun." dedi ve ona köpek hastalığının (kuduz) tedavisini öğretti. Oradan geldi; yolda iken vefat etti. Vefat etmeden önce eşine, oğlu Kudâme ile evlenmesini, kuduz hastalığını tedavi etme işini ona öğretmesini ve bunu başkalarına öğretmemelerini vasiyet etti. Kadın geldi, onun oğluyla evlendi ve ona kuduzu tedavi etme usulünü öğretti. O günden bugüne onlar bu tedavi usulünü birbirlerine devrediyorlar. Onun çocuklarından bazısı, İbn Fesve'yi kuduzdan tedavi etti. Karınca gibi bevletmeye başladı ve iyileşti. Onu tedavi eden kişi İbnü'l-Muhil b. Esved idi. Bunun üzerine İbn Fesve şöyle dedi:

Eğer İbnü'l-Muhill'in ve cariyesinin tedavisi olmasaydı,
Havlardım, insanların köpeklerinin havlaması gibi.
Daha sonra Allah çıkardı, Zâri'in çocuklarını;
Omuzları ve yanları birbirine uyumlu olarak…

Cerîr, Ukbe b. Muhil b. Esved'e şöyle bir mersiye söyledi:

Ey Ukbe! Kavmin içinde, gördüğüm kadarıyla yoktur soyum;
Dullardan, yetimlerden ve komşulardan…
Acaba kapıcısı sertleştiği zaman, kim kalacak kapıda?
Ya da evi uzak ve cesur olan düşmana kim karşı çıkacak?

Benî Humre'den birisi de *Tufeyl b. Mirdâs*'tır. Tufeyl, Abdullah b. Zübeyr zamanında, Benî Sa'lebe'nin mevlası Ebü'd-Durays ile beraberdi.

108 Bu paragrafta bir sıkıntı vardır. Paragrafın başında Kays'ın umre için yola çıktığı anlatılıyor. Sonra yanlarına Cerv adında bir genç geliyor. Birden Kays devreden çıkıyor; Huzeyfe adında birisi ortaya çıkıyor ve gençle bahse giriyor. Paragrafın sonunda da Huzeyfe ile Kays arasında bir tartışmanın yaşandığı anlatılıyor. Birbirinden kopuk bir öykü… Anlaşılan o ki, Cerv adındaki genç Abs kabilesindendi ve Kays Abs'a sahip çıkıyordu. Fezâre kabilesinden olan ve gençle bahse giren Huzeyfe, bu yüzden Kays ile sürtüşmeye başladı. (çev.)

İsfahan'a geldiler ve Attâb b. Verkâ'yı oradan çıkardılar. İbnü'z-Zübeyr Tufeyl'i, İsfahan'ın bir bölümüne, Teymüre'nin bir kısmına vali yaptı. Bununla ilgili olarak A'şâ Hemdân şöyle diyor:

Geldi sana Ebü'd-Durays ve büyük bir sultan;
Onun emîrliği bir ordu sürüklüyordu.
Bir de Sa'lebe b. Yerbû; yüceliyordu, başlarında;
Yıldızlar gibi parlayan miğferlerle…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Kibâs b. Câfer'den olan Uteybe'nin dedesi Şihâb bir süvariydi ve Benî Hanîfe üzerine akınlar düzenliyordu. Şair şöyle dedi:

Yemin olsun ömrüme, Reis Şihâb İbn Câfer,
Tubba' gibi şehirlerin halklarının başındadır.

Lebîd şöyle dedi:

Övülen işleri koruyorlar, sanki onlar,
Şerefte, Hâcib ve Şihâb ailesidirler.

Cerîr de Arîn b. Sa'lebe b. Yerbû hakkında şöyle dedi:

Kabul ettik Câfer'i ve Ubeyd'in iki oğlunu;
Ve benimsemedik son gelen alçakları…
Arîn'den tut Ureyne'ye kadar, onlar bizden değil;
Beri olduk hepsinden, Arîn'den Ureyne'ye kadar.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Künyesi "Ebû Nehşel" olan Mütemmim b. Nüveyre'nin, *İbrahim* ve *Davud* adlarında çocukları vardı. İbrahim, Saîd b. Âs hakkında şöyle dedi:

Dost ve emîr olarak feda olsun hırkamız Saîd'e;
Ve avuçlarımızda olan her şey…
Yemâme'deyken vefat haberi geldi bana;
Haberlerin doğrusu da, yalan olanı da vardır.
Sabahladığımda bilmiyordum; sağ olduğuna gıpta ile sevineyim mi?
Yoksa belalar başına yığıldı mı, benden sonra?

Davud şair bir kimseydi. Bir gün Basra'ya geldi. Bişr b. Mervân ona karşı kaba davrandı; bunun üzerine şöyle dedi:

Eğer Bişr b. Mervân bana kaba davranacaksa,

Bana Saîd b. Amr kâfidir; çünkü o Saîd'in oğludur.

-O burada Saîd b. Amr b. Saîd b. Âs el-Eşdak'ı kastediyor-

Bir genç ki, bulmuştur hayırları;
Babaları ve dedelerinin çalışmaları ona takdim edilmiştir.

Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan birisi de *Yezîd b. Kuhâriye*'dir. Kuhâriye, Yemen ehlinden bir cariyedir. O, Yezîd b. Seleme'dir. Bu zat, Abduamr b. Bişr b. Mersed ile savaştı. Kuhâriye Benî Yerbû'daydı. Dabbe ve Esed kabileleri de onlarla birlikteydiler. Mağlup oldular. İbnü'l-Kuhâriye de mağlup oldu. Amr b. Hassân b. Bişr arkadan ona yetişti ve mızrakla onu vurdu. Sonra onu esir aldı. Ancak Yezîd b. Kuhâriye aldığı yaradan dolayı öldü.

Güdâne b. Yerbû'un, *Mâlik b. Güdâne*, *Sa'lebe b. Güdâne*, *İhâb b. Güdâne*, *Vehbân b. Güdâne* ve *Ubeyd b. Güdâne* adlarında çocukları vardı.

Mâlik b. Güdâne'nin *Avf b. Mâlik*, *Katan b. Mâlik*, *Kelb b. Mâlik*, *Riyâh b. Mâlik* ve *Muhdec b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe b. Güdâne'nin *Abdullah b. Sa'lebe* ve *Kurt b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

Münkız b. Güdâne'nin *Ahnef*, İhâb b. Güdâne'nin *Âişe*, Vehbân b. Güdâne'nin de *Seleme*adında çocukları vardı.

[Vekî b. Hassân]

Benî Güdâne'den birisi Vekî b. Hassân b. Kays b. Esved b. Kelb b. Avf b. Mâik b. Güdâne'dir.[109] Denildiğine göre Güdâne'nin asıl adı "Eşres" idi. Vekî, Kuteybe b. Müslim'e saldırıp onu öldüren kişidir. Kuteybe Süleyman b. Abdülmelik'ten uzak dururdu. Çünkü Kuteybe, hilafeti Süleyman'dan uzak tutup Abdülazîz b. Velîd'e biat etmek isteyenlerle birlikte çalışma yapanlar arasındaydı. Velîd vefat edince Kuteybe kalkıp insanlara hitap etti;

109 Orijinal metnin hamişinde Vekî'in "İbn Ebû Sûd" olarak bilindiği yazılıdır.

Süleyman'ın aleyhinde konuşmaya başladı ve insanları, onu [veliahtlıktan] düşürmeye davet etti. Ancak insanlar ona olumlu cevap vermediler. Bu kez Kuteybe Benî Temîm, Bekr b. Vâil ve Ezd'e sövmeye başladı. Onlar da onunla savaşmak için bir araya geldiler ve Hudayn b. Münzir er-Rekâşî'ye giderek kendilerine komutan olmasını istediler. Ancak Hudayn bunu kabul etmedi ve onlara Vekî b. Ebû Sûd'u göstererek, "Bu öyle bir iştir ki, ondan başkası bunun hakkından gelemez. Çünkü o bedevidir ve aşireti ona itaat etmektedir." dedi. Kuteybe daha önce Ehtem ailesinden bazı adamları öldürmüştü. Hemen Vekî'e koşup ona biat ettiler. Vekî ile onlar arasındaki elçi, Maskale b. Hübeyre'nin mevlası Hayyân idi. Kuteybe Vekî'i çağırır, ayaklarını kırmızı çamurla sıvar ve "Ben hastayım." derdi.

Sonra Vekî atını istedi, ümmü veledinin başörtüsünü aldı ve onun için bayrak bağladı. İdris adında bir adam onunla karşılaştı. İdris ona, "Ey Ebû Mutarrif! Sen bir iş istiyorsun, fakat Allah'ın seni emin kıldığı bir işten de korkuyorsun. Bu adamdan sakın." dedi. Vekî ise, "Bu İblis'in elçisi İdris'tir. Kuteybe mi bana güvence verecek? Vallahi onun başı bana gelmeden ona gitmeyeceğim." dedi ve Kuteybe'nin çadırına doğru yavaş yavaş ilerlemeye başladı. İnsanlar etrafında toplandılar. Kuteybe, ailesinin ve dostlarının içindeydi. Hemen Kuteybe'ye saldırıp onu öldürdüler. Doğru olan görüşe göre Kuteybe'nin çadır direği üzerine düştü ve onu öldürdü. Saîd b. Necd el-Ezdî Kuteybe'nin kafasını aldı ve onu Vekî'e vermek istemedi. Hemen minbere çıktı ve "Hangi gün korkutmadım ve korkutulmadım?" dedi. Sonra bir odun dikti ve "Bunlar bineklerdir; mutlaka bunlar için biniciler lazımdır." dedi. O bu sözüyle Ezd'i kastediyordu. Kuteybe'nin başını getirdi ve Benî Hanîfe'den bir adamla Süleyman'a gönderdi.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Vekî, İyâs b. Muâviye'nin yanında şahitlik yaptı. Muâviye[110] ona, "Ey Ebû Mutarrif! Ancak avamdan insanlar ve tüccarlar şahitlik yaparlar. Senin gibi eşraftan olanlar şahitlik yapmaz" dedi. Vekî ona, "Doğru söyledin." dedi ve ayrıldı. Sonra ona, "Aslında o senin şahitliğini kabul etmedi ve o ancak seni kandırdı." denildi. Bunun üzerine Vekî, "Eğer bilseydim, sopayı ona delil yapardım." dedi.

110 Bu haber daha önce İyâs b. Muâviye'nin hayatı anlatılırken geçti. Aslında musannif bu cümlenin başında "İyâs b. Muâviye" demeliydi.

Vekî ölüm döşeğinde iken Adî b. Ertât onu ziyaret edecek adamlar gönderirdi. Adî b. Ertât'ın elçisi ona, "Emîr sana selam söylüyor." dedi. Vekî, "Vallahi ben de emîrim fakat zulme uğramış bir emîr." dedi. Elçi ona, "Emîr, kendini nasıl hissettiğini soruyor." dedi. Vekî, "Kendimi topallaya topallaya sıçrar görüyorum." dedi. Elçi Adî b. Ertât'a yetişmemişti ki, haberci Vekî'in ölüm haberini verdi.

Medâinî, İbnü'l-Mübârek'ten, o Cüveyriye'den, o da Rebîa b. Ebû Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Sizler, hak etmeyenlere büyüklük veriyorsunuz."

Bana İyâs b. Muâviye anlattı; dedi ki: Vekî b. Ebû Sûd bana, "Muhammed Resûlullah'ın Kureyş'in hangi kolundan olduğunu bana söyleyebilir misin?" dedi. Vekî çocuklarına şöyle dedi: "Çocuklarım! Ben öldüğümde ayakkabılarını yaymış, alınlarını karartmışve elbiselerini kısaltmış bazı insanlar size gelecekler. Bunlar, 'Babalarınızın borcu var; onu ödeyin' derler. Sakın ödemeye kalkmayın. Çünkü babanızın, borçtan daha büyük günahları vardır. Babanızın hâli ne kadar da iyi olurdu, eğer durumu bir borca kalsaydı!" Ferezdak onun hakkında şöyle der:

Bizdendir, kılıcı kınından çıkarıp yine kınına koyan;
Fergân'daki Bâbü'l-Kasr akşamında…
Bir akşam ki, ne Hevâzin örttü Âmir'i,
Ne de Gatafân örttü, İbn Dühân'ın gizlisini-saklısını…

Yine Ferezdak onun için şöyle der:

Öldü, intikamını almadan;
Oysa insanlardan hiçbir kabile yoktur ki, intikam üzere yatmasın.

Dediler ki: Haccâc Kuteybe'ye şunu yazdı: "Horasan'da Vekî b. Ebû Sûd dışında zırlayan bir eşek kalmadı. Eğer mektubum sana gelirse onun boynunu vur." Kuteybe de Haccâc'a şunu yazdı: "Horasan'da, düşmanla savaşmak konusunda ondan daha güçlü bir adam yok." Bunun üzerine Haccâc ona, "Ben Vekî b. Ebû Sûd'u değil, Vekî b. Hassân'ı kastettim. Vekî b. Hassân Sicistan halkından bir hırsızdır. Mektubum sana geldiğinde onun sancağını çöz ve onun binasını yık." şeklinde bir mektup yazdı. Vekî, Kuteybe ile birlikte Türklerle savaşmak için hazır bulunmuştu. Kuteybe

ona, "Ey Ebû Mutarrif! Bugün senin misalin, gününde kendisine ihtiyaç duyulan sağlam bir zırhın misali gibidir. Bugün senin günündür." dedi. Vekî hamle yaptı; Türkler de yaptılar. Ancak Türkler hezimete uğradılar.

Kuteybe Vekî'i komutanlıktan azletti. Onun yerine Dırâr b. Husayn ed-Dabbî'yi tayin etti. Bunun üzerine Yezîd b. Umeyr el-Esedî Kuteybe'ye, "Sen yırtıcıyı azlettin, yerine sırtlanı tayin ettin." şeklinde bir mektup yazdı.

Bir gün Vekî minbere çıktı ve "Benimle kaşınmak mı istiyorsunuz? deyip

Kim merkeple birleşirse çokça birleşen biriyle birleşmiş olur"

şiirini okuyup minberden indi. [111]

Vekî'in *Muhammed b. Vekî* adında bir oğlu vardı. Bu, Vekî'in bir cariyesinden doğmaydı. Basra şurtasının başına getirildi. Soyu devam etmemiştir.

Anlattıklarına göre Vekî bir gün Benî Güdâne'den Benî Hiffân'a ait bir merkebe binmişti. Benî Hiffân'dan Tu'me adında bir adam geldi ve Vekî'i dövdü. Bu durum onun dayısına ulaştı. O da Benî Güdâne'den olup çölde yaşıyordu. Hemen çölden geldi ve Tu'me'yi yakalayıp kafasını yardı. Tu'me'nin ailesi tarafından diyeti istendi. O da ödedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Güdâne'den *Atıyye* adında bir adam vardı. Künyesi "Ebû Ulâfe" idi ve Mekke'ye gelip yerleşmişti. Mekke'de Âtike bt. Hâris b. Ümeyye el-Asğar veondan "Abdullah" adındaki çocuğu oldu. Abdullah şairdi. O şöyle diyendir:

Ve dayım İbn Able… O Gûtateyn'de[112]*,*
Örttü etlerinizi ve sizler iyilerden değildiniz.
Bir şüpheniz olmasın ki, dedem Kusay,
Tıpkı ışık veren yıldız gibidir, fırtınalı gecede…

Onun Basra'da soyu devam etmektedir.

Benî Güdâne'den birisi de *Rebî b. Amr Eczem*'dir. İbn Ubeys'ten sonra Ezârika'ya karşı savaşmakla görevlendirildi ve öldürüldü.

---

111 (مَنْ يَنِكِ العَيْرَ يَنِكْ نَيَّاكاً) cümlesi, Araplarda bir darb-ı meseldir. Her zaman galip gelmek isteyen birisine karşı galip olan birisinin söylediği bir sözdür (bkz. el-Meydânî, *Mecmaü'l-Emsâl*, II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts., s. 305). (çev.)

112 Dımaşk yakınlarında bir yer. (çev.)

Yine Benî Güdâne'den birisi *Atıyye b. Cu'âl b. Mücemmi b. Katan b. Mâlik b. Güdâne*'dir. Ferezdak onun hakkında şöyle dedi:

Ey Güdâne'nin çocukları! Serbest bırakan benim sizleri;
Ve Atıyye b. Cu'âl'a bağışladım…
Keserdim burunlarınızı (hicvederdim), eğer Atıyye olmasaydı;
En kötü bıyıkların üzerindeki en kötü burunlarınızı…

Bunun üzerine Atıyye, "Vallahi Ebû Firâs onları benim için bağışlamış değildir" dedi. Atıyye'nin Basra'da ve çölde soyu devam etmiştir. O şöyle diyendir:

Gidip geldiğini gördüm, ölümün;
Evlerimize ve kolaydı, bize gelen yolu…
Bir kayın ağacımız vardı; bizi koruyordu dalları;
Az kısmı dışında, kökleri söküldü ağacın…

Atıyye'nin kardeşi Zerrâ, Basra'da, Dâru Senbîl Gününde, İbnü'l-Hadramî ile birlikte yakıldı. Dâru Senbîl'in haberini daha önce anlatmıştık. Atıyye'nin künyesi "Ebü'l-Hesmâ" idi. Atıyye şerif bir adamdı. Cerîr onun hakkında şöyle der:

Cömert, her yerde cömerttir;
Cömerdin oğlu ise, Atıyye b. Cu'âl'dır.
Asil atları bağışlıyor; bıkmıyor vermekten;
Ve gulyabani gibi, sahibinden ayrılmayan soylu atları…

Atıyye ve Hârise b. Bedr, birbirlerini hicvediyorlardı; Atıyye Hârise'yi yendi.

Benî Güdâne'den birisi de *İkmis*'tir (العكمص). Kendisi şair olup Hârise b. Bedr'i hicvediyordu. Benî Selît ise, İkmis'in şiirlerini rivayet ediyorlardı. Hârise onları hicvederken şöyle dedi:

Benî Selît rivayet mi ediyor aleyhimde;
İnsanların hicivlerini… Ey Benî Selît ailesi!
Benim etim ne temiz ne de tazedir ki,
Onu yesin, Selît ailesi.

İkmis'in Basra'da, Benî Güdâne mahallesinde bir mescidi vardır. Soyu devam etmemiştir.

[Hârise b. Zeyd ve Zerrâ b. Zeyd]

Onlardan birisi de Zeyd b. Husayn b. Katan b. Mâlik b. Güdâne'nin iki oğlu olan Hârise ve Zerrâ'dır (ذراع). Hârise şairdi ve Ziyâd'ın dostuydu. Bir gün Ziyâd onu gördü; yüzünde bir iz vardı. Ona, "Ey Ebü'l-Anbes! Yüzündeki bu iz nedir?" dedi. Hârise, "Koyu kızıl atıma bindim; at huysuzluk yapınca düştüm" dedi. Bunun üzerine Ziyâd, "Eğer beyaz ata binmiş olsaydın gelirdin" dedi. Ziyâd, "Eğer su ile (kayıkla) gelseydin" demek istiyordu. Hârise geceleri Ziyâd'ın yanında oturur ve onunla sohbet ederdi. Ziyâd onun hakkında şöyle derdi: "Şu kadar zamandan beri Hârise benim meclisimde oturur; yanımda bir hata yapmadı. Onun bir zelle[113] işlediğini görmedim. Hiçbir zaman kimseyi kötülükle anmadı. Şu kadar zamandır, birlikte seyahat ederiz; şimdiye kadar onun üzengisi üzengime değmiş değildir. Bunca zaman benim sırdaşımdır; bugüne kadar bana bir sır açıklamış değildir." Benî Küleyb'den bir adam onun hakkında şöyle dedi:

Gördüm ki, Hârise b. Zeyd;
Güdâne boyundandır, kulak altının kemikleri ve konuşmasıyla…
Secha, Allah'ın kitabına göre,
Hişâm'ın iki oğluna daha yakındır, Nevfel'den…

Hârise kavmini terk edip Kureyş'in yanına gitmişti. Şiirde geçen "Secha" kelimesinden maksat Secâh'tır. Nevfel'den maksat da Nefvel b. Abdümenâf ve Hişâm b. Mahzûm'un iki oğludur. Ziyâd Hârise'yi, Ahvâz'dan gelen ipekle ilgilenmek üzere görevlendirdi. İnsanlar onu yolcu ettiler. Yanında Ebü'l-Esved ed-Düelî de vardı. Uğurlayanlar geri döndüklerinde Ebü'l-Esved ed-Düelî şöyle dedi:

Ey Hârise b. Zeyd! Kuşkusuz bir işle görevlendirilmişsin;
Sen fare ol bu işte; ihanet eder ve çalarsın.
Çünkü bütün insanlar, ya yalan söylerler;
Ağzına geleni söylerler veya doğru söylerler.

113 Basit bir yanlışlık.

İnsanlar heveslerine göre söz söylerler;
Eğer onlara, "Hadi doğrulayın" denilse, doğrulayamazlar.
Acze düşme! Zira acz, en kötü binektir;
Kûfe ve Basra mallarından nasibin, bir parça ipektir.

Bunun üzerine Hârise şöyle dedi:

Mükâfatlandırsın seni, insanların Rabbi;
İyi söyledin ve yeterli tavsiyede bulundun.

[Ebû Müleyl ve Kuşâve Günü]

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Âsım b. Ubeydullah b. Sa'lebe'nin çocuklarından birisi Ebû Müleyl Abdullah b. Hâris idi. Bistâm b. Kays onu esir almıştı; daha sonra Uteybe, ona karşılık Bistâm'ı esir almıştı. O şöyle dedi:

Bir mesaj bildir, Şeybân'n reislerine;
Ben Abdullah'a karşılık Bistâm'ı aldım.

Ebû Müleyl, Abdullah b. Hâris b. Âsım b. Ubeydullah b. Sa'lebe b. Yerbû'dur. Ebû Müleyl, Hanzale b. Bişr b. Amr b. Amr b. Udes ve Abduamr b. Şeybân b. Va'le b. Avf b. Câriye b. Selît'tir. Samd Günü -Samdu Talh Günü- Havfezân'ı esir almışlardı. Ancak onunla ilgili olarak tartışmaya başladılar. Havfezân onlara, "Aranızda beni hakem yapın." dedi. Onlar da onu hakem tayin ettiler. Havfezân, Ebû Müleyl'e 100 deve verdi. Abduamr'ada 100 deve verdi. Kendisini de Hanzale b. Bişr'e teslim etti. Bugün için ayrıca Zû Talûh Günü de denilirdi. Bu öyle bir gün ki, bu günde Bekr b. Vâil kabilesi Benî Yerbû'a akınlar yaptı. Onlarla birlikte Benî Temîm'den adamlar da vardı. Umeyre b. Târık b. Hasbe, durumu onlara haber verdi ve onları uyardı. Büceyr b. Ebû Müleyl Kuşâve Günü öldürüldü.

Kuşâve Gününün olayı şöyleydi: Benî Şeybân ve reisleri Bistâm b. Kays, Süfyân b. Hârise b. Selît'in üzerine akınlar yaptılar ve onun iki oğlu olan Hüceyr ve Şu'ayr'ın develerini aldılar. Ancak Benî Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû'un süvarileri arkadan onlara yetiştiler. Süvariler arasında Mâlik b. Hıttân b. Avf b. Âsım, Uhaymir, -Bu zat Harmiyye'nin oğlu Hureys b. Abdullah idi- Ebû Müleyl Abdullah b. Hâris ve Büceyr b. Ebû Müleyl de vardı. Karşılaştıkları gibi savaşmaya başladılar. Büceyr öldürüldü. Mâlik b. Hıt-

tân ve Uhaymir yaralandı. Uhaymir'in burnunda yara vardı ve kurtuldu. Ayrıca Ebû Müleyl esir alındı. Ebû Müleyl uzun zaman Bistâm'ın yanında esir kaldı. Ona yemek getirildiğinde yemezdi. Bunun üzerine Bistâm, "Bu adamın ölümünden ve Arapların onun yüzünden bize sövmelerinden endişe ediyorum" dedi. Sonra ondan, adamlarının kanlarını talep etmeme güvencesi aldıktan sonra onu serbest bıraktı. Sonra ona, "Müleyl'in Büceyr kadar bir değeri var mı?" dedi. Ebû Müleyl, "Evet, var." dedi. Bistâm, "O zaman Müleyl Büceyr'e karşılık olsun." dedi ve Müleyl'i babasına verdi. Bir ara Müleyl, Kuşâve olayından bir yıl önce, kaybolan bir devesini aramaya çıkmıştı. Benî Şeybân, onu yakaladı. Babasının bundan haberi yoktu. O, Müleyl'in öldüğünü sanıyordu.

Sonra Bistâm Uhaymir'e, "Mâlik b. Hıttân'a karşılık sana 100 deve vereceğim." dedi ve ikisi bunun üzerine anlaştılar. Hureys el-Uhaymir, Osman zamanına kadar yaşadı. Mâlik b. Hıttân aldığı yaradan dolayı bir yıl sonra vefat etti. Bazılarına göre yaralandığı günlerde vefat etti. Mâlik şöyle diyendir:

Eğer Ubeyd'den şerefli bir grup beni görmüş olsaydı,
Benim durduğum yerde onlar da dalarlardı, ölüme.
Sizden ölümden korkanlarla bizim aramızda,
Ancak pek az geceler vardır.

Selît kabilesi özür beyan etmek istedi. Bunun üzerine Mâlik b. Nüveyre şöyle dedi:

Lanet etsin Allah, Selît'ten olan süvarilere;
Özellikle onlar sağ salim kalıp döndüler.
Sizler gelip yanımda özür mü beyan edersiniz?
Ve hiç birinizin postu delinmemişken…[114]

Cerîr şöyle dedi:

Ne kötüydü, Kuşâve Gününün uçurumundaki süvariler!
Atlar da hücum ediyordu, Bistâm'ın üzerine…

---

114 İkinci beytin başında (أَجِئْتُمْ تَبْتَغُونَ الْعَذْرَ؟) şeklinde bir ifade yer alıyor. Oysa kelimenin (العذر) şeklinde olması siyaka daha uygundur. Çünkü Mâlik b. Nüveyre'nin bu iki beytinden önceki satırda (واعْتَذَرَتْ سَلِيطٌ فَقَالَ مَالِكُ بْن نُوَيْرَة) "Selît kabilesi (öldürülenlerden ve esir alınanlardan dolayı) özür beyanında bulundu" ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla kelimenin (الغدر) değil, (العذر) olması siyaka daha uygundur. (çev.)

Uhaymir'i yalnız bıraktılar, burnunun yaralandığı gün;
Sahip çıkan kimse, böyle günde sahip çıkar.

Ebû Ubeyde şöyle derdi: Kuşâve Günü Müleyl'i ve Ebû Müleyl'i esir aldılar. Ancak Kelbî'nin sözü daha doğrudur.

Kelbî dedi ki: Mâlik b. Hıttân el-Yerbûî el-Ubeydî, şair bir süvariydi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Âsım b. Ubeyd'den birisi *Târık b. Deysak b. Avf*tır. Kendisi şerif bir adamdı ve Benî Câfer b. Sa'lebe'ye zulmederdi. Bunun üzerine Vezr b. Dırâr b. Uteybe'yi hicveden Suhaym b. Vesîl şöyle dedi:

Ona sövmemden daha hakir birisidir, hortum sahibi;
Kaldı ki, hortum sahibi mahallede davulla dolaşır.
İbn Dâhis'in çanakları sizden kaldırıldı diye mi?
Ki, mahallenin meydanında bir meclis vardı, sizin için.
Dost oldun Benî Seyf'le; oysa daha önce sen,
Kesiyordun, tecrübeli kesicinin kestiği gibi…

Selît'ten olan Benî Seyf, onlarla anlaşma yapmıştı.

[Benî Dubârâ'dan Olanlar]

[Kelbî] dedi ki: Benî Dubârâ'dan birisi *Abdullah b. Hısn*'dır. Künyesi Ebü'ş-Şa'sâ'dır. Ziyâd ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın şurtasının başındaydı. Basra'daki İbn Hısn kabristanı ona nispet edilirdi. Şemerdel ona ağıt yakarken şöyle demişti:

Ey Hısn'ın iki kızı! Eğer boğazları yarmak için çevirirseniz yüzünüzü,
Zaten size diken batırmıştır, kader. [115]
Kalkın ve onun faziletlerinden öyle sözler söyleyin ki,
Tasdik etsin, hem buradakiler hem de badiyede olanlar.

Onun soyu devam etmemiştir.

Benî Dabarî b. Ubeyd b. Sa'lebe'den birisi de *Şemerdel b. Şerîk*'tir. Ona ayrıca "İbnü'l-Harîta" (çantanın oğlu) denilirdi. Rivayete göre kendisi çocuk

115 Hem RK'de hem de ZZ'de bu beyit, (فَقَدْ شَوَاكُمَا الْقَدَرُ) şeklinde kaydedilmiştir. Ancak RK'nin hamişinde (شواكما) yerine (سواكما) şeklinde bir kayıt vardır.

iken yakalanmış ve bir çantaya konulmuştu. O bununla ayıplanırdı. Kendisi şairdi. Benî Temîm'den, "Zeyn" adında bir adamı hicvederek şöyle dedi:

Ey Zeyn, ey İbn Mahâd (deve yavrusu)![116]
Benden korkmaz mısın, paçalarımı sıvadığım zaman?

Şair demek istiyor ki; kim ki annesini emmekten vazgeçmezse, geceleyin ağzına ağızlık takılır.

Bunun üzerine Zeyn şöyle dedi:

Ey çantanın oğlu! Ayrı tutulmadın şafaktan;
Her ne kadar arka ayakların sinirlerini ve baldırı ortaya çıkarsan bile…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hubeyş'in çocukları için en fazla kullanılan isim Ubeyd'dir. Ebü'l-Yakzân'ın dışındakiler dediler ki: "Hüsbâ" onların annelerinin ismiydi. Annelerinden birisinin ismi "Behân" idi. Behân, Benî Sa'd b. Zeydümenât'tan idi. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Bilin ki Behân, çok sevinmeden şöyle dedi:
Nimetlendin; ancak sana yapışmadı nimetler;
Sürüyle, tıpkı Büss'ün hurma dalları gibi; [117]
Çok kıllı, büyükçe ve seçkin develer…
Sıkışıyorlar, havuzun etrafında,
Kana kana içiyorlar; arkasında da, rahatlatan bir ağıl vardır. [118]
Sıkışırdı iki ağılda, ayakları kaydığı zaman;
Karşılaşırdı, büyük develerle küçük develer…

Mufaddal dedi ki: Bu beyitler Âmân b. Ka'b b. Amr b. Sa'd'a aittir. Behân'ın çocukları çoktu. Hâlid b. Velîd Ridde savaşlarında, Be'ûda ve Bitâh günlerinde onları öldürdü.

---

116 İbn Mahâd, annesini emzirmesin diye ağzına ağızlık takılan deve yavrusudur. (çev.)

117 Hem RK'de hem de ZZ'de bu beyit (بنونَ وهَجْمَة كَشَّاءَ بَشِّ) şeklinde yazılmıştır. Bu kelimeler şiirin siyakına uygun düşmemektedir. Nitekim diğer kaynaklarda bu beyit (بَنونَ وهَجْمَةٌ، كأَشاءِ بُسٍّ) "Büss'ün küçük hurmaları gibi çok deve sürüleri" Büss, Huneyn'de hurmasıyla meşhur olan bir yerdir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عسجد) maddesi). (الأشاءُ) kelimesi ise, küçük hurma anlamındadır (bkz. *Kâmûsü'l-Muhît*, (الأشاءُ) maddesi). Biz çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

118 Hem RK'de hem de ZZ'de bu beyit, (تَبِكُّ الحوضَ عَلّاهَا وَنَهْلِيَ وَخَلْفَ مِذَادِهَا عَطَنٌ مُبِيمُ) şeklinde yer almaktadır. Başka kaynaklarda ise (تبكّ الحوض علّاها ونهلى ودون ذِيادِها عطن منيم) şeklinde yer almaktadır. Biz çeviriyi buna göre yaptık. Çünkü bu ifade, şiirin siyakına daha uygundur (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (نهل) maddesi). (çev.)

Onlardan birisi de Bezl b. Nu'aym idi. Kendisi cesur bir süvariydi. Yezîd b. Mühelleb Basra'ya geldiği zaman Adî b. Ertât onu, Ezd kabilesinin bulunduğu bölgeyi korumaktan sorumlu yapmıştı.

[Anber b. Yerbû'un Çocukları]

Anber b. Yerbû'un, *Üsâme b. Anber* ve *Mâlik b. Anber* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Hansâ bt. Müca"ir b. Ka'b b. Anber b. Amr'dır.

Üsâme'nin ise *Hık b. Üsâme*, *Hâlid b. Üsâme* ve *Mâlik b. Üsâme* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de peygamberlik iddiasında bulunan Secâh adlı kadındı. Kendisi "Secâh bt. Sâdır" diye adlandırılırdı. Bazılarına göre o Secâh bt. Evs b. Hık b. Üsâme'dir. Secâh Müseylimetü'l-Kezzâb'ın eşiydi. Anber'in çocuklarına "Benî Harâm b. Yerbû" denilirdi. Onlar Anber'in annesine nispet edilirlerdi. Onun annesi de Harâm bt. Yezîd b. b. Nüşbe b. Anber b. Amr b. Temîm idi.

Hâlid b. Üsâme'nin *Süveyd b. Hâlid* adında bir oğlu vardı.

Süveyd'in, *Ukfân b. Süveyd* ve *Gusâyn b. Süveyd* adlarında çocukları vardı. Ukfân Kûfe'de yaşadı. Gusayn için "Husayn b. Süveyd" diyenler de vardır.

Mâlik b. Anber b. Yerbû'un *Vadîn b. Mâlik* adında çocuğu vardı. Vadîn'in küçükken vefat eden birkaç çocuğu vardı. Huzeyfe'nin iki oğlu *Sinân* ve *Müseyyeb* ise hayatta kaldılar. Ayrıca *Fâhir b. Muhammed b. Alvân b. Evs b. Şakîk b. Ziyâd b. Ukfân b. Süveyd* ve *Alvân b. Gassân b. Alvân b. Evs b. Şakîk* de onlardandır. Onlar İsfahan'da kalabalıktırlar ve şerif insanlardır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: *Bişr*, *Şakîk* ve *Züreyh* de Benî Ukfân'dandı. Onlar Rey'de, Attâb b. Verkâ ile beraberdiler. Onunla birlikte savaştılar. Attâb o zaman Rey ve İsfahan emîriydi. Mus'ab b. Zübeyr, Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû'un mevlası olan Ebü'd-Durays adında bir adamı onların üzerine gönderdi. Ebü'd-Durays Rey şehrini aldı ve Ebû Attâb'ı oradan kovdu. Cerîr onlar hakkında şöyle der:

Karşılaştığın gün, neden yaralamadın atları?
Benî Ukfân'dan olan süvarilerin yaralaması gibi…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Ukfân'dan birisi de *Abdullah b. Alvân*'dır. Abdullah'ın, Hemedân'da büyük bir kıymeti ve şerefi vardı.

Onlardan birisi de *Ubeyd b. Ebû Sey*'dir. Yine Ebû Sey'in iki oğlu olan *Ebû Mâlik* ve *Mevdûd* da onlardandır. Ubeyd, İbnü'l-Eş'as'ın durumu hakkında görevlendirilen ve Haccâc ile Rutbîl arasına giren bir kişiydi. Nihayet Ubeyd İbnü'l-Eş'as'ı Haccâc'ın elçilerine teslim etti.

Hâris b. Yerbû'un *Selît b. Hâris* adında çocuğu vardı. Selît'in adı Ka'b b. Hâris'tir. Dilinin sertliği sebebiyle ona "Selît" denilmiştir. Benî Selît ailesinden birisi de Dabbâb idi.

Selît'in *Câriye b. Selît*, *Zübeyd b. Selît*, *Abdullah b. Selît*, *Afîf b. Selît* ve *Dabbâb b. Selît* adında çocukları vardı.

[Gabît Günü ve Üseyd b. Hinâe]

Onlardan birisi de Üseyd b. Hinâe b. Huzeyfe b. Zübeyd b. Dabbâb b. Selît'tir. Kendisi insanların en iyi ve en güçlü süvarilerindendi. Üseyd, Uteybe ve diğer akıncılarla birlikte akınlara katılıyordu. Sarâim Gününde Hakem b. Mervân el-Absî esir alındı. -O gün yangın günüydü. -

Havfezân, Bistâm ve Hâni b. Kabîsa dayanışma içinde çıkarak Benî Yerbû'un üzerine gittiler. Nihayet iki vadi arasındaki "Hadbetü'l-Hasâ" (kum tepesi) denilen tepeye vardılar. Bunlar, "Efâk ve Üfeyk" denilen iki vadiydi. Orada otururlarken bir deve sürüsü gördüler. Hemen sürüyü getirecek bir adam gönderdiler. Bistâm sürünün çobanına, "Sen Mitvah b. Hayye b. Kurt b. Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe değil misin?" dedi. Adam, "Evet, benim." dedi. Bistâm, "O zaman bana rehberlik yap" dedi. Adam, "Eğer bana güvence verirsen sana rehberlik yaparım." dedi. Bistâm bunun üzerine ona ve sürüsüne güvence verdi. Bistâm hedeflediği şeyler hususunda ona sorular sordu. O da Bistâm'a, develerin yayıldıkları yerleri ve insanların toplandıkları bölgeleri birer birer haber verdi. Bistâm bunun üzerine, "Ey Benî Şeybân! Bana itaat edin ve gece başlar başlamaz saldırıya geçin" dedi. Bunun üzerine Hâni b. Kabîsa ona, "Ey Ebü's-Sahbâ! Sen haddini aştın; çünkü Uteybe b. Hâris b. Şihâb, Bistâm'ı esir aldığı için kervanıyla birlikte helak

oldu." dedi. [119] Bunun üzerine Bistâm, "Ama eğer bana isyan edersen, seni ganimetten uzak tutacak bir suçlamayı kabul et!" dedi. Sabahladılar; Hadbetü'l-Hasâ'dan indiler ve Benî Yerbû'un ana merkezine doğru ilerlediler. Benî Zebîd, Üseyd b. Hinâe'nin ve diğerlerinin grubunda yer alıyordu. Üseyd bineğine atladı ve onlarla karşılaştı. Onlara, "Siz kimsiniz?" dedi. Bistâm, "Ben Bistâm'ım."; Hâni ise, "Ben Hâni'yim." dedi. Havfezân da "Ben Havfezân'ım." dedi. Mefrûk da "Ben Mefrûk'um." dedi. Sonra onlar Üseyd'e, "Sen kimsin?" dediler. O da "Ben Üseyd b. Hinâe'yim." dedi. Hep birlikte talan etmeye ve esir almaya başladılar.

Üseyd, "Ey kötü sabahın sahipleri!" diye bağırdı. Onları uyarmak ve hazır olmayanlara haber göndermek için Benî Yerbû'a doğru yürümeye başladı. Nihayet karşı karşıya geldiler ve birbirlerine saldırmaya başladılar. Umâre b. Uteybe öldürüldü. Onu, "Fukhul" denilen bir adam öldürdü. Bunun üzerine Ka'neb b. Asme onun katili üzerine hamle yaptı; ona bir mızrak atıp sırtını deldi. Fukhul bu yaradan kurtulamayarak öldü. Benî Yerbû'dan imdat çığlıkları çoğalmaya başladı. Bekr kabilesi onları bu hâlde görünce, toparlanmaları için onlarla bir araya geldiler. Sonra onlardan bir süvari, İfâk b. Abdullah b. Ebû Müleyl'in üzerine gidip onu öldürdü. Ka'neb adamı yakalayıp esir aldı ve onu Ebû Müleyl'e getirdi. Ebû Müleyl hemen boynunu vurdu. Üseyd ve Ka'neb, Mefrûk'un üzerine hamle yapıp onu mızrakla yaraladılar. Mefrûk Benî Yerbû içinde öldü. Bekr b. Vâil hezimete uğradı. Benî Yerbû'un, Bistâm dışında bir dertleri yoktu. Uhaymir denilen Hureys b. Abdullah onu, Büceyr b. Ebû Müleyl ve İfâk b. Ebû Müleyl'e karşılık öldürmek için üzerine hamle yaptı. Büceyr Kuşâve Günü öldürülmüştü. Hüleys b. Uteybe de üzerine hamle yaptı; ancak muvaffak olamadılar.

Denildiğine göre Uhaymir Bistâm'ı yaraladı ve o gün Mefrûk'un kardeşi Da"â b. Kays esir alındı. Onu esir alan Üseyd b. Hinâe idi. Uhaymir de esir alındı. Onu esir alan, Durays b. Mis'ade el-Bekrî idi. Ayrıca Avvâm b. Abduamr eş-Şeybânî de esir alındı. Onu esir alan Utve b. Erkam b. Nüveyre idi. Sonra [Benî Yerbû] talan edilen malları ve esirleri kurtardılar.

---

119 Bu konu, daha önce Uteybe b. Hâris b. Şihâb'ın maceraları anlatılırken dile getirilmişti. (çev.)

Şair Mütemmim b. Nüveyreveya kardeşi Mâlik şöyle dedi:

Ömrüme yemin olsun; en güzel kabile, Üseyd'in kabilesidir ki,
Doğrulanmış imdat çığlığı geldiğinde, uyanmıştı, en korkunç bir sabaha.
Gördüğünde, bölük bölük saldıran süvarileri,
Çağrıda bulunmuştu, Gabît ehline.
Develeri kapsayan bir akın görmüştü;
Tıpkı yaprak yiyen çekirgelere benziyorlardı, o develer.

O gün Hâni b. Kabîsa esir alınmıştı. Bazılarına göre esir alınmamıştır. Bugüne "Yevmü'l-Gabît" denilmiştir. Bu, "Gabîtü'l-Medre"den ayrı bir gündü. O "el-Uzâlâ" (toplanma) Günü ve "el-Hüdbe" (tepe) Günüydü. Çünkü insanlar bir araya gelmişlerdi. "el-Uzâlâ" kelimesi, **(**تَعاَظَلَ الكِلاَبُ**)** "köpekler birbirlerinin üzerine çıktı, çiftleşti" sözünden alınmıştır. Şair şöyle dedi:

Tanrı belasını versin, Vâil'den bir gruba;
Teslim ettiler Bistâm'ı, İfâka Günü;
Ganimetini bıraktı ve nefsini kurtardı;
Kuşkusuz bundan birkaç gün önce biliniyordu.

Yine şöyle dedi:

Kaçtı Ebü's-Sahbâ [Bistâm], savaş şiddetlenince;
Ve attı silahın gövdelerini ve teslim etti.
Eğer Bistâm'ın görüşüne itaat edilseydi,
Götürürdü ganimetleri, kabileler.
Fakat Mefrûkü'l-Kafâ ve onun amcasının oğlu,
Elbiselere büründüler ve çekip gittiler.
Keşke işaretli bir serçe kuşu olsaydı, güzelliğinden dolayı,
Ubeyd ve Eznem kabilelerini çağıran bir serçe kuşu…[120]

Mütemmim b. Nüveyre şöyle dedi:

Eğer ağlamak geri çevirseydi bir şeyi,
Büceyr ya da Afâk üzerine ağlardım…

120 Son beyit RK'de (فلَوْ أنَّهَا عُصْفُورَةٌ لِحُسنِهَا . . مُسَوَّمَةٌ تَدْعُو عَبِيدًا وَأزْنَمَا) şeklindedir. ZZ'de ise bu beyit (فلَوْ أنَّهَا عُصْفُورَةٌ لِحِسْبَتِهَا . . مُسَوَّمَةٌ تَدْعُو عَبِيدًا وَأزْنَمَا) şeklinde yer almıştır. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

Üseyd b. Hinâe'nin çocuklarından birisi de *Uteybe b. Üseyd*'dir. Kendisi İslâmî dönemde Benî Tahiyye kabilesine saldırıda bulunmuş ve onların 30 kadar develerini almıştı. Bunun üzerine Ebû Züeyb et-Tahevî şöyle demişti:

Ömrüme yemin olsun ki Uteybe bir işe girişmiş ki,
İçinde günah ve zarar ziyan vardır.
Ve kuşkusuz sen onlardan iki şeyin arasındasın:
Alt tarafı kanlı olup yükselen mızraklar,
Ve kısacık bir zirâ olarak kalan bir el arasında;
Artık keskin kılıcın köreltttiği bir pazısı vardır o elin…

Ebû Züeyb ona hamle yaptı ve kılıçla bir elini kopardı. Daha sonra İbnü'l-Muhil el-Câferî'nin yanında muhakeme oldular. Ebû Züeyb'e develeri verildi; Uteybe b. Üseyd de elinin [kesilmiş olmasına karşılık bazı develerle] razı edildi. İbnü'l-Muhil şöyle dedi:

Eğer Züeyb yaralanmışsa, kuşkusuz ben,
Ortalığı tahrik etmeden size develer verdim.

Onlardan birisi de *Unkûş* denilen bir adamdı. Benî Abs'in Benî Cezm b. Cezîme boyundan bir adam onu öldürdü. Velîd b. Abdülmelik diyet almaları için onları zorladı. Çünkü onun dayılarıydılar. Bunun üzerine Benî Zübeyd diyeti aldı. Daha sonra Benî Zübeyd'den "Ebü'l-Hansâ" adında bir adam Benî Cezîme'den bir adama saldırıp onu öldürdü. Bu yüzden Benî Zübeyd bundan [kan davasının güdülmesinden] korktukları için yayladan çıktılar ve Cezîre'ye yerleştiler. Bunun üzerine Gassân es-Selîtî şöyle dedi:

Feda olsun Ebü'l-Hansâ'ya, yüküm ve devem;
Haberleri mevsimlerde anlatıldığı zaman…
Cezîmeli çocuğa içirdim, ince bir taş;
Unkûş'un öldürülmesine karşılık, Sarâim sabahında…
Kılıcın kabzası sallandığında Zübeyd'in elinde,
Ve çıkarıldığında kınından, cezalandırılır her zalim.
Kuşkusuz satılık değildir, Hanzalîlerin kanı;
Siyah develer satıldığında…

Onlardan birisi de *Sümâme b. Seyf b. Câriye b. Selît*'tir. Sümâme, Benî Yerbû arasında anlaşma sağlayan adamdır. Sümâme'nin annesi Tay kabilesinden Benî Mâlik b. Amr'dandır.

Onlardan birisi de *Müsâvir b. Riâb*'dır. Kendisi cömert bir adamdı ve Benî Şeybân'ın anlaşmalısıydı. A'şâ b. Ebû Rebîa onun hakkında şöyle der:

Müsâvir b. Riâb'la karşılaşıldığında,
İyilik istemek konusunda, yetişilmeyen bir delikanlıdır o.

Haccâc b. Yusuf, kendisine karşı huruç edenler arasında onu da öldürdü. Cerîr b. Atıyye onun hakkında şöyle der:

Ve garibimiz bey oldu; hatta Vâil bile;
Atıyyeler verir Müsâvir b. Riâb…

Onlardan birisi de *Süleyman b. Habîb*'dir. Kirmân'a vali olarak tayin edilmiştir. Yine Zübeyr b. Mâhûz ve kardeşi Osman da onlardandır. Bunların her ikisi de Hâricîlerdendi. Benî Mâhûz'un haberlerini daha önce yazmıştık.

Benî Selît'ten birisi de *Hârise b. Bedr b. Rebîa b. Bedr b. Seyf b. Câriye b. Selît*'tir. Kendisi Hâricîlerle savaşan birisiydi. O şöyle derdi:

İster Kürnub yolunu,
İster Dûlâb yolunu tutun,
Nereye isterseniz, oraya gidin.
Geldi artık Mühelleb…

Bu Hişâm İbnü'l-Kelbî'nin rivayetidir. Onun dışındakilere göre, bu beyitleri söyleyen kişi Hârise b. Bedr el-Gudânî'dir. [121]

[Natf b. Hayberî]

Benî Selît b. Selît b. Hâris b. Yerbû'dan birisi de Natf b. Hayberî'dir. Onun asıl adı Hıttân'dır. Fakir olduğu için ona "en-Natf" denilmiştir.

121 Rivayete göre Hârise b. Bedr el-Guddânî, el-Muhelleb'in Hâricîlerle savaşmak üzere görevlendirildiğini haber alınca şöyle dedi: (كُرْنُبُوا وَدُوْلُبُوا وَحَيْثُ شِئْتُمْ فاذْهَبُوا قَدْ أَمِرَ الْمُهَلَّبُ) "İster Dolâb yoluna, ister Kürnubâ yoluna gidin; istediğiniz yere gidin. Artık Mühelleb görevlendirilmiştir" (bkz. Taberî, *Târîhu'l-Ümemi ve'l-Mülûk*, V, Beyrut, 1387, s. 617). (çev.)

Kendisi, [satmak üzere] sırtına su kırbasını alır, ancak su damlardı. O zaman, "Kırba su damlıyor ve kırbam bir damladır." derdi.

Bâzâm, Kisrâ'nın Yemen'deki valisiydi. Bâzâm'a, elbise ve kokudan oluşan büyük bir kervan gönderilmişti. Kervanda, içinde altın ve mücevher bulunan iki hurç da vardı. Kervân "Nitâ"[122] denilen yerde iken -bazılarına göre "Hamd"[123] denilen yerde iken- Benî Temîm [kervanı talan etmek üzere] birbirlerini çağırdılar. Nâciye b. Sa'sa'a b. İkâl kavmini çağırdı ve kervandaki malları almaları için onları teşvik etti. Öncelikle koku bulunduran kafileye saldırdılar ve onu koruyanlarla savaştıktan sonra talan ettiler. Bu olay "Hamd" denilen bir gündeydi. İçinde mücevher ve koku bulunan bir hurç Natf'in eline geçti. Araplar bu durumu darb-ı mesel hâline getirdiler ve şöyle dediler: "Natf'in koyunları helak oldular ama onun hurcu tam isabet etti."[124] O gün Natf, eline hurç geçtikten sonra gün batımına kadar durmadan mücevher ve koku dağıttı. Bunun üzerine oğlu şöyle dedi:

Güneşle yarışa giren babam Natf…
Kuşkusuz ben cömertlik ve yücelikte köklü bir insanım.

Selît'ten birisi de *Gassân b. Züheyr*'dir. Kendisi şair idi ve Cerîr'i hicvederdi. Nitekim Cerîr hakkında şöyle der:

Yemin olsun, eğer Cerîr Becîleliler için yüz akı olmuş ise,
Benî Küleyb'in Cerîr'i utandırmıştır onları, hiç kuşkusuz.

Amr b. Yerbû'un *Münzir b. Amr*, *Uvâfe b. Amr* ve *Damdam b. Amr* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Cenâb b. Mesâd b. Mürâre*'dir. Bu zatın ömrü uzun olmuştu da şöyle demişti:

Gitti, kuşkusuz Cenâb b. Mesâd;
Elde etti uzun hayattan, istediğini.

---

122 Nitâ, Benî Temîm yurdunda bulunan bir suyun adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).
123 Hamd, Yemâme'ye yakın olan bir vadinin adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).
124 Darb-ı meselin Arapçası (أَصَابَ غَنَمُ النُّطْفِ وقَدْ أصابَ خُرْجُ النُّطْفِ) şeklindedir. (çev.)

[Rebîa b. Gisl]

Onlardan birisi de Rebîa b. Gisl idi. Bazı Basralılar İbnü'l-Kelbî'ye muhalefet ederek bunun adının "İsl" olduğunu söylediler. Muâviye zamanında Herât'a vali tayin edildi. Deniliyor ki: Muâviye onu Herât'a tayin etti; bunun üzerine şair şöyle dedi:

Çağırdı İbn Gisl Herât'a, Benî Amr b. Yerbû'u;
Kuşkusuz hayra davet edene tabi olunur.
Gemlendi, Belh'ten itibaren atlar;
Yere yığılmışlardı, perçemlerinden tutulmuş bir şekilde.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rebîa b. Gisl Cemel Günü Âişe ile birlikte hazır bulundu. Sonra esir olarak Ali'nin yanına getirildi. Tay kabilesinden bir adam, "Bırak da bu adamın boynunu vurayım." dedi. Fakat Ali bunu kabul etmedi ve onu serbest bıraktı. O da Muâviye'nin yanına geldi. Muâviye Saîd b. Osman'ı Horasan'a vali tayin edince Rebîa b. Gisl onunla yol arkadaşı oldu. O da onu Herât'a tayin etti. Rebîa, Muâviye'nin kızı ile evlenmek istemişti. Bu onun [en büyük] hatası ve ahmaklığıydı. [Kızı istemeye gidince] Muâviye ona bir bardak sevik getirdi ve "Senin aç olduğunu sanıyorum." dedi. Sonra, "Kız istemekle ilgili payına düşen budur." dedi. Bir gün Rebîa'nın bir oğlu, "Babam, Muâviye'den kız isteyen bir adamdır." dedi. Ona, "Peki, Muâviye kızını ona verdi mi?" denildi. Oğlu, "Hayır." dedi. O da "O hâlde baban bir şey yapamamıştır." dedi.

Benî Gisl'den *Ubeydullah b. Küleyb* adında bir adam vardı. Yusuf b. Ömer onu bir işe tayin etti. Kendisine, "Rabbinden istiharede bulun." denildi. O, "Uzun zaman Rabbimden istiharede bulundum fakat hiç doğru bir iş bulamadım." dedi. Bunun üzerine Yusuf b. Ömer onu görevden aldı ve öldürünceye kadar ona işkence yaptı.

Benî Amr b. Yerbû'dan sonra Benî Gisl'den birisi *Ebû Cuvâlik*'tir. Kendisi çok cesur bir adamdı. O, İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etmiştir. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Yetmiş bin kişi, hepsi de ayrılıkçı;
Hureyş ve Ebü'l-Cuvâlik gibi…
Şimşek ve seraptır, onların buluşma yerleri.

Şiirde geçen Hureyş, Hureyş b. Hilâl el-Kuray'î'dir. Ebû Cuvâlik Vadîn eş-Şâmî ile savaştı. Vadîn, Haccâc'ın öncü birliği içindeydi. Ebû Cuvâlik ise İbnü'l-Eş'as'ın öncü birliğinin komutanı olan Atıyye b. Amr el-Anberî'nin öncü kuvveti içinde yer alıyordu. Ebû Cuvâlik Vadîn'i öldürdü. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Alıkoydu şu Şamlı Vadîn'i,
Kebaptan ve kavurmadan;
Çakmağı çakan Hanzalî'nin yarası…

[Sa'du'r-Râbiye]

Benî Damdam b. Amr b. Yerbû'dan birisi Sa'du'r-Râbiye'dir. O Sa'd b. Şeddâd'dır. Dilinden sakınılan biriydi. Yöneticiler onu hafife alırlardı. Daha önce kendisi nahiv öğreten biriydi ve bu ilmini Ebü'l-Esved ed-Düelî'den almıştı. Ferezdak onun hakkında şöyle der:

Kızıyorum, Sa'd'a komşuluk yapmaktan;
Ben sevmem Benî Amr b. Yerbû'u.
Öyle bir kavim ki, bir araya geldiklerinde, kimse korkmaz onlardan;
Onların komşusu ise, zillet içinde ve korumasızdır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Sa'd, Benî Temîm'in yakınlarındaki bir tepede [Râbiye'de] öğretmenlik yaptığı için ona "Sa'du'r-Râbiye" denilmiştir. Bir gün Ubeydullah b. Ziyâd, satın almak için Araplar içinde doğup büyüyen bir köle aradı. Bunu öğrenen Sa'du'r-Râbiye Ubeydullah b. Ziyâd'a, "Böyle birisini senin için buldum ve o şimdi benim yanımdadır." dedi. Sonra çıkıp "Ya'lâ" adındaki oğlunun yanına gitti. Ona şöyle dedi: "Oğlum! Ben seni valinin yanına götürecek ve ona satacağım. Paranı alıp ayrıldığımda, eve yetiştiğimi anladığın an ağlamaya başla ve 'ben onun oğluyum' de." Sa'd, [oğlunu alıp valiye götürdü] ve 10.000 dirheme sattı. Paraları teslim alıp ailesine döndüğünde çocuk ağlamaya başladı ve "Ben Sa'd'ın oğluyum" dedi. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyâd Sa'd'ı çağırdı ve ona, "Yazıklar olsun sana! Bu köle senin oğlun olduğunu söylüyor." dedi. Sa'd, "O doğru söylüyor." dedi. Ubeydullah b. Ziyâd, "Yani şimdi biz senin oğlunu mu satın almış olduk?" dedi. Sa'd, "Sizden parayı ancak bu şekilde alabilirdim." dedi. Ubeydullah b. Ziyâd güldü; oğlunu ona geri verdi ve paraları da ona bıraktı.

Sa'd, Basra'da yaygınlaşan taun hastalığından kaçtı; Benî Yerbû diyarına gitti ve orada vefat etti. Onun Basra'da soyu vardır. Bir gün Sa'd Ziyâd'ın yanındaydı. Bazılarına göre Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanındaydı. Tefâve ehlinden bir grup ile Benî Râsib'den bir grup, bir adam hakkında tartışmaya başladılar. Onlar, "Bu bizim mevlamızdır." diyorlar; diğerleri, "Hayır, o bizim mevlamızdır." diyorlardı. Bunun üzerine Sa'd, "Bu konudaki hüküm bellidir; adamı suyun içine atın. Eğer suyun içinde dönerse (yüzerse) o Tefâve ehlinindir; eğer suyun dibine çökerse o Benî Râsib'indir." dedi. [125] Ziyâd onun bu sözüne güldü ve bunu bir nükte olarak kabul etti.

Subeyr b. Yerbû'un *Ebû Selmâ b. Subeyr*, *Ma'şer b. Subeyr*, *Ahram b. Subeyr*, *Katan b. Subeyr*, *Ferve b. Subeyr*, *Kannân b. Subeyr* ve *Süvâe b. Subeyr* adlarında çocukları oldu. Şair *Katan b. Ebû Selmâ b. Subeyr* de onlardandır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hişâm b. Abdülmelik'in yaverlerinden olan *Süleyman b. Ubeyd* de onlardandı. Ancak insanlar onu, babasından başkasına nispet ediyorlardı. Keza Cahiliye döneminde yaşayan *Zü'l-Harik* de onlardandır. Kendisi şairdi.

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Benî Küleyb b. Yerbû b. Hazala'nın Nesebi

Küleyb b. Yerbû b. Hanzale b. Mâlik'in çocukları: *Zeyd b. Küleyb* ve *Muâviye b. Küleyb*; bu ikisine aynı zamanda "Sımt" denilirdi. *Münkız b. Küleyb* ve *Avf b. Küleyb*. Bu ikisi, "Sımt" denilen kardeşlerine karşı anlaşma yapmışlardı. *Enes b. Küleyb*; Kelbî'nin dışındakilere göre Küleyb'in çocuklarından birisi de *Sabre b. Küleyb*'dir.

125 Sa'd'ın nüktesinin açılımı şöyledir: et-Tefâve kabilesi ile Benî Râsib kabilesi bir azatlı köle hakkında tartışıyorlar. Her birisi "Benim mevlamdır" diyor. (الطفاوة) kelimesi lügat itibariyle "Suyun üzerine çıkan köpük" anlamındadır. (راسب) ise, "Suyun içine çöken" anlamındadır. Sa'd, nahiv öğretmeni olduğu için kabile isimlerinin lügavî anlamlarına dikkat çekerek hüküm vermek istemişti. ZZ'de, "eğer suyun üstüne çıkarsa" anlamına gelen (فَإن طفا) ifadesinde yer alan (طفا) kelimesi, (طاف) "dolaşmak" şeklinde hatalı yazılmıştır. RK'de bu kelime (طفا) şeklinde, doğru yazılmıştır. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

[Cerîr b. Atıyye]

Benî Küleyb'den birisi Cerîr b. Atıyye b. Hatafâ'dır. Onun adı Huzeyfe b. Bedr b. Seleme b. Avf b. Küleyb'dir. Cerîr'in annesi, Benî Küleyb'den Ümmü Kays bt. Ma'yez'dir. Cerîr yedi aylık iken dünyaya geldi. Huzeyfe b. Bedr[126] şu sözünden dolayı el-Hatafî olarak isimlendirilmiştir:

Gece uyuduklarında, kaldırırlar;
Merhametli birisinin boynunu ve titreyen bir başı…
Ve hızlı koşan (hatîfen) bir boynu, yorgunluktan sonra…

Cerîr'in babası Atıyye zayıf bir adamdı. Ferezdak şöyle dedi:

Övünmüşsün, seni doğurmayan bir yaşlıyla;
Oysa bir baban daha vardır, sakladığın ve [zihinlerden] silmek istediğin…[127]

[Cerîr'in İlk Hicvi]

Mufaddal ed-Dabbî dedi ki: Cerîr ile Baîs b. Bişr arasında atışmaya sebep olan hadise şudur: Bir gün Baîs, Benî Yerbû'un Benî Selît boyundan bir grubun çaldığı devesini aramak üzere dışarı çıkmıştı. Onlara "Benî Züheyl" denilirdi. Baîs devesini onların yanında buldu. Onlar, "Biz bu deveyi bir hırsızın elinden aldık" dediler Gassân b. Züheyr es-Selîtî de Cerîr'i hicvediyordu. Baîs şerefte ve şiirde Gassân'ı geçti. Bunun üzerine Atıyye b. Ciâl el-Uddânî, "Sen kim bu adam kim ey Baîs? Sen Benî Yerbû'un arasına mı gireceksin?" dedi. Bu söz Cerîr'in kulağına gitti. Bunun üzerine baş tarafında aşağıdaki beyit bulunan şiirini söyledi:

Hayal geldi dolaştı, ama seninle ilgili çok az oldu;
Sen hayalinle dön ve selama selamla karşılık ver. [128]

---

126 el-Hatafâ (الخطفي) veya Haytafâ (خيطفي) "hızlı koşmak" anlamına geliyor. (çev.)

127 Hem ZZ'de hem RK'de bu beyit (فَخَـرْتَ بِشـيخٍ لَـمْ يَلِـدْكَ وَدُونَـهُ . . أَبٌ لَـكَ يَخْفَـي شَـخْصَهُ وَيُضَائِلُـهُ) "Seni doğurmayan bir yaşlıyla övünmüşsün; oysa ondan başka, şahsını gizleyen ve kendisini zihinlerden silmek isteyen bir baban daha vardır" şeklinde yer almıştır. Ferezdak'ın *Dîvân*'ında ise (فَخَـرْتَ بِشـيخٍ لَـمْ يَلِـدْكَ وَدُونَـهُ . . أَبٌ لَـكَ تُخْفِي شَـخْصَهُ وَتُضَائِلُهُ) "Seni doğurmamış bir yaşlıyla övünmüşsün. Oysa ondan başka, şahsını gizlediğin ve zihinlerden silmek istediğin bir baban daha vardır" şeklinde kaydedilmiştir. Biz çeviride bunu esas aldık. (çev.)

128 Beytin Arapçası, (طاف الخيال وأين منك لماما . . فارجع بِزَوْرِكَ للسلام سلاما) şeklindedir. (çev.)

Bu kasidede şöyle diyor:

Ey Beybe'nin[129] *kölesi! Hâlin nedir, yardımcın kim?*
Bir uyuzun uyuzluğuna ulaşıp hicvedebilmek için…[130]
Bana gelen habere göre Mücâşi kabilesi,
Kaşlarını kuşatan kılları inkâr etmişler…
Ya sahibi onu dışarı attığında rahatlayan deve pisliği!
Yani, tuzlu suyu içip göletin etrafında ekşi otlar yiyen develerin pisliği…

Cerîr'in yazdığı bu kaside Baîs'in kulağına gitti. Hemen Benî Hatafâ'ya, "Benim için acele ettiniz" dedi. Onlar ise, "Senden adama bir durum ulaştı. Eğer istersen affedersin; istersen misliyle mukabelede bulunursun" dediler. Baîs, "Hayır, affedeceğim" dedi. Bir müddet onlarla birlikte kaldı. Daha sonra ona ait iki köle kaçarak Hecer bölgesine gitti. Cerîr'in kardeşi Amr b. Atıyye, o köleleri karşılıksız olarak onun için geri çevirdi. Baîs onlardan razı olarak ayrıldı. Baîs bir gün Benî Mücâşi'den bir grupla karşılaştı. Onların yanında Benî Hatafâ'yı övmeye başladı. Bunun üzerine Benî Mücâşi'den bir adam, "Onların [senin için] dediklerine karşılık onları iyi mükâfatlandırıyorsun, doğrusu" dedi ve Cerîr'in Baîs hakkında yazdığı kasideden,

"Bana gelen habere göre Mücâşi kabilesi,
Kaşlarını ikiz olarak kaplayan kılları inkâr etmişler…"

beytini okudu. Sonra onu kızdırmaya devam ettiler. Nihayet Baîs öfkelendi ve kızmaya başladı. Ardından Cerîr'i hicveden bir kaside yazdı. Baş tarafı şuydu:

Hey! Selamlayın kimsesiz mahalleyi…

[Cerîr ve Ferezdak]

Bunun üzerine Benî Küleyb, Cerîr'in amcası Atâ b. Hatafâ'ya, "Kalk Benî Mücâşi'in yanına git; onları nefisleri aleyhinde konuşmaktan vazgeçir. Onlar hakkında söylendiği gibi onlar da söylemişler" dedi. Cerîr on-

129 Beybe, Ferezdak'ın dedesidir. Ancak bu kaside Ferezdak'ı ve Baîs'ı hicvetmek için yazılmıştır. Bu yüzden Cerîr'in *Dîvân*'ının şerheden yazara göre "Beybe" Baîs'in ninesidir (bkz. es-Sâvî, *Şerhu Dîvâni Cerîr*, Mısır, ts. s. 541). (çev.)

130 Bu beyit ZZ'de (لتنال عِزَّمُجْرَبٍ وتلاما) "Bir uyuzun şerefine ulaşmak…" şeklinde kaydedilmiş iken RK'de (لِتَنَالَ عِزَّةَ مُجْرَبَةٍ وَتَلاَمَا) şeklinde yazılmıştır. Burada yer alan (عـزة) kelimesi "uyuzluk" manasındadır. (مجربـة) kelimesi de "uyuz" manasındadır. Biz çeviride yazma nüshadaki ibareyi esas aldık. (çev.)

ların yanına geldi ve onlara, "Ey Benî Mücâşi! Sizler benim aşiretim ve kardeşlerimsiniz. Sizin hakkınızda söylendiği gibi siz de söylemişsiniz." dedi. Ancak Baîs, Cerîr'i hicvetmekten vazgeçmedi. Her ikisi birbirlerini hicvetmekte ileri gittiler. Haber Ferezdak'ın kulağına gitti. Ferezdak kavmine ve Baîs'e kızdı. O sırada Ferezdak, kendisini kelepçelemiş ve Kur'ân-ı Kerim'i hıfzetmeden kelepçelerini çözmeyeceğine yemin etmişti. Tam bu sırada Ferezdak bir kaside söyledi; kasidesinde şöyle diyordu:

Geldi bana Baîs'in haberleri; onun gerisinde de,
Örülmüş zırhlar vardır; iki kum arasındaki sertlik kumdandır.
Dedim ki: Acaba pis kadının oğlu zannediyor mu ki ben,
Ok torbasından ok alıp atmaktan vazgeçmişim?
Benim kelepçeme gelince, o adadığım bir adaktır;
Ben vazgeçmiş değilim, kavmimin işleriyle ilgilenmekten.

Diğer taraftan hiciv, Cerîr ile Ferezdak arasında derinleşti. Baîs şöyle dedi:

Yediğim bir tilkide ortağım mı oldun?
Kuşkusuz ondan sadece başı ve paçaları kalmıştı.
Hadi, onun avret yerleri ve etrafı senin olsun;
Sen otlakları pisleten bir süprüntüsün çünkü…

Dediklerine göre Cerîr ve Ferezdak 48 yıl boyunca birbirlerini hicvetmeye devam ettiler. Cerîr Ferezdak'tan çok geçmeden vefat etti. Vefat ettiğinde yaşı 80'den fazlaydı. Cerîr vefat etmeden Hişâm b. Abdülmelik'in yanına gitmeye hazırlanmış ve şöyle demişti:

Nasıl oluyor da, sana doğru yola çıkmıyorum;
Ve ben senin ziyaretini çok arzuluyorum…

Ancak Cerîr yola çıkmadan önce vefat etti. O sırada Basra valisi, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî tarafından atanan Bilâl b. Ebû Bürde idi. Cerîr, Yemâme'de vefat etti. Onun künyesi "Ebû Hazre" idi.

Bana Hasan b. Ali el-Hirmâzî anlattı; dedi ki: el-Laînü'l-Minkarî -onun asıl ismi, Menâzil b. Rebîa'dır- hicvin Cerîr ile Ferezdak arasında çok yoğun olduğu bir sırada ikisi arasında gidip gelmeye başladı ve şöyle dedi:

Benî Küleyb'in köpeğiyle (Cerîr),
Benî İkâl'ın kölesi (Ferezdak) arasında hüküm vereceğim.
Ki, pistir köpeğin yiyeceği;
Ve köle de alçak işlerde çalışır.
Üzerimde bir şey kalmadı, beni terk ettiniz;
Fakat sizler, okun soğukluğundan korktunuz.
Köleden başka bir şey değildir, Ferezdak;
Dayısı da kötüdür, ikinci sırada gelen bir kötülükle…
Cerîr, dedesi olan Hatafâ'yı terk ediyor;
Ve Hâcib [b. Zürâre]'ye ve Benî İkâl'a nispet oluyor.

Ancak Laîn'e iltifat edilmedi; o da görevden düştü.

Bana Hirmâzî anlattı. O Ebü'l-Yakzân'dan nakletti; dedi ki: Cerîr'in Muâviye zamanında babası veya dedesi için söylediği ilk şiirin baş tarafı şöyledir:

Geri ver, kabilenin develerini, sonra sabret;
Onlar içinde, ne benim için ne de senin için bir kalacak yer vardır.
Ve ben aldanmış, temennilerle malulüm;
Dua ederim geceleri, senin malın benim malımdır, diye…
Güçleri kopardıktan sonra,
Kalan iplerden hangi iple taşıyorsun kılıcı?
Hangi mızrak demiriyle kavmi yaralıyorsun?
Mızrağından bir demir çekip aldıktan sonra…

Bana et-Tevvezî en-Nahvî anlattı. O Asmaî'den, o da Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti; dedi ki: Cerîr bizim yanımızda, meclisimizdeyken bir cenaze yanımızdan taşındı. Cerîr'in gözleri doldu ve "Elli senedir bu cenazeler beni yaşlandırdı." dedi. Biz de ona, "Ey Ebû Hazre! Sen ölümü rahatlatıcı bir bulut olarak gördüğün hâlde ne diye insanlara sövüyor ve onları hicvediyorsun?" dedik. Cerîr, "Onlar önce beni hicvetmeye başladılar. Ben de onları affedemiyorum." dedi.

[Cerîr ve Haccâc]

Bana Ebû Adnân el-Basrî, Esrem ve Hirmâzî isnadlarında anlattılar. Ben de onların rivayetlerini değerlendirdim ve bir kısmını diğer bir kısmına kattım. Şöyle dediler:

Cerîr yola çıktı; nihayet Haccâc'ın Basra'daki valisi olan Hakem b. Eyyûb b. Ebû Akîl'in yanına geldi ve şöyle dedi:

Necrân'dan veya bir çadırdan geliyorum;
Tıpkı Selem (palamut) ağacının dalı gibi develerin üzerinde…
Deriyi dürer gibi karınlarını katlamışlardı develer;
Bir işareti kestiklerinde yenisi ortaya çıkardı.
Nihayet durdular, Hakem'in kapısında;
İtham edilmeyen Haccâc'ın valisinin kapısında…
Şerefin ve cömertliğin mutlu merkezinde…

Hakem Cerîr'i ilk olarak gördüğünde onu beğenmişti. Hemen Haccâc'a bir mektup yazıp onu anlatmaya başladı. Bunun üzerine Haccâc Hakem'e mektup yazarak Cerîr'i kendisine göndermesini istedi. [Cerîr Haccâc'ın yanına gitti] Haccâc ona ikramda bulundu ve ona, Saburî ipek karışımı bir cübbe giydirdi. Günler sonra Haccâc, gelmesi için Cerîr'e haber yolladı. [Cerîr geldi,] Haccâc ona, "Eee… Ey nefsinin düşmanı! Ne diye insanlara sövüyor ve onlara zulmediyorsun?" dedi. Cerîr, "Allah beni valiye kurban etsin; vallahi insanlar bana zulmediyorlar. Ben de onlardan intikamımı alıyorum. Mesela benim filanla, filan ve filanla ne işim olabilir?" dedi ve kendisini hicvedenleri saydı. Bunun üzerine Haccâc, "Vallahi seninle onların arasında ne olduğunu bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Gassân es-Selîtî'ye gelince, o benim kavmimden olan bir adamdır; beni ve aşiretimi hicvedip şöyle diyor:

Yemin olsun; eğer Cerîr Becîleliler için yüz akı olmuş ise, [131]
Benî Küleyb'in Cerîr'i utandırmıştır onları, hiç kuşkusuz.
Sen Hatafâ ve Muîz ile Mu'rid'in oğullarıyla mı?

131 ZZ'nin dipnotunda şöyle denilmiştir: "Yazma nüshanın hamişinde, 'Buradaki Cerîr'den maksat, Resûlullah'ın (sas) ashabından Cerîr b. Abdullah el-Becelî'dir' şeklinde bir not düşülmüştür." Ancak çeviriye esas aldığımız RK'nin hamişinde böyle bir not bulunmamaktadır. (çev.)

Hiç kimsenin aydınlatamadığı büyük işlere girişiyorsun?
Küleyb'i savunmak üzere oklar attın, ok kuburun boşalıncaya dek;
Ancak kaduk oldu, bütün atışların;
Küleyb bir koyunu, ancak uzun bir kumar oynayışından sonra,
Fısıldaşarak keserler ve tencereleri de küçüktür.

Haccâc Cerîr'e, "Peki sen ona ne cevap verdin?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

Ah! Keşke bilseydim Selît'in durumunu!
Acaba Selît, Gassân dışında, [aileyi] koruyacak bir adam bulamadı mı?
Şeref ve namusları, kötü birisinin boynuna yüklemişler;
Fısıldıyor onu, kötü kalpli kamburlara…

Haccâc, "Sonra kim seni hicvetti?" dedi. Cerîr, "Bir diğeri Baîs'tir. Gassân es-Selîtî'nin yanında yer alarak onu şerefte ve şiirde benden üstün tutmaya başladı ve ona yardım etti." dedi ve Haccâc'a bazı şiirlerini okudu. Haccâc, "Sonra kim?" dedi. Cerîr, "Ferezdak… Bana karşı Baîs'e yerdım etti." dedi. Haccâc, "Peki, sen ona ne söyledin?" dedi. Cerîr şu beyitleri okudu:

Helak olmamı temenni etmişler, Temîm'den bazı adamlar;
Üstelik onların şerefini savunan kimse yok, benim kadar.
Eğer kavmim isteseydi, onların içinde olurdu güzel ahlakım;
Ve düşmanlarının cahilleri üzerinde, cahilliğim olurdu.
Ferezdak'ın yılan olduğunu söylüyorlar;
Ancak yılanlar öldüremez, benim gibi adamı.

Haccâc, "Sonra kim seni hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Ahtal… Birbirimizi hicvettiğimiz haberi onun kulağına gitmiş. O da 'Mâlik' adındaki oğluna, 'Irak'a git, onların haberlerini ve şiirlerini bana getir' demiş. Mâlik de yola çıkmış. Nihayet yanımıza geldi; şiirlerimizi aldı ve babasına götürdü. Mâlik babasına, 'Cerîr'in denizden avuçla içtiğini, Ferezdak'ın da kayayı yonttuğunu gördüm' demiş. Bunu duyan Ahtal, 'Denizden avuçla su içen daha iyi şairdir.' dedikten sonra şöyle demiş:

Kuşkusuz zulüm içermeyen bir hükümde bulundum;
[Şiirleri] işittikten ve bana haber geldikten sonra…
Ferezdak ölmüştür, hiç şüphesiz;
Üstünde bulunan erkek bir yılan ısırmıştır onu.

Sonra Bişr b. Mervân Kûfe'ye vali olarak atandı. Ahtal onun yanına geldi. Orada bulunan Muhammed b. Umeyr b. Utârid ona rüşvet [ve hakk-ı sükût] olarak 1.000 dirhem, bir katır, giysiler ve bir içki tulumu verdi. Sonra ona, 'Bizim şairimize sataşma! Ancak Dârim'in iki oğlunu hicveden şu köpeği hicvet. Çünkü sen daha önce onun lehine ve bizim şairimizin aleyhine hüküm vermiştin' dedi. Bunun üzerine Ahtal şöyle dedi:

Cerîr senden uzaklaşarak, Mücâşi ve
Ebü'l-Fevâris Nehşel'in kardeş olduklarını söylemiş.
Öyle bir kavim ki, büyükleri böbürlenerek sana geldiklerinde,
Seni göğüs ile boğaz arasına koyarlar.
Ve sen babanı onların tartılarına koyduğun zaman,
Ağır gelirler ve baban tartıda yükselmeye başlar.
Ey Cerîr! Yükseldiğin zanna yemin olsun ki sen,
Tıpkı at üzerindeki mahfede sevinen bir cariyeye benzersin.
Ve sen suya vardığın zaman, bil ki,
Suyun temiz kısmı ve çevredeki ağıllar, Benî Dârim'indir.

"Onun bu sözleri kulağıma geldi; ben de 'Muhammed b. Umeyr'i hicvedeceğim' dedim ve şunları söyledim:

Biz biliyoruz ki, senin baban Dârimli değildir;
O hâlde kökün olan Benî Dehmân'a katıl…
Karşılaştığın gün neden süvarileri yaralamadın?
Benî Ukfân'dan süvarilerin yaraladıkları gibi…
Ey Utârid ailesi! Silahlarınızı bana atın,
Ve dükkânda sırayla osurmaya başlayın…
Ey abalı adam! Kuşkusuz Bişr,
Sarhoşların hükümeti caiz değildir diye hüküm vermiştir.
Bırakınız hükümeti, sizler ona ehil değilsiniz;
Hükümet Benî Şeybân'ın hakkıdır.
Komşularının sağmal develeriyle öldürdüler Küleyb'inizi,
Ve bu konuda size en ucuz fiyatı takdir ettiler.

Uhaytıl yalan söylemiş; benim kavmim onlarda,
Kralların tacı ve Numân'ın bayrağıdır.
Tut dilini; ben siperliği zor ve etrafı korunaklı,
Bir yükseklikteyim…

Bunun üzerine Ferezdak, bir şiirle bana cevap verdi ve şöyle dedi:

Kuşkusuz dişleri kırık olan bir köpek…
Zarar veremez, Benî Tağlib'den olan Erâkimlerin köküne.
Vâil'in Tağlib'ine zarar veremez… Sen kabileyi hiciv mi ettin?
Yoksa bevl mi ettin, iki denizin birleştiği yerde?

Cerîr devamla şöyle dedi: "Bunun üzerine ben, Ferezdak ve Ahtal arasında kötülük yayıldı ve birbirimizi hicvetmeye başladık. Ahtal, 'En bereketli olanımız Cerîr'dir; en fazla övünenimiz Ferezdak'tır. Ben ise içkiyi en çok tavsif eden ve hükümdarları en çok methedebilen biriyim' dedi."

Cerîr devamla şöyle dedi: "Sonra Ömer b. Lece et-Teymî Benî Teym'in zekâtlarını toplamakla görevli olan adamın yanına girmiş ve ona, 'Cerîr benim için şu beyti söylemiştir' demiş ve şu beyti okumuştur:

Sen [ey kadın] cimri olduğun hâlde, bizim razı olmamızı istiyorsun;
Acaba cimriliğe razı olacak dostlar kimlerdir?

Üstelik adam bu beytin kendisine ait olduğunu söylemiş ve 'Cerîr bunu benden çalmıştır' demiş. Ömer b. Lece o adamın yanındayken içeri girdim. Zekâttan sorumlu zat bana, 'İbn Lece, senin bu beyti kendisinden çaldığını söylüyor' dedi. Ben de 'Ben senden çaldım, öyle mi ey İbn Lece? Üstelik sen devenden söz ederken onu tepe gibi yapmış ve

Çekti gelin eteği, ridasından' demişsin. Bunun yerine,

Çekti gelin, eteği elbisesinden' deseydin ya… Ben ona, 'Böyle söyleseydin onu güçlendirmiş olur ve zayıflatmış olmazdın' dedim. Bunun üzerine İbn Lece, 'Peki,

"Savaşta, akşam kaçışı esnasında karşılaşılan sıkıntılar karşısında,
Güvenle ulaşmakta benim kavmim daha sağlamdır"

diyen sen değil misin? Sabahleyin yakalanan kadınlar akşam güven içinde olabilirler mi? Vallahi onlar açılıp kendileriyle birleşilmeden güvenli bir yere ulaşmazlar!" dedi.

Haccâc, "Peki, sen ona ne dedin?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

Ey Teym, ey Adî'nin Teym'i! Babasız kalasıcalar!
Ömer sizi bir kötülüğe duçar etmesin!
Sen bir kuş olduğun zaman mı ey Benî Lece?
Ve Mudar, şerefleri konusunda benimle bahse girdiği zaman mı?
Sen yola lamba koyacak olanlara yolu bırak!
Zararın seni mecbur edeceği bir tarzda ortaya çık!

Haccâc, "Peki o sana ne dedi?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

Avucunda yarışın ve ödüllü koşunun kılları olduğu hâlde,
Hedefinin yanında İbn Leylâ'yı gördüğünde,
Korkarsın Ferezdak'tan, benim ayıplarımı araştırırsın.
Ölüme yöneliyorsun; bir ölüm ki kesip bırakıyor…
Sen yalan söyledin. Sözün en kötüsü yalan olanıdır;
Mudar, şerefleri konusunda seninle bahse girmemiştir.
Aksine sen, bir korkağın bir cariyeye atlamasından olmasın;
Hiçbir zaman kötüler ve korkaklar, yarış atlarını geçemezler.

Cerîr dedi ki: "Bu ikimiz arasındaki hicvin başlangıcıydı. Sonra buğday çuvalları üzerinde durduk ve aramızda pişirildi. Ben o zaman şöyle dedim:

Bir at gördüler, eşeğin yanı başında;
Bir at nasıl eşekle arkadaşlık yapar ki?

Bunun üzerine Haccâc tebessüm etti ve "Yazık sana, sonra kim seni hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Daha sonra Sürâka el-Bârıkî beni hicvetti. Bişr b. Mervân beni hicvetmesi ve Ferezdak'ın benden daha üstün olduğunu söylemesi için onu teşvik etti. Sonra, Bişr bana tanımadığım bir elçi gönderdi ve ona cevap vermemi emretti." Haccâc, "Peki, onun sana söyledikleri ve senin ona cevabın neydi?" dedi. Cerîr Sürâka'nın kendisine söylediklerini okudu; şöyle dedi:

Haber ver Temîm'e; zayıfına, şişmanına;
Hakem bir kez adil davranır, bir kez de zulmeder.
Kuşkusuz Ferezdak'ın sıpa olan yarışçıları öne geçmiştir;
Cerîr ise toz duman içinde ayrılmak zorunda kaldı.
Sen, babası kendisini tökezleten ilk metin kişi değilsin;
Zira kötü adam daima tökezler durur.
Bu Bârıkîlerin hükmüdür; ben ise,
Onların tartısında ağır gelmeye layık biriyim.
Ferezdak, kasideler ve yüceliklerle gitti;
Merâğ'ın oğlu ise, geride bırakılıp mahsur kaldı.

Cerîr [Bârıkîlere] cevaben şöyle dedi:

Ey Bişr! Hakkındır, sana müjde vermek;
Sen emîr olduğun hâlde nasıl bize öfkelenirsin?
Bârıkî'ye şöyle demen gerekirdi:
Ey Bârık ailesi! Ne diye Cerîr'e küfrediliyor?
Sürâka kötü bir adam olduğu için havlamaya başladı;
Ey Sürâka! Senin annenin başında küçük bir durum var.
Ey Sürâka! Sen Bârık ile öyle bir iş tuttun ki,
Çıkışları senin için çok sarp olacaktır.
Kadınlara mehir verilir, bilindiği gibi;
Fakat mehirsizdirler, Bârıkîlerin kadınları.
Biliniz ki, zillet ve alçaklık,
Bârıkîlerin ilkleri için mukadder bir kaderdir.
Şerefli bir kadının oğlu şerefe yardım eder;
Kötü kadının oğlu da, kötülere yardımcıdır.

Onun şahsına da şöyle dedi:

Ey şiir söyleyen kadınlar ve erkekler!
Ey Sürâka! Sen sapıtmışsın kuşkusuz…
Kuşkusuz ki, senin gibi havlayanlar,
Benden, boğazları kesen yıldırımlara çarpmışlar.
Bârikîlerden bir meclisle karşılaştığın zaman,
Kuşkusuz, ahlak yönünden en kötü meclisle karşılaşmışsın.

Doğrusu Bârik ailesine karşı gazaba gelecektim;
Ancak onları, amcamız İshak'ın hatırına verdim.

Ayrıca Sürâka için söyle dedi:

Yemin olsun ki, Ferezdak ırzını zararına satmıştır;
Hicvetmiştir; ancak ne denktir, ne de kimseyi mağlup etmiştir.
Eğer Yerbû'u hicvedersem, görmem bir gün, onların Yerbû'u için,
Sıçanlardan daha üstün bir fazilet…

Cerîr dedi ki: "Sonra Sürâka benimle karşılaştı. Ancak ben onu tanımıyordum. İkimiz aynı meclisteydik. Sürâka konuşmaya başladı; onun konuşması ve örnekleri hoşuma gitti. "Sen kimsin?" dedim. Sürâka, "Senin yüzünden Allah'ın perişan ettiklerinden birisiyim" dedi. Ben de "Vah vah… Onlardan hangisisin sen?" dedim. Adam, "Sürâka el-Bârıkî'yim" dedi. Ona, "Beni hicvetmeye başladın. Vallahi bir daha sana kötü bir söz söylemeyeceğim. Vallahi senin böyle biri olduğunu bilseydim seni affederdim." dedim. Bunun üzerine Haccâc, "Sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr, "Belta el-Anberî hicvetti. Onun adı 'Müstenîr' idi. Bu adam Ömer b. Lece'e yardım etti. Adam şöyle dedi:

Kureyş'in, damatlığına razı olduğu birini mi ayıplıyorsun?
Üstelik baban, kendisine kız verilmeyen bir ahmaktı.

Haccâc, "Peki, sen ona ne dedin?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

Pisliğin Müstenîr'i (aydınlatıcısı) ancak bir kelebektir ki,
İnmiştir, bir toz dalgasının içine apaçık…
Alıkoydum Müstenîr'in kızlarını kötü yola düşmekten;
Ve geceleyin çiftlikler arasında yürümekten…

Haccâc, "Sonra seni kim hicvetmişti?" dedi. Cerîr, "Deve çobanı [Râî] Ubeyd b. Husayn" dedi. Haccâc, "Senin onunla ne işin olabilir?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Ben Basra'ya geldim; Râî'nin Urâde en-Nümeyrî'nin yanında şarap içtiği haberi bana geldi. Urâde, aynı zamanda Ferezdak'ın şarap arkadaşı ve dostuydu. Urâde çobana, 'Ey Ebû Cendel! Dostum Ferezdak'ı Cerîr'den üstün gösterecek bir şiir söyle' dedi. O da şöyle dedi:

Ey iki dostum! Yola gitmek yakındır; yürüyün;
Ferezdak hicivde Cerîr'i yenmiştir…

Onun bu sözü kulağıma geldi. Mirbed'de onunla karşılaştım ve ona, 'Ey Ebû Cendel! Sen Mudar'ın şeyhi ve şairisin. Duyduğuma göre Ferezdak'ı benden üstün tutmuşsun. Üstelik o benim amcamın oğludur, sen değilsin' dedim. Onun oğlu Cendel de atının üstünde duruyordu. Hemen geldi ve babasının bindiği hayvanın arkasını dürttü. Ben de ayaktaydım. Az daha ayaklarım kopuyordu. Sonra babasına, 'Senin Küleyb kabilesinden olan bu köpeğin yanında durmana hayret ediyorum. Yürü bizimle; bırak havlasın' dedi. Ben ona şöyle seslendim: 'Ey Yerbû'un çocuğu! Kavmin seni ifsat edici bir kişi olarak göndermiştir. Müfsit insan ne kadar da kötüdür! Sen onlara kötülük emretmişsin. ' Benim kavmim ise, Bu Mirbed'de oturmam ve onlara sövenlere sövmem için beni göndermiştir. Kuşkusuz, seni rezil etmeden bu gece uyumayacağıma Allah'a söz verdim' dedim. Vallahi sabah olmadan şunları söyledim:

Kapat gözlerini, sen Nümeyr'densin;
Ne Ka'b'a ne de Kelb'e yetişirsin…
Ben, yüksekten kaplana bakan bir doğanım;
Gökten üzerine inme fırsatını kolluyorum.
Ey Cendel! Ne diyebilir ki Benî Nümeyr?
Babana yapılanlar yapılmışken…
Senin üstüne yüceldim, Hındif[32] *kabilesinin zirvesi gibi;*
Sen onun gerisinde zor makamlar görürsün…
Peygamber'in havuzu ve iki sucusu bizimdir;
Bir de Kitap ve nübüvvete varis olanlar da bizim…
Mina'da en çok develere,
Ve en fazla çadırlara sahip olan biz değil miydik?
Benî Temîm sana karşı öfkelendiğinde,

---

132 Handefe (خندف) fiil olarak "hızlı koşmak" anlamındadır. Hındif (خندف) ise bir kadının lakabıdır. Hındif, İlyâs b. Mudar b. Nizâr'ın eşiydi. Adı Leylâ'dır. Rivayete göre İlyâs'ın develeri geceleyin dağılmışlardı. Onlara yetişmek üzere geceleyin birisi çıktı ve onlara yetişip geri getirdi. Ona "Müdrike" (yetişen adam) denildi. Anne Leylâ da onun peşinden koşmaya başladı. Onun adı Leylâ bt. İmrân b. İlhâf b. Kudaâ'dır. Leylâ kocasına, (مازِلْتُ أُخَنْدِفُ في أثرِكم) "Ben hep arkanızdan koşturdum" dedi. Kocası da ona, "Sen Hındif'sin" dedi ve o günden sonra kadına "Hındif" denildi. Sonra bu isim kabilenin ismi oldu (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (خندف) maddesi). (çev.)

Bütün insanların sana öfkelendiğini sanırsın…
Ve sen, eğer Benî Nümeyr'i tartıya koyacak olursan,
Bir sinek değerinde olmadıklarını görürsün.
Kapat gözünü, sen Nümeyr'densin;
Sen ne Ka'b'a ne de Kelb'e yetişirsin…
Eğer koyarsan, Benî Nümeyr'in çiçeğini,
Demirin pası üzerine, demir eriyecektir o zaman.

Benim,

'Ey Cendel! Ne diyebilir ki Benî Nümeyr?
Babana yapılanlar yapılmışken…

şeklindeki beytim oğlunun kulağına gidince, 'Vallahi sen çok kötü söylüyorsun' dedi." Haccâc, "Peki, çoban sana ne söyledi?" dedi. Cerîr dedi ki: "Râî şöyle dedi:

Bana gelen habere göre Benî Küleyb'in köpeği,
Dicle havuzuna yanaşmış, sonra korkup kaçmış;
Deniz geldi sana, iki tarafına vuruyor;
Bol su görmeye başlarsın, kursağına doldurmak için…

Sonra ona cevap vermediğimi görünce vazgeçti. Bunun üzerine Ferezdak onun yerine cevap verdi. Sonra çobanın [Râî] oğlu Cendel şöyle dedi:

Kuşkusuz bana bir söz ulaştı, kızmadım onun için;
Ve onu söyleyen kişi, beni kızdırmak istemiş.
Başı omuzuna yapışık kütük-misal bazı kişiler,
Adeta köpeklerle çoğalmış özürlü çocuklar gibi…
Bir topluluktandırlar ki, gözleri kötülükle sürmeli;
Liderleri yok, şerefli olmayan köleler gibidirler."

Cerîr dedi ki: "Bana, 'Bu beyitleri söyleyen onun babasıdır. Ona söyletmiş' denildi. Ben de onlara cevap vermekten vazgeçtim." Haccâc, "Peki, sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Daha sonra Abbas b. Yezîd el-Kindî beni hicvetti. Ben,

'Benî Temîm sana karşı öfkelendiğinde,
Bütün insanların sana öfkelendiğini sanırsın…'

Dediğimde Abbas b. Yezîd şöyle dedi:

Hey! Sürtünsün Benî Temîm'in burunları;
Bir kavme karşı öfkeli oldukları zaman…"

Dedi ki: "Ona bir müddet cevap vermedim. Sonra bir gün Kûfe'ye geldim ve Kinde kabilesinin meclisine gittim. Onlardan, onu beni hicvetmekten vazgeçirmelerini rica ettim. Ancak onlar kabul etmediler ve 'O şairdir' diyerek beni onunla tehdit ettiler. O zaman ben de şöyle dedim:

Hey! Haber verin, Benî Hucr b. Vehb'e;
Çünkü hurma kışın tatlı olur.
Hurma ağaçlarına dikkat edin ve onları ıslah edin;
Bir de Muşakkar'da ve Safâ'da olan bir eve…"

Dedi ki: "Sonra o adam Tay kabilesine komşu olmuş ve kız kardeşi hamile kalmıştı. Kız kardeşinin adı 'Hudaybe' idi. Bunun üzerine şöyle dedim:

Ey milletimin içine gelmiş garip bir kul!
Babasız kalasıca! Seni garipseyip sana kötü mü davranacağız?
Saklanmadı Hudaybe hamile kaldığında;
Yavrusu köpeklere de yedirilmedi…
Sekiz aylık hamileliği bitmiş de dokuzuna girmiş;
Ve sen hâlâ onu gencecik kız sanıyorsun…"

Haccâc, "Peki, daha sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr, "Cefne el-Mizzânî… Benden bir şey istedi. Ben onun tercihine bıraktım: Develerim geldiğinde ona bir deve vermeyi veya onu giydirmeyi ya da onun kavmini methetmeyi ona vadettim. Fakat adam bunlardan hiç birisini seçmedi. Sonra Merrâr b. Münkız el-Gudânî'nin yanına geldi; Merrâr ona ağır bir deve verdi. O da şöyle dedi:

Yemin olsun ki, uzun bir aradan sonra, karşılaştığım gün,
Merrâr Cerîr'den daha hayırlı ve daha cömert çıktı.

Haccâc, "Peki, sen ona ne söyledin?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

Hizzân kabilesi göndermiş Cefne'yi fitneci olarak,
Geri döndü ve kavmine en kötü kazancı verdi…

Ben onlara hızlı adımlarla gittiğim zaman adeta Benî Hizzân,
Yıkılmış bir sarnıcın altında diş gıcırdayan ada tavşanları gibidirler.
Ey Abduömer'in çocukları! Ben size niyetlendim;
Uzun olurdu yasaklamam, eğer gelişim size ulaşsaydı…[133]

Haccâc, "Allah aşkına, daha sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Merrâr el-Gudânî… Ondan bana hoşlanmadığım birkaç söz ulaştı. Ben de şöyle dedim:

Ey Münkız'ın çocukları! Barış yoktur sizin için;
Kalabalık bir savaşta, sağır mızraklar sizi kucaklamadıkça…
Eğer köpek hastalığı varsa sizde, benim yanımdadır şifanız;
Ve deliliğe de şifa vardır, eğer delilik sizde peydahlanmışsa…

Haccâc, "Sonra kimler seni hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Hakîm b. Muâviye… Bu adam, Benî Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'den İbn Mu'ayye idi. O 'Gadûb'un kardeşiydi. Adam Ferezdak'ı benden üstün kabul ediyordu. Ayrıca Gassân es-Selîtî'ye de yardım edenlerdendi. Bir gün onunla karşılaştım ve ona, 'Ey Hakîm! Bu yaptığın şeye seni sevk eden nedir?' dedim. Bana, 'Senin için, razı olacağın bir şey yanımda yoktur ve senin hoşuna gidecek bir şeye dönüşüm mümkün değildir' dedi. Ben de öfkelendim; hatta gözlerim karardı." -Denildiğine göre Cerîr kızdığı zaman yanakları, gözlerini kapatacak kadar kabarıyordu. - Sonra Haccâc'a şu beyitleri okudu:

Yürüyün! Nice tesbih edenler ve şiir söyleyenler vardır;
Bu Benî Rebîa için kalıcı olan bir sapkınlıktır…
Ey Benî Rebîa! Alçaltmış zevklerinizi;
İyilikte cimrilik ve ahlakta zayıflık…
Neyi amaçladın bununla?
Ateşim alevlenip paçam baldırımdan çemrendiği zaman…

---

133 ZZ'de bu beyit (بَنِي عَبْدِ عُمَر قَدْ فَزَعْتُ إليكُمْ . . وقَدْ طَالَ زَجْرِي لَوْ نَهاكُمْ تَعَدُّمي) şeklinde yazılmıştır. Ancak RK'de ve Cerîr'in *Dîvân*'ında (بَنِي عَبْدِ عُمَر قَدْ فَزَعْتُ إليكُمْ . . وقَدْ طَالَ زَجْرِي لوْ نَهااكم تقدُّمي) şeklinde kaydedilmiştir(bkz. Muhammed es-Sâvî, *Şerhu Dîvâni Cerîr*, Mısır, ts., s. 508). ZZ'deki beyitte yer alan (فزعْت إليكم) cümlesi, "Size iltica ettim" manasına gelmektedir. (تعدُّمي) kelimesi ise, "Yokluğum" manasına gelmektedir. RK'deki beyitte yer alan (فزَعْتُ إليكم) cümlesi ise "Size niyetlendim, sizi kastettim" manalarına gelmektedir. (تقدُّمي) kelimesi ise, "Gelişim" manasındadır. Bütün bu farklılıkları göz önünde bulundurarak çeviride, yazma nüshadaki beyti esas aldık. (çev.)

Kuşkusuz ki kötülük, senin burun deliklerinden apaçıktır;
Ve yüzünün siyahlığından, ey Ümmü İfâk'ın oğlu!

Ayrıca Cerîr şunu da söyledi:

Kervanlar Necid'e varıp orada kaybolduklarında,
Yasaklayın ey Benî Mu'ayye veya bırakın…
Mu'ayye'nin çocukları, yardım isteyene yardım etmek istedikleri zaman,
Onlar savamazlar hiç kimseden zulmü…

Haccâc, "Sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Delihmes… Bu da Benî Rebîa b. Mâlik'ten bir adamdı." -Deniliyor ki: O Kunâz b. Nüfey idi. Yine deniliyor ki, Cerîr kendisini hicvedenin, Benî Rebîa b. Mâlik'ten Rib'î b. Nüfey olduğunu söyledi. - Şöyle demişti:

Öfkelendin bize, İbn Gâlib senden daha üstündür dediğimiz için,
Senin iki dedende, bu konuda bir öfkelenme var mıydı?
Kavmin iyilikleri kişiyi yücelttiği zaman, dedelerin,
Çökertirlerdi develerini ve onları iple bağlarlardı.
Büyük deniz fazla yükseldiği zaman,
Kim onu, suyu gözetilen bir kuyunun seviyesine indirebilir?

Cerîr dedi ki: "Bu beyitlerin kime ait olduğunu bilmiyordum. Sonra düşündüm ve 'Bu olsa olsa Kabdatü'l-Kelb'indir' dedim. -Bazılarına göre Vetatü'l-Kelb'indir. - Adam çirkin yüzlü biriydi. Onları şiirimde bir araya getirdim ve şöyle dedim:

Rebîa'nın en yaygın olan hâli şudur:
Birbirinden farklı iki çadır; ne insan var ne de çöl…
Şiddetli bir fakirlik ve zillet onlara yoldaş olmuş;
Zillet ve fakirlik ne kadar da kötü iki yoldaştır!"

Haccâc, "Peki, daha sonra kimler seni hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Benî Rebîa'dan Züheyr… Bu adam Hakîm b. Muâviye'ye kızarak Ferezdak'ın şiirlerini rivayet ederdi. Ona cevaben şöyle dedim:

Yürüyor Züheyr, babasının öldürülmesinden sonra;
Bir talakla kocasından boşanmış kadının yürüyüşü gibi…"

Haccâc, "Peki, daha sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Teymü'r-Ribâb'dan Alaka ve Serendî… Bunlar benim aleyhimde Ömer b. Lece'e yardım etmişlerdi. Ben de onlara cevaben şöyle dedim:

Isırdı Serendî dişleriyle, gedik açarcasına;
Alaka'nın anasının tenini, kıllar örtmüştü onu...
Alaka da başından ısırdı önem vermeden,
Serendî'nin anasının tenini ve o yardıma çağırmıştı…"

Haccâc, "Sonra seni kim hicvetti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Tahevî… Evet, bu adam da Ferezdak'ın şiirlerini rivayet ederdi." Haccâc, "Peki, sen ona ne dedin?" dedi. Cerîr şöyle dedi:

"Vehb'i unuttunuz mu ey arkası büyük ananın çocukları?
Oysa sizler Vehb b. Encerâ'nın komşularıydınız…
Kötülüğün size bulaşmasından korkmaz mısınız?
Ki, sizler ancak kaçarak emre yardım edersiniz…"

Haccâc, "Peki, daha sonra Allah senin şerrinle kimi rezil etti?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Ukbe b. Süney et-Tahevî… Aşağıdaki şiiri söylediğim zaman beni öldürmeyi kendine nezretmişti. Ona şöyle demiştim:

Ey Ukbe! Ey Süney'in oğlu! Yoktur yanınızda,
Ne fakirin, ne de gelen bayrak sahibinin sığınağı…
Ey Ukbe! Ey Süney'in oğlu!
Kuşkusuz Rebâb kabilesi, benim yanımda sizi gözetliyor…"

Cerîr ayrıca şöyle dedi:

"Bana gelen habere göre, yalancı olan Ukbe benimle sözleşmiş.
Meysâ'dan[134] *doğma nice aklı kıt ve şehveti çok adamlar vardır.*
Eğer Benî Tuheyye'de akıl olsaydı, siper olmazlardı;
Benim onu, onun da beni hicvettiği adama…"

Haccâc, "Peki, sonra kim?" dedi. Cerîr şöyle dedi: "Saltân el-Abdî… Benimle Ferezdak'ın arasına girdi; sonra bizim onu hakem yaptığımızı iddia etti. O benim için şöyle dedi:

---

134 Meysâ bt. Züheyr b. Şeddâd et-Tuhevî'dir (bkz. *Şerhu Dîvâni Cerîr*, s. 588). (çev.)

Ben Saltân, o bildiğiniz kişiyim;
Ne zaman hakemlik yaparsa Saltân, hakkıyla hükmeder.
Bana geldi Teym, hâkimleri hicvettikleri zaman,
Ben de, apaçık ayırmak için kesin hüküm veren biriyim.
Nitekim A'şâ, Âmir'in hükmüne uygun davranmıştı;
Ancak Teym'den hiçbiri müracaat etmedi, benim hükmüm için.
Benim hükmüm rüşvet yapılmaz, hiçbir hükümette;
Hâkim rüşvet ve tamahkârlıklara meylettiği zaman…
Yemin ederim ki, onların arasında dönmeyeceğim, haktan.
Eğer adil davranmazsam, bana, "Sen meyletmişsin" de!
Eğer Hanzalîlerin denizi bir olursa,
Kuşkusuz eşit olmazlar, onun balıkları ve kurbağaları…
Kuşkusuz bir değildir, mızrağın demiri ve ortası;
İki el ayasında da parmaklar bir değildir…
Kuşkusuz kuyruk ve tüyleri ön taraf gibi değildir;
Ve yüksek zirve ile paçalar bir değildir.
Herkes bilsin ki, Küleyb şiiriyle itibar kazanmıştır;
Yine Dârim ve Akâriler[135] *şerefle yücelmiştir.*
Ben görüyorum ki, Hatafâ, şiirde Ferezdak'ı yenmiştir;
Ancak Mücâşi kabilesi Küleyb'den daha hayırlıdır.
Ne şair ama… Bugün Cerîr gibi bir şair yoktur;
Fakat Küleyb'de bir tevazu vardır.
Ferezdak'ın şiirinden daha yukarıda olduğu şuradan belli ki,
Alçak biri için bir şiir hazırladığında, yüceliyor…
Yardım etmem için yalvardı bana, Ferezdak;
Israrla ona yıldırımlar geldikten sonra, Cerîr'den…
Ben ona dedim ki: Benim sana yardımım,
Tıpkı burnu kesilmiş bir adama burun yapmak gibidir…

Cerîr dedi ki: "Ferezdak'ı benden daha şerefli ve onun kavmini benim kavmimden daha şerefli gösterince Ferezdak ondan vazgeçti ve 'Şiir, mürüvveti olmayanın mürüvvetidir. O, şerefli insanın en alçak zevkidir' dedi. Bana gelince ben şöyle söyledim:

135 Buradaki el-Akâri (الأَقارِع), Ferezdak'ın (فإنَّكَ واجِدٌ دُوني صَعُوداً . جَراثِيمَ الأَقارِعِ والحُتاتِ) beytinde geçen kelimedir. Bundan maksat Akra' (el-Eşyem) b. Muâz b. Sinân'dır. el-Hutât da, Hutât b. Zeyd el-Mücâşii'dir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (قرع ve حتت) maddeleri). (çev.)

Söylerim ve ben sülalemin geçmişine malik değilim;
Maymunların evlerinde bir hüküm olduğu zaman…
Eğer sen yüce bir gruba mensup olsaydın,
O zaman açık bir hüküm verirdin, kapalı değil.

Yine şöyle dedim:

Söylerim ve ben İbn Hanzal'ın umutlarına sahip değilim;
Allah'ın hükmü hurma kütüğünde olduğu zaman…

Ahmer b. Udâne el-Abdî itirazda bulundu ve şöyle dedi:

Ne diye şarkı söylüyorsun ey Cerîr?
Asar'ın kardeşi, Ferezdak'ın senden üstün olduğunu söylediği hâlde…
Küleyb'i Dârim ile eşitleyecek olan bir adam varsa,
Ve Cerîr'i Ferezdak'la eşit gösterirse, o ahmaktır."

Haccâc, "Peki sen ona ne söyledin?" dedi. Cerîr Haccâc'a şunları okudu:

Uyûn'da bana söven bir kervan, haber verildi bana;
Hurma kütüğü üzerinde osuran Uhaymir…

Cerîr dedi ki: "Adam bana cevap verip şöyle dedi:

Bizim malımızdır diye, bizi hurma ile mi ayıplamışsın?
Senin baban olan Kelb, sevinirdi hurma sahibi olsaydı…"

Dedi ki: "Bunun üzerine Benî Amr'ı hicvetmek istedim. Bu durum Abdülazîz b. Amr b. Mercûm el-Asarî'nin kulağına gitti. O da beni birtakım iyiliklerle ve yüklerle razı etti. Ben de şöyle dedim:

Dilsiz olurdun, eğer İbn Amr b. Mercûm olmasaydı;
Ne söz işitir ne de görebilirdin;
Ben umarım; hayrı uman kişiye de hayır yetişir;

Ben umarım ki, Allah İbn Amr'la, Asarîlere bu dünyada hayat bahşeder."

Dedi ki: Diğer taraftan, Huleyd Ayneyn adında birisi, Ahmer b. Udâne'yi ve Saltân'ı koruyarak şöyle dedi:

Hangi Peygamber onun kavminin dışındakilerdendir?
Ve hüküm ancak peygamberle olur, ey kötünün oğlu!

Dedi ki: Ben ise ona cevaben şöyle dedim:

Bırak övünmeyi, ey İbn Ebû Huleyd!
Ve her yıl, başının akçesini ödemeye bak!
Bir öküzün başına takılmış, sağ elin;
Fakat sağ elin bir geme takılmamıştır.

Yine şöyle dedim:

Kaç halan ve kaç teyzen vardır ey Huleyd!
Yeşil olmuş dişleri, pırasa yemekten;
Onun bittiği yerde, yetişmiş ve kokusundan hoşlanmış;
Fakat karayelin otu ve fesleğenin yetiştiği yerden uzaklaşmış…"

Cerîr dedi ki: "Huleyd Ayneyn bana hiç cevap vermedi." Cerîr şöyle dedi: "Sonra şafak söktü; Haccâc kalktı; ben de kalktım. Daha sonra Haccâc'ın sohbetine katılanlardan bazıları, Haccâc'ın, 'Allah bu bedevinin belasını versin! Ne uğraştırıcı bir köpektir o!' dediğini bana bildirdiler."

[Cerîr'in Başından Geçen Bazı Olaylar]

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı. O İbn Künâse'den nakletti; dedi ki: Ahtal'a, "Hanginiz daha iyi şairsiniz?" diye soruldu. Ahtal, "En bereketli ve nesep ilmini en iyi bilenimiz Cerîr'dir; en fazla övünenimiz Ferezdak'tır. Ben ise içkiyi en çok tavsif eden ve hükümdarları en çok methedebilen biriyim." dedi.

Medâinî dedi ki: Cerîr'in

"Ömrün fani olduğu hâlde

Gençliğinin baharında olan ve gençliği güçlü olanlarla yarıştın" beyti Ahtal'a ulaştığı zaman Ahtal şöyle dedi: "Doğru söylemiştir; o gençtir. Benî Ca'de'nin Nâbiğa'sını yaşlılıkla ayıpladığım zaman benden intikam alarak şöyle demişti:

Yarışmıştır kuşkusuz Ebû Leylâ, övünçle;
Fanidir, koşudan vazgeçen kimse…
Hayırlı bir işle karşılaştığında dalar içine;
Cinayet işler, atlara ve insanlara karşı…

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti; dedi ki: Cerîr bir ara [Kûfe'deki] Mirbed denilen yerde Râî ile karşılaştı. Cerîr ondan ayrıldığında şöyle dedi: "Onu ve oğlunu rezil etmek için bana bir dirheme bir tane tohum yeterlidir. Kuşkusuz ailem beni onların kervanlarına götürdü; sonunda beni yolun ortasına koydular. Vallahi, insanlara sövmelerinden başka, onlardan ne dünya ne ahiret adına hiçbir şey kazanmadım. Bu Ubeyd denilen adamın ailesi onu Hebbûd taraflarından bunların kervanlarına göndermişti. Ubeyd ailesi için geçimlik gıda arıyordu. Vallahi onların kervanlarını rezil edeceğim."

Cerîr daha sonra devesinin yanına geldi. Bugün Câfer b. Süleyman'ın evinin bulunduğu yerde olan bir evdeydi. Orada bir odada kalıyordu. İlk gece orada kaldı; ne rahat ediyor ne uyuyabiliyordu. Onunla birlikte olanlardan bazıları yanına çıkıp, "Sana ne oldu?" dediler. O ise, "Hayırdır; bir şey yok." diyordu. Sonra Cerîr döner; onlar da dönerlerdi. Cerîr onlarla konuşmadı; nihayet hiciv kapısı onun için açıldı ve arzu ettiği şeye kavuştu. Cerîr, "Köleyi öldürdüm ve onu perişan ettim." dedi. Ona bu işi nasıl yaptığı soruldu. Cerîr şöyle dedi: "Ben bu Nümeyrî olan köleyi hicvetmek için bir fırsat kolluyordum. Sonunda onu hicvetmek için bana ilham geldi ve arzu ettiğim şey benim için mümkün oldu. Sonra elbiselerinin bir tarafını bacakları arasına koydu ve "İbn Bizve'i (بزوع) perişan ettim ve onu rezil-rüsva ettim" diye gürlemeye başladı. Bizve, Râî'nin annesiydi. Sonra, "Ey çocuk! Ateşi söndür." dedi ve yattı. Nihayet sabah olunca deve çarşısında Râî ile karşılaştı ve ona şöyle dedi:

Ey Cendel! Ne diyebilir ki Benî Nümeyr?
Babana yapılanlar yapılmışken…

Cendel, "Vallahi sen çok kötü söylüyorsun." dedi. Sonra ona cevap vermek için kasidesini okudu.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Cerîr'in, acem asıllı siyah bir kölesi vardı ve onun bir lakabıyla anılıyordu. Cerîr de bu yüzden öfkelenirdi. Bir gün köle Benî Nümeyr'in yanından geçti. Onlar da ısrarla Cerîr'in lakabıyla ona seslendiler. Köle bu durumu Cerîr'e şikâyet etti. Cerîr de ona şu beytini ezberletti:

Kapat gözünü, sen Nümeyr'densin;
Ne Ka'b'a ne de Kelb'e yetişirsin…

Sonra Cerîr kölesine, "Onların yanından geçtiğin zaman bu beyti onlara oku." dedi. Köle onların yanından geçti; onlar onu o lakapla çağırdılar. Köle [kendisine ezberletilen] beyti okumak istediyse de unuttu ve hatırlayamadı. Bunun üzerine köle oturdu ve [hatırlamak için] düşünmeye başladı. Sonra başını kaldırdı ve "Gözlerinizi kapatın ey zina çocukları!" dedi. Onlardan yaşlı bir adam, "Yazıklar olsun size; bu adam Cerîr'in beytini kastetmiştir. Ondan vazgeçin; Allah belasını versin." dedi.

Bir gün Cerîr Ukl kabilesinden bir kadına misafir oldu; kadın onu ağırlamadı. Çünkü çocukları yanında değillerdi. Cerîr şöyle diyerek çıktı:

Misafir olduk, büyük babaannemin yanında;
Saf su ile açlığımızı bastırmak istiyorduk.
Verdikleri su tatlı olsaydı, keşke!
Fakat o da bir yudum tuzlu su idi.

Sonra kadının çocukları geldiler; ona bir hayvan kesip ikramda bulundular.

Medâinî ve diğerleri şöyle dediler: Cerîr Ahtal'a,

"Tağlib kabilesinde dayı arama
Çünkü zenciler, dayı olarak onlardan daha cömerttirler"

şiirini söyleyince, Benî Nâciye'nin mevlası olan Süneyh el-Umânî kızdı ve Cerîr'i hicvetti; Ferezdak'ı ondan üstün tuttu ve zencilikle övünmeye başladı. Şöyle dedi:

Murağe'yi ve oğlunu Ferezdak gibi kabul eden bir şahıs,
Kuşkusuz aklını yitirmiş ve yanlış düşünmüştür.
Kuşkusuz Ferezdak, sert ve uzunca bir kayadır;
Ona yetişemezler, dağ başındakiler.
Küleyb'den bir köpek, ne diye bize sövmüş?
O kesinlikle kapıcıya ve devenin ipine bile denk değildir.
Senin de, onun da şiirleri sertleşti ey Cerîr!
Fakat sen kısa kalırken o çok uzadı.

Sen evini sellerin geçtiği yerde yaptın;
Ve seller seni aldı götürdü, evin de yıkılmaya yüz tuttu.
Zenciler… Eğer kendi saflarında onlarla karşılaşırsan,
Sen orada göçlü adamlar ve kahramanlarla karşılaşırsın.
Sor İbn Amr'a; mızraklarının ulaştığı yeri sor;
Zencilerin mızrağının orada uzun olduğunu görürsün.
Ağrıttılar Ziyâd'ın başını, oğlu sebebiyle ve savaştılar;
Savaş meydanına çağrıldıklarında; nihayet kaybolup gittiler.
Atlarını onların evlerinin etrafında bağladılar.
Senin etrafında ise, dişi eşekler ve kuzular bağlanmıştı.
Bizim neslimizdendir, sizdeki İbn Nedbe;
Ve ağır yükleri omuzlayan Hafâf da…
Ve Zebîbe'nin iki oğlu Anter ve Hirâse…
Onlara denk bir kimse göremiyoruz, sizlerde.
Ve iri bir aslan olan Süleyk, sıçradığı zaman…
Ve şerif adam Abbas, senden üstündür yaptıklarıyla.
Bu da kerim olan İbn Hâzim'dir ve annesi Aclâ,
Düşmanı mağlup edendir, savaşta.
Ve Cenâb'ın oğulları Metâ'in ve Metâ'im…
Kışın, kuzeyden rüzgâr estiği zaman…
Bizler dayılar açısından sizden daha çok şerefliyiz;
Ve sen dayılar bakımından onlardan daha cimrisin…

Şiirde geçen İbn Amr b. Hafs b. Ziyâd b. Amr el-Atekî, babasının vekili olarak Basra şurtasının başındaydı. İbn Amr, Fırat çevresinde huruç eden Rebâh Şârzencî ile savaşmaya başladı. Bazılarına göre adı, Şârzenciyân idi. İbn Amr'ı, babası onun üzerine gönderdi; Rebâh onu öldürdü. Fetâ İyâz, [136] Süleyman b. İyâz'dır. Zenc bölgesinde olan Belâ'ıs'ta öldürüldü. İbn Nedbe, yani Hafâf b. Nedbe… Onun annesi siyahî idi. Antere adıyla, el-Absî'yi kastediyor. Onun kardeşi de Süleyk b. Süleke idi. Bunun da annesi siyahî idi. İbn Hâzim es-Sülemî; onun annesi Aclâ da siyahî idi. Şiirde geçen Abbas ise, Abbas b. Mirdâs es-Sülemî ve kardeşleridir.

136 Bu isim şiirde geçmemiştir.

İkrime b. Cerîr'den, o da babasından rivayet edildi; dedi ki: "Ferezdak şiirin kaynağıdır." Dedi ki: Kûfe'de, Cerîr hakkında Ahtal'a soru soruldu. Ahtal, "Bırakın Cerîr'i… Allah onun belasını versin! Kuşkusuz o, başına musallat olduğu kimseler için bir beladır." dedi.

Bana Umâre anlattı; dedi ki: Cerîr, Kelb kabilesinden bir kavmin yanına misafir oldu, ancak ağırlanmadı. Bunun üzerine şöyle dedi:

Kınamıyoruz Umeyre'yi; ancak biz,
Resîs suyunun başına indik ve ağırlanmadık.
Orada, katıksız kalarak kötü bir duruma düştük;
Bineğimiz de karşılaştığımızın aynısıyla karşılaştı.

Onun bu beyitlerini işittiklerinde yanına gelip öfkesini dindirdiler.

Süleyman b. Abdülmelik Ferezdak'a, bir esirin boynunu vurmasını emretti. Ferezdak boynuna vurdu, fakat kılıç geri tepti. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Ebû Rağvân'ın kılıcıyla, Mücâşi'in kılıcıyla vurdun;
Sen bir zalimin oğlunun kılıcıyla değil…
O kılıçla imamın yanında vurdun ve ellerin titredi;
Kılıç keskindi, dediler; fakat adam yiğit değildi…
Kılıcı savuruyor, sert olan Mücâşi'in kölesi…
Fakat vuran baltaların deliklerine karşı yufka yürekli…

Ferezdak, bir gün Benî Hüceym'in mescidine geldi ve orada bir şiir okudu. Sonra Cerîr mescide girdi; o da okudu; ancak ona engel oldular ve "Mescitler ancak namaz ve Kur'ân için bina edilmişlerdir; şiir için değil." dediler. Bunun üzerine Cerîr, "Bana engel olduğunuz gibi Ferezdak'a engel olmadınız." dedi ve onları şu şekilde hicvetti:

Lanetlenmiş bir kabiledir, Hüceym;
Safran sakallı adamlar, boyalara benziyorlar.
Oturuyorlar sere serpe ve kızları,
Burun eğiyorlar, her dumanın kokusuna.
Bir yemek ya da içecek duysalar, Umân'da,
Cümlesi Umân'da oluveriyorlar.

Dediler ki: Hüceym kabilesi sakalların hafifliği [fazla uzatılmaması] ile biliniyordu. Onlardan bazılarına, "Sakallarınızı düzlemişsiniz." denildi. Adam, "Teke birdir." dedi.

Dediler ki: Fîrûz Husayn Cerîr'in yanına geldi. O sırada yanında Benî Yerbû'dan bir grup vardı. Fîrûz Cerîr'in yanında durdu ve "Ey Ebû Osman! Sen aşireti süsleyen, musibetlere karşı yardım eden ve yorgunu omuzlayan birisin. Şunlar senin kavmindirler ve kuraklığa uğramışlar" dedi. Cerîr hemen içinde 1.000 dirhem bulunan bir torba istedi ve ona verdi. Cerîr döndü; dönerken de şöyle diyordu:

Kim ki iyiliği ırzına siper yaparsa korur onu;
Kim sövülmekten korunmazsa sövülür. [137]

Bu rivayetin benzeri Ferezdak'tan da rivayet edilmiştir.

Dediler ki: Bir gün Cerîr Şam'a doğru gidiyordu. Yol esnasında Benî Nümeyr'den bir adama misafir oldu. Adam Cerîr için hanımını çıkardı ve "Ona bak." dedi. Cerîr bakmadı. Sonra tekrar ona gösterildi. Cerîr gözünün ucuyla ona baktı ve "Kerem, hayâ ve güzellik görüyorum." dedi. Adam Cerîr'e, "O hâlde senin,

'Nümeyr'in çirkin suratlı kadını çirkinleştiriyor örtüyü,
Göz çukurunun siyahlığı'

şeklindeki sözün nerede kaldı?" dedi. Cerîr dedi ki: "O gün onun o sözünden utandığım kadar, hayatımda hiçbir şeyden utanmamıştım."

Muhammed b. Selâm dedi ki: Bana Şu'ayb b. Sahr anlattı. O Harun b. İbrahim'den nakletti; dedi ki: Ben Cerîr ve Ferezdak'ı, Şam mescidinde, Hındif kabilesinden bir grubun içinde gördüm. Etrafta Kays kabilesinden insanlar vardı. Benî Ümeyye'nin mevlaları ve diğerleri Cerîr'in başında toplanmış, ona selam veriyorlar ve "Ey Ebû Hazre! Allah sana uzun ömürler versin; nasıl geldin?" diyorlardı. Cerîr de "Rahat ve sağlıkla geldim." diyordu. Kays'tan insanların başında toplanmalarının sebebi, Cerîr'in,

---

137 Bu beyit, Mu'allakat-ı Seb'a'dan birinin sahibi Züheyr b. Ebû Selmâ'ya aittir. bkz. *Şerhu Dîvâni Züheyr b. Ebû Selmâ*, s. 30.

"Ve Kays kabilesinde şerefli adam Aylân…"

şeklindeki sözü, ayrıca,

"Şerîf insanlar amca çocuklarımızdır.
Kendisinden sonra özür beyan edenlere önem vermediğimiz bir baba, bizi bir araya getirmektedir"

şeklindeki beytiyle Kays kabilesini methetmesiydi. Bu beyitte geçen babadan maksat İbrahim'dir (as).

Cerîr bir adama, "Ben mi daha iyi bir şairim, yoksa Ferezdak mı?" dedi. Adam, "Doğrusu akıl sahipleri yanında Ferezdak daha iyi şairdir; fakat halka göre sen daha iyi şairsin" dedi Bunun üzerine Cerîr, "Ben Ebû Hazre'yim; onu yendim." dedi.

Bir gün Cerîr ve Ferezdak Mervân ailesinden birisine misafir oldular. Mervânî adam, "Ferezdak'tan daha cömert ve daha ahlaksız kimse görmedim. Cerîr'den de daha cimri ve daha iffetli kimse görmedim." dedi.

Medâinî, Ebü'l-Yakzân'dan, o Cüveyriye b. Esmâ'dan rivayet etti; dedi ki: Nusayb'a, "Ey Ebû Mihcen! İnsanlar içinde en iyi şair kimdir?" dedim. Nusayb, "Benî Temîm'in adamıdır" dedi. Ben, "Ondan sonra kim daha iyi şairdir?" dedim. Nusayb, "Sonra benim" dedi. Ben, "Sonra kim gelir?" dedim. Nusayb, "İbn Yesâr" dedi. Ben İbn Yesâr'la karşılaştım ve ona, "Ey Ebû Fâid, insanlar içinde en iyi şair kimdir?" dedim. İbn Yesâr, "Temîm'in adamıdır" dedi. Ben, "Sonra kim?" dedim. İbn Yesâr, "Sonra benim." dedi. Ben, "Sonra kim?" dedim. İbn Yesâr, "Nusayb'dır" dedi. Bunun üzerine, "Anlaşılan ikiniz, birbirinizi karşılıklı övmeye sözleşmişsiniz" dedim. İbn Yesâr, "Nasıl yani?" dedi. Ona duyduklarımı anlattım. İbn Yesâr, "Vallahi o iyi bir şairdir." dedi.

Bana Muhammed b. Habîb anlattı dedi ki: Cerîr Yemâme valisinin yanında iken, Rü'be onun huzurunda aşağıdaki beyitleri okudu:

Vallahi, yardıma gelenlerin olmadığı günde,
Eğer aşçıların beni cehennemde kurutmaları olmasaydı,
Cahiller, başlarını bükeceğimi göreceklerdi;
Ufaltıp parçalardım, başlarını…

Eğer şairler beni görselerdi, zillet gösterirlerdi.
Eğer onlara "Yüzükoyun yatın" deseydim, yatarlardı.
[O zaman] ezerdim onları, ahmak baklasının ezildiği gibi…

Bunun üzerine Cerîr öfkelendi ve

"Ey çok kazananın oğlu! Bize karşı övünemez
Yavruları uçan Hubârâ'nın ardında kalan adam"[138] dedi.

Bunun üzerine Rü'be b. Haccâc konuşmaya başladı. Cerîr ona, "Sus! Vallahi eğer babanın yolunda ve kendi yolunda gidersen kemiklerinizi ufaltır, şu seçilmiş şiirlerinizi terk ederim; üstelik bunların size bir faydası olmaz." dedi. Bunun üzerine Rü'be kalkıp Cerîr'in yanına gitti ve ondan özür diledi.

Dediler ki: Cerîr, Yemâme ehlinden Zeyd adında bir adamdan bir cariye satın aldı. Cariye Cerîr'e kızdı ve onun basit hayat tarzından hoşlanmadı. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Zeyd ailesinin yaşayışını bana teklif ediyor;
Ben kim, köleler ve hardal sosu kim!
"Zeyd'in kucakladığı gibi beni kucaklama" diyor;
Nerede kucaklamam, yanımda gençliğim olmadığı hâlde!

Ferezdak şöyle dedi:

Kızmış sana, Zeyd ailesinin bir cariyesi;
Ve seni muhtaç bırakmış, kölelere ve hardal sosuna.
Eskiden beri acıydı, babanın yaşayışı;
Köpeklerin bile yaşamadığı bir pintilik içindeydi.

Cerîr [cariyesine] şöyle dedi:

Zeyd'e ağlıyorsun, oysa görmemişsin onun gibi,
Sıtmadan uzak ve azaları sağlam birisini…
Eğer beni istiyorsan, benim de seni istemem seciyem gereğidir.
Asilerin gemiyle karşılaşırsın, eğer bana kızarsan…

138 Hubârâ Toy kuşudur. (çev.)

Cerîr'e, "Kadınların gemi nedir?" diye soruldu. Cerîr, evde asılı olan bir kamçıyı göstererek "Budur" dedi.

Medâinî, Akîl b. Bilâl b. Cerîr'den nakletti; dedi ki: Cerîr Ferezdak'tan söz etti ve "Bu şiirin kaynağıdır. Şüphesiz Hristiyan kadının oğlu, şeriatının şairidir." dedi.

Kendisine Nâbiğa el-Ca'dî soruldu. Cerîr, "Bir eskici pazarı gibi… Bir elbise görürsün çok hoşuna gider; bir diğerini görürsün gözünü rahatsız eder" dedi.

Kendisine şair Zü'r-Rumme soruldu. Cerîr, "Ceylanların tersleri gibi… Ceylan misk kokusunu üretir ve ufaltılınca pisliktir" dedi.

Medâinî, Suhaym b. Hafs'tan nakletti; dedi ki: Haccâc, Rey taraflarında bulunan Deylem esirlerinden "Zirre" adında bir cariyeyi Cerîr'e hediye etti. Cerîr ona "Ümmü Hakîm" adını verdi. Bu cariye, Nuh b. Cerîr'n ve Bilâl b. Cerîr'in anneleriydi. Onu Cerîr'den 2.000 dirheme satın almak istediler; Cerîr satmadı ve şöyle dedi:

Bir gün iki bin dirhem verdiklerinde,
Ümmü Hakîm'in peşine takıldı, gönlümde bir his;
Rey halkının sevgisi arttı, yanımda;
Ve mevali sevgisini kat kat arttırdı bende…

Ümmü Hakîm acemce konuşurdu. Bir gün hamur yapmıştı; bir sıçan gelip hamurdan yedi. Ümmü Hakîm çocuklarına, "Sıçanı annenizin hamurundan uzaklaştırın." (نَحُّوا الْجُرْذَانَ عَنْ عَجِينِ أُمِّكُمْ) demek isterken (نَحُّوا الْجُرْذَانَ عَنْ عِجَانِ أُمِّكُمْ) dedi. [Oysa "İcân" (عِجَانِ) kelimesi "apış arası" anlamına gelmektedir.] Ümmü Hakîm'in oğlu Nuh, annesinden söz ederken, "O mızrakla ele geçirilmiştir; bir hükümdarın hediyesidir ve Hanzale'den iffet sahibi bir adamın terbiyesinden geçmiştir." derdi.

Medâinî dedi ki: Bükeyr el-Himâmî Nuh b. Cerîr'e, "Ey Ümmü Hakîm'in oğlu" dedi. Nuh, "Doğru söyledin; ben Ümmü Hakîm'in oğluyum. O mızrakla ele geçirilmiştir; dihkanın kızıdır ve hükümdarın hediyesidir. O senin annen gibi Mürüvvet vadisinde, koyunlarının ışığıyla sabahlayan ve topuğu eşek topuğu gibi olan birisi değildir." dedi. Bükeyr, "Ben

senin anneni senden daha iyi bilirim. O Haccâc'n cariyesiydi. Haccâc'ın neden onu ayıpladığını Allah bilir. Nihayet, 'Onu Arapların en cimrisine hediye edeceğim.' demiş ve senin babandan daha cimri hiç kimse onun yanına girmemişti de onu babana hediye etmişti." dedi.

Nuh, "Şiirin en iyisi, bir yıllık olup düzeltilmiş olan şiirdir." derdi.

[Cerîr'in Çocukları]

Bana Hasan b. Ali el-Hirmâzî anlattı. O Ebû Mâlik'ten, o da şeyhlerinden rivayet etti; dediler ki: Cerîr'in çocukları şunlardır; Hazre ki Cerîr onunla künyelenirdi. Sevâde, Teyhân ve Zekeriyya; bunların annesi Kelb kabilesinden Ümmü Hazre idi. Musa, İkrime ve Ca'de; bunların annesi de Kelb kabilesindendi. Bilâl ve Nuh; bunların annesi de Ümmü Hakîm idi.

Dediler ki: Cerîr'in ayrıca "Ümmü Gaylân" adında bir kızı vardı. Onun annesi de Râziye adında biri veya başkasıydı. Ancak bunda biraz delilik vardı. Kâhin Eblak el-Üseydî onunla evlendi. Denildiğine göre kâhin onu delilikten tedavi etmişti. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Su rahmine akıp geçtikten sonra,
Aşkım Ümmü Gaylân ne durumda acaba?
Yemin olsun, ağır gelmişti sana bir kadın;
Onun iki ayağını, boynunda ip olan bir deveye değiştin.
Eğer Zü'l-Ved (çocuk) İbn Servân olsaydı,
Avucu tutardı onu; Yezîd Hebennekâ'yı kastediyorum.

Cerîr'i ayıplayan bazı şairler şöyle demişler:

Kendini helak ettin ey Cerîr ve kızını rezil ettin;
Ve onu Eblak'a rehin bıraktın…

Ömer b. Lece şöyle dedi:

Ey Ümmü Gaylân! Çök, yapılacaksın (nikâhlanacaksın);
Ondan önce babana yaptığımız gibi…

Hirmâzî dedi ki: Ferezdak'ın şiirinde geçen (الفرار) kelimesi, deve manasındadır. Diyor ki: "Kızını tedavi etmek için, onun iki ayağını bir deve karşılığında Eblak'a verdin." Şiirde geçen (أرحامها) kelimesi, "rahimler" manasındadır. Şiirin bazı rivayetlerinde (أعفاجها) "Zayıf arık" denilmiştir.

Şiirde geçen (ذو الـودع)'den maksat, Hebennaka el-Kaysî el-Ahmak'tır. O bununla İbn Servân'ı kastediyor. Diyor ki: "Eğer Hebennaka olsaydı, avucu onu bırakmazdı." Diğer şiirde geçen (البُسـلة) kelimesi ise, "tedavi edenin ücreti" anlamındadır. "Tedaviciye ücretini ver" anlamında, (أعـط الراقي بُسـلته) denilmektedir.

Bana Davud b. Abdülhamîd anlattı; dedi ki: Bana gelen habere göre Abdülmelik b. Mervân Ahtal'a, "Cerîr'in seni en kötü biçimde hicvedip-seni tahkir ettiği şiir hangisidr?" dedi. Ahtal, "Beni dinimle ayıpladığı zamandır. Çünkü ben onu dini ile ayıplamıyorum." dedi.

Bana, Cerîr b. Atıyye'nin soyundan olan Abdurrahman b. Hazre anlattı; dedi ki: Cerîr, Ferezdak ve Ahtal, Abdülmelik b. Mervân'ın yanında bir araya geldiler. Abdülmelik, "Her biriniz şiiriyle kendisini anlatsın" dedi. Ahtal şöyle dedi:

Ben katranım, şairler de uyuzdurlar;
Kuşkusuz katran uyuzlar için şifadır.

Ferezdak şöyle dedi:

Eğer sen yük devesinin tulumu olsan,
Şiirim, hicvettiğim kişiler için iyileşmez bir hastalıktır.

Cerîr ise şöyle dedi:

Ben kimsenin kaçamadığı ölümüm;
Ondan hiç kimsenin kurtuluşu yoktur.

Abdülmelik Cerîr'in beytini, diğerlerinin beytinden üstün tuttu.

Bana Abdurrahman b. Hazre anlattı; dedi ki: Cerîr, Benî Rebîa'dan olan Benî Kays b. Sa'lebe kabilesinin yanına indi. Onlar o sırada çayırdaydılar. Bu yüzden Cerîr iyi ağırlanmadı. Bunun üzerine şöyle demeye başladı:

Orada, katıksız kalarak kötü bir duruma düştük;
Bineğimiz de, karşılaştığımızın aynısıyla karşılaştı.

Hemen onların köleleri adamların yanına gitti. Onlar o sırada evlerinden birkaç mil ötede bir iş için toplanmışlardı. Köle onlara, "Ey Benî Kays! Ey Kays b. Sa'lebe! Vallahi yenildiniz." dedi ve Cerîr'in haberini onlara aktardı. Hemen onlardan birkaç adam Cerîr'in yanına geldiler; ona hayvan

kesip yemeklerini hazırladılar ve birkaç gün onu güzel ağırladılar. Cerîr memnun oldu. Giderken şöyle diyordu:

Misafir oldum, Ma'add'in en hayırlı kabilesine;
Ağırlamada görmedim, onlarda bir cimrilik.
Korudular ırzlarını, ağırlamakla ve yiyecekle;
Ve hak ettiler güçlü bir övgüyü…

Bana Abdurrahman b. Hazre anlattı; dedi ki: Tay kabilesinin Benî Nebhân boyundan bir adam Cerîr'e misafir oldu. Cerîr onu ağırladı. Sonra adam, Cerîr'in veremeyeceği bir şeyi ondan istedi. Cerîr vermeyince adam şöyle dedi:

Cerîr'den ne hayır ne de ağırlama bekle;
Cerîr'indir, kıl yolanların en kötü ağılı…

Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Nebhân'dan kör gözlü biri var; onun gündüzü de kör;
Gecesi ise göz sahibidir.
Bir ateşin ışığını gördü ve ona doğru geldi;
Omuzlarının damarları geniş, fakat kördür.
İyilik içinde uyudu, ama nankör olarak uyandı;
İnkâr etti, ona yaptığım iyiliği… Kötüler nankördür.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Cerîr şöyle dedi: "Ferezdak en yalancımızdır; Ahtal ise en fazla fırsatları kollayanımızdır; bana gelince, ben şiirin baş şehriyim."

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Saîd b. Âs, Ca'de bt. Cerîr b. Atıyye ile evlendi. Hazre b. Cerîr zayıf nefisli bir adam olup şair değildir. Cerîr onun hakkında şöyle der:

Kuşkusuz önceki şairlerin olduğu gibi,
Şairlerin sonuncusu olan benim için de,
Aranızda olduğum sürece, ibret alınacak mevsimler vardır;
Benden sonra da mevsimler [incitici sözler] olacak; Hazre ya da Bilâl'in yanında[139]

139 Belâzürî sadece (عَـذَابٌ مَـا بَقَيْـتُ لكُـمْ وبَعْـدِي . . قَـوَارِصُ عِنْـدَ حَـزْرَةٍ أَوْ بِلاَلِ) beytini almıştır. Ancak müellifin kitabına aldığı bu beyit de Cerîr'in *Dîvân*'ında (مَوَاسِـمَ مَـا بَقَيْـتُ لكُـمْ وبَعْـدِي . . مَوَاسِـمُ عِنْـدَ حَـزْرَةٍ أَوْ بِلاَلِ) şeklinde geçiyor. Doğru olan şeklinin bu olduğunu düşünüyoruz ve çeviride bunu esas aldık. Aslında

Dedi ki: Sevâde b. Cerîr Şam'da vefat etti. Kendisi zayıf birisiydi. Bir ara babasıyla birlikte Şam'a gelmişti. Cerîr onun hakkında şöyle der:

İşte Sevâde… İki göz kadar et ortaya koyuyor;
Tıpkı yüksek bir gözetleme yerinde, kesik kesik öten kartal gibi. . .
Eğer senin ağlayanın yoksa Deyreyn'de,
Badiyede ağlayıp sızlayan nice ağlayanın vardır.
Zamanın, gözümü aldığı bir dönemde, ayrıldım ondan;
Çürüyüp un ufak olan kemikler hâline geldim.

Dedi ki: Teyhân b. Cerîr'in elleri çolaktı ve bir şeye sahip değildi. Zekeriyya b. Cerîr, dininde Sâlih olan bir zat idi. Dedi ki: Cerîr oğlu Musa'yı severdi. Onun hakkında şöyle demiştir:

Ateş yakanların bana en sevimli olanları Musa ve Ca'de'dir;
Çünkü onlar yakıtla bizi aydınlatıyorlar.

İkrime b. Cerîr şair idi. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bilâl b. Cerîr, Cerîr'in çocukları içinde en faziletli ve en şair olanıydı. Benî Hanzale'nin zekâtını toplamakla görevlendirildi. Künyesi "Ebû Zâfir" idi. Bir gün rüyasında dört parmağının kesildiğini gördü. Sonra Benî Dabbe ile savaştı ve onun dört oğlunu öldürdüler. Bunun üzerine Bilâl b. Cerîr şöyle dedi:

Sabretti Küleyb ve Mâlik, kılıçlara karşı;
Sarîf Gününde… Benî Adeviyye'den Ahmâl ise kaçtılar.
Allah yolunda gitti dört kişi; bir sürünün içinde;
Helak edici birisi onları helak ettiği zaman…

Şiirde geçen Mâlik'ten maksat, Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'dir. Ahmâl ise Benî Adeviyye'dir. [140]

Bir gün Bilâl b. Cerîr, Hammâd b. Cendel el-Minkarî'ye misafir oldu. Ancak Hammâd onu iyi bir şekilde ağırlamadı. Bunun üzerine Bilâl şöyle dedi:

---

bu beyit, mana bütünlüğü bakımından tamamen bir önceki beyte bağlı olduğu için her ikisinin çevirisini yaptık. Bir önceki beyit şöyledir: (فَإِنَّ لآخِرِ الشُّعَرَاءِ مِنِّي. . . كَمَا لِلاَوَّلِينَ مِنَ النَّكَالِ). (çev.)

140 "el-Ehmâl" (الأحمال) kelimesi, "yük" anlamına gelen el-Haml'in çoğuludur. Kuzu manasına gelen (الحَمَل) "el-Hamel" kelimesinin çoğulu da "el-Ahmâl"dır. Benî Temîm'den bir boy, kuzu besledikleri için onlara "el-Ahmâl" denilmiştir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (حَمَل) maddesi). (çev.)

İndik Hammâd'ın evine; bize havlamaya başladı köpekleri;
Neredeyse yenilmiş olacaktık, iki kapısı arasında.
Uyku numarası yaptın, geceleyin sonra bize geldin;
Elinde iki kap kahvaltıyla… Az daha onu da yapmayacaktın;
Bizden önce ona gelen bir misafir onun hakkında söylemişti;
Kıyamet gününden daha uzun gelmişti bize, o gün.

Benî Hanîfe Hammâd'ı bir savaşta öldürdü.

Dedi ki: Nuh b. Cerîr şair idi. Kendisi Beşîr b. Dülce el-Küleybî'yi hicvediyordu. Ebü'z-Zahf b. Atâ b. Hatafâ da şair idi. Muhammed b. Süleyman b. Ali'nin zamanına kadar kaldı. Bir gün sarhoş olduğu hâlde Basra'da onun yanına girdi. Muhammed b. Süleyman ona, "Bana biraz şiir söyle" dedi. Ancak hiçbir şey hatırına gelmedi. Sonra şöyle dedi:

Ey Süleyman'ın oğlu! Bağışla beni;
Ve yuttur bana, tükürüğümü, ey kralların oğlu!
Ta ki, yüreğimden çıksın kederim;
Sonra saldırmam hâlinde, bir araya getir, recez bahrini;
Yağlıdır, Fezâreli olan herkesin saçı;
Ya da, üzerinde hayvan pisliği kuruyan sürü sahibi bir bedevidir. [141]

Küleyb b. Yerbû

Benî Küleyb b. Yerbû'dan birisi de Mu'ayd'dır. Bir gün bedevilerden bir grup, "Erkeklik bakımından hangimiz daha ileridedir?" diye tartışmaya başladılar. Mu'ayd onlara galip geldi. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Vallahi eğer şeyhimiz Mu'ayd olmasaydı,
Galip gelirlerdi bize bugün, ya da galip gelmek isterlerdi.

Cerîr'in annesi Mu'ayd'ın kızıydı. Şairler, dedesi Mu'ayd sebebiyle onu ayıplıyorlardı.

Onlardan birisi de Delhemes'tir. Bu da Benî Zeyd b. Küleyb'den biridir. Onun adı Kinâz'dır. Denildiğine göre Rib'î'dir. Yine denildiğine göre Delhemes Benî Rebîa b. Mâlik'ten biridir. Bu görüş Ebû Ubeyde'nin olup Kelbî ondan söz etmemiştir. Ebü'l-Yakzân ise, onun Benî Zeyd b.

141 Şair Cerîr'le ilgili haberler burada sona eriyor.

Küleyb'den olduğunu söyleyerek, "O Temîm'in Sind bölgesindeki süvarilerinden ve cesur adamlarındandı" demiştir. Onun Basra'daki çocuklarından birisi Abbas b. Delhemes'tir. Abbas da cesur bir adamdı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Zeyd b. Küleyb'den birisi de Şubeyl b. Vefâ'dır. Muhadramûndan olan bir şair idi. İyi bir Müslüman değildi. Örneğin, Ramazan ayında oruç tutmazdı. Bir gün kızı Tebâle ona, "Neden oruç tutmuyorsun?" dedi. Şübeyl şöyle dedi:

Bana orucu emrediyor, hayırsız olasıca;
Nasılsa kabirde uzun süreli bir oruç vardır, ey Tebâle!

Yine Şübeyl, Uteybe b. Hâris'i methederken şöyle dedi:

Kuşkusuz dostum en hayırlı dosttur;
Çokça hediye veren Uteybe…
Yavruları olan aslandan daha cesurdur; [142]
Mızrakla, kalkanla ve kılıçla…

Hutay'e bir gün Hâlid b. Şübeyl'in evine misafir oldu. Hâlid onu iyi ağırlamadı. O da yanından ayrıldı.

Benî Küleyb'den birisi de Abd b. Mukallid b. Münkız b. Küleyb'dir. Hutay'e, Hâlid b. Şübeyl'in yanından ayrılıp bunun yanına gelmişti. [Abd onu iyi ağırladığı için] Hutay'e onu şöyle methetmişti:

Mukallid ailesine komşu oldum ve methettim onları;
Komşuların methedilmediği bir devirde…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: [Şeceresi] Mukallid b. Sabre b. Münkız şeklindedir. İlk görüş Kelbî'nindir.

Benî Küleyb'in Benî Ubeyd b. Münkız b. Küleyb boyundan birisi de Abdullah b. Osman'dır. Abdullah b. Osman, İbn Nâşire el-Hanzalî ile beraber Sicistan'daydı. Şair onun için şöyle der:

Tıpkı Küleybî'nin atının yaptığı gibi hamle yapıyor.
Kuşkusuz hamle yapmazdı, ayıplanma korkusu olmasaydı.

142 Bu mısraın orijinali (أشجع من ليثٍ أَبِي شُبُول) şeklindedir. Burada yer alan (أَبِي شُبُول)'dan maksat "yavru sahibi" dir. Çünkü aslan yavrusuna (شبل) denilmektedir. Buna göre (أَبُو شُبُول) "yavru sahibi aslan" anlamındadır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شبل) maddesi). (çev.)

Onlardan birisi de Hik b. Mukallid b. Münkız b. Küleyb'dir. Bu zat, "Mûşiha" adlı bir atının üzerinde, Uteybe b. Hâris b. Şihâb ile yarışmaya başladı ve Uteybe'yi geçti. Ancak Uteybe ona ödülünü vermek istemedi. Bunun üzerine Hik Benî Riyâh, İdâne ve Küleyb'den yardım istedi. Onlar da ona yardım ettiler ve ödülünü Uteybe'den aldılar. Bunun üzerine Hik şöyle dedi:

Yılanı çağırdım; sağa sola gitti ve geldi bana;
Ve itaat edilmedi Benî Riyâh'a…
Bahse girdi hayvanımızla bir kartal karşılığında;
Keskin gözlü ve kanatları güçlü olan…

Hik, Cebele Gününde ele geçirildi ve orada öldürüldü.

[Nedâh b. Eşyem]

Onlardan birisi de Eşyem b. Mukallid ve oğlu Nedâh b. Eşyem b. Mukallid'dir.

Nedâh, Kisrâ'nın kervanını yağmalayan Nâciye b. İkâl, Uteybe b. Hâris b. Şihâb, Ka'neb b. Attâb, Cerîr b. Sa'd, Ebû Müleyl Abdullah b. Hâris el-Yerbûî, Natf b. Hayberî, Üseyd b. Hinâe ve diğerleriyle beraberdi. Nedâh bu adamlarla birlikte Hamd (حمض) Günü de hazır bulundu. O gün, aynı zamanda Nitâ Günüydü. Hamd, râciz olan Accâc grubundan olan Benî Mâlik b. Sa'd'ın suyu idi. Nedâh, Safka Günü yemek yiyebilmek için annesiyle birlikte yola çıkmıştı. Önce annesini bir kenara bıraktı ve içeri girmek için yürüdü. Safka'nın kapısı kapanıp da Benî Temîm'den öldürülenler öldürülünce Nedâh yalın ayak kaçtı ve annesini alarak kurtuldu. Sonra İslâmî döneme yetişti ve Müslüman oldu.

Bir gün Osman b. Affân zamanında Hutay'e onun yanından geçti. Nedâh Hutay'e'ye, "Bizim bir ağırlığımız vardır. Senin de üzerimizde bir şerefin vardır. İstediğini bize emret onu yaparız." dedi. Hutay'e şöyle dedi: "Ben çakmağımı senin ateşinle çaktım. Senden önce hiçbir Arap bana böyle söylemiş değildir. Kuşkusuz ben kalben insanların en kıskancı ve dil bakımından en şair olanıyım. Sakın oğulların kızlarıma şarkılarını işittirmeye çalışmasınlar. Çünkü bu zinaya davet şarkısıdır." Nedâh'ın yedi tane

oğlu vardı ve bunlar güzel sesler ve yüksek avazlarla kervanların şarkılarını söylüyorlardı. Hutay'e ile beraber üç kızı ve yedi deve vardı. Nedâh çocuklarına, "Bu zat bizde [misafir] olduğu sürece sizden birisinin şarkı söylediğini ya da konuştuğunu duymayayım." dedi. Hutay'e bir yıl Nedâh'ın yanında kaldı. Gitmek istediği zaman Hutay'e Nedâh'a, "Kızımı oğlunla evlendir." dedi. Bunun üzerine Nedâh oğlu Ka'b'a, "Oğlum, onun kızıyla evlen." dedi. Ka'b, "Vallahi eğer onun kızı, ayakkabımın ipinin karşılığında bana verilse bile ben onu istemem" dedi. Her ikisi de sustular. Hutay'e şöyle dedi:

Mukallid ailesine komşu oldum ve methettim onları;
Komşuların methedilmediği bir devirde…
Âşık olmuşlar vakara ve bu onların güzel ahlaklarına karışmış;
Onları çağırdığın zaman, çabuk uyku yerine gelirler.
Öyle zamanlar ki, iyilik yapmak isteyenler yaparlar bizde;
Yapmak istemeyenler de yapmazlar.

Yine şöyle demişti:

Yemin olsun ki, Küleyb'e misafir olan,
Ne yerinden uzaktadır, ne de kayboluverir.
Haramdır onlara, misafirlerinin namusu;
Misafirleri tabağın başından yemeye başlar.
Onlar misafirleri için iyi şeyler yaparlar;
Kuşkusuz ki, beceriksiz kadının eli, marifetli kadının eli gibi değil.
En iyi kabile Benî Küleyb kabilesidir;
Zamanın olayları birbirine karıştığı zaman…

Nedâh'ın çocuklarından biri de Hitâm b. Nedâh'tır. Cerîr onun hakkında şöyle der:

Sıtmadan korunamadığı zaman, Mütevekkil;
A'nefân ve İbn Ümmü Hitâm da…
Kavminin mahremlerine laf atar, Mütevekkil;
Hastalansın onun elleri, inme ve cüzamla.

Beyitlerde geçen Mütevekkil, Benî Mukallid'den bir adamdı. Zimâm b. Hitâm b. Nedâh, insanlar içinde en güzel şarkı söyleyen birisiydi. Sımme el-Kuşeyrî onun hakkında şöyle der:

Eğelenmek için Zimâm'ı çağırdım, cevap verdi bana;
Hangi delikanlı, Zimâm'ın yerinde olmak istemez ki?

Onun Basra'da soyu devam etmektedir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Denildiğine göre Benî Muâviye b. Küleyb, Gatafân'ın Mürre kabilesindendirler.

Onlardan birisi de Beşîr b. Dülce'dir. Bu zat Bilâl b. Cerîr'i hicvediyordu. Bilâl de ona şöyle dedi:

Ey Ebû Dülce! Sen karanlık bir savaşa girdin;
Benden korkmadın mı? Henüz yara almadan çık bu savaştan;
Ben Cerîr'in oğluyum; insanlar bilirler ki, ben;
Ona benziyorum; yerinde kalan söz gibi değilim.

Benî Küleyb'den birisi de Yezîd b. Şerâce'dir. Bu zat ibadete düşkün, fıkıh ve hadis ilmine sahip birisiydi. Soyu devam etmemiştir.

Onlardan birisi de Hasan b. Rib'î'dir. Hasan, Horasan'da Mühelleb ve Kuteybe ile beraberdi. Hasan Cerîr'in şiirlerini rivayet ederdi.

Benî Melîs de Benî Küleyb'in Benî Mukallid boyundandır. Bunlar önemli şahsiyetler değillerdi.

Benî Küleyb'in mevlalarından birisi, fakîh olan Abbâd b. Râşid'dir.

Hanzale'nin Çocuklarından Kalanların Nesebi

Hanzale'nin Çocukları

Kays b. Hanzale'nin -o Berâcim'dendir- çocukları Câzil b. Kays, Zeyd b. Kays, Muâviye b. Kays ve Mürre b. Kays'tır.

[Dâbi b. el-Hâris]

Onlardan birisi de Dâbi b. Hâris b. Ertât b. Şihâb b. Ubeyd b. Câzil b. Kays b. Hanzale'dir. Rivayete göre Dâbi, Benî Cervel b. Nehşel'den bir kö-

pek talep etmiş; onlar da ona vermişlerdi. Sonra Benî Cervel'den bir grup onun yanına gelip köpeği geri aldılar. Köpeğin adı "Kurhân" idi. Dâbi onlar hakkında şöyle dedi:

Geçti tarafıma Kurhân'ın kervanı çölde;
Koşturuyorlardı develer onunla, bitkin oldukları hâlde.
O sizin annenizdir; kalbini kırmayın, annenizin;
Zira büyük günahtır, ebeveynin kalbini kırmak.
Bilirler kuşkusuz, sizden akıl sahibi olanlar;
Kuşağın altında ne olduğundan haberdardırlar.
Çevirdim kardeşlerini, savuşup gittiler;
Sanki vermişti emîr onlara, Hürmüzân'ın tacını.

Adamlar, anneleri ve kendileri hakkında söylediklerinden dolayı Osman b. Affân'dan yardım istediler. Deniliyor ki: Osman Dâbi'yi tedip edip serbest bıraktı. Yine denildiğine göre onu hapsedip sonra serbest bıraktı. Daha sonra adam Osman'ı öldürmek istedi. Osman onu fark etti ve onu hapse attı. Dâbi hapiste öldü. Hapse atıldığı zaman şöyle demişti:

Niyet ettim, fakat yapmadım; az daha yapıyordum;
Keşke yapsaydım; o zaman ona ağlayanlar eşleri olacaktı.
Suikast, ancak kin sahibi bir adam için geçerlidir;
Korkutulduğu zaman, titremez korkudan azaları.
Verilmesin benden sonra kimseye, bir zulüm hâli;
Ölümle karşılaşmaktan sakın! Ölüm zaten yetişir.
Suikast, emredildiğin bir iş değildir;
Ve karşılaşıp da yapacağını haber verdiğin bir iş de değil…

Osman b. Affân öldürüldüğü gün Umeyr b. Dâbi, onun karnına basarak onu ezmeye çalıştı. Denildiğine göre cenazesi kaldırılırken onu ezmişti. Ensâr'dan bir grup buna itiraz etti; Osman yere düşene kadar onu kaldıranlarla savaştılar. Bu kez Umeyr gelip onu ezdi ve "Bunun kadar yumuşak karınlı bir kâfir görmedim" dedi. Umeyr, babası Dâbi'den dolayı Osman b. Affân'a en çok öfke duyan insandı. Umeyr Osman'ı ezerken, "Bana Dâbi'i göster! Bana Dâbi'i canlandır!" diyordu. Yani "Dâbi gelsin; Osman'a neler yaptığımı görsün." demek istiyordu.

Haccâc Irak'a vali olarak geldiğinde ve Kûfe halkı, Hâricîlerle savaşan Mühelleb b. Ebû Sufre'ye yardım etmek üzere orduya yazılmak istedikleri zaman, Umeyr b. Dâbi Haccâc'a yaklaştı ve "Allah emîri ıslah etsin; ben yaşlı bir adamım; oğlum da genç bir delikanlıdır. Onu beni yerime gönder." dedi. Haccâc, "Peki, olur." dedi. Umeyr b. Dâbi sırtını çevirip gidince Anbese b. Saîd Haccâc'a, "Osman'ın karnı üzerinde tepinen ve 'Dâbi'i bana gösterin! ed-Dâbi'i bana diriltin' diyen adam budur." dedi ve onun durumunu Haccâc'a anlattı. Bunun üzerine Haccâc hemen onu çağırdı ve öldürülmesini emretti; Umeyr b. Dâbi öldürüldü. Haccâc, "Şimdi bana Dâbi'i gösterin; onu benim için diriltin!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr el-Esedî şöyle dedi:

Hazırlan! Ya Umeyr İbn Dâbi'yi ziyaret edersin;
Ya da Mühelleb'i ziyaret edersin.
Bunlar, vaziyetleri kötü iki adamdır; onlardan kurtuluşun,
Bir yıllığına dondurucu karın bulunduğu yere yapışmandır.
Geri döndü Mühelleb, Horasan'dan ötede olsa da;
Onu çarşı kadar, ya da daha yakın gördü. [143]

Bu, İbnü'l-Kelbî'nin Dâbi'nin nesebi hakkında söylediklerdir.

Onun (Kelbî'nin) dışındakiler şöyle dediler: Dâbi, Gâlib b. Hanzale'nin çocuklarındandır. İbn Dâbi öldürülünce bir bedevi birisine rastladı ve ona, "Ne haber var, ey adam!" dedi. Adam, "Arap kavminin en şerlisi olan Semûd kavminden bir adam Kûfe'ye geldi. İnce bacaklı, makatı düz ve yarasa gözlü bir adam… Bu adam, kabilenin efendisi Umeyr b. Dâbi'yi öldürdü." dedi.

[Mîcâs]

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Kays b. Hanzale'nin çocuklarından birisi de Mîcâs'tır. Bu zat Cerîr b. Atıyye'yi hicvedip şöyle demişti:

İbnü'l-Mürâğe'nin Temîm'den nasibi,
Eşeğin yarışmadan nasibi kadardır.

143 Yani Mühelleb, Horasan'dan gelmeyi çarşıdan gelmek kadar, hatta daha da yakın gördü. Buradaki (السوق) "çarşı"dan maksat, Kûfe yakınlarında bulunan Hakeme çarşısıdır. Hakeme b. Huzeyf'e nispet edilir (bkz. Dr. Yahya el-Cebûrî, *Şi'ru Abdullah b. Zübeyr el-Esedî*, s. 55; Bağdat, M. 1974). (çev.)

Abdülmelik b. Mervân Yemâme'de olan mallarını almak üzere, Rum olan bazı kölelerini gönderdi. Halk onlara karşı birbirilerini çağırdılar. Onlar ise isyancı olarak kılıçlarla halkın üzerine gittiler. Bunun üzerine Benî Kays b. Hanzale onlarla savaşıp onları öldürdüler. Mîcâs şöyle dedi:

Hey, dikkatli ol! Ey Müminlerin Emîri!
Kays çarpıştığı zaman bilinen bir bela değil miydi?
Unutma, grup hâlinde Rumlarla karşılaşmamızı…
Onlar mahremlere saygısız olarak isyan ettiler sana…

Berâcim'den olan Amr b. Hanzale'nin Mürre b. Amr, Amr b. Amr ve Sâtî b. Amr adında çocukları vardı. Şair Abdukays b. Hufâf b. Abducerîs b. Mürre b. Amr da onlardandır. Cerîs putlarının adıydı. Abducerîs onun ismiyle isimlendirildi. Bir de Cübeyle b. Abdukays vardı. Cübeyle'nin babası Abdukays onun için şöyle diyordu:

Ey Cübeyle! Gününün yalancısıdır baban;
Acele et, şeref ve itibar yerlerine çağrıldığın zaman!
Allah'tan kork ve yerine getir nezrini;
Yemininde istisna yap, bir günah için yemin ettiğin zaman…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Mirbâ, Benî Amr b. Hanzale'den Abdukays b. Hufâf ve oğlu Cübeyle'yi aldı. Onların iddialarına göre Mirbâ onlardan 23 adam almıştır. Bunun üzerine Lebîd b. Utârid onlara şöyle dedi: "Eğer Mirbâ bu kadar adamı sizden almışsa ve Araplar onlardan sadece iki kişiyi biliyorsa, demek ki siz insanların en kötüsüsünüz. Eğer yalan söylüyorsanız, o hâlde siz insanların en yalancısısınız."

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Amr, "Benî Cerîs" olarak biliniyorlardı. Cerîr -ki Benî Cerîs onu doğuranlardır- şöyle dedi:

Yakın dayılarım Amr b. Hanzale'dendir;
Kötü adamlar Benî Kays, dayılarım değiller…

Beyitte yer alan Kays'tan maksat, Kays b. Hanzale'dir. Râbia bt. Abdukays Cahiliye döneminde esir alındı. Benî Amr b. Udüs onu kurtardı. Bunun üzerine Miskin ed-Dârımî şöyle dedi:

Davet ettiler Hanzaleliler, bize kavuştuklarında;
Devenin üzerine yükler koymuşlardı.
Yetişti ona Şüreyh ve yükü düzeltmedi;
Yüksek tepelerin değişimi esnasında…

Şiirde geçen "Şüreyh", Ömer b. Udüs'tür. "A'vec" de onun oğludur.

Rebîa b. Hanzale'nin Abde b. Rebîa, Adî b. Rebîa, Ka'b b. Rebîa ve Âmir b. Rebîa adlarında çocukları vardı.

Âmir b. Rebîa'nın Murayt b. Âmir, Rebîa b. Âmir, Yerbû b. Âmir, Velîd b. Âmir, Abdülhâris b. Âmir ve Abduavf b. Âmir adlarında çocukları vardı.

Abede'nin Zeyd b. Abede, Vehb b. Abede ve Ka'b b. Abede adında çocukları vardı.

Ka'b b. Rebîa'nın ise Murayt b. Ka'b, Merîd b. Ka'b, Rebîa b. Ka'b ve Hâlid b. Ka'b adlarında çocukları vardı.

Adî b. Rebîa'nın (Dârim -onlar Benî-)[144] Vâil b. Ubeyd b. Kal -kâfın fethasıyla- b. Musarrih -bazıları Musarrah, dediler- b. Dârim b. Adî adlarında çocukları vardı. Onlar Horasan'daydılar.

Benî Rebîa'dan, Üdeyye'nin iki oğlu Ebû Bilâl Mirdâs ve Urve vardı. Üdeyye onların annesiydi. Babaları, Hâricîlerden olan Hudayr b. Amr b. Abd b. Ka'b b. Rebîa b. Hanzale'dir. Bunlarla ilgili haberleri daha önce yazmıştık.

İstahr şehrinde, Ebû Bilâl'in çocuklarından bir grup vardı. Muğîre, Yezîd ve Sahr onlardandır. Bunlar Hebnâ b. Amr b. Rebîa b. Üseyd b. Abduavf b. Âmir b. Rebîa b. Hanzale'nin çocuklarıdır. Bunların tümü şair idiler. Daha önce Muğîre b. Habnâ ile ilgili bir haber anlatmıştık. Muğîre, kardeşi Sahr için şöyle diyendir:

Baban benim babam, sen de kardeşimsin, fakat
Değişmiştir, tabiatlar ve ortamlar…
Ve annen… Ona isnat edildiğinde doğruluk annesidir o;
Fakat onun oğlu, aklı yufka bir adamdır.

144 Parantez içindeki kısım BAE'de parantez içinde verilmiştir.

Muğîre'de bir kellik vardı. Nesef Günü, Kuteybe ile birlikte Horasan'da hazır bulundu ve orada şehit edildi. Onun soyu devam etmiştir.

Yezîd Hâricîlerdendi. Onun kızı Ayûf, Katarî ile beraberdi. Onun soyu devam etmemiştir. Dediklerine göre Habnâ'nın adı Cübeyr idi. Ziyâd el-A'cem şöyle dedi:

Kuşkusuz Hebnâ "Cübeyr" diye çağrılırdı;
Fakat kötü bir adam olduğu için onu "Hebnâ" diye çağırdılar. [145]

Onlardan birisi de Ebû Şehm -noktalı şîn ile- el-Hâricî'dir. O şöyle diyendir:

Yemin olsun, bir zahit vardır hayatta;
Ve yaşayışta, Ümmü Hakîm'dir, eğer karşılaşmazsam…

Şüheym Katarî için de şiirler rivayet ederdi.

[Ebû Huzâbe]

Onlardan birisi de Şair Ebû Huzâbe'dir. Onun ismi Velîd b. Hanîfe b. Süfyân b. Mücâşi b. Vehb b. Abde b. Rebîa b. Hanzale'dir. O şöyle diyendir:

Ben Ebû Huzâbe… Bir şeyh-i faniyim…

Ebû Huzâbe Fâris bölgesinde, Mâhinûş adında bir fahişenin yanında geceledi. Kadın kendi nefsini 50 dirheme satıyordu. Ebû Huzâbe [para yerine] ona eyerini verdi. Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as, Sicistan'a giderken, ya da oradan gelirken ona baktı; Ebû Huzâbe ona itiraz edip şöyle dedi:

Ey Kindeli olan Ebû Kurey el-Eşec!
Atımı görmüyor musun bu çayırlıkta…
İnsanların fitnesi içinde ve bu kargaşada…
Bir de Mâhinûş eyerimi götürdü…

Abdurrahman, "Kaça saydın eyerini?" dedi. Ebû Huzâbe, "50 dirheme" dedi. Abdurrahman hemen ona 50 dirhem verilmesini emretti. Denildiğine göre Abdurrahman Mâhinûş hakkında gerçek bir bilgiye sahip değildi.

---

145 Hebnâ (حبناء) "Karnı şiş, şişman adam" manasındadır. (çev.)

Talhatü't-Talahât'ın vefatından sonra Abdullah b. Ali b. Adî b. Hârise b. Rebîa b. Abdüluzzâ b. Abdüşems b. Abdümenâf Sicistan'a vali olarak atanınca Ebû Huzâbe şöyle diyendi:

Ey Talha! Keşke sana haber verilseydi bizden;
Bu bacaksız aslan bize geldiği zaman…
İki karıştan daha azdır, ölçüldüğünde;
Ağladıkları gün, anladılar insanlar,
Senin gibisini görmediklerini, defnedildiğin gün…
Toplu ve sert bir sıçan geldi bize…
Tıpkı Ebü'l-Kamâ gibi… Hatta daha da kısa;
Ey Talha, bir halefin geldi ki, senden daha kör…
Hoş karşılamadı onu, tahtımız ve minber;
Hatta hükümet konağımız ve tertemiz mescidimiz…

Yine şöyle dedi:

Her şey ortaya çıktı, ey Ali'nin oğlu!
Komşular ve dostlar bildiler ki…
Sen alçağın tekisin.
Ali'nin çocukları hepsi aynıdırlar.
Onlar adeta bodur birer köpek yavrusu gibiler;
Sen kurban olasın, Talha'nın kabrine…

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Ebû Huzâbe'nin kavminden, bedevi bir grup onun yanına geldiler. Ebû Huzâbe onlar için yemek hazırladı; sofra getirildi. Sofra, evinin damında bir bacanın altına konuldu. Tam o sırada içlerinden bir bedevi, tuvalete gitmek için ayağa fırladı. Hemen, abdest yeri zannederek bacaya yöneldi. Bir de baktılar ki, idrarı sofranın üzerine geldi. Hemen sofra uzaklaştırıldı. Adam gelip oturduktansonra, "Sizin kahvaltınız nerede?" dedi. Ebû Huzâbe, "Senin akşam yemeğin onu bize haram etti." dedi. Ebû Huzâbe, "İnsanların en kötüsü müflis ve coşkulu olanlardır." derdi.

Bir gün Ebû Huzâbe Talhatü't-Talahât'ın yanına geldi. O Talha b. Abdullah b. Halef b. Sa'd b. Müleyh b. Amr b. Rebîa el-Huzâî'dir. Talha onun hediyesini geciktirdi ve ondan önce Huzâa'dan olan bir gruba hediye verdi.

Sonra Ebû Huzâbe'ye, "Nefsimizi cömert yaparak sana istediğin kadar iyilikte bulunacağız." dedi. Ebû Huzâbe, "Bana vereceğin şeylere ihtiyacım yok. Fakat iki veya üç gün yanımda kalın." dedi ve şunları söyledi:

Hep didinip durdum sevgin uğruna ve talep ettim rızanı;
Senin yüzünden isyan ettim, alçak kavmime.
Feda ettim nefsimi ve ailemi, birçok yerde;
Ve umdum senden, hiç karşılaşmadığım şeyleri…
Bütün bunlar, aramızdaki sevgiyi muhafaza içindi;
Bir gün beni mükâfatlandırırsın diye, fakat bir mükâfat veremedin.
Bakıyorum da, susuzluğumu gidermek için,
Yağmur yüklü bir bulut beklediğimde, toprağı kaldıran bir kasırgaya dönüşüyor;
Görüyorum ki, senden hiç ayrılmaz, rağbet edilen şeyler;
Ancak ya yetişemiyorum, ya da arkama düşüyorlar.
Saldım kovamı, birçok kovayla birlikte;
Fakat kovamın dışındaki kovalar doldurulduldu, benimse olduğu gibi kaldı.

Bunun üzerine Talha ona hediyeler ve mücevherler gönderdi. Bu kez Ebû Huzâbe birkaç beyitte şöyle dedi:

Görüyorum ki, insanlar işlerden bıkmışlar;
Benî Halef'e gelince, onları suların biriktiği bir havuz olarak görüyorum.
Menfaat gördüklerinde, dönerler menfaat gördükleri kişilere.
Menfaat görüp de dönmeyeni hiç gördün mü?

Ebû Huzâbe'nin kavminden bir adam şöyle dedi:

Ne oluyor sana ey Velîd; nasıl hükmediyorsun?
Sana "İbn Erdî" -dâd ile- ismini koyan benim.
Benim de verdiğim bir hükümle hükmet.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rebîa b. Hanzale'nin çocuklarından birisi de Cübeyr b. Marîd idi. Kendisi atların sahibiydi. Murakka b. Alâ ile yarıştı. Murakâ onu geçti. O da şöyle dedi:

Eğer yarışma sabahında olmasaydı İbn Marîd'in Mesheb'i,
Ve o zaman aranızda korunacağım bir şey olsaydı…
Biterdi bahar mevsimi ve aramızda,
Denizden bir dalga vardır ki, dalamaz içine enli adam.
Topladım insanların atlarını, o kadar ki,
Sanki görüyorum etrafımda, boynunda zincir olan koyunları…

Şiirde geçen "Mesheb" atının adıdır.

Dedi ki: Onlardan birisi de Muhammed b. Zübeyr el-Hanzalî'dir. Ömer b. Abdülazîz devrinde rivayeti ve saygınlığı vardı.

Berâcimden olan Zuleym b. Hanzale'nin Mürre b. Zuleym, Şicne b. Zuleym, Rebîa b. Zuleym ve Anber b. Zuleym adlarında çocuklarıvardı. Hakem b. Abdullah b. Atâ da onlardandır. O şöyle diyendir:

Eğer Benî Hind'in komşusu olsaydım, yetişirdi bana;
Avf b. Numân, İmrân yahut Matar…

İbnü'l-Kelbî dedi ki: İnsanlar bu beytin Müferriğ'e ait olduğunu söylüyorlar. Oysa ona ait değildir.

[Gâlib b. Hanzale'nin Çocukları]

Gâlib b. Hanzale'nin Mu'rid adında bir oğlu vardı. Şair bu adamın kızı hakkında şöyle der:

Ah! Keşke Mu'rid'in kızının kim olduğunu bilmeseydim!
Ve keşke o kızın okları kalbime isabet etmemiş olsaydı!
O narin iken, Haşhaş'ın kızı onu terbiye etti;
En iyi bir terbiye ile… O kız etine dolgun birisiydi.

Gâlib b. Hanzale'nin çocuklarından birisi de İmrân b. Fasîl'dir. Künyesi Ebü'l-Hüzeyl'dir. Cemel vakası sona erince Haseke b. Attâb el-Habatî ve İmrân b. Fasîl, bazı fakir [çapulcu] Araplarla birlikte Sicistan'ın Zâlik (ذالق) şehrine geldiler. Zâlik'in halkı kâfir olmuşlardı. Bazı mallar elde ettiler; Zerenc'in sahibi de onlardan korktu; sonunda onlarla barış anlaşması yaptı ve şehre girdiler. Râciz şöyle dedi:

Ver Sicistan'a, açlık ve savaş müjdesini!
Ey İbnü'l-Fasîl ve ey Arap çapulcuları!
Ne koruyacağınız bir gümüş, ne de altın var ortada.

Hüzeyl b. İmrân b. Fasîl de onlardandır. Bu zat Basra'nın eşrafındandı. Kendisi Bişr b. Mervân'ın içki arkadaşıydı. Ona "Irak'ın Efendisi" denilirdi. Râciz (şair) onun hakkında şöyle dedi:

Ey Taşra'yı soran kişi!
Bu Hüzeyl'dir, Irak'ın efendisi…

Hüzeyl Rüstakâbâz'da Haccâc'a karşı huruç etti. Haccâc onu öldürüp darağacına astı. Daha önce Rüstakâbâz'ın haberini anlattık.

Bir diğeri Heyyâc b. İmrân'dır. Şair onun hakkında şöyle der:

Kim ki amcasının oğluna teşekkür ederse,
Kuşkusuz ben Heyyâc b. İmrân'ı kınıyorum.

Heyyâc b. İmrân, Selm b. Ziyâd tarafından Merverrûz şehrine tayin edilmişti.

Bistâm b. İmrân. Bistâm, Amr b. Afrâ ed-Dabbî için şöyle der:

Aramızda evde dostluk vardır, ey Amr!
Fakat ben çarşıda en hayırlı dostum.
Bana anlatıldığına göre sen yol gösterensin, çokça kişiye;
Her ne kadar rehbersiz olmasa da…
Yanımda yoktur, eğer ziyaretime gelecek olursan,
Ne şarap ne de gölge… Sen nerede yatacaksın?

Bir gün İbn Afrâ onu çarşıda gördü ve ona, "Sen çarşıda en hayırlı dost olduğunu söylemişsin. Benim için şu deveyi satın al." dedi. Bistâm [hiç tereddüt etmeden] ona deveyi aldı. Bistâm bazı fitnelerde bir miktar mal elde etmişti. O malı akrabaları arasında taksim etti. Bunun için Ebû Huzâbe şöyle diyor:

Ne dersin, süt düşkünü olarak sana gelen bir ihtiyara?
Bir hayır elde edememiş Bistâm'ın yılından sonra…

[Kays b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'in Çocukları]

Kays b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'in -o iki Kerdûs'tan birisidir- Şehbere b. Kays, Sehm b. Kays ve Rebîa b. Kays adlarında çocukları vardı. Bunlara Kerdûseyn denilirdi. Çünkü onlar birlikte bir yere misafir olurlardı. Diğer Kerdûs ise, Muâviye b. Mâlik b. Zeydümenât'tır.

Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât'ın Ka'b b. Rebîa ve Ku'ayb b. Rebîa adlarında çocukları vardı. Onların annesi Bünâne bt. Müceffir b. Ka'b b. Anber'dir. Bir diğeri Ubeyd b. Rebîa'dır. Onun annesi Benî Dubey'a b. Rebîa'dan Mükerreme'dir. Hâris b. Rebîa'nın annesi ise Sa'diyye'dir. Amr b. Rebîa: Onun annesi Benî Hüceym'dendir.

Yine Abde b. Nâşire b. Kays b. Ubeyd b. Rebîa'nın iki oğlu Alkame ve Şe's onlardandı. Alkame zamanın en iyi şairiydi. Kendisi İmruü'l-Kays b. Hucr zamanında yaşamıştı.

Onlardan birisi de Esved b. Abs b. Esmâ b. Vehb b. Riyâh b. Avz b. Münkız b. Ka'b b. Rebîa b. Mâlik'tir. Resûlullah'ın (sas) yanına elçi olarak gelmiş ve "Sana yakın olmak için sana geldim" (أَتَيْتُكَ أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ) dediği için ona "el-Mutakarrib" adı verilmiştir.

Onlardan birisi de Ku'ayb b. Rebîa b. Mâlik'in çocuklarından olan Humeyd b. Üreykız b. Hâlid b. Murakka'dır. Benî Hanzale'den olduğu da söylenir. Bir gün kendisine bir misafir gelmiş ve çok fazla yemek yemişti. O da şöyle dedi:

Ey Humeyd! Geldi bize; fakat Vâil'in Sübhân'ı yaklaşamaz ona,
İlim ve belagat bakımından, söylediğine bakılırsa…
Ama lokmayı eksik etmedi ağzından, o kadar ki,
Sanki dilsizlikten ötürü Bâkıl[146] *kadar konuşamaz hâldeydi.*

Humeyd, Haccâc ile beraberdi. Râciz olan[147] Gaylân er-Rib'î, Hâris b. Rebîa'nın grubundandı.

---

146 Bâkıl (باقل), Rebîa kabilesinden olup konuşamamakta darb-ı mesel olan bir şahstır. Araplar konuşamayan birisi için, (إنه لأعيا من باقل) "O Bâkıl'dan daha dilsiz" derler. Şiirde geçen Sübhân da, Benî Bekr b. Vâil'den olup fasîh ve beliğ bir adamdı. Rivayete göre Bâkıl, 11 dirheme bir ceylan almıştı. Kendisine, "Ceylanı kaça aldın?" denildi. Bâkıl, 11 dirheme aldığını ifade etmek için iki elinin parmaklarını gösterdi; sonra dilini çıkardı (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (بقل) maddesi). (çev.)

147 Recez bahrinde şiir okuyan biriydi.

Kelbî dedi ki: Benî Temîm'de, Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât, Rebîa b. Hanzale ve Rebîa b. Mâlik b. Hanzale için "er-Rebâi" denilmektedir.

Benî Rebîa b. Mâlik'ten birisi de Alkame b. Sehl el-Hasî Ebü'l-Vaddâh'tır. Bu zat, Kudâme b. Maz'ûn'un içki içtiğine şahitlik eden kişidir. O vefat döşeğinde iken şöyle diyendir:

Söylerler bazı adamlar, dostlardan ve hasetçilerden;
"Ey Ebü'l-Vaddâh! Senin helak olduğunu görüyoruz" diye.
Muhtaç olmazlar bina edenler, onları koruyacak bir eve;
Ve muhtaç olmaz mirasa, benden sonra, dikkatli olan biri.
Kurudu, ağlayan kadınların gözleri ve geldiler evlerine;
Ben onlardan uzaklaştığımda… Bir de bana ne?
Ben neden bu kadar hırslıyım, onlar için topladığım mala?
Afiyet olsun onlara topladıklarım; ben tembel birisi değilim.

Kendisi zengin bir adamdı. Cahiliye döneminde Yemen'de esir alınmış ve kaçmıştı. Sonra tekrar ele geçirilmiş ve hadımlaştırılmıştı. O Bahreyn'de vefat etti. Yine denildiğine göre Benî Hâris b. Ka'b, onun devesini kovaladılar; o da devesinden düşüp vefat etti.

Hammâd b. Seleme Benî Rebîa'nın mevlalarındandı.

Benî Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'in Nesebi

Sa'd b. Zeydümenât'ın on çocuğu vardır: Ka'b, Hâris, Amr ve Uvâfe… Bunların annesi, Şakıra'nın kız kardeşi Tenhâ bt. Hâris b. Temîm'dir. Şakıra'nın adı Muâviye b. Hâris b. Temîm'dir. Cüşem b. Sa'd; onun annesi Virse bt. Cüşem b. Habîb b. Amr b. Ganm b. Tağlib'dir. Abşems b. Sa'd; Onun annesi Sadûf bt. Ahmer b. Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Mâlik b. Sa'd ve Avf b. Sa'd; bunların annesi Rühm bt. Hazrec b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb'dir. Hübeyre b. Sa'd ve Necde b. Sa'd; bunlar küçükken vefat etmişlerdir. Onların annesi Nâkımiyye'dir. Onların anneden kardeşleri ise, Sa'sa'a b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin ve Guber b. Sa'lebe b. Ganm b. Hubeyb b. Ka'b b. Yeşkür b. Vâil'dir.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Sa'lebe b. Ganm, Rekâş en-Nâkımiyye'ye geldi; onunla evlenmek istiyordu. Kendisine, "Sen Nâkımiyye'den ne bek-

liyorsun?" denildi. Sa'lebe, "Umarım geç de olsa ondan bir erkek çocuğum dünyaya gelir." dedi. Sonra onunla evlendi. Nâkımiyye onun için bir erkek çocuk dünyaya getirdi; ona "Guber" ismini koydu. [148] Ka'b ve Amr'ın dışında, bütün bunlara "Ebnâ" denilir.

Ka'b b. Sa'd'ın Avf b. Ka'b, Amr b. Ka'b, Harâm b. Ka'b, Rebîa b. Ka'b, Abdüluzzâ b. Ka'b ve Mâlik b. Ka'b adlarında çocukları oldu. Bunların annesi Üdeyye bt. Mihdab b. Zeyd b. Nehd b. Zeyd b. Kudâa'dır. Bir diğer çocuğu Cüşem b. Ka'b ve Abşems b. Ka'b'dır. Buna "Abdüşems" de denilirdi ve bu daha doğrudur. Bunların annesi de Hud'a bt. Muâviye b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'dir. Bir de ayağından sakat olan Hâris el-A'rec vardı. Ayağı, onların savaşında yaralanmış ve sakat kalmıştı. Onların şairleri şöyle dedi:

Bir ayak için akîle koymayız, kısas da;
Onu unutturacak bir felaket görmedikçe…

Onun annesi Sammâ bt. Utvâre b. Cüşem b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Aileleri kalabalık ve malları çok olduğu için Mâlik ve Ka'b için [ya da Avf ve Ka'b için] "el-Mezrû'ân" denilirdi.

Ecârib de yedi kişidirler. Amr dışında Ka'b'ın bütün çocukları, Avf, Mihrâm, Abdüluzzâ Ebû Himmâ, Mâlik, Cüşem, Abdüşems ve Hâris… Bunlar Ecârib'dirler. Onlar aynı zamanda Butûn'durlar.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından rivayet etti; dedi ki: Benî Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'den ve Benî Amr b. Temîm'den bazı kabileler, Tiyâs[149] denilen suyun üzerinde, aralarında bir menfaat sebebiyle karşı karşıya geldiler ve savaştılar. Mâlik b. Mâzin b. Amr b. Temîm, Hâris b. Ka'b b. Zeydümenât'ın ayağını kesti. Bu sebeple kendisine "Hâris el-A'rec" denildi. Bunun üzerine Benî Sa'd kısas talep etti. Fakat Gaylân el-Mâzinî, iki gözü toprakla dolmadıkça [ölünceye kadar] o ayağa karşı ne kısas yapacağına ne de akîle usulüyle diyet vereceğine dair yemin etti ve şöyle dedi:

148 Çocuğun babası Sa'lebe, ileri yaşta bir kadın olan en-Nâkimiyye ile evlendiğinde (لَعَلّي أَتَعَبَّرُ منها غلامًا) "Umarım geç de olsa ondan bir erkek çocuğum dünyaya gelir" dediği için çocuğuna da (غُبَر) (kalıntı) ismini koydu (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (غبر) maddesi). (çev.)

149 Tiyâs Hicâz ve Basra arasında bulunan Araplara ait bir suyun adıdır. Deniliyor ki, Tiyâs, Tay kabilesinin iki dağı olan Ece' ve Selmâ'ya yakın olan bir dağın adıdır. Bazılarına göre Eyâs, Basra ile Yemâme arasında bulunan bir dağdır; ancak Yemâme'ye daha yakındır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Bir ayak için akîle koymayız, kısas da;
Onu unutturacak bir felaket görmedikleri sürece…

Sonra tekrar karşı karşıya gelip savaştılar; Gaylân'ı yaraladılar ve onu mecalsiz bıraktılar. Kendisi gözüne toprak koyar ve "Kurtul ey Gaylân" derdi. Sonunda vefat etti.

Benî Amr b. Temîm'in reisi Ka'b b. Amr idi. Onun sancağı, oğlu Züeyb b. Ka'b b. Amr'ın yanındaydı. Züeyb şöyle dedi:

Ey Ka'b! Kuşkusuz kardeşin boğulmuştur;
Eğer bir kez Ka'b seninle olmazsa…
Cimriliğe vesile olan kanla mı cömertlik yapacaksın, büyük işlerde?
Ve genç develerle yaşlı develeri erteleyecek misin?

Şair demek istiyor ki: "Hâris'in ayak diyetini kabul etmediniz; bu kez Gaylân'ın kanını hibe ettiniz." Şair devamla şöyle diyor:

Şu anda, eğer kaynağını alırsan,
Ve sebepler ile yakınlıklar uzaklaşırsa,
O zaman zararına bir durum talep edersin,
Onu (kanı) terk edip ıslah edersin yerini.
Sana kasteden, ona karşı suç işlediğin kişidir;
Ve Mübârek gibi sağlam olanlara geçmiştir, uyuz hastalığı.

Şiirde (مُبَـارَك) şeklinde bir ifade geçiyor. Aslında şair burada (مُبَـارَكاً) olmasını kastediyor, fakat ibare bu şekilde ifade edilmemiştir. [150]

Hişâm dedi ki: Ka'b kardeşinin kanını terk etti ve bağışladı. Bu yüzden onun oğlu yukarıdaki beyitleri söylemişti.

Dediler ki: Tiyâs Günü Benî Mâzin, Ahnef'in babası Kays'ı öldürdü.

Amr b. Ka'b b. Sa'd'ın Mukâ'is b. Amr adında bir çocuğu oldu. Adı "Hâris" idi. Bir diğer çocuğu Vedî'a b. Amr'dır. Bu küçükken vefat etti. Bunların annesi Sammâ bt. Utvâre'dir. Babasından sonra onunla evlenmiştir.

---

150 Beytin Arapçası, (جانِيكَ مَنْ تَجْنِي عَلَيْهِ وَقَدْ . . . تَعَدّيَ الصِحاحَ مبارك الْجَرَبُ) şeklindedir. Aslında bu beytin (جانِيكَ مَنْ تَجْنِي عَلَيْهِ وَقَدْ. . . تَعَدّيَ الصِحاحَ مبارِكاً الْجَرَبُ) şeklinde olması gerekirdi. (çev.)

Mukâ'is'in, Ubeyd b. Mukâ'is adında bir oğlu oldu. Onun annesi Tenhâ bt. Muhdic b. Sa'lebe b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne'dir. Ubeyd biraz ahmaktı. Sarîm b. Mukâ'is, Umeyr b. Mukâ'is ve Rübey b. Mukâ'is'in anneleri ise Kays b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât'ın kızıydı.

Benî Rübey'den birisi Şair Hanzale b. Urâde'dir. O şöyle der:

Ben Rebî kabilesinin koruyucusu Urâde'nin oğluyum;
Bir şair kabileyi hicvettiği zaman…

Mürre b. Mihkân da onlardandır. Kubâ onu dövmüş, o da şöyle demişti:

Yöneldim ve cezalandırdım, zalim olan bir şahsı;
Vurdu sırtıma Kubâ ve yakıp alevlendirdi.
Tıpkı köpeğin kuyruğu gibi bir kamçıyla;
Eskidiğinde yenileniyordu, kıvrımlı kamçı…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Mürre Benî Rübey'in efendisiydi. Mus'ab b. Zübeyr'in şurtasından sorumlu şahıs onu öldürdü. Mürre, Cüfre'nin adamlarındandı. Kendisi şairdi. Ferezdak onu hicvedip şöyle demiştir:

Küçüklerinin hayırlı bir iş yapmasını bekliyor, Rebî kabilesi,
Onların büyükleri böyle bir iş yapmaktan bitkin düşmüş iken…
Vakitlerini yemek yemekle geçiriyorlar, akşamları;
Halkın yanında sanki onlar, naraları yüksek tencerelerdir.
Adeta Minkar'ın himayesindeki Rebî kabilesi,
Erkeği tarafından davet edilip davetine icabet eden dişi eşekler gibidir.

Bir de Ma'n b. Mürre b. Mihkân vardır. Onun hakkında Ebû Mürre şöyle der:

Onlardan kaybolduğumda düşmanlar savaşımın bittiğini sanıyorsa,
Ve sen Ma'n'a varis olmuşsan…

Haccâc, Ma'n'ı İsfahan'da bir topluluk meydana getirip muhalefet eden bir adamın üzerine gönderdi. O da onu ele geçirdi. Mürre b. Mihkân'ın soyu devam etmemiştir.

Onlardan birisi de Semûel b. Hanzale b. Arâde'dir. Babası onun hakkında şöyle diyor:

Semûel'in nesi var, Allah ortaya çıkarsın kusurlarını?
Merak içinde olan babasını yalnız bırakıp yürüdü, gece boyunca.
Bereketsizdir, pistir; köpekle paylaşır yemeğini;
Dalıverir, görünce komşusunun kusurunu…

Benî Rübey'den birisi de As'as b. Selâme'dir. Künyesi "Ebû Sufre" idi. Onun Basra'da değeri ve kıymeti vardı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Rübey'in Benî Dînâr boyu için "Rekebetü'l-Kalûs" (deve binicileri) denilirdi. Çünkü arka arkaya olmak üzere bir deveye binmiş ve Umân'a girmişler, fakat nereden geldikleri bilinmemişti.

Onlardan birisi de Huleyf b. Ukbe'dir. Nüktedan bir adamdı. Basra'daki "el-Fâlûzecetü'l-Huleyfiyye" ona nispet edilirdi.

Ubeyd b. Mukâ'is'inçocukları; Minkar b. Ubeyd, Avf b. Ubeyd, Mürre b. Ubeyd ve Âmir b. Ubeyd; bunların annesi Nu'm bt. Umeyr b. Abşems b. Sa'd idi. Zeyd, Necde b. Ubeyd ve Es'ad b. Ubeyd; bunların annesi Safiyye bt. Himmân b. Abdüluzzâ b. Ka'b b. Sa'd idi. Abduamr b. Ubeyd; bunun annesi Hind b. Muhallim b. Cüşem b. Ka'b b. Sa'd idi.

Ubeyd b. Mukâ'is ahmak ve aklı kıt bir adamdı. İbnü'l-Kelbî dedi ki: Benî Minkar'ın dışında kalan Ubeyd b. Mukâ'is'in çocukları -ki, ismi Hâris idi- "el-Lübed" (yerinden ayrılmayan tembel adam) diye çağrılırlardı. Çünkü onlar, üzerlerinde hayvan sinekleri olduğu hâlde Benî Mürre b. Minkar'ın yanında oturdular. Bazıları bu kelimenin, lâmın kesresiyle "el-Libed" olduğunu söylerler.

Dedi ki: Hâris b. Amr b. Ka'b b. Sa'd'a "el-Mukâ'is" denilmiştir. Denildiğine göre Benî Mukâ'is parolalarını "Mukâ'is" yaptıkları için onlara bu isim verilmiştir.[151]

Minkar b. Ubeyd b. Mukâ'is'in Hâlid b. Minkar adında oğlu vardı. Benî Şeybân, Benî Sa'd'ın üzerine gidince Hâlid'i öldürdüler. Bunun üzerine Ebû Mishar Asram b. Sa'lebe şöyle dedi:

---

151 Rivayete göre Benî Mukâi's ile Benî Hâris b. Ka'b, el-Külâb Günü karşı karşıya geldiklerinde her birisi, "Ey Hâris! Yetiş!" demeye başladılar. İki boyun parolası birbirine karışınca bu kez onlar "Ey Mukâ'is! Yetiş!" demeye başladılar (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (قعس) maddesi.). (çev.)

Bir darbe vurduk ki Temîm'e, helak etti onları;
Bir diğer darbe de, onları İyâd kabilesine sürttü.
Ve duçar etti Minkar'ı zillete, kendi memleketinde;
Hâlid'i en kötü biçimde öldürdüğümüz sabah…

Es'ad, Cervel, Cendel, Sahr, Fukaym, Avf, Mürre ve Ukayş; Bunların annesi Rekâş bt. Âmir b. Asabe b. İmruü'l-Kays b. Zeydümenât b. Temîm'dir. Nâbiğa onlar hakkında şöyle diyor:

Sanki sen Benî Ukayş'ın güzelliğindensin.
Yürütüyor, ayaklarının ardından bir tulumu…

İbn el-Kelbî'nin dışındakiler dedi ki: Benî Ukayş b. Ukl'ün kastetti.

Kelbî'nin dışında kalan tarihçilere göre Minkar'ın ayrıca Hazn b. Minkar adında bir oğlu daha vardı. Onlar Kulâh b. Hazn es-Sa'dî'nin kavmiydiler. O şöyle der:

Ben öyle bir kişiyim ki, tenezzül etmem yalana;
Ancak bu bir düşünceden ve bir akıldan değildir.
Babam Hazn, bina etti benim için şerefte,
Hayırlı çalışmalar… Kim bozulursa, tedavi edilir.

O yine şöyle diyendir:

Vallahi eğer içine atılacağımız ateş olmasaydı,
Veya insanlar bize beddua etmeselerdi,
Biz itaat etmezdik bir emîre;
Sa'd, gençlerine karşı böbürlenerek yürüdüğü müddetçe…[152]

Dedi ki: Hazn'ın çocuklarından birisi Muhriz b. Humrân ve onun oğlu Ceyhân b. Muhriz'dir. Muhriz'in annesi de Kays b. Âsım'ın kızıdır. Muhriz ve oğlu Ceyhân, Yezîd b. Mühelleb'in savaşı sırasında Adî b. Ertât el-Fezârî'nin yanında yer aldılar. Bir adam Ceyhân'a hamle yaptı; ancak

152 Bu son beyit ZZ'de, (لما أطعنا لأمير فاها . . ما خطرت سعد على قناها) Oysa RK'de bu beyit (لما اطعنا لامير قاها . . ما خطرت سعد علي فتاها) şeklindedir. ZZ'de yer alan (فاها) kelimesi "ağız" manasında olup buradaki siyaka uygun değildir. Kezâ beytin sonunda yer alan (قناها) kelimesi de siyaka uygun bir kelime değildir. RK'de geçen (قاها) kelimesi ise "itaat etmek" manasındadır. Beytin sonunda yer alan kelime de (فتاها) şeklindedir. Bu her iki kelime de siyaka daha uygundur. Bu yüzden çeviride RK'yi esas aldık. Bunun doğruluğunu destekleyen başka kaynaklar da vardır (bkz. el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcü'l-Luğa ve Sihâhü'l-Arabiyye*, VI, Beyrut, M. 1987, s. 2246; *Lisânü'l-Arab*, (قيه) maddesi). (çev.)

Muâviye b. Ebû Süfyân b. Ziyâd b. Ebû Süfyân onu kurtardı. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Arkasında süvariler varken çağırdı İbn Ebû Süfyân'ı;
Toz koparmaktaydı atlar, tırnaklarıyla.
Hamle yaptı, İbn Ebû Süfyân, ona doğru;
Tıpkı ininde suyolunu bekleyen aslanın hamlesi gibi…

Benî Minkar'dan biri Verd et-Tahhân b. Habîb olup Horasan'daydı.

Onlardan birisi de Câfer b. Cirfâs'tır. Câfer ibadetine düşkün bir insandı. Hasan, "Câfer b. Cirfâs gibisini göremiyorum." derdi. Yine Câfer b. Zeyd vardı. O Abdülkays'tan bir adamdı.

[Kays b. Âsım el-Minkarî]

Benî Minkar'dan birisi de Kays b. Âsım b. Sinân b. Hâlid b. Minkar'dır.[153] Kays b. Âsım kabile reisi olmuş ve Resûlullah'ın (sas) yanına elçi olarak gelmişti. Resûlullah (sas), "Bu, göçebelerin [evlerini kıl çadırdan yapanların] efendisidir." buyurdu.

Ahnef b. Kays şöyle derdi: Ben güzel ahlakı ve sabırlı olmayı Kays b. Âsım'dan öğrendim. Oğlunun katili kendisine getirildi; Kays, "Genci korkuttunuz" dedi ve ona yönelerek şöyle dedi: "Oğlum! Sen sayını azalttın; temelini zayıflattın; pazunu dağıttın; düşmanını sevindirdin ve kavmine kötülük yaptın! Onu serbest bırakın!" Kays ne cübbesini çıkardı ne de yüzü değişti.

Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ şöyle dedi: "Kays b. Âsım, Arapların toprağında ticaret yapan Diyâflı[154] birisiyle komşuluk yaptı. Onu bağladı; eşyalarını elinden aldı ve şarabını içti. Hatta yıldızlara sıçramaya başladı." Ubeyde şunu demek istiyor: "[Şarabı içince sarhoş oldu ve] abuk-sabuk sözler söyleyerek yıldıza ve aya elini uzatmak istiyordu" Sonra şöyle dedi:

Ve facir bir tüccar; Allah getirdi onu;
Onun sakalı, tıpkı develerin kuyruğu gibiydi.

153 Orijinal metnin hamişinde "*Kays b. Âsım el-Minkarî*" şeklinde bir kayıt vardır.
154 Diyâf, Şam'ın köylerinden birisidir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Sonra Resûlullah'ın (sas) zekât mallarını kendi kavmi içinde dağıttı ve şöyle dedi:

Hey! Benden Kureyş'e bir mesaj ulaştırın!
Onlara emanet develer geldiği zaman…
Verdim, bu yıl verilen sadakaları, Minkar sülalesine;
Ve ümitsiz bıraktım ondan, her hırsız tamahkârı…

Ebû Ubeyde'nin dışındakiler şöyle dediler: Kays b. Âsım'ın künyesi "Ebû Ali" idi. Diyâflı tüccara yaptığını yapınca ve sarhoş olunca, kendi malını sağa sola vermeye başladı. Onun karısı, uyuyuncaya kadar onu sakinleştirmeye çalıştı. Sabahlayıp da yaptıkları kendisine haber verilince, "Vallahi bir daha içki kaburgalarımın arasına girmeyecektir." dedi.

Kays, Resûlullah (sas) zamanında Mukâ'is ile Butûn'un zekâtlarını toplamakla görevlendirildi. Zibrikân b. Bedr de Avf ve çocukların zekâtlarından sorumlu yapılmıştı. Resûlullah (sas) vefat edince, Kays ve Zibrikân topladıkları zekâtları ele geçirdiklerinde Zibrikân Kays'ı kandırdı ve "Ey Ebû Ali! Peygamber (sas) vefat etmiştir. Gel bu zekâtları bir araya getirip kavmimiz içinde dağıtalım. Eğer iş Ebû Bekr'e verilirse ve Araplar zekâtlarını ona verirlerse biz de tekrar malları toplar, ona veririz." dedi. Kays, "Doğru söylüyorsun." dedi. Kays hemen develeri alıp kavmine gitti; Zibrikân da 700 deveyi alıp Ebû Bekr'in yanına gitti ve şöyle dedi:

Vefa gösterip getirdim, Peygamber Muhammed'in develerini;
Ben dinime ihanet edecek bir şahıs değilim.

Yine şöyle dedi:

Kays ve Hındif bildiler ki ben,
Sözümde duracağım, ihanet süvarisi ortaya çıktığında…

Kays b. Âsım Zibrikân'ın kendisine yaptığı hileyi anlayınca, "Zibrikân annesine bile söz verse ona da ihanet eder." dedi.

Abde b. Tabîb el-Abşemî Kays hakkında şöyle der:

Allah'ın selamı olsun sana, ey Kays b. Âsım!
Ve rahmeti… Eğer rahmet etmek isterse;

Öyle bir şahsın selamı ki, ona büyük bir iyiliğin dokunmuş;
Senin memleketinin öfkesinden kurtulduğunda…
Kuşkusuz, Kays'ın ölümü bir tek kişinin ölümü değildir;
Fakat bir kavmin binasının yıkılmasıdır, onun ölümü.

Bana İbnü'l-A'râbî anlattı; dedi ki: Kays'a, "Ne ile kavminin efendisi oldun?" denildi. Kays, "Üç şeyle… Cömertçe vermek, eziyete engel olmak ve kölelere yardım etmek…"

Bana Ömerî anlattı. O Heysem'den nakletti. Aynı zamanda bana, Ebü'l-Hasan el-Medâinî de anlattı; dedi ki: Kays çocuklarına, "Sakın zulüm yapmayın; zulüm yapan hiçbir kavim yoktur ki, azalıp zelil olmasın." derdi. Hatta Kays'ın çocuklarından bazılarına, kavminden birisi bir yumruk vuruyor fakat kardeşlerinin kendisine yardım etmelerini kabul etmiyordu.

Kays b. Âsım'dan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sas) yanına geldim; benimle merhabalaştı ve yakınında oturttu. Ben, "Ey Allah'ın Resûlü, üzerimde hak bulunmayan bir malı, bana gelecek misafirlere veya çoğalacak olan çoluk çocuğa harcayabilir miyim?" dedim.[155] Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "En iyi mal 40, en iyi hazine de 60'tır. Yüzlerce malı bulunanlara yazıklar olsun. -Üç defa tekrarladı. - Ancak bolluk zamanında [sütünden] veren, omurgalarını sağlam yapan, aşılamak için ödünç deve veren, binmesi için onu emanet olarak başkasına veren, bol sütlü olanını emaneten veren, isteyene ve kanaat ehli olana veren kimse müstesnadır." Ben, "Ey Allah'ın Resûlü, bu ne kadar kerim ve ne kadar güzel ahlaktır! Kuşkusuz, yavrularından dolayı içinde develerimin bulunduğu vadiye girilemez." dedim. Resûlullah (sas), "Aşılama işini nasıl yapıyorsun?" dedi. Ben, "İnsanlar geliyorlar; isteyen istediği erkek devenin boynundan tutar ve götürür." dedim. Resûlullah (sas), "Peki, binmek için emanet verme işini nasıl yapıyorsun?" dedi. Ben, "Yaşlı dişi develeri ve zayıf erkek develeri veriyorum." dedim. Resûlullah (sas), "Peki, sütü için

155 Hadis el-Belâzürî'de (فقلت: يا رسول الله، المال الَّذِي لا يكون عليَّ فيه تبعة لضيف إن ضافني ولعيال إن كثروا علي؟) şeklinde yer almaktadır. Hadisin diğer kaynaklarda yer alan lafızlarına bakarak bu şekilde tercüme ettik. Nitekim el-Ağânî'de geçen lafız şöyledir: (فقلت: يا رسول الله، المالُ الـذِي لاَ يكـونُ عَلَـيَّ فِيـهِ تَبِعَـةٌ مـا تَـرَى فِي إِمْسَـاكِه لِضَيْـفٍ إِنْ طَرَقَنِي، وَعِيـالٍ إِنْ كَثُـرُوا عَلَـيَّ) (bkz. Ebû Farac el-İsfahânî, *el-Ağânî*, VI, s. 1546; www. qamat. org) (çev.)

emanet verdiğini nasıl yapıyorsun?" dedi. Ben de "Yılda 100 deve veriyorum" dedim. Resûlullah (sas), "Senin malın, yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve başkasına verip geçtiğindir." dedi. Ben, "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, eğer [hayatta] kalırsam onların sayısını azaltacağım." dedim.

Kays iyi bir Müslümandı. Kendisine, "Ne ile kavminin efendisi oldun?" denildi. Kays, "Üç şeyle… Cömertçe vermek, eziyete engel olmak ve kölelere yardım etmek…"

Dediler ki: Kays b. Âsım, Cedûd Günü, Hâris b. Şerîk eş-Şeybânî'nin ardına bir mızrak saplayıp itendir. Bu yüzden ona "el-Havfezân" denilmştir.

Cedûd Günün olaylarından biri şöyledir: Hâris b. Şerîk b. Amr b. Kays b. Şerâhîl b. Mürre b. Hemmâm b. Mürre b. Zühl b. Şeybân ile Benî Yerbû'dan Selît arasında bir mütareke (antlaşma) vardı. Sonra Hâris onlara ihanet etti. Ardından Benî Şeybân'ı, Zühl'ü, Lehâzim'i -onlar Benî Kays b. Sa'lebe ve Benî Teymullah b. Sa'lebe'dirler-, İcl ve Aneze kabilesini bir araya getirdi ve gazaya başladı. O Benî Yerbû'u gafil avlamak istiyordu. Onların memleketlerine geldiğinde Uteybe b. Hâris ona korku saldı ve karşısında yer alarak Benî Yerbû'dan Benî Câfer b. Sa'lebe'ye çağrıda bulundu. Sonra Hâris b. Şerîk ile suyun arasına girdi. Bunun üzerine Hâris b. Şerîk Uteybe'ye, "Ey Ebû Hazre! Bizimle Selît arasındaki mütarekeyi bilirsiniz. Bizimle anlaşmaya ne dersiniz? Vallahi biz hiçbir zaman Benî Yerbû'dan korkmayız." dedi.

Bunun üzerine Hâris b. Şerîk Benî Rübey b. Hâris'e saldırıda bulundu. Onlar, Mukâ'is ve Benî Mukâ'is'in kardeşleriydi. O sıralarda Cedûd'daydılar. Benî Rübey Benî Yerbû'u yardıma çağırdı; ancak cevap veren olmadı. Bu arada Kays b. Mukallid el-Küleybî Benî Rübey'e şöyle dedi:

Sizden birisi düşmanımıza karşı bizi mi korkutacak?
Ve savaş günü bize çağrıda bulunup ortalığı mı dağıtacak?
Ben buna ne sevindim ne de hoşnutsuzluk gösterdim;
Ey Es'ad b. Zeyd! Bu nasıl bir karşılıklı sevgidir?

Benî Mukâ'is'in imdat çığlıkları Benî Minkar b. Ubeyd'in kulağına geldi. Hemen hayvanlarına bindiler; nihayet Hâris b. Şerîk ve Bekr b. Vâil'e yetiştiler. Onlar tam o sırada, sıcak bir günde kaylule yapıyorlardı. Hav-

fezân, yakınlık duyduğu Ehtem b. Sümey b. Sinân -Ehtem'in adı da "Sinân" idi- b. Hâlid b. Minkar'ın başının üzerinde durduğunu görünce hemen fırlayıp atına doğru gitti ve Ehtem'e, "Sen kimsin?" dedi. Ehtem, "Ben Ehtem b. Sümey'im; bu da Minkar'dır; senin yardımına gelmiş." dedi. Bunun üzerine Havfezân, "Ben Hâris b. Şerîk b. Amr'ım. Bu da Rübey'dir. Onları kuşattım." dedi. Hemen Ehtem, "Ey Sa'd ailesi!" diye bağırdı; Hâris Havfezân da, "Ey Vâil!" diye bağırdı ve her birisi arkadaşının üzerine yürüdü. Benî Minkar da onlara katıldılar. En şiddetli ve en kötü bir şekilde savaştılar. Benî Rübey'in kadınları, "Ey Sa'd ailesi!" diye bağırıyorlardı. Onların bu bağrışları sebebiyle Benî Minkar'ın savaşı daha da şiddetlenmişti.

Bekr b. Vâil bu savaşta hezimete uğradı. Benî Minkar onların arkasından gitti. Çok sayıda öldürülenler ve esirler vardı. Ehtem, Humrân b. Abduamr'ı esir aldı. Kays b. Âsım'ın ise Hâris b. Şerîk'ten başka bir hedefi yoktu. Hâris b. Şerîk de dişi yarılmış "er-Rebiz"[156] adlı atının üzerindeydi. Kays b. Âsım bir tayın üzerindeydi. Kays, Hâris b. Şerîk'in kendisini geçmesinden endişe ediyordu. Hemen mızrağı onun ardına sapladı. Bu dürtmeden dolayı kendisine "Havfezân" denildi. Kays b. Âsım kurtuldu ve Benî Minkar, Benî Rübey'in malları ve esirleriyle, yine Bekr b. Vâil'in esirleri ve ele geçirilen mallarıyla eve döndüler.

Bazı ravilere göre Havfezân'ın mızrak yarası, Hâris b. Şerîk'i etkiledi ve altı ay sonra o yara sebebiyle vefat etti. Olayın olduğu günde Kays b. Âsım birkaç beyitte şöyle diyordu:

Allah Yerbû'u cezalandırdı, en kötü biçimde;
Onların adı felaketlerde zikredildiği zaman…
Ve Cedûd Günü, payimal oldu ırzlarınız;
Atların boğazı kan damladığı hâlde mütareke yaptınız;
Sürtecek burnunuzu, Sa'd ve Ribâb;
Tıpkı yular, su içmekten imtina eden devenin burnunu kestiği gibi…

Ehtem Humrân'ı esir alırken şöyle dedi:

Uzadı, Humrân için ölüm vakti;
Sinân [Ehtem], namlu deliğinden onu doldurduktan sonra…

156 ZZ'de atın adı "ez-Zebid" olarak geçiyor. (çev.)

O, "Ey Bekr ailesi!" diye çağırdı; bense Minkar'ı çağırdım;
Ben doğru söylerim, savaşla karşılaştığım zaman…

Sevvâr b. Hayyân el-Minkarî de şöyle dedi:

Biz dürttük, Havfezân'ı bir mızrak darbesiyle;
İçirdi ona darbe, karnından gelen karışık renkli kanı…
Zorla indirdi mızraklarımız, Humrân'ı;
Tedavi etti mızrak, sıkı olan iki elindeki cimriliği…

Benî Temîm'e göre Havfezân Benî Rübey b. Mukâ'is'in üzerine saldırdı. Erkekle karışık hâlde bulunan kadınları ve bazı develeri ele geçirdiler. İmdat çığlıkları Benî Sa'd'ın kulağına geldi. Hemen Kays b. Âsım Benî Sa'd içinde atına bindi. Arkadan Benî Sa'd ona yetişip savaştılar. Bu savaş, çok sıcak bir gündemeydana gelmişti.

Ma'mer b. Müsennâ dedi ki: Mâlik b. Mesrûk er-Rübey'î ve Şihâb b. Rebîa b. Cehder Ebü's-Sâmi'a karşı karşıya geldiler. Mâlik ona, "Kimsin sen?" dedi. O şöyle dedi:

Ben Cahder'in oğlu Şihâb'ım;
Yaralarım onları, saldırırken;
Siyah olan toz dumanın altında…

Bunun üzerine Mâlik şöyle dedi:

Ben Gaylân oğlu Mesrûk'un oğluyum;
Ve yakan [Harran] Sinân da benimledir;
Şu anda geldim ben;
Yemin ettim, sen dönemezsin.
[Adlân dönmeyene kadar][157]

Daha sonra Mâlik hamle yapıp onu öldürdü.

---

157 Bu son mısra hem ZZ'de hem de RK'de yoktur. Şiir her iki nüshada da eksik bir mısra ile (أَنَا ابن مسروق بْن غيلان ومعي سنان حران وإنما جئت الآن أقسمت لا ثؤبان) şeklinde geçiyor. Burada son mısrada geçen (لا ثؤبان) kelimesi anlamsız olup siyaka hiç uygun değildir. Nitekim bu kelime başka kaynaklarda (لاتؤوبان) "Dönemezsin, dönemeyeceksin" şeklinde geçmektedir. Hatta bu kaynakta yer alan şiirde (حتى يؤوب العدلان) "Adlan dönmedikçe" şeklinde bir son mısra daha vardır. Şiirin siyakından, Mâlik'in yanında "Adl" adında, Şihâb b. Rebîa'nın elinde esir olan bir arkadaşı daha olduğu anlaşılmaktadır. Şiirin tamamı şöyledir: (وأنا مالك بن غيلان ومعي سنان حران وإنما جئت الآن أقسمت لا تؤوبان حتى يؤوب العدلان) (bkz. قصيدة عبد الله بن عنمة الضبي ; afaqattaiseer. net'te yayımlanan makale). (çev.)

Kays b. Âsım, Benî Ka'b b. Sa'd ile beraber Nebâc ve Seytel'de Lehâzim'in üzerine saldırdı. Ancak yola çıktıklarında Âsım, arkadaşlarının Benî Bekr b. Vâil ile karşılaşmaktan çekinmelerinden korktu. Bu konuda gizli istişarelerde bulundular. Sonunda geceleyin onların su tulumlarını parçaladı; ta ki Benî Bekr b. Vâil ile karşılaşmaktan başka çareleri kalmasın. Su tulumlarını yırtınca çaresiz bir şekilde onlarla karşılaşmayı kabul edip ona sabrettiler ve saldırıya geçtiler. Bu gün, Benî Sa'd'ın en meşhur günüydü. Çünkü Benî Sa'd o gün istediğini elde etmişti. Ali b. Kays b. Âsım şöyle dedi:

Ben öyle birisinin oğluyum ki, su tulumunu parçaladı ve
Hazır edilmiş gördü Seytel'de, Lehâzim'in kabilelerini.
Saldı Kays b. Âsım orduyu, sabahla birlikte, onların üzerine;
Çünkü yerine getirilirdi, emir verildiği zaman.

Sevvâr b. Hayyân ise şöyle dedi:

Var mı, senin sayacağın doğruluk günlerin?
Cüvâsâ, Nebâc ve Seytel günleri gibi…

Kays b. Âsım ise şöyle dedi:

Temîm'in sınırlarını çiğnemekten bizi men ettiler,
Cüvâsâ, Nebâc ve Seytel günleri.

Kays b. Âsım, Benî Sa'd ile birlikte Cüvâsâ'da Abdülkays'ın üzerine akın etti. Denildiğine göre o gün Benî Sa'd'ın reisi Sinân b. Hâlid idi. Cüvâsâ, Bahreyn topraklarında bir yerdir. Benî Minkar'ın dediğine bakılırsa, o gün istediklerini elde ettiler. Bunun üzerine Sevvâr b. Hayyân şöyle dedi:

Var mı, senin sayacağın doğruluk günlerin?
Cüvâsâ, Nebâc ve Seytel günleri gibi…

Denildiğine göre onlar, Muşakkar'da kendilerine yapılanları [Muşakkar'ın kapısı onlara kapatıldığında] Benî Temîm'e yapmak istediler; ancak yapmadılar.

Dediler ki: İkinci Külâb Gününde Benî Sa'd'ın başında Kays b. Âsım vardı. İbn Übeyr et-Teymî, -o, İsme b. Übeyr'dir- Abduyağûs b. Vakkâs b. Salâe el-Hârisî'yi esir aldığı zaman, Kays b. Âsım ile Sinân -o, Ehtem'dir-

arasında bir ihtilaf çıkmıştı. Kays Külâb Günü yapılan savaşta onu Ehtem'in yanına verdi. Deniliyor ki: Başka bir günde ona vermişti.

Kays ile ilgili olarak anlatılanlardan birisi de vefat edeceği sırada oğullarına şunları söylemiş olmasıdır: "Evlatlarım! Ben öldüğüm zaman büyük olanınızı kendinize reis yapın. Küçüklerinizi kendinize reis yapmayın ki, insanlar büyüklerinizi küçümsemesinler. Malın gelişmesi ve ıslahı için çalışın. Çünkü mal, kerim insanları uyarıcı ve övünülecek bir şeydir; mal sayesinde kötü insanlara muhtaç olunmaz. Ben öldüğüm zaman beni, içinde namaz kılıp oruç tuttuğum elbisemin içinde defnedin. Sakın dilencilik yapmayın. Çünkü dilencilik bir adamın en son yapacağı bir iştir. Dilencilik yapmayan bir insan mutlaka bir kazanç getirecek bir işe sahip olacaktır. Beni defnettiğiniz zaman kabrimi Bekr b. Vâil'den saklayın. Çünkü Cahiliye döneminde birbirimizi hırpalamıştık."

[Kays b. Âsım'ın Çocukları]

Kays b. Âsım'ın Talbe b. Kays adında bir oğlu vardı. Onun annesi Benî Abşems b. Sa'd'dan Cemîle bt. Haffâf'tı. Süveyd b. Kays ve Şemmâh b. Kays ve diğerleri… Bunların annesi Fedekî b. A'bed'in kızıydı. Kays'ın çocuklarının toplamı otuzüç idi.

Talbe cömert bir adamdı. Bir gün Büsr b. Ebû Ertât onların memleketinden geçtiğinde onun yolundan uzaklaştılar. Bunun üzerine Büsr onların dışındaki Benî Avf b. Ka'b'ı ele geçirdi. Çünkü Talbe kavmini ondan uzaklaştırmıştı. Şair şöyle dedi:

Babanın ömrüne yemin olsun ey Vebr b. Kays!
Sen kınayıcı bir durumda döndün;
Yapmadın, İbn Kays'ın yaptığını;
Ve doğruluğun kökleri uyudu, bazı insanlar sayesinde.
Mukâ'is'le yürüdün ve bıraktın Avf'ı;
Sen uyudun ama o uyumadı, gece boyunca.

Şiirde geçen "Vebere" Benî Kuray'dan bir adamdı. Denildiğine göre ismi "Vebr" idi.

Mukâtil b. Talbe şerif ve şair bir adamdı. İbrahim b. Arabî onu elçi olarak gönderdiğinde, onun durumunu bu kitabımızda anlatmıştık.

Bana gelen haber göre Benî Hanîfe'nin Benî Suhaym kolundan bir adam Mukâtil'in kızıyla evlendi. "Bedr" adındaki bu adam yaşlıydı. Söylentilere göre adam kızı eliyle iğfal etmişti. Bu yüzden babası onunla kavga etti ve şöyle dedi:

Suhaym'a ne oluyor ki, kızım konusunda Allah'la tartışıyor?
Onunla ancak eliyle oynaşıyor.

Ebü'l-Huveyris es-Suhaymî şöyle dedi:

Rezil ettik, Minkar kabilesinden olan İcân'ı;
Bir şeyle ki, babamız Lüceym ödünç almazdı onu;
Biz deldik onu, her türlü deliciyle; [158]
Ve gevşemesi geç olan bir yatıştırıcı ile. . . [159]
Ey Mukâtil! Devekuşu yumurtasıyla dene istersen;
Eğer girmiyorsa, artık onun emîri sensin…

Bürde b. Mukâtil ahlaksız bir adam olup kadınlarla eğlenirdi. O şöyle diyendir:

Yaşamak ancak zinadadır ve
Kisrâ'nın ilk dönemlerindeki şarapta…

Anlattıklarına göre bir gün Bürde b. Mukâtil Benî Himmân'a ait bir cariyeye yanaşıyordu. Kendisine ait bir izbede onunla birlikte oluyordu. Cariye ondan hamile kaldı ve "Şemletü'l-Lıs" (hırsız Şemle) adında bir çocuk dünyaya getirdi. Bunun üzerine Benî Himmân o çocuğu onlardan istedi. Onlar da yirmi deve karşılığında onlara verdiler. O cariye Bürde'nin karısı Amre'ye şöyle derdi:

Ey Amre! Bir suçumuz yok, eğer âşık isen;
Bürde, senin nefsinin hoşuna gidene tamah edendir.

---

158 Bu mısranın Arapçası (ونحن ثقبناها بكل مثقـف) şeklindedir. Burada yer alan (مثقـف) kelimesi "mızrak" manasına geliyor. Ancak bu kelimenin (مثقـب) "delici" şeklinde olması kuvvetle muhtemeldir. Biz de çeviride bunu esas aldık. (çev.)

159 Bu mısrada yer alan (مَهْدَأَة) kelimesi, "çocuğu uyutmak için gösterilen sakinleştirici çaba" anlamındadır. Biz çeviride "sakinleştirici-yatıştırıcı" manasını verdik (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (هدأ) maddesi). (çev.)

Sinân adında bir adam Şemle'yi öldürdü. Sinân'ı ona gönderen, Muhammed b. Süleyman b. Ali idi.

Hişâm b. Talbe şair idi ve Benî Himmân'ı hicvediyordu. O şöyle diyendir:

Öfke esnasında Himmân b. Ka'b'ın başları,
Tıpkı uçan pislik böceklerine benziyorlar.

Yezîd b. Hübeyre el-Muhâribî veya bir başkası, Talbe'nin çocuklarından bir kadınla evlenmiş ve onu Yemâme'ye götürmüştü. Kadın şöyle dedi:

Uzaktım Hicr[160] *denilen bölgeden; beni sevk etti;*
Dehrin hadiseleri ve Hicr bölgesine sevk eden saikler…
İpekten bir yatak, dediler; hâlbuki
Benim yanımda közün saç ayağına benzer.
Ben utanıyorum Temîm'den ve diğerlerinden;
Nikâhladıkları için, Benî Cisr kabilesine…

[Abdullah b. Ehtem ve Amr b. Ehtem]

Onlardan birisi de Abdullah b. Ehtem ve Amr b. Ehtem b. Sümey b. Sinân b. Hâlid b. Minkar'dır. Sinân'ın annesi Temîm kabilesindendir. Ehtem'in künyesi "Ebû Mâlik" idi. Sümey'in annesi Benî Üheycim'dendi. Denildiğine göre onun adı "Afre" idi ve hamile iken Hîre bölgesinden alınan esirlerdendi. Bu konuda Kays b. Âsım şöyle demiştir:

Esir aldık annenizi, yakına getirerek;
Hîre'nin her iki yakasına ölüm getirdiğimiz sabah…
Toprağından size geldi Afra;
O Hîrelidir, sizin sandığınız gibi değildir.
Köle olurdunuz, eğer benim savunmam olmasaydı;
Onun asıl yeri Hîre'dir, sonra Seylehûn'dur.

Amr b. Ehtem elçi olarak Resûlullah'ın (sas) yanına gitmiştir. Bize Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O Mesleme b. Muhârib'den, o Selm b. Ziyâd'dan, o Uteybe b. Abdurrahman b. Cevşen'den, o da babasından

160 Hicr, Vâdi'l-Kurâ bölgesinde Semûd kavmine ait bir yer. (çev.)

rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) Am b. Ehtem'e, "Bana Zibrikân b. Bedr'den söz et" dedi. Amr, "Zibrikân, ailesi içinde itaat edilen, belagati çok güçlü ve arkasında bıraktıklarını koruyabilen birisidir" dedi. Bunun üzerine Zibrikân, "Ey Allah'ın Resûlü! O benim hakkımda bundan daha fazlasını da biliyor. Fakat beni kıskandı." dedi. Bunun üzerine Amr, "Vallahi ey Allah'ın Elçisi, o insafsız, cimri, babası ahmak, dayısı alçak birisidir. İlk sözümde yalan söylemedim; ikincisinde de doğru söyledim. Ben ondan hoşnudum; bildiğim en güzel şeyleri söyledim; ancak şimdi ona kızgınım; bu kez onun hakkında bildiğim en kötü şeyleri söyledim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Kuşkusuz sözün bir kısmı sihir gibi büyüleyicidir. Şiirin bir kısmında da hikmet vardır." dedi. [161] Amr'ın annesi Fedekî b. A'bed'in kızıydı.

Hakem b. Ebü'l-Âs es-Sekafî Amr'ı, Râşehr fethini veya Şehrek'in öldürülmesini bildirmek üzere Ömer b. Hattâb'ın (ra) yanına gönderdi. Amr'a gelen [ve fethi haber veren] Sevvâr b. Hemmâm el-Abdî idi. O Hakem'in öncü birliğinin başındaydı. Amr şöyle dedi:

Geldim İmam'a hızlıca, hakkı haber vermek için;
Sevvâr el-Abdî'nin verdiği haberden…
Kahraman bir adamın haberleri… Karakteri mübarek;
Allah yolunda istimal edilen akıncı bir adam…

Anlattıklarına göre Amr, çok yakışıklı olduğu için Cahiliye döneminde "el-Mukahhal" (sürmeli) diye çağrılırdı. O Benî Temîm'in şairlerinden birisiydi. O şöyle diyendir:

Yemin olsun ki, ahalisiyle daralmaz, bir belde;
Fakat daralıyor, adamların ahlakı.
Yüceltti beni, Zürâre'den ve oğlundan bazı çocuklar;
Bir de Fedekî'den ve Eşed'den bazı damarlar…
Öyle büyükler ki, yüceltirler kişiyi, gençlik devresinde,
Ve çok dakik olurlar, bazı anne-babalar.

Nu'aym b. Amr çok yakışıklı olduğu için, Hasan b. Ali (Allah onlardan razı olsun) [güzeldir diye] onun kız kardeşi Ümmü Habîb bt. Amr

161 Belagatin zirvesinde olan bu hadisin Arapçası şöyledir: (إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا وإِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِكْمَةً). (çev.)

ile evlendi. Fakat çirkin olduğunu görünce onu boşadı. Nu'aym hakkında Abdurrahman b. Hassân b. Sâbit şöyle der:

Eğer sakal çizgisi olmasaydı,
Neredeyse sakalına inci ve misk yayacak olan adama söyle;
Sen ancak kabilenin delikanlısısın, eğer kötülükten emin iseler;
Ve sen, onlar savaştıkları zaman azılı bir düşmansın.

Bir diğeri şöyle demiştir:

Feyyâd'ın babası Hüseyn, en uzun olandır, yol bakımından;
Ve daha güzel yüzlüdür, Ehtemlerin Nu'aym'ından.

Katan b. Amr b. Ehtem cesur bir süvariydi. Abdullah b. Hâzim onu Horasan'da tutukladı; sonra onun hapsinde suikasta uğrayarak vefat etti. Harîş b. Hilâl el-Kurey'î onun hakkında şöyle der:

İnsanlar Kümâ'dan[162] *söz ettiği zaman,*
Kan çanağına dönüyordu Benî Sa'd'ın gözleri, Katan hakkında.
Bir süvariye karşı ki, mızrağını elinden düşürmezdi, korku.
Kümâ'nın sesleri, mırıldanmaya başladığı zaman…

Rib'î b. Amr, Benî Temîm'in adamlarındandı. Rib'î değerli bir insandı. İyâs b. Katâde onun hakkında şöyle der:

Rib'î, ona yaptığını benim gibi birisine yapacak değildir.
Ve Amr b. Kays b. Âsım da yapmazdı…

Diğer taraftan Ziyâd b. Amr iyi bir süvari ve şairdi. O şöyle der:

Eğer mızrakla yaralamalarım olmasaydı, Bûkân'da,
İbn Harrî'nin seriyyeleri dönmezlerdi ganimetle…

Ziyâd b. Amr, Sind bölgesinde Harrî b. Harrî el-Bâhilî ile beraberdi. Deniliyor ki: O Abdurrahman b. Harrî b. Harrî idi.

[Ebû Beşîr]

Benî Amr b. Ehtem'den birisi de Ebû Beşîr'dir. Künyesi "Ebü'z-Zukâk" idi. Bazıları adının "Beşîr" olduğunu söylerler. Kuteybe b. Müslim onu Horasan'da öldürdü.

---

162 el-Kümâ, atın adıdır. (çev.)

Bize Ali b. Muğîre b. Esrem anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti; dedi ki: Kuteybe b. Müslim Abdullah b. Abdullah b. Ehtem'i -o Ebû Hâkân idi- Merv şehrine tayin etti ve gaza için ona asker verdi. Ebü'z-Zukâk onun yanına geldi ve "Sen Abdullah'a açıldın ama o kötü ve hasûd bir adamdır; sana zarar vermeyeceği konusunda ona güvenme. Bu adam, biz Ehtem ailesini senin yanında ifsat edecektir." dedi. Kuteybe ona, "Bunu, sadece amcan oğluna duyduğun kinden dolayı söylüyorsun." dedi. Bunun üzerine Ebü'z-Zukâk, "Lütfen bu kabahatim senin yanında mahfuz kalsın." dedi. Kuteybe savaşa çıktı. Abdullah Haccâc'a mektup yazarak yanında biriken mallar için ondan yardım istedi. Haccâc da Kuteybe'ye mektup yazdı. Elçi Merv şehrine geldi; hatta Merv'deki ana caddeye indi. Abdullah [onu görünce] kötülüğün habercisi olduğunu anladı. Hemen kaçtı; Şam'a gitti ve orada yaşamaya başladı. Orada, bir bohçanın içinde ve boynunda gezdirerek başörtüsü ve perdelikler satıyordu. Ayrıca gözlerinin üzerine bir bez ve pamuk koymuş ve gözlerini bağlamıştı. Böylece körler gibi olmuştu. Künye olarak da Ebû Taybe künyesini kullanıyordu. Diğer yandan zeytinyağı da satıyordu. Velîd b. Abdülmelik vefat edinceye kadar Abdullah bu şekilde yaşamaya devam etti. Süleyman Velîd'in yerine geçince ona güvence verdi. Hemen gözündeki bezi ve kirliliği kaldırdı. Sonra bir hitabede bulunarak Süleyman b. Abdülmelik'i ve Karaza'yı tebrik etti; Haccâc ve Kuteybe'yi de yerden yere vurdu. Onu dinleyen insanlar dağıldıklarında, "Yağcı Ebû Taybe insanların en hatibiymiş." dediler.

Ebü'z-Zukâk'ın kaçışından sonra Abdullah b. Abdullah'ın gönderdiği mektup Haccâc'a ulaşınca, Abdullah'ın kendisi de onu atlatmıştı. Haccâc onun amca çocuklarının üzerine saldırdı ve onları öldürdü. Onların içinde Şeybe Ebû Şebîb ve Ebü'z-Zukâk da vardı. Ebü'z-Zukâk Haccâc'a, "Beni mazur gör" dedi. Haccâc ona, "Sen bir adamı getirdin ama bir adamı da kaçırdın, ey Allah'ın düşmanı." dedi ve onu öldürdü.

[Hâlid b. Safvân]

Onlardan birisi de Hâlid b. Safvân b. Abdullah b. Ehtem'dir. O, hatip olan Sinân b. Sümey b. Sinân b. Hâlid b. Minkar'dır. Kelbî'nin dışındakiler, "O Safvân b. Abdullah b. Amr b. Ehtem'dir." dediler. Kelbî'nin görüşü daha doğrudur.

Onun kardeşi Nu'aym b. Safvân b. Abdullah b. Amr b. Ehtem'dir. Nu'aym şarap içen birisiydi. Nu'aym kardeşi Hâlid'e şiddetli düşmanlık yapardı. [Bunların sürekli didiştiklerini gören] Hasan el-Basrî, "Bu iki adama hayret ediyorum; onların içinde onlara nasihat edecek bir nasihatçi ve onları Allah hakkında uyaracak bir uyarıcı yok mudur?" derdi. Ferezdak Nu'aym'ı hicvederek şöyle dedi:

Hey! Ulaştırın, benden Nu'aym'a bir mektup; [163]
Benî Sa'd'ın asi oğlanı Nu'aym b. Safvân'a…
Sen misafir kabul eden biri değilsin ki, misafirperverliğini bilelim;
Üstelik fasıkların içinde, basiretli ve akıllı bir fasık da değilsin…

Hâlid b. Safvân insanların en hatiplerinden, en belîğlerinden ve en güzel konuşanlarından birisiydi. Halifenin yanında bir değeri vardı ve mal alabiliyordu. Ancak kendisi cimri bir insandı. Künyesi Ebû Safvân'dı. Hâlid ve kardeşi Nu'aym'ın annesi, Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın mevlası Süleym'in kızı Ervâ idi. Mes'ûd zamanında Hâlid'in babası Safvân, Benî Temîm'in işlerini yürütmekle görevlendirilmişti. Safvân da hatip bir adamdı. Vefat edeceği zaman 120.000 dirhem vasiyet etmişti. Hasan [el-Basrî] onun vasiyetine şahitlik etti. Bir adam Safvân'a, "Bu malı ne için bir araya getirip topladın?" dedi. Safvân, "Zamanın felaketlerine ve sultanın kabalıklarına karşı durmak ve aşiret içinde onunla övünmek için topladım." dedi. Bunun üzerine Hasan, "Vallahi bu malı sana teşekkür etmeyene bırakıp mazeretini kabul etmeyene gidiyorsun." dedi.

Bize Hişâm İbnü'l-Kelbî'den haber verildi. O babasından rivayet etti; dedi ki: Hâlid b. Safvân, "Doğruluk övülür; ancak muhbir bir insanın doğruluğu müstesnadır. Onun sözü en doğru bile olsa, olabilecek en kötü şeydir." dedi. Bu söz İbn Şübrüme'den de rivayet edilmiştir.

Bize Ali b. Muhammed b. Abdullah el-Medâinî anlattı; dedi ki: Hâlid b. Safvân Beşîr b. Abdullah b. Ebû Bekre için, "Beşîr cahilce işlere girişiyor ve içine girip çıkamıyor. Ne işe sabır gösteriyor, ne de işin içinden çıkma kararlığı gösteriyor." dedi.

---

163 Bu şiirin ilk beyti el-Belâzûrî'de (ألآ ابلغا عني نعيما رسالة) şeklinde iken, Ferezdak'ın divanında bu beyit (من يُبْلِغُ الخِنْزِيرَ عني رسالة . . نعيم بْن صفوان خليع بني سعد) "Hey! Kim ulaştırır benden, domuza bir mektup…" şeklindedir (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, I, Beyrut, M, 1983, s. 291). (çev.)

Dedi ki: Bilâl b. Ebû Bürde Hâlid'in razı edilip hapse atılmasını emretti. Çünkü o tayin edildiği zaman Hâlid b. Safvân'ın onun hakkında, "Yaz bulutu gibidir; az zaman sonra çekilir." dediği kulağına gitmişti. Bunun üzerine Bilâl, "Vallahi [belalar] ona sağanak hâlinde isabet etmeyinceye kadar çekilmeyecek." dedi.

Hâlid şöyle derdi: Bilâl'in evindeki adalet, Ebü'z-Zerd el-Hanefî'nin evindeki kırmızı kibritten [kibrît-i ahmer] daha kıymetlidir. Ebü'z-Zerd, Ferezdak'ın kendisi için sözler söylediği kimsedir. Bununla ilgili haberi daha önce anlattık.

el-Medâinî şöyle dedi: Hâlid b. Safvân emîr Yusuf b. Ömer'in yanına girdi. Tam o sırada Bilâl b. Ebû Bürde işkence görüyordu. Hâlid Yusuf'a, "Allah emîri ıslah etsin; bu Bilâl b. Ebû Bürde b. Ebû Musa'dır." dedi. Ebû Musa berberlik yapardı; bu yüzden usturasıyla [Musa] künyelenmişti. O, Tahefe bt. Demûn ile evlenmişti. Tahefe'nin cildi siyah ve saçları aralıktı. Tahefe Ebû Bürde'nin annesiydi. Demûn, emîrin tayinini kabullenmişti. Emîrin annesi, babasının cariyesiydi. Kadın çarşıya çıktığında insanlar onun saç örükleriyle alay eder ve onun hakkında konuşurlardı. Babası da onu döver ve yaralardı. Bir gün Bilâl şöyle dedi: "Babam, Araplar içinde kendisine denk olan birisiyle evlenmiştir. Bu adamın[164] babası ve amcası ise, Basra halkından özgürlüklerine kavuşturulmuş birer cariyeye âşık oldular. Adamların akrabaları, bunların kendilerini rezil edeceklerinden korkunca onları o cariyelerle evlendirdiler. İşte bu adam [emîr], Ziyâd'ın cariyesinin oğludur. Onun amcasının oğlu da Ma'mer ailesinin cariyesinin oğludur. Bu emîr üç hasletle benden daha faziletli olduğunu düşünüyor: O serbesttir; ben ise esirim. Emîr bana karşı kızgındır; ondanise razıdır. O Hîre'de, doğduğu topraklardadır. Toprak onu tanıyor, o da toprağı tanıyor. O, sahibinin kapısında cesaretle havlayan köpek gibidir."

Hâlid b. Safvân, komutan olan Ebü'l-Cehm'in yanından geçti; Hâlid eşeğinin üzerindeydi. Ebü'l-Cehm ona, "Bu nedir ey Hâlid?" dedi. Hâlid, "Küdâd'ın[165] dişilerinden alınma bir eşektir. İki bacağı birbirine dolaşıktır;

164 Yusuf b. Ömer'i kastediyor.

165 Orijinal metnin hamişinde, "el-Küdâd, bir dağın ismidir" şeklinde bir kayıt vardır.

dış rengi kırmızımtırak bozdur. Yaya olan adamları taşır ve sarp yolları aşar. Ayrıca benim cebbâr ve inatçı olmama engel olur" dedi.

Hâlid şöyle dedi: Beygirler güzellik ve çoluk çocuk içindir. At, istemek ve kaçmak içindir. Develer diyetler ve uzun yola gitmekiçindir. Katırlar ağır yükler içindir. Eşek ise yavaş yürüyüş ve hafif azık içindir.

Hâlid şöyle dedi: "Gece uzandım; tüm gecemi temennilerle geçirdim. Yeşil denizi altın ve gümüşle doldurdum; baktım ki, bana yeterli olan iki kuru ekmek, iki testi ve iki abadır."

Süleyman b. Ali'nin anlattığına göre bir adam bir işe tayin edilmesini istedi. Bunun üzerine Hâlid, "Vallahi bu adam Bahreyn'in ticareti üzerinde bile olsa, onu yürütemez. Üstelik bu işine kötü hasep, kötü edep ve az malını da karıştıracaktır" dedi.

Dediler ki: Bir gün Hâlid b. Safvân, Ravh b. Hâtim b. Kabîsa b. Mühelleb ile karşılaştı. Hâlid dünyadan bahsetti ve onu terk etmeyi [zühdü] anlattı. Sonra Ravh b. Hâtim'e, "Şerefine, ulaştığın rütbene ve Allah'ın dünya malından sana vermiş olmasına rağmen, dünyayı hâlâ coşkuyla talep ettiğini gördüm ey Ebû Halef!" dedi. Ebû Ravh ona, "Ey Ebû Safvân! Beni dünyaya rağbet ettiren ancak, ben genç yaşlarda iken bu kapılardan hangisine geldiysem senin benden önce o kapılarda olduğunu görmemdir. Şu anda sen altmış yaşını aşmışsın ve elde etmediğin büyük bir şey kalmamıştır." dedi. Hâlid b. Safvân şöyle dedi: "Vallahi eğer bunu söylüyorsan yüzün parlaklığı, sırtın kılıcı ve kalbin keskinliği benden gitmiş demektir. O zaman ben çoluk çocuğa ve müreffehliğe, serinletilmiş bir eve, havuzdan doldurulacak su kaplarına ve salıverilmiş perdelere, bende gördüklerinden daha fazla muhtaç durumdayım."

Hâlid bir adamı methetti ve şöyle dedi: "Ne ondan daha sakin kalpli ve inceden inceye araştıran bir kimse gördüm; ne de onun gibi baş tarafı geçmiş bir delilin kuyruğuna yapışan ve onun kadar sözündeki düğümü ve ayıbı daha iyi bilen bir kimse gördüm."[166]

166 Bunun Arapçası şöyledir: (فما رأَيت رجلاً أَسْكَنَ فَوْراً، ولا أَبعَد غَوْراً، ولا آخَذَ بذَنَبِ حُجّةٍ قد تقدم رأسها، ولا أَعلمَ بوَصمْةٍ ولا أُبْنةٍ في كلام منه

Medâinî, Adî b. Fadl'dan rivayet etti; dedi ki: Hâlid b. Safvân şöyle dedi: Tek bir kadınla evlenme ki, o hayızlı olduğunda sende hayızlı olmak zorunda kalmayasın. O nifaslı olduğunda sen de nifaslı olmak zorunda kalmayasın. O bir hastayı ziyaret ettiğinde sen de ziyaret etmek zorunda kalmayasın. O bir akrabayı ziyaret ettiğinde sen de ziyaret etmek zorunda kalmayasın. O hastalandığında sen de hastalanmak zorunda kalmayasın. İki kadınla da evlenme; yoksa iki şer arasında kalırsın. Üç kadınla evlenme; aksi takdirde üç tane saç ayağı arasında kalırsın. Dört kadınla da evlenme; yoksa senin erkekliğini keser, seni yaşlandırır ve seni iflas ettirirler." Bunun üzerine İbn Ribât el-Fukaymî ona, "Allah'ın helal ettiğini tümüyle haram ettin." dedi. Hâlid, "Bundan daha hayırlısı iki çörek, iki temiz elbise, iki testi ve Rahmân'ın ibadetidir." dedi. Hâlid dedi ki: "Vallahi [dünya malından] ancak cennetin kapısını çalmaya yarayacak veya bir muz alabileceğim bir dirhem infak etmek benim hoşuma gider."

Hâlid dedi ki: "Şeytan hilekârlıkla ve tuzak kurarak şüphe ile kandırır ve şehvetle kibirlendirir. Hilekârlıktan yorulduğu zaman kibir ve inatla yeniden hamle yapar."

Hâlid şöyle derdi: "Malı kendisi için yeterli olan bir kimse ne zengin ne de fakirdir. Çünkü felaket geldiği zaman onun yeterliliğini alıp götürür. Malı kendisine yetmeyen bir kimse fakirdir. Malı kendisine yeterli olmaktan fazla olan bir kimse zengindir."

Hâlid şöyle derdi: "Birinizin bir komşusu olsa ve o komşunun evini delmesinden korksa, onun, kendisine bir mal vermek istemeyen ve yaptığı her şeyi yazıyla kayıt altına alan tüccar bir komşusunun olmasından daha iyidir."

Medâinî, Abdullah b. Müslim'den nakletti; dedi ki: Mühelleb ailesinden ve Mesîh b. Havârî el-Atekî ailesinden bir adam Hâlid'in yanından geçtiler. Her iki adam da cimriydiler. Hâlid onlara, "İnin bakalım; vermemeyi müzakere edelim. Vallahi vermemek, vermekten daha zordur." dedi.

Dedi ki: Hâlid hacca gitmek üzere yola çıktı. Malını oğlu Rib'î'ye emanet etti. Ancak oğlu, babası dönünceye kadar malından bolca harcama yaptı. Hâlid şöyle dedi: "Ben malımı oğlum Rib'î'ye bıraktım. Vallahi Rib'î, yaz günü yün içindeki bir güveden daha hızlı çıktı." dedi.

Hâlid b. Safvân şöyle derdi: "Bir kadınla evlenmek isteyen kimse, kavmi içinde aziz, fakat kendi hâlinde zelil olan birisiyle evlensin. Çünkü böyle bir kadını zenginlik terbiye etmiş; fakirlik de ona tevazu kazandırmıştır. Böyle bir kadın komşusuna karşı iffetli, fakat kocasına karşı şakacıdır."

Medâinî, İbrahim b. Mübârek'ten rivayet etti; dedi ki: Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas, Hâlid b. Safvân'a, "İnsanlar kadınlarla çokça ilgilenmeye başladılar. Hangi tür kadınlar daha fazla senin hoşuna gider" dedi. Hâlid şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Benim sevdiğim kadın ne ufak tefek, küçük yaşta birisi olmalı[167] ne de yaşı ilerlemiş birisi olmalı. [168] Benim için güzellik olarak uzaktan iri olması, yakından hoş ve çekici olması yeterlidir. Yukarısı ince, aşağısı da kum tepesi gibi olmalı… Nimetler içinde büyümüş, sonra fakirlik görmüş olmalı. Böylece bolluk onu terbiye etmiş, fakirlik de onu mütevazı yapmıştır. Kocasına karşı sevecen, komşusuna karşı iffetlidir. Bir araya geldiğimizde dünya ehli oluyoruz; ayrıldığımızda ahiret ehli oluyoruz."

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Hafs b. Muâviye b. Amr el-Galâbî şöyle dedi: Hâlid'e, "Ey Ebû Safvân! Sen Basra'nın en gariban kimselerindensin. Sen öldükten sonra sadece cariyelerin ardındanağlamalarını istemem" dedim. Hâlid, "O zaman benim için bir hanım bul." dedi. Ben de "Vasıflarını bana söyle, senin için arayayım." dedim. Hâlid şöyle dedi: "Öyle bir hanım istiyorum ki, kız olsun fakat dul gibi [merhametli] olsun. Ya da dul olsun, fakat kız gibi utangaç olsun. Ne ufak tefek ve yaşı küçük, ne de çok fazla yaşlı olsun. Doğurmuş olmasın ki, sevgisini çocuğa vermesin. Dağılmış bir aileden olmasın ki, sıkıntılarla boğuşmasın. Bolluk içinde yetişmiş olsun; ama sonradan fakirlikle karşılaşmış olsun. Böylece zenginlik onu terbiye etmiş, fakirlik de onu mütevazı yapmış olsun. Benim için güzellik olarak uzaktan iri olması, yakından hoş ve çekici olması yeterlidir. Kavminin içinde orta hâlli ve benden [göreceği] geleneğe razı olması, hasep olarak benim için yeterlidir. Yaşadığım sürece ona ikramda bulunurum; vefat ettiğimde

---

167 Bu cümle ZZ'de (ليست بالصرع الصغيرة) şeklindedir. Arapçada (الصَّـرْعُ) kelimesi "Musârî" (güreşen) manasındadır (bkz. *Mu'cemü'l-Vasît*, (صرع) maddesi). Dolayısıyla bu anlam cümlenin akışına uygun değildir. RK'de ise (ليست بالضَّـرَع الصغيرة) şeklindedir. (الضَّـرَعُ) kelimesi her şeyin ufağı, küçüğü anlamındadır. Biz çeviriyi RK'ye göre yaptık. BAE'de de (الضَّرَعُ) şeklinde geçiyor. Bkz. BAE 7. Kısım 1. Cüz, s. 61. (çev.)

168 Bunun Arapçası (ولا الطاعنة الكبيرة) şeklindedir. Arapçada bir kişinin yaşı ilerlediği zaman onun için (طَعَن فلانٌ في السِّنّ) ifadesi kullanılır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (طَعَن) maddesi) (çev.)

onu varis bırakırım. Bu kadın, nankörce başını semaya kaldırmamalı; morali bozulmuş şekilde, yere de bakmamalıdır." Ben ona, "Ey Ebû Safvân! İnsanlar uzun zamandan beri böyle bir kadın arıyorlar fakat bulmuş değiller." dedim.

Hâlid şöyle derdi: "Eğer lisan olmasaydı insan başıboş bir hayvan veya insan şeklinde bir heykel olurdu."

Heysem b. Adî ve Ebü'l-Hasan el-Medâinî dediler ki: Bir ara Hâlid b. Safvân Basra mescidinde iken, Benî Anber'den bir bedevi onun yanına oturdu. Hâlid yanındaki arkadaşlarına şöyle dedi: "Kadınların en hayırlısı, yaşında tecrübeli olmuş ve görüşü sağlamlaşmış bir hanımdır. Karnı ince, endamı uzun, boynu güzel ve kalçası büyük olandır. Gıdıklayarak oynaşmak suretiyle arkadaşını hoşnut eder." Bunun üzerine bedevi olan Anberî, "Sen görüşü sağlamlaşmış olan kadını bırak ve toy olanına bak; yani tecrübesiz ve ne istendiğini bilmeyen genç kıza…" dedi ve şu şiiri okudu:

Eğer evlenecek olursan, ey Ebû Safvân!
Yakasız önlüklü ve izarlı olan insanların kızlarıyla evlen.
İri bir kalçası ve boğumlu bir karnı olan kızlarla…
Büyük ve kalın karınlı kâse gibi iri yarı ve arsız[169] *olmayan…*
Sen beyefendisin, eğer elde edersen böyle bir kadını;
Bırak bunun dışındakileri, ürkütülmüş bir mazlum gibi…
Haddi aşmış olur, zarafeti bozan bir kadın;
Ve artık elde tutulamaz kadınlardan biri olur…
O artık bir eştir; eğer saldırırsa, bir ağaçlık aslanı gibidir;
Eğer korkudan sakinleşirse, onda bir dargınlık söz konusudur.

---

169 "Arsız olmayan" ifadesinin RK'deki karşılığı (غَيْرُ مُنَوَّرٍ)'dir. Bu kelime hem "Kötülük yapmaktan çekinmeyen, arsız" hem de "sihirbaz" manalarına gelmektedir. Rivayete göre sihirbaz bir kadın vardı; adı (نُورَةُ) idi; bu kelime asıl itibariyle Arapça değildir. Onun gibi sihirle meşgul olanlara (مُنَوِّرٌ) deniliyordu (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (نور) maddesi). Dolayısıyla (غَيْرُ مُنَوَّرٍ) ifadesi "sihirbaz olmayan" anlamındadır. Zeyd b. Küsve'den gelen bir diğer rivayete göre ise, bir adam bir kadına âşık olmuştu; geceleyin kadının yanına gidip onunla buluşuyor ve onu aydınlatıyordu. Kadını ondan uzaklaştırmak isteyen birileri kadına, "Filanca adam seni aydınlatıyor" dediler. Kadın onu kendisinden uzaklaştırmak için eteklerini kaldırıp adamı öyle karşıladı ve "Ey aydınlatıcı adam! Al sana" (يا مُتَنَوِّراً هاه) dedi. Adam kadının eteğinin altındakileri görünce şaştı kaldı ve (فبئسما أرى هاه) "Ne kötü şeyler görüyorum be!" diyerek kadından uzaklaştı. Bu (يا مُتَنَوِّراً) sözü, çirkin bir işi yapmaktan çekinmeyen arsız ve utanmaz kişiler için bir darb-ı mesel oldu (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (نور) maddesi). Buna göre (غَيْرُ مُنَوَّرٍ) ifadesi, "utanmaz ve arsız olmayan kişi" anlamındadır. (çev.)

Hâlid şöyle derdi: "Eğer mürüvvetin taşınması kolay ve ücreti az olsaydı, kötüler bir gece bile bu işi kerim [cömert] insanlara bırakmazlardı. Fakat mürüvveti taşımak ağır bir iştir ve ücreti yüksektir. Bu yüzden kerim insanlar onu tercih etmişler ve kötüler ondan sıkılmışlar."

Medâinî dedi ki: Bir kadın Hâlid b. Safvân'a, "Sen yakışıklı bir adamsın." dedi. Hâlid şöyle dedi: "Sen bunu nasıl söylersin? Vallahi bende güzelliğin ne sütunu, ne ridası ne de bornozu vardır. Güzelliğin sütununa gelince o uzunluktur; ben ise uzun değilim. Ridasına gelince, o beyazlıktır; oysa ben beyaz değilim. Bornozuna gelince, o saçın siyahlığı ve kıvırcık olmasıdır; oysa ben kel bir adamım. Ancak bana, 'Sen tatlı bir adamsın' de."

Hâlid Ferezdak'la şakalaşırken, "Ey Ebû Firâs! Sen 'Kadınlar onu görünce kendilerinden geçip hayran kaldılar ve ellerini kestiler'[170] ayetinde ifade edilen kişilerden değilsin." dedi. Bunun üzerine Ferezdak, "Ey Ebû Safvân! Sen de kızların babalarına, 'Babacığım, onu ücret karşılığı yanında tut; çünkü ücret karşılığı tutabileceğin güçlü ve güvenilir kimselerin en iyisi bu olacaktır'[171] dediği kişilerden değilsin." dedi.

Hâlid bir adamdan söz etti, sonra şöyle dedi: "Allah onun tabiatını hatadan korumuş ve yolunu doğrultmuştur. Nimet kimi kuşatır ve itaat edersе, onu bazen vakar sahibi yapar bazen de zelil eder."

Hâlid şöyle derdi: "Mizah ahmakların sövgüsüdür. Ancak, adamı mecliste asık suratlı olmaktan çıkarıp onu güler yüzlü yapan şakaların bir zararı yoktur."

Hâlid bir adama, "Allah babana rahmet etsin; o cemal yönünden gözleri, beyan açısından da kulakları ağırlıyordu." dedi. [172]

Hâlid dedi ki: Şam'a vardım ve bir hamama girdim. Abdülmelik'in hizmetkârı Ebû Mihcen de benimle birlikte hamama girdi. Ancak ben onu tanımıyordum. Ebû Mihcen, "Bizi mahlûkatından birçok kimseye üstün kılan Allah'a hamd olsun." dedi. Ben ona, "Yeryüzünde adam olup da sen-

170 Yûsuf, 12/31.

171 Kasas, 28/26.

172 Şunu demek istiyor: "Senin babanı görenler ona bakmaktan kendilerini alamıyorlardı. Konuşmasını dinleyenler de adeta kendilerinden geçiyorlardı. (çev.)

den üstün olmayan hiç kimse yoktur." dedim. Ebû Mihcen, "Sen kimsin?" dedi. Ben de kendimi tanıttım. O benden önce hamamdan çıktı ve bir hizmetçisine emredip beni beklemesini söyledi. Hamamdan çıktığımda hizmetçi beni alıp onun evine götürdü. Ebû Mihcen evinde bana ikramda bulundu, bana yakınlık gösterdi ve ihtiyaçlarımı karşıladı.

Hâlid konuşurken hatalı sözler söylerdi. Kendisine, "Sen biraz nahiv okusaydın…" denildi. Bunun üzerine Hâlid, "Kelamın irabını kaybedip de dilimin kesilmesinden korkuyorum." dedi. Yine denildiğine göre Hâlid, "Nefsimi iraba kaptırıp dilimin [tamamen] kesilmesinden korkuyorum." demiş.

Dedi ki: Hâlid bir adamın, şairin aşağıdaki beytini okuduğunu işitti:

Nefis sana, adamların ellerinin kuşattığına,
Tecrübe et, muktedir olduğunu söyleyince.

Hâlid bunu duyunca, "Hayır vallahi onu tekzip et" dedi.

Bir gün Ebü'l-Abbas es-Seffâh, "Bana Hâlid'i getirin." dedi. Hâlid yanına girince ona şöyle dedi: "Kuşkusuz sen hilafete getirilmiş bulunuyorsun. Doğrusu sen onun ehli ve olması gereken kişiydin. Hakkın sahnelerinde hakka riayet ettin ve onu yoluna koydun. Hakkın ön gördüğü adaletle düşüncenden, adaletinden, edebinden ve meclisinden herkese bir şeyler verdin. Adeta sanki sen herkesten idin; ya da sen hiç kimseden değildin." Hâlid'in sözü Ebü'l-Abbas'ın hoşuna gitti ve ona bir miktar mal verilmesini emretti.

Hâlid şöyle dedi: Hişâm b. Abdülmelik'in yanına gittim; onun süt içmek için çöle gittiğini gördüm. Bu olay, baharın bollukla dolu olduğu, yağmurların art arda geldiği, yerin güzelliklerini ve her türlü ziynetlerini çıkardığı bir yıldaydı. Yeryüzü adeta serilmiş halılar ve serilmiş keten elbiseler gibiydi. Toprak adeta kâfur gibi [kokuyordu]. Üzerine bir şey atsan toprağa bulanıp kirlenmezdi. Hişâm b. Abdülmelik için, kumaşı Yusuf b. Ömer tarafından Yemen'den getirilmiş çadırlar kurulmuştu. Çadır, tıpkı yerden çıkarılan altın gibi parlıyordu. Mesleme beni ona anlattı; o da bana haber yolladı; yanına girdim. Bir de ne göreyim; altında dört tane işlenmiş süslü döşek ve [arkasında] onlar gibi işlenmiş yastıklar vardı. Üzerinde ipek

karışımı bir cübbe, başında da yine ipek karışımı bir sarık vardı. Onun için bir dua tekrarladım; oturmam için izin verilene kadar ayakta kaldım. Sonra beni konuşturmak ister gibi bana baktı. Bunun üzerine şöyle dedim: "Ey Müminlerin Emîri! Allah nimetlerini senin için tamamlasın ve belalarını senden uzaklaştırsın. Bu öyle bir makamdır ki, Allah bu makamla bana verilen emri tezyin etmiş; kıymetimi ve anılmamı yüceltmiş ve yayılmamı hoş yapmıştır. Çünkü Allah Müminlerin Emîri'nin yüzünü bana gösterdi. Buradaki oturuşumda Allah'ın, kendisini üstün kıldığı konusunda Müminlerin Emîri'ni uyarmaktan kendim için daha güzel bir mükâfat görmüyorum. Ta ki Müminlerin Emîri, Allah'ın ona verdiklerine hamd etsin. Ayrıca daha önce yaşamış olan hükümdarlardan birisinin konuşmasından daha etkileyici bir vaaz da bilmiyorum; eğer Müminlerin Emîri izin verirse onu anlatacağım."

Hişâm b. Abdülmelik hemen oturduğu yerde doğruldu ve "Anlat ey İbnü'l-Ehtem" dedi. Ben de şöyle dedim: "Eski zamanlarda bir hükümdar varmış; yaşın gençliği, gençliğin zekâsı, bünyenin sıhhati, malın çokluğu ve devletin genişliği onun için bir araya gelmişti. Kendisi Havarnak[173] sarayındaydı. Bir gün saray balkonuna çıktı ve kendisi için bir araya getirilenlere baktı; çok hoşuna gitti. Hükümdar çevresindekilere, "Benim gibi kendisine çokça [bolluk] verilen birisini bilir misiniz?" dedi. İnsanlar sustular. Ancak içlerinde incileri taşıyanlardan bir adam vardı. Ayağa kalktı ve "Eğer izin verirsen konuşacağım." dedi. Hükümdar, "Söyle" dedi. Adam, "Ne dersin? Sence Allah'ın senin için bir araya getirdiği bu şeyler senin midir ve hiçbir zaman senden ayrılmayacaklar mıdır, yoksa senden öncekilere ait olup onlardan ayrılıp sana gelmiş ve yine senden de ayrılıp gidecekler midir?" dedi. Hükümdar, "Hayır, kuşkusuz onlar benden öncekilere ait şeylerdir ve benden de ayrılıp gidecekler." dedi. Adam, "Ben senin, ancak lezzeti kendisinden kaybolmuş fakat yorgunluğu kalmış bir şeye meftun olduğunu görüyorum. [Unutma ki], bu şeylerle az kalacak ama onlar sebebiyle uzunca hesaba çekileceksin." dedi.

Bunun üzerine hükümdar ağladı ve "Kaçış nereye ve sığınılacak yer neresi?" dedi. Adam, "Sen ya devletinde kalır ve Rabbine itaatle amel işlersin

173 Havarnak (الخورنق) Hîre'nin en meşhur saraylarından biriydi.

ya da üstüne bir çul atar, bir dağa sığınır ve ecelin gelinceye kadar Rabbine ibadet edersin. O zaman senin için ölümsüz bir hayat, hastalıksız bir sıhhat olacaktır." dedi. Bunu duyan hükümdar üzerine bir çul atıp vefat edinceye kadar dağlarda ibadet etmeye başladı."

Hâlid b. Safvân dedi ki: Ben ayrıca Hişâm b. Abdülmelik'e Adî b. Zeyd el-İbâdî'nin şu şiirini de okudum:

Nerede, kralların kisrası Nüşirevân?
Ya ondan önceki Sâbûr[174] *nerede?*
Ya Hadr[175] *şehrinin hükümdarı nerede? Onu bina etmişti ya!*
Ve toplanırdı onun için, Dicle ile Habur'un gelirleri…
Affetmedi onu dehrin hadiseleri,
Devleti zail oldu ve bugün metruktur kapısı…
Düşündü bir gün, Havarnak'ın sahibi;
Ve balkondan bakıverdi bir gün; hidayet için düşünmek lazım.
Sevindirmişti onu, topladıkları ve sahip olduğu şeylerin çokluğu; [176]
Ve deniz genişlemişti önünde ve köşkler. . . [177]
Döndü hatasından, basiretli bir şekilde ve şöyle dedi:
Devam etmez ölüme dek, yaşayan birisinin arzusu;
Sonra kurtuluştan, devletten ve liderlikten sonra;
Örttü onları, şuradaki kabirler…
Sonra sanki kurumuş yaprak oluverdiler;
Alıp götürdü onları, Saba rüzgârı ve kasırgalar…

Bunun üzerine Hişâm b. Abdülmelik ağladı ve hıçkırmaya başladı. Sonra kızmış gibi ayağa kalktı; meclisinde oturanlar da kalktılar. Onun kapıcısı bana, "Be adam! Ne kadar da yordun adamı! Sen kötülük kazandın kuşkusuz. Müminlerin Emîri, kendisiyle konuşmak, onu sevindirmek ve

---

174 "Sâbûr" birkaç tane İran hükümdarına verilen bir isimdir. Buradaki Sâbûr'dan maksat, Miladî 310-379 yılları arasında yaşayan ve "Zül-Ektâf" adıyla bilinen 2. Sâbûr'dur (bkz. *Şerhu Dîvâni Zeyd b. Adî*, Tahkik: Muhammed b. Cebbâr el-Mua'ybid, Irak Kültür Bakanlığı yayını, Bağdat, 1965, s. 87). (çev.)

175 Araplar el-Hadr şehrinin krallarına "ed-Deyzen" diyorlardı. 1984 yılında Bağdat'ta, Fuâd Sefer ve Muhammed Ali Mustafa tarafından, ed-Deyzen hakkında bazı arkeolojik çalışmalar yapılmıştır.

176 ZZ'de bu beyit (سَرّع جمعُهُ وكثرة ما يملك.... والبحر معرضا والسدير) şeklindedir. Oysa RK'de ve Zeyd b. Adî'nin *Dîvân*'ında bu beyit (سَرّه جمعُهُ(أو ماله) وكثرة ما يملك.... والبحر معرضا والسدير) şeklindedir. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

177 "Köşkler" diye tercüme ettiğimiz "es-Sedîr" (السدير) kelimesi, Nu'mân'ın el-Hîre'deki sarayının adıdır (bkz. *Şerhu Dîvâni Zeyd b. Adî*, s. 89.). (çev.)

onu eğlendirmek için seni çağırdı. Üstelik ondaki hastalık sebebiyle hoşuna gitmeyen bir şeyi görmemek ve duymamak için tek başına buraya gelmiştir. Onun nefsine ölümü hatırlatarak ve yaşamı onun için hüzünlendirerek ne diye ona düşmanlık yapıyorsun?" dedi.

Dedi ki: Hoşlanmadığım bir şeyin beklentisi içinde kalarak birkaç gün daha orada kaldım. Şamlılar benim için, "O Halife'yi kızdıran ahmak Iraklı nerede?" demeye başladılar. Hişâm da, "Ey Mesleme! Sen hep hoşlanmadığım şeyleri bana getirirsin" demeye başladı. Sonra kapıcı benimle karşılaştı ve "Müminlerin Emîri senden söz etti ve 'Allah İbnü'l-Ehtem'den razı olsun' dedi; sana iyilikte bulundu ve dönmen için izin verdi." dedi.

Bir adam Hâlid'den bir şey istedi; Hâlid ona bir dirhem verdi. Dilenci adam, "Fesübhanallah! Bana yalnız bir dirhem mi veriyorsun?" dedi. Hâlid, "Ey ahmak! Bir dirhemin on dirhemin onda biri olduğunu, on dirhemin de yüzün onda biri olduğunu, 100 dirhemin de binin onda biri olduğunu ve 1.000 dirhemin de bir Müslümanın diyetinin onda biri olduğunu bilmiyor musun?" dedi.

Hâlid b. Safvân dedi ki: Hişâm b. Abdülmelik'in yanına gittim. Bu gidişim, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'yi azlettikten sonraydı. Onu, suyu topuklara kadar gelen bir havuzun içinde, bir iskemlede oturmuş hâlde buldum. Bana bir iskemle istedi; onun yukarısında oturdum. Sonra bana sorular sordu ve ben onunla uzun uzadıya konuştum. Sonra Hişâm birden başını kaldırıp [Hâlid el-Kasrî'yi kastederek], "Ey Hâlid! Nice Hâlidler vardı ki, senin oturduğun yerde oturuyordu. Senden daha fazla benimle kalbî alakaya sahip ve senden daha fazla bana sevimliydi." dedi. Ben de "Ey Müminlerin Emîri, senin ondan sıkılmazsın; onun suçlarını affetsen…" dedim. Bunun üzerine Hişâm, "Ey Hâlid! Kuşkusuz Hâlid [el-Kasrî] şımardı ve sıktı; hızlı hareket etti ve yordu; dönmek isteyen için de dönüş yolu bırakmadı." dedi.

Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Üseyd mağlup bir şekilde Ebû Füdeyk'ten kaçıp Basra'ya geldiğinde Hâlid b. Safvân ona şöyle dedi: "Bizi sana tercih eden ve seni bize tercih etmeyen Allah'a hamd olsun. Sen şehit olmak konusunda çok hırslıydın fakat Allah, şehrimizi seninle güzelleştirmek, yalnızlığımızı ünsiyete çevirmek ve kederlerimizi gidermek için buna engel oldu."

Medâinî, Hafs b. Muâviye'den, o da Hâlid b. Safvân'dan şöyle dediğini nakletti: "Ey cariye! Bize biraz peynir getir; o hem iştahı açar hem de mideyi güçlendirir. Peynir Arapların sodasıdır." Câriye, "Ondan yanımızda bir şey yok." dedi. Bunun üzerine Hâlid, "Önemli değil; kuşkusuz bildiğin gibi, peynir dişleri keskinleştirir; ishali önler, karnı kabız yapar ve ağız kokusunu giderir. Peynir, hâlâ zimmet ehli tarafından yapılmaktadır." dedi.

Dedi ki: Hâlid peynir yiyen bir adamın yanından geçti. Hâlid, "Onu yeme! Çünkü peynir girişi rahatlatır ama çıkışı zorlaştırır." dedi. Daha sonra bir adam Hâlid'in peynir yediğini gördü. Hemen, "Ey Ebû Safvân! Sen bizi onu yemekten nehyetmedin mi?" dedi. Hâlid, "O şehveti kırar ve ekmek yedirir; o Arapların sodasındandır." dedi.

Bir gün Mesleme b. Abdülmelik Hâlid'e, "Bana Hüseyn'den[178] haber ver" dedi. [179] Hâlid şöyle dedi: "O insanlar içinde, gizli hâlleri açık hâllerine ve açık hâlleri gizli hâllerine en çok benzeyen biriydi. Emredilenlere en fazla riayet eden ve nehyedilenleri en çok terk edendi. Nefsine en fazla hâkim olan birisiydi. Devletin işinde bir gün çalışmadı ve ticaret yapmak için çarşıda görülmedi. İnsanların ellerindeki dünyalıklarına muhtaç değildi; ancak insanlar onun yanındaki dinin emirlerine muhtaçtılar." Bunun üzerine Mesleme, "Bir kavim, aralarında bulunan bunun gibi birisini nasıl helak eder!" dedi.

Bir gün Mesleme b. Abdülmelik Hâlid'e, "Bana Ahnef'ten haber ver." dedi. Hâlid, "İstersen onun üç hasletini, istersen iki hasletini, istersen de bir tek hasletini sana haber vereyim." dedi. Mesleme, "Bana onun üç hasletini haber ver" dedi. Hâlid, "O cahil değildi; müfsit değildi; kendisine haktan bir şey geldiği zaman başından defetmezdi." dedi. Mesleme, "Peki,

---

178 Hüseyn b. Ali'den.

179 ZZ'de bu ibare, (أخبرني عن الْحَسَن) şeklindedir. RK'de ve BAE'de ise bu kayıt, (أخبرني عن الحُسَيْنِ) şeklindedir. Hadis rivayetlerinde geçen ve arkasında nispeti zikredilmeyen "Hasan" ifadesi genelde Hasan el-Basrî için kullanılmaktadır. Halid b. Safvân'ın sözlerindeki nitelemeler tamamen Hasan el-Basrî'ye ait görünüyor. Şu var ki, rivayetin sonunda Mesleme'nin, Hâlid'i dinledikten sonra söylediği "Bir kavim, aralarında bulunan bunun gibi birisini nasıl helak eder!" şeklindeki sözü, ZZ'de zikredilen şahsın Hasan el-Basrî olmadığını güçlendirmektedir. Çünkü Hasan el-Basrî H. 110 tarihinde kendi eceliyle vefat etmiştir. Öte yandan, Hasan b. Ali, birileri tarafından zehir verilerek öldürülmüş olsa bile açık bir şekilde ve linç edilerek öldürülmemiştir. Bu yüzden çeviriyi RK'ye göre yaptık. Çünkü insanlar tarafından öldürülen, Hüseyn b. Ali idi. Bununla beraber Mesleme'nin sorusu ile Hâlid b. Safvân'ın sözleri arasında bir çelişki vardır. (çev.)

iki hasleti neydi?" dedi. Hâlid, "O her zaman hayır işler ve kötülükten sakınırdı." dedi. Mesleme, "Peki, tek olan hasleti neydi?" dedi. Hâlid, "O, insanlar içinde en fazla nefsine hâkim olan biriydi." dedi.

Basra'nın yöneticilerinden biri Hâlid'e, "Bize Ahnef'i anlat." dedi. Hâlid, "Eğer istersen onun hakkında bir ay konuşabilirim; istersen on gün, istersen de sözü kısa tutabilirim." dedi. Yönetici, "Sözü kısa kes." dedi. Hâlid, "O, insanlar içinde en fazla nefsine hâkim olan biriydi." dedi.

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O Ali el-Kureşî'den rivayet etti; dedi ki: Hâlid şöyle derdi: "İyiliğini, fuhuş işleyen, ahmak olan ve cimri olan bir adamın yanında zayi etme! Çünkü fâhiş adam, ondan korktuğun için bunu yaptığını düşünür. Ahmak ise, kendisine yapılan iyiliği anlayacak kadar arif değildir. Cimri adam ise, ekin bitmeyen çorak bir topraktır. Bitse bile, ekini gelişme göstermez ve artmaz. Fakat kerim [cömert] bir adam gördüğün zaman onun yanında kendin için bir el oluştur ve iyilik ek; sonunda teşekkür biçersin. Ben buna kefilim ve garanti veririm."

Medâinî, Abdullah b. Selm'den rivayet etti; dedi ki: Hâlid, Mühelleb ailesinden söz eder ve şöyle derdi: "Kuşkusuz nimet memleketlerde dolaşıp duruyor. Mühelleb ailesine ulaştığı zaman itminan bulur [sükûnete erer]."

Hâlid, Şebîb b. Şeybe'den söz ederken, "Şebîb'in gizlide dostu yok, açıkta da düşmanı yok." derdi.

Hafs b. Muâviye b. Amr el-Galâbî, Ahvâz'a gelmek istedi. Hâlid'e, "Bana tavsiyede bulun." dedi. Bunun üzerine Hâlid, "Allah'tan kork ve alışverişin güzel olsun![180] Ayrıca Kur'ân okumayı ihmal etme! Çünkü Kur'ân kalpteki hastalıklara şifadır. Sakın şamatacı, ayıplayıcı, lanet okuyucu ve gıybet edici olma! Konuşmalarında sadece cevap veren ol! Çünkü seni tanımayan bir kavme gidiyorsun. Onlara ne götürürsen, seni onunla tanır ve ona nispet ederler." dedi.

Bana Medâinî ve Heysem b. Adî anlattılar. Onlar Avâne'den rivayet ettiler; dedi ki: Bilâl b. Ebû Bürde, Hâlid b. Safvân ve diğerleri Basra'ya

180 Bu cümlenin Arapçası (ولتحسن سيمتك) şeklindedir. ZZ'nin dipnotunda ise, "Orijinal yazma metin hamişinde (ولتحسن سمتك) şeklinde bir kayıt vardır" denilmektedir. Çeviriye esas RK'de böyle bir kayıt yoktur. Bununla beraber kelimenin (سمتك) değil (سيمتك) olması daha doğrudur. Çünkü (السِيمَة) ve (السُومَة) kelimeleri lügatte alış-veriş manasındadır ve siyaka daha uygundur. (çev.)

doğru yol alırlarken Bilâl b. Ebû Bürde Hâlid b. Safvân'a, "Nümeyrî'nin [Hâlid'in devesi] çıkardığı toz sana ağır mı gelmeye başladı?" dedi. Hâlid şöyle dedi: "Ah! Az daha kalbimi parçalıyordun; vadilerin kurbağalarına, Basra'nın sıcaklığına ve denizin med ve cezirine yaklaştığımız zamanı mı kastediyorsun? Vallahi bana göre o, hazımsızlıktan sonra ve hacamat günlerinde Teyâzerîtûs'u[181] sıcak bir su ile içmekten daha ağırdır."

Yemenli bir adam Haccâc'ın kapısında Hâlid b. Safvân ile övünme yarışına girdi. Hâlid, "Gönderilmiş peygamber ve beklenen halife bizdendir; indirilmiş kitap bizdedir. Ayrıca yüzün çevrildiği ev de bizimdir." dedi.

Medâinî dedi ki: Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas Hâlid'e, "Bir kavmin peygamberi vefat ediyor da, ihtilaf etmeden defnedilmiyor; bu sizce acayip değil mi?" dedi. Hâlid şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Bundan daha acayibi vardır; Allah Âdem'i kendi eliyle yarattı; onu cennetine koydu; istediği şekilde cennetten yiyordu. Sadece bir ağacı onun için yasakladı; onu düşmanından sakındırdı ve 'Sakın seni cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun'[182] dedi. Ama Âdem cennetten yüz çevirdi; yasaklanan ağaçtan yedi ve hataya düştü. Sonra Allah tövbesini kabul etti."

Medâinî, Ebû Muhammed b. Sa'd'dan[183] rivayet etti; dedi ki: Hâlid, Mekke'de, Abdüddâr oğullarından [el-Abderî] bir adamın yanında oturmuştu. Adam, "Sen kimsin?" dedi. Hâlid, "Benî Ehtem'den Hâlid b. Safvân'ım" dedi. Abderî adam, [Hâlid'in isminde yer alan kelimelerin lügat manalarına dikkat çekerek] "Ey Hâlid! Bana öyle geliyor ki, sen ebediyen ateşte kalacak birine benziyorsun. Üstelik sen Safvân'ın oğlusun. Allah da "Üzerinde toprak bulunan bir kaya…"[184] (صفوان عليه تراب) diyor. Ayrıca sen Ehtem'in çocuğusun. Kesinlikle sahih olan, ehtem olandan daha hayırlıdır" dedi. Bunun üzerine Hâlid, [aynı üslupla], "Ey Abdüddâr'ın kardeşi! Hâşim seni ezdiği, Ümeyye seni ittham ettiği, Mahzûn burnuna halka taktığı ve Cumah seni alt ettiği hâlde sen

181 et-Teyâzerîtûs (التياذريطوس) bir tür içecektir. Ancak en geniş lügatlerde bile bununla ilgili bir kayda rastlamadım.

182 Taha, 20/117.

183 Orijinal metinde de bu rivayet bu şekildedir. Oysa İbn Sa'd'ın *Tabakat*'ında Hâlid b. Safvân'la ilgili bir terceme yoktur. Bu hikâye *Buğyetü't-Taleb*'de yer alan Hâlid b. Safvân'ın tercemesinde yer almaktadır. Orada daha fazlası da vardır. (bkz. *Buğyetü't-Taleb*, s. 3049-3050)

184 Bakara, 2/264.

hâlâ konuşuyor musun?[185] Sen Kureyş'in kapısının kölesisin. (فأنت عَبْدُ دارِ قريشٍ [Abderî] Girdikleri zaman kapıyı açar, çıktıkları zaman kilitlersin" dedi.

Bana Medâinî anlattı. O Ebû İshak b. Fâid'den nakletti; dedi ki: Hafs b. Muâviye, Ervâ bt. Hâlid'i istedi. Hâlid, "Ben onu sana uygun görmüyorum; seni de onun için uygun görmüyorum. Çünkü sen çok kadın boşayansın ve kadınlara değer vermiyorsun. Bu da [Ervâ] keskin dillidir; bu durumda anlaşamazsınız." dedi.

Hâlid dedi ki: "[Verme] ehli olmayan kişilerin yanında ihtiyaç talebinde bulunmayın. Ayrıca zamansız da istemeyin ve hakkınız olmayanı talep etmeyin. Çünkü hak etmediğini talep eden kimse mahrumiyeti hak eder."

Dediler ki: Hâlid Kûfe ehlinden bir adamla övünme yarışına girdi. Hâlid şöyle dedi: "Aşağısı kamış, [186] ortası kayın ağacı, yukarısı da hurmadır. Ona gelen mutlaka isteyerek gelmiş, ondan çıkan da mutlaka istemeyerek çıkmıştır."

Hâlid kölesine, "Bizim için muz satın al. Ancak aldığında ne yeşil ve sert olanını, ne de solgun ve siyah olanını al." dedi. Kölesi muz satın alıp ona getirdi. Hâlid, "Senin ondan yemediğini bilmiş olsaydım sana bir tane yedirirdim" dedi.

Hâlid şöyle derdi: "Size tavsiyem, para kazanın ve muhafaza edin. Çünkü para insana yumuşak beyaz elbise giydirir; cermuk[187] yedirir ve insanın yüzünü dilenmekten muhafaza eder."

Hâlid bir ödül aldığı zaman dirheme şöyle derdi: "Vallahi uzun zaman kayboldun; memleketlerde ve yastıkların altına girdin. Vallahi senin uykunu uzatacak ve yere yatışını devam ettireceğim."

Hâlid Yahya b. Habîb'e, "Senin yanında bir tay var mıdır?" dedi. Yahya, "Yanımda iki tane vardır." dedi. Bunun üzerine Hâlid, "Ben emelinin bunun gerisinde, zühdünün ise bunun üstünde olduğunu düşünüyordum." dedi.

---

185 (هشم) ezmek, un-ufak etmek, (أمت) itham etmek, (خزم) devenin burnuna halka tamak, (جمح) altetmek manlarına gelmektedir. (çev.)

186 Orijinal metnin hamişinde, "Basra'nın aşağısı" şeklinde bir kayıt vardır.

187 el-Cerâmika'nın yediği lezzetli bir yemek türü (bkz. el-Beşbîşî, *Câmi'u'l-Arîb*, Kahire, 1955, s. 77-88.)

Hâlid, Abdullah b. Hakîm b. Ebû Ümeyye b. Âs es-Sekafî ile tartıştı. Abdullah ona, "Ben Beydâ es-Sekafiyye'nin oğluyum." dedi. Hâlid ise, "Onun beyazlığı yolu gösteriyordu." dedi.

Dediler ki: Hâlid Şebîb b. Şeybe'nin Vâsıt'ta konuştuğunu dinledi. Şebîb güzel konuştu. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi: "Nefsim bana, "Biz öyle bir aileyiz ki, yerine birisi geçmeden bizden bir hatip vefat etmez." dedi.

Hâlid b. Safvân, "Zayıfların bedduasından sakının" der ve Amr b. Ehtem için şu şiiri okurdu:

Eğer sen mazlumun hakkına talip isen, itimat et, [188]
İnsanların sığınağına… Ayrıca aciz ve zayıflardan sakın…

Hâlid şöyle derdi: "Allah'tan başka sığınağı olmayan bir mazlumun hakkını isteyen kadar beni öfkelendiren birisi yoktur."

Hâlid, "Belagat, lisanın hafif olması ve hezeyanın çokluğuyla değil fakat mananın isabetiyle ve delile yönelmekle olur." dedi.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas Hâlid b. Safvân'a, "Süleyman b. Habîb'i yakaladığımızı biliyor musun?" dedi. Hâlid, "Nerede?" dedi. Ebü'l-Abbas, "Bir kuyuda bulundu" dedi. Bunun üzerine Hâlid b. Safvân, "Bu öyle birisi ki, dans ederek çıktı; kafese girdi ve sonunda boynu kırılarak yakalandı." dedi.

Hâlid b. Safvân şöyle dedi: "Bir adam sırf bana ikramda bulunmak için yanıma gelir de ben onun hakkını tanımaz mıyım? Tanımadığım takdirde, güzel ahlakla kötü ahlakı birbirine karıştırıyorum demektir."

Bir gün Hişâm b. Abdülmelik Hâlid'e, "Bana nasihat et, fakat kısa tut" dedi. Hâlid, "Sen ey Müminlerin Emîri, halkın üstündesin; Allah seni bu şekilde yaratmıştır ve senin üstünde sadece Allah vardır. Üstelik sen Allah'a döneceksin." dedi.

---

188 Bu mısranın Arapçası (إذا كنت مرتاد الظلامة فاعتمد) şeklindedir. Bu mısrada geçen (مرتاد) kelimesi (الطالب) manasındadır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عنس) maddesi.). (çev.)

Hâlid b. Safvân, "Übülle[189] kadar yakın mesafeli, suyu tatlı ve ibadet eden bir insanı gizleyebilen bir yer görmedik." dedi. Bunun üzerine Dürüst b. Ribât, "O zaman neden Mekke'ye gitmek için develerin koltuklarına vurulur?" dedi.

Bir gün Hâlid bir konuşma yaptı ve güzel konuştu. Orada oturanların bir kısmı onu tebrik ettiler. Bunun üzerine Hâlid, "Vallahi [mahcubiyetimden] dilsiz olmayı arzu ettim." dedi.

Bir adam Bilâl [b. Ebû Bürde]'nin yanında Hâlid'le tartıştı. Adam, "Sen her gün beni ayıplıyorsun." dedi. Bilâl de "Sen de onu ayıplıyorsun. Bu ikinizin de [ortak] günahıdır." dedi.

Bir gün Hâlid bir kavmin yanından geçti. Onlar, "Yanımızda otursan…" dediler. Hâlid, "Ancak ihtiyaçlar giderildikten sonra oturulur." dedi.

Bir gün bedevi bir adam konuştu. Hâlid'e, "Neden onunla konuşmuyorsun?" denildi. Hâlid, "Biz onları nasıl düzeltebiliriz ki? Biz ya onlara anlatırız ya da değiştiririz. Onlar ise ancak kökleriyle değişirler." dedi.

Hâlid şöyle derdi: "İhtiyacın yerine getirilmemesi, onu ehli olmayandan talep etmekten daha hayırlıdır. Kötü nesil, musibetten daha şiddetlidir."

Hâlid, "İhsan inkâr edildiği [nankörlük yapıldığı] zaman başa kakmak güzel olur" dedi.

Hâlid şöyle dedi: "İçkiyi seven bir oğlumun olması, bana eti seven bir oğlumun olmasından daha sevimlidir. Çünkü eti seven ne zaman ararsa bulabilir; oysa içki bazen tükeniyor."

Bir adam Hâlid'e, "Seni seviyorum" dedi. Hâlid, "Beni neden sevmeyeceksin ki? Üstelik sen ne benim amcamın oğlu, ne komşum ne de bir sanatta ortağımsın." dedi.

Dediler ki: Hâlid, Hafs b. Muâviye'ye şöyle dedi: "Bürrü Meysân'dan getirilen cariyeler ve Hulvân'dan getirilen Sinâb sosu, [190] aralarında da Kesker'den getirilen, gözleri kapanıncaya kadar yağlanan ve derisi etinden kuruyup ayrılmış olan bir tavuğa ne dersin ha?" Hafs, "Evet, vallahi iyi olur."

189 Übülle, Basra'ya dört fersah uzaklıkta bir beldedir.

190 Hardal tohumundan ve kuru üzümden yapılan bir çeşit sos.

dedi. Hâlid, "Vaatleşme yerin, Cumartesi günü bostan olsun." dedi. Dedi ki: Cumartesi günü bostana geldim. Hâlid ekmekçisini çağırdı; üzerinde, anlattığı şeyler bulunan bir sofra getirdi. Sofra yere konulunca bir de ne görelim; bir bedevi adam izinsiz olarak çıkageldi. Ya da şöyle dedi: Bir de ne görelim; bostandaki sazlığı seyrelten bir adam çıkageldi ve içeri girdi. Hâlid onun geldiğini görünce, "Vallahi üzerimize gelen bu fırsatçı adam benim için, sıcak yaz günlerinde, fesada uğramış bir mideyle, hacamattan sonra iki ağaç kavununun suyunu içmekten daha zordur. Sofrayı kaldır ey çocuk." dedi. Dedi ki: Ben sofrayı görmedim. Deniliyor ki: Adam gittikten sonra sofra getirildi; ancak sofranın çekiciliği kaybolmuştu.

Hâlid dedi ki: Bir kimse benim yanımda dört şeye tamah etmesin: Farzı [ihmal etmeme], [191] borca, eski elbiseye ve onunla birlikte yöneticinin yanına gitmeye kimse tamah etmesin. Ancak ihtiyacım olursa o başka… Kendisine, "Peki, senden ne umulmalıdır?" denildi. Hâlid "Soğuk su ve konuşma esnasında hiçbir şeye iltifat edilmeyen bir sohbet" dedi. [192]

Dediler ki: Hâlid Basra'yı anlatırken dedi ki: Avlanmak için Basra'dan çıkarsın; şu kefal ve mezgitle gelir, ötekisi de ceylan ve deve kuşuyla… Biz herkesten daha fazla fildişine, Hint ağacına, rahvan beygirlere ve nazlı dilberlere sahibiz. Nehrimiz de çok garip… Baş tarafı hurma, ortası üzüm, sonu da kamışla dolu. . . Ağaçların tepelerinde öyle hurmalarımız var ki tıpkı Şam'ın, daldaki zeytinleri gibi… Hurma ağaçları kötü ürün de verir vasat olanını da… Sonra kapanır, inci gibi hurmalarla dizilmiş gümüş dallar… Sonra dönüşür, yeşil zebercetle dizilmiş altın dallara… Daha sonra sarı ve kırmızı yakuta dönüşür; sonra bala… Acayip olan nehrimize gelince su, önce yavaş ve sessizce gelir, sonra hızlıca akmaya başlar ve [tertemiz] yıkamaya başlar bitkilerini… Tam da akmaya başlar, susuz kaldığımız bir zamanda… Gider, suya kandığımız sırada… Ondan alırız ihtiyaçlarımı-

191 Burada farzdan maksat, Hâlid'in farzı ihmal etmesidir. Demek istiyor ki, eğer benim farzı ihmal edeceğime tamah eden varsa boşuna umutlanmasın. (çev.)

192 Bu cümlenin Arapçası (وحديثٌ لاَ يُنَادِيَ وَلِيدُهُ) şeklindedir. Bu söz bir darb-ı meseldir. Çok sıkışık bir vaziyette olan birisinin durumu, çocuğuna bile seslenemeyecek kadar çok sıkı ve şiddetli bir duruma düşen bir annenin durumuna benzetilmiştir. Hâlid b. Safvan, sohbet esnasındaki durumunu, hiçbir şeye iltifat etmeyen ve sohbete yoğunlaşan, hatta çocuğuna bile seslenemeyen bir annenin durumuna benzetiyor (bkz. Ahmed b. Yusuf, *Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, II, Beyrut, M. 1996, s. 410). (çev.)

zı… Bizler yataklarımızın üzerindeyken akar, sel hâlinde ve dalga dalga… Bizimle onun arasına girecek hiçbir engel yoktur. Su azalır diye, girişilmez bir rekabete… Yukarılardan da su kesilmez bizden."

Mesleme, "Ona galip olmadığınız ve herkesten önce ele geçirmediğiniz hâlde bu su nereden size geldi?" dedi. Hâlid, "Onu babalardan miras aldık ve çocuklarımıza bırakacağız. Göklerin Rabbi de onu bizim için korur" dedi ve şu şiiri okudu:

Nerede bir hayır varsa bizler,
Onu miras aldık, ilk babalarımızdan.
Bizler varis olduğumuz gibi, babalarımıza,
Çocuklarımız bize varis olacaklar, biz öldüğümüzde. [193]

Dediler ki: Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas İbrahim b. Mahreme el-Kindî'yi ve dayıları olan Benî Hâris b. Ka'b'dan bazı insanları, bir de Hâlid b. Safvân'ı yanına çağırdı. Orada karşılıklı övünmeye başladılar. İbn Mahreme şöyle dedi: "Yemen halkı, Cahiliye döneminde Arapların hükümdarlarıydı. Başlangıç onlarındı. Bir büyükten diğerine, sonuncudan ilke, geçmişten geleceğe hükümdarlığın veraseti onlara aitti. Numân'lar, Münzirler ve Kâbûs'lar onlardandı. Denizin sahibi İyâd da onlardandı. Arılar tarafından cesedi korunan yiğit de onlardandı. [194] Yine meleklerin yıkadığı kahraman da…[195] Ölümü için arşın titrediği adam da…[196] Kurtla

193 Bu hikâye ayrıca *Buğyetü't-Taleb*, s. 3048'de geçmektedir. Şiir de Evs b. Miğrâ'ya nispet edilir.

194 Arılar tarafından eti korunan zat Âsım b. Sâbit'tir. er-Recî Günü öldürülenlerle birlikte Hüzeyl tarafından katledilmiştir (bkz. er-Ravdü'l-Ünf, *İbn Hişâm'ın Sireti*, III, s. 225-234. ZZ). Âsım b. Sâbit, Uhud günü Ebû Talha'nın oğulları Hâris ve Musâfi'i öldürmüştü. Onların annesi Sülâfe bt. Sa'd, imkân bulduğu takdirde Asım b. Sâbit'in kafatasında içki içmeyi kendine nezretti. Hatta Âsım'ın başını getirene yüz deve vadetmişti. Araplar bunu biliyorlardı; Benî Lihyân da bu durumdan haberdardı. Benî Lihyân Resûlullah'ın yanına gelerek ondan, kendilerine şeriatı ders verecek hocalar istedi. Resûlullah (sas) aralarında Âsım'ın da bulunduğu bir grup ashabını onlara gönderdi. Yolda Müşrikler önlerini kesip onları öldürdüler. Âsım şehit edilinceye kadar kahramanca savaştı. Sonunda, "Ya Rabbi, senin dinini koruduğum gibi, müşriklerin eli bana değmemesi için sen de benim vücudumu koru" diye dua etti. Âsım öldürülünce Sülâfe bt. Sa'd'a götürmek ve ondan yüz deve almak için Âsım'ın kafasını kesmek istediler. Fakat Allah ona eşek arılarını gönderdi; arılar onu koruyor ve hiç kimse ona yaklaşamıyordu. Yaklaşanın yüzünü ısırıyorlardı. Hatta arılar pek çok etkiliydi ve hiç kimsenin gücü onlara yetmiyordu. Bunun üzerine müşrikler, "Onu akşama bırakın; akşam olunca arılar gider. Gece olunca Allah bir sel gönderdi. Sel onu aldı götürdü ve onun cenaze namazını kılamadılar (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, Terc. Heyet, III, İstanbul 2014, s. 534). (çev.)

195 Meleklerin yıkadığı adam (Gasîlü'l-Melâike), Uhud gün şehit olan Hanzala b. Ebû Âmir'dir (bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, s. 360).

196 Ölümü için arşın titrediği zat Sa'd b. Mu'âz'dır (bkz. *er-Ravdü'l-Ünf*, III, s. 280).

konuşan adam da onlardan…[197] Hatta her gemiyi zorla alan kral da onlardandı. [198] Şerefi olan her şey mutlaka onlara nispet edilirdi. Bu güzel bir at olur; keskin bir kılıç olur; sağlam bir zırh olur ve korunmuş güzel bir elbise olur… Kendilerinden bir şey istenildiğinde verirler, bir misafir geldiğinde güzel ağırlar ve ikramda bulunurlardı. Hiç kimse onların yanında kavminin çokluğuyla övünemez ve hiç kimse övünçte onlarla yarışamazdı. Onlar Âribe Araplardır; diğerleri de Müsta'ribe [sonradan Araplaşmış] Araplardır."

Ebü'l-Abbas, "Temîmî'nin [Hâlid b. Safvân'ın] buna razı olacağını sanmıyorum." dedi. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi: "İlimsiz ve düşünmeden konuşan hata yaptı ve isabetsiz konuştu. Çünkü Mudar'a karşı iftihar etti. Oysa Resûlullah (sas) ve onun ehl-i beytinden olan halifeler onlardandır. Eşeğe binen, hırka dokuyan, maymun çobanlığı yapan ve deri tabaklayan, Hüdhüd'ün rehberlik yaptığı[199] ve bir fare tarafından boğulan[200] bir kavim nasıl Mudar'la övünme yarışına girebilir?"

Sonra Kindî'ye yöneldi ve şöyle dedi: "Güzel atla, keskin kılıçla ve sağlam zırhla övünmek… Öyle mi? Acaba mahlûkatın en hayırlısı ve cömertlerin en cömerdi olan Muhammed'den (sas) daha güzel bir övünç vesilesi var mıdır? Onu bize ve onlara peygamber yapan Allah'a hamd olsun. Onlar onun ashâbıydılar. Onlar onunla [Allah'ı] tanındılar ve onun sayesinde ikram gördüler. Seçilmiş olan peygamber, murteza olan Halife [Ali b. Ebû Tâlib], doğruluk ve yücelik bizimdir. Yeryüzüne konulan Beyt, yüceltilen tavan ve hazır olan minber de bizim… Zemzem ve onun Bathâları (vadileri) ve Zemzem'in sikâye (hacılara su dağıtma) hizmeti de bizim… Hiç kimse bizimle denk olur mu? Hiç kimsenin sözü bizi övmeye yetebilir mi? Ümmetin büyük âlimi, haberleri güzel olan ve izi takip edilen İbn Abbas da bizden… Allah'ın aslanı ve kılıcı da bizden…[201] Sıddîk, Fârûk, asla Allah'ı inkâr etmeyen ve batıl ile haktan ayrılmayan Ali b. Ebû Tâlib de bizden… Bir de şehit olan Osman-ı Zü'n-Nûreyn…"

---

197 Kurtla konuşan adam Medine'nin çobanlarındandı (bkz. Ebû Nu'aym el-Isfahânî, *Delâilü'n-Nübüvve*, s. 318-320).

198 Kehf suresinde yer alan 79. ayete işaret ediyor. Ancak bu zatın kim olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir.

199 Neml suresinde yer alan 20-44. ayetlere işaret ediyor.

200 Burada da, Me'rib seddinin yıkılışına ve el-Arim seline işaret ediyor.

201 Peygamber'in (sas) amcası Hamza'yı ve Allah'ın kılıcı Hâlid b. Velîd'i kastediyor.

Sonra İbnü'l-Ehtem şöyle dedi: "Kavminin dili hakkındaki bilgin nasıl? Mesela siz parmaklara (الأصابع) ne diyorsunuz? İbn Mahreme, "eş-Şenâtir" (الشناتر) diyoruz" dedi. Hâlid, "Kulağın ismi nedir sizde?" dedi. İbn Mahreme, "es-Sinâre" (الصنارة) dedi. Hâlid, "Ya Sakal?" dedi. İbn Mahreme, "ez-Zebb" (الزب) diyoruz" dedi. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi: "Allah (cc) açık bir Arapça ile konuşuyor. Hiç Allah'ın, [202](جَعَلُوا شَنَاتِرَهُمْ فِي صَنَارَاتِهِمْ) dediğini veya [203](لا تَأْخُذْ بِزَبِّي) dediğini işittin mi?" Bunun üzerine Ebü'l-Abbas, "Ey Yemenli adam! Mudar'ın adamlarıyla ne işin var?" dedi. Sonra Hâlid için mal ve Basra'da bir tarla verilmesini emretti.

Medâinî dedi ki: Hâlid b. Safvân, Amr b. Ubeyd el-Ensârî ile tartıştı. Amr çok kabaydı ve kendisinden bir şey isteyene küfredip vermezdi. Ona "İbn Ümmü Hakîm" denilirdi. Ümmü Hakîm, onu bırakıp giden annesiydi. Amr Hâlid'e, "Sizler Allah'ın 'Korku geldiğinde ise, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince de ganimete karşı aşırı düşkünlük göstererek sizi keskin dillerle incitirler'[204] ayetinde buyurduğu gibisiniz" dedi. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi: "Yazık sana ey İbn Ümmü Hakîm! Sen iki haslete tutunmuş oldun: küfür ve cimrilik. Elini uzattın; sol elini satıh yaparak açtın; sağ elini de pislikle doldurdun. Sonra da 'Sathımı doldurun, yoksa bu pisliklerimi size atarım' dedin. Yazık sana ey İbn Ümmü Hakîm; Allah, 'İffetli ve (haklarında uydurulan kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara zina isnat edenler, gerçekten dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir'[205] buyuruyor. Ümmü Hakîm [Allah ona rahmet etsin] namuslu ve ehl-i iman bir hanımdı. Doğrusu, yağı bol olanları örttüğü hâlde onun 'kötülüklerden habersiz' biri olduğundan emin değilim."

Hâlid mizahtan söz etti ve şöyle dedi:

Adam bir kayadan daha sert bir şekilde arkadaşını eziyor;
Hardaldan daha keskin bir şekilde parçalıyor;
Ve üzerine buhar kazanından daha fazla sıcağı boşaltıyor;
Sonra da "Sana şaka yaptım" diyor.

202 Nûh suresinin 7. ayetine (جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ) işaret ediyor. (çev.)
203 Tâhâ suresinin 94. ayetine (قَالَ يَا ابْنَ أُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي) işaret ediyor. (çev.)
204 Ahzab, 33/19.
205 Nûr, 24/23.

Dediler ki: Benî Temîm'den bir adam Hâlid'in yanına geldi ve ondan bir şeyler istedi. Hâlid de ona bir danik[206] verdi ve "Eğer Benî Temîm'den olan herkes benim sana verdiğim kadar verseydi büyük bir servet sahibi olurdun." dedi.

Dediler ki: Hâlid Ebü'l-Abbas'ın yanına girdi. Ebü'l-Abbas ona, "Ey Hâlid, dayılarımı nasıl bilirsin?" dedi. Hâlid, "Hangi dayıların ey Müminlerin Emîri, ben bütün dayılarını tanıyorum." dedi. Ebü'l-Abbas, "Akrabalık yönünden bana en yakın olanlar ve üzerimde en fazla hakkı bulunanlar; Hâris b. Ka'b'ın çocukları…" dedi. Hâlid şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri, onlarda şerefin başı ve cömertliğin hortumu vardır. Onlarda, hiçbir kavimde bir araya gelmeyen hasletler vardır. Her şeyden önce onlar topluluk olarak kavimlerin en güzelleridir; ahlak olarak en kerimleridir. Onlar baş, diğerleri kuyruktur." Ebü'l-Abbas, "Allah senden razı olsun ey Ebû Safvân; vallahi güzel anlattın." dedi.

Hâlid şöyle dedi: "Şerif adamlarla şakalaşma; sana karşı kin tutarlar. Alçak adamlarla şakalaşma, sana karşı cüretkâr olurlar."

Ebü'l-Hasan dedi ki: Bunu söyleyen Saîd b. Âs idi ve şu şiiri de okumuştu:

Şaka ve gösterişe gelince, bırak onları;
Bunlar, hiçbir dost için razı olmadığım iki huydur.

Deniliyor ki: Bu beyti söyleyen Mis'ar b. Kidâm'dır.

Hâlid, bir gün Ebû Müslim'i anlattı ve şöyle dedi:

Bakmaz mısın, bozgunculukla işe başlayan bu adama?
Halka zulmettikten sonra ahmaklıkla anıldı…

Hâlid bir adam için, "Allah onun belasını versin; Vallahi onun kafiyeleri gerdanlıklar gibidir; lakapları da kulplar gibidir. Vallahi o kulağı beyanla doldurur ve gözü cemal ile aydınlatır." dedi.

Hâlid şöyle derdi: "En güzel söz, ne çölden gelen uzak bir söz, ne de şehirden gelen eksik bir sözdür. Fakat en güzel söz, temelleri yüksek ve

206 Danik (dânek) esas itibariyle dirhem, dinar ve miskalin 1/6'sı değerinde bir ölçü birimi olup özellikle paraların üzeri değerleriyle ağırlık birimlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bkz. Cengiz Kallek, "Dânek", *DİA*, c. 8 (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 457-458. (çev.)

manaları latif olan bir sözdür. Konuşanların ağzına lezzet verir, işitenlerin hoşuna gider ve yıllar geçtikçe güzelliği artar. Raviler onu toplar; büyükler de onu elde etmeyi kazanç kabul eder. Tıpkı dilden dile dolaşan şiirin bağlantıları ve devamlı [gelen taze] haberler gibi…"

Hâlid, konuşan bir Kureyşliyi dinledi; adam çok belîğ ve güzel konuşuyordu. Hâlid onu kıskandı, ona sataşmaya ve ona kötülük yapmaya hazırlandı. Kureyşli adam Hâlid'e, "Ey Ebû Safvân! Bir sanatta ortak olmak dışında sana bir kötülüğümün dokunduğunu bilmiyorum." dedi.

Hâlid badiyede (çölde) konuştu ve şöyle dedi: "Ey badiye halkı! Memleketiniz ne kadar da güzel… Yaşama biçiminiz ne kadar sertçe… Ahlakınız ne kadar kaba… Ne bir cumada hazır bulunuyorsunuz, ne de bir hikâyeci istiyorsunuz." Onu dinlemekte olan bir bedevi hemen ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Zikrettiğin memleketimizin sertliği ve ahlakımızın kabalığına gelince, bu dediğin gibidir. Fakat siz şehir ehli insanları, evleri deliyor, kabirleri açıyor ve erkeklerle birlikte oluyorsunuz." Hâlid, "Sus! Allah senin söylediklerinin belasını versin." dedi.

Dedi ki: Hâlid'le, oğlu hakkında konuşuldu. Kendisine, "Senin elinde 30.000 dirhem var; ama oğluna her gün bir dirhem veriyorsun. Üstelik bildiğin gibi o gençliğinin baharındadır" denildi. Bunun üzerine Hâlid, "Ekmeği için iki danik, iki danik tavuk parası, iki danik de meyve parası… Bu doğru dürüst bir azıktır." dedi.

Dedi ki: Hâlid b. Safvân bir adamdan söz etti ve şöyle dedi: "Onun konuşması çok düzgün, lisanı çok belîğ, cerresi (tuzak kurması)[207] çok rahat, lafızları bol, çuvalları sabit, nimetleri ince, dudakları hafif, tükürüğü serin, otlakları geniş, hakaretleri az, işaretleri güzel, hâl ve etvarı tatlı birisidir. Hem konuşurken hem de susarken ağzındaki kaymak çok güzel; uyuzu iyileştirir, arkadan tedavi eder ve mafsalları iyileştirir. Ne konuşmasında saçmalayan birisi, ne insaf konusunda insafı az olan birisi, ne de yaratılışında bozuk tabiatlı birisidir. O kimsenin arkasından

207 Cerre (الجَرَّة) "sopa" anlamındadır. Ceylan avlanırken tuzakta kullanılan bir sopadır. Ceylan tuzağın yayına bastığı zaman tuzak açılır ve ön ayakları içine girer. Kurtulmaya çalıştıkça da sopa diğer ayağına değer ve onu kırar. Bu yüzden *el-Cerre* kelimesi birçok konuda darb-ı mesel olarak kullanılmaktadır (bkz. *Lisân'l-Arab*, (جَرَ) maddesi). (çev.)

gitmez, fakat onun arkasından gidilir. Adeta, başında ateş olan bir bayrak gibidir."

Yine Hâlid bir adamdan söz etti; dedi ki: "Vallahi o daha çok ağırlayandı, misafir değil; daha çok verendi, isteyen değil; daha çok metbû idi (uyulandı), tâbi (uyan) değil…"

Yine bir adamdan söz etti; dedi ki: "Bahçesi geniş, tabakları büyük ve babaları kerim olmakla birlikte, göğsü ne kadar hoş kokuyor; anılması ne kadar derin; kadri ne kadar yüce, şerefi ne kadar yüksek; onu tanıyandan ve tanımayandan, ona teşekkür edenler ne kadar çok!"

Yine bir adamdan söz etti; dedi ki: "O sabahı aydınlık olan büyüklerin, üstün ve doğru akıl sahiplerinin, güzide ve fasih dillerin, şerefli ve doğru neseplerin, geniş ve açık göğüslerin, değerli ve kârlı cömertliklerin çocuğudur."

Heysem dedi ki: Hâlid, Hişâm'ın[208] yanına girdiğinde Hâlid el-Kasrî'nin bahsi geçti. Bunun üzerine Hişâm, "Ey Hâlid! Kuşkusuz Hâlid [el-Kasrî] şımardı ve sıktı; hızlı hareket etti ve yordu ve dönmek isteyenler için ne bir dönüş yolu ne de dönüş yeri bıraktı." dedi. Hişâm, "Ey İbn Safvân, ben sana ondan (Hâlid el-Kasrî'den) haber vereyim mi?" dedi. Ben, "Evet, anlat ey Müminlerin Emîri" dedim. Hişâm, "O Irak'a yerleştiğinden beri, ben ona bir ihtiyaç söylemedikçe o bana hiç ihtiyaçtan söz etmedi." dedi. Hâlid dedi ki: Ben de "Bu durum, ona dönmeni daha çok gerekli kılar" dedim. Hişâm, şu şiiri misal getirdi:

Nefsim bir şeyden döndüğü zaman,
Bir daha ona yönelmez bir şeyle, ömrün sonuna kadar…

Sonra Hişâm, "Ne ihtiyacın var ey İbn Safvân?" dedi. Ben de "Atıyyeme on dinar ilave et" dedim. Hişâm biraz durdu, sonra, "Ne diye? Ortaya koyduğun yeni bir ibadet için mi sana yardım edeceğiz yoksa Müminlerin Emîri'ne yaptığın bir yardımdan dolayı mı? Yoksa ne diye atıyyeni arttıracağım ey İbn Safvân?" dedi. Ben, "Allah seni muvaffak etsin ve doğru yola iletsin ey Müminlerin Emîri; vallahi sen tıpkı Huzâa'nın kardeşinin dediği gibisin:

208 Hişâm b. Abdülmelik.

Eğer bir akrabanın akrabalığı, ya da seviştiğin bir dost,
Malı sana vermeyi gerekli görmüyorsa,
Men edilirsin o maldan… Bazı men edilmeler güç ve kuvvettir;
Ve ancak malın hakikatleri sana verilir…

Hâlid b. Safvân Basra'ya geldiği zaman, "Onun [Hişâm] için elini güzel bir şekilde sıkı tutmaya seni sevk eden neydi?" diye soruldu. Hâlid, "Başkasına da vermemesini, böylece onu kınayanların çok olmasını istedim." dedi.

Hâlid bir amcaoğluna, "Senin baban yüzü bakımından insanların en esmeriydi. Annen de insanların en kötü ahlaklısıydı. Sen de ebeveyninin tüm kötülüklerini kendinde toplamışsın" dedi.

Hâlid -Abdullah b. Ehtem olduğu da söylenir- kendisiyle tartışan Esîd ailesinin bazı mevlalarına şöyle dedi: "İnsanların en haklı olanı, sabit bir kökü ve nâbit (artış gösteren) bir soyu olmayan, tabi olan bir kuyruk, ezilen bir toynak ve fuzuli bir surata sahip olan kimselerle konuşmayandır. Kadınlar Âişe'nin oğlu[209] gibisini dünyaya getirmiş değildir. O yakınlarını ve akrabalarını araştırırdı. Onlardan kalburüstü olanlarını yıkar [temizler], aşağı olanları da ilhak eder ve onları Irak'a vergi toplayıcısı ve borç tahsildarı olarak gönderirdi. Oradaki vergi toplayıcıları ihanet edip tahsildarlar zayıf düşünce, Bişr'i[210] gönderdi. Elinde yüklenmiş bir mal, ayrılmış bir ordu ve çekilmiş bir kılıç olmadan… Ancak o Irak'a geldiğinde, malları kesip toplayan, savaşmaktan korkan ve ve arkasına dönüp kaçanlar gibi değil, parlak tepeleri ve yırtıcı aslanları süratle aşarak, [211] kemer halkalarının daraldığı bir zamanda Irak'a geldi. Hemen [Basra'nın] komutanlarını kovdu ve koruluklarını mubah yaptı [serbest bıraktı]. Sarp yerlerini düzeltti ve zorluklarını kolaylaştırdı. Sonra aldatmayı, gadri ve ihaneti güzel göstermeye başladı; vefayı, dürüstlüğü ve emaneti de kötüledi. Batıl söyleyen ağızları, büyüleyici gözleri, kâbus gibi burunları, [hakka] perde olan hâlleri ve kısa saçları

209 Orijinal metnin hamişinde "Abdülmelik b. Mervân" kaydı yer almaktadır.

210 Orijinal metnin hamişinde "Yani Haccâc" kaydı yer almaktadır.

211 Orijinal metin, (مُشْمَعِلًا مِنَ الْفُرُوعِ النَّواضِرِ وَاللُّيُوثِ الْهَوَاصِرِ) şeklindedir. (الفروع) kelimesi, yüksek yer, dağ ve tepe manasına gelmektedir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (فَرَعَ) maddesi). (النواضر) kelimesi de (الناضر)'in cemi olup "güzellik ve parlaklık sahibi" manasındadır (bkz. Ebû Hasan Nuruddin el-Eşmûnî, *Şerhu'l-Eşmûnî alâ Elfiyeti İbn Mâlik*, II, Beyrut, 1998, s. 392). el-Eşmûnî'nin ifadesi şöyledir: (اَلنَّواضِرُجَمْعُ الناضِرِ، وهو ذُو الْحُسْنِ وَالرَّوْنَقِ). (çev.)

kötülemek için bunu yaptı… Ayrıca bu muhtelif ahlakları kötülemek için, Iraklılara ayıp ve rezalet getirdi ve hayır işlemelerine engel oldu"

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Hâlid b. Safvân Ebü'l-Abbas'ın yanında geceledi. Benî Hâris'ten bir grup övünmeye başladılar; Hâlid de susuyordu. Bunun üzerine Müminlerin Emîri, "Ey Safvân'ın oğlu! Neden bir şey söylemiyorsun?" dedi. Hâlid, "Bunlar Müminlerin Emîri'nin dayılarıdır." dedi. Ebü'l-Abbas, "Sen de benim amcalarımdansın. Amcalar dayılardan geri değil ki…" dedi. Hâlid, "Ben hırka dokuyan, maymunlara çobanlık yapan, deri tabaklayan, rehberleri Hüdhüd olan ve bir fare tarafından boğulan bir kavimden olan adamlara ne diyebilirim ki…" deyince Ebü'l-Abbas tebessüm etti.

Dediler ki: Hâlid, Süleyman b. Ali ile beraber Ebü'l-Abbas'ın yanına gitti. Süleyman'ın yanında da oğulları Muhammed ve Câfer vardı. Hâlid, iki oğlanın arasına girdi. Süleyman ona, "Nereye girdin ey Ebû Safvân?" dedi. Hâlid, "Muhammed ile Câfer arasına…" dedi. Süleyman, "Nasıl buldun onları?" dedi. Hâlid şöyle dedi:

Ebû Nâfi onun komşusudur ve İbn Bürsün,
Aman, ne de zillet ve hakaret sahibi iki komşun varmış…

Bunu duyan Süleyman öfkelendi. Bu şiir İbnü'l-Müferriğ'indir.

Bana Tevvezî anlattı. O Asmaî'den rivayet etti; dedi ki: Hâlid hanımlarının yanına girdi ve "Sizler uzun boyunlu ve güzel ahlaklısınız fakat ben çokça hanım boşayan biriyim. Gidin; hepiniz benden boşsunuz." dedi.

Hâlid şöyle dedi: "Hanımlarımı boşadığım gece kadar benim için sevimli olan hiçbir gece olmamıştır. Eve döndüm, bir de ne göreyim; perdeler inmiş ve evin eşyaları taşınmış. Kızlarımdan birisi, içinde yemeğim olan bohçayı bana gönderdi. Bir diğeri, üzerinde yatacağım bir şey (yatak) gönderdi."

Hâlid oğluna, "Oğlum! İnsanlar içinde olabileceğin en iyi hâlde ol ve batında (gizlide) en az mal sahibi olmaya çalış. Kerim adam, ihtiyaç hâlinde yemeği güzel olan kimsedir. Cimri adam ise, yoklukta yemeği kötü olan kimsedir."

Bize Medâinî anlattı; dedi ki: Hâlid, Haccâc hakkında şöyle derdi: "Tâif'te doğmuş olan bir çocuğa hayret ediyorum. Hayatı boyunca işler hep onu yüceltti ve alçalttı. Nihayet yüklenmiş bir para ve belirlenmiş bir ordu olmadan Irak'a geldi. Onların koruluklarını mubah yaptı (serbest bıraktı); onlara diz çöktürdü ve kulaklarını ezdi. Adamlar işlerinde hafif ve çabuk bir şekilde ona geldiler. Şam'ın zeytinyağı ve Mısır'ın salamura balığı, çizgili kumaşın içinde, paketlenerek ona getirildi"[212]

Hâlid, Basra yöneticilerinin bazı evlerinde Mâlik b. Dînâr, Muhammed b. Vâsi el-Ezdî ve Ferkad es-Sebahî'yi gördü. Hâlid onlara meyletti ve "Bu kapının yanında sizi bize getiren nedir? Biz sizi, bu kapıdan yüz çeviriyor biliyorduk. Vallahi sizden birisi ancak şekavetle yanımıza gelir; bizden birisi de ancak saadetle yanınıza girer." dedi. Sonra sözlerini biraz sertçe bulmalarından endişe etti; onlara geri döndü ve "Allah biliyor ki, kalbim sizi seviyor fakat biz bu dünya ile oyalandık, dünya da bizimle oyalandı. Bana ve size benzeyen, sadece eve asılı kalan ellerdir. Onu gören birisi, 'Bu adam bu evden biri değil; çünkü çıkıyor' demek isterse, diyebilir. Eğer, 'Bu adam bu evdendir, çünkü eve bağlı' demek isterse, diyebilir." dedi.

Ebü'l-Hasan dedi ki: Hâlid bir adamla muhakeme olmak üzere, Bilâl b. Ebû Bürde'nin yanına gitti. Bilâl, Hâlid'e haksızlık yaparak onun aleyhine ve adamın lehine hüküm verdi. Hâlid ayağa kalkarak,

"Bir yaz günü bulutudur; az bir rüzgârla dağılır" dedi. Bunun üzerine Bilâl, "Hayır, o bulut senin başına bir dolu sağanağı indirmeden dağılmayacaktır" dedi ve denildiğine göre ona yüz kırbaç vurup onu hapse attı. Bunun üzerine Hâlid, "Ne diye beni hapse atıyorsun ey Bilâl, ben ne suç işledim?" dedi. Bilâl, "Bunu sana suskun bir kapı, ağır kelepçeler ve Hafs adında bir kapıcı haber verecek" dedi.

Hâlid'e, "Hasan'ın [el-Basrî] zühdü ne düzeydeydi?" denildi. Hâlid, "O hiçbir zaman eline bir dirhem almadı. Hiç bir zaman çarşıda görülmedi;

---

212 Bu son cümlenin orijinal Arapçası (يُؤْتَى بِزَيْتِ الشَّامِ وَصِير مِصْر عَلىَ الْبُرْد طَرْدًا) şeklindedir. Cümlede yer alan (الْبُرْد) kelimesi "çizgili kumaş" manasındadır. (طردا) kelimesi ise, "paketlenerek" manasındadır. Biz çeviride bunu esas aldık. Diğer taraftan, ibarenin (يُؤْتَى بِزَيْتِ الشَّامِ وَصِير مِصْر عَلىَ الْبَرِيد طَرْدًا) şeklinde olması da muhtemeldir. Bu durumda (البريد) "posta" manasında olacağı için cümlenin çevirisi, "Şam'ın zeytinyağı ve Mısır'ın salamura balığı posta ile paketlenerek ona getirildi" şekline olurdu. Ancak biz bunu tercih etmedik. (çev.)

sadece oradan geçerdi. Gündüz öğretmen, geceleyin de zahit ve âbid idi" dedi.

Hâlid bir gazaya çıkarken, inanlar onu geçtiğinde, "Büyükler ve insaf ehli insanlar böyle mi yaparlar?" derdi. O insanları geçtiğinde kendisine, "Nehyettiğin bir şeyi yapıyorsun" denildiği zaman Hâlid, "Neden hayvanları azdırmak için mal verelim ki?" derdi.

Hâlid, Benî Sa'd'dan bir kadın istedi. Kadına şöyle dedi: "Ben Hâlid b. Safvân'ım. Şerefimi biliyorsun; malın çokluğu ile ilgili haberler de sana ulaşmıştır. Bende bazı hasletler vardır; beni yeterince tanıman için onları sana bildireceğim: Hiç kimse benim dinar ve dirhemlerime ulaşamaz. Bir de ben sabırsız adamım; bazen öyle anlarım olur ki, başım elimde olsa onu çekip fırlatırım." Bunu dinleyen kadın, "Ben ne dediğini anladım. Bunlar öyle hasletlerdir ki, İblis'in kızları bile bu hasletleri kabul edemez; Âdem'in kızları nasıl kabul etsin? Git; yolun açık olsun" dedi.

Hâlid, "Cariyeler, hür kadınların yerine geçen kötü insanlardır. Enseleri daha kirli ve akılları daha kıttır" dedi. Kendisine, "Ama sen sadece cariyeler ediniyorsun?" denildi. Hâlid, "Papazın sözünü tut ama yaptığını yapma, diyeni duymadınız mı?" dedi.

Hâlid şöyle derdi: "Üç şey vardır ki, dirhemlerimi onlara verirken cimri davranırım: Kadınların mehri, akrabalara iyilik yapmak ve muz satın almak…"

Bir adam eşiyle ilk gece bir araya gelecekti. Hâlid, "Bereketle, şiddetli hareketle ve savaştan zaferle olsun" dedi.

Hâlid şöyle dedi: "Benim bir hanımım vardı ve ben sabırsız bir adamdım. Kadın beni hafife alır ve 'Benim gibi sana sabreden başka bir kavmin kızını bilmiyorum' derdi. Bir gün Süleyman b. Ali ile yola çıktım; yularım da yeniydi. Elim kirlendi; elimi kirden yıkadım ve 'İnsanı çamurdan yaratan Allah'a hamd olsun' dedim. Kadın, 'Senden çıkmayan bir çamurdan yaratan Allah'a hamd olsun' dedi. Bunun üzerine onu üç talakla boşadım. Kadın, 'Yürüyüşe uygun bir boşama' dedi."

Bana Ebü'l-Hasan ez-Ziyâdî anlattı. O Mübârek b. Saîd'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Abdülazîz Benî Ümeyye'den bazı adamların yanındaydı. İbnü'l-Ehtem de onun yanındaydı. İbnü'l-Ehtem Benî Ümeyye'yi methetti ve aşırı gitti. Ömer hemen kalktı ve "Kim bir günahkâr yalancıya bakmak isterse gelsin İbnü'l-Ehtem'e baksın." dedi. Ömer b. Abdülazîz halife seçilince, "Sakın yanıma ne İbnü'l-Ehtem ne de Hâlid b. Abdullah el-Kasrî girsin. Onlar geveze adamlardır. Bir de konuşmanın sihirleyici bir yanı vardır." dedi.

Hâlid b. Safvân'ın Rib'î b. Hâlid adında bir çocuğu vardı. Bunu, Sevvâr b. Abdullah zamanında Basra'da ortaya çıkan siyahîler [es-Sûdân] öldürdüler. Onun soyu Basra'da devam etmektedir.

Bir diğeri de Abdullah b. Hâlid idi. Bunun dengesi biraz bozuktu; Basra'da vefat etti.

[Şebîb b. Şeybe]

Ehtem ailesinden birisi de Şebîb b. Şeybe b. Abdullah b. Amr b. Ehtem b. Hatîb'dir. Künyesi, Ebû Ma'mer'dir. Şeybe, Ebü'z-Zukâk sebebiyle Kuteybe'nin öldürdüğü adamlardandı. Kelbî'nin dışındakilere göre o Şebîb b. Şebbe b. Abdullah b. Ehtem'dir. Ancak Kelbî'nin sözü daha doğrudur. Şebîb, Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz'in Ahvâz valisiydi ve Bağdat'ta vefat etti.

Bize Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı; dedi ki: Şebîb şöyle dedi: "Hasetçi adama işini söyleme; sırrını ona söyleme ve onunla istişarede bulunma; yoksa seni aldatır. Çünkü hasetçi yüzüne güler, ama içinde kötülük saklar. Senin yanında sana ikramda bulunur; ama hazır olmadığın zaman seni ayıplar ve sana gıybet eder."

Dedi ki: Mehdî oturdu; o sırada veliaht olmuştu, insanlar ona selam veriyorlardı. Şebîb de Mehdî'nin yanına girenlerle beraber girdi. Yanından çıkınca, "Gireni umutlu ve çıkanı razı gördüm." dedi.

Dedi ki: Şebîb bir gün Mehdî'nin yanına girdi; yanında çocuklarından biri vardı. Şebîb, "Allah, babanın sende gördüğünü, çocuklarında sana göstersin. Senin babanda gördüğünü de senin hakkında çocuklarına göstersin." dedi.

Şebîb bir gün evine girdi ve "Ey cariye, bana yiyecek bir şeyler getir." dedi. Cariye de içinde kâğıtlar olan bir tabak getirdi. Şebîb, "Bu ne?" dedi. Cariye, "Bize bıraktığın bunlardır." dedi.

Şebîb şöyle dedi: "Belagat, uzatmadan kısa kesmektir. Lafı uzatmak ise, bıktırmadan anlatmaktır."

Şebîb şöyle dedi: "Doğru görüş kayıptır. Onu istişare ile bulmaya çalış." Bu söz İbn Şübrüme'den de rivayet edilmiştir.

Şebîb şöyle derdi: "Hatip tükürüğün [ağzı] ıslatmasına ve damarların örtülü olmasına ihtiyaç duyar. Ayrıca, bir sonraki söz görünmedenbir konudan çıkmamalıdır."

Şebîb şöyle derdi: "Manzum olan şiiri ve mensur olan kelamı, ayrıca dinleyenlerin, daha önce duymuş olduklarını sandıkları sözleri güzel söylerim."

Şebîb şöyle dedi: "İktisatla yetinmek, israfla bolluk içinde olmaktan daha güzeldir." Bu söz, aynı zamanda Hişâm b. Abdülmelik'ten de rivayet edilmiştir.

Şebîb b. Şeybe İbnü'l-Mukaffa ile konuştu ve şöyle dedi: Eksem b. Sayfî şöyle dedi: "Cimrilik zekice davranmaktır. Cömertlik ise gafilliktir." Bunun üzerine İbnü'l-Mukaffa dedi ki: Fakat ben şöyle diyorum: "Cömertlik zekice davranmaktır; cimrilik ise gafilliktir." Yine şöyle dedi: "Sevgi, nesebin en kenetleyenidir. İlim hasebin en şereflisidir."

İbnü'l-Mukaffa Şebîb'in yanından geçti; Şebîb evinde hastaydı. Yanına gitti. İbnü'l-Mukaffa bir katırın üzerindeydi. Eşraftan birisinin evinden bir cariye, hanımefendisinin görevlendirmesiyle Şebîb'i ziyarete gelmişti. O sırada İbnü'l-Mukaffa'ın katırının uzvu uzamıştı. Câriyenin gözü takıldı ve [ne için geldiğini unutarak], "Ey Ebû Ma'mer! Benim hanımefendim, katırınızın uzvu nasıldır, diye soruyor" dedi. İbnü'l-Mukaffa, "Gördüğün gibi; Allah sana merhamet etsin." dedi. Şebîb ise, "Onun dikkatini çeken şey, onu ziyaretimizden alıkoydu." dedi.

Şebîb şöyle dedi: "Amr b. Ubeyd'den duyduğum iki söz sebebiyle onu kıskandım: Bir adam ona küfretti; o ise susuyordu. Adam sözünü bitirince

Amr, 'Allah sana sevap ücretini versin ve hatalarını affetsin' dedi." Deniliyor ki: Bu sözü söyleyen Hâlid b. Safvân idi.

Şebîb şöyle dedi: "Elindekini muhafaza etmeye çalışmak, başkasının elindekini istemekten daha kolaydır."

Hirmâzî dedi ki: Şebîb'in şakacı ve laubali bir oğlu vardı. Yine denildiğine göre Husayn b. Münzir'in bir oğlu vardı; Şebîb ya da Husayn onu yakaladı ve hapsetti. Bunun üzerine Şebîb'in oğlu, İblisin adına bir mektup yazdı. Mektup şöyleydi: "Cinlerin büyüğü ve efendisi Ebû Mürre'den [İblis'ten] Şebîb b. Şeybe'ye… Sadede gelince Kuşkusuz sen bu şehrin insanlarından benim sevgili dostum ve arkadaşımı hapsetmiş bulunuyorsun. Yemin ederim ki, eğer onu serbest bırakmazsan, sana öyle bir çarparım ki, bir daha canlanıp ayağa kalkamayacaksın. Ayrıca malını ve çoluk çocuğunu da yok edeceğim." Sonra mektubu sakladı ve babasının kitapları arasına koydu. Şebîb kitaplarına bakınca mektubu gördü ve okudu. Mektup onu korkuttu ve "Ebû Mürre doğru söylüyor; gerçekten de çocuğuma kötülük yaptım." dedi. Sonra onu serbest bıraktı ve ona ikramda bulundu.

İbnü'l-Mübârek veya başkası Şebîb'den bir hadis rivayet etmiştir. Ona, "Bu Şebîb hükümdarlarla oturup kalkan ve onların istediğini yapan bir adamdır. Ondan nasıl rivayette bulunuyorsun?" denildi. İbnü'l-Mübârek, "Onun bir şerefi ve mürüvveti vardır. Onun gibi olan birisi, Resûlullah'tan (sas) gelen [me'sûr] bir hadis konusunda yalan söylemez." dedi.

[Abdullah b. Abdullah b. Ehtem]

Onlardan birisi de Abdullah b. Abdullah b. Ehtem'dir. Bu zat ya da onun babası bir gün Ahnef'e, "Babandan önemli sayılacak bir rivayette bulunmuyorsun." dedi. Ahnef, "Babam Araplardan bir adamdı ve bir sürü develeri vardı. Onlarla misafir ağırlar, iyilikte bulunur ve onları kılıcı ve mızrağıyla korurdu. Fakat Ehtemcikler silah kullanmasını bilmezlerdi." dedi.

Onlardan birisi de *Hakân b. Abdullah b. Abdullah b. Ehtem*'dir. Künyesi "Ebû Amr" idi. Saîd b. Da'lec, -o Ebû Sabbâh b. Hakân'dır- tarafından Meysân'a vali yapılmıştı.

Abdullah b. Hâlid b. Safvânel-Memrûr mescide girdi; adam giydiği elbiselerle kendisini çirkinleştirmişti. Orada bulunan Abdurrahman b. Şebîb b. Şeybe ona, "Kalk! Ne kadar da edebe muhtaç birisin!" dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Malıyla içki alıp sonra altına yapıncaya kadar o içkiyi içen, yakasına kusan ve kırmızılaşarak akşamlayıp sonra sararmış olarak sabahlayan bir adam benden daha fazla edebe muhtaçtır." dedi. Abdurrahman b. Şebîb içki içen birisiydi.

Onlardan birisi de *Muhriz b. Şihâb b. Muhriz b. Sümey b. Sinân b. Hâlid b. Minkar*'dır. Muhriz, Hucr b. Adî el-Kindî ile birlikte Azrâ fitnesinde öldürüldü.

Onlardan birisi de *Hazn b. Harrî b. Cendel b. Minkar*'dır. Hazn, zamanının süvarisiydi. Onun oğlu *Cervel b. Hazn* da Cahiliye döneminin süvarilerindendi.

Onlardan birisi de *Ka'kâ b. Süveyd b. Abdurrahman b. Cübeyr b. Evs b. Süfyân b. Hâlid*'dir. Bu, Kûfe'deydi ve şerif bir adamdı. Bir ara Kûfe şurtasının başına getirildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ka'kâ topal bir adamdı. Ömer b. Abdülazîz'in hilafeti döneminde Abdülhamîd b. Abdurrahman onu Kûfe'ye vali tayin etmişti. Abdülhamîd de topal idi. Şair şöyle dedi:

At sopayı, aldatmayı bırak ve bir iş araştır;
Çünkü bu devlet, topalların devletidir.

Ka'kâ daha sonra Sicistan'a tayin edildi. Ebû Hâlid el-Yeşkürî onun hakkında şöyle der:

Tehdit etti beni Ka'kâ, haddini aşarak;
Ben ona, "Erken davran, kalkanım beni attığı zaman" dedim.
Ey Ka'kâ! Sen ancak geçip giden gibisin;
Adeta bir gün, kabre nakledilmiş gibisin.
Eğer bana tehditte bulunmuşsan, taksiratsız bir şekilde,
Buyur öfkelen, eğer güneşe öfkelenebiliyorsan…

Onlardan birisi de *Kudeyd b. Menî b. Muâviye b. Ferve b. Ahmes b. Abde b. Ahmes b. Abde b. Halîfe b. Cervel b. Mikar*'dır. Menî şöyle diyendir:

Bize ağlanıyor ama biz kimseye ağlamıyoruz;
Doğrusu biz develerden daha sert kalpliyiz.
Bundan güzeli olamaz; beni tehdit ettiğinde,
Yakası ıslanmış olsa gözyaşlarıyla…

Kudeyd'in çocuklarından birisi *Ahnef b. Kudeyd ve Abde b. Kudeyd* idi. Abde b. Kudeyd cömert bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Yalan söylemiştir; "Cüneyd'in ölümüyle cömertlik,
Ve cömertlik öldü" diyen…
Abde b. Kudeyd'in yanına gitsin,
Cömertliği ve vermenin bolluğunu görmek isteyen…

Deniliyor ki: "Bize ağlanıyor ama biz kimseye ağlamıyoruz" diyen şahıs Kudeyd b. Menî idi.

Ebû Müslim, *Merzûbâne bt. Kudeyd* ile evlendi. [Ebû Müslim'in öldürülmesinden sonra da] onunla Abdülcebbâr b. Abdurrahman evlendi.

Onlardan birisi de *İsme*'dir. O İsme b. Sinân b. Hâlid b. Minkar'dır. Şair -Usayme şairi esir almış ve onu tenhada bırakmıştı- onun hakkında şöyle demiş:

Usayme'ye gelince, onu [bana] yaptıklarından dolayı ödüllendireceğim;
Değilse, yanında yürümekle onu ödüllendirip, bunu [eksikliğimi] kapatacağım. [213]

el-Laînü'l-Minkarî diye meşhur olan adam İsme'nin soyundandır. Onun ismi Menâzil b. Zem'a idi. Künyesi "Ebû Ükeydir" idi.

Onlardan birisi de *Fedekî b. Es'ad b. Minkar*'dır. Cahiliye döneminde Benî Sa'd'ın süvarisiydi. Fedekî b. A'bed, Tarîf b. Temîm ve Ebü'l-Ced'â et-Tahevî, güçlerini birleştirerek Tay kabilesine akın yaptılar. Tay kabilesinin reisi Amr b. Verd'i öldürdüler. Ayrıca onlardan 80 kadar adamı esir aldılar. Esirlerin içinde Hâtim et-Tâî el-Cevvâd [cömert adam] da vardı.

---

213 Bu beyit, Cahiliye dönemi şairlerinden olan et-Tufeyl el-Ganevî'ye isnat edilen beyitlerdendir. Ancak et-Tufeyl'in *Dîvân*'ında bu beyit, (عُصَيْمَةُ أَجْزِيهِ بِمَا قَدَّمَتْ لَهُ يَدَاهُ وَإِلَّا أَجْزِهِ السَّعْيَ أَكْفُرِ) şeklindedir. Belâzürî'deki beyitte yer alan (وإلّا أجزِ عِصمة أكفر) ibaresi yerine *Dîvân*'da, (وَإِلَّا أَجزِهِ السَعيَ أَكفُرِ) ibaresi yer almaktadır. Biz çeviriyi *Dîvân*'a göre yaptık (bkz. Asmaî, *Şerhu Dîvâni't-Tufeyl el-Ganevî*, tahkik: Hassân Fellahoğlî, Beyrut, M. 1997, s. 132).

Sonra oradan dönerek Bekr b. Vâil'in üzerine yürüdüler. Orada Tarîf ve Ebü'l-Ced'â öldürüldü fakat Fedekî b. A'bed kurtuldu. Fedekî birçok vakayı gören birisidir. O şöyle diyendir:

Ben Mâviyye'nin oğluyum, asker toplandığı zaman…
Fedekî'nin soyu devam etmiştir.

Benî Minkar'dan birisi de *Ukbe b. Habbâr*'dır. Ukbe cimri bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Eğer ağlasaydı bir tencere, uzunca boş kalmasından,
İbn Habbâr'ın tenceresi ağlardı, kuşkusuz.
Bir yağ değmemiştir ona, madeninden çıktığından beri;
Ve görmemiştir bir ateş, demirci ateşinden sonra…

Benî Mürre b. Ubeyd'den birisi de Müccâ'a b. Si'r b. Yezîd b. Halîfe b. Sinân b. Katan b. Aclân b. Mürre b. Ubeyd'dir. Kendisi şerif bir insandı. Si'r, Ali b. Ebû Tâlib (as) ile beraberdi. Bir gün yanına girdi. Önünde fâlûzec yemeği vardı. "Bu nedir?" dedi. Ali, "Bu, Kureyş'in onun uğruna birbirini öldürdüğü şeydir." dedi. Bunun üzerine ondan ayrıldı ve Basra'nın bir köşesine çekildi.

Müccâ'a Haccâc tarafından Umân'a tayin edilmişti. Ondan sonra Mükrân'a tayin edildi ve orada vefat etti. Şair şöyle dedi:

Gördüğün ne kadar şey varsa,
Mutlaka süslendirir seni, Müccâ'a'yı hatırlatmaları konusunda.

Kâsım b. Müccâ'a Umân'a vali olarak gönderildi. Umân halkı onu öldürüp astılar. Şair şöyle dedi:

Müccâ' uyumakta ve Kâsım ise teslim olmuş (ölüme)
İhtiyaç sahipleri hiç uyuyakalır mı?

Haccâc Müccâ'a'yı Umân halkına gönderdi. Müccâ'a onlardan çok sayıda insan öldürdü. Müccâ'a şöyle dedi:

Hamdettim Allah'a, yüreğimi soğuttuğum zaman;
Bu, su içmenin ona tatlı geldiği zamandır.

Yusuf b. Ömer de *Gadyâ b. Kâsım b. Müccâ'a*'yı da Umân'a tayin etmişti.

Ebü'l-Yakzân'ın anlattığına göre, Benî Mürre b. Ubeyd'den birisi de *Esved b. Serî*'dir. Bu zat Resûlullah'ın (sas) yanına gelmiş ve ona, "Ben Rabbimi methettim" demiş. Resûlullah (sas) da "Kuşkusuz benim Rabbim methedilmeyi sever" buyurmuştur. İlk defa Basra mescidinde kıssa anlatan odur. Bir adam vefat etmişti; Esved şöyle dedi:

Eğer kurtulursan ondan, büyük bir musibetten kurtulmuş olursun.

Kendisine, "Tamamla ey Ebû Serî" denildi. O da şöyle dedi:

Aksi takdirde, seni "kurtulmuş" saymayacağım. [214]

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Mürre b. Ubeyd'den birisi de *Mez'ûr b. Hezzâl*'dir. Onun Ahvâz'da büyük bir malı ve değeri vardı.

Kelbî'nin anlattığına göre Benî Mürre b. Ubeyd'den birisi de *Umâre b. Süleyman b. Kays b. Umâre b. Mürre b. Mersed b. Himyerî b. Ubâde b. Nezzâl b. Mürre*'dir. Kendisi şerif bir insandı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: O Umâre b. Ebû Süleyman'dır. Kûfe'de yaşıyordu ve güzel konuşan bir hatip idi. Birçok vilayete vali olarak atanmıştır. Onun nesebinde şüphe olduğu da söylenmiştir. Kûfe'de soyu devam etmektedir.

Ahnef b. Kays

Kelbî dedi ki: Minkar b. Ubeyd'in kardeşi Mürre b. Ubeyd'den birisi de Ahnef'tir. Onun adı, Dahhâk b. Kays b. Muâviye b. Husayn b. Hafs b. Ubâde b. Nezzâl b. Mürre b. Ubeyd'dir. Kelbî'nin dışındakilere göre Ahnef'in adı Sahr b. Kays'tır. Ahnef'in künyesi Ebû Bahr'dır. Bu zat "Ahnef" olarak, yani bir ayağının parmakları diğer ayağa meyilli [eğri] bir şekilde

---

214 Bu beyit, RK'de hem de ZZ'de (إِنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْهَا عَظِيمَةً... وَإِلاَ فَإِنِّي لاَ أُخَالُكَ نَاجِيًا) şeklindedir. Oysa diğer kaynaklarda (إِنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ... وَإِلاَ فَإِنِّي لاَ أُخَالُكَ نَاجِيًا) şeklindedir (bkz. İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, II, Beyrut, M. 1987, s. 235). İbn Kayyim el-Cevzî'ye göre beyitte geçen (ذِي عَظِيمَةٍ) ifadesi musibet manasındadır. Musibetten maksat, kaderi yanlış anlamak ve Allah hakkında su-i zanda bulunmaktır. Eğer kişi böyle bir inanç hatasından kurtulursa, gerçekten kurtuluşa ermiş olur. Biz İbn Kayyim'in kitabına aldığı beytin daha doğru olduğuna kanaat getirdik ve çeviriyi buna göre yaptık. Bu beyti söyleyen Esved'in yanındakilerin, "Tamamla, ey Ebû Serî" sözlerinden anlaşıldığına göre beyit ona ait değildir. Zaten kaynaklar bu beyti ilk söyleyenin kim olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu beyit, birçok hadis kaynağında maktu hadis olarak değerlendirilmiştir. (çev.)

dünyaya gelmiştir. Onun annesi Habbe bt. Amr el-Bâhiliyye -bazlarına göre annesinin adı Hubbâ idi- çocuğunu oynatırken şöyle demiştir:

Vallahi ayaklarındaki eğrilik olmasaydı,
Zayıflığı ve zayıflığındaki inceliği olmasaydı,
Sizin gençleriniz arasında bulunmazdı, onun gibisi…

Ahnef ahlaklı bir adamdı. Resûlullah (sas) Benî Temîm'e gelip onları İslâm'a davet edince Benî Temîm ona cevap vermedi. Bunun üzerine Ahnef, "Kuşkusuz bu zat sizi güzel ahlaka davet ediyor ve kötülüklerden sizi alıkoymaya çalışıyor" dedi. Benî Temîm bunun üzerine Müslüman oldu. Ahnef de Müslüman oldu ve heyet içinde Resûlullah'ın yanına gelmedi. Ömer b. Hattâb (ra) döneminde, kavminden bazı adamlarla heyet hâlinde Ömer'in yanına geldi. Ahnef şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Arapların heyetleri ve şehir halkları sana geldiler. Onlar [rahimdeki] eşin içindeki su (Hivelâü's-Selâ) ve [gözün içindeki] göz bebeği gibi[215] tatlı suların başında ve verimli bahçelerde ikamet ediyorlar. Meyveleri kesilmeden onlara geliyor. Biz ise çorak, ot bitmez, mera yetişmez, tuzlu ve yumuşak bir araziye konduk. Bir tarafı acı deniz, diğer tarafı çöldür. Helak olmamamız için bize atıyyeler veya bir rızık yardımı yapamaz mısın?" Ömer b. Hattâb, Ahnef hakkında şüphesi kalmaması için onu bir yıl boyunca yanında tuttu. Çünkü konuşması hoşuna gitmişti. Fakat bir yılın sonunda onda, sadece sevdiği şeyler gördü. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Biz her bilge münafığa karşı ihtiyatlı davranırdık. Ben seni bir yıl boyunca sınadım; seni akıl sahibi ve makul bir insan olarak gördüm." Sonra ona izin verdi ve Basra'ya yerleşti.

Ahnef bir gün Ömer'in meclisine geldi; Ömer Benî Temîm'den söz etti. Ahnef ise, "Ey Müminlerin Emîri! Onlardan bazıları salih, bazıları da fasıktır" dedi. Bunun üzerine [Benî Temîm'den olan] Hutât el-Mücâşi'î konuşmak için ayağa kalktı. Fakat Ömer b. Hattâb, "Otur; efendiniz Ahnef sizin yerinize yeterince konuştu" dedi.

---

215 (حولاء السلي) deyimi, "Rahmin içinde cenini saran eşin içindeki su" anlamındadır. Ahnef'in, bazı Arapların yerlerini eşe benzetmesi, geçimlerinin kolay olmasındandır. Çünkü rahim zarı içindeki ceninin rızkı en güzel şekilde gelmektedir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (حول) maddesi). Yine onların yerlerini göz hadakasına benzetmesi, göz suyunun sürekli ve bol olmasındandır. Çünkü Arapçada "bahçe" anlamına da gelen (حديقة) kelimesi, asıl itibariyle içinde su barındırabilen vadiye verilen isimdir (bkz. *Lisânü'l-Arab* (حدق) maddesi). (çev.)

Medâinî, Ebû Bekr el-Hüzelî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef, Basra halkının sorunları için [bir heyet içinde] Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi. Ömer onlarla teker teker konuşmaya başladı. Ahnef ise evin bir köşesinde, bir yün giysinin [aba] içinde duruyor ve konuşmuyordu. Ömer ona, "Senin bir ihtiyacın yok mu?" dedi. Ahnef şöyle dedi: "Vardır ey Müminlerin Emîri; kuşkusuz hayrın anahtarları Allah'ın elindedir. Bizim Mısır, Şam ve Kûfe'den gelen kardeşlerimiz eski kavimlerin yerlerine, tatlı suların ve girift bahçelerin arasına konmuşlar. Biz ise, çorak ve ot bitmez bir araziye konduk. Ne toprağı kuruyor, ne de merası yetişiyor. Doğudan acı denizle, batıdan da çöl ile çevriliyiz. Bizim ne ekinimiz ne de sütlerimiz vardır. Geçimliklerimiz ve menfaatlerimiz, tıpkı deve kuşunun geçimliği gibi bize gelmektedir. Zayıf bir adam evden çıkıyor; iki fersah uzakta ancak tatlı bir suya ulaşabiliyor. Aynı şekilde bir kadın evden çıktığında, keçi bağlanır gibi çocuğunu bağlıyor. [Her an] düşmanın saldırısından ve yırtıcıların bizleri yemesinden korkuyoruz. Eğer düşkünlüğümüze son vermez ve yoksulluğumuzu onarmazsan helak olan bir kavim oluruz."

Ömer bunun üzerine Basra halkını atıyyeye dâhil etti ve onlara bir nehir kazıması için Ebû Musa el-Eş'arî'ye mektup gönderdi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Ahnef b. Kays, "Kamil adam, heveslerini koruyabilendir." dedi.

Bize Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı. O Küleyb b. Halef'ten rivayet etti; dedi ki: Ahnef'in yanında susmaktan ve konuşmaktan söz ettiler. Bazıları, "Susmak daha güzeldir." dedi. Ahnef ise, "Konuşmak daha güzeldir. Çünkü suskunluğun fazileti sahibini aşmaz. Oysa konuşmanın fazileti dinleyenlere de ulaşır. Adamların karşılaşmaları, akıllarının aşılanması anlamına gelir." dedi.

Bana Hirmâzî anlattı. O Ebü'l-Fadl el-Ammî'den, o da Ebû Âmir el-Utâridî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef b. Kays'ın bir kervanı geldi. Kervanı karşılamak için evden çıktı; yanında da sürekli beraberinde olan bir genç vardı. Çocuğun suskunluğu onun hoşuna gidiyor; bu suskunluğu, iyi dinlediğinin bir işareti olarak görüyordu. Ahnef Cebbân denilen yere geldiğinde genç havada yüksekten uçan bir karga gördü. Hemen, "Ey Ebû

Bahr! Bu karganın yerinde olmak ister misin; 10.000 dirhemin de olsun?" dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Hayır yavrum, çok konuşan insan var ki, suskun olanlardan daha dilsizdir." dedi.

Medâinî, Cehm b. Hassân'dan rivayet etti; dedi ki: Mus'ab b. Zübeyr bir grup insanı hapsetmişti. Ahnef ona, "Allah emîrin hayrını versin; eğer sen onları haksız yere hapsetmişsen hak onları çıkaracaktır; eğer onları hakkıyla hapsetmişsen af onları kapsar." dedi. Mus'ab, "Doğru söyledin." dedi ve onları hapisten çıkardı.

Ahnef bir gün Mus'ab'ın zulümle iş yaptığını görünce, "İki kez idrar yolundan gelip de zulüm yapan insanlara hayret ederim" dedi. Deniliyor ki: Ahnef bu sözü söylediğinde Mus'ab'la birlikte tahtın üzerinde ayağını uzatmıştı.

Medâinî, Küleyb'den ve diğerlerinden rivayet etti; dedi ki: Ahnef b. Kays şöyle dedi: Güzel ahlakı Kays b. Âsım'dan öğrendim. Kuyumcu bir mevlası vardı; kendisine getirildi. Bir adam kılıçla onun eline vurmuş ve koparmıştı. Adam da mevla ile beraber gelmişti. Kays adama bakınca, "Ey adam seni Allah için affettim; Allah'tan kork" dedi. Sonra mevlasına baktı ve "Oğlum; kuşkusuz sana gelen bizi kederlendirmiştir. Sen bundan böyle ömür boyu ailemiz içinde olacaksın." dedi.

Dedi ki: Bir gün birisi tarafından öldürülmüş oğlunun cenazesi ve katili, [derdest edilmiş hâlde] Kays b. Âsım'a getirildi. Kays oğlunun katili için, "Delikanlıyı korkutup onu ürkütmüşsünüz." dedi. Sonra oğlunun katiline döndü ve "Sen amcaoğlundan ne istedin? Üstelik o senin pazun, elin ve yardımcındı. Vallahi sen sayını azalttın; temelini zayıflattın ve Rabbini kızdırdın. Onu serbest bırakın." dedi. Onlar da onu serbest bıraktılar. Kays b. Âsım ne cübbesini çıkardı, ne sözünü kesti ne de rengi değişti.

Medâinî, Avâne'den nakletti; dedi ki: Muhtâr'ın[216] adamları Mus'ab b. Zübeyr'in hükmüne razı olduklarında Mus'ab onların durumu hakkında Ahnef ile istişarede bulundu. Ahnef şöyle dedi: Bana göre onları affetmen daha iyi olur. Çünkü "af takvaya daha yakındır."[217] Bunun üzerine Kûfe

216 Muhtâr b. Ebû Ubeyd es-Sekafî.
217 Bakara, 2/237.

halkının ileri gelenleri, "Bu köleleri affetme ve onların boyunlarını vur. Çünkü küfürleri açık, kibirleri büyük, şükürleri az olup anarşi çıkardılar." dediler. Adamlar öldürülünce Ahnef, "Onları öldürmekle elde ettiğiniz intikam hissi, ahirette vebal olmaz inşaallah." dedi.

Medâinî, Küleyb'den ve başkalarından nakletti; dediler ki: Ahnef şöyle dedi: "Daha şiddetli olan şeyler sebebiyle nice öfkemi içime attım. Kim hoşuna gitmeyen bir kelimeye sabretmezse yedi kelime daha işitir."

Bir adam Ahnef'e -deniliyor ki, Dırâr b. Ka'kâ'a-, "Vallahi eğer bir tek söz söylersen benden on tane işitirsin." dedi. O şöyle dedi: "Fakat vallahi eğer bana on tane söylesen de benden bir tane işitemezsin."

Ahnef'e, "Önder kimdir?" denildi. Ahnef, "Irzı konusunda zelil olan, malı konusunda ahmak [cömert] olan, kinini atabilen ve aşiretine yardım edendir." dedi.

Medâinî, Küleyb b. Halef'ten ve başkalarından nakletti; dedi ki: Gaylân b. Hareşe ed-Dabbî Ahnef'e, "Ey Ebû Bahr! Arapların hükümranlığı ne zamana kadar devam eder?" dedi. Ahnef, "Kılıç kuşandıkları, sarık sardıkları, ata bindikleri, anarşi olmadığı ve alçakların hamiyet damarı (*hamiyetü'l-evğâd*) onları tutmadığı sürece hükümranlıkları devam eder" dedi. Kendisine, 'Hamiyetü'l-Evğâd' ne demektir?" denildi. Ahnef, "Güzel ahlakı zillet kabul etmeleri ve birbirlerini bağışlamayı zulüm saymalarıdır" dedi.

Medâinî, Hüzelî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Payıma düşen zillet karşılığında, kırmızı ve siyah develerin benim olmasını arzu etmem." Bir adam Ahnef'e, "Sen Arapların en izzetlisisin" dedi. Ahnef, "[Maalesef] insanlar güzel ahlakı zillet görüyorlar" dedi.

Hirmâzî dedi ki: Ahnef bir veya iki gün oğlu Bahr'ı kaybetmişti. Onu gördüğünde, "Allah senin hayrını versin; neredesin sen?" dedi. Bahr, "Süpürüyorduk" dedi. İçki içtiklerini kastediyordu. Ahnef, "Senin içinde bulunduğun durum hiç hayır getirdi mi?" dedi.

Ahnef'e, "Neden baban gibi olmuyorsun?" denildi. Ahnef, "Tembelim bu konuda" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı; dedi ki: Ahnef ile şairlerden birisi arasında bir konuşma cereyan etmişti. Şair ona, "Vallahi sana öyle bir küfredeceğim ki, bu küfür seninle birlikte kabre girecektir." dedi. Ahnef şöyle dedi: "Bak yeğenim! O küfür seninle kabrine girer, benim değil. Kuşkusuz güzel sözler dünyada sahibini güzelleştirir ve ahirette hayrını elde eder. Kötü söz ise acil bir çirkinliktir ve gelecekte karşımıza çıkacak bir kötülüktür."

Medâinî dedi ki: Bir adam, muhakeme olmak için Mus'ab b. Zübeyr'in yanına götürüldü. Adam hırsızlıkla veya başka bir suçla itham edilmişti. Suçlanan kişiye, "Emîre doğruyu söyle." denildi. [Orada hazır olan] Ahnef, "Bazı doğrular insanı acze düşürür" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı. O Cehm es-Salîtî'den nakletti; dedi ki: Bahr b. Ahnef, babasının cariyesi Zebrâ'ya, "Ey zinacı kadın" dedi. Kadın da ona, "Eğer zinacı olsaydım, baban için senin gibi birisini dünyaya getirirdim." dedi. Bunun üzerine Ahnef oğluna, "Ey fasık adam! Sen fasıklık yaptın ve kötülük işledin." dedi. Cariyesine de "Tartışmayı çok derine taşıdın ve kız kardeşine [Bahr'ın annesine] merhamet etmedin. Her ikiniz de sözlerinizden sorumlusunuz ve bundan hesaba çekileceksiniz. Allah'tan korkun." dedi.

Bahr zayıf tabiatlı bir adamdı. Kendisine, "Neden baban gibi değilsin?" denildiğinde, "Hanginiz babası gibidir?" derdi.

Bahr evlendi; Saîd b. Bahr adlı bir çocuğu dünyaya geldi. Saîd b. Bahr da Hafsa bt. Rib'î b. Amr b. Ehtem ile evlendi. Ancak Saîd çocuk sahibi olmadan vefat etti. Böylece Ahnef'in ne erkek ne da kadın hiçbir soyu kalmadı. Ahnef'in bir kızı vardı; [evlenmeden] vefat etti.

Bize Ebü'l-Hasan anlattı. O Câfer b. Süleyman ed-Duba'î'den, o Muallâ b. Ziyâd'dan, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ahnef, Tüster heyetinin içinde Ömer'in (ra) yanına gitti. Heyet yeni elbiseler giymişti. Ahnef ise yünden bir giysi (aba) içindeydi. Ömer onları görünce heyetten yüz çevirdi; Ahnef'e yöneldi ve "Bu abayı kaça aldın?" dedi. Ahnef, "Kırk dirheme aldım." dedi. Ömer, "Neden 20'ye almadın ve fazla verdin?" dedi. Ahnef, "Ey Müminlerin Emîri, benim kavmim cahiliyeden yeni kurtulmuşlar. Ben istedim ki üzerimde İslâm'ın güzel bir eserini görsünler." dedi. Bu kez Ömer ona sorular sormaya başladı. Ahnef ise, "Ey Müminlerin Emîri, emîrimiz Mücâşi'dir"

demeye başladı. Ancak Ömer onlarla konuşmadı. Sonra Ömer'in yanından döndüler. Ahnef onlara, "Müminlerin Emîri sizin bu süslü elbiselerinizden hoşlanmadı. Bunların dışındaki elbiselerle onun yanına gidin." dedi. Ertesi gün, asıl itibariyle savaş elbisesi olan giysiler içinde Ömer'in yanına geldiler. Ömer hemen Mücâşi'e yöneldi; ona ve heyetin diğer üyelerine soru sordu. Sonra Ebû Musa'nın yanına döndüler. Ömer bir yıl Ahnef'i yanında tuttu. Sonra bir gün onu çağırdı ve "Senin münafık olmandan endişe ettim. Hemen memleketine ve kavminin yanına dön; onlar sensiz yapamazlar. Rabbin olan Allah'tan kork!" dedi.

Medâinî, Mus'ab b. Hayyân'dan, o Cüveybir'den, o da Dahhâk'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra), vefat edeceği yıl Ebû Musa'ya bir mektup yazarak Ahnef'i 5.000 kişi ile Horasan'a göndermesini emretti. Ancak Ebû Musa Ahnef'i göndermeden Ömer vefat etti.

Medâinî dedi ki: Münzir b. Cârûd şöyle dedi: Hiç kimseye verilmeyen değer Ahnef'e verilmiştir. Heyet hâlinde Muâviye'nin yanına gittik; ne kadar güzel elbise varsa hepsini edindim ve giydim. Ahnef ise eski elbiseler içinde yola çıktı. Bir yerde durduğumuz zaman yanımda olan güzel elbiseleri çıkarıp giyerdim; Ahnef ise bir abanın içinde çıkardı. Bizi tanımayanlardan hiç biri beni görmüyor; ancak herkes, "Bu Ahnef'tir" diyordu. Oysa Ahnef bir abanın içindeydi. Ben ise hiç anılmıyordum.

Medâinî, Beşşâr b. Abdülhamîd'den, o da Ebû Reyhâne'den rivayet etti; dedi ki: Hilâl b. Vekî, Zeyd b. Cülbe ve Ahnef b. Kays heyet hâlinde Ömer'in yanına gittiler. Hilâl b. Vekî şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri, biz arkadakilerin ilki ve kavmimizin aklıyız. Eğer atıyyelerimizi arttırarak ve çoluk çocuğumuza yeni tahsisatlar vererek bizi geri gönderirsen, bizim şeriflerimizin sana karşı hüsnüzanları artacak ve sen şeref sahipleri için iyi bir baba olacaksın. Eğer yapmazsan o zaman faziletleriyle iftihar ettiğimiz hâlde ve ipleriyle kovamızı sarkıttığımız hâlde, [218] tıpkı ne kuyuya inen ne

---

218 Hem RK'de hem de ZZ'de bu ibare (…وإلا تَفْعَل تَكُنْ مَعَ مَا نَمُتُّ بِفَضْلِهِ، وَنُدْلِي بِأَسْبَابِهِ كَالْجُبِّ) şeklindedir. Nitekim *el-Beyân ve't-Tebyîn*'de bu hadis (فإنّا أنْ نَكُنْ مع ما نَمُتُّ به مِنْ فَضَائِلِكَ، ونُدْلِي به مِنْ أَسبَابِكَ، كالْجِدِّ) şeklinde geçmektedir (bkz. el-Câhız, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, II, Beyrut, H. 1423, s. 98). Bu da gösteriyor ki, Belâzürî'deki ibare hatalı kaydedilmiştir. O hâlde doğru olan, ibarenin … (وإلا تَفْعَل تَكُنْ مَعَ مَا نَمُتُّ بِفَضْلِكَ، وَنُدْلِي بِأَسبَابِكَ كالْجُفِّ) şeklinde olmasıdır. Biz çeviride bunu esas aldık. (çev.)

de çıkan bir kovaya benzemiş olursun. [219] Sonra kesik burunlar ve kötü talihlerle döneceğiz. O hâlde sel gibi coşkun kovalarından bir kovayı, bizim ve ailelerimizin başına döküver."

Zeyd b. Cülbe şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri, şerif insanlara azık ver ve şeref sahiplerine ikramda bulun. Ellerindekinden, fakirliği yok edecek ve yoksulluğu onaracak miktarda bize ver. Çünkü bizler etrafları kuru, zirveleri ürkütücü, ağacı ve ekini olmayan sarp bir arazi parçasındayız. Bizler Araplardan bir grup olarak sana geldiğimiz zaman görülmek ve dinlenmek isteriz."

Sonra Ahnef şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri, hayrın anahtarları Allah'ın elindedir. Hırs ise mahrumiyete sebeptir. Allah'ın sana verdiği hükmü icra ederken, ahirette seni kurtaramayacak işler yapmak konusunda Allah'tan kork. Sana gelen heyetleri memnun edecek ve hoşgörü bekleyenlerin hoşgörüsünü karşılayacak [adalet ve insaftan] bir bağı, kendinle riayetin arasına koy. Çünkü her şahıs kendi kabına mutlaka bir şeyler doldurur. Ancak gözlerin küçümsediği bir azınlık müstesna…"[220] Ömer (ra) en çok Ahnef'in konuşmasını beğenmişti.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Ömer b. Hattâb Ebû Musa'ya, "Ahnef'e yaklaş; onunla istişare et ve onu dinle" şeklinde bir mektup yazdı.

Medâinî, Sevvâr b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ahnef, heyet içinde Ömer'in yanına geldi. Ömer ona, "Müteşemmis senin amcan mı?" dedi. Ahnef, "Evet" dedi.

Medâinî, Mesleme b. Muhârib'den, o da Uyeyne b. Abdurrahman el-Cevşenî'den rivayet etti; dedi ki: Muâviye Ahnef'e, "Ey Ahnef! Kureyş Basra'nın etrafında şaşkınlar gibi kesilirken senin bir marufu emretmeden

---

219 ZZ'de bu cümle (كالجُبِّ لا يَجِلُّ ولا يَرْحَلُ) şeklindedir. RK'de ise (كالجَفِّ لا يَجِلُّ ولا يَرْحَلُ) şeklindedir. *el-Beyân ve't-Tebyîn* adlı eserde ise (كالجدّ لا يَجِلُّ ولا يَرْحَلُ) şeklindedir (bkz. *el-Beyân ve't-Tebyîn*, a. y.). Gerek (الجُبِّ) gerekse (الجدّ) kelimeleri siyaka uygun değildir. Bu yüzden çeviride yazma nüshada yer alan, (كالجَفِّ لا يَجِلُّ ولا يَرْحَلُ) ibareyi esas aldık. (çev.)

220 Son cümle her iki nüshada da (فَإن كُلَّ امْرِئٍ يُقْرِى فِي وِعَائِهِ إلاَّ الْغَلَّ مِمَّنْ عَسَى أنْ تَفْتَحِمُهُ الأَعْيُنُ) şeklindedir. Bu ibare oldukça karışıktır. Çünkü (إلاَّ الْغَلَّ) ifadesi siyak açısından oldukça sorunludur. Nitekim *el-Beyân ve't-Tebyîn*'e baktığımız zaman ibarenin (فَإن كُلَّ امْرِئٍ إنَّمَا يَجْمَعُ فِي وِعَائِهِ، إلا ألأَقَلَّ مِمَّنْ عَسَى أنْ تَفْتَحِمُهُ الأَعْيُنُ وَتَخُونُهُمْ اَلأَلْسِنُ،) şeklinde olduğunu görüyoruz. Burada yer alan (إلا ألأَقَلَّ) ifadesi siyaka daha uygundur (bkz. *el-Beyân ve't-Tebyîn*, a. y.). Biz çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

ve bir münkeri nehyetmeden Basra'da uzlete çekilmiş olarak yaşadığını unutacağımı mı sandın? Ya da, Allah'ın bana verdiği hükmü iptal etmek için hileye başvurmanı (Hakemler Gününü kastediyor) unutacağımı mı sanıyorsun?" dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Deve yavrusunun yaşı beni doğruladı. Bir daha ihtiyaç için yanına gelmeyeceğim" (صَدَقَنِي سِنّ بَكْرِهِ لاَ آتِيهِ فِي حاَجَةٍ أَبَداً)[221] dedi.

Mesleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir grup insan bir adama, Ahnef'i kızdırıp onu yanlış konuşturması hâlinde kendisine hurma fidanları vereceklerini vadettiler. Adam Ahnef'in yanına geldi ve "Allah kahretsin seni, ey Ahnef!" dedi. Ahnef ona cevap vermedi. Adam birkaç kere tekrar etti; ancak Ahnef yine de cevap vermedi. Adam geri döndü. Dönerken Ahnef, "Allah belalarını versin; neyi bahis konusu yapacaklarını çok iyi biliyorlar." dedi.

Dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Başkasının yanındaki makamımı kendi nefsimdeki makamımla ne kadar mukayese etmişsem, nefsimdeki makamımı hep daha aşağı buldum."

Bazı insanlar Ahnef'ten bir şeyler istediler. Ahnef onlara, "Eğer isterseniz size iki dirhem, isterseniz de 2.000 dirhem vereyim." dedi. Onlar, "Sen bizim için bir seçim yap" dediler. Ahnef vereceği parayı çıkarınca Allah'a hamd etti ve onların her birisine ikişer dirhem verdi. Oradaki insanlar da ikişer dirhem verdiler. Bunun üzerine dört kişi paraları bir giysi üzerinde taşıdılar.

Ahnef şöyle derdi. "Uzaktan çağrılmak, benim için yakından uzaklaştırılmaktan daha sevimlidir."

Medâinî, Tufeyl b. Ebû Hafs'tan rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ahnef'in yanına geldi ve "Ey Ebû Bahr! Seninle istişare etmek istiyorum" dedi. Ah-

---

221 Bu darb-ı mesel, konuşurken içinde gizlediği bir şeyden farkında olmadan haber veren kişiler için kullanılır. Rivayete göre bir adam devesini satmak için pazara götürdü. Müşteri devenin yaşını sordu. Satıcı, "O beş yaşını aşmış olgun bir devedir" dedi. Ancak müşteri devenin çok genç olduğuna inanıyordu. Derken deve kaçmaya başladı. Sahibi (هِدَعْ . هِدَعْ) diyerek onu yakalamaya çalıştı. Müşteri, deveyi bu şekilde çağırmasından, devenin henüz yaşını tamamlamamış olduğunu anladı. Çünkü bu çağrı, yetişkin olmayan deve yavruları için söylenmekteydi. Bunu gören müşteri (صَدَقَنِي سِنّ بَكْرِهِ) "Deve yavrusunun yaşı beni doğruladı" dedi ve bu darb-ı mesel hâline geldi (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (هدع) maddesi). (çev.)

nef ona yöneldi. Bunun üzerine adam, "Evet, [seni dinliyorum] ey Ebû Bahr" dedi. Ahnef, "Allah hayrını versin; ilk konuşma senden beklenir." dedi.

Ahnef, "İyi giyinmiş ve yağlı bir yemek yemiş olduğum hâlde fakir bir eve misafir olmak istemem." dedi. Kendisine, "Kararlılık sahibi evden bundan başka ne beklenir ki?" denildi. Ahnef, "Kötü âdetten korkuyorum." dedi.

Dedi ki: Ahnef bir mecliste otururken bir adam yanına geldiğinde hareketlenip mahcup bir şekilde yerini daraltarak ona yer açmak istiyordu.

Medâinî, Abdullah b. Muğîre'den, o Abdullah b. Beyân'dan, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Muhtâr'ın öldürülmesinden sonra Mus'ab [b. Zübeyr] Kûfe'ye geldi. Kendisine, "Ahnef ve Basra halkı mescittedirler" denildi. Biz de gidip ona baktık. Bir de ne görelim; kılıcının kayışını beline bağlamış, dirseklerini dizinin üzerine koymuş ve parmaklarını birbirine kenetlemiş bir şekilde oturuyor. Temîm kabilesinden adamlar da etrafını çevirmişlerdi. İnsanlar eğilip ona bakıyorlardı. Ahnef kavminden bir şey istiyordu; ancak kavmi "Hayır, olmaz" diyorlardı. Ahnef bir ara başını kaldırıp kendisini izleyenlere baktı ve "Kuşkusuz Benî Temîm kabilesi, inatçı ve zor bir ata benzer. Sürekli huysuzluk yapar ve sahibine boyun eğmez." dedi. Ahnef onlarla konuşalı fazla olmamıştı ki, hep birden, "Tamam… Tamam…" dediler.

Bize Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o Hasan'dan, o da Ahnef'ten rivayet etti; dedi ki: Bir ara Osman zamanında Kâbe'yi tavaf ederken bana Benî Leys'ten bir adam geldi ve "Sana bir müjde vereyim mi?" dedi. Ben de "Olur, ver." dedim. Adam şöyle dedi: "Hatırlıyor musun? Resûlullah (sas) beni senin kavmine göndermişti; ben onlara İslâm'ı anlattım. Sen de 'Kuşkusuz bu sizi hayra davet ediyor. Ben ancak güzel şeyler duyuyorum; O sizi güzel ahlaka davet edip kötü ahlaktan nehyediyor' dedin" Ben de "Evet, hatırlıyorum." dedim. Adam şöyle dedi: "Ben senin o sözünü Resûlullah'a (sas) tebliğ ettim; Resûlullah (sas), 'Allah'ım! Ahnef'i af ve mağfiret eyle' dedi." Ahnef şöyle derdi: "Benim nail olduğum ümit kadar hiçbir ümit yoktur."

Medâinî, Ömer b. Sâib'den, o da Saîd b. Kürz'den rivayet etti; dedi ki: Cârûd el-Abdî bir heyet içinde Resûlullah'ın (sas) yanına giderken Benî Sa'd'ın memleketinden geçti ve uzun süre Ahnef'in yanında durdu. Adamları yola devam ettiler. Sonra adamları ona, "Bu Temîmî'nin yanında neden böyle uzunca durdun?" dediler. Cârûd, "Ben; hangi beldeye giderse ahalisi mutlaka efendi olan bir adam gördüm" dedi.

Muâviye, "Sabra, tedbire denk ne vardır?" dedi. Ahnef, "Sadece üç şey sabra denktir, ey Müminlerin Emîri" dedi. Muâviye, "Nedir onlar?" dedi. Ahnef, "Salih amelinle ecelini karşılaman, cenazeni aceleyle evden çıkarman ve sana denk birisiyle evlenmen" dedi. Muâviye, "Doğru söyledin ey Ebû Bahr" dedi.

Medâinî, Hasan b. Dînâr'dan, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ahnef amcasıyla birlikte Müseylimetü'l-Kezzâb'ın yanına girdi. Çıktıklarında amcası ona, "Adamı nasıl buldun?" dedi. Ahnef, "Yalancı ve ahmak bir adam gördüm" dedi. Amcası, "Bu söylediğini ona bildireceğim" dedi. Ahnef, "O zaman ben de onun hakkına yemin ederek söylediğimi inkâr ederim" dedi. Bunun üzerine Hasan, "Vallahi Ebû Bahr, vahyi koruma altına aldı" dedi.

Medâinî, Ebû Abdurrahman el-Aclânî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef'e, "Sen hükümdardan korkup bir köşede oturuyorsun" denildi. Ahnef, "Oturup da yakınlaştırılmak, yakınlaşmaya çalışıp da uzaklaştırılmaktan daha iyidir" dedi.

Benî Temîm Ahnef'e, "Bizim sana olan iyiliğimiz senin bize olan iyiliğinden daha büyüktür. Çünkü biz seni lider yaptık" dediler. Bunun üzerine Ahnef, "Gerçekten iyiliğiniz çok büyük; Allah sizden razı olsun! Ha, şurada Şibl b. Ma'bed el-Becelî var. Şehirde ondan başka kavminden bir tek adam yoktur. Peki, onu kim lider yapmıştır?" dedi.

Medâinî, Beşşâr b. Abdülhamîd'den, o da Ebû Reyhâne'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef Sıffîn'de Ali b. Ebû Tâlib (as) ile beraber iken, "Galip de gelsek mağlup da olsak, vay Arapların başına gelenlere" dedi. Kendisine, "Bu nasıl oluyor, ey Ebû Bahr?" denildi. Ahnef, "Eğer galip gelsek, isyan eden her lider öldürülür. Eğer mağlup olsak, hiçbir lider isyan etmiş olmaktan kurtulamaz" dedi.

Medâinî, Abdurrahman b. Ubeydullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Araplar güzel gelenekleri müzakere edip ihya ettikleri, selefl erinin üzerinde bulundukları iyi şeyleri yapmaya devam ettikleri, sert olup anarşi çıkarmadıkları, alçaklığı ayıpladıkları, ölüleri bırakıp yaşayanları kurtardıkları ve hilmi zillet kabul etmedikleri sürece hayır içinde kalırlar."

Medâinî, Mesleme'den nakletti; dedi ki: Bir adam Ahnef'e, "Senin kumla temas ettiğini görmüyorum ey Ebû Bahr" dedi. Ahnef, "Ne ona dokunmakta bir sevap vardır ne de ona dokunmayı terk etmekte bir günah vardır" dedi.

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den ve Mesleme'den nakletti; dediler ki: Ahnef b. Kays şöyle dedi: "Şakalaşması çok olanın mürüvveti gider. Gülüşü fazla olanın heybeti gider. Bir şeyi çokça yapan onunla bilinir."

Dediler ki: Benî Temîm'den bir adam, Ahnef'in yanında bir ayıpla anıldı ve ölümü temenni edildi. Bunun üzerine Ahnef, "Ondan ne istiyorsunuz? Boynuzunu koruyor [kendisini tehlikelere karşı koruyor], rızkını yiyor ve onun ağırlığını yer çekiyor" dedi.

Ahnef şöyle derdi: "Büyüklük ahlakın yüceliği ve fiillerin güzelliğidir."

Bir kabilenin başka bir kabile üzerinde kan davası vardı. İki diyet karşılığında onlarla anlaştılar. Ahnef bunun üzerine [diyeti alacak olanlara] şöyle dedi: "Allah diyete hükmetmiş; Müslümanlar da buna razı oldular. Kuşkusuz Müslümanların en fazla razı olmayı hak ettikleri şey, Allah'ın onlar hakkında verdiği hükümdür. Eğer sizler bugün bir diyetle yetinmeyi kabul etmezseniz yarın sizden de bugün istediğinizin aynısı talep edilecektir. Çünkü işler birbiri ardınca gider ve şeref [nesilden nesile] intikal eder." Bunun üzerine adamlar, "Sen nasıl istersen öyle olsun" dediler. Onlar da bir diyet verdiler.

Medâinî, Mesleme'den, o da Ali b. Zeyd'den nakletti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Üç şey vardır ki, ancak ibret alacak olanların ibret alması için söyleyeceğim: Hükümdar beni çağırmadan yanına gitmem. Yanımda oturanların önünde söylediğimin dışında bir şeyi arkalarında söylemem. Bir de hakkından gelemeyeceğim bir işe karışmam."

Ahnef şöyle dedi: "Ey Benî Temîm! Kendinizi hükümdardan uzaklaşmayın; başına da üşüşmeyin. Biliniz ki, kim hükümdarın yanına fazla giderse onu helak eder. Kim ki ona karşı zillet gösterirse, onu aşar."

Ahnef şöyle derdi: "Bazen zillet göstermek, aile ve mal[ı korumak] için daha iyidir."

Medâinî dedi ki: Deniliyordu ki: Malı olmadığı hâlde lider olabilen dört kişi vardır; Vekî b. Bişr b. Amr b. Udüs, onun oğlu Hilâl b. Vekî, Ahnef b. Kays ve Hilâl b. Ahvez… Hilâl b. Ahvez, güzel yüzüyle lider oldu.

Dedi ki: Bahr b. Ahnef'e, "Baban sana şeref ve nam bıraktı" denildi. Bahr, "Keşke bana 100.000 dirhem bıraksaydı da ateşin içine girseydi" dedi.

Medâinî, Mesleme b. Alkame el-Mâzinî'den, o Hâlid el-Hezzâ'dan, o da Abdullah b. Sa'sa'a'dan rivayet etti; dedi ki: İbnü'l-Hanefiyye hapsedildiği zaman babam (Abdullah b. Sa'sa'a babasını, yani Sa'sa'a'yı kast ediyor) bana, "Kalk, yatalak olan bu yaşlımızın yanına gidelim" dedi. Dedi ki: Ahnef'in yanına girdik. Ahnef babama, "Ey Ebü'l-Velîd, sen bizi fazla ziyaret etmezdin, ne oldu sana?" dedi. Babam, "Bu adam hapistedir" dedi. Ahnef, "Ey Ebü'l-Velîd, ben Ebû Tâlib ailesine âşık değilim" dedi. Babam, "O mahpus ve mazlum durumdadır" dedi. Bunun üzerine Ahnef Resûlullah'tan (sas) ve Allah'ın onun vasıtasıyla dalaletten hidayete ulaştırmasından ve cehaletten sonra ortaya koyduğu ilimden söz etti. Sonra Ebû Bekr'den ve Ömer'den söz etti ve insanların onlardan sonra nasıl ihtilafa düştüklerini ve Osman'ı anlattı. Sonra, "Biz Ebû Tâlib ailesini denedik. Fakat [maalesef] onlarda ne bir devlet siyasetini ne malı korumayı ne de savaşta bir hileyi gördük. -Şam'a işaret ederek- emîr buradadır" dedi. Babam ona, "Peki, seni engelleyen nedir?" dedi. Ahnef, "Yanıma geldiniz, 'İbnü'z-Zübeyr… İbnü'z-Zübeyr…' dediniz. İbnü'z-Zübeyr'e biat ettiğim zaman bu kez, 'Biatini iptal et' dediniz. Hayır, iptal etmeyeceğim" dedi. Biz çıktık ve babam, "Allah için İbnü'l-Bâhiliyye doğru söylüyor. Gerçekten de annesi evlat doğurmuş" diyordu.

Dediler ki: Bir adam Ahnef için şu şiiri okudu:

Ve Temîm de onun gibidir veya itiraf eder…

Ahnef, "Evet, itiraf eder, Allah sana merhamet etsin" dedi.

Bir adam da şu şiiri okudu:

Hey! Bildir yanından Benî Temîm'e,
Yemeği çok sevdiklerinin alameti olarak…[222]

Ahnef, "Yeğenim, Allah hayrını versin; alameti bildik de, buna ne ihtiyaç var?" dedi.

Medâinî, Küleyb b. Halef'ten, o da İdris b. Hanzale'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef Ali'ye şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri, bana gelen habere göre Kûfe'den gelen bu kurtlar, savaşçıların öldürülmesi, çoluk çocuğun esir edilmesi ve ganimetin dağıtılması konusunda seni rahatsız edeceklerdir. Seni onlardan kurtaracak olan, sadece ağızlarına tıkayacağın bir şeydir. Burada da beytülmalde bir şeyler vardır; koy onların ağızlarına… Vallahi eğer onların senden istediklerini yerine getirirsen, ilkin sonundakinin yanındaki konumu, ancak atılan bir hayvan tersi [gübre] gibidir.

Bana Medâinî anlattı; o Muhammed b. Rebîa'dan nakletti; dedi ki: Bir adam Ahnef'e, "Sana öyle bir küfredeceğim ki, bu küfür seninle birlikte kabrine girecektir" dedi. Ahnef, "hayır, aksine seninle birlikte senin kabrine girer" dedi.

Medâinî, Mübârek b. Fedâle'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ali'nin (as) bir çadırı vardı. Oraya ancak Hâşimî olanlar ve Ahnef girebiliyordu. Ahnef'in görüşüne denk bir görüş yoktu. Ahnef bir gün Ali'ye, "Eğer senden başka bu işe ehil birisini görseydik ona biat ederdik. O hâlde

222 Cahiliye şairlerinden Züheyr b. Ebû Selma'ya (veya Ebû Sulmâ) ait olan bu beytin aslı (ألا أبْلِغْ لَدَيْكَ بَني تَميمٍ وقَد يأتيكَ بالخَبَرِ الظُّنُونُ) şeklindedir. Adamın Ahnef b. Kays'a söylediği beyit, (ابْن الصَّعق العامري)'ye ait olup Züheyr'in şiirinin bir benzeridir. Ne var ki hem RK'de hem ZZ'de (ألا أبْلِغْ لَدَيْكَ بني تميمٍ . . بآيَةِ مَا تُجَبّوْنَ الطَّعَامَا) şeklinde yer alan bu beytin içindeki (تحبون) kelimesinin, Zemahşeri dışındaki bütün nahivcilere göre (يحبون) şeklinde olması gerekir. Nitekim Belâzürî'deki bu beyit, gramer hatalarından dolayı nahivciler tarafından tenkit edilmiştir. Her şeyden önce (آية) ile (تحبون) arasında yer alan (ما)'nın kesinlikle zaide olduğunu, dolayısıyla (آية) kelimesinin, bir fiil olan (تحبون)'ye muzaf olduğunu, bunun ise gramer kurallarına aykırı olduğunu söylemişlerdir. İbn Hişâm'a göre (ما) masdariyyedir. Dolayısıyla kendisinden sonraki cümle masdar tevilinde olduğu için izafet caizdir. Ancak bu görüş bile kabul görmemiştir. Zemahşerî ise, kelimenin (تحبون) olması hâlinde beytin (بِعَلاَمَةِ مَحَبَّتِكُمْ الطَّعَامَ) manasında olacağını söylemiştir. Ancak bu görüş kabul görmemiştir. el-Müberrid'e göre bu beytin şairi Benî Temîm'e bir mesajın gönderilmesini istemiştir. Sanki birisi, "Peki, bunlar hangi alametle bilinirler?" diye sormuş; şair (بآيَةِ حُبِّهِمْ الطَعامَ) veya (بآيَةِ مَا يُذْكَرُونَ بحب الطَّعَام) "Çok yemek yemekle bilinirler" diye cevap vermiştir. Biz çeviriyi el-Müberrid'in rivayetine göre yaptık. (Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, VI, Kahire, M. 1997, s. 519). (çev.)

'Müminlerin Emîri' kelimesini tahkim belgesinden silme" dedi. Ali'nin bazı adamları ise, "Resûlullah (sas) da böyle yapmıştı. 'Muhammed Resûlullah'ı silip yerine "Muhammed b. Abdullah'ı yazdırmıştı" dediler. Bunun üzerine Ahnef, "Allah, Peygamber dışında kimsenin, kendi elçisi olmasını kabul etmemiştir. Ama sen ey Müminlerin Emîri, bu işi kılıçla almak istiyorsun" dedi.

Medâinî, Mübârek b. Fedâle'den, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: "Ahnef dışında kim fitneye bulaşmış ise mutlaka yıkılmıştır." Sonra, "Belki de Allah'tan ona bir şey [ikram] sebkat etmiştir" dedi.

Hasan dedi ki: Ahnef'te birkaç haslet bir araya gelmiştir. Vali Ziyâd'ı, Hamrâ'yı öldürmekten vazgeçirdi; Mes'ûd Gününde[223] Ezd'in ve Rebîa'nın kan diyetlerini üstlendi; insanların işini barışla sonuçlandırdı ve ateşi söndürdü."

Ahnef şöyle diyordu: "Ayakkabılarınızı yenileyin; çünkü ayakkabılar erkeklerin halhallarıdır."

Bana Medâinî anlattı; o Cehm b. Hassân es-Selîtî'den rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ahnef'e, "Hiç musibetsiz bir güzellik olur mu?" diye sordu. Ahnef, "Evet, yumuşak bir ahlak ve kötülükten çekinmekle olur" dedi.

Ahnef dedi ki: "En kötü hastalık, küfürbaz dil ve kötü ahlaktır."

Ahnef dedi ki: "Yalancı adamın mürüvveti, cimrinin dostluğu, hasudun rahatı, kötü ahlaklının büyüklüğü ve bezgin adamın vefası yoktur."

Medâinî, İdris b. Kâdim'den, o da Ömer b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Bir gün insanlar, Muâviye'nin talimatıyla meclisteki yerlerini almışken Dahhâk b. Kays el-Fihrî Muâviye'ye şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Bu ümmetin dağınıklığını Yezîd'le bir araya getir. Zira o hepimizden daha halim ve daha âlimdir." Bunun üzerine Ahnef, "Ey Müminlerin Emîri! Sana emredene, sana işaret verene ve sana bakmayana isyan et; onları dinleme! Çünkü sen cemaati daha iyi bilir ve istikameti daha iyi tanırsın" dedi. Muâviye güldü ve "Bu kâfidir sana; Allah sana merhamet etsin" dedi.

---

223 Ezd kabilesinin lideri Mesûd b. Amr'ın Hâricîler tarafından öldürülmesi üzerine Basra'da gelişen hadiselere işaret ediyor. Belâzürî, daha önce bu olayı ayrıntılı bir şekilde anlatmıştı.

Deniliyor ki: Ahnef Muâviye'ye, "Sen Yezîd'in gece ve gündüzünü bizden daha iyi bilirsin. Doğrusu sizi tasdik etmediğimizde sizden korkuyoruz; sizi tekzip etmediğimizde de Allah'tan korkuyoruz" dedi. Bunun üzerine Muâviye sustu.

Hammâd b. Zeyd Hâlid el-Hazzâ'dan, o da bir adamdan rivayet etti; dedi ki: Mes'ûd günlerinde Ahnef'in [insanların arasında] dolaşıp şöyle dediğini gördüm: "Düşmanlarınızla karşılaşacaksınız; onları tasdik edin. Kuşkusuz sizin acı duyduğunuz gibi onlar da acı duyuyorlar."

Medâinî, Ebû İshak'tan nakletti; dedi ki: Ahnef'in yanında bir adamdan söz edip, "Önceleri cömert idi sonra cimrileşti" dediler. Bir adam mazeret bulmak amacıyla, "Vallahi o cimrileşmedi fakat malının gitmesi onu oturttu" dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Hiç şüphesiz cömertlik yapacak mal fazla olmadığı zaman cömertliğin hakkından gelinmez" dedi.

Medâinî, Cehm b. Hassân'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Hâzim ve Harîş Horasan'da çarpıştıkları sırada Ahnef şöyle dedi: "Allah'ım! Müşriklerle savaşmayı kavmimin işi yap!" İbn Hâzim Fernubâ[224] halkını öldürdüğünde şöyle dedi: "Allah İbn Hâzim'in görüşünü kahretsin! Benî Temîm'den adamlar öldürdü. Eğer onlardan bir adam onun karşılığında öldürülseydi denk olurdu. Ama o aptal, ahmak ve bir sülük bile etmeyen oğlunun karşılığında onları katletti."

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den nakletti; dedi ki: İbn Hâzim Herât'ta Rebîa kabilesine saldırdı. Bu haber Basra halkına ulaştı. Bunun üzerine Ahnef Benî Temîm'in ileri gelenlerine, "Haydi kardeşlerimiz, Rebîa'nın yardımına gidelim ve onlardan özür dileyelim" dedi. Hemen kalkıp Mâlik b. Misma'ın yanına gittiler. Mâlik tam bir saat onları kapıda bekletti. Benî Temîm'le birlikte Muhammed b. Umeyr de vardı. Dönmek için ayağa kalktı, fakat Ahnef onu bırakmadı ve "Bir adamın obasına geldiğin zaman, sana izin verinceye kadar sabret. Çünkü insanlar kendi obalarında emîrdirler; istedikleri zaman izin verirler. Eğer sabretmeyeceksen kimseye gelmeyeceksin" dedi. Sonra onlara izin verildi. Ahnef, "Vallahi bu vaka bizi

224 Muhtemelen burada yer alan (فرنبا) kelimenin aslı (فرنباذ)'dır. Fernubâz ise, Merv şehirine beş mil mesafede olan bir köydür. (İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*).

sevindirmemiş, bizi üzmüştür." dedi. Muhammed b. Umeyr, "Vaka olup bittiği için bizi üzmemiştir." dedi. Bunun üzerine Mâlik, "Doğrusu senin başında bir at sineği var. Eğer şehirde benimle birlikte yaşamış olsaydın o sineği başından uçururdum." dedi. Böylece geldikleri maksat bozulmuş oldu ve heyecanlanmaya başladılar. Ahnef onları sakinleştirmeye çalışıyordu. Muhammed b. Umeyr, Mâlik'in yanından çıktıktan sonra, "Acaba, Abdullah b. el-İsbahânî onu evinden çıkarıp Mirbed'e gidinceye kadar onu taşladığı zaman neden başındaki sineği uçurmadı?" dedi.

Medâinî dedi ki: Bir adam, Mus'ab b. Zübeyr'in huzurunda başka bir adama hakaret etti. Bu durum, Mus'ab'ın adama öfkelenmesine sebep oldu. Sonra adam gelip yalvardı ve özür diledi. Mus'ab ise, "Yalan söyledin. Senden bana güvence ulaştı." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Güvence ulaştırılmaz." dedi.

Medâinî dedi ki: Mes'ûd'un fitnesi baş gösterdiği zaman insanlar İbn Ziyâd'ın evini talan etmek istediler. Ahnef, "Ey Benî Temîm! Sakın yanaşmayın! Bir beldenin inşasında emeği olan kişiler helak olmadan o belde helak olmaz. Kuşkusuz bu belde Benî Sümeyye'nin [Ziyâd ve oğlunun] eliyle bina edilmiştir." dedi.

Medâinî, Yahya b. Zekeriyya el-Uceyfî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef, Mirbed Günü kötülük yapmaya gitmek için koşuşturan bazı insanlar gördü. Ahnef, "Ey Benî Temîm! Firar eden insanların en az hayâlısı, kötülüğe doğru en hızlı koşanlarıdır." dedi.

Medâinî, Abbas b. Âmir'den rivayet etti; dedi ki: Ziyâd bir heyet içinde Muâviye'nin yanına gitti. Yanında da şehrin ileri gelenleri vardı. Ahnef b. Kays da onların içindeydi. Ziyâd şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Sana umut bağlayan bazı insanları sana gönderiyor, bazılarını da geri bırakıyorum. Kuşkusuz senin düşüncen ve fazlın, hem geride kalanları[n moralleri]ni düzeltecek hem de yanına gelenlere kâfi gelecek şekilde her birisini kapsayacak kadar geniştir." Bunun üzerine Ahnef şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Senden gelecek bir sınamadan ve güzel bir vaatten mahrum kalmıyoruz. Ziyâd ise, içimizde senin görüşünü benimseyen ve senin yolunda yürüyen bir valindir. Doğrusu biz Züheyr'in [b. Ebû Sülmâ] söyledi-

ği dışında bir şey söyleyecek değiliz. Çünkü Züheyr, methedenlerden fazla konuşmayı kaldırmış ve şöyle demiştir:

Onların yaptığı bir iyilik varsa, bu ancak,
Babalarının, önceki babalarından miras aldıkları bir şeydir. [225]

Bize Ebû Muhammed et-Tevvezî anlattı. O Asmaî'den, o Mübârek b. Fedâle'den, o da Yusuf b. Abdullah'tan -bu zat İbn Sîrîn'in kız kardeşinin oğludur- rivayet etti; dedi ki: Ben çocuk iken Ahnef'in yanında oturmaktan hoşlanırdım. Bir gün yanında otururken "*Kim iki gün içinde acele edip (Mina'dan Mekke'ye) dönerse, ona günah yoktur. Kim geri kalırsa, ona da günah yoktur. Ama bu takva sahipleri içindir*"[226] ayetini okudu. Ben ona, "Ey Ebû Bahr, sanki ayet böyle değildi." dedim. Ahnef yüzüme baktı ve sustu. Ertesi gün, yanına gittim; biraz utanıyordum. Bana, "Yeğenim, biliyor musun, ben mushafa baktım, ayet senin dediğin gibidir" dedi.

Medâinî dedi ki: Bazı inanlar, Ahnef'in yanına gidip ona sövmesi ve eziyet etmesi için bir adamla pazarlık yaptılar. Adam Ahnef'in yanına gitti ve ona kötü sözler söyledi. Ahnef ona, "Kardeşim yemek hazır; yemez misin? Kuşkusuz sen sabahtan beri ağır bir deveyi güdüyorsun; [acıkmışsın şimdi]" dedi.

Medâinî, Abdullah b. Dînâr'dan, o da Abdullah b. Bekr el-Müzenî'den rivayet etti; dedi ki: Bedevi bir Arap, Ahnef'e bir soru sordu. Ancak yanında sevdiği şeyi bulamayınca, "Allah senin gibi kavmin efendisinin belasını versin ve seni bildiği gibi yapsın" dedi. Ahnef bedeviye cevap vermedi. Bedevi adam, "Eyvah! Bu adam ancak beni küçümsediği için bana cevap vermedi." dedi.

Ahnef Câriye b. Kudâme'nin cenaze namazını kıldırdı ve kabri üzerinde durdu. Sonra, "Allah sana rahmet eylesin ey Ebû Eyyûb; sen bizim zenginlerimizi kıskanmaz ve fakirlerimize hakaret etmezdin." dedi.

---

225 Bu beytin hem RK'de hem de ZZ'deki kaydı (وَمَا بِكَ مِنْ خَيْرٍ أَتَوْهُ فَإِنَّمَا . . تَوَارَثَهُ آبَاءُ آبَائِهِمْ قَبْلُ) "Senin yaptığın bir iyilik varsa, bu ancak, babalarının, önceki babalarından miras aldıkları bir şeydir" şeklindedir. Oysa bu beyit Züheyr'in *Dîvân*'ında, İbn Ebü'l-Hadîd'in *Şerhû Nehcü'l-Belağa* ve Râğıb el-İsfahânî'nin *Muhadarâtü'l-Üdebâ* gibi kaynaklarda (وما بِكُ مِنْ خَيرٍ أَتَوْهُ فإنّما . . تَوَارَثَهُمْ آبَاءُ آبَائِهِمْ قَبْلُ) "Onların yaptığı bir iyilik varsa, bu ancak, babalarının, önceki babalarından miras aldıkları bir şeydir" şeklinde kaydedilmektedir. Biz çeviride diğer kaynakları esas aldık (bkz. *Şerhu Dîvâni Züheyr b. Ebû Selmâ*, Beyrut, M. 1988, s. 87). (çev.)

226 Bakara, 2/203.

Medâinî dedi ki: Ahnef, bir ölü üzerine ağıt yakan bir kadın gördü. Ancak kadın [birileri tarafından ağıttan] nehyedildi. Ahnef kadını bu işten nehyedene, "Bırak onu; bu kadın yakın bir geçmişe ve uzak bir yolculuğa ağıt yakıyor." dedi.

Medâinî, İbahim b. Saîd'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb (ra) Ahnef'e, "Sen hangi yemeği daha çok seviyorsun?" dedi. Ahnef, "Tereyağı ve mantar" dedi ve bunların ancak bol yağışlı bir yılda bir araya gelebileceğini söyledi.

Dediler ki: Ahnef Ziyâd'ın kapısında durdu. Suculardan biri kırbasını onun yanına bıraktı ve "Dönünceye kadar bizim için muhafaza et." dedi. Tam o sırada Ziyâd'ın elçisi onu içeri almak üzere geldi. Ancak Ahnef, "Benim yanımda bir emanet var. Sahibi dönmeden kalkamam." dedi.

Ahnef şöyle dedi: "Lider [seyyid] öyle bir adam ki, geldiği zaman ondan korkarlar; sırtını çevirdiği zaman da ona söverler."

Ahnef'e, "Henüz sakalı bir araya gelmediği hâldeHusayn b. Münzir lider oldu" denildi. Ahnef, "Büyüklük siyah [sakallı] -yani genç-olanlarladır"dedi.[227]

Ahnef oğluna, "Oğlum yalanı, harcamayacağın bir hazine olarak elinde tut." dedi.

Muâviye, bazı işler konusunda Yezîd'e kızmıştı. Bunun üzerine yanına giren Ahnef'e, "Çocuk hakkında ne dersin?" dedi. Ahnef, "Ey Müminlerin Emîri! Çocuklar bizim sırtımızın dayanağı ve kalplerimizin meyveleridir. Biz onlar için ezilmiş birer toprak ve gölge yapan bir tavanız [gök]. Desteğini onlardan esirgeme ki senin yakınlığından bıkmasın ve hayatın onlara ağır gelmesin." dedi. Ahnef'in bu sözü Muâviye'nin hoşuna gitti ve "Doğrusu Yezîd'e kızmıştım; sen nefretimi benden çekip attın." dedi ve ona iyilik yapılmasını emretti.

Medâinî, Abdullah b. Yezîd el-Üseydî'den, o Yezîd b. Yezîd b. Câbir el-Ezdî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef Ebû Musa'ya, "Sakın bir söz söylemek veya yanında mecliste bulunmak üzere Amr sana gelmesin! Çünkü

227 Bu sözün Arapçası (السؤدد مع السواد) şeklindedir. (çev.)

bunda aldatma vardır. Ayrıca ona selam verme! Selam vermek sünnettir ama o selamın ehlinden değildir." dedi.

Ahnef dedi ki: "Bir kavimden Abbâd b. Husayn gibi bir adam vefat ederse, mutlaka onun vefatı o kavme zillet getirir."

Medâinî, Abdülazîz el-Kasmelî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: Medine'de bir mecliste oturdum. Saçı dağınık bir adam geldi; benim dışımda orada oturanlar ona baktılar ve selamını aldılar. Adam bana, "Sanki sen yabancı gibisin" dedi. "Evet, yabancıyım." dedim. Adam, "Sen nerelisin?" dedi. Ben, "Basra halkındanım." dedim. Adam, "Basra, el-Basîre'den geliyor." dedi. Bunun üzerine, "Ben Basra, diyorum, sen el-Basîre, diyorsun." dedim. Adam, "Ben Resûlullah'tan (sas) duyduğumu daha iyi bilirim. Resûlullah'tan (sas) işittim, "Benden sonra şehirlerden bir şehir olacak; ona 'el-Basîre' denilecektir. Onlar, bütün şehirler içinde kıbleleri en sağlam ve en doğru olanlar olacak. Kendilerine direnenlere karşı yardım olunacaklar' buyurdu. Sen kimsin?" dedi. Ben, "Ahnef'im." dedim. Adam, "Uhaynif?" dedi. Bunun üzerine, "Ben Ahnef, diyorum, sen Uhaynif, diyorsun." dedim. Adam, "Ben ne dediğimi daha iyi biliyorum; Resûlullah'tan (sas) işittim; (أُحَيْنِفُ السَّرَايَا) 'Seriyyelerin Uhaynifi' buyururdu." dedi. Ayağa kalkınca ben, "Kim bu?" dedim. Oradakiler, "Ebû Zer el-Gıfârî (ra)" dediler.

Medâinî, Ubeydullah b. Ebû Süleyman'dan, o da Şubeyl b. Azre'den rivayet etti; dedi ki: Dav b. Mesleme el-Guberî Ahnef'i hicvederek şöyle dedi:

Dostum Ebû Bahr'a gelince, kuşkusuz yanımda onun,
Etekleri kırmızı bir elbisesi vardır.
Yüzünü kaşımasından dolayı, adeta tırnakları,
Usturaları körelmiş, sünnetçinin tırnağı gibi…
Adam, sırtlan yavrusu sanki…
Ve yağlı kulak memesi ağzında olan bir köpek gibi…

Ahnef onu Abdullah b. Âmir'e şikâyet etti ve "Ahmak insanların hedefi oldum." dedi. İbn Âmir, "Onun lisanı senin olsun ey Ebû Bahr." dedi. Bunun üzerine Dav, Muâviye b. Ebû Süfyân'a sığındı ve şöyle dedi:

Sanadır ey Müminlerin Emîri, bu devenin yolculuğu, sabah ve akşam;
Sabah ve akşam… Benden bir aciliyetten dolayı;
Cezalandırılmasına ramak kalmış İbn Âmir'in durumundan korkarak,
Ve korkak olmayan bir adamın affını dileyerek…

Ahnef şöyle dedi: "Ey Benî Nezzâl! Kadınların gönlünü kendinize çekmek istiyorsanız çok evliliğikötüleyin ve ahlakınızı güzelleştirin."

Medâinî, Mesleme'den rivayet etti; dedi ki: Ziyâd Muâviye'ye bir mektup yazarak, Ahnef veya Sinân b. Seleme b. Muhabbık'tan birisini Hind suğuruna tayin etme konusunda ondan izin istiyordu. Muâviye Ziyâd'a, "Ahnef'in hangi günü dolayısıyla onu mükâfatlandıracağız? Müminlerin Emîri'ni perişan ettiği günü dolayısıyla mı, yoksa Sıffîn'de karşımıza çıktığı gün dolayısıyla mı? Sen Sinân'ı gönder" şeklinde cevap yazdı.

Dedi ki: Ahnef, doymayan obur birini kastederek Muâviye'ye şöyle bir mektup yazdı: "Ekmek… Ekmek… Hurma… Hurma… Tok adamın himmeti Sefevân'ı geçmez; aç adamın da himmeti Asfân'ı[228] geçmez…"

Bana Medâinî anlattı; o Küleyb'den nakletti; dedi ki: Ezd ile Rebîa kabileleri arasında anlaşma sağlanınca Ahnef Mâlik b. Misma ile karşılaştı ve ona, "Ey Ebû Gassân, İslâm'da anlaşma var mı?" dedi. Mâlik, "Ey Ebû Bahr! Bu, senden önce ele geçirdiğimiz bir lokmadır." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Ben onu kastetmedim; ancak siz bundan kan ve öfke sağacaksınız. Sen öyle bir kavimle anlaşma yapmışsın ki, eğer onlara tabi olursan seni zillet içinde bırakırlar. Eğer onlara karşı çıkarsan seni mağlup ederler." dedi.

Medâinî, Fadl el-Uceyfi'den nakletti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Güzel ahlak ve sabrı amcam Müteşemmis b. Muâviye'den aldım. Bir gün bendeki bir ağrıdan dolayı ona şikâyette bulundum. Bana, 'Yeğenim, 40 yıldan beri gözüm gitmiş. Gözümün gitmiş olduğu ne bilindi, ne de kimseye anlattım' dedi."

Medâinî, Gıyâs b. İbrahim'den, o da Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef bir heyet içinde Muâviye'nin yanına gitti. Giderken Kûfe'ye uğradı. Muâviye'nin, Ahnef'in *Dîvân*'ını Şam'a nakletmek

228 Safvân ve Asfân yer adlarıdır. (çev.)

istediği yolunda onlara haber ulaşmıştı. Bunun üzerine Ebû Semmâl el-Esedî[229] bir mektup yazdı ve mektubu Ahnef'e verdi. Ahnef Muâviye'nin yanına varınca Ebû Semmâl'in mektubunu ona verdi. Mektupta şunlar yazılıydı:

Ey kervanın sahibi! Kervanı, otlatana geri ver;
Göç etme; insanları heyecana getirirsin, göç sebebiyle.

Ahnef'ten rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Sahtekârla dostluk kurma; hilekâr adamla istişarede bulunma ve tembellerden yardım isteme!"

Bir adam Ahnef'e, "Bir kimse senin gibi olabilir mi?" diye sordu. Ahnef, "Yeğenim, emir kulların elinde değil ve insan her istediğini yapamaz." dedi.

Medâinî, Fadl b. Süleyman el-Uceyfî'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef, Benî Mâzin b. Mâlik b. Amr b. Temîm'e ait atlara baktı ve "İntikam için, yetişilmez atlardır" dedi. Bunun üzerine Şu'be b. Kıl'am el-Mâzinî, "Ama senin baban konusunda, intikam için atlara yetişildi." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Söylenmemiş bir şeye, cevap vermeyi bırak." dedi. Belte'î şöyle dedi:

Onlar verdiler Kays'a, mızraklarının ucunu;
Telef ettiler onu ve Hâris b. Hulâs'ı…

[Ahnef'in babası] Kays Tiyâs Günü öldürülmüştü. Onu Benî Mâzin öldürdü.

Ahnef dedi ki: "Kimin anlayışı az olursa onun birçok sözü ve ameli lehine değil, aleyhine olur."

Bana Hişâm İbnü'l-Kelbî anlattı. O Avâne'den nakletti; dedi ki: Ahnef şöyle derdi: "Bir kula verilen en hayırlı şey akıllı bir mizaçtır. Eğer bundan mahrum ise, uzun süre sükût etmektir. Eğer bundan da mahrum ise, ölüm onun için daha örtücü olur."

Dediler ki: Haseke b. Attâb'ın ölüm haberi Ahnef'e verildi; onun için bağırıp çağırmadı. Ama Şakîk b. Sevr es-Sedûsî'nin ölüm haberi kendisine

229 Orijinal metnin hamişinde "Ebû Semmâk" değil "Ebû Semmâl" şeklinde "Lam" ile kaydedilmiştir.

verildi; Ahnef, "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn*" dedi ve yakasını yırttı. Kendisine, "Haseke'nin ölüm haberi sana verildi; o senin kavminden olduğu hâlde önemsemedin. Ama Bekr b. Vâil'den bir adamın ölüm haberi sana verildi; bağırıp çağırdın" denildi. Ahnef, "Haseke, iğrenç ve cüretkâr bir adamdı. Kavmini kötü duruma düşürecek bir suç işlemediğinden emin değilim. Oysa Şakîk yaşlı, halim ve güvenilir bir adamdı. Eğer bir hadise olsaydı kavmini ondan muhafaza ederdi." dedi.

Ahnef, Temîm ve Bekr kabilelerini kastederek şöyle derdi: "Ben ve Şakîk, bu iki kabile arasında birer su bendi gibiyiz."

Bir defa Mürre b. Mihkân er-Rubey'î Ferezdak'ı hicvetmişti. Ferezdak kızdı ve bir şiir söyleyerek şöyle dedi:

Onlar öyle bir kavim ki, yatkındır gönlüm onlara;
Ve gayretime dokunur, Dârim sebebiyle Ubeyd'i hicvetmek.

Bunun üzerine Ahnef, "Babamız Ubeyd için bir kusur görmedim." dedi. Ubeyd, Rübey b. Hâris b. Ka'b'ın kardeşiydi.

Ahnef, "Akıllı adamın konuşması bana göre, beyaz bala karıştırılmış kaymaktan daha hoştur" derdi. Muğîre ise, "O bana göre, sıcak bir ayın sıcak bir gününde, taşta akan halis bir balla karıştırılmış sudan daha hoştur." dedi. Ahnef, "Bazen zillet göstermenin, aile ve mal[ın muhafazası] için daha iyi olduğunu gördüm" derdi.

Dediler ki: Ahnef, İbn Âmir'in öncü kuvvetindeydi. İbn Âmir onu Kûhistân'a gönderdi. Ahnef Heyâtile denilen Türklerle ve Herât halkıyla karşılaştı ve hepsini dağıttı. Bunlar, Horasan bölgesinde ilk dağıtılan topluluktu. Bundan sonra İbn Âmir Ahnef'i Tuhâristân bölgesine gönderdi ve "Ahnef'in Sarayı" olarak bilinen kaleyi fethederek içinde ezanın okunmasını emretti.

Ahnef katıldığı bir savaşta düşmanı susturup korku vermeye çalışarak şöyle dedi: "Ey insanlar! Düşmanın sayısı ve hazırlığı sizi korkutmasın. Dua ve sabırla Allah'tan yardım dileyin. Ben bayrağı üç kere sallamadığım sürece, sizden birisi gözünden yaralanmış olsa bile yerinden ayrılmasın. Hamle yaptığım zaman siz de hamle yapın. Süvari olanlar atının ne yapa-

bileceğine baksın. Piyade olanlar ise secdesinin yerine baksın. Düşmana, gözlerinizle atış yapmayın. Ahnef, iki mızrakla Sağâniyân'ın yöneticisiyle savaştı; savaşırken şöyle diyordu:

Ben Kays'ın oğluyum, gayenin gölgesindeyim;
Katacağım elbet; bir bayrağı, diğer bir bayrağa.

Bütün kâfirler hezimete uğradılar. Ahnef hamle yapıp şöyle diyordu:

Kuşkusuz her liderin üzerinde bir hak vardır;
Ya mızrağının ucunu [kırmızıya] boyar, ya da mızrağı kırılıp gider.

Ahnef, Fâryâb ve Tâlekân halkıyla anlaşma yaptı. Bazı ağıl sahipleri, ona hayvan, köle ve elbiseler hediye ettiler. Ahnef, "Arkadaşlarımdan her birisine bunun kadar var mı?" dedi. Onlar, "Hayır." dediler. Bunun üzerine Ahnef hediyelerini geri çevirdi ve "Hiçbir konuda adamlarımdan üstün bir durumda olmayacağım." dedi.

Ahnef'in Horasan'daki faaliyetleri çok güzeldi. Birçok fetih onun eliyle oldu. Ahnef'in yüzüğünün nakşı "Hâlis bir şekilde Allah'a ibadet eder." (يَعبد الله مخلصًا) şeklindeydi.

Ahnef, Mes'ûd Gününde Benî Temîm'e şöyle dedi: "Vallahi sizin onları mağlup etmeniz bana göre bir zafer değildir. Zafer, ancak Allah'ın aramıza barış koyması ve sağ-salim bir şekilde evimize dönmemizdir."

Dediler ki: Ahnef, Belh ve Merverrûz halkıyla barış anlaşması yaptı. Oradan Hârizm'e gitti. Kış bastırıncaya kadar orada kaldı. Adamlarıyla istişarede bulundu. Husayn b. Münzir Ahnef'e, "Kuşkusuz Amr b. Ma'dîkerib sana şöyle demişti." dedi ve şu beyti okudu:

Bir işin hakkından gelmiyorsan, onu bırak;
Ve yapabileceğin işi yapmaya git.

Bunun üzerine Ahnef Belh'e gitti. Onun Belh'teki vekili, amcasının oğlu Esîd b. Müteşemmis b. Muâviye idi.

Ahnef, Talha ve Zübeyr ile karşılaştı ve onlara, "Sizi buraya getiren nedir?" dedi. Talha ve Zübeyr, "Osman'ın kanını aramak için geldik. Sen Ali'ye mi biat etmişsin?" dediler. Ahnef, "Sizler bana bunu emrettiniz"

dedi. Bunun üzerine Zübeyr, "Ey adam! Sen bu işlerin tatlı tarafında veya acı tarafında değilsin. Sen ancak yiyici bir yırtıcı ve galip gelene tabi olan birisin. Allah senin yardım ettiğin kimseleri aziz yapmasın! Yarın şehir halkı zorla biat ettiğinde bize tabi olacaksın." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Ben Ali'ye biat ettim. Ben biat ettiğim adamla savaşacak değilim." dedi. Bununla ilgili haberi, Cemel vakası münasebetiyle anlattık.

Medâinî, Mesleme'den, o Seken b. Katâde'den rivayet etti; dedi ki: Benî Âmir b. Ubeyd b. Hâris'ten biri olan Zeyd b. Cülbe ve kardeşi Minkar b. Ubeyd Âişe ile beraberdiler. Onlar, Benî Şu'ayrâ'dan -onlar dayılarıydılar- bazı insanlar isabet aldılar. Bunun üzerine Ahnef, taziye için Zeyd b. Cülbe'nin yanına geldi. Zeyd, "Ben ancak düşmanın başına gelenlere sevinmek için buraya geldim." dedi. Ahnef ise, "Ben bir adamı seviyordum; onun kazanmasını istiyordum." dedi.

Medâinî, Ebû Cezî'den, o A'meş'ten, o da Şakîk ve Kurre'den rivayet etti; dediler ki: Âişe Ahnef'e, "Müminlerin Emîri Osman'ın düşmanlarıyla savaşmayı terk ettiğin için ne mazeret ileri sürüyorsun? Azlıktan dolayı mı yoksa toplumda itaat edilmediğin için mi savaşmayı terk ettin?" dedi. Ahnef şöyle dedi: "Vallahi fazla zaman olmadı ve seninle tanışmamız sadece bir yıl önce oldu ki, sen beni ona karşı cihat yapmaya teşvik ediyordun." Âişe, "Yazık sana; onlar kaplar emildiği gibi onu emdiler; sonra onu öldürdüler." dedi. Ahnef, "Doğrusu sen mutlu iken senin sözünü tutarım ama sen öfkeliyken sözünü tutmayacağım." dedi.

Cemel Günü, eli yaralanan Benî Hüceym'den "Ebû Fevrân" adında bir adam Ahnef'e, "Kavmini rezil ettin." dedi. Ahnef ise, "Eğer bana itaat etseydin sağ elinle yemek yer, sol elinle istinca ederdin ve elin felç olmazdı." dedi.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti; dedi ki: Ahnef Ziyâd'ın meclisine geldi. Onunla Hutât el-Mücâşi'î arasında bir tartışma meydana geldi. Ahnef ona sert çıktı ve hakaret etti. Kendisine, "Ey Ebû Bahr, âdetin olmayan bir şeye girişti. Nerede senin güzel ahlakın?" denildi. Bunun üzerine Ahnef, "Güzel ahlak ancak hediyeleşmenin olduğu normal zamanlarda olur. Hükümdarın huzurunda ise zaferden başka bir şey olmaz." dedi.

Medâinî, Hüzelî'den, o da Beşîr b. Ubeydullah b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Zeyd b. Cülbe Benî Sa'd'ı, Âişe ile birlikte savaşmaya teşvik ediyordu. Ahnef ise onları savaşmaktan alıkoyuyordu. Bu yüzden onunla Ahnef arasında bir tartışma meydana geldi. Zeyd, "Yaşı, kıdemi ve görüşü olan adama itaat edilir. Görüşü olmayana itaat edilmez." dedi. Ahnef hemen ona saldırıp sarığından tuttu ve her biri diğerinin perçeminden çekiştirmeye başladılar. Bunun üzerine Ahnef'e, "Nerede senin güzel ahlakın?" denildi. Ahnef, "Eğer benim dengim ya da benden aşağı birisi olsaydı onunla bu şekilde kavga etmezdim ve ona karşı sabırlı davranırdım." dedi.

Cahş adında bir adam Ahnef'in yanına girdi. Ahnef o sırada bir koyunun [kırılmış] ön ayaklarını bağlıyordu. Adam, "Bu beylerin işi değildir." dedi. Ahnef ise şöyle dedi:

Bunun bir sahibi vardır ki, misafir ağırlamaya sabırlıdır;
Fakat misafir ağırlamak Cahş'ın nefsi için kolay değildir.

Medâinî, Abdülvâhid b. Seken'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Benî Temîm'den bir heyet Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi. İçlerinde Ahnef, Amr b. Ehtem ve Zibrikân b. Bedr de vardı. Zibrikân, "Yeryüzünde hiçbir Sa'dlı yoktur ki, onun babası, amcası veya dayısı olmamı istemesin." dedi. Bunun üzerine Ömer Ahnef'e, "Ne diyor bu adam?" dedi. Ahnef, "Ey Müminlerin Emîri, ben kavmime karşı tövbe ettim ve onlara yalan söylemeyeceğim" dedi. Zibrikân ise, "Ey Müminlerin Emîri, benim gibi mürüvveti yeni ve dayısı kötü olan birisine sordun." dedi.

Hutât ile Ahnef arasında bir tartışma meydana geldi. Hutât, "Bildiğimden beri sen çelimsiz, sıska ve zayıfsın. Annen de aptalın tekiydi" dedi. Ahnef ise, "Sus ey şehvetine düşkün adam! Sen nezaketsiz ve kabasın. Sende, Dârimlilerden olma dışında bir özellik yok." dedi. Hutât [üzerindeki] elbisesini fırlattı ve "Bir şey görüyor musunuz?" dedi. Gaylân b. Hareşe, "Şişkinlikten başka bir şey görmüyorum." dedi. Hutât, "Sus! Sen efendine yardım eden bir kölesin." dedi.

Mesleme b. Muhârib dedi ki: Benî Sarîm'den bir adam Muâviye'den bir ihtiyacını karşılamasını istedi. Muâviye ihtiyacının yerine getirilmesi için emir verdi ve onun için, "İbnü's-Sarîmî" dediler. Orada bir iş için

çoktan beri bekleyen bir adam da Muâviye'ye tarizde bulunarak, "Hepimiz Sarîmîyiz." dedi. Demek istiyor ki: "[Ey Muâviye!] Sen Sarîmî'den korktun; çünkü seni vuran Hâricî de Sarîmî idi." Muâviye düşündü ve güldü. Sonra, "Hükümdarlardan kork. Çünkü onlar çocuk gibi öfkelenir ve aslan gibi saldırırlar." dedi.

Medâinî, Alâ b. Lebîd'den nakletti; dedi ki: Irak halkından bir heyet Muâviye'nin yanına geldi. Onun izin memuru, "Müminlerin Emîri, sizden herkesin sadece kendisi için konuşmasını arzu ediyor." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Eğer Müminlerin Emîri'nin arzusu olmasaydı, Surun üfürüldüğünü, felaketin nazil olduğunu, belanın indiğini ve hepsinin Müminlerin Emîri'nin yardımına muhtaç olduklarını o an haber verecektim." dedi. Muâviye, "Bu sana yeter ey Ebû Bahr! Sen hem gelenlere hem de gelmeyenlere yetecek kadar söz söyledin." dedi.

Medâinî, Mesleme'den nakletti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Ey Kûfe halkı! Bizim toprağımız sizinkinden daha verimli, zürriyetimiz sizinkinden daha fazla, seriyyelerimiz sizinkinden daha çok ganimet getirici ve gemilerimiz sizinkinden daha büyüktür."

Dediler ki: Ahnef'in evli olduğu bir kadın vardı. Ahnef onu boşadı. Bunun üzerine Bedr b. Hamrâ ed-Dabbî onunla evlendi. Ahnef kadının yanına geldi. Bunun üzenine Bedr ona şöyle bir mektup gönderdi:

Önem verdiğin bir şeyden, seni alıkoymasın kimse;
Kuşkusuz, senin kaybettiğin ceylan meşguldür şimdi.
Bunun üzerine Ahnef de şöyle dedi:
Eğer meşgul ise, Allah muhafaza etsin onu;
Biz oynaştık onunla, ip onun boynundayken;
Kuşkusuz sen yeni, parlak ve taze bir otlak bulmuş değilsin.
Ancak bulduğun, birçok çobanın otlattığı yenilmiş bir otlaktır.

Medâinî, Hammâd b. Seleme'den, o Ali b. Zeyd'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: Ziyâd, acemden olan bazı mevlaların öldürülmeleri konusunda benimle istişare etti ve "Bu kırmızı adamları öldürmek istiyorum." dedi. Ben ona, "Allah aşkına! Bu adamlar İslâm'la iyi bir münasebet tesis etmişler; çocuklar konusunda onlarla ortak olmuşuz;

onlar bize, biz de onlara karışmışız." dedim. Bunun üzerine onları öldürmekten vazgeçti.

Ahnef, "Zeyd b. Cülbe'den mürüvvet dersi almak için ayakkabıları parçaladık." dedi.

Ahnef bir gün Muâviye'nin yanına gitmek üzere yola çıktı; Havâ[230] halkının yanından geçti. O halkın içinde Züfer b. Hâris de vardı. Havâ'nın halkı, "Efendimize ve şeyhimize merhaba" dediler. Ahnef onlara, "Siz kimsiniz?" dedi. Onlar, "Biz Benî Kilâb'ız." dediler. Ahnef, "Hangi Benî Kilâb?" dedi. Onlar, "Benî Nüfeyl'den." dediler. Ahnef, "Bize gelince [Benî Nüfeyl'den olduğumuza] şüphe etmiyoruz." dedi. Bunun üzerine Züfer onlara, "Ne dedin, ne? Yoksa sen, 'Ben sizdenim' mi dedin? Vallahi biz sizden daha güzel yüzlü ve daha uzun boyluyuz" dedi. Ahnef bunun üzerine, "Siz anneniz Nâkımiyye'ye benzemişsiniz." dedi.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan rivayet etti; dedi ki: Bazı adamlar Ahnef'in yanına geldiler. Umeyr b. Mâlik el-Hareşî de onlarla beraberdi. Ahnef ona, "Kimsin sen ey delikanlı?" dedi. O da durumunu haber verdi. Sonra dönüp tekrar sordu. Umeyr dedi ki: Ben de "Vallahi ona öyle bir soru soracağım ki, bir daha beni asla unutmayacaktır." dedim ve ona, "Ey Ebû Bahr! Sen hiç zina ettin mi?" dedim. Ahnef, "Hayır" dedi. Sonra bir daha bana bir şey sormadı.

Ahnef, İbn Re'sü'l-Bağl hakkında Ziyâd ile konuştu. Bu adam bir haraç meselesi yüzünden hapisteydi. Ziyâd onu serbest bıraktı ve malı getirmesi için onunla yeni baştan bir anlaşma yaptı. Sonra adam [zimmetindeki] malı getirdi ve Ahnef'e 10.000 dirhem, ayrıca bal, yağ ve cevizden oluşan hediyeler gönderdi. Ahnef dirhemleri geri gönderdi ve "Yaptığım iyilik karşılığında para almam." dedi ve hediyeleri kabul etti.

Ahnef şöyle derdi: "Başkaları için kalkmaktan korktuğum hiçbir mecliste oturmadım. Çünkü meclislerin en kötüsü emanet meclislerdir."

---

230 *Mu'cemü'l-Büldân*'a göre Havâ, Yemâme'de bir suyun adıdır. Ancak bana göre (ZZ) Havâ, Karkîsiyâ'ya yakın olan bir yerdir. Çünkü Ahnef Irak'tan gelip Şam'a gidiyordu. Bu duruma göre Yemâme'ye değil Karkîsiyâ'ya uğramıştır.

Medâinî, İshak b. Ebû Eyyûb'dan, o da Recâ b. Hayve el-Kindî'den rivayet etti; dedi ki: Muâviye b. Hudeyc el-Kindî kavmine şöyle dedi: "Sizin beni lider yapmanız acayip değildir. Çünkü benim malım ve faziletlerim var. Fakat asıl acayip olan Ahnef'in durumudur. Adam malsız lider olmuştur."

Mısır valiliği için Muâviye b. Hudeyc'e sancak bağlanınca bir adam ona, "Sana şeref verildi." dedi. Muâviye ona, "Sen kimsin?" dedi. Adam, "Benî Temîm'denim" dedi. Muâviye, "Ey Temîmli kardeş! Bu adamlar, benden bir şeyler elde etmek için peşime düşüyorlar. Asıl kendisine makam verilmeden şereflendirilmiş olan zat, arkadaşınız Ahnef'tir." dedi.

Ziyâd, Ubeydullah b. Hur el-Cu'fî'yi hapse atmıştı. Ahnef onun için Ziyâd ile konuştu. Ziyâd onu serbest bıraktı. Hemen Ahnef'in yanına geldi ve "Ben sayende serbest bırakılan Ubeydullah b. Hurr'um. Doğrusu seni ancak öldürmek suretiyle sana bir mükâfat verebilirim. Böylece sen cennete ben de ateşe girmiş olurum." dedi. Bunun üzerine Ahnef güldü ve "Bizim senin mükâfatına ihtiyacımız yok." dedi.

Dediler ki: Altı haslet sebebiyle Ahnef hakkında konuşulmuştur [tartışılmıştır]: Birincisi, Zübeyr hakkında, "O iki grubu karşı karşıya getirdi; sonra ailesinin yanına gitmek üzere yola çıktı" şeklindeki sözüdür. İkincisi, Hasan [b. Ali] ondan yardım istediği zaman, "Hasan'ı ve Hasan'ın babasını denedik. Fakat [maalesef] onlarda ne bir devlet siyaseti, ne malı koruma ne de savaşta bir hile gördük" demesi ve ona cevap vermemesidir. Üçüncüsü, Mes'ûd Günü bir kadına, "Kadının ardı mangala daha layıktır" şeklindeki sözüdür. Dördüncüsü, Hutât'a, "Ey şehvetine düşkün adam" demesiydi. Beşincisi, Katarî ile ilgili haber kendisine ulaştığında "Evet, Ebû Ne'âme [Katarî], [231] Arapların katırları[232] olan Benâtü Secâhlara binip

---

231 Katarî b. Fücâe, Hâricîlerin liderlerinden birisiydi. Haricîlerden olan Zübeyr b. Ali İsfahan'da öldürülünce Hâricîler Ubeyde b. Hilâl'i kendilerine emîr yapmak istediler. Fakat Ubeyde, "Benden daha hayırlı olan birsini size göstereyim mi? Kartarî b. Fücâe… Ona biat edin." dedi. Katarî'nin künyesi Ebû Naâme idi. Katarî h. 71. yılında Hâricîlerin başına getirildi (bkz. Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, VII, tahkik: Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî, Beyrut, M. 1996, s. 171, 407). (çev.)

232 Benâtü Secâh (بنات سجاح) ve Benâtü Sehâl (بنات صهال) Arapların farklı tür katırlarıdır. Bunu, Belâzürî'nin 7. cilt. 172. sayfada yer verdiği Katârî b. Fücâe'nin sözünden anlıyoruz. Buradaki konu, orada biraz farklı olarak anlatılmıştır. Buna göre Katarî'nin Basra'daki bir ajanı Ahnef'in bu sözünü Katarî'ye ulaştırmış. Katarî bunun üzerine, "Bundan böyle katırı olmayanalar bizimle arkadaşlık edemeyecekler" demiştir. Anlaşılıyor ki, Ahnef'in "*Benâtü Secâh* ve *Benâtü Sehâl*" den maksadı katır türleridir (bkz. Belâzurî, *Ensâb*, VII, s. 172). (çev.)

Benâtü Sehâlleri yönettiği ve sabah bir yerde akşam başka bir yerde olduğu takdirde hükmü uzun olur" şeklindeki sözüydü. Altıncısı da kedisine yumruk vuran bir adamla arasında geçen şu diyalog idi: Ahnef adama, "Neden bana yumruk vurdun?" dedi. Adam, "Benî Temîm'in efendisine yumruk atmam için bana destek olun" dedi. Ahnef, "Onların efendisi Câriye b. Kudâme'dir." dedi. Bunun üzerine adam Câriye'nin yanına geldi ve ona bir yumruk attı. Câriye b. Kudâme de adamın elini kesti.

Medâinî, Eşheb el-Utâridî'den rivayet etti; dedi ki: Abdülmelik Ahnef'e bir mektup yazarak onu biat etmeye davet ediyordu. Bunun üzerine Ahnef, "Zerkâ'nın oğlu beni Şamlıların yönetimini tanımaya davet ediyor. Doğrusu bizimle onlar arasında ateşten bir dağın olmasını arzu ederdim. Ta ki, onlardan kim bize gelse, ya da bizden kim onlara gitse yansın." dedi.

Ahnef oğluna, "Oğlum! Zayıf olup gücün az olduğu zaman kötü olma [muannitlik yapma]" dedi.

Medâinî, Mesleme b. Muhârib'den nakletti; dedi ki: Ziyâd b. Amr b. Eşref, Mus'ab [b. Zübeyr] ile beraber huruç etti. Kûfe'ye vardığında Ahnef'e, "Ey Ebû Bahr! Benim borcum var ve çok erzak temin etmekle yükümlüyüm. Bu adam da [Mus'ab] beni bıktırdı. Ben bu işi hak ediyorum; lütfen ona söyle de, borcumu ödesin. Aksi takdirde Allah'ın toprağı geniştir." dedi. Adeta Mus'ab'ı Abdülmelik b. Mervân'ın yanına gitmekle tehdit ediyordu. Bunun üzerine Ahnef, "Ey Ziyâd! Kuşkusuz Mus'ab sizin valinizdir. Sen de eşrafınıza ikramda bulun, avam ve havas, herkese iyilik yap. Şam'ın Nabatî kavmini ve Mısır'ın Kıbtîlerini yanınıza almadan, senin ve arkadaşlarının vazgeçtiklerini görmeyeyim. Allah'a yemin ederim, eğer böyle bir şey yaparsanız, dizlerini çenesi için hareket ettirenin gemiyle gemleneceksiniz. Sonra da hayatınız boyunca zilletten kurtulamayacak ve bir dişi tilkinin kuyruğunu da koruyamayacaksınız." dedi. Sonra Mus'ab'la konuştu. Mus'ab ona 30.000 dirhem verdi. Haccâc gelip de Şam halkı ortaya çıkınca Ziyâd, "Allah Ebû Bahr'a merhamet etsin; onun dedikleri oldu." dedi.

Bir adam Ahnef'e, "Kavminin en cömerdi ve en şereflisi olmadığın hâlde ne ile kavmine başkan oldun?" dedi. Ahnef, "Beni ilgilendirmeyen şeyleri terk etmekle; tıpkı seni ilgilendiren durumum gibi…" dedi.

Ahnef şöyle derdi: "İnsanların kötüsü kaçmaktan utanmayanlardır."

Medâinî, Vaddâh b. Hayseme'den rivayet etti; dedi ki: Hârise b. Bedr el-Gudânî Ahnef'in yanından geçti. Ona, "Ey Ebû Bahr, eğer aceleci olmasaydın bir konuda seninle istişare ederdim." dedi. Ahnef şöyle dedi: "Doğru… İnsanlar, 'Doymayıncaya kadar aç olan birisiyle, suya kanmayıncaya kadar susuzla, serbest bırakılıncaya kadar esirle, bulana kadar bir şeyini kaybedenle ve elde etmeyinceye kadar ihtiyacı peşinde koşanla istişarede bulunma' derlerdi."

Medâinî, Avâne'den nakletti dedi ki: Muâviye Ahnef'e, "Size göre mürüvvet nedir?" dedi. Ahnef, "Dinde fakîh olmak, anne-babaya iyilik yapmak ve malı ıslah etmektir [iyi yerde kullanmaktır]" dedi. Bunun üzerine Muâviye oğlu Yezîd'e, "Amcanın ne dediğini dinle." dedi.

Vaddâh b. Hayseme'nin rivayetine göre Ahnef, "Mürüvvet dinde fakîh olmaktır." dedi.

Dedi ki: Ahnef, amcası Cez b. Muâviye için Ubeydullah b. Ziyâd ile konuştu. Ubeydullah onu Furât'a tayin etti. Cez 100.000 dirhemi zimmetine geçirip parayı ailesine gönderdi. Bunun üzerine Ahnef bu durumu İbn Ziyâd'a bildirdi. Ubeydullah b. Ziyâd onu çağırdı, elinden mührünü aldı ve onu ailesine gönderdi. Sonra, "100.000 dirhemi alıp götürün." dedi. Paralar İbn Ziyâd'ın evine taşındı. Bunun üzerine Cez Ahnef'e, "Allah sana akrabalıktan ötürü bir hayır vermesin." dedi. Ahnef de "Allah sana da emanetten [emanete ihanetten] dolayı bir hayır vermesin." dedi.

Medâinî, Ebû İshak el-Mâlikî'den, o da Şübeyl b. Azre'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: "Bir adam benim için, 'Onu yakalayın' dediğinde eğer yakalanıyorsam onunla tartışmam. Eğer bir adam için 'Onu yakalayın' dediğimde yakalanmıyorsa yine böyle birisiyle tartışmam."

Ahnef, "Beyefendi kişi, ırzı konusunda zelil, malı konusunda ahmak, kinini atabilen ve aşiretine yardım edendir." dedi.

Medâinî, Fadl b. Süleyman'dan nakletti; dedi ki: Sa'sa'a b. Muâviye, Cez b. Muâviye ve Müteşemmis b. Muâviye Ahnef'in amcalarıydı. Bir gün Sa'sa'a Ahnef'e, "Yeğenim, sence kızını istediğimde beni reddedecek bir

kavim var mı?" dedi. Ahnef, "Evet; eğer Benî Şu'ayrâ'dan kız istersen seni reddederler." dedi. Sa'sa'a, "Olamaz." dedi. Sonra, amcam Sa'sa'a, "Ben onlara varıncaya kadar bineğimden inmeyeceğim." dedi. Sa'sa'a hemen onlara geldi ve Âişe b. Ca'de'nin[233] yanında durdu. -Âişe b. Ca'de "Ben bir meclisteydim; Resûlullah (sas) kavmimin üzerine biraz su serpti; o su bana da değdi" derdi- Sa'sa'a Âişe'nin kızını istedi. Âişe, "İn bakalım." dedi. Sa'sa'a hayvanından indi ve hayvanın yüzüne vurdu. Havyan Sa'sa'a'nın evine varıncaya kadar durmadan koştu. Akrabaları Sa'sa'a'yı bineğin üzerinde göremeyince "öldürüldü" diyerek bağırıp çağırmaya başladılar. Ahnef ise, "Hayır fakat kendisine yasakladığım bir işi yaptı." dedi. Sa'sa'a, fazla geçmeden Benî Şu'ayrâ'ya söverek geldi.

Ahnef, amcası Cez b. Muâviye'ye, "İffetten ayrılma; iş seni bulur." dedi.

Bir adam Ziyâd'ın meclisinde, "Bu güzel yiyecek neydi?" dedi. Orada bulunan bir adam, "Nersiyân'ın[234] hurmasıydı. Adeta tereyağına batırılmış ahmakların kulağı gibi" dedi. Soruyu soran adam, "Öf, bundan hoşlanmam ben." dedi. Bunun üzerine Ahnef, "Kınanan birçok kişinin suçu yoktur." dedi.

Ahnef'in üzerinde kedisine ait bir elbise vardı. Bir adam ona, "Bunu giymekten usanmıyor musun?" dedi. Ahnef, "Birçok kınanan vardır ki, ondan ayrılamazlar." dedi. Bu rivayet, başkasından da rivayet edilmiştir.

Dediler ki: Ahnef, Hâlid b. Safvân'ın yeğeni Safvân'ın yanından geçti. Safvân ona, "Ey Ebû Bahr! Otur da, uygun şeyleri keşfedip yasak şeyleri tartışalım." dedi. Bu söz Ebû Safvân'a ulaştı. -Kelbî'ye göre Ebû Safvân Abdullah b. Amr b. Ehtem'dir. Diğerlerine göre Abdullah b. Abdullah b. Ehtem'dir- Ebû Safvân oğluna kızdı ve "Ebû Bahr'ın senin hakkında konuşmasından hoşlanmam." dedi. Bunun üzerine Safvân, babasını razı etmesi için Ahnef'in yanına geldi. Ahnef de onun babasını onun için razı etti.

Ahnef şöyle dedi: "Şahit tutacağım bir şey dışında hiç kimseyi arkamda vekil bırakmam. Başkaları tarafından bir işe sokulmadıkça da kendi nefsimi bir işin içine sokmam."

---

233 "Âişe" ismi hem erkeklere hem de kadınlara verilen bir isimdi. (çev.)

234 Nersiyân, Irakta, Kûfe ile Vasıt arasında olan bir beldedir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Bir adam Ahnef'in yanına geldi ve ona, "Seni yolmayacak ve başına bir iş açmayacak bir ihtiyaç için yanına geldim." dedi. Ahnef, "O zaman bu ihtiyacın yerine getirilmeyecek. Çünkü benim gibisine ancak yolacak ve başına bir iş açacak bir ihtiyaç için gelinir." dedi.

Medâinî, Şebîb b. Şebbe'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef amcası Cez b. Muâviye'nin yanında anlatıldı. Amcası onun aleyhinde konuştu. Bu söz Ahnef'e ulaştı. Ahnef, "Birçok uzak insan vardır ki, iyiliği kaybolmaz. Ama birçok yakın da vardır ki, ayıbından emin olunmaz." dedi.

Medâinî, Cehm b. Hassân'dan rivayet etti; dedi ki: Ahnef, "Bir engerek yılanının evimde dolaştığını görmem, benim için kendisine denk olan birisini defettiğim bir dul kadını görmekten daha iyidir." dedi.

Medâinî, Hasan el-Cefrî'den nakletti; dedi ki: Ahnef bir gün bevletti; yakınında da bir adam vardı. Ahnef şöyle dedi: "Sen beni bevlimin menfaatinden mahrum bıraktın. Çünkü Resûlullah'ın (sas), 'Her bevleden yellenir' dediği bana ulaşmıştır."[235]

Ahnef, "Bir ev satın almak isteyen, evden önce iyi bir komşu arasın." dedi.

Bana Ömerî anlattı. O Haysem'den nakletti; dedi ki: Bir adam Ahnef'i gördü; küçük bir tencerede bir yemek pişirmeye çalışıyor ve tencerenin altına kuru ot koyuyordu. Adam şöyle dedi:

Maymunun avucu kadar bir tencere;

Ne emaneten almak isteyene verilir, ne de sahibi yağlanır.

Bu söz Ahnef'e ulaştı. Ahnef, "Allah ona merhamet etsin; eğer isteseydi bundan daha güzelini söylerdi." dedi.

---

235 Bu hadisin Arapçası (كل بائلة نفوخ) şeklindedir. Hadisin sonunda yer alan kelime yazma nüshada (تفوخ) "Yellenir" şeklindedir. Nitekim bu garip hadis diğer kaynaklarda (تَنَحَّ؛ فإنَّ كُلَّ بائلَةٍ تَفِيخُ) şeklinde geçmektedir. Yani, bevl ettiğin zaman uzağa git. Çünkü bevl eden her nefis yellenir aynı zamanda (bkz. İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs*, I, Beyrut, ts., s. 163, (بول) maddesi). Ahnef, "Sen yakınımda yer almakla beni bevlimin menfaatinden mahrum bıraktın. Çünkü yellenerek sana duyurmak istemedim" demek istiyor. (çev.)

Dediler ki: Bir şair Ahnef'e şöyle dedi:

Biz Ebû Bahr'a geldik; gömleklerimizin kolları,
Terden damlıyordu.
Bilmiyoruz, efendimize denk gelecek bir efendiyi;
Yerin sarp kısmı, kaba toprakla karıştığı zaman…
Gönderdi çaba sarf edeni ve zorlaştı engelleri;
Sıkıntı gördüğü zaman hemen Lebed'e sığınır.

Deniliyor ki: Şiirde geçen Lebed, "Lübed" şeklindedir. Bu Kelbî'nin görüşüdür. Lebed, Benî Ubeyd'den bir adamdır.

Bana Medâinî ve başkaları anlattılar; dediler ki: İbn Ebû Usayfir es-Sekafî, borçlandığı bir mal sebebiyle hapse atılmıştı. Denildiğine göre mal 100.000 dirhem kadardı. Bir gün Mus'ab'ın [b. Zübeyr] Kûfe'ye gitmek üzere yola çıktığı haberi ona ulaştı. Ahnef de onunla birlikteydi. Hemen Ahnef'le buluşacak bir adamı ayarlayıp gönderdi. Adam Kûfe'ye kadar onu yolda ağırladı. Sonra Ahnef'i İbn Ebû Usayfir'in evine indirdi. Ahnef, "Nerede kardeşimiz? Onu göremiyoruz: Doğrusu çok iyilik yaptı ve çok cömertçe davrandı." dedi. Kendisine, "O, borcu sebebiyle mahpustur" denildi. Bunun üzerine Ahnef, Mus'ab ile konuştu ve malı ona hibe etti. Ayrıca onun kadar malı da Ahnef'e verdi. Ahnef o malı da İbn Useyfir'e verdi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Ebû Zübeyd Abser'den nakletti; dedi ki: Ahnef Kûfe'ye girdi; Kûfe onun hoşuna gitti ve "Allah'ım! Eğer ecelim gelirse Kûfe'de canımı al. Çünkü onun toprağı Kâfûr gibidir" şeklinde dua etti. Nitekim vefat etti ve Kûfe'de defnedildi. Hatta İbn Ebû Usayfir'in evinde vefat etti.

Dediler ki: Ahnef'in ölümü yaklaştığında, "Hiç kimse bana ağıt yakmasın. Kimse bana ağlamasın. Cenazemi evden çıkarmak için acele edin ve benim yüzümden kimseye eziyet etmeyin." dedi. Vefat ettiğinde, bu vasiyetlerin yerine getirilmesi için durumu Mus'ab'a [b. Zübeyr] bildirdiler. Mus'ab şurta sorumlusuna, sokakların başını tutmasını ve hiçbir kadının sokaklardan çıkmasına izin vermemesini emretti. Birden bir hayvanın üzerindeki mahfede bulunan bir kadın sokaktan çıkıverdi ve şöyle dedi:

Emîrim Mus'ab'a söyle; kuşkusuz ben,
Ağıt yakacağım, Sevâd'daki medfuna…
Ona ağıt yakacağım, hakkıyla;
Okutmayacağım, ölüm habercisinin okuduğu ağıtın en hayırlısını.
Kays'ın oğlu olan Ahnef'ul-Hayr için;
O Ebû Bahr'dır, çalışan kişi aciz kaldığı zaman…

Bunun üzerine Mus'ab, "Onu bırakın." dedi. Ahnef defnedildiği zaman kadın onun kabri başında durdu ve "Ey insanlar! Sizler Allah'ın memleketinde onun kulları ve mahlûkatına şahitlersiniz. Kuşkusuz ki, biz hayrı söylüyor ve güzelliği övüyoruz. Allah aşkına, eğer doğru söylüyorsam biri beni tasdik etsin, ama eğer batıl söylüyorsam beni tekzip etsin." dedi. Sonra onun güzel ahlakını ve yaptıklarını anlattı. Onlar da, "Sen doğru söyledin." dediler.

Mus'ab Ahnef'in cenazesinde üzgün bir şekilde önde yürürken, "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn*; Arapların efendisi vefat etti." dedi. Bunun üzerine Bekr b. Vâil'den bir adam, "Hâşâ emîrden (Arapların efendisi emîrdir.)" dedi.

Medâinî, Cüveyriye b. Esmâ'dan rivayet etti; dedi ki: Ahnef vefat ettiği zaman Mus'ab "Bugün [sanki] Zübeyr vefat etti." dedi. Sonra "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn*" demeye başladı.

Medâinî, İbrahim b. Yezîd el-Üseydî'den rivayet etti; dedi ki: Bana, Ahnef'in cenazesinde hazır bulunanlar haber verdiler; dediler ki: Mus'ab'ı cenazede gördüm; şalını üzerine atmış, tabutun ön tarafını omuzlamış, "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn"* diyor ve "Bugün güzel ahlak öldü ve vefa gitti bugün" diyordu.

Medâinî, Ebü'l-Yakzân'dan, o da Vaddâh b. Hayseme'den rivayet etti; dedi ki: Ahnef'in cenazesiyle, Benî Esed'den yaşlı bir adamın yanından geçtiler. Yaşlı adam ayağa kalkamıyordu. Adam, "*İnnâ lillah*… Dün bizim efendimizdi; bugün kabrine bırakılmak üzere olan bir cenazedir." dedi.

Dediler ki: Ahnef'in vefatı sebebiyle Benî Yeşkür'den bir adam Basra'ya geldi. Benî Sa'd'da bir adam şöyle dedi:

O öldü de, onun yokluğuna ağlamadı mı, sema?
Ya da yer küre… Ya da öğle vakti yıldızlar ortaya çıkmadı mı?
Yalan söyledin; o zaman ne bir kadın bir cenine hamile kalmış;
Ne de yeryüzünde bir kıl meydana gelmiştir.
Ben Yeşkürî'ye geldiğimde,
Her şeyin uzmanı olduğunu gördüm, Ebû Bahr b. Kays'ın…

Onun cenaze namazını Mus'ab kıldırdı ve defnedilmesini üstlendi. Sonra kabri üzerinde durarak ona rahmet okudu ve gözleri yaşardı.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O şeyhlerinden rivayet etti; dediler ki: Ahnef'in kabri üzerineinsanlar üzgün oldukları hâldetoprak tesviye edince; Esmâ bt. Hısn adında Benî Temîm'in Benî Minkar boyundan bir kadın ayağa kalkarak, "Ben Ebû Bahr'dan dolayı size taziyemi sunuyorum. Allah onunla ilgili olarak sevabınızı arttırsın" dedi. Sonra sözlerine devamla şöyle dedi: "Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun. Kabirle örtülen ve kefene sarılan bu zat, Allah için ne kadar da iyi biridir! *İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn*; seni kaybetmekle bizi perişan eden ve ayrılığına bizi müptela eden Allah'tan, seni haşir günü affetmesini, kabrini genişletmesini, yolunu hayır yolu yapmasını ve doğruluk rehberini sana rehber yapmasını istiyoruz." Sonra insanlara dönerek şöyle dedi: "Allah'ın memleketlerinde bulunan Allah'ın velileri onun kullarının şahitleridirler. Kuşkusuz biz hak söylüyor ve doğruluğu övüyoruz. Çünkü o senanın en güzeline ve en hoş olanına ehil birisidir. Onun ecelini belli bir hesaba bağlayan, fena yurdundaki kalışını belli bir müddetle sınırlayan, ömrünü nihayete erdiren ve meydandaki varlığını sonlandırana yemin olsun ki, o hem övülmüş hem de reşîd (hidayete ermiş) olarak yaşadı; ama yoksul ve mutlu olarak vefat etti. Kuşkusuz onun hoşgörüsü büyüktü; ahlakı genişti; misafir severdi; felaha ermiş biriydi; mahremleri hakkında tavizsizdi ve zahiri, her türlü ayıptan münezzehti. O toplantılarda şerif, dullara karşı merhametli, fuhşiyata karşı iffetli, insanlara yakın, başkan yapılmış da olsa insanlar içinde garip, halifeler onun sözlerini dinledikleri ve görüşüne tabi oldukları hâlde halifelere elçi olarak giden birisiydi." Kadın daha sonra oturdu. Orada bulunanlar, "Biz bugüne kadar ne bu kadından daha belagatli konuşan ne de nitelemesinde ondan daha doğru söyleyen bir kadın gördük." dediler.

Bahr b. Ahnef bünyesi zayıf bir adamdı. Vefat ettiğinde soyu devam etmemiştir.

Sa'sa'a b. Muâviye

Sa'sa'a, Ahnef'in amcasıydı. Kendisi Muâviye [b. Ebû Süfyân] devrinde Temîm'in reisiydi. Muâviye onun evinde atıyyeleri verirdi. Künyesi "Ebü'l-Velîd" idi. Cüfre Gününde, atının üzerinde hazır bulundu. Bahreyn'e gitti; sonra döndü.

Onun oğlu *Muâviye* şerif, hatip ve şair idi. Hakem b. Eyyûb tarafından Bahreyn'e vali yapıldı. Sonra [zimmetine geçirdiği] bir mal sebebiyle Hakem onu hapse attı. Benî Hanîfe'ye mensup bazıları, yine Benî Hanîfe'den olan Ümmü Firâs adında bir kadından aşırdıkları bir mal sebebiyle, ayrıca Sinân adında Benî Misma'ın bir mevlası, bir adamdan aşırdığı bir mal yüzünden, Muâviye b. Sa'sa'a ile beraber hapse girmişlerdi. Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi:

Ah! Keşke iki Mâlik yerine[236] *bir Sinân'ım,*
Ve iki Sa'd yerine bir Ümmü Firâsım olsaydı.
Bulsaydım Amr'ı, sonra gelseydim onlarla bir araya;
Herkes bilsin ki, onlar her insanın etrafını çevirmişlerdi.
Yoktur, Temîm'de hakikati koruyan birisi;
Ne de musibetlere sabredip teselli eden birisi…

Muâviye b. Sa'sa'a'nın künyesi "Ebû Sinân" idi. Ahvâz'da neslinden olanlar bulunmaktadır.

Cez b. Muâviye

Cez b. Muâviye Ahnef'in amcasıydı. Cez b. Muâviye kendisine değer verilen bir adamdı. Ömer b. Hattâb (ra) döneminde Ahvâz'ın bazı bölgelerine yönetici olarak atandı. Ancak daha sonra onun yerine Ebü'l-Muhtâr el-Kilâbî'yi gönderdi. Ahvâz'da "Nehru Cez" diye bilinen bir nehir vardı. Daha sonra Ahnef onun için konuştu ve Furât'a görevlendirildi.

---

236 Orijinal metnin hamişinde, "Mâlik b. … ve Mâlik b. Hanzala" şeklinde bir kayıt yer almaktadır.

Müteşemmis b. Muâviye

Ahnef'in amcası Müteşemmis, güzel ahlakı konusunda Ahnef'e tercih edilirdi. Ebû Musa [el-Eş'arî] Benî Temîm'den bir grup süvariyi ayırmasını emretti. [O bu işle meşgul iken] Benî Sa'd'dan bir adam ona, "Neden bana bir at vermiyorsun?" dedi ve ona saldırıp onun yüzünü yaraladı. Onu yakalamak için bazı insanlar ona yardım etmek istediler. Müteşemmis, "Bırakın onu; hiç kimseye karşı bana yardım edilmez." dedi. Sonra Ebû Musa'nın yanına gitti; adam da onunla birlikteydi. Ebû Musa onu görünce, "O yüzündeki nedir?" dedi. Müteşemmis konuyu değiştirdi ve "Bu benim amcamın oğludur. 'Neden bana bir at vermiyorsun?' diye bana küstü. Eğer senin yanında bir at varsa onu bindir." dedi. Ebû Musa da ona bir at verdi. Sonra, "Sen kötü bir adamı kınayacağın yerde ona daha fazla iyilikte bulunuyorsun." dedi.

Himyerî b. Ubâde b. Nezzâl, Cârûd b. Muallâ'nın annesi Müleyke bt. Kerib'i esir almıştı. Benî Sa'd Kav'da Abdülkays'ın üzerine akın yapmıştı. Bunun üzerine Selâme b. Cendel şöyle dedi:

En iyi süvariler, Kav Günündeki süvarilerdi;
Yetiştiler, öne geçirilmiş atları vurarak ve ta'nederek;
Terk etti onlara, Muallâ, Duhâ Günü;
Yeni karısını ve kadınlarını, kilitli bir rehin karşılığında…

İkrâş b. Züeyb

Benî Nezzâl'dan birisi de *İkrâş b. Züeyb*'dir. İkrâş Cemel Günü Âişe'nin (ra) yanında yer almıştı. Burnundan bir darbe yedi. 100 yıl yaşadı. Bir gün Ferezdak onun yanından geçti; çocukları da önünde oynuyorlardı. Ferezdak ona, "Ey Ebü's-Sahbâ! Kim bunlar?" dedi. Adam, "Bunlar çocuklarımdır, ey Ebû Firâs" dedi. Ferezdak, "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun sen aldatılmışsın."[237] dedi. İkrâş, "Asla, böyle bir şey olamaz." dedi. Ferezdak, "Peki, sen mem'ûd musun?" dedi. -Mem'ûd, sadece tok olduğu zaman hanımıyla birlikte olabilen kimse demektir. - İkrâş, "Evet, mem'ûdum." dedi. Ferezdak, "O zaman dediğin gibidir." dedi. Yani sen doğru söylüyorsun.

237 Ferezdak, çocukların İkrâş'a benzemediklerini görünce, "Sen aldatılmışsın" demişti. İkrâş ise hanımına çok güvendiği için böyle bir şeyin imkânsız olduğunu söyleyerek Ferezdak'ı reddetmişti. Ancak Ferezdak, sadece tok iken eşiyle birleşmesi hâlinde çocukların babaya benzemeyeceğine işaret etmiş ve "Yoksa sen mem'ûd musun?" demiştir. O da, "Evet, mem'ûdum" deyince Ferezdak iddasından vazgeçmiştir. (çev.)

Ubeyd b. İkrâş Basra'nın ileri gelenlerinden birisiydi. Ubeyd, Sûs eyaletinin Basennâ[238] şehrine yönetici olarak atanmıştır. Daha önceleri ise, Sevvâr b. Abdullah el-Anberî Basra'ya vali olarak atanınca Ubeyd onun şurtanın başındaydı. Mevaliden bir şair olan Ebü'l-Basîr onun hakkında şöyle diyor:

Söyle, Sevvâr'a ve İbn Ulâse'ye,
Yanlarına gittiğin zaman;
Ubeydullah arttırmış;
Çengi zilinde üç tel;
Basennâ toprağında bir kural koydu;
Veraset hâlini aldı.
Ben, "Yüceldi onun dini" dediğimde,
İşe yaramaz hâle geldi.

Sâlih b. Abdurrahman b. Neşît, Benî Nezzâl'ın mevlalarından, haracı toplamakla görevli birisiydi.

Fur'ân b. A'raf

Benî Abd b. Münebbih b. Ubâde b. Nezzâl'dan birisi de Fur'ân b. A'raf idi. Kendisi hırsızdı. O şöyle diyen birisidir:

Bazı adamlar, "Fur'ân günahkârdır" derler;
Allah benim malımı ve çocuklarımı vermiştir, yemin olsun.
Sekiz tanesi şahin gibiler ve dördü;
Süt emerler; dağınık bir sekizli oluşturmuşlar.
Bir iş yaptıklarında, yemek saklamazlar, hazır olmayana;
Uzak olanları da terk etmezler.

Halife b. Abdukays b. Bev

Benî Âmir Ubeyd b. Mukâ'is'ten birisi de Halife b. Abdukays b. Bev'dir. Bu zat Sa'd b. Ebû Vakkâs'la birlikte Kâdisiyye'de bulunmuştur. O Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı kastederek şöyle demişti:

---

238 Basennâ, Ahvâz bölgesinde yer alan küçük bir beldedir. Onların bütün kadın ve erkekleri yün eğirip çarşaf ve döşek yüzü dokuyorlardı. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Ben Bev'in oğluyum ve kılıcım yanımda;
Vuruyorum, her ayağa ve baldıra;
Hatırlatıyorum Ebû İshak'a, ölümü.

Halife b. Abdukays b. Bev, "*Cüfretü Hâlid [Günü]"* adamlarındandı. Mus'ab onun evini yıkmış, hurmalarını kesmiş ve o günlerde oğlu Hasan b. Halîfe'yi öldürmüştü. Çocukları ve torunları 100 kişiye ulaşıncaya kadar Halîfe vefat etmedi.

Onun neslinden olan çocuklarından birisi *Ebû Zer* (أَبُـو ذر) idi. Ancak "Ebû Zer"(أَبُـو زَرٍ) şeklinde künyelenmiştir. Kendisi zinacı bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Zina etti Bevv'in oğlu Ebû Zer, açıkça;
Buğzeder Allah, saçı ağarmış zinacının yüzüne.

Ölüm döşeğinde iken Ebû Zer, "Bana içki içirin." dedi. Yanındakiler, "Ölüm döşeğinde içki mi içeceksin?" dediler. Bunun üzerine Ebû Zer şöyle dedi:

Şeyh Kisrâ'nın şarabını içtiğim için kınanıyorum;
Ciltler susuzluktan zayıfladığı hâlde…

Ebû Zer (أَبُـو ذر) Gıfârî'ye (ra) hürmeten onun künyesini "Ebû Zer" (أَبُو زَرٍ) şeklinde naklettim.

Süleyman b. Halîfe

Süleyman b. Halîfeşairdi. Bu zat, Umân'da Kâsım b. Si'r ile beraberdi ve orada esir alındı. Süleyman b. İyâz ona, "Beni methet de seni serbest bıraktırayım." dedi. O da onu methetti. Süleyman onu serbest bıraktırdı. Şöyle dedi:

Ebû Mervân'ı methedeceğim, ona mükâfat olarak;
Kendisine iyilik yapılanların en hayırlısı, şükredenlerdir.
Çevirdi ilah nefsini, bunalttıktan sonra;
Ve bitirdi, başın üzerinde kılları…

Şiirde geçen "Ebû Mervân"dan maksat Süleyman b. İyâz el-Ezdî'dir.

Benî Halife b. Abdukays b. Bev'den birisi de *Müccâ'a b. Hâlid b. Hasan b. Halîfe*'dir. Basra'da cereyan eden İbn Süheyl fitnesinde çok cesurca davranmıştır.

Zeyd b. Cülbe

Benî Bev'den birisi de Zeyd b. Cülbe b. Mirdâs b. Bev'dir. Bu zat, değeri iyi bilinen efendi bir insandı. Benî Temîm Ömer b. Hattâb'a (ra) heyet gönderdiği zaman Zeyd b. Cülbe heyetin başındaydı. İkinci adam da Ahnef b. Kays idi. Osman (ra) mushafları yazdığı zaman Benî Temîm'in mushafını Zeyd b. Cülbe'ye göndermişti. Zeyd, İbn Âmir b. Küreyz ile beraberdi ve onun yanında değeri vardı. Zeyd onun vekili olurdu. Zeyd, Âişe (ra) ile birlikte Cemel vakasına katıldı. Daha sonra Muâviye'ye gönderilen heyetin içinde yer aldı. Soyu devam etmemiştir.

Benî Bev'den birisi de İbn Sîrîn'in arkadaşlarından olan *Seleme b. Alkame*'dir. Kendisi Basra'nın zekâtlarını toplamakla görevlendirilmiştir. Soyu devam etmiştir. Abdurrahman b. Sa've Mehdî'nin kızıyla evliydi.

Benî Abduamr b. Ubeyd'den birisi de *Selâme b. Cendel b. Abduamr b. Ubeyd b. Mukâ'is*'tir. Selâme kendi zamanında Mudar'ın şairiydi. Kardeşi Ahmer de şairdi. Selâme şöyle der:

İki gün vardır: Biri makamların ve salonların günü;
Diğeri de düşmana yürüyüş ve dönüş günü…

Benî Zeyd b. Ubeyd'den birisi de *Amr b. Übeyr b. Zeyd b. Ubeyd*'dir. Kendisi 40 yıl boyunca ganimetin dörtte birini aldı. Ona "Zü'n-Na'leyn" denilirdi.

Süleyk b. Yesribî

Benî Umeyr b. Mukâ'is'ten birisi de Süleyk b. Yesribî b. Sinân b. Umeyr b. Hâris'tir. Bu Mukâ'is'tir. Onun annesi de Süleke'dir. Süleke siyahî bir kadındı. O, Ri'bâl'dir (aslan). Çünkü tek başına akınlar yapardı. Yine deniliyor ki, o Süleyk b. Süleke'dir. Babası ise Amr b. Yesribî b. Umeyr'dir. Ancak birinci görüş Kelbî'nin olup daha doğrudur.

Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ ve başkaları dediler ki: Süleyk b. Süleke, Temîm kabilesinden Evfâ b. Matar el-Mâzinî ve Münteşir b. Vehb el-Bâhilî bir düşmanın üzerine gittiklerinde yardımlarına gidilmezdi. [Söz gelimi] onlardan birisi acıktığı zaman hemen bir ceylanın üzerine hamle yapar ve onun iki boynuzundan tutardı. Onlar [çölde] bağırtlak kuşundan daha iyi yol buluyorlardı. Bahar ayları geldiği zaman, devekuşu yumurtasını deler, içine su koyar ve yerin altına saklarlardı. Yaz gelip de akınlar kesildiğinde ve onlardan birisi saldırıya geçerse, gelir ve yere koydukları yumurtanın üzerinde durur ve yumurtayı çıkarırlardı.

Bir gün Süleyk Bekr b. Vâil'in öncü askerlerini gördü. Onlar, habersizce Benî Temîm'in üzerine saldırmak için gelmişlerdi. Onlar, "Eğer Süleyk bizden haberdar olursa kavmine haber verir." dediler. Bu yüzden iki güzel at üzerinde olan iki süvariyi ona gönderdiler. Süvariler ona saldırdıklarında çıkıp tıpkı bir ceylan gibi koşmaya başladı. İki süvari gün boyunca onu kovaladılar. Onlar, "Akşam olunca yorulur; yere düşer ve koşamaz hâle gelir; biz de onu alırız." dediler. Sabahladıklarında, bir ağacın kökünde izini buldular; baktılar ki: Kökten on adım kadar sıyrılıp öteye gitmiş. Bir de ne görsünler; onun yayı kırılmış. Bir parçasını sağlam buldular. Bunun üzerine, "Allah belasını versin bunun! Sırtı ne kadar da sağlammış!" dediler. İki süvari döndüler. Süleyk de kavmini uyardı. Ancak [anlattığı yer] çok uzak olduğu için onu yalanladılar. Bunun üzerine Süleyk şöyle dedi:

Beni yalanlıyor iki Amr; bir Amr b. Cündeb;
Diğeri Amr b. Sa'd… Asıl yalanlayan daha çok yalancı…
Anneleri ölesi adamlar! Eğer görmeseydim süvarileri,
Onları kabileye götürecek olan asker alayını…
İçlerinde Havfezân'ın[239] *bulunduğu süvarileri,*
Çevresinde de, ne zaman çağrılsalar atlayıp gelecek atlılar vardı.

Gerçekten de ordu geldi ve saldırdılar.

Süleyk'e "Süleykü'l-Makânib" denilirdi. Kurrân el-Esedî, karısını kılıçla darp etti. Karısının amca çocukları da onu aramaya başladılar. Kurrân kaçtı. Daha sonra onların gelip karısıyla konuştuklarını haber aldı. Bunun

239 el-Hevfezân b. Şerîk eş-Şeybânî.

üzerine Kurrân şöyle dedi:

Pençeleri vardır, Leylâ'yı ziyaret edenlerin;
Korkudan kaçıp gittiler Süleykü'l-Makânib'den…

Dediler ki: Süleyk bir gün Bekr b. Vâil'in üzerine akın yaptı. Onların gafil oldukları bir zaman bulamadı. Ancak bir fırsatını bulmak için beklemeye başladı. Bekr b. Vâil onu fark etti. Süleyk, Kays b. Sa'lebe'den olan Fükeyhe'nin çadırına girinceye dek koştu. Fükeyhe erkek kardeşlerini çağırıp onu koruma altına aldılar. Bunun üzerine Süleyk şöyle dedi:

Babanın ömrüne yemin olsun ki haberler çoğalıyor;
Karakollardan en iyi koruyan, Benî Uvârâ'nın kız kardeşidir.
Mahcup etmedi kadın kardeşlerini;
Ve isnat etmedi ailesine, utanılacak bir şeyi.

Şiirde geçen "Uvârâ" Avf b. Zühl b. Şeybân'ın kızıydı. Bu kız Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'nin eşiydi. Onun için çocuklar dünyaya getirdi. Onlar annelerinin adıyla isimlendirildiler.

Dediler ki: Süleyk Yemenlilere akın yapmazdı. Mecbur kaldığı zaman Rebîa kabilesine akın yapardı. Aynı zamanda Mudar kabilesine de akın yapmazdı. Süleyk'in, Abdülmelik b. Abd b. Sa'lebe b. Mâzin el-Has'amî'ye bir düşkünlüğü vardı. Kelbî'nin dışındakilere göre onun adı Abdumâlik b. Müveylik'tir. Bir gün Has'am ülkesinin arkasında yaşayan bir kavmin üzerine akın yaptı. Sonra oradan Has'am ülkesine geldi. Baktı ki, Has'am'da aile efradı yaylada olan bir ev var. Evde çok güzel ve parlak bir kadın buldu. Kabileyi o kadına sordu. Kadın kabilenin yerini ona haber verdi. Sonra kadın hemen hörgücün üzerine atlayıp maksadına doğru gitti. Kadın suya vardı ve Süleyk'in haberini kavme bildirdi. Hemen Enes b. Müdrike el-Has'amî atına atladı ve Süleyk'i yakalayıp öldürdü. Bunun üzerine Abdülmelik b. Abd, "Ey Enes! Vallahi ya Süleyk'in diyetini vereceksin ya da seni öldüreceğim." dedi. Enes ise, "Vallahi hiçbir zaman onun diyetini vermeyeceğim." dedi ve şöyle bir şiir okudu:

Süleyk'i öldürmem, sonra onun diyetini üstlenmem,
Tıpkı, ineğin üzerine çıkan öküzü dövmeye benzer;
Boş sahrada yürüyorum (أمشي البراز) ve gömleğim kat kat idi;

İki eli de örtüyordu ve kılıcım keskindi…

İkinci beyitte yer alan (أمشي البـراز) kısmı, (أغشـى الحـروب) "Savaşları kapatıyorum" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bir gün Süleyk uykudaydı. Bir adam geldi ve göğsü üzerine oturarak, "Sen esirsin." dedi. Süleyk ise, "Gece uzundur ve seni amacından alıkoyacak bir karanlık da yoktur." (الليل طويل وأنت مقمر) dedi. Demek istiyor ki: "Bekle, sabahlayalım ya da ay doğuncaya kadar sabret."

Ebû Ubeyde dedi ki: Süleyk Benî Şeybân'a saldırmak üzere evden çıktı. Bir evin yanından geçti; evde yaşlı bir adam ve karısı vardı. Süleyk arkadaşlarına, "Beni bırakın; eve gidip size yemek getireyim." dedi. Yaşlı adamın oğlu develerini dinlendirmek istedi. Süleyk, "Onları biraz daha tutsaydın ya!" dedi. Çocuk, "Bunlar akşam yemlerini yemek istemediler." dedi. Süleyk, "Kuşkusuz yemden vazgeçen develer, yemi yiyenleri gördüklerinde onlarla beraber yemeye başlarlar." dedi. [240] Sonra Süleyk bir kılıç darbesiyle çocuğun kafasını uçurdu ve develeri önüne kattı. O yaşlı adam Yezîd b. Rüveym eş-Şeybânî idi.

Onlardan birisi de *Yâsîn b. Bişr el-Hâricî*'dir. Ancak İbnü'l-Kelbî onun nesebinden söz etmemiştir.

[Benî Sarîm'den Olanlar]

Benî Sarîm b. Mukâ'is'ten birisi, kendisine "İbâdiyye" mezhebi isnat edilmiş olan *Abdullah b. İbâd el-Hâricî*'dir.

Yine onlardan birisi, kendisine "Sufriyye" mezhebi isnat edilmiş olan *Abdullah b. Saffâr*'dır. Bazılarına göre o Abdullah b. Sufâr'dır. Ancak bu okuyuş yanlıştır.

Yine bunlardan birisi "*Bürek*" olarak bilinen Abdullah el-Hâricî'dir. Bu adam Muâviye b. Ebû Süfyân'a bir darbe vurmuş ve kasığını yarmıştı. Sonra yakalandı; elleri ve ayakları kesildi. Basra'ya geldiği zaman bir çocuğu dünyaya geldi. Bunun üzerine Ziyâd b. Ebû Süfyân, "Bu köpeğin çocuğu oluyor da vurduğu darbeden ötürü Müminlerin Emîri'nin çocuğu olmuyor." dedi ve onu öldürüp astı.

240 Bu cümlenin Arapçası (إن العاشية تهيج الآبية) şeklindedir. (çev.)

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Sarîm'ın çocuklarından birisi de *Kellûb b. Reyb*'dir. Yusuf b. Ömer es-Sekafî devrinde birçok şehre vali olarak tayin edildi. Onun soyu devam etmiştir. Onun oğlu, İbn Süheyl günlerinde Basra'nın en ileri gelenlerinden birisiydi.

Benî Sarîm'den birisi de *Kehmes b. Talk*'tır. Bu adam Hâricîydi ve Ebû Bilâl ile birlikteydi. Bir de onun kardeşi *Abs b. Talk* vardı. Abs, Benî Temîm'in reislerindendi. O, Abdülazîz b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd ile beraberdi. Katarî onu öldürdü. Mes'ûd Gününde Hârise b. Bedr, Abs b. Talk hakkında şöyle demişti:

Kehmes'in kardeşi Abs, kâfidir sana;
Mirbed'de Ezd'i yaralayan…

Benî Sarîm'den birisi de *Büceyr b. Verkâ*'dır. Büceyr, Horasan'da İbn Hâzim'i öldürenlerden birisiydi. Büceyr, Ebû Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd tarafından hapse atıldığı için, Bükeyr b. Vessâc es-Sa'dî'yi öldürdü. Daha sonra Büceyr, Ümeyye'nin şurtasının başında iken, İbn Vessâc'ın taraftarlarından bir bedevi geldi, Büceyr'e yaklaştı ve onu öldürdü. Sonra bedevi de öldürüldü.

Onlardan birisi de *Sudey b. Halak es-Sarîmî*'dir. Şair Ahvas b. Muhammed el-Ensârî onun kızıyla evlendi. Ahvas kıza âşık olmuş ve onun hakkında şöyle derdi:

Kederden öldüm, eğer aşk için öleceksem;
Buna rağmen bir yol bulunmaz, Sudey'in kızına.

Benî Sarîm hakkında şair şöyle der:

Namaz vakti nerede isem, orada kılarım namazımı;
Kuşkusuz Allah Benî Sarîm'in yanında değildir.
Ayaktalar hepsi, Ali'ye ta'n ediyorlar;
Onların hepsi Hatîm'in dini üzeredirler.

Onlardan birisi de *Amr b. Seken es-Sarîmî*'dir. Müminlerin Emîri Harun Reşîd'in Übülle kadısıydı. Bu zat Şu'ayl es-Sarîmî'nin neslindendir. Musul halkı baskıya maruz bırakılmak istendiği sırada Seken, Yahya b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın şurtasının başındaydı.

[Avf b. Ka'b]

Avf b. Ka'b'ın *Utârid b. Avf*, *Behdele b. Avf*, *Cüşem b. Avf* ve Birnîk b. Avf adlarında çocukları vardı. -Birnîk ve Büreynîk şeklinde telaffuz edilir. - Bunların annesi, Bâhile kabilesinden Sa'fâ bt. Ganm b. Kuteybe b. Ma'n b. Mâlik'tir. Bu kadın Avf'tan önce Yerbû b. Hanzale'nin eşiydi. Yerbû için birkaç çocuk dünyaya getirmişti. Yerbû vefat edip de Avf onu nikâhına alınca Mâlik b. Hanzale geldi; çocuklarını ondan aldı ve onları hayvanların bağlandığı iple bağladı. Sa'fâ çocukları için ağlar ve "Eyvahlar olsun, hayvanların ipiyle bağlananlara!" derdi. Bu yüzden onun Benî Yerbû'daki çocuklarına [hayvanların ipiyle bağlandıkları için] "el-Ahmâl" denilirdi. Onun Avf'tan olan çocuklarına ise "el-Ecdâ"(uzuvları kesilmiş) denilirdi. Bazıları el-Cizâ (yiğitler) demiştir. Bunlar için şöyle denilmiştir:

Uzaklaşma, Cezâ'ın kabilesinden; zira onlar;
Cömerttirler fakat zamanın bozulmuş olduğunu görüyorum.

Kuray b. Avf, *Kureyn b. Avf* ve *İlbâ b. Avf* a gelinceonların annesi Mâriye bt. Habîb b. Amr b. Kâhil b. Eslem b. Tedûl b. Teymullah b. Rufeyde b. Sevr b. Kalb'dir. İlbâ'ya gelince, onlar Benî Kuray boyunda bedevi olarak yaşıyorlardı.

Behdele'nin *Halef b. Behdele*, *Hayye b. Behdele* ve *Abdümenâf b. Behdele* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Ümâme bt. Mülâdis b. Abşems b. Sa'd b. Âmir b. Behdele'dir. Bir diğeri *Mürre b. Behdele'dir*. Bunlara "Mürretü's-Seyl" denilirdi. Bunlar bir vadinin içine yerleşmişler; bir sel gelip hepsini götürmüştü. Bir de *Uhaymir b. Behdele* ve *Ubeyd b. Behdele* vardı. Onların annesi Ribâb kabilesinden Benî Adî b. Abdümenât'tandı.

Zibrikân b. Bedr

Benî Behdele'den birisi Zibrikân b. Bedr idi. Onun adı Husayn b. Bedr b. İmruü'l-Kays b. Halef b. Behdele b. Avf b. Ka'b b. Es'ad b. Zeydümenât b. Temîm'dir. Güzel olduğu için kendisine "Zibrikân" denilmiştir. Zibrikân "kamer, ay" manasındadır. Ona "Necid'in kameri" denilirdi. Zibrikân, kadınların ahlaklarını bozmamak için başlarına sarık sarıp Mekke'ye girenlerden birisiydi.

Kelbî'nin dışındakilere göre, sarıya boyadığı bir sarık dolayısıyla ona "Zibrikân" denilmiştir. Onun için "Sarığı sarıya boyadı." (زبْرَقَ العمامةَ) denilirdi. Ebü'l-Yakzân'ın dediğine bakılırsa Zibrikân'ın annesi Ukl kabilesinden Züheyr b. Ukayş'ın kızıydı.

Zibrikân, Muhabbel'i[241] hicvettiği bir kasidesinde şöyle demiştir:

Ödedik, bizden Numân'a bir rehine;
Behâdile'nin büyüttüğü bir çocuk…
Şereflidir; cömerttir; kolunu şerefe her uzattığında,
Bulunmazdı, onunla boy ölçüşecek birisi.
İntihâl etme, içinde bulunduğumuz hâli; kazandık, onun sana olan üstünlüğüyle;
İnsanların en nasiplisi olanı, hayrı işleyenlerdir.
Biz Benî Sa'fâ, annenizin üvey çocuklarıyız;
Sizin dışınızda, Avf ve yakınlarının mirası bizimdir.
Siz Benî Kar'â, Akra' (kel) bir adam getirdiniz;
Şerefleri berbat, eşleri de hep cariye olan biri…

Korumaları ve onu ifsat etmemeleri şartıyla Numân b. Şakîka'ya rehine olarak verilen şahıs Tavk b. Rudâ b. Âmir b. Uhaymir b. Behdele'dir. Numân insanlara emretti; onu korudular.

Dediler ki: Benî Kuray, Zibrikân'la çekişmek ve Hacr çarşısında onun karşısında durmak için Muhabbel'i davet ettiler. Zibrikân çıkmak için hazırlık yaptı. Ancak Muhabbel kavmine şöyle dedi: "Kuşkusuz siz [bu konuda] ciddisiniz. İbnü'l-Ukliyye insanların en güzel yüzlüsü, en uzun boylusu, en fasih dillisi ve sesi en uzağa giden birisi olduğu hâlde ben mi onun karşısında duracağım? Fakat bırakın onu şiir söylemeye davet edeyim. Eğer onun karşısında durursam sadece onun boğazında düğümlenmiş bir toprak olurum."

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Nümeyr'den olan bir adam Zibrikân'ın dayılarından birisini öldürmüştü. Zibrikân da onu öldürdü. Nümeyr kabilesine mensup olan o adama "Kennâz" denilirdi. Bunun üzerine Akra' şöyle dedi:

241 Muhabbel (المخبل), Rebîa b. Avf b. Kitâl b. Enfü'n-Nâke'dir. Künyesi "Ebû Yezîd"dir. (çev.)

Kennâz'ı yediğin zaman ona doğru yavaşça yürüdüm;
Öyle bir yürüyen ki, ne aciz ve zayıf ne de korkakça…

Dediler ki: Zibrikân, Kays b. Âsım'ı kandırdı; böylece Kays b. Âsım yanındaki zekât mallarını Ebû Bekr es-Sıddîk'ın yanına götürmedi. Fakat Zibrikân daha sonra Avf ve Ebnâ'nın zekâtlarını götürdü. Ebnâ, Sa'd'ın iki çocuğu olan Ka'b'ın ve Sa'd'ın dışında kalan Sa'd'ın diğer çocuklarıydı. Bununla ilgili haberi, geçmiş bölümlerde zekât bahsinde yazdık.

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o da Abdullah b. Ayyâş el-Hemdânî'den rivayet etti; dedi ki: Zibrikân b. Bedr bir Cuma günü mescide girdi. Kapının iki kanadından tutarak şöyle seslendi: "es-Selâmü Aleyküm; Zibrikân girebilir mi?" Oradakiler tarafından, "Ey Ebû Şezre, burası, girmek için izin istenilmeyen bir yerdir" denildi. Bunun üzerine Zibrikân, "Benim gibi birisi, sizin gibi yerimi bilmeyen birilerinin yanına girebilir mi?" dedi. Künyesi "Ebû Şezre" ve "Ebû Ayyâş" idi. Ayrıca "Ebû Abbas" da denilirdi.

Hasan b. Ali el-Hirmâzî dedi ki: Benî Behdele ile Benî Abşems arasında savaş çıktı. Benî Behdele'nin başında da Zibrikân vardı. Ancak İslâm geldi; onlar da savaştan vazgeçtiler. Bunun üzerine Abşems fazla kanları üstlendi. Zibrikân da Kennâz b. Muâviye b. İlâc b. Amr b. Ka'b b. Abşems'in diyetini ödedi. Kennâz, Zeyd b. İmruü'l-Kays b. Halef b. Behdele'yi öldürmüştü; Zibrikân da onu öldürdü. Bunun katli sebebiyle Benî Abşems ve Benî Behdele savaşmaya başladılar.

Bana Hirmâzî anlattı. O şeyhlerinden nakletti; dedi ki: Zibrikân, kurak bir yılda, Hutay'e el-Absî ile karşılaştı. Ona, "Ey Cervel nereye gidiyorsun?" dedi. O da, "Necâ'ya gitmek istiyorum" dedi. Zibrikân, "Ailen nerede?" dedi. Adam, "Şöyle bir yerdedir" dedi. Zibrikân, "Süt ve hurma ile acıkıyor musun?" dedi. Hutay'e, "Kim bu ikisiyle acıkır ki?" dedi. Hutay'e dedi ki: Adam bana yedirince, "Sen kimsin?" dedim. Adam, "Kimi bulmak istersin? Ben Zibrikân b. Bedr'im." dedi. Hutay'e dedi ki: Ben ona döndüm; dizginimi çevirdim ve evimi onun evinin yanında yaptım; çadır ipimi onun çadır ipine bitişik yaptım. Beni acıktırdı; köpeğimi havlattı; cariyesinin bir şeyi kaybolduğunda beni suçladı. Cariye evime girdi; araş-

tırdı ve evin içindeki eşyayı dışarı attı. Bunların hiçbiri cariyeyi üzmedi. Sonra adam beni bırakıp gitti. Bir gün Bağîd b. Âmir b. Şemmâs b. Lüey geldi ve beni kucakladı. Zibrikân bu sebeple onu ve kavmini kınadı. Ben de şöyle dedim:

Bağîd'in bir günahı yoktur, babasız kalasıcalar!
İnsanların arkasında gelip de şarkı söyleyen bir fakir için…
Süt gelsin diye iknaya çalıştım sizi; eğer bir gün gelirse süt;
Benim ikna çabalarım ve develere seslenmem gelecektir.
Vallahi, Le'y ve Şemmâs ailesinden olan,
Mutemet bir kardeşi kınayan bir topluluk, yiğit değillerdir.

Zibrikân'a da şöyle dedim:

Şerefli işleri bırak, düşme onların peşine;
Ve otur; çünkü sen yediren ve içirensin.

Bu beytim onu hareketlendirdi ve telaşa düşürdü. Hatta bana karşı [Ömer'den] yardım talep etti. Şiirimde ayrıca şöyle demiştim:

Ben uzakta değil miydim; siz çağırdınız beni;
Ama ihanet etti bana, söz vermeler ve çağrılar…
Akşam yemeğini tehir ettim, Süheyl gelene kadar;
Ya da Şi'râ yıldızı çıkana kadar… Bekleyiş uzun geldi bana;
Ben komşunuz değil miydim, beni terk ettiniz;
Köpeğimin ülkenizde havlaması vardı.
Ben onların komşusu iken bana verirlerdi.
Eğer isteseydiniz, vermek vardı sizde.
Ayıplamadım sizin için bir nesebi, fakat
Şarkı söyledim develere, şarkı duyulacak şekilde.
Ben bir kavmin ipine asılmıştım;
Hasep konusunda zenginlik onlara yardım etmişti.

Yine şöyle dedim:

Komşunun gitmesine öfkelenmedin mi?
Sırtlanlar onu dışarı attığında…
Onları önüme geçirmişlerdi;

Neden çekip aldın, en son geldiğin hâlde…

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı. O İbn Künâse'den, o da Kûfe halkının şeyhlerinden nakletti; dedi ki: Hutay'e, Zibrikân b. Bedr'i hicvettiği zaman Ömer'den yardım istedi. Zibrikân'ın en çok zoruna giden beyti şuydu:

Şerefli işleri bırak, düşme onların peşine;
Ve otur; çünkü sen yediren ve içirensin.

Bunun üzerine Ömer (ra), "Adam sana, 'Sen yediren ve giydirensin' dediğinde neden zoruna gidiyor?" dedi. Ömer Hassân b. Sâbit'i çağırdı ve Zibrikân'a emretti; beyti ona okudu. Ömer, "Ey Hassân, onun Zibrikân'ı hicvettiğini düşünüyor musun?" dedi. Hassân, "Hayır ey Müminlerin Emîri, onu hicvetmiş değildir. Fakat üzerine pislemiş; bu hicivden daha kötüdür." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra) Hutay'e'yi hapse attı. Nihayet Ayyâş b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî ile birlikte, Ömer'i (ra) metheden bir kaside gönderdi de, hapisten kurtuldu. O kaside şöyleydi:

Ne dersin, Merh ağacının olduğu yerdeki filizlere?
Küçüktürler, ne suyu var ne de ağacı?
Attın onların yoksulunu karanlık bir kuyuya[242]
Allah'ın selamı sana olsun ey Ömer, affet onu.
Sen ki, arkadaşından sonra gelen bir imamsın;
Sana verdi, aklın anahtarlarını insanlık;

Seni imamete takdim ettiklerinde tercih etmediler seni;
Fakat onların nefislerinde, senin bir tesirin vardı.

Bunun üzerine Ömer (ra) onu çağırıp "Sakın insanları hicvedip onlara sövme!" dedi ve onu serbest bıraktı.

Yine Ömer için yazdığı kasidesinde şöyle demiştir:

Uzaklaştı senden Ümâme, ancak sorarsan yakınlaşır;
Onun gıyabında hayalini gördün.
Gidiyor, hükmü adil olan bir hükümdara doğru;

242 Buradaki kuyudan maksat hapishanedir. Eskiden insanlar hapishane diye kuyuya atılırlardı (bkz. İbnü's-Sekît, *Şerhu Dîvâni'l-Hutay'e*, Beyrut, M. 1993, s. 108). (çev.)

Binekleri ona doğru koyduğumuzda…
Kesildi, düşmanlık sahibi olanın sözü;
Ve bende dalalet beklentisi içinde olanlar…
Bir dil geldi bana, tekzip ettim onu;
Söylenmesinden de korkmuyordum, doğrusu…
Dinleme, hakkımda söylenen düşmanların sözünü;
Beni tamah ettirme de; adamlar doğru yolu bulsun.
Sen Zibrikân'dan daha hayırlısın;
Azabın da daha şiddetli, fiillerin de daha hayırlı…

Deniliyor ki: Hutay'e, Zibrikân'ın Ömer'den yardım istediği haberi kendisine ulaşınca, hapse girmeden önce bu kasideyi söylemişti.

Benî Behdele'den bir kavme göre Zibrikân Hutay'e'yi güzel ağırlamıştı. Fakat Bağîd, daha iyi bir ağırlama konusunda onu tamahlandırdı. Hutay'e'nin yanına gitti ve ona atıyyeler verdi; sonunda o da Zibrikân'ı hicvetti.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Kureyş ve başkalarından oluşan bir grup Zibrikân'ın yanından geçtiler. Zibrikân bir havuz sıvıyor ve düzeltiyordu. Onlar, onun bir kuyusundan develerine su vermek istediler. Ancak Zibrikân onlara su içirmedi. Bunun üzerine şairleri şöyle dedi:

Değildi Zibrikân, suyunu vermeyince;
Ne güçlü bir hesapçı ne de mütevekkil…
Ne de bir teşekkür talep edendi; orada durmuş;
Havuzun etrafını düzeltiyordu, çapayla…

Yine şöyle dedi:

Bıraktık Zibrikân'ı bir çukurun başında;
Yamalıyordu, toprağındaki havuzu kireçle…
Dinle, süt dolu tulumunun çalkantısını;
Yoktur büyük bardakta, ne saflık ne de soğukluk…

Hirmâzî, şeyhlerinden rivayetle dedi ki: Benî Abşems, Hecer taraflarında bulunan Benî Behdele b. Avf b. Yemân'ın üzerine akınlar yaptı. Bazı insanlar yaralayıp bazı develer ve Zibrikân'a ait 30 at götürdüler. Bunun

üzerine Zibrikân, Ebû Bekr'in Bahreyn valisi Alâ el-Hadramî'den yardım istedi. Vali Zibrikân'a, "Bana delil getir." dedi. Ancak Zibrikân delil getiremedi. Bunun üzerine Zibrikân, yanında 150 deve bulunan Benî Mülâdis b. Abşems'ten bir adamı alıp Alâ'nın yanına götürdü ve Benî Mülâdis'ten olan bu adamın, ordunun içinde olduğuna, ordudan kaçıp develerini götürdüğüne, amcasının bir oğlu da zekât develerine saldırıp götürdüğüne şahit getirdi. Fakat Alâ ve arkadaşları Zibrikân'a sert çıktılar. Bunun üzerine bir kasidesinde şöyle dedi:

Ulaştır Ebû Bekr'e; aramızda,
Kervanların sürüklendiği uzak çöller bulunsada…
Bir haber veren olursa, şikâyetim şu ki:
Başıma felâketlerin geldiğini ona haber ver…
Yoktur hayatı, vefası kendisine fayda vermeyenin;
Ne de özrü; özrü vadileri doldursa bile…
Aştı her engeli, fakat onun gerisinde;
Akrepler ve yılanlar vardır, sokmasından korktuğum…
Sövüp saydılar bana, rezil ettiler, Alâ'nın adamları.
Sen neden benimle uğraşıyorsun, ey İbnü'l-Hadramî?
İstersem eğer, tutmazdım Hacr'da, yanınızda;
Yük taşıyan büyük develeri ve güçlü atları…

Dediklerine göre Zibrikân Bahreyn'de, Alâ'nın ordusundaydı. Zibrikân, Hâlid b. Velîd el-Mahzûmî'yi teşvik ederken şöyle diyendir:

Giriş büyük işlere, çünkü sen ehilsin buna, hasep yönünden;
Ve yak şeref ateşini, sönmesin.
Yerine getir emri; çünkü ulaşılması zor ve korunaklı,
Bir zirvede otursan bile, ebedî kalamazsın orada.
Eğer memnun ederse, bir adamın azıcık çabası,
Mürüvveti azalır o şahsın, çabayı arttırmadığı zaman.

Yine Zibrikân şöyle diyendir:

Söyledim, hırsla ve kinle [emir] taşıyan bir taşıyıcıya,
Allah bana kâfidir, diye…
Vermedim mi size, malımı ve sevgimi?

Ve uzaklaştırmadım mı sizden, süflî şeylerimi ve kargaşamı?
Bana gelen ve yardım isteyen her güvenilir kişiyi,
Çorba ile kavrulmuş hurma arasına koymuyor muyum?

Bir gün Zibrikân, Benî Ubeyd b. Mukâ'is'in yanına gitti. Ona çok değer verip iyilikte bulundular. O da şöyle dedi:

Ubeyd'i buldum, ziyaret ettiğim zaman,
İçinde gözü ve kulağı barındıran bir baş gibi…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Zibrikân'ın *Ayyâş b. Zibrikân* ve *Abbas b. Zibrikân* adında çocukları vardı. Zibrikân bununla künyelenirdi. Ebü'l-Yakzân'ın dışındakilere göre Zibrikân "Ayyâş" ile künyelenirdi. Onların annesi, Ferezdak'ın halası ve Sa'sa'a'nın kızıydı. O şöyle derdi: "Sa'sa'a gibi bir babayı, Gâlib (Ferezdak'ın babası) gibi bir kardeşi, dayım Akra' b. Hâbis gibi bir dayıyı ve kocam Zibrikân gibi bir kocayı bana getirene, elli deve karşılığında eşeğim rehin olsun."

Heysem b. Adî'nin anlattığına göre Zibrikân oğlu ile birlikte Müseylime'nin yanına geldi ve "Ey Allah'ın nebisi, çocuğun damağına biraz hurma sür." dedi. Müseylime de sürdü ve çocuk dilsiz hâle geldi. Zibrikân şöyle derdi: "Hangi ikili birbirine söverse, en kötüleri galip gelir."

Ayyâş b. Zibrikân ise çölde şerif bir insandı. Cerîr b. Atıyye onun hakkında şöyle diyor:

Anlatacağım, komşunuz Hutay'e'nin dediklerini;
Ve Muhabbel'in işaretinden daha üstün bir işaret koyacağım.
Ey Ayyâş! Zevk aldı gözler, benim sefilliğimden;
Ve yaktım ateşimi ey Ayyâş, yaklaş da, ısın biraz.

Bu beyit Ayyâş'ın yanında okunduğu zaman Ayyâş, "Öyleyse ben üşüyorum." dedi.

Ayyâş'ın *Gadyâ* adında çocuğu vardı. Hâlid b. Abdülmelik b. Hâris b. Hakem b. Ebü'l-Âs'ın döneminde Medine şurtasının başındaydı. Onu şurtanın başına getirmesinin sebebi Abdülmelik'in annesinin, Zibrikân b. Bedr'in kızı olmasıydı. *Gadyâ* şöyle diyen birisidir:

Uzaktayım, Benî Temîm'in diyarından;
Ancak bu gurbetim, utandırmamıştır aşiretimi.

Süheyl el-Medînî bu beyti şiirinde zikretmiştir. Biz Süheyl el-Medînî'nin şiirlerini, Hişâm b. Abdülmelik'in haberini yazarken zikretmiştik. Ayyâş'a gelince o bir şey değildi.

Muhabbel, [243] Zibrikân hakkında şöyle der:

Ve başkasından dilenirdi, baban Bedr;
Babam ise, cömert olan Rebîa b. Kitâl'dır.

Onun "*Ve başkasından dilenirdi, baban Bedr…*" sözü Zibrikân'a okunduğu zaman Zibrikân, "İki yaşlı adam, bir köyde ve bir işte ortak olmuşlardır." dedi.

Zibrikân, kız kardeşi Huleyde'yi Benî Cüşem b. Avf b. Ka'b b. Sa'd'dan, Hezzâl denilen bir adamla evlendirdi. Bunun üzerine Muhabbel şöyle dedi:

Ve evlendirdin Huleyde'yi Hezzâl ile
Göz ucuyla onun katili olduğunu söyleyerek…

Bir müddet sonra Muhabbel Huleyde'nin yanından geçti. Muhabbel'in bir yeri kırılmıştı; Huleyde onun kırığını tedavi etti ve onunla ilgilendi. Ancak Muhabbel Huleyde'yi tanımıyordu. Onu tanıyınca şöyle dedi:

Yanlış yola sapmıştı aklım, Huleyde hakkında;
Kınıyorum kavmimi, onu tanıdıktan sonra ve tövbe ediyorum;
Şehadet getirip Allah'tan af diliyorum ki,
İftira attım Huleyde'ye, çünkü hicivci çok yalancıdır zaten.

Sa'd b. Ebû Vakkâs, Misver b. Mahreme ez-Zührî, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Hâris b. Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems, ayrıca Sakîf kabilesinden Osman b. Ebü'l-Âs, Hakem b. Ebü'l-Âs ve Ümeyye b. Ebü'l-Âs… Bu beş kişi Zibrikân'ın kızını istediler. Zibrikân kızlarından birini evlendirirken yanağına yaklaşır ve "Duyuyor musun beni? Sakın üç talakla boşanmayı duymayayım. Kocan için bir hizmetçi ol." derdi.

---

243 el-Muhabbel, hem Cahiliye hem İslâm döneminde şiir söyleyen bir şairdir. Ebû Farac el-İsfahânî'nin *el-Ağânî* adlı kitabının, III, 189-199 sayfalarında ona ait bir bölüm vardır. Bu beyit ise s. 193'tedir. Ancak (قبال) adı, (قتال) olarak yanlış yazılmıştır.

Benî Behdele'den birisi de *Muğîre b. Fez* (الفـزع) -zanın sükûnuyla- *b. Abdullah b. Rebîa b. Cendel b. Sevr b. Âmir b. Uhaymir b. Behdele*'dir. İbrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan, Basra'da huruç ettiği zaman bu zat da onunla birlikteydi. İbrahim b. Abdullah konusunda çok şiddetli ve en ciddi adamlarından birisiydi. Onu Ebü'l-A'ver el-Kelbî öldürdü. Bunun üzerine Ebû Ziyâd el-Huzâkî el-Kelbî -bu zat, Huzâkiyye'nin çocuklarından Abdullah b. Küleyb'dir- şöyle dedi:

Kim haber verecek, Temîm'in ileri gelenlerine?
Bayrak koyduğumuzu, nehirdeki iskeleye…
Muğîre'nin başını diktik oraya, açıkça;
Cesedi de kütüktedir, çıplak ve gemli olarak…

Onunla ilgili haberi, Ebû Tâlib ailesinden İbrahim b. Abdullah'ın haberini verirken anlattık.

Onlardan birisi de *Hanzale b. Evs b. Bedr*'dir. Bu zat, Zibrikân'ın kardeşinin oğludur. Kendisi şairdi.

Abdullah b. Ebû Süveyt b. Ahmer b. Behdele'nin oğulları *Katan* ve *Muhriz*'e gelince, Benî Abşems onlara zarar verdiler; Zibrikân onları koruma altına aldı.

Utârid b. Avf'ın *Mâlik b. Utârid*, *Şicne b. Utârid*, *Hâris b. Utârid* ve *Abdullah b. Utârid*adlarında çocukları vardı. Onların annesi Safiyye bt. Üheyb b. Abşems b. Ka'b'dır.

Benî Utârid'den birisi de *Kerib b. Safvân b. Şicne*'dir. Kerib, Cahiliye dönemindeki hac mevsiminde insanları korumaya çalışırdı. Şair Evs b. Mağrâ onun için şöyle der:

Durmaya devam ediyorlardı, Arafât'taki vakfelerinde;
"İzin verin, ey Safvân ailesi!" denilinceye kadar…

Râciz de onlar hakkında, "Sa'd için Arafât daveti vardır" diyor.

Bir diğeri Uveyr b. Şicne'dir. İmruü'l-Kays onun hakkında şöyle diyor:

Uveyr… Kim var acaba, Uveyr ve ekibi gibi?
Yeminine sadık ve komşularına karşı vefalı…

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o da dedesinden nakletti; dedi ki: Benî Esed İmruü'l-Kays b. Hucr'un babasını öldürdükleri zaman ve durumu zayıflayıp da Münzir b. Mâü's-Semâ'dan korkmaya başlayınca bir kavme geliyor, birini methedip ötekisini hicvediyordu. Nihayet İmruü'l-Kays bir gün Uveyr b. Şicne'ye misafir oldu. Uveyr'in kavmi ona iyi davrandılar ve onu iyi korudular. O da onun hakkında söylediğini söyledi.

[Kerib b. Safvân b. Şicne]

Bana İbn Mes'ûd anlattı. O Ebû Künâse'den, o da âlimlerinden nakletti; dedi ki: Araplar, hac mevsiminin yönetimini ve insanları Arafât'tan indirmekle ilgili hizmetleri Benî Temîm'e vermek konusunda ittifak ettiler. Bu hizmet Sa'd b. Zeyd b. Zeydümenât'a verildi. Ondan sonra sırayla Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât'a, Züeyb b. Ka'b b. Amr b. Temîm'e, Mâzin b. Mâlik b. Amr b. Temîm'e, Muâviye b. Şerîf b. Cerve b. Üseyd b. Amr b. Temîm'e, Adbat b. Kuray b. Avf b. Ka'b b. Sa'd'a, Sulsul b. Evs b. Muhâşin b. Muâviye b. Şerîf b. Cerve b. Üseyd'e, Gallâk b. Şihâb b. Lüey -Benî Uvâfe'den- b. Sa'd b. Zeydümenât'a geçti. En son insanları Arafât'tan indiren Kerib b. Safvân b. Şicne idi. Yine deniliyor ki, en son bu hizmeti yapan Safvân b. Cenâb b. Şicne b. Utârid b. Avf b. Ka'b b. Sa'd idi. Şair Evs b. Mağrâ [yukarıda geçen]

"Durmaya devam ediyorlardı, Arafât'taki vakfelerinde;
'İzin verin, ey Safvân ailesi' denilinceye kadar…"[244]

beytini onun hakkında söylemiştir. Bazıları beytin sonunda yer alan Âlu Sûfânâ'dan (آل صوفانا) maksadın, Benî Sûfetü'r-Rebît, yani Gavs b. Mür olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu yanlıştır. Nitekim Sûfe ailesi Sa'd b. Zeydümenât'tan önce izin veriyorlardı. Ancak bu şiir Safvân ailesi hakkında söylenmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Evs b. Mağrâ, Safvân ailesinin insanları Arafât'tan indirmeleri hakkında şöyle dedi:

Durmaya devam ediyorlardı, Arafât'taki vakfelerinde;
"İzin verin, ey Safvân ailesi!" denilinceye kadar…

244 Beytin Arapçası (ولا يَريمون في التعريف مؤقفهُم . . حَتَّى يُقَالُ أجيزوا آل صفوانا) şeklindedir. (çev.)

Bir şeref ki, bina etmişler geçmişlerimiz, bizim için bunu eskiden;
Ve miras bırakmışlar, zamanlar boyunca en sonuncumuza…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bana Abdullah b. Mübârek anlattı; dedi ki: Bazı yıllar bir kadından başka hiç kimse Arafât'ta olmuyordu. Yine de Arafât'tan indirme hizmetini yerine getiriyorlardı.

Kelbî dedi ki: Kerib b. Safvân b. Şicne Benî Âmir'e gitmek üzere, Cebele vadisinde yola çıktı. Benî Temîm'den sonra Benî Hanzale'den bir grup insan, Kerib'in kendilerini Benî Âmir'le korkutmasından endişe ettiler. Bu yüzden ondan söz ve güvenceler aldılar. Kerib Benî Âmir'e varıncaya kadar yoluna devam etti. Onlara vardığında Benî Âmir, olanbiteni ondan sordular. Kerib sustu ve konuşmadı. Bunun üzerine Benî Âmir, "Bu adam, size bir şey haber vermesin diye kendisinden sözler ve güvenceler alınmıştır" dedi. Kerib, "Ben size bir şey haber verecek değilim. Ancak benim eve gelin, haberi orada bulursunuz." dedi. Eve geldiler; baktılar ki bir Yemen bezinin içinde biraz toprak var. Bir de içinde diken bulunan ve kırılmış olan bir hanzale [Ebû Cehil karpuzu] var. Diğer tarafta da içinde süt bulunan bir tulum duruyor. Bunun üzerine Ahvas b. Câfer b. Kilâb şöyle dedi: "[Beyler! Kerib] Demek istiyor ki o kavim toprak gibi çoktur. Onların dikeni [baş belası] de Benî Hanzale'dir. Yemen de onları bir araya getirecektir. Bakın bakalım, tulumun içinde ne var?" Baktılar ki, içinde peynirleşmiş bir süt vardır. Ahvas şöyle dedi: "Bununla demek istiyor ki, düşman, bir süt sağımı kadar uzaklıktadır; velev ki, o süt peynire dönüşmüş olsun." İşte bu konuda Âmir b. Tufeyl şöyle dedi:

Hey! Haber ver, yanında bulunan Sa'd kabilesinin tümüne;
Yatın; kuşkusuz uykudayken sizi heyecanlandırırız.
Gıyapta nasihat ettiniz, fakat yardım etmediniz bize;
Kuşkusuz ki, sizler kerim insanlarsınız.
Eğer İbn Cevn ile birlikte olsaydınız,
Olurdunuz, sabah akşam kederlenen şahıslar gibi…

Lakît b. Zürâre b. Udus, Benî Âmir'den, Ma'bed b. Zürâre ve Yesribî b. Udus'ün diyetini talep ediyordu. Hanzale, Benî Dabbe, Teym, Adî ve Ukl da buna destek verdiler. Diğer taraftan, Hısn b. Huzeyfe b. Bedr de, Hu-

zeyfe'nin diyetini talep ediyordu. Hısn ile beraber de iki anlaşmalı vardı; Esed ve Zibyân… Benî Abs, Hebâe Gününde Huzeyfe'yi öldürmüştü. Hebâe, bereketi büyük olan bir vadi idi. Onlarla birlikte Muâviye b. Şürahbîl b. Ahdar b. Cevn; bir de Cevn'in babası, Âkilü'l-Mürâr el-Kindî de vardı. Cevn Muâviye'nin kendisiydi. Çok siyah olduğu için ona "Cevn" denilmiştir. Bunlar Kinde kabilesinden gelen büyük bir grupla Benî Âmir'le savaşmaya başladılar. Cebele vadisi Gününde, Benî Abs da onlarla birlikteydi.

Ayrıca bir süvari olan *Arfece b. Kerib b. Safvân*, İkinci Külâb Gününde, yani Benî Temîm, Ribâb, Benî Hâris b. Ka'b ve onlara karışan Yemen kabilelerinin savaştıkları günde orada hazır bulundu. Çünkü Yemenliler Safka Gününde Benî Temîm'i gözlerine kestirmişlerdi. O gün Arfece'nin burnu yaralandı. Müslüman olduktan sonra altın burun yaptırabilmek için Resûlullah'tan (sas) izin istedi. Arfece, "Gümüş kokuyor." dedi; Resûlullah (sas) ona altın için izin verdi.

Ebû Recâ el-Utâridî

Onlardan birisi de Ebû Recâ el-Utâridî'dir. Onun adı İmrân b. Teym'dir. Deniliyor ki: Adı, "İmrân b. Milhân" idi. Bu zat İkinci Külâb Günü esir alındı. Benî Hâris b. Ka'b onu Nehd kabilesine, Nehd de onu Benî Hâris'e gönderdi. Böylece kurtulup Müslüman oldu. Ebû Ubeyde'ye göre, Basra'da, Haccâc b. Yusuf döneminde vefat edinceye kadar, Benî Utârid'in imamı olarak onların cenaze namazlarını kılardı. Ebû Recâ kurradandı. Onun kıraatle ilgili bir tercihi de vardır. Daha önce bunu yazdık.

Bana Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri anlattı; dedi ki: Bana amcam Ebû Hişâm anlattı. O Benî Temîm'den bir şeyhten rivayet etti; dedi ki: Ebû Recâ el-Utâridî'nin yanına geldik. Kızı, içeri girmemiz için izin verdi. İçinde bulunduğu odaya girdik. Çok zayıf olduğu için neredeyse onu seçemiyorduk. Kızı bize, "Onu evin bir köşesinde göremezsiniz." dedi. Biz ona, "Çok yaşlanmışsın." dedik. Ebû Recâ zayıf bir sesle, "Ömrümü uzun mu görüyorsunuz?" dedi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Yezîd b. Harun şöyle dedi: Ebû Recâ, Ömer b. Abdülazîz döneminde vefat etti. Vâkıdî dedi ki: Ebû Recâ hicretin

17. yılında vefat etti. Bu rivayet, Ali b. Ebû Tâlib'den (ra) de rivayet edildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Utârid'den birisi de *Şemmâs b. Disâr*'dır. Şemmâs, Benî Temîm'in Horasan'daki efendilerinden ve süvarilerindendi.

Onlardan birisi de *Muhammed b. Nûh* idi. Basra camisinde, emîrlerin izniyle kıssalar anlatırdı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Utârid'den birisi de *Ebû Recâ İmrân b. Teym*'dir. Bu zat hem Kur'ân okurdu hem de fakîh idi. Resûlullah'ın (sas) dönemine yetişti. İkinci Külâb Günü esir alınmıştı. Benî Utârid'den bir adam onu özgürlüğüne kavuşturdu. Ebû Recâ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamber'in zuhuru zamanında kaçtık. Ben mevlam ile beraberdim. Mevlam boş ve vahşi bir araziye indi. İnerken, 'Ben bu vadi sakinlerinin şerrinden, bu vadinin en şerefli ehline sığınıyorum.' dedi. Daha sonra Kur'ân'dan, '*Doğrusu insanlardan bazı kimseler cinlerden bazılarına sığınırlardı da, cinler onların taşkınlıklarını arttırırlardı*'[245] ayetini işittim. Bu ayetin onun hakkında nazil olduğunu sandım."

Ebû Recâ yaşlandı, hatta 100 yaşını aştı. Yetmiş veya 80 yıl boyunca Benî Utârid'in cenaze namazlarını kıldırırdı. Ondan başkası namaz kıldırmazdı. O vefat edince Ferezdak onun cenazesinde hazır bulundu ve şöyle dedi:

Görmez misin ki, vefat ediyor, insanların büyükleri?
Daha önce de vefat etmedi mi, Nebi Muhammed?

Dediler ki: *Abdurrahman el-İskâf* Benî Utârid'in mevlasıydı. Onun bir değeri vardı. Kendisi iki kuşa birden ok atmış ve ikisini de düşürmüştü; bu yüzden kendisine "el-İskâf" denilmişti. İnsanların en cesurlarından birisiydi. Bir gün Ezârika[246] denilen Hâricîler onu kuşattılar. Onun atını kestiler. Abdurrahman ayakta, oturarak ve uzanarak onlarla savaştı. Fakat kimse ona yardım etmedi. Ezârika ancak saatler sonra onu öldürebildiler. İbn Asma el-Minkarî onun hakkında şöyle der:

Bir yerde görürsün, İskâf'ı,
Ve daha sonra bir ev ısıtır, Abdî için.

---

245 Cin, 72/6.

246 Ezârika, hariclerden bir grup olup liderleri Nâfi b. Ezrak'ın ismiyle anılmışlardır. (çev.)

Onun oğlu *Muhammed b. Abdurrahman el-İskâf*, Mus'ab b. Zübeyr ile beraber Muhtâr ile savaşanlardan birisiydi. Kûfe halkı Mus'ab'a, "Hükümet konağından inen Muhtâr'ın arkadaşları olan mevlaları öldür" dediklerinde Mus'ab, "Bize karşı insaflı davranmadınız. Biz sizin düşmanlarınızla savaşacağız ve siz bizi öldüreceksiniz, öyle mi?" dedi. Basra'da "el-İskâf" adıyla bilinen bir konak vardır.

Safvân b. Süleyman el-Berbâr denilen bir adamın, Utârid ailesinden olduğu iddia edilirdi. Ancak onlardan değildi. Bir şair onu hicvedip şöyle dedi:

Safvân ismini almışsın; oysa bu iftiradır sana;
Ve ayıptır sana, ey bızırı en uzun olanın oğlu!
Şüreyh'i gördüm kapında, oturmuş bir hâlde,
Fakat görmedim orada, ne Zibrikân'ı ne de Bedr'i…

Şüreyh onun dayısıydı. O da hırsız olan İbn Bürcân'ın dayısıydı.

Ebü'l-Yakzân'ın anlattığına göre Benî Cüşem b. Avf'tan birisi de *Huyey b. Hezzâl*'dır. O şöyle diyendir:

Ben Huyey'im ve titreme tuttu beni;
Mağlup etmeyecektir bugün, hediyeniz kabilemi;
Ben Mâüca'de b. Cendel'in oğluyum…

O yine Muâviye hakkında şöyle der:

Öldüğünde örf öldü ve kesildi cömertlik;
Çok az insanlar dışında…

O yine şöyle diyendir:

Ne Kûfe babam, ne de Basra anamdır;
Ne de ben tembelliğimi övebilirim.

Benî Cüşem'den birisi de *Cüşem el-A'lem* idi. Onun kızı *Ümmü Habîb bt. A'lem*, Haccâc tarafından Sind bölgesine vali yapılan Kâsım b. Muhammed es-Sekafî'nin annesidir. Haccâc ona şöyle bir mektup yazmıştı: "Sen anneni hatırlıyorsun, kuşkusuz. Eğer annen Fâri'a bt. Hemmâm bile olsa…" Fâri'a Haccâc'ın annesidir.

Kelbî dedi ki: Cüşem b. Avf'ın *Evrak b. Cüşem*, *Muhallim b. Cüşem* ve *Nükre b. Cüşem* adlarında çocukları vardı. Bazıları "Evrak" yerine "Ervak" dediler.

*Abduyağûs b. Evrak*da onlardandı. O çok güçlü bir adamdı.

[Benî Kuray]

Kuray b. Avf'ın *Câfer b. Kuray* adında oğlu vardı. O Enfü'n-Nâka'dır. Bu lakapla lakaplanmasının sebebi şudur: Kuray, birkaç deve kesip eşleri arasında dağıttı. Bunun üzerine Câfer b. Kûray'ın annesi -ki o Yemen'den, Benî Vâil b. Sa'duhüzeym'den Şemûs idi- oğluna, "Babanın yanına git; yanında deve etlerinden bir şey kaldı mı bak." dedi. Gittiğinde; develerin başlarından başka bir şey bulamadı. O da devenin burnundan tutup [kellesini] çekmeye başladı. Kendisine, "Bu elindeki nedir?" diye sorulduğunda, "enfü'n-nâka" (devenin burnu) dedi. Onlar lakaplarından hoşlanmıyorlardı. Nihayet Hutay'e onları methederek şöyle dedi:

Bir kavim ki, onlar burun, diğerleri kuyrukturlar;
Kim devenin burnunu kuyruğuyla eşit tutabilir?

Onların bu lakabı kendileri için methe dönüşünce, onunla iftihar etmeye başladılar.

Şair *Adbat b. Kuray* daonlardandır. O şöyle der:

Kabul et, zamanın sana getirdiğini;
Fayda görür, yaşayışından mutlu olan kimse.
Ey kavmim! Kim korur beni, çok aldatanlardan?
Kaldı ki, ne sabahın, ne de akşamın bekası vardır.
Ne suçu vardır, sapıklığı sana dokunanın?
Ya da vazgeçirmişse [sapıklıktan], işinden bir şeye malik olduğun kişiyi…

Hamme b. Kuray, *Abdullah b. Kuray*, *Haddâr b. Kuray* ve *Levzân b. Kuray*'a gelince; Kelbî bunları anlatmamıştır.

Onlardan birisi de *Bağîd b. Âmir b. Şemmâs b. Lüey b. Enfü'n-Nâka*'dır. O aynı zamanda Hutay'e'nin arkadaşıdır. Onun ve Zibrikân b. Bedr'in haberini daha önce anlattık. Hutay'e onun hakkında şöyle demişti:

Ona "Bağîd" demişler; boşuna dememişler;
Fakat hakikatlerin koruyucusudurlar, onlar.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Adbat Cahiliye döneminde şerif ve liderdi. Ancak kavmine buğz etti; onların yanında kalmak istemedi ve onlardan ayrıldı. Kavminden ayrılıp başka bir kavmin yanına varıp onlarda kalmaya başladı. Ancak ona eziyet ettiler; bu kez kavmine geri döndü ve "Her vadide Benî Sa'd var." dedi. Yani, "Benî Sa'd'daki kötülük bütün insanlarda var" demek istedi. Adbat hazır değilken bir adam onun hanımıyla konuştu. Hanımı, "Bu, Adbat b. Kuray'a ağır gelir" dedi ve bu darb-ı mesel oldu. [247] Bir gün eşlerinden birisini boşadı; eşi ona, "Ey soğuk olan adam!" dedi. Adbat hemen dışarı çıktı ve bağırarak, "Ey Kuray ailesi! Isıtın kendinizi" dedi. Bu da darb-ı mesel oldu. [248] Basra'da soyu devam etmektedir ve onların adıyla bir mescitleri vardır.

Onlardan birisi de *Harîş b. Hilâl b. Kudâme b. Şemmâs b. Lüey b. Enfü'n-Nâka*'dır. Harîş, Mühelleb zamanında, Ezârika ile çarpışılırken Benî Akra'ın efendisiydi. Sicistan'da Ubeydullah b. Ebû Bekre ile beraberdi. İbn Rutbîl'i[249] yüz üstü yere çaldı ve kâfirler onun üzerine geldiler. Benî Temîm kabilesinden olanlar ona yardım ettiler. Bunun üzerine şöyle dedi:

İkram edeceğim Benî Temîm'e, yaşamım boyunca;
Feda edeceğim onlar için, sevgimi ve malımı.
Kâfirler üzerime geldiler ve onlar gördüler beni,
Yere düşmüş olarak, muhtelif yerlerde;
Koruyarak kardeşlerini, bir kılıç darbesiyle;
Ve [düşmanda] bir yara açarak, mataranın ağzı gibi.

İbn Hâzim, Harîş'in kafasına bir kılıç darbesi vurmuş ve şöyle demişti:

Kınanıyorum, savaşlarına katılmadım diye;
Oysa ısırdı kılıcım onların koçunu, sonra kemiğe dayandı kılıç.

Sonra İbn Hâzim'le barıştı. Bir gün başının üzerine bir pamuk koymuş ve pamuk düşmüştü. Harîş onu aldı ve yaranın üzerine koydu. Bunun

247 Darb-ı meselin Arapçası (لَعَزَّ على الأضبط بْن قريع) şeklindedir. (çev.)
248 Darb-ı meselin Arapçası (يا آلَ قُرَيْعٍ أَسْخِنُو الْكُمْرَةَ) şeklindedir. (çev.)
249 Rutbîl Türk asıllı olup Sicistan bölgesinde hüküm süren bir kâfirdi. Hicretin 83. yılında Haccâc, Abdülmelik b. Mervân'ın emriyle Abdürrahman b. Muhammed b. el-Eşa'ş'i, Rutbîl ile savaşmak üzere Sicistan'a göndermişti. (çev.)

üzerine İbn Hâzim, "Ey İbn Kudâme! Senin bu dokunuşun, ilk dokunuşundan daha yumuşaktı." dedi.

Bir hırsız Harîş'in evine girdi; onu ya kovdu, ya da öldürdü. Daha sonra, bir adamın evine giren bir hırsızın hükmü Hasan'a soruldu. Hasan, "Eğer yapabilirsen Harîş gibi yap." dedi. Harîş, İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etti ve Zâviye'de öldürüldü. Onun "Ümmü Amr" adındaki kızı dışında çocukları yoktu. Onunla Mervân b. Mühelleb evlendi. Mervân'dan sonra onunla Firâs b. Sümey el-Fezârî evlendi.

Onlardan birisi de *Fâris Hebbûd*'dur. O Bürsün b. Şihâb b. Numân b. Cübeyl b. Haddan b. Kuray'dır. Kendisi şerif bir adam olup Cahiliye döneminde hem Benî Sa'd'ın komutanı hem de süvarisiydi.

Bir diğeri *Alkame b. Sebbâh b. Cübeyl b. Haddân b. Kuray*'dır. Benî Sa'd'ın süvarilerinden birisiydi. İkinci Külâb Gününde Amr b. Cu'ayd el-Murâdî'yi öldüren odur. Evs b. Hacer bir kasidesinde onu methedip şöyle demiştir:

Veda etti Lemîs, parlayan keskin bir kılıcın edasıyla;
Kırıp geçirdi, ıslahtan sonra bozgunculuğun içinde.
Allah üstün geldi ona vücudumla; o biliyordu ki,
Benim nefsimin ıslahı da vardır, ifsadı da.
İçsem bir gün eğer içkiyi ya da ona para harcasam,
İmkânı yok ki, bir gün mutlaka ayılacağım.
Suluyorum, Avf'ın ülkesini ve sakinlerini;
Ve Sebbâh'ın oğlu Alkametü'l-Hayr'ı…

Evs b. Mağrâ

Onlardan birisi de Şair Evs b. Mağrâ el-Kuray'î'dir. Evs, Semt adında Benî Ca'de'den bir adamı hicvediyordu. Bir gün karşılıklı olarak birbirlerini hicvetmek için hazırlık yaptılar. Evs, yardım etmesi için şair olan Sü'rü'z-Zi'b'e başvurdu. Sü'r ona, "Sana altı urcûze ile yardım edeceğim." dedi. Bunun üzerine Evs ona, "Aciz kaldığımda bana yardım et" dedi. Karşı karşıya geldiklerinde Evs b. Mağrâ şöyle dedi:

Ben Mağrâ'nın oğluyum ve babam beni,
Yüceliklere çıkarmıştır; haseb ve nesebim vardır.
Her gözetleme yerinin üstünde, yüksek bir ovadayım;
Uyuzların derisini giydiririm, düşmanlara…

Sonra devamla şöyle dedi:

Ca'de kabilesi, bizden kırmızı rengi görünce,
Çöl ağıllarındaki hayvanlara dönüştüler.
Zira her insan, hazırladığıyla sabahlar.

Deniliyor ki: Accâc bu son beyit ile ona yardım etmiştir.

Züfâfe b. Hevze b. Şemmâs el-Kuray'î Benî Adî üzerine akınlar yaptı. Onların develerini alıp götürdükten sonra ona yetiştiler ve savaşmaya başladılar. Avf b. Şerîk el-Adevî Züfâfe üzerine hamle yaparak onu mızrakla yaralayıp öldürdü. Böylece Kuray hezimete uğradı. Şair şöyle dedi:

Karşılaştı Züfâfe, düşmana hamle yapan Avf'la;
Kılıç da keskin ve kırık değildi…

Muhabbel ve Vekî b. Umeyre

Onlardan birisi de *Muhabbel* idi. O Rebîa b. Avf b. Kıtâl[250] b. Enfü'n-Nâka'dır. Künyesi "Ebû Yezîd" idi. Hem Cahiliye hem de İslâmî dönemde şairdi. Basra'ya hicret etti. Kendisiyle birlikte Basra'ya hicret eden oğlu Şeybân'a şöyle dedi:

Ey Şeybân! Bilir misin, gecenin yaşayışını?
Geceleyin süt içirdim sana; içilen de sevimliydi.

Muhabbel'in Ahsâ'da çok sayıda çocukları oldu.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Levzân b. Kuray'dan birisi *Vekî b. Umeyre*'dir. Onun annesi Devrak halkından bir cariyedir. Vekî annesine nispet edilmiştir. Künyesi, "Ebû Rebîa" idi. Abdullah b. Hâzim'i Horasan'da öldüren odur. İbn Hâzim de onun Düveyle adında, Benî Levzân'ın mevlası olan bir kardeşini öldürmüştü. Vekî, öldürmek üzere İbn Hâzim'in göğsüne oturunca, "Bu Düveyle'nin intikamı için…" dedi. Bunun üzerine

250 "Kibâl" şeklinde olması gerekir. (çev.)

İbn Hâzim onun yüzüne tükürdü ve "Allah sana lanet etsin! Hiç Mudar'ın koçu, senin kardeşin gibi, yarım çekirdeğe değmeyen bir ayak takımı karşılığında öldürülür mü?" dedi. Vekî şöyle dedi:

Tat, ey İbn Aclâ, bana tattırdığın gibi;
Sanma, benim bundan gafil olduğumu.

Aclâ, İbn Hâzim'in annesiydi.

Vekî, "Ondan daha genç olduğum için onu mağlup ettim ve göğsü üzerinde oturdum" diyordu. Vekî, Kuteybe b. Müslim'e katıldı. O sıralarda onunla Meyşâr adında bir adam arasında bir kavga çıkmıştı. Hamurun karıştırıldığı bir sopayı ona vurdu ve şöyle dedi:

Ey Meyşâr! Ey eşeğin osuruğu!
Beni tehdit mi ediyorsun, sen bir pisliğin üzerinde iken?
Ben, sana haber verilen bir aslanım;
Müfrezeye hamle yapıyor, gündüz gözüyle.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Vekî b. ed-Devrakiyye, iri yapılı ve kabasaba bir adamdı. Bir gün namaz kıldığı sırada önünde bir ot vardı; namazda iken ottan yemeye başladı. Kendisine, "Namazda iken mi yiyorsun?" denildi. Vekî, "Allah, semadan indirdiği bir su ile temiz bir toprakta yeşerttiği bir bitkiyi hiçbir şekilde haram kılacak değildir." dedi. Kendisi içki içerdi ve içtiği için kınanırdı. Bunun üzerine, "İdrarımı parlatan, hatta onu gümüş gibi yapan bir şeyi içtiğim için mi beni kınıyorsunuz?" dedi. Vekî, ayakta idrarını yapar; insanlar da ona bakarlardı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: O *Harîş b. Hilâl b. Kudâme b. Nüfeyr b. Lüey*'dir. Ancak İbnü'l-Kelbî "Nüfeyr" adını zikretmemiştir. Dedi ki: Hamme b. Kuray'ın çocukları azdı. Onlar genellikle çölde ve Basra'da yaşıyorlardı.

Benî Rebîa b. Kuray

Dedi ki: Rebîa b. Kuray'ın çocuklarından birisi *Mürre b. Rebîa*'dır. Mürre b. Rebîa, Nâbiğa ez-Zibyânî'yi hileyle krala götüren kişidir. Bunun üzerine Nâbiğa şöyle dedi:

Ömrüme yemin olsun ki, ömrüm bana göre basit değildir.
Bana yalan konuşmuştur, Kuray ailesinden biri…

Dedi ki: Benî Rebîa'dan birisi de şöyle demiştir:

Fakirlik ve zenginlik kişinin çabasından değildir;
Fakat taksim edilen nasipler ve rızıklar vardır.

Benî Rebîa'dan birisi de *Sü'rü'z-Zi'b*'dir. Bu zat Mes'ûd Günü şöyle demişti:

Ezd'i biz öldürdük, Mescid gününde;
Ve Bekr'den bir kabileyi, her türlü kılıçla…
Onlar adeta, mızrak atanla ölüm arasındaydılar;
Sevârî ile Mescid yolu arasında…
Desteklenen en kötü hurmanın kütüğü gibi…

Benî Rebîa'dan birisi de Şair *Kudâme b. Cerâd*'dır. Bu kişi, nesep âlimi Dağfel b. Hanzale ile karşılaşmıştır. Dağfel, babasına ulaşıncaya kadar nesebini saymış. Sonra ona, "Cerâd b. Cemre iki çocuk sahibi oldu. Birisi şairdir, diğeri âbid ve salihtir. Sen onlardan hangisisin?" demişti. Bunun üzerine Kudâme, "Sefih olan şairim. Sen dediğinde isabet ettin kuşkusuz. Söyle, ne zaman öleceğim?" dedi. Dağfel, "Buna gelince, Allah'tan başka ne benim ne kimsenin bu konuda bir ilmi vardır." dedi. Kudâme, Necde el-Harûrî'ye şöyle diyendir:

Ne zaman Harîş'le, Sa'd'ın Harîş'iyle karşılaşsan,
Ve memleketi yöneten kulları görürsen,
Ortaya çıkacaktır, annenin çökmediği ve dünyaya getirmediği,
Müminlerin Emîri gibi bir şahsiyeti doğurmadığı…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Haddân b. Kuray'dan birisi *Alkame b. Sebbâh*'tır. Evs b. Hacer bu zatı methedip şöyle demiştir:

Suluyorum, Avf'ın ülkesini ve sakinlerini;
Ve Sebbâh'ın oğlu Alkametü'l-Hayr'i…

Onlardan birisi de râciz olan Ebû Dehleb'dir. O şöyle diyendir:

Çağırdı devem, yavrusunu Ürdün'de;

Çağır ey devem! Çağırsan zulüm yapmazsın.
Bağırdı, gök gürültüsüne benzeyen en yüksek sesiyle…

Yezîd b. Muâviye, Ürdün'de şiir söylemesini emretmişti.

Birnîk b. Avf'ın *Hâcir* adında bir çocuğu oldu. Benî Birnîk azdırlar ve önemli insanlar değillerdir. Onlar Basra'da yaşamaktalar. Onlar genellikle tasgir edilerek (küçültme sîgasıyla) "Büreynîk" şeklinde çağrılırlar.

Benî Himmân

Abdüluzzâ b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât'ın *Himmân b. Abdüluzzâ*, *Hursân b. Abdüluzzâ*, *Cerîr b. Abdüluzzâ* ve *Avf b. Abdüluzzâ* adlarında çocukları vardı. Ka'b'a "Himmân" denilmesinin sebebi, gemilerini siyaha yakın siyahlaştırmasıydı.

Himmân'ın *Mürre b. Himmân*, *Hayzek b. Himmân*, *Himmân b. Himmân*, *Muhâşin b. Himmân* ve *Âmir b. Himmân* adlarında çocukları vardı. Bazıları Hayzek yerine "Haysek" demişlerdir. Dediklerine göre bir kadın kocasıyla birlikte Benî Himmân'a misafir olmuştu. Onlar güya kadına bakmamak için ellerini yüzlerine kapatıyorlardı; ancak parmakların arasından bakıp hapşırıyorlardı. Bunun için şair şöyle dedi:

Hapşırıyorsunuz hepiniz, komşu kadının hâline,
Hepiniz ey Benî Himmân, nezle mi olmuşsunuz?

Darb-ı meselde "Benî Himmân'ın tekesinden daha azgın" denilirdi. [251] Bunun hikâyesi şöyledir: Bir teke kesilmiş, fakat şah damarı kesilmediği için teke birden ayağa fırlamıştı. Benî Himmân'dan yaşlı bir adam Benî Temîm'den bir adamın yanından geçmiş; Benî Temîmli adam, "Ey Himmânî! Ne yaptı tekeniz?" demiş. Himmânî de, "Annenin yanındadır" demişti.

Benî Himmân'dan birisi de *Nemir b. Mürre b. Himmân*'dır. Temîm kabilesinin ilk evi bu ailedeydi.

Onlardan birisi *Amr b. Mâlik* idi. Amr, Benî Hayzek'ten birisidir. Kendisi Horasan'da şerif bir adamdı. Sâbit b. Kutne el-Ezdî, Terfül günlerinde onu şiirinde zikretmekte ve şöyle demektedir:

---

251 Bu darb-ı meselin Arapçası (أغلم من تيس بني حمان) şeklindedir. ZZ'de (أغلَمُ) şeklinde hatalı yazılmıştır. (çev.)

Onu ağırlamadı, Sa'dî adam, Amr b. Mâlik;
Ve ona doğru gelir, ölüm oklarından bir ok.

Veddâ'nın oğulları *Hayrân* (خيران) ve *Hassân* da Benî Himmân'dandırlar. Onlar şerif insanlardı. Hassân, Horasan'da Selm b. Ziyâd ile beraberdi. Bir gün Basra'da Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girdi. Kendisini ona tanıtırken Ubeydullah, "Kardeşin Hayrân b. Veddâ mı?" dedi. Hayrân, "Allah emîri ıslah etsin, ben onun kardeşiyim." dedi. Hassân ondan küçüktü. Hassân'ın künyesi "Ebû İyâd" idi. Bir gün Hârise b. Bedr'e sövdü; ancak Hârise ona cevap vermedi ve "Cevap verseydim, Benî Himmân için bir övünç vesilesi olurdu." dedi. Hassân'ın soyu devam etmemiştir.

Benî Nemir b. Mürre, Merrût'taki bir kuyu yüzünden, Yemâme'de görevli olan Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî ile tartışmaya başladı. Bununla ilgili olarak Cerîr b. Atıyye birkaç beyitte şöyle dedi:

Azîz ve Kahhâr olan Allah'a sığınırız;
Ve zorba olmayan adil emîre;
Himmân'ın zulmünden ve memleketin dönüştürülmesinden.
Sor Benî Sahb'a ve Cerrâr'ın grubuna,
Ve önemli büyük Müslümanlara,
Ve komşusunun haberlerini bilen komşulara,
Develerin çöplüğüydü, ben onu kazmaya başladığımda,
Bir kazma yoktu, onun kazılmasından önce…

Yine şöyle dedi:

Geldi Benî Nemir, gözleri adeta,
Seksek ağacının közü gibi, batıl ve karanlık…

Câfer b. Sa'lebe, Muhâşin b. Himmân'dan, devesinden önce kendi devesini sulamasını istedi. Ancak Muhâşin b. Himmân bunu kabul etmedi ve "Yavaş ol; senin bende ne hakkın var, ey Muhâşin b. Himmân?" dedi. Bu söz darb-ı mesel oldu. [252]

252 Bu darb-ı meselin Arapçası (هَوَانَ، مَا بِي عَلَيْكَ مُحَاشِن بْن حِمَّان) şeklindedir. (çev.)

Benî Muhâşin'den birisi de râciz olan *Ebû Nuhayle*'dir. Onun adı Ma'mer'dir. Künyesi Ebû Nuhayle'dir. Çünkü kendisi bir hurma ağacının yanında dünyaya gelmişti. Râciz onun hakkında şöyle dedi:

Ebû Nahle, bir kuldur;
Yoktur dayısı, dayılarını zikrettiklerinde…
Bir annesi söylenir, fakat babası yoktur.

Mâlik b. Ka'b'ın, *Fâdıl b. Mâlik*, *Avf b. Mâlik* ve *Ervah b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Rebîa b. Ka'b'ın, *Cüşem b. Rebîa*, *Lüey b. Rebîa* ve *Amr b. Rebîa* adlarında çocukları vardı. Amr'ın adı aynı zamanda Müstevğir'dir ve bir asır yaşamıştır. Amr İslâm'a yetişmiştir. Ona "Müstevğir" denilmesinin sebebi söylediği şöyle bir beyittir:

Kuruyor su, çok ateşli o,
Kaynama sesi geliyor, taşla ısıtılmış [veğîr] sütten. [253]

Kelbî'nin dışındakilere göre onun adı Umeyr'dir. Künyesi de Ebû Beyhes'tir. Dediklerine göre Müstevğir şöyle demiştir:

Bıktım, hayattan ve uzunluğundan;
Yüzyıllar süren bir ömür sürdüm. [254]

Bir diğeri *Süceyr b. Rebîa*'dır.

Onlardan birisi de *Amr b. Cürmûz b. Kays b. Zeyyâl b. Dırâr b. Cüşem b. Rebîa*'dır. Amr b. Cürmûz Zübeyr b. Avvâm (ra) ile savaşmıştır. Benî Himmân'dan "İbn Kertenâ" adında bir adam Zübeyr'i uyardı. Ahnef'e haber vererek dönmesini söyledi. Ahnef, dediğini ona söyledi. Nihayet İbn Cürmûz ona yetişti ve onu öldürdü.

---

253 Taşla ısıtılmış süte (الوغير) denilmektedir. el-Müstevğir lakabı da bu kelimeden alınmıştır. (çev.)

254 Rivayete göre el-Müstevğir 300 yıl yaşamıştır. Bu şiirin devamı ve orijinali şöyledir:
ولقد سئِمْتُ من الحياةِ وطولِها . . وعَمَرْتُ من عدد السنين مِئَتْيناً
مائة جدتُها بعدها مِئَتَانِ لي . . وازْدَدْت من عدد الشهور سنينا
Bu duruma göre el-Müstevğir, Mudar kabilesinin en uzun ömürlüsü unvanına sahiptir (bkz. Abdürrahman es-Süheylî, *er-Ravdü'l-Ünf, Şerhû Sireti İbn Hişâm*, I, Beyrut, M. 2000, s. 224-225). Bazı kaynaklarda bu şiirin Lebîd b. Rebîa'ya ait olduğu kaydedilmiş ve baştaki beytin (وَلَقَد سئمت من الْحَيَاة وطولها . . وسؤال هَذَا النَّاس: كَيفَ لبيد) "Artık bıktım hayattan ve uzunluğundan; bir de insanların'Lebîd nasıldır?' demelerinden…" şeklinde olduğu rivayet edilmiştir (bkz. Abdülkadir Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, II, Kahire, M. 1997, s. 251). (çev.)

Onlardan birisi de *Katâde b. Züheyr b. Cey b. Seb b. Husem b. Fâtik b. Zeyyâl b. Cüşem b. Rebîa*'dır. Kelbî'nin dışındakilerin söylediğine göre onun adı Nukâde b. Züheyr b. Cey b. Seb b. Husem b. Fâtik b. Zeyyâl b. Cüşem'dir. O kendi zamanında Benî Rebîa'nın efendisiydi. Ancak Kelbî'nin sözü daha doğrudur.

Bir diğeri Şair *Sevvâr b. Mudarrib*'dir.

Câriye b. Kudâme

Onlardan birisi de Câriye b. Kudâme b. Husayn b. Rezâh b. Ebû Sa'd'dır. Onun adı Es'ad b. Süceyr b. Rebîa'dır. Ali b. Ebû Tâlib'in (ra), Büsr b. Ebû Ertât'ın arkasında gönderdiği adam Câriye b. Kudâme'dir. Câriye, Ali'ye itaat etmeyen herkesi yaktı. Bu yüzden ona "Muharrık" denildi. Câriye Abdullah b. Hadramî'yi, Basra'daki Senbîl evinde yaktı. Bununla ilgili haberi daha önce zikretmiştik.

İbnü'l-Arendes Abdullah b. Hadramî'ye şöyle dedi:

Çağırıyor Hibâk'ı (serserileri) ve Himmânlar'ını; [255]
Onlar yakmışlardı başını, alevlerle.

Şiirde geçen Hibâk'tan maksat Benî Sa'd b. Ka'b'dır. Şair yine şöyle demiştir:

Rezil etti Hibâk'ın küçük kabı, Benî Rebîa'yı,
Onu doldurmadılar ve körelmiş başı…

İnsanlar, Benî Sa'd'ın küçük kapları dolayısıyla onları ayıplıyorlardı.

Muâviye, Câriye b. Kudâme'ye 900 cerîb (evlek) arazi verdi. Onun için yazılan tahsisat mektubunda künyesi yazılmıştı. Câriye, "Ebû Yezîd" ve "Ebû Eyyûb" künyeleriyle künyelenirdi.

Kays b. Sa'lebe'den bir adam, Benî Temîm'in reisine bir yumruk atacağına yemin etmişti. Gitti ve Ahnef'e [b. Kays] bir yumruk attı. Ahnef ona, "Yeğenim, seni bu işe sevk eden neydi?" dedi. Adam, "Benî Temîm'in reisine bir yumruk atacağıma yemin etmiştim de ondan. . ." dedi. Ahnef, "Yeğenim, Benî Temîm'in reisi ben değilim. Onların reisi Câriye b. Ku-

255 Himmânlar'ından Maksat, Himmân boyundan olan Cariye b. Kudâme'dir. (çev.)

dâme'dir." dedi. Bunun üzerine adam Câriye b. Kudâme'nin yanına geldi ve ona bir yumruk attı. Câriye hemen emretti; adam içeri atıldı. Sonra demirci çağrılarak elleri kesildi.

Câriye, Ali b. Ebû Tâlib ile beraber Cemel ve Sıffîn vakalarında bulundu. Muâviye onunla şakalaşırken ona, "Ailenin yanında değerin olduğu için sana 'Câriye' ismini koymuşlar!" dedi. Bunun üzerine Câriye, "Ailenin yanında değerin daha azdı ki, sana 'Muâviye' adını koymuşlar. Çünkü 'Muâviye' köpeklere havlayan dişi köpek anlamındadır." dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Anan ölsün senin." dedi. Câriye, "Beni bir anne doğurmadı." dedi. Muâviye, "Az kalsın sana bir kötülük yapacağım." dedi. Câriye, "Sıffîn'de sana karşı kullandığımız silah yanımızdadır; onu ne satmış ne de kimseye hibe etmişiz." dedi. Muâviye, "Kuşkusuz sen beni tehdit ediyorsun." dedi. Câriye, "Eğer tehdit etseydim, muhakkak arkamda güçlü adamlar, keskin kılıçlar ve uzun mızraklar bırakırdım." dedi. Bunun üzerine Muâviye ona karşı hoşgörülü davrandı ve ona 100.000 dirhem verdi. Şair şöyle dedi:

Hey! Arkadaşlarım, yakılan bir ordundan önce,
Ve Süleymâ ile vedalaşmadan önce dağılmışlar…

Câriye Basra'da vefat etti. Ahnef onun cenazesinde hazır bulundu ve "Allah Ebû Eyyûb'a rahmet etsin; Vallahi sen şeriflerimizi kıskanmadın ve zayıflarımıza hakaret etmedin." dedi.

Câriye'nin çocuklarından birisi *Mukâtil b. Zübeyr b. Cariye*'dir. Horasan'da Selm b. Ziyâd ile birlikteydi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Süceyr'den birisi de *Mekhûl b. Süceyr b. Huzeym*'dir. O Ebü'l-Ahmes b. Mekhûl olup Basra'daki nehrin sahibidir. Onun çok sayıda atları vardı. O şöyle diyendir:

Atların tutulması ve korunması konusunda kınıyor,
Oysa Allah, Peygamber Muhammed'e (sas) bunu vasiyet etmiştir.

Benî Şeybân

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Onlardan ve Benî Fâtik b. Dîl veya Zeyyâl'dan birisi de *Şeybân b. Abdüşems*'tir. Basra'daki "Şeybân kabristanı" ona nispet

edilir. Şeybân Hâricîlerle savaşırdı. Ziyâd, geceleyin muhafızlık yapması için onu büyük camide ve müştemilatında görevlendirmişti. Bir gün evinin kapısına dayanmış iken Hâricîlerden bir grup onu öldürdü. Onunla ilgili haberi daha önce bu kitabımızda yazmıştık. Deniliyor ki: Şeybân Ziyâd'ın şurtasının başındaydı. Şeybân öldürülünce, Benî Rebîa'dan bir grup çıkıp onun katillerini öldürdüler. Bununla ilgili olarak Ferezdak şöyle dedi:

Adam (Bişr b. Utbe) aldı intikamını, kahraman Şeybân'ın,
Benî Fâtik'in, eğilmeyen mızraklardan korktuklarını görünce…[256]

Benî Şeybân b. Ka'b'dan birisi de *Hakem b. A'ver*'dir. Hakem'in kavminde değeri vardı. Yezîd b. Mühelleb öldürüldüğü zaman Hakem onun yanındaydı. Basra'da onun soyu devam etmektedir. Hakem'in "Ümmü'l-Gulâm" adında bir hanımı vardı. Bu kadın Benî Sa'd'dan idi. Ferezdak bu konuda şöyle dedi:

Andım seni ey Ümmü'l-Gulâm ve arkamızda,
Ses çıkaran kapı kanatları vardır.

Benî Mâlik'ten birisi de *Ecra*'dır. O şöyle der:

Ka'bların en hayırlısıdır, bizim Ka'bımız;
Onların çoğu süvari ve binicidirler.
Miras olarak kalan şeref ve soy bakımından…

Hâris b. Ka'b b. Sa'd'ın *Ka'b b. Hâris*, *Cüşem b. Hâris* ve *Avf b. Hâris* adlarında çocukları vardı. Hâris b. Ka'b, Tiyâs Gününde, Gaylân b. Mâlik b. Amr tarafından ayakları kesilen sakat bir adamdı. Onunla ilgili haberi bu kitabımızda yazdık.

Onlardan birisi de *Hatîm b. Mührib b. Suraym b. Mürre b. Ka'b b. Hâris el-A'rec*'dir. Kendisi şerif bir adamdı.

---

256 Rivayete göre İbn Ziyâd'ın emniyet güçlerinin başında olan Şeybân, yanında sekiz oğluyla evine dönerken, evin önünde bir grup insanla (Hâricîlerin ajanlarıyla) karşılaştı. Adamlar, "Bazı ihtiyaçlarımız vardır; yardım edin" dediler. Şeybân, "Az bekleyin; elbiselerimi çıkarıp yanınıza geleceğim." dedi ve evine girdi. O ve çocukları elbiselerini çıkardıktan sonra silahsız bir şekilde dışarı çıktılar. Adamlar, önce okuması için Şeybân'a bir mektup verdiler. Şeybân mektubu okumakla meşgul iken birden saldırıya geçip Şeybân'ı ve çocuklarını öldürdüler. Kaçarlarken Benî Rebîa kabilesinden Bişr b. Utbe, o Hâricî grubun tümünü öldürdü. Ferezdak bu şiirinde Bişr'i methetmektedir (bkz. *Şerhu Dîvâni'l-Ferezdak*, II, s. 480). (çev.)

Onlardan birisi de *Zühre b. Haviyye*'dir. Deniliyor ki: Zühre b. Abdullah b. Haviyye'dir. Birinci görüş İbnü'l-Kelbî'nin görüşü olup daha doğrudur. Dedi ki: O Zühre b. Haviyye b. Abdullah b. Katâde b. Mersed b. Muâviye b. Katan b. Mâlik b. Eznem b. Cüşem b. Hâris el-A'rec'dir. Zühre Müslüman oldu ve Kâdisiyye savaşına katıldı. Kâdisiyye savaşından sonra yaşadı; nihayet Sûku Hakeme Gününde, Şebîb el-Hâricî, onu ve Attâb b. Verkâ er-Riyâhî'yi öldürdü. Zühre Ka'kâ b. Ma'bed'in atlarının yanından geçti ve onlardan bir ata bindi. Husayn b. Ka'kâ da onu takip etti. Atı elinden alıncaya kadar onunla kavga etti. Husayn şöyle dedi:

Korktu benden, İbnü'l-Haviyye, görünce beni;
Ve inandı, ölümün onun memeleri altında olduğuna.

Zühre ise ona cevaben şöyle dedi:

Ben Ka'kâ'ın oğlu Husayn'ı terk ettim; sanki o,
Bir ok kuburudur da, ipi bozmuştur, onu.
Düşüyor iki avucuyla, atının göğsü üzerine;
Islanmıştır, kanın fışkırmasından atın dizgini…

Benî A'rec'den birisi de *Madrahî b. Kilâb*'dır. Kendisi şairdi ve Fâris bölgesinde Mühelleb ile beraberdi. O şöyle diyendir:

Kolay geldi Mühelleb'e, karşılaştıklarımız;
Sevinçli ve göbekli olarak gittiği zaman…
Sâbirî'yi çekiyor ve biz arkada kaldık;
Sanki derilerimiz unla kaplanmış…
Ah! Keşke rüzgârlar boyun eğselerdi,
Gelselerdi, sabah akşam, ihtiyaçlarımız için…
Kalmasaydı, çürüyen kaftanların üzerinde,
Parlayan elmacıklar dışında…
Ne güzel olurdu bizim için, hepimiz dirilsek de;
Ve giden ilk nesillerimiz de dirilselerdi…

Benî A'rec'den birisi de *Uleyle Ebü'l-Alâ*'dır. Kendisinden hadis rivayet edilen bir zattır.

Uleyle'nin anlattığına göre Benî A'rec'den birisi de Esla'dır. [257] Onun Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı olmuştur. Hatta bir gün Resûlullah (sas) Esla'ı kendisi için bir yere göndermek istemişti. Esla, "Ben cünübüm" demişti. Bunun üzerine teyemmüm ayeti nazil oldu.

Esla, Ebû Musa el-Eş'arî ile kardeş olmuştu. Bilâl b. Ebû Bürde, onun çocuklarından birisini bir cinayet sebebiyle tutuklamıştı. Çocuk kendisini tanıttı; Bilâl onu serbest bıraktı.

Benî A'rec'in mevlalarından birisi de Yemâme'nin *Arrâf*'ıdır. O Rebâh b. Kuhayle'dir. Onun Yemâme'de çocukları vardır.

Harâm b. Ka'b'ın *Rebîa b. Harâm*, *Avf b. Harâm*, *Ka'b b. Harâm*, *Mu'avele b. Harâm*, *Hârice b. Harâm*, *Amr b. Harâm* ve *Mâlik b. Harâm* adlarında çocukları vardı.

Benî Harâm'dan, Kûfe ehlinden *Katâde* adında bir adam vardı. Katâde içki içen birisiydi. Ukbe b. Selm'le birlikte Basra'ya geldi.

Bir adam oğlunu, Benî Harâm'dan bir kadınla evlendirdi. Ondan bir çocuk dünyaya getirdi. Çocuğun adı "Ubeyd" idi. Çocuk babasına isyan etti. O da şöyle dedi:

Çarçur etti malımı haksızca ve isyan etti bana Ubeyd;
Kemiklerimin yay gibi eğildiği bir zamanda…
Ve gelip Harâm'dan bir şeyler söylüyor, adeta;
Alevleri yüksek bir ateş yakıyor, evimde…
Yemin olsun ki, sevinç duyarak büyütmüştüm, onu.
Ama sevinç duymasın kimse, benden sonra bir çocukla…

Benî Ka'b b. Sa'd'ın nesebi burada sona erdi.

Uvâfe b. Sa'd'ın Çocukları

Uvâfe b. Sa'd'ın *Îs*, *Nadr*, *Târık* ve *Settâr* (السطار) *b. Uvâfe* adlarında çocukları vardı.

Aneme b. Rebîa ve Huvey b. Ganeme de onların soyundandır. Benî Himmân'dan sonra kabilenin liderliği onlardaydı.

257 Orijinal metnin hamişinde "el-Eslâ rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Benî Uvâfe'den birisi de *Attâb b. Gallâk b. Şihâb*'dır. Ömer b. Hattâb onun için 2500 dirhem tahsis etti. Gallâk b. Şihâb Cahiliye döneminde şeriflerdendi. Ömer b. Abdülazîz onun soyundandır. Çünkü Ömer b. Abdülazîz'in annesi Ümmü Âsım bt. Âsım b. Ömer b. Hattâb'dır. Ümmü Âsım'ın annesi de Zeyneb bt. Gallâk'tır.

Amr b. Sa'd b. Zeydümenât'ın *Selmân b. Amr* ve *Hâris b. Amr* adlarında çocukları oldu.

Selmân b. Amr'ın ise, *Münkız* ve *Âmir b. Selmân* adlarında çocukları oldu.

Su'ayr b. Hıms b. Umâre b. Amr b. Kays b. Hâris b. Ka'b b. Selmân b. Amr da onlardandır. Su'ayr Kûfe'de yaşayan fakîh bir insandı. Vefat edip de defnedildiğinde, [henüz üstü toprakla örtülmeden] hareket etmeye başladı. Kabirden çıkarıldı ve yaşadı. Bundan sonra onun "*Katan*" adlı oğlu dünyaya geldi.

Hâile ve *Besûs* da onlardandır.

Hâile'ye gelince, ailenin misafirleri geldiğinde, onların yükünden eşya çıkarıp kendi torbasına boşaltırdı. [Bunu gören bir misafir ona], "Ne yapıyorsun kadın?" dedi. Kadın, "Bundan (kendi heybemden) buna (senin heybene) döküyorum." dedi. Adam, "Güzel yapıyorsun, dök" (مُحَسَّنَةٌ فَهِيلِي) dedi. Bu söz darb-ı mesel oldu. [258] Bu kadının çocuklarından birisi kendisini ona nispet ederek, "Ben Hâile'nin oğluyum" demiş; bunun üzerine kendisine, "Sen hırsız kadının oğlusun" denilmiştir.

Besûs'a gelince, kendisi için "Besûs'tan daha uğursuz" (أَشْأَمُ مِنَ الْبَسُوسِ) denilmiştir. Bu kadın, Serâb adlı devenin sahibiydi. Bu kadın sebebiyle Vâil'in iki oğlu arasında savaş çıkmıştır.

Hâile bt. Münkız, Cessâs b. Mürre b. Zühl b. Şeybân'ın annesiydi.

---

258 Darb-ı mesele göre adam kadının bir şeyler yaptığını görünce (ما تصنعين؟) "Ne yapıyorsun öyle?" demiş, Kadın, (أُهِيلُ مِنْ جَرَابِي فِي جَرَابِكَ) "Kendi heybemden senin heybene döküyorum" demiştir. Bunun üzerine adam (محسنة فهيلي) demiştir (Darb-ı mesel için bkz. Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Faslü'l-Makâl fî Şerhi Kitâbi'l-Emsâl*, Beyrut, M. 1983, s. 306; Zeyd b. Abdullah b. Mes'ûd, *el-Emsâl*, Dımaşk, H. 1423, s. 248). (çev.)

Benî Amr'dan birisi de *Amr b. Fak'as*'tır. Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem, Kûfe valisi iken Benî Hanzale'nin atları ile Benî Sa'd'ın atlarını yarıştırdı. Amr b. Fak'as'ın "Nâdıh" adlı bir atı öne geçti. Bunun üzerine [atına hitaben] şöyle dedi:

Ey Nâdıh! Atlar yarın salıverilecekler;
Mâlik, eğer Allah ona engel olmazsa kazanır.
Unutma, seni ridamla örttüğümü, her kış mevsiminde;
Ve karnın aç iken sana yedirdiklerimi…
Ey Nâdıh! Yarışmak için iyi hazırlan, çünkü yarış,
Yarış atlarının vefasının sonucudur.

Bazılarının bu at için "Nâsıh" dediklerini işittim. [259]

Cüşem b. Sa'd'ın Çocukları

Cüşem b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'in, *Ka'b b. Cüşem* adında bir oğlu vardı. Onun annesi (الرعوف) vezninde (الرؤوف) bt. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Diğer çocukları *Harâm b. Cüşem*, *Süvâe b. Cüşem* ve *Sâlim b. Cüşem*'dir. Bunların annesi, Kureyş kabilesine sığınan Rebâb bt. Avf b. Harb'dir.

Ka'b b. Cüşem'in, *Zübyân*, *Münkız* ve *Abbâd b. Ka'b* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Mâlik b. Hanzale b. Mâlik'in kızıydı. Bir diğeri *Ka'bân b. Ka'b*'dır. Onun annesi de, Leys b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin kızıydı.

Onlardan birisi, zamanında Benî Sa'd'ın efendisi olan *Hâlid b. Asm b. Ricl b. Zübyân b. Ka'b*'dır.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Şebbe b. İyâs b. Şebbe b. İkâl "Ricl" (رِجل) ismini yanlış telaffuz ederek "Hâlid b. Asm b. Rahl" (خالد بْن عَثْم بْن رَحْل) şeklinde okumuştur.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Cüşem b. Sa'd'ın, *Hafs b. Cüşem*, *Asmân b. Cüşem*, *Süvâe b. Cüşem* ve *Harâm b. Cüşem* adlarında çocukları vardı.

Dedi ki: Benî Cüşem'den birisi de *Belc b. Nüşbe*'dir. Belc onların ileri gelenlerindendi. Ziyâd onun için, "Onun gibisinden sakınılır, fakat kendisi

259 Bu ilave RK ve ZZ'de vardır. Ancak BAE'de yer almamıştır. (çev.)

muhafızdır"[260] demiştir. Basra'daki "Hammâmü'l-Belc" ve "es-Sâcü'l-Belcî"[261] ona nispet edilir.

Onlardan birisi de *Sinân b. el-Havtekiyye*'dir. Akîl b. Ebû Tâlib onun kızıyla evlenmek istedi.

Onlardan birisi de *Ammâr b. Abdülazîz*'dir. Ammâr, Horasan'da Abdullah b. Hâzim'i öldürenler arasındaydı.

Onlardan birisi de *Arfece* idi. Arfece atını mahmuzladı ve Destevâ dihkanını öldürdü. Sonra sabah namazını Ubeydullah b. Ziyâd ile birlikte kıldı ve ondan yardım istedi. Ubeydullah, "Vallahi Arfece benimle sabah namazını kıldı." dedi. Böylece adamın kanı boşa gitmiş oldu.

Onlardan birisi de *Nübâte*'dir. Kavminden birisine ait bir köpek onu ısırdı ve vefat etti. Şair şöyle dedi:

Görmedin mi, Sa'd ailesinin efendisi Nübâte'yi,
Bir köpek ısırmış ve vefat etmiştir.

Onun diyeti Benî Nübâte'ye ödendi.

Benî Amr b. Sa'd'dan birisi de *İsâm*'dır. Şair onun hakkında şöyle dedi:

Sabret ey İsâm, o panzehirdir;
Bir gelenek olmuştur, senden önce boyunlara vurmak…

Bazıları İsâm'ın adının "İfâk" olduğunu ve şiirin de, "Sabret ey İfâk" şeklinde olduğunu söylediler.

Benî Cüşem b. Sa'd'dan biri *Uteybe b. Yezîd*'dir. Muhtâr döneminde Benî Temîm'in ileri gelenlerindendi.

Onlardan birisi de *Halife b. Bilâd*'dır. Künyesi "Ebü'l-Bilâd"dır. O şöyle diyendir:

Hayret ettim, nefsime ve nefsimin şefkatli oluşuna;
Ve kuşları rızıkları üzerinden kovuşuma…
Oysa ölüm benim de onların da boynundadır.

---

260 Arapçası (مُحْتَرَسٌ مِنْ مِثْلِهِ وَهُوَ حارِسٌ) şeklindedir. Yani hainliğinden korkuluyor, oysa kendisi bekçidir (bkz. Zeyd b. Abdullah b. Mes'ûd, *el-Emsâl*, Dımaşk, H. 1423, s. 248). (çev.)

261 es-Sâc (الساج) bir ağaç türüdür. (çev.)

Onlardan birisi de *Küleyb b. Mâlik*'tir. Küleyb Cüfre'de bulunanlardandı. Bu zatın soyundan gelenlerden birisi İbrahim b. Abdullah b. Hasan'la birlikte huruç etmişti.

Enfü'l-Kebş'in iki oğlu *Zürâre* ve *Hilâl* de onlardandır. Hilâl, Misver Gününde öldürüldü. Ancak Zürâre'ye bir şey olmadı. Ferezdak şöyle dedi:

Gördüm, İbn Enfü'l-Kebş'te azgınlık ve şehvet;
Kabadırlar, Ümmü Cafer'in yanına vardığında…

Ferezdak bu beyti, daha önce, Cebele b. Abdurrahman'ın kardeşi Şibl b. Abdurrahman'ın karısı olan bir kadın için söylüyordu.

Avf b. Sa'd'ın çocuklarından birisi Bükeyr b. Vessâc'dır. Horasan'da onun bir değeri vardı. Bu zat, İbn Hâzim'in başını Şam'a göndermiştir. Sonra Büceyr b. Vikâ ile savaştı. Büceyr b. Verkâ es-Sarîmî onu öldürdü. Horasan'da onun soyu devam etmektedir.

Onlardan birisi de Nüfey b. Ka'b ve Fedâle b. Hâbis idi. Bunların ikisi Zübeyr b. Avvâm'ı takip ettiler. Nihayet Vâdi's-Sibâ denilen yere geldiğinde Zübeyr öldürüldü.

Mâlik b. Sa'd b. Zeydümenât'ın *Sa'd b. Mâlik* adında oğlu vardı.

Sa'd'ın da *Rebîa*, *Hilâl*, *Harâm* ve *Kannân* adlarında çocukları vardı.

Şair Accâc b. Rü'be

Benî Rebîa b. Sa'd'dan birisi Accâc b. Rü'be b. Lebîd b. Sahr b. Kesîf b. Umeyre b. Huney b. Rebîa b. Sa'd b. Mâlik'tir. Denildiğine göre Accâc'ın ismi "Abdullah" idi. Künyesi Ebü'ş-Şa'sâ'dır. Onun oğlu râciz olan *Rü'be b. Accâc*'dır. Künyesi "Ebü'l-Cehhâf" idi. Rü'be, dişleri dökülecek kadar uzun bir ömür yaşadı. Accâc'ın diğer oğlu *Kutâmî b. Accâc*râvi, âlim bir adamdı.

Accâc'a, "Neden hicvetmeyi sevmiyorsun?" denildi. Accâc şöyle dedi: "Acaba dünyada iyilikten daha çok kötülük yapmaya daha fazla muktedir olmayan kimse var mıdır? Ben 'Allah sana afiyet versin' yerine, 'Allah sana afiyet vermesin' veya 'Ey kerim adam' yerine, 'Ey kötü adam' demeyi uygun görmüyorum." Accâc, "Zulüm yapmamıza engel olan bir ahlakımız ve zulme uğramamıza engel olan bir izzetimiz vardır" derdi.

Halef el-Ahmer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Benî Hirmâz'dan bir adam şöyle dedi: Accâc babamın yanına geldi ve "Anlatacağım nitelikte koyunlarından birisini bir deve karşılığında bana satar mısın?" dedi. [262] Babam ona, "İstediğin nitelikler nelerdir?" dedi. Accâc, "Ön tarafı az kıllı, arka tarafı bol kıllı bir koyun olacak. Karşıdan geldiğinde onu her yönüyle görürsün; arkasını döndüğünde ise, aksırır gibi, burnundan solumaya başlar."

Benî Mâlik'ten birisi de *Kessâb*'dır. İbn Hâzim'i öldürenler arasındaydı. Yanında kardeşi *İcle* de vardı. Adamın biri şöyle demişti: "Kessâb'ın kavmine yaptırdığı şey ne kadar da kötüdür! İcle'nin kavmi için acele etmesi nekadarkötüdür!"[263]

Benî Mâlik'ten birisi de *Tevbe b. Müdarris* idi. Lakabı "el-Hanûf" idi. Benî Mâlik'ten birisi olan Kudâme b. Hanîfe, Tevbe'nin kardeşi Mirdâs'ı, Benî Sa'd yurdunda öldürdü. Tevbe Kudâme'ye karşı yardım istedi. O sıralarda Bahreyn'de Hureys b. Câbir el-Hanefî vardı. Hureys [Tevbe'den] onu affetmesini istedi. Ancak Tevbe affetmedi. Bunun üzerine Hureys onu zincire vurup hapsetti. Tevbe şöyle dedi:

Ne suçla, ey Hureys b. Câbir,
Sana geldiğimde zincirleri bağladın, ayaklarıma?
Ey Hureys b. Câbir! Eğer [maktul] Mirdâs'ın dışında bir adam olsaydı,
Layık olurdun, sana verilen hediyelere.
Onun karısı Havmel'i de, dul bıraktın kocasından;
Kocası ayrıldı, o da başka bir kocaya gitti.

Yine şöyle dedi:

Onları kardeşsiz ve tek kişi olarak bırakacağım;
Onların beni tek başıma, kardeşsiz bıraktıkları gibi…

---

262 ZZ'de bu ibarenin Arapçası, (أَتَبِيعُنِي شاةً من غنمك على نَعْتي تكن؟) şeklindedir. Cümlenin sonunda yer alan (تكن) kelimesi, siyak itibarıyle hiçbir anlam ifade etmemekte, hatta cümlenin insicamını bozmaktadır. RK'de ve BAE'de ise cümle, (أتبيعني شاة من غنمك على نَعْتي بِبَكْرٍ ؟) "Anlatacağım nitelikte koyunlarından birisini bir deve yavrusu karşılığında bana satar mısın?" şeklindedir. Anlaşılan (بِبَكْرٍ) kelimesi, muhakkikin esas aldığı yazma nüshada ya yanlış yazılmış ya da Mühakkik tarafından doğru okunamamıştır. Nitekim bu ibare diğer kaynaklarda da bu şekilde geçiyor (bkz. İbn Kuteybe ed-Dineverî, *el-Maâni'l-Kebîr fî Ebyâti'l-Maânî*, II, Beyrut, M. 1984, s. 649). Hatta bazı kaynaklarda ibare (أَعْنِدَكَ شاةٌ على نعتي ببكر؟) şeklindedir. Biz çeviride RK'yi esas aldık. (çev.)

263 Arapçası şöyledir: (لِبِئْسَ ما كَسَبَ قَوْمَهُ كَسّابٌ ولِبِئْسَ ما عجَّلَ لهم عِجْلَةً).

Tevbe [hapisten çıktıktan sonra] Ubeydullah b. Ziyâd'ın zamanında Basra'ya geldi. Ubeydullah onun kardeşinin katilini yakalayıp ona teslim etti. O da onu öldürdü ve şöyle dedi:

Bir kadın soruyor Tevbe b. Mudarris'i;
Ağır gelmiştir ona, Tevbe'nin başına getirdikleri, dehrin;
Babanın ömrüne yemin olsun ki, kardeşlerim,
Silahsız alçaklar değillerdi; Katar olmadığı zaman…
Ölüm ayırdı onları; onları ayırmak sanki bir adaktı, dehrin üzerinde…

Yine şöyle demiştir:

Teselli eder musibetler delikanlıyı, ama o acizdir;
Dehr ise oynar, kararlı ve ciddi adamlarla…

Onların mevlalarından birisi *Muğîre b. Rüstem*'dir. Muğîre Haccâc'ın mutfağında görevliydi.

Benî Mâlik b. Sa'd'dan birisi de *Ağleb b. Sâlim*'dir. Ebû Câfer'in [Mansûr] komutanlarından birisiydi ve İfrîkıyye bölgesine atanmıştı. Onun oğlu İbrahim de, Harun Reşîd'in İfrîkıyye komutanlarındandı.

Onlardan birisi de *Halîl b. Kerşâ*'dır. Halil Ebû Câfer'in komutanlarındandı.

Abşems b. Sa'd'ın *Ka'b b. Abşems*, *Avf b. Abşems*, *Mülâdis b. Abşems*, *Umeyr b. Abşems*, *Cüşem b. Abşems*, *Hâris b. Abşems*, *Ubeyd b. Abşems*, *Şa'l b. Abşems*, *Amr b. Abşems* -küçükken vefat etmiştir-, *Havvât b. Abşems* ve *Hirmiz b. Abşems* adlarında çocukları oldu. Bunların çoğu Benî Kâhil b. Esed kabilesine dâhil olanlar dışında küçükken vefat etmişlerdir. Onlar için, "Hirmiz b. Kâhil b. Esed" diyorlardı. Onlar bunlardır.

Ka'b b. Abşems'in *Şerît*, *Amr*, *Avf*, *Cülhüme*, *Münebbih* ve *Sâib b. Ka'b* adlarında çocukları oldu. Münebbih ve Sâib Benî Tenûh kabilesine dâhil oldular.

Avf b. Abşems'in *A'ver*, *Cahvân*, *Hâris*, *Ecber*, *Ka'b* ve *Uryân b. Avf* adlarında çocukları oldu.

Mülâdis b. Abşems'in *Umeyr*, *Utbe*, *Cebel*, *Seleme*, *Abdülhâris*, *Sa'd*, *Ebân* ve *Es'ad b. Mülâdis* adlarında çocukları oldu.

Onlardan birisi *Nümeyle b. Mürre b. Abdüluzzâ b. Bişr b. Evs b. Amr b. Hâbis b. Mev'ele b. Utey b. Umeyr b. Mülâdis b. Abşems*'tir. İbrahim b. Abdullah b. Hasan döneminde Basra şurtasının başındaydı. Daha sonra Ebû Câfer'in [Mansûr] sohbetine katıldı.

Benî Abşems'ten birisi de *Urkûb b. Ma'bed b. Şu'aybe b. Havvât b. Abşems*'tir. Onun için "Mevâîdu Urkûb" "Urkûb'un vaatleri" sözü darb-ı mesel olmuştur. Onun için ayrıca "Urkûb b. Sahr" denilmektedir. Hişâm b. Muhammed el-Kelbîdedi ki: Babam Muhammed b. Sâib şöyle dedi: "Bu doğru değildir Urkûb, Amâlîk'ten bir adamdı. Benî Sa'd da bunu söylüyor." [Devamla] dedi ki: "Urkûb Yesrib'e yerleşmiş olanlardan birisiydi. Yesrib'de hurmaları vardı. Araplardan birisine hurma vadetti. Hurma çiçekten çıkınca, Urkûb, 'Bırak, biraz daha büyüsün.' dedi. Biraz daha büyüyünce, 'Bırak renklensin.' dedi. Renklenince, 'Bırak, yaş hurma olsun.' dedi. Yaş hurma olunca da, 'Bırak, kuru hurma olsun.' dedi. Kuru hurma hâline gelince de hurmaları topladı ve vermedi. Onun bu sözü, sözde durmamaya (hulfü'l-va'de) örnek gösterilirdi." Şair şöyle dedi:

Bize söz verdiğinde, yerine getirirdi, sözünü;
Urkûb'un, Yesrib'de kardeşine verdiği söz gibi…

Onlardan birisi de *Münahhal b. Halîl b. Şurâ'a b. Hârise b. Abşems*'tir. Kendisi hakkında, "Münahhal dönünceye kadar"[264] sözü darb-ı mesel olmuştur. Çünkü kendisi kaybolmuş ve bir daha dönmemiştir.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: O bize göre Benî Yeşkür'dendir; Benî Sa'd'dan değildir. Allah daha iyi bilendir.

Benî Abkar b. Huveylid b. Cüşem b. Amr b. Abşems de onlardandır. İbnü'l-Kelbî dedi ki: Benî Abkar, Arapların en sert kavimlerinden biriydi ve Mıkşeb gecesinde öldürüldüler. Onlarla Mehre kabilesi arasında bir savaş vardı. Mehre kabilesi onları öldürdü. Onlar "Cinnete Abkar" diye çağrılırlardı. Bazılarına göre de "Abkar" bir yerin adıdır.

---

264 Arapçası (حَتّٰي يَؤُبَ الْمُخَلَّلُ) şeklindedir. (çev.)

Onlardan birisi de *Abdurrahman b. Ubeyd b. Târık b. Ce'ûne b. Müneffir b. İt*(tı ile) *b. Amr b. Ka'b b. Abşems*'dir. Bazıları da "Müneffir b. Et (tı ile)" diyorlar. Abdurrahman, Haccâc'ın şurtasının başındaydı. Hem Kûfe'de hem de Basra'da görevlendirilmiştir. Haccâc onu her iki şurtanın başına getirmişti.

Haccâc bu Abdurrahman hakkında şöyle demiştir: "Başınıza çok oturan ve çok abûs olan bir adamı getireceğim." Onun kardeşinin oğlu Mevdûd'u da Kûfe şurtasının başına getirmişti; sonra görevden azledildi.

Onlardan birisi de *Havsere b. Nu'aym b. Hasme b. Adî b. Serhân [b. Cülhüme] b. Ka'b b. Abşems*'tir. Bu adam Haccâc'ın işkencecisiydi.

Bir diğeri de *Mis'ar b. Hufâf b. Zâlim b. A'ver b. Avf b. Abşems*'tir. Bu zat, vefat edinceye kadar zamanında Benî Sa'd'ın efendisiydi. Kendisi Cahiliye insanlarındandı.

Onlardan birisi de *Cevn b. Katâde b. A'ver*'dir. Cemel'de hazır olup da sonradan kaçanlardandır. Cevn, Nümeyle b. Hayyât'ın dedesidir. Hilâl b. Vekî onun hakkında şöyle dedi:

Vuruyorum onları, oynak ve keskin bir kılıçla;
Cevn ve Benî Hayyât kaçtıklarında,
Ve ayrıldıklarında insanlar, yoldan…

İyâs b. Katâde

Onlardan birisi de *İyâs b. Katâde b. Evfâ b. Mev'ele b. Utbe b. Mülâdis b. Abşems*'dir. Bu zat, Ahnef zamanında, Mes'ûd Gününde Ezd kabilesiyle savaştıkları günlerde diyetleri üstlenen (*hâmilü'd-diyât*) birisiydi. İyâs, Ahnef b. Kays'ın kız kardeşinin oğluydu. Mes'ûd günlerinde, onu Ubeydullah b. Ziyâd zannederek öldürdüler. Ancak onun yerine Ubeydullah b. Ziyâd'ı öldürmeyi temenni etmişlerdi. İyâs, Vecbâ b. Revvâd el-Cebelî'nin dedesidir. [265] Mes'ûd için "Kameru'l-Irâk" (Irak'ın ayı) denilirdi.

İyâs, Basra'da Benî Temîm'in efendisiydi. Bir gün başlarına gelen bir felaket sebebiyle yanında toplandılar. İyâs elbisesini giymek, sonra da onlarla

265 ZZ'de bu cümle, (وهو جد، وجبا بْن روّاد الجبلي) şeklinde (جد) kelimesinden sonra virgül konulmuştur. Doğru olan virgülsüz olmasıdır. (çev.)

birlikte yöneticinin yanına gitmek üzere evine girdi. Evde aynaya bakınca sakalında beyaz kıllar gördü. Hemen cariyesine, "Ey cariye beni yanına al." dedi ve elbisesini çıkardı. Sonra Benî Temîm'e dönerek, "Ey Benî Temîm! Gençliğimi size verdim; siz de bana yaşlılığımı verin" dedi ve yöneticinin yanına gitmekten vazgeçti. Sonra vefat edinceye kadar müezzinlik yaptı. Onun bu durumu Hasan b. Ebü'l-Hasan'a[266] ulaştı; Hasan şöyle dedi: "Allah ona rahmet etsin; o kabrin, imanı değil [vücuttaki] yağı yediğini biliyordu." dedi.

Bana Şebân el-Âcürrî anlattı. O bir adamdan, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Yöneticinin çevresinde olan Basra halkından bazıları İyâs'ı terk edip onun gelmesinden vazgeçtiler. Bunun üzerine İyâs'ın oğulları, "Vallahi eğer sen yöneticiyi terk edersen fakirleşip ölürsün." dediler. Bunun üzerine İyâs, "Vallahi benim için, fakir bir mümin olarak ölmek, şişman bir münafık olarak ölmekten daha iyidir." dedi. Bunun üzerine Hasan, "Allah ona rahmet etsin. O kabrin yağı yediğini ve imanı yemediğini bilmişti." dedi. İyâs kısa boylu bir adamdı. Şöyle dedi:

Eğer ufak tefek isem, adamlar arasında,
Bir iş ortaya çıkarsa, geniştir benim saham.

Onlardan birisi de Şair *Abde b. Tabîb*'dir. Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Hammâd, Abde'nin Habeşli olduğunu söyledi. Kelbî'nin dışındakiler şöyle dediler: O Abde b. Tabîb'dir. İsmi Yezîd b. Amr b. Va'le b. Enes b. Abdullah b. Nühm b. Cüşem b. Abşems'tir. Ona "et-Tabîb" denilmesinin sebebi aşağıdaki beyti söylemiş olmasıydı:

Savdım eziyeti bizden, keskin bir kılıçla;
Kuşkusuz ben tabibim, cahillerin cehli için…

Onlardan birisi de Şair *Zübeyr b. Tufeyl b. Züheyr b. Şemmâs b. Hârise b. Cahvân b. Avf b. Ka'b b. Abşems*'dir.

Şair *Muk'ad b. Şemmâs* da onlardandır. Bazıları "el-Ka'd b. Şemmâs" dediler.

Bir diğeri *Bedr b. Zeyd b. Amr b. Üseyd b. Cahvân*'dır. Ubâde b. Mücebbir b. Abşems, Bedr hakkında şöyle diyor:

---

266 Hasan el-Basrî.

Hey! Uzaklaştırmaz Bedr'i Allah;
Şam rüzgârı Kuzeyden estiği zaman…
Gizlenmez Bedr'in tenceresi;
Misafirleri yüklerini indirdiklerinde…
Abdullah b. Mücebbir de onlardandı.

Umeyr b. Abşems'in *Enes* ve *Vebere b. Umeyr* adlarında çocukları vardı.

Cüşem b. Abşems'in, *Abdüluzzâ* ve *Abdunühm* adlarında çocukları vardı.

Amr b. Sa'd b. Zeydümenât'ın *Selmân*, *Hâris* ve *Levzân* adlarında çocukları vardı.

Selmân'ın *Ma'bed*, *Münkız* ve *Âmir* adlarında çocukları vardı.

Hâris b. Amr b. Sa'd'ın *Âmân*, *Bâhile* ve *Ribân* adlarında çocukları vardı. Sayıları çoktu.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Mülâdis'ten birisi de *Bişr b. Hannât*'tır. Bişr Hâricîlerin görüşünü paylaşırdı. Ziyâd, "Onu görüşlerinden vazgeçireceğim." dedi. Onu Cündisâbûr'a tayin etti. O da görüşlerinden vazgeçti. Bişr, Âişe ile birlikte Cemel'e gelmiş, ancak daha sonra firar etmişti.

Teymen bt. Abdülazîz b. Bişr, Yezîd b. Amr b. Umeyr el-Üseydî'nin eşiydi. Abdülazîz, Ahvâz'dan kovuluncaya kadar Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'e itaati ilk reddeden kişidir.

Dedi ki: *Benî Devser*, Benî Abşems'tendir. Onların annesinin adı "Devser" idi.

Onlardan birisi *Abde [b.] et-Tabîb*'dir. O şöyle diyendir:

Orada, işaretli atların yanına vardık;
Ellerimizin mendilleriydi, onların yeleleri…

İmruü'l-Kays'tan çalınma bir beyittir. O şöyle demişti:

Siliyorduk avuçlarımızı, atların yeleleriyle…[267]

---

267 İmruü'l-Kays'ın bu beytinin diğer mısraı şöyledir: (إذ نحن قمنا عن شواء مضهب نمشب أعرا فالجياد أكفن) "Siliyorduk avuçlarımızı, atların yeleleriyle… Kızartılmış eti yemekten kalktığımız zaman…" (çev.)

Ömer b. Hattâb (ra) onun bu kasidesini ta "Hayat cimrilik, şefkat etmek ve umut beslemektir" (والعيش شُح وإشفاقٌ وتأميل) beytine kadar okurdu. Sonra, "Doğru söyledin" derdi.

Benî Abşems'ten birisi de *Amr b. Amîre*'dir. Ona "Amrü'l-Kanâ" denilirdi. Kendisi cesur bir adam olup Harûriyye ile beraberdi.

Benî Abşems'ten birisi de *Abdullah ed-Daîf*'tir. Abdullah Hâricîlere katıldı ve şöyle dedi:

Yemin olsun ömrüne, ben hayatta zahidim;
Ve yaşayışta… Ümmü Hakîm'e kavuşmadığım sürece…

Ebü'l-Yakzân dedi ki: *Sa'd b. Zeydümenât* için "el-Fizr" denilirdi. Devesi çalınmıştı. O da bir keçi satın aldı ve oğlu Hübeyre'ye, "Bunu otlat." dedi. Oğlu, "Sırtlan, gelen devenin izinden gitmedikçe onu salıvermeyeceğim." dedi. Bunun üzerine Sa'd onu alıp Ukâz çarşısına götürdü ve insanlara, "Alın bunu; Allah bir koyundan fazlasını alanın burnunu koparsın." dedi. Bunun üzerine, (تفرقتْ معزي الفزْر) "Keçim, el-Fizr'i dağıttı"[268] denildi ve bu söz, darb-ı mesel oldu.

Amr b. Zeydümenât'ın *Husayn* ve *Yezîd b. Amr* adlarında çocukları vardı. Onlara "Benî Sahsah" denilirdi. Kûfe'de yaşıyorlardı. Benî Nehşel'in evlerinin yanındaki bir yere yerleşmişlerdi.

İmruü'l-Kays b. Zeydümenât'ın *Mâlik*, *Hâris* ve *Asabe* adlarında çocukları vardı. Bu üçü Benî Sarîm'de yaşıyorlardı. Şair şöyle dedi:

Onlardan, Hârisü'l-Hayr'dır, benim babam;
Babam, Hâris b. Sarîm değildir.

Hâris b. İmruü'l-Kays'ın *Âdiye* adında bir çocuğu vardı.

Asabe'nin ise *Âmir*, *Yezîd* ve *Cünâde* adlarında çocukları vardı.

Âmir b. Asabe'nin *Hayye*, Rueybe, *Avf*, *Sâlim* ve *Mecrûf* adlarında çocukları vardı.

Mecrûf'un *Eyyûb* adında bir oğlu vardı. Bunlar Kûfe'de bir boydurlar.

---

268 Türkçede, aklı karışan ve sinirlenen insanlar için "Keçileri kaçırdı" deyimi bu darb-ı meselden alınmış olabilir. (çev.)

Eyyûb'un *Zeyd*, *İbrahim* ve *Sa'lebe* adlarında çocukları oldu.

Onlardan birisi Şair *Adî b. Zeyd b. Himmân b. Zeyd b. Eyyûb b. Mecrûf*'tur.

Adî b. Zeyd ve Numân'ın Öldürülmesi

Bana Muhammed b. Enes el-Esedî anlattı. O babasından, o da İbnü'l-Cessâs ve Kelbî'den nakletti. Ayrıca bana Ebû Adnân es-Sülemî anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti. Ben onların rivayetlerini naklettim ve bazısını bazısıyla karşılaştırdım. Onların dediklerine göre, Benî Bukayle Adî b. Zeyd'e düşmandılar. Adî, Kisrâ'nın kâtiplerinden ve onun tercümanlarındandı. Onun oğlu Zeyd ve kardeşi de, yine Kisrâ'nın tercümanlarından ve kâtiplerindendi. Adî, Kisrâ'nın kapısından ayrıldığında onun oğulları ona vekâlet ediyorlardı. Benî Bukayle -Bukayle'nin adı Hâris b. Sübeyn el-Ezdî'dir- Adî b. Zeyd'e karşı Numân'ın kalbini ifsat etmişlerdi ve entrika çevirmeye sebep olacak bazı şeyleri ona duyurmuşlardı. Ayrıca Kisrâ'nın yanındaki durumunu bozmakla onu korkuttular.

Bir gün Adî Hîre'ye geldi; Numân hemen onu yakalayıp hapse attı. Arkasından Kisrâ'ya, "Adî sana küfretti, gidişatını ayıpladı, seni ahmaklıkla itham etti ve sırlarını konuşmaya başladı. O hâlâ mahpustur" şeklinde bir mektup yazdı. Mektubu okuyan Kisrâ ona cevabî bir mektup yazdı, ayrıca Adî'yi yanına getirecek bir adam gönderdi. Bunun üzerine Numân, Kisrâ'nın gönderdiği elçinin, "Ben gittiğimde Adî ölmüştü" demesi için ona rüşvet verdi. Kisrâ'nın elçisi de onun dediğini yaptı; böylece Numân Adî'yi öldürmüş oldu. Adî'nin Numan'ın hapsiyle ilgili birçok şiiri vardır.

Numân Adî'yi öldürdüğü zaman Adî'nin oğlu ve kardeşi Kisrâ'ya, "Numân'ın yanında görülmemiş güzellikte kadınlar var." dediler. Bunun üzerine Kisrâ o kadınlarla ilgili olarak Numân'a bir mektup yazdı. Numân Kisrâ'ya şunları yazdı: "Kisrâ'nın yanındaki hür kızların içinde tıpkı yaban inekleri gibi kadınlar var. Yani onların içinde, kralı Hîre'nin gözleri çukurda, baldırları ince ve topukları açıkta olan siyah kadınlarına muhtaç etmeyecek derecede güzel kadınlar var." [Kisrâ'nın yanında bulunan] Adî'nin kardeşi mektubu okuyunca mektubu, "Siyah yaban öküzleri arasında, kralı muhtaç etmeyecek güzel inekler var" şeklinde değiştirdi. Kisrâ bunun üze-

rine çok kızdı ve Numân'ı öldüreceğine yemin etti. Bu haber Numân'a ulaşınca kaçtı ve Benî Abs'ın yanına geldi. Onlar ona koruma sağladılar.

Kisrâ onun yerine İyâs b. Kabîsa et-Tâî'yi tayin etti. Daha sonra ona, "Asker topla ve Numân'la savaş" diye mektup yazdı. Numân, kralın birliklerine karşı ne kendisinin ne de Benî Abs'ın, bir dayanma gücünün olmayacağını anladı. Bunun üzerine Benî Abs'a teşekkür etti ve onlar hakkında hayırlı sözler söyledi. Sonra oradan Tay kabilesinin iki dağına sığındı. Ancak Tay kabilesinin adamları her gün onun develerini ve malını eksiltiyorlardı. Durumu zayıfladı. Bunun üzerine onun karısı Mütecerride ona şöyle dedi: "Ölüm senin gibiler için alçakça yaşamaktan daha hayırlıdır. Senin gibiler, saltanattan sonra bu hâlde yaşayamaz. Üstelik senin Kisrâ'ya karşı bir kabahatin de yok. Aslında ondan kaçmakla kötülük yaptın. Sana düşen, orada görev başında kalmaktı. Göstereceğin delillerle ve sahadaki temizliğinle kendini savunmaya çalış." Numân karısının görüşünü benimsedi. Hemen elçilerini develer, yağlar, atlar, korunmuş dişi develer ve ipeklerle Kisrâ'nın yanına gönderdi ve yanına varmak için izin istedi. Kisrâ hediyeleri kabul etti ve gelmesi için izin verdi. Numân yola çıktı; nihayet Medâin'in Sâbâtâ kasabasına kadar gitti. Numân, orada kurulmuş çadırlar ve her çadırın yanında süslenmiş cariyeler gördü. Bunu görünce sevinmeye başladı. Kendisine, "Bak bakalım; bu kadınların içinde Kisrâ'yı siyah yaban öküzlerine muhtaç etmeyecek güzellikte kızlar var mıdır?" denildi. Numân kötülükle karşı karşıya olduğunu anladı. Sonra Zeyd b. Adî ve onun kardeşi onu buldular ve ona, "Ey Nu'aym! Biz senin için bir çardak [hayvan ağılı] hazırladık. Güçlü bir at bile onu kesemez." dediler. Denildiğine göre ona zehir içirildi ve öldü. Bazı rivayetlere göre hapsedildi; ölünceye kadar aç ve susuz bırakıldı. Bazı rivayetlere göre fillerin önüne atıldı. Filler, ölünceye kadar onu ayaklarıyla ezdiler. Bununla ilgili olarak Selâme b. Cendel şöyle dedi:

İşte, çadırla örtülü bir evden sonra,
Şu tavanı fillerin göğsü olan bir eve giren Numân'a bakın. [269]

269 Beytin orijinali (هَـذَا المُولـج النعمـان بيتًـا سـماؤُهُ . . صـدور الفُيُـول بعـد بيـتٍ مُسَـرْدَق) şeklindedir. Selâme'nin *Dîvân*'ını şerh edenlere göre (صـدور الفُيُـول) ifadesi, bazı kaynaklarda (نحـور الفيـول) veya (بطـون الفيـول) olarak geçmektedir (bkz. *Dîvânu Selâme*, Beyrut, M. 1987, s. 182). (çev.)

Yani Numân'ın büyük çadırları vardı.

Şair A'şâ şöyle dedi:

Hükümdar Numân da ölümden kurtulmadı;
Veriyordu nimetiyle hediyeleri bolca, onu gördüğüm gün.
Yahmûm adlı atı için emrederdi her gece;
Yonca ve arpayı; hazımsızlık geçiriyordu, neredeyse at;
Bu at bile, engel olamadı Sâbât'ta, sahibinin ölümüne;
Nihayet vefat etti, köşeye sıkıştırılmış olduğu hâlde…[270]

Son mısrada geçen "muhazrak" (مُحَـزْرَقُ) kelimesi, "köşeye sıkıştırılmış ve kuşatılmış" manasındadır.

Adî hapiste şöyle dedi:

Yetiştirin, benden Numân'a bir mektup;
Benim hapsim ve bekleyişim çok uzadı diye…
Eğer tıkanırsa boğazım, su dışında bir şeyle,
Sıkardım kendimi, boğazında su düğümlenip kalan gibi…

Yine şöyle dedi:

Hey! Kim benden Numân'a bir mesaj ulaştıracak?
Açıkça… Kuşkusuz gizlinin faydası yoktur.
Ulaştırsın ki, [bilsin], insanın demirden yaratılmadığını;
Ne de, ada tavşanının koruduğu bir aptal olduğunu…
Var mı ebedi kalan? Öleceğiz kuşkusuz;
Ey insanlar! Ölümde bir ayıp var mıdır?

Adî b. Zeyd'in *Zeyd b. Adî* adında oğlu vardı. Bu, babasının yerine geçmiştir. Zeyd Numân'a bir tuzak kurdu.

Adî b. Zeyd'in çocuklarından birisi de Sevâdiyye'nin sahibi *Sevâd b. Zeyd*'dir. Sevâdiyye Kûfe'de bir köydür.

Onlardan birisi de *Mukâtil b. Hassân b. Sa'lebe b. Evs b. İbrahim b. Eyyûb*'dur. "İbn Mukâtil'in konağı" bu zata nispet edilir. Onun vefatından

270 Bu son mısra, onun aç susuz bırakılarak hapiste öldürülmüş olabileceği yönündeki rivayeti güçlendiriyor (bkz. *Dîvânü'l-A'şâ el-Kebîr*, s. 219). (çev.)

sonra "İbn Mukâtil'in konağı" deniliyordu. Bunu söyleyenler Mukâtil'i kastediyorlardı. Bazen de "Benî Mukâtil'in konağı" diyorlardı.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bunlardan başka Cahiliye döneminin Araplarından "Eyyûb" ya da "İbrahim" ismini bilmiyorum. Bunlar Hristiyan oldukları için bu ismi almışlardır.

Rüeybe b. Âmir'in *Abdullah*, *Sinân* ve *Amr* adlarında çocukları oldu.

Avf b. Âmir'in *Rebîa* ve *Ehbân* adlarında çocukları oldu.

Zeyd b. Asabe'nin *Kâhin* ile *Haddâc* adında çocukları oldu.

Âdiye b. Hâris b. İmruü'l-Kays'ın *Sa'd b. Âdiye*, *Sürey b. Âdiye*, *Ar'ara b. Âdiye*, *Sa'lebe b. Âdiye* ve *Hâlid b. Âdiye* adlarında çocukları oldu.

Sa'd b. Âdiye'nin *Âmir* ve *Mâlik* adlarında çocukları oldu.

Mâlik b. Sa'd'ın *Ka'b* ve *Ar'ara* adlarında çocukları oldu.

Mâlik b. İmruü'l-Kays'ın *Seleme b. Mâlik*, *Ka'b b. Mâlik* ve *Gadbân b. Mâlik* adlarında çocukları oldu.

Gadbân'ın Mihsan adında bir oğlu oldu.

Ka'b'ın ise *Abdullah* ve *Advân* adlarında çocukları dünyaya geldi.

Benî İmruü'l-Kays'tan birisi de *Musa b. Ka'b b. Uteybe b. Âişe b. Amr b. Sürey b. Âdiye b. Hâris b. İmruü'l-Kays*'tır. Musa b. Ka'b, Abbâsî devletindeki nakiblerden birisiydi. Kendisi Sind bölgesine vali olarak atanmıştır. Onunla ilgili haberi Benî Abbas'ın haberlerinde anlattık.

Bir de Musa b. Ka'b'ın oğlu *Uyeyne b. Musa* vardır. Ebû Câfer Mansûr onu da Sind bölgesine tayin etmiştir.

Onlardan birisi de *Mes'ûd b. Vehb*'dir. Künyesi Ebû Sâre'dir. [271] Ebû Sâre Kâdisiyye savaşında katılmıştır.

Bir de *Hişâm* vardı. Zü'r-Rumme onu hicvetmiştir.

Kâsım b. Mücâşi b. Temîm b. Habîb b. Ubeyd b. Âmir b. Ar'arab. Hâris b. İmruü'l-Kays ve kardeşi*Mes'ûd b. Mücâşi* de onlardandır. Kâsım, Benî Abbas devletinde reis idi.

---

271 Orijinal metnin hamişinde, "Bazılarına göre o Ebû Seyyâre'dir" kaydı yer almaktadır.

Ayrıca *Lâhiz b. Kurayt b. Sürey b. el-Kâhin b. Zeyd b. Asabe*de onlardandır. Bu zat da, Benî Abbas devletindeki Horasan'ın nakiblerindendi. Bu zat Nasr b. Seyyâr'a *"Ey Musa, ileri gelenler seni öldürmek için senin durumunu görüşüyorlar"*[272] ayetini okuduğu için Ebû Müslim el-Horasanî tarafından öldürmüştür. Ebû Müslim onu Kirmân'a tayin etmişti.

Bir diğeri *Hayye b. Abdullah b. Hadre b. Nattâk b. Ezher b. Hayye b. Âmir b. Asabe*'dir. Bu da Benî Abbas devletinde önemli bir değere sahipti ve devletin davetçilerinden biriydi. Ebü'l-Abbas döneminde Ebû Müslim onu Kirmân'a tayin etmişti.

Mâlik b. Tavvâf b. Hadramî b. Mâlik b. Kibâse b. Alkame b. Sahr b. Vehb b. Ka'b b. Ubâde b. Asabe de Benî Abbas'ın komutanlarından ve davetçilerinden biriydi.

Hasan b. Nadr b. Subeyh b. Âmir b. Humeyd b. Eşyem -bazılarına göre, b. Eş'em- *b. Nu'aym b. Şeybân b. Vehb b. Ka'b b. Ubâde b. Asabe*'ye gelince; onun ve babasının, Abbâsî devletinin davetinde sesleri yüksek çıkardı ve aileleri içinde Abbâsîlerin yardımcılarıydı. Bu yüzden ona, "Al-i Firavun'dan bir mümin" demişlerdi.

Onlardan birisi de *Ma'bed b. Halîl b. Enes b. Ahmed b. Zafer b. Vebere*'dir.

Sâlih b. Müserrih el-Hâricî yegelince; onunla ilgili haberi daha önce zikrettik.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: İmruü'l-Kays'tan birisi de *Musa b. Abdurrahman*'dır. Musa kavminin şeriflerinden birisiydi. Onun atları vardı. Bir gün Benî Behdele'den bir adam onun bir mevlasına saldırdı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Behdelî olan adam o mevlanın karşılığında öldürüldü ve affedilmedi. Bunun üzerine Ferezdak şöyle dedi:

Eğer kul olan Musa'yı görürsen sor ona;
Musa b. Sâlim sebebiyle felaketlerden kurtuldun.

Ferezdak Musa b. Sâlim'le, Ebû Musa el-Muhtesib'i kastediyor.

272 Kasas, 28/20.

Meymûn b. Musa b. Abdurrahman da atların sahibiydi. Onun "Kamil" adında bir atı vardı. Bu at, Bilâl b. Ebû Bürde zamanında at sahiplerinin atlarını geçti. Bu yüzden Bilâl öfkelenip kederlendi ve onu dövdü. Bunun üzerine Rü'be şöyle dedi:

Nasıl görüyorsun Kâmil'i, cesaret gösteriyor cidden;
Ne kadar koşturuldularsa, mutlaka sevk edilir,
Dörtnala… Şikâyet etmediler sıkıntıdan…

Amr b. Temîm Oğullarının Soyu

Amr b. Temîm b. Mürre'nin, on çocuğu dünyaya geldi. Bunların adları şöyledir: *Anber*, *Üseyyid*, *Hüceym*. Bu üçünün annesi, Amre adındaki Ümmü Hârice'dir. Bu kadın, Sa'd b. Abdullah b. Kudâd el-Becelî'nin kızı Ümmü Ades'tir. O, her evlilik teklifini kabul eden bir kadın idi.

Mâlik b. Amr, Hâris b. Amr -buna Habit denilmiştir-. Hâris yediği yemekten dolayı kolerayayakalanmıştı. Kutbe, Beşşe, Mürre -buna Uceybe denirdi-. Dercevâ: Buraya kadar olan çocuklarınınannesi, Hind bt. Ka'b b. Amr b. Ulle'dir. Bu kadın Hâris b. Ka'b b. Mezhic'in kız kardeşi idi. Kuleyb: Bunlar, Sa'd oğulları arasında kalmışlardır. Kuleyb'in annesi Selmâ bt. Bekr b. Mürre b. Üd'dür. Bunun lakabı Şuayrâ'dır. Bekr ise annesine nispet edilmiştir. Onun annesi de Şuayrâ bt. Dabbe b. Üd'dür. Şuayrâ kabilesinden birçok kimseler, Sa'd oğulları arasında kalmışlardır. Bunlardan bir batın ise Hureyc oğulları olarak bilinmektedirler. Bu kabileden bazı adamlar, Hantef b. Sicf ile beraber Rebeze'de bulunmuşlardır.

Şair onlar hakkında şöyle demiştir:

Kuleyb'den olan bir grup genç öldürülmek üzere ayakta dikildiler
Bunlar arasında Ebû Ca'd ve Mis'ar da vardı
Allah bilir ki bunlar mâzur (suçsuz) idiler

Amr'ın sonuncu çocuğu ise Ka'b b. Amr'dır.

Anber b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Cündeb b. Anber, *Mâlik b. Anber*, *Ka'b b. Anber* ve *Âmir*. Âmir oğulları, Mâlik b. Anber oğullarına dâhil edilmişlerdir. Bunların annesi, Müfeddâ

bt. Sevâde b. Bühse olup, Dubay'a oğullarındandır. *Beşşe b. Anber*. Bunun annesi yine Müfeddâ olduğu bilinmekle beraber, başka bir kadın olduğu da söylenmektedir.

Cündeb b. Anber'in Çocukları

Adî b. Cündeb, *Ka'b b. Cündeb*, *Ureyc b. Cündeb*. Bunların annesi Mâviyye bt. Rebîa b. İcl'dir. Kelbî, "Bu çocukların annesi, Duğa bt. Miğnec'dir." diyenler olduğunu söylemiştir.

Mâlik ve *Hundûc*'un annesi ise Huraynik bt. Sa'd b. Hâris b. Amr b. Cündeb'dir.

Amr b. Cündeb'in annesi ise, Mâviyye bt. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât'tır.

Adî b. Cündeb b. Anber'in Çocukları

Cühme ve *Ubde*. Bunların annesi, Nâkımiyye'dir. Anne bir kardeşleri ise Sa'sa'a b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin ile Guber el-Yeşkürî ile Sa'd b. Zeydümenât'ın iki oğlu olan Hübeyre ve Necde'dir.

Hâris b. Adî b. Cündeb. Bunun annesi ise Amîre bt. Eslem b. Mâlik b. Amr b. Temîm'dir.

Cühme b. Adî'nin Çocukları

Hâris, *Münzir*, *Suhme*, *Rizâm*. Bunların annesi, Beydâ bt. Ubde b. Adî b. Cündeb olup onlar annelerinin adıyla tanınırlar.

Hâris'in Çocukları

Cünâb b. Hâris. Onun evladından *Şuayb b. Rebî b. Cüşeyş b. Müdrike b. Sa'lebe b. Amr b. Cünâb b. Hâris b. Cühme*, Mus'ab b. Zübeyr'in bulunduğu bütün olaylara katılmış olup onun Mus'ab katında önemli bir yeri vardı.

Yine Hâris'in evladından olan *Nâşib* -bir gözü özürlü idi- *b. Beşâme b. Nadle b. Sinân b. Cünâb*, toplumunun eşrâfından olup onların reisi idi.

Dediler ki: Lehâzim[273] Sa'lebe b. Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. Bekr'in iki oğlu olan Kays ve Teymullah, Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil'in iki oğlu olan İcl ve Lüceym ile Aneze b. Esed b. Rebîa'dan oluşuyordu. Bunlar, baştan çıkmışçasına ya Hanzale oğullarına ya Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm oğullarına veya bunların dışında kalan Amr b. Temîm oğullarına yönelik saldırıya geçmek üzere toplandılar. O sırada, Da'd b. Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe arasında esir bulunan Nâşib el-A'ver b. Beşâme bunların niyetlerini öğrenince, onlara oldukça üstü kapalı bir mesaj gönderdi. Hüzeyl b. Ahnes onun ne demek istediğini anladı ve onları kardeşi Hemmâm b. Beşâme'ye uymaktan vazgeçirmek üzere, "O, samimi değildir." diyerek saldırıya uğramaktan korunmak için bineklerine binip çöle gitmelerini, kendileriyle Mâlik b. Zeydümenât oğulları arasındaki anlaşmaya sadık kalmalarını söyledi. Diğer taraftan kendisine gelen "Artık teke dikeni yapraklandı, kadınlar da kırbalarını aldılar."[274]şeklindeki mesajı onlara iletti. Nâşib'in bununla, "Halk size karşı silahlanmış, kadınlar da sefere çıkmak üzere kırbalarını dikmeye başlamışlar." demek istediğini onlara açıkladı. Bunun üzerine Amr b. Temîm oğulları, kendilerinikorumak üzere bineklerine binerek çöle doğru yol aldılar. Lehâzim ise sabaha karşı, Hanzale oğullarının üzerine baskın düzenledi. Böylece Vakîz[275] gününde savaş başlamış oldu.

A'ver'in Çocukları

Kudâme. A'ver vefat edeceği sırada, vasiyetini bu oğluna yaparak ona, "Kardeşlerine iyi davranmanı vasiyet ediyorum." dedi. Vefat edince babasından kalan develere el koyarak, onları kendisiyle anne bir kardeşleri arasında bölüştü. Bunun üzerine baba bir kardeşleri de kendi kabilelerinin ileri gelenlerine giderek durumu anlattılar. Onlar da Kudâme'ye, "Sen

273 Lehâzim لهازم: Teymullah b. Sa'lebe, Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Ali b. Bükeyr b. Vâil, İcl b. Lüceym b. Sa'b adındaki kişiler bir araya gelerek, keskin kılıç anlamında lehzeme gibi, bir olalım diye aralarında ittifak kurdular. Bu nedenle "keskin kılıçlar" anlamında bir araya gelen bu müttefiklere "Lehâzim" denildi. Bk. İbnü'l-Esîr, *el-Lübab fi Tehzîb-i'l-Ensab,* III, 137, Dâru Sâdır, Beyrut, ts. (çev)

274 أورق العوسج وتشكي النساء "Teke dikeni yaprak açtı, kadınlar da su kırbalarını ellerine aldılar" tâbiri, "Halk size karşı silahlanmış, sefere çıkmak üzeredir; kadınlar da su kırbalarını hazırlamışlardır." anlamındadır. Bk. İbn Kuteybe, *Uyunü'l-Ahbar*, I, 292, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1418. (çev)

275 el-Vakîz (الوقيظ) Meşaci'oğullarına ait, Temîm kabilesinin diyarının üstünden, Âmiroğulları diyarına doğru giden bir yol üzerindeki suyun adıdır. İslâm döneminde Temîmoğullarıyla Bekroğulları arasında bu suya yakın bir yerde savaş çıktığından, buna "Yevmü'l-Vakîz" denildi. Bk. el-Endülüsî, *Mu'cemü Mestu'cim,* Âlemü'l-Kütüb, IV, 1382, Beyrut 1403. (çev)

kardeşlerini babalarının mirasından mahrum bırakmışsın." dediler. O da "Bu mal babama ait değildi." diye cevap verdi. Bunun üzerine baba bir kardeşleri silahlanarak gelip onu öldürdüler. Bu sefer baba-anne bir kardeşi olan Huzeyme gelip onu görmek istediğinde, onun da gözlerini oydular. Ardından Tağlib kabilesine iltihak ederek onlar arasında kaldılar.

Anber oğullarından bir adam şöyle dedi:

Huzeyme'ye şunu duyur ki, onun cesareti kendisine bir fayda sağlamadı

Çünkü o, karanlıkta vadi yılanıyla karşılaştır

Sinân b. Cünâb oğullarının Nu'mân b. Sinân oğulları boyundan Nu'mân denen bir adam, kendi kabilesinden Vârid denilen bir adamın kafasına vurmak isterken kılıcı ıskalalamıştı. Kılıcınınesirin kafasından ıskalaması, Cerîr'in de kendisini bundan dolayı ayıplaması üzerine, Ferezdak şunları söyledi:

Abs oğullarının kılıcı, tam da vuracakları sırada
İki esmer elden kurtularak Hâlid'in[276] *kafasından ters tepti*
Nu'mân'ın iki eliyle tuttuğu Nu'mân oğullarının kılıcı da
Safâ tepelerinde Vârid'in kafasından geri geldi[277]

Anber oğullarından Zinbâ b. Hâris b. Cünâb'dır. Bu kişi, Avf b. Muhallim'i esir almış sonra da onu serbest bırakmıştı. Bu hadise"Sebbârî Günü" denilen olayda meydana gelmişti. Bu günde Mâlik b. Muhallim, Tarîf b. Temîm tarafından öldürülmüştü.

Onlardan biri de *Gâdire b. Semüre b. Amr b. Kurt b. Cünâb*'dır. Semüre "Hada'a" olarak lakaplanırdı. Resûlullah (sas) kendisini zekâtları toplamak üzere ilgili yere göndermişti. Onun oğlu ise şair Ubeyd b. Gâdire'dir. O, Cerir'in şiirinde kendisinden bahsetmiş olduğu Ebü'l-Müncab'dır.

Semüre b. Amr, Hâlid b. Velîd'in Yemâme'den dönerkenkendi yerine vekil bıraktığı kişidir. Ebû Gâdire olarak künyelenirdi. Osman b. Affân (ra) da kendisini Hevâfî'ye atamıştı. Hevâfî ise Davâl olarak bilinirdi. Daha sonra Basra'ya gelerek bir müddet orada ikamet ettikten sonra orada vefat etmiştir.

---

276 Metnin hâmişinde bu kişinin adı, Halid b. Kilâb olarak geçmektedir. (çev)
277 Hâlid ve Vârid'in adları, Ferazdak'ın Matbu dîvânında geçmemektedir. (çev)

Onlardan biri de Cerîr b. Atıyye'nin arkadaşı olan *Abdullah b. Habîb b. Herim b. Semüre*'dir.

Muharrem b. Mahreme b. Kurt b. Cünâb'ın iki oğlu olan *Verdân* ile *Ceyde,* Resûlullah'a (sas) gelerek Müslüman oldular; Resûlullah da (sas) onlara dua etti.

Atıyye b. Amr b. Suhaym b. Hazn b. Bilâl b. Ertât b. Abdullah b. Cünâb ise İbnü'l-Eş'as'la beraber olmuştu. Bu durumla ilgili A'şâ Hemdân şöyle demiştir:

Sen, Fâris geçitlerini bir bir arkamızda bıraktığında
Atıyye'yide atlara gönderki, onlar da yere kapaklanarak ona ağlasınlar!

Atıyye, Fesâ'daki Hareşe b. Mes'ûd ile beraber kaleye sığındığında orada yakalanarak Basra'ya gönderilince, Haccâc onu evinin giriş kapısına astı.

Onlardan biri de *Ahnes b. Kurayt b. Abdümenâf b. Cünâb*'dır. Bu zat; Amr, Hanzale, Da'd ve Rubâb oğullarını barıştırmıştır.

Münzir b. Hâris b. Cehme b. Adî oğullarından *Rakabe b. Hur b. Hantef b. Ceûne b. Sahme b. Münzir b. Hâris* hakkında İbn Arâde şunları söylemiştir:

Bizim, Şu'be ve Züheyr gibi kahramanlarımız
Anberî gibi de deneyimli liderlerimiz vardır

Bu beyitte adı geçen Şu'be, Şu'be b. Züheyr Dârimî'dir, Züheyr ise Züheyr b. Züûb el-Adevî'dir. Onun Hantef b. Zeyd b. Ceûne olduğu da söylenmektedir.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: "Hur Ebû Rakabe, Türklerle savaşırken recez türünden şu şiiri okumaya başladı:

Onlar vurarak çat çat diye ses çıkardıklarında
Bu ses, her bir güçlü, hafif sakallı Türk'ten geldiğinde
Onlardan her birinin sakal sınırı bir çizgi gibiydi
Ben de, kendinden geçen zafer kazanmış biri olduğuma inanmıştım

Hurr'un, Rakabe'nin annesiyle (kendisinin cariyesi) buluşması sonucunda ondan Rakabe adını koydukları bir çocuğu dünyaya geldi. Daha sonradaÜmmü Rakabe'yi satışa çıkardığında kendi kavminden birionusa-

tın aldı. Bu cariye o adama da bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Rakabe, Ebû Ka'b olarak künyelenirdi. O kendi döneminin en güçlü kişilerinden biriydi. İçki içmeyi âdet edinmişti, içki almadan savaşmazdı. Bu halde savaşırken de şöyle derdi:

Canları ortadan kaldırıp temizleyen üç şey vardır; buna dördüncüsüde eklenebilir
Bunlar zarar etmek, mahrum kalmak, mahveden üzüntü ve mağlubiyet yaşamaktır

Rakabe Horasan'dayken İbn Hâzim'in kendilerini kuşattığı yetmiş kişi arasında bulunmaktaydı. Bu durumda kendi başına kılıcıyla kuşatmayı yararak kurtulmayı başarmıştı.

Rebîa'dan olan Evs b. Sa'lebe et-Teymî, Horasan'da Benî Temîm'in hayvan sürüsüne baskın düzenledi. Rakabe ona yetişerek tek başına sürünün hepsini yağmalanmaktan kurtardı. Bu nedenleonun hakkında, "Bin kişiye bedel bir adamı görmek isterseniz Rakabe'ye bakınız." denilirdi. Rakabe Horasan'da vefat edince, orada onun nesli devam etmiştir.

Onlardan biri de şair *Münahhal b. Sübey*'dir. O, Muhabbel olarak lakaplandırılırdı. Adamın biri ona, "Sen, Münahhal değil, Muhabbel'sin." demişti. O, Sa'd oğullarından olan bir topluluğu şöyle hicvetmişti:

Babanın ömrüne yemin olsun ki Adî oğulları
Kötü kimselerden bahsedildiğinde
Halkın en kötüsü olarak onlar akla gelir
Cimriliklerinden, misafirleronlarda aç kalır
Yemek yedirmez, sadece nebiz içirirler

Bu şiir, başkasından da rivayet edilmiştir.

Onlardan biri de *Rebîa b. Rüfey' b. Seleme b. Muhallim b. Salâe b. Abduh b. Adî b. Cündeb*'dir. Bu adam, Resûlullah'a (sas) hücrelerinin arkasından seslenen kişilerden biridir. Basra'dan Mekke'yegiden yol üzerindeki bir su, Rüfey'a nispet edilerek ona Rüfey'î denilmiştir. Şair, onun hakkında şunları söylemiştir:

Ey İbn Rüfey', o bahçede Arabistan kirazı var mıdır?

Onun çocukları da bu suyun kıyısındakiyerlere yerleşmişlerdi. Böylece Hâlid b. Rüfey' badiye halkından sayılmış oldu.

Amr b. Cündeb b. Anber'in Çocukları

Abdullah, *Hâris*, *Zübeyne*, *Rabi'*, *Huveyris* ve *Câbir*. Bunların annesi Zuğa bt. Muğnic oluphakkında "Zuğa'dan daha ahmak" denilen ailelerdendir. İbnü'l-Kelbî'nin katında bu görüş birincisinden daha sağlamdır.

Amr b. Cündeb oğullarından biri de *Tarîf b. Temîm b. Amr b. Abdullah b. Amr b. Cündeb*'dir. Bu kişi, şair ve gururlu bir kahraman olup, Mübâyid gününde, Şeybân oğulları tarafından öldürülmüştür.

Mübâyid olayı ile ilgili haberlerden biri de şudur ki, Tarîf b. Temîm, Ebü'l-Ced'â et-Tahevî ve Fedekî b. A'bed; Tay kabilesine karşı savaş açarak onlara üstün geldiler. Hemen ardından Bekr b. Vâil'e karşı da savaşmak üzere yola çıktılar. Ancak o sırada atları yorgun düşmüş olduğundan Fedekî onları bu savaşa çıkmaktan alıkoymak istediyse de onu dinlemediler. Bu savaşta Ebü'l-Ced'â öldürüldü, Fedekî ise kurtuldu. Tarîf b. Temîm ise Hamaysa tarafından öldürüldü. Hamaysa o zamanlar henüz bir delikanlı idi. Ebû Rebîa oğullarından olan şair, bununla ilgili şöyle dedi:

Atılgan Hamaysa savaşta
Tarîf'e doğru saldırıya geçti

Tarîf, Şeybân oğullarına karşı savaş açıp onlarla Zerûd[278] denilen yerde karşılaşarak onlardan ganimetler aldığında şunları terennüm ediyordu:

Zerûd tepesinin kumsallarında Şeybân oğullarına yetiştiğimizde
Onlar kumları yuttular da yuttular

Tarîf, Zâtü'ş-Şukûk denilen yerde onlara baskın düzenleyerek orada Şerâhîl b. Mürre'yi öldürdüğünde şunları söyledi:

Bugün korunarak Şerâhîl'e hamle yaptım
O aslan gibi bir yiğit olup halk da buna şahit idi

278 Zerûd, caddelerle birbirleriyle bağlantılı olan Absoğullarıyla Yerbu'oğulları'nın diyarları arasında yer alan meşhur bir kum tepesinin adıdır. Bk. el-Endülüsî, *Mu'cemü Mestu'cim,* II, 296, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1403. (çev)

Temîm kabilesinden olan büyük bir orduyla
Sabahın yumuşak aydınlığında onların üzerine gittim

Nâbiğa el-Ca'dî de kendisiyle beraberŞeybân oğullarına karşı saldırıya geçmişken, bu sırada Hâris b. Hemmâm oğullarından olan bir toplulukla karşılaşmış, ardından da Rebîa oğullarıyla karşı karşıya gelmişti. Nâbiğa İslâm döneminde bu olayla ilgili Ahtal'a şunları söylemiştir:

Eğer beni yaşlılıkla ayıplamak istiyorsan
Ben, Hunân[279]*günlerinde gençlerden biri idim*
"Zevân"daki savaşta hazır bulundum
O sırada savaşın değirmen taşı
Kardeşlerimiz Temîm için dönüyordu

Zevân ise savaşta iki grubun karşılaştıkları yerin adıdır.

Onlardan biri de *Süleym b. Sa'd b. Câbir*'dir ki, A'şâ Hemdân onunla ilgili şöyle demiştir:

Ey Süleym, sen mağlup olacak değilsin
Kanın da benim için ne sabah ne akşam akacak değildir
Anber'in ileri gelenlerine bildirdim ki
Kişi, ancak dürüst insandan destek ister

A'şâ onun yanında konaklamıştı. O sırada beraberinde muganniAhmed b. Hamdân da bulunmaktaydı. O bu beyitleri Ahmed'e okuduktan sonra, isteği üzerine Ahmed de bu beyitleri şarkı halindeterennüm etti. Süleym, Haccâc gelinceye kadar çokça misafirperverlik ve yardımseverliğe devam etti. Sonunda Haccâc gelip de herkesten mal beyanında bulunmasını istediğinde Süleym'in hiç malı yoktu. Bunun üzerine Haccâc onu [köle olarak] sattı. Attâb b. Verkâ er-Riyâhî, Süleym'i yetmiş bin dirheme satın aldı ve onu âzad etti. Süleym o sıralarda bazı vilayetlerde valilik görevinde bulunmaktaydı.

Tarîf ise Şeybân oğullarıyla Se'c denilen yerde karşılaşarak, Cessâme b. Amr b. Avf b. Muhallim b. Şeybân'ı orada öldürdü. Böylece Şeybân oğulları mağlup oldular. Öbür taraftan Bekr b. Vâil de Suleyb gününde Amr b.

279 Hunân, Arap tarihinde salgın bir hastalıktan dolayı develerin çokça öldüğü bir tarih sürecidir. Bk. İbn Sîdeh, *el-Muhkemu ve'l-Muhît*, IV, 520. (çev)

Temîm oğullarına saldırdı. Beraberlerinde bulunan Esâvire'den bir topluluk onları mağlup etti. Tarîf ise Esâvire'nin başında bulunan komutanları öldürüp şöyle dedi:

Benim Suleyb'deki[280] *hamlem olmasaydı*
Halktan bazılarının hanımları, Dürnâ ile Bârik[281] *arasına sürülürdü*

Mâlik b. Cündeb b. Anber'in Çocukları

Zebîne b. Mâlik b. Avf b. Mâlik ve *Nükre b. Mâlik b. Üsâme*.

Onlardan bazıları da Münkız b. Huzeyfe b. Cendel b. Amr b. Esved b. Üsâme b. Mâlik b. Cündeb'in *Abdullah* ile *İmrân* adında iki oğlu vardı. Abdullah, Cemel olayında Ali (as) ile beraber bulundu; Sıffîn olayında ise öldürüldü. İmrân ise Cemel olayında gözünden yaralandı. Kûfe'de Anber oğullarının [evlerinin ve mahallelerinin] planını çizen kişidir.

Onlardan biri de Kaşrâ b. Yezîd b. Subeyh'tir. Mus'ab onu Bahreyn'e görevli olarak göndermişti.

Huncûd'un Çocukları

Ka'b b. Huncûd ve *Hâris b. Huncûd*.

Hüzeyl b. Kays b. Süleym b. Mükmel b. Zühl b. Züeyb b. Cezîme b. Amr b. Huncûd'un iki oğlu olan *Sabbâh* ile fakîh *Züfer* de onlardandır.

Yine Câbir b. Hayrân b. Ahrem b. Zühl b. Züeyb b. Cezîme b. Amr b. Huncûd'un iki oğlu olan *Yezîd* ile *Abdullah* da onlardandır. Muhammed b. Eş'as'ın Muhtâr ile birlikte Harûrâ gününde öldürdüğünü iddia eden kişidir.

Onun çocuklarından biri de *Yahya*'dır ki, ona Büzrüc b. Ebân b. Hakem b. Mezîd b. Câbir b. Hayrân denilirdi. Onun çocukları iseİsfahan'da bulunmaktadır.

Onlardan biri de *Şeytân b. Muâviye b. Cevn b. Ka'b b. Cündeb b. Anber*'dir. Bu zat güçlü bir güreşçi idi. Kendi kabilesinin reisiydi. Çocukları ona Şeytân diyorlardı.

280 Suleyb, Kâzıme yakınlarında bulunan bir dağ adıdır. Bk. *Mu'cemü'l-Büldân*, III, 422.
281 Bârik Irak'ta, Kâdisiye ile Basra arasındaki sınırı oluşturan bir suyun adıdır. Bk. *Mu'cemü'l-Büldân* I, 319.

Onun evladından biri de *Âmir b. Kays b. Nâşib b. Üsâme b. Muâviye b. Şeytân*'dır. Bu zat, şark halkının en çok ibadet ehlinden idi. O atıyyesinden bazı dirhemler tasadduk ettikten sonra evine gelerek dirhemlerini saydığında onlardan hiçbir şeyin eksilmemiş olduğunu gördü.

Mirdâs b. Üdeyye Ebû Bilâl, onun yanına gelerek kendisiyle beraber direnişe çıkmasını istediğinde, "Sen bizim idarecilerimizin Müslümanlara bir ok bulmada sabırsızlıklarını görmüyor musun? Ey Bilâl, yoksa sen bizim de sabırsızlandığımızdan mı endişe ediyorsun?" dedi.

Bu zat Hasan'ın yanında anıldığında, orada bulunanlardan bazıları, "Bizim de dirhemlerimizin Âmir'inki gibi eksilmeyeceğini bilseydik, biz de onları tasadduk ederdik." deyince, Hasan ona, "Âmir, senin gibi Rabb'iyle böyle bir şart koşmamıştı." dedi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; o, Lût b. Yahya'dan rivayet etti. Ayrıca bana Ebû Mes'ûd anlattı. O, Avâne'den şunu rivayet etti: Âmir b. Abdukays, Osman'ın (ra) idareciliğini ve yaşayış tarzını beğenmiyordu. Osman'ın mevlası olan Humrân b. Ebân ise Osman'a mektup yazarak onun bu durumunu kendisine bildiriyordu. Osman da Abdullah b. Âmir b. Küreyz'e mektup yazarak onun kendisine gönderilmesini emretmesi üzerine Abdullah onu Osman'a gönderdi. Halk, ibadetine düşkünlüğü ve zühdünden ötürü Âmir'in memleketinden alınmasından ve orada hazır bulundurulmasından rahatsızlık duymaktaydı. Âmir Osman'ın yanına gelip kendisini gördüğünde Osman ona iltifat ederek ikramda bulundu. Daha sonra da onu tekrar Basra'ya gönderdi. Bazıları da, Osman'ın kendisini Şam'a getirttiğini ve oradan Basra'ya geri gönderdiğini söylemiştir.

Ebu'l-Yakzân da şöyle dedi: Osman, İbn Âmir'e mektup yazarak onu Şam'a göndermesini emretti. O da onu Şam'a gönderdi. Bir müddet orada yaşadıktan sonra orada vefat etti. Vefatından sonra geride kalan çocukları yoktu.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; bize İsmâil b. Uleyye anlattı; bize İbn Avn haber verdi. O, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ma'kıl b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Âmir b. Abdukays ile ilk tanışmamıza şöyle bir olay vesile oldu: Bir grup, zimmî bir adama haksızlık etmeye ça-

lıştı. Âmir de, o adam hakkında onlarla konuştu. Daha sonra [bineğinden inmek için kendisini eğerin] bir yanına çekip bineğinden indi veonlara, "Siz yalan söylüyorsunuz; siz benim yanımda Allah'ın zimmetinde (güvencesinde) olan bir adama haksızlık edemezsiniz!" dedi.

Dedi ki: Âmir'in, "Ben et ve tereyağı yemem; evlenmem; camide namaz kılmam ve tenim de başkasının tenine değmeyecektir. Böylece İbrâhim'den daha hayırlı olmuş olurum." dediği bana söylendi. Ben de Âmir'in yanına giderek kendisine "Senin bu tür sözler kullandığın söyleniyor; doğru mudur?" diye sordum. O da "Ete gelince, ben bazılarının kesim esnasında, hoşlanmadığımız bir şeyler icat ettiğini gördüm; bu nedenle, canımız et istediğinde haber göndererek bir koyun aldırıp kendimiz kesiyor ve etini yiyoruz. Tereyağına gelince, -ovalık yeri göstererek- ben şuralardan gelen yağları yerim, -dağlık yeri de göstererek- şuralardan gelen yağları ise yemem. Camide namaz kılmadığıma dair söylentiye gelince, cumaları camiye gider, vakit namazlarını da şurada kılmayı tercih ederim. Evlenmediğim konusuna gelince, bir tek nefse sahip olmakla beraber neredeyse ona bile karşı koyamamaktayım. İbrâhim'den (as) daha iyi olduğumu söylediğim iddiasına gelince; Allah'tan beni, "Kendilerini nimetlendirdiği peygamberlerden, sıddıklardan, şehitlerden ve sâlihlerden[282] kılmasını istedim." dedi.

Bize Ahmed anlattı; bize Halef b. Velîd anlattı; o, Abbâd b. Abbâd'dan, o Yunus b. Ubeyd'den, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Âmir b. Abdukays namaz kıldığında mescidin bir tarafına çekilir, orada oturarak, "Kimi okutayım?" derdi. Bunun üzerine yanına halktan bir grup insan gelir ve güneş doğuncaya kadar onlara Kur'ân okuturdu. Namaz kılmanın müsait olduğu vakit gelince, günün yarısına kadar namaz kılardı. Daha sonra evine giderek kaylule uykusuna yatardı. Tekrar mescide döner, zeval vakti çıktıktan sonra öğlene kadar namaz kılardı. Öğlen namazını kıldıktan sonra, ikindi namazına kadar namaza devam eder, ikindi namazını da kıldıktan sonra, mescitteki yerine oturur, "Kimlere Kur'ân okutayım?" diye sorardı. Böylece yanına bir topluluk gelir onlara güneş batıncaya kadar Kur'ân okuturdu. Akşam namazını kendisi kıldırırdı. Bu sefer son yatsı namazını kılarak evine döner ve ekmeğini yedikten sonra üzerine su içerdi.

282 Nisa, 4/69.

Akabinde biraz uyuduktan sonra, kalkar sahur vaktine kadar namaz kılardı. Sahur vaktinde yine ekmek yer, üzerine su içtikten sonra tekrar mescide çıkar, önceki yaptığının aynısını yapardı.

Bize Ahmed anlattı; bize Muhammed b. Fudayl b. Gazvân anlattı; o, Alâ b. Sâlim'den, o da Âmir'le dört ay arkadaşlık yapan birinden, Âmir'in ne gece ne de gündüz uyuduğunu görmediğini rivayet etti.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim anlattı; bize Hişâm anlattı; o, Âmir b. Abdukays'ın şöyle dediğini rivayet etti: İnsanların hayatının; uyku, kadın, yemek ve elbise olmak üzere dört şeyden ibaret olduğunu gördüm. Elbiseye gelince, Allah'a yemin ederim ki avretimi kapatmasından başka ona bir önem vermem. Yünden olsun başka bir şeyden olsun bulduğumu omuzumun üzerine atarım. Kadına gelince, Allah'a yemin ederim ki ha bir kadın görmüş, ha bir duvar görmüşüm benim için bir fark bulunmamaktadır. Yemek ve uykuya gelince, bunlar beni bastırıp da beni etkilemektedirler. Allah'a yemin ederim ki bunlar bana zararverecekler. Hasan dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki o gerçekten bu ikisinden etkilenerek öldü."

Bize Ahmed b. Vehb anlattı; o Hişâm'dan, o Vehb'den o da Hasan b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'a yemin ederim ki ben bütün kederlerimi tek keder haline getireceğim!"

Bize Abdüssamed b. Abdülvâris anlattı; o, Ebû Hilâl'in şöyle dediğini rivayet etti: Ben Hasan'ın yanında dünyadan bahsedince, "Allah dileseydi, herkesi Âmir'in durumuna getirebilirdi." dedi.

Bize Ahmed b. Abdüssamed anlattı; o Ebû Hilâl'den, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: Âmir'e, "Evlenmeyecek misin?" denildiğinde, "Allah'a yemin ederim ki benim ne malım var ne de (duygusal) bir aktifliğim var. O halde bir Müslüman kadını niye kandırayım?" dedi.

Bize Ahmed b. Abdüssamed anlattı; o Ebû Hilâl'den şöyle dediğini rivayet etti: Humeyd b. Hilâl, Âmir'in şöyle dediğini söyledi: Dünya dört şeyden ibarettir: Uyku, mal, kadın ve yemek. Bunların ikisinden nefsim vazgeçmiş bulunmaktadır. Mala gelince ona ihtiyacım yoktur. Kadına gelince de, benim için kadın ile duvar arasında bir fark bulunmamaktadır.

Ancak yemek ve uykuya bir çare bulamıyorum. Âmir, gece olunca, kalkarak (namaz kılarak) onu gündüze çevirirdi. Gündüz olunca da namaz kılarak ve uyuyarak onu geceye çevirirdi.

Bize Ahmed anlattı; bize Bişr b. ez-Zehrânî anlattı; o Hemmâm'dan, o da Katâde'den şunu bildirdi: Âmir b. Kays, vefat edeceği sırada ağlamaya başladı. Kendisine, "Neden ağlıyorsun?" denilince o, "Ne ölüm korkusundan ne de dünya hırsından ağlıyorum. Sadece yaz sıcaklığındaki susuzluğun orucundan ve uzun kış gecelerinin namazından mahrum kalmama ağlıyorum." dedi.

Bize Ahmed anlattı; bize Süleyman b. Harb anlattı; o Hammâd b. Zeyd'den, o Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den şöyle dediğini rivayet etti: Birilerimiz Âmir'le karşılaştığında ona, "Evlenmek istemez misin?" diyerek, "Onlar için eşler ve evlatlar yarattık."[283]âyetini okurdu. O da o kişinin eline dokunarak, "Allah Teâlâ'nın, *Ben cinleri ve insanları sadece bana ibadet etsinler diye yarattım*[284] buyurduğunu duydum." derdi.

Dediler ki, Âmir dışarı çıkmak istediğinde Mutarrif'e gelerek ona selam verdi ve devam edip gitti. Daha sonra tekrar dönerek ona selam verip, "Ben bunu seni sevdiğimden dolayı yaptım." dedi. Geçip gittikten sonra tekrar dönüp aynısını söyledi.

Âmir, kendi nefsine, "Ey kötülüklerin barınağı nefis, artık ayağa kalk! Yemin ederim ki sen, yorgun devenin ayağa kalktığı gibi dahi olsan, seni mutlaka normal haline döndüreceğim." derdi.

Bize Ahmed anlattı; bize Abdüssamed anlattı; o Abdülvâris'ten, o Câfer'den, o Cüreyrî'den, o da Ebu'l-Âlâ'dan; bir adamın Âmir'e, "Benim için Allah'tan mağfiret dile!" dediğini, onun da, "Sen âciz bir adamdan bir şeyler istiyorsun, ancak sen Allah'a itaatten şaşma, sonra da O'na dua et, Allah duanı kabul edecektir." dediğini rivayet etti.

Bize Ahmed anlattı; bize Muhammed b. İsa anlattı; oAvn b. Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben yaşlılardan bazılarının şöyle anlattıklarını duydum: Kendisine Âmir b. Abdukays denilen Âmir b. Abdullah'a ait bir

283 Ra'd, 13/38.
284 Zâriyat, 51/56.

yer vardı. Halk burada onun etrafında toplanıp oturur, kendisini dinlerlerdi. Onlar arasında Hasan da bulunuyordu. Daha sonra kendi evinde ikamet etmeye başladı. Bunun üzerine halk onun bu işten vazgeçtiği endişesiyle yanına gelerek, "Ey Ebû Abdullah, daha önce oturduğun meclisini bırakmış bulunmaktasın!" dediler. O da onlara, "O dediğiniz mecliste çok karışıklık ve yanıltıcı şeyler vardı. Ben Muhammed'in (sas) arkadaşlarından bazılarına yetiştim. Onlar bize, insanların iman bakımından en mükemmelinin, dünyadayken kendi nefsini muhasebeye çeken kişi olduğunu, kıyamet gününde en çok gülüp sevinecek olanların ise dünyadayken en çok ağlayanlar olduğunu, yine kıyamet gününde en çok mutlu olacak olanların, dünyadayken uzun süreli keder çekenler olacağını anlattılar." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı; o Muhammed b. İsa'dan, oFedâle b. Husayn'dan, o da Yezîd b. Neâme ed-Dabbî'den şöyle dediğini rivayet etti: Muâviye Basra'daki vâlisine şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince, benim mektubum sana gelir gelmez, Âmir b. Abdukays'ı kendi kavminin saliha bir kadını ile evlendir; mihrini de Müslümanların beytülmâlinden öde!"

Basra vâlisi de Âmir'i yanına çağırarak onu evlendirmeden yanından ayırmadığı gibi kendisi de onun sağdıçlığını yaptı. Ancak Âmir, kadına iltifat etmeyerek namaz kılmaya devam etti; sabah belirtilerinin ortaya çıktığını görünce geline, "Hey, dış elbiseni çıkar!" dedi. O da çıkarınca, "Onu bir daha giy!" dedi. Daha sonra da ona, "Sana niçin dış elbiseni çıkar dediğimin nedenini biliyor musun? Ben sana verilenlerin bir daha senden alınmaması için öyle söyledim." dedi.

Âmir her sabahladığında, "Allah'ım! Herkes sabahleyin ihtiyaçlarını karşılamak için çarşıya pazara çıkar; benim sana olan ihtiyacım ise beni mağfiret etmendir." derdi.

Medâinî dedi ki: Bir seferinde, Âmir'in ödeneği mescitteyken kendisine getirildiğinde onu önüne koydu. Daha sonra evine döndüğünde, "Ödeneğimi mescitte unuttum; gidin onu bana getirin!" dedi. Kendisine, "Sen onu bırakmışsın, başkası da onu almış götürmüş." denildiğinde, "Bir kimse kendisine ait olmayan bir şeyi nasıl götürebilir?" diye şaşırdı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı; bana Muhammed b. İsa anlattı; bize Fedâle, Yezîd b. Neâme'den şöyle dediğini rivayet etti: Âmir'i Şam'a götürdüklerinde Şam yolu üzerindeki bir su kıyısında konakladılar. Bir de ne görsünler; bir aslan onlarla Âmir arasındaki bir yerde durmuş bekliyor! Âmir su ihtiyacını karşılayıp döndükten sonra kendisine, "Hayatını tehlikeye attın." dediler. O da, "Yemin ederim ki Allah'ın, kendisinden başka herhangi bir şeyden korktuğumu bilmesinden utanırım." dedi.

Yezîd b. Neâme dedi ki: Âmir, Horasan'da bir gazâda Kuteybe ile beraber bulunuyordu; bu gazâ neticesinde Âmir'in payına güzel bir cariye düştü; karşılığında kendisine büyük bir meblağ verilmesine rağmen onu satmayarak ona Allah'ın Kitâbı'ndan birçok şeyler öğretti. Daha sonra da onu serbest bıraktı. Âmir'in arkadaşları, "Dilersen onun pahasına birçok köleler alır, onları âzad edebilirsin!" dediklerinde Âmir onlara, "Siz Rabbime hesap mı öğretmek istiyorsunuz?" dedi.

Bana Ahmed anlattı; o Muhammed b. İsa'dan, o Fedâle'den, o da Yezîd b. Neâme'den şöyle dediğini anlattı: Âmir'e, "Azla yetiniyorsun?" denildiğinde, "Allah'a yemin ederim ki siz benimkinin daha da azıyla yetiniyorsunuz." diye cevap verdi.

Bize Ahmed anlattı; bize İsmâil b. İbrâhim anlattı; o İbn Avn'dan, o da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Musa el-Eş'arî, Abdukays olarak anılan Âmir b. Abdullah'a bir mektup yazarak, şöyle dedi: "Sana selam olsun. Kendisinden başka hiçbir ilâhın olmadığı Allah'a olan hamdimi sana iletirim. Sadede gelince, senin değiştiğine dair aldığım bir haberden ötürü seni uyarıyorum, Allah'tan kork ve eski normal durumuna dön! Sana selam olsun."

Bize Ahmed anlattı; o Hâşim b. Kâsım'dan, o Eşcaî'den, o da Muhammed b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti: Âmir b. Kays dedi ki: Kur'ân'dan şu üç âyeti bildikten sonra ben daha dünyadan ne beklerim? Birincisi, "Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'a aittir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir."[285] İkincisi, "Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden

285 Hûd, 11/6.

olmaz; O'nun tuttuğunu salıverecek de yoktur."[286] Üçüncüsü, "Eğer Allah sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek kimse yoktur."[287]

Medâinî, Şu'be'den rivayet etti, dedi ki: Âmir b. Abdukays'a bir adam gelerek ona, "Benimle konuşman için yanına geldim." dedi. O da, "Konuşmayı sevdiğime dair benden söz mü almıştın? Benim meşguliyetim var." diyerek içeri girip kapısını kilitledi.

Dedi ki: Âmir, bir gün bir kişiyle tartışıp, iddiasını güzelce delillendirince kendisine "Senin bu kadar güzel savunma yapacağını zannetmezdik." denildi. "Sizden daha iyi bildiğim nice güzellik vardır." diye cevap verdi.

Bize Affân anlattı; bize Hemmâm anlattı; dedi ki: Âmir b. Kays vefat edeceği sırada ağlamaya başlayınca kendisine, "Niçin ağlıyorsun? "diye sordular. O da "Allah'ın kitabındaki *Allah sadece takva sahiplerinden kabul eder*[288] âyeti beni ağlatıyor." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhimanlattı; o Sehl b. Mahmûd'dan, o Muhammed b. Fudayl'dan, o babasından, o da bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Âmir, "Cennet gibisine talip olan ve ateş gibisinden kaçan bir insanın bu kadar uyuduğunu hiç görmedim." dedi.

Gece olduğunda, "Ateşin harareti, uykumu kaçırdı." der ve sabaha kadar uyumazdı. Gündüz olunca da yine, "Ateşin harareti uykumu kaçırdı." diyerek akşama kadar uyumazdı. Tekrar gece olunca da, "Kim korkarsa, gece yola çıksın." derdi. Sabah olunca da, "Halk gündüz yürüyüşünü övmektedir." derdi.

Yezîd b. Abdullah b. Şihhîr dedi ki: Âmir mescitte namaz kılarken yanına gelirdik; o, bizi görünce namazını keserek bize döner ve "Ne istiyorsunuz?" derdi. Çünkü o, namaz kılarken kimsenin kendisini görmesini istemezdi.

Mâlik b. Dînâr dedi ki: Âmir'in bir kızı kendisine, "Babacığım halk uyurken ben seni niçin uyumaz görüyorum?" dedi. O da, "Kızcağızım, ben uyuyarak gecelemekten korkarım." dedi.

---

286 Fâtır, 35/2.
287 Yûnus, 10/107.
288 Mâide, 5/27.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı; o Ali b. İshak'tan, o Abdullah b. Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den, o da Bilâl b. Sa'd'dan şunu rivayet etti: Âmir b. Abdukays, İbn Âmir'e jurnal edilerek, "Burada bir adam var, kendisine, İbrâhim senden daha hayırlı değildir, denildiğinde susmakta, aynı zamanda da evlenmemektedir." denildi. Bunun üzerine İbn Âmir onun durumunu Osman'a yazdı. Osman da bir yazı göndererek onun bir deveye bindirilerek Şam'a sürgün edilmesini istedi. Bunun üzerine İbn Âmir ona, "İbrâhim senden daha iyi değildir, denildiğinde susan sen değil misin?" diye sordu. O da, "Benim susmam, hayretimi ifade etmekten başka bir şey değildir. Yemin ederim ki ben İbrâhim'in (as) ayağının tozu bile olmak isterim, kadına gelince ne zaman bir hanımım ve çocuğum olmuşsa, dünyanın kalbimi darmadağın ettiğini gördüm. Bu nedenle kadınlardan ayrı kalmak istedim." dedi. Bunun üzerine İbn Âmir onu bir deveye bindirerek Şam'a gönderdi. Muâviye de onu Hadrâ'da konuk ederek kendisine bir cariye gönderdi ve ona Âmir'in durumunu kendisine bildirmesini emretti. Ancak Âmir b. Abdukays, sahurdan itibaren dışarı çıktığından cariye onu yatsıya kadar göremezdi. Muâviye kendisine yemek gönderdiği halde o, yemeğe ilgi duymazdı. Beraberinde ekmek parçalarını getirir onları suya batırarak yer, üzerine de su içtikten sonra kalkardı. Günlerce hep böyle yaparak dışarı çıkardı. Muâviye onun bu durumunu Osman'a (ra) bildirince, Osman ona mektup yazdı. "Onu yanına ilk gelen ve son çıkan kişi olarak kabul et." diye tavsiyede bulunup kendisine on köle ile on bineğin verilmesini emretti. Muâviye bu durumu kendisine bildirince Âmir, "Üzerimde beni mağlup eden bir şeytanım var. Bunların tümünü nasıl nefsimin başına toplayabilirim? Benim bir tek katırım var, onun sırtına binmeyi lütfettiğinden dolayı, Allah'ın benden hesap soracağından korkuyorum." dedi.

Bilâl b. Sa'd dedi ki: Rum diyarında katırına binmiş bir vaziyette kendisini gören bir adam, Âmir'in bir seferinde gerisinde kalan kişiyi katırına bindirdiğini, diğer seferinde gerisinde kalan muhacirleri ona bindirdiğini bana haber verdi. Savaşa giderken ayrı kaldığında, yol arkadaşları gruba katılmasına ona onay verdiklerinde, "Hey arkadaşlar! Bir hizmetçiniz olarak aranıza katılıp sizinle arkadaşlık yapmak istiyorum; hizmet konusunda sizden biriniz benimle tartışmasın! Ben size müezzinlik yapacağım; müez-

zinlikte de kimse benimle tartışmasın! Ayrıca gücümün yettiği kadar ben harcama yapacağım." derdi. Bu gibi konularda birileri kendisiyle tartışınca onlardan ayrılır, başka bir gruba katılırdı.

Bize Ahmed anlattı; o Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den, o Hammâd b. Seleme'den, o da Sâbit el-Bünânî'den şöyle dediğini rivayet etti: İki adam Âmir'in yanına gelerek kendisiyle bir konu hakkında konuştular. O da onlara, "İşlerinizi Allah'a havale edin de rahat edin." dedi.

Âmir bazen ağlarken kendisine "Niçin ağlıyorsun?" denilince, "Sabahı, kıyamet olacak bir geceyi hatırladığımdan dolayı." diye cevap verirdi.

Bize Ahmed anlattı; o Ebü'l-Velîd b. Hemmâm b. Zâide'den, o Mücâlid'den, o da Hişâm'dan şunu rivayet etti: Câriye b. Kudâme, Âmir'in yanına gelerek ona selam vermek üzere evinkapısında bekledi. Bu sırada Âmir namaz kılmaktaydı. Daha sonra ona selam verip Âmir de onun selamını aldıktan sonra yanına oturdu ve evin içine bakınarak çok az eşya görünce, "Ey Âmir dünyadan sadece bu gördüklerime mi razı oldun?" dedi. O da "Ey câriye, aslında aza yetinen sen ve arkadaşlarındır." diyerek, tekrar namaza durdu.

Medâinî dedi ki: Âmir, kendisine Kur'ân okuyan bir toplulukta bir hırs görünce onlara, "Allah aşkına Kurrâ (Kur'ân okuyucuları) sizi ayıplamasın!" dedi.

Medâinî dedi ki: Âmir bir arkadaşıyla demircilere gidip demirci ocağından kıvılcımların çıktığını gördüklerinde ağlamaya başladılar. Daha sonra da cenneti hatırlamak üzere manava geldiler. Burada da istiğfar ederek Allah'tan cennet istediler.

Medâinî dedi ki: Mudârib b. Cez et-Temîmî Muâviye'ye, "Yanınıza gelen Kur'ân okuyucularımızı nasıl gördün?" dedi. O da "Onlar yapmacık hareketlerle iç yüzlerini gizlerler, yanımıza gelirken yalan söyler, çıkarken de aldatmaya çalışırlar; ancak onlardan bir kişi müstesna olup gayet prensipli biridir." dedi. Biz, "O kişi kimdir?" diye sorduğumuzda, "O, Âmir b. Abdukays'dır." dedi.

İbn Âmir, Âmir b. Abdukays'a bir miktar mal verilmesini emredince, "Mescid etrafındaki kimselere bak, onlar benden daha muhtaçtır; bu nedenle bu malı onlar arasında taksim et!" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı; bize Bişr b. Ömer ez-Zehrânî anlattı; o, Hemmâm b. Katâde'den şunu nakletti: Âmir vefat edeceği sırada ağlamaya başladı. Kendisine, "Seni ağlatan nedir?" diye sorulduğunda, "Allah'a yemin ederim ki ben ne ölüm korkusundan ne de dünya hırsından ağlıyorum; ben sadece sıcak günlerde tutulan oruçlardaki susuzluğa ve uzun kış günlerinde kılınan namazlara ağlıyorum." dedi.

Bana Ahmed anlattı; o bir adamdan, o Abdülcebbâr b. Nadr'dan, o da bir hocasından şöyle dediğini rivayet etti: Âmir'e, "Sen kendine zarar verdin!" denildiğinde, onun kolunun derisini çekerek, "Allah'a yemin ederim ki senin imkânın olsaydı, vehminden dolayı yerden çok az bir şey alabilecektin." dedi.

Adamın biri Âmir'e yetişerek, "Dur seninle biraz konuşmak istiyorum." dedi. O da, "Ben koşuyor olmasaydım, durur seninle konuşurdum." dedi. O da "Nereye doğru koşuyorsun?" deyince, "Allah seni affetsin, canımın çıkmasına doğru koşmaktayım." diye cevap verdi.

Âmir şöyle derdi: "Kişi, kendi nefsinin nasihatçısı olduğu, kendi aklının uyarıcısı olduğu sürece hep hayırlı bir kişi olmaya devam eder. Bu ifade Hasan [el-Basrî'nin] sözü olarak da rivayet edilmiştir.

Onlardan biri de *Belta*'dır. Onun hakkında Ferezdak şöyle söylemiştir:

Anberî, nazar boncuğunun ipinin koptuğu bir beldede
Nasıl namaz kılabilir?

Belta kendisi de bir şair olup Ferezdak'a şöyle demiştir:

Ferezdak'ın şerefini koruyan kimse, kesinlikle alçalır
Mestlerin ayaklar altında alçaldığı gibi

Onlardan biri de *Hind b. Kesîf b. Eş'as b. Zâhir b. Sâbir b. Mâlik b. Cündeb b. Anber*'dir. Bu zat, şair ve yiğit bir kişiliğe sahipti.

Onlardan biri de şair *Seyyâr b. Kelb*'dir.

Onlardan birisi de *Karrâ*'dır. O Abdullah b. Sevâ b. Rifâa b. Übey [b.] Abde b. Adî b. Cündeb'dir.

Ka'b b. Anber'in Çocukları

Hârise ve *Müceffir*. Onun adı Abdüşems'dir.

Müceffir b. Ka'b'ın Çocukları

Hâris, *Abdullah*, *Züheyr*, *Ahnef* ve *Zeyd.*

Hâris b. Müceffir'in Çocukları

Halef b. Hâris, *Murahhıd, Vehb*, *Evs*, *Umeyre* ve *Hârise*'dir.

Onlardan biri de *Sevvâr b. Abdullah b. Kudâme b. Aneze b. Nekab* -fe'al kalıbında- *b. Amr b. Hâris b. Halef b. Hâris b. Müceffir* olup Basra kadısıydı. Bu zat ile ilgili bilgileri, mü'minlerin emiri Mansûr ile ilgili bilgilerle bir arada zikretmiştik.

Sevvâr'ın dedesi olan Kudâme, halk arasında ibadetine çok düşkün bir kişiydi. Ebû Bilâl kendisiyle beraber huruç etmesini isteyerek ona Ubeydullah b. Ziyâd'ın zulümlerini anlattı; o da "Senin anlattıklarını biliyorum, lâkin şu anda ona karşı hurûcun doğru olmadığını düşünüyorum." dedi.

Onlardan biri de *Husayn b. Hur b. Mâlik b. Haşhâş b. Cünâb b. Hâris b. Halef b. Hâris b. Müceffir*'dir. *Fîrûz Husayn*, ona nispet edilir. Fîrûz ise dihkânlardan olan bir köleydi.

Onun oğlu olan Ebu'l-Hur ise Tâlibü'l-Hak ile beraberdi. *Haşhâş b. Cünâb*, Mâlik'ten bin dişi deve almış, bunların damızlığının gözünü patlatarak onu dişi develerden ayırmıştı. Kendisiyle oğlu Mâlik b. Haşhâş Ebu'l-Hur b. Haşhâş Nebî'nin (sas) yanına gelmişlerdi. Böylece Haşhâş'ın çocuklarına Haşâhişe denilirdi.

Onun çocuklarından biri de *Ubeydullah b. Hasan b. Husayn b. Ebu'l-Hur*'dur. O, Basra kadılığını yürütüyordu.

Biri de *Muâz b. Muâz b. Nasr b. Hasan b. Hur b. Ebu'l-Hur b. Haşhâş b. Cünâb*'dır.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Anber oğullarından Adî b. Cündeb'in çocuklarına, sayılarının çokluğu ve imkânlarının bolluğundan ötürü, "Bulut kümeleri ve uyumaz şans olan Adî oğulları" anlamında, "Adedü Rükâm ve hazzun lâ yenâm Benî Adî" denilirdi.

Dedi ki: A'ver b. Beşâme'nin Vakîz günüyle ilgili önemli bir hatırası vardır. Bu olay İslâm döneminde vukû bulmuştu. Dedi ki: O gün A'ver, Temîm oğullarından, Amr b. Temîm oğullarının başında vali olarak bulunmaktayken Nümeyre en-Nümeyrî'yi kamufle etti; o da bu şekilde kaçıp gitti. Gaylân b. Hareşe, Ubeydullah b. Ziyâd'dan onun için eman alıncaya kadar gizlenmeye devam etti. Bununla ilgili olarak şair şöyle dedi:

Ben öyle bir kavimdenim ki
Onların mızrakları, Nümeyrî'nin yüzünde yara bırakmıştır
Diktatör, yüzünü astığı zaman
Onun baskı uygulamasını biz asla kabul etmedik

Hârise b. Ka'b b. Anber oğullarından badiye ve Horasan'da oturan bazı adamlar vardır. Onlardan biri de *Mücâhid b. Bel'â*'dır. Bu zat, Temîm oğullarının meşhur atlılarındandı. Bu zat, Bahreyn'de Ebû Füdeyk el-Hâricî savaşında, Amr b. Ubeydullah b. Ma'mer ile beraber, Temîm oğullarının süvarilerinin başındaydı. Mücâhid b. Bel'â'nın kendisinden sonra nesli devam etmiştir.

Onlardan biri de *Becâle b. Abde*'dir. Becâde, halk arasında en çok ibadet eden ve en çok zikreden bir zat idi.

Bunlardan biri de *Tilebb. Sa'lebe*'dir. Bu zat şair olup kendi kavminden olan bir adamı hicvetmiş, o kişi de kendisini Ömer b. Hattâb'a "O beni hicvetmiştir." diyerek şikâyet etmişti. Kendisine, "Sana ne söylemiş?" denildiğindeo, bir şiir düzenleyerek şöyle dedi:

Tilebb'in Yemenli bir annesi vardır ki
Onun yellenmesi evde bir fırtına koparır
Önden sıçraya sıçrayayürür, ama arkadan kambur gözükür
Adeta, kıçında katran bulunan bir tuluğa benzer

Tileb'den hadis rivayet edilmiştir. Ancak hadis ehli, Tileb veya Tilb'in zayıf, sönük anlamına geldiğini söylemişlerdir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: *Sevb b. Suhme b. Münzir b. Hâris b. Cühme b. Adî b. Cündeb* "kuşları himaye eden" anlamına gelen "mücîru't-tayr" diye adlandırılırdı. Bunun nedeni de o araziye ok diker, bundan dolayı kimse o arazide avlanamazdı. O, Hâtim et-Tâî'yi esir aldığında Hâtim şöyle demişti:

Öyle bir arazide bulunduk ki, oranın gıdası, suyu yutturmazdı
Sevb'in arazisindeki gıda ise nefesi tıkardı

Kuleyb b. Amr b. Temîm oğullarından iki kişi, beraberlerinde bir amcakızı olduğu halde, Sevb'i takip ettiler. Sevb'in yanında kardeşi İlâc ve başka bir adam bulunmaktaydı. Bunlar acıkıp yemek için bir şeyler avlanmak üzere tepeye çıkmak istediler. Kuleybli adamlardan biri ile kadını bir arada bırakıp ava gittiler. Kuleybli aşırı acıkınca, amcası kızının üzerine saldırarak onu kesip bir ateş yaktıktan sonra etini yemeye başladı. Öbür taraftan İlâc b. Sahme dağdan yakaladığı bir koyunu getirdiğinde onun kadını yemiş olduğunu gördü. Sevb kendi kavminden bir kadına talip oldu; ancak kadın onunla evlenmeyi kabul etmeyerek, "Acıktığında yol arkadaşını yiyen birine hiç varır mıyım?" dedi. Bunun üzerine Sevb şöyle dedi:

Ey amcamkızı, kötü azık, kaburgalarımı sardığında
Benim asaletimi nereden bileceksin?
Sabahleyin kılıcın kabzasından tutarak kınından çıkardığımda
Ben, sinirlendirildiğimde, korkunç bir güce erişirim

İslâm döneminde adamın biri Kuleyb oğullarını ayıplayarak şöyle dedi:

İlâc'ın sizin için avladığı koyun ve keçiye sabretmediniz
Bu nedenle de fildişi gibi bir kızcağızın etini yediniz!

Bunun üzerine Sevb, buradan giderek Hemdânlı bir kadınla evlendi. Bir gün hanımının yanına geldiğinde o, kendisine ait bir keçiyi sağmaktayken, kadın hayvanın memesini emmeye başladı. Sevb bunun üzerine onu boşayarak şöyle dedi:

Ben helâlimin sağma esnasında kabı bırakarak
Hayvanın sağ tarafından gelip onu emmesinden hoşlanmam

Sevb, Cahş b. İlbâ el-Esedî'yi öldürdüğünde, ağıt yakan bir kadın şöyle dedi:

Sen, birbirine eşit olan Beydâ ve Cîlân oğullarının
Sevb'i Müslüman ettiklerini görmedin mi?
Onları Müslüman yaptıktan sonra da halife yapınız
Adî kabilesi, halifeliğinizi asla kabul etmeyecektir
Siz, gasbettiğiniz şerefinizi kaybettiniz
Kâhilli genç de onu elde etti

Sadakat gecesi yeniden Cahş ailesine döndü
Onun ailesine ise kasavetli bir gece döndü

Kardeşi Mu'tenif b. Sevâb da, gidip Esed oğullarından bir adamı öldürdüğünde şöyle dedi:

Biz üzüntüden yüzüstü kapanacak olanlardan değiliz
Çünkü yüzüstü yatanların uykusuzluğu uzun sürer
Sayılmayacak kadar çok çekirge gibi
Atlar geldiğinde biz onları geri döndürürüz
Biz ilmekli zırha sığınırız
Onlar ölümlerin önüne, ölümler de onların önüne geçer

Sevb'in badiyede çocukları vardı. Bazılarına göre de kendisinin çocukları olmadığı için birisini evlatlık edinmişti.

İlâc'ın ise Meyye adında, Kelbe lakaplı bir kızı vardı. O, Dubay'a b. Rebîa b. Nizâr oğullarından Huzeyme b. Nu'mân ile evlendi. Bu kadın Dubay'a oğullarından Kelbe oğullarını dünyaya getirdi. Babası İlâc onun hakkında şöyle dedi:

Her ne kadar Meyye ile yabancılığa doğru bir eğilim meydana gelmiş ise de
Onun ziyaret mekânı bıkkınlık vermeyen yerden oldu
Dubay'a'dan kendisini "Kelbe" diye çağıran adamlar olmuşsa da
Mahallede (ondan değil) onun civarından şikâyet edilirdi

Şibl b. Aneze ed-Dubaî, Kelbe oğullarını hicvederek şunları söyledi:

Kelbe'nin çocukları, hırlayan enikler gibidir
Babaları Huzeym ise aslı bilinmeyen değersiz bir köledir

İlâc oğullarından biri de *Kesve*'dir. Bu kişi, Muşakkar'da Safka gününde öldürülmüştür. Bazılarına göre bu günde öldürülen, *Mihcen b. Kesve* idi.

Onun Anber oğullarından olan ve adı Cemile olan hanımı şöyle dedi:

Eğer bekleyiş, kayıp kişiyi bir gün geri getirecek olsaydı
Benim beklemem, Mihcen'i geri getirirdi

Bu rivayet sâbittir.

Mihcen'in Çocukları

Uhayha: Annesi [onu doğurduğunda] kendisinin kız olduğunu zannetmişti. Doğumu yaptıran ebeye onu çukura atmasını emretti. Sonra babası [merak edip] araştırınca bir de ne görsün, o [annesinin zannettiği gibi kız değil] oğlan idi! Derken delikanlılık çağına geldiğinde Müslüman olarak Kûfe'ye göç etti. Sıffîn'de Ali'nin (as) tarafında yer aldı.

Dediler ki: Anber oğullarının yiğitlerinden biri de Münzir b. Hâris b. Cühme oğullarından olan *Zeyd b. Ca'vene*'dir.

Hantef b. Zeyd b. Ca'vene ise Arapların en küfürbazı idi. Abdullah b. Âmir b. Küreyz döneminde Basra'ya geldiğinde, İbn Âmir'in yanında Dağfel en-Nessâbe ile bir araya geldi. Dağfel ona, "Sen Sâdır'ın annesi olan Secâh ile ne zaman buluşmuştun?" dedi. O da "Dağfel'in ninesi Ümmü Hils'in ölümünden beri onunla bir araya gelmiş değilim." dedi. Dağfel de ona, "Ninen Ümmü Hârice'ye nişanlanma teklifi yapıldığında, 'Beni nikâhlayın!' dedi." Bu sefer de Hantef söz alarak şunları söyledi:

Ninen Ümmü Hils'te birleşme isteği meydana gelince
Bir şeyin onda kaybolmasıyla gözleri aydın oldu

Bu konuyla ilgili olarak, Ümmü Hils'in evine bir misafir gelip ona istekte bulununca, Ümmü Hils'in önce teklifi reddettiği, sonra da onun isteğini yerine getirdiği söylenmiştir. Daha sonra Dağfel, "Allah aşkına bana

söyler misin? Cahiliye döneminde bizim gazalarımız mı çok, sizinkiler mi çoktu?" deyince o, "Hayır sizinki çoktu da siz ne iflah oldunuz ne de başardınız." diye cevap verdi.

İddia edildiğine göre Hantef develerini badiyeden alarak Mâzin oğullarına ait olan Vekbâ'daki bir suyun başına getirdi. Ancak üç oğlu peş peşe oradaki kuyuya düşerek boğuldu. Bunun üzerine Basra'ya gelerek develerini sattı. Bunu Münahhal b. Sübey zikrederek şöyle dedi:

Habt[289] *denilen yerdeki suyun başında bir gün ölüm vaktim gelirse*
Ben ne Sübey ne de Nasr kabilesinden daha korunaklı olabilirim
Yaşı ilerlemiş, güngörmüş İbn Ebü'ş-Şa'sâ için bir kapıda
Ölüm takdir edilmiş ise o da orada korunaklı değildir

Ebû Şa'şâ Benî Cühme'den biridir. Onu ürkmüş bir deve öldürmüştü. O şöyle dedi:

O halde haydi yürüyün, gerek Hantef gerekse oğlu
İkisi de yağması istenen yağmur gibidir

Onlardan biri de *Atıyye b. Şibl*'dir.

Münzir oğullarının ileri gelenlerindendir. Kendisiyle Atıyye b. Amr'a, "İki Atıyye" anlamında "Atıyyetân" denilirdi.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Cühme oğullarından Benî Arîb denilen bir kesim vardır ki bunlar, iyi ok atmakla nitelendirilmişlerdir. Recez şairi bunlar hakkında şöyle söylemiştir:

Biz, Benî Arib'in ok attıkları gibi ok atarız
Her bir atışta oku yerine iyice yerleştiririz

Hâris b. Cühme oğullarından biri de *Ebü'd-Derdâ*'dır. Onun asıl adı Meysere olup Muâviye hakkında dile getirdiği mersiyede şöyle demiştir:

Şu yıldızlara bak, hepsi dilsiz kesilmiş
Şamlı Muâviye'ye ağlamaktalar

Dedi ki: Ubde'den biri de *Ubd b. Nu'mân*'dır. Onun hakkında Sühaym b. Vesîl şöyle söylemiştir:

289 Habt, Kelb kabilesine ait bir suyun adıdır. bkz. *Mu'cemül-Büldân*, II, 242. (çev)

Ubd b. Nu'mân benim baskınlarımı yavaşlatabilir mi?
Karanlıklı cömert bir gece uyuyacak değildir

Onlardan biri de *Zübeyb*'dir. Bir heyet arasında Resûlullah'a (sas) gelerek hücrelerin arkasından ona seslenen kişilerdendir. Onun oğlu da bir heyet içinde Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gelerek, "Ben Amr b. Temîm oğullarının heyet başkanıyım." demişti. Bunun üzerine Ubeyd b. Gâdira, onu hicvederek şöyle dedi:

Ben Devme'ye geldiğimde Şam'ın sıvasını
Asılı ayranın özü (tereyağı) gibi gördüm
Doğu ve batının atlılarıyla karşılaştığı zaman
Amr el-Kasûmiye'nin kıçı ortaya çıktı

Tahhân oğulları da Ubde oğullarındandır. Cerîr b. Atıyye onlardan bahsetmişti.

Dedi ki: Mâlik b. Cündeb b. Anber oğullarından biri de Mevdûd b. Bişr Ebu'l-Hansâ'dır. O, Sicistan'da İbnü'l-Eş'as ile beraber idi. İbnü'l-Eş'as, Rutbîl'e kaçınca, Mevdûd hemen harekete geçerek Zerenc'i[290]aldı ve orayı korumaya başladı. Haccâc'ın adamı olan Umâre b. Temîm onunla savaştı. Bu kişi Lahm kabilesindendir. Daha sonra da Umâre ona ve arkadaşlarına güven verdi. Bununla ilgili Temîm oğullarından olan bir adam şöyle dedi:

Şu yiğitleri gören gözleri Allah aydın eylesin!
Onlar, kötülüklerin üzerine en çok yürüyen ve onlara karşı en çok sabredenlerdir
Çok geçmeden kılıçları ile esmer demirleri arasına
Cesur yüreklerimizin zirvelerini kıstırdılar

Yine Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Anber oğullarından Huncûd oğullarından bazıları Yemen'de, bazıları da badiyede kendi kavimleriyle beraber bulundular. Yemen'de olanlardan biri *Amr b. Huncûd* idi. Ancak Yemen krallarından biri onun misvakının içine zehir koyarak öldürdü.

290 Zerenc, Sicistan'da bir kasaba adıdır. Kaleleri sağlam, binaları farklı, etrafında beş kapılı bir sur bulunan, üst tarafında on üç kapılı bir kalesi olan, nehir ve ırmakları, meyve ve sebzesi bol; halkı zeki, bilgili, kültürlü ve müreffeh bir kasabadır. Burası Horasan'ın Basra'sı olarak kabul edilir. Bk. el-Makdisî, *Ahsenü't-Takasîm*, Mektebetu Medbulî, I, 305, Kahire 1991. (çev)

Huncûd oğullarından biri de *Hüzeyl b. Kays*'dır. O, İsfahan'a vâli olmakla oraya hâkim oldu. *Sabbâh b. Hüzeyl* ile *Züfer b. Hüzeyl* onun evladındandır.

Mansûr Ebû Câfer, Sabbâh'ı Bahreyn'e vâli olarak atadı. Ölümünden sonra onun nesli burada devam etti. Züfer'e gelince, Kûfe'de Ebû Hanîfe'nin görüşünü en iyi bilen bir fakîh olup onun fıkıh konusunda bir kitabı vardır. Muhaysîr el-Anberî onun hakkında şunları dile getirdi:

Sümeyye konuştu; haberler de yaygınlaştı
İnsanların ihtiyaçları hiç reddedilir mi?
Onlar Necid'den gelerek
Amr b. Huncûd'un kardeşi Hüzeyl'den sapmadılar
Hüzeyl bizdendir. Amr ise
Bineklerin kendilerini süratle taşıdığı kişilerin en hayırlısıdır
Onlar, çubukla (misvakla) zehirlenen kişinin çocuklarıdır

Amr b. Cündeb'in evladından biri de *Rahada b. Kurt*'tur. O, onların cahiliye döneminin yiğitlerindendi. Şeybân oğulları onu öldürdüklerinde, onlar da Ferve adında bir adamı öldürdüler. Onu öldüren adam şunları söyledi:

Bir gulyabaninin Ferve'yi parmakları felç olmuş bir şekilde
Bathâ'ya attığını aklımın ucundan bile geçirmezdim

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Anber'in Heycümâne adında bir kızı vardı. Abşems b. Sa'd ona âşık olunca, Anber oğullarıyla Sa'd oğulları arasında çıkan kavgada, Hâris b. Ka'b el-A'rec'in ayağı kesildi.

Dedi ki: *Beşşe b. Anber*'in Harâm adında sadece bir kızı vardı ve Yerbû oğulları arasında dünyaya gelmişti.

Dedi ki: Mâlik b. Anber'in evladından biri de şair *Kelb*'dir ki, Mâlik b. Reyb el-Mâzinî için şunları dile getirmiştir:

Sakın zaman, bir yıkıcının dostluğunu sana sevdirmesin!
Allah benim elbisemin eskidiğini gördü de beni giyindirdi

Mâlik, Kelb'in sırtında eskimiş bir elbise görünce, "Sen şiirinle ün kazandığın halde, sırtında böyle bir elbise var! İnsanların bunun çaresine

baktığı gibi, sen de onun çaresine baksan olmaz mı?" dediğinde, o da bu şiiri dile getirdi.

Dedi ki: Onlardan biri de *Belta*'dır. Onun adı Müstenîr olup, Cerîr için şöyle diyordu:

Ey Cerîr, sen Eblak ve kayın babasını mı kınıyorsun?
Oysa onun babası senin babandan daha hayırlı ve daha sağlam idi
Sen Kureyş'in kayınbabasından memnun olduğu bir kişiyi mi kınıyorsun?
Oysa baban, Havernak'ta[291] *ahmak bir köle idi*

Ümmü Gaylân ise Cerîr'in kızı olup Eblak'ın yanında idi. Cerîr ise Belta'ı hicvederek şöyle dedi:

Müstenîr, babası ile annesini bir keçinin boncukları karşılığında sattı
Bu ise, gerçekleşen ne kötü bir alışveriştir!

Ebu'l-Yakzân ile Ebû Ubeyde dediler ki: Ka'b b. Anber'in *Halef* adını koydukları bir çocukları dünyaya geldi. Halef, Müceffir diye lâkaplanırdı. Böylece Ebu'l-Yakzân ile Ebû Ubeyde, İbnü'l-Kelbî'ye muhalefet etmiş oldular.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Halef'e, "Müceffir" denilmesinin sebebi, Cahiliye döneminde devesini sürerken onu bir adam görerek arkadaşına, "Bu adamın belden yukarısı zayıftır. Üzerine yürüsen devesini elinden alırsın." dedi. O da Halef'in elindeki deveyi almak üzere üzerine yürüyerek "Deveyi bırak, ben şehvetlendim." dedi. Halef de onun üzerine yürüyüp bir mızrak saplayarak, "Al sana! Ben de istek köreltenim." dedi. Mızraklanan kişi arkadaşına dönerek, "O senin iddia ettiğin gibi belden yukarısı zayıf olan biri değilmiş." diye sitem etti. Bu durum, artık darb-ı mesel hükmüne geçti.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: *Haşhâş*, İslâm dönemine yetişip Nebî'ye (sas) gelerek, "Ey Allah'ın Nebîsi! Bana zarar vermeyecek şey nedir?" diye sordu. O da "Senin sağın soluna zarar vermemelidir." deyince Müslüman oldu.

---

291 Havernak (الخورنق) Kûfe'nin üst tarafında bulunan, en-Nu'man b. İmrü'ü'l-Kays tarafından bir Rum mimar olan Sinimmar'a yaptırılmış bir saraydır. Rivayete göre bu mimar bu sarayı altmış yılda tamamlamıştır. İnşası esnasında bazen kaybolur, sonra gelir yeniden inşaata devam edermiş. Bitirdikten sonra en-Nu'man saraya çıkıp etrafına bakındığında manzara onun pek hoşuna gidince, "Ben bu sarayın emsalini hiç görmedim." dedi. Sinemmar ise, "Ben de bu sarayda kullanılmış öyle bir tuğla biliyorum ki, o yerinden alındığında sarayın tümü yıkılır." dedi. Nu'man, "Onun yerini senden başka bilen var mı?" diye sorduğunda Sinemmar, "Hayır, benden başka onun yerini bilen yoktur." dedi. Bunun üzerine Nu'man onu sarayın üstünden aşağıya attırdı. Bk. İbnü'l-Fakîh, *el-Büldân*, Âlemü'l-Kütüb, II, 212, Beyrut 1996.

Dedi ki: *Ali b. Husayn b. Mâlik b. Haşhâş*, Kudayd halkını öldüren İbâdîlerin reislerinden idi. Sonra, kendisi de öldürüldü.

Dedi ki: Ali b. Husayn, "Ebu'l-Kalûs" olarak lakaplanırdı. Ebu'l-Esved, onun hakkında şöyle dedi:

Nu'aym b. Mes'ûd, getirdiği şeye lâyıktır
Aynı şekilde, sen de getireceğine lâyıksın

Ebu'l-Yakzân, "Nakab" kelimesini "Nakb" olarak yanlış okumakla Kelbî'ye muhalefet etmiştir.

Dedi ki: Nakab'ın oğullarından biri de *Abdullah b. Kays b. Nakab*'dır. Onun adı Hayyât idi. Ömer b. Hattâb (ra) onun adını Abdullah olarak değiştirmiştir. O da ileri görüşlü, önemli birisiydi. O, Semüre b. Cündeb ile beraber Ahvaz'da birtakım çatışmalara katıldı. Abdullah kurtulduğunda Semüre ona, "Abdullah, yetiş bana!" diye seslendi. Abdullah da, "Gerçekten sen şimdi babanın şeyini yedin!" diye karşılık verdi.

Dedi ki: Onlardan biri de *Câriye b. Müşemmit*'tir. O da Cahiliye döneminde ileri görüşlü birisiydi. Dedi ki: Nakab oğullarından biri de *Mis'ar b. Fedekî*'dir. O, Sıffîn'de Ali b. Ebû Tâlib ile beraber bulunmuş, Amr b. Âs ise onun hakkında şöyle demişti:

İbn Hudeyc Mis'ar'a karşı fayda sağlamadıkça
Kanber, Verdân'a karşı bana hiçbir fayda sağlamaz

Onlardan biri de *Alâ b. Harîz*'dir. Vefatından sonra Basra'da onun nesli devam etmiştir.

Dedi ki: Mizrâ oğulları da Ka'b. Anber oğullarındandır. *Seleme b. Mizrâ*, Abdullah b. Zübeyr ile beraber idi. Hişâm b. Urve dedi ki: Seleme b. Mizrâ öldürülmeden Abdullah'a ulaşılamamıştı. O, şöyle diyordu:

İçinde bulunduğumuz durumun en kolayı
Sabretmek gerektiğinde, sabretmemiz idi
Gönüllerimiz bile dönmemizi söylediğinde
Biz de ona, "Bir saat içinde nereye kaçağız?" derdik

Osman b. Mizrâ, Kirmân'a vali olarak atandığında, şair onu hicvedip Hakem b. Münzir'i üstün tutarak şöyle dedi:

Kararlılığı bırak, ben şaşkın kimse göremedim
Biz "Ha bu gün, ha yarın" diyerek mi Osman'ı usandırdık?
Mizrâ'yı, Münzir'in seviyesine çıkarıyorlar
Eğer Münzir daha cömert değilse, yazıklar olsun!
Sürekli öyle bir sancak altında yaşayan bir gençti ki
O sancak kaldırıldığında, kuşlar ona mutluca uçardı

Anber oğullarından biri de *Verd b. Filk*'tir. Bu kişi Horasan'ın ileri görüşlü eşrafındandı. Dedi ki: Ka'b b. Anber oğulları, Lühâbe'de[292] konaklarlardı. Abdurrahman b. Hakem onlara uğrayarak şöyle dedi:

Allah kendilerini kahretsin de onlardan başkasını kahretmesin!
Onlar da Lühabe halkından olan Ka'b oğullarıdır

Buraya Lehâbe de denilmektedir. Mervân b. Hakem döneminde Ka'b oğullarıyla Fukaym oğulları arasında Lühâbe'de bir savaş meydana gelmişti. Mervân o zaman Medine'de vali idi. Onlardan birçok kişi öldürülünce, Fukaym oğulları onlara üçyüz deve ile altı köleyi tazminat olarak ödediler. Bununla ilgili olarak Ferezdak şöyle dedi:

Siz onlara bu kadar değer verdiniz ama
Sizin en sevileninize üç hindi ve altı köleyle bile değer verilmedi

Bunlar muhakeme için Mervân'a gittiler. Mervân, Lühâbe adlı mevkinin Ka'b oğullarına verilmesine ve onların da Fukaym oğullarının ölülerine karşılık bir deve vermelerine karar verdi. Bunun üzerine yine Ferezdak şunları söyledi:

Fukaym oğullarının heyeti döndü de
Bir heyetin dönebileceği en acıklı bir şekilde döndü

Ka'b oğulları, o sırada Fukaym oğullarının reisi olan Mâlik b. Mihrâş'ın bacağını kırdıklarında, Fukaym oğulları da Ka'b oğullarından Âmir adın-

292 Kühâbe veya Lühâbe, Temîm kabilesinden Abdüşemsoğullarına ait bir suyun adıdır. Burası, Dabbe diyarında sedir ağaçlarının bittiği bataklık bir alandır. Bk. Yâkût, *Mu'cemül-Büldân*, V, 27, Dâru Sâdır Beyrut 1995. (çev)

daki bir adamı yakalayarak kısas yoluyla onun bacağını kırmak istediler. Onunla beraber Dârim oğulları yurduna uğradılar. O da onlardan yardım isteyince, Attâb b. Avf b. Ka'kâ gelerek kendisi hakkında Fukaym oğullarından ricada bulundu ve kısas uygulamamaları karşılığında onlara elli deve verdi. Onlar da bu develeri alarak Âmir'i serbest bıraktılar. Bununla ilgili şair şöyle dedi:

Ömrüme yemin ederim ki cömertlik ve gönüllülük açısından bu ne güzel bir bölgedir
Akrabaları, kendisini yalnız bıraktıklarında, onlar Âmir'i davet ettiler
"Ey Abdullah hanedanı; korkmuş, uzun süre esir tutulacak veya arayanı geldiğinde
Bedelini kanıyla ödeyecek bir adamın imdadına gelin!" diye çağrıda bulundu
Onlar da imdadına gelipmalından başka ona mal verdiler
Böylece ölümün kendisine yaklaştığı bir sırada, Ka'blı gencin bağını çözdüler
Bir âzadlı olarak, yoksulluğundan sonra fakirliğini gidermişken
İhtiyacı kalmayınca bize son derece nankörlük, hasmına da çok teşekkür eder oldu

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Şeybân oğullarıyla İcl oğulları, Amr b. Temîm oğullarına yönelik saldırı düzenlediler. O sırada onların reisi, Amr b. Cünâb b. Hâris b. Cühme idi. Onlar Ti'şâr'da[293] karşılaştılar. Bu savaş esnasında Mâlik b. Abdullah Zü'l-Ceddeyn, Cühme oğullarının mevlalarından Seleme b. Mihcen tarafından, Şihâb b. Zü'l-Ceddeyn de Ahnes b. Kurayt b. Abdümenâf b. Cünâb tarafından öldürüldü.

Bu olay üzerine Rebîa b. Tarîf b. Temîm şöyle dedi:

Onlar, Ti'şâr gününde Mâlik'i öldürdüler
Oysa Şeybânlar arasında, şerefçe onunla boy ölçüşecek kimse yoktu
Zü'l-Ceddeyn'in oğlu, o şerefi en yüksek dereceye erdirmişti
Yeryüzündeki canlılardan kimin babası bu kadar hayırlıdır?

293 Ti'şâr, Temîmoğullarının diyarındaki ed-Dehnâ' topraklarında bir yer adı olup, burada Dabbeoğullarına ait bir su bulunmaktadır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân*, Dâru Sâdır, II, 34, Beyrut 1995. (çev)

Muhammed b. Sa'd *Kitâbü Tabakâti'l-Muhaddisîn*'de, "*Tileb*, Sa'lebe b. el-Anberî'nin oğludur." demiştir.

Medâinî de şöyle dedi: *Bel'â b. Mücâhid*, bir savaşta Heysem b. Münahhal'e mızrağını saplayarak onu atından düşürdü. Bu olay da halk arasında şöhret buldu. Heysem, Mücâhid'e gelerek, "Senin oğlun daha küçük yaştadır; benim ona mızrak sapladığımı iddia etmeni istiyorum." dedi. O da "Bu oğlumun katıldığı ilk olaydır; böyle bir iddia ayıp olduğundan ben de oğluma böyle bir kötülük yapmak istemem." diye cevap verdi.

Anber oğullarının nesebiyle ilgili bahis burada bitti.

Habit b. Amr b. Temîm'in Çocukları

O, *Hâris b. Amr*'dır. *Muâviye*, *Müşâde*, *Sa'd* ve *Ka'b.*

Onun evlatlarından biri*Abbâd b. Husayn b. Yezîd b. Amr b. Evs b. Yusuf b. Arzem b. Hilze b. Niyâr b. Sa'd b. Habit*'tir.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: "Abbâd b. Husayn'ın lakabı Ebu'l-Misver olup kendisi ve oğlu Abbâd b. Misver b. Abbâd, Basra'nın eşrafından idiler.

Büyük Abbâd b. Husayn İslâm döneminde Temîm oğullarının kahraman mücahitlerinden idi. Bu nedenle iki Abbâd anlamında, "Abbâdân" denilen yer, bu isimle adlandırılmıştır. Abbâd b. Husayn'ın künyesi, Ebû Cehdam idi.

Medâinî ve başkaları dediler ki: "Abbâdân, bir kısmının Abdülmelik, bir kısmının da Ziyâd tarafından Osman'ın Humrân adındaki mevlasına tahsis edilen bir arazi parçasıdır." Humrân ise Aynü't-Temr kabilesinin esirlerinden idi. Kendisi, Nemir b. Kâsıt'ın oğlu olduğunu iddia etmiştir.

Bir gün Haccâc, yanında Abbâd b. Husayn olduğu halde, "Eğer Humrân, kendisini Araplara dayandırıp da, benim babam bir babacıktır, demezse onun boynunu vururum." dedi. Bunun üzerine Abbâd, derhal Haccâc'ın yanından kalkarak Humrân'ın yanına gidip onun söylediklerini kendisine ilettikten sonra, nehrin batısındaki arazisini ona hibe etti; doğusundaki araziyi ise elinde tuttu. Humrân böylece Abbâd b. Husayn'a nispet

edilmiş oldu.[294] Bazıları da, "Abbâdân ile ilk ilişkilendirilen kişi, Abbâd olduğu için Abbâdân denilen yer de ona nispet edildi." demişlerdir.

Ebu'l-Yakzân ve Medâinî dediler ki: Abdülmelik, Temîm oğullarından olan bir adama, "Senin kavminin en güçlüsü kimdir?" diye sordu. O da "Harîş b. Hilâl'dir." dedi. Abdülmelik, "Eğer ben Abbâd'ın hastalıklı eşeğini bile getirsem, sen onu güçlü bulacaksın." dedi.

Abbâd, İbnü'z-Zübeyr döneminde Basra'nın şurta teşkilatı'nın başına getirilmişti. Muhtâr'la savaştığı günlerde de Mus'ab ile beraber idi. Ebû Füdeyk el-Hâricî ile savaştığı dönemde de Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer ile beraber idi. Bu esnada kimsenin başına gelmedik şeyler, onun başına geldi. Şair konuyla ilgili şunları söyledi:

Ne zaman sen, Harîş'le yani Sa'd'ın Harîş'i ile
Ve zırh giymiş [emniyet görevlilerini] sevk eden Abbâd ile karşılaşırsan…

Abbâd, Abdurrahman b. Semüre el-Kureşî'nin şurta teşkilatı'nın başında bulunuyordu. Abdurrahman böylece Kâbil'e yönelik gazâya çıkarak halkını kuşatma altına aldıktan bir müddet sonra orayı fethetti.

Hasan b. Ebu'l-Hasan el-Basrî de gazaya çıkarken, "Ben Abbâd b. Husayn ile Abdullah b. Hâzim kadar güçlü insanlar görmedim." dedi. Abbâd, Müslümanların Kâbil'in etrafındaki surda açtıkları gedikte bir gece kalarak sabaha kadar kendi başına müşriklerle mızrakla savaşıp orayı kapatmalarına engel oldu. Böylece gecenin başlangıcından ta sabaha kadar tek başına o gediğin başında bekledi. Hasan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abbâd'ı Kâbil gecesinde görmeseydim, bir kişinin bin süvariye bedel olabileceğine asla inanamayacaktım.

Abbâd, İbnü'l-Eş'as'ın neden olduğu fitne dönemine yaşlılık dönemide yetişti. Daha önce İbnü'l-Eş'as'a yaptığı nasihatlerden biri de Rutbîl'e gelmeyerek başka bir yere çekilmesine ilişkin yaptığı öğüt idi. Haccâc'dan korkarak Sicistan'daki bir yere çekildiğinde düşmanlar onu orada öldürdüler. İbnü'l-Eş'as, Mirbed'de Cerîr ile karşı karşıya geldiği zaman ve Abbâd ikisini birbirinden ayırdığında Ferezdak, İbnü'l-Eş'as ile ilgili şunları söyledi:

---

294 Haccâc tarafından boynunun vurulmasından da kurtulmuş oldu.

Aleyhimde kazanları kaynayan Ebû Cehdam
Küleybli basit bir adamdan dolayı mı bana sövmektedir?

Bu kitabımızın çeşitli yerlerinde, bu kişiyle ilgili bilgiler vermiştik.

Abbâd'ın Çocukları

Cehdam b. Abbâd, *Ömer b. Abbâd*, *Dâvûd b. Abbâd*, *Ziyâd b. Abbâd* ve *Ubeydullah b. Abbâd*.

Bunlardan Cehdam, Temîm oğullarının ileri gelenlerinden ve yiğitlerinden idi. O, İbnü'l-Eş'as ile beraber yönetime karşıçıktığında, Haccâc tarafından öldürülmüştür. Onun geride kalan bir kızı olup, Ebû Sufre oğullarından Yezîd b. Cüdey el-Kirmânî ile evlenmiştir.

Ömer b. Abbâd yakışıklı bir delikanlı idi. Ömer'in, *Misver b. Ömer b. Abbâd* adını verdiği bir oğlu oldu. Biz daha önce Misver'le ilgili bilgiler vermiştik. Ancak halk, Misver'i dedesine nispet ederek ona "Misver b. Abbâd" demişlerdir. Recez şairi, onun hakkında şunları söylemiştir:

Ey Misver b. Abbâd, kılıçlar kınından çekildikleri vakit
Onların hakkından ancak sen gelirsin!

Misver, Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz döneminde Basra'nın şurta [emniyet] teşkilatının başına getirildi. Daha sonra Vâsıt'ta bulunan Yezîd b. Ömer b. Hübeyre'nin yanına gidip bir müddet kaldıktan sonra, orada vefat etti. Onun hakkında şöyle söylenmiştir:

Ey Misver b. Ömer, uzağa gitme!
Kimlere teşekkür edilmiş de sana edilmemiştir?
Sen şerefli bir babanın oğlusun, kendin de cömert bir kişisin

Habitât'tan biri de *Haseke b. Attâb*'dır. Kendisi, "Ebû Attâb" olarak künyelenirdi. O, nam itibariyle Abbâd'dan daha öndedir. Kendisinin vefatından sonra Basra'da nesli devam etmiştir. Cemel olayı sona erince, Haseke ile İmrân b. Fasîl el-Bürcümî ile beraber, fakir Arapların arasından çıkarak Sicistan'ın Zâlik şehrine indiler. Oranın halkının başına bir felaket geldiğinden bunlar oradan önemli bir mal elde ettiler. Zerenc'in sahibi onlardan korkarak bir anlaşma yaptıktan sonra oraya girebildi. Recez şairi, konuyla ilgili şunları söylemiştir:

Sicistan'a, açlık ve savaşın müjdesini ver
İbnü'l-Fasîl ve Arapların fakirleri oraya geldiğinde
Onlara ne altın ne de gümüş yeterli gelir

Ali (as), Abdurrahman b. Cez et-Tâî'yi vali olarak Sicistan'a gönderdiğinde, Haseke onu öldürerek, "Ben kesinlikle Habitât'tan dört bin kişiyi öldüreceğim." deyince kendisine, "Habitât'ın tamamı beş yüz kişidir." denildi. Ziyâd el-A'cem şöyle dedi:

Habitât, Temîm oğullarının en kötüsü olduğu gibi
Bineklerin en kötüsü olarak da yaşlı dişi develeri gördüm
Onu hicvetmek istedim ama Rabbi'mden korktum
Ancak Abbâd'ın çok kötü bir kimse olduğunu da biliyorum

Habitât'tan Cahiliye döneminde *Rebîa* adında bir adam vardı. Şair onunla ilgili söyle demiştir:

Rebîa el-Habatî'den sonra mı bir servet talep edeceğim?
Veya başıma gelenleri ondan sonra mı savacağım?

Ka'b b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Züeyb b. Ka'b ve *Avf b. Ka'b*.

Bunların evladından şair *Uteybe b. Mirdâs* vardı ki, ona İbn Fesve[295] denilirdi. Bu adam kötü bir hicivciydi. İbn Fesve ise kendi kavminden başka bir kişi olup Uteybe, onun yanına gelerek bu lakabı kendisinden satın alınca şöyle dedi:

Bizim mevlamız annemizin adını üzerine aldı
Dikkat edin, nice eksiği olup da, hiç fazlalığı olmayan mevlalar vardır!

İbn Fesve'nin vefatından sonra badiyede nesli devam etmiştir. Onun kardeşi *Üdeyhim* de şair olup, Ferezdak kendisini hicvetmişti. İbn Fesve'nin teyzesi de Laîn el-Minkarî'yi şöyle hicvederdi:

Üst dudağının üzerindeki iki çizgi ve burnun;
Bana anneni hatırlatmaktadır ey Laîn!

295 Fesve (فسوة), sözlükte, "sessiz yellenme" anlamına geldiği için, Uteybe bu lakabı onun üzerinden kaldırmak kasdıyla o zamanın âdetine göre bu lakâbı satın almıştır. (çev)

Ayrıca şöyle demiştir:

Laîn nerededir? Ondan başkasını istemem
Korkumdan yüzünü bana dönüp devesini sürdü
Bana doğru gelişi ve bana yaklaşması ne kadar da hoştu!
Onunla beraber iken benimki onunkini geçti

Laîn de "Veya benimki onunkini yardı" dedi.

Onlardan biri de *Guneym b. Kays*'dır. O, Ebû Musa el-Eş'arî'nin arkadaşlarındandır. Übülle fethedildiğinde iki dirhem alanlardandır.

Guneym, daha önce Mâzin oğullarından olan bir adamın istemiş olduğu bir kadına talip oldu. Ayrıca Katarî b. Fücâe de o kadını isteyince Mâzinli adam onu nikâhlayıp şöyle dedi:

Ben Leylâ'dan birçok talipliyi savdım
Aynı zamanda Leylâ'dan Guneym b. Ka'b'ı da savdım
Azılar, gümüş bilezik gibi parıldayınca
İbnü'l-Fücâe'yi de kovdum

Züeyb b. Ka'b'ın Çocukları

Âmir b. Züeyb, *Amr b. Züeyb*, *Kâhil b. Züeyb*, *Nümeyr b. Züeyb* ve *Mâzin b. Züeyb*.

Avf b. Ka'b'ın çocuğu ise *Nüheyr b. Avf*'tır.

Mâlik b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Mâzin b. Mâlik, *Gaylân b. Mâlik*, *Gassân b. Mâlik* ve *Eslem*. Bunların annesi Cendele bt. Mihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'dir.

Hirmâz b. Mâlik: Bunun adı Hâris olup, annesi Sa'd b. Zeydümenât'ın kızıdır.

İbnü'l-Kelbî'nin dışındakiler, Hirmâz'ın annesi Kudâ'a kabilesinden Sammâ'dır.

Gaylân'a gelince, Hâris el-A'rec b. Ka'b. b. Sa'd'ın ayağını kıran kişidir. Bu nedenle hasımları onun üzerine yürüyerek onu öldürdüler.

Mâzin b. Amr b. Mâlik b. Temîm'in Çocukları

Hurkûs b. Mâzin, *Huzâ'î b. Mâzin*, *Râlân b. Mâzin*, *Enmâr b. Mâzin*, *Rizâm b. Mâzin*, *Zebîne b. Mâzin*.

Kelbî'nin dışındakiler, Mâzin'in, *Üsâse b. Mâzin* adında bir çocuğunun daha olduğunu söylemişlerdir. Bunların sayıları az idi.

Bazı râvilerin anlattıklarına göre, Râlân b. Mâzin, Mâzin'in annesini yani kendisinin ninesini öldürmüştür. O, Cendele bt. Mihr b. Mâlik b. Nadr'dır. Onun babası da Râlân'ın annesini öldürmüştü. Şair bu olayla ilgili olarak şöyle dedi:

Râlân kadar intikamcı birisini görmedim
Kişi için her ihtimal de akla yakındır

Câbir b. Râlân b. Mâzin oğullarından biri de *Mufaddal b. Âsım b. Abdurrahman b. Şeddâd b. Ebû Muhayyâ b. Câbir b. Zübeyl b. Râlân*'dır. O, İbn Râlân olarak bilinirdi. Bu kişi, Selm b. Kuteybe b. Müslim el-Bâhilî zamanında, Basra şurtasının başında idi. Bazıları da onun Mufaddal b. Urve b. Abdurrahman olduğunu söylemişlerdir. Abbas oğulları devletinin başlangıcında Selm b. Kuteybe Süfyân b. Muâviye el-Mühellebî ile savaşırken, onun şurtasının başında idi. Kendisi Basra'da vefat etmiştir. Kimisi de onun "Fadl" olduğunu söylemiştir. İlk rivayet, Kelbî ile Ebu'l-Yakzân'ın rivayeti olup sahih olanı da budur.

Âsım b. Mufaddal, Huzeyme b. Hâzim döneminde, Basra şurtasının başında bulunuyordu.

Ebu'l-Yakzân'ın anlattığına göre, onlardan biri de *Ubeyd b. Ayzâr*'dır. Bu zat, faziletli, fakîh bir adamdı. Dışarı çıktığı zaman temiz iki beyaz elbise ile çıkar, eve döndüğü zaman ise onları çıkarır, normal elbise giyerek riyadan korunmak üzere evde ibadete koyulurdu.

Hurkûs b. Mâzin'in Çocukları

Kâbiye, *Abdüşems*, *Huşeyş* ve *Zeydümenât*.

Kâbiye oğullarından biri de *Katarî b. Fucâe b. Yezîd, b. Ziyâd b. Hanser b. Kâbiye b. Hurkûs b. Mâzin b. Mâlik b. Amr*'dir. Fücâe'nin adı Mâzin b.

Yezîd'dir. Kendisine Fucâe denilmesinin nedeni, onun uzun süre Yemen'de kaybolduktan sonra, aniden çıkıp ailesine gelmiş olmasıdır. Böylece ailesi ona Fucâe lakabını vermişlerdir. Kendisi Hâricî olup, bu kitabımızda, onun hayatı ve ölümüyle ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Onlardan biri de *Habîb b. Habîb b. Mervân b. Âmir b. Dibârâ b. Huceyye b. Kâbiye*'dir. Resûlullah'ın (sas) yanına geldiğinde ismini sorup onun da (sevimsiz anlamına gelen) "Bağîd" olduğunu söylemesi üzerine Resûlullah (sas), onun adını "Habîb" (sevimli) olarak değiştirmiştir.

Onlardan biri de *Hilâl b. Ahvez b. Erbed b. Muhriz b. Le'y b. Sümeyr b. Dibârâ b. Huceyye b. Kâbiye'dir*. Mesleme b. Abdülmelik kendisini, Mühelleb oğullarını yakalamak üzere Kandâbîl'e yönlendirmişti. O da onları orada öldürmüştü. Onun Horasan'da bazı çocukları vardı.

Kardeşi *Selm b. Ahvez* ise Nasr b. Seyyâr'ın Horasan'daki şurtasının başında idi. O, Merv'de Cehmiyye mezhebinin kurucusu[296] olan Cehm b. Safvân el-Cermî'yi öldüren kişidir. Yahya b. Zeyd b. Ali'yi Cürcân'da öldüren de odur. Müdrik b. Mühelleb'i de o öldürdü. Daha sonra kendisi de Cürcan'da öldürüldü. O sırada, Ebû Müslim tarafından gönderilen Kahtabe, onun üzerine gelerek Cürcan'da bulunan insanların bir kısmını öldürüpdiğerlerini mağlup etmişti.

Hilâl b. Ahvez, "Ebû Beşîr" olarak künyelenirdi. Şam'da vefat ettiğinde, cenaze namazını Hişâm b. Abdülmelik kıldırmıştır. Basra'da onun bir oğlu vardı.

Onlardan biri de *Mâlik b. Reyb b. Havt b. Kurt b. Huseyl b. Rebîa b. Kâbiye b. Hurkûs*'tur. O, Saîd b. Osman b. Affân (ra) ile Horasan'a giderken arkadaşlık yapmıştır. Orada ölmeden önce şöyle demiştir:

Eğer Horasan aklımı başımdan alsa
Horasan'daki kapımdan uzaklaşmış olurum

296 Cehmü'l-Vech, asık suratlı kişi demektir. Cehm b. Safvan'ın kurmuş olduğu bir mezheptir. Bu mezhebe göre, cennet de cehennem de geçici olup ikisi de son bulacaktır. İman bir bilgiden ibaret olup ikrar ve diğer taatlere gerek yoktur. Fiil Allah'a mahsustur. Bu nedenle kişi için gerçek manada bir fiil söz konusu değildir. İnsan, rüzgârın hareketlendirdiği bir bitki gibidir. Dolayısıyla insanın iradesi, seçeneği olmayıp, Allah cansız varlıklarda bazı hareketler halk ettiği gibi insanda da hareket halk ederek onları mecâzi olarak ona nispet ettiğinden insan hareketlerine mecburdur. Bk. el-Harezmî, *el-Mugarrib*, I, 97, ts. (çev)

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Mâlik b. Reyb, bir hırsız idi. O, Saîd b. Osman b. Âs ile beraber Horasan'a gitti. Ölümüne neden olan hastalığı esnasında şunları söyledi:

Ömrüme yemin olsun ki eğer Horasan aklımı başımdan alsa
Horasan'daki kapımdan uzaklaşmış olurum
Ey arkadaşım ve yol eşyalarım, ölüm yaklaştı, haydi, bir ovaya ininiz!
Orada bari birkaç gece kalayım
Yatacak yerimi kılıçların ucuyla kazın
Gözlerimin üzerini de güzel bir örtü ile kapatın!
Allah sizleri mübarek kılsın, geniş araziden
Kabrimi genişletmekten bir şey esirgemeyin!
Benim çürümüş kemiklerim
Taşlar ile bir çukurun dibinde rehinedir

Onlardan biri de *Hufâf b. Hübeyre b. Mâlik b. Abduyağûs b. Sinân b. Kâbiye*'dir. Bu zat, güçlü bir yiğit idi. Abbas oğulları devleti döneminde Horasan'dan çıktı. Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas ile beraberdi ve onunla beraber muhalefet etti. Daha sonra Ebû Câfer Mansûr onu yakalayarak öldürdü. Onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Onlardan biri de *Saîd b. Mes'ûd b. Hakem b. Abdullah b. Mersed b. Katan b. Rebîa b. Kâbiye*'dir. Kavminin eşrafından olup, Adî b. Ertât el-Fezârî onu Ummân'a vali tayin ettiği gibi, Bekr b. Vâil oğullarının zekâtlarını toplama görevini de ona verdi.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Saîd, Ebü'z-Zübeyr olarak künyelenirdi. Haccâc adına Bekr oğullarının zekâtlarını toplama görevini üstlendi. Adî adına da Ummân'ın zekâtını toplamayı üstlendi. Ezd kabilesinden hayırsever bir adama Ezdli bir adamın bir dişi devesi konusuyla ilgili olarak yüz kırbaç vurunca, Ezdli (mağdur) adam Ömer b. Abdülazîz'e gelerek şikâyette bulundu ve ona Ka'b el-Eşkarî'nin şu şiirini okudu:

Eğer sen sorumluluğun altındaki kimseleri korumak istiyorsan
Senin Irak valilerin hep birer kurttur
Kendilerini çağırmış olduğun görevlerde, asla dürüst olmayacaklardır
Onların boynunun vurulmasından başka çare yoktur

Basîretli kişilerin ellerindeki kılıç darbelerinde
Hem ibretler hem de cezalandırmalar vardır
Eğer Kureyş'in yardım ve desteği olmasaydı
Senden bütün ilişkilerin kesilmesiyle karşı karşıya kalırdın

Bunun üzerine Ömer, Adî'ye mektup yazarak, "Saîd'i görevlendirmiş olman, senin için bir beladır; Allah'ın senin aleyhine takdir ettiği bir cezadır. Derhal onu azlederek yerine başkasını gönder, onu da bir bineğe bindirerek bana gönder!" dedi. Adî de onun dediği şekilde Saîd'i kendisine gönderdiğinde Ömer ona vurmak istedi. Ancak oğlu Kumeyr b. Saîd b. Mes'ûd, "Adama vuran benim." deyince, Ömer ona yüz kırbaç vurdu. Saîd, Abdülazîz olarak adlandırılan oğlu Kumeyr'e, "Ey Abdülazîz, seri atın kulaklarını dik tuttuğu gibi kulaklarını dik tut, dilini ısır ve yarın konuşulacak şeyleri hatırına getir!" dedi. Bu konuyla ilgili bilgileri "Ömer b. Abdülazîz Dönemindeki Olaylar" bahsinde serdetmiştik.

Şemerdel b. Şerîk, Hakem oğullarını överken şunları söyledi:

Ey Hakem oğulları; şerefin sarayı sizden ayrı kalamaz
Ey Mes'ûd oğulları, sizden de uzak kalamaz!
Hazır bulunduğunuzda iyilikler de kolayca sizin yanınızda bulunur
Bulunmadığınız zaman, iyiliklerin bulunması da mümkün değildir

Kumeyr b. Saîd'in annesi Mürre el-Kettân'ın kızıdır. *Kumeyr*, "Ebu'l-Hüzeyl" olarak künyelenirdi. Güçlü ve cesur bir kişiliğe sahiptir. Bilâl b. Ebû Bürde'yi bağlayarak Yusuf b. Ömer'e gönderen kişi budur.

Saîd'in kardeşi *Heddâb b. Mes'ûd*'un annesi ise bir ümmü veled idi. Kendisi Mâzin oğullarının ileri gelenlerindendi.

Amr b. Heddâb'ın annesi Ümmü Hâşim bt. Abdullah b. Müslim el-Bâhilî idi. Amr Ebû Üseyyid olarak künyelenirdi. Mansûr b. Ziyâd'ın Fâris valiliğini yaptı.

Hâzim b. Heddâb'ın vefatından sonra Ahvâz'da nesli devam etti.

Onlardan biri de *Mürre b. Amr b. Abdullah b. Sa'lebe b. Mersed b. Katan b. Rebîa b. Kâbiye*'dir. Kendisine Mürre el-Kettân denilen kişi işte budur. Halkının eşrafından olup keten giymesinden dolayı kendisine bu isim izafe

edilmiştir. Katarî döneminde Mühelleb ile beraber bulunmuş, Hâricîler tarafından öldürülmüştür. Başı kendisine getirilince ağlamaya başladı. Ona, "Ey Mü'minlerin Emîri! Cehennem ehlinden biri için mi ağlıyorsun?" denildi. O da "Zaten ağlayacak olanlar, cehennem ehline ağlasın!" dedi. Onun Fâris diyarında bulunan çocuklarına, Hıdâş b. Züheyr b. Mürre oğulları denilirdi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Mürre el-Kettân öldürüldüğünde, Abdülazîz b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd ile beraber bulunuyordu.

Onlardan biri de *Şu'be b. Kıl'im* -bazıları mim harfini şeddeleyerek "Kıl'imm" şeklinde telaffuz etmişlerdir- *b. Hufâf b. Abduyağûs b. Sinân b. Rebîa b. Kâbiye b. Hurkûs*'tur. Ziyâd döneminde kavminin ileri gelenlerinden olup konuşkan bir kişiydi. Haccâc onu bir miktar malla Abdülmelik'e gönderdiğinde, Şam'da vefat etti.

Şu'be'nin Çocukları

Abdullah, *Ömer* ve *Hâlid* olmak üzere Şu'be'nin üç çocuğu vardı.

Ebu'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Ahnef bir gün Mâzin oğullarının atlarına bakarak, "Bunlar intikam için nâdiren ulaşılabilen atlardır." dedi. Şu'be de, "Babandan intikam almada ise bunlara kolayca ulaşılmıştır." dedi. Ahnef, "Cevap yetiştirmeyi bırak, sözü boşuna söylenmemiştir." dedi. Mâzin oğulları, Ahnef'in babası Kays'ı öldürmüşlerdi. Belta da şöyle dedi:

Onlar, mızraklarının uçlarını Kays'a armağan ettiler
O mızraklar, Kays'la beraber Hâris b. Cülâs'ı da öldürdü

Kays ise Tiyâs[297] gününde öldürülmüştü. Abdullah b. Şu'be vefat edeceği sırada, "Benim üzerimde bir borç var. Siz o borcu ödeyemezsiniz; bu borçtan daha da büyük günahlarım var. Eğer o borcu ödemeye imkânım olsaydı ne kadar da iyi olurdu. Allah'ım, eğer bağışlayacaksan, bütün günahlarımı bağışla!" dedi.

Şu'be b. el-Kıl'im'in kardeşi, Ebü'l-Hemmâm ise kaba ve sert mizaçlı bir kişiydi.

---

297 Burası Temîmoğulları diyarında bulunan bir yer adıdır. Burada Sa'd b. Zeydümenât ile Amr b. Temîmoğulları arasında bir savaş meydana gelmişti. Bk. el-Endülüsî, *Mu'cemü Me'stu'cim*, Âlemü'l-Kütub, I, 323, Beyrut 1403. (çev)

Bize Medâinî anlattı, dedi ki: Abdullah b. Âmir b. el-Küreyz, Osman (ra) döneminde Basra'ya vali olarak geldiğinde, minbere çıkarak hutbe vereceği sırada minberin üzerinde sallanarak bayıldı. Ertesi cuma olunca Ziyâd'a, "Bunlardan birine söyle de, konuşsun." dedi. O da Ebu'l-Hemmâm el-Mâzinî'ye, "Kalk, sen konuş." dedi. Mâzinî minbere çıkarak kaba bir şekilde, "Yer ve gökleri yedi ayda yaratan Allah'a hamd olsun." dedi. Kendisine, "Yedi ayda değil, yedi günde yarattı." denildiğinde o, "Allah'ın büyüklüğü ve O'nun işlerine nasıl tâzim gösterirsem o kadar iyidir." diye cevap verdi. Haccâc onu Basra'nın Fırat'ına tayin ettiğinde, halk haraçlarıyla ilgili nasıl bir emir vereceğini anlamak için etrafında toplanınca, "Sizi tasalandıracak değilim; sadece bir ölçek hurma ve Ümmü'l-Hemmâm'a beyaz bir elbise getirirseniz yeterlidir." dedi. Bunun üzerine bir gemi hurma ile on tane kadife elbise vermeyi taahhüt ettiler. O da bunları aldıktan sonra işini bırakarak Basra'ya gitti.

Hâlid b. Şu'be, yakışıklı bir adam olup, Haccâc onun yakışıklığına ve konuşma kabiliyetine hayran kalırdı. Haccâc, aynı zamanda onun kardeşi *Ömer*'i de beğenirdi.

Huzâî b. Mâzin'in Çocukları

Cül, *Hucr*, *Rebîa* ve *Suayr*.

Bunlar biri Abbâd b. Alkame b. Cu'fî b. Ebû Rûmî b. Huzâbe b. Suayr b. Huzâî'dir. Bu zata Abbâd b. Ahdar denilirdi. Ahdar ise onun annesinin kocasının adıdır. Ubeydullah b. Ziyâd, onu Bilâl b. Mirdâs'ın üzerine gönderdiğinde o, Mirdâs ve arkadaşlarını Fâris diyarında öldürdü. Ancak kendisi de dönüş esnasında karşısına çıkan bir grup Hâricî tarafından öldürüldü. Onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik. Şair konuyla ilgili şunları söyledi:

İbn Şümeyr'in öldürülmesi haince olmuştu
Irak kurtlarının İbn Ahdar'ı yedikleri gibi

Bazılarına göre o, Basra halkından birileri tarafından öldürülmüş, bazılarına göre de Hâricîler tarafından öldürülmüştür.

Abbâd b. Abbâd ise kavminin eşrafındandı. Laîn onun hakkında şunları söylemiştir:

Ey Abbâd, seni ziyaret ettiğimizde
Eski gecelerin kederleri, karşında yükselip ne kadar da uzun sürüverdi!

Başka biri de onun hakkında şunları söylemiştir:

Yeni yetmelere bir şey sormanın bir faydası yok
Ancak Abbâd b. Abbâd'a sordukların müstesnadır

Abbâd'ın kardeşi Ma'bed b. Alkame, şair tabiatlıydı. Kavminden olan birileriyle birlikte kardeşinin katilini öldürdü. Mâlik b. Reyb Mekke'de Serak denilen yerde mahpus iken onu oradan kurtarmıştı. Ma'bed'in bir tekesi bulunup başını önüne eğerek onu süserdi. Bununla ilgili olarak Hârise b. Bedr şöyle dedi:

Ödünç olarak sizden alınıp kendisiyle aşım yapılması için
Teke sizin yanınızda koruma altına alınmış oldu

Ma'bed de şöyle dedi:

Sen Hârise b. Bedr'in namaz kıldığı halde
Eşekten daha nankör olduğunu görmez misin?
Mal, peşinde koşanı bildiği gibi
Fahişeler ve içkiciler de seni iyi tanırlar

Onlardan biri de *Hâcib b. Zübyân*'dır. Kendisine "Hâcibü'l-Fîl" denirdi. O da Horasan'ın yiğitlerinden olup şair bir kişiliğe sahipti. İriyarı bir yapıya sahip olduğundan file benzetilmiştir. Lühâbe veya Lehâbe hakkında, onun Fukaym oğullarından alınarak Anber oğullarından olan Ka'b oğullarına teslim edildiğinde birkaç beyit içinde şunları söylemiştir:

Ey Hanzal, Ka'b oğulları arasında ben rehberinizin
Yardım edecek ne bir el ne de bir ayak gördüm
Onlar babanızın mirasından sizi mahrum bırakınca
Ne bir ata ne de bir deveye vâris olabildiniz!

Kâbiye oğullarının Esed oğulları boyundan olan *Nâşire oğulları* hakkında da denildiğine göre şair şöyle söylemiştir:

Siz ey Hurkûs oğlu Kâbiye'nin çocukları
Hepinizin kafası, toprağı eşeleyen kekliğin kafası gibidir

Onlardan biri de *Muhârik b. Şihâb b. Kays*'dır. Cahiliye döneminin bir şairi ve yiğidiydi. Bir rivayete göre Yerbû oğulları, diğer bir rivayete göre ise Bekr b. Vâil oğullarından bir topluluk, İbnü'l-Müka'bir ed-Dabbî'nin develerine yönelik bir saldırı düzenlediklerinde, Muhârik'ten yardım istedi. O da "Allah'a yemin ederim ki sen benim komşum değilsin, git kendin develerini ara." dedi. Adam da ayrılıp gidince Muhârik ağlamaya başladı. Kızı, "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. O da "Arap şairlerinden biri yanıma gelerek benden yardım istediği halde, ben kendisini reddettim; onun beni hicvetmesinden korkuyorum." dedi. Kızı, "O zaman kendisine yardım et!" dedi. Bunun üzerine, Rizâm b. Mâzin oğullarını bu durum için yardıma çağırdı. Onlar da ona olumlu cevap verdiler. Muhârik böylece onun develerine ulaşıp, onları kurtararak kendisine teslim etti. Rizâm ailesi kendisine yardım ettikleri sırada Muhârik onlar hakkında şöyle dedi:

Heycâ oğullarından olan Rizâm b. Mâzin ailesi, ne iyi insanlardır!
Hani bir korkuya kapılmışken, onlarla gücümü takviye etmiştim

O, bazı beyitlerde şunu da söylemiştir:

Bebek, annesinin kaçınmadığını ve kızmadığını gördüğünde
Annesindeki son kalan azıcık sütünü de emer

Muhriz b. Müka'bir ise şunları söyledi:

Keşke sizin gayretiniz, Mâzin oğullarından bir grubun gayreti gibi olsaydı
Sizlerle değerli insanlar, hiç eşit olabilir mi?
Onların, etlerinin sıkılığı açıkça görülen kolları vardır
Bazı adamlar ise savaşlarda çerçöp haline gelirler
Her ne kadar görüşme hasreti zayıflatmış olsa da
Yüz hatları, üzerinde altınlar varmış gibi parlaktır

İbnü'l-Müka'bir şunları da söyledi:

Allah'ın lütfu, muhafızının çabası ve Şihâb'ın iki oğlu olmasaydı
Dalga o gemiden hiçbir eser bırakmayacaktı

Huzâî b. Mâzin oğullarından biri de *Mâzin b. Cahş b. Aysân*'dır. Süleym oğulları üzerine baskın düzenleyip, Ri'l oğullarıyla karşılaştıklarında, Defîne gününde Amr b. Temîm oğullarına komutanlık yapmıştır. Bunun üzerine Hâcib b. Zübyân bazı beyitlerinde şöyle dedi:

Mâzin oğulları benim kavmimdir
Kim kavmimin savaşlarıyla öğünürse, yalan söylemiş olmaz

Enmâr b. Mâzin'in Çocukları

Vehb b. Enmâr.

Vehb'in Çocukları

Vehb'in *Urfuta* ve *Ezebe* adında iki çocuğu olmuştur.

Urfuta'nın Çocukları

Seyyâr b. Urfuta, *Muâviye b. Urfuta* ve *Murayt b. Urfuta*.

Onlardan biri de *Ebû Afrâ* olup adı Umeyr b. Sinân b. Amr b. Hâris b. Seyyâr b. Urfuta b. Vehb b. Enmâr'dır. Şair bir kişi olup İbnü'z-Zübeyr döneminde Kubâ'ın Abdullah b. Âmir b. Küreyz'i Sicistan'a atadığında kendisi de orada onunla beraber idi. Orada Rutbîl ile savaşırken, Ebû Afrâ Rutbîl'i öldürmeyi üstlenerek şöyle dedi:

Eğer ben Rutbîl'i öldürmeseydim
Sizin onların ellerindeki esirleriniz, başaklar üzerindeki kımıllar gibi ölürlerdi
Atlı ve yayaların birbirlerine karşı güven içinde oldukları bir sırada
Ona, keçi ayağına benzeyen bir kılıçla yaklaştım
Ta ki kahramanlıklar ve iyi davranışlar bir sayıldığında
Onun (kılıcımın) şerefini tam olarak ebediyyen geride bırakmış olayım

Dedi ki: Şair, "keçi ayağı" tabiriyle kılıcını kastetmiştir. Kılıcındaki eğrilik nedeniyle onu keçi ayağına benzetmiştir. Kullandığı o silahın taşlardan yapılmış kılıca benzeyen bir alet olduğu da söylenmektedir. Kimileri onun bir at ayağı olduğunu söylemişse de bu asılsızdır.

İbnü'l-Kelbî, Ebû Afrâ'nın Sicistan'da Abdullah b. Âmir ile değil, İbn Semüre ile beraber bulunduğunu söylemişse de birinci görüş daha sağlamdır.

Zeydümenât b. Hurkûs b. Mâzin'in oğullarından biri de *Ukbe b. Harb b. Abdullah b. Mersed b. Übey b. Zeydümenât b. Hurkûs*'tur. O, Abbas oğulları devleti döneminde Horasan'ın ferasetli/ileri görüşlü eşrafından ve komutanlarından idi.

Riâb b. Şeddâd b. Abdullah b. Mersed b. Übey b. Zeydümenât b. Hurkûs da Horasan'ın ferasetli/ileri görüşlü eşrafından biri idi. Nihavend'de etrafı düşman tarafından kuşatıldığında, silah kuşanmış olduğu halde şehrin surundan aşağıya inerek kuşatmadan kurtulmuştur.

Onlardan biri de *Sevvâr b. Eş'as* olup Sicistan'da valilik yaparken fitne günlerinde oranın hâkimiyetini sağlamıştır. Bu ise İbnü'l-Kelbî'nin görüşüdür.

Ebu'l-Yakzân, "Sevvâr halk arasında en cesur kişi olup fitne günlerinde Sicistan'ın hâkimiyetini sağlamıştır." dedi ve şunları dile getirdi:

Savaş kızıştığında Sevvâr'ı çağırırlar
Sevvâr ise zor günlerin adamıdır

Onu Sicistan'da Bahîr b. Selheb el-İclî öldürdü. Onun lâkabı ise Buhayyir idi. O, şunları dile getiriyordu:

Ey çileli Mâzin ve Yerbû kabileleri
İşte bugün, genel bir şer günüdür

Ali b. Muhammed Ebu'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Hâlid b. Abdullah el-Kasrî, Asfah b. Abdullah el-Kelbî'yi Sicistan'a vali olarak atadığında, oraya gelir gelmez gazaya çıkmak istedi. Ba'âr ise böyle yapmamasını tavsiye ederek, "Zaman gazaya çıkma zamanı değildir; bekle zamanı gelince çıkarsın!" deyince Asfah onu, "Sen bunamışsın!" diye tersledi. Daha sonra harekete geçip Şi'bü'l-Asfah şeklinde kendi adıyla anılan patikaya girerek Cebelü'l-Asfah'a kadar ilerledi. Ancak kendisi ve beraberindekiler burada yakalanarak öldürüldüler. Sevvâr b. Eş'as burada esir alındığında şunları söyledi:

Ey iyi niyetli Asfah, senin canın ve yüce cömertliğin ortadan kalktıktan sonra
Yarın yardım isteyenler geldiğinde onlara kim yardımcı olacak?
Zorda kalmış, bağları çözülmez bir durumda
Kazıkların kendisine şarkı söylediği bir esir inlerken
Esaret zincirinin çözülmesinde ona kim yardım edecek?
Silahın kendisine isabet etmesiyle cildi bozulan
Korku gününde savunmacılar arasında savaşa ciddiyetle atılan adam!
Şi'b'de, askerlerin sana seslendikleri günde
Ölüm, keşke aramızda taksim edilmiş olsaydı!

Sevvâr daha sonra bu esaretten kurtuldu. Velîd b. Yezîd öldürülüp fitne meydana geldiğinde, Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz, Yezîd b. Velîd en-Nâkıs'ın Irak'taki valisi Harb b. Katan el-Hilâlî'yi Sicistan'a tayin etti. Ancak o, orada iki ay kaldıktan sonra fitne endişesiyle ayrıldı. Daha sonra Sevvâr b. Eş'ar'ı oraya vali olarak atayınca, Bekr (oğullarıyla), Temîm oğulları birbirleriyle savaşa tutuştu. Kimisine göre, o sırada Sevvâr oranın valisi değildi. Bu nedenle halk, Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz'e haber göndererek kendi katından onlara bir vali göndermesini istediler. Abdullah da onlara Saîd b. Amr el-A'ver'i vali olarak gönderdi. Onun esas adı; Saîd b. Amr b. Yahya b. Saîd b. Âs el-Ümevî'dir. Temîm oğulları ondan memnun olurken Bekr oğulları onu kabul etmediler. Asfah'ın süvari birliğinde Bekr b. Vâil oğullarından Bahîl el-Asfah adında bir Hâricî isyan edince, Kureyş'ten bir adam onu öldürerek başını A'ver'e getirdi. A'ver'in emri üzerine o adam öldürüldü. Temîm oğullarından da bir adamın boynu vurulunca Temîm oğullarıyla Bekr oğulları bir araya gelip"Sen aramızdan çık!" diyerek onun harcama bedelini kendi aralarında toplayarak kendisine verdiler. O da onların arasından ayrıldı. Bunun üzerine Buhayyir denilen Bahîr b. Selheb el-İclî, Sicistan ve Kirmân'la ilgili Abdullah b. Ömer adına bir vaat uydurdu. Böylece başlarında Sevvâr b. Eş'ar'ın bulunduğu Temîm oğulları ile Bahîr b. Selheb'in bulunduğu Bekr oğulları arasında bir kavga meydana geldi, birbirleriyle vuruştular. Daha sonra Temîm oğulları, İbnü'l-Eş'ar'dan ayrılınca kuşatma altına alındı.

Denilir ki: Kelb kabilesinden bir adam Şamlı dört yüz kişiyle Sind'den Sicistan'a geldi. Sevvâr'a haber göndererek, "Bana izin ver; seninle beraber olayım." dedi. O da izin verdi. Bahîr b. Selheb, Kelb kabilesini ikna etmeye çalıştı. Bunun için de Kelb kabilesinden bir adama para verdi. Böylece Bahîr geceleyin kamuflaj yaparak bu kabileye geldi. Bir cuma gecesi, Dâru'l-İmâre'ye gelip Sevvâr'ın kapısını çalarak onu öldürdüler. Böylece halk barışarak güvene kavuştu. Bunun üzerine Bekr kabilesiyle beraber olan Ebû Cilde şunları söyledi:

Ey Huley, yazıklar olsun sana, benim zırhımı getir!
Savaşımız, Temîm savaşıyla birleşti
Asrımızdan önceki eski zamanlardan kalma günahları
Kardeşlerimiz, üzerimize serptiler
Ölümler saçan çarpışmadan kaçan kişi
Savaş azı dişlerini gösterdiğinde kaçan iyi bir kişi değildir
Onlar bizden barış istediler ama
"Sizin istediğiniz yıldızların katındadır" demenin zamanı geldi

İbnü'l-Eş'ar 94 yaşındaydı.

Onlardan biri de *Şu'be b. Osman b. Küreym b. Amr b. Kahreme b. Hayseme b. Vakkâs b. Bâdiye b. Zeydümenât b. Hurkûs*'tur. Bu zat Abdullah'ın, Mervân b. Muhammed el-Ca'dî'yi yakalamak üzere görevlendirdiği kişidir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Hurkûs oğullarından biri de *Hayseme b. Meşca'a*'dır. O, "Ebû Matar" olarak künyelenirdi. Bu kişi, Ömer b. Hattâb'a getirilip de üzerine kırbacını kaldırdığında, elinden kaçan kişidir. Ona, "Niçin kaçtın?" diye sorulduğunda, "Beni dövebilen ama kendisini dövemediğim kimseden nasıl kaçmayayım?" dedi.

Huzâî b. Mâzin oğullarından biri de *Züheyrb. Urve*'dir. Lakabı Sekb idi. Cahiliye döneminin kıdemli cahillerinden biriydi. Şöyle dedi:

Allah değerli kimselerden başkasına su vermezken
Hanbel oğullarına su vermiştir
Hem de ıslatan, gürültülü, bol sulu
Şiddetli ve karışık sesli bulutun suyu ile suladı
Onun ıslaklığını güney rüzgârıyla alır

Kuzey rüzgârının yıkıcı gürültüsüyle yağmuru boşaltır
Yağmur bulutlarının hemen altındaki beyaz bulut
Ayaklara kadar uzanan bacak damarı gibidir

Ebu'l-Yakzân'ın dışındakiler, son beytin Züheyr'e ait olamadığını söylemişlerdir.

Suayr b. Huzâî'nin evladından olan *Hureys b. Seleme* onun hakkında şunları söylemiştir:

Ben, Muhaffid'ın oğluyum, Sekb ise dayımdır
Ben Eşek ayağı oğullarından değilim

Huzâî'nin evladından biri de *Hureys b. Muhaffid* olup şunu dile getirmiştir:

Sen kavmimin bir felâket karşısında çağırıldığında
Dargın olsalar dahi, geldiklerini görmedin mi?

Sekb'in evladından biri de *Nadr b. Şümeyl b. Hareşe b. Yezîd b. Külsûm b. Abde b. Züheyr es-Sekb*'dir. O, Kur'ân ve hadis bilgisine sahip bir kişiydi. Amr b. A'lâ'nın kölelerindendi.

Dedi ki: *Ammâr b. Uryân* ile oğulları olan *A'lâ* ve *Muâviye* de, Huzâî oğullarındandır.

Muâviye asilzâde bir kişi olup Haccâc döneminde birkaç vilayetin valiliğini yapmıştır. Ancak Haccâc'ın adamı olan Yezîd b. Müslim onu işkenceyle öldürmüştür. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

A'lâ'nın ise *Ebû Amr* ve *Ebû Süfyân* adlarında iki oğlu vardı.

Bunlardan Ebû Amr Arapçada âlim bir kişi olup Abdullah b. Kesîr el-Mekkî'nin yanında Kur'ân okumuştur. Mücâhid'in yanında da bir hatim yapmıştır. Ebû Amr ise Zebbân b. A'lâ olarak adlandırılırdı. Ferezdak onun hakkında şöyle söylemiştir:

Ben sürekli kapılar açıp, kapılar kapattım
Sonunda Amr b. A'lâ'nın yanına geldim[298]

298 Bu beyit onun matbu Dîvân'ında bulunmamaktadır.

Ebû Amr şöyle derdi: "Kur'ân'dan öyle çok şeyler öğrendim ki, bunlar yazılacak olup A'meş'e yüklenecek olsaydı o, onları kaldıramayacaktı." O, İmam Abdülvehhâb b. İbrâhim'e gitmek üzere Şam yolunda iken vefat etmiştir. Vefatından sonra Basra'da onun nesli devam etmiştir.

Ebû Süfyân b. A'lâ ise şerefli bir kişiliğe sahip olup, "Hayattayken kardeşine saygı göstermeyen, ölümünden sonra ona saygı gösteremez." derdi. Bazı kardeşlerinin vefatından sonra onların çoluk çocuklarına bakardı. Aynı zamanda İbnü'l-Mukaffa'ın yakın dostuydu.

Şair onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Örtüsüne bürünmüş gece karanlığının korkusunu
Evinde bulunan Ebû Süfyân'a şikâyet ediyorum
Ey ilgi gösterilen gençlerin en hayırlısı, şikâyetimi sana yapıyorum!

Vefatından sonra Basra'da neslini devam ettirenler vardır. A'lâ'nın onların mevlalarından olduğunu söylerler.

Dedi ki: Züheyr'in *Kasâme* ve *Ukbe* adlarındaki iki oğlu da Rizâm b. Mâzin oğullarındandır.

Kasâme b. Züheyr, Basra fakîhlerindendir. Ummân'da Kâsım b. Sa'd es-Sa'dî ile beraber öldürülmüştür. Vefatından sonra Basra'da nesli devam etmiştir.

Kardeşi Ukbe b. Züheyr ise Temîm kabilesinin yiğitlerinden olup, "Ebû Avn" olarak künyelenirdi. Şair onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Ebu'l-Muhtâr'ı arkalarında bırakan bir topluluğu
Allah kahretsin ve onlara lânet etsin!
Mâzinli bir gence Hafîza gününde
Geri kalarak dönmesi asla yaraşmaz

Onlardan biri de *Hilâl b. Eş'ar*'dır. Oburca yemek yerdi. O kadar ki, onun bir deve yavrusunun etinden sırtına alabileceği hâriç, kalanının hepsini yiyebildiği iddia edilmiştir.

Dedi ki: Zeyyine b. Mâzin'in oğullarından biri de *Âsım b. Cüveyriye* olup "Ebu Yesâr" olarak künyelenirdi. O, Cahiliye döneminde kavminin ileri gelenlerinden idi.

Şair onunla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Şu'be'nin oğlu, alkollü bir şeyle beraber olmadı
Ebû Yesâr'ın topluluğunun da aç kaldığını hiç görmedi
Sen de sofranda hareketlisin
İzarını salıvermiş, lokmalarını büyütmüşsün!

Buradaki İbn Şu'be'den maksat, Abdullah b. Şu'be b. Kıl'am el-Mâzinî'dir.

Dedi ki: Hurkûs oğullarından biri de *Şersefe b. Halîf* idi. O da ileri görüşlü eşraftan idi. Yeşkür oğullarından İsâf adındaki birini öldürmesine karşılık, Yeşkür oğulları da onu öldürdüğünde içlerinden biri şöyle demişti:

Ateş yakan efendiniz Şersefe b. Halîf
Hiç İsâf'tan üstün olabilir mi?

Hâris b. Muâviye b. Şersefe de Temîm oğullarının ileri gelenlerinden idi. Selm b. Ziyâd Horasan'a vali olarak geldiğinde öncü kolunun başında bulunuyordu. Basra'da vefat etmiştir.

Abdülkerîm b. Abdullah b. Hâris b. Muâviye b. Şersefe, mü'minlerin emîri Ebû Câfer'in Deylem'e gazâya çıktığı günlerde, Temîm oğullarının reisi olarak bulunuyordu. Vefatından sonra nesli Basra'da devam etmiştir.

Dedi ki: Huşeyş b. Hurkûs'un oğullarından biri de *Kesîr b. Şinzîr*'dir. Hurkûs'un asıl adının Muâviye olduğu söylenmektedir. O, Hasan b. Ebu'l-Hasan el-Basrî'den rivayetler yapmıştır.

Dedi ki: Hurkûs oğullarından biri de Gatarrak'tır. Onun asıl adı *Husayn b. Küdeyr*'dir. Diğer biri de *Nüveyre b. Vaddâh b. Küdeyr*'dir.

Gatarrak'a gelince, Hakem b. Eyyûb es-Sekafî, onu Haccâc'ın valisi olan Sefevân'ın yerine atadı.

Bir gün Hakem, bineğine binip onun yanına gelerek beraberinde getirdiği kumanyasının getirilmesini emretti. Gatarrak da orada hazır bulunduğundan o da kendisiyle yemek yedi. Bu arada Hakem'e pişirilmiş bir turaç kuşu getirildi. Hakem'de de biraz cimrilik vardı. Gatarrak o kuşun bir budunu ayırarak Vâkıd adındaki bir kölesiyle yedi. Hakem bunun üzerine kendisini azlederek yerine Nüveyre'yi atayınca, Nüveyre şöyle dedi:

Arzu edersen senin için Irak'ta bir av vardır
O seni, Hakem'in kuşuna muhtaç bırakmaz
Ete karşı bitmez iştahınla et yemek sana bir fayda sağlayacaksa
Onu azı dişlerinle yemeye devam edersin
İyi yiyeceklerle dolu tulumlarda ise
Hastaları iyileştiren bir şifa vardır

Hakem onu da azlederek yerine Mulahhik ed-Dabbî'yi atadı. Bunun üzerine Nüveyre şunları söyledi:

Ebû Yusuf! Benim itaatimi ve nasihatkârlığımı bilseydin
Beni, Muhallik'e satmazdın
Uyuz hırsız da temize çıkarılarak başıma yönetici olmazdı
Gatarrak'ın günahlarından da sorumlu olmazdım
Harap yerde aç olarak gecelemiş şahin kuşu da
Kanatları gevşemiş, bitkin hale gelmezdi

Nüveyre'nin vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

Hurkûs oğullarından biri de Mâzin oğullarının ileri gelenlerinden olan *Sa'd b. Karhâ*'dır. Ahnef Temîm oğullarının başından ayrıldığında, onun yerine geçerdi. Ona aynı zamanda Ridf de denirdi. Vefatından sonra nesli devam etmiştir.

Abşems b. Hurkûs'un oğullarından biri de *Sâlih b. Küdeyr* olup kendi kavminin reisi idi. Haccâc onu beytülmale görevlendirip ona "güvenliğin kilidi" derdi. Vefatından sonra nesli devam etmiştir.

Mâzin oğullarından biri de *Evfâ b. Matar*'dır. O da Süleyk[299] ve Münteşir gibi, koştuğunda kimse ona ulaşamazdı.

Evfâ bir arkadaşıyla birlikte çıkarak Esed oğullarından olan düşmanlarına yetiştiler. Bunlardan her biri kendi akranı ile meşgul oldu. Bu arada Evfâ'nın yaralanarak öldüğü sanılmıştı. Daha sonra yavaş yavaş ilerleyerek geldiğinde, öldü zannedilerek üzerine ağıt yakılırken o şöyle diyordu:

299 Bu zat, Süleyk b. Seleke olarak bilinirdi. Kendisi, Evfa b. Matar el-Mâzinî ve el-Münteşir b. Vehb el-Bâhilî; koştuklarında kendilerine yetişilemeyen kimselerdi. Bk. el-Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf,* Dâru'l-Fikr, XII, 349, Beyrut 1996.

Dostum Câbir'e bildirin ki
Dostun ölmemiştir
Bir serseri ok bağırsaklarına saplanmış
Fakat ölümü ertelenerek çabuklaştırılmamıştır
Ben Mâzin'e geldiğimde
Ne başını ayıkla, ne de onu yıka!
Keşke sen Mâzin'den olmasaydın
Keşke sen makbul olmayan bir batından olsaydın

Hirmâz b. Mâlik b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Bekr b. Hirmâz, *Nükre b. Hirmâz*, *Hadhad b. Hirmâz*, *Abdullah b. Hirmâz*, *Cüşem b. Hirmâz*, *Muhammed b. Hirmâz*.

Abdullah b. Hirmâz'ın *Hübel*, *Ehdam* ve *Cenb* adında çocukları vardı.

Cenb'in *Gadbân* adında bir çocuğu vardı.

Gadbân'ın da *Muhâşin* adında bir çocuğu vardı.

Hadhad b. Hirmâz'ın *Hurka* adında bir çocuğu vardı.

Hurka'nın da *Mâlik b. Hurka* ve *Hilâl b. Hurka* adında çocukları vardı.

Bekr b. Hirmâz'ın ise *Züeyb b. Bekr* ve *Umeyr b. Bekr* adında çocukları vardı.

Umeyr b. Bekr'in *Esved b. Umeyr* adında bir çocuğu vardı.

Esved b. Umeyr'in ise *Sudey b. Esved* adında bir çocuğu vardı.

Hirmâz oğullarından biri de *Abdullah b. A'ver el-Kezzâb*'dır. Kendisi şair bir kişi olup şunları dile getirmiştir:

Ben ne bir yalancı, ne de bir günahkârım
Ne bir âciz, ne de bir yoksulum
Ben ne bozuk kişilerin arkadaşlığını sever
Ne de bozuk şeyleri yerim
Bütün bunları görmem ve bilmem
Benim güçlü ordum, büyük ordunun saldırı korkusundan şikâyetçi olmaz

O, Münzir b. Cârûd'a şunları söylemişti:

Ey İbnü'l-Muallâ, büyük alametlerden biri yaşlılık yaklaştı
Sen de beşer içinde onunla ilgili bir uyarıcısın
Eğer durumum başka bir şeyle değiştirilmezse, helâk olurum
İhtiyaç ve fakirliğimi sana şikâyet ediyorum

Ayrıca şöyle demişti:

Ey Hakem b. Münzir b. Cârûd
Şerefin tavanı, senin üzerinde yaygınlaştırılmıştır
Sen değerli, cömert ve övgüye lâyıksın
Öd ağacı, kendi kökü üzerine yeşerir

Hirmâz oğulları hakkında şunları söylemişti:

Hirmâz oğulları öyle bir kavimdir ki
Kardeşlerine karşı zulmü de var iyiliği de vardır
Onları perişan edecek bir şair gönder
Benim onlar hakkında bildiklerimi o da bilir

Câbir b. Cahder, badiyede Hirmâz oğullarının lideri idi. Onun orada çok sayıda adamları vardı. Onlardan biri de *Sebre b. Yezîd*'dir. Onların şairlerinden biri şunları söylemiştir:

Bazı kar dağlarının etekleri, sıkışık durumdaki bir kimse için
Sebre b. Yezîd'den daha da yumuşaktır

Gaylân b. Mâlik b. Amr b. Temîm'in *Amr b. Gaylân* adında bir oğlu vardı.

Amr'ın da *Avf b. Amr* adında bir oğlu vardı.

Avf'ın da *Bürme b. Avf* adında bir oğlu vardı.

Bürme'nin de *Câbir b. Bürme* ve *Guneym b. Bürme* adında iki çocuğu vardı.

İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Mâlik b. Amr b. Temîm'in oğullarından bazıları, Şu'be b. Şemmâs'ın iki oğlu olan *Firâs* ve Vahşî'dir. Ziyâd ve oğlu Ubeydullah b. Ziyâd adına Sicistan'da valilik yaptılar.

Kelbî ve Ebu'l-Yakzân'ın dışındakiler dediler ki: Gassân b. Amr b. Mâlik b. Temîm'in oğullarından biri de âbid *Safvân b. Muhriz b. Ziyâd*'dır. Ancak bunların tamamı vefat ettiler ve onlardan hayatta kalan olmamıştır. Safvân b. Muhriz, İbn Ziyâd döneminde Basra'da vefat ederek nesli devam etmemiştir. Safvân Mâzinîler arasında kaldığından el-Mâzinî olarak da bilinirdi.

Bize İbrâhim b. Ahmed ed-Devrakî anlattı. Safvân'a dayandırdığı isnadında, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben şair bir kişiliğe sahip idim. Daha sonra Kur'ân'a yönelerek onu öğrendim." Deki ki: Safvân'ın içinde namaz kılarak ağladığı bir dehlizi vardı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı; bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı; o Hammâd b. Zeyd'den, o Hişâm'dan, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Safvân b. Muhriz dedi ki: "Ailemin yanına geldiğimde bana ekmek getirirler, onu yer üzerine de su içerdim. Bu, dünyalık olarak benim için yeterli idi."

Dediler ki: Safvân b. Muhriz'in üstü ağaç dallarıyla örtülü eğik bir kulübesi vardı. Kendisine, "Bu kulübeyi bir şeylerle desteklesen iyi olur." denilince, "Yarın öleceğime göre onu ne diye destekleyeyim?" dedi.

Dediler ki: İbn Ziyâd, Safvân'ın bir kardeşini yakalayarak hapsetti. Safvân kardeşini serbest bırakması için halkın ileri gelenlerini İbn Ziyâd'a göndermesine rağmen yine de bırakmayınca, "Ben onun hapisten kurtuluşunu isteyeceğim, o da buna engel olamayacaktır." diyerek abdest alıp namaz kıldıktan sonra dua etti. Geceleyin İbn Ziyâd kendisini korkutan bir rüya gördü. Bunun üzerine şurta müdürünü çağırarak Safvân'ın kardeşinin demir bukağılarını çözmesini ve onu serbest bırakmasını emretti. O da derhal kendisini serbest bıraktı.

Dediler ki: Safvân, "Zalimler nereye döneceklerini (başlarına nelerin geleceğini) yakında görecekler."[300] mealindeki âyeti okuduğunda, hıçkıra hıçkıra o kadar ağlardı ki (o etkiden) ölecek gibi olurdu.

300 Şuarâ, 26/227.

Dediler ki: O, sabahladığı zaman, herhalde akşama kadar kalmayacağım, diyerek ibadetinde gayret gösterirdi; akşamladığında da, "Herhalde sabahlayamayacağım." diyerek ibadetini artırmaya gayret ederdi. O, "Eğer hükümdar sizden birinizi dövmek veya hapsetmekle tehdit ederse, o gece uyuyamaz. Allah'ın kendisine isyan edenlere yaptığı tehdit karşısında nasıl uyuyabilir?" der ve baygınlık geçirirdi.

Safvân, Bişr b. Mervân zamanında vefat etti.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Gaylân b. Mâlik'in çocuklarından biri de *Âsım b. Dülef* olup, Ebu'l-Cirbâ olarak künyelenirdi. Mecze'e b. Sevr ile beraber Tüster fethinde bulundu. Cemel olayında Âişe (ra) ile beraber bulunmuş ve o sırada öldürülmüştü. Vefat etmeden şunları söylemiştir:

Ben Ebu'l-Cirbâ'ım, adım da Âsım'dır
Bugün bazıları öldürülecek, yarın da matemler olacaktır

Hüceym b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Amr b. Hüceym, *Sa'd b. Hüceym*, *Âmir b. Hüceym*, *Rebîa b. Hüceym* ve *Enmâr b. Hüceym*.

Amr b. Hüceym'in Çocukları

Hâris b. Amr ve *Muâviye b. Amr*. Bu kişi Hibâl olarak da adlandırılırdı. *Büleyl b. Amr*, Kutel olarak bilinirdi. O, şöyle demiştir:

Soylu bir kişinin uzaktan çağrısı üzerine ben kendisine yardım ettim
Akrabadan olan birisini suyu ile suladım

Bundan dolayı kendisine, "Büleyl" denilmiştir. Ebû Ubeyde, onun adının "Bilâl" olduğunu söylemiştir.

Onlardan biri de *Gassân b. Amr b. Hüceym*'dir. Cerîr onunla ilgili şunları söyledi:

Hüceym oğulları mel'un bir kabiledir
Kısa sakallı ve benzer renklidirler
Bir yiyecek veya içeceğin Ummân'da dahi olduğunu duysalar
Hepsi de o anda Ummân'a dalarlar

Erkek ve kız çocukları sağ ayaklarına dayanarak
Yabancılar gibi birbirleriyle kucaklaşırlar

Hâris b. Amr'ın Çocukları

Müleyh b. Hâris ve *Cüşem b. Hâris*. Bu kişi, Bedl olarak bilinirdi. Hâris'in diğer bir oğlu *Cezîme b. Hâris*'tir.

Hâris'in evladından biri de şair *Hemella b. A'fer*'dir. Zübeyr b. Avvâm, ondan kız isteyince ona şöyle cevap vermişti:

Ben alış-verişte müsamahakârım, akdi bitirse bile
Sağ elim Zeyneb, [Hz. Peygamber'in (sas)] havarisi olan Zübeyr'in oldu

Sa'd b. Hüceym'in Çocukları

Sa'lebe b. Sa'd, *Hâris b. Sa'd*, *Ar'ara b. Sa'd* ve *Merrâr b. Sa'd*.

Sa'lebe'nin Çocukları

*Abde b. Sa'leb*e, *Huyey b. Sa'lebe*, *Bişr b. Sa'lebe* ve *Âmir b. Sa'lebe*.

Sa'lebe'nin evladından biri de *Hakem b. Nehîk*'tir. Haccâc b. Yusuf döneminde Kirmân valiliği yapmıştır.

Amr b. Seleme b. Hakem b. Nehîk, İbrâhim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan ile beraber iken, Ukbe b. Selm tarafından öldürülmüştü. Onun Nehîke adında bir kızı vardı. Bazılarına göre bu kızının adı Behkene idi.

Rebîa b. Hüceym'in Çocukları

Evs b. Rebîa, *İveda b. Rebîa* ve *Câfer b. Rebîa*.

Rebîa'nın evladından biri de *Evs b. Galfâ*'dır. Galfâ ise Reb'î b. Evs b. Rebîa b. Hüceym olup Cahiliye dönemi şairlerindendir. Yezîd b. Sa'ık'a karşılık verdiğinde şunları dile getirdi:

Benden, katındaki Temîm kabilesine
Yemeyi çok sevdiklerine dair delili bildir!

O da şöyle karşılık vermişti:

Hasmına olan aşkını gittikçe artıran âşık gibi
Sen de Benî Temîm'i gittikçe hicvetmektesin
Onlar sana iyilikte bulunurken, sen onlara hiçbir karşılıkta bulunmadın
Soylu, değerli bir kişinin karşılık vermesi gibi

Amr oğulları kendisini Dalfa'da[301] esir aldıklarında, Temîmli şair şöyle demişti:

Ben soygunculuğu, soygunculara bıraktım
Kendimi de İbn Sa'ık'a zorladım
Kolumu, kendisine bir kemer yaptım
Bazı yiğitler ise kucaklaşmazlar

Başka bir rivayete göre onlar, Zür'a b. Sa'ık'ı esir almışlardı.

Enmâr b. Hüceym b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Amr b. Enmâr.

Onlardan biri de *Cüreyye*'dir. O da Ka'b b. Evs b. Abdullah b. Hadîde b. Amr b. Enmâr'dır. Kendisi, Hüceym oğullarının reisi idi. Cahiliye döneminin ileri görüşlü eşrafındandı.

Âmir b. Hüceym'in Çocukları

Ruday b. Âmir, *Habîb b. Âmir*. Habib b. Amr, Gays olarak bilinirdi.

İbnü'l-Kelbî'nin rivayetine göre, Hüceym oğullarından biri de *Kays b. Behîm*'dir. O, Benî Kilâb'ın Benî Amr b. Temîm'e karşı düzenlediği bir baskında Zür'a b. Sa'ık'ı esir alırken şöyle demişti:

Ben soygunculuğu, soygunculara bıraktım
Kendimi de İbn Sa'ık'a zorladım
Kolumu kendisine bir kemer yaptım
Bazı yiğitler ise kucaklaşmazlar

Bu rivayet, ilk rivayetle çelişmektedir.

---

301 Dalfa', Yemen'de bir yer adıdır. Bkz. el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân,* VI, 461. (çev)

Onlardan biri de *Vâsıl b. Uleym*'dir. Mü'minlerin emîri Ebû Câfer Mansûr döneminde İstahr valiliği yapmıştır. Bu zat, kendi kavminin eşrafından idi.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Hüceym oğullarından biri de *Türcümân*'dır. Onun Kisrâ için tercümanlık yaptığı ileri sürülmüştür. Bundan dolayı çocukları, çevresi tarafından kınanmışlardır.

Türcümân'ın Çocukları

Bunlardan biri *Nehîk*'tir. Bu zat, kavminin eşrafından olup değerli bir kişi olarak kabul edilirdi. Mervân b. Hakem ile beraber, Mercü Râhit savaşında bulunmuştur. Ömer b. Hattâb da onu bir vilayete vali olarak tayin etmişti.

Haccâc, Nehîk'in oğlu *Hakem b. Nehîk*'i, Kirmân'a vali olarak atamıştı.

Sa'd b. Hüceym'in çocuklarından biri de *Sehm b. Gâlibel-Hâricî*'dir. Onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Dedi ki: Hüceym oğullarından biri *Süleym b. Ubeyd* olup Cemel olayında Âişe (ra) ile beraber bulunmuştur. Onun oğlu *Hâris b. Süleym* ise "Ebû Hâlid" olarak künyelenirdi. Cömertlik, değer ve şeref bakımından Temîm oğullarının önde gelenlerinden idi. Rü'be'nin kendisi hakkında,

"Ey Hâris, sen ne iyi bir Hâris'sin!"[302] dediği kişidir. Kandâbîl'de bulunan Mühelleb ailesine gönderilirken Hilâl b. Ahvez'in öncü kuvvetlerinin başında bulunuyordu. Basra'da vefat etti. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

Dedi ki: Hüceym oğullarının Hibâl ailesinden biri de şair *Ebû Sevr* olup Ferezdak onun hakkında şunları söylemiştir:

Ben yaşlı bir kadının aksiliğinden korkarım; Ebû Sevr'in yanında ise
Üç tane merhametli ve sevecen kişi vardır

O, şunları da söyledi:

Sevdiğim bir eve girdiğim zaman
Ebû Sevr'in evi ise bana haramdır

302 Bk. Rü'be b. Accâc, *Dîvân*, s. 29.

Onun yanına bir misafir geldiğinde
Ona yemeksiz Cibâlî nebizini içirmeye başlardı

Gays oğullarından biri de *Ahram* olup Cahiliye döneminde kendi lideri idi. O, Rahada b. Kurt el-Anberî'nin kızıyla evlenmişti. Bu hanımı ona, *Abdullah b. Ahram* adını verdikleri bir çocuk dünyaya getirdi. Bu çocuk daha sonra kendi kavminin reisi oldu. Ahram hanımına, "Bir şarkı söyle!" dediğinde o da, "Hür kadın şarkı söylemez." dedi. Kendisine bir daha, "Ey Rahda'nın kızı, bir şarkı söyle!" deyince şöyle söylemeye başladı:

Ben her iki Gays'tan da değilim; ne Âmir oğullarının Gays'ından
Ne de Gâlib'in evlatlığı olan Mahzûm oğullarının Gays'ındanım
Ancak ben Anberî kabilesine bağlı bir ailedenim
Birlikleri vuruşmayı âdet edinmiş bir ailedenim

Dedi ki: Onlardan biri de *Süleym b. Saîd*'dir. Cömert bir kişiliğe sahip olup halkı yedirmekten hoşlanırdı. Basra'ya ilk yerleşenlerdendir. O, hanımı Berze'ye şöyle demişti:

Uzak veya yakın akrabadan olsun veya bulamadığı bir şeyden dolayı bana gelen
Bir kimse olsun; bunlara karşı yardımdan nasıl geri durabilirim?
Saçı dağınık, üstü başı tozlanmış biri bana gelirse
Onun kırık kemiğini veya kanadını tedavi ederim

Hanımı da (ona karşılık olarak) şöyle dedi:

Ömrüme yemin olsun ki insanların başından onlara acı çektiren öyle bir zaman geçti ki
Etlerini kemiklerinden ayıran o zamanın imkânsızlığını yaşayanlar bundan dolayı mâzurdur

Süleym Basra'da vefat etti; arkasından nesli devam etmemiştir.

Hüceym oğullarından biri de *Adî b. Nevfel*'dir. Kendi kavminden olan bir adamın ölüm haberini babasına iletince babası ona şöyle dedi:

Bana ölüm haberini getiren Adî b. Nevfel'dir
Karanlıkta yürürken bile daha hoş bir delikanlı idi

Ölümlerin asırlarca bizleri imha ettiğini görürken
Asırların ise hep alçaklarakaldığını gördüm

Onlardan biri de *Hanzale b. Hubâşe*'dir. Haccâc zamanında Temîm oğullarının Basra ve Horasan'da yararlılık gösteren ileri görüşlü bir mensubuydu. Vefatından sonra Basra'da nesli devam etmiştir.

Hüceym oğullarından biri de *Ebû Teyme el-Hüceymî*'dir. Bu zat, fakîh bir kişi idi. Onun yüzünden Cerîr, Hüceym oğullarını hicvetmiştir. Bunun nedeni de Cerîr yanına gelip bir şiir okuduktan sonra yanından kalktığında Ebû Teyme'nin, "Şairlere ise haddini aşan azgınlar uyarlar."[303] mealindeki âyeti okumuş olmasıdır. Ebû Teyme'nin asıl adı, Tarîf b. Mücâlid olup h. 97 yılında vefat etmiştir.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; o Muhammed b. Kesîr'den, o da Abdullah b. Vâkıd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Teyme "İnsaniyeti olmayanın dini de yoktur." dedi.

Bana Ubeydullah b. Muâz anlattı, dedi ki: Ebû Teyme'ye, "Nasıl sabahladın?" denilince, "İki nimet arasında: Biri Allah tarafından örtülmüş günah, diğeri amelce layık olmadığım halkın övgüsü içinde sabahladım." diye karşılık verdi.

Onlardan biri de *Ebû Fûrân*'dır ki Cemel olayında Âişe (ra) ile beraber bulundu. İki eli de kesilince Ahnef, "Eğer beni dinlemiş olsaydın, şimdi sağ elinle yemek yer, sol elinle de istinca yapardın, ellerin de çolak kalmazdı." dedi.

Kurâda ve *Ammâr* da onlardan olup her biri değerli bir kişiliğe sahip idiler. Bunlar da Cemel olayında Âişe (ra) ile beraber bulunmuşlardır. Şair onlarla ilgili şunları söylemiştir:

Gözlerim oluk oluk yaşlar akıtmakla cömertlik ettiler
Kurâda ile Ammâr dönüp gittikleri zaman onlara ağlamakla…

Onlardan biri de *Âmir b. Übey*'dir. İbnü'l-Eş'as ile beraber huruç edip, Haccâc ile karşılaştığında Haccâc ona, "Kime karşı, kimlerle huruç etmişsin?" diye sordu. Âmir, "Eşeklerin anırdığını görünce ben de onlarla be-

303 Şuarâ, 26/224.

raber anırdım." dedi. Haccâc onun bu sözüne gülerek kendisini serbest bırakırken Hüceym'e "Evin nerededir?" diye sordu. "Ölülerle diriler ortasındadır." diye karşılık verdi. Günün birinde ona uğradığında evinin mezarlığın yanı başında olduğunu görünce, "Evinin ortada olduğunu iddia etmemiş miydin?" diye sordu. Âmir, "Evet ben dünya ve ahiret ehli arasında bulunmaktayım; dünya ehli beni rahatlatırken, ahiret ehli bana hatırlatmada bulunmaktadır." diye karşılık verdi.

Âmir, Zehra et-Temîmiyye adındaki bir kadınla evlendi. Bu kadın, daha önce yine Temîm kabilesinden biriyle evliydi. İlk kocası şöyle dedi:

Aramızdaki ayrılığa rağmen
Bir gün gelerek Zehra'ya bakacağım
Ancak Âmir bizimle tatlı Zehra arasına girdikten sonra
Ona ulaşacağımızı nasıl umabiliriz?

Hüceym oğullarından biri de *Nukayr b. Harmele*'dir. Cahiliye döneminde kavminin lideri idi. Vefatından sonra Basra'da nesli devam etmiştir.

Onlardan biri de *Kutaybe* olup şair bir kişi idi. Ölümünden evvel şöyle söylemişti:

Ölümler benimle savaşırken beni nasıl görüyorsun?
Bazen yoluna girer, bazen de saldırıya geçerler

Onlardan biri de şair *Cüreybe* olup şöyle demiştir:

Üzerimde tam bana uyan bir zırh vardır
Rengi yelek gibi, halkaları, siyah yılanın gözleri gibidir

Hüceym oğullarından biri de *Cürmûz* olup Nebî'den (sas) hadis rivayet etmiştir.

Üseyyid b. Amr b. Temîm'in Çocukları

Cürve b. Üseyyid, *Amr b. Üseyyid*, *Nümeyr b. Üseyyid*, *Hâris b. Üseyyid* ve *Akîl b. Üseyyid*.

Cürve'nin Çocukları

Guvey b. Cürve ve *Şüreyf b. Cürve*.

Guvey'in Çocukları

Selâme b. Guvey ve *Cehver b. Guvey*.

Şüreyf b. Cürve'nin Çocukları

Muâviye.

Muâviye'nin Çocukları

Muhâşin.

Selâme'nin Çocukları

Habîb b. Selâme, *Guvey b. Selâme*, *Surad b. Selâme*.

Habîb b. Selâme'nin Çocukları

Vakdân b. Habîb ve *Amr b. Habîb*.

Onlardan biri de *Ebû Hâle* olup o, Hind b. Nebbâş b. Zürâre b. Vakdân'dır. Bu zat, Resûlullah'tan (sas) önce Hatice bt. Huveylid'in kocası idi.

Onun oğlu *Hâris*, İslâm döneminde Rüknü Yemânî'de Allah yolunda ilk öldürülen kişidir.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; o babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti: Hâris b. Ebû Hâle Hind b. Nebbâş, Hatice bt. Huveylid'in himayesinde yetişti. Müslüman olup, İslâmiyetini açıklayan ve insanları İslâm'a davet eden bir kişiydi. Bir gün Kureyş ile diğer bir grup insan arasında oturmuşken onlar, Hâris'in hoşlanmayacağı şekilde Resûlullah'tan (sas) bahsedince, Hâris kızdı. Kendisi ile Kureyş'ten olan ahmak bir adam arasında kavga meydana geldi. Saldırıya uğrayıp karnından sürekli tekmelenmesi sonucunda oradan ağır yaralı olarak kaldırıldı. Çok geçmeden o darbelerin etkisiyle vefat etti.

Hişâm ise şöyle dedi: O, Rükün'de namaz kılarken ahmaklardan bir grup onun üzerine yürüyüp kendisini linç ederek öldürdüler.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Hatice bt. Huveylid, Ebû Hâle'nin *Hind b. Hind b. Nebbâş* adını koydukları çocuğunu dünyaya getirdi. Bazılarına göre Hind Uhud'da, bazılarına göre ise Bedir'de bulundu. Vefat edince cenazesini Hamza b. Abdülmuttalib kabrine indirdi.

Oğlu *Hind b. Hind b. Hind b. Hâle* ise İbnü'z-Zübeyr ile beraber öldürüldü. Bu ailenin hepsi vefat etti, onlardan geriye kimse kalmadı.

Ebu'l-Yakzân, Ebû Hâle'nin adının Zürâre olduğunu ve onun Cahiliye döneminde Mekke'de öldüğünü söylemiştir.

Ebû Hâle'nin *Hind* adını verdikleri bir oğlu dünyaya geldi. Annesi Hatice bt. Huveylid'dir. O, şöyle demiştir: "Ben baba, anne, erkek kardeş ve kız kardeş olarak insanların en değerlisiyim. Babam Resûlullah, annem Hatice, kız kardeşim Fâtıma, erkek kardeşim Kâsım'dır." Onu yetiştiren Resûlullah'tır (sas) .

Cehver Guvey b. Cürve'nin Çocukları

Hacer b. Cehver, *Cehme b. Cehver*, *Muhâşin b. Cehver* ve *Ebyad b. Cehver*.

Muhâşin b. Cehver'in soyundan gelenlerden biri *Hanzale b. Rebî b. Riyâh b. Muhâşin*'dir. Bu zat, Resûlullah'ın (sas) ashâbından olup kendisine Hanzale el-Kâtib denilirdi. Resûlullah'ın (sas) mührü onun yanında bulunurdu. Temîm kabilesi, vefat ettiğinde cinlerin onun hakkında mersiye okuduklarını ileri sürmüşlerdir.

Hanzale mütedeyyin bir kişi idi. Muâviye b. Ebû Süfyân dönemine kadar hayatta kaldı.

Kendisi Muâviye'nin yanındayken, Muâviye bir hadis okudu. Hanzale ona, "Hadis böyle değildi." dedi. Bunun üzerine Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin dedesi olan Yezîd b. Esed kendisini azarlayarak, "Sen Mü'minlerin Emîri'nin sözünü red mi ediyorsun?" dedi. Muâviye de, "Onu bırak, o benim kardeşimdir. O Resûlullah'a (sas) kâtiplik yapar, ben de kâtiplik yapardım; o ezberlerken ben unutmuş olabilirim." dedi. Vefatından sonra geride kalanı olmamıştır. Bazılarına göre Hanzale, sadece bir sefer çağırılarak Resûlullah'a kâtiplik yapmıştır.

Hanzale'nin kardeşi *Riyâh b. Rebî'*in, Resûlullah (sas) ile bir arkadaşlığı vardı. Onun Resûlullah'a (sas), "Hristiyanlar için bir gün, Yahudiler için de bir gün vardır. Ey Allah'ın Elçisi keşke bizim de bir günümüz olsaydı!"[304] dediğinde Cuma sûresinin nâzil olduğu rivayet edilmiştir.

Onlardan biri de *Ebû Hayde Eksem b. Sayfî b. Riyâh b. Hâris b. Muhâşin b. Cehver*'dir. Bazıları onun Muhâşin b. Muâviye b. Şüreyf b. Cürve olduğunu söylemiştir. O aklı başında, âlim ve şair bir kişiliğe sahipti. 190 yıllık -bazılarına göre 130 yıl- bir ömür yaşamıştır.

Ebu'l-Yakzân şöyle demiştir: Sayfî'nin Eksem ve Rebîa adında iki oğlu vardı; bunlardan Eksem, "Ebû Haffâd" olarak künyelenirdi. Cahiliye döneminde hakemlik yapardı. Ayrıca kendisi, "Ebû Hayde" olarak da künyelenirdi. Şair onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Ey Ebû Haffâd yaşlılık seni mahvetti
Asrın iki türlü musibeti vardır; ya acı çektirir ya da kısıtlama yapar

Bu zat, Resûlullah'ın (sas) bi'set dönemine yetişmiştir. Kavmine Resûlullah'ın (sas) yanına gelmelerini, ona koşarak gelmelerini tavsiye ederdi. Kendisi Müslüman olmadığı halde, "Ona uymada işin sonuncusu değil, ilki olmaya çalışın; Onun ayaklarının yanında değil, başucunda bulunun. Ona zorla değil, gönüllü olarak gelin." derdi. 190 yıl yaşadığı söylenmiştir. Kendisine, "Azimle sakınılması gereken şey nedir?" diye sorulduğunda, "Sûizandır." dedi ve şunları dile getirdi:

Kişi doksan, hatta yüz sene yaşasa bile
Cahil kişi, yine de hayata doymaz

Râvi, onun vefatından sonra Kûfe'de neslinin devam ettiğini söylemiştir.

Söylendiğine göre, onlardan biri de Hamza el-Kâri'dir. Kûfe'de vefat eden Hamza'nın nesli orada devam etmiştir.

Kelbî dedi ki: *Eksem* Resûlullah'a (sas) gitmek üzere yola çıktı. Ancak onu göremeden yolda vefat etti. Bunun üzerine, "Kim Allah'a ve Resûlü'ne

304 Riyâh böyle söylemekle, "Hristiyanların pazarı, Yahudilerin ise cumartesi günü vardır da, bizim için bir gün yok mudur?" şeklinde Resûlullah (sas) tarafından açıklanmasını istediği bir soru sormak istemesi üzerine Cuma sûresinin inmesiyle Riyâh bu sorunun cevabını almış oldu. (çev)

hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra ona ölüm yetişirse, şüphesiz onun mükâfatı Allah'a düşer."[305] âyeti nâzil oldu. Ondan başkaları da o kişinin Îs b. Fülân veya Fülân b. Îs olduğunu söylemiştir. Bazıları da Resûlullah'ın (sas) yanına varmak üzere yola çıkan, ancak yolda vefat eden bir grup muhacir hakkında bu âyetin nâzil olduğunu ifade etmişlerdir.

Ebu'l-Yakzân onların Kâtip Hanzale b. Rebîa b. Riyâh ile amcası Eksem olduğunu söylemiştir. Diğer bazıları da onun Rebî olduğunu söylemişlerdir.

Benî Temîm ve Ribâb, Safka gününde öldürüldüklerinde, olayın ardından *Eksem b. Sayfî*'yle istişare ettiler. Araplar da onların durumlarını görüşmek üzere toplandıkları yere gelmeyi arzu ettiler. O, o sırada yaşı ilerlemiş bir ihtiyar idi. Eksem elbisesini çıkartıp, onlara vücudunu göstererek, "Şu vücudum gibi, kalbim de bitkin düşmüş ve zayıflamıştır. Ancak sizden her kabileden ileri görüşlü kimseler yanıma gelsin ve görüşlerini açıklasınlar; bu durumda kendilerinden bir kararlılık işitir de onu öğrenmiş olurum." dedi. Bunun üzerine görüşüne başvurulur kimseler gelip onun yanında toplanarak görüşlerini açıklarken kendisi sessiz bir şekilde onları dinlemeye devam etti. Sonunda, Ribâb'ın Cisâs et-Teymî oğullarından biri olan Mâlik görüşlerini bildirince Eksem, "Ebû Cevne doğru söylüyor, o halde Külâb oğullarıyla bir araya gelin!" dedi.

Bana Muhammed b. Arabî anlattı, dedi ki: Eksem b. Sayfî, şunları söyledi: "Cimrilik kurnazlıktır; cömertlik ise bilmezlikten gelmektir."

Dedi ki: "Kim gücünden fazlasını isterse, mahrumiyeti hak eder."

Dedi ki: "Sevgiyle beraber olan fakirlik, nefretle beraber olan zenginlikten daha hayırlıdır."

Dedi ki: "İnatçılık vahşiliktir."

Dedi ki: "Hasetçi, lider olamaz."

Dedi ki: "Dil kadar hapsedilmeye layık bir şey yoktur."

İbn Mes'ûd ise bu sözü kendisinden sonra söylemiştir.

---

305 Nisa, 4/100.

Eksem b. Sayfî, ayrıca şunları da söyledi: "Söylenen her bir hatalı sözü de alacak biri vardır." Yani ağızdan çıkan her bir hatalı sözü alıp onunla başa kakacak ve başa kakmayı sağlayacak biri vardır.

Dedi ki: "Müstehcen konuşan ve gevezelik yapan bir kimse, geceleyin odun toplayan kişi gibidir." Gece odun toplayan bir kimseyi yılan ve akrebin sokması muhtemel olduğu gibi, bir kimsenin ağzına geleni konuşmasının başına iş açması da o derece muhtemel olduğundan ikisi arasında benzetme yapmıştır.

Dedi ki: "Susmak sahibine sevgi kazandırır."

Dedi ki: "Sözlerin en kötüsü, aşırılığa kaçan sözdür." Bu söz, Alkame b. Ulâse'den de rivayet edilmiştir.

Eksem çocuğuna, "Bilmediğini abartıyla söyleme!" dedi.

Dedi ki: "İktisatlı bir geçimlik, israflı bir bolluktan daha yeterlidir."

Dedi ki: "Her şeyin bir süsü vardır; sözün süsü, doğruluktur."

Eksem bir adama, "Mecliste sırdaşlarının çok olması, akılsızlık olarak sana yeterlidir." dedi.

Dedi ki: "Sözün, eyleme üstün gelmesi bir ayıptır."

Bana İbnü'l-Arabî'nin şöyle söylediği anlatıldı: Eksem'den ezberlenen sözlerden biri de şudur: "Şaka, sürekli aksiliktir."

Bana Amr b. Bükeyr anlattı; o yaşlılarından, o da Eksem'den şöyle dediğini rivayet ettiler: "Yalancının hiçbir görüşü olamaz."

İbnü'l-Arabî, Mufaddal'ın şöyle dediğini söyledi: (Üstteki) bu sözü, Abser b. Temîm kızı Heycümâne'ye söylemişti. O da şöyle olmuştu: Abşems b. Sa'd bu kızı ziyaret ederdi; babası da adamı bundan men etti. Adam aldırış etmeyince, sonunda kavmi ile kızın kavmi arasında savaş çıktı. Abşems'in saldırıya geçtiği haberini alan Heycümâne, durumu babasına bildirdi. Oysa Heycümâne Abşems'i seviyordu. Babası bunun üzerine, "Kızım, bana doğru söyle zira yalancının hiçbir görüşü yoktur." dedi.

Eksem b. Sayfî, Külâb günüyle ilgili olarak şöyle dedi: "Sakın bağırmayın zira bu, başarısızlığın nedenidir. Kişi, kuşkusuz âciz kalabilir. Savaşta sebat gösterin, zira karşı karşıya gelen iki gruptan en kararlısı vakarlı olanıdır. Bazen acelecilik gecikmeye sebebiyet verebilir. Gece karanlığını kendinize zırh edinin zira gece, "Eyvah!" demeyi en çok gizleyen bir zamandır. Ciddiyetsizlik ve şakanın sonunun nereye varacağı hiçbir zaman bilinmez."

Bana Ömer b. Bükeyr İbnü'l-Kelbî'den rivayetle şunu anlattı: Bir adam, Eksem'le tartışırken, lâf ebeliği yapınca Eksem, "Bazen suskunluk, cevaptır." yani "Seni önemsemiyorum dolayısıyla cevabın, sükûttur." dedi.

Eksem dedi ki: "Câriyene sır ifşa etme, tepe üzerine de bevletme!"

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; o Eksem'in şöyle dediğini söyledi: "Suçsuz yere kınanan nice kişiler vardır." Bu söz, her ne kadar Ahnef'ten rivayet edilerek anlatılmış ise de o bu sözü bir örnek getirme bâbında söylemiştir.

Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Eksem'in şöyle dediğini anlattı: "Kişinin sözünün ameline üstün gelmesi bir düşüklüktür." Başkası da, "O bir ayıptır." demiştir.

Ebû Ubeyd Kâsım dedi ki: Eksem'in mesellerinden biri de şudur: "Şakacılık, saygınlığı giderir."

Yine Ebû Ubeyd dedi ki: Eksem'in mesellerinden biri de şudur: "Bazı işler karşıdan karışık gözükür; onların iç yüzünü sadece ileri görüşlüler bilir. Geçip gittikten sonra, onları âlim olsun, cahil olsun herkes bilmiş olur."

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Mühelleb, oğullarına dedi ki: "Yavrularım, ben size Eksem b. Sayfî el-Üseyyidî'nin kavmine yaptığı tavsiyeyi yapıyorum. O, onlara şöyle demişti: Ey Temîm oğulları, yapılan güzel bir teşekküre karşılık verin. Mert kişilere ikramda bulunun. Fazla konuşmaktan ve dil sürçmelerinden sakının. Zira dil sürçer, sahibini de helake götürür. Savaşlarınızda sabırlı olmaya ve aşırılıktan sakınmaya dikkat edin!"

Medâinî ise bize bu sözü, Mühelleb'in oğullarına yapmış olduğu tavsiye olarak naklederken Eksem'den bahsetmedi.

Eksem yine şunları söyledi: "Hayâsı olmayanın cömertliği olmaz; malını ırzından üstün tutanın da mertliği olmaz."

Dedi ki: "Hayâ, yüzün cevheridir."

Oğluna şöyle dedi: "Sakın şaka da olsa yalan söyleme, sonra ciddice yalan söylemeye başlarsın!"

İbnü'l-Arabî bize anlattı, dedi ki: Eksem şöyle demiştir: "Tebriğe şayan olan iyilik, en âcil yapılanıdır."

O, şöyle de derdi: "Halk katında en sevilen kişi, onlar arasında iyiliği yaymaya çalışan kişidir."

Bana Ebû Adnân anlattı; o Zeyd b. Kesve'den şunu nakletti: Eksem dedi ki: "Müdarası (kişinin kötülüğünden korunmak üzere ona iyi davranılması) iyi olmayan kişi, öfkesini yenemeyen ve sıkıntılara karşı koyamayan kişidir."

Eksem dedi ki: "Gıybet dinleyen kişi de gıybetçilerden biridir."

Eksem dedi ki: "İki kişi karşılıklı birbirlerine söverlerse, mutlaka bunlardan en mülayim olanı galip gelir." Bu rivayet aynı zamanda Zibrikân b. Bedr'den de gelmiştir.

Dedi ki: "Bineği olmayanlar, zorluklara binerler; yakını olmayanlar ise yabancılarla arkadaşlık kurarlar."

Eksem dedi ki: "Kişinin düşmanı cehaletidir, dostu ise aklıdır."

Dedi ki: "Yalnız kalmak, kötü arkadaştan daha iyidir. Dilsizlik zararlı sözden daha iyidir."

Eksem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Oğullarına sevinen kişiye, nefsi kötülük yapmıştır." Bu sözün Dırâr b. Amr ed-Dabbî'ye ait olduğu da söylenir.

Eksem dedi ki: "Her bir cins atın, bir tökezlemesi vardır, her keskinin bir körelmesi vardır, her akıllınında bir sürçmesi vardır."

Eksem dedi ki: "Azlık, çokluğu devşirir."

Yine şöyle dedi: "Kötülüğe küçüğünden başlanır."

Şebîb b. Şeybe, Eksem'in şöyle dediğini söyledi: "Hayrın peşinde olmanın şartlarından biri de şerden sakınmaktır." Bu söz, İbn Şihâb'dan rivayet edilmişse de onun bu sözü bir misal olarak söylemiş olması muhtemeldir.

Ebû Ubeyde dedi ki, Eksem'in mesellerinden biri de şudur: "Alaycılık, kınamacılıktır."

Eksem dedi ki: "Çaresizlerin çaresi, sabırdır."

Dedi ki: "Geçmişe üzülmeyen, kendisini rahatlatır."

Dedi ki: "Aç kalmak, bazen boyun eğmekten daha hayırlıdır."

Abdullah b. Sâlih'e göre, Eksem'den rivayet edilen sözlerden biri de şudur: "Hırs mahrumiyettir; korkaklık ölümdür; hayır âdettir; şer inatçılıktır; cimri, zalimden daha mâzurdur; iktisatlı davranmak gem takmaktan daha kalıcıdır."

Dedi ki: "Sahtekârdan arkadaş edinme, âcizler ve kıskançlarla istişare etme!"

Dedi ki: "Kişi, [karakter bakımından] kendine benzeyene yakınlık duyar."

Kâsım b. Sellâm dedi ki: Eksem'in mesellerinden biri de şudur: "Sırdaşlığı bozulan kimse, boğazında su kalan, yanlış ilaç kullanmakla durumu kötüleşen kişi gibidir."

Dedi ki: "Hüsnü zandan nasibi olan kalbini rahatlatır."

Eksem dedi ki: "Malını kaybeden ailesi nezdinde önemini kaybeder, dostları azalır, aklı da beğenilmez olur."

Eksem dedi ki: "Nice kınayanlar vardır ki kendileri kınanmaya daha lâyıktır."

Kâsım b. Sellâm dedi ki, Eksem'in mesellerinden biri de şudur: "Asaletli kadın, aç kalır ama kendi memelerinden emmez."[306] Bir rivayete göre bu söz, Esed kabilesinden bir kişiye aittir.

Eksem dedi ki: "Kim kazanmada zâfiyet gösterirse, başkasının azığına güvenir."

---

306 Yani para karşılığı sütanneliği yapmaz. Bk. en-Nesefî, *Tilbetu't-Talebe,* I, 91. (çev)

Eksem dedi ki: "Helâket, acziyet göstermekten ve gevşek davranmaktan kaynaklanır, kişi de nihayetinde âcizleşir."

Eksem, arkadaşlığı tarif ederken şunları söyledi: "Ben tuluğa ustaca yağ koyan bir kişi gibiyim. Isıtılan yağı tuluğa koyacak maharetli kişi, tuluğun ısıdan yanmaması ve bozulmaması için yağı, soğumadan tuluğa koyacak değildir."[307]

Eksem dedi ki: "Kararlı olmanın alametlerinden biri de senin için zorunlu olanı muhafaza etmen ve yeterinden fazlasını bırakmandır."

Dedi ki: "Eğer sipere girmen gerekiyorsa, bunu savaşmadan önce yapmalısın."

Dedi ki: "Hırslı kişi için zenginlik söz konusu değildir. İşlerin sonucunu dikkate almak, akıllılık alametlerindendir."

Dedi ki: "İşlerin hayırlısı, sonucu hayırlı olanıdır. Bazen zancı bir kişi sana öğüt verebilir, bir yalancı da sana sadık olabilir."

Dedi ki: "Caddede yürüyen, sürçmekten kurtulur. Dikkatli davranana, güvende kalmak yaraşır."

Eksem dedi ki: "Halktan uzak kalmak, adaveti kazandırır; arkadaş edinmede aşırıya kaçmak da kötü arkadaş kazandırır."

Eksem dedi ki: "Akıllı kişi, durumun sonucunu gördüğünde ihtiyatlı davranan ve açığa çıktığında da(yanlıştan) kaçınandır."

Eksem dedi ki: "Kararlılığın başı müşaveredir; zira ateş altın madenini saflaştırdığı gibi, azim de görüşü netleştirir."

Eksem dedi ki: "Niceleri vardır ki kendileri oturur, başkası onlar için kazanır; nice bereketli yerler vardır ki kimse sana rehberlik yapmadan oraya varabilirsin."

Kâsım b. Sellâm dedi ki, Eksem b. Sayfî şöyle dedi: "Kendi değerini bilen kişi helâk olmaz."

---

307 Eksem bu ifadesiyle, kendileriyle arkadaşlık yaptığı kişileri kırmamak için, kızgınlık hali geçmeden konuşmamaya itina gösterdiğini vurgulamak istediği anlaşılmaktadır. (çev)

Eksem'in sözlerinden biri şudur: "İyiliğe, 'Nereye gidiyorsun?' diye sorulmuş, o da 'Sahibime eleştiri elbisesini giydirmeye gidiyorum.' demiş." Yani iyilik erbabı ödünç veya borç verirken iyilik yaparlar ancak zamanı gelip de borçlarını geri istediklerinde (yaptıkları iyilik unutulur, üstelik borçlular tarafından) kınanmayla karşılık görürler.

Şöyle diyordu: "Zaman geldiğinde, (ecel geldiğinde) gözler kapanır."

Mesellerinden biri şudur: "(Tehlike anında) en kötü tutuş, en iyi düşürülmekten iyidir."

Şöyle diyordu: "Kınamada acele etmek, adalet değildir."

Şöyle diyordu: "Suçu ortaya çıkarmadan hemen kınama."

Eksem dedi ki: "İnsanların rızası, ulaşılamayan bir hedeftir."

Eksem dedi ki: "Senin cılızın, başkasının semizinden daha hayırlıdır."

Dedi ki: "Dilenmek, kişinin en son kazancıdır." Bu sözün başkasına ait olduğu da söylenmiştir.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; o amcası Ebû Hişâm'dan, o Ebû Recâ el-Utâridî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Eksem, Üseyyid oğullarına şöyle tavsiyede bulundu: "Ey kavmim, iyilik yapın ki iyilik göresiniz; hoşgörülü olunuz ki hoşgörü ile karşılanasınız; iffetli olunuz ki hanımlarınız da iffetli olsun. Biliniz ki kadınlarla sohbet etmek, zinanın bir parçasıdır."

Dedi ki: "Ey Üseyyid oğulları, biliniz ki, size laf getirenlerin, kesinlikle sizden de laf götürmelerinden; yanınızda başkasının gıybetini yapanların, başkasının yanında sizin gıybetinizi yapmalarından emin olamazsınız. Malı ıslah etmek, mertliğe yardımcı olmak, düşmanları öfkelendirmek, dilenmenin zilletinden korunmaktır."

Dedi ki: "Arkadaşların en kötüsü, dil sürçmesini affedemeyen, mazereti kabul etmeyen, yüzüne karşı seni öven, arkandan da çekiştirendir."

Dedi ki: "İnsanların umut besledikleri kişilerin en kötüsü rahatsız eden komşu, âsi evlat, hain cariye, kaçkın ve hırsız köle ile kısır ve kıskanç kadındır."

Eksem dedi ki: "Kötü insandaki en kötü şey, sana hayrının dokunmaması, ondaki en iyi şey ise senden uzak kalmasıdır."

Bana Ebû Adnân es-Sülemî anlattı; o Ebû Ubeyde'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Eksem b. Sayfî'nin şöyle dediği ulaştı: "Senin düşmandaki nasibin, sana diş göstermesidir. Kıskancın katındaki günahın nimetteki devamındır."

O şöyle diyordu: "Haset, hüzündür." Bu söz, Kays b. Züheyr b. Cezîme el-Absî'den de rivayet edilmiştir.

Bana Hirmâzî anlattı; o Ehtem ailesinden olan bir adamdan, o Şebîb'den, o da Eksem'in oğluna şöyle dediğini nakletti: "Durumunu kıskanca açma; ondan sırrını sakla ve ona danışma! Sonra işini bozar, seni kandırır, yüzüne karşı iyiliğini söyler ama kalbinde kötülük saklar, seninle karşılaştığında tebessüm eder, arkandan da gıybetini yapar."

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; o amcasından, o babasından, o Ebû Recâ'dan, o da Eksem'den şöyle dediğini rivayet etti: "Ey Üseyyid oğulları, akrabalık hukukuna riayet eden iyi kişi, yakının payını uzağa vermeyen, birileriyle akrabalığı devam ettirirken diğerlerinden de onu kesmeyendir." Bu söz, Amr b. Hureys el-Mahzûmî'den de rivayet edilmiştir.

Bana İbnü'l-Arabî anlattı; o Mufaddal'dan, o da Eksem'den şöyle dediğini nakletti: "Ben büsbütün dünya işlerinden el çekmeyi sevmem." dediğinde kendisine, "Neden ya Ebû Hayde?" denildi. O da "Çünkü ben âcizlik âdetinden korkarım." dedi.

Eksem dedi ki: "Bozguncuyla arkadaş olma. Âciz bir adama danışma. Tembelden yardım isteme!" Bu sözün, Acemlerin bazılarından rivayet edildiği gibi Ahnef'ten rivayet edildiği söylenmektedir.

Eksem dedi ki: "Arkadaş, arkadaşına daha çok benzer."

Dedi ki: "Toplum içinde uzun süre iç içe bulunmak, ahlakı değiştirir."

Dedi ki: "Bazen hafif yürüyüşlü serî yürüyüşlüye yetişir; bazen de azar azar yiyerek ağız dolusu yemeye ulaşılır/kişi azar azar yiyerek karnını doyurur."[308]

---

308 "Uzak hedeflere yavaş yavaş ve yumuşaklıkla ulaşılabilir!" anlamında bir deyimdir. (M)

Eksem'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey Üseyyid oğulları! Elden geldiğince istişare edin, kendi görüşüyle hareket eden bir diktatörün mutlu olduğu az görülmüştür." Her ne kadar adamın biri bu sözü Câfer b. Amr b. Hureys'ten rivayet etmişse de sâbit görülmemiştir.

Eksem dedi ki: "Kararlılığın başı meşverettir."

Bana İbnü'l-Arabî ve Abbas b. Hişâm anlattılar. Onlar İbn Hişâm'ın babasından rivayet ederek dediler ki: "Sakın kadınlarla meşveret etme! Zira onların görüşleri noksan, tecrübeleri zayıftır. Kadına gücünü aşan bir iş/yük yükleme!"

Eksem, oğluna şöyle demiştir: "Değerli bir insanla asla tartışma, inatçı bir kişiyle komşuluk yapma, zalimle iç içe olma! Bil ki, aşırı tartışmayı terk etmek hayâdandır."

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; o babasından, o da Şarkî b. Kutâmî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Şa'bî'nin şöyle dediği ulaştı: Eksem b. Sayfî et-Temîmî şöyle derdi: "Yumuşaklık ve sabırdan ayrılmayın, zira bu ikisi sonuç ve zafere ulaştıran iki komutandır. Acelecilik ve inciticilikten de sakının zira bunlar, fırsatın kaçırılmasına ve mahrumiyete neden olurlar."

Eksem evlenmek isteyen bir adama dedi ki: "Eşini iyi araştır, bakarsın evlenen akıllı adamın, ahmak çocuğu olabilir." Bu sözü ilk defa söyleyen kendisidir.

Esrem, Asma'î'den rivayet ederek dedi ki, Eksem şöyle dedi: "Her şeyin bir tohumu vardır, adavetin tohumu da mizahtır. Mizah, kin doğuran bir ahmaklıktır."

Bana İbnü'l-Arabî anlattı; o bu sözün Esved b. Kurâ el-Uklî'den rivayet edildiğini nakletmiştir.

Bana İbnü'l-Arabî anlattı; o Mufaddal'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Mizah, sürekli kontrolsüzlüktür. Nice şaka vardır ki süresi kısadır. Bana bir mizahçı göster de ben sana (onlardan) ciddi birini göstereyim."

Eksem dedi ki: "Senin hazır bulunacağına güvenen, sana inanıyor demektir. Bir kişinin kötülüğü duymuş olması, onun iletmesi için yeterli sebeptir."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; o bir adamdan, o Ebû Mücnib el-Arabî'den, o da Eksem'den şöyle dediğini rivayet etti: "Senin sırrın, senin kanındır; onu (rastgele yerlere değil,) sadece güvendiğin yere bırak! Onu güvendiğin kişiden saklarsan daha da iyi etmiş olursun."

Bana İbnü'l-Arabî anlattı; o Saîd b. Selm'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Eksem b. Sayfî'den şöyle dediği ulaştı: "Senin sırrın, sakın gönlünün önünde koşmasın! Her bir öğüt verenin de bir öğüt vereni vardır. Bazen iki kişinin paylaştığı bir sır vardır ki sonunda ifşa olur."

Eksem dedi ki: "Ahmak kişi sır saklamayı bilmez."

Bana Ebû Adnân anlattı; o Ebû Ubeyde'den şöyle dediğini rivayet etti: Eksem b. Sayfî'nin oğluna şöyle dediği bana ulaştı: "Bilmediğin bir şeyden asla bahsetme, bildiğin şeyi söylemede de acele etme; bu seni küçük düşürebilir! Kişinin kendisine yapacağı en büyük iyilik, bilmediğini konuşmamasıdır."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; o Ebû Zübeyd'den, o İbn Şübrüme'den şöyle dediğini rivayet etti: Eksem b. Sayfî dedi ki: "Kim yanındaki sırların çoğunu konuşmak isterse, o kişi kendisini rezil eder."

Bana Muhammed b. Habîb anlattı; o İbnü'l-Arabî'den şöyle dediğini rivayet etti: Âmir b. Zarib el-Advânî -veya Eksem b. Sayfî- şöyle dedi:

Ben kaşlarımın üzerinde
Beyaz kılların ikiz olarak bittiğini gördüm
Onlardan dolayı, köpekleri inek sanarak
Onlara "Deh!" demeye devam ettim
Ben yürürken burnumu
Önümden ayağa kalkan bir kişi sanırım

Bana Ömer b. Bükeyr, İbnü'l-Kelbî'den şunu nakletti: Eksem b. Sayfî kavmine dedi ki: "Halkla iyi bir şekilde geçinin, onlardan ayrı kaldığınızda onlar sizi özlerler; öldüğünüzde size ağlarlar."

Eksem dedi ki: "En büyük dert, geveze lisan ve kötü ahlaktır."

Eksem şöyle diyordu: "Açık eleştiri, gizli kindarlıktan daha hayırlıdır. Dostun darbesi, buğzedenin selamından hayırlıdır."

Eksem dedi ki: "İyilik, bir talebin karşılığı olarak yapılmaz; mahrumiyet, kendini beğenmiş minnetkârın iyiliğinden daha hayırlıdır."

Eksem dedi ki: "Yapmadığın bir şeyle seni öven kişi, yapmadığın bir şeyle sana bühtan edendir."

Dedi ki: "Erkeklerin en kötüsü, hilekâr ve dostluğunda sâdık olmayan kişidir. Kadınların en kötüsü ise gözü dışarda olan ve çokça âşık olandır."

Eksem şöyle diyordu: "Kardeşin, sana karşı sâdık ve samimi olan kimsedir."

Dedi ki: "Cahil sana komşu olursa seni rahatsız eder; seninle bir münasebet kurarsa, onunla seni suça sürükler; seninle hep bir arada olursa seni usandırır ve yorar."

Dedi ki: "Kardeşin; seni üzen bir şeyden üzülen, başına gelen bir sıkıntıyı seninle paylaşan kişidir."

Dedi ki: "Teşekkür üç şekilde yapılır: Fiilen karşılık vermekle, dil ile iyiliği övmekle ve dostlukta samimi olmakla."

Eksem dedi ki: "Kibirli kişiden güzel bir teşekkür, kindardan kardeşlik ve bozguncudan da şeref bekleme!"

Dedi ki: "Değerli kişi, ilk karşılaşmada seninle dostluk kurar, yaramaz kişi de ya bir arzusundan ya da bir korkusundan dolayı sana yanaşır."

Dedi ki: "Sarhoşun sana iyiliği, şerrinin senden uzak olmasıdır."

Dedi ki: "Nasihatkâr bir yabancı, senin yakınındır; kurnaz yakının ise senin yabancındır."

Dedi ki: "Nefsinin kendisine ihanet ettiği kişinin şerrinden emin olunmaz."

Dedi ki: "Meşveret yapıp da helâk olan kimse olmamıştır."

Dedi ki: "Mertliğin âfeti kibirdir; cömertliğin âfeti başa kakmadır; ileri görüşlü olmanın âfeti kendini beğenmedir."

Dedi ki: "Yün eğirmek hür kadın için güzel bir eğlencedir."

Dedi ki: "İyilik veya kötülüğü yapma veya terk etmede başkasından ziyade en yetkili olan, kendinsin."

Dedi ki: "Belalara binmek (onlarla karşı karşıya kalmak) dilencilik yapmaktan daha hayırlıdır."

Dedi ki: "Kim insanlara haset ederse kendi kendine zarar vermeye başlamış demektir."

Dedi ki: "Gerçek yoksul, kötülere muhtaç olandır."

Dedi ki: "Yapılan her sürçme söylenmez, her fırsat da değerlendirilmez."

Dedi ki: "İbret almayan, zarar eder."

Dedi ki: "Utanmazda vefa olmaz."

Dedi ki: "Zarara uğrasa da hür, hürdür."

Dedi ki: "Hür [asil] kişi, kendisine karşı iyi niyetli olmayanlara karşı bile temiz yürekli olur."

Dedi ki: "Bazen şakalardan sonra silahlar konuşur."

Dedi ki: "Ahde vefa gösteren övgüyü hak eder."

Dedi ki: "Ölüm yaklaşmışken kişi hâlâ eğlencede ise istediğine kavuşmadığı gibi, bazen istemediğiyle de karşılaşır."

Dedi ki: "Hak açıktır, bâtıl ise karışıktır."

Dedi ki: "Bir topluma iyilikte bulun, gün gelir onlara muhtaç olursun."

Dedi ki: "Uzun süreli bir öfke, gerisinde acı bırakır."

Dedi ki: "Nice hürriyet vardır ki kölelikten daha kötüdür."

Dedi ki: "Yalan bir bühtandır, va'de muhalefet ise büyük bir suçtur."

Dedi ki: "Eziyet vermekten vazgeçmeyen, günün birinde kötülükle karşılaşır."

Dedi ki: "Mert kişi öz eleştiri yapar; namert ise gaspettiğini ganimet bilir."

Dedi ki: "Dostları olmayanın insanlığı da yoktur."

Dedi ki: "Sürekli görüşemediğin bir dost veya yakınına daha iyi davranman gerekir."

Dedi ki: "Gün aydınlanınca haberler de yayılır."

Dediler ki: Eksem, Nebî'ye (sas) mektup yazarak şöyle dedi: "Sadede gelince senden bize gelen bir haber var ancak bunun aslını bilmemekteyiz. Eğer sana gerçek gösterilmişse bize de göster; eğer sana öğretilmişse bize de öğret; definene bizi de ortak et."

Nebî (sas) de cevap yazarak onu İslâm'a davet etti. Eksem de kavmine öğütlerde bulunarak onların Resûlullah'a (sas) ittibâ etmelerini ve kadrini yüceltmelerini istedi. Bunun üzerine Nüveyre, "Büyüğünüzün kafası karışmıştır." deyince Eksem ona, "Gamsıza üzülenin vay haline! Ben sizi hak karşısında susmuş görmekteyim; öğüdü kabul etmemenin delili ondan yüz çevirmektir. Ey hükümdar, yazıklar olsun sana! Hak ayağa kalkınca muhaliflerini yere yıkar. Sakın sen de hakka karşı olan muhalefetinin kendisini yıktığı kimselerden olma!" dedi.

Eksem şunları söyledi: "İşlerin en iyisi, ırzı mal ile korumaktır."

Dedi ki: "Koyu cahili cezalandıran, akıllıca bir iş yapmış olamaz."

Dedi ki: "Kim cahillerle otururbut boş konuşmaya hazırlansın."

Dedi ki: "Eğer hür [asil] kişiyi kovmak istiyorsan, ona basitçe muamele et."

Dedi ki: "Çok gerekçe göstermek, cimriliğin alametidir."

Dedi ki: "Küfrân-ı nîmet basitliktir; cahillerle oturmak uğursuzluktur."

Dedi ki: "Kandırmaktan sakın. Zira o seni, hoşlanmadığın şeylere çabuk yetiştirir."

Dedi ki: "İster olumlu, ister olumsuz yönde kardeşine halis niyetle öğüt ver."

Dedi ki: "Nice küfredenler vardır ki onları azarlama harekete geçirmiştir."

Dedi ki: "Her istekli, isteğini bulacak değildir. Her kaybolan da ölecek değildir."

Dedi ki: "Kısa süreliğine de olsa dostlarla buluşmak bir ganimettir."

Dedi ki: "Azığın kayboluşu, durumun bozulması demektir."

Dedi ki: "Kim yumuşak davranırsa itibarını artırır, kim kavramaya çalışırsa kavrama yeteneği artar."

Dedi ki: "[Alaycı] mizah nefret tohumunu eker; kimi uzak kimseler vardırki yakınlardan daha hayırlıdır."

Dedi ki: "Yola çıkmadan arkadaş ara, ev almadan komşu ara!"

Dedi ki: "Senin zayıfın, başkasının semizinden daha iyidir."

Dedi ki: "Borçluluk, her yıl hasta kalmak demektir."

Dedi ki: "Biraz ümitsizlik halktan talepte bulunmaktan daha iyidir."

Dedi ki: "Kim gidişinde acele ederse hedefine varır."

Dedi ki: "Arkadaşının, sende de var olan kusurlarını ifaş etme!"

Dedi ki: "Yardımsever olman için yumuşak huylu olman yeterlidir."

Dedi ki: "Minnet, yapılan iyiliği yıkar ve tahrip eder!"

Dedi ki: "Öğüt verecek durumda olmayan kişi, öğüt vermeye kalkışırsa, öğüt verdiği kişiyi kandırmış olur."

Dedi ki: "Ölümüne neden olsa da doğruluktan şaşma, sana mal-mülk kazandırsa da yalana iltifat etme!"

Dedi ki: "Arkadaşından alaka kesme duygusu, onunla olan irtabatından daha güçlü olmasın!"

Dedi ki: "Kendisine şefkat gösterdiğin kişiden suizannın yok olacağını zannetme!"

Dedi ki: "Memnuniyetini umduğun kişiden başkasını memnun etmeye çalışma!"

Dedi ki: "Cahilden alakayı kesmek, akıllıyla bir arada olmaya denktir."

Dedi ki: "Ayak kayması, aceleciliğin bir parçasıdır. Kim hakkın sınırını aşarsa dünyası başına daralır."

Dedi ki: "Dostları çoğaltmaya çalıştığın takdirde, düşmanlara karşı koyabilirsin."

Dedi ki: "Art niyetli kişiye karşı susmak, ona cevap vermekten daha evladır!"

Dedi ki: "Bazı işlerden kaçınmaman, hakkında bazı zanların oluşmasına neden olur."

Dedi ki: "Kendisini töhmete maruz bırakan kişi, hakkında suizanda bulunanlardan yakınmasın!"

Dedi ki: "Hükümdarlarla âdap ve anlayış kurallarına riayet etmeden arkadaşlık yapan kişi, kendisini tehlikeye atmış demektir."

Dedi ki: "Kim bir iyiliğe dayalı olmaksızın nazlanırsa nefret kazanır; sevgisine güvenen kendisine yazık eder."

Dedi ki: "Dostlarla bir araya gelmek kederlere karşı bir tesellidir."

Dedi ki: "Güvende aşırılığa kaçmak saygı ve dostluğu bozar."

Dedi ki: "Kim düşmanıyla şakalaşırsa, sırlarını ona açmış olur."

Dedi ki: "Düşmanlık eken, pişmanlık biçer."

Dedi ki: "Cömertten az ve basit şeyler talep etme, sonra onun yanında küçük düşersin."

Dedi ki: "Değerli kişiden özür dilemen, sana yönelik ona iyilik yapma fırsatını verir; kötü kişilerden özür dilemen ise ondan korktuğuna yorumlanır."

Dedi ki: "Beraberinde kandırma olan bir çareye başvurma! Çukura atlamak, güçlü olmak demek değildir. Kardeşine sadık ol ama yine de ondan sakın; zor bir şeyi düzeltmek kolay değildir. İffetli kişi dedikodudan korkmaz."

Dedi ki: "Her bir zamanın kendine has dostları vardır; her bir asrın da çok renkleri vardır."

Dedi ki: "Zan altındaki kimselerle arkadaşlık yapma, onunla olan arkadaşlığından dolayı sen de kınanır ve zan altında kalırsın."

Dedi ki: "Akıllı düşman, cahil dosttan daha hayırlıdır. Zira cahil, senin faydanı isterken bile sana zarar verir."

Dedi ki: "Kişinin uğuru ile uğursuzluğu, iki çenesinin arasındadır."

Dedi ki: "Kınanmaya layık olan tutumlardan biri de kişinin komşusuna karşı cesur davranmasıdır."

Dedi ki: "İşlerin en derli toplusu, fuzûlî olanlardan uzak olanıdır."

Dedi ki: "Basit şeyleri bırak ki hürmet göresin."

Dedi ki: "Aşırı üzüntü, aklın gitmesine ve çarelerin tükenmesine neden olur."

Dedi ki: "Cahilliğin alametlerinden biri de dinlemeden cevap vermektir."

Dedi ki: "Kişinin kendisini beğenmesi, onun ahmaklığının delilidir."

Dedi ki: "Nerede ne konuşacağına dikkat et, zira duvarların da kulakları var."

Dedi ki: "Sözlerini dinlemeyen kişiden, sözlerinin yükünü kaldırmalısın!"

Dedi ki: "Doğrulukla tanınmış bir kişinin bazen yalan söylemesi mümkün ise de yalancılıkla bilinen bir kişinin doğru konuşması mümkün değildir."

Dedi ki: "Şayet günahlar olmasaydı, affetmenin fazileti bilinemezdi."

Dedi ki: "Kimin öfkesi bir nedene dayalı değilse, memnuniyeti de bir hoşnutluğa dayalı olmaz."

Dedi ki: "Öfke kınanmıştır, o halde onu bırak! Üzüntü ise kötü bir boyun eğmedir."

Dedi ki: "Pintinin yanında olanı isteyen, komik bir şekilde helâk olur."

Dedi ki: "Cömerde komşu olan, deniz kıyısında duran gibidir. Cimriye komşu olan ise susuz bir çölde kalan gibidir."

Dedi ki: "Rızık bölüştürülmüştür; harîs ise [ondan] mahrumdur."

Dedi ki: "İlim bir ziynet ve faydalanmadır; cahillik ise bir leke taşıma ve zarar etmedir."

Dedi ki: "Teşekküre memnun olmayanın mertlikten nasibi yoktur."

Dedi ki: "Hoşgörülüyü kızdırmaktan ve cömert kişiyi bıktırmaktan sakın!"

Dedi ki: "Yalanını bildiğin kimseden mantık bekleme!"

Dedi ki: "Akıllı kişi, öz eleştiri yapabilen ve kendi görüşünü beğenmeyendir."

Dedi ki: "Akıllı kişi, aklı arzularına hâkim olan, öfkesini yenebilen ve şehvetine esir olmayan kişidir."

Dedi ki: "Kişi, dostu hakkında düşmanıyla istişare ediyorsa, dostuyla alakasını kesmesini tavsiye etmesini bekliyor demektir."

Dedi ki: "Değerli kişiyle dostluk, bir ganimet sayılır; kötülerle dostluk ise pişmanlık kazandırır."

Dedi ki: "Ahmak kişiye karşı suskun kalmak, onun için en iyi cevaptır."

Dedi ki: "Malıyla sana karşı büyüklenen ve iyilikte cimrilik yapan kimselerin emsalini Allah çoğaltmasın."

Dedi ki: "Cömertlik muhabbettir; cimrilik buğzdur."

Dedi ki: "Değersiz kimselere ihtiyaç bildiren, çölde balık avlayan kimseye benzer."

Dedi ki: "Mert kişinin vaadi, onu ifa etmesinin tatlı heyecanıdır. Vefasız kişinin vaadi ise bir oyalama ve bahane üretme taktiğidir."

Dedi ki: "Değerli kişi, her zaman dostlarına iyi davranır; fena kişi de yükseldiğinde ve mertebesi yüceldiğinde dostlardan alakayı keser."

Dedi ki: "Düşmanları azaltmaya çalış; çünkü onların azlığı bile çoktur. Dostları da çoğaltmaya çalış; zira onların çoğu bile azdır."

Dedi ki: "Külâb savaşı[309] değişik görüşlerin çok, kararlılığın az olmasından kaynaklandı."

Dedi ki: "Komşunu doyur, pazularını zayıflat."

Dedi ki: "Kanaat, iki maldan biridir."

Dedi ki: "Dostların hayırlısı, sırrını saklayan, bulunmadığında emanetini muhafaza eden, üzüntülerini gideren ve sana karşı samimi olan dosttur."

Dedi ki: "Hükümdarın veziriyle samimi olabilmişsen artık hükümdardan korkma."

Dedi ki: "Kurnazlıkla arkadaşlık kurmaya çalışan, onu ihanetle ödüllendirir."

Dedi ki: "Kıskanç, senin hatalarına sevinir; doğru söylem ve eylemlerini eleştirir."

Dedi ki: "Kıskançtan işini sakla, zararından kurtulursun."

Dedi ki: "[Satılık] kalitesiz mala razı olan, gözyaşları akıtmakla karşı karşıya kalır."

Dedi ki: "Haksızca halka karşı büyüklenenler, basitlik ve bayağılığa katlanmalıdır."

Dedi ki: "Şerefli fakiri küçümseme, adi zengine de tâzimde bulunma!"

Dedi ki: "Kime öfkelenirsen onu reddedersin, kimden hoşlanırsan ona ilgi duyarsın."

Dedi ki: "Güçlülerle savaşa giren mağlubiyetle döner."

Dedi ki: "Kadınlar, kasap tezgâhı üzerindeki et gibidir. Ondan sıçrayan, yine onlardandır."

Dedi ki: "Ahmak kişi, bazen devam etmekte olan bir dostluğu kesebildiği gibi, ortada olmayan bir düşmanlığı da kazanabilir."

309 "Yevmü'l-Külâb" diye adlandırılan savaş, Arapların tarihinde Cahiliye döneminde vukû bulan ikinci büyük savaştır. Bu olay, Basra ile Rakka arasında bulunan bir suyun adı olup, bu suya yakın bir yerde Resûlullah'ın (sas) hicretinden önce 612 yılında meydana gelen savaşa Külâb Savaşı anlamına gelen "Yevmü'l-Külâb" adı verilmiştir. Bk. Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsenna et-Teymî, *ed-Dibac*, I, 13. (çev)

Dedi ki: "Mertlik yükü ağırdır, onun zahmeti de büyüktür."

Dedi ki: "Komşuyu yüzüstü bırakmak, kötü bir davranıştır; zor durumların adamları ise azdır. Kim, (samimi) teşekkürle mükâfatlandırılırsa karşılığını tam almış demektir."

Dedi ki: "Sabredilmeye en layık olan şey, senin için kaçınılmaz olan şeydir."

Dedi ki: "Susma günahı, konuşma günahından daha basittir."

Başkasına ait olduğu halde, halkın, Eksem'den rivayet edip kendisine nispet ettiği birçok sözler de vardır. Şu ana kadar kendisinden yapılan rivayetler kapsamında tashih ederek zikrettiklerimiz yeterli sayılır.

Onlardan bazıları da Safvân b. Üseyyid b. Hulâhil b. Evs b. Muhâşin b. Muâviye b. Şüreyf b. Cürve'nin iki oğlu olan *Avf* ve *Ka'kâ*'dır.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Guvey b. Selâme [b. Guvey] b. Cürve'nin *Rebîa b. Guvey*, *Nüfeyl b. Guvey*, *Habser b. Guvey* ve *Vakdân b. Guvey* adlarında oğulları vardı.

Onlardan biri de Yemâme'de Hanîfe oğullarına saldırı düzenleyen *Amr b. Nevfel*'dir. Bu saldırı esnasında Ubeyd'in iki oğlu olan Câbir ile Vehb'i öldürdü. Bunun üzerine Evs b. Hacer şunları söyledi:

Biz Ubeyd'in iki oğluna saldırmakla, Onu
Kalbine saplanıp çıkmayan bir okla yere düşmüş gibi bıraktık

Amr, Tuhayl gününde Yeşkür kabilesinin Amr b. Temîm oğullarına saldırdığı sırada bir kabile reisi idi.

Onlardan biri de *Rib'î b. Âmir b. Hâlid b. Le'y b. Vakdân*'dır. Şair onun hakkında şunları söylemişti:

Dikkat edin; bazen kişi yiğit olmadığı halde yiğit olarak anılır
Ancak Rib'î b. Kâs, yiğidin ta kendisidir

Şiirde geçen Kâs bir cariye olup Rib'î ona isnad edilmektedir.

Ali (ra) Basra'daki valisi Abdullah b. Abbas'a mektup yazarak, Sicistan'a kararlı, akıllı bir kişinin komutasında dört bin kişilik bir kuvvet gönder-

mesini emredince, o da oraya Rib'î b. Kâs komutasında dört bin kişilik bir kuvvet gönderdi. Onunla beraber Husayn b. Ebi'l-Hur Mâlik b. Haşhâş el-Anberî de gazaya katıldı. Öncü kuvvet olarak Bâb b. Zü'l-Cerre el-Himyerî'yi gönderdi. Bâb'ın asıl adı Abdurrahman idi. Rib'î Sicistan'a varınca, Haseke b. Attâb el-Habatî ile İmrân b. Fasîl el-Bürcümî kendisine karşı savaştılar. Bu savaş sonunda Rib'î zafer kazanarak beldeyi ele geçirdi. Bir görüşe göre Rib'î Haseke'yi öldürdü; diğer bir görüşe göre ise Haseke oradan firar ederek kurtuldu. Bunun üzerine şairleri şunları söyledi:

Biz İbn Attâb ve Şeytan ordusuna karşı
Sicistan'ı kuşattık
Biz Kur'ân'ın aydınlığında, İbn Affân taraftarlarıyla
Dostluk kurmamamız gerektiğine dair bir tavsiye bulduk

Rib'î'nin gelişi esnasında Haseke'nin bazı arkadaşları şöyle demişti:

Mülkünü Bâb'a teslim etmeyeceğimize dair
Azı dişleri gibi gıcırtı çıkaran kılıçların gerisinde
Biz İbn Attâb'a biat etmişiz

Üseyyid oğullarından biri de *Senne b. Hâlid b. Üseyyid b. Surad b. Selâme b. Guvey*'dir. O saldırgan bir kabile reisi idi. O, Yemâme'deki Hanîfe oğullarına yönelik düzenlediği bir saldırı sonunda, onlardan birçok esirler alıp ganimetler elde etti. Ayrıca Tuhayl gününde de bulundu. Yeşkür oğullarından bir kadın tökezlediğinde, "Üseyyid'in burnu sürünsün, Senne Efendi de ortadan kaybolsun!" derdi. Üseyyid oğullarından olan bir kadın tökezlediğinde ise, "Kalıntıların burnu sürünsün ve inekleri ortadan kaybolsun!" derdi.

Onlardan biri de *Huceyr b. Umeyr b. Mersed b. Şeytân b. Surad b. Selâme b. Guvey*'dir. Bu zat, şair idi.

Onlardan biri de *Safvân b. Safvân*'dır. Hicretten sonra Allah yolunda ilk defa adam öldüren kişidir; çünkü o, Hâris b. Ebû Hâle'nin katilini öldürmüştü.

Onlardan biri de *Safvân b. Mâlik b. Safvân*'dır. Müslüman muhacirlerin ileri gelenlerindendir. Allah onların hepsinden razı olsun.

Onlardan biri de *Hakem b. Yezîd b. Umeyr b. Abdullah b. Mersed b. Şeytân b. Enmâr*'dır. O, İbn Hübeyre'nin Kirmân'daki valisi idi. Onu orada Teymullat b. Sa'lebe b. Ikâbe'den Temîm b. Ömer et-Teymî öldürdü.

Bana Medâinî anlattı, dedi ki: Hakem b. Yezîd b. Ömer, "Ebû Attâb" olarak künyelenirdi. O cömert, iyi bir hatip ve cesur bir adam idi. Ancak yerinden kalkmaya üşenecek derecede ağırkanlıydı. O Horasan'dayken, Nasr b. Seyyâr'ın Kuhistân valiliğini yapmıştır. Hişâm b. Abdülmelik ile Velîd b. Yezîd'i ziyaret ederek Nasr'dan övgüyle bahsetti. İbn Süheyl'in döneminde de Yusuf b. Ömer'in yanına geldiğinde ona yüz vermeyerek kendisini Basra'ya geri gönderdi. O, Temîm oğullarının reisi olup görüşüne bîgâne kalınamazdı. Birçok arkadaşı ve mevâlîsi arasında savaşlarda bulunmuştu. Daha sonra Yezîd b. Ömer b. Hübeyr'in yanına gelince, kendisini Kirmân'a vali olarak tayin etti. Ebû Müslim kendisine Rebîa b. Nizâr'ın kölesi Temîm b. Amr et-Teymî'yi gönderinceye kadar orada kaldı. Bunun üzerine Hakem, onun karşısına çıkarak kendisiyle savaşıp Temîm'i mağlup etti. Temîm mağlup olduğunda, atını ters çevirip "Emân!" diyerek güvence istedi. Hakem ve arkadaşları, Temîm'in artık güvencelerine sığınmak istediğine inanarak ona yaklaşınca Temîm ihanet ederek vurduğu bir darbeyle onu öldürdü. Hakem öldürülünce Teym'in arkadaşları yeniden onun etrafında toplandılar. Ölümünden sonra Basra'da nesli devam etmiştir. Onun neslinden gelen bazı kimseler, çeşitli illere vali olmuşlardır.

Ebû Bekr, Hakem b. Yezîd'in bir şair ve râvi olarak evladından birisiydi. Rü'be b. Accâc ona şunları söylemişti:

Ben onun bir sihirbaz olmasından endişe ettim
Oysa o, baştanbaşa bir imiş

Ebûbekir, Basra'da vefat etti.

Onun evladından biri de *Ebû Hulve* olup, Basra'da değeri bilinen ve kendisine önem verilen bir kişiydi. O da Basra'da vefat etmiş, ardından nesli burada devam etmiştir.

Onlardan biri de *Ömer b. Yezîd b. Umeyr b. Abdullah b. Mersed b. Şeytân b. Enmâr* olup Hakem b. Yezîd'in kardeşidir. Ömer, "Ebû Hafs" olarak künyelenirdi.

Hâlid b. Abdullah el-Kasrî, Mâlik b. Münzir b. Cârûd'u, Basra'da şurta ve güvenlik işleriyle görevlendirdi. Mâlik ince elbiseler içinde namaz kıldırırken Leysî kendisine "Bu elbiseler içinde namaz kılma!" deyince ona yirmi kırbaç vurdu. Daha sonra da Hasan'a haber göndererek, "Yerinde oturuyorsan, otur; değilse sana da üç yüz kırbaç vururum." dedi. O da "Benim için iki kırbaç bile yeterlidir." diyerek evinde oturup hiçbir şeye karışmadı.

Mâlik b. Münzir ile Ömer b. Yezîd'in eskiye dayalı bir dostlukları vardı. Ancak Ömer'den kaynaklı bir durumdan dolayı bu dostluk bozuldu; çünkü Ömer onu, Ömer b. Abdülazîz'in Kûfe'deki valisi olan Abdülhamîd b. Abdurrahman'a jurnal ederek rahatsız etmişti. Ardından Abbas b. Velîd b. Abdülmelik'e de jurnal etti. Daha sonra Mesleme b. Abdülmelik'e jurnal edip Mesleme onu kabul etmeyince Ömer Mâlik'le anlaşmak zorunda kaldı. Mâlik Basra'nın iç işleriyle görevlendirildiğinde Abdüla'lâ b. Abdullah b. Âmir b. Küreyz'i hatırlayarak, yanında Hafs b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer el-Kureşî ve başkaları bulunduğu halde onu babasından uzaklaştırdı. Bunun üzerine Ömer b. Yezîd, Abdüla'lâ'ya gidip, ona Mâlik b. Münzir'in kendisi hakkında söylediklerini aktararak "Ben senin lehine onun aleyhine tanıklık yaparım." dedi. Bunun üzerine Abdüla'lâ, yanında Ömer b. Yezîd ve Hafs b. Ömer b. Musa da bulunduğu halde, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin yanına geldi. Her ikisi de Mâlik'ten duyduklarıyla ilgili olarak onun aleyhinde tanıklıkta bulundular. Hâlid ise bunları yalanlayarak tehdit etti. Ömer b. Yezîd'i yanında alıkoyarak onu hapsetti. Bu sefer içki içtiğine dair aleyhinde şahitler tutarak ona had uyguladı. Ayrıca onu Mâlik'e gönderdiğinde o da onu linç edecek derecede eziyet etmeye devam etti. Daha sonra da onu hapse gönderdi. Kısa bir müddet sonra hapiste boynu kırılarak öldü.

Başka bir rivayete göre gururuna yediremeyerek yüzüğünü yutması sonucunda öldü. Bu, Mâlik'in arkadaşlarının yaymaya çalıştıkları bir şayia idi. Ömer b. Yezîd bu şekilde ölünce Temîm kabilesi galeyana geldi. Rebîa oğulları da Mâlik'e çok üzülüp öfkelenerek ondan yana tavır aldılar. Böylece iki kabile bir fitneye sebebiyet vereceklerinin farkına vararak karşı karşıya gelmekten vazgeçtiler.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; o Ahmed b. Muâviye'den, o Münteci'den şöyle dediğini rivayet etti: Hapisteyken Ömer b. Yezîd b. Umeyr'in yanına geldim. O bana, "Evim ne durumdadır?" diye sordu. Ben de, "Evin harap oldu." dedim. Bu sefer, "Ya hurmalıklarım?" diye sorunca ona, "Kesildi" dedim. O, "Ben sağ olduktan sonra bunlar ne kadar basit kalır?" dedi.

Hasan b. Hasan dedi ki: "Mâlik, Ömer b. Yezîd'i öldürünce, o şehit olarak ölmüş oldu."

Mâlik, Beşîr b. Ubeydullah b. Ebî Bekre ve Amr b. Müslim el-Bâhilî ile Ömer'in durumunu müşavere edince Beşîr ona, "Eğer onu öldürürsen, bir serçe öldürmüş gibi olursun, sağ bırakırsan, bir aslanı salıvermiş olursun." dedi. Amr ise "Onu öldür ki, şerrinden uzak kalıp rahat edesin." dedi.

Bunun üzerine Ferezdak şunları söyledi:

Kanlarımızın akıtılmasına ortak olan bir kavmi, Allah'a havale ediyoruz
Oysa tökezlediklerinde biz onların yardımcısıydık
Amr b. Müslim, bizi kandırdığını açığa çıkardı
Yaramazlıkları kendine vazife edinen kişi ise bize karşı savaş ateşi yaktı

Ferezdak şunları ekledi:

Ey Temîm ailesi, Anneniz, Allah'ın güvencesine verilmemiş miydi?
Bununla beraber siz felâkete atıldınız
Şunu itiraf ediniz ki, Afsâ oğullarına baskın düzenlemezseniz
Hep zilletle yaşayacaksınız
Ya gençlerin en yakışıklısına karşılık, onun katilini öldürürsünüz
Veya fark gözetmeksizin hepsinin kanını mubah kılarsınız
Aferin o gence ki, asil bir kişi olarak alıp götürdüler
Yüzü parçalanmış ve dişleri kırılmış bir şekilde…

Âtike bt. Mülâe, Ömer b. Yezîd'in hanımı idi. Beraberinde Temîm kabilesinden birkaç adam olduğu halde, Hişâm'ın yanına geldi. Hişâm ise Mâlik'in kendisine gönderilmesini istedi. Hişâm ona katı davranarak hapse atılmasını emretti. Mâlik böylece hapiste kalarak öldü. Başka bir görüşe göre Kaysîler, onu sinsice öldürdüler. Onunla ilgili bilgileri, Hişâm'la ilgili bilgiler kapsamında tam olarak kaleme almıştık.

Onlardan biri de *Evs b. Hacer b. Attâb b. Abdullah b. Adî b. Nümeyr b. Üseyyid* olup, Mudar kabilesinin şairi idi. Züheyr b. Ebû Sülmâ el-Müzenî yetişinceye kadar bu kabilenin şairi olarak kalmaya devam etti.

Onlardan biri de *Hassân b. Sa'd* olup, Basra'da Üseyyid kabilesinin minaresini inşa eden kişidir. Aynı zamanda kavminin eşrafından olup kavminin işlerini üstlenirdi. Şair onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Eğer bir kişiyi dost edineceksen
Hassân b. Sa'd gibisini dost edin
O asla arkadaşına zarar vermemekle beraber
Dostundan kolayca zarar görebilen bir kişidir

Başka bir görüşe göre, Üseyyid oğullarına ait Basra'daki minareyi inşa eden, oğlu *Muhammed b. Hassân*'dır.

Üseyyid'in oğullarından biri de şair *Kelb b. Ömer b. Âmir*'dir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Üseyyid oğullarından biri de Sabire b. Cerîr olup, "Ebû Hâdır" olarak künyelenirdi. Babası Sabire b. Şeymân el-Ezdî'nin evine sığındığında Ziyâd ile beraber idi. Bu nedenle babası oğluna Sabire adını koydu ve onu Sabire'nin künyesiyle künyelendirdi; çünkü İbn Şeymân "Ebû Hâdır" olarak künyelenirdi. Ebû Hâdır ise Temîm oğullarının en yakışıklısı idi.

Übeyrid er-Riyâhî, onunla ilgili olarak şöyle derdi:

Ebû Hâdır! Ne oluyor sana da iki elbisen, Ferrûh'un kızı üzerinde bir aba, diğeri izar oluvermiş
Ebû Hâdır! Kim zina ederse, onun zina ettiği ortaya çıkar
Kim keskin içki içerse de sarhoş oluverir

Ferrûh, Hâris b. Ka'b oğullarının bir mevlası idi. Ebû Hâdır ise Rüstekâbâz'da Haccâc ile beraber idi. Bundan sonra kendisini İstahr'a vali olarak atadı. Daha sonra ona öfkelenerek kendisini öldürdü. O, Cüfre[310] yılında doğmuştu.

---

310 Cüfre, Basra'da h. 70. yılda büyük bir savaşın meydana geldiği yer adıdır. Bu nedenle o meşhur yılda dünyaya gelenlere, "el-Cüfrî" denilmiştir. Bk. ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arus,* "cfr" maddesi. (çev)

Ebû Hâdır'ın *Sâlim* ve *Hâdır* adında iki oğlu olup bunların annesi Gaylân b. Hareşe ed-Dabbî'nin kızıdır.

Sâlim hatip bir kişi idi. Süleyman b. Abdülmelik halife olduğunda, ziyaretine giderek onu öven, Haccâc'ı lânetleyen ve gidişatını yeren bir konuşma yaptı. Daha sonra Basra'ya gelmek isterken yolda vefat etti.

Hâdır b. Ebû Hâdır ise Yezîd b. Mühelleb'in muhaliflerinden olup, Muâviye b. Yezîd, onu Vâsıt'ta öldürdü. Onun Basra'da devam eden bir nesli vardır.

Onlardan biri de *Mâiz b. Mâlik* olup zühd ve takva sahibi bir kişiydi.

Onlardan biri de *Harun b. Riâb* olup, o da faziletli bir kimse idi. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

Üseyyid oğullarından biri de *Mersed b. Surad* idi. Bu zat, Müslüman olup Basra'ya doğru yöneldi. Ancak yolda vefat etti. Onun oğlu *Katan* ise Kûfe'ye gitti. Bir müddet orada kaldıktan sonra, vefatının ardından orada nesli devam etti. *Abdullah b. Mersed* ise Basra'da kaldı.

Abdullah'tan *Umeyr*, Umeyr'den de *Yezîd b. Umeyr* dünyaya geldi. "Ebû Hattâb" olarak künyelendirildi. Değerli bir kişi olarak bilinir. Haccâc onu Basra'nın şurtasının başına getirdi. Bilâhare diğer bazı vilayetlere atadıktan sonra kendisini hapsetti. Bununla ilgili olarak Ferezdak şunları söyledi:

Eğer sen hapisten kurtulursan, Temîm oğulları
Onları yenileyecek küçükler olarak yaratılmadılar
Yezîdleri, kendilerine döndüğü takdirde
Temîm kadınlarından nice oruç tutmayı ve hacca gitmeyi adayanlar vardır

Yezîd'in *Ömer b. Yezîd* adında bir oğlu vardı. Ömer'in annesi, Abdullah b. Osman el-Kureşî'nin eşi idi. Ümmü'l-Hakem ise Urve b. Hişâm b. Urve b. Zübeyr b. Avvâm'ın eşi idi. Mâlik b. Münzir, Ömer b. Yezîd'i öldürdüğünden, Hişâm kendisini hapsetti ve hapisteyken öldü. Hişâm, "Mâlik onu, nur yüzlü ve açık sözlü olduğu için öldürdü." derdi.

Ebû Hulve ise değerli bir kişi olup Basra'da vefat etti.

Onlardan biri de *Hassân b. Sa'd* olup, onun hakkında Suhaym b. A'ref el-Hüceymî şöyle demişti:

Necid çölünün etrafından Hassân için beyaz develer getirip
Onların burunlarına halka taktık
Biz sana yoksulluğumuzdan dolayı gelmedik
Lâkin emirlik, kendisinden umutlu olanları cezbeder
Biz akrabalık ve hısımlığa dikkat ederiz
Akrabalık bağlarına uyanlar da mutlu olurlar

Hassân b. Sa'd'ın nesli, Kûfe'de devam etmiştir.

Onlardan bazıları da *Senne oğulları*dır. Bunların nesilleri, badiyede devam etmiştir.

Onlardan biri de *Eblak*'tır. Bu kişi tabip ve kâhin olup, Zü'r-Rumme'yi tedavi ederek ona şöyle demiştir:

Damgalanan kimsenin üzerinde o alâmet gizli kalamazken
Üzerinde aşağılık alameti bulunan Üseydli bir köle mi?
Yoksa Nibâc[311] *ve En'âm*[312] *felâketine şifa veren Rabbin mi şikâyetini tedavi edecek?*

Feletân da onun hakkında şöyle söylemiştir:

O, Üseyyidli Eblak olup temiz bir kişidir
Sevgimden olan oğlum, Bedr oğullarının havarisidir

Ümmü Gaylân bt. Cerîr b. Atıyye hastalanınca Eblak kendisini de tedavi ederek iyileştirmişti. Bunun üzerine Cerîr onu Eblak'la evlendirdi. Şair konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Ey Cerîr, sen kızını tedavi karşılığında
Eblak'a vermekle, kendini rezil ederek kendine yazık ettin

311 Nibâc, bir görüşe göre, Basra hacılarının konaklama yeridir. Başka bir görüşe göre, Mekke ile Basra arasında Küreyşlilere ait bir yer adıdır. Diğer bir görüşe göre ise, Basra ile Yemâme arasında bulunan bir yer adıdır. Bk. el-Hâzimî, *el-Emâkin,* Dâru'l-Yemâme, I, 871, By. 1415. (çev)

312 En'âm, Amman çevresinde yer alan bir yerleşim yeridir. Burası aslında et-Ten'îm vadisidir. Bk. el-Endülüsî, *Mu'cemü Mestu'cim*, Âlemü'l-Kütüb, I, 200, Beyrut 1415. (çev)

Cerîr hastalanınca Ümmü Gaylân Eblak'a dedi ki: Cerîr'e, Ümmü veledin olan Ümmü Hakîm seni büyülemiştir, de! Eblak öyle söyleyince, Ümmü Hakîm kızarak Cerîr'e, "Sen de onu mutlaka hicvetmelisin!" dedi. Bunun üzerine o da şunları söyledi:

Ey sihirbaz Eblak, halkın tümü biliyorlar ki
Muhacir bütün yalancıları cezalandırır
Şayet ben akıllı bir kişiye emir verseydim
Bana Sakîf savaşının yerini gösterirdi de ben de orada elbiselerimi kirletmezdim
Veya öyle bir yerden kız alırdım ki, sıhriyet yakınlığım
Adî kabilesi veya Mâzin kabilesi gibi asaletli, temiz bir aileden olurdu

Ferezdak da şöyle dedi:

Gördüğünde kendisini taşıyarak
Kapının eşiğine kadar getirdiğin birini neden aşağılıyorsun?
Her ikisinin arasında geçenler ciddileşince; ikisi de söküldü
İkisinin de burnu havadaydı

Bazıları, Eblak'ın Basra'ya gelerek kavmine şöyle dediğini iddia etmiştir: "Sizden herhangi bir kimse istediği şeyi aklında tutsun, aklında ne tuttuğunu kendisine bildireyim." Bunun üzerine Ömer b. Yezîd -Eblak'ın annesinin poposunu aklında tutarak- ona, "Aklımda bir şey tuttum." dedi. O da ona, "Ben senin böyle bir şeyi aklında tutacağını sanmıyordum." dedi ve aklında tuttuğunu kendisine söyledi.

Dedi ki: Horasan'da Üseyyid oğullarından *Muhammed b. Katan* vardı. Vefatından sonra nesli Horasan'da devam etmiştir.

Mufaddal ed-Dabbî dedi ki: *Evs b. Hacer b. Attâb b. Abdullah b. Adî b. Nümeyr b. Üseyyid* Evs, Şerc ve Nâzire kabileleri arasındayken düşerek ayağı kırıldı. Bir de ne görsün? Esed oğullarından aralarında Halîme bt. Fedâle b. Hâlid el-Esedî'nin de aralarında bulunduğu genç kızlar! Evs ona bir taş vererek, "Git babana 'şunun oğlu, bana gelsin' diyor, de!" dedi. [Kız da gelip babasına olanları anlatınca] babası onun yanına geldi; onu evine götürdü ve ayağı iyileşinceye kadar ona baktı. Bu sırada kızı da kendisine hizmet etti. Bundan ötürü onu şiirinde andı ve Fedâle öldüğünde ona ağıt yaktı.

İlyâs b. Mudar'ın nesebiyle ilgili malumat burada tamamlanmış oldu.

KAYS'IN NESEBİ

Nâs b. Mudar'ın Çocukları

Nâs'ın, *Kays b. Nâsb. Kays* ile *Dühmân b. Kays* adında iki çocuğu vardı. Bunların annesi Şakîka bt. Gâfik b. Şâhid b. Ak'tır.

Mudar'ın bir kölesi olan Aylân, Nâs'ın mürebbîliğini yaptı. Bu nedenle de Nâs, Aylân'la anılmaya başlandı. Kaysü Aylân olarak adlandırılmış olmakla beraber esasen o, Kays b. Nâs'tır. Başka bir görüşe göre ise Aylân (mürebbî olarak) Kays'a baktı. Bu nedenle kendisine, Kays b. Aylân ve Kaysü Aylân denildi.

Kays b. Aylân'ın Çocukları

Kays'ın *Sa'd b. Kays*, *Hasafe b. Kays* ve *Amr b. Kays* adında çocukları olup, bunların annesi Amre bt. İlyâs b. Mudar'dır.

Sa'd b. Kays'ın Çocukları

Sa'd'ın da *Gatafân b. Sa'd* ve *Münebbih b. Sa'd* adında çocukları vardı. Münebbih'e A'sur denilirdi. Onun böyle isimlendirilmesinin nedeni söylemiş olduğu şu beyittir:

Umeyre dedi ki, senin başına ne oldu da
Gençlik gidince, çirkin bir renk aldı?
Ey Umeyre! Senin babanın rengini değiştiren neden
Gecelerin geçmesi ve asırların peşpeşe gelmesidir

İbnü'l-Kelbî dedi ki: A'sur, "Duhân" olarak da adlandırılmıştır. Bu nedenle Ganî ile Bâhile'ye "Duhân oğulları" denilirdi.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Bana Ganî kabilesinden, kendisine Târık b. Hamza denilen bir adam anlattı, dedi ki: Yemen hükümdarlarından bir adam vardı. O, ilk zamanlarda Ma'ad kabilesine yönelik saldırılar düzenlerdi. Onların başında da Misver bulunmaktaydı. Onlara baskın düzenlenince, bu kabile mağaraya sığınmak durumunda kaldı. Ma'ad oğulları da onlara uydu. Münebbih bunların girdiği mağaranın üzerine ateş yakıp duman meydana gelince Yemen hükümdarı ve arkadaşları burada öldüler.

Bunun üzerine Münebbih'e "Duman" anlamında, "Duhân" adı verildi. Bu konuyla ilgili olarak, Mansûr b. İkrime b. Hasafe şöyle dedi:

Biz A'sur b. Sa'd'ı, evi mükemmel
Şerefi yüce bir kişi olarak gördük
O, Ma'ad kabilesinden Zü'l-Esvar'ı helâk etti

Gatafân'ın annesi Tükme bt. Mür b. Üd b. Tâbiha'dır. Anne bir kardeşleri ise Mansûr b. İkrime'nin oğulları olan Süleym ile Selamân'dır.

Gatafân'ın Çocukları

Reys b. Gatafân ve *Abdullah b. Gatafân*'dır ki, Abdullah b. Gatafân'ın diğer adı Abdüluzzâ'dır.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bunlar Resûlullah'ın (sas) yanına geldiklerinde onlara, "Siz kimsiniz?" dedi. Onlar da, "Biz Abdüluzzâ'nın çocuklarıyız." dediler. Resûlullah (sas) da, "Siz, Abdüluzzâ'nın çocukları değil, Abdullah'ın çocuklarısınız." dedi. Onların annesi ise Üseyle bt. Ukâbe b. Mus'ab b. Ali b. Bekr b. Mus'ab b. Vâil'dir.

Reys b. Gatafân'ın Çocukları

Bağîd b. Reys, *Eşca b. Reys*, *Harb b. Reys* ve *Ehven b. Reys*'tir. Bunların geri kalanlarına, Mâlik b. Eme b. Ehven denilirdi. Onlar Sa'd b. Sa'lebe b. Sa'd b. Kays oğullarıyla beraber idiler.

Onlardan biri de *Muhammed b. Cebele b. Ühbân*'dır. Bu zat, Şam diyarının eşrafından olan bir kişiydi.

Mâzin b. Reys ise Şemh b. Fezâre oğullarıyla beraber idi. Onların annesi ise Reyta bt. Lüceym b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil'dir.

Bağîd'in Çocukları

Bunlar; *Zübyân b. Bağîd*, *Enmâr b. Bağîd* ve *Âmir b. Bağîd*'dir. Anneleri ise Müfeddâ bt. Sa'lebe b. Ukâbe'dir. Diğer oğlu olan *Abs b. Bağîd*'in annesi ise Dahâm -onun asıl adı Haşnâ'dır- bt. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Hâf b. b. Kudâa olup, Dabbe b. Üd ve Hâris b. Ka'b'ın annesidir.

Zübyân'ın Çocukları

Bunlar, *Sa'd b. Zübyân* ve *Fezâre b. Zübyân*'dır. Fezâre'nin asıl adı Amr'dır. Bir kardeşinin ona vurup ürkütmesi üzerine, adı "korkak" anlamında "Fezâre" olarak kaldı. Fezer ise göğüs ve sırtta meydana gelen çıkıntının bir benzeridir. Zübyân'ın diğer bir oğlu *Hâribe b. Zübyân*'dır. Bu kişi, Sa'lebe b. Sa'd'ın oğullarıyla ittifak kurdu. Bişr b. Hâzim el-Esedî onlar hakkında şöyle dedi:

Yönetime geldiklerinde biz ilk defa öfkelenmedik
Onlar Hâribe'nin yolunu takip ederek saldırı düzenlediler

Bunun nedeni, iki kabile arasında çıkan savaştan dolayı Gatafân'dan göç ederek Sa'lebe b. Sa'd kabilesinin diyarına yerleştiler. Böylece onlarla birlikte sayıldılar.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: "Onların sayısı az olmakla beraber, onların Hâribli olduğunu hiç duymadım." Bu nedenle Husayn b. Humâm şöyle dedi:

Hâribetü'l-Bak'â'nın topluluğu
Onların eski topluluğuyla beraber oldu

Onlara, Hâribetü'l-Bak'â da denilirdi.

Zübyân'ın diğer bir oğlu *Âmir b. Zübyân*'dır. Onlar, nesep olarak Yeşkür oğulları arasında yer aldılar. Onlar da, şair Süveyd b. Ebû Kâhil'in kabilesiydi. Süveyd ise Gatafân'a bağlanmıştı.

Selâmân b. Zübyân, nesep olarak Abs oğulları arasında yer aldı. Onlara ayrıca Milâs oğulları da denilirdi. Onların annesi Hind bt. Evkas b. Lüceym'dir. Hind, küçüklüğünde Fezâre'yi oynatırken şöyle derdi:

Eğer sen Evkas ve Lüceym'e veyahut
Ahnef ve Lüheym'e benzersen
O zaman, zulmü engelleyenlere benzemiş olursun

Hind, Ahnef'ten bahsederken Hanîfe b. Lüceym'i kastetmiştir. Hanîfe'nin asıl adı Üsâl idi. Kendisiyle Ahvâ b. Avf el-Abdî karşılaştıklarında; Ahvâ, Üsâl'in ayağına vurarak sakatladığı için kendisine Hanîfe denildi. Üsâl da Ahvâ'nın eline vurarak onu kestiği için ona da Eczem denildi.

Sa'd b. Zübyân'ın Çocukları

Sa'd'ın *Avf b. Sa'd*, *Sa'lebe b. Sa'd* ve *Abd b. Sa'd* adında çocukları vardı. Bunlar, Mürre b. Avf b. Sa'd oğullarının hane halkı arasında yer aldılar. Onlar ise Abbas b. Sa'd'ın kabilesi idi. O da Yusuf b. Ömer es-Sekafî'nin Kûfe'deki şurta sorumlusu idi. Onların annesi ise Hüceyre bt. Abs b. Bağîd'dir.

Avf b. Sa'd'ın Çocukları

Mürre b. Avf -bunlar bir batın oluşturdular- ve *Dühmân b. Avf*. Bunlar da bir batın oluşturarak Mürre oğullarıyla birlik oldular. Bunların annesi Müleyke bt. Hanzale b. Zeydümenât'tır.

Mürre b. Avf'ın Çocukları

Mürre'nin *Gayz b. Mürre* -bunun birkaç çocuğu dünyaya gelmiştir-*Mâlik b. Mürre* ve *Sehm b. Mürre* adında çocukları vardı. Bunların annesi Selmâ bt. Mâlik b. Hanzale'dir. *Sırme b. Mürre*, *Sârid b. Mürre* -bunun diğer adı Selâme'dir- ve *Usaym*'ın annesi ise Râsiye bt. Reb'a b. Reşdân b. Kays b. Cüheyne'dir. Reşdân b. Kays'a "Gayyân" denilirdi. Resûlullah (sas) onlara "Reşdân oğulları" adını vermiştir.

Mürre'nin diğer bir oğlu ise *Husayle b. Mürre* olup bunun adı Amr'dır. Bunun annesi Belî kabilesinden olup kendisine "harkafe" denilirdi. Kendisine "Husayle" denilmesinin nedeni, savaştığı sırada annesinin kendisine haber gönderip gelmesini istediğinde ona "Bir et parçacığı kaldı." demiş olmasıdır. Başka bir görüşe göre de, annesi gelirken Husayle'yi beraberinde getirmiştir. Annesi, daha önce Belî kabilesinden olan bir amcaoğluyla evliyken Husayle'yi dünyaya getirmiştir.

Gayz b. Mürre'nin Çocukları

Gayz'ın *Nüşbe b. Gayz* ve *Adî b. Gayz* adında çocukları olup, bunların annesi Esmâ bt. Sübed b. Rizâm b. Mâzin b. Sa'lebe b. Sa'd'dır. *Yerbû b. Gayz* ile *Mürre b. Gayz*'ın annesi ise Belî kabilesindendir.

Nüşbe'nin Çocukları

Nüşbe'nin *Mürre b. Nüşbe*, *Ubeyd b. Nüşbe*, *İmmît b. Nüşbe*, *Züheyr b. Nüşbe*, *Kammâs b. Nüşbe*, *Muâviye b. Nüşbe* ve *Amr b. Nüşbe* adlarında çocukları vardı.

Mürre b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre b. Avf'ın oğullarından biri de *Sinân b. Ebû Hârise b. Mürre b. Nüşbe b. Avf*'tır.

Onun oğlu ise *Herîm b. Sinân* olup, Züheyr b. Ebû Sülmâ el-Müzenî onu överken şöyle demiştir:

Cimri nerede olursa olsun kınanır
Lakin Herîm, cömertliğiyle kardeşlerinin üstüne çıkmıştır
O öyle bir cömerttir ki, onun iyiliği sana bağışlama bahşeder
Bazen kişi, zulmederken, çok zulüm görmüş olur

Âişe (ra), Herim'in evladından olan bir kadına, "Baban Züheyr'e ne gibi bir iyilikte bulundu ki, o kendisini bu kadar övmüştür?" diye sordu. O da "Şunları, şunları verdiğini biliyorum ancak gerisini unuttum." dedi. Âişe (ra) ise "O da size unutulmaycak bir hatıra bıraktı." dedi.

Mürre oğullarından biri de *Avf b. Ebû Hârise*'dir. Başlarında Amr b. Ka'b el-Erhabî'nin bulunduğu Hemdân kabilesi, Zâtü'l-İsâd denilen yerde, Mürre oğullarına karşı saldırıya geçti. Bu esnada Avf onlardan adam öldürmüş, ayrıca ganimetler de almıştır. Bunun üzerine Mürre oğulları arasında bulunan Ebû Sülmâ şunları söyledi:

Öyle bir genç ki, Zâtü'l-İsâd'daki savaşlar
Onu silahıyla beraber kaybetti
Arkalarını dönerek her vadide kaçıştılar
Onların testisleri, sanki kırbanın parçalarıydı
Onlar Avf'a ulaşacaklarını ummaya başladılar
Oysa onlarla Avf arasında tutulması mümkün olmayan dikenli dallar vardı

Herim'in babası olan *Sinân*, yolculuk esnasında (dinlenmek üzere) bir ağacın altında yatarken bir yılan onu sokarak ölümüne neden olmuştu. Kavmi kendisini ararken onu bu ağacın altında ölü bulmuştu. Şair onunla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Bu, emsali olmayan bir felakettir
Seni kaybettiği günden sonra artık Gatafân kabilesi neyin peşindedir?
Atlılar, saygın bir kişiyi ararken
Onu aylar sonra bir hurma ağacının çevresinde buldular

Sinân, Zübyân oğulları arasında, Âmir oğullarıyla "Sahuk" denilen yerde savaşarak onları mağlup etti. Onlardan birçok kişi de yaralanarak çölde yol alırken susuzluktan öldüler. Âmir b. Tufeyl'in kardeşi Hakem b. Tufeyl, esarete dayanamayarak intihar etti.

Şair *Yezîd b. Sinân* ile *Hârice b. Sinân* da onlardandır. Buna Hârice denilmesinin nedeni, annesi vefat ettiğinde kendisi annesinin karnında olup, annesinin karnı yarılarak çıkartılmış olmasıdır. Bazılarına göre ise Hârice, "Bakîrü Gatafân" olarak adlandırılmıştır. Annesinin karnındayken annesi vefat ettiğinde onun karnı yarılarak çıkartıldığı için kendisine "Bakîr", annesine de "Bakîre" denilmiştir. Ayrıca cömertliğinden ötürü kendisine "Mekrümân" da denilmiştir. O, şunları dile getirmiştir:

Benim hiçbir kimseye ilgi duymadığımı görmüyor musun?
Yanımda bir yol gösteren olmadan da yolumu bulamam
Sabahladığımda, halkın ileri gelenlerinin
Alçak ve yükseklerden görülebilen savaş ateşini yaktıklarını gördüm
Orada kazanımda pişen yemekten hiçbir şey bırakmadan
Mahalle halkından komşu ve dilenci herkesin yemesini arzuladım

Onlardan biri de *Hâris b. Avf b. Sinân b. Ebû Hârise*'dir. İslâm'ın zuhurunda, Hârise b. Avf, Mürre oğullarının reisiydi. O, "Ebû Esmâ" olarak künyelenirdi. Abs ve Zübyân oğulları arasında meydana gelen Dâhis savaşında, iki kabileyi barıştırmak için ölülerin kan bedelini üstlenen kişidir. Züheyr konuyla ilgili olarak şöyle dedi:

Gayz b. Mürre, iki aşiret arasında kan akınca
Onların arasını bulmada gayret sarf etmişti

Nâbiğa el-Ca'dî ise şunları söyledi:

Gayz b. Mürre onların arasını bulmada öyle bir gayret sarf etti ki
Asırlar boyu ona bir şan ve şeref olarak kalacaktır

Şiirde, "Onların arasını bulmada gayret sarf etti." derken, Hâris b. Avf ile Husayn b. Damdam b. Câbir b. Yerbû'u kastetmiştir. Şair Hâris hakkında şunları söyledi:

Ey Hâris b. Avf, onların arasını bul!
Aşiret arasında böyle bir görev üstlenmen, yadırganacak değildir

Hâris Müslüman oldu. Resûlullah (sas) onu, yakın çevresindeki Ensâr'dan biriyle birlikte kavmini İslâmiyet'e davet etmek üzere gönderdi. Ancak Sa'lebe oğullarından Müzâhim b. Şicne denilen bir adam Ensârî'yi öldürdü. Bu durum Resûlullah'a (sas) ulaşınca, Hassân'a, "Onun hakkında söyle!" dedi. Bunun üzerine Hassân şöyle dedi:

Ey Hâris, sizden güvencesindeki komşusuna
Kim böyle ihanet eder? Hele, hele Muhammed'e hiç ihanet edilmemeliydi
Mürrî'nin emanetine riayet etmedin
Bu ise bir yere çarpılıp kırılan ve kaynaşmayan cam gibidir
Eğer ihanet etmişseniz bu zaten sizin âdetinizdir
İhanet ise pırasanın kökünde biter

Bunun üzerine Hâris, adamın diyeti olmak üzere yetmiş deve göndererek özür diledi. Resûlullah (sas) bu diyeti kabul ederek onun vârislerine verdi. Başka bir görüşe göre bu adam Ensâr'dan değildi. Fezârî onun hakkında şöyle dedi:

Ey Hâris; bir ölüm senin hakkında acele etti
Hamd senin değerini artırdı; sen de övülmek için bunu yaptın
Arkandan sadık kişileri, efendiler olarak bıraktın
Allah'tan sonra, sen efendi oldun
Hayırsever Hâris'in kabrinin toprağı
Kuvvetli esen rüzgârla daha da güçlendi

Hâris'in evladından biri de *Sakr b. Habîb*'dir. Bu zat, Mervân b. Muhammed el-Ca'dî'nin Şam valisi idi.

Onlardan biri de *Cüneyd b. Abdurrahman b. Hâris b. Halîfe b. Sinân b. Ebû Hârise*'dir. Horasan ve Sind valiliği yapmıştır. Çok cömert bir kişiliğe sahip olup Hişâm kendisini 112 yılında Horasan valiliğine tayin etmiştir.

Türklerle savaşıp onların hükümdarlarından birinin oğlunu öldürmüştür. Başka gazaları da vardır. Onun valiliği döneminde, Hâşim oğullarının propagandacıları her tarafa yayılarak durumları güçlendi. Cüneyd, Merv şehrinde vefat etti. Şair onun hakkında şunları söyledi:

Cüneyd'le beraber cömertlik de gitti
Cüneyd'e de cömertliğe de selam olsun!

Yezîd b. Abdülmelik döneminde, Ömer b. Hübeyre'den önce Sind'in uç bölgesinde vali olduğunda Keyrec'e yönelik gaza düzenledi. Ahşaptan koçlar yaparak onlarla şehrin surlarını yıktı. Oradan ve başka yerlerden bol ganimetler aldı. Cerîr b. Atıyye, onun hakkında şunları söyledi:

Cüneyd'in ziyaretçileriyle arkadaşları
Yüzü parlak, iyiliği bol birisine selam verir oldular

Ebu'l-Cüveyriye de şunları söyledi:

Eğer bir kavim cömertlikleri, nesepleri ve şereflerinden dolayı
Güneşin üstüne oturacak olsaydı
Cömertlikleri kıskanılan kimseler oraya otururlardı
Allah da kıskanıldıkları şeyleri kendilerinden gidermesin!

Medâinî, bana Cüneyd'in Sind'de ziyaretçilerine 40.000.000 dirhem verdiğini anlattı.

Onlardan biri de *Hureym b. Amr b. Hâris b. Halîfe*'dir. Ona "Hureym en-Nâîm" denilirdi. O yazın eski, kışın ise yeni elbise giyerdi.

Onun evladından biri de *Ebu'l-Heyzâm*'dır ki asıl adı Âmir b. Umâre b. Hureym'dir. Asabiyye düşüncesiyle Şam'daki Yemen halkını öldürendir. O, mü'minlerin emîri Mansûr'un kendisine, "Neden bir ihtiyacını iletmiyorsun?" dediğinde ona, "Yemin ederim ki ben ne senin cimriliğinden endişe eder, ne ömrünün kısalığını isterim." diyendir.

Onun kardeşi *Osman b. Umâre b. Hureym* ise Mehdî döneminde Ermîniyye [Ermenistan] ve Azerbaycan valiliği yapmıştır. Harun Reşîd döneminde ise Sicistan valiliği yapmıştır.

Onlardan biri de şair *Şebîb b. Yezîd b. Cemre b. Avf b. Ebû Hârise*'dir. Ona, annesine nispet edilerek Şebîb b. el-Barsâ denilirdi. Barsâ esmer olduğu için kendisine alacasız Barsâ denirdi.

İbnü'l-Kelbî, "Mühlike'ye Mefâze denildiği gibi, Barsâ da onların zıt anlamlı sözlerindendir." dedi. Onun asıl adı Ümâme bt. Hâris b. Avf'dır. Kelbî şunu nakletti: Resûlullah (sas) onu babasından isteyince babası, "Onda alaca hastalığı var." diye yalan söyleyerek onu vermek istemedi. Kulübesine döndüğünde, gerçekten kızında alaca hastalığının meydana gelmiş olduğunu gördü. Şebîb'in nesli badiyede devam etmiştir.

Onlardan biri de *Ubeyd b. Nüşbe b. Mürre b. Gayz b. Mürre*'dir. O, Ebu'l-Hırrîf el-Fâtik'tir. Bu kişi, Hâris b. Zâlim'e, suikastla adam öldürme yöntemini öğretendir. Ebu'l-Hırrîf, bir suikastçı olan babası Nüşbe'nin yanına gelerek, "Babacığım bana da gafil avlamayı öğret." dediğinde ona, "Bunu ne zaman istersen, o zaman yaparsın!" dedi. Daha sonra tekrar gelerek babasına, "Babacığım bana da gafil avlamayı öğret!" deyince, babası kılıcını çekerek ona bir darbe indirip yaraladı, "İşte bu, gafil avlamadır." dedi. Ebu'l-Hırrîf bu sefer Hâris b. Zâlim'e gelerek, "Bana gafil avlamayı öğret." dediğinde o, "Bir şey yapmak istediğinde onu hemen yap." dedi. Daha sonra tekrar ona dönerek, "Bana gafil avlamayı öğret." deyince, Ebu'l-Hâris kılıç kuşanarak Ebu'l-Hırrîf'in üzerine yürüdü. Önünden kaçıp ona, "Bu ne?" diye sordu. Hâris de, "İşte bu, sorduğun gafil avlamadır." dedi.

Onlardan biri de *Bükeyr b. Mugîre*'dir. O Akîl b. Ullefe'yi hep hicvederdi.

Yerbû b. Gayz'ın Çocukları

Yerbû'un *Câbir b. Yerbû*, *Cezîme b. Yerbû* ve *Riyâh b. Yerbû* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Amre bt. Behz'dir. Riyâh'a, "Teym b. İmruü'l-Kays b. Bühse b. Süleym b. Mansûr" denilirdi. *Kıtâl b. Yerbû* adındaki diğer oğlunun annesi ise Müzeyne kabilesindendir.

Yerbû b. Gayz b. Mürre'nin evladından biri de şair *Nâbiğa*'dır. O, Ziyâd b. Muâviye b. Dıbâb b. Câbir b. Yerbû'dur. Künyesi "Ebû Ümâme" idi.

İbn Hübeyre el-Fezârî dedi ki: "İstediğim her sözü, şiirle söylememe engel bir şey yoktur. Lakin bunun, Gatafân'ların lideri olarak Nâbiğa ez-Zübyânî'yi değerden düşürdüğünü gördüm."

Bana Ebu'l-Velîd el-Kinânî anlattı, dedi ki: Nu'mân b. Münzir'in sohbetinde bulunanların müzakere ettikleri şey şiir ve şairler idi. Bir gün onlardan biri, "Zübyân oğulları arasında öyle bir şair temayüz etmiştir ki, onun şiirinin emsalini çok az görmüşümdür." dedi. Bu nedenle asıl adı Ziyâd iken, "temayüz eden" anlamında, "Nâbiğa" olarak adlandırıldı. Onun hakkında şairin biri şöyle dedi:

Ziyâd, aptalca bir dişi kuştan kendisine bilgi verir diye umut bekledi
Oysa o kuştan alınacak bir bilgi yok idi
Bil ki, yaramaz kuş, kendisini engelleyenlere karşı
Ötmeye devam eder; bu da (onun için) bir helâkettir

Bazıları da onun şu sözünden dolayı Nâbiğa adını aldığını rivayet etmişlerdir.

Kayn b. Cisr oğullarının arasına yerleştim
Bizimle ilgili, onlarda bazı durumlar ortaya çıktı[313]

Ancak birinci rivayet daha sağlamdır.

Dedi ki: Nu'mân'ın kendisine haber göndermesi üzerine, Nâbiğa da gelerek kendisiyle gece sohbetinde bulundu. Daha sonra Kuray oğullarından biri, onun, cariyesi Mütecerride'ye ilan-ı aşk ettiğini jurnallediği gibi ona bir hiciv de atfetti. Bunun üzerine Nâbiğa kaçarak, mazeretini şiirle beyan edip kendisini jurnalleyenin yalan söylediğini şöyle ima etti:

Senin hoşlanmayacağın bir şeyi ortaya koyacak değilim
Eğer böyle yapmışsam, elim kırbacımı kaldıramasın!

Onun sözlerinden biri de şudur:

Eğer sana ihanet ettiğime dair bir şey ulaşmışsa
Onu sana jurnalleyen, çok yalancı ve çok kötü bir kişidir

313 "Nebeğa" fiili sözlükte, "ortaya çıktı" anlamına gelmektedir. Son rivayete göre Cisroğulları arasında Ziyad, kendisiyle ilgili bazı durumların ortaya çıktığını, bu şiirinde dile getirmesinden dolayı ona, "Nabîğa" denilmiştir. (çev)

Seninle ilgili şüphe uyandırıcı hiçbir şey bırakmayacağıma dair yemin ettim
Kişi için Allah'ın yolundan başka gidilecek bir yol yoktur

Dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini işittim: Sizin en büyük şairiniz,

Seninle ilgili şüphe uyandırıcı hiçbir şey bırakmayacağıma dair yemin ettim
Kişi için Allah'ın yolundan başka gidilecek bir yol yoktur

diyen şairdir.

Nâbiğa şunu da söyledi:

Benim için basit bir şey olmayan ömrüme yemin ederim ki
Yılan tıynetli kişiler, senin yanında üzerime asılsız şeyler atmışlar
Yalancı bir adam, sana gevşek dokumalı bir sözle gelmiştir
Hiçbir şekilde, doğru ve önemli bir sözle gelmiş değildir

Ebû Adnân es-Sülemî dedi ki: Bana Ebû Ubeyde anlattı; o Ebû Amr'dan Nâbiğa'nın şunu dediğini rivayet etti:

Kuzey rüzgârı, yolculuğunun yarın olacağını iddia etti
Karakargalar da durumu bize böyle bildirdi

Nâbiğa Hicâz'a gelince, beyitteki *Karakargalar da durumu bize böyle bildirdi* şeklindeki ifadesinden dolayı eleştirildi. Beytinin şarkı halinde medid vezniyle söylendiğini duyup, beyitteki kafiyeleri tutturmadığını anlayınca bunu *Bundan dolayı da karakargalar kınanır* mısraıyla değiştirdi.

İbnü'l-Arabî, Mufaddal ed-Dabbî'den şunu rivayet ederek dedi ki: Nu'mân'ın, Nâbiğa'ya canının sıkılmasına neden olan olay şudur: Nu'mân'ın, Mütecerride adında bir cariyesi vardı. Nu'mân kısa boylu, asık suratlı, çirkin benekli, dik kafalı bir kişiliğe sahip idi. Nâbiğa da onun arkadaşı olup gece sohbetlerinde bulunurdu. Öbür taraftan, Yeşkür kabilesinden Münahhal adında yakışıklı bir adam, Mütecerride ile beraber olduğuna dair itham olunurdu. Nu'mân'ın ondan olan iki oğlunun aslında Münahhal'dan olduğu söyleniyordu. Kendisi şöyle diyordu:

Ben, yağmurlu bir günde
Haremlikteki genç kızın yanına girdiğimde

Kendisine doğru koştum
Kekliğin göle yürümesi gibi o da bana doğru koşmaya başladı

Konuyla ilgili şöyle bir iddia ortaya atıldı: Nu'mân bir gün, Mütecerride de yanındayken Nâbiğa'ya, "Mütecerride'yi şiirinle nitelendir." dedi. Nâbiğa da,

Meyye ailesinden azıklı, azıksız sabah akşam gelip gitmede acelesi olan mı var?

dizesiyle başlayan şiirini okudu. Münahhal, "Bunu denemeyen ve tatmayan biri böyle bir şiir söyleyemez." dedi. Bu söz Nu'mân'ın gönlünde iz bıraktı. Daha sonra Kurey oğullarından bir grup insan Nu'mân'a gelerek, Nâbiğa'nın Mütecerride'yi nitelendirirken şu ana kadar saklı yönlerini dile getirdiğini haber verdiler. Nu'mân'ın Cerm'den olan İsâm b. Şehber adında bir hacibi vardı. Bu kişinin Nâbiğa'ya gelerek, "Nu'mân sana kızgındır." demesi üzerine Nâbiğa, Şam'daki Gassân kabilesine kaçtı. Oradayken onları şu kasidesiyle övdü:

Ey Ümeyme, beni karşımda duran bir kedere havale et
Bir de yıldızların sönmesiyle karşı karşıya kaldığım geceye havale et!

O, (Mütecerride) hakkında da şöyle dedi:

Onun vasıtasıyla Gassân'a bir kavme ulaşmak isterken
Yollarım bana karışık geldiğinde, onlara ilgi duydum

Daha önce Nâbiğa, Ebu'l-Münzir b. Nu'mân b. Münzir'in Aynu Übâğ gününde öldürüldüğünde de Gassân'a gelmişti. Bu esnada Şemir b. Avf el-Hanefî kendisini mızrakla yaralamıştı. Bu kitabımızda Aynu Übâğ olayı ile ilgili haberleri daha önce vermiş bulunmaktayız. Böylece Nâbiğa, Esed oğullarının esirleriyle ilgili olarak, Nu'mân b. Hâris b. Ebû Şemir aracılığıyla Hâris b. Ebû Şemir ile konuşarak onların salıverilmesini istedi. Onlar da bunun üzerine salıverildiler.

Hassân b. Sâbit el-Ensârî de bu durumdan bahsederken şöyle derdi: Ben, Münzir'in Hâris'e doğru ilerlediğini ve ona saldırdığını duyunca, yanına giderek onu tebrik ettim. O sırada, yanında iki adamın bulunduğunu ve bunlardan birinin şöyle bir şiir okuduğunu gördüm:

Ey Ümeyme, beni karşımda duran bir kedere havale et
Bir de yıldızların sönmesiyle karşı karşıya kaldığım geceye havale et!

Daha sonra onun solunda duran adam da şunları dile getirdi:

Kalp alıp götürdü seni, hevesin var güzellerde!
Gençliğin uzaklaşıp ihtiyarlığın yaklaştığı dönemde

Bunun ardından benim de bir şiir okumamı istedi. Ancak ben onları dinleyip şiirlerindeki güzelliği görünce paniğe kapıldım. Bunun üzerine bana, "Ey Furay'a'nın oğlu, okuyacaksan oku!" dedi. Ben de, *Sen memleketin resmini sordun mu, sormadın mı?* dizesiyle başlayan şiirimi dile getirdim. Onun yanından ayrılınca, bu iki adamın kimler olduğunu sordum. Birinin Nâbiğa, ikincisinin ise Alkame b. Abde olduğu söylendi. Bu arada Alkame'ye, esir olarak bulunan kardeşi Şe's b. Abde bağışlandı. Bazıları bu olayın Halîme gününde vukû bulduğunu söylemişlerse de bu yanlıştır. Nâbiğa'nın şöyle dediğine bakmaz mısın?

Ben Halîme gününden başlayarak
Bütün denemeleri yaptıkları bir güne kadar muhayyer bırakıldım

Bazıları da Hassân ile Nâbiğa arasında bir konuşma geçtiğinde Hassân Nâbiğa'ya, "Sen benim kadar şair olamazsın." dedi. Nâbiğa da, "Yalan söylüyorsun, haydi o zaman şu mısra ile başlayan şiirim gibi güzel bir şiir söyle." demişti.

Cilvesi, Katâm gibi olduğu için mi bir kadın terk ediliyor?
Bundan dolayı mı ona selam ve saygıda cimrilik ediliyor?

Nâbiğa, İsâm b. Şehber'i de överek şöyle dedi:

İsâm'ın gönlü onu efendi bir İsâm yaptı
Ona hamle yapıp ilerlemeyi öğretti
Onu yiğit bir hükümdar yaptı

Bazıları bu şiirin Nâbiğa'ya ait olmadığını söylemiştir.

Nâbiğa'ya Nu'mân'ın ölmek üzere ağır hastalandığı ve sarayları arasında sedye ile dolaştırıldığı haberi ulaşınca şunları dile getirdi:

Çevik bir sedye üzerinde taşınacağını
Kesinlikle bana haber vereceğine dair yemin etmemiş miydim?
Ben bir girişten dolayı kınanmam
Lâkin ey İsâm, senden sonrası ne olacak?
Eğer Ebû Kâbus ölürse,
İnsanlığın ilkbaharı da haram ayı da beraber ölür
Daha sonra ortadan kırılmış, ucu olmayan
Bir hayat kılıcının kabzasını tutmuş olursun

Dediler ki: Nâbiğa, Manzûr b. Ebân ile Rebî b. Ziyâd el-Absî'nin korumasına girmişti. Nu'mân b. Münzir'in yanına geldi. Nu'mân onu gördüğünde, "Sen kendi ayaklarınla ölümüne geldin." dedi. O ikisi de, "Biz kendisini korumamıza aldığımız halde o söylediği lanetlik beyitten ötürü mü ölecek." dediler. Bunun üzerine Nâbiğa şu üç dizeyi dile getirdi:

Ey Ümeyye'nin yüce ve destekli evi

Şu sözünü de söyledi:

Suâd'dan olma dört yeniden sakın…

Bir de şunu ekledi:

Model bir kişi ile yüce gönüllüler bizim akılsızlığımızı affettiler

Bunun üzerine Nu'mânondan memnun kalarak, "Asafîr" diye adlandırılan develerinden yüz tanesinin verilmesini emretti.

Hassân b. Sâbit, bir gün Nu'mân b. Hâris b. Ebû Şemir'in yanındayken, kubbenin arkasından coşkulu bir sesle birinin recez türünden şu şiiri okuduğu duyuldu:

Bu kubbenin (çadırın) sahibi sağır mı, yoksa duyar mı?
Ey insanlara güçlü, süratli ve ön ayakları kabartılı develer hibe eden cömert adam!
(Onlardan ben de isterim!)

Nu'mân bu medhiyeleri duyunca, "Merhaba, Ümâme'nin babası, buyur gir." dedi. O da içeri girdiğinde şu beyti dile getirdi:

Cilvesi, Katâm'ınki gibi olduğu için mi bir kadın terk ediliyor?
Bundan dolayı mı ona selam ve saygıda cimrilik ediliyor?

Bunun üzerine Hassân dedi ki: "Onu niçin kıskandığımı anlayamadım. Onun simasının güzelliğinden mi, şiirinin harikalığından mı, yoksa hükümdarın kendine hibe ettiği mallardan mı?"

Hassân onu bir yıl sonra Ukâz'da gördüğünde kendisine şiirini arz etti. O da şaire Hansâ'yı kastederek "Şu Süleym kabilesinden olan yaşlı kadının şiirinden başka onun şiirinin muadili olacak hiçbir şiir duymadım." dedi.

Nâbiğa, şairlerin hakemi idi. Bazıları onun künyesinin, "Ebû Sümâme" olduğunu söylemişlerse de birinci görüş daha sağlamdır.

Dedi ki: "Bana, Mütecerride isimli kadının Cürhümlerden bir adamın hanımı olduğu, güzel bir kadın olduğu için Nu'mân'ın onu eşinden kaçırdığı anlatıldı. Ayrıca onun bir savaş esiri olduğu da söylenmiştir.

Onlardan biri de *Akîl b. Ullefe b. Hâris b. Muâviye b. Dıbâb b. Câbir b. Yerbû*'dur. Bu kişi kaba, kibirli ve aşırı kıskanç bir adamdı. Kendisine, "Kızların kocaya varmadılar; kadınlar hakkında duyulabilecek bir endişeyi, onlar hakkında da duymaz mısın?" denildiğinde, "Asla! Ben onları çıplak bıraktığım için ortalığa çıkamazlar, onları aç bıraktığım için de şımarmazlar." dedi. Ullefe b. Akîl b. Ullefe'nin annesi güzel bir kadındı. Kıtâl oğullarından olan Cehhâf b. Ziyâd adındaki bir adam, onunla ilgili itham olunurdu. Bundan dolayı Akîl, bu kadını dört kazık arasına bağladı. Onun vücuduna yağ sürerek Neml adlı bir köye bıraktı. Cehhâf, gece oradan geçerken onun iniltisini duyunca, onu bir bineğe bindirerek Fedek denilen yere getirdi. Bunun üzerine Akîl, valiyi ona kışkırttı. O da "Bu kadın, ben yaşlanmışken, varlığım gitmiş, ağzımın kokusu artmışken görmüştü." dedi ve kadını ona iade etti.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı, dedi ki: Akîl b. Ullefe kıskanç bir adam idi. Osman b. Hayyân el-Mürrî, Velîd b. Abdülmelik'in Medine valisiyken Akîl onun yanına geldiğinde, "Akîl, beni kızınla evlendirir misin?" dedi. O da, "Develerimden bakire olan birisiyle mi" dedi. O da "Yazıklar olsun sana! Ne diyorsun sen?" dedi. O da "Peki sen ne diyorsun?" dedi. Osman, "Beni kızınla evlendir, dedim." dedi. O tekrarlayarak, "Develе-

rimden bakire birisiyle mi?" dedi. Bunun üzerine Osman, "Şu pis melunu yanımdan çıkarın!" dedi. O da çıkarken şunları söylüyordu:

Biz Gayz oğulları, adam idik
Mâlik oğulları, Gayz oğullarına dönüştüler; biz ise bildiğin gibi olduk
Allah saklasın, bir asır, malın tümünü götürdü
Saf cariyelerin çocuklarını da efendi yaptı

Osman b. Hayyân Mâlik b. Mürre oğullarından, Akîl ise Gayz b. Mürre oğullarından idi.

Onlardan biri de *Husayn b. Damdam b. Dıbâb*'dır. Züheyr b. Ebû Sülmâ, baş tarafı şöyle olan şu sözleriyle kendisini anmıştı:

"Ümmü Evfâ" olarak künyelenen sevgilinin, Havmanetü'd-Derrac ile Müsellem'deki
Ev kalıntısından hiçbiri, zamanın uzaklığından ötürü mü ona cevap vermediler?

Dediler ki: Abs ile Zübyân, bir görüşe göre Katan, diğer görüşe göre "Zû Hussâ" denilen yerde bir araya geldiler. Bu da memnun oldukları yüklerin kendilerine verilmeden evvel meydana gelmişti. Rebî b. Ziyâd el-Absî, Husayn b. Damdam'a baktı. O sırada yanında, kendisinin bir atı da bulunmaktaydı. Bunun üzerine, Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs oğullarından olan Teyyihân'a, "Kalk, Husayn ile konuş ve o konuşurken kendisini biraz bekle; çünkü onun dilinde biraz tutukluk var. Benden de selam söyle." dedi. Teyyihân onunla konuşmaya başladı ancak o hep suskun kaldı. Ona yaklaşınca, Husayn atının üzerine atladı, öldürülen babası Damdam'a karşılık onu öldürdüğü gibi, kardeşi Herim b. Damdam'a karşılık da Rebîa b. Vehb el-Absî'yi öldürdü. Oysa onun katili, Verd b. Urve idi. Başka bir görüşe göre, Abs ve Fezâre oğullarının savaştığı Müreykıb gününde her ikisini de Antere öldürmüştü. O sırada Abs oğullarının başında Rebî b. Ziyâd, Fezâre oğullarının başında ise Huzeyfe b. Bedr bulunmaktaydı. Konuyla ilgili olarak, Mahzûm kabilesinden olan bir adam şöyle dedi:

Gayz oğullarından uzak kalanlara Allah selametler versin
Onların günahlarını da Yerbûlar yüklendi

Anlaşmalı ve sözleşmeli olduğumuz halde; bizimle savaştılar
Böylece komşuları da bundan sakınmış değildi

Bu şekilde harekete geçerek savaşmaya başladıklarında, Hârice b. Sinân, oğluna karşılık Teyyihân'ın babasının yanına gelerek, "Bu senin oğluna karşılık bir vefa borcudur (ona karşılık beni öldürebilirsin)." dedi. O da kendisini affederek karşılığında iki yüz deveyi fidye olarak almayı kabul etti. Yüz deveyi ödedikten sonra, İslâm kendisinden kalan yüz deveyi düşürdü. Daha sonra barışarak aralarında anlaşma akdi imzaladılar. Züheyr konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Ömrüme yemin olsun; bu ne iyi bir kabiledir ki
Hiç hak etmedikleri bir nedenle Husayn b. Damdam, kendilerine karşı cinayet işledi
(Husayn) Kalbini düşmanlık duygusuyla doldurup onu gizleyerek
Onu kimseye açıklamadığı gibi, daha önce de ona yeltenmemişti

Dediler ki: Abs kabilesi, Huzeyfe b. Bedr el-Fezârî'yi öldürünce Sinân b. Hârise el-Mürrî buna son derece öfkelendi. Zübyân oğulları onun yanında bir araya gelerek, Abs oğullarından gördükleri rahatsızlığı dile getirdiler. Sinân ise o sırada savaştan ayrılarak Mürre oğulları arasına yerleşmişti. Böylece Mürre oğulları, Abdullah b. Gatafân oğulları ve Sa'lebe oğulları bir araya geldiler. Sinân onlara, "Deve ve ganimetlerde gözünüz olmasın. Zira bu düşünce başarısızlığı beraberinde getirir." dedi ve *Önce vuruş, sonra talan gelir* darbımeselini dile getirdi. Bunlar Abs oğullarına karşı harekete geçince, Kays b. Zübeyr b. Cezîme Abs oğullarına şöyle dedi: "Bu kavimle karşı karşıya gelmeyin; çünkü onlar yakınlarını kaybetmişler. Her bir toplumun bir rağbeti vardır, her bir rağbetin de bir dönemi vardır. Bundan dolayı onlara karşı sabırlı olun." Öbür taraftan Sinân, ordusunun içinde karşıdan gelip Abs oğullarıyla karşılaşarak şiddetli bir savaşa tutuştu. Bu arada Rebî'in kardeşi Umâre b. Yezîd nara atarak "Karşıma çıkacak yok mu?" dedi. Sinân oğluna, "Sen karşısına çık!" dedi. Bunun üzerine oğlu bineğinden inerek şunları söyledi:

Ey gözlerim; Mâlik ile diğer Mâlik ve Hamel'e ağlayınız
Zira onların ölmeleri bize çok ağır gelir

Bunun üzerine Rebî kardeşi Umâre'ye, "Onunla mübareze etme; çünkü onun bağrı yanıktır. Ona bir çöp batırsan, o çöp bile onu karartır ve öldürür." dedi. Bunun üzerine o da onunla düelloya girmedi. Daha sonra halk birbirine girdi. O sırada Antere el-Absî'nin [şiirdeki]üstün maharetinin bir tezahürü olarak recez türünden şu şiiri ortaya çıktı:

Bugün her bir kadın kendi kocasını tecrübe eder
Asil adam, hanımını da onun yükünü de korur

Daha sonra hamle yapıp Husayn b. Damdam'a mızrağını saplayarak onu atından düşürdü. Düreyd b. Husayn b. Damdam'a mızrak saplayarak onu da yere serdi. Daha sonra Husayn da Antere'ye bir mızrak sapladı. Onun yüzünden kan akınca bir köşeye çekildi. Ardından bir hamle daha yaparak bu sefer mızrağı onun atının eyerine saplayınca Antere mızraklanmaktan kurtuldu. Bunun üzerine Antere şunları söyledi:

Savaş, Damdam'ın iki oğlunun etrafında daire çizmeden
Ölmekten hep endişe etmiştim

Sinan ise şunları söylüyordu:

Safâih ve Kanâ'da ölen Huzeyfe oğullarına ağlayın
Ölümlerini çöl ve şehirde oturanlara da bildirin

Sinân bunları söyledikten sonra oradan ayrıldı.

Bazıları şöyle dediler: Antere Husayn'ı mızraklayıp düşürdüğünde, yüzü kanayınca yüzünü silmeye başladı. O da Antere'ye karşı atağa geçerek onu mızraklamak istedi. Mızrak onun atının eyerinin arkasına saplanınca, Antere bundan kurtulmuş oldu.

Mufaddal ise şunları söyledi: Herim b. Damdam öldürülünce halk barışmak istedi ancak Husayn bu barışa yanaşmadı. Verd b. Hâbis'i -onun Verd b. Amr olduğu da söylenmektedir- veya Abs oğullarından, ardından da Gâlib oğullarından birini öldürmeden yüzünü yıkamayacağına dair yemin etti. Bu yeminini de gizleyerek kimseye açıklamamıştı. Bunun üzerine Hâris b. Avf b. Hârise ile Herim b. Sinân b. Ebû Hârise kan bedelinin ödenmesini üstlendiler. Ancak Husayn'ın, karşılaştığı Abs oğullarından birini öldürdüğü haberi onlara ulaşınca oldukça öfkelen-

diler. Abs oğulları da Hâris'i öldürmek istediler ancak o, diyet ödemek üzere onlarla anlaştı.

Onlardan biri de *Hâris b. Zâlim b. Cezîme b. Yerbû b. Gayz*'dır.

Âlimlerimizden bir grup bize şunu anlattı: Züheyr b. Cezîme b. Revâha el-Absî, Süleym b. Mansûr oğullarından kendisine Tümâdır bt. Şerîd denilen bir kadınla evlendi. Bu kadın Züheyr'e *Kays b. Züheyr*, *Kesîr b. Züheyr*, *Mâlik b. Züheyr*, *Şe's b. Züheyr*, *Hâris b. Züheyr*, *Hıdâş b. Züheyr*, *Varaka b. Züheyr*, *Nehşel b. Züheyr* ve *Avf b. Züheyr* adını verdikleri çocukları dünyaya getirdi.

Nu'mân b. Münzir Züheyr'e haber göndererek kızına talip oldu ve oğullarından birini kendisine göndermesini istedi. O da ona oğlu Şe's'i gönderdi. Şe's kendisine geldiğinde ona çok ilgi gösterip ikramlarda bulundu, ona değerli hediyeler vererek babasına gönderirken, kendisine bir grup atlının eşlik etmesini teklif etti. Şe's ise "Babama olan nispetim kadar beni daha güçlü kılan bir şey yoktur. Böylece Şe's, (kendi başına) yola çıkarak gele gele Ganî b. A'ser oğullarına ait sulardan Nütâe adlı suya ulaştı. Orada subaşında bekleyen bir adama, "Havuzda su var mı?" diye sorduğunda adam, "Sana yetecek kadar yok." dedi. Bunun üzerine Şe's, "Yeminle söyleyebilirim ki, sizin misafirperliğiniz güzeldir ama sözleriniz kabadır." dedi. Ganîli adam onun bu sözlerini duyunca başını önüne eğdi. Şe's'tenmisk kokusu geldiğini anlayınca, bir ok atarak onu öldürdü. Onun elbise ve eşyalarını aldıktan sonra bir çukur kazarak kendisini defnetti. Eşyaları arasından misk, amber ve ziynet eşyalarıyla dolu bir heybeyi alarak sakladı. Bu Ganîli kişi Riyâh b. Hurâk idi.

İbnü'l-Kelbî ise bu kişinin Eşel'in kardeşinin oğlu olan Riyâh olduğunu söyledi. Öbür taraftan Züheyr, Şe's'in gecikmesi üzerine durumunu araştırırken Nu'mân'ın yanından ayrıldığı haberini aldı. Onu kimin öldürdüğünü öğrenememekle beraber Ganî ve Kilâb oğullarından şüphelendi. Birkaç ay sonra kendi kavminden olan cesur bir kadına, bir kıtlık yılında semiz bir hayvanın etini kurutarak Âmir ve Ganî oğullarına gidip evlendireceği iki kızı için kurutulmuş etkarşılığında misk kokusu alması gerektiğini söylemesini tembıh etti. Kadın da onun dediğini yerine getirdi.

Ganî oğullarından karşılaştığı bir kadına, "Eğer sana söyleyeceklerimi saklı tutarsan senin ihtiyaçlarını karşılarım." diyerek ona Şe's'in durumunu sordu. Bu kadın, kendisine misk kokusu ile bazı elbiseler verince, o da bunun karşılığında yanındaki et ve iç yağlarını ona sattı. Böylece Abs kabilesinden olan bu kadın, Şe's'in durumunu öğrendikten sonra oradan çıkıp gelerek Züheyr'e bilgi verdi. Bunun üzerine Züheyr bineğine binip Ganîlere gelerek, "Siz, oğlum Şe's'i öldürmüşsünüz." dedi. Onlar da, "Kim öldürmüşse ona söyle." dediler. O da "Ya Şe's'i diriltirsiniz ya onun karşılığında Ganî oğullarından istediğimi öldürmeme yol verirsinizya da sizinle savaşmama razı olursunuz." dedi. O sırada Ganî oğulları arasında konaklamış bulunan ve Züheyr'in yeğeni sayılan Câfer b. Kilâb şöyle dedi: Sen Şe's'i diriltemeyeceğimizi biliyorsun. İkincisi; Ganîler gururlu kişiler olup buna razı olmazlar. Üçüncüsü; şayet bunun karşılığında, teslim edilmek istenen kişi ben olsam, beni kabul etmeyeceksin. Barış ise en güvenli, yasalaştırılmış bir âdettir. Ya oğlunun katline ya da diyete razı ol." dedi. Katil o sırada sığındığı bir lobide saklanmaktaydı. Züheyr buna razı olmayıp kavmiyle beraber onların üzerine yürüyerek şiddetli bir savaşa tutuştu ve Âmir ile Ganî oğullarından birçok insanı öldürdü.

Daha sonra Hâlid b. Câfer ile Züheyr b. Cezîme Ukâz panayırında karşılaştıklarında, "Ey Züheyr, üstünlük ikimizden birimizde oluncaya kadar, hiç ayrılmadan iki elimin boynunda olmasını dilerdim." dedi. Bunun üzerine Züheyr, kavmini savaşa teşvik ederek şöyle dedi:

Şe's'e ağladım ve onun sabaha karşı
Ganî sularının başında soyulacağı haberini aldım

Hâlid de Abs oğullarını toplayarak onlara şöyle dedi:

İkimiz hakkında ne düşünürseniz düşünün
Ben ve Hazfe[314] *şah damarıyla altındaki aort kadar birbirimize yakınız*

O değerli bir at olup sözlerimle ona teselli verir
Soğuk havalarda üzerine abamı örterim
Züheyr ve Esîd'e karşı
Allah'tan bana açık bir imkân vermesini dilerim

314 Hazfe, Hâlid b. Ca'fer'in atının adıdır. Bk. *el-Kâmus*.

Esîd, Züheyr b. Cezîme'nin kardeşidir. Hâlid daha sonra Abs oğulları ve müttefiklerine karşı savaşa çıktı. Atlılar karşı karşıya geldiklerinde savaş kızıştı. Daha sonra Hâlid ile Züheyr karşılaşınca her biri diğerine hamle yapmaya başladı. Kılıçlarıyla birbirlerine saldırdılar. Boğaz boğaza gelerek atlarının arasına düştüler. Bu esnada Hâlid Züheyr'in altına düştü. Karşıdan Züheyr'in oğlu Verkâ gelerek Hâlid'in kafasını, indirdiği şiddetli bir darbeyle yardı. Diğer taraftan Hunduc b. Bekkâ b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a çıkageldi -Bekkâ'nın adı Rebîa'dır-. O da Züheyr b. Cezîme'nin kafasına vurduktan sonra kılıcının ucunu kafasına saplayarak öldürdü. Bu sırada Verkâ şunları söyledi:

Hâlid'i, Züheyr'in göğsü altında gördüm
Yavrusunu kaybetmiş deve gibi koşarak geldim
İki şampiyona ulaştığımda ikisi de ayağa kalkarak
Kılıç kılıca geldiler; kılıç ise bulunmaz bir şeydir

Daha sonra Hâlid b. Câfer, Züheyr b. Cezîme'nin kanından sorumlu tutularak arandığını anlayınca, kendisine Urve er-Rehhâl denilen kardeşi Urve b. Câfer'le beraber çıkarak Nu'mân b. Münzir'in yanına varıp ondan sığınma talebinde bulundular. O da onları himayesine alarak kendileri için bir çadır kurdu. Basra'dan bazıları onlara koruma güvencesi veren kişinin Esved b. Münzir olduğunu söylemişlerse de ilk görüş daha doğrudur.

Gatafân kabilesi bu olup bitenler karşısında ne yapacakları hususunda görüş alışverişinde bulunurken, Hâris b. Zâlim el-Mürrî, "Benim Züheyr b. Cezîme'nin karşılığında Hâlid b. Câfer b. Kilâb b. Züheyr b. Cezîme'yi öldürebilmem için Hevâzin kabilesiyle savaşmak üzere hemen harekete geçin!" dedi. Böylece Hâris yola çıkarak Nu'mân'ın yanına geldi. O sırada Hâlid b. Câfer ile kardeşi Urve beraber hurma yiyorlardı. Hâlid ona, "Ey Ebû Leylâ, benim sana yaptığım bir iyilik var. Ona karşılık bana teşekkür etmelisin." deyince Hâris, "O iyilik nedir?" diye sordu. O da "Züheyr'i öldürmem sayesinde senin Gatafân'a reis olmandır." dedi. Hâris de, "Buna karşılık sana teşekkür edeceğim ve mükâfatını vereceğim." diyerek evine gitmek üzere büyük bir öfkeyle ayağa kalktı, yolculuk azıklarını devesine yaklaştırdı. Daha sonra onları çıkarıp öfkesinden her bir azık parçasını koparark ısırıp ısırıp atmaya başladı. O sırada Muhârib b. Hasafe oğul-

larından olup yanında bulunan bir adam ona, "Bakıyorum da çok tuhaf şeyler yapıyorsun." dedi. Hâris devesine binince, kendisine Hırâş denilen Muhâribî'ye -kendisiyle artık arkadaşlık yapmayarak- istediği yere gidebileceğine dair yemin etti ve onu orada bırakıp gitti. Bu sırada Urve, kardeşi Hâlid'e, "Böyle konuşup da Hâris'i kızdırmanın nedeni nedir? Oysa sen onun cesur, takıntılı ve şirret olduğunu biliyorsun; Allah'a yemin ederim ki senin bundan dolayı ölüm şarabını içeceğini düşünüyorum." dedi. Hâlid de, "Beni Hâris'ten korkutacak ne var? Allah'a yemin ederim ki eğer o beni uyumuş görse, uyandırmaya bile cesaret edemez." diye cevap verdi. Urve de, "Tehdit değil, doğruluk senden haber versin!"[315] dedi. Böylece onlar çadırlarına girerek bağlarını üzerlerine bağladılar. Nihayet Hâris de geceleyin gelerek çadırın önünde devesini çöktürdü. Çadırın bağlarını kılıcıyla koparıp içeri girdi. O sırada Hâlid uyumakta idi. Urve'ye yönelerek, "Eğer kımıldarsan önce seni öldürürüm." dedi ve ayağıyla Hâlid'i dürtüp onu uyandırdı. "Beni tanıdın mı?" dedi. O da "Evet vallahi tanıdım." dedi. Hâris de, "Kardeşine, o beni uyumuş görse uyandırmaya bile cesaret edemez, dediğini duyan kişiyim." dedi ve kılıcıyla onu öldürdükten sonra devesine binerek kaçtı. Urve durumu Nu'mân'a bildirince, Nu'mân Hâris'in peşine adamlar göndererek onun yakalanmasını emretti. Bu arada başka bir grupona yetişerek kendisini korumak üzere kaçırdıkları halde, onun peşine düşenlere, "Biz onu görmedik." dediler. Hâris, Şam'daki Gassân'a gitti. Bir müddet onların himayesinde kaldı. Ancak onların çevresi tekin olmadığı için Mekke'ye gelerek Nu'mân'dan güvence alınıncaya kadar orada kaldı. Oradan Hîre'ye geldi. Hâlid'in kızı Cüml'ün şöyle dediğini duydu:

Ey Hâris eğer sen onu uyandırsaydın
Onu ne aklı uçuk, ne titrek ne de korkak olarak görecektin
Lâkin sen ihanet ettin; gece baskını yapan hain bir köle olarak
Karanlıkta hayalet zannedildin

O da cevaben şöyle dedi:

Ey Cüml, aslında ben kendisini uyandırmıştım
Fakat o karşısında kahramanları görünce gevşek elli oluverdi

315 Tehdidi bırak da doğru konuş, demek istiyor. (çev)

Abbas b. Hişâm el-Kelbî'nin bana anlattığı hususlarla ilgili olarak, Kûfeli Mufaddal ed-Dabbî, Cünâd ve İbnü'l-Cessâs şöyle dediler: Hâris Gassânlıların yanına gittiğinde çok az bir süre onların yanında kaldı. Ardından Mekke'ye gelerek Abdullah b. Cüd'ân'ın yanına vardı ve ondan sığınma talebinde bulundu. O da onu himayesine aldı. Hâris, Kureyşli Mürre b. Avf'ın şöyle dediğini söyleyip Abdullah'a yakınlaşmak istedi.

Benim kavmimden olan biri, ne Sa'lebe b. Sa'd
Ne de Fezâre eş-Şu'râ karşılığında feda edilebilir
Eğer kavmimi sorsan, onlar Mekke'deki Le'y oğulları olup
Mudar kabilesine vuruşmayı öğrettiler

Daha sonra Mürre, Hâris için Nu'mân'dan eman talebinde bulundu. Onun kendisine eman vermesi üzerine, yanında ikamet etmeye başladı. Daha sonra Hâris'e, kavminden -başka bir görüşe göre Belâ kabilesinden- olan bir kadın gelerek imkânsızlığından ve zafiyetinden; ayrıca Nu'mân'ın kendisine, ailesinden kadınlar ve çocuklara ait yüz dişi deveyi zorla almış olmasından yakınarak şöyle dedi: "Ey Ebû Leylâ, uğradığımız zulüm ve haksızlıktan dolayı sana sığınırız." Bir müddet sonra kadının dediği develer suyun başına gittiklerinde, o da dışarı çıkarak şunları dile getirdi:

Ben Leylâ'nın babasıyım, kılıcımın adı da Ma'lûb'dur
Kabile içinde soyum karışık değildir
Ayırımcı darbe, senin malını kesin geri getirebilecek mi?

Daha sonra kadına, "Gözünün takılıp tanıdığın her bir dişi deveyi muhakkak al, getir." dedi. O da görüp tanıdığı develerini bir bir tutup ayırdı. Bu arada Nu'mân'a ait bir deveyi de yakalayıp kendisine ait olduğunu iddia edince çoban, "Sen yalan söyledin; bu deve hükümdar Nu'mân'a aittir." dedi. Hâris çobana, "Anasız kalası, bırak onu!" diyerek kılıcını gösterince çoban yelleniverdi. Bunun üzerine Hâris, "Sağımcının kıçı, kendisinden daha iyi bilir." dedi. Onun bu sözü, daha sonra darb-ı mesel hükmüne geçti. Metinde geçen "bâin" kelimesi, burada devenin sol tarafında durup onu sağan kişiye denir; sağ tarafında durup kabı tutana da "mu'lî" veya "müsta'lî" denir.

Böylece Hâris b. Zâlim, kadının bütün develerini kurtardıktan sonra, Nu'mân'ın kendisini yakalamak üzere arayacağını bildiği için oradan kaçtı. Nu'mân da Arapları, onu barındırmamaları konusunda tehdit etti. Bunun üzerine Zürâre b. Udüs'ten başka kimse onu yanında barındırıp güvencesine almaya cesaret edemedi. Öbür taraftan Nu'mân'ın bir oğlu, Sinân b. Ebû Hârise'nin hanımı Selmâ bt. Zâlim'in yanında bulunuyordu. Hâris, Sinân'a ait bazı eşyaları hanımına getirerek, "İşte bunlar kocanın eşyalarıdır. Oğlunu hazırla. Zira kocan, çocuğu babasına götürmemi emretti." dedi. Kadın da ona inanarak çocuğu teslim etti. Hâris çocuğu götürürken yolda öldürdü. Bunu duyan Nu'mân'ın öfkesi öyle çok arttı ki o ana kadar hiç böyle öfkelenmemişti. Bunun üzerine, asıl adı Esved b. Amr olan İbnü'l-Hıms komutasında büyük bir ordu hazırladı. O, Tağlib b. Vâil oğullarından Hâris b. Bekr b. Habîb'in evladından olan Hıms b. Rebîa'dır. Bu haber Âmir oğullarına ulaşınca, onlar da Hâlid b. Câfer'in kanını talep etmek üzere Hıms'a katıldılar. Onların başında da Ahves b. Câfer vardı. Bu ordu; Teym, Mürre ve diğer kabilelerden oluşan Zürâre taraftarlarıyla karşı karşıya gelerek çok şiddetli ve yoğun bir savaşa tutuştular. Bu arada Hıms, Hâris'e indirdiği bir darbe ile ayağını kesiverdi. Kays b. Züheyr el-Absî de Hıms'a bir hamle yaparak ona bir darbe indirdi, ardından mızrağını saplayarak onu yere düşürüp öldürdü. Bunun üzerine iki ordu birbirinden ayrıldı.

Hâris vefalı bir kişi olarak bilinirdi. İlk vefasını da şöyle gösterdi: Esed oğullarından Suhân denilen bir adam, bir grup insanın develerini gasp ettiğini söyleyip kendisinden yardım istedi. O da yardım ederek develerini kurtarıp kendisine teslim etmekle beraber ona güvence verdi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Hâris, Hâlid b. Câfer'i öldürünce Esved b. Münzir buna çok öfkelendi. Bu nedenle Hârisoralardan kaçtı. O sırada Câfer, Esved'in himayesinde bulunmaktaydı. Hâris, "Ona göre durumların en ağırı nedir?" diye sorduğunda kendisine, "Himaye ettiği kadınların -onlar Belî'dendi- ve develerinin gasp edilmesidir." denildi. Bunun üzerine onun himayesindeki kadınları ve mallarını getirecek bir güç gönderdi. Haber Esved'e ulaşınca, hemen oraya giderek kadınları ve develerini kurtardı. Bu arada Hâris, Esved b. Münzir'in iki oğlunu öldürdü. Ardından Zürâre b.

Udüs'ün yanına gitti. Nu'mân da onun üzerine, başlarında İbnü'l-Hıms et-Tağlibî'nin bulunduğu bir ordu gönderdi. Bu sırada Hâris Zürâre'ye, "Senin yanından ayrılmadan, Nu'mân ve Esved'in sana karşı olan öfkesi dinmez." diyerek oradan ayrılıp Mekke'ye gitti. İbn Cüd'ân onu orada güvencesine aldı. Daha sonra Mekke'ye yerleşmek üzere Tay kabilesinin iki dağına sığındı. Orada yakalanarak Nu'mân'a gönderilince Nu'mân onu öldürdü.

Bir grup, firar etmekten pişmanlık duyarak savaşa katılıp Mekke'den ayrılınca kendisini İbn Hıms'ın öldürdüğünü, Kays b. Züheyr'in de İbn Hıms'ı öldürdüğünü söylediler. Kilâb oğullarından bazıları da şöyle dediler: Nu'mân, Hâris'in kesin olarak firar ettiğini anlayınca, Zürâre hakkında kendisiyle görüşülünce, ondan vazgeçti. Hâris ise Mekke'den ayrılarak, o sırada Hîre'nin üst tarafında bulunan İbnü'l-Hıms'ın yanına geldi ve ondan eman diledi. O önce eman vermekle beraber, daha sonra kendisini Nu'mân'a gönderince, Nu'mân onu öldürdü. O daha önce Nu'mân'a, "Bu kılıcımın benzeri yoktur; Kays b. Züheyr, onun karşılığında bana iki yüz deve verdi." demişti.

Hâris öldürülünce, İbnü'l-Hıms Kays b. Züheyr'e giderek, "Ben sana Hâris b. Zâlim'in kılıcını getirdim; onu daha önce verdiğin fiyatla, hatta istersen daha düşük bir fiyatla sana satabilirim." dedi. Kays da onu eline alıp sallayarak onunla İbnü'l-Hıms'ı öldürdü.

Ebû Ubeyde şöyle dedi: Hâris, alıkonulan komşu kadınları ile develerini kurtarmak üzere harekete geçerek onların bulunduğu yere geldiğinde, bu kadınlardan birine ait Lifâ denilen beyaz deve vardı. Hâris, bu devenin bol sütlü olmasından dolayı iki kişi tarafından sağıldığını görünce şunları dile getirdi:

Sen Lifâ'ın böğürdüğünü duyduğunda
Ebû Leylâ'yı çağır; ancak sen o çobanı bir daha asla göremeyeceksin
Geniş göğüslü, uzun kollu
Keskin ve kesici kılıcını çekmiş, sana süt sağacak bir çoban ne iyi bir çobandır!

Çoban onun ne demek istediğini anlayınca gaz kaçırdı. Bunun üzerine Hâris, "Süt sağanın kıçı daha iyi bilir." dedi.

Ebû Adnân'ın bana bildirdiğine göre, Kûfelilerin Hâris hakkındaki haberleri, İbnü'l-Arabî ve Asma'î katında daha sağlamdır.

Ebû Ubeyde, "Mufaddal, Basra'yı yalanla doldurmuştur." dedi. Ebû Zeyd el-Ensârî de, "Allah'a yemin ederim ki asıl yalancı Mufaddal değil, kendisidir." dedi.

Mürre oğullarından biri de *Kays b. Zahl b. Zâlim b. Cezîme* olup halkının eşrafından idi.

Onlardan biri de *Remmâh b. Ebred b. Seryân b. Sürâka b. Selmâ b. Cezîme b. Yerbû b. Gayz b. Mürre*'dir. Bazıları ona, Sürâka b. Selmâ derlerdi.

Remmâh b. Meyyâde, Ebû Şürahbîl olarak künyelenirdi. Meyyâde ise Kelb kabilesinden olan bir adamın cariyesi olup, Nehbel adındaki bir kölesinin karısı idi. Seryân b. Sürâka oğullarından biri onu Şam'dan satın alıp getirirken, Müleyha diye bilinen Selmâ oğullarına ait bir suyun başına vardılar. O sırada o suyun başındaZahl oğulları da bulunmaktaydı. Bu cariye devesinin üzerinde uyukladığından sağa sola eğilmekteydi. Ancak cariye bir örtü altında olup ne olduğu bilinmediğinden onlardan biri ona bakarak, "Bu nedir?" diye sordu. Ona, "Seryân oğullarının satın almış olduğu bir cariyedir." denildi. O da "Babanızın başına yemin ederim ki -bu cariye uykulu olduğundan- sallanmaktadır." dedi. Cariyenin bu durumundan ötürü kendisine "Meyyâde" denildi. Aslında onun adı *Ceydâ* idi.

Ebred, ahmak ve basit karakterli bir kişi olup deve otlatırdı. Onun kardeşleri *Avsebân*, *Furays*, *Nâisatü Zurefâ* idi. Bunlardan Avsebân ile Furays şair idiler. Meyyâde'yi develeri otlatmak üzere Ebred'le gönderdikten sonra, Ebred onunla ilişkiye girince, Meyyâde ondan hamile kaldı. Kendisine çocuğunun kimden olduğu sorulduğunda, Ebred'den olduğunu söyledi. Bu durum Ebred'e sorulduğunda, o sükût etti. Remmâh'ı doğurup, çocuk seçkin, akıllı bir kişi olarak yetişince Ebred ikrar etti ve ondan başka bir kadınla evlenmedi. Meyyâde, Remmâh'tan sonra Seryân b. Ebred, Halil b. Ebred ve Bişr b. Ebred adını verdiği çocukları dünyaya getirdi. Meyyâde eşine sadık bir kadın olup, eşi Nehbel'den başka adı hiç dedikodulara karışmadı.

Abdurrahman b. Cüheym el-Esedî, onunla ilgili olarak şöyle demiştir:

Ömrüme yemin olsun ki eğer Nehbel'in helâli konusunda dedikodu eden olursa
O dedikoduyu yapan, insanların en kötü dedikoducusudur demektir
Ancak Hamrâü'l-Acan, bilmiyordu ki Nehbel mi?
Yoksa Mürrî mi onun babası? Yazıklar olsun ona!

İbnü'l-Arabî de şunları söyledi: Meyyâde, esmer tenli bir cariye olup Ebred için deve otlatırken kendisiyle ilişkiye girdi. En sağlam görüş ise, Meyyâde satın alındıktan sonra Ebred'e hediye edilmiş olup ona çocuk doğurmuştur. Başka bir görüşe göre ise Ebred'in kendisi onu satın almıştır.

Mâzin b. Fezâre oğulları, Sârıd oğullarının mallarını gasp ettiklerinde, Meyyâde'nin oğlu şunları dile getirdi:

Biz, adamlarımız ve kısırlaştırılmış atlarımızla
Mâzin oğullarının topluluğu üzerine yürüyeceğiz

Bunun üzerine Mâzin oğullarından bir adam şu karşılığı verdi:

Ey pis kadının oğlu, Nehbel'in karısının oğlu
Hani ya dediğin şekilde adamlar toplayabildin mi?
Sen onları, Meyyâde'nin kadınlığıyla mı, yoksa Nehbel'in erkekliğiyle mi toplayacaksın?
Yoksa yiğitler yellenmelerle mi vazgeçirilir?
Şayet sen Mâzin topluluğu üzerine gelip de
Savaş istersen, onlardan da savaş görürsün

Râvilerin iddialarına göre, Mürre oğulları "Füsâ" olarak adlandırılırlardı. Onlar, Hayber ile Fedek'e yakın bir yerde ikamet edip orada hurma yedikleri için onlara bu isim verilirdi.

Ebu'l-Yakzân ise "Mürre oğulları Hurma yemekle ayıplanırlardı." dedi. Esed oğullarından Semâe b. Eşvel en-Neâmî şunları söyledi:

Herhalde Müreyh dağı ve Âzib dağından gelen
Koyun çobanları Eşbâniyye'nin oğluyla karşılaşmışlardır

Eşbân ise Sakâlibe'dendir. [316] İbn Eşbâniyye yerine, İbn Ferrâniyye denildiği de rivayet edilmektedir.

Diğer bazıları, "Seryân oğullarının annesi Selmâ bt. Ka'b b. Züheyr b. Ebû Sülmâ'dır." dediler.

Dediler ki: İbn Meyyâde düz saçlı, uzun boylu, düzgün giyinen bir kişi idi.

İbn Meyyâde'ye, "Şiirlerinde düşüklük vardır." denildiğinde, "Şiirlerim, hedefe atılmak üzere yaya yerleştirilen ok gibidir. Kimisi hedefin üzerinden aşar, kimisi hedefe isabet eder, kimisi hedefin sağından veya solundan sapar ki bu, okların en kötüsüdür. Kimisi de hedefin önüne düşer." dedi. Mütevekkil b. Abdullah el-Leysî şunları söyledi:

Şiir, kişinin özüdür
Söz ise hedefe isabet eden ok gibidir
Kimisi hedefin berisine düşer
Kimisi de vahşî deve kuşu gibi serserice gider

Asma'î şöyle dedi: İbn Meyyâde'nin erkek kardeşinin oğlu olan Tammâh bana şunu haber verdi, dedi ki: Amcam Remmâh bana şunu bildirdi, dedi ki: "Ben Hutay'e ile anlaşmaya vardığımda kendimi şair biliyordum. Allah'a yemin olsun ki aşağıdaki şiiri kendisinin söylediğini bilmiyordum."

Zü'l-Uş[317] *ve Memdûr*[318] *ıssız hale geldi; oralardan*
Sadece yaban inek yavrusu ile erkek devekuşları geçer oldu

Hutay'e de şöyle dedi:

Onunla beraberyaban inek yavrusu ile erkek devekuşları yürür oldu

İbn Meyyâde, Yezîd b. Abdülmelik ile Hişâm dönemine yetişti ve mü'minlerin emîri Ebû Câfer Mansûr dönemine kadar hayatta kaldı. İbn Meyyâde, hilafetinden önce Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik'i aşağıda baş tarafı verilen kasideyle övmüştür:

---

316 Saklebler, Sakleb b. Yafes'e nispet edilen büyük bir topluluğun adıdır. Bk. Ebû Sa'd es-Sam'ânî, *el-Ensab*, VIII, 320, Haydarabad 1962. (çev)

317 Zü'l-Uş, Medine civarında, el-Akîk vadilerinden birinin adıdır. Bkz. el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, IV, 126. (çev)

318 el-Memdûr, sözlükte "taşlaşmış çamur" anlamına gelmektedir. Gatafan diyarında bir yer adıdır. Bkz. el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*. VI, 197. (çev)

Sabahleyin kaledeki eski resimleri söküp kaldırmaksana heyecan verdi
Onların en yenisinin dönemi bile kadim hale geldi

Devamla şöyle dedi:

Keşke veliahda ölüm haram kılınmış olsaydı
Temîm kabilesiyle de böyle bir sözleşme yapılmış olaydı

Onun hakkında şöyle dedi:

Ben Velîd b. Yezîd'in mübarek olduğunu gördüm
Omuzladığı hilafet yüküyle onun güçlü olduğunu gördüm
Sadece midesini yatıştıracak kadar az yer
Kartalın avından yediği kadar
Kabilelerin başarılarını ilan ettikleri sabahta
Memleketin lambası onun alnında yandı
Helalleri ona yorgan getirdiklerinde
Sanki dolunayın ışığı yatağına girmiş oldu

Onun bu methiyesi üzerine Velîd, Kelb kabilesinin zekâtından kendisine yüz devenin verilmesini emretti. Ancak görevliler, aynı develerden değil de malın düşüğünü ona vermek veya satmak istediklerinde, onlara şöyle dedi:

Kelb kabilesinin çobanlarının, verilmesini emrettiğin bağışları
Geri almak istediklerinin haberi sana ulaşmadı mı?
Sonra da onların kızıl değil, gök mavisi olduklarını söylediler
Oysa bana verilenler, sarı ve kıvırcıktır

O da ona, "Git, sarı ve kıvırcık olanlarını al." dedi.

Velîd öldürüldüğünde Velîd'i şöyle bir mersiye ile övdü:

Uzanan kaderin kendisine isabet ettiği sabahta
Velîd'in ölümüne eyvahlar olsun!
Ben bir Kureyşli genç olan Velîd'e ağlarım
Hoşgörü sayılırsa, Kureyş'in de en hoşgörülüsüyüm
Mervân oğulları yaptıklarını yaptılar
Yaptıkları iş boğazdan geçecek türden değildir

Mü'minlerin Emîri Mansûr hakkında şöyle demişti:

Ben Halife ile oturacağım
Zira refahının genişliğiyle avlusu da genişler
Mudar'ın baştanbaşa kederini kaldırdın
Ölüm vaktinde çok sıkıntılar çektin
Karşılaşınca, faydalı kişilerin en cömerdini gördün
Kanadın kırılmasını affettinama uçmaya kalkışan bir kuş tek kanatla uçacak değildir

O, Câfer b. Süleyman b. Ali ve Ali oğullarını överken şunları söyledi:

Ben kesinlikle Ali oğullarına geleceğim
Kim onlara gelirse de feraha erer

Câfer b. Süleyman hakkında da şunları söyledi:

Ey iyiliklerin Câfer'i ve ey Câfer!
Keşke sen ölmeseydin ve yaşlanmasaydın!
Zaman, daima sana nimetler sunmada
Dönüp dolaşıp sana misk ve amber vermektedir
Kavmi içinde iyilik yapmakla bilinen bir kimsedir
İyilik ile kötülük de hiçbir zaman bir olamaz
Öyle bir kavim ki, savaştıklarında sabreder
Sabredenler de takdir görür

Bunun üzerine Câfer ona, "Yemin ederim ki ey İbn Meyyâde, sen yaşlanınca şiirlerin de yaşlanmış oldu." dedi. O da "Allah'a yemin ederim ki senin atıyyelerin azalınca benim şiirlerim de basitleşti." diye karşılık verdi.

İbn Meyyâde Mansûr'u bir kasideyle övdüğünde Mansûr'un deve çobanlarından biri ona bir miktar süt getirdi. O da ondan bir miktar içtikten sonra karnını ovalayarak, "Ben yaşlı bir adam olarak Halife'nin yanına gidip de, bu bir içim süt bana yeterli gelir mi, derim." dedi. Ancak orada kalarak halifenin yanına gitmedi.

İbn Meyyâde, Riyâh b. Osman el-Mürrî'yi şiiriyle övdüğünde o da kendisine az bir şey vermişti. Daha sonra Mansûr'un yanına gelip onu övdüğünde Mansûr ona, "Sana amcan oğlunun verdiği kadar vereyim mi?"

dedi. O da "O zaman Kureyş'in Gatafân üzerindeki üstünlüğü nerede kalır? Onun gibi değil de sen kendi amcanoğlu Velîd'in verdiği kadar ver!" dedi.

İbn Meyyâde'nin şiirlerinin en iyilerinden biri de Velîd b. Yezîd ile iki oğlunu övdüğü şu kasidesidir:

Semerin, devenin sırtını sıkıştırdığı gibi
Ben de kardeşlerden bir şeyler istemekle onları sıkıştıramam
Aklı başından gittiğinde onun malından alayım diye
İçki arkadaşlarımı kandırmaya hiç de girişemem

İbn Meyyâde, *Ben bir baş taşıdım; ancak onu taşımaktan usandım* diyen bir Hâricîye karşılık verirken şunları söyledi:

Yemânî, taşıdığı başından ayrılmayı arzuladı
Ancak ayrılırken ona teşekkürsüz ve karşılıksız ayrıldı

Öleceği sırada İbn Meyyâde'ye, "Ey Şürahbîl'in babası; Rabbini an!" denildiğinde şunları söyledi:

Ey kavmim, öldüğümde beni defnetmeyin
En nefret ettiğim komşular kabirlerimdir
Lakin evlatlarım! Tilki ve kartalların bölgelerinde
Beni bekleyecekleri bir yere bırakın!

Ölümünden sonra, Mürre kabilesi içinde yer alan ve Abs oğullarından olan Şematît el-Ukfânî ile Ukfân'ın oğulları mersiyeler yazdılar. Şematît, "Ben, Şematît diye bilinirim." dedikten sonra şunları dile getirdi:

Remmâh kabilesinden şiir de şeref de gitti
Bürdî hurması[319]*da insanlar da çürük hurma haline geldi*

Dediler ki: Tay kabilesinden adı Hüseyne olan bir kadın vardı; kocasının adı da İsa b. Yesâr idi. İbn Meyyâde bu kadınla konuştuğu sırada onu kadının yanında yakaladı. Kadın da onu kurtarıncaya kadar onlarla çarpıştı. Bunun üzerine İbn Meyyâde şunları söyledi:

---

319 el-Berdî veya el-Bürdî, Medine'de yetişen iyi cins bir hurma çeşididir. Bk. İbnü'l-Esîr, *el-Lübab fi Tehzibi'l-Ensab,* Dâru Sâdır, I, 136, Beyrut, ts. (çev)

Yesâr oğullarının istememelerine rağmen
Hüseyne'ye, nereye gelmesini istersek, o oraya gelir
Onlara karşı gece boyunca bana yardım etti
Halhalı güler durumdayken, bileziği susmuş olarak
İsa'yı mecalsiz bıraktığımda
Duvar arkasında dışkısını bırakıyordu

İbn Meyyâde, sevdiği bir kadının ölümü üzerine şu mersiyeyi söyledi:

Güzel bir kadının evinde, İdâh ve Harmel'den başka
Ona ağlayan birilerini bulamadım
Ümmü Cahder'in oraya bırakılmasını arzulardım
Bir kaya altından gelen bir yankıdan ne beklenebilir?
Ölüm, aşağılık bir hayattan daha hayırlıdır
Mahrumiyet ise uzun bir meşakkatten daha iyidir

Şam'da Ümeyye oğullarından olan bir adam, İbn Meyyâde'den bir şiirini okumasını istediğinde şu şiirini okudu:

Müleyha'da Cezîme'den bir grup gençler var
Aslanın kendisini hasta gösterdiği gibi, onlar dakendilerini hasta gösterirler
Düşmanlarına karşı onlara yardım eden delikanlılar vardır
Onların aklı başında büyükleri ve etkili keskin kılıçları vardır
İlerlemek isteyen birisi olmasa da, biz kendimiz ilerleriz
Malları da hamd ederek satın alırız
Yüzü parlak krallar, evlerimizin çevresinde
Yürürlerken, yüzük ve kemer şeklini oluştururlardı

Bunu dinleyen Şamlı adam, "Yalan söyledin" dedi. İbn Meyyâde de, "O, benim sadece bu konuda mı yoksa hakkınızda yaptığım övgülerin tamamında mı yalan söylediğimi söylüyor?" dedi ve oradan kalkarak ayrıldı.

İbn Meyyâde'ye ait söylediği bir şiiri daha vardır:

"Baş nerededir"[320] *diye sorulduğunda, gecikmeden onu getirdiğimden*
Kişiliğimi gözeterek bana katkıda bulundu

İbn Meyyâde, kendisini övdüğü şiirinde şunları söylemektedir:

Biz bir tepenin başındaki Zübyân oğulları
Şu kabilelerin şerefleri bizde son bulur
Onlar Kays kabilesinin gururlarıdır
Kim benzerininolduğunu söylerse
Hakkı bâtıl ile karıştırmış olur
Muhammed kabilesi, erdemli Mervân oğulları dışında
Bil ki, biz tüm Kureyş kabilelerinin üstündeyiz

Bunun üzerine İbrâhim b. Hişâm ona, "Ey annesinin bızırını emen adam, sen mi Kureyş'ten üstünsün?" diyerek onu soyup kendisine yüz veya daha az sayıda kırbaç attı.

Velîd b. Yezîd'in kendisine, "Sen Muhammed'in kabilesini bizim kabilemizin önüne mi çıkardın?" dediğini, onun da, "Bunun ancak böyle mümkün olacağını zannettim." diye karşılık verdiğini ileri sürdüler. Mansûr kendisine Velîd'in bu sözünü sorup, onun da bilgi vermesi üzerine Mansûr, Velîd'in cehaletine hayret etmiştir. İbn Meyyâde, şunları dile getirdi:

Bütün insanlar bir tepenin başına çıksalar
Ben de dedem Zâlim ile onun oğlunu getirsem
Yine de insanların başı önümüzde eğilir
Başlarıyla ayaklarımızın önünde secde ederlerdi

---

320 İbn Meyyâde bu tâbiri kullanmakla şair Da'bel'in anlattığı şu hatırasına atıfta bulunmaktadır: Bir gün biz Sehl b. Harun'un yanındayken söz uzayıp vakit gecikince, Sehl de çok acıkmıştı. Bu nedenle kölesine, "Yemeğimizi getir." dedi. Derken köle, içinde pişirilmiş horoz etinin bulunduğu bir çanak getirdi. Bu horoz yaşlı olduğundan, bıçak kesmez ve diş batırılamaz derecede eti sert idi. Sehl başını kaldırarak köleye bakıp, "Baş nerededir?" diye sordu. O da, "Onu attım." dedi. Neden attığını sorunca, "O başı sorup onu yemek isteyeceğini tahmin etmediğim için attım." dedi. Sehl bu sefer, "Değil baş, ayaklarının bile atılmasından hoşlanmam. Kaldı ki baş, onda beş duyu var, oradan öter, duruluğuyla örnek gözleri var, böbrek ağrısına gayet iyi gelen beyni var. Eğer cehaletinden dolayı sen onu yemiyorsan, aramızda onu yiyecek olan vardır; bak bakalım onu nereye atmışsan getir." dedi. O da, "Vallahi nereye attığımı bilemiyorum." deyince Sehl, "Vallahi ben de senin onu karnına indirdiğini biliyorum." dedi. Bk. el-Endülüsî, *el-Ikdü'l-Ferid*, Dârul-Kütübi'l-İlmiyye, VII, 200, Beyrut 1404. (çev)

İbn Meyyâde, annesinin omuzuna vurarak şöyle dedi:

Meyyâde, arkadan gelenleri bir araya topla
Onları dinle ve korkma!
O zaman, oğlunu böyle şerefli göreceksin

Ayrıca şunları da söyledi:

Annemin nice dayıları vardır ki
Onlar karışık olmayıp, şarabı şişelerden içerler
Koyunları sadece misafirlere kesmek için beslerler
Kervan içinde halkla beraber gidip gelmezler

Medâinî dedi ki: İbn Meyyâde, Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik'in yanında Kudâ'a'nın mevlası olan Şükrân'ın da bulunduğu bir sırada onu ziyaret etti. Velîd ikisini birbirine karşı kışkırtınca Şükrân şöyle dedi:

Kays kabilesine ait olan bir köpeğin ağzını
Bir taşla Kudâ'a'dan bağlayacağım, o da bununla susacaktır

Bunun üzerine İbn Meyyâde Velîd'e, "Ey Mü'minlerin Emîri! Bu soysuzun aşırılığını benden gider, yoksa bunun altını oyar, bütün kemiklerini kırarım." dedi. Velîd de, "Ey Şürahbîl'in babası, mahvettin bıraktın!" deyince, İbn Meyyâde şunları söyledi:

Biz söz pınarıyla denizini akıttık
Susamış olanlar da onda yüzmek istedi
Şiir denilince, akla Kays ve Hındif'in şiiri gelir
Başkasının sözleriyse, bir zorlanma ve göstermeliktir

Dediler ki: Muhârib b. Hasafe oğullarından olan Hakem el-Hudrî, İbn Meyyâde'yi hicvederdi. İbn Meyyâde Hakem'in kabilesinden bir kadın gördü. Kadına "Sen Hakem'in İbn Meyyâde hakkında söylediği bir şiiri okuyabilir misin?" deyince kadın şunları söyledi:

Meyyâde! Avretinle İbn Zâlim'in kılıcına çentikler attın
Sonunda o kılıç bu gün çürümüş oldu

İbn Meyyâde de bunun üzerine Hakem hakkında şöyle dedi:

Eğer sen bayağı ve dikkatli beyitlerin hangileri olduğunu soracak olursan
Muhârib'in Hudr'unun beyitlerine sor
O zaman bayağılığın, kaşlarla sakallar arası kadar
Apaçık olduğunu görürsün

İbn Meyyâde şöyle devam etti:

Hudr heyetinin yükleri hafif olduğunda
Onlara zayıf bineklerin taşıyabileceği doksan bölümlük atışma beyti hediye ettim

Bir kervan geldiğinde halk, "Bu herhalde İbn Meyyâde'nin kervanıdır." derdi.

Asma'î dedi ki: Hakem el-Hudrî Medine musallasında yağmuru nitelendiren kasidesini okuyup o da onu duyunca, şunları söyledi:

Yağmur, memlekete bindi, ülke yükselerek kalkındı
Ovada toprak ve kum arası olan yumuşak bir yerde bağlı bulunan devenin ayağa kalktığı gibi kalkındı

Bunun üzerine İbn Meyyâde onu kıskanarak, "Sen kimsin?" dedi. O da "Ben Hakem el-Hudrî'yim." dedi. İbn Meyyâde, "Sende ne beytü neseb[321] var ne de şiirin aslı var." dedi. Hakem de, "Sen kimsin?" dedi. O da "Ben İbn Meyyâde'yim." dedi. Bunun üzerine Hakem, "Hayırlısı Meyyâde olan bir ebeveyni, Allah kahretsin. Eğer babanda hayır olsaydı, 'Meyyâde'nin oğlu' diye annene nispet edilmezdin!" dedi. Bu şekilde ikisi arasında karşılıklı atışma başladı. İbn Meyyâde, Ullefe b. Akîl ile atışırken, Hakem ona karşı kendisine yardımcı oldu. Asma'î şunları söyledi: İbn Meyyâde, Hicâz'da düzenlenen bir davete çağırıldı. Oraya vardığında kapıcı, tanımadıklarını kırbaçla kovmaya başlayınca, İbn Meyyâde şunları söyledi:

Sarıldığında, sarık kuyruğunun, saçın
Ağardığı ayırımları maskelediğini gördüğümde

321 Beytü neseb, şairin bir kadına olan ilgisinden dolayı onun güzelliğini dile getirdiği beyittir. Bk. ez-Zebidî, *Tâcü'l-Arus,* Dâru'l-Hidaye, IV, 262. y. y. ts. (çev)

Kapıyı, ardındakinden savunmayı terk ettim
Buradan sâlimen kurtulup gidene "güle güle" dedim

Asma'î dedi ki: İbn Meyyâde'den duyan bir kişi bana şöyle dedi: "Binekleri değerli kılan nedenlerden biri onun dik duruşudur."

İbn Meyyâde, Abdullah b. Hasan'ın iki oğlu olan Muhammed ve İbrâhim'in gündemde oldukları günlerde Riyâh b. Osman b. Hayyân'a, "Askerlerini, güvenlikçilerini ve işinde çalıştırarak kendilerine para vermekle yardımcı olduğun şu kölelerini kendi kavminden ayırmaya çalış, Kureyş'ten de sakın!" dedi. Ancak Riyâh onun sözlerine önem vermedi. Öldürüldüğünde İbn Meyyâde şunları söyledi:

Ey Riyâh ben sana önemli bir durumu tavsiye etmiştim
Sen, Necid çölünde kurumuş bir ağaçsın, dedin (önemsemedin)
Kendisine, "Kureyş'ten sakın!" dedim
"Bütün maiyet ve etbaı gönder!" dedim
Kendisine, "Sağlam mafsallı
Tüysüz adamlardan sakın!" dedim
Riyâh'a karşı nasıl da bir özlem içindeyim!
Bu özlemimden başka da bana bir şey kalmadı

Onlardan biri de *Amr b. Muavviz b. Nezzâl b. Urfuta b. Antere b. Züheyr b. Muâviye b. Kıtâl b. Yerbû*'dur. Bu zat, Kıtâl oğullarının reisi idi.

Mâlik b. Mürre b. Avf'ın Çocukları

Mâlik'in çocukları*Âmir b. Mâlik* ve *Hâris b. Mâlik*'tir. Hâris'in diğer adı Sûfe'dir.

Onlardan biri de *Abdülmelik b. Dubâre*'dir. O, Ebu'l-Heyzâm olarak künyelenirdi.

Âmir b. Mâlik b. Mürre'nin Çocukları

Âmir'in çocuğu, *Rebîa b. Âmir*'dir.

Müsellem b. Riyâh b. Zâlim b. Sa'd b. Rebîa b. Âmir de onlardandır. Bu zat kendi kavminin ileri gelenlerinden idi. Onun dedesi Zâlim ise bir tapı-

nak inşa etmişti. Gatafân kabilesi bu binaya taparlardı. Züheyr b. Cünâb konuyla ilgili olarak şöyle dedi: Gatafân kabilesi bu binayı, Gatafân suyunu ve buradaki geniş araziyi korurdu.

Onlardan biri de *Müsellem* olup onun hakkında Hâris şunları söyledi:

Hey yolcular, benden Müsellem'e ve Sehl'e açık bir delil olarak iletiniz!
İkiniz de bütün vahşileri buradan ürküttünüz
Ey Haşrec'in babası, düşündüğümü yerine getireceksen sana bir şey söyleyeceğim
Haşrec'in babası, benim için de yanı başında bir kabir kazdır

Müsellem de onu şu cevabı verdi:

Yanı başımdaki yeri ve oradaki yastıkları senin için yeterli göreceğim
Ben kavuştuğumda halk arasında Eşca'a yardım et
Evlerimiz birbirine karıştığından
Onlar, amca çocuklarımız oldular; böylece onlara laf atan bize atmış olur

Onlardan biri de *Müslim b. Ukbe b. Riyâh b. Es'ad b. Âmir b. Rebîa b. Mâlik* olup Harre gününde komutandı. Medineliler kendisini Müsrif olarak çağırırlardı. Onunla ilgili bilgileri daha önce yazmıştık.

Onlardan biri de *Osman b. Hayyân b. Ma'bed b. Şeddâd b. Nu'mân b. Riyâh b. Es'ad*'dır. Velîd b. Abdülmelik döneminde Medine'de valilik yapmıştır.

Onun oğlu *Riyâh b. Osman* ise mü'minlerin emîri Ebû Câfer Mansûr döneminde Medine valiliği yapmıştır. Bu kitabımızda onlarla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Onlardan biri de Rebîa b. Melik b. Âmir b. Mâlik b. Mürre oğullarından olan *Gâlib b. Avf* olup, Esed ve Zübyân oğulları arasındaki antlaşmayı sağlayan kişidir.

Sehm b. Mürre'nin Çocukları

Sehm'in çocukları, *Vâile b. Sehm* ve *Hilâl b. Sehm*'dir.

Onlardan biri de *Husayn b. Humâm b. Rebîa b. Müsâb b. Hizâm b. Vâile*'dir. Husayn şair vefedakâr bir kişiliğe sahipti. Kavmi, Cüheyne kabilesinin Huraka kolundan olan civardaki bir kavme haksızlık yapmak istediklerinde onlara şöyle seslenmiştir:

Ey anne baba bir kardeşlerimiz
Ey iki dostumuzun giden iki mertleri

Onlardan biri de *Beşâme b. Gadîr*'dir. Bu zat da şair olup Beşâme b. Amr b. Muâviye b. Gadîr b. Hilâl b. Sehm b. Mürre'dir. Beşâme evlatsız bir kişi olup malı çok, ileri görüşlülüğü ve kararlılığıyla bilinen biri idi. Gatafân kabilesi savaşa çıkmak veya başka önemli bir şey yapmak istediğinde ona danışırlar ve onun dediği gibi hareket ederlerdi. Gazadan döndüklerinde, ganimetlerden bir kişiye verilebilecek payın en iyisinden kendisine pay verirlerdi. Beşâme kendi zamanında Gatafân kabilesinin en meşhur şairi idi. Züheyr b. Ebû Sülmâ'nın kendisiyle alakası vardı. Züheyr'in aile efradı da Gatafân'da bulunmaktaydı. Ebû Sülmâ'nın annesi ve Züheyr'in ninesi, Sa'd b. Gadîr'in kızı idi. Beşâme vefat edeceği sırada, mal varlığını aile efradı arasında bölüştürmeye başladığında Züheyr, "Dayıcığım, başkasına malını bölüştürdüğün gibi bana da bir pay ver!" dedi. O da "Yeğenim, ben malımın çoğunu ve en iyisini sana ayırmış bulunmaktayım." dedi. Züheyr, "Peki o nedir?" dedi. O da "Şiirin sözüdür." deyip şunları söyledi:

Hubâşe'ye, kendisini terk etmeyeceğimi ilet
Olup biten birtakım şeyleri kendisine bildirinceye kadar
Bizi geçip gitmeden biz hakkı yakalarız
Hak kendisi ise bize nerede ulaşırsa bizi orada durdurur

Yani şunu demek istiyor: "Biz hakkımızı aldığımız gibi, başkasının üzerimizdeki hakkını da öderiz."

Ebû Ubeyde dedi ki: Beşâme'nin, Cüheyne b. Bedr oğullarından bir komşusu vardı. Sırme b. Mürre'nin de, Kudâ'a kabilesinin Selâmân oğullarından bir komşusu vardı. Sırme ve Sehm oğulları arasında bir savaş meydana geldiği sırada, Sehm oğullarının reisi, Husayn b. Humâm el-Mürrî'ydi. İki kabileden de birçok kişi öldürüldü. Beşâme kendi kabilesi olan Kudâ'a kabilesini cesaretlendirirken şunları söylüyordu:

Ümâme, senden tam anlamıyla uzaklaştı
Kötülük ise seni ağır bir sağırlığa sevk etti
Kavmime haber gönderdim ancak kendim onlara gidemedim
O halde Sehm kabilesinin örnek insanlarına bir elçi gönder
"Size kötülük edenler, kendi kavminizdir" diye onlara bildir
Onlar hep gözlerini size dikmişlerdir
Hayatın basitliği ve ölümün rezaleti
Her ikisi de tehlikeli ve zararlıdır
Eğer bunlardan başka çareniz yoksa
O zaman ölüme doğru güzelce yürüyün
Minnet altında oturup kalmayın
Olaylar, helak açısından kişi için yeterli nedendir

O bu konuda şunları da söyledi:

Ey kavmimiz, bizi felaketlerle aldatmayın
Kavimlerin yaptıkları her şey anlatılmıştır
Ey kavmimiz, bizim savaşımızı saçmalık olarak kabul etmeyin
Beyinsizler de azgınlar da kaybolup giderler

Mürre oğullarından biri de *Sakr b. Abdullah*'tır. Ömer b. Hübeyre'nin valiliği döneminde Kûfe'nin başında bulunmaktaydı. Daha önce kendisiyle ilgili bilgiler vermiştik.

Onlardan biri de *Âmir b. Dubâre* idi. Yezîd b. Ömer b. Hübeyre ile birlikteydi. Onunla ilgili bazı haberleri anlatmıştık.

Mürre oğullarından biri de *Velîd b. Belîd*'dir. Halkının eşrafından olup, Hişâm b. Abdülmelik kendisini Basra'ya vali tayin etmişti. Musul şurtasının başında bulunmadan önce Musul sokaklarını taşla döşemişti.

Sırme b. Mürre'nin Çocukları

Sırme'nin *Darame b. Sırme*, *Abdullah*, *Zübeyne* ve küçük yaşta vefat eden *Amr* adlarını verdikleri çocukları dünyaya geldi.

Hâşim b. Harmele b. Eş'ar b. İyâs b. Murayt b. Darame b. Sırme b. Mürre de onlardandır.

Huzeyfe b. Bedr'in Abs oğullarına karşı asker toplaması üzerine, onlar da Kâiz gününde Hebâe'nin gerisinde bir yerde bir araya gelmişlerdi. Savaşın şiddetlenince geri çekilirken, Bedr'in çocukları olan Huzeyfe, Hamel ve Mâlik Hebâe gölünün bataklığına düştüler. Rebî b. Ziyâd, Hamel b. Bedr'i orada öldürdü; Huzeyfe de Hâris b. Züheyr b. Cezîme ile Amr b. Eslaʿa karşı bir arada çarpıştı. Hâris, bu arada Huzeyfe'nin kılıcını alarak çukurda bulunan herkesi öldürdü.

Amr b. Eslaʿ şunları söyledi:

Gökler ve rüzgâr şâhittir
Allah, halk ve memleket de şâhitlik ederler ki
Durduk yere Hebâe'ye saldırmalarından ötürü
Bedr oğullarını ben cezalandırdım
Onların topluluğu gelip de kendileriyle karşılaştığımızda
Sağ ellerimizde Meşrefiye kılıçları parıldamaktaydı
Üzerine Husâm'ı (kılıcı) kaldırarak ona dedim ki:
"Al sana Huzeyfe, sen ünlü bir reis idin!"

Huzeyfe'ye müsle yaparak onun tenasül uzvunu kesip ağzına koydular; dilini de ardına soktular. Akîl b. Ullefe, Uveyf el-Kavâfî'yi hicvederek şöyle dedi:

Avf aşiret için ateşini yakmaktadır
Keşke o, ateşi Hebâe çukurunda yakmış olsaydı
Esved, Cefr el-Hebâe'ye karşı harekete geçirildikten sonra
Huzeyfe, bir tenasül uzvunu ısırmış oldu
Kays b. Züheyr b. Cezîme el-Absî de şöyle dedi:
Ölülerin en hayırlısı Hebâe'de kaldı
Onların da en değerlisi Huzeyfe idi
Eğer (ağlamakla) ona haksızlık etmiş olmasaydım
Yıldızlar parladıkça, asırlar boyu ona ağlardım
Ancak Bedr'in genç oğlu Hamel, azıttı
Azgınlık ise insan için bir eksiklik ve uğursuzluktur
Ben kavmimin bana hoşgörüyü tavsiye ettiğine inanıyorum
Ancak bazen hoşgörülü insanlar da yanılırlar

Ne ben adamları sabitledim ne de onlar beni sabitlediler
Bazen yolum eğrilir, bazen de doğrulur

Daha sonra bu iki kabile barıştı; fidyeler üstlenildi. Savaşa katılanlar, Gatafân'dan savaşa katılmamış olanlara kan bedelini yüklediler. Bu nedenle Züheyr şöyle dedi:

Verilen yüzlerce develerle yaralar sarılmaya başlandı
Savaşta hiçbir suçu olmayanlar bile taksit taksit diyetler ödedi

Ayrıca şunları söyledi:

Ömrüne yemin olsun ki onların mızrakları
İbn Nüheyk'in veya maktul Müsellem'in kan bedelini bize yüklemedi

Züheyr burada arabulucuların, öldürülen bu iki kişinin kan bedelini, katillerden olmayan başka kimselere yüklediklerini söylemek istiyor.

Diyetlerin ödenmesinde ilk çaba gösteren kişi ise Harmele b. Eş'ar el-Mürrî idi. O bu sırada vefat edince, (oğlu) Hişâm b. Harmele bu konuda gayret gösterdi. Çok geçmeden Kays el-Cüşemî, Hişâm'ı öldürdü. Oysa onun hakkında şöyle sitayişle bahsedilirdi.

Hebâteyn ve Ya'mele günlerinde (gösterdiği çabayla)
Hâşim b. Harmele babasını diriltmiş oldu
Hükümdarların, onun birer parçasıymış gibi etrafında döndüğünü görürsün
(O parçalardan biri) suçluyu da suçsuzu da öldürürdü

Dediler ki: Şaire Hansâ'nın kardeşi Muâviye b. Amr b. Şerîd, Mürre ve Fezâre oğullarına yönelik bir baskın düzenledi. O sırada beraberinde Hufâf b. Nüdbe de vardı. Bu esnada Hâşim b. Harmele ile kardeşi Düreyd b. Harmele, Muâviye'yi öldürdüler. Bunun üzerine Hufâf, "Eğer onun intikamını almazsam Allah belamı versin!" dedi ve Fezâre kabilesinin reisi olan Mâlik b. Himâr'a bir hamle yaparak onu öldürdü.

Ayrıca şöyle de denilmiştir: Muâviye b. Amr, Ukâz panayırına geldiğinde, sokakta yürürken Esmâ el-Mürriyye ile karşılaştı. Esmâ güzel, ancak kötü yolda bir kadın idi. Muâviye onu kendisiyle beraber olmaya davet

ettiğinde kadın çekimser davranarak ona, "Sen benim Arapların lideri olan Hâşim b. Harmele'nin eşi olduğumu bilmiyor musun?" dedi. O da, "Allah'a yemin ederim ki onu senden ayıracağım." dedi. Ukâz panayırından döndükten sonra Muâviye, Mürre ve Fezâre oğullarına baskın düzenlemek üzere harekete geçti. Ancak o sırada kendisi ve arkadaşlarının üzerinde bir kuşun dönüp dolaştığını görünce, bu çıkışın uğursuzluk getireceğine inanarak geri döndüler. Ertesi yıl olup yine gazaya çıkmak istediğinde, bu sefer gözüne bir ceylan ile bir karga ilişti. Bu gazaya çıkmayı da uğursuz görerek tekrar geri döndü. Ancak bu sırada Mürre ve Fezâre oğullarının kendisini takip etmeleri sonucunda karşı karşıya geldiklerinde, Muaviye, Hâşim b. Harmele tarafından öldürüldü. Bu rivayet sâbit olup, şaire Hansâ şunları söyledi:

Şerîd'in ailesinden olan İbn Amr'dan sonra
Yeryüzü (halk) ondan dolayı mı ağırlıklarını (silahlarını) bıraktı?
Kendimi öyle bir duruma sevk edeceğim ki
Bu da ya lehime ya da aleyhimedir

Onun bu konuda birçok şiiri vardır. Bir şiirinde de şunları söylemiştir:

Dikkat edin! Gecelerden birisinde (ölümün) bir dâhinin kapısını çaldığında
Halk arasında Muâviye gibisini görmüyorum
Öyle bir dâhi ki köpekler, onun düşük seslerine bile kulak veriyor
Gizli konuşanın sırrını açığa vuruyorlar

Ebu'l-Yakzân şunları söyledi: Hâşim'e yiğitler avcısı anlamında "sayyâdü'l-fevâris" denilirdi. O, cesur ve cömert bir kişi idi. Kendisiyle, Şerîd'in evladından olan şaire Hansâ'nın kardeşi Muâviye b. Amr arasında bir söz düellosu meydana geldi. Bu Amr da Amr b. Riyâh b. Yakaza b. Useyye b. Hufâf es-Sülemî'dir. Hâşim, aralarında şaire Hansâ'nın kocası Abdüluzzâ b. Abdullah b. Revâha b. Müleyl b. Usayy'ın da olduğu bir topluluk arasındayken, Muâviye ile bir araya geldi. Hâşim'in yanında ise Düreyd -veya Rüveyd- denilen bir kardeşi de bulunmaktaydı. İki taraf, [geçmişteki tartışmaya dayalı olarak]kavgaya başladı. Bu arada Hâşim Muâviye'yi başa baş mübarezeye çağırdı. Muâviye de karşısına çıkarak onu öldürdü.

Hansâ'nın kardeşi Sahr Hâşim'e bir mızrak saplamak istediyse de Hâşim bu darbeden kurtuldu. Hansâ kardeşi Sahr'a, "Siz nasıl Muâviye'yi öyle bıraktınız."dedi. Bunun üzerine Sahr, Süleym oğullarını toplayarak Mürre oğullarının üzerine yürüdü. Beraberinde kız kardeşinin oğlu Amr b. Abdüluzzâ da bulunmaktaydı. Ona Ebû Şecere denilirdi. Sahr, Mürre oğullarına yaklaştığında Hâşim'i uzanmış, başı kızının dizinde olduğu halde gördü. Hâşim onun geldiğini hissederek ayağa kalktı ancak Sahr, yüzüne indirdiği bir kılıç darbesiyle onu öldürdü. Başka bir görüşe göre, Sahr'ın Hâşim'e kılıcını dürtmesiyle o kan kaybından öldü. Ancak Mürre oğullarından olan bir grup, onu takip ederek onlardan birçok kişiyi öldürermekle onları hezimete uğrattı. Sahr bazı beyitlerinde şunları söylemiştir:

Hâşim kurtuldu, ancak onda öyle bir mide bulantısı vardı ki
Her türlü yürüyüşü etkileyen baştanbaşa yırtılmış bir abaya benzedi

Bir rivayete göre, bu beyit Muâviye'nin öldürüldüğü günde alınan bir yara ile ilgili olarak söylenmiştir.

Ebû Ubeyde ile Mufaddal şunları söylediler: Hâşim ile Muâviye arasında Ukâz panayırında bir söz düellosu meydana gelmişti. Bu sebeple Muâviye, Hâşim'in üzerine bir baskın düzenledi. O sırada Hâşim hastalıktan yeni yeni iyileşmekteydi. Hâşim kardeşine, "Muâviye beni görür görmez bana saldırmadan edemez; bu nedenle onu ikimizin arasına gelinceye kadar geçiştirmeye çalış. Hangimiz ona hamle yaparsa, diğerimiz arkadan ona vursun!" dedi. O da öyle yaptı. Derken Muâviye Hâşim'in üzerine yürüdü. Karşılıklı vuruşmaya başlayarak birbirlerini yaraladılar. Bu sırada Hâşim, kılıcını Muâviye'nin arkasından saplayarak onun ölümüne neden oldu.

Daha sonra Sahr gelip Hâşim'in Muâviye'nin darbesinden aldığı yarayla bitkin düştüğünü görünce, beraberinde Hansâ'nın oğlu Ebû Şecere Amr b. Abdüluzzâ da bulunduğu halde Hâşim'e bir mızrak saplayarak onu öldürdü. Bunun üzerine Mürre oğullarından bir grup onu takip ettiğinde, Ebû Şecere Sahr'ı onlara karşı savunurken şunları söyledi:

Kişi bir saat içinde dayısını başkasına teslim edecek değildir
Özellikle kişinin önünde bütün yollar kapanmış iken

Bir grup ise konuyla ilgili olarak şunları söyledi: Hâşim, Muâviye b. Amr'ı öldürdükten sonra, bir işini görmek üzere hafif giyinerek dışarı çıktı. Bu sırada kendisini gören Hansâ'nın kocası Abdüluzzâ, onun üzerine yürüyüp bir mızrak saplayınca Hâşim orada düşüp öldü. Başka bir görüşe göre, onu öldüren Kays b. Âmir el-Cüşemî'dir. Kays, atını koştururken ona attığı bir okla ölümüne sebep olmuştur. Ebu'l-Mehdî ise, "Hâşim hurmalıktan geçerken, Kays bir hurma ağacının arkasına gizlenerek attığı bir okla onu yere düşürüp öldürdü." demiştir. Başka bir rivayete göre ise Kays el-Cüşemî o sırada Hansâ'nın kocasıydı. Allahu a'lem. . .

Hansâ şunları söyledi:

Benim canım Cüşemli bir yiğide feda olsun
Sevdiğim kimler varsa onlar da feda olsun
Hâşim ile (onun öldürülmesiyle) gözlerim aydın oldu
Daha önce gözlerim ne uyur ne de uyuturdu

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Onlardan biri de *Humayda b. Harmele*'dir. Bu zat, Hâşim'in kardeşi idi. Başkaları, onun Düreyd olduğunu, lâkabının ise Humayda olduğunu söylemiştir.

Onlardan biri de kendisine Müza'fer denilen şair *Ma'n b. Huzeyfe b. Eşyem b. Abdullah b. Sırme*'dir.

Dühmân b. Avf b. Sa'd b. Zübyân'ın çocuğu, *Usaym b. Dühmân*'dır.

Onlardan biri de Osman b. Affân'ın (ra) kâtibi olan *Ebû Gatafân*'dır.

Abd b. Sa'd'ın Çocukları

Mâlik b. Abd ve *Becâle b. Abd* olup bunların sayıları az idi.

Onlardan biri de *Mirdâs b. Zâlim b. Müleyl b. Habîb b. Mâlik b. Abd* olup, Resûlullah'ın (sas) gazvelerinden birinde Üsâme b. Zeyd tarafından öldürülmüştür. Abbas b. Sa'd ise Yusuf b. Amr es-Sekafî'nin şurtasının başındaydı.

Sa'lebe b. Sa'd b. Zübyân'ın Çocukları

Mâzin b. Sa'lebe, Hâris b. Sa'lebe -bu kişinin lakabı Şezn idi- ve Aceb b. Sa'lebe'dir.

Mâzin b. Sa'lebe'nin Çocukları

Rizâm b. Mâzin, *Nâsıra b. Mâzin* -bu ikisi, Şam'da ikamet ederdi- ve *Becâle b. Mâzin*'dir.

Rizâm'ın Çocukları

Sübed b. Rizâm, *Huzeyme b. Rizâm* ve *Mâlik b. Rizâm*'dır.

Sübed'in Çocukları

Nâşib b. Sübed ve *Suhaym b. Sübed*.

Onlardan biri de şair *Ebü'r-Rubeys*'dir. O Abbâd b. Abbas b. Avf b. Abdullah b. Sa'd b. Nâşib'dir. Bazıları ise, "O Abbâd b. Tuhfe b. Avf b. Abdullah b. Sa'd b. Nâşib'dir." demişlerdir. Ebü'r-Rubeys huysuz bir kişi olup laubali bir yapıya sahip idi. Bir gün, halk hacca gitme telaşındayken Medine'de, üzerinde yükü ve bazı eşyasının bulunduğu bir dişi deve görerek bunun kime ait olduğunu sordu. Mutraf Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân'a ait olduğu söylenince, o deveyi çalıp götürdü. Ardından da şunları söyledi:

Gönül, Eşca' kabilesinden olan bir kadından başkasını hatırlamak istemedi
Eşca'lar onu, Medine'nin gözetimine emanet etti
Ona bildirir misin? Yarın kendisini ziyaret ettiğimde
Açılıp peçesini bana indirecek midir?
Deve üstünde sallanmaktan bıkan bir kimsenin
Yuların iki tarafını bırakıverdiği bir süre kadar
Baharın geçirildiği yerde onun hıncı anıldığında
Kötü huylu olanlar, onun önünde eğilirler
O, asil bir kahramandır, taze bir gençtir. Onun eğlencesi
Dikleşmiş memelerle oynamak ve su katılmış şaraptır

Misk kokusu, temizlik ve sûret gibi beyazlık [onda] zâhir oldu
O güzel koku sürünür, başı ise dazlak gibi keldir
Güzel yüzlü ve açık tenlidir. O basmadı
Sert toprağa, parmağı silah taşıma zahmetine katlanmadı[322]
O, bir mecliste toplandıklarında gururlu olan bir gruptandır
Bunlar kapıyı çaldıklarında [çıkan sesten] adamlar korkar
Yemenli bir grup kumral insan, onun için kolaylaştırdılar
Onun iki hırkasının dokumasını, incelterek genişlettiler

Bu şiir, "Ebu'l-Mutraf" olan Amr b. Osman'a ulaşınca, "Keşke o benim hakkımda bu şiirin bir mislinden günde birer beyit söyleseydi de her gün gelip benden bir dişi deve alsaydı; ben de kendisine güvence verseydim de o da hep zamanını bu tür şiire ayırsaydı." dedi.

Ebü'r-Rubeys, Resûlullah'ın (sas) arkadaşı Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî'nin kızı Leylâ'ya âşık olmuştu. Mes'ûd'un babası ise Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe'dir. Kelbî'nin dışındakiler ise adı geçen Nu'aym'ın, Nu'aym b. Mes'ûd b. Ruhayle olduğunu söylemişlerdir, ancak birinci görüş daha sağlamdır.

Ebü'r-Rubeys Leylâ ile daha önce konuşurdu. Mutraf'ın dişi devesini aldığında (çaldığında), onu özleyerek yukarıda geçen ve *Gönül Eşca'iyye'den başkasını anmayı kabul etmiyor* mısraı ile başlayan şiirini dile getirmiştir.

Ebü'r-Rubeys, Ebu'l-Âc'ın aşiretinden olan Ebû Hısn es-Sülemî, el-Husemî'ye ait bazı deve yavrularını da çaldığında şunları söyledi:

Ağlasın Ebû Hısn deve yavrularına
Dirvâş ile Câbir onları hazırlayınca
Garip bir çocuğa içirilen mama
Deve hörgücün tepesindeki ve göğsündeki iç yağıdır

Üçüncü mısrada geçen "neşeğa" fiilinden türetilmiş olan "neşûğ" kelimesi "çocuğa içirilen mama"dır.

322 Bu mısradaki "النكث" (en-Neks) kelimesi başka kaynaklarda "النكب" (en-Nekb) diye geçmektedir. Konunun bağlamına daha uygun düştüğü için çeviri ikinci imlaya göre yapılmıştır. Bu ve öncesindeki cümleden kastedilen şudur: "O, kavminin reisidir, yürümez ve silah taşımaz." demekten maksat, "Silahını kendisi değil, hizmetçileri taşır." demektir. (çev)

Onu gözetimine alınca harp onu zâyi etti
Savaş onun yüzünden kızıştı, o zayıf ve akılsız olan erkek bir sırtlandır

Beytin sonundaki "unâfir" erkek sırtlan, "fur'ulân" zayıf ve akılsız anlamındadır.

İyilikte cimriliği akıllılık görür. Onun alnındaki nişan
Toz topraktır, o alçak ve tıknaz biridir

Ebu'l-Hısn şöyle dedi:

Ebû Hısn men ediyor yüksek develerini
Fityân adlı kölesinden
Sabahın ışıkları parlamakta
O zaman azığı fakirlik olan onun mevlası uzaktaydı
Süt ve çorba onu muhtaçlıktan kurtardı
Ömrüme yemin olsun ki şayet sen bir komşuya ihanet etseydin
Andolsun ki insanlar senin hain olduğunu bilirlerdi
Şayet onlara yaklaşacak olsan geceleyin hırsız olarak yaklaşırsın
Şayet [o esnada] görülürsen büyük mızraklar seni kapıverir

Ebü'r-Rubeys, Mutraf'ın dişi devesi hakkında şöyle dedi:

O, asil bir dosttur, taze ot ve hubûbat onu susandırdı
İki hilal bir yerde hapsedilmiş, o ikisini kimse göremez
İki [deve] sırtı aynı hizaya gelince ona dedim ki "Haydi yürü!"
[Ey devem!] Rüzgârın ne kadar güzel estiğini görmüyor musun?

Ebü'r-Rubeys, yine Mutraf'ın dişi devesi hakkında şöyle dedi:

O, asil bir dosttur, taze ot ve hubûbat onu susandırdı
Medine'de, onun yağlı etleri [sanki fazlalıktan] dökülüyor
[O deveye] dedim ki, "Haydi yürü! Ne derdin var senin?
Hörgücün toplanmış, azı dişin yarılmış!"

Dediler ki: Bir gün Ebü'r-Rubeys, sürmekte olduğu bir deveyle beraber giderken yolda Eşca kabilesinden ve Nu'aym b. Mes'ûd evladından olan bir ev hanımına konuk olur. O evde gördüğü bir cariyeye, "Sahibene söyle, benim azığım yok. Eğer yol azığımı tedarik ederse, onu methederim; değilse

onu hicvederim." dedi. Cariyenin sahibesi de, "Bütün belalarıyla beraber yine medih, hicivden hayırlıdır." deyip ona azığını hazırladı. O da bunun üzerine şunları söyledi:

Ey beli ince, göbeksiz zarif kadın!
Zarif boyunu güzellerin öncelik verdiği güzel!
Dur! Ya bize bir haber ver, ya tekraren selamımıza karşılık ver
Veya başına bir bela gelmeden inzivaya çekil!
Eşca'lar vasfında bir dost
Dağınık saçlar, bana saçların ayrılma yerindeki ihtiyarlığı/ağarmayı giydirdi
Beyaz yüzlü, düzgün bir fıtrat giydirilmiş kendisine
Güzellikten, antika güzel bir entari gibi
Tatlı dil sana en acı iki şeyi içirdi, itiraf et!
Mesafeyi uzatıp arayı açarak, [artık] arayı bulmak mümkün değildir!

Onlardan biri de *Rebîa b. Abdullah b. Nevfel b. Es'ad b. Nâşib*'dir. Hâlid b. Velîd'in Gatafân'a girişini sağlayan odur.

Onlardan biri de *Şüreyh b. Büceyr b. Es'ad b. Nâşib*'dir. Bu zat şair bir kişiliğe sahip olup şunları söylemiştir:

Eğer ikiniz beni eğitmeye çalışıyorsanız
O zaman, özlemle dolu inatçı bir başı eğitiniz

Huzeyme b. Rizâm'ın Çocukları

Abdüluzzâ, Kutbe b. Mihsan b. Cervel b. Habîb'in aşiretidir ki bu kişi A'zam b. Abdüluzzâ b. Huzeyme b. Rizâm b. Mâzin'dir.

Kutbe -o Hâdıre'dir- şair bir kişi olup Müzerrid b. Dırâr'ın kendisi hakkında söylediği şu söz ile adlandırılmıştır:

Sen omuzları mücevheratla süslenmiş
Aşağıya eğilmeye yüz tutmuş ince basenli biri gibisin

Bazılarına göre ise bu beyit Zebbân b. Yesâr'a ait olup Hâdıre de ona aşağıdaki beyitle karşılık vermiştir.

Allah; hasetçi, hain ve günahkâr birinin kardeşi olan
Zebbân'a bir şair olarak sağlık, afiyet versin!

Hâdıre, Şemmâh'ın kardeşi Yezîd b. Dırâr için de şunları söyledi:

Ben dedim ki "Onu Yezid'e yedir! Zira ben,
Ağzında dişleri zamanla dökülmüş mevâlîye yedirmeye çalışıyorum."

Bundan dolayı Yezîd'e "Müzerrid" denilmeye başlandı.

Hâdıre şunları söyledi:

Zorlama karşısında uzaklaşmak durumunda kaldı
Sevgiliyi kaybetme endişesi, onu üzüntüye boğdu
Hey babası babasızlar! Bari iyiliklerine karşı
Onlara teşekkür ediniz; zira iyilikler, teşekkürle kalıcı olur
Onlar vadinin kıyısındaki kumluğa oturmuş
Henüz kaldırılmamış bir cenaze üzerine ağlar gibi bir hal almışlardır
Gayz b. Mürre, bir armağan olarak dedesine verilmiş
Annesi hayatta olup, babası olmayan bir çocuk mudur?
O, Kays b. Zuhal b. Zâlim olarak adlandırılırdı
Aşınmış makaraya monte edilmiş ekseninin gözüne iliştiği gibi

Becâle b. Mâzin'in Çocukları

Eme -bu erkek adıdır-, *Cihâş b. Becâle*, *Nâsıra b. Becâle* ve *Abduganm b. Becâle*'dir.

Onlardan biri de *Ubeyd b. Kutbe b. Eme b. Becâle*'dir. Husayn b. Humâm el-Mürrî, onun hakkında şöyle söylemiştir:

Rizâm b. Mâzin veya Sübey ailesinden olan adamlar olmasaydı
Sübey veya Alkame ailesi, sana kötülük ederlerdi

Şemmâh dedi ki: Yukarıdaki beyti, Emevî'nin kızı söylemişti. O burada Eme'yi kastediyor. İnsanlar ise kastedilenin Ümevî olduğunu düşünüyorlar ve onu Ümeyye'ye nispet ediyorlardı.

Onlardan biri de *Mâlik b. Sübey b. Amr b. Kuteyye b. Eme*'dir. O, kendi kavminin eşrafından idi. Abs ve Zübyân savaşında rehineler ona teslim edilmişti.

Dırâr b. Sinân b. Eme b. Cihâş'ın iki oğlu olan ve Ma'kıl olarak bilinen şair *Şemmâh* ile Müzerrid olarak bilinen kardeşi *Yezîd* de onlardandır. Bazılarına göre ise o, Dırâr b. Sayfî b. Asrem b. İyâs b. Abduganm b. Cihâş b. Becâle'dir.

Bana Amr b. Ebû Amr eş-Şeybânî anlattı, dedi ki: Şemmâh ile kardeşleri Yezîd ve Cez üçü de şair idiler. Annesi onlara, "Siz beni benden ve soyunuzdan Arap şairleri ile karşı karşıya bırakmaktan utanmaz mısınız?" dedi. Kendisine, Müzerrid denilen (oğlu) Yezîd de, "Arapların avlularında bağlı bulunan her bir dişiyi, enikleri bağlar gibi bağlarlar. Sen sabret et; yakında senin başına gelenlerin bir misli, hatta daha fazlası o şairlerin annesinin başına da gelecektir." dedi.

Kureyş, Şemmâh'ın şiirine önem verirdi. Kendisi ve iki kardeşi Müslüman olup Saîd b. Âs ile birlikte Azerbaycan'a gittiler.

Medâinî, Vaddâh b. Hayseme'nin şöyle dediğini rivayet etti: Âbid ve zâhid bir kişi olan Üveys el-Karenî; Şemmâh, Müzerrid ve Cez b. Dırâr'ın annesine talip oldu. Bunun üzerine Şemmâh,

"Sen ona, Seni Üveys'le evlendireceğim, dersin." dedi. Müzerrid, "Üveys ona birkaç keçi ile bir teke göndersin." dedi. Cez, "Bu bir aptallık mı yoksa akıllılık mı ne dersin?" dedi. Üveys de,

"Allah dördüncünüzü rezil etsin." dedi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı, dedi ki: Ensâr'dan Arâbe b. Evs b. Kayzî b. Amr el-Evsî Tâif'ten gelirken beraberinde kuru üzüm ve katık olabilecek gıda maddeleri vs. gibi şeylerle yüklü olan develer vardı. Şemmâh karşısına çıkarak, "Develerinin üzerinde bulunan kuru üzümden bana bir miktar ver." dedi. O da "Kervanın başındaki deveyi tut." dedi. Şemmâh "Allah seni affetsin benimle alay mı ediyorsun?" dedi. O da "Hayır Allah seni affetsin, develer ve üzerindekiler hep senindir." dedi. O da develerle üzerlerindeki eşyaları aldıktan sonra, onu bir kaside ile şöyle medhetti:

Ben suya kanma umuduyla iki gün Tuvâle kuyusunda bekledim
Ancak umduğumu bulamadan şu anda bir zanlının uzaklaştığı gibi
oradan uzaklaştım

Tuvâle, su almak üzere halkın başında toplandığı bir kuyu adıdır. Şemmâh, o kuyu hakkında şunları söyledi:

Arâbe el-Evsî'nin emsalinden farklı olarak
Hayırlara yöneldiğini görünce
Bir anda şerefin sancağı Arâbe'nin
Sağ elinde yükseliverdi

O sıralarda Osman b. Affân'ın Kûfe valisi olarak bulunan Saîd b. Âs, Azerbaycan'a yönelik gazâya çıkarak orada Mûkân ve Cîlân halkıyla savaştı. Her ne kadar o sırada Şemmâh, Saîd b. Âs ile beraber bulunduysa da Mûkân savaşında bulunmamakla beraber, o savaşta "Fârisü Atlâl (Atlâl kahramanı)" diye bilinen ve savaşta yaralanıp şehit olan Bükeyr b. Şeddâd'la ilgili olarak şunları söyledi:

Ey Atlal'ın kahramanı Bükeyr b. Şeddâd
Sen Mûkân'da Müslüman olan atlardan (atların binicilerinden) ayrı kaldın[323]

Dediler ki: Şemmâh Medine'ye geldiğinde, kızları güzellikleriyle ün yapmış Cevne adındaki bir kadın ona, "Kızlarımdan bahsetmen durumunda onlara talipli çıkarsa, sana bir ödül var." dedi. O kadın, kızlarının mevâlîden insanlarla evlenmelerine razı olmuyordu. Kendisi ve kocası, Araplardan olmakla beraber, esir alınmış olmaları nedeniyle Kureyş mevlalarından oldukları için Araplardan hiç kimse onlara evlenme teklifinde bulunmuyordu. Bunun üzerine Şemmâh kadına, "Kızlarının her birinin mihrinden bana birer kesimlik deve hediye edecek misin?" diye sordu. Kadın da "Dediğin senin olur." dedi. Bunun üzerine Şemmâh şunları söyledi:

Üç bulut kuşluk vakti yerlerini almışken
Güney rüzgârı da uzun süre onlara doğru esmeye devam etti
İşte o bulutlar, Cevne'nin kızları olup, ben onlar hakkında sâdık iken
Onları nitelendiren bazıları ise yalancıdır

---

323 Osman b. Affân döneminde Kûfe valisi bulunan Said b. Âs, Azerbeycan'a sefer düzüenlediğinde bir Ermenistan kasabası olan Mûkân'a geldi. Halkın anlattığına göre, Bükeyr b. eş-Şeddah adındaki sahabî, Atlâl adındaki atına seslenerek, "Haydi hızlan ey Atlâl!" dedi. At da ona yönelerek, "Hem de Bakara sûresini okuyarak" diye cevap verdi. Daha sonra bu savaşta şehit olan Bükeyr'le ilgili olarak eş-Şemmah, yukarıdaki şiiri düzenledi. Bk. Muhammed b. Ziyâd el-A'rabî, *Esmâü Hayli'l-Arab*, I, 29, (çev)

Dediler ki: Şemmâh, Süleym oğullarından olan bir kıza talip oldu. Kendisi soylu olmakla beraber kısa boylu ve sarışın idi. Bu nedenle kendisine, "Soyuna bir diyeceğimiz yok ama kibirli bir kadına talip olmuşsun. O derece ki, bu kadın kocasına kızdığında onu dövebilen bir kadındır. Hatta o, herkesi kendisinin hizmetçisi bilen bir kadındır." dediler. O da şunları söyledi: "Siz beni tanıyorsunuz eğer benden bir kötülüğü gidermek istiyorsanız beni onunla evlendiriniz, sonra dilerse beni dövsün."

Onun bu sözleri kadına ulaşınca ailesine, "Beni o maymunla evlendirin ve onun malını da alın." dedi. Kadının ailesi onun dediği gibi yaptı. Böylece Şemmâh o kadına sahip oldu. Kadın baba ocağından çıkarak kendisiyle beraber gitti. Ancak daha sonra bineğine binerek ailesine dönmek isteyince, Şemmâh da gittiği takdirde onu döveceğine yemin ederek eline aldığı bir sopayla kadının ayaklarına vurdu. Kadın, "Bacağımı kırdın ve beni sakatladın." dedi. Şemmâh kendisinden uzaklaşınca, kadın bir deveye binerek ailesine döndü.

Şemmâh da ardından çıkıp geldiğinde, yolda bir eve misafir oldu. Evin sahibesi kendisine güzel ikramlarda bulunduktan sonra ona, "Senin şu aptal bir köle olan Şemmâh'tan bilgin var mı? Duyduğuma göre o, Hind'le evlenmiş." dedi. Bunun üzerine Şemmâh şunları söyledi:

Bir akşam vakti Esmâ, nikâhlı kadınlarla ilgili
Ömrüne yemin ederim ki yolcuya soru soruyor
(Ey Esmâ!) Her ne kadar onunla evlendimse de şayet
Sen düzgün ve iyi niyetli bir erkeğe rastlayıp da ondan teklif alırsan,
sakın onu reddetme!
Eğer o sana bir öğüt verir veya sen ona bir öğüt verecek olursan
Sırrını açıkladığın herkes öğüt verecek durumda değildir

Hişâm b. el-Kelbî'nin dışındakiler, Müzerrid'e bu ismin verilmesine onun şu sözünün neden olduğunu söylemişlerdir:

Bizler, onun yağ tuluğundan umutlanarak kibar davranmaya başladık
Şemûs halkı gibi hepimiz bunu arzuluyorduk
O da rengi sararmış, üzerinde şıra izleri bulunan

Bir tereyağı getirdi; neredeyse tuluk şırası değişikliğe uğruyordu[324]
Dedim ki: Bir köle onu lokma lokma yedi
Ben de yıllarca dişleri dökülmüş mevaliye lokmalar yedirdim

Müzerrid -başka bir rivayete göre ise Cez- Ömer b. Hattâb öldürüldüğünde şunları söylemişti:

Medine'de öldürülen bir kişi nedeniyle mi yeryüzü karanlığa boğuldu
Ondan dolayı mı hurma ağaçları dibinden sallanmaya başladı
Allah İmam'ın hayrını versin
Allah'ın kudreti onun parçalanmış cildini mübarek kılsın
Kim senin dünden gönderdiklerine yetişmek üzere
Koşar veya devekuşunun kanatlarına binerse, kesinlikle geride kalmış olur
Sen, birçok işler başardın, sonra da
Bazı çiçekleri tomurcuğunda bıraktın
Onun ölümünün kırmızı, sarıgözlü bir kaplanın
İki pençesiyle olmuş olması beni endişelendirmez

Dedi ki: Sa'lebe b. Sa'd b. Zübyân'ın oğullarından olan bir genç, beraberinde develeri olduğu halde çıkıp bir müddet yol aldıktan sonra, Abdullah b. Gatafân'ın diyarında konakladı. Burada güzel kızları bulunan bir adama komşu oldu. Adam, kızları kendisini etkileyinceye kadar onun onlarla konuşmasına müsaade etti. Adam bu arada genci kandırmak üzere, her bir devesine karşılık birer koyun vermeyi teklif ederek, "Koyun, senin için develerden daha kolaydır." dedi. Onun develerinin tamamını koyunlarla değiştirdikten sonra, kızlarını ondan saklamaya başladı. Bu adamın adı "kızlar babası" anlamında "Ebü'l-Benât Zür'a b. Sevb" idi. Genç adam ailesine döndüğünde babası ona, "Yazıklar olsun sana! Sen kime misafir oldun?" diye sorunca, "Zür'a b. Sevb'e misafir oldum."dedi. Adam Zür'a'nın kendisini kandırdığını anlayarak onu Müzerrid b. Dırâr'a şikâyet etti. O da şöyle bir kaside dile getirdi:

---

324 Eskiden tereyağı tuluklarda muhafaza edilirdi. Ancak tereyağı tuluğa konulmadan tuluğun iç yüzeyi ya şırayla veya üzüm pekmeziyle nemlendirilirdi. Tereyağı tüketilmek üzere tuluktan çıkarıldığı zaman, bu şıra veya pekmez, yağ üzerinde iz bıraktığı gibi, güzel bir tad da verirdi. Şiirde misafirlere ikram edilen böyle bir tereyağından bahsedilmektedir. (çev)

Ey Sevb ailesi, Hâlid'in develeri Zâtü'l-Lazâ gibi olduğundan
Onlarda hiçbir hayır yoktur
Hâlid her ne kadar ailesini Ebâneyn adlı dağlarda yitirmiş olsa da
O benden uzak değildir
Sa'lebî'nin develerini geri verin
Bu size mal olacak birçok eziyetlerden daha hayırlıdır
Eğer onları iade etmezseniz, bu hareketin çirkinliği
Ebediyyen boynunuzda kolyeler gibi takılı kalacaktır
İbn Sevb'in o akılsız kafasına öyle bir tokat indirdim ki
Onun durumuna üzülen ve ziyaretine gelen herkes feryat etti

O, ayrıca şunları da söyledi:

Ben insanları kınamaktan
Bir daha dönmemek üzere Allah'a tövbe ettim

O, halini Osman b. Affân'a (ra) şikâyet ettiğinde de yukarıdaki şiiri söylemiş, o sırada Arâbe el-Evsî ona yardımcı olunca da şöyle demişti:

Ey Arâbe, bugün annem, teyzem
Ve on iki mil mesafeden sana ulaşmış olan devem sana feda olsun!

Dediler ki: Müzerrid etine dolgun, kısa boylu bir adamdı. Bir gün annesinden bir şey istedi, o da vermedi. Bunun üzerine, "Allah'a yemin ederim ki seni Dırâr kabilesinin en yaramaz şairine havale edeceğim." diyerek şöyle mırıldandı:

Eşek, başını kaşıyarak iştahlandı
Hutay'e'nin annesi ise Abs oğullarındandır

Bunun üzerine Müzerrid'in annesi Hutay'e'ye gelerek durumunu kendisine iletti ve onu hicvetmemesini talep etti. Hutay'e de dilini tuttu.

Enmâr oğullarının heyeti Resûlullah'a (sas) geldiğinde Müzerrid şunları söyledi:

Ey Allah'ın Elçisi, bil ki (yaramazlıkta) onların emsali yoktur
Onlar efendilerinin başına felâket getiren ve hayrı en çok engelleyenlerdir

Müzerrid Gatafân oğullarını hicvettiğinde, onlar kendisini Osman b. Affân'a şikâyet ettiler. Osman (ra), kendisini çağırıp yanına geldiğinde şunları söyledi:

Size zulmetmiş olmaktan Rabbime sığınırım
Osman'a, Beytü'l-Atîk'a ve Beytü'l-Muharrem'e de yemin ederim

Dediler ki: Müzerrid Enmâr'dan bir kadınla evlendi. Gelini gönderirken onu sert mizaçlı bir deveye bindirdikleri için kadın üzerinden düşüp ön dişleri kırılınca Müzerrid şöyle dedi:

Allah onların hayrını vermesin
Kadını tutup anka kuşu gibi böğüren ürkek bir deveye bindirmişler
Keşke onun kırılan dişlerine bedel
Onun düğün alayında bulunan Abs ve Enmâr oğullarından dört kişi feda olmuş olsaydı!

Onlardan biri de gözü pek bir şair olan *Abdullah b. Haccâc b. Mihsan b. Cündeb b. Nasr b. Amr b. Cihâş b. Becâle*'dir. "Ebu'l-Ukayri" olarak künyelendirilip, Kûfe'de ikamet ederdi. Kesîr b. Şihâb el-Hârisî ile beraber bulunduğunda, Kesîr Rey şehrinde ona yüz kırbaç vurmuştur. Daha sonra Kûfe'ye geldiğinde, o da Kesîr'in üzerine bir hamle yaparak yüzüne indirdiği bir darbeyle çenesini kırmıştır.

Onlardan biri de *Cebel b. Cevvâl b. Safvân b. Bilâl b. Asram b. İyâs b. Abduganm b. Cihâş*'tır ki, şair olan bu kişi, Kurayza gününde Yahudi Huyey b. Ahtab'ın ölümü üzerine şu mersiyeyi dile getirmiştir:

Büveyre'de[325] *çıkan yaygın bir yangın*
Le'y oğullarının ileri gelenlerine basit gelmiştir
Siz içi boş kazanınızı bırakıp gittiniz
Halkın kazanı ise fokur fokur kaynamaktaydı
Ey Muâz oğullarının mutlu Sa'd'ı
Kurayza ve Nâdir kabileleri niçin bu durumla karşılaştı?

325 Büveyre, kuyu anlamındaki "bi'r" kelimesinin "kuyucuk" anlamına gelen küçültme ismidir. Bir Yahudi kabilesi olan Nâdiroğullarının evlerinin bulunduğu ve ihanetlerinden ötürü Resûlullah'ın (s) bu kabilenin üzerine yürüdüğü bir yer adıdır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân,* I, 512. (çev)

O, ayrıca şunları söyledi:

Sıpalara gelince onlar, eşeklerin en yaramazıdır[326]
Öteden beri yırtıcı hayvanların en yaramazı da tilkilerdir[327]

İbnü'l-Kelbî, bu kişinin daha önce bir Yahudi'yken Müslüman olduğunu söylemiştir.

O şöyle demiştir:

Rizâm'ın hali kötüye de gitse, iyiye de gitse
Ey Haşver, senin işin iştir!
Sığınmam, güçlü Haşver'e mi olacak?
Güçsüzler, yardım almak üzere ancak güçlülere sığınırlar

Aceb b. Sa'lebe'nin Çocukları

Haşvere b. Aceb ve *Vehb b. Aceb*.

Haşvere'nin Çocukları

Sa'd b. Haşvere olup bir tanedir.

Sa'd'ın Çocukları

Aclân b. Sa'd, *Câbir b. Sa'd*, *Âiz b. Sa'd*, *Dârim b. Sa'd* ve *Riyâh b. Sa'd*'dır.

Onlardan biri de *Ebû Be's b. Hazeme b. Ca'de b. Aclân b. Sa'd b. Haşvere* olup, Cebele Olayı'nda[328] öldürüldü.

Hâris b. Sa'lebe'nin Çocukları

Şezn b. Hâris.

---

326 جحاش (Cihaş), "eşek sıpası" anlamına gelen جحش (Cahş) kelimesinin çoğuludur. Ancak, bir Arap kabilesinin bir batnı da "sıpalar" anlamına gelen "Cihaş" olarak adlandırılmıştır. Bk. el-Ezdî, *Cemheretü'l-Luga*, I, 438. (çev)

327 "Tilkioğulları" anlamına gelen "Benu Sa'lebe" (بنو ثعلبة) ise, değişik yerlerde ikamet eden farklı kabile adıdır. Ayrıca bu kabilelere, aynı kelimenin çoğulu olan Se'âlib (ثعالب) de denilmiştir. Bk. ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arus*, II, 92. (çev)

328 Cebele Olayı, İslâm'dan otuz veya kırk yıl önce Temîmoğullarıyla Ârimoğulları arasında meydana gelmiş olan ilk savaştır. Bu olay, Ebrehe'nin Harem-i Şerif'i tahrip etmek üzere Mekke'ye yürüdüğü "Âmu'l-Fîl" olarak Fil olayının vukû bulduğu yıl olan Resûlullah'ın da (s) doğum yılına rastlamaktadır. Bk. Ebu'l-Bekâ Hibetullah, *el-Menâkıbu'l-Mezidiyye fi Ahbâri'l-Müluki'l-Esediyye*, I, 191; Ebu Ca'fer et-Taberî, *Tarihu't-Taberî*, II, 154. (çev)

Şezn'in Çocukları

İvâl.

İvâl'ın Çocukları

Dabîs b. İvâl, *Subh b. İvâl* ve *Zebîne b. İvâl*'dir.

Kelbî ve başkaları dediler ki: Fakîh *Ziyâd b. İlâka el-Kûfî* de Sa'lebe b. Zeyd oğullarından olup Hâlid b. Abdullah el-Kasrî döneminde veya ondan sonra Kûfe'de vefat etmiştir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: *Cebele b. Vehbân* da Sa'lebe oğullarından olup kavminin eşrafından idi. Sicistan'a ziyarete gitmiş olup nesli Cezîre'de devam etmiştir.

Dediler ki: Kesîr b. Şihâb Abdullah b. Haccâc el-Cihâşî'ye vurduğunda şöyle dedi:

Ben öyle bir liderim ki, acilen savaşarak
Kılıcımla İbn Kanân'ın başını havaya kaldırmam lâzım
Ben Rey vadisini de, orada beni helâk edecek ve üzecek
Bir valinin bulunduğu sürece terk edeceğim
Eğer ben kinimle ulaşıp [onu] takip etmezsem
Gatafân'dan birini avlamak için beni çağırma!
Eğer sen bir şeyhin husyesini ısıran biri isen
Ey Kesîr ben de seçkin bir efendiyim

O, "Ebu'l-Ukayri'" olarak künyelenirdi. Abdullah b. Haccâc da Kesîr'e vurduğunda şunları söyledi:

Benim kavmimin gençlerine Kesîr'i
Kokarcaya vurur gibi vurduğumu kim bildirecek?
Onu kavmi arasında idam edilmiş bir şekilde bıraktım
Ancak her yönden onun kavminden de utanç duydum

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Abdullah b. Haccâc, Kesîr b. Şihâb b. Husayn el-Hârisî ile beraber olduğu sırada, Kesîr Sağrü'r-Rey'in yöneticisi idi. Halk Deylem'e yönelik baskın düzenlediği sırada, Abdullah b. Haccâc, Deylem halkından bir adamı yakalayarak onun eşyasını gasp etmişti. Kesîr de o

eşyaları onun elinden zorla aldıktan sonra, onun durumunu duyurup dövülerek hapsedilmesini emretti. Abdullah şöyle dedi:

Selmâ babasına arkadaşlarını sordu
Kesîr'in ipleri, onu bağlamış bulunmaktaydı
Eğer ona yol arkadaşını soracak olursan
O şimdi Ebher'de[329] *ne gâzi ne de seferden dönmüş bir kişiydi*
Ben Deylemî'yi onların önünde dövmedim mi?
Onu kılıç ve mızrak yaralarıyla bıraktım

Daha sonra Kesîr onu serbest bırakınca Abdullah Kûfe'ye yöneldi. Kesîr de azledilip o da Kûfe'ye gitti. Abdullah onu karşılayarak demir bir çubukla yüzüne vurunca bütün dişleri döküldü. Yemen halkından bir adam bu durumu Muâviye'ye yazıp, "Gatafân'dan hasis bir adam, liderimizi dövdü. Esmâ b. Hârice'yi bize lider tayin et." diye bildirdi. Muâviye de, "Kavimler arasında bunlar kadar aptalca mektup yazan bir toplum görmedim." dedi.

Abdullah b. Haccâc, Necde b. Âmir el-Hanefî el-Hâricî ile beraber henüz çıkmış iken, Abdülmelik b. Mervân'dan eman dileyerek şu beyitleri dile getirdi:

Bana merhamet etmen ve tövbemi kabul etmen için sana yaklaşıyorum
Senin ise beni reddettiğini görüyorum; peki o zaman nereye gideyim?
Küçük yavrucuklarıma acı!
Onlar henüz açlıklarından dolayı yuvalarında çırpınan keklik gibidirler
Saîd oğulları ile Zübeyr oğullarını ezdikçe ezdin
Onların onurları böylece yıkılıverdi

Abdullah, daha önce korkusundan Abdülmelik'ten kaçmış iken, Abdülmelik ona eman verince şunları söyledi:

Ben Allah'ın memleketi (yeryüzü) geniş olmasına rağmen
Kovulmuş ve ürkek bir kişiye, güçlünün avucu kadar dar geldiğini gördüm

329 Ebher, Kazvin, Zencan ve Hemdân arasında yer alan, suyu ve bahçeleri bol bir şehir adıdır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân,* I, 62. (çev)

Ardından Abdülmelik'i şu kasidesiyle övdü:

Ey Ebü'l-Âs'ın oğlu ve ey hayırlı genç
Sen asaletli, tercihli ve seçkin bir kişisin
İbnü'l-Âs hakkında hükmünü verdin o hüküm de yerine geldi
İbnü'z-Zübeyr hakkında da, kendisi büyüklenip azıtınca hükmünü vermiştin
Kindeli fâsık adam da uzaklaşıp gidince
Sen onu bırakmakla mükâfatlandırdın, helâk oldu

FEZÂRE OĞULLARININ NESEBİ

Fezâre b. Zübyân'ın Çocukları

Adî b. Fezâre: Annesi Nasîre bt. Cüşem b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir.

Mâzin b. Fezâre, *Şemh b. Fezâre*, *Zâlim b. Fezâre*, *Mürre b. Fezâre*, *Rûmî b. Fezâre*. Bunların annesi, Benî Tağlib'den Menûle bt. Cüşem b. Bekr b. Hubeyb'dir. Bu çocuklar annelerinin adıyla bilinmektedirler.

Adî b. Fezâre'nin Çocukları

Sa'lebe b. Adî, *Sa'd b. Adî*, *Rebîa b. Adî*: Rebîa oğullarına "Aneme oğulları" da denilmektedir. *Şekm b. Adî*: Şekm'in, Melekân b. Cerm'in oğlu olduğu da söylenmektedir. Bundan dolayı bunların bazıları Cerm'e, bazıları da Fezâre'ye nispet edilirler.

Sa'd b. Adî'nin Çocukları

Mâlik b. Sa'd: O, "Humeme" olarak da bilinir. Annesi, Uşerâ bt. Bühse b. Ganî b. A'sar'dır. *Harâm b. Sa'd b. Adî*: Annesi Rakâş bt. Dârim b. Mâlik b. Hanzale'dir.

Mâlik b. Sa'd'ın Çocukları

Bağîd b. Mâlik: Cahiliye döneminde Kays kabilesi onun etrafında toplanırdı. Ayrıca *İyâz b. Mâlik*, *Sevd b. Mâlik*, *Amr b. Mâlik* adında başka çocukları da vardı. Bunların annesi, Aşvâ bt. Yerbû b. Gayz b. Mürre'dir.

Bağîd b. Mâlik'in Çocukları

Hadîc b. Bağîd, *Usaym b. Bağîd*, *Zeyd b. Bağîd*: Bunların annesi, Zenb bt. Cüveyye b. Levzân b. Sa'lebe b. Adî b. Fezâredir. Ayrıca *Vehb b. Bağîd*, *Vâhib b. Bağîd*, *Vehbân b. Bağîd*, *Katâde b. Bağîd* adındaki çocuklarının annesi, Reyta bt. Muhâlif (مخالف) b. Dehr -veya noktasız ha ile-Muhâlif b. Hâris b. Amr b. Hilâl b. Şemh b. Fezâre'dir. *Amr b. Bağîd*, *Arekî b. Bağîd* adındaki iki çocuğunun annesi ise Sârid b. Mürre oğullarındandır.

Hadîc b. Bağîd'in Çocukları

Sükeyn b. Hadîc: Annesi, Cühme bt. Muhâribî b. Mürre b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym'dir.

Sükeyn oğullarından biri de *Yezîd b. Ömer b. Hübeyr b. Ma'iyye b. Sükeyn* olup, bu kitabımızda Ömer ile Yezîd hakkındaki bilgileri daha önce vermiştik. "Ebü'l-Müsennâ" olarak künyelenen Ömer b. Hübeyre Şam'da vefat etti. Oğlu Yezîd ise kavminin lideri olup her ay ziyaretçilerine beş yüz bin dirhem para dağıtır, onları yedirir, içirirdi. Yezid, Vâsıt'ta[330] öldürülmüştür.

Onlardan biri de *Cemîl b. Humrân b. Eşem b. Abdullah b. Ma'iyye* olup kavminin lideri idi.

Onlardan biri de *Müsennâ b. Yezîd b. Ömer b. Hübeyre* olup, babası tarafından Yemâme'ye tayin edilmiştir. Ebû Hammâd el-Mervezî tarafından badiyede öldürülmüştür. O, Ebû Humeyd olup Şam'da nesli devam etmiştir.

Vehb b. Bağîd oğullarından biri de şair *Rebî' b. Dab' b. Bağîd*'dir. Bir asır yaşamış olan bu kişi şunları söylemiştir:

Gençlik benden hasretle ayrılmış oldu
Benden uzaklaşmış olsa da benimle bir asır kaldı

330 Vâsıt; Irakta Dicle Nehri'nin ortasından geçerek doğu ve batı olmak üzere iki yakası olan, altından gemilerin geçebildiği iki yakayı birleştiren bir köprüsü bulunan İslâm döneminde Haccâc b. Yûsuf tarafından inşa edilen yeni bir şehirdir. Bk. Ebû İshak, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik,* 82, Liden Baskısı, Beyrut 2004. (çev)

Harâm b. Sa'd b. Adî'nin Çocukları

Harece b. Harâm, *Harîc b. Harâm*, *Uş b. Harâm*, *Hâris b. Harâm* ve *Harîş b. Harâm*.

Onlardan biri de şair *Hâris b. Amr b. Harece*'dir. Muâviye, Ezd kabilesinden olan Süfyân b. Avf el-Gâmidî'den sonra onun torunu olan Abdurrahman b. Mes'ûd b. Hâris b. Amr'ı, yaz seferi için birkaç kez komutan olarak tayin etmiştir. Şair onunla ilgili olarak şunları söylemiştir.

Ey İbn Mes'ûd, sertçe bir mızrağı dik tut
Orada Süfyân b. Avf'ın tuttuğu gibi
Ey İbn Mes'ûd, Kayser'in şehir halkını cezalandır!
Süfyân b. Avf'ın oraları cezalandırdığı gibi

Bazıları bu kişinin Abdurrahman b. Mes'ûd değil, Abdullah b. Mes'ûd olduğunu söylemişlerse de onun Abdurrahman olduğu daha doğrudur.

İbn Hübeyre, Mes'ûd b. Hassân b. Abdurrahman b. Mes'ûd'u Basra'ya vali olarak atamıştı.

Onlardan biri de *Hassân el-Cevâd*'dır. Kendisi Arapların en cömertlerindendir. Mü'minlerin Emîri Mehdî'nin hilafeti döneminde vefat etmiştir. O, Hassân b. Meysere b. Umeyle b. Hakem b. Şüreyh b. Hâris b. Amr b. Harece'dir. Halef b. Halîfe onun hakkında şöyle demiştir.

Şu Hassân ile denk tutmaya çalıştığın kimselerin hepsi
Bir araya gelseler Hassân'ın ayakkabısının bağcığı bile olamaz

Onlardan biri de *Hısn b. Cündeb b. Huneys b. Harece*'dir. Hısn, Badiye halkının lideri idi. Kendisi, Kelb kabilesi ile Fezâre oğulları arasında vukû bulan savaştan uzak kalmıştır.

Onlardan biri de *Şebes b. Kays b. Harîc b. Harâm*'dır ki Hutay'e tarafından övülmüştür.

Şa'se b. Zemîre b. Harîş b. Harâm'ın iki oğlu olan *Kerdem* ile *Küreydem* de onlardandır. Onların annesi, Hâlide bt. Eznem b. Amr b. Harece'dir. Abdullah b. Sımme'nin öldürüldüğü gün, Kerdem de Düreyd b. Sımme'yi mızrakla yaralamıştır. Şair, Sımme hakkında şöyle demiştir:

Bütün kulların Rabbi olan Rabbin, mükâfatını versin
Tuza yemin olsunki Hâlide'nin doğurdukları
Onlar, soğuk gecelerde halka
Deve eti ile deve iç yağını yedirirler
Onlar, atları veya diğer bineklerini
Sürmek için mızrakların uçlarını kırarlar
Çocuğunu kaybetmiş yoksun bir kadının iniltisi
Bana, onların böylelerine yaptıkları iyilikleri hatırlatır
Eğer onları ölüm fâni etmişse
Anneler, doğurduklarını ölüm için doğururlar
Tuza, küle, Allah'a ve Lat'a yemin ederim ki biz gerçekleri kabul edenleriz

Araplar; (kutsal gördükleri için) tuza, küle ve Nuh'un gemisi anlamına gelen Zâtü'l-Veda'a yemin ederlerdi.

Şeybân oğullarından olan bir adam, Zû Kâr savaşı günlerinde şunları söylemişti.

Tuza, küle, Allah'a ve Lât'a yemin ederim ki
Biz artık silahları bırakacağız

Sa'lebe b. Adî b. Fezâre'nin Çocukları

Levzân b. Sa'lebe.

Levzân'ın Çocukları

Cüveyye b. Levzân, *Züneym b. Levzân*, *Es'ad b. Levzân*, *Huzâme b. Levzân*. Bunlar, Ömer b. Abdülazîz'in Irak valisi olan Adî b. Erta'a'nın akrabaları idi. Adî ile ilgili bilgileri daha önce vermiş idik. Bunlardan Huzâme b. Levzân'ın nesli devam etmiştir.

Cüveyye'nin Çocukları

Amr b. Cüveyye, *Umeyr b. Cüveyye*, *Âmir b. Cüveyye*, *Abd b. Cüveyye*. Bunların annesi Amre bt. Sırme b. Mürre b. Avf olup koyun anlamına gelen "eş-Şât" olarak adlandırılmıştı.

Amr b. Cüveyye'nin Çocukları

Bedr b. Amr, *Cessâs b. Amr*. Cessâs b. Amr'ın çocukları hiçbir zaman dördü bir arada yaşayamamıştı; onun her bir çocuğu dünyaya geldiğinde, dördünden biri vefat ederdi. Bu ikisinin annesi ise Ganî bt. Züneym b. Levzân b. Sa'lebe'dir.

Esed oğulları, başlarında Üsâme b. Nasr b. Ku'ayn oğullarından olan Hâlid b. Ebah b. Abdülesedî bulunduğu halde Bedr b. Amr'la savaşarak onu öldürdüler.

Bedr'in Çocukları

Huzeyfe b. Bedr. Kendisine "Rabb-ü Mu'id" denilirdi. Ondan başka *Hamel b. Bedr*, *Mâlik b. Bedr* ve *Avf b. Bedr* adlarındaki çocukları, Dâhis Savaşı'nda öldürüldüler. Ayrıca *Hâris b. Bedr*, *Rebîa b. Bedr* ve *Zeyd b. Bedr* adında çocukları da vardı.

[Dâhis ve Gabrâ Savaşı]

Abs kabilesi, [yukarıda adı geçen] Huzeyfe b. Bedr'i öldürmüşlerdi. Bazı tarih âlimleri tarafından bana şöyle anlatıldı. Rebî b. Ziyâd el-Absî, Abs oğullarının lideri idi. Kays b. Züheyr b. Cezîme el-Absî ise, babası Züheyr b. Cezîme'nin öldürülmesinin ardından Rebî'in yanına gelerek, "Hunduc'un Züheyr'i öldürmesini hatırlayınca bende Âmir oğullarına karşı büyük bir öfke meydana gelmektedir. Bu nedenle Uhayha b. Cülâh el-Evsî'den silah isteyerek Âmir oğullarına karşı savaş hazırlığı yapacağız." dedi. Daha sonra Cülâh'la karşılaşınca, "Ey Ebû Amr, duyduğuma göre sende çok sağlam bir zırh varmış; onu ya bana sat ya da hediye et!" dedi. O da "Benim gibileri aslında silah satmaz. Şayet Âmir oğullarının benim hakkımda, Muhaliflerimizi bize karşı destekledi, demeyeceklerini bilseydim onu sana hediye ederdim." dedi. Kays, zırh karşılığında ona üçer yaşlarında iki deve vererek onu kendisinden satın aldı. Cülah da, "Bunu al, alışveriş bazen ucuz bazen de pahalı olur." dedi. Bu tâbir, ilk defa kendisi tarafından kullanılmış oldu.

Uhayha, Âmir oğulları hakkında Hâlid b. Câfer'in kendisini övdüğü şu beyitlerle başlayan bir şiiri hatırında tutmaktaydı:

Yesrib halkı arasında itibar görmek istersen
"Ey Uhayha" diye seslen! Hemencik himaye görürsün
Evs b. Amr b. Âmir katında
Yemenli Tübba'ın komşusu olursun

Bu zırha "Zatü'l-Mevt" denilirdi. Kays daha sonra Yesrib'den başka mızraklarla zırhlar da satın aldı. Uhayha'dan aldığı zırhın özelliklerini Rebî'ye anlatıp onu kendisine gösterdi. Bunu gören Rebî, onun kendisine ait olduğunu iddia ederek ona el koydu ve şöyle dedi:

Ey Kays, bu zırh benimdir; Onu ne sattım ne de hibe ettim
Bazı Arap kabileleri arasında çalınmış olabilir
Zaman, onlar arasında acayip şeyler meydana getirmiştir

Böylece Kays ve Rebî arasında karşılıklı şiire dayalı bir diyalog meydana geldi.

Kays'ın kızı Cümâne, dedesi Rebî'ye haber göndererek şöyle dedi: "Dedeciğim, babama zırhını geri ver. Zira o, husumeti devam ettirmekten hoşlanan bir kişidir." Rebî ise torununa haber gönderip, "Yavrucuğum! Baban, dedenden daha ısrarcı olamaz." dedi ve şöyle devam etti: "Rebî'in meraları da kurumuş vaziyettedir." Böyle diyerek otlak bir yere göç etmek istediğini ima etti. Bunun üzerine Kays b. Züheyr kendisi, kardeşleri ve çocukları bineklerine binerek göç kafilesine engel olmak istediler. Bu sırada Kays, Rebî'in annesi Fâtıma bt. Hurşub ile hanımı Cüml'ün devesinin yularından tutarak, "Yemin ederim ki, [ya zırhı verirsiniz veya] ikinizi de Mekke'ye götürür, orada sizi [cariye gibi] satarım. Sonra da Harem'e yerleşir, ölünceye kadar orada kalırım." dedi. Fâtıma da ona, "Devemi bırak, zırhını getirmeyi sana taahhüt edeyim." dedi. Ardından oğlunun [Rebî'in] yanına giderek konuyu kendisiyle konuştu. Rebî kızarak şöyle dedi: "Ona durumu bildirin ki, ben onun zırhını iade edecektim ama artık etmeyeceğim." dedi. Durum Kays'a ulaşınca, Rebî'in deve sürüsüne saldırırak onlardan dört yüz süt devesini yağmalayıp Mekke'ye götürdü. Orada onları Harb b. Ümeyye, Abdullah b. Cüd'ân ve Hişâm b. Mugîre'ye silah ve at karşılığında sattıktan sonra Mekke'de ikamet etmeye başladı.

Daha sonra Bedr b. Amr oğullarına iltihak ederek Huzeyfe b. Bedr'e, "Beni güvencene al." dedi. O, "Sen, Hamel b. Bedr'e git ve ondan güvence iste!" dedi. O da Hamel'e giderek, "Ey Hamel, ya kendin beni güvencene al ya da beni güvencesine alması için Huzeyfe'ye izin ver!" dedi. Hamel, "Seni kendi güvenceme aldığım gibi, güvencesi altına alması için Huzeyfe'ye de izin verdim." dedi. Böylece her ikisi de Kaysı güvencesine alıp mallarının bir kısmını kendisiyle bölüşerek ona ikramda bulundular. Kays Mekke'deyken şunları söyledi:

Kureyş'ten bir grup insan
Kâbeleri ve Beytü'l-Harâmlarıyla bana karşı büyüklendiler
İftihar ettikleri [değerler] gerçekten ne kadar da kymetlidir!
Lâkin at sırtında yapılan savaşlarda kanayan yaralar
Her gün devam eden savaş esnasında alınan bir yara ile
Atların boyunlarındaki, kanamaya devam eden mızrak yaraları
Kureyşli Harb ve Hişâm ile beraber
Rahat bir hayat yaşamaktan daha sevimlidir
Tihâme memleketinde İbn Cüd'ân'ın
İpekli elbiseleri sürüyerek geçirdiği hayatı, hayat değildir

Âs b. Vâil de ona şu beyitlerle karşılık verdi:

Mekke'miz ve Beledü'l-Harâmımız ile övünmemiz
Karara bağlanmış hükümlerdendir
Bizim önemine ulaşılmaz öyle bir harimimiz var ki
Biz uykudayken bile korkutulamayız
Savaşta tozun dumana karıştığı bir sırada
Bize topukları açık ayakları halhallı kızlar gönderilmez
Bundan da ondan da Allah'a sığınırız ki
Yücelikte O'nunla yarışacak kimse yoktur

Dedi ki: Rebî, Bedr'in iki oğlu olan Huzeyfe ile Hamel tarafından Kays'ın koruma altına alınmasına öfkelendi. Bu durum, Abs kabilesini kızdırdı. Böylece iki kabile arasında meydana gelen gerginlik büyümeye başladı. Böyle olunca Huzeyfe onu güvencesine aldığına pişman oldu. Zamanla tahammül edemez hale gelerek ondan nefret etmeye başladı. Bunun üzerine Rebî onun hakkında şöyle bir şiir dile getirdi:

Babanız Bedr b. Amr'ın katında seçkin bir kişi olan
Amcazâdeniz Ziyâd bunu kabul etmemişti
Siz bunun üzerine ihanetkâr olan Kays'a iltica ettiniz
Böylece hayatım boyunca gönlümü galeyana getirdiniz
Yine de ne zaman siz (bu hatadan) dönerseniz ben de size dönerim
Ama (bunu) reddederseniz, ben mazeretimi bildirmiş oldum[331]

Huzeyfe de kendisine şu karşılığı verdi:

Ey Rebî, biz Kays'ın her hâlükârda
Güvencesiz kaldığını gördük
Bundan dolayı onu sana karşı korumaya aldık
Güvenceye aldığımız kimse de yıldızlara yerleşmişçesine
Nereye giderse o da onunla gider
Vefakârlık karakterimizdir; kime söz verirsek
Ahde vefa gösterir; ihanet ehli olmayız

İkisi Hîre'de bir araya geldiler. Huzeyfe, Nûman b. Münzir'in yanına gelip orada kaldığı sürece ona ikram ve ihsanda bulunurdu. Mütecerride'ye de hediyeler verir, lütuflarda bulunurdu. Hakem b. Mervân b. Zinbâ el-Absî de Münzir'in yanına geldiğinde ona hediyeler verirdi.

Bir gün ikisi Hîre'de bir araya geldiler. Hakem Huzeyfe'ye, "Kadınlarla bir araya gelinen bir yere Allah lânet etsin!" dedi. Bunun üzerine Mütecerride kızarak Huzeyfe'ye şarap ile bir şarkıcı kızın getirilmesini istedi. Huzeyfe Hakem'e, "Ey Zinbâ'ın oğlu, burası senin yerin değildir." deyip onunla içki içmeye başladı. Huzeyfe şarkıcı kıza, "Bize İmruü'l-Kays b. Hacer'le ilgili bir şarkı söyler misin?" dedi. İmruü'l-Kays Hind'in, Lümeys'in, Feretenâ'nın ve Rebâb'ın da aralarında bulunduğu Abs oğullarının kadınlarına olan ilgisini şarkılarında dile getirirdi. Bunun üzerine Hakem kızarak şarkıcı kıza kılıçla vurunca Huzeyfe, "Ey Mervân'ın oğlu! Sen kâseye karşı cahillik ettin ve Nu'mân'a karşı saygı kurallarını çiğnedin." dedi.

Huzeyfe, halkına dönerek onlara durumu bildirdi. Hakem de Abs'ın yanına giderek Huzeyfe'nin durumunu anlattı. Böylece onların öfke ve nefretlerini daha da artırdı.

331 Benden günah gitmiş oldu, demek istiyor. (çev)

Kays b. Züheyr de Rebî'in develerinin parasıyla Mekke'de bir dişi at almıştı. Bu atı kendi atıyla çiftleştirince ona bir tay getirdi. Buna da kül rengindeki tay anlamında "Gabrâ" adını vermişti.

Yerbû oğulları diyorlardı ki: Dâhis adlı atın annesi, Âsım b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Avf'ın oğullarından olan Kırvâş b. Avf'a ait Celvâ adındaki bir at idi. Bu atın babası Havt er-Riyâhî'ye ait Zü'l-Ukkâl adındaki at idi.

Kays daha önce Yerbû oğullarına saldırarak Kırvâş'ın kızını alıkoymuş, ancak Kırvâş'ın Kaysa'a ait Dâhis adlı attan hoşlanmasından dolayı Kays bu atını onun kızının fidyesi olarak belirlemişti.

Dediler ki: Kays b. Züheyr, Bedr oğullarının himayesindeyken umre yaptığı sırada Abs oğullarına ait bir köle, onun gıyabında Bedr oğullarına geldi. Huzeyfe, Cerv b. Hâris adındaki bu köleye, "Ey Cerv, Fezâre oğullarının atları mı daha değerli yoksa Abs oğullarının atları mı?" diye sordu. O da "Abs oğullarının atları daha değerlidir." dedi. Bunun üzerine Huzeyfe, "Sen atınla, ben de kendi atımla olmak üzere benimle yarışır mısın? Eğer yarışta beni geçersen, sana beş deve vermeyi taahhüt ediyorum; eğer ben seni geçersem, sen bana sadece kesimlik iki deve verirsin." dedi. Köle heyecanlanarak onunla girdiği koşu yarışını kazandı. Abs oğullarına geri döndüğünde kendisine, "Ne senin ne de babanın bir atı bile yokken, senin atlarımızla ne ilgin var [ki onlarla ilgili iddialara giriyorsun]."dediler.

Kays b. Züheyr umreden döndüğünde durum kendisine haber verildi. Huzeyfe, Kaysı bahse girmeye çağırdı ancak o, "Sen gizlice Cerv'i benimle iddiaya girmek üzere örgütlemişsin." diyerek reddetti. Huzeyfe ise at yarışından başka her şeyi reddederek bağırıp çağırdı. Bunun üzerine Ebû Harece şunları dile getirdi:

Bedr ailesi bizi yarışa davet etti
Biz ise yarışla ilgili bağrışmanın ne demek olduğunu biliriz
Kays bizim müttefikimiz ve komşumuzdur
Yarın Zübyân'a karşı da bir yardımcımızdır

Hamel b. Bedr Kays'ın yanına gelerek, "Sen Huzeyfe ile at yarışına girme! Zira o, uğursuz ve kibirli bir adamdır." diyerek şunları ekledi:

Ey Kays; sen Huzeyfe ile yarışa girme
Zira o, kötü bir kavgacı ve artniyetlidir
Kendine, Abs ailesine yaraşır bir çare bul
Değilse, ya zalim ya da mazlum olursun

Huzeyfe ise Kays'ın atıyla kendi atının yarışması konusunda ısrar ederek ona bağırdı. Çünkü o, Kays'ın aralarından ayrılması için bir bahane arıyordu. Sonunda, Kays kaybettiği takdirde ona ait Dâhis ve Gabrâ adındaki iki attan biri olan Gabrâ'nın Huzeyfe'ye verilmesi üzerinde anlaştılar. Başka bir rivayete göre, Kays'ın iki atı olan Dâhis ve Gabrâ ile Huzeyfe'ye ait Hattâr ve Hanfâ adındaki atların, ikişerli olarak dört atla yarışa katılması, mesafenin yüz galve[332] olması ve koşunun "Zâtü İsâd" denilen yerde yapılmasında uzlaştılar. Bazıları, buranın bir taş kümesi olduğunu söylemiştir. Başka bir görüşe göre, burası bilinen bir su mevkiidir. Ancak Huzeyfe, adamlarından bazılarını Dâhis'in yolunda durdurarak, geldiğinde onu yakalamalarını ve böylece hedefe varmasını engellemelerini emretti. Kays ise oğlunu Dâhis adlı atına bindirerek şöyle dedi:

Ona tüm özenini göstererek
Üzerinde ter ve ıslaklık belirse bile onu salma!
Eğer fazladan koşar ve gölgesiyle yarışsa bile
Sen, 'Artık hedef yaklaştı, mesafenin sonu geldi' diyene kadar
Bacaklarını gevşet ve onu serbest bırak

Bu arada Huzeyfe de oğlunu (yarışmak üzere) kendi atına bindirdi ve Kays'ın oğlu için söylediğinin bir benzerini şiir diliyle söyledi. Kays gülerek, "Sen benim şiirimi mi örnek aldın?" dedi. Huzeyfe de gülerek, "Sözler zaten birbirinin benzeridir." dedi ve bu tâbir, bundan böyle bir darb-ı mesel haline geldi. Atlar meydana çıkınca Huzeyfe, "Kays! Sen yenildin." dedi. Kays da, "Haberin ortaya çıkmasından sonra!"[333]dedi. Bu söz de bu şekilde bir darb-ı mesel oldu.

Yarışa katılan atların dört olduğunu iddia edenlere göre, atlar ikişerli olarak yarışa başlayınca Dâhis adlı at öne çıktı. Ancak Huzeyfe'nin yol

332 Arapça'da galve (الغلوة), atışta bir okun gidebileceği bir mesafe demektir. Bk. el-Halil, *el-Ayn*, IV, 446. (çev)

333 "Aslı olmayan bir şeyi iddia etmek" anlamında olan bir darb-ı meseldir. (M)

üzerine diktiği adamlar hayvanın yüzüne vurarak onu "Zâtü İsâd" adlı vadiye yuvarladılar. Bu at, diğerleri gelip geçinceye kadar buradan çıkamadı. Kays'ın diğer atı olan Gabrâ'nın binicisi harekete geçerek Dâhis'in çıktığı farklı bir yoldan çıkınca halk, bir anda onun Huzeyfe'ye ait Hattâr adlı atla karşılaştığını ve Huzeyfe'nin diğer atı olan Hanfâ'yı da geride bıraktığını gördü. Halk iki ata dikkatle bakarken, Hattâr, Gabrâ'nın hizasına yetişti. İki at, yolun kumsal kısmına geldiklerinde Huzeyfe, "Vallahi ya Kays, yenildin." dedi. Kays da, "Acele etme, daha caddeleri tırmanıyorlar." diyerek bir darb-ı meseli örnek verdi. Atlar düz araziye geldiklerinde Gabrâ öne çıktı. Neticede hedef olarak tayin edilen subaşına geldiğinde Fezâre oğullarından biri hayvanın suratına bir tokat attı. Ardından ilk olarak öne çıkmış olan Dâhis de karşıdan yavaş yavaş gelip sürücüsü olan genç kendisine yapılanları anlattı.

Dâhis Kays'tan yana, Gabrâ ise Huzeyfe'den yana olmak üzere sadece iki atın yarışa katıldığını ileri sürenlere göre, Dâhis Gabrâ'yı bastırınca, Huzeyfe'nin adamı Dâhis'e vurarak onun gecikmesini, Gabrâ'nın da öne çıkmasını sağladı. İki at da yol şeritlerinde iken Hamel, "Kays! Yenildin." dedi. Kays ise "Biraz sabret, atlar daha kulvarlarda koşmaya devam ediyorlar. Atların üstün olanı zor arazi şartlarında daha güçlü olur." dedi. Dâhis öne çıkmış haldeyken atlar yaklaştığında Kays, "İşte güç ve kuvvetlerine erişmiş atlar, böyle gâlip gelirler."[334] dedi. Başka bir deyişe göre, metinde güçlülük çağına varma anlamındaki gılâb (غلاب) kavramı yerine, bir ok atımlığı mesafesi anlamına gelen "galve" (غلوة) kelimesinin çoğulu olan "gılâ" (غلاء) kullanılmıştır.

Diğer bazılarına göre ise Kays'la yarışan Huzeyfe değil Hamel idi. Bunun üzerine Kays şöyle demişti:

Zâtü İsâd'da Hamel b. Bedr ve kardeşlerinden
Karşılaştığım şey şudur ki
Onlar bana karşı haksız bir üstünlük yarışına girdiler
Ve atımı hedefe varmaktan engellediler

334 Bu söz Arapların kullandığı bir darb-ı meseldir. Bk. el-Enbarî, *ez-Zâhir fi Me'ânî Kelimati'n-Nas,* Müessesetü'r-Risale, II, 285, Beyrut 1992. (çev)

Mufaddal ise şöyle dedi: Kays'la yarışan bizzat Huzeyfe'dir. Şiirin Hamel'in adıyla devam etmesi, Bedr oğullarının tümünü hatırlatmaya yöneliktir. Abs ve Fezâre kabileleri arasında bir çok anlaşmazlık meydana gelmesine rağmen onların çoğundan bahsetmedim. Kimisi, "Aslında birincilik bizim iken atımız tokatlanarak alıkonuldu." derken diğerleri, "Hayır, birincilik bizimdir." diyordu.

Kays, "Ey halk! Rebî, Abs oğullarının reisi olduğu halde ona tahammül etmedim." dedi. Ancak onların at yarışıyla ilgili tartışmaları uzayıp gitti. Huzeyfe, oğlu Mâlik'i Kays'a göndererek, "Git ona şöyle söyle: Babam dedi ki, Yarışı bıraksın, yoksa o ne yapacağımı bilir!" dedi. Ancak o, Kays'a rastlayamadı. Daha sonra oğlunu tekrar göndererek, "Git ona söyle, yarışa ihtiyacı varsa haydi gelsin!" dedi. Huzeyfe'nin oğlu gidip babasının dediklerini Kays'a anlatınca, Kays gencin üzerine yürüyüp onu mızraklayarak yere serdi. Ardından da oradan ayrıldı. Genç Mâlik'in atı, süvarisiz eve geldi. Huzeyfe ona binerek olay yerine geldiğinde oğlu Mâlik'in öldürülmüş olduğunu görüp Kays'ın da oradan ayrıldığını anlayınca şunları söyledi:

Ey Kays sen halkın gönlüne
Ateş düşüren bir savaş başlattın
Oğlumu öldürdün, kendin de öldürülmeden kaçtın
Bu ise ey Abs oğulları, büyük bir olaydır
Yarışta benim seni yenmem veya senin beni yenmen
Meydana gelen bu olay karşısında çok basit kalırdı
Haydi, memlekette biraz daha gezin, dolaşın ama siz artık dolaşamayacaksınız
Haydi, isterseniz semalarda uçun ama artık asla uçamayacaksınız (benden kurtulamayacaksınız!)

Kays, Huzeyfe'nin oğlu Mâlik'i öldürünce, "Ben, Rebî'e ve Bedr oğullarına haksızlık ettim. Başka bir toplum arasına girdiğimde benimle onlar arasında olumsuz bir durumun meydana gelmeyeceğinden emin değilim." dedi ve Rebî b. Ziyâd'a şu şiiri yazıp gönderdi:

Rebî'e deyin ki, sana bir misafir geldi
Onun uzak kalması, onun için azık yerine geçmesin!

Bunun üzerine, Rebî'in kardeşi Umâre b. Ziyâd Kays hakkında kendisiyle konuştu. Rebî ise Kays'ın kardeşi Mâlik b. Züheyr b. Cezîme öldürülünceye kadar onu hatırladığında öfkesinden dolayı hep rengi değişirdi. Mâlik b. Züheyr'in öldürülmesinin nedeni şu idi: Huzeyfe, kardeşi Hamel'i Mâlik'e göndererek ona, "Git, Mâlik b. Huzeyfe'ye karşılık Mâlik b. Züheyr'i öldür; yeğeninin canına kıyıldığı gibi sen de onun canına kıy!" dedi. O da bunun için hep fırsat kolladı. Nihayet Hamel, düzenlediği bir baskın esnasında Fezâre oğulları yurdundaki bir bölgede Mâlik b. Huzeyfe ile karşılaşarak onu öldürmeyi başardı. Bu konuda Antere şunları söyledi:

Hayret bir şey![335] İki at koştu diye
Mâlik'in bir topluma kurban edilmesini kim kabul edebilir?

Antere'nin bu beyti, Kays ile Huzeyfe'nin bahse girdikleri at yarışında koşuya katılan atların dört değil, iki olduğunu iddia edenler için kesin bir delildir.

Oysa Huzeyfe, bu olaydan önce, yüz adet on aylık gebe deve ile başka develeri ve köleleri, oğlu Mâlik'in diyeti olarak kabul etmişti. Huzeyfe'nin oğlu Mâlik'in kan bedelini aldıktan sonra ayrıca ona karşılık Mâlik b. Züheyr'i öldürtmesi, Abs ve Fezâre oğullarını oldukça öfkelendirdi.

Kays b. Züheyr'in kızı Cemâne şöyle dedi: "Bana izin ver, nineme gideyim de sana Rebî'in durumundan haber getireyim."

Kays onay verince Cemâne ninesine gelerek, "Nineciğim; amcam Mâlik'in öldürülmesiyle ilgili olarak Rebî ne dedi?" diye sordu. O da "Vallahi yavrucuğum, onun bu konuda bir şey söylediğini duymadım fakat o sürekli gülüyordu." dedi. Bunun üzerine Kays şunları dile getirdi:

Bedr oğulları Mâlik'in öldürülmesiyle kurtulacaklar mı?
Rebî de felaketlerde bizi yalnız mı bırakır?
Oysa bundan önce asrın herhangi bir gününde
Dehşetli acı bir durum meydana geldiğinde Ziyâd, onunla korunurdu (ona sığınırdı)

---

335 Metinde geçen ve sözlük olarak, "Allah'ın görmesi, başkasının görmesine benzemez!" anlamına gelen "lillahi aynen" (لله عينا) tâbiri, Arap dilinde hayret ifade eden bir deyimdir. Bk. el-İsfahânî, *Şerhu Dîvâni'l-Hamase*, I, 744. (çev)

Herhalde Rebî de şeyhinin (büyüğünün) yolundan gidiyor
Halk ise koruyanlar ve kaybedenlerden ibarettir

Bu şiir Rebî'e ulaştığında, Mâlik'in öldürülmesine üzülerek yüksek sesle ağlamaya başladı. Cümâne ise dedesinin şöyle dediğini işitti:

Yaygın büyük haberden gelen büyük bir acı
Uykumu kaçırıp, gözlerimi kapattırmadı
Bunun gibi, kadınlar da yürürken hep hasret çeker oldu
Böylece, çığlık atarak sehere kadar ayakta kaldılar
Kim Mâlik'in öldürülmesine sevinmişse
Gündüz gelip kadınlarımızın haline baksın
Onların hasret çekerek ağıt yaktıklarını
Halim selim bir gencin ölümüne
Taşlarla yüzlerine vurduklarını[336]
Yüzlerini tırmaladıklarını görecektir
Tesettür sebebiyle önceden yüzlerini kapatmışlarken
Bugün bakan herkese yüzlerini açmış oldular
Mâlik b. Züheyr'in öldürülmesinden sonra kadınlar
Temizlik müddetinin sonuçlarını hiç arzularlar mı?[337]
Mâlik'in öldürülmesinden sonra
Akıl sahipleri için bineklerini eyerlemekten başka bir çare kalmamıştır sanırım
Salma atlar ise [üzüntüden] yemlerini tatmak
Erkek veya dişi taylarını da doğurmak istemez oldular
Onların sırtındaki paslı kılıçlı binicileri ise
Zift sürülmüşçesine yüzleri kapkara kesildi
Atlarımızla tozu dumana katarak sizin Zü'l-Müreykıb adlı mıntıkanıza varıp
Bedr kabilesinden Sabbâr oğullarından intikam alıncaya kadar
Onlar, amcaoğullarını ve kapı komşularını zulmen öldürdüler
Ne bir kan akıtmak, ne de bir kan bedelinde haksızlık yapmış olmaksızın

336 *Mecma'u'l-Emsal*'de ise bu ifade, "Kadınların seher vakti, yüzlerine vurduklarını görecektir." şeklinde geçmektedir. Bkz. s. 113.

337 "Âdet sonrasında eşleriyle yatmayı hiç isterler mi?" demek istiyor. (çev)

Cümâne bu şiiri babasına okudu. Bunun üzerine Kays, Rebî'e gelip ondan özür diledi. "Sana sığınmış olan, senden kaçmış değildir; senden yardım dilemiş olan sana bîgâne kalmış değildir. Ebette çok kötü bir günün oldu; o senin en hayırlı günün olsun[Allah mükâfatını versin!] Ben kavmimle beraberim, kavmim de seninle beraberdir." dedi. Rebî daha sonra Abs oğullarıyla müttefikleri olan Abdullah b. Gatafân oğullarını bir araya getirdi. Bu haber Huzeyfe'ye ulaşınca, Abs oğullarına yönelik bir baskın düzenleyerek onlardan bazı adamları öldürdü. Daha sonra başlarında Huzeyfe olduğu halde, Fezâre kabilesi topluca Abs oğullarının üzerine yürüdü. İki kabile Müreykıb denilen yerde karşı karşıya geldi. Bu esnada Cündeb b. Halef el-Absî, Avf b. Bedr'i öldürdü. Antere de daha önce kendilerinden bahsettiği Damdam'ın iki oğlu Ebu'l-Hüseyn ile Herim'i öldürdü. Çünkü bunlar, daha önce kendisini kınıyor ve tehdit ediyorlardı. Sonunda babaları olan Damdam'ı da öldürdü.

Rivayete göre, Huzeyfe bu savaş esnasında esir alındı. Rebî ise onu serbest bıraktı ve öldürülen kardeşi Avf'ın diyetinin ödenmesine razı etti. Böylece iki kabile barışmış oldu. Daha sonra Huzeyfe barışmaya pişmanlık duyarak, "Vallahi ben o antlaşmayı imzalamadım." dedi ve Abs oğullarıyla savaşmak üzere harekete geçti. Rebî atına binerek yanına gelip, "[Sizin öldürdüğünüz] Mâlik b. Züheyr'e karşı bizim Avf'ı öldürmüş olmamızı birbirine denk kabul et. İkisinin birbirlerinin bedeli olmasına razı ol ve Avf'ın kan bedeli olarak verdiğimiz develerimizi bize geri ver!" dedi.

Daha sonra Kays ile Umâre b. Ziyâd da onun yanına gelerek kendisinden aynı şeyi istediler. Başka bir rivayete göre, Rebî kendisi gelmedi, bu iki kişi gelerek Rebî'in mesajını ona ilettiler. O da bunu reddedince Beyhes b. Rebî el-Fezârî ona, "Huzeyfe! Milletten ne istiyorsun? Onlara haksızlık etmeye ve [sebepsiz] kendilerinden ilişkini kesmeye başladın. Onlar yarışta seni geçmelerine rağmen onlara haklarını vermedin, üstelik onlara baskın düzenleyerek develerini yağmaladın." dedi.

Bu arada Mâlik b. Huzeyfe'nin diyeti verilmiş olmakla beraber, Mâlik b. Züheyr'i öldürmüşler, karşı taraf da Mâlik b. Züheyr'e karşı Avf'ı öldürmüştü.

Avf, Mâlik'ten daha iyi olmamakla beraber Mâlik'e karşılık Avf'ı öldürdüler. Sinân b. Hâris el-Mürrî, gelinceye kadar Huzeyfe barışı imzalamak istemişti; ancak Sinân'ın gelip kendisini caydırması üzerine Huzeyfe, "Ben Mâlik b. Züheyr'i, oğlum Mâlik'in karşılığında öldürdüm; (bizden) Avf'ın öldürülmesi ise [onlar için] fazla kalır; ben develeri iade edeceğim ama savaşa da devam edeceğim." dedi. Sinân ise Abs oğullarına kaba bir tutum takınmıştı. O, daha önce de onlarla barışmak fikrinden hoşlanmıyordu. Bu arada iki kabileyi barıştırmak üzere Yesrib halkından bir grup geldi. Bunlar Amr b. Itnâbe, Uhayha b. Cülâh, Kays b. Hatîm, Ebû Kays b. Eslet ve Ka'b el-Yehûdî adlı kişilerdi. Kays onlara, "Mâlik'e karşılık verilecek hiçbir kan bedelini yemem, onun karşılığında Hamel veya Huzeyfe'den başka kimsenin kısas edilmesini de kabul etmem." deyince, onlar geri dönerken Uhayha şunları söyledi:

Eğer bedel olarak gelecek kişinin Huzeyfe olacağını göreceksem
Hiç kimsenin bedel olarak geleceğini görmeyeceğim demektir
Kardeşi Hamel'in söylediklerini şaşkınlık olarak görüyorum
Bozgunculuk ise bozgunculuğu çağrıştırır

Başka bir görüşe göre, Sinân'ın barışı işaret etmesine karşın Huzeyfe'nin canı bu duruma sıkılıyordu. Ehvec öne atılmakla beraber, ona karşı belirli bir görüş sergilemiyordu.

Dediler ki: Zübyân oğulları toplanarak Abs oğullarına yönelik baskın düzenlediler ancak bir şey yapamadılar. Bu sefer başlarında Rebî'in bulunduğu Abs oğulları onlara karşı baskın düzenlediklerinde kendileri yenildiler. Zübyân oğullarının onları takip etmesi sonucunda, Ya'meriyye yakınlarındaki "Zû Hisâ" denilen mevkide savaşmaya başladılar. Bu savaş esnasında Hamel b. Bedr, Zebbân b. Esla'ı yakalayarak Huzeyfe'ye götürdü. Huzeyfe ona, "Bundan sonra benimle savaşmayacağına dair, yanımda rehin kalmak üzere iki oğlun ile kardeşin Amr b. Esla'ın iki oğlunu bana teslim etmelisin." dedi. O da "Sana iki sevgili oğlumu mu teslim edeceğim?" dedi. Huzeyfe ise "Evet, yoksa yemin olsun ki seni öldürürüm." dedi. Zebbân, iki oğluyla iki yeğenini getirip teslim edeceğine dair kendisine gerekli tüm sağlam güvenceleri verdi. Zebbân Abs oğullarına döndüğünde, Rebî o çocukları Huzeyfe'ye teslim etmekten kendisini sakındırdı. O da "Verdiğim söz ve güvence konusunda ben ne yapabilirim?

Vallahi ahdime muhalefet edemem!" dedi ve gençlerin dördünü de Huzeyfe'ye götürüp, "İşte ben vaadimi yerine getirdim, sen de bu gençleri yanlarında kalmak üzere dayılarına gönder." dedi. Bu iki oğlunun annesi Mâlik b. Sebî es-Sa'lebî'nin kızı idi. Yeğenlerinin annesi ise Cihâş oğullarından idi. Cihâş oğulları onun iki yeğenini korurlarken, çocuklarının dayısı olan Mâlik b. Sebî onun iki oğlunu da Huzeyfe'ye teslim etti. O da onları kardeşi Hamel'e teslim ederek, ayaklarını bağlayıp devenin bacak damarından yapılmış bir kırbaçla vura vura öldürmelerini emretti. Hamel de gençler, "Baba, baba!" çığlıklarıyla vefat edinceye kadar onlara vurmaya devam etti.

Başka bir rivayete göre, Fezâre oğulları takip ettikleri Abs oğullarına ulaştıklarında, "Siz savaşmak mı istiyorsunuz yoksa kısas mı istiyorsunuz?" diye sordular. Buna karşılık Kays Rebî'e, "Onlar bizden çoktur dolayısıyla onlarla asla savaşamayız; ancak onlara çocuklarımızı rehin bırakırız. Onlar çocukları öldürmezler, öldürseler bile çocukların öldürülmesi babalarının öldürülmesinden daha basit kalır. Böylece mal konusunda aramızda uzlaşma sağlanarak onları başımızdan savmış oluruz. Bu arada onlara karşı hazırlığımızı da yavaş yavaş sürdürürüz." dedi. Rebî ise, "Hayır, onlarla savaşmalıyız." dedi. Kays'ın onu bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalışması üzerine Rebî şunları dile getirdi:

Kays memleketi başıma yaktı
(Bu yangınla ağaçların yaş) kökleri bile tutuştu
İşlediği bir savaş suçuydu; ondan ne yan çizdi ne de bıraktı
Arkandan yiğitlerimizi gönderdik
Atının eyeri eğilmişken, onlar gelip seni geçtiler

Sonunda birkaç çocuk gönderip onları Sübey b. Amr'a bıraktılar. Sübey ölünce Huzeyfe, Mâlik b. Amr'ı sürekli kandırmaya çalıştı. O da ikna olarak çocukları kendisine teslim etti. Huzeyfe bu çocukları Ya'meriyye'ye götürüp oklara hedef tutarak tümünü bu şekilde öldürdü. Bunun üzerine Abs oğulları toplanarak Ya'meriyye'de onlarla karşılaştılar. Bu esnada Ziyâd b. Esla, Yezîd b. Huzeyfe'yi öldürdü. Başka bir rivayete göre, onu Kays öldürdü. Zübyân oğulları bu arada savaştan kaçarken, Zebbân arkadan Humeyd b. Hâris'e yetişerek [indirdiği bir darbesiyle] onu yere serdi. Hakem b. Zinbâ b. Cezîme de atını Mâlik b. Sübey'in üzerine sürerek onu öldür-

dü. Verd Ebû Urve es-Sa'âlîk de birkaç kişiyle beraber Herîm b. Damdam'ı ölürdü. Bu, en doğru rivayettir.

Mâlik b. Zuveylim el-Absî ile Herim'in katili Verd öldürülünce, Abs ve Fezâre oğulları, "Zû Bakar" denilen yere inip burada savaştılar. Kays b. Züheyr Mâlik b. Bedr'in üzerine yürüyerek onu öldürünce Fezâre oğulları bozguna uğradılar.

Mâlik b. Bedr ile Yezîd b. Huzeyfe'nin öldürülmesi üzerine Huzeyfe Fezâre oğulları, Esed oğulları, Gatafân ve Eşca oğullarını bir araya topladı. Abs oğulları da toplanıp Akabe suyuna vararak burayı arkalarına aldılar. Bu arada Zübyân ile Abs oğulları arasında elçiler gidip gelerek barışmalarını teklif ettiler. Huzeyfe bu teklife yanaşmayarak, "Allah'a yemin ederim ki Akabe suyunu içmeden bunu kabul edemem." dedi. Bunun üzerine Kays, "Bu, onun bir tuzak ve kandırmacasıdır. O Akabe suyunu kontrolü altına almak istiyor." deyince Hamel, kardeşi Huzeyfe'ye, "Sen bizi uğursuzluğa sevk ettin; milletin sana teklif ettiği şey [barış], savaşmaktan daha hayırlıdır." dedi. Bunun üzerine Huzeyfe'ye müsaade edildi, o da gelip sağ avucuyla o sudan içerek yeminini yerine getirmiş oldu. Böylece iki taraf da barışmaya razı olarak dönüp gittiler. Huzeyfe, hanımının gece yarısı oğlu Yezîd'e ağlayarak şunları söylediğini duydu:

Kays benim biriciğimi öldürür de
Biz de onun yerine bir dişin sökülmesine mi razı oluyoruz?
Ey Huzeyfe sen, utanç ve rezalet libasını
Hayatın boyunca giymiş olacaksın! Ne haber?

Huzeyfe, hanımının bu sözlerinden etkilenip üzüntü duyarak Abs oğullarına saldırı düzenlemek üzere asker toplamaya başladı. [Bunu duyan] Abs oğulları da asker toplamaya başladı. Zübyân oğulları böylece harekete geçip "Şeriyye" arazilerinin bir bölümüne varınca, orada Abs oğullarına ait bazı mallar ile ailelerinden bazılarının bulunduğunu gördüler. Kays, Zübyân oğullarını meşgul edip, onlara yönelik bir hamle yapmak üzere bir tuzak olarak onları oraya bırakmıştı. Zübyân oğulları da bunları savunmasız görünce onlara odaklandılar. Hamel b. Bedr, Şerîd'in kızı, Kays b. Züheyr'in annesini esir aldı. Ancak kadın, burada kendisini yere atarak

vefat etti. Ardından Abslılar, saldıraya geçerek onların bu (ganimet) sevincini yarıda kestiler ve "Hebâe" mevkiinde onlarla savaşa tutuştular. Bu olay yazın çok sıcak bir gününe rastladığından hava sıcaklığı nedeniyle iki taraf bazen geri dönüyor, sabahladıklarında yeniden savaşıyorlar, sıcak bastırınca tekrar birbirlerinden ayrılıyorlardı. Kays b. Züheyr taraftarlarına, "Hemen Hebâe'ye gitmeniz lâzım, tâ ki oranın müsait yerlerini kendimiz için suya girme yerleri olarak ele geçirmiş olalım." dedi. [338] Hebâe, bir rivayete göre bir kuyu adı, başka bir rivayete göre bir gölet adıydı. Onlar Hebâe'ye yöneldikleri sırada Huzeyfe de orada bulunan öncülerinin yanına gelmiş bulunuyordu. Denildiğine göre, bunların arasında henüz bir delikanlı olan Uyeyne b. Hısn da vardı. Uyeyne'ye, "Abs oğulları sana gelmiş bulunmaktadırlar." diye haber verildi. Ancak o sırada Uyeyne, yanında bulunan Hamel b. Bedr ve Zübyân oğullarından birkaç kişiyle birlikte bir su çukurunda veya bir gölette [serinlemek için] suya girmişti. Onlar henüz sözlerini bitirmeden Kays, [içinde bulundukları]bu göletin kıyısında görünüverdi. Onlara, "Huzeyfe'nin öldürdüğü çocuklardan dolayı hoş geldiniz!" dedi. Bunu duyan Hamel, "Ey Kays, Allah aşkına senden merhamet diliyoruz!" dedi. O da, "Tamam hoş geldiniz, hoş geldiniz." dedi. Hamel'in kardeşi kendisini bu sözünden dolayı azarlayıp kınayarak, "Bırak şu geçmişten miras kalan köhne sözleri!" dedi. Bu söz de darb-ı mesel oldu. [339]Bu arada Rebî, Hamel b. Bedr'i öldürdü. Ardından, daha önce Huzeyfe'nin yetiştirmiş olduğu Kırvâş el-Absî ortaya çıktı. Huzeyfe, küçüklüğünde kendisini besleyip büyüttüğü için üzerine gelmeyeceğinden emin idi. Huzeyfe, çıkarıp attığı yassı uzun bir oku onun göğsünün ortasına sapladı. Bunun üzerine Hâris b. Züheyr b. Cezîme ile Amr b. Esla koşarak Huzeyfe'yi kılıç darbeleriyle öldürdüler. Hâris, onun kılıcını alarak o sırada gölette bulunanların tümünü esir aldı. Bu olayın ardından Kays, hanımlarının ve mallarının bulunduğu yere gidip onları bir araya getirdikten sonra vefat etmiş olan annesini oraya defnetti.

---

338 Metnin Alman baskısında ise bu ifade şöyle geçmektedir: "Kays taraftarlarına, *Aleykum bi'l-Hebâeh, letecidunne musaffire üstehu müstenkı'en fihâ:* Hebâe'ye (bu isimdeki gölete) gidiniz, -hasmı olan Huzeyfe'yi kast ederek- arkasına hâkim olamayan kişinin, kesinlikle orada çimmekte olduğunu bulacaksınız, dedi." (çev)

339 "İnsanların hoşlanmayacağı şeyleri söylemekten kişiyi sakındırmak" anlamında olan bir darb-ı meseldir.

Ebü'l-Mehdî dedi ki: Huzeyfe Hebâe'ye geldiğinde takip edilmeyeceğine güveniyordu. O sırada Zübyân oğulları atlarını bir ormana salmışlardı. Öbür taraftan Abs oğulları onların durumunu öğrenmek üzere birkaç kişiyi ajan olarak oralara göndermişti. Rebî ile Kays, Huzeyfe, Hamel'in ve onlarla beraber bulunanların karşısına çıkıverince, Huzeyfe onların hoşuna gidecek birtakım şeyler söylemeye başladı. Rebî, "Bizim için bu gibi şeyleri söylemeye devam et ey Ebû Şüreyh!" dedi. Bunun üzerine Hamel ona, "Halk seninle savaşırken senden sonra eserin olarak kalacak bu gibi ayıp sözleri bırak." dedi. Mâlik b. Bedr öldürüldüğünde Abs oğulları, "Mâlik [b. Bedir], Mâlik [b. Züheyr]'e karşı öldürülmüş oldu. Bundan sonra bir öldürme olayı meydana gelirse diyet kaçınılmaz olur." diyorlardı. Şair konuyla ilgili olarak şöyle demişti:

Ey gözlerim; öldürülen iki Mâlik'e
Hebâe'de savaşan yiğide ağlayın!
Hamel'in öldürülmesi ise bize çok ağır geldi

Kays Huzeyfe'yi, Hâris ise Hamel'i öldürerek onun kılıcını aldı. Bu kılıç Mâlik b. Züheyr'in kılıcı idi. Kays ve arkadaşları, Hısn b. Huzeyfe hâriç burada bulunan Bedr oğullarının tümünü öldürdüler. Bazıları, "Mâlik, Hebâe gününde öldürüldü." demişlerse de ilk görüş daha sağlamdır.

Antere de Hebâedekileri öldürenlerdendir.

Dediler ki: Kays, Tümâdur'un[340] öldürülmüş olduğunu görünce onu orada defnetti.

Amr b. Esla ise olayla ilgili olarak şunları dile getirdi:

Kuşkusuz gök ve rüzgâr şahit oldukları gibi
Allah, insanlar ve memleket de şahittir ki
Ben Bedr oğullarını, azgınlıklarından dolayı Hebâe'de
Karşılığı olmayan bir ölümle cezalandırdım
Hebâe göletinin kıyılarında karşı karşıya geldiğimizde
Kılıçlar ellerimizde ışıldıyordu

340 Temâdur bt. eş-Şerîd es-Sülemiye, Kays b. Züheyr'in annansidir. Bkz. *en-Nakâid*, 97; *el-Ağanî*, XVII: 140.

Kılıcı üzerine kaldırdıktan sonra ona
"Al sana Huzeyfe! Sen eşsiz bir reis idin" dedim

Dedi ki: (Kays, Huzeyfe'yi öldürdükten sonra, arkadaşları da) ona müsle yaptılar; erkeklik organını keserek ağzına koydular, dilini de makatına soktular. Akîl b. Ullefe el-Mürrî, Uveyf el-Kavâfî'yi hicvederek şöyle dedi:

Avf, aşireti için (savaş) ateşini yaktı
Hebâe'nin çukurunda onu yaksaydı ya!
Hebâe'nin çukurunda bir kesik baş vardır
Bedr oğullarını ebedî bir utanca çağırıyordu
Hebâe siyah çukurunda öldürüldükten sonra
Huzeyfe, bir tenasül uzvunu(kendi uzvunu) ısırdı

Kays b. Züheyr ise şunları söyledi:

Hebâe göletinde, ölülerin en hayırlısı ikamet etti
Huzeyfe de gerektiği şekilde ona ikramda bulundu
Eğer onun yapmış olduğu zulümler olmasaydı
Yıldızların doğup battığı bir asır boyu ona ağlayacaktım
Ancak genç Hamel b. Bedr azıttı
Azgınlık ise bir noksanlık ve uğursuzluktur
Hoşgörünün, beni kavmime tarif ettiğine inanıyorum
Bazen de hoşgörülü kişi, halk tarafından bilinmez olur
Bazı kişilerden gelen kötülüklerle karşı karşıyayım
Kötülüklerden nefret ettiğim gibi, zalim bir kişi de değilim
Ben bazı kişileri denedim, onlar da beni denediler
Kimisi bana yanlış yaptı, kimisi de dürüst davrandı

(Abs oğulları) Uyeyne b. Hısn'ı önemsemeyerek onu salıverdiler. Kays b. Züheyr yine şunları ekledi:

Hamel b. Bedr'e yönelik (kullanılan) kılıç beni rahatlattığı gibi
Huzeyfe'ye karşı kullandığım kılıcım, beni daha çok rahatlattı
Her ne kadar onlardan intikam almakla rahatladımsa da
Onlardan yana sadece parmaklarımı kesmiş oldum

Dedi ki: Onlardan biri de *Hısn b. Huzeyfe b. Bedr*'dir. O, Lakîta'nın oğludur. Lakîta ise Mervân b. Usaym b. Bağîd b. Mâlik b. Sa'd b. Adî b. Fezâre'nin kızı olan Nadîra'dır. Ona Lakîta denilmesinin nedeni, Fezâre oğulları, hayvanları için otlak ve sulak bir yere gitmek üzere yolculuk yaptıklarında, henüz küçük bir çocuk olan Nadîra'nın üzerinde bulunduğu binekten düşüp ailesinin gerisinde kalması neticesinde, birileri tarafından bulunup onlara iade edilmiş olmasıdır. [341]

Bir gün Hısn, bazı işlerini görmek için yola çıkarak Hicaz'a[342] vardı. Âmir oğullarının askerleri onunla karşılaşınca kendisiyle savaşmaya başladılar. Bu esnada Kürz el-Ukaylî'nin onu yaralaması üzerine şair şunları söyledi:

Ey Kürz, pusuya yatmış askerlerin rüzgâr gibi estiği bir zamanda
Kahraman bir atlıya karşı suikast yaptın!
Ebû Uyeyne'ye öyle bir mızrak sapladın ki
Bu yara, Fezâre oğullarına öfkelenme cezasını verdi

Yani Fezâre oğullarını öfkeye sevk ettin.

Daha sonra Hısn'ın aldığı bu yaranın acısı öyle şiddetlendi ki çocuklarını çağırarak onların büyüğüne, "Kılıcı al, sırtımdan çıkıncaya kadar karnıma batır [ta ki ölüp kurtulayım]." dedi. Oğlu da, "Bir evlat babasını öldürür mü?" deyince, aynı şeyi diğer çocuklarına da söyledi ancak onlar da red cevabını verdiler. Daha sonra bu yara nedeniyle vefat etti.

Oğlu *Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr*, kavmine liderlik yapmıştı. Uyeyne'nin asıl adı Huzeyfe'dir. Yüz felci geçirmesi nedeniyle bir gözünde küçülme meydana geldiğinden (gözcük anlamında) kendisine "Uyeyne" denilmiştir. [343] Kendisi, "Ebû Mâlik" olarak künyelenirdi. Resûlullah (sas) döneminde müellefe-i kulûb'dan kabul edilmiş, ancak Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra irtidat etmiştir. Babası mızrak yarasından çektiği şiddetli acı dolayısıyla kardeşlerine yaptığı teklifi ona da yapınca, "Bana söylediğin şeyde rahatlaman söz konusu ise bana düşen itaat değil midir? Bu, aynı za-

341 Lakît (اللقيط), sözlükte yol gidilirken farkına varılmadan düşürülen eşya veya annesi tarafından yola bırakılan çocuk anlamına gelmektedir. Bk. ez-Zebidî, *Tâcu'l-Arus*, l. kt maddesi. (çev)

342 Metnin Alman baskısında Hısn b. Huzeyfe'nin vardığı yer Hicaz olarak belirtilmişken, Beyrut baskısında bu yer Hâcir olarak geçmektedir. Bkz. Alman baskısı, s. 27; Beyrut baskısı, s. 171. (çev)

343 Ayn (العين) Arapçada göl, pınar, casus ve göz gibi anlamlara gelir. Bunun küçültme ismi, küçük göz veya gözcük anlamına gelen "Uyeyne" (عيينة) şeklindedir. Bk. İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, ع ي ن maddesi. (çev)

manda senin de bir arzundur." diyerek kılıcı alıp babasının karnına saplamak istediğinde babası, "Bırak, ben sadece bana itaat etme konusunda sizi denemek istemiştim. Sen bu sınavı kazandın. Bundan sonra oğullarımın lideri sensin, başkanlık da senindir." dedi.

Onun kızı Ümmü'l-Benîn [erkek evlat annesi] Osman b. Affân'ın eşiydi. Bir gün Uyeyne, iftar etmekte olan Osman b. Affân'ın yanına gelip, Osman (ra) kendisini yemeğe davet ettiğinde, "Ben oruçluyum." dedi. Osman da (ra), "Sen geceleyin mi oruç tutarsın?" deyince, "Ben gece ve gündüz oruçlarını karşılaştırdım da gece orucunun benim için daha rahat olduğunu gördüm." diye cevap verdi.

Uyeyne bir gün Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıkmak üzere izin istedi. Suratı asık bir halde olmasına rağmen, Resûlullah'la (sas) karşılaşınca gülümsemeye çalıştı. Resûlullah (sas), "Kişinin, çirkin davranışlarının ifşa olması endişesiyle mürâîlik yapması, kendisi için yeterli bir kötülüktür!" buyurdu.

Bir seferinde, Resûlullah'ın (sas) yanında Âişe'nin (ra) bulunduğu bir sırada, huzuruna girdi. Âişe'ye bakarak, "Bu pembe yüzlü kadın kimdir?" diye sordu. Uyeyne çıkıp gittikten sonra Hazreti Âişe de onun kim olduğunu sordu. Resulullah (sas), "Bu, ahmak bir kişi olmasına rağmen kavmi tarafından sözü dinlenen bir adamdır!" dedi.

Başka bir seferinde, Selmânü'l-Fârisî ile birlikte sahabîden birkaç kişinin bulunduğu bir sırada Resûlullah'ın (sas) huzuruna girdiğinde, "Biz yanına geldiğimizde, [üzerlerindeki yünden yapılmış ridaları] pis kokan adamları yanından kov, bunların kokusundan rahatsız oluyoruz." dedi. Bunun üzerine, "Rablerine sabah akşam dua ederek onun rızasını isteyenleri yanından kovma!"[344]; "Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini

---

344 Metinde, Kehf sûresinin 28. âyeti ile En'âm sûresinin 52. âyetinin, aralarındaki benzerlikten dolayı birbirine karıştırıldığı görülmüştür. Şöyle ki: Kehf sûresinin 28. âyeti, ولا تطرد الذي يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه ولاتعد عيناك عنهم تريد زينة الحياة الدنيا ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذكرنا واتبع هواه وكان امره şeklinde karışık verilmiştir. Oysa bu sûrenin 28. âyetinin doğru şekli şöyledir: وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا . قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا (٨٢) Metinde karıştıkli şöyledir: bu âyetle karıştırılan Enâm sûresinin 52. âyeti ise, وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ şeklindedir. Ayrıca üstteki metinde de görüldüğü gibi, âyetteki ism-i mevsul, cemi' (çoğul) kipinde olmasına rağmen, bu kelime müfret (tekil) olarak الذي şeklinde verilmiştir.

onlardan çevirme, kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık (düşüncesiz bir acelecilik) olan kimseye boyun eğme!"[345] mealindeki âyetler nâzil oldu. [346]

Uyeyne, Fezâre oğullarından a'mâ olan bir adamın Kur'ân okuduğunu görünce, "Biz Muhammed'den ne elde ettik? O, bizim güçlülerimizi azdırdı; güçsüzlerimizi de saçmalayan kimseler haline getirdi." dedi.

Uyeyne, Ukâz panayırında halkın alışveriş yaptığını görünce, "Bunların, aralarında ne bir sözleşme ne de bir anlaşma olmadan toplandıklarını düşünüyorum; önümüzdeki yıla kalırsam size ne yapacağımı göreceksiniz!" dedi. Ertesi yıl olunca, onlara saldırarak her şeylerine el koymayı mübah kıldı. Bunun üzerine Hutay'a şunları söyledi:

Hayatta kaldığım sürece Hısn'ın oğluna feda olayım
Çünkü o, yetimlere bir umde ve dayanak, tehlikelere karşı da bir korunaktır
Uzaktan Ukâz halkına iki bin süvari ile üstün geldi
Sonunda, onları atlarının ayaklarıyla ezdi

Uyeyne Ebû Bekir'in (ra) hilafeti döneminde Medine'ye getirilip kendisine, "Ey Allah'ın düşmanı sen irtidat mı etmişsin?" denildiğinde, "Ben ne zaman Müslüman oldum ki?" demiştir. Bu, aynı şekilde Hutay'e'den de rivayet edilmiştir.

Ömer (ra) Arap olmayan esirlerden sakınırdı. Yaralandığı zaman Uyeyne'nin nerede olduğunu sordu. Onun bu çevrelerde olmadığı kendisine bildirilince, "Göz kaş arasında kaybolabileni kim görebilir?" dedi.

Uyeyne'nin annesi Fükeyhe olup Şemh b. Fezâre oğullarının Riyâh b. Hilâl b. Şemh oğulları boyundandır. Uyeyne onlar hakkında, "Riyâh ailesi, yaramaz ve uğursuz insanlardır." demişti.

Abdullah b. Uyeyne b. Hısn ise Medine'nin sürüsüne yönelik bir saldırı düzenlemişti.

345 Kehf, 18/28.

346 Metninin Alman baskısında yukarıda mealleri verilen En'âm 52 ile Kehf 28. âyetleri ayrı ayrı verilmiş olduğu halde, Beyrut baskısında 72. dipnotta da açıklandığı gibi, En'âm 52. âyetinin baş kısmı ile Kehf 28. âyetinin son kısmı birleştirilerek En'âm, 52. âyetinin devamı olarak tek âyetmiş gibi kaydedildiği görülmüştür. Bkz. Alman baskısı s. 30; Beyrut baskısı, s. 172. (çev)

Sa'd b. Uyeyne'yi ise Abdülmelik b. Mervân, "Benâtü Kayn"[347] savaşı nedeniyle Kelb kabilesinin üzerine gönderdiğinde onlar onu öldürmüşlerdi. Kendisiyle ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Mes'ade b. Hikme b. Mâlik b. Huzeyfe b. Bedr'in, *Abdullah* ve *Abdurrahman* adlarında iki oğlu vardı. Hikme'nin annesi Ümmü Kırfe bt. Rebîa b. Bedr'dir. Ümmü Kırfe adındaki bu kadının on iki oğlu olup hepsi başakanlık için kılıçlarını asmışlardı [mücadele vermişlerdi]. Bu kadın, halktan bazılarını Resûlullah'a (sas) karşı ayaklanmaya teşvik ettiği için Resûlullah da (sas) ona, mevlası olan Zeyd b. Hârise'yi gönderdi. Zeyd bu kadın ile oğullarını öldürdü.

Onlardan biri de *Esmâ b. Hârice b. Hısn*'dır. Kendi döneminde halkının reisiydi. Ahtal onu överek şunları söyledi:

Hârice b. Hısn'ın oğlu öldükten sonra
Gökler, yere yağmur yağdırmasın
Gazaya çıkanlar, hayırlı sürülerle dönmesin
Âdetten temizlenmiş hiçbir kadın da çocuk doğurmasın

İbnü'z-Zübeyr el-Esedî de onun hakkında şunları söyledi:

Esmâ'nın kaynayan büyük kazanlarına iki kovayla su taşıdığı zaman
Esmâ'ya karşı birileri kin beslemeye başlar
Onun sofrasının üzerinde, dokuz yaşına girmiş bir devenin
Organ ve mafsallarının bölünmüş olarak konulmuş olduğunu görürsün

Esmâ, "Ebu'l-Hasan" olarak künyelenirdi. Esmâ, "Ben hiçbir dostumun yanında ayaklarımı uzatmış değilim; bana güvenerek ihtiyacını karşılamam için gelen bir kişinin durumuna bakarım, eğer ihtiyacı dünyalık bir şey ise çok bile olsa, sırf onun memnuniyetini kazanmak için onu karşılarım." demiştir. Onun bu sözü Abdülmelik'e ulaşınca, "Şerefli insan böyle olur." demiştir.

Esmâ'nın *Mâlik* ve *Uyeyne* adlarında iki oğlu vardı. Bunların nesli Kûfe'de devam etmiştir. Mâlik birkaç vilayette valilik yapmıştır.

---

347 Şam bölgesinde Kelb Bâdiyesi'nde bulunan birkaç göletten ibaret bir mevkiin adıdır. Kayn b. Cisr, bu bölgede konaklayıp buradaki göletler için, "Bunlar benim kızlarımdır." dediğinden, "Kayn'ın kızları" anlamında buraya "Benât-u Kayn" denilmiştir. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân,* I, 495. (çev)

Onun evladından biri de muhaddis *Ebû İshak el-Fezârî*'dir. O, İbrâhim b. Muhammed b. Esmâ b. Hârice'dir. Ebû İshak, Masîsa'da, h. 188 yılında vefat etmiştir. Onun Muhammed b. Esmâ b. Hârice olduğu söylenmişse de birinci rivayet daha sağlamdır.

Ebu'l-Yakzân, "Hısn, orduya komuta etmede Gatafân kabilesinin en önde olanıydı." dedi. O, hem Esed hem de Gatafân kabilelerine bir arada komuta ediyordu. Adamın biri Muâviye ile konuşurken Hısn hakkında, "Şimdiye kadar Hısn b. Huzeyfe gibi kadri yüce bir Arap'ı hiç görmedik." dedi. Kendisi müttefikleri olan Esed ve Gatafânlar arasında ganimetleri taksim edip okunun yayına yaslanmışken Ukayl oğulları onu öldürdüğünde, Nâbiğa ez-Zübyânî mersiyesinde onunla ilgili şunları söyledi:

Önce, "Ey Hısn!" derler, sonra da gönülleri reddeder
Dağlar bile ona ilgi duyarken, Hısn'a bunu nasıl yapabildiler?

Hısn oğluna, katilini öldürmesini vasiyet etmişti. Uyeyne b. Hısn ise kavminin reisi olarak Cahiliye döneminde ganimetlerin dörtte birini, İslâm döneminde ise beşte birini alırdı. Kendisi atılgan bir kişi olarak ün yapmıştı. Çünkü o, bazı kabilelere baskın düzenlemişken hemen ardından Cezîre'de Tağlib kabilesine de saldırmıştı. İslâm dönemine ve Osman'ın (ra) hilafeti dönemine yetişti. O, Ebû Mâlik olarak künyelenirdi. Cahiliye döneminde Zeydü'l-Hayl'i esir aldığında, Zebbân b. Seyyâr, atını getirip onubindirirek [kaçmasını sağlamakla], Zeyd bu esaretten kurtulmuş oldu. Ancak Zeyd, bu atı geri göndermeyince o şöyle dedi:

Sen benim iyilik ve nimetime nankörlük yapıp teşekkür bile etmedin!

Ey Zeyd, Süllem senin hakkını ödediği gibi, sen de onun hakkını öde!

Zebban'ın atının adı Süllem idi.

Hısn b. Huzeyfe'nin Vasiyeti

Dedi ki: Hısn b. Huzeyfe [yaralıyken özel vasiyeti olarak], başta Uyeyne olmak üzere çocuklarına katilini öldürmelerini vasiyet etmişti. Onun bu vasiyeti üzerine çocukları arasından Uyeyne onu [babasının katilini] öldürdü.

Çocuklarına ve kavmine yaptığı [genel vasiyeti]ise şu idi: "Asla sizin son nesliniz ilk neslinizin yaptıklarına dayanmasın [yaptıklarıyla öğünüp durmasın]! Kişi, ancak kendi yaptıklarıyla şeref elde eder. [Aranızdaki] Yabancıları evlendirin; zira onlar yeni bir güçtür; savaştığınız zaman da gece baskını düzenleyin. Konuştuğunuz zaman doğru konuşun; zira yalanda hiçbir hayır yoktur. Atları koruyun; zira onlar erkeklerin korunaklarıdır. Mızraklarınızı uzun yapın; zira mızraklar atların boynuzudur. Çoklara karşı, çok askerlerle savaşın. Casus göndermeden saldırıya geçmeyin; sabah olduğuna güvenmeden develerinizi salmayın! Misafir ikramını çabuklaştırın; zira ikramın en değerlisi, en erken olanıdır. Varlık durumunuza göre malınızdan verin. Böyle yapmanız sizin için daha kalıcıdır. Emsaliniz olmayanları kıskanmayınız; zira hasette hiçbir hayır olmamakla beraber kişi ancak emsalini kıskanabilir. Hükümdarlara karşı cesurca davranmayın zira size göre onların eli daha uzundur [size göre imkânları daha geniştir]. Siz siz olun; kötü insanların güreşinden, ihanetin rezaletinden ve şakanın aşırılığından sakının. Katilim olan Kürz b. Âmir el-Ukaylî'yi de öldürün; hepinize selam olsun!"

Onun bu vasiyeti üzerine Uyeyne b. Hısn onun katilini öldürdü.

[Uveyfu'l-Kavafî]

Kelbî dedi ki: Onlardan biri de *Uveyfu'l-Kavâfî*'dir. Bu kişi şair olup, [esas adı] Muâviye b. Ukbe b. Hısn b. Huzeyfe'dir. O, şu sözünden dolayı Uveyfu'l-Kavâfî olarak adlandırılmıştır.

Bir söz söylerken şiirin kafiyelerine
Dikkat etmediğimi ileri sürenleri yalanlayacağım

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Bana bunu Ammâr b. Ebân b. Saîd b. Uyeyne anlattı.

Onlardan biri de Arfece b. Mesâd Kelbî'yi öldüren *Hassân b. Hısn*'dır. Onlardan diğer biri de Sâlih b. Le'm el-Kelbî'yiöldüren *Şerîk b. Mâlik b. Huzeyfe*'dir. Şair onunla ilgili olarak şunları dile getirdi:

Şerîk'in; keskin, kesici ve ezici bir kılıçla
Senden savdığı biri de Sâlih'tir

Onlardan biri de şair *Hucr b. Muâviye b. Huzeyfe*'dir.

Diğer biri de Uyeyne b. Hısn'ın evladından olan *Dubay'a*'dır. Bedr oğullarından kendisine Bak'â denilen bir adam vardı. Bu adam Dubay'a evladından birini öldürdüğünde, Bak'â'nın kız kardeşi şunları söyledi:

Ey Bak'â, yazıklar olsun sana! Eğer baştanbaşa gece
Veya bayramlık seçkin hizmetkârlar seni uyutmuş ise
Parça parça bezler keserek yüzünü maskelemelisin
Becerikli bir genci bazen kaçış da kurtarır
Ta ki vahşi hayvanlardan başka varlıkların bulunmadığı bir yerde geceleyesin
Veya (onların seni) arama hırsı sakinleşinceye kadar orada kalasın

Akîl b. Ullefe ise şunları söyledi:

Dubay'a'yı gördüğünde benden ona şunu ilet ki
Kişinin kafası karıştığında, liderini bile başkasıyla karıştırır
Siz, Bedr oğullarından olan bir cahilin yüzünden onların peşine düşeceksiniz de
Sizden uzak sayılan diğer Arap kabileleriyle mi barışacaksınız?

Abdullah b. Ammâr b. Uyeyne b. Hısn, bir lider idi. Akîl b. Ullefe onun hakkında şunları söyledi:

İbn Ammâr'ın dışında, Bedr oğulları dağılarak

Melezlerden başka kimse kalmadı

Mâzin b. Fezâre'nin Çocukları

Sümey b. Mâzin ve *Hacân b. Mâzin*. Bu ikisinin annesi Nasîre bt. Cüşem b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Mâzin babasının ölümünden sonra [üvey annesi olan] bu kadınla evlenmişti. [348]

348 Buna, *Nikâhu'l-Makt* denir ki, İslâm'dan önce Araplar arasında geçerli nikâh çeşitlerinden biri olup Kur'ân-ı Kerîm, bu evliliği son derece bir hayâsızlık, iğrençlik ve kötü bir yol olarak niteleyip yasaklamıştır. Bkz. Nisa, 4/22. (çev)

Sümeyy'in Çocukları

Hilâl b. Sümey ve *Mesîl b. Sümey*. Bunların annesi de Nasîre bt. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân'dır.

Hilâl'in Çocukları

Akîl b. Hilâl, *Abdullah b. Hilâl* ve *Hâris b. Hilâl*. Bunların annesi Sa'be bt. Mâlik b. Mürre'dir.

Akîl b. Hilâl'in Çocukları

Câbir b. Akîl, *Abdümenâf b. Akîl*, -ona Efveh denilirdi- *Abdüluzzâ b. Akîl* ve *Hâris b. Akîl*. Bunların annesi, Sa'lebe b. Saîd b. Zübyân'ın oğullarından olan Muâze'dir.

Câbir b. Akîl'in Çocukları

Amr b. Câbir. Bu kişi koca göbekli olduğundan [bu büyük karnı, gebeliğinin üzerinden on ay geçmiş bir dişi devenin karnını andırdığından][349] kendisine "Uşerâ" denirdi. Diğer bir oğlu *Rebîa b. Câbir'dir*. Buna da Halife denilirdi ki "Halife", gebeliği belli olmayan dişi deve anlamına gelir. Rebîa'nın karnı Amr'a göre daha küçük olduğundan ona da bu benzetmeden dolayı"Halife" denilmiştir. Bu ikisinin annesi Lübnâ bt. Haşin b. Usaym b. Le'y b. Şemh b. Fezâre'dir.

Uşerâ oğullarından bazıları da *Zebbân b. Seyyâr b. Amr b. Câbir b. Akîl* ile oğlu *Manzûr b. Zebbân b. Seyyâr*'dır. el-Manzûr da kavminin reisiydi. O, Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib'in dedesidir. Onun annesi Havle bt. Manzûr, aynı zamanda Muhammed b. İbrâhim b. Talha'nın da annesidir.

Zebbân hakkında Hâdiretü's-Sa'lebî şunları söylemiştir: Bazıları, bu şairin söylemiş olduğu bir beyitten dolayı Zebban'ın kendisini "Hâdire" olarak isimlendirdiğini ileri sürmüştür.

Sen zaten o kadının oğluyken senin hakkında
"Hir adlı kadının oğullarındandır" denildiğinde de köpürdün

349 Bkz. *Mu'cemu'l-Maânî,* "Uşerâ" maddesi. (çev)

Sana kızlarını nikâhlayan bir kavmi hicvettin
Sonunda direkleri ardıç ağacından olan bir bina da kurdun

Sağlam olan görüş, daha önce zikrettiğimiz sebepten dolayı onun "Hâdire" olarak isimlendirilmiş olmasıdır.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Ebû Hârise oğulları, Mürre oğullarından olan Amr b. Hind'in bir oğlunu öldürdüler. Bunun üzerine Seyyâr b. Amr da ona oğlunun diyeti olarak bin deve vermeyi taahhüt ederek okunu rehin bıraktı. Daha sonra, o vadettiği bin deveyi ödemesi üzerine şair şunları söyledi:

Biz oku rehin bıraktık; sonra da
Fezâre kabilesinden olan dazlağın uhdesindeki bin deve verilmesiyle [ok] kurtulmuş oldu
Hükümdarlara on tane yüz [bin] verilmekle o oka vefa gösterildi
Seyyâr b. Amr da övülsün diye [ödemede] çabuk davrandı

Seyyâr'ın Çocukları

Seyyâr'ın, *Zebbân* ve *Kutbe* adında iki oğlu oldu. Kutbe'nin de Herîm adını verdikleri bir çocuğu oldu. Bu kişi Arap hakemlerinden idi. Bu nedenle Âmir b. Tufeyl ile Alkame b. Ulâse onun hakemliğine başvurmuşlardı. İslâm dönemine yetişti. Ömer (ra) ona, "Onlardan hangisinin lehinde karar verirdin?" diye sordu. O da "O, Cahiliye döneminde Allah'ın uhdeme verdiği, İslâm döneminde ise beni ondan muaf tuttuğu bir durum idi. Onu söyleyecek olursam, o geçmişte kalmıştır (artık bir önemi kalmamıştır)." diye cevap verdi.

Zebbân'a gelince o, kavminin reisi olan şair bir kişi idi. Kendisinin Uyeyne'ye karşı şiirle yarıştığını ve Uyeyne'ye galip geldiğini söylediler. Zebbân İslâm dönemine yetişemedi. Hârice'nin kızı Müleyke ile evliydi. Onun ölümünden sonra, oğlu Manzûr b. Zebbân onu nikâhladı. [350] İslâm gelince [kişinin kendi analığıyla evlenmesini yasaklayarak][351] onları birbirinden ayırdı. Konuyla ilgili olarak şair şunu söyledi:

350 Manzûr böylece analığıyla evlenmiş oldu.
351 Bkz. Nisâ, 4/22.

Babalar, kendilerinden sonra ne kötü bir miras bıraktılar
Manzûr, analıklar hakkında bir köpek yavrusudur[352]
Manzûr ona göz kırparken yaşlı adam da ona tanık olurdu
Şimdi ise sen, göz kırpmanın dışındakilerden mâzursun

Hasan b. Ali ile Abdullah b. Zübeyr -Allah onlardan razı olsun- ve Münzir b. Zübeyr, Manzûr'un kızlarıyla evlendiler. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

(İnsanlar) cömertliğin Zübyân oğullarında
Şerefin de Manzûr b. Seyyâr ailesinde olduğunu kesin biliyorlardı
Kureyş, onların sıhrî akrabaları olmalarından mutluluk duyar
Onlar da yeğenlerinden ve damatlarından mutluluk duyarlar

Cerîr, Tağlib oğulları için de şunları söyledi:

Kendi ailelerine Bedr oğullarının örneğinde davrandılar
Veya Manzûr b. Seyyâr'ın örnekliğinde hareket ettiler

Manzûr b. Zebbân'ın Çocukları

Zebbân b. Manzûr: O, Ebû Vehb olarak bilinirdi ki Ahdeb b. Seyyâr'ın oğullarından olan Halhale b. Kays b. Eşyem onunla ilgili olarak, "Özellikle Ebû Vüheyb'e selam olsun!" demişti.

Biz, "Benâtü Kayn savaşı" bahsinde onunla ilgili bilgi vermiştik. Akîl b. Ullefe de şöyle demişti:

Manzûr b. Seyyâr'ın etrafında, Mâzin oğullarının
Yaramaz, basit insanlarından başka kimseler kalmamıştır

Kelbî dedi ki: Onlardan biri de *Herim b. Kutbe b. Seyyâr b. Amr el-Uşerâ*'dır. Bu kişi, Âmir b. Tufeyl ile Alkame b. Ulâse'nin yanında muhakeme oldukları kişidir. Herim b. Kutbe Müslüman olarak Ömer b. Hattâb'ın (ra) yanına geldiğinde ona, "Sen kimin hâkimiydin?" dedi. O da "Beni affet ey Mü'minlerin Emîri! Allah'a yemin ederim ki bundan bir şeyler açıklayacak olursam, muhakeme yenilenir." dedi. Ömer (ra), "Doğru söy-

352 Şair, "Manzûr, bir köpek yavrusudur." ifadesiyle, köpek yavruları büyüdüklerinde kendi annesiyle birleştikleri gibi onun da kendi analığıyla evlenmekle onlara benzemiş olduğunu söylemek istiyor. (çev)

ledin; bu aklından dolayı Araplar seni hâkim yapmışlar." dedi. Rivayete göre o, Alkeme'ye zıt davranıyordu. Kendisine, "Sen bir gözü görmeyen yaşlı bir kişiyken Alkame'yle mi zıtlaşıyorsun?" denilmiştir. Bir rivayete göre, hâkimlik yaparken, (davalı olan) her iki kişiyi de göremiyordu. Başka bir rivayete göre ise o ikisine, "İkiniz, atın iki dizi gibi[eşit]siniz." demiştir.

Onlardan biri de *Halhale b. Kays b. Eşyem b. Seyyâr*'dır. Abdülmelik b. Mervân onu Kelb kabilesine gönderdiğinde, onlar onu Saîd b. Uyeyne b. Hısn ile birlikte öldürmüşlerdi. Ona "Ey Halhale sabret!" denildiğinde şöyle dedi:

İki tarafına yüklerin bağlandığı, çanta ve kemerlerin
Kendisinde iz bıraktığı bir değnekten daha sabırlıyım

Ardından şunları da ekledi:

Ben yükten iki yanı yaralanmış, bitkinliğinden dolayı
Dinlenme yerine geldiğinde göğüs kemiğini yere yaslamış koca bir deveden daha sabırlıyım

"Benâtü Kayn" denilen yerde Kelb ve Fezâre oğulları arasında çıkan savaş bahsinde Halhale ile ilgili bilgi vermiştik.

Onlardan biri de şair *Rebî b. Ka'neb b. Evs b. A'ver b. Seyyâr*'dır.

Halife oğullarından olan *Bedr b. Harrâz b. Rebîa el-Halife* de şair bir kişi idi.

Hâris b. Sümeyye'nin oğullarından biri de şair *Kays b. Anbes b. Hâris*'tir.

Şemh b. Fezâre'nin Çocukları

Hilâl b. Şemh ve *Usaym b. Şemh*.

Hilâl'in Çocukları

Avf b. Hilâl, *Gavs b. Hilâl*, *Hurka b. Hilâl* ve *Amr b. Hilâl*. Bunlar bir nesep ilişkisi bakımından Tağlib oğullarına dâhil olmuşlardır. Onlar ise Hüzeyl b. Hübeyre b. Habîb b. Hâris b. Hurka'nın akrabalarıdır.

Amr b. Hilâl'in oğlu, *Hâris b. Amr*'dır.

Hâris'in oğlu ise *Dehr b. Hâris*'tir.

Dehr'in Çocukları

Muhalif b. Dehr ve *Halef b. Dehr* olup bunlar Şam'da ikamet ederlerdi.

Avf b. Hilâl'in oğlu ise *Rebîa*'dır.

Rebîa'nın Çocukları

Riyâh b. Rebîa, *Sübey b. Rebîa*, *Reys b. Rebîa* ve *Husayn b. Rebîa*'dır.

Riyâh b. Rebîa'nın Çocukları

Rebîa b. Riyâh ve *Avf b. Riyâh* olup bunların annesi Fezâre oğullarından Hureyc b. Câbir'in kızıdır.

Rebîa b. Riyâh b. Rebîa'nın Çocukları

Necebe b. Rebîa ve *Şe's b. Rebîa*'dır. Bunların annesi ise Müzeyne kabilesinden Sahtâ bt. Abdullah'tır.

Necebe'nin Çocukları

Necebe'nin oğullarından biri olan *Cebbâr*, kendi kavmi arasında saygınlığı olan bir kişi idi. Diğerleri ise *Mersed*, *Kurfe, Hakem*, *Hakîm*, *Mervân*, *Rebîa* ve *Müseyyeb*'dir.

Müseyyeb, Kâdisiyye savaşında bulunmuş, daha sonra Ali'nin (ra) katıldığı bütün savaşlarda, hep yanında olmuştur. Son olarak, Süleyman b. Surad el-Huzâ'î ile beraber katıldığı Aynü'l-Verde gününde [savaşında] öldürülmüştür. O da Hüseyn'in (ra) katillerini bulmak üzere yola çıkan Tevvâbûn [önce Hüseyin'in (ra) şehadetine sessiz kalıp, sonra bundan tevbe ederek onun kanını dava etme maksadıyla Yezid askerlerine karşı savaşmak üzere yola çıkanlardan] birisidir. Bu kitabımızda daha önce onunla ilgili bilgi vermiştik.

Mersed b. Necebe ise Hâlid b. Velîd ile beraber Hîre savaşına katılmış, ayrıca Şam'da Yermûk savaşında bulunmuştur. Şam'ın fethi esnasında şehrin surlarının üstüne çıktığı sırada öldürülmüştür.

Onun oğlu *Kerdem b. Mersed* ise -bu kişinin Kerdem b. Hakîm b. Mersed olduğu da söylenir- bazı yerlerin yöneticiliği uhdesine verilmesine rağmen fena huylu bir kişiydi. Bu durumundan dolayı şair onunla ilgili şunları söyledi:

Allah bütün insanları mübarek kılsın
Ancak bunlardan Kerdem müstesna!

Mühelleb ise onun hakkında şöyle demiştir:

Aslanın, zayıf gördüğü yaban eşeğine saldırdığı gibi
Kerdem onu (o kadını) gördüğünde, saldırıya geçti

Kerdem'in evladından biri de Humrân b. Mekrûh olup Dicle kıyısındaki bir bölgeye vali olarak atanmıştı.

Hasan b. Ali ile Abdullah b. Câfer, ayrı ayrı Müseyyeb b. Necebe'nin kızına talip olduklarında o, bu konuda Ali'ye (ra) danıştı. Ali (ra), [oğlu] Hasan'ın çok kadın boşayan biri olmasını neden göstererek kızını Abdullah'a vermesini işaret etti. Bunun üzerine Müseyyeb, kızını Abdullah b. Câfer ile evlendirdi.

Onlardan biri de *Hâşim b. Safvân b. Mersed*'dir. Ömer b. Hübeyre, onu Fars'a vali olarak tayin etti.

Kelbî'nin dışındakiler ise bu adamın adının "Hüşeym b. Safvân" olduğunu söylemişlerdir. *Hakem b. Mervân b. Necebe*, Aynü'l-Verde savaşında öldürüldü.

Rebîa b. Sehl b. Mervân b. Necebe ise (varılan bir barış antlaşması üzerine) Mürrîlerden *Ebû Besîl* ile *Kavvâle*'nin kan bedelini ödemeyi üstlenmişti.

Heysem b. Bişr b. Hikme b. Necebe ise daha çok diyet ödemeyi üstlendi. Bununla ilgili İbn Meyyâde el-Mürrî, şunları söylemiştir:

Her bir toplumun önem verdikleri bir Hâtim'i[353] *vardır*
Bizim Hâtim'imiz ise el-Hammâle gününde Heysem idi

353 Şairin burada Heysem'i, ilişkilendirmek istediği Hâtim, cömertliğiyle meşhur olan Hâtim-i Taî'dir. (çev)

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Cahiliye döneminde Necebe'nin bir oğlu öldürülmüştü. Onu öldürenler kendi kavminden idi. Bunlar ona, "Sana iki diyet ödeyelim." diye haber gönderdiler. O da bu teklifi reddederek savaş hazırlığı yapmaya başladı. Öbür taraftan maktulün annesi Temime öldürülen oğlunun intikamının alınması için halkı savaşa teşvik ediyordu. Necebe bu durumu görünce ona, "Ey Temîm'in kız kardeşi, sana göre kavmimin birbirlerini öldürmeleri kolay gelmiştir." diyerek arkadaşlarını geri çevirdi. İki yerine bir diyeti kabul etti.

Onlardan biri de *Küseyr b. Zeyyâd b. Şe's b. Rebîa*'dır. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup Kâdisiyye savaşında bulunmuştur.

Avf b. Riyâh'ın Çocukları

Esmâ b. Avf, *Hind b. Avf*. Hind, erkek olmasına rağmen kendisine bu kadın ismi verilmiştir-, *Rebîa b. Avf*, *Kîsem b. Avf*, *Abdullah b. Avf*, *Vehb b. Avf*, *Mürre b. Avf*, *Abdüşems* ve *Tev'em b. Avf*'tır.

Onlardan biri de *İfâk b. Mesîh b. Bişr b. Esmâ*'dır. O, Perşembe [Hamîs] şurtasının başında Ali (ra) ile beraber idi. Perşembe günü [halkın sorunlarının halifeye] arz edildiği gün idi. İfâk'ın dedesi Bişr, Cahiliye döneminde Ali'nin (ra) develerini yağmalamıştı.

Onlardan biri de *Urve b. Kîsem b. Avf*'tır. Uyeyne b. Hısn ile beraber Mennevle oğullarına yönelik düzenlenen baskında bulunmuştur.

Usaym b. Şemh'in Çocukları

Le'y b. Usaym. Bunun annesi Cüheyne kabilesindendir.

Le'y'in Çocukları

Huşayn b. Le'y b. Usaym. Buna "çift başlı" anlamında, "Zü'r-Re'seyn" denilirdi. Ayrıca *Ahşen*, *Muhâşin*, *Haşşân*, *Muhaddiş* adında çocukları vardı.

Huşayn Zü'r-Re'seyn'in Çocukları

Arîn b. Huşeyn ve *Câbir b. Huşeyn*.

Kelbî dedi ki: "Fezâre oğulları arasında, kendi başına Zü'r-Re'seyn kadar gazâya çıkmış bir kimse olmadı."

Onun evladından olan *Amr b. Câbir b. Huşeyn* için Gatafân oğullarının aldığı esirlerden her birinin başına, aldıkları fidyeler arasında iki pay hisse ayrılırdı. Zuveylim b. Arîn'in onu bundan engellemesine kadar bu durum devam etmiştir.

Onun evladından biri de *Mâlik b. Himâr b. Hazn b. Amr b. Câbir*'dir. Kendisi, babası ve dedesi, kabile başkanlığı yapmıştır. Nâbiğa onunla ilgili olarak şöyle söylemiştir:

Hebâe'nin başında ise Mâlik b. Himâr vardır[354]

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Le'y b. Usaym b. Şemh'in çocuklarından *Zuveylim b. Arîn b. Huşeyn* vardır ki buna "Mâni'u'l-Harîm" denilirdi. Bunun nedeni şudur: Zuveylim, Cahiliye döneminde hac yapmak isterken Mugîre b. Abdullah el-Mahzûmî'nin[355] yanında konakladığında, Cahiliye döneminin geleneği olarak Kureyş'in orada konaklayanlardan almakta olduğu vergiyi Zuveylim'den de almak istemiş olmasıydı. Alınan bu vergiye el-Harîm denilirdi. Bu da bir miktar elbiseden veya kesilen kurbanlık etinden ibaret belirli bir miktar idi. Zib'arî[356] bununla ilgili olarak şöyle dedi:

Tavaf edenlerin elden bize verdikleri Harîm vardı

Zuveylim ise şunları söyledi:

Ey Rab! Katında bir et parçası yok mu?
Zira Mugîre ondan dolayı beni hac yapmaktan engellemektedir
Daha sonra Sebîre de beni ondan engelleyecektir
Onu ziyaret etmekten Rabbim de beni engellemektedir

Dedi ki: Zuveylim, Amr b. Câbir'in iki genç devesini diyet [kan bedeli] olarak vermesini engelleyen ve şöyle söyleyen kişidir:

Ben Amr'ın halka sıkıntı çıkardığını görmekteyim
O her bir esire karşılık iki deve vermektedir

---

354 Bu beytin ilk mısraı şöyledir: *"Zeyd b. Zeyd Arâ'ir'de idi."*

355 Mugîre b. Abdullah el-Mahzumî, Kureyş'in liderlerinden olup, Resûlullah'ın (sas) dedesi Abdülmuttalib'in, [Allah'ın kendisine on erkek çocuk vermesi durumunda, onuncusu olan ve Resûlullah'n babası olacak olan] oğlu Abdullah'ı adak olarak Allah'a kurban etmek istemesi olayıyla ilgili, kendisi hakkında bir bilgi vardır. Bkz. *es-Sîre*, I, 135; *et-Taberî*, II, 242.

356 Abdullah b. Zi'arî, Kureyşli bir şair olup önceleri, Resûlullah'a (sas) karşı olmakla beraber daha sonra müslüman olan bir kişidir. Bkz. *es-Sîre*, I, 529; *el-Âmidî*, 194; *el-Aganî*, XV, 127. (Uhud Savaşı)

Ben senin vermekte olduklarını engelliyorum
Senin, ikisini de vermeye gücün yeter mi?

Cebbâr b. Mâlik b. Himâr, Zuveylim'i anlatırken şunları söylemektedir:

Biz Mekke'de ihramdan çıkıp tıraş olma ve kurban kesme günlerinde
Kureyş'e "Harîm" denilen vergilerini vermedik

Dedi ki; İbn Zü'r-Re'seyn'in kendisini hicveden Abdullah b. Gatafân'ın oğullarından olan Şevvâl b. Mürakka'ı öldürmesi üzerine İbn Ankâ el-Fezârî şunları söyledi:

Önde gelen bir şeref, İbn Zü'r-Re'seyn'e yanaşmadı
Bir kılıç, değdiği yeri elbette keser
Şevvâl'e dedim ki, o kılıcın ağzından korun
Güngörmüş bir kişiye sövüldü diye çok öfkelenme!

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Le'y oğullarından olan Mâlik b. Himâr, Cahiliye döneminde kavminin eşrafından olup cesur bir lider idi. O, Nâbiğa'nın, kendisi hakkında şöyle söylediği kişidir:

Defîne'nin başında da Mâlik b. Himâr vardır

Bu mısradaki ilk kelimenin, *"el-Hebâe"* olduğu da rivayet edilmektedir. [357]

Mâlik'i, Hufâf b. Nüdbe öldürdü. Muâviye b. Amr Ebu'l-Hansâ es-Sülemiyye, Fezâre oğullarına yönelik bir saldırı düzenlediğinde, beraberinde Hufâf b. Nüdbe de bulunmaktaydı. O sırada mürrîlerden olan Harmele'nin iki oğlu Hâşim ile Düreyd beraberce Muâviye'ye vurmaya başladılar. Muâviye onlardan birinin hamlesini savdığı halde, diğerinin saldırısıyla öldürüldü. "Muâviye öldürüldü." denildiğinde Hufâf, "Hayatta olduğum sürece onun intikamını almazsam, Allah beni kahretsin." dedi. Böylece Şemh oğullarının reisi olan Mâlik b. Himâr'a saldırarak onu öldürünce şunları söyledi:

Atlarımın yanaştığı kimseler öldürülmüş olsalar da
Ben özellikle Mâlik'i seçerek gözüme kestirdim
İlerisinde durunca, kendisiyle birlikteliğimiz oldu

357 Böylece, *el-Hebâ'e* adlı mevkiin, bitkisinin bol ve ürünlerinin bereketli olması hasebiyle mecaz olarak "hazine" anlamına gelen *ed-Defîne* olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. (çev)

Ta ki bir şeref inşa edeyim veya bir maktulün intikamını alayım
Mızrak onun sırtını iki büklüm yaparken ona dedim ki
"Hufâf'ı hatırla, işte gör, ben de oyum."

Cebbâr b. Mâlik b. Himâr'ın bir kızı Abdullah b. Mes'ûd'un yanında, diğer bir kızı da Huzeyfe el-Yemân'ın yanındaydı. Cebbâr Cahiliye döneminde kavminin eşrafından idi.

Onlardan biri de kavminin yine eşrafından olan *Umeyle b. Kelede b. Hilâl b. Hazn b. Amr b. Câbir*'dir.

Onun oğlu *Rebî b. Umeyle* İbn Mes'ûd'un arkadaşlarından idi.

Diğer oğlu *Rükeyn b. Rebî b. Umeyle* ise fakîh bir kişi idi. Mü'minlerin Emîri Ebû Câfer onu vali olarak atamıştı. Şair şöyle dedi:

Rükeyn'in yanında kaldığın sürece istediğin kadar gülebilirsin
Eğer gülmekten dolayı ondan hoşlanmış isen
Onlar hakkında şöyle de söylenmiştir:
Umeyle oğulları, bütün yoksulların komşusu
Belalar karşısında her fakirin yardımcısıdır

Semüre b. Cündeb

Onlardan biri de *Semüre b. Cündeb b. Hilâl b. Hureyc b. Mürre b. Hazn b. Amr b. Câbir b. Akîl b. Hilâl b. Sümey b. Mâzin b. Fezâre*'dir. Onun annesi Fezâre oğullarından Kelfâ bt. Hâris'tir. Onun, Esed oğullarından bir kadın olduğu da söylenmektedir. Birinci görüş, İbnü'l-Kelbî'ye aittir. Daha sonra Mürrî b. Sâbit b. Sinân el-Hazrecî onun annesiyle evlenince, kendisinin üvey babası olmuş oldu. Semüre Uhud günü, Resûlullah'ın (sas) ashâbını kontrol edip de yaşlarının küçüklüğünden dolayı savaştan geri çevirdiği genç çocuklar arasındaydı. Bunun üzerine babalığı olan Mürrî'ye, "Babacığım görüyor musun? Resûlullah (sas) Râfi b. Hadîc'e izin verdiği halde beni geri göndermektedir." dedi. Bunun üzerine Mürrî, "Ey Allah'ın Elçisi! Oğlum, Râfi'i güreşte yendiği halde ona izin verirken, oğlumu geri mi çeviriyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "O zaman ikiniz güreşin bakalım." dedi. Güreştiklerinde Semüre, Râfi'i yeniden yenince Resûlullah (sas) ona da [Allah yolunda savaşmaya] izin verdi. Ziyâd b. Ebû

Süfyân, Kûfe'ye gittiğinde onu Basra'ya vekil olarak bırakırdı. Resûlullah (sas) ona ve Ebû Mahzûre'ye, "Son kalanınızın ölümü ateşte olacaktır."[358] buyurdu. Bunlardan en son ölen Semüre oldu.

Başka bir rivayete göre, Resûlullah (sas) ashâbından on kişilik bir gruba hitaben, "Son kalanınız ateşte ölecektir." buyurdu. Semüre Kûfe'de vefat etti. O, Ebû Saîd olarak künyelenirdi. Onun vefatı Muâviye b. Ebû Süfyân'ın halifeliğinin son günlerine rastlamaktaydı. Onun Basra'da Rakâş oğulları yurdunda meşhur bir evi vardı.

Ebu'l-Yakzân ise, "Semüre'nin Kele'de bir evi vardı, başka bir evi de Sûk'ta bulunmaktaydı." demiştir. Kendisiyle Münzir b. Zübeyr arasında Muâviye'nin huzurunda bir tartışma çıkmıştı. Bu arada Münzir onu ihanetle suçlayarak, "Ben onun malını yüz bin dirheme almıştım." dedi. Böylece onun mallarını yüz bin dirheme satın almış oldu. Semüre'nin nesli Kûfe'de devam etmiştir.

Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî anlattı, dedi ki: Bize Ebu'l-Muallâ el-Hinnâî anlattı, dedi ki: Ben Semüre'nin başucunda dururken, ona on küsur kişilik bir grup gelerek onlardan biri "Dinin nedir?" diye sordu. "Dinim İslâm, Peygamberim Muhammed (sas), imamım Kur'ân'dır." dedi. Adam, "Onun boynunu vurun, eğer sadık ise ona fayda sağlar." dedi. Biz onunla ilgili daha önce de bilgi vermiştik.

İbn Sa'd dedi ki: Semüre, Ebû Saîd olarak künyelenirdi. Muâviye'nin son döneminde vefat etti. Onun Basra'da bir evi vardı. Kûfe'de vefat etti.

Zâlim b. Fezâre'nin Çocukları

Gurâb b. Zâlim. Şam'da Gurab'ın çocuklarına, "karga yavruları" anlamında "Benî Gurâb" denilirdi. Onun evladından olan bir grup Dımaşk ve badiyede yaşardı. İbn Dâre onlarla ilgili şunları söyledi:

---

358 Bir rivayete göre, Resûlullah'ın (sas) Ebû Mahzûre, Ebû Hüreyre ve Semüre'nin bir arada bulunduğu bir sırada *"Son kalanınız ateşte ölecektir."* buyurduğu kişiler içinde Semüre, en son ölen kişi oldu. Basra'dayken vefatından önce şiddetli kazıklı humma hastalığından dolayı tedavi maksadıyla içinde kaynar suyun bulunduğu büyük bir kazanın üzerinde otururken bir anda o kazanın içine düşerek vefat edince bu olay, Resûlullah'ın (sas) daha önce verdiği haberin tasdiki olmuş oldu. Bk. el-Mübârekfurî, *Mir'atü'l-Mefâtîh, Şerhu Mişkâti'l-Mesabîh,* I, 303. (çev)

Kırmızı benekli kargaların çocukları bana küfretmişler
Onların, bütün orta yaşlı kadınları ve genç kızları da öyledir

Beyhes b. Hilâl

Onlardan biri de *Beyhes b. Hilâl b. Halef b. Hamhame b. Gurâb b. Zâlim b. Fezâre*'dir.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; obabasından, o dedesinden, o da Ziyâd b. Ulâse es-Sa'lebî'den şöyle dediğini rivayet etti: Hilâl Ebû Beyhes, Seyrâ bt. Sehm b. Avz b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs'la evlendi. Ona, Beyhes b. Hilâl ve kardeşlerini dünyaya getirdi. Bunlar Nefr, Amr, Rebî, Rübey ve diğerleridir. Bunlar annesinden ayrılarak, Eşca b. Reys b. Gatafân'ın yanına gittiler. O zaman Eşca kabilesinin reisi de Nasr b. Dühmân b. Bisâr b. Sübey b. Bekr b. Eşca b. Reys b. Gatafân idi. Eşca kabilesi, bir zaman Hâris b. Kâ'b b. Amr kabilesine saldırdığında, aralarında Beyhes ve kardeşlerinden daha cesur ve daha güçlü kimseler yoktu. Nasr b. Dühmân ise bu sırada onları kıskanmaya başladı. Onlar, Keyvâne adındaki bir suyun başına geldiklerinde, Beyhes ve kardeşleri develerini burada otlatmaya başladılar. Bu sırada Nasr onlara saldırarak Beyhes hâriç diğerlerini öldürdü. Beyhes, onların en küçüğü idi. Kendisindeki gevşeklikten dolayı Beyhes ahmak bir kişi olarak kabul edilirdi. Söylemiş olduğu bir beyitten dolayı da kendisine "devekuşu" anlamında "Neâme" denilirdi. Başka bir görüşe göre, uzun boyluluğu ve cüsseliliğinden dolayı kendisine "Neâme" denilmiştir. Nasr onu öldürmek istediğinde Eşca ona, "Bu hayırsızı öldürüp de sizin hesabınıza bir adam sayılmasından ne anlayacaksın?" dedi. Beyhes de kendisini kastederek Recez türünden şu mısraı dile getirdi:

Ahmak bir adamdan vazgeç!

Beyhes bununla kendisini kastederek "Bırak annesi kendisiyle teselli bulsun!" demek istedi. Nasr da onu öldürmekten vazgeçti.

Nasr daha sonra başka bir suyun başına gittiğinde orada bir deve keserek yanındakilere, "Etlerinizi gölgeye alın, zira hava çok sıcaktır." dedi. Beyhes de [kardeşlerinin cesetlerini kastederek], "Lâkin Keyvâne'de gölge görmeyen etler vardır." dedi. Bazıları, Beyhes'in Eslâs, bazıları da Bessâ denilen yerde, "Bazı etler gölge görmemektedir." dediğini ileri sürmüşlerdir.

Beyhes'in bunu mecaz anlamında söylemiş olması üzerine Nasr, "Beyhes yaramaz biridir." diyerek onu da öldürmek istemiş, yanındakilerin, "Ahmak birileri tarafından getirilmiş nice anlamlı sözler vardır." demesi üzerine öldürmekten vazgeçmiştir.

Ordu ilerleyip akrabalarına giden yol ayırımına geldiğinde Beyhes onlardan ayrılıp annesinin yanına gitti. Annesi ona kardeşlerinin nerede olduğunu sorunca, "Onları Eşca kabilesi öldürdü." dedi. Bunun üzerine annesi, "Onlar arasında yanımda en değersiz olandın. Seni ölümden kurtaran nedir?" diye sordu. O da "Eğer halk seni tercih etmiş olsaydı, sen de tercih ederdin." dedi. Bu söz annesi için bir darb-ı mesel oldu. Annesi daha sonra şefkat göstererek onu bağrına basınca halk, Beyhes'in annesi kendisinden hoşlanmaya başladı, dedi. Beyhes de, "Evladını yitirme acısı, onu çocuğundan hoşlanmaya sevketti." dedi. Bu sözü de darb-ı mesel haline geldi. Annesi (ölen) kardeşlerinin elbiselerini ve terekelerini getirip onun yanına bırakınca Beyhes, "Eğer zillet olmasaydı bunlar ne güzel miras olurdu!" diyerek bunu da darb-ı mesel olarak bıraktı. Beyhes, aklı erer hale gelince, sürekli Eşca kabilesinden kimi nerede görürse onu öldürmeyi kafasına koymuştu. Bir gün, onlardan bir grup kadına rastladı; onlar da bir kadını kocasıyla barıştırmak istiyorlardı. O kadının kocası kardeşlerini öldüren kabileden idi. Beyhes kadınların yanında alt elbisesini çıkarıp başına dolayarak avret mahallini açığa çıkardı. Kadınlar, "Yazıklar olsun sana, sen ne yapmak istiyorsun?" deyince o da şunları dile getirdi:

Her durumun bir giyim şekli yok mudur?
O durum da ya iyi olur ya da kötü olur

Onun bu sözü de darb-ı mesel hükmüne geçti. Kardeşlerinin katillerini öldürmek üzere onların peşine düşerek onlardan bir grup kişiyi öldürdü. Ardından Nasr b. Dühmân'ı da öldürdükten sonra şunları söyledi:

Ey adağını yerine getirmiş gönül!
Artık ona rahat bir yemek ve güvenlik nerede kaldı?
Gönlümü rahatlatmak için Nasr'ı öldürdüm
Bundan sonra benim için üzüntü kalmamıştır
Uykudayken bir topluluğa kesin yol bulacağım

Onları devekuşunun diz çöktüğü gibi çöktüreceğim
Aranan bir adamı yakalamak, ayrı bir mutluluktur
Hele hele, kılıç da onu karşılamaktaysa
Halktan bazıları, her bir vadide öldürülürken
Baykuşun öttüğü şekilde ses çıkarıyorlardı

Bu şiirde "baykuş ötüşü" anlamına gelen "Birketü'n-Neâme" tabirini kullandığı için kendisine *Birketü'n-Neâme* de deniliyordu.

Beyhes, daha sonra Eşca kabilesinden dokuz kişilik bir grubun saldırıya geçtiği haberini alınca, dayısı Ebû Haşr diye bilinen Sa'd b. Sehm el-Absî'nin yanına giderek ona, "Dayıcığım, içinde ceylanların olduğu bir mağarada hiç bulundun mu?" diye sordu. O da "Evet" dedi. Bunun üzerine Beyhes, onunla geceleyin yürüyerek güya içinde ceylanların bulunduğu mağaraya vardı. Dayısı kısa boylu olduğu için onu kucağına alarak mağaranın ağzına doğru yukarı kaldırdı ve "Onları görebiliyor musun?" diye sordu. O da "Evet vallahi, gerçekten onlar çökmüş ceylanlardır." dedi. Beyhes dayısını mağaranın içine bıraktıktan sonra ona, "Vur, ey Ebû Haşr vur!" diye seslendi. Ebû Haşr de oradakilerin [ceylan değil] Eşca kabilesinden bir grup olduğunu görünce kılıcını sağa sola sallayarak onlara öldürücü darbeler indirdi. Bunun üzerine Beyhes, "Ebû Haşr, kesinlikle bir kahramandır." dedi. Ebû Haşr de, "Arkadaşın [dayın]zorda kalmıştır, kahraman değildir." diye karşılık verdi. [359] Onun bu sözü de darb-ı mesel hükmüne geçti.

Beyhes, ahdini yerine getirip intikamını aldıktan sonra, Kudâ'a kabilesinden olan Nehd oğullarına katılıp onların arasında kalmaya devam etti. Daha sonra bir olaydan ötürü onlardan ayrılıp Cerm kabilesine katıldı; neden olduğu başka bir olaydan ötürü oradan da kaçıp Mezhic kabilesinden Rühâ oğullarına katılarak onlar arasında kalmaya başladı. Onlar da kendisini evlat edindiler. Burada kaldığı süre içinde çocukları çoğalarak Beyhes'e nispet edilmekle, "Beyhes oğulları" adında bir kabile kolu oluşturdular.

359 Ebû Haşr, yukarıda da geçtiği üzere, Beyhes tarafından gece karanlığında içinde ceylanların bulunduğu iddiasıyla itildiği mağarada bir anda kendisini husumetli olduğu Eşca kabilesinden bir grup insanın ortasında bulunca, onlardan kurtulmak üzere can havliyle kendileriyle savaşmak zorunda kaldığından sağa sola kılıç sallamak suretiyle onları etkisiz hale getirmişti. Bu zorunluluktan kaynaklı olayda üstün gelmesi sonucunda Beyhes tarafından kahraman ilan edilince, "Arkadaşının o esnada gösterdiği yararlılık, onun kahramanlığından değil, zorda kalmışlığından kaynaklıdır." anlamında, "Arkadaşının yiğitliği kahramanlığından değil, zorda kalmışlığındandır." demiştir. (çev)

Böylece nesebini, "Beyhes b. Hilâl b. Halef b. Hamhame b. Zâlim b. Fezâre b. Tâbiha b. Abdullah b. Rühâ b. Münebbih b. Harb b. Ulleh b. Mâlik" diye anmaya başladılar. Mütelemmis konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Kısa boylu adam günlerin tehlikesinden burnunu sakındıramadı
Beyhes de kılıçla adeta ölmeyi arzular oldu
İnsanlar onun ailesinden birçoklarını öldürdüğünde
Bir devekuşu gibi elbiseleri arasında göründü ama onları nasıl giyecekti?

Tağlib kabilesinden bir adam şunları söyledi:

Lokman üstünlükte, Kus konuşkanlıkta ileri iseler
Sen de hamle yapmada Beyhes'ten daha cesursun!

Kelbî'nin dışındakiler, Beyhes'in, dayısını içine atmış olduğu çukurda bulunan ve [dayısı Ebu Haşr tarafından öldürülen] kişilerin sayısının dokuz olduğunu söylemişlerdir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Beyhes, Eşca kabilesine karşı Huzeyfe b. Bedr'in babası olan Bedr'den yardım isteyip onun kendisine yardım etmemesi üzerine şunları söyledi:

Benden Bedr b. Amr'a şunu bildirin
Ben senin hep yüz akın idim
Bir ailenin intikamını aldım
Okumu da bozdum; bundan sonra
Artık kim beni övecek veya kim beni yerecektir?

Dedi ki: Onlardan biri de aşağıdaki beyti dile getiren *Süfyân b. Gurâb*'dır:

Ben ve dedelerim hiçbir zaman misafiri minnet altında bırakmadık ki
İbn Gurâb misafirine karşı başa kaktı, denilmiş olsun!

Dedi ki: Fezâre oğullarından biri de *Ebu'l-Hidrâme b. Müseyyeb b. Necebe*'dir. Mü'minlerin Emîri Ebu'l-Abbas dönemine yetişmiş olup Ebu'l-Abbas ona ikramda bulunurdu.

Dedi ki: Le'y b. Usaym b. Şemh oğullarından biri de *Hizâm* olup şunları söylemiştir:

Eğer Fezâre oğullarının sana ihanet etmesinden endişe edersen
Hizâm b. Zeyd ve amcası oğlundan korunma iste!
Cilalı bir kılıcı üzerimde tutup işaretle bana gözdağı verdiğinde
İkisi de beni Huzeyfe'den kurtarmıştı

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Uşarâ oğulları annelerine nispet edilmişlerdi. Annesi, Esed oğullarından olan bir adamın yanında idi. Daha sonra onunla Ukayl b. Sümey evlenip kendisine yaklaşmak istediğinde, "Ben senin gebe olduğunu sanıyorum." dedi. O da "Gebe olan dişi deve, gebe olmayan dişi deveden daha hayırlıdır!" dedi. Bu nedenle onların Esed (aslan) oğullarından oldukları söylenmiştir.

Dedi ki: Züneym oğulları, Nahl denilen yerde konakladılar. Burası Medine'ye iki gecelik bir mesafede bulunuyordu. Bunun üzerine şair onları hicvederek şunları söyledi:

Fezâre oğullarından bahsedildiğinde
Onların kahraman değil, hepsinin eski birer tamahkâr olduklarını bilmek lazımdır
Ancak Nahl halkı ve oranın iki tarafında yerleşmiş olanlar
Sevîk'ten gelen köle kalıntılarıdır

Ayrıca şunları da ilave etti:

Eğer Mü'minlerin Emîri olmasaydı
Dart oğullarından olan Züneym kabilesi
Kurbanlıklarının kanı akarken paçaları sıvardı

Züneym oğullarından biri de *Amr b. Damre* olup şair onun hakkında şöyle demiştir:

Emîrin huzurunda kurulun erkenden hazırlamadığı
Mühürlenmiş bir sayfayı Allah kahretsin
Eşeğin uzvuyla mühürlenmiş olan o sayfa
Kurnazlık yapanları yakalamak için de Amr b. Damr'a verilmişti

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Bedr oğullarından biri de *Mes'ade b. Hikme*'dir. Resûlullah (sas) esir olarak onu teslim aldıktan sonra kızı Fâtıma'ya (r. anha) vermiş, Fâtıma ise onu hürriyetine kavuşturmuştu. O, Ebû Abdullah b.

Mes'ade olarak bilinirdi. Cemel gününde Âişe (ra) ile beraber bulunmuş, Zübeyr'in cenazesini (ra) Vâdi's-Sibâ'a getirerek orada defnetmiştir. Onun oğlu Ebû Ya'mur b. Abdullah ise Ömer b. Hübeyre ile ilgili şöyle söylemiştir:

Habâbe vefat etmiştir; şerefe koşa koşa gel
Ey Azkâ'nın oğlu, aksi halde bitkin bir şekilde dönersin!
Kavminle beraber, eğer bizim toplumumuza kavuşmak istiyorsan
Bak bakalım yıldızlara erişilebilir mi?

Dedi ki: "Resûlullah (sas), Bedr oğullarından Habîb Ebû Becîl'i esir edindi." Becîl b. Habîb hakkında ise Akîl b. Ullefe şöyle demiştir:

Sen çocuklarını kelerin yiyişi gibi yedin
Sonunda, yediğin ıslak otların acılığını tattın
Eğer kaybolan nimetler ortaya çıksaydı
Sen evinin avlusunu Becîl'den engelleyecektin

Dedi ki: *Firâs b. Sümey el-Fezârî*, Ömer b. Hübeyre'nin Basra valisi idi. Bu sırada Ferezdak'ın hanımı olan Nevvâr'ı hapsettiğinde Ferezdak şunları söyledi:

Eğer o hapishanenin anahtarı beyaz elde ise de
Onun ruhu Firâs'ın katında yüksek saraylardadır

Dedi ki: Fezâre oğullarından biri de *Hazef*tir. Cahiliye döneminde iki arkadaşıyla beraber yol yürürken, [ölmüş] bir eşeğin uzvuna rastladılar. Onu pişirip parçalara böldüler. Hazef yanlarına gelince onu kendisine yedirmek istediler. Hazef onu ağzına alınca [durumun farkına vararak], "Bu bir eşek uzvudur; ya siz de ondan yersiniz ya da ikinizin boynunu vururum." dedi. Onlardan, adı *Merkame* olan kişi yemeyince onun boynunu vurdu. Sonra da, "Merkame ortadan kayboldu." dedi. Onun bu sözü de darb-ı mesel oldu. Diğerinin ondan yemek durumunda kalması üzerine Fezâre oğulları kınanmaya başladı. Müdrik b. Hısn el-Esedî şöyle dedi:

Fezâre oğulları yedirdikten sonra
Kendileri de tüm eşeklerin uzvunu yemiş oldular

Mâlik b. Esmâ el-Fezârî, bir alacaklısından borcunu istediğinde adam, "İstersen, eşeğin karnına vurduğu şeyi sana vereyim. Allah size eşek uzvunu

mübarek kılsın. Acıktığınızda onu yersiniz, borçlu olduğunuzda da hep onu ödersiniz!" dedi.

Fezâre oğullarından biri de *Sâbit b. Vâki*'dir. O eşini boşadıktan sonra tekrar ona dönünce, İbn Dâre şöyle dedi:

Ey Sâbit b. Vâki, sen ancak olsa olsa
Acıktığından dolayı boşamış olabilirsin!
Sonunda sabahlayıp akşamdan kalma sütünü içince
Âdet üzere bıraktığına tekrar yöneldin
Onu geri getirmeyi istemekle yalan söylemiş oldun
Allah iyi etti ama sen kötü ettin

Bundan dolayı Zümeyl b. Abdümenâf kızarak İbn Dâre'yi tehdit etti ve şöyle dedi:

Fezâre kabilesine şunu bildir ki!
Zümeyl, Dînâr'ın annesine yaklaşmadan onlarla barışmayacağım

İbn Dâre de şöyle dedi:

Kendisiyle başbaşa kaldığın bir Fezâreliye güvenme
Uzvunu kayışlarla bağlamaya çalış!

Bunun üzerine Zümeyl, İbn Dâre'yi öldürdükten sonra şunları söyledi:

Kılıç, İbn Dâre'nin söylediklerinin tamamını sildi

Ayrıca şunu da ekledi:

Ben, İbn Dâre'yi öldüren Zümeyl'im
Fezâre'den de mahcubiyeti temizleyenim
Sonra da onları bâkire bir kız haline getirenim!

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Fezâre oğullarından biri de *Rükeyn b. Rebî b. Umeyle*'dir. Bu kişi, Velîd b. Yezîd fitnesi zamanında öldü. Onun, sonraki bir zamana kadar yaşadığı da söylenmektedir.

İbn Sa'd, "Hareşe b. Hur da Fezâre oğullarındandır." demiştir. Ömer'den (ra) rivayette bulunmuş, Kûfe'de Bişr b. Mervân'ın döneminde vefat etmiştir.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLAH'IN ADIYLA. . .

ABS B. BAĞÎD'İN NESEBİ

Abs b. Bağîd'in Çocukları

Kutbe b. Abs ve *Varaka b. Abs*. Varaka b. Abs'ın çocukları az idi. Bu ikisinin annesi Kebşe bt. Kutay'a b. Rebîa b. Münebbih b. Sa'b. b. Sa'du'l-Aşîre'dir.

Kutay'a'nın Çocukları

Hâris b. Kutay'a. Annesi, Hind bt. Mâzin b. Rebîa b. Münebbih b. Sa'b b. Sa'dü'l-Aşîre'dir. Ayrıca *Gâlib b. Kutay'a* ve *Ma'tem b. Kutay'a* adında iki çocuğu daha vardı. Bu ikisinin annesi ise, Sehle bt. Sa'd b. Zübyân b. Bağîd'dir.

Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları

Mâzin b. Hâris, *Zebîne b. Hâris*, *Şeddâd b. Hâris*, *Âmir b. Hâris*. Bunların annesi, Hind bt. Avf b. Zübyân'dır. *Zekvân b. Hâris* ile *Cürve b. Hâris*'in annesi ise, Vâbis b. Yezîd b. Advân'ın oğullarındandır.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: *Cürve*'nin esas adı Yemân'dır. Huzeyfe ise onun evladındandır. Huzeyfe, Cürve oğullarından olmasına ve kendisiyle Yemân arasında atalar (nesiller) olmasına rağmen, ona Huzeyfe el-Yemân denilmiştir. Cürve'nin kendi kavmi içinde bir kan dökülmesine sebebiyet vermesinden dolayı Medine'ye kaçarak Abdüleşhel ile antlaşma yapmış olması hasebiyle, Yemenlilerin müttefiki sayılmasından, kavmi tarafından kendisine "Huzeyfe el-Yemân" denildiği gibi, "Cürve el-Yemân" da denilmiştir.

Mâzin b. Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları

Rebîa b. Mâzin. Bunun annesi Esmâ bt. Gâlib b. Kutay'a b. Abs'tır. Diğerleri ise *Becâle b. Mâzin*, *Yerbû b. Mâzin*, *Kumeyr b. Mâzin b. Sa'lebe b. Sa'd*'dir.

Yerbû b. Mâzin'in evladından biri de *Hâlid b. Berz* olup, Velîd b. Abdülmelik tarafından Dımaşk'a vali tayin edilmiştir. Müsâvir b. Hind onun hakkında şunları söylemişti:

Berz'in kapısında üç ay durup beklemekle
Velîd'in katında bir şeye erişmek istiyorduk

Rebîa b. Mâzin'in Çocukları

Revâha b. Rebîa, *Ubeyd b. Rebîa*, *Riyâh b. Rebîa* ve *Ravh b. Rebîa*'dır. Bunların annesi, Dîl b. Hanîfe b. Lüceym oğullarından Able bt. Mürre'dir.

Revâha'nın Çocukları

Cezîme. Annesi, Hayye bt. Âmir b. Mâlik b. Mürre'dir. Kelbî dedi ki: Hayye bt. Âmir b. Mâlik b. Mürre, Fak'as b. Tarîf'in eşiydi. Fak'as onu hamile iken boşadıktan sonra, Revâha b. Mâzin b. Rebîa b. Mâzin onunla evlendi. Hayye, Revâha'ya Cezîme b. Ebû Züheyr b. Cezîme'yi dünyaya getirdi. *Halef b. Revâha* ile *Uveymir b. Revâha*'nın annesi ise, Te'ille bt. Amr b. Sırme b. Mürre'dir.

Kays b. Züheyr, memleketinden çıkıp Ummân'a vararak orada konaklayınca, *Amr b. Revâha*'nın oğulları da onunla beraber çıkmış ve orada kalmışlardı. Kûfe'de onların ailesinden kalanlar vardı. Onlardan *Dırâr b. Fülân* veya *Fülân b. Dırâr,* Sıffîn olayında, Ali b. Ebû Tâlib'in (kv) yanında yer almıştı.

Ayrıca Revâha'nın *Hâlid b. Revâha* ve *Hanzale b. Revâha* adında iki oğlu daha vardı.

Cezîme b. Revâha b. Rebîa'nın oğullarından *Züheyr b. Cezîme b. Revâha b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris b. Kutay'a b. Abs*'a karşı, Gatafân kabilesi bir araya gelmişlerdi. Cezîme'nin diğer çocukları ise *Üseyyid b. Cezîme*, *Zinbâ b. Cezîme*, *Hazyem b. Cezîme* ve *Kays b. Cezîme*'dir.

Hâlid b. Câfer b. Kilâb, Üseyyid hakkında şunları söylemiştir:

Allah'tan umarım ki, ona [Gatafan'a] karşı bana alenen
Züheyr veya Üseyyid'den biriyle imkân versin

Züheyr b. Cezîme oğullarından biri de Dâhis isimli atın sahibi olan *Kays b. Züheyr*'dir. Onunla ilgili bilgileri, daha önce Fezâre oğullarının nesebi kısmında vermiştik. Barış sağlandığında Abs oğulları, Şam'a doğru yürümeye başlamışlardı. Yolda Arâ'ir civarında konakladılar. Burası Kelb

kabilesine ait bir su kaynağı idi. Kelb kabilesi, bu suyu savunmak üzere onlarla savaşmaya başladı. Bu savaşın sonucunda, Abs oğulları galip geldiler. Daha sonra Kays kabilesi, Abs kabilesinin, özellikle Mâzin oğullarının kendilerinden kopmalarından endişe ederek onların geri dönmelerini istediler. Onlar döndüklerinde; önce Kilâb oğulları arasına, sonra Mürre oğulları arasına, sonra da Ebû Hâris ailesi arasına yerleştiler. Aralarında barış tam olarak gerçekleşince Kays b. Züheyr, "Ben Fezâre oğullarının beni görmelerinden utanıyorum. Zira onlardan birçok kişi öldürdüm. Bir kadın, 'Bu benim kardeşimi öldürdü' derken; başka biri de, 'Bu benim kocamı öldürdü' diyecektir." dedi. Bu nedenle Abs oğullarının orada kalmalarını emrettiği halde, kendisi Umman'a giderek bir müddet kaldıktan sonra vefat etti. Diğer bir rivayete göre, onun aç iken yediği bir ağaç yaprağından zehirlenmesi sonucunda ölmüştür. O, şunları söyleyen kişidir:

Kays'ın ölümü, üzüntü verici olmasına rağmen
Kabile yoluna devam etmektedir
Kendisini örtemeyecek kuru yoncalar arasında öldü
(Onun gibi) elbisesi yırtık nice hür insanlar da vardır

Bu şiirin Urve b. Verde'ye ait olduğu da söylenmektedir. [360]

Hâris b. Züheyr'i, Kelb kabilesi Arâ'ir gününde öldürdü.

Verkâ b. Züheyr'in ölümü konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Kimisi, "O, bu savaş esnasında kendi eceliyle öldü." derken, kimisi de, "O, Rebî ile Fezâre oğulları arasında vukû bulan savaşta öldürüldü." demiştir. En doğrusunu yüce Allah bilir.

Şe's b. Züheyr, Ganî tarafından, *Mâlik b. Züheyr* ile *Avf b. Züheyr* ise Fezâre oğulları tarafından öldürülmüştür. Onların annesi Tümâdır bt. Şerîd es-Sülemî'dir.

Onlardan biri de şair olan *Müsâvir b. Kays b. Züheyr*'dir. Bu kişi, "Ebû Sam'â" olarak künyelenirdi. Şair onun hakkında şöyle söylemiştir:

Esed oğulları Müsâvir'in şiiriyle kötüleştiler
Kötüler ise herhangi bir iple de asılabilirler

360 Verde'nin matbu dîvânında bu şiir yer almamaktadır.

O şöyle derdi: "Şiir, Arapların çok güçlü söz üslubudur. Şiirle öfkeler diner, onunla hayvanlar su içer ve onunla da otlarlar."

Onlardan biri de *Esved b. Habîbb. Cümâne b. Kays b. Züheyr*'dir. O, Ali'nin (ra) bütün olaylarında beraberinde olmuştur.

Onlardan diğer biri de *Ka'kâ b. Huleyd b. Cez b. Züheyr*'dir. Yukarıdaki beyit ise Huleyd oğulları hakkındadır.

Onlardan biri de *Abbas b. Cez b. Hâris b. Züheyr*'dir. O da Abdülmelik'in iki oğlu olan Velîd ile Süleyman'ın dedesidir. Bunların annesi, Abbbas'ın kızı olan Vellâde'dir.

*Husayn b. Huleyd b. Cez*ile *Abdullah b. Cez* de Şam'da itibarlı kişiler idi. Bazıları, *Cez* ismini, *Cezî* olarak ifade etmişlerdir.

Onlardan başka biri de *Kurre b. Husayn b. Fedâle b. Hâris b. Züheyr*'dir. Bu zat, Abs kabilesinden olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapan dokuz kişiden biridir. Resûlullah (sas) onu, İslâm'a davet etmesi için Hilâl b. Âmir oğullarına göndermişti. Resûlullah (sas) onunla ilgili olarak, "Onun durumu, Yâsîn'in sahibi gibidir." buyurmuştur. [361] Kelbî bu durumu babasından rivayet etmiştir.

---

361 Resûlullah (sas) Kurre b. Husayn'ı, İslâm'a davet etmek üzere, Hilâloğullarına gönderdi. Onlar ise sırf bu davetinden dolayı onu öldürdüler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Onun durumu, Yasin'in arkadaşının durumu gibidir." buyurdu. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, et-Tâif: Mektebetü's-Sıddîk, I, 571. (çev)

Yasin sûresinde, Allah'ın vahdaniyetine davet etmek üzere Antakya'ya üç elçinin gönderildiği, ancak halkın onları yalanlayarak öldürme girişiminde bulunduğu, bunu duyan bir adamın da şehrin üst tarafından koşup gelerek onları bu girişimlerinden vazgeçirmeye çalışıp, o elçilere uymalarını öğütlediği için, bu adam putperest kişilerce öldürülmüştür. Bu sûrede "Ashabü'l-Karye" olarak anılan, şehir halkınca şehit edilen mü'min kişi ise, tefsir rivayetlerine göre Habîbü'n-Neccâr'dır. Bk. İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye, 1985, XX, 441. (çev)

Yüce Allah, Yâsîn sûresinde Resûlullah'a (sas), "Ashabü'l-Karye" diye putperest Antakya halkının küfür ve inkârdaki ısrarlarından ötürü helâk edilişlerini Mekke halkına örnek getirmesini emretmiştir. Habîbü'n-Neccâr'ın da aynı şehir halkından olması hasebiyle Resûlullah (sas) onu, müfret (tekil) kipiyle "Sâhibu Yâsîn" şeklinde anmıştır. Bu ifade ile onun, Yâsîn sûresinde zikredilen şehir halkından mü'min bir kişi olduğuna işaret ettiği gibi, bu sûrenin başında bulunan "Yâsîn" şeklindeki hurûfu mukatta'a ile bizzat Resûlullah'a hitap edildiği rivayetlerine göre de, "Yâsîn'in arkadaşı" tabiriyle Habîbü'n-Neccâr'ın, kendisinin de arkadaşı olduğuna işaret etmiş olması uygun düşmektedir.

Öbür taraftan Resûlullah (sas), yukarıdaki hadisiyle Kurre b. Husayn (ra) ile Habîbü'n-Neccâr'ın, ikisinin de kavimleri tarafından sırf Allah'ın vahdaniyetine davet etmelerinden dolayı şehit edilmeleri dolayısıyla ikisinin de cennetlik olduklarına dikkat çekerek, ikisi arasında bir durum benzerliği kurmuştur. (çev)

Onlardan başka biri de şair *Ebû Halîl b. Şeddâd b. Züheyr*'dir.

Bir diğeri de *Selît b. Mâlik b. Züheyr*'dir. Bu zat, Hâlid b. Sinân ile beraber Hidsân yangınını söndüren on kişiden biridir.

Zinbâ b. Cezîme oğullarından biri de *Mervân Karız b. Zinbâ*'dır. O, Karız halkına saldırılar düzenliyordu. Burası ise bir tür akasya bitkisinin bittiği bir yer adıdır ki, bu bitki deri tabaklama işlerinde kullanılırdı.

Onun oğlu *Hakem b. Mervân b. Zinbâ*, kendi döneminde kavminin reisi idi. Abs'ın Hanzale oğullarından bir topluluğa saldırdığı "Sarâim" gününde [savaşında] Esîd b. Hinnâ es-Selîtî onu esir aldı. Cerîr bu olayı dile getirirken şöyle dedi:

Hakem b. Mervân'ın atını kuşandığı gün
Hinnâ'nın oğlu, vaadinde renk renk değildi

O gün Hakem'in iki oğlu *Ferve* ile *Zinbâ* esir edilmişti.

Onlardan biri de şair *Beşîr b. Übey b. Cezîme b. Hakem b. Mervân b. Karız*'dır.

Hizyem oğullarından biri de şair *Urve b. Amr b. Sa'lebe b. Hizyem*'dir. Nehrevân gününde öldürülmüş olup, onun hakkında şöyle denilmiştir:

Hemdân oğulları bir gün boyunca öldürülüp gittiler
Sabahtan itibaren akşama kadar hep öldürüldüler
Daha sonra da Allah Hemdân'a yardım edip, onu gâlip kıldı

Onunla ilgili bilgileri, daha önce vermiştik.

Onlardan biri de Ebü'ş-Şağab'dır. Onun esas adı, Akreşe b. Erbed b. Urve b. Mushil b. Şeytân b. Hizyem olup, Gatafân kabilesinin şairi olarak şöyle diyordu:

O, içkide öyle çok ayıplayıcıydı ki, şayet annesi
Hep nebiz işeseydi, sürekli onun işemesini isteyecekti
Eğer o, (annesi) sidiğiyle kabı doldurmasaydı
Helâlinin (kocasının) yaşamaması için dua ederdi

O, Kays'ın nesebini çok iyi bilen biriydi.

Onlardan biri, *Übey b. Umâre b. Mâlik b. Cez b. Şeytân b. Hizyem b. Cezîme*'dir. Bu zat, Resûlullah'a (sas) erişip o kadar uzun bir ömür yaşadı ki, Muhammed b. Sâib el-Kelbî bile onun zamanına yetişti.

Onlardan biri *Huzeyme b. Nasr b. Şeddâd b. Şeytân b. Hizyem*'dir. Bu zat, Muhtâr'ın arkadaşlarından idi.

Onun oğlu *Nasr b. Huzeyme* ise Kûfe'de, Zeyd b. Ali (r. anhüm) ile beraber öldürüldü.

Esîd b. Cezîme Oğullarından Bazıları

Ufeyre b. Huleys b. Esîd. Bu kişi, Hamel b. Bedr el-Fezârî'yi öldüren kişidir.

Kırvâş b. Hüney b. Esîd b. Cezîme. Ebû Şüreyh olarak bilinir. O, Huzeyfe b. Bedr ile savaşmıştır.

Halef b. Revâha Oğullarından Bazıları

Abbas b. Şerîk b. Hârise b. Cüneydib b. Zeyd b. b. Halef. Bu zat, Cemel ve Sıffîn olaylarında Ali b. Tâlib'in (ra) yanında yer almıştır. Şam halkından özellikle Zü'l-Kilâ'dan birçok kişiyi öldürmüştür.

Onlardan biri olan *Kanân b. Vâkıd b. Cüneydib* ise Kâdisiyye savaşında öldürülmüştür.

Uveyr b. Revâha oğullarından Hazn b. Vehb b. Uveyr'in iki oğlu olan *Zehdem* ile *Kays*, Şi'bü Cebele gününde Hâcib b. Zürâre'yi esir almak üzere onu yakalamışlardır. İkisini ona gâlip kılan kişi ise Mâlik Zü'r-Rukaybe el-Kuşeyrî'dir. Onun hakkında Kays b. Züheyr şunları söyledi:

İki Zehdem beni kötü cezalandırdılar
Kişi, keşke saygıdeğerlikle cezalandırılır olsaydı!

Hanzale b. Revâha'nın oğlu *Ukfân*, Mürre oğulları arasında bulunduğundan halk onun Ukfân b. Ebû Hâris b. Mürre b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre olarak şair Artâh b. Süheyye'nin akrabası olduğunu söylüyordu. Artâh şiir söyleyerek birilerini överdi; ancak övdüğü kişi ona bahşiş vermediği

takdirde, o şiiri onun hakkında değil de başkası için söylediğini ve bu şiirin mihrinin henüz kendisine verilmediğini söylerdi.

Rivayete göre yaşlandığında kendisine, "Sen hâlâ şiir söyler misin?" denildiğinde, "Vallahi ben şu anda ne arzularım, ne korkarım, ne kızarım ne de coşarım. Durum böyleyken nasıl şiir söyleyebilirim ki?" demiştir.

Artâh ve kavminin Esed oğullarından olduğu da söylenmiştir. Bu nedenle kendisi ve kavmi onlardan hisse istemeleri üzerine Abdullah b. Mes'ade el-Fezârî, "Onlara Esed oğulları arasından bir hisse ayıracağım." demiştir. Artâh ise "Sen onu sızdırmayan bir küpte saklayacaksın." diyerek şunları ekledi:

Benimle sizin arasına sebepler girince
Sen de bizi çöplüğe atarsan
Benim Hındıf soyundan gelen bir kişi olduğumu
Senden gayrı, içtenlikle Huzemî'ye bağlamak istediğimi göreceksin

Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali, Artâh b. Süheyye oğulları arasında badiyede gizlenmekteydi. Bunun üzerine şairlerden biri şöyle dedi:

Eğer, Artâh oğullarıyla İbn Beşîr diyarında ikamet ediyorsan
Doğru yolda değilsin demektir
Eğer onların evleri arasında yerin altında bile olsan
Bir tozkoparan, yine seni oradan alıp götürecektir

[Şiirde adı geçen] İbn Beşîr Mürre oğullarındandır.

Ravh b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris b. Kutay'a b. Abs oğullarından biri de *Fâid b. Bükeyr b. İsâf b. Şemmâs b. Enmâr* olup, Muhtâr'ın arkadaşlarındandır. Onun oğlu ise Hassân b. Fâid'dir.

Ubeyd b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris'in Çocukları

Ma'kıl b. Ubeyd ve *Zeyd b. Ubeyd*'dir. Ma'kıl'ın çocukları ise, *Hârise b. Ma'kıl* ve *Cez b. Ma'kıl*'dır.

Hârise'nin çocuklarına gelince; biri Hazn b. Hârise'dir ki bu zat, Harun Reşîd'in yargı işlerinden sorumluydu. Kendisinden önce de bu işi Hâtim yüklenmişti.

Zebîne b. Hâris b. Kutay'a'nın çocuğu, *Zekvân b. Zebîne*'dir.

Zekvân'ın çocuğu ise *Makâsif*tir. Aslında bunlar bir batın olmakla beraber, kendilerinden kimse kalmamıştır. Onların Kûfe'de bir mescidi vardı.

Abdullah b. Gatafân oğullarından Şem'ale b. Taysele, Abdülazîz b. Velîd b. Abdülmelik'e dedi ki: Onun annesi Ümmü'l-Benîn bt. Abdülazîz b. Mervân'dır. Onun da annesi Leylâ bt. Süheyl b. Âmir b. Mâlik b. Câfer'dir. O, Leylâ el-Kaysiyye'dir. Abdülazîz b. Mervân'ın annesi ise Leylâ bt. Zebbân b. Asbağ el-Kelbî'dir. Böylece o, "Leylâ Adî" olarak bilinmeye başladı.

Sen Kays kabilesinin mahfedeki kadınlarının en hayırlısı olan Leylâ'nın
Yani Leylâ Adî'nin oğlusun. Sıradan bir kadın, seni doğurmuş değildir
Ne Avs, ne de Ehyeb'in annesi senin benzerini doğurmadığı gibi
Bâis ve Makâsif oğulları da annesinin benzerini doğurmadı

Avs ve *Ehyeb*, Kuleyb kabilesindendir. *Bais* ise Abdullah b. Gatafân oğullarındandır.

Cürve (Yemân) b. Hâris b. Kutay'a'nın Çocukları

Amr b. Cürve ve *Rebîa b. Cürve*.

[Sahabî Huzeyfe b. Yemân]

Onlardan biri de *Huzeyfe b. Huseyl b. Câbir b. Rebîa b. Amr b. Cürve*'dir. Ona "Huzeyfe b. Yemân" denilirdi. O, Resûlullah'ın (sas) arkadaşıydı. Kendisi, Ensâr'dan Abdüleşhel oğullarından sayılırdı. Ebû Abdullah olarak künyelenen Huzeyfe, H. 36 yılında, Osman b. Affân'ın (ra) öldürülmesinden sonra Medâin'de vefat etti. Annesi de Ensâr'dandı. Kûfe'de bir evi vardı. Sabahında vefat edeceği gecede şunu söyledi: "Sabahı, insanı cehenneme götüren bir geceden Allah'a sığınırım. Allah'ım! Hiçbir şekilde sana şirk koşmadığımı biliyorsun. Sen de beni kıyametin dehşetinden koru!"

Gâlib b. Kutay'a b. Abs'ın Çocukları

Mâlik b. Gâlib ve Avz *b. Gâlib*. Bu ikisinin annesi, Cüşem b. Avf b. Bühse b. Abdullah b. Gatafân'ın kızıdır. Başka bir oğlu da *Kays b. Gâlib*'dir.

Kays'ın çocuğu *Atıyye*'dir. Bunlar, küçük bir kabile kolu halindedir.

Mâlik b. Gâlib'in Çocukları

Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib ve *Abd b. Mâlik*.

Mahzûm'un çocukları ise, *Mu'ayt b. Mahzûm*, *Murayt b. Mahzûm*, *Kırâd b. Mahzûm*, *Sahhâr b. Mahzûm*, *Cidâr b. Mahzûm* ve *Zâid b. Mahzûm*. Bunların annesi Abdullah b. Gatafân oğullarından Rakkâş bt. Ebah'tır. Bunlardan başka *Ceviyye b. Mahzûm*'un annesi Hemdân'dandır. Ayrıca *Cerâd b. Mahzûm* adında bir oğlu daha vardır.

Mahzûm b. Mâlik oğullarından biri de *Dubay'a b. Hâris b. Halef b. Rebîa b. Mu'ayt b. Mahzûm*'dur. Bu kişi, Âmir b. Tufeyl'in, Nütâeh gününde öldürdüğü yiğit bir savaşçıydı. Başka bir görüşe göre, o Âmir'e saldırarak onu mızraklamak istediğinde Âmir bu hamleden kurtuldu; ancak yeniden atağa geçtiği sırada bu sefer Âmir kendisini mızraklayarak öldürüp onunla ilgili şunları söyledi:

Sen o mızraktan kurtulamazsın Ey Dubay!
Çünkü ne ben ne de deden, sana korumalık (nazarlık) takmamıştık

Âmir oğulları, "Nütâe"de Abs oğullarına saldırmıştı. Bunun üzerine Abs oğulları Âmir oğullarına savaş açacaklarına yemin ettiler. Nihayet savaşa tutuştukları esnada Ahnef b. Mâlik, Kırâd b. Mahzûm oğullarından olan Hezzâz b. Kurre'yi öldürdü. Ebû Za'ne b. Hâris b. Halîf b. Rebîa b. Mu'ayt b. Mahzûm da, Nehşel b. Ubeyd b. Mâlik b. Câfer b. Kilâb'ı öldürdü. Dubay'a b. Hâris ise Âmir b. Tufeyl'i mızraklamak istediyse de o bundan kurtuldu. Daha sonra Âmir apış arasına bir mızrak saplayarak onu öldürdü.

Onlardan biri de şair *Hayyân b. Husayn b. Hâlid* idi. Diğer biri de *Ubeyd b. Simâk* olup, Ali b. Ebû Tâlib'in (ra) Medâin valisi idi.

Onlardan başka biri de *Velîd b. Simâk b. Ubeyd b. Hazzâz b. Husayn b. Halîf*tir. Bu zat, Basra'da, İbrâhim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan'ın arkadaşı idi.

Onlardan biri de *Ebû Hısn b. Lokman b. Senne b. Mu'ayt b. Mahzûm*'dur. Bu zat, Resûlullah'ın (sas) yanına gelen dokuz kişilik heyette yer almıştır.

Onlardan biri de *Sebbâ' b. Yezîd b. Sa'lebe b. Kanza'a b. Abdullah b. Mahzûm* olup bu zat da yukarıdaki dokuz kişiden biridir.

Onlardan başka biri de şair *Übey b. Hamâm b. Câbir b. Kırâd b. Mahzûm*'dur.

Antere b. Şeddâd

Ebü's-Semherî Antere b. Amr b. Şeddâd b. Muâviye b. Mahzûm da yine onlardan yiğit biridir. Onun annesi Zebîbe Sevdâ (kara üzüm) olup, babası oğlu hakkında şöyle söyledi:

Köle, (savaşta) iyi hamle yapmayı bilmez

Ancak deve memesini sıvazlamayı ve bağlamayı becerir

Abs kabilesinin savaşlarında bulundu. Abs ve Zübyân kabileleri barıştıklarında, kendisi bir işi için çıkmış, vadinin iki yanı arasında iken çıkan kuvvetli ve kavurucu bir fırtınaya yakalanması neticesinde, fırtınanın şiddetinin etkisiyle vefat etmiştir. Böylece olayın geçtiği yerde ölü bulunmuştur.

Bana Ebu'l-Mehdî el-Kilâbî anlattı, dedi ki: Ebû Antere şöyle dedi:

Köle, (savaşta) iyi hamle yapmayı bilmez
Ancak (devenin memesini) sıvazlamayı ve onu bağlamayı becerir[362]

O dönemlerde bir baba, cariyesinden olan oğlunu köle edinirdi. Antere şunları da söyledi:

Herkes, hür de olsa, esmer veya sarışın da olsa, kendi insanını korur
Su yolundaki iri dudaklı develerini de korur

---

362 Bu şairin esas adı, Antere b. Şeddâd el-Absî'dir. Annesi esmer olan üç Arap şairinden biridir. Annesi, Habeşli siyahî bir cariye olduğu için, Cahiliye döneminin âdetine göre, o da babası tarafından köle edinilmişti. Günün birinde, bir Arap kabilesi, Absoğullarına yönelik saldırıda bulunmuş, onlardan bazılarını yaralamıştı. Bunun üzerine Absîler de onları arkadan takip ederek kendilerine yetiştiklerinde onlarla savaşmışlardı. Absîler arasında o sırada Antere de bulunmaktaydı. Babası ona, "Haydi, sen de düşmana hamle yap!" dediğinde o naz makamında, "Sen beni köle edinmişsin, köle bir adam düşmana hamle yapmayı bilmez, o ancak sütten kesilmiş deve yavrularının annesini emmemeleri için annesinin meme başlarını bağlamayı veya onları sıvazlamayı becerebilirler." anlamında yukarıdaki beyti dile getirdi. Bunun üzerine babası, "Hamle yap, seni hürriyetine kavuşturayım." dedi. O da yukarıdaki ikinci beyti söyleyerek hamlede bulununca, babası tarafından hürriyetine kavuşturuldu. Bk. İbn Kuteybe, *eş-Şi'ru veş-Şu'arâ*, I, 243. (çev)

Ebu'l-Mehdî el-Kilâbî dedi ki: Antere, Abs ve Tay kabileleri diyarında develerini otlatırken, Esed er-Rehîs çıkıp, Antere'nin yolculuk esnasında ateş yakıp ısınmakta olduğunu görünce ona bir ok atıp arkasından vurdu. Bunun üzerine Antere, "Benim atım nerede, atım nerede?" diyerek yerden kalkmak istedi. Ancak yerinden kalkamayarak olduğu yerde öldü. Onun hanımı olan Able ise devesine binip gitti. İnsanlar, deve üzerindeki kişinin Antere olduğunu sanarak yanına gelmediler. O da kendi ailesine giderek durumu anlattı. Buna çok kızan Âmir b. Tufeyl, Tay kabilesinin üzerine giderek Esed er-Rehîs'i öldürdü.

Hutay'e

Onlardan biri de *Hutay'e*'dir. O, Cervel b. Evs b. Mâlik b. Cüveyye b. Mahzûm'dur. Hutay'e'nin annesinin adı ed-Darrâ'dır. O, Esed kabilesinden olan bir kadının cariyesi idi. Hutay'e, Ebû Müleyke olarak künyelenirdi. O, irtidat edenlerden idi. Ona Hutay'e denilmesinin nedeni, kısa boylu olup yere yakın olmasıdır. Ayrıca onun, Yemâme'ye yerleşen Sedûs kabilesinden olduğu söylenmiştir.

Denildiğine göre, bir adam misafir olarak yanında konaklamış, o da ona "Geri çekil, orası sana çok geniş sayılır." demiştir. Misafir onun dediğini yapmayınca, "Buradan çekil, yoksa kafanı bu sopayla dağıtırım. Bak bu selem ağacından olan düğümlü bir sopadır." diye ikaz etmiştir. Adam, "Ben misafirim" dediğinde, o da "Ben de zaten bunu, misafirler için hazırlamıştım." demiştir.

Dedi ki: Hutay'e öleceği sırada kendisine, "Vasiyetini yap!" denildiğinde, "Kölem Yesâr, Absîler yeryüzünde kaldıkça o hep köle kalacaktır. Yetimlere iyi davranmayın; onların mallarını yiyin; analarını nikâhlayın. Beni şimdi bir eşeğe bindirin, zira hiçbir değerli insan eşek sırtında ölmemiştir. Kötü rivayetten dolayı, şiire yazıklar olsun." dedi. Sonra kendisine, "Lâ ilâhe illallah, de!" denildiğinde o, bunun yerine, "Abs'ın kahramanları ne iyi kahramandır!" demekle kabalık yaparken canı çıkmıştır.

Hutay'e, Uyeyne b. Nehhâş el-İclî'nin yanına geldiğinde ona, "Şairlerin en iyisi kimdir?" diye soruldu. *"Kim, sövmekten korunmazsa, kendisine de*

sövülür[363] diyen şairdir." dedi. Uyeyne ona, "Bu senin yılanlarının öncülerindendir." dedikten sonra, "İste bakalım, ne istersin?" dedi. O da, "Yolculuğuma tek bir aba ile hürmette bulun, yeter!" dedi. O da dediğini yerine getirdi. Kendisine, "Arapların en zengini sana önemli teklifte bulundu; sen de sadece bununla[bu abayla] mı yetindin!" denildiğinde, şunları söyledi:

Ben istedim, sen de cimrilik yapmadın; ama bolca da vermedin
Böylece iki durum eşitlendi; sana ne kınama vardır ne de teşekkür
Sen, cömert karakterli değilsin ki, verebilesin
Ancak bazen iyilik duygusu cimri zenginde de canlanır

İbn Hamâme, Hutay'e'nin yanına gelerek ona, "es-Selamü aleyküm" dedi. O da "Bu reddedilmeyecek bir sözdür." dedi. İbn Hamâme, "Ben biraz gölgelenmek istiyorum." deyince, Hutay'e, "İşte dağın gölgesi, yaklaş!" dedi. İbn Hamâme, "Ben azığı tükenmiş olan ailemin yanından çıkıp geldim." dediğinde, "Ben ne senin ne de ailenin azığını hiçbir zaman üstlenmedim ki!" dedi. O, "Ben İbn Hamâme'yim [bu isim, 'güvercinin oğlu' anlamına gelmektedir]." dediğinde o, "Allah'ın hangi kuşunun oğlu olursan ol, fark etmez!" dedi.

Onlardan biri de *Hâlid b. Sinân b. Îs b. Murayta b. Mahzûm*'dur. Bu zat, Hidsân yangınını söndüren kişidir. Onun, kavmi tarafından kaybedilen bir peygamber olduğu söylenmektedir.

Hâlid b. Sinân ve Hidsân Yangını

Hişâm b. el-Kelbî, babasından rivayet ederek dedi ki: Denildiğine göre, Hâlid b. Sinân b. Îs b. Murayta b. Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a, kendisine vahyedilen bir peygamber idi. Hidsân volkanik bölgesi, geceleyin alev alev yanar, gündüz olunca da her tarafı saran [koca] bir dumana dönüşürdü. Bu ateş, böylece insanlara zarar verir hale gelmişti. Bazen ateşten bir alev hüzmesi çıkar, etrafa yayılarak önüne gelen her şeyi yer (yakar) bitirirdi. Hâlid b. Sinân, Abs oğullarına gelerek, "Allah bana bu ateşi söndürme-

363 Bu, Züheyr'in Muallaka'sından olan bir beytin parçasıdır. Bu beyit şöyledir:
وَمَنْ يجعلِ المعرُوفَ من دونِ عِرْضِهِ . . يَفِرْهُ وَمَنْ لا يَتَّقِ الشَّتمَ يُشْتَمِ
Kim iyiliği, şerefine siper ederse, onu daha da yükseltmiş olur.
Kim, sövmekten sakınmazsa, kendisine de sövülür (çev)

mi emretti; bunun için kabilenizin her bir batnından birer adam benimle gelmelidir." dedi. Bu sırada kendisiyle beraber kalkıp gidenlerden biri de Rebî'in kardeşi Umâre b. Ziyâd idi. Hâlid, yanındakilerle volkanik ateşin bulunduğu tarafa geldiğinde, yine ateşin içinden bir alev, Hâlid ve yanındakilere doğru çıkıverdi. Onlar, ateşe göre terazinin diğer kefesi mesafesinde kaldılar. Ateşten yayılan bir alev onlara yaklaşınca arkadaşları, "Hâlid, bizi mahvettin!" demeye başladılar. O da "Asla!" diyerek kırbacıyla ateşe vurup, "Dağıl, dağıl! Her bir kurban Allah için eda edilir, ben Allah'ın kulu Hâlid b. Sinân'ım." dedi. Bunun üzerine o alev hüzmesi, volkanik bölgenin içine doğru çekilmeye başladı. Nihayet, oradan çıkan mağma, kayalık bir çukurun içine doğru akarak orada batıp kayboldu. Hâlid, üzerinde bir gömlek ve bir aba olduğu halde oraya gidip, alevler arasında bir müddet kalınca, Urve b. Senne b. Îs b. Mu'ayt adında Hâlid'in bir amcazâdesi, "Hâlid artık oradan çıkamaz." dedi. Tam bu sırada Hâlid, elbiselerinden ter damlar bir halde süratle çıkageldi ve "Keçi çobanının oğlu, benim oradan çıkamayacağımı iddia etmişti. İşte, cildim terlemekte olduğu halde gelmiş bulunmaktayım." dedi. O günden beri onlara "Râ'iyetü'l-Ma'zâ" denildiği gibi, o andan itibaren de o ateş tamamen sönmüş oldu.

Bazen kuraklık baş gösterip yağmurlar kesildiğinde, Hâlid bir kaya parçasının yanına giderek elbiselerini üzerine örter, sonra ayağa kalkarak Allah'tan yağmur dilerdi. Elbisesi, kayanın üzerinde olduğu sürece yağmur yağar, elbise kayanın üzerinden alındığında ise bulutlar dağılırdı.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Şarkî b. Kutâmî bana şunu bildirdi: Bir gün Hâlid halka, "Benimle gelin!" dedi. Onlar da arazilerinin belirli bir yerine kadar kendisiyle beraber gittiklerinde onlara, "Burayı kazın!" dedi. Dediği yeri kazdıklarında oradan bir taş çıkıverdi. Taşın üzerinde, "قل هو الله احد" (Kul huvellahu ahad) [De ki, Allah birdir][364] âyeti yazılı idi. İşte Hâlid'in üzerini elbisesiyle örttüğü kaya parçası bu idi.

Şarkî yine dedi ki: Hâlid, [söz konusu] ateşin çıktığı kuyunun başına gidip orada bazı köpek yavrularının, ateşin çıkmasına yol açmak üzere orayı eşelediğini görünce, onların kafasını ezerek o ateşi söndürdü.

364 İhlâs, 112/1.

Dedi ki: Bana Ebü'ş-Şağb İkrişe b. Erbed anlattı. Hâlid dedi ki: Ey Abs topluluğu! Benim hanımım, bir erkek çocuğuna hamiledir, onun adı da "Mürre" olacaktır. Rengi mısır rengi gibi sarı olacak, hiçbir yakınına ondan bir zarar gelmeyecek, o düşmana hamle yapan bir kahraman olacak, ondan size de hiçbir sıkıntı dokunmayacaktır. Siz de ona iyi davranın! Ben bir haftaya kadar öleceğim; kısır bir atın kabrimin etrafında dönüp dolaşarak burun deliğiyle onu kokladığını gördüğünüz zaman kabrimi eşerek açın. Oradan sağ çıkacağımı göreceksiniz. O zaman kıyamete kadar olup bitecek şeyleri sizlere anlatacağım.

Birkaç gün sonra Hâlid vefat edince onu defnettiler. Onlar, üç gün bekledikten sonra, gerçekten kendisinin tarif ettiği şekilde bir atın geldiğini gördüler. Bunun üzerine onun kabrini açmak istediklerinde, Mahzûm oğulları, "Kabrini açmayalım, sonra Araplar, 'Bunlar ölülerinin kabrini açan kimselerdir' diyerek bizi ayıplayacaklar." dediler. Bunun üzerine kavmi, onun kabrini açmaktan vazgeçti. [365]

365 Hâlid b. Sinân'ın kızı, Resûlullah'ın (sas) huzuruna geldiğinde, Resûlullah (sas) ona alaka göstererek, *Merhaba kardeşimin kızı, merhaba kavminin kendisini kaybetmiş olduğu bir peygamberin kızı,* dediği, başka bir rivayete göre de kendisine ikram olarak üzerine oturması için abasını çıkarıp serdiği söylenmiştir. Bk. Ebû Bekr b. Ebû Şeybe, *Musannaf-u İbn Ebû Şeybe*, VI, 453; et-Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr,* XX, 441. Bu hadis rivayetlerine göre, Hâlid b. Sinân, Resûlullah'tan (sas) önce uzun sayılmayacak bir zaman sürecinde yaşamış olduğu anlaşılmaktadır.

"Babaları uyarılmamış bir kavmi uyarman için, Azîz ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiş bir kitap olarak Kur'ân-ı Hakîm'e yemin olsun ki, ey Muhammed sen, kesinlikle elçilerdensin." (Yâsîn, 36/6); "Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı (peygamber) gelmemiş bir kavmi uyarman için, onlar da doğru yolu bulsunlar diye Rabbi'nden gönderilmiş hak bir Kitaptır." (Kasas, 28/3) mealindeki bu iki âyetten, Resûlullah'tan (sas) önceki kavmin bir fetret dönemi yaşadığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in bu fetret devrinde geldiği, "Ey Ehl-i Kitap, peygamberlerin arası kesildiği bir zamanda size elçimiz geldi."(Mâide, 5/19) mealindeki âyette açıkça bildirilmektedir. Böylece, Kureyş kavminin atalarının bir fetret devri yaşadıkları, Resûlullah'ın (sas) da fetret döneminde geldiği kesinlik kazanmaktadır.

Bu devrin; Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasındaki dönem olduğu çoğunlukla kabul edilmekle beraber; bu dönemin Hz. Circis ile Hz. Peygamber arasındaki dönem, Yâsîn sûresinde kıssaları geçen üç elçi ile Hz. Peygamber arasındaki dönem veya Hâlid b. Sinân ile Hz. Peygamber arasındaki dönem olduğu da dile getirilmiştir.

Bahse konu dönemin Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasında geçen dönem olduğunu söyleyenler, "Meryem oğlu İsa'ya insanların en yakını benim; zira benimle onun arasında bir peygamber yoktur!"(el-Buhârî, *Sahîhü'l-Buhârî*, et-Tab'atü'l-Ulâ, Beyrut: Daru Tavki'n-Neca, 1422, IV, 167.) mealindeki hadisi delil göstermektedirler. Bu hadise dayalı olarak kimisi de Hâlid b. Sinân'ın peygamber olmadığını ileri sürmüştür. Circis'in (as) de, havarilerden birinin öğrencisi olduğu, bu nedenle onun risâletle nitelendirilmediği, nübüvvetinin ise tartışmalı olduğu ileri sürülerek bu görüş kabul görmemiştir. Yâsîn sûresinde kıssaları geçen elçilerin ise, İsa'nın (as) özel olarak Antakya şehrine gönderdiği, peygamberlikleri umumî olmayan elçiler oldukları, müfessirlerin mutlak çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Hâlid b. Sinân'a gelince, bu zat peygamber olarak görevlendirilmiş olsa dahi tebliğ ve inzar görevini yapamadığı metinde açıklanmakla beraber, yukarıda geçen ilgili hadisten de

Anlatıldığına göre, boyun şeklindeki bir ateş huzmesinin volkanik yerin dibinden çıkması üzerine Hâlid b. Sinân, elinde bir kırbaçla ateşe yaklaştı. Yanında bulunan Rebî b. Ziyâd'ın kardeşi Umâre b. Ziyâd da onun ne yapmak istediğini öğrenmek üzere bakarken, Hâlid elindeki kırbacıyla ateşe vurmaya başladı. Ateş o yerdeki bir çukurun içine girip sönünceye kadar Halid ateşin içinde kaldı. Ateş söndükten sonra, içinden çıktığı sırada Hâlid'in alnından ter damlamaktaydı.

Onun kızı Resûlullah'a (sas) gelerek kendisine selam verdiği sırada Resûlullah İhlas sûresindeki, "De ki: O, Allah'tır; birdir." âyetini okumaktaydı. Bunu Resulullah'tan (sas) duyunca, "Benim babam da 'Allah birdir' derdi." dedi.

Hâlid'in vefat edeceği sırada şöyle dediği ileri sürülmüştür: "Ben defnedildikten sonra, bir yaban eşeği gelecek, onun ardından da beyaz bir eşek gelerek tırnaklarıyla kabrimi eşeleyecektir. Bu durumu gördüğünüzde kabrimi açınız, ben sağ olarak çıkacağım."

Hâlid öldükten sonra kavmi onun haber verdiği durumun gerçekleştiğini görünce kabrini açmak istediler, ancak bazıları, "Öyle yapmayın! Biz, ölümüzün kabrini açmaktan ötürü sövülmekten korkarız." deyince, kavmi onun kabrini açmaktan vazgeçti.

Bazıları ise şunu ileri sürdü: Hâlid, arkasında Umâre bulunduğu halde ateşi söndürmeye gittiğinde o ateşe hitaben, "Dağıl, dağıl! Her nimetin hakkı verilecektir. Hâsiye el-Ceddâ'nın oğlu da, şurada elbiselerim terden ıslandığı halde bu ateşin içinden çıkamayacağımı ileri sürmüştü." dedi.

Mus'ab ez-Zübeyrî dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, Allah Mudar kabilesi içinde Muhammed'den (sas) başka hiçbir peygamber göndermemiştir, ancak Abs oğulları, bu iddiayla Kureyş'e karşı sadece bir muaraza yapmak istemişlerdir."

---

anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasında peygamberliği umumi, tebliğ ve uyarı vazifesine başlamış bir peygamberin bulunmadığı kesinlik kazanmaktadır.
Bu fetret döneminin süresi kesin olarak bilinmediğinden konuyla ilgili çeşitli görüşler vardır. eş-Şa'bi'ye göre Resûlullah'ın (sas) hicretiyle Hz. İsa'nın semaya kaldırılışı arasında 933 yıl geçmiştir. Ebû Osman en-Nehdî ile Katade'den yapılan bir rivayete göre, Hz. İsa ile Resûlullah (sas) arasında geçen süre 600 yıl; el-Buhârî'nin Selmân-ı Fârisî ile Katade'den yaptığı diğer bir rivayete göre 560 yıl; ed-Dahhak'a göre ise, 439 yıldır. Bk. el-Hererî, *Hadâiku'r-Ravhi ve'r-Reyhan*, et-Tab'atü'l-Ûla, Beyrut: Daru Tavki'n-Neca, 2001, VII, 184. (çev)

Abdullah b. Mâlik b. Gâlib'in, *Bicâd b. Abdullah* adında bir oğlu vardı.

Bicâd'ın ise *Adî b. Bicâd*, *Rebîa b. Bicâd*, *Ubeyd b. Bicâd*, *Ebû Ka'b b. Bicâd*, *Serî b. Bicâd*, *Halef b. Bicâd*, *İddâ b. Bicâd* adlarında çocukları vardı. [366]

Hutay'e Bicâd oğullarıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Allah Bicâd oğullarını kahretsin! Zira onlar
Islahatçı olmaz, ellerinden geldiğince bozgunculuk yaparlar

Bicâd oğullarından biri de *Kabîsa b. Dubey'a b. Harmele b. Abdullah b. Bicâd'dır*. Bu zat, "Mercü Azrâ" gününde, Hucr b. Adî el-Kindî ile beraber öldürülmüştür.

Onlardan biri de *Hırâş b. Cahş b. Amr b. Abdullah b. Bicâd'dır*. Resûlullah (sas) kendisine bir mektup göndermiş, o ise Resûlullah'ın (sas) mektubunu yırtmıştı.

Onun çocuklarından biri de öldükten sonra konuştuğu ileri sürülen *Rebî b. Hırâş* olup, "Rabbimin beni rahatlık ve mutlulukla müjdelediğini ve bana küskün olmadığını gördüm." demiştir. Kendisi Kûfeli olup Kûfe'de de vefat etmiştir.

Hırâş b. Cahş'ın, *Rib'î b. Hırâş* ve *Mes'ûd b. Hırâş* adında oğulları da vardır. Mes'ûd'un nesli kendisinden sonra devam etmiştir.

Onlardan biri de *Hidm b. Mes'ûd b. Adî b. Bicâd*'dır. Bu zat, Resûlullah'a (sas) gelen dokuz kişiden biridir.

Onlardan biri de *Yüsr b. Hâris b. Ubâde b. Serî b. Bicâd*'dır. Bu da o dokuz kişiden biriydi. Resûlullah (sas), Abs kabilesinden gelen bu dokuz kişiye, "Onuncu bir kişi bulun, size bir sancak vereyim!" dedi. Onlar da Talha b. Ubeydullah et-Teymî'yi aralarına alarak on kişilik bir grup oluşturdular. Resûlullah (sas) bu on kişilik gruba sancak verdi ve "on" sayısını onların parolası olarak belirledi. Bu parola günümüze kadar onların parolası olarak devam edegelmiştir.

366 Metnin Alman baskısında bu kişinin Sa'd b. Bicad ve Şurayh b. Bicad adındaki iki çocuğuna daha yer verilmektedir. (çev)

Avz b. Gâlib'in *Hidm b. Avz*, *Abd b. Avz* ve *Vâsile b. Avz* adında çocukları vardı.

Sehm'in Çocukları

Sa'd b. Sehm. O, Ebû Haşr olarak bilinip, "Arkadaşın zorda kalmıştı, aslında o bir kahraman değildi." diyen Beyhes'in dayısıdır. Onunla ilgili bilgiyi daha önce vermiştik. Sehm'in diğer bir çocuğu da *Abbâd b. Sehm*'dir.

Onlardan biri de *Kudâme b. Alkame b. Rebî b. Amr b. Hâris b. Abbâd*'dır. Hutay'e de şiirinde ondan bahsetmiştir.

Hidm b. Avz'ın Çocukları

Nâşib b. Hidm, *Kürâse b. Hidm*, *Mu'allik*, *Şihâz* ve *Hils*'tir.

Nâşib'in Çocukları

Abdullah, *Abdümenâf*, -o, Kârib olarak bilinirdi- *Zeyd* ve *Eflet*'tir.

Eflet oğullarının evladından biri de *Kanân b. Dârim* olup, Resûlullah'ın (sas) kendilerine sancak tahsis ettiği dokuz kişilik gruptandır. Bu sancak, Hâlid b. Velîd'in komutasında Şam'da gerçekleşen olaylar esnasında yıpranmıştır.

Abdullah b. Nâşib oğullarından biri de *Kâmil* olarak bilinen *Rebî b. Ziyâd'dır*. *Umâre b. Ziyâd*, Vehhâb ve Dâlik [kılıç çeken]olarak bilinirdi. Diğerleri ise *Enes el-Hayl* ve *Kays el-Hifâz*'dır. Bunlar Ziyâd b. Süfyân b. Süfyân b. Abdullah b. Nâşib b. Hidm b. Avz b. Gâlib'in çocukları olup Arap eşrafından idiler. Bunların annesi Fâtıma bt. Hurşub el-Enmârî'dir. Yukarıda bahsi geçen Rebî, Kays b. Züheyr'in zırhını alan kişidir.

Onlardan biri de *Kurre b. Şerîk b. Mersed b. Hâris b. Hubeyş b. Süfyân b. Abdullah b. Hidm*'dir. Bunlar Şam'da saygın kişiler olarak kabul edilirlerdi. Kurre, Ömer b. Abdülazîz'in, kendisini vali tayin etmesinden dolayı Velîd b. Abdülmelik'i kınadığı kişidir. Zira Kurre içki içerdi.

Onlardan biri de *Amr b. Esla b. Abdullah b. Abdullah b. Nâşib* olup, *Cüneybe* olarak bilinmekteydi. O da çevresinde sayılan bir kişiydi.

[Urve b. Verd]

Onlardan biri de şair *Urve es-Sa'âlîk*[367] *b. Verd b. Amr b. Zeyd b. Abdullah b. Nâşib*'dir.

Halkın alışa geldiği durumun hilafına, Arapların üzerinden üst üste kurak birkaç yılın geçmesi üzerine Urve, kavminin bütün fakirlerine bakmış, onları kendi yakınlarının arasına katmıştır. Kendisine ait bir ağıl inşa etmiştir. Bazı Arap kabilelerine baskın düzenler, onlardan aldıklarını kendi kavmine getirir, dağıtırdı. Karşı taraf ise, onun kendilerine hep zarar vermesi sonucunda onunla barışmak zorunda kalırdı. Bu yıllar peş peşe devam edince, (getirdiği) her bir deveyi keser, etini bölerek onlara azık yapardı. O devenin eti bittikten sonra, başka bir deveyi getirmek üzere silah kuşanmalarını söylerdi. Böylece onlarla Kudâ'a kabilesinin üzerine yürürken Kurre, Mâlik b. Himar'a uğradı. Mâlik kendisine, "Bunları nereye götürüp de helâk edeceksin?" dedi. O da, "Onların asıl helâki, oldukları yerde kalıp açlıktan ölmeleridir." dedi. Bunun üzerine Mâlik bir miktar azık vererek ona katkıda bulundu. Daha sonra yola devam ederken sütten kesilmiş yavrularının da yanlarında bulunduğu yüz civarındaki bir deve sürüsüne rastladı. Orada develere eşlik eden bir atlı vardı. Urve, attığı bir okla onu öldürdükten sonra develeri önüne katarak getirip kavminin hayatta kalmalarını sağlamaya çalışıtı ve bununla alakalı şunları dile getirdi:

Kenîf'teki bir topluluğa, "Akşamın serinliğinde yola çıkın!" derdim
Onlar o zaman birer gömlek katına, incelmiş hilâller misaliydi
Ben sizi bu halde gördükten sonra size bu emri verdim ki
Sık ağaçlı ormandaki yatağında rahatlamak üzere
Ön ayaklarına dayanmış aslanlar haline gelesiniz!
Bizim en iyi azığımız ise kesimlik devenin
Etinden arta kalan tuzlanmış parçalardı
Benim gibi ailesi geniş, imkânı kısıtlı olan herkes
Kendisini her türlü tehlikeye atabilir durumdaydı

İbnü'l-Arabî dedi ki: Urve fakirlerle gazaya çıkar, elde ettiği ganimetleri onlar arasında bölüştürürken şöyle derdi:

---

367 Asıl metnin hâmişinde, bu kişinin adı Urve el-Verd olarak geçmektedir.

Kendi vücudumu, birçok vücutlar arasında bölüştürür
Duru, soğuk suyu içmekten de vazgeçerdim[368]

Ebu'l-Yakzân dedi ki: *Milâs oğulları da* Avz oğulları kabilesindendir. Avvâm b. Mudarrib el-Müzenî tarafından öldürülen *Hibbân* da onlardan biridir. Kavmi de ona karşılık, Avvâm'ın kardeşi olan Şebîb'i öldürdüler. Avvam dedi ki:

Sarsıcı bir güne karşılık uzun günler
Milâs oğullarının yeşil gözlülerine berrak okları fırlatacağım

Atıyye oğulları da onlardandır.

Dedi ki: Fâtıma bt. Hurşub'a, "Oğullarından hangisi daha üstündür?" diye soruldu. O da, "Rebî, Umâre ve Enes arasında bir fark göremiyorum. Çünkü temizlik müddetimin son günlerinde bunlardan hiçbirine hamile kalmadım; hiçbirini de ters yüz doğurmadım. Hamileyken de hiçbirini emzirmedim. Hiçbirini gündüz ortası emmekten engellemedim ve hiçbirini hıçkırıklı ağlama üzerine uyutmadım. Umâre'ye gelince o her gece uykuda korkar, her gece doymak bilmezdi." dedi. Sözlerine şunu ekledi: "Umâre'yi Dabbe oğulları öldürdü."

Dedi ki: "Kurre b. Şerîk, Velîd b. Abdülmelik'ten önce Mısır valisi olup orada öldü. O, içkici biriydi."

[Ebü'l-Ebyad]

Dedi ki: Hizyem oğullarının bir kolu da *Unkûs oğulları*'dır. Züheyr b. Cezîme oğullarından biri de *Ebu'l-Ebyad* idi. O, faziletli bir kişi olup şöyle söylemiştir.

Benim bir zırhımdan başka korunmuş bir malım yok
Demir suyundan da beyaz cilalı bir kılıcımdan başka bir şeyim yoktur

Haccâc'ın hediyesi Abdülmelik'e sunulup Haccâc'ın kendisinin de hazır bulunduğu bir sırada, Abdülmelik Ebü'l-Ebyad'a, "Bunu nasıl görüyorsun?" dedi. O da, "Eğer dul ve yetimlere zulmedilmeden getirilmiş ise

368 Şair bu beytiyle, ganimetlerde elde edilen deve etleri arasında kendi hissesine düşen bölümü de almayarak fakirler arasında taksim ettiğini, mevcut soğuk duru suyu da içmeyerek onlara bıraktığını kastetmektedir. (çev)

güzeldir." dedi. Bunun üzerine Haccâc, "Ey Mü'minlerin Emiri, benim bunun kanını içmeme müsaade et." dedi.

Abbas b. Velîd, yaz seferine çıktığında Ebü'l-Ebyad da onunla beraber çıkmıştı. O esnada Ebü'l-Ebyad, "Kendimi sanki bana hurma ile tereyağı ikram edilip de onları yedikten sonra adeta cennete girmiş gibi görüyorum." dedi. Abbas da, " O zaman biz sana hemen hurma ile tereyağı getirtelim, vallahi sen cennete layıksın." dedi. Böylece kendisine hurma ve tereyağı getirilip onlardan yedikten sonra şehit oluncaya kadar düşmanlarla savaştı.

Dedi ki: Huleyd oğullarından biri de *Osman b. Mes'ûd*'dur. O, Horasan'da, Kuteybe b. Müslim'in yanında bulunmaktaydı. Hudayn b. Münzir er-Rekâşî'ye, "Sen, Bekr b. Vâil'in yaşlısısın değil mi?" dedi. O da "Ben onların büyüğü ve lideriyim ama cahiliye döneminde sizi -Antere'yi kastederek-bir köle idare etmiş. İslâm döneminde ise-Velîd ve Süleyman'ın annesini kastederek-sizi bir kadın yönetmiştir." dedi.

Ayrıca onlara şöyle dediği de söylenmektedir: "Siz bir göl gibisiniz; suyu çekildiğinde siz de kurursunuz, o ıslanınca siz de ıslanırsınız."

Dedi ki: *Velîd b. Ka'kâb. Huleyd,* Hişâm döneminde Belkâ'da vali olarak bulunmaktaydı. Velîd, sıradan bir kişi olan Yezîd b. Ömer b. Hübeyre'yi yakalayarak onu kırbaçlayıp yüzüne is sürdü. Ona önü açık bir cübbe giydirdikten sonra onu arkasından da yırttı. Hişâm'dan sonra Velîd b. Yezîd yönetime gelince, Yezîd b. Ömer'i, Belkâ'ya vali tayin etti. Bu sefer Yezîd b. Ömer, Velîd b. Ka'kâ'ı yakalayarak ona işkence yaptı.

Dedi ki: Abdullah b. Mübârek şunları anlattı: Bir seferinde Süleyman b. Abdülmelik abdest alırken onun yanında sadece dayısı Husayn b. Huleyd ile eline abdest için su döken bir kölesi vardı. Bu köle Süleyman'ın eline su döktüğü sırada aniden düşerek öldü. Husayn da kalkarak eline su dökmeye başlayınca, Süleyman şunu dile getirdi.

Abdestini çabuk al ey Husayn!
Zira bu dünya hayatı, bir oyalama aracı ve bir geçimliktir

Onlardan biri de *Furât b. Sâlim*'dir. Mansûr, kendisini Yemen'e vali olarak tayin etmişti.

Onlardan diğer biri de *Süleyk b. Mishal* olup, Osman'dan (ra) nebiz (şıra) ile ilgili bir hadis rivayet etmiştir.

Rib'î b. Hırâş ise, Ömer'den rivayette bulunmuştur. "Cemâcim" olayından sonra, Haccâc döneminde vefat etmiştir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Kendileriyle Zübyân kabileleri arasında çıkan savaşın kırk yıl sürdüğü Abs oğullarına, "Size göre hangi cins at daha üstündür?" denildiğinde onlar da, "Kümeyt cinsi daha üstündür." dediler. Peki, "Hangi cins deve daha üstündür?" denildiğinde ise, "Kızıl kıvırcık deve daha üstündür." dediler. "Kadınlardan hangilerini daha üstün gördünüz?" denildiğinde, "Amca kızlarını daha üstün gördük." dediler. "Kölelerden kimleri daha iyi buldunuz?" denildiğinde ise "Melez olanlarını iyi gördük." dediler.

Dediler ki: Abdülmelik b. Mervân, Abs oğullarından bir adama, "Siz sadece bin kişiyken, Araplar arasında nasıl öne çıktınız?" dedi. O da, "Biz kararlı ve güçlü bin kişi olup, en kararlı olanımıza itaat eder, onun görüşüne uyar ve herkesten bir saat fazla sabrederdik." dedi.

İbnü'l-Kelbî babasından rivayet ederek dedi ki: Haccâc, el-Cemâcim olayından sonra Vâsıt'a giderek hutbe esnasında şunları söyledi: "Ben şu asilere, Abs oğulları gibi komutanlarının etrafında toplanabilecek kararlı bin kişi göndermek istedim." dediğinde içimden, "Ben de asilerden biriyim." dedim. Daha sonra, "Siz benim bir sihirbaz olduğumu sanıyorsunuz; hâlbuki Allah Teâlâ *Sihirbaz, nereye gitse iflah olmaz*[369] buyurmaktadır. Ayrıca siz, Allah'ın isimlerinden birini bildiğimi, onunla hemen sizi helâk edebileceğimi ve onunla size boyun eğdirebileceğimi ileri sürüyorsunuz. Oysa bütün insanlar toplanıp tek bir kişiye dahi haksızlık etmesini isteseler; Allah yine kabul etmez. Siz benim Semûd'un kalıntısı olduğumu ileri sürüyorsunuz." dediğinde de, kendi kendime, "Ben de Semûd'dan kalmayım." dedim. Daha sonra, "Semûd'u da o helâk etti de geriye bir şey bırak-

369 Tâhâ, 20/69.

madı."[370]âyetini okudu ve "Semûd'dan kalanlar, ne iyi insanlardır. Vallahi Sâlih'le (as) beraber kalanlar, sadece mü'min kişilerdir." dedi.

Avâne de Haccâc'ın şöyle dediğini söyledi: "Siz benim Allah'ın düşmanı olduğumu ileri sürüyorsunuz. Oysa Allah, bir düşmanına, dostlarını öldürmesi için kendi isimlerinden birini öğretmekten üstün ve yücedir."

Doğruyu en iyi bilen Allah'tır; dönüş ve sığınma O'nadır.

ENMÂR B. BAĞÎD'İN NESEBİ

Enmâr b. Bağîd'in Çocukları

Avf b. Enmâr ve *Tarîf b. Enmâr*. Enmâr oğulları bu ikisinden çoğaldılar.

Hurşub oğulları Tarîf oğullarının bir koludur. Hurşub'un asıl adı, Amr b. Nasr b. Câriye b. Tarîf'tir. Şemmâh ve kardeşlerinin annesi Hurşub kabilesindendir.

Enmâr oğullarından biri *Abdullah b. Âsım* olup, Abdülazîz b. Mervân'ın annesiyle evlenmiştir. Şair konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Eşekbaşı Âsım'la evlenmesiyle Leyla'ya yazık oldu

Artık kendi haline ağlamasına da gerek yoktur

Enmâr oğullarının nesebi kendilerinden sonra devam etmiştir.

EŞCA' B. REYS B. GATAFÂN B. SA'D B. KAYS B. AYLÂN'IN ÇOCUKLARININ NESEBİ

Eşca' b. Reys'in Çocukları

Bekr b. Eşca', *Süleym b. Eşca'* ve *Amr b. Eşca'*.

Bekr b. Eşca'ın Çocukları

Sübey, *Bekr* ve *Sabire b. Bekr*.

Sübey'in Çocukları

Halâve b. Sübey ve *Fityân b. Sübey*.

370 Necm, 53/51.

Onlardan biri de *Ma'kil b. Sinân b. Muzahhir b. Arakî b. Fityân*'dır. Harre gününde [olayında] Muhacirlerin yanında yer almıştı. Olay esnasında o gün orada öldürüldü. Şair onun hakkında şunları söylemiştir:

Ensâr, askerlerine ağlarken
Eşca' oğulları da Ma'kıl b. Sinân'a ağlıyordu

Bu kitabımızda, onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Halâve'nin Çocukları

Ayş b. Halâve ve *Kunfüz b. Halâve*.

Ayş oğullarından biri de *Cebhâ*'dır. O İbrâhim b. Hişâm'ı öven şair Yezîd b. Ubeyd b. Akîle'dir. Kelbî dışındakiler onun ismini Cebhâ b. Humeyme b. Yezîd şeklinde zikretmiştir.

Onlardan başka biri de şair *Ubeyd b. Keyşem b. Abdullah b. Tarîf b. Sehume b. Ubeyd b. Hilâl b. Ayş*'tır.

Onlardan diğer biri de şair *Hâcib b. Vedî'a b. Hadîc b. Sehume b. Ubeyd b. Hilâl*'dir.

Onlardan bir başkası da şair *Hüzeyl b. Abdullah b. Sâlim b. Hilâl b. Harrâk b. Zebîne b. Hilâl*'dir. O, Şa'bî'yi, Abdülmelik b. Mervân'ı ve İbn Ebû Leylâ'yı [şiirleriyle] hicvetmiştir.

Hişâm b. el-Kelbî, "Onun şöyle dediğini gördüm." demiştir.

Şa'bî katında bir taraf mahkemeye verilince
Onun aklı başından gitti ve âdilane hükmedemedi

Kunfüz b. Halâve'nin Çocukları

Sa'lebe b. Kunfüz ve *Sa'd b. Kunfüz*.

Sa'lebe'nin Çocukları

Üneyf b. Sa'lebe, *Nebîh b. Sa'lebe*, *Neşbe b. Sa'lebe* ve *Hasafe b. Sa'lebe*.

Onlardan biri de *Humeyle b. Vehb b. Hibal b. Nebîh* olup kavmi arasında saygın bir kişi idi.

Ruhayle b. Âiz b. Mâlik b. Habîb de onlardan olup Ahzâb (Hendek) savaşı esnasında, müşriklerle beraber bulunan Eşca' kabilesine komuta eden kişi idi.

Humeyle b. Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe de onlardan olup, Resûlullah (sas) ile antlaşma yapan bir sahabi idi.

Nu'aym b. Mes'ûd b. Âmir b. Sa'lebe de onlardan olup, Ebû Süfyân kendisini gizlice Müslümanların yanına gönderip onları müşriklerin çokluğuyla korkutarak, Müslümanlara karşı savaşmak üzere Ebû Süfyân'ın geleceğini ileri sürdüğü yer olan Bedir'e gelmekten onları vazgeçirmesini istemişti. O da Müslümanların yanına gelip onları müşriklerin kurdukları tuzak ve çokluklarıyla korkutmak istediğinde Müslümanlar, "Hasbünallah ve ni'me'l-Vekîl(Allah bize yeterli ve O, ne güzel bir vekildir)"dediler. Bunun üzerine, "Bazıları kendilerine, İnsanlar size karşı asker hazırlamışlardır; siz de onlardan korkun, dediklerinde bu, onların imanlarını arttırdı ve Allah bize yeter, o ne güzel bir vekildir, dediler."[371] meâlindeki âyet indi.

Kelbî'nin dışındakiler, onun [Ebu Süfyan'ın casus olarak görevlendirdiği kişinin Nuaym b. Mes'ud olmayıp] *İbn Mes'ûd b. Ruhayle* olduğunu söylemişlerdir. Nu'aym b. Mes'ûd ise, Müslüman olarak Ahzâb gününde [Hendek savaşında] müşrikleri perişan etmişti. Onların arasına girerek, Allah'ın izniyle onların söz birliğini ve ittifaklarını bozması sonucunda aralarında anlaşmazlıklar meydana geldiğinden dağılıp gitmişlerdi. Bu arada Resûlullah'ın (sas) bir kavme karşı savaşmak isterken onun bu haberi o kavme ulaştırmak istediğine, Resûlullah'ın da (sas) bunu kendisine ifşa ettiğine dair hakkında uydurulmuş bir dedikodu vardır. Oysa Resûlullah (sas) onu Ahzâb (Hendek) savaşında gözcü olarak görevlendirmişti.

Kelbî dedi ki: "Nuaym vefat ettiğinde Resûlullah (sas) onu kendi elleriyle kabre indiripkefeninin bağcıklarını dişleriyle çözerek ona Allah Teâlâ'dan rahmet dilemiştir."

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî Hendek savaşı esnasında Müslüman olmuş ve müşrikleri yardımsız bırakmıştır. Kendisi

371 Âl-i İmrân, 3/173.
Bk. İbn Sa'd, *Tabakât,* IV, 278-279. (çev)

Medine'de ikamet etmekteydi. Kendisinden sonra oğlu da orada ikamet etmeye devam etti. Osman (ra) dönemine kadar yaşamış; onun döneminin sonunda da vefat etmiştir.

Vâkıdî, Resûlullah'ın (sas) onun kefeninin bağcıklarını çözdüğüne dair Halef b. Halîfe'nin sözünü reddetmiştir.

Bisâr b. Sübey'in Çocukları

Dühmân b. Bisâr ve *Câbir b. Bisâr*.

Dühmân'ın Çocukları

Nasr b. Dühmân. Bu zat bir asırlık bir ömür yaşamıştır. Şair onun hakkında şunları söylemiştir:

Nasr b. Dühmân yüz yıl yaşadı
Doksan yıl boyunca konuştuktan sonra suskun kaldı

Dühmân'ın, Nasr'dan başka, *Abd b. Dühmân* ve *Fâlic b. Dühmân* adında iki oğlu daha vardı.

Onlardan biri de *Abbas b. Huleys b. Ubeyd b. Abdümenâf b. Zebîne b. Abd b. Dühmân*'dır.

Onlardan diğer biri ise *Ukbe b. Huleys b. Abd b. Dühmân*'dır. Ukbe'ye "Müzebbih" denirdi. Bunun nedeni şudur: Âmir oğulları, Gatafân kabilesinin Mürre oğullarına ait er-Rakam adındaki bir suyun çevresinde bulunan yurtlarına saldırı düzenlediklerinde burada rastladıkları Eşca b. Reys oğullarından olan bir grup genci öldürmüşlerdi. Âmir oğullarının başında ise Âmir b. Tufeyl bulunmaktaydı. Daha sonra başlarında Uyeyne b. Hısn bulunduğu halde, Fezâre oğullarını onların üzerine gönderdiler. Âmir oğulları bu savaşta yenilerek çıkışı olmayan bir vadiye girip durumu fark edince geri dönmek zorunda kaldılar. Bu sırada Gatafânlar da vadinin ağzında durup onları beklemekteydi. Câfer b. Kilâb'ın oğulları vaziyeti gördüklerinde o, "Bizi doğruluktan başka bir şey kurtaramaz, atların alnını onlara yöneltmeliyiz." dediler. O gün Câfer oğullarından Ubeyde b. Mâlik b. Câfer'in iki oğlu olan Kinâne ile Hâris ve Kays b. Tufeyl öldürüldüler. Âmir yaralıyken, atının bir ayağının kesildiği sırada,

Ey gönül, sen de öldürülerek ölmeyecek misin?

dedi. Bundan dolayı Cebbâr b. Selmâ b. Mâlik b. Câfer, onu atına bindirip arkadan kendisini takip etti. Bu esnada Âmir, eline mızrağı alıp onlardan bir adama fırlatarak onu yere devirdi. Daha sonra ayağı kesik atına yöneldiyse de [yaralı ayağına rağmen] çekip gitmiş olduğundan onu yakalayamadı. Bunu gören Câfer oğullarından bir kadın şunları söyledi:

Bu hızla koşan ata ne oluyor da, böyle tırnakları fırlamış
O kalın dudakları da nallarının çıkardığı ateşe atılmış gibi olmuş

O gün Gatafân kabilesi, Âmir oğullarından seksen dört kişiyi esir alarak onları Eşca'a teslim ettiler. Ukbe b. Huleys şöyle dedi: -Bazıları onun Ukbe b. Üneys b. Huleys olduğunu söylemişlerdir. Birinci görüş İbnü'l-Kelbî'ye aittir- "Kim bana bir esir getirirse, ona fidyesini veririm." Bunun üzerine kendisine getirilen esirleri boğazlamaya başladı; sonuna kadar hepsini [seksen dört esiri] kestikten sonra tümünün fidyesini ödedi. Bu nedenle kendisine, "çok adam kesen" anlamında "Müzebbih" denilmiştir.

Onlardan biri de *Câriye b. Humeyl b. Nüşbe b. Kurt b. Kurre b. Nasr b. Dühmân*'dır. Resûlullah (sas) ile beraber Bedir'de bulunmuştur.

Eşca' kabilesinden olan biri de *Nubayt b. Şurayt*'tır.[372] Fakîh Seleme b. Nubayt'ın babasıdır.

Onlardan diğer biri *Nu'm b. Ebu Hind el-Eşcaî* olup, Halid b. Ebu Abdullah el-Kuserî'nin valiliği döneminde vefat etmiştir. Diğer biri de *Nu'aym-u Kûfî*'dir.

Seleme b. Nu'aym el-Eşcaî de onlardan biri olup, Resûlullah'tan (sas), "Kim Allah'a şirk koşmadan vefat ederse cennete girer." hadisini rivayet eden kişidir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Eşca kabilesinden biri de *Zâhir el-Eşcaî* idi. Resûlullah (sas), "Kim benden bu köleyi satın alır?" dediğinde o, "O halde siz

372 Metnin aslında, "İbn Nubayt b. Şurayt" olarak kayıtlı ise de baştaki İbn kelimesi fazla olduğundan hazfedilmiştir. Nubayt b. Şurayt, Haccetü'l-Veda'da bulunan sahabilerden olup Resûlullah'ın (sas) bu sırada irad ettiği hutbeyi rivayet etmiştir. Bk. İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 29-30; Halîfe b. Hayyât, *Tabakât*, 95.

beni bir adam görüyorsunuz!" dedi.[373] Eşca kabilesinin, Hâşim oğullarıyla kurduğu bir ittifakı vardı.

Dedi ki: Eşca kabilesinden biri de *Ma'kıl b. Sinân*'dır. Ömer b. Hattâb (ra) döneminde Medine'ye geldi ve birilerinin şöyle dediğini duydu:

Ma'kıl, yaya olarak Bakî'a geldiği zaman
Ben Onun şerrinden insanların Rabbine sığınırım

Ömer (ra) ona, "Sen git badiyedeki akrabalarına katıl." dedi. O da badiyeye giderek orada kaldı. Ömer'in (ra) vefatından sonra Medine'ye geri döndü. Harre gününde muhacirlerle beraber esir edilerek Müslim b. Ukbe el-Mürrî'ye getirildiğinde ona, "Mü'minlerin Emiri'ne geldiğinde, Bir ay yolculuk ederek geldik, ancak bir öğlen vakti kadar kalıp kovularak eli boş döndük' diyen sen değil misin?" diye hiddetlenip, "Vurun bunun boynunu!" dedi. Böylece boynu vuruldu.

Eşca kabilesi, "Dâr günü"nde[374] Osman'a (ra) karşı yardımlaşan âsilerden idi.

Bunun üzerine Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem şöyle dedi:

İnsanların en kötüsü olan Eşcalılar erken harekete geçtiler
Yahudi kalıntıları bile böyle zulme yardımcı olmadılar

Eşca kabilesinden biri de *Avf b. Mâlik el-Eşcaî*'dir. Onun Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı vardır. Kendisi Ebû Amr olarak künyelenirdi. Muâviye döneminde Şam'da vefet etmiştir. Başka bir görüşe göre, h. 73 yılında vefat etmiştir.

---

373 Enes b. Malik'ten rivayet edilen hadiste, Zâhir b. Haram badiyeden Medine pazarında eşyalarını satmak üzere geldiğinde, Resûlullah'a (sas) çiçek, meyve ve bitki türünden bazı hediyeler takdim ederdi. Resûlullah (sas) da, Zâhir alışverişini bitirdikten sonra badiyeye dönmek istediğinde, onun ihtiyacı olan maddelerden yükünü hazırlatarak, "Zâhir bizim badiyelimiz, biz ise onun şehirlisiyiz." buyururdu. Zâhir, çirkin yüzlü bir kişi olmakla beraber Resûlullah (sas) tarafından çok sevilirdi. Bir gün Zâhir yine bazı eşyalarını satmak üzere Medine pazarına geldiğinde, Resûlullah (sas) kendisiyle şakalaşmak maksadıyla onu arkadan kucaklayarak elleriyle gözlerini kapattı. O, "Kimsin sen? Beni bırak." dedi. Gözünün ucuyla baktığında onun Resûlullah (sas) olduğunu fark etti. Resûlullah (sas) o arada, "Bu köleyi kim benden satın almak ister." dediğinde, sırtını Resûlullah'ın (sas) göğsüne dayamış bir vaziyette, "Ya Resûlallah, beni adam mı sandın? Satılmak istensem, ben beş kuruş etmem." deyince Resûlullah (sas), "Sen asla değersiz değilsin, imanınla Allah katında çok kıymetlisin." buyurdu. Bkz. İbnü'l-Hacerü'l-Askalanî, *el-İsâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, I: 542. (çev)

374 Yevmü'd-Dar; Hz. Osman'ın evinin kuşatılıp kendisinin şehit edilmesiyle sonuçlanan gelişmelerin meydana geldiği olay günüdür. (çev)

ABDULLAH B. GATAFÂN OĞULLARININ NESEBİ

Abdullah b. Gatafân'ın Çocukları

Bühse b. Abdullah, *Uzre b. Abdullah*, *Ganem b. Abdullah*, *Şebâb b. Abdullah* ve *Münebbih b. Abdullah b. Gatafân*.

Bühse'nin oğlu, *Avf b. Bühse*'dir.

Avf'ın çocukları ise *Kutbe b. Avf*, *Cüşem b. Avf*, *Kelb b. Avf* ve *Bâ'is b. Avf*'tır.

Kutbe b. Avf'ın çocuklarına gelince, *Hadîc b. Kutbe*, *Mâlik b. Kutbe*'dir. Bu, Mürakka olarak bilinen kişidir ki Arâ'ir gününde, Mes'ûd b. Musâd el-Kelbî'yi öldürmüştür. Abs kabilesi, Huzeyfe b. Bedr'in öldürülmesinden sonra Şam'a gitmek üzere yola çıktıklarında, Kelb kabilesine ait Arâ'ir denilen bir suyun başında konakladılar. O sırada onlarla beraber Abdullah b. Gatafân da bulunmaktaydı. Kelb kabilesi onları oradan kovmak istedi. Onlar gitmeyince, Kelb kabilesinin reisi olan Mes'ûd, birebir mübareze çağrısında bulundu; karşısına Rebî b. Ziyâd çıktı. Rebî uzun boylu, cesur bir kişi olmakla beraber zayıf yapılı idi. Mes'ûd ise iri yapılı, güçlü bir kişiydi. Silah kullanmadan birbirlerini iki sefer darp ettikten sonra birbirlerine sarıldıklarında Kelbî, Rebî'i yere yıktı. Bu arada onun miğferi başından kayıp boynunda bir dirhem kadar bir yara açtı. Bunu gören Kelbî, Rebî'i bu açılan yerden boğazlamak istedi. Bunun üzerine Cahş b. Nasîb, attığı bir okla onu öldürdü. Bu şekilde Rebî' de kurtularak başını yerden kaldırdı. Böylece Abs oğulları Kelb kabilesine karşı üstün gelerek onları yenmiş oldular. Ardından Rebî', Mes'ûd'un zırhı konusunda Cahş ile tartışarak onunla kavga edince, Cahş şunları söyledi:

Rebî'e sor; ayaklarını sürürken
Avf ve Mâzini çağıran gençler kimlerdi?
İçinde kanın siyahlaştığı derin yarayı tedavi eden iğne ile
Üzerindeki yırtığını yamadım

Cüşem b. Avf'ın Çocukları

Adî b. Cüşem, *Mâlik b. Cüşem* ve *Zühre b. Cüşem*. Bunlar, Ukbe b. Kelede b. Vehb'in akrabalarıdır. Ukbe ise Akabe biatinde bulunan yetmiş sa-

habiden biridir. Aynı zamanda Avf b. Hazrec oğullarının müttefiki idi. Onlar da Übey b. Selûl'un akrabalarıdır. Ukbe'nin evi Medine'de olmakla beraber, Mekke'deyken Resûlullah'ın (sas) yanına gelerek, "Senin bulunduğun yerden başka bir yerde asla ev edinmeyeceğim." dedi ve Medine'ye dönmedi. Resûlullah'a (sas) hicret izni verilince o da kendisiyle beraber Medine'ye geldi.

Kelbî dedi ki: Uhud savaşında Resûlullah'ın (sas) yüzüne son tırtılı hâriç kalacak şekilde bir ok batınca, ön dişleriyle Resûlullah'ın (sas) yanağından o oku çıkardığında Ukbe'nin ön iki dişi kırılmıştı. Kelbî'nin dışındakiler ise bu oku çıkaran sahabinin Ukbe değil, Sa'd b. Ebû Vakkâs olduğunu söylemişlerdir.

Mâlik b. Cüşem'in Çocukları

Dabbe b. Mâlik, *Sa'lebe b. Mâlik* ve *Habîb b. Mâlik*.

Adî b. Cüşem'in Çocukları

Âmir b. Adî ve *Ka'b b. Adî*.

Ka'b b. Adî'nin Çocukları

Harâm b. Ka'b, *Ebah b. Ka'b*, *Kebîr b. Ka'b*, *Rüveybe b. Ka'b*. Bu kişi, yakışıklı olmasından dolayı "hilâl yüzlü" anlamında "Dâretü'l-Kamer" olarak adlandırılmıştır.

Onlardan biri de şair *Sâlim b. Dâre*'dir.

Kelbî'nin dışındakiler, Abdullah b. Gatafân'ın asıl adının Abdüluzzâ olduğunu, Resûlullah'ın (sas) onların adlarını değiştirerek "Abdullah oğulları" adını verdiğini söylemişlerdir. Dedi ki: Dâretü'l-Kamer, Sâlim ve Abdurrahman'ın annesinin adıdır. Onların babası ise Müsâfi'dir. Dâretü'l-Kamer, Esed oğullarından olup güzelliğinden ötürü bu ismi almıştır. Sâlim ise şair olup şunları şöylemiştir:

Ben Dâre'nin oğluyum, nesebim onunla bilinir
Ey insanlar, "Dâre'den ötürü ayıplanacak bir şey mi var?"

Kays'ın evladındanım; dayılarım da Esed oğullarıdır
İnsanların en cömertlerinden olan bir koldan geliyorum; hayat kaynağım onlardır

Sâlim, Sâbit adındaki Vâki'in oğlunu hicvederek şunları söyledi:

Yazıklar olsun sana ey Vâki'in oğlu!
Acıktığında hanımını boşayan sen değil misin?

Bu nedenle Zümeyl el-Fezârî kızarak kılıçla ona vurdu. Ardından Medine'ye gelerek öleceği zaman şunları dile getirdi:

…
Kılıç, İbn Dâre'nin söylediklerinin tümünü sildi, süpürdü

Abdurrahman b. Dâre de, Meydân el-Esedî'yi hicvederken onun hakkında şunları söyledi:

Fak'asî acıktığında namaz kılmaz
Sıkıştığında da yolun ortasına eder

İbn Dâre, Cezîre'de öldüğünde Meydân da şöyle dedi:

Bize söven İbn Dâre Cezîre'de öldürüldü
O ise bize sövenlerin öldürülemeyeceğini sanmıştı

Uzre b. Abdullah b. Gatafân'ın *Kadde b. Uzre* adında bir oğlu vardı.

Kadde'nin ise *Hıdâş b. Kadde*, *Yerbû b. Kadde* ve *Seyyâr b. Kadde* adlarında çocukları vardı.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Gatafân oğullarından biri de Ebu'l-Fayd olup, beytülmal sorumlusu idi. Basra'da nesli devam etmiştir.

Cevşen oğulları da onlardandır.

Abdurrahman b. Cevşen, kavmi arasında saygın bir kişi idi. Basra'da onların ailesinden birkaç kişi kalmıştır. Şair onun hakkında şunları söyledi:

Ömrüne yemin olsun ki geceleyin bir kayanın üzerine atılmış çakıllar bile
Dılâl İbn Cevşen'e hiçbir şeyi kaybettiremez

Şair Taysele de onlardandır. Ferezdak onun hakkında şöyle dedi:

Hey Taylese! Sen annene yetişseydin onunla yatardın
Ancak o erken öldü; o ölmeden önce sen de küçük yaştaydın

Onun oğlu *Şem'ale b. Taylese* ise Abdülazîz b. Velîd'e şöyle söylemişti:

Sen, Kays kabilesinin hevdeç içindeki kadınlarının en iyisi olan Leylâ'dansın
Hey Leylâ Adî! Seni de sıradan kadınlardan biri doğurmamıştı

Şair onu hicvederken şöyle dedi:

Ey Şem'al, bir cariyenin oğlu olan Şem'al
Gatafân'ın azığı ise uzvunun başıdır
Ondan bir kısmı kurutulmuş et, bir kısmı da hızlıca aldıkları ettir!

Abdullah b. Gatafân oğullarından biri de şair *İbn Ümmü Sâhib* olup şöyle dedi:

Onlar, kısa bir süre hariç, uykuya fazla tamah etmezler
Kuşun su damlacığından tattığı kadar tadarlar

Abdullah b. Murakka oğullarından biri de *Şevvâl b. Murakka* olup Cahiliye döneminde Fezâre oğullarından bir adamı hicvetmiş, o da onu öldürmüştü.

Abdullah oğullarından biri de *Mürre el-Gatafânî*'dir. Fezâre oğullarından birini öldürüp, kendisi de onun yerine kısas edilmek üzere getirildiğinde şunları söyledi:

Ben, ölüm bana yaklaşmış iken
Ben de o ölüme koşar ve kaybolurum
Böyle ölümden feryat etmeye gerek yoktur

Onlardan biri de *Ka'neb* olup Velîd b. Abdülmelik hakkında şunları şöylemiştir:

Velîd'i ve onun beyaz sarayını kaybettim
Devenin kamış kılıfının, bevletmesine engel olduğu gibi

Abdullah b. Gatafân oğullarından biri de Tufeyl el-Arâis'tir. O, Kûfeli olup, Tufeyliler soyca ona bağlanırlar.

Onlardan biri de *Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevşen*'dir. O, beşinci tabaka muhaddislerdendir.

Abdullah b. Gatafân'ın Mevlalarından biri, râvi Ebu'l-Bilâd el-Kûfî'dir. Kendisiyle buluşmuş olan Ferezdak onun hakkında şunları söyledi:

Eyvah ey nefsim! Bir adamı gördüğümden dolayı gözlerime yazık oldu!

A'SUR B. SA'D B. KAYS B. AYLÂN OĞULLARININ NESEBİ

Münebbih'in Çocukları

Münebbih'in esas adı A'sur b. Sa'd'dır. Çocukları: *Mâlik b. A'sur*, *Amr b. A'sur*. Amr zengin bir kişi idi. Bu ikisinin annesi, Müleyke bt. Naşih b. Vadi'a olup Hemdânlıdır. Diğer çocukları olan *Sa'lebe b. A'sur*, *Âmir b. A'sur* ve *Muâviye b. A'sur*'un annesi ise, Tufâve bt. Cerm b. Zebbân olup onunla tanınırlardı. Onların reisi olan Kürz de Tufâve'den olup şair Esved b. Ya'fur onun hakkında şunları söylemiştir:

Kürz b. Habîse'nin bana sövdüğünü duydum
O, apış arası kıllardan yapılmış basit bir hurctur[375]

Onlardan biri de *Hassân b. Sa'ık*'tır. Bişr b. Mervân döneminde şurtanın (polis örgütünün) başında idi. Şair onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Tufâvîler, kraliçe arı gibidirler
Onların her bölgede bir payı vardır

[Bâhile]

Mâlik b. A'sur'un Çocukları

Sa'dü Menât b. Mâlik. Annesi, Bâhile bt. Sa'b b. Sa'dü'l-Aşîre'dir. *Ma'n b. Mâlik*. Bunun da annesi, Hind bt. Şebâb b. Abdullah b. Gatafân'dır.

375 Kürz (كرز), çobanın azığını içine koyup beraberinde taşıdığı kıl veya yünden yapılmış küçük hurc anlamına gelir. Şair, burada hicvettiği A'suroğullarının reisi durumunda olan Kürz adındaki kişiyi, adının sözlük anlamı üzerinden küçük düşürmeye çalışmıştır. Bk. İbn Sîde, *el-Muhkem ve'l-Muhît,* VI: 736. (çev)

Ma'n'ın Çocukları

*Evd b. Ma'n*ve*Ci'âve b. Ma'n*. Bu ikisinin annesi Bâhile olup, Ma'n, babasından sonra makt nikâhıyla[376] [analığı olan] bu kadınla evlendi.

Şeybân b. Ma'n. Bu kişi, Ferâs olarak bilinirdi.

Zeyd b. Ma'n. Bu kişi de Lihyân olarak bilinirdi.

Vâil b. Ma'n, *Hâris b. Ma'n*. Haris ise, Leyl olarak bilinirdi.

Harb b. Ma'n, *Vüheybe b. Ma'n* ve *Amr b. Ma'n*. Bunların annesi Erneb bt. Şamh b. Fezâre'dir.

*Kuteybe b. Ma'n*ve*Ka'neb b. Ma'n*'ın annesi ise, Sevde bt. Amr b. Temîm'dir. Bâhile bt. Sa'b bunların tümünü bağrına basıp büyüttüğü için, onlar üzerinde söz sahibi olmuştur.

Kuteybe b. Ma'n'ın Çocukları

Hâris b. Kuteybe ve *Ganem b. Kuteybe*. Bunların annesi, Sevdâ bt. Üseyyid b. Amr b. Temîm'dir.

Gunüm b. Kuteybe'nin Çocukları

Sa'lebe b. Gunüm, *Kâ'b b. Gunüm*, *Abd b. Gunüm* ve *Amr b. Gunüm*.

Sa'lebe b. Gunüm'ün çocuğu ise *Amr b. Gunüm*'dür.

Amr'ın Çocukları

Sa'lebe b. Amr b. Sa'lebe, *Sehm b. Amr* ve *Âmir b. Amr*.

Onlardan biri de *Umâre b. Abdüluzzâ b. Âmir b. Amr b. Sa'lebe b. Ganm b. Kuteybe*'dir.

Onun evladından biri, *Hâtim b. Nu'mân b. Amr b. Câbir b. Umâre* olup Cezîre halkının lideri idi. Oğlu Abdülazîz de kendisi gibi bir reis idi. Muâviye, Hâtim b. Nu'mân'ı İrmîniyye'ye [Ermenistan'a] vali olarak tayin etti. O da oranın şehirlerini ve kalelerini restore etti.

376 Makt nikâhı, İslâm'dan önce Arapların babalarından kalma üvey annesine vâris olmakla kendileriyle evlenme şeklidir ki, Kur'ân-ı Kerîm'de bu iğrençlik şu âyetle yasaklanmıştır: "Geçmişte olanlar hâriç, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin! Zira bu bir hayâsızlıktır; iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur." (Nisâ, 4/22) (çev)

Vâkıdî dedi ki: Abdülmelik, Hâtim b. Nu'mân ve oğlunun eliyle Berza'a[377] şehrini inşa ettirdi. Ömer b. Abdülazîz ise Hâtim b. Nu'mân'ın evladından birini İrmîniyye'ye vali olarak tayin etti.

Ebu'l-Yakzân, Abdullah b. Âmir b. Küreyz'in Horasan valiliği döneminde Herât'ı fethettiğini rivayet etti ve şunu anlattı: Abdüaziz b. Hâtim, Kays kabilesinin Tağlib oğullarıyla yaptığı savaş esnasında Kays'ın ordu komutanlığını yaptı. Ona o zaman Asammu Bâhile denilirdi. Abdülmelik b. Humeyd ise onların lideri olan mü'minlerin emîri Ebû Câfer'in sekreterliğini yapardı.

Onlardan biri de *Ahdeb b. Amr b. Câbir*'dir. Bu adam, İfâk b. Mürrî b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b'ı yakalayarak etini pişirip yiyen kişidir. Şair bununla ilgili şunları dile getirdi:

İfâk'a gelince, onu Bâhileliler yediler
Onun kemiklerini ve omuz başını sıyırdılar
İfâk'ın annesini de helak olmuş bir vaziyette bıraktılar

İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Yaşadıkları bir kıtlık yılında, Hüzeyl kabilesinden bazı insanlar mücavirleri olan bir adamı yediler. Yine Ferîr b. Uveyn kabilesinden bazı insanlar da kendilerine mücavir olan bir kadını yediler. Uzre oğulları ise cariyeleri olan bir kadını yediler.

[Selmân b. Rebîa el-Bâhilî]

Dedi ki: Sehm b. Amr oğullarından biri de *Selmân b. Rebîa b. Yezîd b. Amr b. Sehm b. Amr b. Sa'lebe b. Gunüm b. Kuteybe el-Bâhilî*'dir. Ona Selmânü'l-Hayl denilirdi. Osman b. Affân onu İrmîniyye'ye yönlendirdi. O da orada birçok fetihler gerçekleştirdi. Belencer nehrinin arkasında atları arasındayken Hazar'ın büyük hakanıyla karşılaştı. Burada öldürülen dört bin Müslüman arasında o da vardı. Selmân ilk defa Kûfe kadılığına getirildi; ancak orada kırk gece kalmasına rağmen ona herhangi bir anlaşmazlık iletilmedi. Ömer b. Hattâb'dan rivayetlerde bulundu. İbn Cümâne şiirinde şunu söyledi:

377 Burası, Dicle ve Fırat arasındaki havzada yer alan, 16 km²lik alanıyla o zamana göre en geniş; ekili, dikili yerleri en geniş olan turistik bir şehir idi. Bk. Ebû İshak, *el-Mesâli ve'l-Memâlik,* Beyrut: Daru Sâdır, 2004, Liden, 82. (çev)

Bizim iki yerde kabrimiz vardır; biri Belencer'de
Diğeri Sînistân'dadır. Be adam! Ya senin kabrin nerededir?

Bu şiirle Kuteybe'nin kabrini kastetmektedir. Onun ölüm haberini ilk defa Osman'a getiren Karaza b. Ka'b el-Ensârî'dir. Selmân ile Habîb b. Mesleme düşmana karşı yönlendirilmişlerdi ancak onlar komutanlık konusunda anlaşmazlığa düştüler. Şamlılar Selmân'ın üzerine yürüdüklerinde bazı Iraklılar şunları söylediler:

Eğer siz Selmân'ı öldürürseniz, biz de sizin sevdiğinizi öldürürüz
Eğer İbn Affân'a giderseniz, biz de ona gideriz

Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Selmân'ın kavmine, "el-Kevâsice" denilirdi. Dediler ki: Selmân atları incelediğinde onlar arasında gözünün iliştiği bir ata, "Bu melezdir." dedi. Amr b. Ma'dîkerib ise "Hayır, o cins attır." deyince, içinde su bulunan bir leğen istedi ve onunla atları suvarırken melez dediği at onun elini engelledi. -Zaten melezler de böyle yapar. - Bunun üzerine Amr, "Melez, melezlerin durumunu iyi bilir." dedi. Bu söz, Ömer'e ulaşınca Amr'a dedi ki: "Komutanına söylediklerin bana ulaştı. Sende, 'es-Samsâme' adını verdiğin bir kılıç var, bende de 'Musammem' adını verdiğim bir kılıç var. İstersen onu tepene sokayım da tâ anüsüne kadar iniversin! İstemiyorsan, hemen bu davranışından vazgeç!"

Selmân şöyle derdi: "Kimin insanlarla ilişkisi iyi ise onların şerrinden güven içinde olur ve onlarla iyi geçinir."

Onlardan biri de *Ebû Ümâme Suday b. Aclân*'dır. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve ondan rivayetlerde bulunmuştur. Ebû Bekir (ra) döneminde savaşçı olarak Şam'a yönlendirilenlerdendir. H. 86 yılında, 91 yaşındayken vefat etmiştir.

Onlardan biri de *Bekr b. Habîb es-Sehmî*'dir. Ebû Süheyl olarak künyelenirdi. İbn Hübeyr adına Sûs'a vali olmuştur. Kendisini başka bir göreve çağırdığında kabul etmeyerek "Keçiler, dişi develerin ardından gelir."[378] dedi. Daha sonra Basra'da vefat etti.

---

378 Bu ifade, ekonomik durumu iyi iken sonradan kötüleşen kişiler için kullanılan bir darb-ı meseldir. (çev)

Abdullah b. Bekr b. Habîb bir muhaddis idi. H. 207 yılında Bağdat'da vefat etti.

Abd b. Gunüm'ün Çocukları

Sa'd b. Abd b. Gunüm, *Amr b. Abd b. Gunüm* ve *Münkız b. Abd b. Gunüm*.

Sa'd b. Abd b. Gunüm'ün Çocukları

A'yâ ve *Sahb*.

Onlardan biri de *Harrî b. Cezî b. Riyâh b. Amr b. Abşems b. A'yâ b. Sa'd b. Abd b. Gunüm b. Kuteybe b. Ma'n*'dır. Onun torunu olan Abdurrahman b. Harrî b. Cezî b. Riyâh'a gelince, Sinân b. Seleme b. Muhabbik onu Hindistan'a gönderilen seriyyelerin başına komutan olarak görevlendirirdi. Şair onun hakkında şunları söylemiştir:

Bûkân ile ilgili kınamalarım olmasaydı
İbn Harrî'nin seriyyeleri, gasp edilen mallarla dönemezlerdi

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: "Ubeydullah b. Ziyâd, Harrî b. Cezî el-Bâhilî'yi Hindistan sınırındaki serhat bölgesine[komutan olarak] görevlendirdi. Allah da onun eliyle orayı fethetti." Ancak ilk görüş daha sağlamdır.

Onlardan biri de *Düreyd b. Riyâh b. Amr* olup, onu Abdullah b. Gatafân'ın oğullarından olan Reddâd b. Cevşen öldürünce, Muzahhir b. Riyâh da, Reddad'ın üzerine hamle yaparak onu öldürdü. Bununla ilgili olarak Gatafâniyye şunları söyledi:

Bizimle Bâhile b. A'sur arasında
Üzüntü ve kavga ile devam eden kör döğüşü bir gelenek vardır
Bizden ele geçirilenler asla dönecek değildirler
Kuteybe oğullarını bir intikamcı öldürdü
Kuteybe oğulları da ıskalamadan, titremeden ve duraksamadan öldürdü
Savaş esnasında bir kahramanı öldürdüler

Onlardan biri de *Musarrıf b. Haccâc b. Evfâ b. Mâlik b. Zeyd b. Nadle b. Subh b. Abdullah b. Amr b. Abd b. Gunüm b. Kuteybe b. Ma'n*'dır.

Sahb oğullarından biri de şair *Mâlik b. Zuğbe b. Rebîa b. Mevhibe b. Mürre b. Sahb b. Sa'd b. Abd b. Gunüm b. Kuteybe b. Ma'n b. Mâlik*'dir ki, o şöyle söylemiştir:

Savaş esnasında kılıç darbesiyle kişinin eti, ürkmüş yaban eşeğinin kulakları gibi sarkar
Mızrağın saplanmasıyla devenin idrarını ara ara fışkırttığı gibi, kan fışkırır

Onlardan biri de *Hacl b. Nadle b. Subh b. Abdullah b. Amr b. Abd* olup, hem şair bir kişi, hem de kabile reisi idi.

Onlardan başka biri de *Asma b. Muzahhir b. Riyâh b. Abşems b. A'yâ b. Sa'd b. Amd b. Gunüm*'dür. O, Asma oğullarının babasıdır.

Onun evladından biri de *Ali b. Asma*'dır. O, halkı arasında saygın bir kişiydi. Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd Basra'ya geldiğinde, onun yanında konaklamıştı. Daha önce, Cüfre bahsinde onunla ilgili bilgi vermiştik.

Onun evladından biri de râvi *Abdülmelik b. Kureyb b. Abdülmelik b. Ali b. Asma*'dır.

Amr b. Gunüm'ün Çocukları

Ka'neb b. Amr ve *Sevâde b. Amr*.

Vâil b. Ma'n'ın Çocukları

Sa'lebe b. Vâil.

Sa'lebe'nin çocukları ise *Selâme b. Sa'lebe* ve *Avf b. Sa'lebe*'dir.

Avf'ın çocuğu *Âmir b. Avf*'tır.

Selâme'nin Çocukları

Usayye b. Selâme, *Amr b. Selâme*, *Kâ'b b. Selâme* ve *Hilâl b. Selâme*'dir.

Hilâl b. Selâme'nin Çocukları

Kürâse b. Hilâl ve *Kudâ'î b. Hilâl*'dir.

[Kuteybe b. Müslim]

Onlardan biri de *Kuteybe b. Müslim b. Amr b. Husayn b. Rebîa b. Hâlid b. Rebîa b. Üseyyidü'l-Hayr b. Kâ'b b. Kudâ'î b. Hilâl*'dir. Üseyyidü'l-Hayr'ın, Üseyyidü'ş-Şer adında bir kardeşi vardı. Müslim b. Amr, Yezîd b. Muâviye'nin yakın arkadaşı idi. Bir görüşe göre o, ona şarkı söylerdi. Şair, Kuteybe ve Yezîd b. Mühelleb hakkında şöyle dedi:

Savaş alevlenmişken müzik zilinden bahseden ile
Uzanan kılıçtan bahsedenler, ne kadar da farklıdır!

Kuteybe saygın, aklı başında bir kişiydi. Haccâc onu Horasan'a vali tayin edince, orada birçok fetihler ve mezkûr gazaları gerçekleştirdi. Buhara'yı fethettikten sonra Soğd'a yönelik gazaya çıktı; Hârizm halkı da ona itaat etti. Süleyman'a karşı Velîd b. Abdülmelik'le beraber Velîd'in onu görevden alıp yerine oğlunu atamak istemesi konusunda Velîd'i destekleyici tavır aldı. Süleyman halife olunca Kuteybe onu tanımadı. Bunun üzerine Temîm oğullarıyla başka kabileler ona karşı harekete geçti ve aralarında çıkan çarpışma esnasında öldürüldüler.

Kendisi ve Vekî b. Ebû Sûd et-Temîmî ile ilgili bilgileri, daha önce *Kitâbü'l-Büldân*'da Vekî b. Ebû Sûd bahsinde vermiştik.

Kuteybe, oğullarına şöyle derdi: "Yavrularım; kanaate sarılın! Zira insanlar arasında en geniş zenginliğe sahip olanlar, kısmetlerine kanaat edenlerdir. Allah'a şükretmeye devam ediniz; zira insanlar arasında o nimetlerin artışına en fazla layık olanlar, verilene daha çok şükredenlerdir."

Haccâc, İbnü'l-Eş'as'ın arkadaşlarını yakalayıp onları öldürmek istediğinde, Kuteybe şunları söyledi: "Allah sana sevdiğin zaferi verdi. Sen de O'na, sevdiği affı ver."

Şa'bî dedi ki: Rey şehrinde Kuteybe ile beraber öğle yemeğini yiyordum. Kendisine, "Bana içecek bir şey verir misin?" dedim. O da "Ey Ebû Amr, hangi içeceği arzu edersin?" dedi. Ben de, "Yitirildiğinde en değerli olanını, mevcut olduğunda en basit olanını." dedim. Bunu üzerine, "O halde Ebû Amr'a su verin!" dedi.

Kuteybe veya bir rivayete göre oğlu Selm dedi ki: "Karşılıklı eleştiri, güzel idarenin rehberi ve başlangıcıdır."

Kuteybe veya oğlu Selm dedi ki: "Özür dileyerek vermemek, vaat edip zamanı uzatmaktan daha güzeldir."

Kuteybe, içinde kül, kemik ve atıkların bulunduğu bir çöplüğe uğradığında, "Sonu böyle olacak olan bir şeyi vermeyen, gerçekten cimridir." dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, dedi ki: Kuteybe, bir çöplüğe uğradığında burnunu tuttu ve "Sonu böyle olacak olan bir şeyi vermek istemeyen, gerçekten cimridir." dedi.

Kuteybe b. Müslim dedi ki: Dört kişi basit görülmek ve hafife alınmakla karşı karşıyadır: Aşağılık insanlardan iyilik bekleyen, devlet başkanına karşı laubalilikte aşırılığa giden, ehli olmadığı bir makamda oturan ve kendisini dinlemeyen bir toplum karşısında konuşan. Her ne kadar bu sözün, Hudayn b. Münzir'den geldiği rivayet edilmişse de Kuteybe'ye ait olduğu daha doğrudur.

Kuteybe, Ze'ûm bt. İyâs'la evlendiğinde şöyle dedi: "Ey Hudayn b. Münzir! Horasan'da bu ne güzel nikâhlanmadır." O da, "Evet, Safâ ve Merve arasında da böyledir." dedi.

Kuteybe, Haccâc'a, kendisini vali tayin etmeden önce rüyada erkek azgın bir devenin kendisine saldırdığını, bir küçük çocuğun da fırlayarak bir bıçakla onu öldürdüğünü gördüğünü anlattı. Kuteybe, vali olarak atandıktan sonra, Abdülmelik Kuteybe ile ilgili duyduğu bir haber üzerine bir elçi göndermişti. Onun konumu Haccâc'a ağır geldi ve Kuteybe'ye bir mektup göndererek ona, "Sen o azgın deveyi hatırlıyor musun?" dedi. Bu esnada Kuteybe, onun katli konusunda gizli planlar düşünüyordu.

Kuteybe dedi ki: "Kim kendisinde önemli bir ilim ve mantığın bulunduğunu iddia ederse, o kişi ilerde rezil olur."

Kuteybe gazaya çıktığı zaman insanları sabra teşvik eder, onları aşırılıktan meneder ve "Siz, siz olun, hırstan ve açgözlülükten sakının, gönlünüzü haramdan koruyun. Zira insanların en güveniliri, hırs ve şehvetlerine daha çok üstün gelenlerdir." derdi.

Kutyeybe dedi ki -bazıları, bu sözün sahibinin, Kuteybe'nin oğlu olduğunu söylemişlerse de Kuteybe'ye ait olduğu doğrudur-: "Yavrularım, sokaklarda dolaşmayın, sonra ahlâkınız bozulur; şakalaşmayın sonra hafife alınırsınız; birlikler arasında yürümeyin, sonra akranınız arasında küçük düşürülürsünüz."

Kuteybe dedi ki: "Enerjiniz, her şeyi kuşatıcı değildir. Bu nedenle onu rastgele tüketmeyerek daha önemli şeylere bırakın. Hükümdar herkesi zenginleştiremez. Yardıma daha layık olanlar, onu hakedenlerdir."

Kuteybe dedi ki: "En iyi akraba, yakındakinin hakkını uzaktakine vermeyen ve akraba olmayanlarla akrabalık kurmayanlardır."

O, şöyle derdi: "Dünya baştanbaşa düşük bir meta ve terkediştir." Bu söz Muâviye'den (rahimehullah) de rivayet edilmiştir.

O, şöyle derdi: "Şüphe, nefretin davetçisidir."

Kuteybe, "Ebû Hafs" olarak künyelenirdi.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Kuteybe, Haccâc tarafından Rey şehrine vali olarak tayin edildi. Horasan'da 13 yıl valilik yaptı. Hârizm, Semerkand ve Buhara'yı fethetti. Buraların halkı o sırada kâfir idiler. Kendisi o sıralarda 45 yaşındayken öldürüldü.

[Selm b. Kuteybe b. Müslim]

Kuteybe'nin oğlu Selm b. Kuteybe de ileri görüşlü bir insan idi. O, Basra'dayken kendisiyle ilgili bilgileri bu kitabımızda daha önce vermiştik.

Medâinî şöyle dedi: Selm b. Kuteybe, "Ebû Kuteybe" olarak künyelenirdi. O, şöyle dedi: "Bir kimsede mevcut olup bizzat kendisinin hoşlandığı bir şeyi ondan isteme! Zira o, seni kendi nefsine tercih edecek değildir. Yalancıdan da yardım dileme! Zira o, yakını sana uzaklaştırır, uzağı da sana yakınlaştırır. Ahmaktan da yardım isteme! Zira o, bütün gayretini sarfetse de seni meramına erdiremez."

Medâinî, Ebû İshak el-Mâlikî'den şunu rivayet etti: Selm b. Kuteybe dedi ki: "Üç kişi vardır ki ne yapsam onların mükâfatlarını veremem. Bunlar, meclis insanlarla doluyken yerinden kalkarak bana yer veren, bir

ihtiyacı için güvendikleri varken beni onlara tercih eden ve ihtiyacım durumunda da beni malına tevkil ederek onunla beni koruyandır."

Dediler ki, Selm veya babası Kuteybe dedi ki: "Ben herkesin mükâfatını verebilirim ama evinden çıkıp Basra'yı dolaşa dolaşa evime gelerek sözleriyle beni teselli eden kişiyi asla mükâfatlandıramam."

Medâinî dedi ki: Kûfe halkından bir topluluk Selm'e gelerek, "Sana öyle bir ihtiyaç için geldik ki, onda sana ne bir sıkıntı ne de bir zarar olmadığı gibi o sana yük de olamaz." dediler. O da, "Bu benim en hoşlanmadığım ihtiyaçlardandır. Zira ben bir şeyi artık dayanılmaz hale gelmeden ve zararı bana ağır gelmeden istemem." dedi. Sonunda onlar ihtiyaçlarını bildirdiler, o da onu karşıladıktan sonra, "Siz, bu maksatla bana gelmekle lütfettiniz." dedi.

Adamın biri güzel konuşunca, yanındakilerden birileri onu kıskanarak, "Bunun söyledikleri, başkasından öğrendiği sözlerdir." dedi. Bunun üzerine Selm, "Kim güzel bir söz dinler de onu ezberleyip yerinde dile getirirse iyi bir şey yapmış olur." dedi.

Selm, "Bir kimse üç sefer yanıma gelip de bir şey istemeden gitmişse, onun ihtiyacını yerine getirmemişim demektir." dedi.

Selm, "Kişi iyi bir arkadaş olamadığı müddetçe, kendisini akıllı kabul edemem." dedi.

Selm şöyle derdi: "Aramızdaki güvenden dolayı dostuma intikal edip de o da onu yayar endişesiyle bazen sırrımı ondan ziyade kendimden bile sakladığım olurdu."

Bana Esrem anlattı, dedi ki: Selm b. Kuteybe şöyle dedi: Bana, Gurâb b. Zâlim b. Fezâre'nin oğluna şunları söylediği ulaştı: "Annen de olsa kadının gönlüne güvenme; dolayısıyla başkasına güvenip de ona sırrını hiç açma!" Ben, şunu da söyleyebilirim: "Baban da olsa sır konusunda kimseye güvenme! Bazen en samimi arkadaşın dahi ağzından kaçırarak sırrını ifşa edebilir."

Bana Muhammed b. el-Arabî anlattı. O, Saîd b. Selm'den şöyle dediğini rivayet etti: Selm, kendisine ait olup olmadığını bilmediğim şu beyti çokça dile getirirdi:

Zulmün en kötüsü, suçsuz insana iftira etmen ve
Özür beyan ettiği halde kişiyi suçlamaya devam etmendir

Selm şöyle derdi: "Kim bilmediğim bir sözden dolayı bana burun kaldırırsa, kendisini yalan söylemeye zorlamış, saçmalığa ve basitliğe mâruz bırakmış olur."

Selm şöyle derdi: "Bilmediğin halde bildiğini iddia ettiğin şeyleri bırak; bildiklerini güzelleştirmeye bak!"

İbnü'l-Arabî, Saîd b. Selm'den rivayet ederek onun şöyle dediğini bana anlattı: Babam, pahalı ve gözde ipekli elbiseler giyerdi. Basra'nın ileri gelenleri de ona bakarak hayret eder ve "Bu, israftır." derlerdi. Babam dedi ki: Bana İbn Recâ el-Utâridî'nin şöyle dediği haber verildi: İmrân b. Husayn, üzerinde emsali görülmemiş ipekli bir aba bulunduğu halde yanımıza gelip Resûlullah (sas) kendisini böyle görünce, "Allah bir kuluna verdiği nimetinin eserini onun üzerinde görmek ister." buyurdu.

Selm dedi ki: "İş gelip çattıktan sonra alınan tedbirler, başarısızlığa neden olduğu gibi, fırsat kaçtıktan sonra başvurulan çarelerin de bir faydası olamaz."

Selm b. Kuteybe'den ve yine İbn Dubâre'den rivayet edildiğine göre, bir adamın, bir mecliste başka biriyle uzun süre gizli konuştuğunu görünce, "Mecliste gizlice bu kadar uzun süre konuşan bu adam, bana göre kuş beyinlidir." dedi.

Selm dedi ki: "Kim, bir kimseye yapacağı iyiliği, o kişiyi usandırıncaya kadar geciktirirse, yapacağı iyiliğin bedelini almış [yapacağı iyiliğin bir kıymeti ve sevabı kalmamış] demektir."

Saîd b. Selm dedi ki: Babam bana, "Bilmediğini sormaktan utanma! Zira ilmî meselelerde soru sormada yumuşak yüzlü olanın, ilmi de yumuşak olur." demişti.

Selm dedi ki: "Hırsın asıl çirkinliği, cimrinin umutlandırıp sonuçsuz bırakması gibidir."

Selm -veya Kuteybe- dedi ki: "Sır saklamada sabırlı olmak, onu ifşa etmenin pişmanlığını yaşamaktan daha kolaydır."

Selm'in şöyle dediği rivayet edildi: "Sonuç bakımından faydası çok az, zararı çok büyük olan tutumun, ısrarcılık olduğunu; en zor yaşantının ise kıskanç kişinin yaşantısı olduğunu anladım."

Selm -başka bir rivayete göre de babası- dedi ki: "Hiçbir mertlik, düşük arzulara bağlanmakla sonuçlandırılamaz. Zira düşük arzular, güvensiz bir pusudur."

Selm dedi ki: "İnsanların gizli konuşmalarına sabretmek, mertlik alametlerindendir."

Selm b. Kuteybe'nin annesi bir ümmü veled idi. Kuteybe'nin Selm dışında, ümmü veledden olan diğer bir oğlu da, *Katan b. Kuteybe*'dir. *Haccâc*, *Abdurrahman*, *Müslim*, *Kesîr* ve *Sâlih* adındaki diğer oğullarının annesi ise Ze'ûm bt. İyâs b. Saîd b. Hâni b. Kabîsa'dır. *Amr* ve *Yusuf* ise ayrı birer ümmü veleddendirler.

Bunlardan Selm, önce İbn Hübeyre'nin, daha sonra da Mansûr Ebû Câfer'in Basra valiliğini yaptı. Rey şehrinde vefat etti.

Selm'in oğlu Saîd, saygın bir kişi idi. O, İrmîniyye, Musul, Sind, Taberistan ve başka yerlerde Abbas oğullarının valiliğini yaptı. Onun kardeşleri de kendisi gibi valilik yapmıştı.

Râvi Muhammed b. el-Arabî, Saîd b. Selm'in çocuklarını eğitmek üzere onun yanında kalırdı.

Kuteybe ile beraber kardeşleri *Sâlih b. Müslim*, *Abdullah b. Müslim* ve *Ziyâd b. Müslim* de öldürüldüler. Kuteybe'nin bunlardan başka kardeşleri de vardı. *Abdurrahman b. Müslim*. Onun nesli Horasan'da devam etmiştir. *Hammâd b. Müslim, Ruzeyk b. Müslim*. Haccâc, onu özel kalemi olarak görevlendirmişti. *Amr b. Müslim*. Bunun oğlu ve torunu Ebû Câfer'in Bahreyn valiliğini yapmıştır. *Yezîd b. Müslim* ise Müslim b. Kuteybe'nin şurtasının başındaydı. *Ma'bed b. Müslim.* Rivayete göre o da Kuteybe ile beraber öldürülmüştür. Sonuncusu ise *Husayn b. Müslim*'dir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Kuteybe b. Müslim'in babası olan Müslim b. Amr, Yezîd b. Muâviye katında etkili bir kişiydi. O, "Ebû Sâlih" olarak künyelenirdi. Şair onunla ilgili olarak şunları dile getirdi:

Kureyşli mülkünden ayrıldığında
Hilafet, Bâhile kabilesi içinde
Harûn adlı atın sahibi, Ebû Sâlih oldu
Bu ise âdil olmayan kanundur

Müslim'in *Beşşâr*, *Ziyâd*, *Abdülkerîm* ve *Kuteybe* adında oğulları da vardı.

Onlardan biri *Münteşir b. Vehb b. Aclân b. Kerâse b. Hilâl* olup halk arasında saygın bir kişiydi. A'şâ Bâhilî, onun ölümü üzerine söylediği mersiyesinde şöyle demiştir:

Sen, bir yol edinmiş gidiyorsun
Devam et, ey Münteşir; Allah seni uzaklaştırmasın!

Yine o, bir kasidesinde şöyle demiştir:

Bazen dokuzundaki develer bile, onu gördüklerinde öyle kederlenir ki
Onların geviş getirmeleri boğazlarında tıkanır, yutkunurlardı

O, Hâris b. Ka'b oğulları tarafından öldürüldü. Münteşir de, Süleyk gibi piyade olarak savaşırdı. Bazen de grubu içinde süvari olarak harekete geçerdi. Münteşir ile Yemen halkı karşılıklı olarak saldırıda bulunurlardı. Böyle bir saldırı esnasında Mürre b. Âhân el-Hârisî öldürüldü. Onun ölümüne ağlayan bir kadın şunları dile getirdi:

Ey gözlerim; İbn Âhân'a derinden üzülerek ağlayın
Keşke onun katili, bu kişi olmasaydı
Keşke onun katili, soylu bir kişi olsaydı
Meğer onun katili, bir âdi oğlu âdi imiş

Münteşir, ayrıca bu saldırı esnasında, Hâris oğullarından adı Salâe olan bir adamı esir aldı. Sonra ona, "Fidyeni ver!" dedi. O da gecikince, "Yemin olsun ki gün batmadan seni paramparça ederim!" diyerek onun parmaklarını birer birer kestikten sonra, ölünceye kadar organlarını tek tek kesmeye devam etti. Bunun üzerine Hâris oğulları, Münteşir'i organ kesen anla-

mına gelen "Müceddi'" olarak adlandırdılar. Onlar, Münteşir'i aramakla beraber önce onu yakalayamadılar. Münteşir, Ablâ'da bulunan Zü'l-Halasa putunu ziyarete geldi. Has'am kabilesiyle onlara yakın olan Abs oğulları ve diğer kabileler de burayı ziyaret ederlerdi. Burası şu anda Ablâ mescidinin bulunduğu yerdir.

Amr b. Kilâb oğullarından bir grup, Hâris oğullarından aldıkları para karşılığında onun yerini gösterdiler. Onlar da onun bulunduğu yere gelerek, uykudayken kendisiyle korumalarına ulaştılar. Böylece onu sağ yakaladıktan sonra, kendisinin onların adamına yaptığı şekilde, onu parçalayarak öldürdüler.

A'şâ Bâhile, akrabalarından olan bir adama rastlayarak ona, "Gizlenenden bir haber var mı?" diye sordu. O da "Evet, Münteşir b. Vehb, parçalara bölündü." diyerek onunla ilgili olayı kendisine anlatınca A'şâ şunları dile getirdi:

Bana semadan hiç de sevinmediğim bir haber geldi
Bunda ne hayret edilecek bir şey ne de bir şaka vardır

İçinde birçok beyitlerin bulunduğu kasidesinde şunları dile getirdi:

İnsanlar, ne akşamları ne sabahları hiçbir yönden onun şerrinden emin olmazlar
O, savaşa çıkmasa da daima onun beklentisi içinde olur
Bazen dokuzuna varmış deve ona baktığında kederlenerek
Gevişlerini boğazında yutkunurdu
Onun ayaklarını yürümekten ne yorgunluk ne de bir hastalık engeller
Kurtçuklar, açlıktan dolayı onun kaburgalarını ısırırdı
Eline geçen bir parça kızarmış et, onun karnını doyurur
Su baskınından kalma birbirikinti de susuzluğunu giderirdi
Onun dostuna karşı, ne hayrını bozacak bir kötülüğü
Ne de duruluğunu bozacak bir bulanıklığı vardı

Ebu'l-Yakzân şöyledi: Cahiliye döneminde *Hacl b. Nadle*, Amr b. Âhân adında bir adamı öldürdüğünde ona ağlayan bir kadın şunları dile getirdi:

Ey gözlerim Amr b. Âhân'a ağlayın
Keşke onun katili bu kişi olmasaydı

Dedi ki: "Münteşir, Vâil oğulları içinde, Selâme oğullarından biridir." İlk görüş olan Kelbî'nin görüşü ise daha sağlamdır.

Kelbî dedi ki: Selâme oğullarından biri de *Edhem b. Muhriz b. Üseyd b. Ahşen b. Riyâh b. Ebû Hâlid b. Rebîa b. Yezîd b. Amr b. Selâme*'dir. Bu kişi, Ubeydullah b. Ziyâd'ınTevvâbûn'a[379] karşı, Yevmü'l-Verde'de savaşmak üzere, Husayn b. Nümeyr'i kendileriyle desteklediği kişiler arasında yer almıştı. O gün o, şunları söylüyordu:

Yaşlılığın, sahibini çirkinleştirdiğini gördüğümde
Gençliği bir dirheme[380]*satın alarak gençleştim*

Bundan sonra da hiçbir beyit söylemedi.

Onun oğlu *Mâlik b. Edhem b. Muhriz* ise mü'minlerin emîri Ebû Câfer'in arkadaşlarından olup âlim ve güzel konuşan bir hatip idi.

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: Edhem, Haccâc'ın katında etkiliydi. Ubeydullah b. Abdurrahman b. Ziyâd'ın İbnü'l-Eş'as ile beraber yönetime karşı çıkışından dolayı onunla beraber öldürülmüş, evi de Haccâc tarafından Edhem'e tahsis edilmiştir.

Bir gün Haccâc'ın huzuruna çıktığında, yaşlanmış idi. Haccâc ona kına yakmasını söyledi, o da kına yakarak, *Ben yaşlılığın sahibini çirkinleştirdiğini görünce* mısraı ile başlayan şiirini okudu.

Kelbî dedi ki: Yine Selâme oğullarından biri de şair *A'şâ Bâhile*'dir. Adı Âmir b. Hâris b. Riyâh b. Ebû Hâlid b. Rebîa b. Zeyd b. Amr b. Selâme b. Sa'lebe b. Vâil b. Ma'n'dır.

Abduleyl b. Ma'n'ın, *Abdukâ'b* adında çocuğu vardı ki onların sayısı azdı.

---

379 Tevvâbûn, Hüseyin'in (ra) şehit edilmesine önce sessiz kalan, sonra da bu davranışlarından dolayı pişmanlık duyarak tevbe eden ve Hüseyin'in intikamını almak üzere Yezîd ordusuna karşı savaşmak üzere harekete geçen dört bin kişilik bir topluluğa verilen addır. (çev)

380 Şair, bir dirheme kına satın alarak onu yakmakla genç gözüktüğü için, "Gençliği bir dirheme satın aldım." demiştir. (çev)

Amr b. Ma'n'ın da *Adî b. Ma'n* adında bir çocuğu vardı.

Adî'nin ise *Uleym b. Adî* ve *Abd b. Adî* adında çocukları vardı.

Abd'ın ise *Câbir b. Abd*, *Halef b. Abd* ve *Zebbân* (زبان) *b. Abd* -Zebbân (ذبان) da denirdi- adında çocukları vardı.

Uleym b. Adî'nin, *Küleyb b. Uleym* adında bir çocuğu vardı.

Küleyb'in de *Cündeb b. Küleyb* ve *Vehb b. Küleyb* adında iki çocuğu vardı.

Cündeb'in yine *Adî b. Cündeb* ve *Nübeyşe b. Cündeb* adında iki çocuğu vardı.

Nübeyşe'nin *Muâviye*, *Abdüluzzâ* ve *Abdullah* adında üç çocuğu vardı.

Muâviye b. Nübeyşe'nin çocuklarından biri *Dîvânü'l-Cünd* sahibi, Bekr b. Muâviye'nin dedesi *Mutahhir*'dir. Bekr ise Ebû Câfer'in tayin ettiği komutanlardan idi. Bir diğer çocuğu da *Alkame b. Muâviye*'dir.

Vehb b. Küleyb'in *Ceviyye* ve *Rebîa* adında iki çocuğu vardı.

Evd b. Ma'ad b. Ma'n'ın, *Adî b. Evd*, *Sa'd b. Evd* ve *Kâ'b b. Evd* adında çocukları vardı.

Onlardan biri de *Hâris b. Habîb*'dir. Uzun yaşamış olan bu kişi, şunları söyledi:

Acaba, Hâris b. Habîb'e gösterebilecek
Revaçtaki bir şeyle satın alınabilecek bir gençlik var mıdır?

Ferrâs b. Ma'n'ın *Abd b. Ferrâs* ve *Hazzâm b. Ferrâs* adında çocukları vardı.

Ciâve b. Ma'n'ın ise *Aynân*, *Humeys* ve *Gaylân* adında çocukları vardı.

Ferrâs oğullarından biri de *Mutarrif b. Kâhin* olup, kendi kavminin elçisi olarak Resûlullah'ı ziyaret etmişti. Resûlullah (sas) da kendisine bir mektup yazarak verdi.

[Amr b. Ahmer]

Onlardan biri de şair *Amr b. Ahmer b. Amerred b. Âmir b. Amr b. Abd b. Ferrâs b. Ma'n b. Mâlik b. A'sur*'dur. A'ver, karın ağrısı çektiği sırada şunları söyledi:

Şükâ'â adlı bitkisel ilacı içtim, sonra dilimi ağzımın bir tarafına çıkardım
Onun sinir uçlarını da dağlama aleti olarak buldum

Ahmer, Cezîre'ye gelerek oraya yerleşti. Karkîsiyâ'da[381] aylarca kaldı. Oradayken şunları söyledi:

Dikkat edin! Zamanın hayrı azaldı, bu değişiklik nasıl meydana geldi?
Zaman, insanları beyaz geyik boynuzuyla kenara attı

Hirmâzî şöyle dedi: O, Kays'ın bazı durumlarına tanıklık yaptı. Karkîsiyâ'da Züferle beraber bir müddet kaldı.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Bâhile kabilesinden biri de *Müslim b. Şemerdel*'dir. Bir gün Müslim, Bilâl b. Ebû Bürde'nin yanına gelerek önünde bağdaş kurup oturduğunda Bilâl kendisine, "Sen fahişelerin oturduğu gibi oturmuşsun." dedi. O da "Sen onların oturuşunu iyi bilirsin." dedi. Bilâl kendisine, "Hey fahişe çocuğu!" dediğinde, Müslim de, "O, sensin!" diye cevap verdi.

Dedi ki: Önceleri Bâhile'den, sonra da Sehm oğullarından sayılan biri de *Müstevrid b. Kudâme*'dir. Bu kişi, Muâviye döneminde, Ziyâd'ın nesebine -onun Ebu Süfyan'dan olduğuna- dair tanıklık yapan kişilerden biridir.

Sehm oğullarından biri de *Hayyân b. Yezîd*'dir. Bu kişi, Ebû Musa el-Eş'arî'nin kendisine, "Bâhile kabilesi, daha önce diz altı kadar iken, biz onları bir kulaç haline getirdik." dediğinde, kendisinin de, "Ben sana Bâhile'den daha güçlü olanları söyleyeyim. Onlar, Ak kabilesi ve Eş'arî'lerden kendilerine katılanlardır!" dedi. Ebû Musa'nın (ra) kızarak, "Hey, emîrine söven adam!" diye azarladığı kişidir.

Dedi ki: Bâhile'nin Amr b. Abd oğulları boyundan olan biri de *Hacl b. Nadle*'dir. Bu kişi, Cahiliye döneminde saygın bir kişi idi. Onun oğlu

381 Karkîsiyâ قرقيسيا, Fırat ve Habur nehirlerinin denize döküldüğü yerdeki üçgen şeklindeki bir mevkide yer alan bir şehir adıdır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân*, IV, 328. (çev)

Şebîb Ebû Musa'yla karşılaştığında yaşlanmış olduğundan Ebû Musa ona, "Sen oldukça yıpranmışsın." dedi. Bunun üzerine *Şebîb b. Hacl b. Nadle* şunları söyledi:

Eş'arî, beni oldukça yıpranmış gördü
Ancak o, yiğitliğimi bilmezden geldi
Senin gibilerinde mızrak kırdım da
Kendim şifa bulurken, öylesi yaradan kıvrandı

Amr b. Abd oğullarından biri de Basra bölgesindeki Kurre[382] köprüsünün sahibi olan *Kurre b. Hayyân*'dır. O kavminin ileri gelenlerinden idi.

Dedi ki: Onların mevâlîlerinden biri de *Ubeydu's-Sayd es-Sayrafî*'dir.

Dedi ki: Ali b. Asma el-Bâhilî, Basra Camii'nin minberinde halka kitap okurdu.

Akîl oğulları, Ziyâd adındaki bir azatlı kölelerini erzak toplamak üzere yönlendirdiler. O da herhangi bir şey elde edemeden onlara geri döndü. Ona Basra halkının durumunu sordular. O da Ali b. Asma'ın Âmir b. Sa'sa'a oğullarından bir kadınla evlendiğini söyledi. Bunun üzerine şairleri şunları dile getirdi:

Biz Ziyâd'ı bize bir azık temin etmek üzere gönderdik
O ise bize İbn Asma'ın evlilik haberiyle döndü

Dedi ki: Bâhile kabilesinin Kuteybe oğulları kolundan biri de *Hâtim b. Humrân* olup, Basra'nın bazı işlerini üstlenmişti. Ferezdak, Hâtim'in kendisine ait develerin korulukta otlatılmasını engellediğinde şunları söyledi:

Develerimi koruluğun ilerisine gitmelerini engelledin
Kendin ise yüz kızartıcılıkta haddini aştın
İbn Humrân'ın akrabalığı, koyduğu şarta bağlı
Bu şart delindiğinde üzerinde kıyametler kopardı

Dedi ki: *Habîb b. Zeyd oğulları* da Bâhile kabilesindendir. Bazı râviler onların A'rec oğullarından olduğunu anlatmışlardır. Onların şairi şunları dile getirdi:

382 El-Kurre; Kadisiyye'ye yakın bir yerleşim birimidir. Ayrıca, burada bulunan bir kilisenin bu adı taşıdığı da söylenmektedir. Bkz. Yakut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldan*, IV, 335. (çev)

Sen eğer benim nesebini bilmiyorsan
Ben A'rec oğullarından bir kişiyim
Ben onlardan yaratıldım; babam da onlardandır
Boynun, omuzla bitişikliği derecesinde onlarla yakınlığım vardır

Bu şair, Horasan'da Kuteybe'nin yanına geldiğinde Kuteybe ona, "Sen Temîm kabilesinin A'rec oğullarından olduğunu iddia etmemiş miydin?" deyince, "Hayır ben şöyle söylemiştim" dedi:

Eğer sen benim nesebimi bilmiyorsan
Ben, Vâil oğullarından olan bir kişiyim
Onlardan yaratıldım; babam da onlardandır
Boynun omuzla bitişikliği derecede onlarla bir yakınlığım vardır

Bâhile kabilesinden biri de *Abdurrahman b. Münkız*'dır. Mervân b. Muhammed'in has adamlarından biri idi. Mervân'ın öldürüldüğü gece, o da asılarak idam edilmişti.

Dedi ki: "Selmân b. Rebîa Kevâsic'den olup Belencer'de[383] öldürüldü."

Dedi ki: "Kuteybe b. Müslim'in dayısı *Selmân b. Ebû Züheyr* de onlardan olup şair onun hakkında şunları söyledi:

Selmân'ın otağında bulunanların Bâhile'den
Olduklarını öğrenmen hayırlı bir şey değil midir?

Haccâb. Furâfisa da Bâhile'dendir. Buzat ehl-i ibadet bir kişi olup, onun bir oğlu da Cündîsâbûr'da[384] kadılık yapmıştır.

Dedi ki: Bâhile'nin Vâil kolundan biri de *Suhbân*'dır. Bu kişi, Muâviye'nin yanına geldiğinde ona, "Sen sürekli yardım gören biri misin?" dedi. O da" Evet, vallahi dediğinden de fazla." deyip şunları dile getirdi:

Irak heyeti beni bilirler ki
Kapıda bir konuşma yapılmışsa, onun hatibi benim

---

383 Belencer; Hazar bölgesinin, "Babü'l-Ebvâb"ın gerisine düşen bir şehir adıdır. Bazı râvilere göre, burası Abdurrahman b. Rebî'a tarafından, Belâzûrî'ye göre ise Selman b. Rebî'a tarafından fethedilmiştir. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Buldan,* Beyrut: Daru Sâdır, 1995, I, 489. (çev)

384 Burası Huzistan'da bir şehir adı olup, Sabur b. Erdeşîr tarafından inşa edildiği için ona nispetle buraya bu isim verilmiştir. Bk. Yâkût, Mü*'cemü'l-Büldân*, II, 170. (çev)

Humeyd el-Erkat dedi ki: Onun oğlu olan Aclân b. Suhbân Sicistan'da Talhatu't-Talahât'a şunları söyledi:

Sana iyilik yakışır; o halde bana iyilikte bulun
Bana da her yerde sana teşekkür etmek düşer

Dedi ki: Bâhile'nin Vâil kolundan biri de *Hatîm el-Hâricî* olup adı Zeyd'dir.

Onlardan biri de *Bişr b. Ebû Hâzim*'i okla öldüren katilidir. Bişr şöyle dedi:

Vâilli adam, kalbime bir ok sapladı
Bu ok da gömleksiz bir ok idi

Onu öldüren kişinin Sa'sa'a oğullarından biri olduğu da söylenmektedir.

Dedi ki: Ciâve oğullarından biri de *Mutarrif b. Seydân*'dır. Mus'ab, onu Ahvâz'da olan Ubeydullah b. Zübyân'a yönlendirdiğinde, İbn Zübyân onu öldürmüştü. Onunla ilgili bilgileri, *Kitâbü'l-Büldân*'da, "Mus'ab b. Zübeyr'in Dönemi" başlığı altında anlatmıştım. Onun nesli Basra'da devam etmiştir.

Onlardan biri de *Mudârib b. Ubeydullah*'tır. O, emniyet teşkilatının başkanlığına bazen vekâlet ederdi.

Onlardan biri de *Atıyye b. Ammâr* olup kızı Ümmü Abbâd, Adî b. Ertâh'ın eşiydi.

Ferrâs oğullarından biri de *Müsellem* olup, Hâricîler ona komplo kurarak kendisini öldürdüler. Bunun üzerine Ebu'l-Esved şunları söyledi:

Müsellem dönmeden, hiçbir süt devesini satın almak üzere
Sahibine doğru yürümemeye yemin ettim
Sahibi ona, "Devesi üremekten kesilmiş yaşlı bir deve iken; kızıl hörgüçlü deveye gel" dedi
Pazarlık yapmak üzere ona yaklaşırken kandırma da gizlenmekteydi

Onlardan biri de *Abdülmelik b. Cümâne*'dir. Bu adam şair bir kişi idi. O, Kuteybe'ye şunları söyledi:

Yakınının fırsatını zâyi ettiğin halde
Uzak akraban seni nasıl arzulayabilir?

GANÎ'NİN NESEBİ

Ganî b. A'sur'un Çocukları

Gunüm b. Ganî ve *Ca'de b. Ganî*. Bu ikisinin annesi, Duhâm bt. Tağlib b. Vâil b. Kâsıt'tır.

Gunüm'ün Çocukları

Cillân b. Gunüm, *Bühse b. Gunüm* ve *Amr b. Gunüm*. Bunlardan Bühse, Basra ve Kûfe'de tanınan bir kişi idi.

Cillân b. Gunüm'ün Çocukları

Kâ'b b. Cillân ve *Utvâre b. Cillân*.

Ka'b'ın Çocukları

Zebbân b. Ka'b, *Âmir b. Ka'b* ve *Avf b. Ka'b*. Bunlar arasında aile çokluğu Avf'ta idi. Ayrıca Kâ'b'ın *Uveyf* adında bir çocuğu daha olup bunun annesi, Umeyme bt. Cüşem b. Avf b. Bühse b. Abdullah b. Gatafân'dır.

Avf b. Ka'b'ın Çocukları

Sa'd b. Avf. Bunun annesi Re'sü'l-Hacer el-Cermî'nin kızıdır. Re'sü'l-Hacer ise Evs b. Şemîs b. Tarûd b. Kudâme b. Cerm'dir. Onun, Sa'd b. Sa'd el-Cermî olduğu da söylenmektedir.

Abd b. Şemîs el-Cermî şunları söyledi:

Sa'd, İbn A'sur Ganî'nin (zenginin) yardımcısı olmuş
Bu, karşılığında tebrik edilmeyecek bir yardımcılıktır
Sen, Kudâme ailesinin şerefli bir genci idin
Sen de uzaklaştın; ancak seni uzaklaştıracak ne bir çöl ne de bir uzaklık vardır

Buradaki Kudâme'den kasıt, Kudâme b. Cerm'dir.

Sa'd'ın Çocukları

Abîd b. Sa'd, *İtrîf b. Sa'd* ve *Mâlik b. Sa'd*. Bunların annesi, Sellâme bt. Âmir b. Ka'b b. Cillân'dır. Bunlar da ona nispet edilerek anılırlar. *Sa'lebe b. Sa'd*ve *Sureym b. Sa'd*'ın annesi ise el-Fehmiyye'dir.

Abîd b. Sa'd'ın Çocukları

Hilâl b. Abîd ve *Huveylid b. Abîd*'dir. Bunlardan kimse kalmamıştır.

Onlardan biri de *Hışrem b. Âmir*'dir. Onu Nümeyr oğulları esir almışlardı. Bu durumu, çoban Ubeyd b. Husayn anlatmıştı. Büyük bir fidye karşılığında serbest bırakıldı. Abîd'in diğer oğulları *Sâlim b. Abîd* ve *Hurşube b. Abîd*'dir.

[Kays en-Nedâmâ]

Ubeyd oğullarından[385] biri de *Kays en-Nedâmâ b. Abdullah b. Umeyle b. Tarîf b. Hurşube b. Abîd*'dir. Onu Tay kabilesi öldürmüş, Tufeylü'l-Ganevî ise onun ölümüne ağıtlar yakarak şunları söylemiştir:

Rammân'da evi bulunan Kaysü's-Sâvî'den olan
Başka biri de ne ilginçtir ki, Hakîl gününde vefat etmiştir

Adı geçen bu Kays, bazı hükümdarlarla görüşmüştü. Bunlardan biri, "Ben tacımı, Arapların en değerlisine bırakacağım." deyip, tacını ona giydirdikten sonra kendisine, artık memleketine dönebileceğini söyledi. O da dönüş yolundayken ve beraberinde kralın kendisini taltif ettiği taç bulunduğu halde, Tay kabilesinden ona rastlayan bir grup tarafından Rammân'da öldürüldü. Bu gruptan bazıları kendisini tanıdıklarında yaptıklarına pişman olarak onu buraya defnettiler; ardından kabrinin üstüne bir bina inşa ettiler.

Onlardan biri de Âmir b. Ma'bed b. Küşeym olan *Tabîh*'dir. Cemel Vak'ası'nda Ali b. Ebû Tâlib (kv) tarafındayken öldürüldü.

[Sahabî Ebû Mersed el-Ganevî]

Onlardan biri de Hamza b. Ebû Tâlib'in müttefiki olan *Kennâz Ebû Mersed b. Husayn b. Yerbû b. Tarîf b. Hurşube b. Abîd b. Halef* idi. Bu zat, Resûlullah (sas) ile beraber Bedir'de bulunmuştur.

385 ZZ'de Abdukays oğullarından en-Nedâmî b. Abdullah şeklinde geçmektedir.

Vâkıdî dedi ki: Hamza (ra) müslüman olduğunda, Kennâz da müslüman olmuştu. O, aynı zamanda Hamza'nın (ra) yaşıtı idi. Uzun boylu, gür saçlı idi. Bedir, Uhud ve Hendek olmak üzere bütün savaşlarda bulundu. Ebû Bekr (ra) döneminde Medine'de H. 12. yılında 66 yaşındayken vefat etti.

Onun oğlu Mersed de müslüman olarak "Sebel"[386] adı verilen bir atın üzerinde Bedir savaşında, ardından Uhud'da bulundu. Hicret'ten 36 ay sonra, Safer ayının Recî gününde Seriyye komutanı olarak şehit düşmüştü. Mersed ve babası, Medine'ye muhacir olarak geldiklerinde Külsûm b. Hidm'e misafir oldular. Başka bir görüşe göre, Sa'd b. Hayseme'ye misafir olmuşlardı. Resûlullah (sas) Mersed'in babasını, Ubâde b. Sâmit ile Mersed'i de Evs b. Sâmit ile kardeş ilan etmişti.

Recî', Hüzeyl kabilesine ait bir kuyunun adıdır. Hüzeyl kabilesi Resûlullah'a (sas) gelerek hileyle Müslüman olduklarını ileri sürdüklerinde, Resulullah (sas) da, h. 4. yılının Safer ayında, onların zekâtlarını toplamak ve onları dinî konularda aydınlatmak üzere aralarında Mersed ile Âsım b. Ebu'l-Aklah'ın bulunduğu bir ilim grubunu onlara gönderdi. Bu müslüman grup, onların yanına gelmek üzere Reci'e vardıklarında Hüzeylîler, ihanet ederek onları burada (Recî'de) şehit ettiler. Bunun üzerine şair şunları söyledi:

İyi bir insan olan Ebû Mersed bizdendir
Onun şehit olan oğlu ile komutan Selmân ve Hâtim de bizdendir

Beyitte adı geçen Selmân, Selmân b. Rebîa el-Bâhilî'dir; Hâtim ise Hâtim b. Nu'mân el-Bâhilî'dir.

İkisi de şair olan *Ka'b b. Sa'd*ve *Nâfi b. Halîfe* de Sâlim b. Abîd oğullarındandır. Bu ikisi, Nesîb b. Sâlim en-Nümeyrî'yi Ehvâ'da öldürdüler. Ehvâ, o çevrede bilinen bir yer adıdır. [387]

386 ZZ'de Seyl.

387 Ehvâ, Hecer, Yemâme ve başka bir yerde olduğu söylenen bir yer adıdır. Bk. el-Bağdadî, *Merâsidü'l-İttilâ'*, I, 135. (çev)

Onlardan diğer bazıları da *Umeyr b. el-Cüdürî* ve *Miknef b. Damdam*'dır. Bunlar da Cezîre'de Ganî oğullarının ileri görüşlü eşrafından idi.

Hilâl b. Âbîd oğullarından biri de *Riyâh b. Eşel*'dir. Şe's b. Züheyr b. Cezîme el-Absî'nin öldürülmesi üzerine, Abs ve Ganî kabileleri arasında çıkan savaş esnasında Abs kabilesinden olan Husayn adında iki kişiyi öldürdü. Riyâh'ın kardeşi oğlu da Şe's'i attığı bir ok ile öldürmüştü. Onunla ilgili haberi, daha önce bu kitabımızda vermiştik.

Onlardan biri de *Hıms b. Rebî b. Hilâl*'dir. Bir görüşe göre Âmir oğulları, başka bir görüşe göre de Hevâzin kabilesinin tümü, Temîm kabilesinden Uzzâ b. Cürve b. Üseyd'in, Zü'l-Ubre b. Rebî b. Hureyş b. Kâ'b b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a tarafından öldürülmesinden sonra, ona tereyağı eriterek getirir ve ona harac öderlerdi. Zü'l-Ubre, kralların giydiği taca benzeyen ve ubre denilen inci işlemeli bir taç giydiğinden "taçlı adam" anlamında ona "Zü'l-Ubre" denilmiştir. Temîmli adam ise öldürülmeden önce, Hevâzin kabilesinden rüşvet alır ve onların üzerine yatardı. Tufeyl el-Ganevî, -Asma'î'ye göre Riyâh b. Eşel el-Ganevî- şunları söyledi:

Ey Âmir oğulları; halka iftiharınızdan bahsetmeyiniz!
Siz onu değerli insanlar arasında yaymaya çalışırsanız, yalanlanırsınız!
Çünkü siz, hatibinizi konuşturur ve
İnsanlara yemek yedirir, sonunda da onu azarlarsınız
Biz öteden beri Kays kabilesinden gelirlerinin dörtte birini alırdık
Siz de onu vermek istemediğinizde atlarımız ovalarınıza inerdi
Biz sizi Temîm'den engellerken, siz yağ eritiyordunuz
Böylece siz iyi kılıç kullanamadığınız için dövülüyordunuz
Biz sizi korumak üzere gitmekten engellerken
Siz ise gitmek üzere hep yola çıkan insanlardınız
Sizin bizden başkalarına ait olacağınızdan endişe ederken
Size zulmedilmesin ve size savaş açılmasın diye düşmanları ortadan kaldırdık!

Mâlik b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân'ın Çocukları

Dubeyse b. Mâlik, *Mudâbise b. Mâlik*, *Harb b. Mâlik* ve *Habîb b. Mâlik*.

Tufeyl el-Ganevî

Onlardan biri de şair *Tufeylü'l-Hayl b. Avf b. Halef b. Dubeyse b. Mâlik b. Sa'd*'dır. Tufeyl'in künyesi Ebû Kırân'dır.

Asma'î dedi ki: "O, iki Nâbiğa'dan da büyüktür. Kays kabilesi içinde Tufeyl'den önce gelmiş daha büyük bir şair yoktur."

Muâviye şöyle derdi: "Tufeyl'i bana bırakın, diğer şairler sizin olsun!"

Sa'lebe b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân'ın Çocukları

Yerbû b. Sa'lebe ve *Ka'b b. Sa'lebe*.

Onlardan biri de *Kays b. Hacvân b. Mutî b. Sa'lebe b. Sa'd*'dır. O, (rüzgâr çölü anlamına gelen) Feyhu'r-Rîh gününde, Hâris b. Ka'b oğullarının toplandığı; Cu'fî, Zübeyd ve Sa'dü'l-Aşîre kabileleri ile Murâd, Sudâ ve Nehd'in de onlarla bir araya gelip, beraberlerinde Ganî'nin de bulunduğu halde Âmir oğullarının üzerine yürüdüklerinde, Âmir b. Tufeyl'in gözü oyuldu. Bu sırada Kays da Amr b. Esla'ı öldürdü. Bazıları Amr b. Esla'ın başka bir savaş esnasında öldürüldüğünü ileri sürmüşlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

Onun evladından biri de şair *Ali b. Gadîr b. Mudarris b. Nasr b. Kays b. Hacvân* olup şunları söylemişti:

Kişinin işlerinin, sopasının çatladığı gibi
Çatlamakla beraber, isyan ettiğini görürsen
Yücelebileceğin hedefe yönel, iki elinle
Beceremediğin bir işle ne alakan var senin?

O, şunları da söylemiştir:

Kureyş'i bırak savaşsın; mülkü kendisinindir
İyiliği de, kötülüğü de kendisine aittir
Eğer hayalleri genişlerse lehine genişlemiş olur
Âciz kalırsa, sadece kendi yarası kanamış olur

Bir beytinde, Muhammed b. Mervân b. Hakem hakkında şunları söyledi:

Benden Emir Muhammed'e iletin
Seni eleştirmek isteyen, muhakkak kınanır

Başka bir beytinde de şöyle dedi:

Gencin felâketi, iştiyaka meylinin olmaması ve
İlgisini çekmediği için hiçbir şeyi beğenmemesidir

Onlardan biri de *Hâris b. Müveylik b. Vâkıd b. Riyâh b. Yerbû b. Sa'lebe*'dir. Bu kişi, Kuşeyrîli olan Secfiyye'nin[388] iki oğlunu öldüren kişidir.

Onlardan biri de onun kardeşi olan *Mirdâs b. Müveylik*'tir. Resûlullah'ı (sas) ziyaret ederek ona bir at hediye eden kişidir.

Onun evladından biri de *Hamza b. Târık b. Abdülazîz*'dir. Ganî ve Bâhile'yi herkesten daha iyi bilirdi. Hişâm b. Muhammed el-Kelbî bu kişiyle görüşmüştür.

Hakem b. Câhime b. Harrâk b. Yerbû b. Sa'd ise kahraman bir kişi idi.

Şeytân b. Câhime de, Hazvâ'nın[389] kahramanı idi. Hazvâ'nın kulakları sarkık idi. Tufeyl onu önemseyerek şöyle derdi:

Şeytân onları çağırıp onları mükâfatlandırdığında
Hazvâ, onlara önemli lütuflarda bulunurdu

Dediler ki: Ganî, Tay kabilesini-başka bir görüşe göre Has'am kabilesini- mağlup etti. Onlar mağlup olduklarında Şeytân şöyle demişti: "Kim Hazvâ'nın kuyruğundan bir tel alırsa, o güven içinde olur." Bunun üzerine onun kılını o gün tamamen yoldular, böylece güvende kaldılar.

Onlardan biri de *Amr b. Yerbû b. Sa'lebe*'dir. Ganî kabilesinin kahramanı olarak kabul edilip, gelirin dörtte birini vergi olarak alan bir kabile reisi idi.

---

388 ZZ'de Sahfiyye.

389 Hazvâ sözlükte "kulakları sarkık sıpa" anlamına gelmektedir. Şeytan b. Câhime'nin atının kulaklarının sarkık olması nedeniyle ona bu isim verilmiştir. Hazvâ adında bilinen iki at vardır; bunlardan biri burada adı geçen Şeytân b. Câhime'nin atı, diğeri de et-Tufeylü'l-Ganevî'nin atıdır. Bk. el-Cevherî, *es-Sihah*, VI, 2326; ez-Zebidî, *Tâcü'l-Arus*, 37, 540. (çev)

Mufaddal dedi ki: Zeydü'l-Hayl et-Tâî, Âmir oğullarına saldırdı. Kilâb ve Ka'b oğulları arasında ganimet elde etti. Ganî kabilesi arasında öldürülmeler arttı. Daha sonra Ganîler, başlarında Sinân b. Herim bulunduğu halde Tay kabilesine saldırıp onlardan birçok adam öldürdüler. Ganimetler aldılar ve birçoğunu da yaralayarak geri döndüler. Tufeyl bu olayı, başı şöyle olan Bâiyye'sinde -kafiyeleri "ba" (ب) harfiyle biten kasidesinde-ele almaktadır:

Akr[390] *denilen yerde bir güzelden kalma öyle bir ev var ki*
Geçmişte senin gönlüne düşen bütün sevgileri yeniden hareketlendirir

İtrîf b. Sa'd Oğullarından Bazıları

Si'r. Hanûka adlı yeri koruduğu için kendisine, "Si'rü'l-Hanuka" denilmiştir.

Muşma'al b. Hüzle b. Muattibb. Ehab[391] *b. Gavs b. İtrîf*. O, "Hırka" adlı atın binicisi idi. Süleym oğullarından olup Demlâ ve Şu'ebâ arasında meydana gelen savaşta onlara komuta eden Şerîdî'yi öldüren kişidir.

Serhân b. Muattibb. Ehab b. Gavs b. İtrîf. Esedî'nin kendisine, "Otu bol olan bir yere git!" dediğinde "Göreceksin! Serhân bu gece develerimi otlatmama engel olmayacaktır." diyen kişidir. Ancak o develerini otlatmaktayken, Serhân gelerek onu orada öldürdü. Bunun üzerine onun kardeşi Hezle b. Mu'atteb, Nasîha denilen Esedli bir kadına şöyle dedi:

Nasîha'ya duyurun ki, develerinin çobanı

Yemeklik av ararken, bu arayış kendisini Serhân'ın üzerine düşürmüştür[392]

Yemeklik aramaya çıkması, onu mehtaplı bir gecede avlanmaya çıkan (bir aslanın) üzerine düşürdü. [393]

Metinde geçen "mütekammir (المتقمر)", mehtaplı gecede ay ışığında hayvanlarını otlatan kişi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Bistâm b. Kays, "Mütekammir" olarak adlandırılmıştır.

---

390 Akr (العقر), Kays diyarında el-Âliye'deki bir arazi adıdır. Bk. el-Bağdadî, *İttilâ'ül-Merâsid*, II, 949. (çev) BAE'de "Ufr" şeklinde kaydedilmiştir.

391 BAE'de "Eceb".

392 Bunun aslı adamın biri yemeklik için akşamüzeri ava çıkarken, karşılaştığı bir kurt tarafından yenilince, Türkçede *Ava giderken avlandı* atasözüne benzer bir anlamda darb-ı mesel haline geldi. (çev)

393 Şair burada Serhan'ı mehtaplı bir gecede ava çıkmış bir aslana benzetmektedir. (çev)

Sureym b. Sa'd oğullarından biri de *Şihâb b. Sübey*'dir. Bu kişi, Halâe gününde Huveylid b. Nüfeyl ile Hâlid b. Nüfeyl'i öldüren kişidir.

Onlardan biri de *Recâ b. Haşhâş*'tır. Bu da el-Kilâb et-Tağlibî'yi öldüren kişidir.

Zebbân b. Ka'b oğullarından biri de *Ulâse b. Vehb* olup, kavmi arasında saygın bir kişi idi.

Diğer biri de *Usayme b. Vehb* olup, Rahrahân gününde, Ma'bed b. Zürâre'yi mızraklayıp tepebaşına çıkan kişidir. Ahvas b. Câfer onu aşağı indirip esir almıştı. Abs oğulları onu Tâif'te hapsettiler. Daha sonra Usayme'yi otuz deve karşılığında salıverilmeye razı ettiler.

Onlardan olan *Abdullah b. Ukbe*, Hüseyn b. Ali'yi (ra) öldürenler arasında idi. Onunla ilgili olarak İbn Akeb şunları söyledi:

Ganî katında bir damla kanımız vardır
Ayrıca [bu kan] Esed arasında da dikkate alınır ve dile getirilir

Esedî (dedi ki): Harmele b. Kâhil, "Taf" denilen yerde Hüseyin'in (ra) öldürüldüğü sırada, Abbas b. Ali b. Ebû Tâlib'i şehit edip başını getiren kişidir.

Gıyâs b. Abd'in annesi ise Abs oğullarından olup Gıyâs bilahare onlara katılmıştır. Bunlara annesinin adı üzerinden Mül'ika oğulları denilirdi.

Bühse b. Ganm b. Ganî'nin çocuğu, *Amr b. Bühse* olup o, Ratel olarak bilinirdi.

Amr'ın çocuğu ise *Ka'b b. Amr*'dır.

Ka'b'ın Çocukları

Hilâl b. Ka'b ve *Mâlik b. Ka'b*.

Onlardan biri de *Ubeydullah Ebu Şeyh*'tir. Bu adam Kûfe halkı arasında saygın bir kişi olup, Ali'nin (ra) arkadaşlarından idi. Ziyâd b. Ebû Süfyân katında da önemli bir yeri vardı.

Onlardan biri de *Alâ b. Minhâl b. Alâ b. Kutbe b. Süleym b. Hâris b. Gadbân* olup Kûfe'de şurta [emniyet]teşkilatının başına getirilmişti.

Ca'de b. Ganî'nin Çocukları

Abs b. Ca'de ve *Sa'd b. Ca'de*. Bunların annesi, Ezd kabilesinden Dabîne bt. Sa'dümenât b. Gâmid'dir. Onlar, ona nispet edilirdi.

Sa'd b. Ca'de'nin Çocukları

Zübyân b. Sa'd, *Muâviye b. Sa'd* ve *Amr b. Sa'd*. Onlardan biri de Hâdimü Arşihi'dir (tahtını yıkan). Bu kişi, beline düşkün olması nedeniyle tahtının yıkılmasına neden olmuştur.

Onlardan biri de *Sinân b. Abbâd*'dır. Nu'mân'ın, develerini elinden aldığı kişidir.

Abs b. Ca'de'nin Çocukları

Âmir b. Abs ve *Rezâh b. Abs*.

Onlardan biri de *Hanzale b. Ce'vân b. Huveylid b. Hursân b. Câbir b. Mâlik b. Âmir b. Abs*'tır. Abs şair bir kişi idi.

Onlardan biri de *Rebîa el-Muhârik b. Ce'vân*'dır. Cezîre'nin ileri görüşlü eşrafından olup, Şam halkıyla beraber, Süleyman b. Surad el-Huzâ'î'nin arkadaşları arasında Aynü'l-Verde gününde yararlılıklar göstermiştir.

İbnü'l-Kelbî'nin rivayeti burada bitti.

İbnü'l-Kelbî'nin dışındakiler ise şöyle dediler: Dabîne oğullarının Ganî kolundan olan biri de *İbnü'l-Avrâ* idi. Urve er-Rehhâl b. Utbe b. Câfer b. Kilâb'ın bir oğlu da bir koruluğu muhafaza etmekteydi. İbnü'l-Avrâ onu orada görünce, onu döverek kendisini buraya gelmekten engelledikten sonra, kendi hayvanlarını buraya getirip otlatmaya başladı. Urve'nin oğlu buraya yeniden geldiğinde İbnü'l-Avrâ, onun kendisini öldüreceğinden korkarak fırlattığı bir okla Urve'nin o oğlunu öldürdü. Ardından Ganî'nin Dabîne oğulları kolu olan kavmine gelerek durumu onlara anlattı. Onlar o sırada Câfer oğullarıyla beraber idiler. Bu durum üzerine onlardan ayrılıp göç ettiler. Câfer oğulları ise onların göç etme nedenini henüz anlayamamışlardı. Ganîler gele gele Cevvâb'ın yanına vardılar. Cevvâb'ın adı, Mâlik b. Amr b. Avf b. Ebû Bekr b. Kilâb idi. Annesi ise Ganî oğullarından idi.

Cevvâb, Câfer b. Kilâb oğullarına muhalif idi. Onun kardeşinin oğlu olan Mürre b. Mutarrif b. Ka'b, Menî' b. Mürre b. Hâlid b. Câfer b. Kilâb'ın kıçına bir yay saplayarak yaralamıştı. Menî' de, kendisini yaralayan Cevvâb'ın yeğenine saldırmış ve onu öldürmüştü. Bunun üzerine kavimler birbirlerine girdi. Ardından, Şam'a gitmeleri şartıyla Câfer oğullarını oradan ayırdılar. Daha sonra geri gelmelerine müsaade edildiğinde, Urve'nin oğlu, bahse konu olan koruluğu korumaya devam etti. Tufeyl, konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Dedim ki, Mâlik'e önem verin
Zira insanlar arasında sizi koruyacak biri varsa o da Mâlik'tir
İbn Ka'b'ın oğluna da "Halktan uzak dur!" dedim
Ben zulümlerin senin duruluğundan uzak olduğunu düşünüyorum
Mahremlerini haksızlıklara karşı koru
Zira günümüzde, mahremlere kastedildiğini gördüm

Cevvâb ise şöyle dedi: "Câfer oğullarıyla savaş halinde de olsam başkalarının onların kanlarını dökme teşebbüsünde bulunmasını asla kabul edemem. Eğer İbn Urve'nin katilinin kendilerine teslim edilmesine razı olurlarsa, biz onu teslim ederiz. Diyet isterlerse diyet de öderiz. Eğer buna da razı olmazlarsa onları aşırı gitmekten engelleriz."

Bunun üzerine Lebîd b. Rebîa şunları söyledi:

Hey Kilâb oğulları; Dabîne oğulları kuyuların başındayken
Câfer buralardan nasıl sürgün edilebilir
Onlar göç edip gittikten sonra evlerinin yerinde
Birtakım melez develerle çakallar dolaşmaktadır
Onlar Urve'nin oğlunu öldürüp
Cevvâb'ın katında yargılanıncaya kadar saklandılar
Dabîneoğullarının şairi ise şöyle dedi:
Ganî, yavaş ol! Zira onu aslan takip etmektedir
Onu yakaladığında, yırtıcı olarak usanıncaya kadar onu parçalamaya devam edecektir

Tufeyl de şöyle söyledi:

Ey Câfer oğulları, o güzel çabalarımızı inkâr etmeyin!
Her yerde güzel şeyler söyleyin
Âmir'in bizi çağırdığı sabah, arkamıza bakmadan geldik
O zor günde, "Yazıklar olsun!" dedirtmeden kadınlarınızı koruduk

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Ganî kabilesinden biri de *Sâlih* olup, Merc savaşında Mervân b. Hakem ile beraber bulundu. Bişr b. Mervân şunları söyledi:

Sâlih el-Ganevî'yi benden aşağı mı sanırsın?
Benim yolculuğum en uzun yolculuk olduğu halde
Seni bana muhtaç etmeyen, beni de muhtaç bırakmayacaktır
O, sıkıntımı giderir ve malımı da korur
Eğer yükümü yükler de beni
Abdülazîz'e ulaştırırsan; artık (hiçbir sıkıntıyı) umursamam

Dedi ki: Abîd oğullarından olmakla beraber, Ganî oğullarından kabul edilen biri de *Ferkad*'dır. Bu adam kavmi arasında saygın bir kişi olarak kabul edilirdi. Onun nesli, Ahvâz'da devam etmiştir.

Dedi ki: Ganî oğullarından biri de *Amr b. Yerbû*'dur. Bu adam, ilk defa halktan varlığının dörtte biri oranında gelir vergisi alan kişidir. Şair onunla ilgili olarak şöyle demiştir:

Amr b. Yerbû ve dörtte birlik vergisi
Değer ve yücelikler sayıldığında bunlar da onlar arasında sayılır

Dedi ki: Yine Ganî oğullarından biri de *Kevser b. Ubeyd el-Ganevî*'dir. Bu kişi, Mervân b. Muhammed'in şurtasının [emniyet teşkilatının]başında bulunurdu.

Dedi ki: Harrâkoğulları ve Riyâh oğulları da Ganî kabilesindendir. Riyâh'ın kızı Habî'e[394] ise Ahvas b. Câfer b. Kilâb'ı dünyaya getirdi. O, şöyle demişti:

Yazıklar olsun sana! Harrâk oğullarını
Yüce ahlaklılara benzetsene!

394 ZZ'de Necibe.

O, şunu da söylemişti:

Yazıklar olsun sana! Riyâh oğullarını
Mertlik, cömertlik ve yüce ahlaklılara benzetsene!

[Kâ'b b. Sa'd el-Ganevî]

Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Ganî oğullarından olan şair Kâ'b b. Sa'd, aşağıda başlangıcı olan bir mersiyesinde şunları söyledi:

Süleymâ dedi ki: Vücudunda hiçbir solgunluk yoktur
Sanki bir tabip seni şaraptan korumuştur
Dedim ki: Sıkıntılar, benim kardeşlerime acı verdi
Saçlarımı ağarttı; belalar da zaten insanı kocatır
Günler, bir sefer bana iyilikte bulunmuş olsalar da
Ardından bana günahlarla dönüverdi
Hayatın tatlılıklarının ardından
Felâketler nöbetleşe gelip onu acılaştırdı
Kardeşimin yumuşaklığı, onu ya bizimle beraber kılar
Veya cahilliği onu bizden ayrı bırakır
Zamanın nöbetleşe gelen belalarına karşı
Bana yeterli gelerek yardım ederdi
Kardeşim öyle bir kardeştir ki, evinde cimri değil
Düşmanla karşılaştığında da korkak ve ödlek değildir
Cehaletin katılığı bir yaşlılık hediyesi bıraktığında
O yine yumuşak davranarak ısrarcı nefse karşı üstün gelirdi
Annesi, yeniden sabah olduğunda özlem duymaya başlar
Gece ise dönüp gittiğinde ne fayda sağlayabilir?
Kışlarla arkadaşlık yapan kişi, yaz mevsiminin
Mümkün mertebe yiyecekleri bollaştırıp güzelleştireceğini bilir
Cömertlikle uzlaşmalı olarak onu çağırdığında
Cömertlik ona karşılık verir.
Cömertlik onu çağırdığında ise, bu sefer o, ona karşılık verir
Kolaylıklar ortaya çıkıp da bazısı kaybolsa da
Kalanı bile, alnı açık zeki adama yeterlidir
Demir çubuğun cilalanmakla heyecanlandığı gibi

İyi niyetli bir genç olarak, cömertlikle heyecanlanırdı
Gönlün razı olmadığı bir olay sebebiyle
Öldürülen bir kimsenin fidyesini öderdi
Cömertliğe çağrılıp biri karşılık vermemişse
Çağrı anında o ona karşılık verirdi.
Dedim ki: Bir kere daha çağır ve sesini yükselt!
Ebu'l-Miğvâr'ı[395] *hemen yanı başında bulursun*
Önceki gibi, çağrına yine o cevap verecektir
Yaptığı cömertlik emsalini yine yapmaya çok istekliydi
Mahalledeki arsaların toz duman içinde kaldığını görürsün
Öyleki o kaybolduğunda, yabancı birisi oralara gelemeyecektir
Şunu bilki, yaşamaya devam eden kişi
Sonu yakın olan ecele o da varacaktır
İkiniz bana ölümün sadece köylerde vukû bulacağını söylemiştiniz
Oysa burası bir tepe ve kum kümesidir
Gök suyu bulanık değildi
Üzerinden güney rüzgârı esmiş olsa da o yine de duru kalmıştır.

Dedi ki: Yunus en-Nahvî, "Bu mersiye, mersiyelerin yetimidir." derdi.

Onlardan biri de şair *Nâfi b. Halîfe*'dir. O, çobana cevap olarak söylediği bir kasidesinde şöyle demiştir:

Eyvahlar olsun! Nümeyr dahi bana sövermiş
Meğer Nümeyr, sövmenin rotası haline gelmiş
Nümeyr (kaplancık), sarıklarıyla kötülüklerini kapatmak istemiş de olsa
Nümeyr'in kötülükleri sarıklarla kapatılacak gibi değildir
Eğer değerli bir insanı bizden uzaklaştırmak istiyorlarsa
Biz zaten Nesîb b. Mâlik'i Ehvâ'da[396] *bırakmıştık*
Tüyleri dökük sırtlan onun cesedine yol buldu da
O, ziyafet gecesini uykusuz geçirdi

395 Ebu'l-Miğvâr el-Ganevî, Ya'suroğullarının kahramanı ve en cömerdi olup, Zukar olayında öldürülmüş, kardeşi Kâ'b b. Sa'd tarafından da, ölümü üzerine tercümesini yaptığımız bu mersiyeyi düzenlenmiştir. Bk. el-Himyerî, *et-Tican*, I, 271. (çev)

396 Ehvâ, Hecer diyarında bir yer veya Kuteybetü'l-Bâhilî'nin oğullarına ait bir su kaynağının adıdır.

Her bir gözetleme noktasına baykuş sedasıyla
Her önemli işte Nümeyr'i kınayarak seslendi
Bir gün Ehvâ'da ileri gelenlerini yakaladık
Onlar bize rağmen zulüm üstüne zulüm yaptılar
Biz kardeşimizi iki yüz deve karşılığında serbest bıraktırdık
Onlar ise kardeşlerini korkunç suratlı yırtıcı aslanlara teslim etti
Siz Âmir oğullarının kuyrukları ve en kötülerisiniz
Okun kuyruk kısmındaki tüyler ile önündeki tüyler ise aynı olamaz
Nümeyr'in iki günü onların en uzun günleridir
O günde onların hanımlarının
Paylaşımlarda olduklarını görürsün

ADVÂN'IN NESEBİ

Amr b. Kays b. Aylân'ın Çocukları

Hâris b. Aylân. Bu kişi "Advân" olarak bilinir. Saldırgan anlamına gelen Advân olarak adlandırılmasının nedeni, kardeşi Fehm b. Amr'a saldırarak onu öldürmesidir. Advân ile Fehm'in annesi Cedîle bt. Mür b. Üd'dür. Bazıları, Cedîle'nin Müdrike bt. İlyâs b. Mudar olduğunu söylemektedir.

Advân'ın Çocukları

Zeyd b. Advân, *Yeşkür b. Advân* ve *Devs b. Advân*. Devs ailesinin Ezd kabilesi içinde yer aldıkları da söylenmektedir.

Zeyd b. Advân'ın Çocukları

Vâbiş b. Zeyd, *Gâlib b. Zeyd* ve *Âmir b. Zeyd*. Âmir b. Zeyd, "Ayâye" olarak bilinir.

Kelbî'nin dışındakiler, Zeyd'in *Hârice* adında bir çocuğunun daha olduğunu ve onun annesine şöyle dediğini söylemişlerdir:

Eğer Âmir'den sonra başka bir Âmir dünyaya getirmiş isen
Büyük bir insan topluluğu dünyaya getirmişsin demektir
Ardından da tertemiz hür kızları lütfettin

Vâbiş b. Zeyd b. Advân'ın Çocukları

Hâris b. Vâbiş, *Abs b. Vâbiş* ve *Kebl b. Vâbiş*'tir.

Hâris b. Vâbiş'in Çocukları

Sa'd b. Hâris, *Muâviye b. Hâris* ve *Rebîa b. Hâris*'tir. Onlar Ezd kabilesi içinde, onlarla olan bir nesebî bağlantıdan dolayı anılırlar.

Muâviye b. Hâris'in Çocukları

Nümeyr b. Muâviye ve *Gaziyye b. Muâviye*.

Nümeyr b. Muâviye'nin Çocukları

Câbir b. Nümeyr ve *Rü'be b. Nümeyr*.

Sa'd b. Hâris b. Vâbiş'in çocuğu ise *Hâlid b. Sa'd*'dır.

[Ebû Seyyâre el-Advânî]

Onun evladından biri de Ebû Seyyâre'dir. Onun adı Umeyle b. A'zel b. Hâlid b. Sa'd'dır. O, cahiliye döneminde Hac mevsiminde insanlara (vakfe yerlerinden ayrılmaları için)izin verirdi.

Dediler ki: Ülkeye İcâze[397] görevi Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm b. Mür oğullarından, Adnân oğullarına geçti. Onlar, "Cem" denilen yerde [Müzdelife'de] bulunanların, Mina'ya doğru akın akın inmelerine izin veriyorlardı. Ebû Seyyâre ise bu işi üstlenen en son kişidir. O, insanların Mina'ya inmelerine izin vermek üzere halkın toplandığı sabah şöyle dedi: "Ben siyah eşeğin sahibiyim; (eşeğim) neden kıskanılıyor? Keşke idareci daha da güçlü olsaydı! Allah'ım, Ebû Seyyâre'yi kıskançlıktan ve zorluklardan sen koru!"

Araplardan biri şöyle dedi:

Biz Ebû Seyyâre'yi savunduğumuz gibi
Onların mevâlîsi olan Fezâre oğullarını da savunduk
Eşeğini sürüp, Ka'be'ye yönelik
İnsanların inmelerine müsaade ederken onu savunduk

397 İslâm'dan önce hac esnasında hacıların Arafat, Müzdelife ve Mina'dan belli bir düzene göre ayrılmalarını sağlamak için ihdas edilen, bazen ifâza ile aynı anlamda kullanılan bir görev ve yetkiyi ifade eder. Bkz. Ahmet Önkal, "İfâza", DİA, https: //islamansiklopedisi. org. tr/ifaza (17. 08. 2020)

Darb-ı mesel olarak, "Falan kişi, Ebû Seyyâre'nin eşeğinden daha sağlıklıdır!" denilirdi. Zira o, eşeğini serbest bıraktığında kimse ona dokunamazdı. Onun eşeği kırk yıl yaşadı. Bunun üzerine "Ebû Seyyâre'nin eşeğinden daha sağlıklıdır!" [sözü darb-ı mesel gibi halk arasında] söylenir oldu. Bazıları, kan bedelini ilk defa yüz deve olarak belirleyip yasal hale getirenin Ebû Seyyâre olduğunu söylemişlerdir.

Navs'ın Çocukları

Zâlim b. Navs, *Kâhil b. Navs*, *Âmir b. Navs*, *Vârim b. Navs*, *Huseyl b. Navs*, *Ahmer b. Navs* ve *Müsteder*. Bunların tümüne, -bir kabile ismi olarak- "Hullâm" denilirdi.

Yeşkür b. Advân'ın Çocukları

Nâc b. Yeşkür, *Bekr b. Yeşkür* ve *Abbâd b. Yeşkür*'dür.

Bekr'in Çocukları

Avf b. Bekr, *Hârice b. Bekr* ve *Tubba*[398] *b. Bekr*. Bunlar Hicâz'da Ezd oğullarından Sümâle ailesiyle beraber idiler. Onların annesi ise Ümmü Hârice el-Beciliyye'dir.

[Yahya b. Ya'mür el-Udvanî]

Avf b. Bekr'in Çocukları

Adî b. Avf, *Âdiye b. Avf*, *Suhaym b. Avf* ve *Vaşka b. Avf*. Bunlar, Yahya b. Ya'mer'in akrabaları idi. Yahya ise Horasan'da kadı olarak bulunuyordu. Avf'ın diğer bir oğlu da *Yahya* olup şöyle dedi:

Kavimler, Kays'ın buğzundan başka her şeyi reddetti

Eskiden beri, insanların en çok buğzedileni ise heybetli idi

Yahya, iyi bir Kur'ân okuyucusu olup [399] [فاغشيناهم فهم لا يبصرون] âyetini [فاعشيناهم فهم لا يبصرون] şeklinde; [400] [نفقد صواع الملك] âyetini de [تفقد صوغ

398 ZZ'de Yüsey.
399 Yâsîn, 36/9.
400 Yusuf, 12/72.

[الملك şeklinde okur ve âyette geçen hükümdara ait bu tasın gümüşten yapılmış olduğunu söylerdi.

Haccâc ona, "Kur'ân okuyuşumu bir dinler misin, okumada hata yapıyor muyum?" dedi. O da "Evet sen, إن(inne) edatını, أن(enne) şeklinde okuyorsun." deyince Haccâc, "Kalk yanımdan!" diyerek onu Horasan'a sürgün etti. O da orada sürgündeyken vefat etti.

Bana Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Abbas anlattı. O, Abdullah b. Atâ'dan, o da Ebû Harb b. Esved'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Yahya b. Ya'mer'i çağırtarak ona, "Hasan ve Hüseyin'in, Nebî'nin zürriyetinden olduklarının Kur'ân'da geçtiğini iddia ettiğin bana bildirildi. Oysa ben baştan sona kadar onu okuduğum halde böyle bir şey bulamadım." dedi. O da, "Sen En'âm sûresindeki, [وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ] âyetinden, [401] [وَيَحْيَى وَعِيسَى] ya kadar olan kısmını hiç okumadın mı?" diye sordu. O da "Okudum" deyince, "İsa babasız olmakla beraber, İbrâhim zürriyetinden değil miydi?" dedi. O da "Doğru söylüyorsun; o zaman Kur'ân okuyuşumda nasıl hata yaptığıma dikkat eder misin?" dediğinde Yahya, "Beni bundan muaf tut!" dedi. Haccâc, "Hayır söylemelisin!" dedi. O da, "Yüksek sesli harfleri düşük sesle okuyorsun." dedi. Haccâc, "Babanın başına yemin ederim ki, bu kötü bir hatadır. Hatalı okuyuştan daha zararlı bir hastalık var mıdır? O halde bana Anbese b. Saîd'in [Kur'an okurken] lahn yapıp yapmadığını söyle!" dedi. Yahya, "Ben onun Arapça olarak bir harf bile okuduğunu hiç duymadım." deyince Haccâc da kızarak "Çık yanımdan!" dedi.

Ebû Harb b. Esved ed-Düe'lî, "Yahya b. Ya'mer babamdan Arapça öğrenmekteydi." dedi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Yahya b. Ya'mer, Merv şehrinde kadı idi.

İyâz b. Yeşkür'ün *Amr b. İyâz* adında bir çocuğu vardı.

---

401 "Biz daha önce O'nun (İbrâhim'in) soyundan Dâvûd'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik. Biz iyi davrananları, işte böyle mükâfatlandırırız." (En'âm, 6/84-85) Yahya b. Ya'mür, bu âyette geçen "iyilik erbabı olanlar veya iyi iş yapanlar" anlamındaki, "muhsinîn" kelimesinden Hasan ve Hüseyin'in anlaşıldığını söylemek istemiştir. (çev)

Amr b. İyâz'ın Çocukları

Zarib b. Amr, *Hacer b. Amr*, *Leheb* -Ezd kabilesi arasında ona Lihb denilirdi-, *Vâile*, *Riâb*, *Mâlik* ve *Milkân*'dır.

Zarib'in Çocukları

Âmir b. Zarib Hakemü'l-Arab, *Sa'lebe b. Zarib*, *Sa'd b. Zarib*, *Amr b. Zarib* ve *Sa'sa'a b. Zarib*.

[Âmir b. Zarib]

İbn Sa'd dedi ki: Âmir b. Zarib'in hunsa konusunda bir hüküm verdiği ve bu hükmün İslâm hukukunda da kabul gördüğü bana anlatıldı. O, "Hunsa, bevlinin çıkış yönüne göre vâris kılınır." şeklinde bir hüküm vermiş olup kendisinden sonra Tay kabilesinden olan bir hakem de onun görüşü doğrultusunda hüküm vermiştir.

Âmir b. Zarib, Cahiliye döneminde bile içkiyi kendisine yasaklayıp, "Aklı götüren ve cinnete sebebiyet veren bir şey terk edilmeye layıktır." demiştir. Yine o, diyet bedelinin yüz deve olacağına hükmetmiştir. Şair Mütelemmis, onunla ilgili şunları söylemiştir:

Yumuşak huylu bir kimse için bundan önce hiç sopa takırdatılmadı
İnsana bir şey öğretiliyorsa, insanın o bilgiye olan ihtiyacındandır

Bunun nedeni, onun belli bir süre sonra yaşlanarak gözlerini kaybetmesi üzerine, bir mahmile, bir leğene vurularak veya iki sopayı birbirine vurmak sûretiyle çıkarılan takırtıyla onun dikkati çekilirdi. O da çıkarılan bu ses ile uyanırdı.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı, o İbn Künâse'den şöyle dediğini anlattı: Âmir b. Zarib'e ait birtakım sözler vardır ki, bazı insanlar onları Eksem b. Sayfî'ye nispet ederler. O sözlerden biri de şudur: "İlimlerin en hayırlısı, sana yol gösterenidir."

Bir diğer sözü de şudur: "Mantığın en üstünü, hakikate ulaştıranıdır."

Onun sözlerinden biri deşöyledir: "İbret verici şeyler çoktur ancak onlardan ibret alanlar azdır. Kim zamana uyarsa, basitlikler görür. Her yı-

lın hazır bir hastalığı vardır. Her bir deneyimle beraber, bir ibret vardır. Musibetler, nimetlerin kardeşleridir. Kişi güvendiği yerden [yani hiç beklemediği yerden] darbe yer. Kim yaşarsa, yaşlanır; yaşlanınca kendini de yaşantısını da unutur."

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O, babasından, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Neha ve Sakîf, İyâd b. Nizâr'dandır. Sakîf, Kasî b. Münebbih b. Nebît b. Ef'â b. Du'mî b. İyâd'dır. Neha ise Amr b. Tamasân[402] b. Avzumenât b. Yakdum b. Ef'â'nın oğludur. İkisi yola çıktıklarında beraberlerinde sütünden yararlandıkları bir keçisi vardı. Karşılarına Yemen hükümdarlarından Musaddık çıkarak onların bu keçisini ellerinden almak istedi. Onlar da, "Biz onun sütüyle geçiniyoruz." dediler. O bu söze aldırış etmeyerek keçiyi almaya kalkışınca, bunlardan biri ona bir ok fırlatarak onu öldürdü. Arkadaşına, "Beni ve seni buralarda artık hiçbir yer barındıramaz." dedi. Bu olaydan sonra Neha b. Amr Beyşe'ye giderek orada ikamet etmeye başladı. Kasî ise Tâif'e yakın bir yere giderek oraya yerleşti. Bir müddet sonra, Âmir b. Zarib el-Udvânî'ye ait bir cariyenin hayvanlarını otlattığını gördü. Kendi kendine, "Ben bu cariyeyi öldürüp koyunlarını gasp edeyim." diye açgözlülük yaptı. Bu cariye onun bakışından hoşlanmayarak, "Senin beni öldürüp koyunlarımı almak istediğini düşünüyorum. Şayet beni öldürüp koyunlarımı alırsan, koyunlar elinden alınacağı gibi kendin de öldürülürsün. Ben senin korku içinde bir yabancı olduğunu tahmin ediyorum." dedikten sonra, lideri olan Âmir b. Zarib'e gidip durumunu ona arz etmesini kendisine öğütledi. O da Âmir'e giderek ondan güvence istedi. Âmir de ona güvence vererek kızıyla evlendirdi. Böylece onunla beraber Tâif'te ikamet etmeye başladı. Bunun üzerine ona, "Bravo bu adama, ne kadar da becerikli! Âmir'in kendisini karşılayıp ona güvence vermesiyle ne kadar da şanslıdır!" denildi.

Kasî, Musaddık'ı öldürüp Vâdi'l-Kurâ'dan geçerken bir Yahudi kadına uğramış, o da ona iki üzüm bağı çubuğu vermişti. Kasî bu iki çubuğu Tâif'teki bir yere dikti. Bu çubuklar yetişip ürün verdiğinde onlardan yemeye ve yararlanmaya başladı.

---

402 ZZ'de Zamyân.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Âmir Cahiliye döneminde hakem olarak kabul edilirdi. Kızı Amre, Âmir b. Sa'sa'a'nın annesi idi. Bir kızı Kasî b. Münebbih'in, diğer bir kızı ise Kelb kabilesinden Âmir b. Avf'ın eşiydi.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Musaddık, "Ebû Riğâl" olarak künyelenirdi. Sakîf, attığı bir okla onu öldürdü. Dedi ki: Âmir b. Zarib, Sakîf'in Tâif'e yerleşmesine izin verdi. Kinâne kabilesinden olan Bel'â b. Kays el-Leysî, şunları söyledi:

Ömrüne yemin olsun ki sen de onlardan olmakla beraber
Leys kabilesinden hiçkimse bana muhalefet etmeyi ve karşı çıkmayı bırakmayacaktır
Remt ve Gadâ günlerinde onlar beni
Düşmana teslim ettiler ve Herşâ ile Veddân arasına bıraktılar
Onlar her iki evden bir lider çıkardılar
Nitekim Advân'dan önce de onların birçok liderleri vardı

Amr b. Zarib ise şöyle dedi:

Ben sakallarımın ağardığını görüyorum
O kıllar hep çift çift ağardılar
Ben, "Aha!" diyerek onlarla köpekleri korkuttum
Sanırım onlar da ayağa kalkarak bana karşılık verdiler
Yürürken kendi burnumu
Beni görüp de ayağa kalkan bir kişi sandım

Sa'd b. Zarib'in oğlu *Avf b. Sa'd* olup, Kûfe'deki Avfîler ona nispet edilirdi. Onlar da Fakîh Atıyye el-Avfî'nin akrabaları idi. Onlar, Haccâc zamanında Şia taraftarıydı.

Mü'minlerin Emîri Harun Reşîd'le beraber olan kadı Avfî'nin adı ise-*Hüseyn b. Hasan b. Atıyye b. Sa'd b. Cünâde b. Avf*'tır.

Şarkî, onun Cünâde b. Dînâr b. Avf olduğunu söylemiştir. Oysa onlar Dînârlı olarak anılmıyorlardı. Atıyye b. Sa'd el-Avfî ise Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin valiliği döneminde vefat etmiştir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Atıyye, Afv oğullarının mevlası iken daha sonra Araplara intisap etti.

[Zü'l-Isba' el-Advânî]

Sa'lebe b. Zarib oğullarından biri de şair *Zü'l-İsba*'dır. Onun adı Harsân b. Muharris b. Hâris b. Sa'lebe b. Zarib'dir. O, Advân kabilesi arasında çıkan birtakım olaylar ve savaşlarla ilgili düzenlediği bir kasidesinde şunları söylemiştir:

(Mert) kişinin sıkıntılı ve çelişkili işlerle
Bir ilişkisi olamaz
O, Advân oğullarından olan kabilenin Gadîri (adlı şairi)dir
Advân oğulları yeryüzünün yılanları idiler
Bazıları, bazılarına saldırır
Birbirlerini korumazlardı
Ancak bunların bazıları efendilerden idiler
Bazıları da karz-ı hasene vefa gösterirdi
Bunlardan bazıları hâkim olup
Verdikleri hükümleri bozulamazdı
Onlardan bazıları da dünyaya geldiklerinde
Temiz bir nesebin sırrına erdiler
Onlar, Sakîf'i diyar edindiler
Bunda ise ne bir düşüklük ne de bir eksiklik vardır

Zü'l-İsba' ise oğluna şunları söyledi:

Üseyd! Eğer bir mal edinirsen
Onunla güzel bir hayat sürdürmeye bak!
Mümkün mertebe, hep değerli insanlarla
Dostluk kurmaya çalış!
Küçük bir iyiliği dahi başa kakan
İğrenç kimselerle dostluk kurarsan
Cimrilikleri tuttuğunda, ya hiç vermezler
Verseler de çok az verirler
Âdi kimselere değer verme; onların
Arzularına karşı boyun eğen deve olma!
Değerli insanlarla arkadaşlık kurdukça
Onlardan hep iyilik bulursun

Cömertçe onlara sağ elini aç ve
Ona doğru uzunca kulaç at!

Bunlar o kasideden birkaç beyittir. Zü'l-İsba', Hâris b. Zühre'nin ölümü üzerine dile getirdiği mersiyesinin bir bölümünde şunları söyledi:

Ömrüme yemin olsunki, iki kişi
Cömert Hâris'in ölümünü bildirdi
Yumuşak huylu, eli açık Hâris'in
Aşiretin ve meclisin süsü olan Hâris'in

Nâc b. Yeşkür b. Advân'ın Çocukları

Abs b. Nâc, *Rühm b. Nâc*, *Vüd b. Nâc* ve *Amr b. Nâc*'dır.

Amr'ın oğlu ise *Vâile b. Amr*'dır. O, İbnü'l-Hanefiyye ile beraberliği olan Ebû Abdullah el-Cedelî'nin akrabalarındandır. Adı ve künyesi de aynıdır. O, Abdullah b. Ya'mur b. Habîb, b. Âiz b. Mâlik b. Vâile b. Amr b. Nâc'ın oğlu olup, kendisiyle ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Rühm b. Nâc'ın Çocukları

Cezîme b. Rühm, *Ali b. Rühm* ve *Sa'lebe b. Rühm*'dür.

Cezîme'nin çocuklarının tümü, Künne oğulları olarak bilinirler. Onlar, aynı zamanda Sakîf kabilesi içindeki Künne oğullarıyla beraber idiler. Künne ise Ezd kabilesinin Sümâle kolundan olan bir kadının adı olup bu kadın onların annesidir.

Sa'lebe b. Rühm'ün Çocukları

Dir'â b. Sa'lebe, *Hâris b. Sa'lebe* ve *Avf b. Sa'lebe*'dir.

Ali b. Rühm'ün çocuğu ise *Sa'd b. Ali*'dir.

Sa'd'ın çocukları *Amr b. Sa'd*, *Âiş b. Sa'd*, *Enes b. Sa'd* ve *Adî b. Sa'd*'dır.

Amr'ın Çocukları

Nâsıra b. Amr, Mu'bidu't-Tarîk denilen Ma'bed b. Hâlid b. Rebîa b. Müreyr b. Câbir b. Nâsıra'nın aşiretindendir. Ehl-i ibadet olup güzel konu-

şan hatip bir kişi idi. Mervân'ın oğulları, onu yol üzerinde görevlendirmiş, o da İbnü'z-Zübeyr'e yardımın gelmesine engel olmuştu. Şair bununla ilgili olarak şöyle demiştir:

Kendine gel; ben Esed oğullarındanım
Mu'bidu't-turuk olan Kays'ın kabilesindenim

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Bu kişi, Ziyâd ve Ziyâd'ın oğlunun dönemlerinde yol kontrolü yapardı. Daha sonra bu durum, Hâlid el-Kasrî için anlatılırdı. Birinci görüş ise İbnü'l-Kelbî'ye aittir.

Midlâc, *Mâlik*, *Sakîf* ve *Safvân* adlı kişiler de Amr'ın çocuklarındandır. Bunlar, Hucr b. Amr b. İyâz b. Yeşkür b. Advân oğullarından olup Resûlullah'la (sas) beraber Bedir'de bulundular. Bunlar, Dûdân b. Amr b. Esed'in müttefikleri idi.

Vâkıdî, Midlâc b. Amr'ın Süleym'den olduğunu söylemektedir. Kelbî'ye ait olan ilk rivayet ise daha sağlamdır.

Vâkıdî dedi ki: Midlâc, Resûlullah (sas) ile beraber bütün savaşlarda bulunmuş olup, h. 50 yılında vefat etmiştir.

Yine Vâkıdî dedi ki: Midlâc'ın kardeşi Sakif b. Amr b. Sümayt[403] Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile beraber Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber gibi bütün savaşlarda bulunmuş, Hayber'de, Yahudi Esîd[404] b. Rizâm tarafından h. 7 yılında şehit edilmiştir.

Vâkıdî dedi ki: Mâlik b. Amr ve kardeşi de Müslüman olup, başta Bedir ve Uhud olmak üzere tüm olaylarda Resûlullah (sas) ile beraber bulunmuşlardır. Mâlik, Yemâme'de h. 12 yılında şehit edilmiştir.

Kelbî ise onların Advân oğullarından olduklarını söylemiştir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Fudayl b. Mervân[405] da Advân'dan olup Kûfe'de ikamet ederdi. Faziletli ve hayırsever bir kişiliğe sahip idi. Haccâc b. Yusuf, "Ben seni vali yapmak istiyorum." diye ona haber gönderdiğinde, "Ey Emîr, beni bundan muaf tutsan daha iyi olur!" dedi. Haccâc kabul et-

403 ZZ'de Şümayt.
404 ZZ'de Esîr.
405 BAE'de Bezvân.

meyerek onun kararnâmesini yazıp gönderdi. O da bu kararnâmeyi yırtarak kaçıp gitti. Daha sonra yakalanarak Haccâc'a getirildi. Haccâc ona, "Ey Allah'ın düşmanı!" diye hitap edince, "Ben ne Allah'ın ne de Emîr'in düşmanıyım." dedi. Haccâc, "Sana değer vermedim mi?" deyince, "Aksine, sen beni küçük düşürmek istemiştin." dedi. Haccâc, "Seni vali olarak atamadım mı?" dediğinde ise "Aslında sen beni köle edinecektin." dedi. Haccâc, "Allah ve Resûlü ile savaşıp yeryüzünde fesat çıkaranların cezası, onların ya öldürülmeleri ya asılmaları ya el ve ayaklarının kökünden kesilmesi ya da onların bulundukları yerden sürgün edilmesidir."[406] âyetini okuyunca, "Ben bunların hiçbirini hak etmedim." dedi. Haccâc ise, "Sen Emîr'ine muhalefet etmekle bunların tümünü hak ettin." diyerek, Şam halkından olan bir adama onun boynunu vurmasını emretti. O da onun emrini yerine getirdi.

Bazıları ise Fudayl'ın kararnâmeyi fırlatarak çıkıp Eş'as'ın yanına gittiğini söylemişlerdir.

Dedi ki: Onlardan biri de *Muhammed el-Hâricî* olup şöyle demiştir:

Mal biriktirmekle kendini sorumluluk altına aldın
Ölüm vaktine kadar da biriktiremediğinin özlemini çektin

Ömer b. Abdülazîz, bu beyti hep örnek gösterirdi. Şairlerden biri de şöyle dedi:

Beni, Muhammed el-Hâricî ile bir araya getirmek mi istiyorsun?
Adam toplamada aynen Cerîr gibisin!

Beyitteki Cerîr ile Cerîr b. Atıyye'yi kastetmektedir. O şöyle diyordu:

Ben damgamı Ferezdak'ın üzerine bastırıp da
Baîs (kurtlar gibi) uluduğunda, Ahtal'ın burnunu kestim

Dedi ki: Vâbiş oğullarından Nâbiğa denilen bir şair vardı. O, Ferezdak'ı hicvederdi.

Nâc oğullarından biri de *Zü'l-İsba*[407] *Harsân b. Hureys* olup Cahiliye döneminde yaşayan bir şairdi. O şöyle demişti:

406 Mâide, 5/33.
407 Yukarıda hakkında bilgi verilen kişi, Zü'l-İsba' lakabıyla anılan aynı kişidir.

Nâc oğulları ve onlardan olanların ardından böyle mi davrandın?
Gözlerin asla ölenlerin ardında kalmasın!
Aralarını düzeltmek için güzel bir şey söylediğimde
Vüheyb derki: Öyle bir görüş alışverişinde bulunma!
Çöküp de çocukların etrafında dolaştığı
Sırtı dal gibi eğilmiş develeri kurban ettiler

Zü'l-İsba' bir kasidesinde şunları söyledi:

Akraba bağlarını korumamış olsaydın
Bana düşmanlık yapmayanlar hakkındaki Allah korkusu olmasaydı
Seni öyle bir yontardım ki, kemiklerin bile artık kaynaşamazdı
Çünkü seni gördüm göreli hep beni yontmaya çalıştın
Dünya hayatının nimetini kısan ve yayan (Allah)
Seni bana muhtaç kılmadığı gibi, beni de sana muhtaç bırakmayacaktır
Eğer akrabam iseniz, bana ne düşer
Beni sevmediniz diye, benim de sizi sevmemem mi lâzım?

Zü'l-İsba' ayrıca şunları söyledi:

Benim geldiğimi görüp de gülümseyerek
Karşılayanlar ve "Hoş geldiniz" diyenler hep gittiler
Bir yük yüklenip, kendileriyle karşılaştığımda
Sırtımda yük yokmuş gibi hissediyorum
Arkadan takip ettiğimde; onların hırıltıları
Evde birbirine dalaşmış köpeklerin kap yalarken çıkardıkları sese benziyordu

O, şunları ilave etti:

Kişinin arkadaşlarıyla olan alakası
Elin, bilekten güç alarak tutması gibidir

Zü'l-İsba'ın oğlu Üseyd buğday hakkında şunları söyledi:

Ok yayının arkası gibi sarı
Onu cimri tüccar getirir
O, azıkçı tüccarın ne güzel nimetidir

Vüheyb, Advân oğulları arasından çıkan bir kabiledir. Bazılarına göre, bunlar Kureyş içindeki Hulc'tur. Advân kabilesi ise içinden en çok lider çıkaran bir kabiledir. Bu liderler, daha sonra birbirlerine saldırdılar. Böylece aralarında çıkan savaştan sonra bölündüler.

Dedi ki: Sakîf'ten olan bir adam, dayıları, Rühm b. Nâcoğullarından olan başka Sakîfli bir adama şunları söyledi -bunları söyleyenin dayıları da Ümeyye oğullarındandır-:

Benden Osman'a kim bildirecek!
Ben Zât-ı Hac'a uğradım
Dayım Halifetu'r-Rahmân'ın annesiyle
Senin annen Rühm b. Nâc oğullarından mıdır?

Dedi ki: Advân kabilesinden olan başka biri de *Abdürabbih*'tir. Basra'ya geldiğinde, Milhân adındaki bir adam, onu Zürâfe adında kötü yoldaki bir kadına götürdü. Karşısına çkan Harûralı[408] bir adama kılıcıyla vurunca Ferezdak şunları söyledi:

Sen Harûrî'yi, arkadaşın İbn Milhân'ın
Sana yönlendirdiği Zürâfe adlı kadın zannettin
Zina, Zû Zubba'da[409] *hükme bağlanmışken*
Bir kölenin ardından gidince, kırbaçlar ondan uzak kalacak değildi

Abdürabbih el-Advânî ona şu karşılığı verdi:

Ömrüne yemin ederim ki esas şarkıcı cariye Mücâşi'in cariyesidir ki
Mücâşi'in o günleri ve işlediği ayıpları, [aslında] onu eleştirmektedir
Şayet ondan başkası zina hakkında beni eleştirseydi, onu mâzur görürdüm
Ancak kendisinin bıyıkları zinada ağarmıştır

Dedi ki: Advân kabilesinden biri de *Şecere*'dir. O, Muâviye zamanında yaşayan bir yiğit, kabile reisi ve Kazvin'in sahibidir.

Dedi ki: Advân oğullarından biri de *Abdüssamed b. Sâbit*'tir. O, Rey şehrinde valilik yapmış saygın bir lider idi.

---

408 Harurâ; Kûfe'ye iki mil mesafede bulunup, Hâricîlerden Ali'ye (kv) muhalif Necde el-Hâricî ve arkadaşlarının yerleştikleri bir köy adıdır. Bu nedenle bu köyden olan kişilere el-Harûrî denilmiştir. Bk. ez-Zebidî, *Tâcü'l-Arus*, X, 588. (çev)

409 BAE'de Zuba.

Dedi ki: *Şenferâ* Advân kabilesinden idi. Ezd kabilesine ise daha sonra katılmıştır.

Dedi ki: Zü'l-İsba' kavmi hakkında şöyle dedi:

Zamanın belası etrafımızı sardı
O belalar, hep iyi kimseleri görüp gözetler
Zaman, doğrulttuğu oklarını bize isabet ettirdikten sonra
Başka hedeflere yükselerek, "Biz varacağımız yere varırız" dediler
Bizim bir mislimiz daha yoktur ki hakkımızı alabilsin
Zamanın belalarına karşı da bizi koruyabilsin
O, bir kınayıcıdan ziyade, bir aldatıcıdır
Zamanın belalarına karşı yapılacak şey, tahammül ve sabırdır
Kendisine bela isabet edip de zamandan şikâyetini geri çeken çok az kişiler vardır ki
Onlara göre üzüntü de sevinç de aynıdır

Zü'l-İsba'bir kasidesinin başlangıcında şunları söylemiştir:

Evlere çağrıda bulun bakalım, sana cevap verecekler mi?
Orada bir yabancı bile yokken, nereden sana cevap verecekler?
Kişi, günün birinde döneklik yapsa da
Deneyim, onu[kişiliğini] güçlendirecektir
Birçok durumlar zamana bağlıdır
Bunu ancak akıllı, zeki kimseler anlar
Fazilet, gözünle gördüklerinde değil
Asıl fazilet, kalplerin gizlediklerindedir
Kim şerri ararsa, onu bulmada zorlanmaz
Kim insanlara söverse, ona da sövülür
Ölüm bazılarına göre istirahattir
Bazılarına da hayat bir işkencedir
Sıkıntıdaki her bir kimsenin, (rahatlığa doğru) bir dönüşü vardır
Ancak ölümle kaybolanın bir dönüşü yoktur
Her gün yenilenen gece ve gündüzde
Sırasını bekleyen her bir kişinin yakın bir süresi vardır

Kavmini ıslah etmeye çalış ve hatalarını görmezden gel
Günün birinde bir belayla karşı karşıya gelebilirsin

Bu şiir ne kadar da heyecanlıdır!

FEHM B. AMR'IN NESEBİ

Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân'ın Çocukları

Kayn b. Fehm, *Sa'd b. Fehm* ve *Âiz b. Fehm*.

Kayn b. Fehm'in Çocukları

Amr b. Kayn, *Adî b. Kayn* ve *Hâris b. Kayn*.

Sa'd b. Fehm'in Çocukları

Teym b. Sa'd, *Ka'b b. Sa'd*, *Tarûd b. Sa'd*.

Onlardan biri olan şair *A'şâ Tarûd* veya onun çocuklarından biri- şöyle diyordu:

Ben memlekette ahmak birisi değilim
Savaşa atılmaktan da korkan birisi değilim

Sa'd'ın yukarıdaki çocuklarından başka, *Harb* adında bir oğlu da vardır.

Harb'in oğlu ise *Ka'b b. Harb*'dir.

Ka'b b. Harb'in çocukları *Belbele b. Ka'b*, *Adî b. Ka'b* ve *Halâve b. Ka'b*'dır.

Teym b. Sa'd'ın Çocukları

Hâris b. Teym, *Sa'lebe b. Teym*, *Mesâb b. Teym* ve *Harb b. Teym*.

[Teebbata Şerran]

Onlardan biri de şair *Teebbata Şerran*'dır. O şair Sâbit b. Câbir b. Süfyân b. Adî b. Ka'b b. Harb b. Teym b. Sa'd b. Fehm'dir. Bu kişinin "Teebbata-Şerran" olarak adlandırılmasının nedeni, bazı yılanları bir torbaya koyup o torbayı da koltuğunun altına alarak eve geldiğinde annesinin "Oğlum,

şerri koltuğunun altına almıştır." demiş olmasıdır. Onun şu sözünden dolayı böyle adlandırıldığı da söylenmektedir:

Şerri koltuğunun altına alarak gitti, sonra da mola vererek öğle yemeğini yedi
Bu sırada ya bir ganimetle karşılaşır veya kin duygusu üzerinde kalır

O, Araplara saldırdıktan sonra yaya olarak öyle süratli kaçardı ki atlar bile ona yetişemezdi.

Ezd kabilesinden bir topluluğun kendisine pusu kurduğu sırada kaçarken şu beyitleri dile getirdi:

Üç kişiden dolayı gece yarısına kadar korkudan hızla kaçarken
Sen evinde dinleniyordun
O bir sefere mahsus olsaydı, önemsemezdim
Kaçıp gittiğimde halktan bana ilgi gösteren yoktu

Teebbat, Zerkâ adındaki bir kadına ilgi duydu. Kadın da ona ilgi duyarak ikisi birbirini sevdiler. Bu kadının Amr adında bir oğlu vardı. Teebbat kadının yanına geldiğinde Amr onu gördü ve annesine, "Bu adam kim?" diye sordu. O da "Bu senin amcandır, sağlığında babanın dostu idi." dedi. Amr, "Eğer bunu bir daha yanında görürsem seni öldürürüm." dedi. Çocuk ergenlik çağına varmıştı. Teebbat tekrar geldiğinde, kadın Amr'ın durumunu ona anlatarak şunları söyledi: "O bir şeytandır. Onu doğurduğumda bir damla kan bile görmedim. Sen bana ondan daha sevimlisin. Onu öldür de kendisinden kurtulalım."

Çocuk arkadaşlarıyla oynarken Teebbat ona uğrayarak, "Yeğenim benimle gel de sana bir ok hediye edeyim." dedi. O da onunla biraz yürüdükten sonra, "Senin okuna ihtiyacım yok." dedi. Teebbat onun annesiyle görüştüğünde, "Bunu yapamam[çocuğu öldüremem]" dedi ve Zerkâ'dan birkaç yıl uzak kaldı.

Bir müddet sonra Teebbat çocukla karşılaştığında, "Yeğenim, gazâya çıkma hakkında ne dersin?" dedi. O da "Olur" dedi. Böylece Ezd memleketine doğru gece boyunca gazâya çıktılar. Derken Fezâreli Ümmü Kırfe'nin iki oğluna ait bir ateşle karşılaştılar. Onlar otlak bir yerde bulunu-

yorlardı. Teebbat, o ateş çevresinde bulunanların fenalıklarını biliyordu. Bunun üzerine ayaklarının üzerine kapanıp, "Sokuldum" dedikten sonra, bir ayağından tutup, "Ay anam!" diye bağırmaya başladı. Çocuk ise aşağı inerek o ateşe yaklaştı. Bu sırada Kırfe'nin iki oğlu onun üzerine sıçrayarak kendisiyle kavgaya tutuştular. O da onlara direnerek her ikisini de öldürdü.

Daha sonra çocuk o ateşten bir köz alarak Teebbat'a doğru geldi. Teebbat ateşin kendisine doğru gelmekte olduğunu görünce, çocuğun öldürüldüğünü ve onların da kendisinin izini sürmeye çalıştıklarını zannetti. Oysa çocuk, vefalı davranıp ısınması için ona ateş getiriyordu. Çocuk, Kırfe'nin iki oğluna ait develeri rehin almış olarak Teebbat'a geldi, "Sen beni gece boyunca hep kandırdın." dedi. O da "Hayır ben senin öldürüldüğünü zannettim." dedi. O da, "Hayır, Allah'a yemin ederim ki ben o ikisini öldürdüm." dedi. Bu iki kişinin, Ezd kabilesinden Katere'nin iki oğlu oldukları da söylenmektedir. Teebbat, "O zaman buradan kaçmalıyız!" dedi. Teebbat onu başka bir yoldan götürerek kendisine, "Yolumuzu kaybettik." dedi. Derken aynı yola döndüklerinde, fazla gitmeden çocuk uyudu.

Teebbat hadiseyi şöyle anlattı: Ben ona bir çakıl taşı atıp çocuk uyandığında, "Sen benim duyduklarımı duydun mu?" dedi. Ben de "Evet" dedim, kalkıp develerin etrafını dolaştık. Bunu birkaç kez tekrarladım. Son seferinde ben aynı şeyi yapınca çocuk kızarak "Yemin ederim ki bir daha böyle yaparsan ikimizden biri kesin ölür." dedi. Onu kendi haline bıraktığımda tekrar uyumaya başladı. Sonunda uyanarak, "Etini yememiz için bir deve kessene!" dedi. Ben de kabul ettim. Bir müddet yürüdükten sonra ihtiyacını karşılamak üzere uzaklaştı. Ancak gecikince izini takip ettim. Gidiş istikametinde kendisinin uzanmış ve bir bacağının tuluk gibi şişmiş olduğunu gördüm. Dikkatle baktığımda, onun öldüğünü anladım. Siyah bir yılanın başını tutmuş vaziyette idi. Kendisi de yılan da ölmüştü.

Bunun üzerine Teebbat, onun ölümüne ağıt yakarak şöyle dedi:

Gece karanlığında güçlü, dayanıklı
Ağırcanlı olmayan bir gençle yol yürüdüm

Bu genç, bir kadının henüz kuşağı bağlıyken[410] *yatıp da kendisine hamile kaldığı*
Adeta normal kanaldan doğmadan yetişen bir çocuktu
Bu çocuk, annesinin isteksiz olduğu bir gecede
Henüz elbise ve kuşağını indirmeden kendisine hamile kaldığı bir çocuktur
Annesi, ağır uykulu bir gecede, uykususz ve gizlice cin gibi bir çocuk doğurdu
Şayet onu dağların üst tarafından yola bırakırsan
Şahinler gibi dağın eteklerine doğru indiğini görürsün
Ona çakıl taşları fırlatsan, değmesiyle beraber
Arı kuşunun sıçradığı gibi zıpladığını görürsün

Bazılarına göre de Ebû Kebîr el-Hüzelî, Teebbat'ın annesinin dostu idi. Annesi ona, "İkimiz hakkında ben bu çocuktan korkuyorum. Onu öldür de kendisinden kurtulalım." dedi. O da onun gafletinden yararlanmak istedi. Bir gün çocuk uykudayken ona çakıl fırlatınca çocuk aslanlar gibi yerinden fırladı. Sonunda Hüzeyl kabilesinin bu çocuğu öldürmesi üzerine, Ebû Kebîr de bu şiiri dile getirmiştir. Allah [her şeyi] en iyi bilendir.

Bir gün Teebbat, Şenferâ el-Ezdî ile başka bir kişi, Becîle'ye gitmek üzere yola çıktılar. Yolda, Becîle'ye ait bir suya vardılar. Onlar Teebbat'ı tanıyınca kendisini yakalamak istediler. Ancak o bu durumu fark edip kaçınca kendisini yakalayamadılar. Bununla ilgili kasidesinde şunları dile getirdi:

Ben, bir dostun arkadaşına ihanet ettiğinde ve
Bunu zayıf tuzak ipleriyle ortaya koyduğunda
Ondan kurtulmayı başarmada oldukça mâhirim
Becîle'den kurtulduğum gibi bu tuzaktan da kurtuldum
Zâtü'r-Raht gecesinde bütün iplerimi bırakmıştım (ondan alakamı kesmiştim)
Onlar, tüyleri dökülmüş erkek deve kuşunu
Veya otlaktaki yavru ceylanı harekete geçirmiş gibi oldular
O gün, boşalmış attan veya yüksek dağ başında barınan
Yırtıcı kuştan başka beni geçebilecek bir şey yoktu
Sona ermiş bir dostluk esnasında özlem

410 Bir kadının yatağına hazırlanmaksızın isteksiz bir şekilde hamile kaldığı çocuk, Arap geleneğine göre daha makbul bir çocuk olur. Bk. el-İsfahânî, *Şerhu Dîvâni'l-Hamase*, I, 64. (çev)

Veya endişeden dolayı "Eyvah!" demem
Arkadaşlarım! Bazı eleştiriler sıkıcıdır
Ancak eşyalarımı ebedîleştirmek istememle onlar ebedîleşir mi?
İddiayla söylüyorum; eğer beni eleştirmekten vazgeçmezlerse
Şayet beni kırsaldaki bir kabileye sorarlarsa
Veya beni uzak bir yerin halkına da sorarlarsa
Size elbette doğru, uygun bir şey söylemeyeceklerdir

Daha sonra Teebbat yola çıkarak Becîle'ye geldi. Orada bir ateş görüp ona yöneldi. Ateşin etrafında bir adam ile güzel bir kadın gördü. Gönlü o kadına takıldı. Onlardan yemek istedi. Kadının kocası ona yemek verdi. Daha sonra onu aldatarak öldürüp karısına sahip olunca şunları söyledi:

Beceli'nin karısıyla bir gece geçirdim
Onun böğrüyle kuşak bağlanan iç elbisesi arasında
Ayağa kalktığında, yetersiz bir yağmur suyuyla
Yapış yapış olmuş bir kum tepesine benziyordu

Teebbata Şerran, şirretli bir kişi olarak kavmine şunları söyledi: "Ben insanları denedim ve durumları değerlendirdim. Sakinliğin bir zillet olduğunu gördüm. Dürüstlükte de bir hayır görmedim. Zira dürüstlük yapmaya çalışan unutulur. Kim kötü niyetli olursa da ondan korkulur. Kim insanları umutlandırırsa ona değer verilir. Bâtıla ilgi duyulan bir gün vardır. Haktan ise herkesin bir payı vardır. Güçlü zayıfı yemezse aç kalır. Başkası yemeden yiyeceğini kendin ye!"

Dediler ki: Teebbata Şerran kavminden bir grupla yola çıktı. [Yolda] Hüzeyl kabilesinden bir eve rastladılar. Arkadaşlarına, "İlk önce bu evi yağmalayın!" dedi. Derken yanına sol tarafından bir sırtlan seslenmeye başladı. Ondan hoşlanmayarak, "Müjde, seni yarın doyuracağım." dedi. Arkadaşlarından biri ona, "O, sana doğru geldiği halde sen oyalanıyorsun." dedi. Sabah olup ev halkı ekmek pişirmek için ateş yaktığında onların sayısını öğrendikten sonra, doludizgin onların üzerine yürüdü. Onlardan ergenlik çağında olan bir genç dağa tırmandı. Teebbat ve arkadaşları ev halkına saldırarak yaşlı bir erkek ve kadını öldürdüler. İki cariye ile bir miktar

deveyi ele geçirdiler. Daha sonra, "Aranızdaki genç ne yaptı?" dedi. Onlar da, "Dağa çıktı." dediler. Teebbat gencin izini takip etmeye başladığında, arkadaşları ona, "Yazık sana, ondan vazgeç." dediler. O da kabul etmeyerek dağa çıktı. Genç sert dikenli bir ağaç ile bir kayaya sığındı. Teebbat onun izini takip etmeye devam etti. Genç başka bir şeyin kendisini kurtaramayacağını anlayıp onun üzerine bir ok fırlattı. Teebbat biraz mühlet verdikten sonra ona yaklaştı ve bir anda kayanın üzerine sıçradı. Genç dikenli ağacın arkasına sığındı. O da oku bırakıp göğsüne değince Teebbat, "Önemli değil" dedi. Genç, "Önemli değil ama onu hoşlanmadığın bir yere koymuş oldum." dedi. Teebbat onu kılıçla sarmaya çalışırken genç de dikenli ağacın arkasına sığınmaya devam ediyordu. Teebbat kılıçla var gücüyle o ağaca vuruyordu. Nihayet gence ulaşıp onu öldürdü. Sonra arkadaşlarının yanına yorgun bir şekilde ayaklarını sürüyerek indi. Arkadaşları ona, "Sana ne oldu?" dediler. O da hiçbir cevap veremeden onların ellerinde öldü. Arkadaşları onu orada bırakarak ayrılıp gittiler. Hüzeyl kabilesi ise, henüz bir kuş veya yırtıcı hayvanın onun cesedini yememesi için onu bir mağaraya attılar. Bunun üzerine Hüzeyl'den biriyle evli olan kız kardeşi Reyta şunları söyledi:

Recvân'da[411] *bırakarak gittiğiniz*
Sâbit b. Câbir b. Süfyân adındaki genç ne iyi gençtir!

Mürre b. Huleyf el-Fehmî onun ölümüne ağıt yakarak şöyle dedi:

Azim ile sürat koşusu artık gömüldü
Recvân mağarasına defnedilen bir ölünün kefeni olarak onunla birlikte gömülmüş oldu
Sarılacağın pamuklu kumaşın en iyisi bulunmayınca
Veya keten kumaştan bir kefen de bulunmayınca
Sen, hurma lifleriyle rutubetin kendisine
Kefenlerin en iyisi olarak giydirildiği hür bir kişisin

Teebbata'nın annesi ağlayarak şunları söyledi: "Eyvah oğlum, eyvah gecelerin adamı, o korkusuz bir kişi idi. Gündüz çok içen, dehşet gününde atlar

411 Recvân adı, eserin tahkikli Alman baskısında, BAE'de ve diğer eserlerde Ruhmân olarak geçmekte olup, Hüzeyl diyarında bir yer adıdır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân,* III. 38. (çev)

sırtında olan bir kişi idi. Vah oğluma! O, şiddetli soğuk rüzgârın kendisini sardığı yaşlı, cılız bir durumda değildi. Sanki yünden yapılmış bir hali vardı."

Bana Ebû Abdurrahman el-Hüzelî anlattı, dedi ki: Teebbata, çok yolculuk yapardı. Hüzeyl kabilesi ondan çok çekti. Bu nedenle onu dikkatlice gözetliyorlardı, sonunda onu öldürdüler.

Kelbî, Teebbata'nın *Cüder*[412] adında bir kardeşinin olduğunu söyledi.

Başka birileri ise Teebbata Şerran'ın *Rîşü Lağbb. Câbir b. Süfyân* diye adlandırılan bir kardeşinin olduğunu söyledi. Onun "Rîşü Lağb" diye adlandırılmasının nedeni, aşağıdaki şiirinde geçen şu sözüdür:

Ağzımdan bir çağrı yapar yapmaz, hemen Advân kabilesini yanımda bulurum
Onlar her türlü açlık ve susuzluğa dayanıklı kahramanlardır
Uzun adımlı salma atlar sırtında gelirler
Onlar hızla koştuklarında ya ganimet elde eder veya bir sıkıntıdan kurtarırlar
Annem halk arasında âciz bir adam doğurmadı
Annemin oğlu okun ne arka tüyü ne de eğik tüyü oldu

Ona ayrıca Amr da denilirdi.

Fehm oğullarından bazıları da Ya'mur oğullarıdır. Mürre[413] b. Câbir onlarla ilgili olarak şöyle dedi:

Ya'mur'un uyuşuk siyah yılana benzeyen
Sekiz atlısı arasında bulunan Umeyr'i öldürdüm

Beyitte geçen Ya'mur, Ya'mur b. Kesîr b. Avf b. Sa'd b. Zarib b. Amr b. İyâz b. Yeşkür'dür. Onlar ise Nâc oğullarının müttefikleri idi. Sa'd b. Zarib ise Âmir b. Zarib'in kardeşidir.

İbn De'b dedi ki: Teebbata Şerran'ın babası Câbir b. Süfyân -Kelbî, onun Câbir b. Süfyân b. Adî olduğunu; başkaları ise, onun Süfyân b. Umeysil b. Adî olduğunu söylemiştir- Fil olayında şöyle dedi:

412 BAE'de Cüder.
413 ZZ'de Mürreyr.

Bize bir atlı gelip Ünâs'ın, Abbas'ın ve
Diğer bazılarının ölüm haberini yaydı
Muğammes'te[414] *yarım ay ikamet ederken*
Çevremizdekiler de orayı korumaktaydı

İbn De'b dedi ki: Teebbata Şerran'ın annesi Kayn oğullarından Ümeyme el-Fehmiyye olup beş çocuk dünyaya getirmişti. Bunlar Teebbata Şerran, Rîşü Neşr[415] diye bilinen Amr, Rîşü Lağb, Ka'bü Cüder[416] ve Lâ bevâkiye leh'tir.

Fehm ailesinden biri de *Câbir b. Ebû Habîb* olup vefatı üzerine kızı şöyle ağıt yakmıştır:

Misafirlerimiz henüz yola çıkmadan
Câbir b. Habîb, bizi ağlattı

Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Teebbata Şerran, Gulyabani ile karşılaşıp onu öldürdükten sonra şöyle dedi:

Bir gün gazâda olur, bir gün bir grupla olurdum
Bazen de yüksek sesli büyük orduyla beraber olurdum

HASAFE B. KAYS OĞULLARININ NESEBİ

Hasafe b. Kays'ın Çocukları

İkrime b. Hasafe. Annesi, Kelb'in kız kardeşi olan Reyta bt. Vebere'dir. *Muhârib b. Hasafe*. Bunun anneside Hind bt. Amr b. Rebîa b. Nizâr'dır.

İkrime b. Hasafe'nin Çocukları

Mansûr b. İkrime, *Melekân b. İkrime* -bu kişi Ebû Mâlik olarak bilinir- ve *Âmir b. İkrime*. Bunlar, Teymullah kabilesi arasında yer alırlardı. Teymî onlar hakkında şöyle söylemiştir:

---

414 Mugammes, Tâif'ten Mekke'ye giden yol üzerinde Mekke'ye yakın bir mesafede bulunan bir yer adıdır. Ebrehe'nin Kâ'be'yi yıkmak üzere Mekke'ye geldiği sırada kendisine rehberlik yapan Ebû Rigâl'in öldüğü yerdir. Kabri, oradan geçenler tarafından hâlâ taşlanmaktadır. Bk. Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân*, V, 161. (çev)

415 ZZ'de Nesr.

416 ZZ'de Lağbü Huzer.

Ey Âmir ailesi, siz kabilenin ailesinden değilsiniz
Kaysu Aylân arasında da nesebiniz sabit değildir

İkrime'nin diğer bir oğlu ise *Sa'd b. İkrime*'dir. Bunların annesi ise Sa'lebe[417] bt. Kays'dır.

Mansûr b. İkrime'nin Çocukları

Hevâzin b. Mansûr ve *Mâzin b. Mansûr*. Bunların annesi Selmâ bt. Ganî b. A'sur'dur. Diğer çocukları *Süleym b. Mansûr* ile *Selâmân b. Mansûr'un* annesi Tükme bt. Mür b. Üd'dür.

Hevâzin'in Çocukları

Bekr b. Hevâzin, *Harb b. Hevâzin* ve *Seb' b. Hevâzin*. Son ikisinin annesi Hind bt. Ca'de b. Ganî olup bunların nesli devam etmemiştir.

Bekr b. Hevâzin'in Çocukları

Muâviye b. Bekr ve *Zeyd b. Bekr*. Zeyd, kardeşi Muâviye tarafından öldürüldüğünde, Âmir b. Zarib onun diyetini yüz deve olarak belirlemişti. Ancak bu develerin kendi develeri arasındaki yüz büyük deve olmasını ve kan dökmeye son vermelerine esas olmasını istemiştir. İşte bu, Âmir b. Zarib'in, Araplar arasında kan bedeli olarak yüz deveye hükmettiği ilk karardır. Bu hüküm günümüze kadar devam etmektedir. Bu ikisinin annesi ise Âtike bt. Hüzeyl b. Müdrike'dir. Bekr'in bunlardan başka *Münebbih b. Bekr* ve *Sa'd b. Bekr* adında iki oğlu daha vardır ki, Sa'd b. Bekr oğulları kabile olarak Resûlullah'ı (sas) emziren sütannesinin [Halime] kabilesidir.[418] Bu son iki oğlunun annesi Avzumenât b. Yakdum b. Du'mî b. İyâd'ın kızıdır.

Muâviye b. Bekr'in Çocukları

Sa'sa'a b. Muâviye, *Nasr b. Muâviye*, *Havş b. Muâviye*, *Haşhâş b. Muâviye*. Bunların annesi, Rakâş bt. Nâkım'dır. Nâkım'ın adı Âmir b. Ceddân b. Cedîle b. Esed b. Rebîa b. Nizâr'dır. *Cüşem b. Muâviye*'nin annesi ise

417 ZZ'de Ta'ille.

418 Resûlullah'ın (sas) sütannesi, Bekr b. Sa'doğullarından Halime bt. Ebû Züeyb'dir. Ebû Züeyb'in esas adı Abdullah b. Şecne b. Câbir b. Rezam b. Nâsıra b. Sa'd b. Bekr'dir. Onun kocası ise, Bekr b. Sa'doğullarından Hâris b. Abdi'l-Uzza b. Rifâe'dir. Bk. İbn Hibbân, *es-Sikat*, I, 30. (çev)

Müleyke bt. Cüşem b. Habîb b. Amr b. Ganm b. Tağlib'dir. *Şeybân b. Muâviye*'nin annesi Uşeyne olup onunla tanınırlardı. Muâviye'nin diğer bir oğlu ise *Avf b. Muâviye*'dir. Onlar, Esedî'nin kendilerinden "Vaka'a" olarak şöyle bahsettiği kimselerdir.

Ey Dahve'nin[419] *kız kardeşi, Âmir ve Selûl'den*
Veya Vaka'a'dan ibaret olan kardeşlerin kız kardeşi!

Vaka'a ailesi, Amr b. Kilâb oğullarıyla beraber idiler. Ayrıca *Sabbâk b. Muâviye*, *Hâris b. Muâviye*, *Dahve*[420] *b. Muâviye* ve *Dahye*[421] *b. Muâviye* adlarında oğulları da vardı. Bunların annesi Âtike bt. Harb b. Hevâzin'dir. Harb'in bunlardan başka çocukları olmadı.

İbnü'l-Kelbî'den naklen Şarkî şöyle dedi: O, Vak'a'dır, Katîl ise Vaka'a'dır.

Sa'sa'a b. Muâviye'nin Çocukları

Âmir b. Sa'sa'a, *Âiz b. Sa'sa'a* ve *Vâil b. Sa'sa'a*'nın annesi Amre bt. Âmir b. Zarib el-Advânî'dir. *Gâlib b. Sa'sa'a*'nın annesi ise Gâdira olup Gâlib de onunla tanınırdı. Bunlardan başka *Kays b. Sa'sa'a*, *Avf b. Sa'sa'a*, *Müsâvir b. Sa'sa'a*, *Seyyâr b. Sa'sa'a* ve *Mescûr b. Sa'sa'a* adlarında başka oğulları da vardı ki bunların annesi Üdeyye olup onunla tanınırlardı. Onlardan başka *Kebîr b. Sa'sa'a*, *Amr b. Sa'sa'a* ve *Zebîne* adındaki çocuklarının annesi Vâsile olup onlar da onunla tanınırlardı. *Abdullah b. Sa'sa'a* ile *Hâris b. Sa'sa'a*'nın annesi ise Âdiye olup onlar da kendi anneleriyle tanınırlardı. *Rebîa b. Sa'sa'a*'nın annesinin adı Uveydıra[422] olup o da onunla tanınırdı.

MUHÂRİB B. HASAFEOĞULLARININ NESEBİ

Muhârib b. Hasafe'nin Çocukları

Cisr b. Muhârib. Annesi, Ke's bt. Lekîz b. Ef'â b. Abdukays'dır.

Halef b. Muhârib. Bunun annesi ise Hind bt. Amr b. Kays'dır.

419 ZZ'de Zahve.
420 ZZ'de Zahve.
421 ZZ'de Zahye.
422 ZZ'de Uveysıra.

Cisr b. Muhârib'in oğlu, *Ali b. Cisr*'dir.

Ali'nin oğulları ise *Umeyre b. Ali* ve *Hûn b. Ali*'dir.

Umeyre'nin de oğlu *Bekr b. Umeyre*'dir.

Bekr'in Çocukları

Zeyd b. Bekr, *Mür b. Bekr* ve *Hâris b. Bekr*.

Zeyd b. Bekr'in Çocukları

Avf b. Zeyd, *Âmir b. Zeyd* ve *Mâlik b. Zeyd*.

Avf'ın Çocukları

Abd b. Avf ve *Sa'd b. Avf'tır*.

Abd b. Avf'ın oğlu *Şekem*'dir.

Şekem'in Çocukları

Bağîd b. Şekem, *Yakaza b. Şekem* ve *Rebîa b. Şekem*'dir.

Onlardan biri de *Âiz b. Saîd b. Cündeb b. Câbir b. Zeyd b. Abd b. Hâris b. Bağîd* olup, bu zat Resûlullah'ın (sas) yanına gelip onu ziyaret etmiştir.

Onun evladından biri de *Lakît el-Muhâribî er-Râviyeb. Bükeyr b. Nadîr b. Saîd b. Âiz b. Saîd b. Cündeb*'dir. Bükeyr'in babası samimi ve âlim bir kişi idi. Heysem'in arkadaşı olan Ömerî, Lakît ile ilgili olarak bana bilgi vermişti.

Onlardan biri de *Sehm b. Mürre b. Abd b. Hâris b. Bağî olup,* [halkına] liderlik yapmış bir kişidir.

Rebîa b. Şekem'in Çocukları

Habîb b. Rebîa, *Ehab b. Rebîa* ve *Muhib b. Rebîa*'dır.

Onlardan biri de *Şerîk b. Nemle*[423] *b. Âmir b. Es'ad b. Habîb b. Rebîa*'dır. Bu zat Kûfe'nin eşrafından idi.

423 ZZ'de Gânim.

Sa'd b. Avf'ın oğlu ise *Hâris b. Sa'd*'dır.

Onlardan biri de *Zeyd*[424] *b. Mâlik b. Seleme b. Rebîa b. Hâris b. Sa'd* olup bu zat da Resûlullah'ın (sas) yanına gelerek Onu ziyaret etmiştir.

Onlardan biri de *Nemle b. Âmir*'dir ki bu zat, Ali b. Ebû Tâlib'i [Benu] Cesr'in evlerini yıkmaktan vazgeçirmiş, onların tövbe etmelerini sağlamış ve kendisine herhangi bir zarar vermeyeceklerine dair onlar adına kendisine garanti vermiş olan kişidir.

Onlardan biri de şair *Mutahhir b. Şeyh b. Sahr b. Karded b. Sa'd b. Ehab b. Rebîa*'dır.

Mürr b. Bekr'in Çocukları

Muâviye b. Mür, *Cüşem b. Mür* ve *Abd b. Mür*.

[Yezîd b. Hübeyre]

Onlardan biri de *Yezîd b. Hübeyre b. Ukayş b. Cezîme b. Kelete b. Hufâf b. Muâviye b. Mür b. Bekr*'dir. O, halkının eşrafından olup çeşitli yerlerde valilik yapmıştır. O, Sa'lebe b. Sa'd b. Zübyân oğullarından olan Abdullah b. Haccâc es-Sa'lebî'nin, kendisi hakkında şunları söylediği "Ebû Dâvûd"dur:

O geniş arazinin sonundaki Cesr'e gitmelisin
Çöl de oraya uzak mesafede değildir
Orada Ebû Dâvûd'un en zor zamanlarda
Kays'a liderlik yaptığını göreceksin
Koşuda atlarını öyle bir sürer ve öne geçerdi ki
Sanki Züheyr veya Bedir onu başkanlık için yetiştirmişti

Yezîd b. Hübeyre, Abdülmelik b. Mervân döneminde Yemâme valiliği yapmıştır.

Cerîr b. Atıyye b. Hatafâ onunla ilgili olarak şunları dile getirmiştir:

Bir veya iki kişinin antlaşmayı bozduğu ortaya çıkar çıkmaz
İmamın, hemen Züheyr'i onların üzerine gönderdiğini gördüm

424 ZZ'de Rezîn.

Eşheb b. Rümeyle de onunla ilgili olarak şöyle söylemiştir:

Ebû Dâvûd'a onun amcası oğlu olduğumu
Baîs'in ise Sâlim'in amcası oğullarından olduğunu bildir
Melikin kapısından layık olmayanlar mı geçer?
Okun arka tüyleri, ön tüylerinden önce mi gelir?

Sâlim, Yezîd b. Hübeyre'nin hacibi [kapıcısı] idi. Yezid, Ba'is'i de kendisine hacib yapmıştı.

İbn Efrem en-Nümeyrî de onun hakkında bir şiir dile getirmişti ancak biz o şiiri tespit edemedik. O, Ebân b. Mervân'ın ordusu içinde yer almıştı. Ebû Dâvûd ise onun katında güvenilir bir kişi idi. Kendisi hakkında aracılık yapılmadan kendi isteğiyle ordu içinde gazaya çıkmıştı.

Ceser oğulları, Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a oğullarının müttefiki idi. Hâris b. Bekr'in oğlu *Mürre b. Hâris*'tir.

Mürre'nin Çocukları

Dars b. Mürre ve *Abd b. Mürre*.

Abd b. Mürre b. Bekr b. Umeyre b. Ali b. Ceser'in Çocukları

Semîn b. Abd ve *Rebîa b. Abd*. Rebîa, "eş-Şerîd" olarak bilinen kişidir.

Hevn b. Ali'nin Çocukları

Cillân b. Hevn ve *Avf b. Hevn*.

Cillân'ın oğlu ise *Cüşem b. Cillân*'dır.

Cüşem'in Çocukları

Dühmân b. Cüşem, *Vâile b. Cüşem* ve *Ku'ayd b. Cüşem*'dir.

Şair *Müemmel b. Ümeyl*, Hevn b. Ali b. Ceser oğullarından olup şöyle demiştir:

Biz hastalandığınızda gelip sizi ziyaret ederdik
Bununla beraber siz bizi suçlarken biz özür dilerdik

O, ayrıca şöyle demiştir:

Ey gündüz! Sen acıları bana doğru harekete geçirdin
Beni, hep arzusuyla size itaat eden biri olarak bıraktın
Allah'a yemin ederim ki eğer gündüz
Yüceliğinin gecelediğini bilseydi, kollarını daha fazla uzatırdı

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: "Ben Müemmel'in babası Ümeyl ile görüştüm."

Avf b. Hevn'in Çocukları

Cezîme, *Vâile* ve *Attâb*'dır.

Halef b. Muhârib'in çocuğu ise *Tarîf b. Halef*tir.

Tarîf'in Çocukları

Zühl b. Tarîf, *Ganm b. Tarîf* -bunlar Ebnâ'dır-. Diğer bir oğlu da *Mâlik b. Tarîf*tir. Bunlar, "el-Hudr" olarak bilinirler.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Birkaç kardeş, bir kardeşe karşı ittifak kurmuşlarsa bunlara "Ebnâ" denir. Bu şekilde Zühl ve Ganm, küçük kardeşler olarak büyük kardeş veya onun torunlarına karşı ittifak kurmuşlardı [bundan dolayı da bunlar "Ebnâ" olarak adlandırılmışlardı].

Hudrlardan biri de *Âmir*'dir ki bu kişi Şemmâh b. Dırâr es-Sa'lebî'nin kendisinden şöyle bahsettiği Âmir'dir:

Toplanın bakalım hanginiz karşılıklı övünme yarışına giriyor?
Âmir el-Hasafî mutlaka ona [bir cevap] yetiştirecektir!

Âmir, halk arasında en güzel ok atan bir kişi idi. Kendisine üç adet bağırtlak kuşu gözükünce arkadaşlarına, "Hangisini vurmamı istersiniz?" der, onlar da bir tanesini gösterdiklerinde, attığı gibi istediği kuşu vururdu. Bununla ilgili Şemmâh şöyle dedi:

Hudr kabilesinin kardeşi, develerin dağlandığı yerden ok fırlattı
Böylece Âmir, Zü'l-Erâke'den kuşu engellemiş oldu

Zühl b. Tarîf'in oğlu *Bezâve*'dir.

Bezâve'nin Çocukları

[*Muâviye b. Bezâve* ve] *Sa'd b. Bezâve*. Bu kişi "Keyzebân" olarak adlandırılırdı. Kavmi kendisini öncü olarak gönderdiği halde dönüp geldiğinde onlara yanlış bilgi vermesi sonucunda kötü bir durumla karşılaşmışlardı. Yalandaki aşırılığından ötürü, "katmer yalancı" anlamında, "Keyzebân" olarak adlandırılmıştı çünkü bir kavmin öncüsü onlara yalan söyleyemezdi.

Muâviye b. Bezâve'nin Çocukları

Muâviye'nin *Rebîa b. Muâviye* adında bir oğlu vardı ki kendisi "Hidâd" olarak bilinirdi.

Hidâd'ın Çocukları

Mâlik b. Hidâd ve *Sa'd b. Hidâd*'dır.

Onlardan biri de *Muhsan b. Sevvâ b. Hâris b. Zâlim b. Sehm b. Cerâd b. Hilâl b. Mâlik b. Hidâd*'dır. Halkı arasında saygın bir kişi idi. Gatafân mürresinden olan İbnü'l-Bersâ el-Mürrî onu övmüştü.

Onlardan başka biri de şair *Abdurrahman b. Cümâne b. Usaym b. Hâris b. Zâlim*'dir. Bezâve oğullarının yurdu, Usaym b. Hâris oğulları arasındaydı.

Sâdire b. Bezâve'nin Çocukları

Vâile. Bu kişi, Firâs b. Habîb b. Sa'd b. Vâile'nin akrabalarından olup kavminin esirlerinin bırakılması konusunda hükümdarlarla görüşürdü. Şair onun bu durumuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Keşke biz kötülükler yüzünden zayıf düştüğümüzde, Hırâş bizim dostumuz olsaydı
O, her gün intikamını isteyen, yatağın barındırmadığı bir gece adamıdır

Onlardan biri de *Mudarris b. Enes b. Hırâş b. Hâlid*'dir. Müslümanların Medâin'e girdiği sırada öldürülmüştür.

Ümeyye b. Ka'b b. Vâile ise "Müsâhim" olarak bilinirdi. O, kardeşi Âmir b. Müsâhim'in karşılığında Hurşub el-Enmârî'yi öldürmüştü.

Keyzebân b. Bezâve'nin Çocukları

Selûl b. Keyzebân, *Umeyr b. Keyzebân* ve *Sa'k b. Keyzebân*'dır.

Bunlardan Sa'k b. Keyzebân, Zâtü'r-Rikâ savaşında Resûlullah'a gelerek ona, "Benim devem, senin Rabbinden bana sevimlidir." demesi üzerine Resûlullah (sas) ona beddua edince olduğu yerde ölüvermiştir.[425]

---

425 Zâtu'r-Rik'â Gazaları: I. Zâtu'r-Rikâ' Gazası ve II. Zâtu'r-Rikâ' Gazası olmak üzere iki sefer vukû bulmuştur. Bu gazaya "Zâtu'r-Rikâ'" (ذات الرقاع) denilmesinin sebebi, Ebu Musa'dan (ra) yapılan rivayete göre, bu gaza esnasında sahabenin ayaklarının çatlaması neticesinde ayaklarına kumaş parçaları bağlamak durumunda kalmış olmalarıdır.

I. Zâtu'r-Rik'â Gazası, Hicret'in dördüncü yılında, ikincisi ise Hicret'in yedinci yılında vukû bulmuştur. Birinci gazada Resûlullah (sas) ile beraber dört yüz kişi bulunmuş, ikincisinde ise altı kişi bulunmuştur. Resûlullah'ın (sas) birinci gazada, metinde geçen bu mucizesinden başka bazı mucizeleri de gerçekleşmiştir. Bunlara kısaca şöyle temas etmekte fayda vardır:

1. Bu gazada müşrik tarafında korku meydana geldiği gibi, müslüman safları arasında da bir korku uyanmıştı. Burada salâtu havf'ın (korku namazının) emredilmesiyle Resûlullah(sas), iki gruba ayırdığı ashabının her bir grubuna ikişer rekâtlık olmak üzere toplam dört rekât namaz kıldırması üzerine müslümanların kalplerindeki düşman korkusu gitmiş, yerini iştiyak, cesaret ve sürûra bırakmıştır.
2. Câbir'den (ra) yapılan rivayete göre, bu gazadan dönüşte sık çalılıklı bir vadiye gelindi. Burada herkes çalılıklar arasına dağılıp, gölgelerinde istirahate çekildi. Resûlullah (sas) da kılıcını koyu gölgeli Semüre denilen dikenli bir sakız ağacının dalına asarak uyurdu. Bu esnada Muharib kabilesinden Gavres b. Hâris adındaki bir Arabî, müslümanların gafletinden yararlanarak Resûlullah'ın (sas) kılıcını alıp başucunda durarak, "Sen benden korkuyor musun?" dedi. Resûlullah (sas), "Hayır!" deyince, Arabî, "Peki seni benden kim koruyacak?" dedi. Resûlullah (sas), "Allah Teâlâ." deyince, Arabî'nin elinden kılıç düşüverdi. Bu sefer Resûlullah (s) kılıcı alarak ona, "Peki, seni benden kim kurtaracak?" dedi. Arabî, "Eline kılıç alanların en hayırlısı ol!" dedi. Resûlullah (s), "O zaman sen, Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık yapar mısın?" deyince, Arabî, "Hayır, ama seninle artık savaşmayacağıma ve seninle savaşanlarla da beraber olmayacağıma dair sana söz veriyorum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onu serbest bıraktı. O da kavmine geldiğinde, "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum." dedi.
3. Müslümanlar, bu gazadan dönüş yolunda sevinç ve iştiyakla seyrederken ordu Medine'ye yaklaştığında gönlü daha çok iştiyakla coşan Câbir'in zayıf ve cılız devesi, ağırcanlılık yaparak emsalinden hep geri kalıyordu. Câbir bu durumu şöyle anlatmaktadır: Nihayet Resûlullah (sas) arkadan bana yetişince, "Kimdir bu kişi?" buyurdu. Ben de, "Benim, ya Resûlullah!" dedim. Resûlullah (sas), "Neyin var ya Câbir?" diye sordu. Ben de, "Devem beni geri bırakıyor." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), devesini çöktürdü, ben de devemi çöktürdüm. Resûlullah bana, "Sende bir çubuk varmı?" dedi. Ben de, "Evet" diyerek elimdeki çubuğu veya bir ağaçtan kestiğim bir çubuğu O'na verdim. Resûlullah (sas), o çubukla deveme birkaç defa dürttükten sonra, "Câbir, haydi devene bin!" buyurdu. Ben de bindiğimde, devem eskiye nazaran önemli bir süratle hareket ederek Resûlullah'ın (sas) devesiyle yarışır hale geldi. Böylece devem, tüm halkın önünde bir seyir sergiledi.
4. Müslim, Câbir'in (ra) şöyle dediğini rivayet etti: Biz, Resûlullah (sas) ile beraber Zâtu'r-Rika'a'ya doğru hareket ettik. Efîh veya Üfeyh diye bilinen vadiye -burası el-Kîn oğullarıyla Absoğulları yurdu arasında kalan bir yer adıdır- gelince, Resûlullah, "Ya Câbir halka seslen, abdest alsınlar!" buyurdu. Ben de, "Ya Resûlallah kafilede bir damla su bile bulunmamaktadır." dedim. Resûlullah, "Git, Ensardan falanca kişiden su iste!" buyurdu. Ona gittiğimde, eski bir kırbada çok az bir sudan başka bir şey bulamadan Resûlullah'a gelerek durumu kendisine anlatınca, "Git o suyu getir!" buyurdu. O suyu getirdiğimde, "Ya Câbir, bir leğen iste!" buyurdu. Bir leğen getirdim. Resûlullah elini o leğenin üzerinde tutarak, "Ya Câbir, *Bismillah* de ve o suyu elimin

Ganm b. Tarîf'in Çocukları

Mâlik b. Ganm, *Sa'lebe b. Ganm* ve *Şu'be*[426] *b. Ganm*.

Onlardan biri de şair *Nüfey b. Sâlim b. Senne b. Eşyem b. Zafer b. Mâlik b. Tarîf*tir.[427] Ona İbn Saffâr denilirdi. Saffâr'ın adı ise Sâlim'dir. Saffâr Sâlim'in etrafında hayvanlarını otlattığı için ona bu isim verilmiştir. Cezîre'de meydana gelen savaş esnasında bir şiir düzenlemiştir. Kendisi Ahtal ile karşılıklı olarak şiir söylerdi.

Sa'lebe b. Ganm'ın çocukları, *Tarîf b. Sa'lebe* ve *Âmir b. Sa'lebe*'dir.

Âmir'in çocukları ise *Hâris b. Âmir*, *Muâviye b. Âmir, Zeyd b. Âmir*, *Büdeyn b. Âmir* ve *Ka'b b. Âmir*'dir. Bunlara "Ebnâ'" denilirdi.

Mâlik b. Tarîf'in çocukları esmer olduğu için onlara "Hudr" denilirdi. Sa'lebe b. Mâlik'e "Mudarrib" denilirdi.

Sa'lebe'nin çocukları *Mâzin b. Sa'lebe* ve *Seleme b. Sa'lebe*'dir.

Onlardan biri de şair *Hudrî*'dir ki onunla ilgili bilgileri İbn Meyyâde el-Mürrî ile birlikte vermiştik. Mürrî şunları söylemişti:

Biz, savaşla adlandırılmakla ışıldadığımız zaman
Mızraklanmaktan kırmızıya boyanan birer muhârib olduk

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Ziyâd, Muîn adındaki bir adamı Kûfe'de yakalarken, Muhâribî'nin yakalandığı aynı sebeple Temîm oğullarından başka bir adamı da yakalayarak hapsetti. Bunun üzerine Temîm oğulları arkadaşları hakkında Ziyâd'la konuşunca, Ziyâd onların adamını serbest bıraktı. Bu şekilde hapiste yalnız kalan Muhâribî, "Ben Temîm kabilesinin, Muhârib kabilesinden daha değerli ve daha iyi olduğuna tanıklık ederim." dedi.

üzerine dök!" buyurdu. Suyu elinin üzerine döktüğümde, parmaklarından sular fışkırmaya başladı. Sonunda leğen dolunca, Resûlullah, "Halka seslen, gelip su ihtiyaçlarını karşılasınlar!" buyurdu. Duyuruyu yaptım. Orduda bulunan dört yüz kişi gelip o sudan ihtiyaçlarını karşılamalarına rağmen, Resûlullah (sas) elini çekinceye kadar o kap su ile dolu kaldı." Bk. Muhammed Süleyman el-Mansur Fevrî, *Rahmeten Li'l-Âlemîn* (Ter. Semir Abdülhamid İbrahim), et-Tab'atu'l-Ûlâ, Riyad, Daru's-Selâm Li'n-Neşr, I, 725. (çev)

426 ZZ'de Sa'be.

427 ZZ'de Zarîf.

Dedi ki: Muhârib kabilesinden biri de *Hakem b. Ubâde*'dir. O, mü'minlerin emîri Ebû Câfer döneminde Bahreyn valisi idi. Ubâde ise Horasan'da bir lider idi. Bir gün Sûre b. Ebcer ed-Dârimî'ye, gittiği yolun yol olmadığını tavsiye etti. İbn Ebcer ise onun tavsiyesine uymayarak hoşlanmadığı bir durumla karşılaşınca, "Görüşün nedir ey Ubâde!" dedi. O da "Sen görüşümü zamanında kulakardı ettin; şimdi sabırdan başka bir çaren yoktur." dedi.

Muhârib oğullarından biri de *Câmi*'dir ki, Haccâc Vâsıt'ı inşa ettiğinde, "Bunu kendi beldenin dışında inşa ettin; o halde kendi çocuklarından başkasına miras bırakacaksın." demişti.

İbn Sa'd dedi ki: O, fakîh olan Câmi b. Şeddâd olup 127 yılında vefat etmiştir.

MÂZİN B. MANSÛR B. İKRİME B. HASAFE'NİN NESEBİ

Mâzin b. Mansûr'un Çocukları

Bunlar *Hâris b. Mâzin*, *Mâlik b. Mâzin*, *Amr b. Mâzin*, *Adî b. Mâzin* ve *Abd b. Mâzin*'dir.

Hâris'in Çocukları

Avf b. Hâris, *Rebîa b. Hâris* ve *Hâmiye b. Hâris*.

[Sahabî Utbe b. Gazvân]

Onlardan biri de *Utbe b. Gazvân b. Câbir b. Vüheyb b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Hâris b. Mâzin b. Mansûr*'dur ki bu zat Basra şehrini kuran kişidir. O sırada burası, Basra'ya yakın bir belde olan "el-Übülle" adıyla bilinirdi. Kendisi Nevfel b. Abdümenâf oğullarının müttefiki olup, Bedir savaşında bulunan sahabilerdendi.

Vâkıdî dedi ki: Utbe, Ebû Abdullah olarak künyelenirdi. Başka bir görüşe göre ise Ebû Gazvân olarak künyelenirdi. Utbe de ilk Müslümanlardandı. Yakışıklı ve uzun boylu bir kişi olan Utbe, Habeşistan'a ikinci sefer hicret eden Müslümanlardan idi. Aynı zamanda Resûlullah'ın (sas) daha önce adı geçen okçularından idi.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Abdullah b. Ebû Şeybe anlattılar, dediler ki: Bize Vekî anlattı, o Neâme'den, o da Hâlid b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Utbe verdiği bir hutbe esnasında, "Ben kendimi, Resûlullah (sas) ile beraber bulunan yedi kişiden biri olarak gördüm." dedi. Resûlullah(sas) da kendisiyle Ebû Dücâne el-Ensârî'yi (ra) kardeş ilan etmişti. Medine'ye hicret ettiğinde Abdullah b. Seleme el-Aclânî'ye (ra) misafir olduğu günden itibaren Medine'ye yerleşti. Ömer b. Hattâb (ra), onu Basra'ya vali olarak görevlendirdi. O sırada Hureybe'ye indiğinde, Ömer'e (ra) mektup yazarak Müslümanların kışın burada kalmaları durumunda ve gazâdan döndüklerinde, kalacakları evlerinin olması gerektiğini bildirdi. Ömer de (ra) ona cevâbî mektup yazarak, onların suya yakın otlak bir yerde bir arada bulunmalarını söyledi. Utbe onları Basra'ya yerleştirdiğinde, onlar orada kamışlık bir yerde kendilerine evler inşa etmeye başladılar. Utbe de orada kamışlardan bir mescit inşa etti. Bu durum, h. 14. yılda gerçekleşti. Utbe, Rahbe denilen yerde mescitten başka bir Dârü'l-İmâre de inşa etti. Halk gazaya gittiğinde bu kamışları toplar, kümeler haline getirerek bırakır, döndüklerinde ise yeniden eski haline döndürürlerdi. Halk bundan sonra evler inşa etmeye başladı.

Bana Abdullah b. Ebû Sâlih anlattı. O, Abde b. Süleyman'dan, o da Muhammed b. İshak'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer (ra) Utbe'yi 800 kişilik bir kuvvetin başında Basra'ya gönderdi. Daha sonra, başka askerlerle dekendisini takviye etti. O da onları önce kamplara aldı. Daha sonra halk burada çoğalınca, orada kerpiçten yedi köy inşa ettiler. Utbe daha sonra Übülle'ye doğru yola çıkıp oranın halkıyla savaşarak orayı tamamen fethetti. Oranın yöneticisi olan dihkânı yakalayarak boynunu vurdu. Bu dihkânın adının *Destümîsân* olduğu, onun arkadaşlarını mağlup ederek Ebezkubâz'ı fethettiği de söylenmektedir. Utbe, bunun ardından Ömer'i (ra) ziyaret etmek ve hacca gitmek üzere kendisinden izin istediğinde Ömer (ra) ona bu izni verdi. Yerine İbn Mücâşi es-Sülemî'yi vekil bırakarak geliş maksadı olan işlerini bitirdi. Daha sonra, Ömer (ra) onun bir vali olarak Basra'ya dönmesini emretti. Utbe kendisinin bundan muaf tutulmasını istediyse de Ömer (ra) bunu kabul etmedi. Ancak Utbe dönüş yolunda, 57 yaşındayken, h. 17. yılda vefat etti. Başka bir rivayete göre ise 57 yaşındayken h. 16. yılda vefat etti.

Bana Tevvezî anlattı. O Asma'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize arkadaşlarımız Hasan'dan şunu rivayet ettiler: Utbe b. Gazvân, Basra'da halka hitap ederken şunları söyledi: "Dünya yıkılacağını duyurdu ve tamamen sırtını dönerek gitti. Kabın içindeki artık gibi arkasından bir artık bıraktı. Siz de ondan göçüp gideceksiniz. O zaman yoluculuğunuz için elinizdekinin en güzeli ile azıklar hazırlayın. Benden sonra da bazı yöneticileri deneyeceksiniz."

Hasan dedi ki: "Onlar da kendilerinden sonra gelen yöneticileri denediklerinde, onların hep çürük olduklarını gördüler."

Utbe ile beraber, onun mevlası Ebû Yahya olarak künyelenen Cünâb da Müslüman oldu. Cünâb, h. 19. yılda vefat etti. O da Ömer'le beraber Bedir'de bulundu. Vefat ettiğinde, cenaze namazını Ömer (ra) kıldırdı.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: *Hudayrâ* adındaki Utbe'nin kız kardeşi, Mücâşi b. Mes'ûd es-Sülemî'nin eşiydi. Bu kadın, evleri ilk defa süsleyen bir kadın idi. Ömer, bu süslemelerin bozulmasını emretti.

Dedi ki: Utbe Bedir'de bulunanlardan idi. Allah onların hepsinden razı olsun.

SÜLEYM B. MANSÛR B. İKRİME B. HASAFE B. KAYS B. AYLÂN OĞULLARININ NESEBİ

Süleym b. Mansûr'un Çocukları

Bühse b. Süleym. Onun annesi Esmâ bt. Bühse b. Ganm b. Ganî'dir.

Bühse'nin oğlu *Süleym*, -onlar Âmir b. Rifâa b. Hâris b. Bühse b. Süleym'dir-*İmru'ü'l-Kays b. Bühse*, *Avf b. Bühse*, -bu kişi bir kâhin idi-*Sa'lebe b. Bühse* ve *Muâviye b. Bühse*. Bunların annesi, Hind bt. Mâzin b. Mansûr'dur.

İmru'ü'l-Kays b. Bühse'nin Çocukları

Hufâf b. İmru'ü'l-Kays b. Teym b. İmru'ü'l-Kays. Bu kişi Behze olarak bilinirdi. Bunların da annesi Mariye bt. Cuayd el-Abdiyye'dir.

Hufâf'ın Çocukları

Umeyre b. Hufâf, *Usayye b. Hufâf*, *Nâsıra b. Hufâf*, *Mâlik b. Hufâf*. Bunların annesi, Kudâa kabilesinden Selmâ bt. Zeyd'dir.

Umeyre'nin Çocukları

Ka'b b. Umeyre, *Seleme b. Umeyre*, *Mürre b. Umeyre*. Bunların annesi, Cüheyne kabilesinden Leylâ bt. Musallât'tır.

Onlardan biri de *Bişr b. Kays b. Mâlik b. Ebû Nümeyle b. Ka'b b. Umeyre*'dir ki, Hufâf b. Nüdbe onun hakkında şöyle demiştir:

Cünâb'da öyle bir ölü var ki, ölümüyle
Sahr, Amr veya Bişr gibi o da tahtımın direğini yıktı

Bunlarla Amr b. Şerîd'i, Sahr b. Amr ile oğlu Mâlik b. Bişr'i kastediyor. Onun hakkında Abbas b. Mirdâs es-Sülemî şunları söyledi:

Kayle'nin oğlu Mâlik, kesinlikle atlarla gelip
Her yerde öfkeli adamlarla sizi arayacaklardır!

Kayle'ye gelince onun annesi, *Hâris b. Ucre b. Abdullah b. Yakaza b. Usayye*'nin kızıdır.

Abdullah b. Kâmil b. Habîb b. Amr b. Riâb b. Mürre ise Şam gazilerinden olup Mercu's-Suffer gününde bulunduğunu şöyle dile getirmiştir:

Mâlik'in kabileleri hazır bulunduğu halde
Mercu's-Suffer gününde Umeyre gözümden kayboluverdi

Beyitte geçen Mâlik'ten maksat, Mâlik b. Yakaza b. Usayye b. Hufâf'tır.

Onlardan biri de *Fucâe* olup o, Büceyr[428] b. İyâs b. Abdullah b. Abdüyâlîl b. Seleme b. Umeyre'dir.

Dediler ki: Fucâe, Ebû Bekir'in (ra) yanına gelerek, "Bana bir binek, silah ve asker ver ki mürtedlerle savaşayım." dedi. Ebû Bekir de ona binek ve silah verince gidip mürtedlerle beraber Müslümanları da öldürdü. Bu arada etrafına adam toplamaya başladı. Bunun üzerine Ebû Bekir (ra), Tarîfe b. Hâcire'ye mektup yazarak bu kişiye karşı savaşmasını emretti. İbn

428 ZZ'de Bahîr.

Hâcire de onunla savaşarak kendisini esir alıp Ebû Bekir'e gönderdi. Ebû Bekir de onun Musallâ bölgesinde yakılmasını emretti.

Başka bir rivayete göre ise Ebû Bekir (ra), Fucâe'ye karşı savaşmak üzere Ma'n b. Hâcire'ye mektup yazdı, o da kardeşi Tarîfe'yi ona yönlendirdi.

Usayye b. Hufâf'ın Çocukları

Yakaza b. Usayye, *Revâha b. Usayye* ve *Müleyl b. Usayye*.

Yakaza'nın Çocukları

Riyâh b. Yakaza, *Avf b. Yakaza*, *Mâlik b. Yakaza* -o, Difâ'dır- ve *Abdullah b. Yakaza*.

Riyâh'ın Çocukları

Amr b. Riyâh. O, *eş-Şerîd* [kaçkın] olarak bilinirdi.

Hammâd er-Râviye dedi ki: Amr, taze delikanlı iken babasından kaçmıştı. Babası onu bulunca, ona kaçak anlamına gelen "Şerîd" adını taktı.

Çocuklarından biri de *Rüveybe b. Riyâh*'tır. Bu ikisinin annesi, Ta'cür bt. Seleme b. Umeyre b. Hufâf'tır.

Şerîd oğullarından bazıları da *Sahr*, *Muâviye* ve şaire *Hansâ* olup -Hansâ'nın adıTümâdır'dır- bunlar Amr b. Hâris b. Amr b. eş-Şerîd b. Teyyah b. Yakaza b. Usayye oğullarıdır. Düreyd b. Sımme, Hansâ için şunları söylemektedir:

Tümâdır'a selam veriniz, arkadaşlarımı dörtleyiniz
Olduğunuz yerde durunuz; zira sizin duruşunuz, benim için yeterlidir

Hansâ'nın iki kardeşi olan Sahr ve Muâviye'nin öldürülüşü ile ilgili bilgileri daha önce yazmıştım. Muâviye'yi, Hâşim b. Harmele, Sahr'ı ise Esed oğulları öldürmüştü.

[Hansâ]

Hansâ'yı, Düreyd b. Sımme istemiş fakat Hansâ onun yaşlı olduğunu öne sürerek bu teklifi reddetmişti. Bunun üzerine Düreyd şunları söyledi:

O, benim ileri yaşta olduğumu söylüyor
Ona daha dün dünyaya geldiğimi bildirmedim mi?
Hansâ! Sen benim gibisini ne doğurabilir ne de benim gibisiyle evlenebilirsin
Bir gecenin şansızlığa yol verdiği zaman
Ey Amr ailesinin kızı, Allah seni
Benim ve emsalimle evlenmekten korusun!

Sonunda, Abdüluzzâ b. Abdullah b. Revâha b. Müleyl b. Usayye, onunla evlendi. Hansâ, daha sonra "Ebû Şecere" diye künyelenen oğlunu dünyaya getirdi. Bunun adı Amr b. Abdüluzzâ'dır. Hansâ Müslüman olup keçi kılından yapılmış bir yelek giymeye başladı. Bunun nedeni, ona iyi davranan Sahr'ın şöyle söylemiş olmasıdır:

Ben onu tercihiyle nasıl başbaşa bırakamam?
Öldüğümde o, başörtüsünü parçalayacaktır
Yeleğini de keçi kılından edinmiştir

Sahr öldürüldüğünde, keçi kılından yapılmış bir yelek giymişti. Ömer b. Hattâb ona, "Senden yeleğini çıkarmanı rica ediyorum, zira bu cahiliye döneminde edinilen bir giyim tarzıdır." dedi.

Hansâ'nın oğlu Ebû Şecere, mürtedlerden bir grubun başında bulunuyordu. Allah, Hâlid b. Velîd el-Mahzûmî vasıtasıyla onların birliğini bozdu. Hâlid, mürtedlerden bazılarını yakıyordu. Bu durum Ebû Bekir'e ulaşınca, "Ben, Allah'ın kâfirlere karşı çektiği bir kılıcını kınına sokmayacağım." dedi. Ebû Şecere Müslüman olarak Ömer'in (ra) yanına döndü. Ömer de o sırada fakir ve muhtaçlara (Ehlü'l-Halle) yardım dağıtmaktaydı. O yardım isteğinde bulununca Ömer ona, "*Mızrağımı Hâlid'in birliğine fırlattım / Bundan sonra da uzun yaşamak isterim*." şeklindeki beyti dile getiren sen değil misin?" diyerek kırbacını onun başına kaldırdı. Ebû Şecere, "Ey Mü'minlerin Emîri! Müslüman olmam, bütün bunları hükümsüz kılmıştır." deyince, Ömer yardım malından ona da bir miktar verdi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O, babasının şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Hâris b. eş-Şerîd, hac döneminde oğulları Sahr ile Muâ-

viye'nin elinden tutarak şöyle diyordu: "Ben Mudar'ın en iyisi olan iki çocuğun babasıyım. Kim bunu inkâr ederse, hatasını kendisi düzeltsin zira kendisinden başka onu düzeltecek birileri yoktur."

[Şair Hufâf b. Nüdbe]

Onlardan biri de *Hufâf b. Nüdbe*'dir. Annesi Nüdbe siyahi bir kadındı. Babası ise şair Umeyr b. Hâris b. Şerîd'dir. Annesinin babası Şeytân b. Kanân'dır. Nüdbe, Hâris b. Ka'b oğullarından alınan esirlerdendi. Nüdbe'nin siyahi olduğu söylenir. Bu ise Kelbî'nin sözüdür. Ebu'l-Yakzân da Hufâf'ın siyahi olduğunu söyleyerek şöyle diyordu:

İkimizin kavmi, o karanlık nesep üzerinden
İkimizi de kararttı
İkimiz de kavmimize dayanmaktayız
O halde bineklerinizi yavaş yavaş sürün de düşüp ölmeyin!

Hufâf, "Ebû Hurâşe" olarak künyelenirdi. O, Mâlik b. Himâr el-Fezârî'nin katilidir. Onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik. Şair onunla ilgili olarak şunları söylemektedir:

Ona söylüyorum, mızrak ise sırtına iki sefer saplandı
Hufâf'ı düşün, işte ben oyum

Bu zat, İslâm dönemine yetişerek Müslüman oldu ve Ömer b. Hattab'ın (ra) zamanına kadar yaşadı. Kendisi bir devenin üzerinde ve bir oğlu da önündeyken, Ömer (ra) kendisine rastladı. Ona, "Ey Ebû Hurâşe, bu kimdir?" diye sordu. O da "Oğlumdur, ancak o bunamış bulunmaktadır." dedi. Ömer, "Onu niçin böyle itham ediyorsun?" diye sorduğunda, "Onun huysuz bir hanımı var." dedi. Dedi ki: "Erkek yaşlandığında kadın da huysuz ise, o kadının huysuzluğundan korkulur." Abbas da, Hufâf için şunları söyledi:

Ey Ebû Hurâşe! Eğer savaşa çıkacaksan
Kavmimi sırtlanlar yemiş değildir
Habîb ailesiyle mevlaları, beni size teslim etmeyi kabul etmezler
Onların korumalarına ise karşı konulamaz

Kayanın sertliği, ona çentik attırmasa da
Üzerinde ateş yaktığımızda, ateş onu ısıtınca çatlatıverir

Hufâf, Ebû Bekir'in (ra) ölümü üzerine bir mersiye dile getirmiştir.

Kelbî dedi ki: Onlardan biri de *Hind el-Ağarb. Hâlid b. Sahr b. Şerîd*'dir. Ferve b. Müseyk el-Murâdî, aralarında meydana gelen bir çatışma esnasında onu esir almıştı. Ferve Müslüman olarak Resûlullah'a (sas) geldi. Ömer de (ra) kendisini Mezhic kabilesinin zekâtını toplamakla görevlendirdi.

Avf b. Yakaza b. Usayye'nin Çocukları

Mâlik b. Avf ve *Vehb b. Avf*'tır.

[Ebu'l-Âc]

Onlardan biri de *Ebu'l-Âc Kesîr b. Ferve b. Haysem b. Abd b. Habîb b. Mâlik b. Avf b. Yakaza*'dır. Yusuf b. Ömer es-Sekafî, Hişâm b. Abdülmelik döneminde onu Basra'ya vali olarak atadı. Ebu'l-Âc da, şurtanın [emniyet teşkilatının] başına Muhammed b. Vâsi el-Âbid'i getirdi. Ebu'l-Âc aslında eğitimsiz bir bedevi idi. İki ön dişi çıkık olduğundan kendisine el-Âc denilmiştir. Onun nesli Şam'da devam etmiştir.

Ebu'l-Hasan el-Medâinî şöyle dedi: Yunus en-Nahvî Ebu'l-Âc'ın, Nâziat sûresinin 22. *"ثم أدبر يسعى" (sümme edbera yes'â)* âyetindeki *"(يسعي)"* kelimesinin yerine, "يشتد (*yeşteddü*)" dediğini duydu.

Dedi ki: Ebu'l-Âc Hişâm'ın yanındayken, onun yanında da dayısı İbrâhim el-Mahzûmî vardı. Bu sırada Hişâm, Yusuf b. Ömer'den bahsetti. İbrâhim de ondan etkilenince Ebu'l-Âc ona, "Kara kadının oğlu! Yusuf böyle mi nitelendirilir?" dedi. Hişâm bunun ne anlama geldiğini bilemedi. Bu arada Ebu'l-Âc'a işaret edilince (sözlerine dikkat etmesi istenince) o da sustu. Bu şekilde siyâhî kadın Yusuf'a isnat edildi. Yusuf da o kadını övdü. Irak'a vali olunca, beraberinde onu da getirdi. Onun ayrılmasından sonra, kendisini ziyaret etmek ve onu vali tayin etmek istediği söylenmiştir. Ebu'l-Âc da Dicle'nin bazı kasabalarına bir adam tayin etti. Yanına geldiğinde ona hayat hikâyesini anlatırken, "Halkın benden memnuniyeti o dereceye vardı ki, namazdan sonra üzerime yığılırken büyük caminin kandillerinin

kırılmasına sebebiyet verdiler." dedi. Ebu'l-Âc da, "Onların bedelini ödemekten veya yenilerini yerine takmaktan başka çaren yoktur." dedi.

Medâinî, Amr b. Hâlid'in şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'l-Âc bir nehir kanalı kazdırarak üzerine de kemerli bir köprü inşa etti. Böylece bu nehir onun adıyla anılmaya başladı.

Ayrıca bana Ömer b. Şebbe, Ebû Âsım en-Nebîl'den şöyle dediğini rivayet etti: Bâhile kabilesinden bir adam, Dubay'a oğullarından bir adama saldırmış, Dubay'alı da ona vurmuştu. Bunun üzerine Bâhileliler Ebu'l-Âc'dan şikâyetçi olarak Selm b. Kuteybe'ye başvurdular. Ebu'l-Âc, "İbn Kuteybe, Dubey'a oğullarına karşı kendisinden yana olmamı istiyor. Allah'a yemin ederim ki ben de Dubay'a oğulları hâriç herkesin cennete girmesini istemem. Haydi delikanlı, bana düğümlü birkaç kırbaç getir!" dedi. Bunun üzerine Bâhileliler Selm'e, "Bizi barıştırsana be adam!" dediler. O da onları burada barıştırdıktan sonra oradan ayrıldılar.

[Yukarıdaki olayda geçen Dubey'a oğullarından olan kişi] Dubey'a b. Rebîa b. Nizâr'dır. Bühsetü Süleym'in ise Bühsetü Rebîa olduğu söylenmektedir.

Dediler ki: Ebu'l-Âc, kendisine "Ebu'l-Âc" denilmesinden hoşlanmazdı. Adamın biri gelerek kendisine, "Allah işini rast getirsin ey Ebu'l-Âc!" dedi. O da, "Ben Ebû Muhammed'im, ey bızırı sarkık kadının oğlu!" dedi. O da "Öyle söyleme, zira o (annem) Müslüman olmuş ve haccetmiş bir kadındır." dedi. O da "Onun bızırının sarkık olması, onu haccetmekten alıkoymaz ki!" diye cevap verdi.

Ebu'l-Âc'a eşcinsel bir genç getirilerek, "Bu genç kendisinden zevk almaktadır." denildiğinde o, "Siz ne yapmamı istiyorsunuz? Onu bu işten alıkoyacak adamları sürekli başında görevlendirmemi mi istiyorsunuz? Ben bu durumda sıkıntıya düşerim; ne halt yapıyorsa yapar." dedi.

Dediler ki: Ebu'l-Âc'ın Basra valiliği süresi bir yıl kadar sürmüş, daha sonra Yusuf b. Ömer tarafından azledilmiştir.

Mâlik b. Yakaza'nın Çocukları

Riyâh b. Mâlik ve *Riâb b. Mâlik*.

Onlardan biri de *Kıdr b. Ammâr* olup bu zat Resûlullah'ın (sas) yanına gelerek onu ziyaret etmiştir.

Abdullah b. Yakaza'nın Çocukları

Mu'ayt b. Abdullah ve *Ucre b. Abdullah*'tır.

Onlardan biri de *Hevze b. Hâris b. Ucre b. Abdullah b. Yakaza*'dır. Bu zat Mekke'nin Fethi gününde hazır bulunmuş, Ömer b. Hattâb lehinde konuşmuş ve sancağı taşıma konusunda bir amcası oğluyla tartışmıştır:

Bu iş ehli olmayanlar arasında döndü, dolaştı
Bak bakalım; Veliyyü'l-emr onu hangi tarafa vermek isteyecektir?

Müleyl b. Usayye'nin çocuklarından biri *Revâha*'dır.

Ebû Şecere onların evladındandır. O, Amr b. Abdüluzzâ b. Abdullah b. Revâha b. Müleyl b. Usayye olup şair bir kişi idi. Annesi ise Hansâ bt. Amr b. Hâris b. Şerîd olup bu kadın da şaire idi.

Onlardan biri de *Nebîşe b. Hâris b. Riâb b. Revâha b. Müleyl*'dir. Bu zat [kavminin] ileri görüşlü eşrafından idi. Rebîa b. Mükeddem el-Kinânî'yi öldüren bu kişidir.

Nâsıra b. Hufâf b. İmru'ü'l-Kays b. Süleym'in Çocukları

Nâciye b. Nâsıra, *Halef b. Nâsıra*, *Ubeyd b. Nâsıra*, *Subh b. Nâsıra* ve *Ma'kıl b. Nâsıra*.

Mâlik b. Hufâf'ın Çocukları

Hubeyb[429] *b. Mâlik, Zağb*[430] *b. Mâlik, Cezîme b. Mâlik*, *Zübeyne b. Mâlik*, *Hilâl b. Mâlik* ve *Kays b. Mâlik*.

Onlardan biri de *Vahvah b. Şeyh b. Abd b. Ya'mur b. Hâris b. Habîb b. Mâlik b. Hufâf* olup Cahiliye döneminde onların ileri görüşlü olan eşrafından biriydi.

429 ZZ'de Habîb.
430 ZZ'de Za'b.

Onlardan biri de *Dahhâk b. Yusuf b. Hâris b. Zâide b. Abdullah b. Habîb b. Hufâf*tır ki, bu zat Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve Resûlullah (sas) onun için bir sancak tayin etmiştir.

Onlardan biri de *Yezîd b. Ahnes b. Habîb b. Cerv b. Zağb*[431] *b. Mâlik* olup Resûlullah (sas) onun için Mekke'nin Fethi gününde bir sancak belirlemişti.

Onun oğlu olan *Ma'n b. Yezîd* ise Ömer b. Hattâb'ın (ra), kendileri hakkında [onları çağırmak maksadıyla]taşra halkına mektup gönderdiği dört kişiden biridir. Bu dört kişi de Süleym kabilesinden olup Şam konusunda kendileriyle istişare yapmak istedi.

Bunlar da Basralılardan Ebu'l-A'ver es-Sülemî ve Mücâşi b. Esved ile Haccâc b. İlât ve Ma'n b. Yezîd'dir.

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: Basra'dan Mücâşi b. Mes'ûd, Kûfe'den Utbe b. Ferkad, Mısır'dan Ma'n b. Yezîd ve Şam'dan da Ebu'l-A'ver gelerek yanında toplandılar.

Ma'n b. Yezîd, "Mercü Râhit" gününde, Dahhâk b. Kays b. el-Fihrî ile beraber İbnü'z-Zübeyr'in yanında yer aldı.

Avf b. İmru'ü'l-Kays b. Bühse'nin Çocukları

Semmâl b. Avf, *Gayz b. Avf* ve *Mâlik b. Avf*.

Semmâl'in Çocukları

Harâm b. Semmâl ve *Yerbû b. Semmâl*. Bunlar Basra halkından olan Mücâşi b. Mes'ûd'un akrabalarıdır. Bu zat da kavmi arasında saygın bir kişi idi. Cemel vak'asında Âişe'nin (ra) yanında yer almıştır, bu sırada kendisine isabet eden bir ok ile vefat etmiştir.

Utbe b. Gazvân ise hac için Basra'dan ayrıldığında onu kendi yerine vekil tayin etmek istedi. Ancak kendisi Basra'nın dışında bulunduğundan, Mugîre b. Şu'be'ye, dönünceye kadar onun yerine vekâlet etmesini emretti. Bunun üzerine Ömer ona, "Sen göçebe halkından birini mi vekil

431 ZZ'de Za'b.

bırakıyorsun?" dedi. Utbe vefat ettiğinde Ömer (ra) Mugîre'yi onun yerine vali tayin etti.

Abdullah b. Âmir b. Küreyz, Osman (ra) döneminde Fâris bölgesine gidince, Mücâşi b. Mes'ûd'u Kirmân'a gönderdi. Kirmân'ın Meymend[432] bölgesine geldiğinde ordusu orada helâk oldu. Daha sonra İbn Âmir Horasan'a yönelince, Mücâşi'i Kirmân'a görevlendirdi. O da orada birtakım fetihler gerçekleştirdi. Meymend'de ise "Mücâşi'in Sarayı" adında bir saray bulunmaktadır.

Mücâşi, Ezd kabilesinden Şümeyle bt. Ebû Ezher[433] ed-Devsî[434]ile evliydi. Mücâşi ümmî bir kişiydi. Şümeyle'yle evli iken, halkın en yakışıklısı olan Nasr b. Haccâc b. İlât es-Sülemî yanına gelerek toprak üzerine şunları yazdı: "Seni öyle seviyorum ki eğer bu sevgim senin üstüne çıksa seni gölgelendirir; altına inse seni uyutur." Şümeyle de, "Yemin ederim ben de seni öyle seviyorum." yazdı. Mücâşi o yazıların üzerine bir kap kapattıktan sonra bir kâtip çağırarak yazıları ona okuttu. Bir rivayete göre, Nasr yazdıklarını sildiğinden sadece kadının yazdıkları kalmıştı. Bunun üzerine Nasr'a, "Sen ne yazmıştın?" dedi. O da "Ben *Lâ ilâhe illallah* yazmıştım." dedi. Mücâşi, "Hayır, ben de Allah'tan başka ilâh olmadığına iman ediyorum ama vallahi sen bununla ilgili bir şey yazmadın!" diyerek Şümeyle'yi dövmeye başladı. O da ikrar edince kendisini boşadı. Daha sonra İbn Abbas onunla evlendi.

Mücâlid b. Mes'ûd'a gelince, Resûlullah'la (sas) arkadaşlığı vardı. Mücâşi kendisini Resûlullah'a (sas) getirdiğinde ona biat etti. Resûlullah da (sas), "Fetihten[435] sonra hicret yoktur." dedi.

Semmâl'in *Ubeyd b. Semmâl b. Avf*, *Cündeb b. Semmâl* ve *Uzeyme b. Semmâl* adında başka çocukları da vardı.

---

432 ZZ'de Teymîd.
433 ZZ'de Üzeyhir.
434 ZZ'de es-Sedûsî.
435 Mekke fethi kastedilmektedir.

Harâm b. Semmâl'in Çocukları

Hilâl b. Harâm, *Abs b. Harâm* ve *Revâha b. Harâm*.

[Abdullah b. Hâzim es-Sülemî]

Onlardan biri de Abdullah b. Hâzim b. Esmâ b. Salt b. Habîb b. Hârise b. Hilâl b. Semmâl'dir. Muâviye, İbn Âmir el-Hadramî'yi Osman'ın (ra) kanını talep etmek üzere Basra'ya yönlendirdiğinde, Abdullah b. Hâzim de kendisiyle beraber bulunuyordu. O da onu süvari birliğinin komutanı olarak görevlenmişti. Ali (ra) de ona karşı Câriye b. Kudâme'yi gönderdi. Câriye İbnü'l-Hadramî ile savaşarak onu mağlup edip, Basra'daki Dâru Senbîl'e sığınmaya mecbur etti. Bu sırada Abdullah b. Hâzim de yanında idi.

Abdullah'ın annesisiyahi bir kadın olduğundan kendisine "Aclâ" denilirdi. Aclâ, oğlu Abdullah'a seslendi. O kendisine yaklaşınca, Aclâ iki memesini çıkararak, "Bunlardaki sütün hakkı için senden oradan çıkmanı istiyorum." dediyse de Abdullah onu reddetti. Daha sonra Aclâ, "Yemin ederim ki eğer inmezsen soyunacağım." deyip elini elbisesine atınca Abdullah oradan çıktı. Abdullah'ın oradan çıkması üzerine o ev, İbnü'l-Hadramî içindeyken yakıldı.

Abdullah b. Hâzim'in evi, halası olan Decâce bt. Esmâb. Salt'ın idi. O, Abdullah b. Âmir b. Küreyz'in annesi olup bu evi ona ayırmıştı.

Başka bir görüşe göre, Abdullah b. Âmir Horasan'a gelir gelmez, Abdullah b. Hâzim'i öncü birliklerinin başında yönlendirdiği söylenmektedir. Başka bir rivayete göre ise Ahnef b. Kays'ı görevlendirmiştir.

Abdullah b. Âmir, Abdullah b. Hâzim'i Nesâ'ya[436] gönderdi. O da orayı barışçı yollarla fethetti. Ayrıca onu Serahs'a gönderdi. O da buranın dihkânıyla anlaşma yaptı. Abdullah b. Hâzim, İbn Âmir'in Allah Teâlâ'ya şükür ifadesi olarak ihramlı bir şekilde Horasan'dan ayrılmasından sonra, onun dilinden Horasan'a görevlendirildiğine dair bir belge uydurdu.

436 Nesâ, Horasan'da bir belde adıdır. Burası suyu ve bahçeleri bol, güzel bir şehirdir. Buradan birçok hadis imamları ve râvileri çıkmıştır. Bunlardan biri de meşhur *es-Sünen*'in sahibi kadı ve hâfız Ebû Abdurrahman en-Nesâî'dir. Bk. el-Kerhî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, Liden Neşri 273; Ya'kut, *Mu'cemü'l-Buldan*, V, 281. (çev)

Türk gruplar ona karşı bir araya gelmeye başladılar. O da onları dağıttı. Osman'ın (ra) şehit edilmesinden kısa bir süre önce Basra'ya geldi.

İbn Hâzim şunları söyledi: Konuşma ve hutbede zorlanan kişi; ya konuşmak istemediği halde konuşmak zorunda kalan bir imam ya da kafadan atıp tutmakla çok konuşmaktan hoşlanan ahmak bir adam olabilir. Ben bu ikisinden de değilim. Ancak sözümü yerinde kullanmak üzere fırsat kollarım, onu iyi değerlendiririm. Şüpheler karşısında ise beklerim; gizlilikten uzak durur, eşit bir şekilde bölüştürürüm.

Muâviye (rahimehullah) İbn Âmir'i Basra'ya vali olarak tayin etti. Ardından Horasan'ı da ona bağladı; ancak daha sonra Horasan'a Kays b. Heysem b. Kays b. Salt'ı atadı. Kays, itaat etmeleri şartıyla Belh halkıyla antlaşma yaptı. Daha sonra Basra'da bulunan İbn Âmir'in üzerine yürüdü ve onu yakalayıp dövdürerek hapsetti. Daha sonra Abdullah b. Hâzim'i Horasan'a vali tayin etti. O da antlaşmalarını bozan ve İbnü Âmir'e parasal yardım gönderenlerle barış antlaşması yaptı.

Daha sonra Muâviye, Ziyâd b. Ebû Süfyân'ı Basra ve Horasan'a vali olarak atadı. Ardından Yezîd b. Muâviye yönetime geldiğinde, Selm b. Ziyâd'ı Horasan'a vali olarak atadı. Yezîd öldüğünde halk Selm'e karşı ağır davrandı. O da Horasan'dan ayrılarak Abdullah b. Zübeyr'in yanına gitti.

Abdullah b. Hâzim ise Horasan'dan çıkıp Nîsâbûr'a dönüş yolunda, Selm b. Ziyad'la karşılaştı. Ona yüz bin dirhem vererek yardımda bulundu.

Bekr b. Vâil kabilesinden, Yemen'den ve başka yerlerden gelen bir grup insan, "Bizi dışlayarak Horasan'ı yiyenlere ne oluyor?" deyip İbn Hâzim'in yüklerine saldırdılar ancak kendileriyle savaşılınca bu yağmalama girişiminden vazgeçtiler.

Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Hâzim'i Horasan'a vali olarak atadığında, Sa'd b. Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe oğullarından olan Süleyman b. Mersed, "İbnü'z-Zübeyr halife olmayıp sadece Beyt'e sığınmış bir kişidir." diyerek buna karşı çıktı. Bunun üzerine İbn Hâzim'in, altı bin kişilik bir kuvvetle kendisiyle savaştığı esnada Süleyman öldürüldü. Rebîa kabilesinin, Evs b. Sa'lebe ile bir araya gelmesi üzerine İbn Hâzim, oğlu Musa b. Abdullah'ı yerine vekil bırakıp Evs b. Sa'lebe'ye karşı harekete

geçerek onunla savaştı. Daha sonra gizlice onu zehirlemesi üzerine hastalandı ve kendisiyle çarpışması esnasında aldığı bir yarayla öldü.

Abdullah b. Hâzim, oğlu Muhammed'i de Herât'a atadı. Böylece Horasan kendisi için temizlenmiş oldu. Akabinde Temîm oğulları Herât'a saldırarak oradaki oğlu Muhammed'i öldürdüler. O da oğluna karşılık Osman b. Bişr b. Muhtafiz el-Müzenî'yi hapsetti, ardından da onu öldürdü. Daha sonra Temîm oğulları İbn Hâzim'i hal'ettiler. Ardından Abdülmelik b. Mervân'ın, Abdullah b. Hâzim'in kendi adına Horasan valiliğine ilişkin yazısı geldiğinde o, mektubu getiren Abdülmelik'in elçisine yedirerek, "Ben Allah'ın huzuruna, O'nun elçisinin bir havarisinin[437] oğluyla yaptığım biatı bozmuş, öbür taraftan onun kovduğu birisinin oğluna da biat etmiş olarak varmak istemem!" dedi. Bunun üzerine Abdülmelik, Bükeyr b. Veşşâh'ı[438] Horasan valiliğine atadı ve gönderdiği mektupla halkı ona biat etmeye çağırdı. Onlar da icabet ederek İbn Hâzim'e yaptıkları biatı bozdular. İbn Hâzim de Tirmiz'de ailesi içinde yaşayan oğlu Musa'ya gitmek üzere yola çıktı. Onu, Temîm kabilesinden Bahîr b. Verkâ[439] es-Sarîmî takip ederek Merv yakınlarında kendisiyle savaştı. Vekî b. ed-Devrakiyye el-Kuray'î ed-Dârimî'yi silah ve zırhıyla çağırdı. -Babasının adı Umeyre, annesi ise Devrak esirlerinden idi.- O da silah kuşanarak çıkıp geldi. Bahîr ile beraber İbn Hâzim'e hamle yaparak onu mızrakla yaraladılar. Vekî onun göğsü üzerinde oturarak, "Düveyle'nin intikamı!" dedi. Düveyle kendisinin anne bir kardeşi ve Kurey oğullarının mevlası olup Abdullah b. Hâzim tarafından öldürülmüştü. Bunun üzerine İbn Hâzim Vekî'in yüzüne tükürerek, "Allah sana lânet etsin! Sen, bir avuç çekirdeğe bile karşılık gelmeyen melez kardeşinin karşılığında Mudar'ın koçunu mu öldürmek istiyorsun?" dedi. Vekî şöyle cevap verdi:

Ey süratli atın yavrusu! Senin bana tattırdığının aynısını şimdi sen de tat! Benim bundan gâfil kaldığımı mı zannediyorsun?

---

437 Burada Allah Resûlü'nün (sas) havarisinden maksat, Zübeyr b. Avvâm'dır. Onun oğlu ise Abdullah b. Zübeyr'dir. Kendisi, daha önce Abdullah b. Zübeyr'e biat ederek onun Horasan valisiyken, bu sefer Abdülmelik b. Mervân Halife olarak Abdullah b. Hâzım'ı kendi adına Horasan'a vali tayin etmek istediğinde kabul etmeyerek yukarıda geçtiği üzere tepki göstermiştir. (çev)

438 ZZ'de Bekr. B. Vessâc.

439 ZZ'de Vikâ.

İbn Hâzim, Ebû Sâlih olarak künyelenirdi.

Vekî dedi ki: Ben İbn Hâzim'le boğaz boğaza gelerek ikimiz birlikte düştük; ancak gencin sayesinde ben onu mağlup ettim. Sonra onun göğsünün üzerine oturduğumda yüzüme tükürerek, "Sen Mudar'ın koçunu, bir avuç çekirdeğe bile değmeyen birine karşılık mı öldürmek istiyorsun?" dedi.

İbn Hâzim öldürülünce, oğlu inatla Tirmiz'e hâkim olmaya çalıştı. Oranın dihkânını çıkartarak Türklerle savaştı. Daha sonra Mufaddal b. Mühelleb adına Osman b. Mes'ûd onunla savaştı. O, bu savaşta öldürüldü. Ömer b. Hübeyre el-Fezârî, İbn Hâzim her anıldığında, "Allah'a yemin ederim ki o, ölüm anında bile çok cesur bir adamdı." derdi.

Medâinî dedi ki: Abdullah b. Âmir, Abdullah b. Hâzim'e, "Ey kara kadının oğlu!" dediğinde İbn Hâzim, "Onun rengi öyle idi." dedi. Bu sefer İbn Hâzim ona, "Ey Aclâ'nın oğlu!" deyince, İbn Âmir de, "O da onun adı idi." dedi. "Ey Hâzim'in oğlu!" dediğinde de İbn Hâzim, "O, senin dayındır." dedi.

Onlardan biri de *Urve b. Esmâ b. Salt*'tır. O, İbn Hâzim'in amcasıdır. Müslüman olarak Bi'r-u Ma'ûne olayında öldürüldü [şehit edildi].

[Kays b. Heysem es-Sülemî]

Onlardan biri de *Kays b. Heysem b. Salt*'tır. Bu zat, İbnü'z-Zübeyr döneminde Basra ve Horasan valiliği yapmıştır. Basra'ya vekil olarak yerine Kubâ'ı bırakmıştır. Bu kişi ise Hâris b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî'dir. Horasan'da "Ebû Kesîr" diye künyelenen İbn Âmir'i görevlendirmiştir.

Heysem b. Salt, kendisi Resûlullah'ın (sas) yanına geldiği gibi, kavmini de İslâm'a davet etmişti. Kavmi de onun davetine icabet ederek Müslüman olmuşlardı. Süleym oğulları, "Bu davet, insanlar arasında bize yapılan en büyük lütuftur." derlerdi. Heysem, Ebû Bişr olarak künyelenmiştir.

Bana Ali el-Esrem Ebû Ubeyde'den ve Ebu'l-Hasan el-Medâinî Ebu'l-Yakzân'dan şunu rivayet etti: Ebû Kesîr olarak künyelenen Kays b. Heysem, İbnü'z-Zübeyr döneminde Basra'da vali vekili olarak bulunmaktaydı.

"Cüfre günü"nde İbnü'z-Zübeyr'le beraber olan Mâlik b. Misma' ile savaşan kişilerdendir. O sırada alacalı atının üzerinde idi. Kendisiyle beraber savaşmak üzere bir grup insanı kiralamıştı. Onlar recez türünden şunları dile getiriyorlardı:

Ey civelek, ne kadar da kötü hüküm vermişsin!
Para borca, mızraklanma ise peşindir
Sen isepara konusunda cimri ve pintisin!

Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Kays, Âliye halkının reisi idi. Onun Kesîr adındaki bir oğlu ölünce -oğlunun da bir oğlu bulunmasına rağmen- Kays onun mirasını aldı. Haccâc onun aleyhine geçerek aldığı mirası, ölen oğlunun çocuğuna iade etmesini emretti. O da "Çocuk güvenilir değildir." dedi. Oturduğu yerde kendisine otuz kırbaç atılmasına razı oldu. Kırbaçlanırken de, "Ben Ebû Kays'ın oğluyum." derdi. Ardından şunları dile getirdi:

Ben yaptığımın doğru olduğundan emin olduktan sonra
Emîrin bana güç kullanması benim için bir rezillik değildir

Bu olay Şam'da bulunan Kays kabilesine ulaşınca, onlar kızarak durumu Abdülmelik ile görüştüler. O da Haccâc'a mektup yazarak, "Ya onun çevresinde olanlara iyi davranırsın ya da onu serbest bırakırsın!" dedi. Haccâc da onu serbest bırakınca Şam'a geldi.

Cehhâf, Mekke'de Haccâc ile karşılaştığında Haccâc ona, "Allah'a yemin ederim eğer sen şu Kays kabilesine varırsan Tâif'e atları salar, orada tek bir genç bırakmam." dedi.

Kays b. Heysem'in evladından, *Abdullah b. Yezîd b. Şebîb* vardı. Ebu'l-Âc döneminde Basra kadılığı yapmıştı.

Ebu'l-Yakzân da dedi ki: *Esmâ b. Salt*'ın çocukları *Hâzim b. Esmâ*, *Muarrid b. Esmâ* ile *Deccâce* idi. Deccâce ile Âmir b. Küreyz evlendi. Abdullah b. Âmir adını koydukları bir çocuk dünyaya getirdi. Daha sonra onunla Ömer b. Amr el-Leysî evlendi. Ona da Abdullah b. Umeyr adını verdikleri bir çocuk dünyaya getirdi. Daha sonra Abdürabbih b. Kays el-Mahzûmî onunla evlendi. Ondan da Abdurrahman adı verilen bir çocuğu oldu. O, Ümmü Abdullah Nehri ve Basra'daki Ümmü Abdullah Havuzu'nun

sahibesiydi. Basra'da da öldü. Muarrid b. Esmâ, Cemel vak'asında Âişe'nin (ra) tarafındayken öldürüldü, ardından da nesli devam etmedi.

Dedi ki: Abdullah b. Hâzim öldürüldüğünde şair şöyle dedi:

Ey Nîsâbûr'daki gecemiz, yazıklar olsun sana!
Bize ya geceyi veya aydınlığı geri gönder!
Eğer Süleym'in atlıları sabahlarlarsa
Sessiz aslanlarla etrafları çevrilir

Abdullah b. Hâzim öldürülüp başı Abdülmelik'e getirildiğinde Ferezdak şöyle dedi:

Sen açıkça Kuteybe'nin kulakları çentiklendi diye kızarsın da
İbn Hâzim'in öldürülmesine kızmaz mısın?

İbn Urâde el-Basrî, annesinin adı Safiyye olan Abdullah b. Hâzim'in Musa ve Muhammed adlarındaki iki oğlunu övüp de ikisinden de arzuladıklarını bulamayınca şöyle dedi:

Her ne kadar süslü elbiseleri olmakla beraber
Ben Safiyye'nin iki oğluna övgümü libas olarak giydirdim
Muhammed'i de, Musa'yı da övdüm
İkisi ne bir teşekkür ettiler ne de beni mükâfatlandırdılar
Ben onları Talha veya Selm gibi sandım
Onlar bir ikramla karşılaştıklarında, ona karşılık verirlerdi

Kays b. Salt ve *Âsım b. Kays b. Salt* da onlardandır. Âsım b. Kays, Ömer b. Hattâb (ra) döneminde Menâzir'e görevlendirilmişti. Ebu'l-Muhtâr onunla ilgili olarak şöyle dedi:

Âsım orada sıfır kusurlu değildir
O, sokakta Bedr oğullarının mevlâsı olan bir kişidir

O, Horasan'da İbn Mezyed'i öldüren kişidir.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Onlardan biri de *Rebî b. Rebîa b. Rufey b. Uhbân b. Sa'lebe b. Dubey'a b. Rebîa b. Yerbû b. Semmâl*'dir. Düreyd b. Sımme'yi Huneyn savaşında öldüren kişidir. Onun annesi de Leze'a olup, kendisi annesiyle tanınırdı.

Mâlik b. Avf'ın çocukları *Ri'l b. Mâlik*, *Matrûd b. Mâlik* ve *Münkız b. Mâlik*'tir.

Ri'l'in çocukları *Hay b. Ri'l* ve*Seleme b. Ri'l*'dir. Seleme'nin onun oğlu olmadığı halde ona nispet edildiği de söylenmektedir. Ayrıca *Nüşbe b. Ri'l* adında bir oğlu daha vardı.

Ri'l oğullarından biri de *Enes b. Abbas b. Âmir b. Hay*'dır. Kendisi reis iken, Has'am tarafından öldürülmüştü.

Ebû Ubeyde dedi ki: Abbas b. Âmir er-Ri'lî, Has'am kabilesinin üzerine yürüyerek onlardan kimini öldürdü, kimini de esir aldı. Annesi esirler konusunda kendisiyle konuşunca onları serbest bıraktı. Enes, aldığı bir mızrak yarasıyla öldü. Kızı, ona ağlayarak şunları söyledi:

Ömrüme yemin olsun; ömrüm de basit değildir
Ey Has'am ailesi! O kefenlediğiniz genç ne iyi bir gençtir!
Süleym'in iki kabilesi de ondan yara aldı
Bu yara alma bize ağır geldi ve gücümüzü aştı

Şakîk el-Horasanî'nin iki oğlu olan *Yezîd* ile *Kureyş* de Nüşbe oğullarındandır. Hişâm b. el-Kelbî hayattayken bunlardan Yezîd'i görebilmiştir.

Matrûd b. Mâlik'in çocukları *Kays b. Matrûd*, *Kuyeys b. Matrûd*, *Ced b. Matrûd* ve *Dubeys b. Matrûd*'dur.

Onlardan biri de *Züra'a b. Selîb b. Kays b. Matrûd*'dur ki o, şair İbn Karkara'dır. Karkara ise bir yer adıdır.

Kunfüz b. Mâlik'in çocukları *Câbir b. Kunfüz* ve *Abdullah b. Kunfüz*'dür. Bunların annesi, Cuayde bt. Keyzebân el-Muhâribî'dir. Bir diğeri *Selm b. Kunfüz*'dür ki, Kunfüz oğulları onu küçükken Cezîre'de kendilerine katmak istediler. Aslında o bir köle olup kökeni belli değildir.

Câbir b. Kunfüz'ün çocukları *Hermî b. Câbir*, *Rebîa b. Câbir*, Esîd b. Câbir ve Kunfüz b. Câbir'dir.

[Yezîd b. Esîd]

Onlardan *Yezîd b. Esîd b. Zâfir b. Esmâ b. Ebû Esîd b. Câbir b. Kunfüz*, mü'minlerin emîri Mansûr ile Mehdî'nin İrmîniyye valiliğini yapmıştır. Mehdî bazı işlerinde kendisine yardım etmek üzere ona bir hizmetçi gönderdi. Hizmetçi oradaki işlerini bitirince, kendisinden bahşişini istedi. O da ona bir güvercin vererek, "Bu senin gibilerin bahşişidir." dedi. Hizmetçi gelip durumu Mehdî'ye bildirince, onun hakkını koruyarak Yezîd b. Esîd'i azletti.

Yezîd, Mansûr döneminde, Bâbü'l-Lân'ı ve Davvahu'd-Dubâriyye'yi fethetti. Hazar melikinin kızıyla evlenerek onun damadı oldu. Melik'in kızı, Yezîd'den bir çocuk doğurduğunda çocuk öldüğü gibi annesi de henüz lohusayken öldü. Yezîd Erdebil şehrini inşa etti. Onun oğlu Ahmed b. Yezîd b. Esîd ise Musul ve İrmîniyye'ye vali oldu. Reşîd Tûs'a gittiğinde onunla birlikte vefat etti. Yezîd b. Esîd kekeme idi.

Esîd Mervân oğulları döneminde de İrmîniyye'ye vali oldu. Onun Ebu'l-Mağrâ adını verdikleri bir oğlu dünyaya geldi. Onun evladından olan birçok kişi Rakka'da yaşadı.

Abdullah b. Kunfüz'ün Çocukları

Huzeyme b. Abdullah, *Hâris b. Abdullah*, *Vehb b. Abdullah*, *Vüheyb b. Abdullah* ve *Abdunühm b. Abdullah.*

Onlardan biri de *Minhâl b. Kannân b. Şerîk b. Zerîh b. Ahsem b. Vehb b. Abdullah b. Kunfüz*'dür. Bu zat, Ebû Câfer Mansûr'un komutanlarından idi. Onun oğlu *Hüseyn b. İmrân b. Minhâl* ise Halife Reşîd döneminde Cezîre valiliği yapmıştır.

Behz b. İmru'ü'l-Kays'ın Çocukları

Amr b. Behz, *Avz b. Behz* ve *Vâile b. Behz*.

Amr'ın Çocukları

Sa'd b. Amr.

Sa'd'ın Çocukları

Âmir b. Sa'd, *Mâlik b. Sa'd* ve *Zafer b. Sa'd*.

Âmir'in Çocukları

İyâs b. Âmir ve *Dârim b. Âmir*.

Onlardan biri de şair *Süveyd b. Arîn*'dir.[440]

Mâlik b. Sa'd'ın oğlu *Avf b. Mâlik*'tir.

[Sahabî Haccâc b. İlât]

Zafer b. Sa'd'ın oğlu *Abd b. Zafer* olup, Haccâc b. İlât b. Hâlid b. Nüveyre b. Hanser b. Zafer'in akrabasındandır. Resûlullah (sas) ile beraber Hayber'in fethinde bulunmuştur. Allah fethi gerçekleştirince Haccâc b. İlât da bir gazâdan döndükten sonra müslüman olarak Resûlullah'tan (sas) Mekke'deki hanımı Umeyr'in kızı ve Mus'ab b. Umeyr el-Abderî'nin kız kardeşi Ümmü Şeybe'nin yanındaki bazı mallarını almak üzere izin istedi. Resûlullah (sas) ona izin verince, Mekke'ye gelerek onlarla yakın bir ilişki kurmak üzere eşine, "Muhammed esir alınmıştır." dedi. Bu sırada Abbas b. Abdülmuttalib Haccâc ile baş başa görüşüp ondan bilgi almak istediğinde, "Anam, babam sana feda olsun. Mallarımı alıncaya kadar durumumu saklı tut! Ben Müslüman oldum. Resûlullah (sas) da Hayber'de zafer kazandı. Ben geldiğimde, o da Hayber Meliki'nin kızıyla evleniyordu." dedi. Dönüşünde Medine'ye yerleşti. Orada kendisinin adıyla bilinen bir mescit inşa etti. Bir rivayete göre, kendisi Resûlullah (sas) ile beraber Hayber savaşında bulundu.

Onun oğlu *Nasr b. Haccâc b. İlât* ise halk arasında en güzel simalı bir kişi olarak bilinirdi.

Ömer b. Hattâb, geceleyin bir kadının şöyle dediğini işitti:

Şaraba bir yol yok mudur ki onu içeyim
Nasr b. Haccâc'a da bir yol yok mudur ki ona varayım?

440 ZZ'de İzîn.

Bunun üzerine Ömer b. Hattâb onu çağırarak, "Kadınlar seninle ilgili şarkı söylemeye mi başlamışlar?" dedi ve onu Basra'ya gönderdi.

Muarriz b. Haccâc Cemel Vak'ası'nda Âişe'nin (ra) yanında yer aldığı sırada öldürüldü. Bunun üzerine kardeşi Nasr, ardından ağıt yakarak şunları söyledi:

Gönlüm savaşa atılan birinden dolayı feryat etti
Gözlerim de boşalan yaşlarla karardı
O ne iyi bir genç ve ne iyi bir aşiret çocuğudur
O, ırzını korur ve onu tezyin ederdi
Değerli insanlara yardım etmeyi iyi bilir ve onların hakkını tanırdı
Her ne kadar basit kişiler önemsemezlerse de onlara ikramda bulunurdu

Hâris b. Bühse b. Süleym'in Çocukları

Huyey b. Hâris, *Rifâa b. Hâris*, *Ka'b b. Hâris* -buna "Devfen" denilirdi-*Zafer b. Hâris*, *Vâsile b. Hâris* ve *Abbâd b. Hâris* -ailece bunların sayısı azdır- ve *Abd b. Hâris*'tir. Bunların anneleri, Rebâb bt. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb'dir.

Huyey'in Çocukları

Abdullah b. Huyey -o, "Cinne" olarak bilinirdi-[441] *Kaynân b. Huyey*, *Amr b. Huyey* ve *Hâris b. Huyey*.

Rifâa b. Hâris'in çocukları *Abs b. Rifâa*, *Rebîa b. Rifâa*, *Cüşem b. Rifâa*, *Zekvân b. Rifâa* ve *Büceyr b. Rifâa*'dır. Onlar, Züreyk b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin oğulları arasında yer alıyorlardı.

Abs b. Rifâa'nın çocukları *Abd b. Abs* ve *Mürre b. Abs*'tir.

Abd'ın çocukları ise *Câriye b. Abd* ile *Füteyye*'dir.

[Abbas b. Mirdâs es-Sülemî]

Onlardan biri de *Abbas b. Mirdâs b. Ebû Âmir b. Hârise*'dir. Bu zat şair ve cesur bir kişi idi. O, göz kamaştırırdı. Amr b. Ma'dîkerib onu gördüğünde, "Bu Abbas b. Mirdâs mıdır? Biz Cahiliye döneminde çocuklarımızı

441 ZZ'de Hinne.

onunla korkutarak ayırırdık." dedi. Abbas müslüman olup Huneyn savaşında Ubeyd adlı atının üzerinde bulunuyordu. Resûlullah ona ganimetten dört pay verince şunları söyledi:

Uyeyne ile Akra kabilesi arasında sen benimle
Bir kölenin payını bir mi tutuyorsun?
Ne bir kale ne bir hapis toplum içinde
Yaşlı baba ve annemden daha üstün tutulamazdı
Bununla beraber, sen bir kölenin el ve ayaklarının
Sayısı kadar elde ettiği ganimetten verdin bana

Bunun üzerine Resûlullah (sas) "Bunun dilini benden kesin!" deyince kendisine seksen ûkıyye verildi.

Abbas Basra'ya girdiğinde, halk ondan şikâyetçi oluyordu. Bazen Basra Vadisi'nde bulunan oğlunun yanında konaklardı.

Kelbî şöyle dedi: Şehrin kıyısında bulunan ve Süleym oğulları bölgesinde bulunan Kureyye'yi (Köyceğiz), Mirdâs b. Âmir ile Zafer oğullarından olan Küleyb b. Uhme -bazılarına göre onun adı "Uheyme"dir- es-Sülemî, kendi adlarına ayırmışlardı. İkisinin de harcama yapacak durumları yoktu. Bu nedenle Harb b. Ümeyye b. Abdüşems'e gelerek buranın işletilmesine karşılık gelirin üçte birinin verileceğini belirttiler. O da onlara olumlu cevap verdi. Onlarla beraber buraya gelerek harcamalarda bulundu. Ancak humma hastalığına yakalanınca Mekke'ye götürüldü ve burada vefat etti. Ardından Mirdâs da vefat etti. Bunun üzerine Küleyb kabilesi bu köye el koydu. Abbas b. Mirdâs büyüdüğünde burayı Küleyb'den istemiş, Küleyb onu tehdit ederek şöyle demiştir:

Küleyb her gün zulmen buraya sahip mi olacak?
Zulüm ise yüzü en menfur bir mel'undur
Bir de senin kavmin seni efendi sanmıştı
Ama seni efendi sanmak bir hayaldir
Kureyye'nin durumu tamamen açığa çıkmıştır
Eğer senin katında açıklamanın bir faydası varsa
Hanımlarının yanına döndüğünde, onların hakkını eda et

Zira kendisiyle barış anlaşması yapılan, yağ ve koku sürünmüş güvenli bir kişidir
Onun payını alıp götürdüğün halde bana zulüm mü ettin?
Oysa Ebû Zeyd, onun yanında medfundur

İnsanların, köyü ikisi arasında yarı yarıya paylaştırarak onları barıştırdıkları zikredilir.

Hübeyre b. Mirdâs, *Cez b. Mirdâs*, *Muâviye b. Mirdâs* ve *Amr b. Mirdâs* adlarındaki çocukları, Abbas b. Mirdâs'ın baba bir kardeşleri olup, bunların annesi Hansâ bt. Amr'dır.

Mürre b. Abs'ın çocukları *Sâlim b. Mürre*, *Hâris b. Mürre* ve *Attâb b. Mürre*'dir.

Onlardan biri de Batnu Nahle'deki Uzzâ putunun bakıcısı olan *Dübeyye b. Haremî*'dir.

Onlardan bir diğeri de *Abbâd b. Şeybân b. Câbir b. Sâlim b. Mürre*'dir. O ise Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in müttefiki idi.

Âmir b. Rifâa'nın Çocukları

Haneş b. Âmir -kendi zamanında kavminin lideri idi- *Şevk b. Âmir*, *Ukde b. Âmir*, *Zevvâk b. Âmir*, *Nâşib b. Âmir*, *Vüheybe b. Âmir*, *Acîbe b. Âmir*, *Yürîme b. Âmir* ve *Harece b. Âmir*.

Haneş'in Çocukları

Riâb b. Haneş. İbn De'b, bu Riâb'ın Hâşim b. Abdümenâf'ın anne bir kardeşi olduğunu iddia etmiştir.

Hişâm b. el-Kelbî, "Ben bunu başkasından duymadım." dedi.

Bazılarına göre ise Haneş'in diğer bir oğlu olan *Hâris b. Haneş*, Hâşim'in anne bir kardeşidir. İbnü'l-Kelbî ise bunu kabul etmedi.

Rebîa b. Rifâa'nın Çocukları

Rifâa b. Rebîa, *Câbir b. Rebîa*, *Mâlik b. Rebîa*, *Feyyâd b. Rebîa* ve *Vüheybe b. Rebîa*'dır.

[Ukbe b. Ferkad]

Onlardan biri de *Utbe b. Ferkad*'dır. O, Yerbû b. Habîb b. Mâlik b. Es'ad b. Rifâa b. Rebîa b. Rifâa'dır. Bu kişi, Kûfe'de saygın bir kişi idi. Onların ailesine"Ferâkıd" denilirdi.

Dediler ki: Ömer b. Hattâb, Huzeyfe'yi Azerbaycan valiliğinden azledip oraya Utbe b. Ferkad es-Sülemî'yi tayin etti. O da bir rivayete göre Musul valiliğinden, başka bir rivayete göre Şehrizûr valiliğinden oraya gitti. Utbe, Azerbaycan'da gerçekleştirdiği birtakım gazâlardan zaferle çıkarak birçok ganimetler elde etti. O sırada beraberinde âbid bir kişi olan oğlu Amr b. Utbe de bulunmaktaydı.

Bana Abbas b. Velîd en-Nersî anlattı, bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı, bize Âsım el-Ahvel anlattı, o Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Azerbaycan fethinde, Utbe b. Ferkad ile beraber bulunuyordum. O, bu sırada iki sepet hazırladı. İçine un, hurma ve yağdan yapılan bir tatlı koyarak bunları deri ve keçeyle kapatıp Utbe'nin mevlası Suhaym ile Ömer'e gönderdi. Suhaym Ömer'e geldiğinde, "Ne getirdin? Altın mı, gümüş mü?" diye sordu. Ömer'in emri üzerine onlar açılıp içinde Habîs denilen bir tatlının olduğunu görünce ondan tattı ve şöyle dedi: "Bu güzel ve yumuşaktır. Her muhacir bundan doyacak kadar yedi mi?" O, "Hayır, o sadece size hastır." dedi. Bunun üzerine Ömer, mektup yazarak şunları söyledi:

"Allah'ın kulu, mü'minlerin emîri Ömer'den Utbe b. Ferkad'e,

Konuya gelince, bu gönderdiğin ne senin ne annenin ne de babanın elinin emeğidir. Sen de sadece müslümanların yolculuk esnasında karınlarını doyurdukları yiyeceklerden yiyebilirsin!"

Bazıları bu hadisi aynen anlattı ve "Ömer, Habîs denilen tatlıyı geri gönderdi." kısmını bu rivayete ekledi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı, bize Şuayb b. Harb anlattı, bize Hammâd b. Seleme anlattı, o Saîd b. İyâs'tan, o da Ebû Osman'dan şunu rivayet etti: Utbe b. Ferkad Ömer'e geldi. Ömer bir bıçak isteyerek onun gömlek kolunun yenini kesmek istedi çünkü gömleğinin kol yeni uzun idi. O da "Ey Mü'minlerin Emîri! Bırak onu kendim keserim.

Ben bu durumdan dolayı insanlardan utanıyorum." diyerek kol yenini kendisi kesti.

Utbe'den şöyle dediği rivayet olundu: Ömer'in yanına geldiğimde, onun önünde bir deve bifteği vardı.

Ömer, h. 20 yılında Utbe b. Ferkad'ı Musul'a görevlendirdi. Ancak Nineva halkı ona savaş açtı. Kısa zamanda doğudaki kalelerini kaybettiler. Dicle'yi geçtiğinde, batıdaki kalede bulunan halk cizye vermek üzere onunla antlaşma yaptı. Ardından etraftaki kasabaları da fethetti. Ömer onu azlettikten sonra, Herseme b. Arfece el-Bârıkî'yi Musul'a tayin etti.

Bana Yusuf b. Musa el-Kattân anlattı. O, Şehrizûr halkının yaşlılarından şunu rivayet etti: Utbe Şehrizûr'u, Sâmğân'ı ve Derâbâz'ı[442] barış yoluyla fethetti ancak onlar ihanet edince oraya tekrar dönüp derhâl orayı yeniden fethederek haraca bağladı.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Utbe b. Ferkad'ın annesi Abbâd b. Alkame b. Abbâd b. Muttalib b. Abdümenâf'ın kızıdır. Abbâd Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. Resûlullah'a (sas) biat ettiği sırada kendisinde uyuz hastalığı vardı. Resûlullah (sas) tükürüğünü oraya sürünce o hastalıktan kurtuldu. Bu olaydan sonra kendisinden hep güzel kokular gelmeye başladı. Abbâd daha sonra Kûfe'ye yerleşti. Ömer (ra) oradaki valisine mektup yazarak, kendisinden önce oraya gelenler arasında en iyi kişiyi kendisine göndermesini emretti. Vali de bu emir üzerine Abbâd'ı kendisine gönderdi.

[Âbid bir kişi olan Amr b. Utbe]

Utbe'den, *Amr b. Utbe* dünyaya gelmiştir. Amr ise, ibadetine düşkün bir kişi olup gittiği gazâlardan birinde şehit düşmüştür.

Amr b. Utbe'nin Çocukları

Abdullah b. Amr: İbn Nevfel onunla ilgili olarak şöyle söylemektedir:

Sen misafir iken bize ikramlar yapılıyordu
Abdullah! Hani, misafirin de hakkı malumdur

442 ZZ'de Zerâbâz.

O bana itiraz ederek güzelce oruç tutmaya başladı
Oruç tutmadığım bir aydaben de oruç tutmak durumunda kaldım

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, bize Hüşeym b. Beşîr anlattı, o Mansûr'dan, o da İbn Sîrîn'den şunu rivayet etti: Utbe b. Ferkad, oğlu Amr'a kendisini evlendirmek istediğini söyledi. Amr kabul etmeyince, Utbe Osman'a (ra) giderek ona bu konudaki şikâyetini bildirdi. Osman da (ra) mektup yazarak Amr'ı yanına çağırdı. Amr geldiğinde Osman (ra) ona, "Seni evlenmekten engelleyen sebep nedir? Oysa Resûlullah (sas), Ebû Bekir (ra) ve Ömer (ra) evlendiler. Bizim yanımızda da evlendiğimiz o kadınlardan vardır." dedi. O da "Ey Mü'minlerin Emîri! Ben Resûlullah (sas), Ebû Bekir (ra), Ömer (ra) ve sizin gibilerin davrandığı gibi davranabilir miyim?" dedi. Osman (ra), "O zaman git, ister evlenir ister evlenmezsin." dedi.

Bana Ahmed anlattı, bana Müsennâ b. Muâz b. Avf anlattı, o Avf'tan, o Bişr b. Seleme'den, o da Alkame'den şöyle dediğini rivayet etti: Amr'a, Cerîr'in kızını getirdiklerinde Amr kıza dedi ki: "Benim kadınlara ihtiyacım yokken annem ve babam bunu kabul etmeyerek ısrarla beni evlendirmek istediler. Onlar katında istediğin kadar yiyecek ve giyecek bulabilirsin." O da "Ben buna razıyım." dedi. Amr'ı zifaf odasına getirdiklerinde kalkıp namaz kılmaya başladı. Kız da onun arkasında namaz kılarak sabahladılar. O sahurda oruç tuttu, kız da onun gibi oruç tuttu.

Amr, "Ben, gelinin yanına varamayacak şekilde gevşek biri değildim!" dediğinde annesiyle babası, "Biz seni çocukların olsun diye evlendirmiştik. Sen yanına varmakla beraber bu kadın doğurmadığına göre, onu boşa!" dediler. Amr da onu boşadı. Ardından ona başka bir kadın getirdiler. Amr, Cerîr'in kızına davrandığı gibi davrandı. Kadının ailesinden olan başka bir kadın, "Kız, sen niye çocuk doğurmuyorsun? Yoksa bundan âciz misin?" dediğinde kadın, "Bir kadın kocasız doğurur mu hiç?" dedi. Amr kadının böyle dediğini duyunca onu da boşadı. Annesi babası da artık onu evlendirmekten vazgeçtiler.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, bana Ebül-Hasan Müsennâ anlattı, bize Bişr anlattı, bize Abdülhamîd b. Lâhik anlattı, o bir adamın şöyle

dediğini rivayet etti: Amr b. Utbe'nin her gün iki tane çöreği vardı. Aynı katıkla bunlardan birini iftarda, diğerini sahurda yerdi.

Bana Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı, o bazı arkadaşlarından şunu rivayet etti: Utbe b. Ferkad ailesinden birine dedi ki: "Amr'a ne oluyor da yüzü sararmış, zayıflamış bulunmakta, neresi olursa oraya uzanıp yatmaktadır." Amr gelip namaza durduğunda namazda, "Yaklaşan gün (ahiret günü) konusunda onları uyar; çünkü o gün dehşet içinde yutkunurlarken yürekleri ağızlarına gelmiş olacaktır."[443] âyetini okuyunca uzun süre ağladı. Ağlaması kesildikten sonra bir müddet oturdu. Sonra kalkıp namazda aynı âyeti okudu ve yine ağlamaya başladı. Sabah oluncaya kadar buna devam etti. Durumu gören Utbe, "Başına bu işleri getiren bu mudur yavrucuğum?" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, bize Anbese b. Saîd el-Kureşî anlattı, bize Mübârek anlattı, o İsa b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Utbe b. Ferkad, geceleyin atına binerek, "Ey kabir halkı, sen defterini dürdün; amellerini de Allah'a yükselttin." diyerek ağlardı. İki ayağını sabaha kadar birleştirir durur, sonra dönerek sabah namazını kılardı.

Medâinî şunu rivayet etti: Amr b. Utbe b. Ferkad veya onun babası dedi ki: "Konuşmacı sözünü uzattığında, artık zorlanma nedenleriyle karşı karşıya kalır. Zorlanan bir kimsenin sözlerinden dehiçbir hayır çıkmaz."

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, bize Müsedded anlattı, o Abdullah b. Dâvûd'dan, o da Münahhal b. Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Medine'ye geldiğimde, halk Amr b. Utbe hakkında herhangi bir şey anlattıklarında, ben de onlara Âmir b. Abdikays'tan öyle bahsederdim. Ben, her Âmir'dan bahsettiğimde de onlar Amr'den öyle bahsederlerdi.

Bize Ahmed anlattı, bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî anlattı, bize Şu'be anlattı, bana Seyyâr haber verdi, dedi ki: Şa'bî'nin şöyle dediğini duydum: Halktan bazıları, Kûfe'den Süveyye'ye doğru bir veya iki fersah kadar çıkıp orada bir mescit inşa ederek, "Biz burada ibadetimizi yapacağız ve halkın arasına katılmayacağız." dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd onlara geldiğinde kendisine, "Hoşgeldin Ebû Abdurrahman! Biz de senin

443 Gâfir (Mü'min), 40/18.

bizi ziyaret etmeni hep arzuluyorduk." dediler. O da, "Ben de ziyaretçi olarak size geldim ama bu fesat ve çılgınlık yuvası olan mescit yıkılmadıkça inmeyeceğim! Siz Muhammed'in (sas) ashâbından daha mı doğru bir yoldasınız? Aslında siz, dalaletin kabzasından tutmuş bulunmaktasınız. Herkes sizin yaptığınız gibi yaparsa, Allah'ın belirlediği sınırları kim koruyacaktır? Mescitleri kim imar edecek? Şimdi, dininizi, sizden daha iyi bilen kimselerden öğrenin! Siz de başkalarına, onlara göre daha iyi bildiklerinizi öğretin!" dedi.

Dediki: Ben, Şa'bî'ye, "Onlar, Amr b. Utbe, Mi'dad ve arkadaşları mıydı?" diye sorduğumda o, "Evet" dedi.

Bize Ahmed anlattı, bize Muâviye ed-Darîr anlattı, o A'meş'ten, o Mâlik b. Hâris'ten, o da Ahmed b. Rübeyyi'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: Utbe b. Ferkad, "Ey Abdullah b. Rübeyyi'a, şu kardeşinin oğlu konusunda bana yardımcı olur musun? Ta ki o da kendisi için gösterdiğim çabalarda bana yardımcı olsun!" dedi. Ben, "Ey Amr, babana itaat et!" dedim. Amr da, onlarla beraber oturmakta olan Mi'dad'a bakarak, "Onlara uyma. Secdeye var ve Allah'a yaklaş!"[444] âyetini okudu. Daha sonra Amr, "Babacığım, ben boynumu cehennem halkasından kurtarmaya çalışan bir kişiyim." dedi. Utbe ağlamaya başladı ve dedi ki: "Yavrucuğum, ben seni iki sefer seviyorum; biri Allah için, diğeri evladım olduğun için seviyorum."

Amr da, "Babacığım, sen bana yetmiş bine[445] varan bir mal varlığı tespit etmişsin; eğer bana izin verirsen onları infak edeceğim." dedi. Babası izin verince, o maldan bir dirhem kalmayacak şekilde hepsini (Allah yolunda) harcadı.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, bana Müseddid b. Müserhed anlattı, bize Abdullah b. Dâvûd anlattı, o Ali b. Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti: "Amr b. Utbe namaz kılmaya başlayınca, yırtıcı hayvanlar gelip onu korurdu."

Bana Ahmed anlattı, bana Ali b. İshak el-Mervezî anlattı, o Abdullah b. Mübârek'ten, o da Hasan b. Amr el-Fezârî'den şöyle dediğini rivayet

444 Alak, 96/19.
445 70.000 dirhem.

etti: Bana Amr b. Utbe b. Ferkad'ın bir mevlası anlattı. Dedi ki: Sıcak bir günün bir saatinde uykudan uyanıp Amr b. Utbe'yi aramaya başladık. Derken, kendisini bir dağın başında secde ettiğini, bir bulutun da kendisini gölgelemekte olduğunu gördük. Biz gazâya çıkarken onun çok namaz kılmasından ötürü korunamazdık. Bir seferinde onun namaz kıldığı sırada bir aslanın kükremesini duyduk. Bu nedenle biz kaçışırken o ayakta durup namaza devam etti. Ona, "Sen aslandan korkmadın mı?" dediğimizde o, "Ben, Allah'tan başkasından korkmaktan Allah'tan utanırım." dedi.

Bize Ahmed anlattı, bize Abdullah b. Mübârek anlattı, bize Fudayl, A'meş'ten şöyle dediğini bildirdi: Amr b. Utbe b. Ferkad dedi ki: "Allah'tan üç şey istedim. Bana iki tanesini verdi, ancak üçüncüsünü bekliyorum. Beni dünyada zühd sahibi yapmasını istedim, böylece dünya malından ne gelene ne de gidene itibar etmedim. Namaz konusunda bana güç vermesini istedim, O bana bu gücü verdi. O'ndan şehit olmayı istedim, hâlâ da onu arzulamaktayım."

Bize Ahmed anlattı, bize Ali b. İshak anlattı, o İbnü'l-Mübârek'ten rivayet etti, İsa b. Ömer haber verdi, bana Havt b. Râfi şunu anlattı: Amr b. Utbe, arkadaşları arasında onlara hizmet etmeyi kendilerine şart koşmuş, sıcak bir günde hayvan otlatmaya çıkmıştı. Arkadaşlarından bazıları yanına geldiğinde onun uyumakta olduğunu ve bir bulutun da kendisini gölgelediğini gördüler. Arkadaşı ona, "Müjde ey Amr!'" dedi. O da onun elinden tutarak, "Sakın bunu kimseye söyleme!" dedi.

Bize Ahmed anlattı, bize Anbese b. Saîd anlattı, o Ebû Bekr b. Ayyâş'tan, o da A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Belencer'e yönelik gazâya çıkıldığında, Amr b. Utbe dört bin dirheme bir at satın aldı. Kendisine, "Sen bir atı dört bin dirheme mi aldın?" denildiğinde, "Asıl arzuladığım şey, her bir durak ve iniş esnasında atın her bir ayağını kaldırıp indirmesinde bir dirhem kazanmamdı." diye karşılık verdi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, bize Ali b. İshak anlattı, o İbn Mübârek'ten, o İsa b. Ömer'den, o Süddî'den, o da Amr b. Utbe'nin bir amcaoğlundan şunu rivayet etti: Biz Mercü Hasan'a indiğimizde Amr b. Utbe, "Bu ne güzel bir otlaktır! Şimdi burada bir çağırıcı, 'Ey Allah'ın süvarileri!

Haydi (cihat için) atlara binin.' demeli. Onun üzerine atlara binilip Allah'ın düşmanlarına karşı çıkılmalı, cihat esnasında insan yaralanmalı, arkadaşları tarafından kaldırıldıktan sonra ölmeli ve bu otlağa gömülmelidir!" şeklinde bir arzusunu dile getirdi. Dedi ki: "O böyle der demez bir çağırıcı, 'Haydi ey Allah'ın süvarileri! Kendileriyle barış antlaşması yaptığınız şehir halkı inkârcı olmuştur!' dedi. Bu sırada Amr, herkesten önce atına binerek yola çıktı. Bu durum Utbe'ye bildirilince Utbe onu aramaya başladı ancak ona ulaşılmadan yaralandı. Dedi ki: O, şehit olunca, daha önce mızrağıyla işaretlediği aynı yere defnedildiğini gördüm. O sırada Utbe de halkın başındaydı."

Süddî'den başka râviler dediler ki: Amr yaralandığında, "Allah'a yemin ederim ki sen küçük bir yarasın ancak Allah küçük bir yarayı da mübarek kılabilir. Beni akşama kadar burada bırakın. Eğer yaşarsam, beni buradan kaldırın." dedi. Dediler ki: Çok geçmeden Amr yaralandığı yerde vefat etti.

Dediler ki: Amr beyaz bir cübbe giyerek, "Bu cübbenin üzerine kanın akmış olması ne hoş bir şeydir!" derdi ve düşmana karşı cihada çıktığında kendisine atılan bir okla yaralanması sonucunda kanı o cübbenin üzerine akarak vefat etti.

Rivayete göre, onun katili esir alındıktan sonra, Utbe, Mesrûk denilen bir adama, "Kalk kardeşinin katilini öldür!" deyince adam da onu öldürdü.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı, bize A'meş anlattı, o Umâre'den, o da Abdurrahman b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: "İçinde Mi'dad b. Yezîd, Alkame, Amr b. Utbe ve Yezîd b. Muâviye en-Nehaî'nin bulunduğu bir orduyla gazâya çıktık. Beraberimizde hasta bir arkadaşımız vardı. Biz, bu arkadaş öldüğü takdirde onu defnetmek üzere bir kabir kazdık. Muâviye b. Yezîd en-Nehaî, gece rüyasında beyaz küçük bir ceylanın getirilerek bu kabre defnedildiğini gördü."

Dedi ki: Amr b. Utbe, üzerinde yeni, beyaz bir cübbe olduğu halde gelerek, "Bu cübbenin üzerine kanın akması ne hoş bir şeydir!" dedi. Çıkıp kalenin karşısına gelince, ona isabet eden bir taşla kafası yarıldı ve eliyle yarasına dokunarak, "Bu küçük bir yaradır." dedi. Ancak o yaradan dolayı

vefat edince kendisini (diğer bir hasta için kazdıkları) o kabre defnettiler. Mi'dad da bu kasır veya kalenin karşısına gelince onun da kafasına isabet eden bir taşla kafası yarıldı. O da elini yarasına atarak, "Bu küçük bir yaradır. Allah bu küçük yarayı da mübarek kılar." dedi. O da o yaradan ölünce, kendisini aynı kabre defnettiler.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Amr b. Utbe, Muâviye zamanında vefat etti. İbn Mes'ûd'dan da bu şekilde rivayet edilmiştir.

Bunlardan biri de fakîh *Mansûr b. Mu'temir b. Gâlib b. Abdullah b. Rebîa b. Habîb b. Mâlik*'tir. Kendisi "Ebû Attâb" olarak künyelenirdi. H. 132 yılında vefat etti. Yezîd b. Ömer b. Hübeyre, kendisini kadılık makamına getirdi. Halkın sorunları için makamında oturup insanlar yanına geldiklerinde, "Ben yapamıyorum." diyerek kadılıktan istifa etti.

Zafer b. Hâris b. Bühse'nin Çocukları

Atıyye b. Zafer, *Kâdim b. Zafer*, *Mutâ'in b. Zafer*. Bunlar, Eşres b. Abdullah'ın akrabasıdır. Sonuncusu, Hişâm b. Abdülmelik tarafından Horasan'a vali olarak atandı. Daha önce Müslüman olanlardan da cizye alınmaktayken, o bunu yürürlükten kaldırdı. Bunların dışında *Rebîa b. Zafer*, *Fihr b. Zafer*, *Küleyb b. Zafer* ve *Ka'b b. Zafer* adlarında başka oğulları da vardı. Bunlar, Ensâr içinde yer alıp, "O, Zafer b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'tir." diyorlardı.

Ka'b b. Hâris b. Bühse'nin çocukları *Amel b. Ka'b*, *Gadab b. Ka'b*. Gadab, Kûfe'de yaşardı. Araplar arasında adı Gadab olan başka bir kişi bulunmamaktaydı, Ensâr'ın sonuncusu idi. Aslında o, Gadab b. Cüşem b. Hazrec'dir.

Amel b. Ka'b'ın Çocukları

Amr b. Amel, *Mâlik b. Amel*, *Mellân b. Amel*, *Müleyl b. Amel* ve *Cündeb b. Amel*.

Bunlardan biri de *Munki b. Mâlik b. Ümeyye b. Abdüluzzâ b. Mellân*'dır ki, Abbas b. Mirdâs es-Sülemî onu şiirinde dile getirmiştir.

Sa'lebe b. Bühse'nin Çocukları

Zekvân b. Sa'lebe ve *Mâlik b. Sa'lebe*. Bu kişi, "Becele" olarak bilinirdi.

Zekvân'ın oğlu ise *Fâlic b. Zekvân'dır*.

Fâlic'in Çocukları

Hilâl b. Fâlic, *Huzâî b. Fâlic*, *Avn b. Fâlic*, *Rebîa b. Fâlic* ve *Nasr b. Fâlic*.

Hilâl b. Fâlic'in Çocukları

Mürre b. Hilâl, *Muhâribî b. Hilâl*, *Cebbâr*[446] *b. Hilâl* ve *Ka'b b. Hilâl*.

Onlardan biri de *Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. Evkas b. Mürre b. Hilâl* olup, Ümeyye oğullarının müttefiki idi.

Kelbî'nin dışındakiler, onun Abdümenâf b. Kusay'ın müttefiki olduğunu söylemişlerdir. Hakîm [b. Ümeyye], Cahiliye döneminde aklın kabul edebileceği güzel şeyleri tavsiye eder, çirkin şeylerden sakındırır, fasıkları cezalandırıp onları hapsederdi. Gerektiğinde onları sürgüne de gönderirdi. Onun hakkında şair -onun Osman olduğu da söylenmektedir- şunları söyledi:

Hakîm beni sürgün eder korkusuyla
Ebtahlarda hergün gezer dolaşırdım

Onun oğlu *Evfâ b. Hâkim* ise, Zeyd b. Hattâb'ın anne bir kardeşi idi. İkisinin annesi Esed oğullarındandı. [Evfa'nın kız kardeşi] Havle bt. Hâkim ise Osman b. Maz'ûn'la evliydi.

Onlardan biri de *Ebu'l-A'ver es-Sülemî*'dir. O, Amr b. Süfyân b. Saîd b. Kânif b. Evkas b. Mürre b. Hilâl'dir. O, Muâviye'nin arkadaşı idi. Muâviye'nin, Ömer'e (ra) gönderdiği kişilerden biridir. O, Muâviye'nin atlarının bakımı ile görevliydi.

Onlardan biri de *Umeyr b. Hubâb b. Ca'de b. İyâs b. Huzâbe b. Muhâribî b. Mürre b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân*'dır. Onu, Kays ve Tağlib savaşında İbn Hevber öldürmüştü. Onunla ilgili bilgilere ve Ahtal'ın onun hakkındaki şiirine daha önce yer vermiştik.

---

446 ZZ'de Hayyân.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı, o babasının şöyle dediğini rivayet etti: Umeyr, Ebu'l-Muğlis olarak künyelenirdi. O, Cezîre bölgesinden Nusaybin ve başka yerlere hâkim oldu. Abdülmelik ona güvence verdi. Daha sonra da Amr b. Saîd'i onun aleyhine teşvik etti. O da ona ihanet ederek kendisini hapsetti ancak o, mahpus olduğu odadan bir ip merdivenle firar etti. Hapishane bekçilerini sarhoş ederek hapisten firar edişini şöyle dile getirdi:

Yöneticilerin verdiği güvenceye hayret ettim
Güya onu hapisten çıkıp kurtulan kişiye vermişlerdi
Kureyşli şurtaları benim için uyuttu
Mizacı duru, rengi ise ölü rengi gibidir

Rivayete göre, bu şurta Reyyân adındaki Abdülmelik'in mevlası idi. Temîm b. Hubâb ise şöyle dedi:

Benim Fırat'taki gecem uzadı
İbn Hevber'in maktûlünün ağlattığı kadınların yaktıkları ağıtlar,
beni zayıf düşürdü

Temîm b. Hubâb şair bir kişi idi. Onun durumunu, Kays ve Tağlib savaşı bahsinde anlatmıştık.

Umeyr b. Hubâb'ın Çocukları

Hubâb b. Umeyr. O, Kays kabilesinin kahramanlarından idi. Mervân b. Muhammed b. Mervân ile birlikte olup Hâricîlerle savaşmaktaydı. Onların şairi şöyle diyordu:

Allah'a yemin ederim ki Hubâb'ın konaklaması olmasaydı
Ca'dî de kaçkınlar arasında kaçacaktı

[Safvân b. Mu'attal]

Onlardan biri de Safvân b. Mu'attal b. Rahda b. Müemmel b. Huzâî b. Muhâribî b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân'dır ki, Müreysi gazâsında gerdanlığı kopup da onu aramaya koyulduğu için ordunun gerisinde kalan Âişe'yi (r.ha) devesine bindirip [orduya yetiştirdiğinde], İfk ehli ona da iftira atmışlardı. Onunla ilgili olayı daha önce yazmıştık.

Hassân b. Sâbit de İfk ehlinden olduğu için Safvân ona bir kılıç darbesi indirmiş, Ensâr da bu duruma öfkelenmişti. Resûlullah (sas) ona Kıbtî Mariye'nin kız kardeşi olan bir cariyeyi hediye etmişti. Safvân Şamşât'ta[447] vefat etti. Kabrinin orada olduğu bilinmektedir.

Şair, Safvân'ın kılıcıyla Hassân'a vurmasıyla ile ilgili olarak şunları söyledi:

Gerçek şu ki Süleym'den olan İbnü'l-Muattal
Yuları çekmekle başının bağını eğdi

Onlardan biri de *Cehhâf b. Hakîm b. Âsım b. Kays b. Sibâ b. Huzâ'î b. Muhâribî*'dir ki, Ahtal ona şöyle demişti:

Cehhâf Bişr'in başına öyle bir bela getirdi ki
Onunla ilgili şikâyet ve dönüş sadece Allah'adır

O da Ahtal'a şöyle demişti:

Ebû Mâlik! Sen beni kötülüğe teşvik ettiğinden beri mi kınamaktasın?
Yoksa bir kınayıcı mı beni senin yanında eleştirmiştir?

Onunla ilgili bilgileri Kays ve Tağlib bahsinde vermiştik.

Ebu'l-Yakzân Cehhâf'ın annesinin, Kays b. Heysem'in kardeşinin kızı olduğunu anlatmıştır.

Mâlik b. Sa'lebe b. Bühse'nin Çocukları

Kusayye[448] *b. Mâlik*, *Mâzin b. Mâlik* ve*Fityân b. Mâlik*. Bunların annesi, Becle bt. Hünâe b. Mâlik b. Fehm el-Ezdî'dir. Kûfe'de onlara, "Becle oğulları" denilirdi. Onlara "Sehâsûhu Becle" denildiği de söylenmektedir. Bunun aslının, "Sehârsûhu Becle" olup bu ismin tahrif edildiğini söyleyenler de vardır.

[Sahabî Verd b. Hâid ve Amr b. Abse]

Onlardan biri de *Verd b. Hâlid b. Huzeyfe b. Amr b. Hâlid b. Mâzin b. Mâlik b. Sa'lebe*'dir. Bu zat, Mekke'nin Fethi gününde, Resûlullah'ın (sas) askerî gücünün sağ cenahının başında idi.

---

447 Şamşât: Adıyaman ilimize bağlı Samsat ilçesinin eski adıdır. Kaynaklarda bu ilçemizin adı "Semisat" olarak da geçmektedir. Bu sahabînin kabri bu ilçemizde olup, yerli ve yabancı turistler tarafından her gün ziyaret edilmektedir. Bk. Ebu'l-Kasım Ubeydullah, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, I, 174. (çev)

448 ZZ'de Fusayye.

Onlardan biri de *Amr b. Abse b. Hâlid b. Huzeyfe b. Amr b. Hâlid b. Mâzin b. Mâlik b. Sa'lebe b. Bühse*'dir. Bu zatın, İslâmiyet'i kabul eden dördüncü kişi olduğu söylenmektedir. Kendisi, "Ebû Necîh" olarak künyelenirdi.

Vâkıdî dedi ki: Onun, "Ben Müslüman olan üçüncü veya dördüncü kişiyim." dediği rivayet edilmiştir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O, Vâkıdî'den, o Haccâc b. Safvân'dan, o İbn Ebu'l-Hüseyn'den, o Şehr b. Havşeb'den, o da Amr b. Abse'den şöyle dediğini rivayet etti: Cahiliye döneminde kavmimin ilahlarına inanmaktan vazgeçtim. Bir gün Teymâ[449] halkından bir adamla karşılaşarak ona, "Ben, kavmi taşlara tapan bir kişiyim. Halktan bir kısım insanlar, yolculukesnasında bir yerde konakladıklarında gördükleri dört taşa yönelir, bunlardan üç tanesini kendi kaderi [yolculuğunun uğurlu olması] için diker, bir tanesini de yanına alarak yolculukta ona tapardı. Yoluna devam ettiği sırada, daha iyisini bulduğunda onu yere bırakır, gördüğü daha güzelini alır, bu sefer ona tapardı. Ben taşın hiçbir fayda ve zarar verdiğini görmedim. Onun için, bana bundan daha hayırlı bir din göster." dedim. O da bana, "Mekke'den kendi kavminin dinini reddedecek bir adam çıkacak ve onları başka bir ilâha davet edecektir. İşte onu gördüğünde ona tâbi ol!" dedi. Onun böyle demesi üzerine tek hedefim Mekke'ye gitmek ve onu orada araştırmak oldu. Bir seferinde onu sorduğumda, Mekke'de bir adamın çıktığını ve halkının dinini reddettiğini söylediler. Ben de eve gelerek Mekke'ye gitmek üzere bineğimi hazırladım. Mekke'ye vardığımda, orada daha önce konakladığım bir eve indim. Ardından Resûlullah'ı (sas) araştırdım ancak kendisinin gizlenmekte olduğunu, Kureyş'in de ona karşı aşırı derecede öfkeli olduğunu öğrendim. Bir şekilde yanına gelerek, "Sen necisin?" dedim. O da, "Ben bir peygamberim." dedi. "Seni kim gönderdi?" dediğimde, "Allah" dedi. "Peki, Allah seni niçin gönderdi?" dedim. "Sadece tek ve hiçbir ortağı olmayan Allah'a ibadet edilmesi, insan kanının akıtılmaması, putların kırılması, akrabalık bağının kurulup korunması ve

449 Teymâ; Şam ile Vâdi'l-Kurrâ arasında Şam hacılarının yolu üzerinde bulunan bir yerleşim birimidir. Halkı daha önce Yahudi olan bu yere "Yahudi Teyması" anlamında *Teymâu'l-Yehûdiyyu* diye adlandırılırdı. Resûlullah (sas), h. 9 yılında Vâdilkurrâ'ya ayak bastığında halkı, cizye verme karşılığında kendi dinlerinde ve yerlerinde kaldılar. Ömer'in (ra) Yahudileri Arabistan Yarımadası'ndan sürgün ettiği sırada Teymâ Yahudilerini de onlarla beraber sürgün etmiştir. Bkz Yâkut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldan*, 2/67. (çev)

yolların güvenli kılınması için." dedi.[450] Ben, "Ne güzel şeylerle gönderilmişsin! Sana inandım ve seni tasdik ettim. Şimdi yanında kalmamı mı yoksa gitmemi mi istersin?" dedim. O da, "Halkın, benim gönderildiğim hususlara karşı hoşnutsuzluğunu görüyorsun, şimdi ailen arasında kal. Ne zaman başka bir yere gitmek üzere çıktığımı duyarsan, peşimden gelirsin." dedi. Bunun üzerine ben de aileme dönüp bir müddet kaldıktan sonra O'nun Medine'ye geldiğini duydum. Yanına gelerek, "Ey Allah'ın Nebîsi, beni tanıdın mı?" dedim. O da, " Evet, sen Mekke'de yanıma gelen Selm kabilesinden kişisin." dedi. Ben, "Ey Allah'ın Nebîsi, hangi saatte ibadete kalkayım?" dedim. O da, "Gecenin son üçte birinde kalk; bundan sonra güneş doğuncaya kadar namazın kılınması makbuldür. Güneşin kırmızı bir kalkan gibi doğduğunu gördüğünde namaza ara ver. O sırada güneş, şeytanın iki boynuzu arasında doğar ki o vakitte inkârcılar ona ibadet ederler. Güneş bir veya iki mızrak boyu yükselip kişinin gölgesi, boyuna eşit hale gelinceye kadar namaz kılmak makbuldür. Güneş bu seviyeye geldiğinde, yine namaz kılmaya ara ver çünkü bu vakitte cehennem alevlendirilir. Güneş semanın ortasından kaydıktan sonra artık namaz kılabilirsin. Güneş batıncaya kadar namaz vakti gelmiş olup makbuldür. Güneşin kırmızı bir kalkan gibi batmakta olduğunu gördüğünde namaza ara ver." dedi.

Resûlullah (sas) daha sonra abdesti anlatırken, "Sen, abdest aldığında ellerini, yüzünü ve ayaklarını yıkadığında oturarak abdest alırsan, bu davranış, temizliğe daha elverişlidir. Kalkıp namaz kılarken Rabbini lâyık-ı vechiyle anarak namazını tamamlarsan, annenin seni doğurduğu gün gibi günahlardan temizlenmiş olursun." dedi.

Amr'la ilgili şöyle bir rivayet daha vardır: Amr (ra) Mekke'ye geldiğinde, Resûlullah (sas) ona, "Mekke'den çıktığımı duyduğunda yanıma gel." demişti. O da Hâze ve Sufeyne'deki[451] evine gelerek Bedir, Uhud ve Hen-

---

450 Başka kaynaklarda, Amr ile Resûlullah (sas) arasında geçen bu diyalog kapsamında şöyle bir ayrıntıya yer verilmektedir: "Seninle beraber kaç kişi vardır?" dediğimde Resûlullah, "Bir hür kişi ile bir köle vardır." dedi. Başka bir rivayette de, "Benimle beraber Ebû Bekir ile Bilâl vardır." dedi. Amr, "Bunun üzerine ben de müslüman oldum. Böylece Resûlullah (s) dâhil, dördüncü müslüman kişi olduğumu anladım." dedi. Bkz. Ahmed, *Müsnedü Ahmed*, IV, 112; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 215; ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmin-Nübelâ*, II, 456.

451 Hâze; siyahilerin daha çok bulunduğu bir yer; Safine ise, Âliye'de Süleymoğullarına ait diyarlardan biridir. Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakât,* I/ 160.

dek savaşlarının son bulmasına kadar burada ikamet etti. Ardından Resûlullah'a (sas) gelerek kendisiyle ilk defa Tâif'te beraber oldu. Ebû Bekir (ra) döneminde Rum diyarına yönelik gazâya çıktı ve Muâviye döneminin ortalarına kadar Şam'da ikamet etti. Başka bir rivayete göre ise Amr Yezîd b. Muâviye dönemine kadar orada kalmıştır.

Rivayet edilir ki, Amr b. Abse Müslüman olduğunda Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Elçisi, sen hicret ederken peşinden kimler geldi?" diye sordu. Resûlullah da, "Bir köle ile hür bir adam geldi." diye cevap verdi. O kölenin Bilâl olduğu, hür adamın da Amr olduğu rivayet edilmiştir.

Melekân b. İkrime'nin -o Ebû Mâlik'tir- çocuğu *Nâc*'dır.

Nâc'ın oğlu *Dîl*'dir.

Dîl'in oğlu ise *Himâr*'dır.

Himâr'ın çocuğu Ümmü Cüşem olarak bilinen *Mâviyye*'dir. Himâr'ın kardeşleri, Bekr b. Hubeyb oğullarındandır ki bunlar "Erâkım" diye bilinen ve Tağlib kabilesinin bir kolunu teşkil eden kimselerdir. Bundan dolayı şair şöyle demektedir:

Ey İkrime ailesi, siz ne kabilenin ailesindensiniz
Ne de, Kaysu Aylân arasında nesebiniz sabittir!

Ebu'l-Yakzân ise onların Teymullah b. Sa'lebe oğulları arasında yer aldıklarını söylemiştir.

[Amr b. Âsiye es-Sülemî]

Yine Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Süleym oğullarından biri de *Mansûr b. Amr b. Âsiye el-Behzî*'dir.

Ebû Ubeyde ve diğerleri dediler ki: Amr, kendi kavminden bir grupla beraber çıkıp Hüzeyl kabilesine yönelik bir saldırı gerçekleştirdi. Hüzeyl kabilesinden Sehm b. Muâviye oğulları da onlardan intikam almaya yemin ettiler ve onların durumunu kendi kabilelerine ulaştırıp hazırlık yaptılar. O sırada İbn Âsiye susadığından arkadaşlarına, "Sizden bana bir su verecek olan var mı?" dedi. Arkadaşları da, "[Suyun sahibi olan] halktan korkuyoruz."dediler. O da bir ata binerek, "Dileyen benimle gelsin." dedi. Onlar,

"Biz onların bizden daha kalabalık olduklarını öğrendik ve onlara karşı koyamayacağımızı anladık." dediler. Bunun üzerine kırbasını alarak tek başına çıktı. Subaşında da Hüzeyl kabilesinden onlara karşı pusu kurmuş bir grup bulunmaktaydı. Çünkü onlar, İbn Âsiye ve arkadaşlarının suya muhtaç olduklarını biliyorlardı. İbn Âsiye de sağa, sola bakarak pusu kuranları göremeyince kuyuya inip kırbasını doldurmak istedi ancak o sırada pusudakiler başına üşüşerek, "Ey İbn Âsiye, Allah seni rezil etmiş demektir." dediler. İbn Âsiye bir ok atarak onlardan yaşlı birinin ayağının tabanına isabet ettirip onu yere düşürdü. Arkadaşları yaşlı adamın ayağından oku çıkarmakla meşgul iken, İbn Âsiye kuyudan fırlayarak oradan kurtuldu. Ancak kuyu başında kalan diğerleri onu takip ettiler; sonunda onu yakalayarak esir aldılar. "Beni suya doyurun, sonra istediğinizi yapabilirsiniz." dedi. Ancak onlar böyle yapmayarak onu o halde öldürdüler.

Bunun üzerine kız kardeşi ağlayarak şu beyitleri dile getirdi:

Vadide maktul olan İbn Âsiye'den dolayı
Duyduğum üzüntüden eyvahlar olsun!
Ey Sehm oğulları bari esirinize bir su verseydiniz!
Canım sana feda olsun, ey çok susamış adam!

Cürhüm oğulları Mes'ûd b. Şeddâd'ı esir aldıklarında onun kız kardeşinin bu şiiri dile getirdiği de rivayet edilmektedir:

Ey gözlerim; Mes'ûd b. Şeddâd'a, açık bir üzüntüyle
İbret dolu bir ağlayışla ağlayın!

Süleym oğulları buradan döndükten sonra Ar'ara b. Âsiye Hüzeyl kabilesine karşı adam toplayıp Curuf denilen yerde karşı karşıya gelerek vuruşmaya başladılar. Bu çatışmanın sonunda Süleym kabilesi galip geldi. Hüzeyl kabilesinden birçok adam öldürdükleri gibi, onlardan birçok ganimetler elde ettiler. Bu arada onlardan bir kadını da esir alarak elbiselerini çıkardıktan sonra onu çıplak bir vaziyette beraberlerinde götürdüler. Bunun üzerine Ar'ara b. Âsiye şunları söyledi:

Benden Hüzeyl'e, o şefkatli insanı kandırdıkları yerde
Başlarına ne geldiğini yaygın bir haber olarak bildir!
Curuf'ta sabahleyin sizi öldürmüştük

Geçidin süvarilerin başını tuttukları zaman
Bize bir müddet ok attınız; daha sonra atlılarınız
Oradaki her bir dağa tırmanıp kaçtılar
Hüzeyl'den bir kadın da şunları söyledi:
Süleym kabilesi, bir kadını soymakla çirkin davranmada
Esir alıp, ona şiddet uygulamada aşırı gidenleri kınamadı mı?
Gün gelir bizim de atlılarımız onların genç bir kızını yakalar
Elbiseleri açılmış olarak onu salıverirler

[Sahabi Râşid b. Abdürabbih]

Ebu'l-Yakzân şöyle dedi: Süleym oğullarından biri de *Râşid b. Abdürabbih*'dir. Resûlullah'a (sas) geldiğinde, adı *"Gâvî"* iken, Resûlullah (sas) onun adını "Râşid b. Abdürabbih" olarak değiştirdi ve onu bazı orduların komutanlığına getirdi. O, şunları dile getiren kişidir:

Gönül kurduğu dostluktan sonra açıldı
Gayesi geri döndü ve Tümâdır'ın kendisini azdırdığı şeyi reddetti

Dedi ki: Süleym kabilesinden biri de *Şakîk*'tir. O, Mervân b. Muhammed ile beraber bulunmuş olup Süleym kabilesinin yiğitlerindendir. eş-Şârî, kendisiyle ilgili olarak şunları söylemişti:

Ey Şakîk! Senin atların bilesenin
Sarhoşluktan ayılamayacağını anlamışlardır

Onlardan biri de *Eblak*'tır. O, Mervân'ın yiğitlerinden idi. Mervân'la ilgili olarak şunları söylemişti:

Keşke beni Aynü'l-Har'da[452] *bıraksaydın*
Handek'te kavmin eğilip bakakaldığı gün
Ben Eblak'ı da onların safına taşır
Sonra sana seslenirim ama sen konuşamazsın

Onlardan biri de *Nübeyşe b. Habîb*'dir. O, Rebîa b. Mükeddem ile savaşmıştır. Şair onunla ilgili olarak şöyle dedi:

---

452 Aynü'l-Cerr: Şam topraklarında Baalbek civarında bulunan bir dağ adıdır. Bk. Ya'kût, *Mu'cemü'l-Büldân*, II, 124. Bu mekân BAE'de "Aynü'l-Har" diye geçmektedir. (çev)

Nübeyşe ne iyi bir gençtir ki galibiyetini elde etti
O genç de Kedîd gününde[453] *Nübeyşe b. Habîb idi*

Onlardan biri de *Nadr b. Şebîb*'dir. O Basra'da, Haccâc döneminde, fâsıkların (serserilerin) durumuyla görevli bir yönetici idi. Basra'da kendisinden sonra nesli devam etmiştir.

Onlardan biri de *Hibbân b. Hakem*'dir. Huneyn gününde Süleym kabilesinin sancağını taşımaktaydı.

Yine Süleym oğullarının Behz oğulları boyundan biri de *Kerrâz b. Mâlik*'tir. Haccâc döneminde Şîrzencî'nin, Basra'nın şurtasının başında bulunan Ziyâd b. Amr el-Atekî'ye karşı kalkışmada bulunduğu sırada Übülle valisi idi. Onlar, o sırada Fırat'tayken Kerrâz'ın oğlunu öldürünce, kendisi de oradan kaçtı. Ölümünden sonra Kerrâz'ın Basra ve Horasan'da nesli devam etmiştir.

Süleym oğullarından başka biri de *Ca'de*'dir. O, Medine'deyken gazilerden biri onun dile getirdiği bir şiiri yazarak Ömer b. Hattâb'a (ra) gönderdi:

Bir elçi olarak Ebû Hafs'a bildir ki
Güvenilir bir kardeş olarak sana feda olayım
Genç develerimizi Allah sana hediye eylesin
Kuşatma zamanında sizden uzak kaldık
Sa'd b. Bekr oğulları, Eslem, Cüheyne
Veya Gıfâroğullarına ait genç develer[454]
Onlar için savunma amaçlı gecelerce bağlı dururlardı
Vadinin başında, çeşitli renklerle
Süleym'den olan Ca'de, açıkça düşük cariyelerin
Peşine düşer, onları yakalar ve bağlardı

453 Kedîd günü; Kays kabilesiyle Kinâne kabilesi arasında savaşın vukû bulduğu gündür. Bk. Cevâd Ali, *el-Mufassal fi Târihi'l-Arab*, X, 52. (çev)

454 Burada genç develer, genç kadınlardan kinayedir. (çev)

O, cariyeleri yakalar, onları bağlar ve "Hanginizin daha sabırlı olduğunu anlamak için sizi bağlıyorum." derdi. Bunun üzerine Ömer (ra) ona yüz kırbaç vurarak Medine'den uzaklaştırdı. O, uzun boylu ve yakışıklı bir adam idi.

[Kâri Ebû Abdurrahman es-Sülemî]

Dediki: Süleym kabilesinden biri de *Ebû Abdurrahman es-Sülemî*'dir. O, Ali b. Ebû Tâlib'in (ra) arkadaşı olup ondan fıkıh rivayet etmiştir. Onun esas adı Abdullah b. Hubeyb'dir.

Bana Hüseyn b. Esved anlattı, bize Abdurrahman b. Abdülhamîd er-Ruâsî anlattı, dedi ki: Ben Ebû İshak es-Sübyî'nin şöyle dediğini duydum: "Abdurrahman es-Sülemî, Kûfe'nin büyük mescidinde kırk yıl Kur'ân okuttu."

Bana Hüseyn, Yahya b. Âdem'den, o Ebû Bekir b. Ayyâş'tan, o da Âsım'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Abdurrahman oturup Kur'ân okutmak istediğinde, "Bizimle beraber bir Harûrî[455] oturmasın, Şakîk ed-Dabbî ile oturan bir kimse de bizimle oturmasın, Ebu'l-Ahvas hâriç, hikâyecileri de bana yaklaştırmayın!" derdi.

Şakîk ise husumetli iken Harûrîler onu yolda gördüklerinde, "Sen kimsin?" dediler. O da "Ben bir mü'min, muhacir, işine giden bir yolcu ve ailesinin geçimini temine çalışan biriyim."dedi. Onlar da böylece kendisini serbest bıraktılar.

Yine Âdem b. Yahya, Ebû Bekir'den şöyle dediğini rivayet etti: "Ebû Abdurrahman, Kûfe mescidinde Kur'ân okutmaktaydı. O vefat ettiğinde yerine Âsım insanlara Kur'ân okutmaya başladı. Onun Kûfe'de vefatı ve Âsım'ın onun yerine geçmesi, Bişr b. Mervân dönemine rastlamaktadır."

Dedi ki: Onlardan biri de *Husayn b. Abdurrahman* olup Kûfe fakîhlerinden idi.

Dedi ki: Mâlik ve Hind de Süleym'dendir. Fâriğa, Rebîa b. Mükdem'in kardeşi Ebu'l-Mâlik'i öldürüp Hind'i serbest bırakarak şöyle demişti:

455 Harûrî; Harûrâ köyünden olan kişi demektir. Bu köy Hâricîlerin sözleşme yaptıkları köydür. Bk. el-Fârisî, *Mu'cemü Dîvâni'l-Edeb*, III, 73. (çev)

Hind'i öldürmekten vazgeçerek yanından geçtim
Gözüm kararmışken, Mâlik'in aydınlığına vardım
Artık ertesi sabah İbn Mükdem'in ya intikamını
Alacağımaya da ölenler arasında olacağıma inandım

Süleym kabilesinden olan biri de *Abbas b. Enes el-Âsam*'dır. O da kabilenin yiğitlerinden idi. Uteybe b. Hâris, komşusu olmasına rağmen ona ihanet etmişti. Abbas, fidyesi verilinceye kadar onu bağlı tuttu. Bunun üzerine Abbas b. Mirdâs şöyle dedi:

İnsanlar hakkında birçok şeyler söylendi
Ancak Uteybe b. Hâris b. Şeybe gibi bir hain duymadım

Dediki: Kendisine el-Mûriyânî denilen ve Ebû Câferü'l-Mansûr'un veziri olan Ebû Eyyûb Süleyman b. Süleyman ile Dâvûd'un oğulları olan Yâkûb, Ali ve Sâlih; Süleym kabilesinin mevlalarından idi. Bunlardan Yâkûb, Mü'minlerin Emîri Mehdî'nin veziri idi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: *Câhime b. Abbas b. Mirdâs* Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve kendisinden hadis rivayet etmiştir.

İrbad b. Sâriye es-Sülemî ise İbnü'z-Zübeyr'in fitnesi esnasında, Abdülmelik döneminde Şam'da vefat etmiştir. Vâkıdî onun h. 75 yılında vefat ettiğini söylemiştir.

SAKÎF'İN NESEBİ

Münebbih b. Bekr b. Hevâzin'in Çocuğu

Kusey b. Münebbih. Sakîf diye bilinen kişidir. Araplar arasında ilk defa iki kız kardeşle bir arada evlenen kişidir. Onun annesi Ümeyme bt. Sa'd b. Hüzeyl'dir.

Sakîf'in Çocukları

Avf b. Sakîf, *Cüşem b. Sakîf*, *Dâris b. Sakîf*, *Selâme b. Sakîf*. Bunlar, Serât'ta[456] Ezd kabilesi arasında bulunuyorlardı, annesi Zeyneb bt. Âmir b.

456 Serât, Arafat dağına yakın, bir tarafı Yemen'in San'a şehrine kadar uzanan bir sıradağın adıdır. Yüksekliğinden dolayı ona bu ad verilmiştir. Sözlükte bir şeyin sırtı anlamına gelir. Arazileri bu sıradağlara dayanan kabilelere nispeten; "Serâtü Sakif", "Serâtü Fehm", "Serâtü Advan" ve "Serâtü'l-Ezd" gibi isimler almaktadır. Bk. Ya'kût, *Mu'cemü'l-Büldân*, III, 204. (çev)

Zarib el-Advânî'dir. *Nâsıra b. Sakîf* adındaki oğlu ile *Misk* adındaki kızının annesi ise Ümeyme bt. Âmir b. Zarib'dir.

Avf b. Sakîf'in Çocukları

Sa'd b. Avf. Annesi Hâlide bt. Avf b. Nasr b. Muâviye'dir. *Gabre b. Avf* ın annesi ise Kılâbe bt. Subh b. Sâhile olup Hüzeyl'dendir.

Sa'd b. Avf'ın Çocukları

Amr b. Sa'd ve *Esîd b. Sa'd*. Bunların annesi, Mükrime bt. Ka'b b. Amr b. Rebîa b. Hârise olup Huzâ'a kabilesindendir.

Amr b. Saîd'in Çocukları

Kâ'b b. Amr, *Rebîa b. Amr* ve *Abdullah b. Amr*. Bunlarınannesi, Fâtıma bt. Bilâl b. Amr b. Sümâle olup o da Ezd kabilesindendir.

Ka'b b. Amr'ın Çocukları

Mâlik b. Ka'b ve *Zebîne b. Ka'b*. Bunların annesi, Vedde bt. Kays b. Hâris b. Fihr b. Mâlik'tir.

Şemmâh, Vedde oğulları hakkında şunları söyledi:

Vedde oğulları dere ağzında olup
Onlara ulaşacak bir yol yoktur
Urve ile Ebû Akîl de onlardandır

Mugîre b. Şu'be ailesi bu şiiri rivayet ederken son beyitteki, *Urve ile Ebû Akîl onlardandır* yerine, *Şu'be ile Ebû Akîl onlardandır* şeklinde söylemişlerdir.

Zebîne'nin Çocukları

Ma'şer b. Zebîne: Bunun annesi, Hilâl b. Âmir oğullarındandır.

Ma'şer'in oğlu ise *Amr b. Ma'şer*'dir.

Amr'ın Çocukları

Müntedib b. Amr, *Asram b. Amr*, *Efkam b. Amr*, *Ebû Sehl b. Amr*, *Ebû Amr b. Amr*. Bunların annesi, Avf b. Dabbe b. Hâris b. Fihr'in kızıdır.

Mâlik b. Ka'b b. Amr'ın Çocukları

Muattib b. Mâlik, *Attâb b. Mâlik*. Ebû Yeksum el-Habeşî'nin[457] rehinesi olan *İtbân b. Mâlik*, *Ebû Utbe b. Mâlik*. Bunların annesi, Kelbe bt. Yerbû b. Nâsıra b. Gâdıra b. Hutayt b. Cüşem b. Sakîf'tir.

Muattib'in Çocukları

Mes'ûd b. Muattib, *Âmir b. Muattib*, *Vehb b. Muattib*, *Amr b. Muattib*, *Mürre b. Muattib*, -bu kişi çocuksuz idi- *Muâviye b. Muattib*. Bunların annesi, Habîe bt. Zi'be'dir. O, Rebîa b. Abdüyâlîl b. Sâlim b. Mâlik b. Hutayt'tır. Seleme b. Muattib'in annesi ise Künne bt. Kesîre b. Sümâl olup Ezd kabilesindendir. Kendisiyle, anne bir kardeşi olan Evs b. Rebîa b. Muattib'dir. İkisi de Künne'nin çocuklarıdır ve ona nispet edilirler. Şair bu durumla ilgili şunları söyledi:

Beyitler üzerinden onları ziyaret etmemden bana kınama mı var?
Bugüne kadar Künne evladının evlerinde
Hiç görmediğim bir ceylanı
İri gözlü bir ceylan ki, kaldığı bölge sık ormanlıktır

Rebîa b. Muattib'in annesi ise Advân kabilesindendir.

Muattib oğullarından biri de *Urve b. Mes'ûd b. Muattib* olup kendi zamanında kavminin reisi idi. Resûlullah (sas), İslâm'a davet etmek üzere onu Sakîf kabilesine gönderdiğinde Sakîfliler onu öldürdüler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Onun durumu, Yâsîn sahibinin [Yasin sûresinde durumu anlatılan Habîbü'n-Neccâr'ın] durumu gibidir." buyurdu. Onun hakkında"Bu Kur'ân, şu iki şehirden olan büyük bir kişiye indirilseydi ya, dediler."[458] âyeti nâzil oldu. Çünkü kendisi o zaman Tâif'in büyüğü idi. Âyette geçen iki şehir ise Mekke ile Tâif'tir.

457 Ebû Yeksûm, Kâbe'yi yıkmak üzere yola çıkan Fil ordusunun sahibi Ebrehe'dir. İbn Hişâm'a göre onun rehin aldığı kişi Mes'ûd b. Mu'attib'dır.

458 Zuhruf, 43/31.

Onlardan biri de *Kârib b. Esved b. Muattib*'dir. Bu kişi Huneyn gününde (Resûlullah'a karşı) Ahlâf denilen müşrik grubun başında bulunuyordu. Savaştan önce onları oradan kaçırınca kurtulmuş oldular. Şair şöyle dedi:

Eğer Karib ve onun babasının çocukları (kardeşleri) olmasaydı
Atölyeler ve saraylar yıkılırdı

[Mugîre b. Şu'be]

Onlardan biri de *Mugîre b. Şu'be b. EbûÂmir b. Mes'ûd b. Muattib*'dir. Bu zat meşhur Arap dâhilerinden biridir. Mugîre'nin annesi ise Nadr b. Muâviye oğullarındandır. Mugîre'nin, Mısır ticareti münasebetiyle Kureyş ve Sakîf kabilesinden olan birçok kişiyle teması vardı. Bir gün yine onlarla beraber olduğu sırada, uyukladıklarını görünce her birini kestikten sonra ticaret mallarını da alarak Resûlullah'a (sas) geldi ve durumunu anlattıktan sonra müslüman olmak istediğini arz etti. Resûlullah (sas) da, "Senin İslâm'a girişine ilişkin isteğini kabul ederiz ama arkadaşlarına vefasızlık ederek alıp getirdiğin bu malları kabul etmeyiz." dedi. Mugîre'nin bu gelişi, h. 6. yılına rastlamaktadır. Böylece Mugîre, bir Müslüman ve Muhâcir olarak Medine'ye gelmiş oldu. Kendisinin bir gözü özürlüydü. Rıdvan ağacı altında Resûlullah'a (sas) biat etmişti.

Vâkıdî'nin dışındakiler dediler ki: "Mugîre, Uhud'dan kısa bir müddet önce Müslüman olmuştu. Kendisi, Sakîf'in sözcüsü idi."

Mugîre, Basra'dan olan altı yüz kişi arasında Kâdisiyye gününde bulunmuştur. Ömer b. Hattâb (ra) onu Utbe b. Gazvân'dan sonra Basra valiliğine getirdi. Kendisi, orada bir takım fetihler gerçekleştirdi. Yine Ömer (ra), kendisini Basra valiliğinden azledip, daha sonra Kûfe valiliğine getirdi. Muâviye de (kendi döneminde) onu Kûfe valiliğine getirdi. H. 50 yılında Kûfe'de taundan vefat etti. Kendisi, Ebû Abdullah olarak künyelenirdi. H. 40 yılında, Ali'nin (as) öldürüldüğü [şehit edildiği] yılda halka namaz kıldırdı. O, Kurban bayramı gününü, Arefe günü olarak belirledi. Şair recez türünden şunları söyledi:

Yavaş yavaş yürü ve gece yürüyüşünün
Kendisini öğlen yürüyüşüne mecbur ettiği bir saldırı atını[459] *ara!*

459 Mugîre kelimesi, sözlükte "saldırı atı" anlamına gelmektedir. (çev)

Bazı râvilere göre, Mugîre Kâdisiyye gününde gözünden yaralanmıştı.

Bir gün Mugîre Kûfe valisiyken, beraberinde Cerîr b. Abdullah ve Eş'as b. Kays olduğu halde dışarı çıktı. Beraber yürürken bir bedeviye rastladılar. Ona, "Mugîre b. Şu'be hakkında ne dersin?" diye sordular. O da, "O tek gözlü adam, zinakâr biri olup; karısı kendisini yükseltmeye çalışırken, ailesinin kendisini alçaltmakta olduğu bir kişidir." dedi. Onlar, "Peki, Cerîr b. Abdullah nasıl bir kişidir?" dediklerinde, "O tıpkı Becîle'dir; ha onu görmüşsün ha Becile'yi görmüşsün, ikisi tıpa tıp aynıdır." dedi. Onlar, "Eş'as hakkında ne dersin?" dediklerinde ise bedevi, "O da, kavmi artıklarını bırakmayan bir kişidir." dedi. Onlar, "İşte bu Mugîre, bu Cerîr, bu da Eş'as'tır." dediklerinde bedevi dönüp giderken, "Ben buraya milletin hoşlanmadığı şeyleri kendilerine duyurmak için gelmedim." dedi ve hanımına, "Haydi filanın annesi, merkebine bin de buradan gidelim." dedi.

Bana Medâinî anlattı, dedi ki: Mugîre b. Şu'be şöyle dedi: "Başkasının güzel yaşantısını kendi yaşantısında gören [yani kendi mutluğunu, başkasının mutluluğunda bilen] kimse, yaşayışı en güzel olan kimsedir."

Medâinî şunu rivayet etti: Mugîre dedi ki: "Yaptığım güzel bir şeyi mutlaka korur ve tamamlayıncaya kadar onun takibinde olurum."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, o Vâkıdî'den, o Hişâm'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından, Ömer b. Hattâb'ın (ra), bir kimsenin Ebû İsa olarak künyelendirilmesini yasakladığını rivayet etti. Mugîre b. Şu'be dedi ki: Resûlullah (sas) beni "Ebû İsa" olarak, Suheyb'i de "Ebû Yahya" olarak künyelendirmişti. Daha sonra Ömer, "Bana, kendisini vali tayin edeceğim bir kişiyi gösterin." dediğinde, Mugîre, "Sen onu tanırsın, o da Abdullah b. Ömer'dir." dedi. Ömer (ra), "Ey kendi nefsinin düşmanı, Allah'a yemin ederim ki sen bunda Allah rızasını dikkate almadın." dedi.

Ömer bir gün, "Kûfe halkını benim katımda kim mazur görebilir? Onlara idarede zayıf birisini tayin ettiğimde ona hakaret ederler; güçlü birini atadığımda ise onu günahkâr sayarlar." dedi. Bunun üzerine Mugîre, "Güçsüz mü'minin imanı ona, zaafiyeti ise sanadır; güçlü kişinin ise günahı kendisine, gücü sanadır." dedi. Ömer bunun üzerine,

"Hey, tek gözlü! Seni atadığım takdirde, hakkında eleştirildiğim şeyleri yeniden işleyebilirsin. Seni daha önce de Kûfe'ye vali tayin etmiştim." dedi.

Mugîre şöyle derdi: "Sevgi, kontrolsüz deveyi ve azgın köpeği bile etkilerken değerli, anlayışlı insanı nasıl etkilemesin?"

Mugîre, Ebû Süfyân'ın üç kızıyla, Sa'd b. Vakkâs'ın da bir kızıyla evlenmişti.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Mugîre'nin İslâm döneminde seksen kadınla evlendiği, bunlardan birinin Cerîr b. Abdullah el-Becelî'nin kızı olduğu zikredilmektedir. Başka kadınlarla evlenmek için, her dört kadın bir araya geldiğinde onlara, "Siz, uzun boyunlu, soylu ve güzel ahlâklı kadınlarsınız, ancak siz böyle çoğalınca sizi boşamak durumundayım. Bu nedenle iddetinizi bekleyin!" derdi.

Bu durumun aynısı, Hâlid b. Safvân hakkında da söylenmekteydi.

Mugîre şöyle derdi: "Kadın ve erkekler, [karı koca olarak karakter yönünden] dört sınıftır. Birincisi: Erkek erkektir, kadın da kadındır. Bu durumda erkek kadının koruyucusu ve yöneticisidir. İkincisi: Kadın erkek, erkek de kadındır. Bu durumda da kadın kocasının yöneticidir. Üçüncüsü: Erkek ve kadın her ikisi de erkektir. Bu durumda, ikisi her zaman çarpışabilir. Dördüncüsü: Erkek kadın, kadında zaten kadındır. Bunların hiçbirinden hayır gelmez ve onlar iflah da olmazlar."

Birileri tarafından Mugîre'nin hanımlarından birine, "O tek gözlü, kötü bir adamdır." denildiğinde hanımı, "Vallahi o, kötü kapta bulunan Yemen balıdır." diye karşılık verdi.

Mugîre vefat edeceği sırada ellerini kaldırarak, "Allah'ım, bunlar kendileriyle senin Peygamberine biat ettiğim ellerimdir; bunlarla da senin yolunda cihat ettim. İnsanların bilip bilmediği tüm günahlarımı affet!" diye dua etti.

Mugîre Kûfe valisiyken Muâviye ona mektup yazarak, "Ali'nin (ra) durumunu ortaya koy ve onu [halkın nazarında] küçük düşürmeye çalış!" dedi. O da Muâviye'ye mektup yazarak, "Sen her kızdığına söversen, her kınadığını lanetlersen, sana yanlış yapanı döversen, bunlardan seni engel-

leyecek olan hilminden bir şey kalmadığı gibi, affınla kusur örtme gibi bir durumununda kalmadığı anlaşılır. Böylece nispet edildiğin hilmine ilişkin liyakatini kaybetmiş olursun." dedi.

Mugîre, Ali ve Muâviye savaşında tarafsız kalıp Tâif'te hasta görünerek ikamet etmeye devam etti.

Medâinî, Mesleme b. Muhârib'den şöyle dediğini rivayet etti: Mugîre, Muâviye'nin görüşünü denemek için ona mektup yazdı. Mektubunda, sıkıntısını gerekçe göstererek Medine veya Tâif'ten birine gidip yerleşmek üzere kendisinden izin istedi. Muâviye de cevaben şöyle dedi: Sen bilirsin, istersen bize de gelebilirsin. Sen, *el-Evvel*'in aşağıdaki beyitte dile getirdiği kişi gibisin:

İyi bildiğin kişiyi kendine rehber olarak tercih et
Fırıldakçıyı bırak, sana el-Evvel yeterlidir
Mugîre de ona mektup yazarak şunları dile getirdi:
Semayı yükselten Allah'a yemin ederim ki
Senin hatalarını arzulayan, kesinlikle sapıtmıştır
Sana arz edilenleri aldatma olarak mı zannediyorsun?
Hâşâ ki böyle bir şey olsun; bu zannından vazgeçmen ise daha güzeldir

Kelbî dedi ki: Mugîre Kûfe'ye geldiğinde, Hind bt. Nu'mân'ın nerede kaldığını sordu. Yeri kendisine bildirilince, onun bulunduğu manastıra giderek, "Sana evlilik teklifiyle geldim." dedi. O da "Kimin hakkında?" diye sordu. Mugîre, "Senin hakkında" dedi. Hind, "Hangi adama?" diye sorduğunda, "Resûlullah'ın ve mü'minlerin emîri Ömer b. Hattâb'ın arkadaşına." dedi. Hind, hoşnutsuz bir şekilde başını önüne eğip tekrara kaldırarak, "Sen bende bir gelin yüzü görebiliyor musun? Allah'a yemin ederim ki bende ne tamah edebileceğin bir mal, ne de arzuladığın bir güzellik var! Senin tek amacın, Arap meclislerinde, Ben, Hind bt. Nu'mân'la evliyim, demektir. Öbür taraftan, Haç [Hıristiyanlık] da, ikimizin başının bir yastıkta olmasına asla müsaade etmez!" deyince Mugîre şunları söylemeye başladı:

Gönlüm temiz arzusuna kavuşmadı
Ey Nu'mân'ın kızı, aferin sana!

Ben senin haça olan bağlılığını biliyorum
Ancak rahibeler için sulb, salib'den [gönül, haçtan] daha üstündür
Sen Mugîre'nin zihnini dağıtmaya çalıştın
Oysa yöneticilerin zihni daima durudur
Ey Hind! Sen doğru söyledin; doğruluğa sımsıkı sarıl
Zira doğru konuşmak insan için en hayırlı sözdür

Mugîre dedi ki: Hayatta bir kişiden başka beni kandıran olmadı. O da birini kendim için bir kadına dünür gönderdim, dönüp geldiğinde, "O sana olmaz; zira ben bir adamın onu öptüğünü gördüm." dedi. Daha sonra da kendisi o kadınla evlendi. "Hani, bir adamın onu öptüğünü görmüştün, onunla nasıl evlendin?" dedim. Adam da, "Evet doğrudur, babasının kendisini öptüğünü görmüştüm." dedi.

Mugîre, [rivayete göre] Ümmü Cemîl bt. Mihcen b. Efkam b. Şu'ayse el-Hilâlî'nin yanına gider gelirdi. Onun eşi de, Sakîf kabilesinden Haccâc b. Atîk adındaki bir kişi idi. Bu durum üzerine Ebû Bekre, Şibl b. Ma'bed el-Becelî, Nâfi b. Hâris b. Kelede es-Sekafî ve Ziyâd b. Ebû Süfyân Mugîre'yi gözetlemeye başladılar. Mugîre ile kadını çıplak bir vaziyette ilişki halinde yakaladılar. Daha sonra Ömer'e (ra) gelerek durumu kendisine bildirdiler. Ömer de (ra) Ebû Musa el-Eş'arî'yi onun yerine vali tayin edip Mugîre'yi kendisine göndermesini istedi. O da Mugîre'yi gönderdi. Bu kişiler, Mugîre'nin su yolunda bir kadını görüp kendisiyle beraber olmayı teklif ettiğini, kadının da kabul etmesi üzerine Mugîre'nin onunla ilişkiye girdiği sırada, kendi vücuduna bal damlatıp, pamuk yapıştırdığını iddia ettiler. Ziyâd ise "Ben çirkin bir manzara gördüm ve yüksek bir nefes duydum ama onun kadına duhulde bulunup bulunmadığını göremedim." dedi. Ömer, bunu üzerine Mugîre'den haddi kaldırdı. Ziyâd hariç, diğer tanıklara da hadd-i kazif [iftira cezası] uyguladı [her birisine seksen kırbaç vurdu]. Hassân b. Sâbit Mugîre ile ilgili olarak şunları dile getirdi:

Şayet kötülük nesepleştirilseydi; o kişi Sakîf oğullarından
Çirkin yüzlü, tek gözlü bir köle olurdu
Başörtülü kadınla buluştuğun sabah
Sen, cahillik yaparak dini ve İslâm'ı bıraktın

Düşük arzular seni yoldan saptırdı
Böylece sen, cinsel bir duyguyla güzelden hoşlanmayı aklına koydun

Onun Basra valiliğiyle ilgili bilgileri, daha önce Kitabımızın şehirlerle ilgili bölümünde vermiştik.

Heysem b. Adî şöyle dedi: Mugîre, Maskale b. Hübeyre eş-Şeybânî'den bir cariye satın aldı. Câriye Mugîre'nin yanına gidince, Maskale onu verdiğine pişmanlık duyup Mugîre'ye, "Ben onunla yeni ilişkiye girdim, temizleninceye kadar ona yaklaşma hatta onun gebe olduğunu tahmin ediyorum." dedi. Maskale böylece kaçarak Şam'a kadar gitti. Mugîre'yi de zinayla suçlayarak onu Muâviye'ye şikâyet etti. Muâviye de bir rivayete göre onu hapsetti, diğer bir rivayete göre ise had cezası uygulayarak, "Sen onu Ömer'den daha mı iyi biliyorsun? O, bu şekilde suçlandığında, Ömer ona suç isnadında bulunanlara had cezası uygulamıştı." dedi. Daha sonra da ondan memnun olmuş olarak kendisini Taberistan'a vali tayin etti.

Kelbî de bu durumu şöyle anlatmaktadır: Mugîre, Maskale'den iki bin dirheme bir cariye satın aldı, cariye temizlenmeden onunla ilişkiye girdi. Maskale, Muâviye'ye durumu bildirince, Muâviye de, çocuk kimin yatağında doğarsa onun olacağına hükmetti ve Maskale'yi Mugîre ile barıştırdı.

Mugîre, Kûfe'de vefat ettiği sırada Maskale, Muâviye tarafından vali olarak Taberistan'a gönderilmişti. O, Mugîre'yi vefat etmiş olarak bulurken, Mühelhel'in şu sözlerini misal gösterdi:

Şüphesiz ki, taşların altında bir güç ve cömertlik vardır
Aynı zamanda eli taşın altında bağlı birçok kişiler vardır
Kimisi, delikteki kül rengi bir yılana benzer
Ölmek üzere olan yaralıya, efsuncunun efsunu da fayda vermez

Bekr b. Vâil kabilesi Maskale'ye, "Ey Ebu'l-Fudayl, Mugîre'nin kabrini kaz!" dediklerinde o, "Hayır!" dedikten sonra şöyle devam etti: "Ey Ebû Abdullah! Allah'a yemin ederim ki sen düşmanının düşmanı ve dostunun dostuydun. Senin bana yaptıkların, senin hakkında doğru bildiklerimi söylememe engel teşkil etmez. Sen açık yürekliliğini ispatlamıştın."

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Maskale Ali'den (ra) Muâviye'ye kaçtı. Daha sonra Mugîre vali iken Kûfe'ye geldi. Mugîre Maskale'nin, "O benden hamiledir." diyerek kendisine satmak veya hibe etmek istemediği cariyeden dolayı öfkelenmiş, Maskale de bu nedenle Şam'a kaçmıştı. Mugîre, Maskale'den alacaklı olduğunu iddia ettiği bir mal karşılığında cariyeyi alarak onunla ilişkiye girdi ve ondan Mutarrıf b. Mugîre adını verdiği bir oğlu dünyaya geldi. Haccâc da Mutarrıf'ın, Maskale'nin çocuğu olduğunu iddia ederek, "Eğer o Sakîf'ten olsaydı, hükümdara karşı çıkmazdı. O, kesinlikle Bekr b. Vâil oğullarındandır." derdi.

Ebû Ubeyde dedi ki: Maskale, Taberistan'da öldüğünde ve onun malları oradan getirildiğinde, Mugîre parasıyla beğendiği bir cariye satın aldı. Cariye, "Ben hamileyim." dedi. Ancak onu yalanlayarak, "Bu, sendeki bir hastalıktır." dedi ve böylece kadın henüz temizlenmeden onunla ilişkiye girdi. Ancak ilk rivayet daha sağlamdır.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı, o babasından rivayet etti. Bize Kinde'nin mevlası Ebû Sa'd anlattı, dedi ki: Mugîre b. Şu'be'nin cenazesinde hazır bulundum, çok sıcak bir günde ölmüştü. O, Kûfe kalesine yakın bir yere defnedildi.

Dedi ki: Biz Mugîre'nin cenazesindeyken yüzünü bir sargıyla kapatmış, karşıdan devesi üzerinde bir adam gelip, "Bu vefat eden kimdir?" diye sordu. Biz de, "Kûfe'nin Emîri Mugîre b. Şu'be'dir." dedik. Bunun üzerine şunları söyledi:

Ey Mugîre diyarının tablosu!
Sen, zinakâr cinlerin ve insanların, üzerinde çalıp oynadığı bir yer olarak bilinirsin
Eğer sen bizden sonra Haman ve Firavun gibileriyle karşılaşırsan
Bil ki, Arşın sahibi [olan Allah], âdaleti yerine getirecektir

Dedi ki: Bu yolcu adam geçip gittiğinde, Sakîfler onu eleştirmeye başladılar ancak onun kim olduğu bir türlü anlaşılamadı.

Bana Abbas anlattı, o babası Hişâm'dan, o Ebû Muhammed el-Mürhibî'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Mugîre'nin cenazesindeyken, güzel ve asaletli bir kadının orada bulunan kadınların önünde durarak şunları söylediğini gördüm:

Herkes onu (cenazesini) taşıyor, O
Kendisine sığınılan kişi, değerli, cömert bir liderdi
Ben öyle bir arkadaşa ağlıyor ve ağıt yakıyorum ki
Artık onu ne bir göz görür, ne de ondan bir eser kalır
Senden sonra bu gününden itibaren
Bana kötülük yapılmamasından ve mutlu olacağımdan endişeliyim
Bravo sana! İmkân sahibi olduğunda, hoşgörü açısından beşeriyetin dâhisiydin
Hayalciler paniklerken sen bazen de bir erkek ejderha gibiydin

Bu kadının kim olduğunu sorduğumda, onun Katan b. Abdullah b. Hüseyn el-Hârisî'nin kızı Ümmü Kesîr olduğunu söylediler. O, ondan önce Kesîr b. Şihâb el-Hârisî'nin eşiydi.

Dediler ki: Kûfe halkı veba ve taun hastalığına yakalandığında, Mugîre Ebû Musa'ya, "Bizimle beraber çık." dedi. O bunu kabul etmeyerek orada kalırken Mugîre, "Urayha"[460] denilen yere çıktı. Hastalık hafifledikten sonra, Mugîre Kûfe'ye döndüğünde bundan dolayı eleştirildi. O da bunun üzerine oğlu Urve'yi yerine vekil bıraktı.

Bana Şu'be'den rivayet edilerek anlatıldı, o da Ziyâd b. İlâka'dan rivayet ederek dedi ki: Mugîre'nin, Cerîr b. Abdullah'ı halef bırakarak vefat ettiği gün, Cerir'in şöyle dediğini duydum: "Bir ve ortağı olmayan Allah'tan sakınmanızı tavsiye ederim. Mugîre için mağfiret dileyin, o bağışlamayı severdi. Emîriniz gelinceye kadar dinleyin ve itaat edin."

Daha sonra şunları ekledi: "Bu ellerimle Resûlullah'a biat ettiğimde, o bana müslümanlara nasihat etmemi şart koştu. Bu mescidin Rabbine yemin ederim ki ben sadece size nasihat ediyorum."

Mugîre Kûfe'de Sakîf kabilesi arasında bir ev inşa etmişti.

Mugîre'nin Çocukları

Urve ve *Hamza*. Bu ikisinin annesi, Hafsa bt. Sa'd b. Ebû Vakkâs'tır. *Mugîre b. Mugîre*. Bunun annesi Âişe bt. Cerîr b. Abdullah'tır. *Akkâr b.*

460 Urayha; Kûfe'nin çıkışında bağlık ve bahçelik güzel bir mesire alanının adıdır. Bkz. Ya'kût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldan,* I, 242. (çev)

Mugîre. Bunun annesi, Ümmü Muhammed b. Münebbih'tir. *Hemmâm*, *Câfer* ve *Mutarrif* ise değişik ümmü veledlerinden olan çocuklarıdır.

Urve b. Mugîre. Muaviye, Kûfe ile Basra valiliğini bir arada Ziyâd'a verinceye kadar o Kûfe valisi olarak kalmıştı. Haccâc, Irak'ın genel valisiyken Abdülmelik kendisine, "Bana Haccâc'ın durumunu bildir." diye mektup yazdı. Abdülmelik, Muhammed b. Umeyr b. Utârid'e de benzer bir mektup yazmıştı. Urve de Abdülmelik'e, "Haccâc, kan dökmede acelecidir." diye cevap verirken, Umeyr yazdığı (cevabî) mektubu Haccâc'a okuttuktan sonra Abdülmelik'e göndermişti. Abdülmelik Haccâc'a bu her iki mektubu da gönderince, Haccâc Urve'yi yanına çağırarak onu öyle bir kırbaçladı ki, Urve Kûfe'deyken o kırbaçlanmanın etkisiyle kısa bir süre sonra vefat etti. Urve'nin ölümünden sonra nesli devam etti.

Nevfel b. Urve b. Hâris b. Urve b. Mugîre. Fâris diyarının bazı bölgelerinde Halife Mansûr'un valiliğini yaptı. Ancak Mansur daha sonra kendisini hapsedince hapiste vefat etti.

Hamza'ya gelince, Haccâc onu Kûfe'nin zekâtını toplamakla görevlendirdi. O, sebzeye de zekât koydu ancak Musa b. Talha, sebzeye zekât düşmediğini söyledi. Haccâc ise "Musa, Hamza'dan daha fakîhtir." dedi.

Mutarrıf ise, Haccâc'a karşı ayaklanmaya kalkıştığı sırada öldürüldü. Onunla ilgili bilgileri daha önce bu kitabımızda vermiştik. Mutarrif'in nesli ise devam etmemiştir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Muattib oğullarından biri de *Cübeyr b. Hayye b. Mes'ûd b. Muattib*'dir.

Ebu'l-Yakzân dedi ki: Hayye b. Mes'ûd, Cübeyr'i evlat edindi. O sırada kendisi Tâif'te öğretmen idi. Daha sonra da Irak'a geldi. Ziyâd daha önce onun kâtiplerinden biri olduğundan kendisine ikramlarda bulundu ve onu İsfahan'a vali tayin etti. O, "Ebû Fertenâ" olarak künyelenirdi. Basra'da çocuklarının mal varlığı bulunup "Cübeyriyyûn" olarak bilinirlerdi.

*Sâlif b. Osman b. Âmir b. Muattib*ile *Hâşim b. Ebû Süfyân b. Osman b. Âmir b. Muattib* de onlardan idi. Sâlif, Tâif'e vali olarak atanınca, Necâşî el-Hârisî onu şöyle övdü:

Gerek bolluk, gerek darlık döneminde kendisine gelindiğinde
Hâşim b. Ebû Süfyân onların en iyilerindendi

Ebû Süfyân ise, Huneyn gününde mağlup olarak Tâif'e gelen ilk kişidir.

[Haccâc b. Yusuf]

Onlardan biri de *Haccâc b. Yusuf b. Hakem b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf*tir. Onun babası Yusuf ise Abdülmelik'le, ondan önce de Abdülmelik'in babasıyla arkadaşlığı vardı. Rebeze'de[461] Hantef b. Sicf gününde mağlup oldu. Ayrıca Hubeyş b. Dülce ile beraber idi. Şair konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Sancak düştükten sonra
Yusuf es-Sekafî'yi ancak kaçışı kurtardı
Eğer ulaşılmış olsaydı, kesinlikle öldürülecekti
Her hatalıyı kapatacak illa bir şey bulunur

O günde de Haccâc onun terkisindeydi. Babası Yusuf öldüğünde Haccâc, Medine'de vali idi. Haccâc minberdeyken, (babası) Yusuf'un ölüm haberini aldığında, "Hiçbir mal ve otlağı hayatta bırakmayacak olan Allah'a hamd olsun." dedi.

Haccâc, Muhammed ve onların kız kardeşi Zeyneb'in annesi, Fâri'a bt. Hemmâm b. Urve b. Mes'ûd b. Muattib'dir.

Abdülmelik, Muhammed b. Yusuf'u Yemen'e vali olarak atadı ve oranın valisi iken vefat etti. Şair onunla ilgili şunları söyledi:

Hey! Beni içkiden dolayı kınayan kişiye söyle ki
Ben Muattib'in satın aldığı şaraptan içeceğim

Haccâc, "Ebû Muhammed" olarak künyelenirdi. İlkin Tebâle'ye vali oldu ancak orayı gördüğünde oraya vali olmak istemedi. Bununla ilgili darb-ı meselde şöyle denildi: "Bu iş, Haccâc'ın Tebâle'ye vali olmasından bile daha kolaydır." Başka bir görüşe göre, Haccâc orada kısa bir süre kalıp

461 er-Rebeze: Suyu bol, A'rab'ın yaşadığı, Resûlullah'ın (sas) arkadaşı Ebû Zer'in evi ve kabrinin olduğu, aynı zamanda büyük bir caminin de bulunduğu kadim bir cahiliye köyü olup, Hz. Ömer tarafından zekât develerine mahsus koruluk olarak belirlenen bir yer adıdır. Bkz. el-Himyeri, *er-Ravdü'l-Mu'tar*, I, 266. (çev)

oranın halkına eziyet ettikten ve onları küçük düşürdükten sonra, oradan ayrıldı. Ancak ilk görüş daha sağlamdır.

Haccâc, Ebân b. Mervân döneminde bir müddet onun şurtasının [emniyet güçlerinin] başında bulundu. İbnü'z-Zübeyr ayaklanıp öldürüldükten sonra Haccâc, "Kendimi İbnü'z-Zübeyr'in derisini soymuş gibi hissediyorum." dedi. Onunla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Abdülmelik, Haccâc'ı üç yıllığına Hicâz bölgesine vali tayin etti. O da orada her hac mevsiminde halka namaz kıldırırdı. Haccâc, 33 yaşındayken Abdülmelik onu bu sefer Irak bölgesine genel vali olarak atadı. Haccâc, orada Abdülmelik adına on dört yıl, Velîd adına da, Vâsıt'ta h. 95 yılında 55 yaşındayken ölünceye kadar valilik yaptı ve oraya gömüldü. Onun ölümünden sonra, harac işlerine onun mevlası Yezîd b. Ebû Müslim, savaş işlerine Yezîd b. Ebû Kebşe es-Seksekî getirildi. Oğlu Abdülmelik ise halka namaz kıldırırdı. Onun Kûfe ve Basra'ya gelişiyle ilgili bilgileri daha önce yazmıştık. Ayrıca Rüstekâbâz, İbnü'l-Eş'as ve ona karşı çıkanların durumunu kitabımızın baş tarafında yazmıştık.

Bana Medâinî anlattı; o Mesleme ve başkalarından rivayet etti, dedi ki: Haccâc Irak'a geldiğinde, Ziyâd'ın hayat tarzını sordu. İyi yönlerini göz ardı ederek, yanlış yönlerini esas aldı.

Bana Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî anlattı. O, büyüklerinden şöyle söylediklerini rivayet etti: Haccâc'ın özel bir odası olup, gecenin çoğu geçinceye kadar burada kalırdı. Korumalardan biri de nebiz içerdi. Bir gün nebiz içtikten sonra onun bu odasına bir taş attı. Haccâc da çok kızarak onun yakalanmasını emretti. O kişi yakalanarak kendisine getirildiğinde, "Kötü kadının oğlu! Seni böyle bir eyleme sevk eden nedir?" diye sordu. O da "Benim kendi anlayışsızlığım ve yaramazlığımdır." diye cevap verdi. Haccâc, "Bir daha böyle yapma, seni şimdi kurtaran, bu doğru sözlülüğündür." dedi. Doğru sözlülük onun katında fayda sağlardı.

Dediler ki: Haccâc "Kubbetu'l-Hadra" veya başka yerlerde bazı denetlemelerde bulunurdu. O çevrede halka imamlık yapıp da namazı uzatanları gördüğünde, "Bu kişi Harûrî'dir!" diyerek onu ya hapseder veya öldürürdü. Vâsıt şehrinde bevl eden veya büyük abdest bozan bir kişiyi gördüğünde mutlaka onu cezalandırırdı. Şair konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Biz Vâsıt'tan çıktığımızda, istediğimiz yerde
Abdest bozar, istediğimiz kadar namaz kılardık

Medâinî dedi ki: Haccâc Abdülmelik'in yanına geldiğinde, Halife'nin yanında bulunan Hâlid b. Yezîd b. Muâviye, "Ey Haccâc, bu öldürmeler ne zamana kadar devam edecek ve bu baskı ne kadar sürecek?" dedi. Haccâc da, "Irak bölgesinde, Baban şarap içerdi[462] diye iddia eden tek bir kişi kalmayıncaya kadar." diye cevap verdi.

Medâinî dedi ki: Haccâc'ın "Teyâzûk" adında bir doktoru vardı. Haccâc balık yeme konusunda ona danıştı. Doktorun tavsiyesi üzerine, balığa misk sürülerek Haccâc'a sunuldu. Haccâc onu o şekilde yeyince doktora, "Sen çok cesur davranmışsın, şayet bu sırada onun tansiyonu yükselseydi, Allah'a yemin olsun ki seni öldürürdü!" dediler. O da "Doğru söylediniz, gerçekten Allah [beni] korumuş." dedi.

Teyâzûk, Haccâc'ın katında hatırı sayılır bir kişi olan Şebîb en-Nâcî'ye, "Sağlık açısından bana bir ihtiyacın yok mu?" dedi. O da "Hayır, ben kendimi ne aç bırakır ne de doyuncaya kadar yemek yerim. Kendimden büyük olan hayvanların etini de yemem." dedi. O da "Kesinlikle, [sağlığın açısından] bunların sana yeterli geldiğine inanıyorum." dedi.

Haccâc, Mecusî olan kâtibi Zâzeb Ferrûh b. Teyzî'ye,[463] "Beni davet et; bana tek çeşit et [yemeği] ve tek çeşit de tatlı yedirirsin. Daha fazla çeşit olmasın!" dedi. O da ona, semiz bir süt oğlağından etyemeği ile un ve baldan mamul bir çeşit tatlı yedirdi.

Medâinî, Hâlid b. Yezîd'den şunu rivayet etti: Haccâc fitneyi anlatırken şunları söyledi: Fitne şikâyetle aşılanır, fısıltıyla gelişir ve hırs ile sonuçlanır.

Medâinî dedi ki: Haccâc hutbesinde, "Ey insanlar! Sizler yok olmak için yaratılmadınız. Aksine ebediyet için yaratıldınız. Şu kadar var ki, siz bir diyardan bir diyara göç edeceksiniz. O halde Allah ameline özen gösteren

462 Bu ifadeden, Yezîd'in oğlu Hâlid'in bile Haccâc'ın cinayet dolu bir zulüm idaresinden rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Hâlid'in babası Yezîd b. Muâviye'nin içki içtiği, ekseri tarih kaynaklarınca sabit olmasına ve genel halk tarafından da bilinmesine rağmen Haccâc, böyle yaygın bir bilgiden bahsedenleri ölümle cezalandırmakla halkı susturmaya çalıştığını belirtmiş olmaktadır. Bu arada uyguladığı diğer tüm baskı ve zulüm çeşitlerini Yezîd ailesince makbul görülebilecek bir nedene dayandırmaya çalıştığı da ortaya çıkmaktadır (çev)

463 ZZ'de Tîzî.

kuluna rahmet eylesin. Eğer onu Allah için yapmışsa, o yoluna devam eder. Eğer başkası için yapmışsa, onun yularından tutularak durdurulur." derdi.

Başkaları ise bu sözleri Ali'den (kv) rivayet etmişlerdir.

Dediler ki: Haccâc, hacca gitmek istediğinde bir konuşma yaparak "Ey insanlar, ben hacca gitmek istiyorum. Sizin için de yerime bu oğlumu vekil bırakıyorum. Hakkınızda, Resûlullah'ın (sas) Ensâr hakkında yaptığı tavsiyenin hilafına olacak şekilde ona tavsiyelerde bulundum. Çünkü Resûlullah (sas), onların iyiliklerinin kabulünü, hatalarının ise bağışlanmasını istemişti. Dikkat edin! Ben ona ne iyiliklerinizin kabulünü ne de hatalarınızın bağışlamasını tavsiye ettim. Benden sonra hakkımda söylemek istediğiniz bazı şeyleri açığa vurmaktan, sizi engelleyen, benden korkmanızdan başka bir şey değildir. Siz, 'Allah ona sahabe iyiliğini vermesin!' diyorsunuz, ben de, 'Allah size hilafetin iyiliğini vermesin!' diyorum." dedi ve aşağı indi.

Haccâc, haccettiği sırada halk yanına gelerek onu övüp kendisinden yardım talebinde bulununca, oradaki tüccarlardan borç para alarak onlara dağıttı; döndüğünde ise onlara olan borcunu ödedi.

Medâinî şöylededi: Haccâc, dihkânları ve diğer insanları Mısırlıların arasından çıkararak onları kendi memleketlerine gönderdi. Bunun üzerine şairlerden biri recez türünden şunu söyledi:

Haccâc, henüz develerin nasıl güdüldüğünü bile bilmeyen
Bir cariye ile onun emsalini yerlerinden ve yurtlarından etti

Haccâc'ın şöyle dediği zikredilir: "Beni, sanki Ümmü Hucr dünyaya getirmiş veya sanki beni Ümmü-Bebbe[464] dünyaya getirmiştir." Ümmü Hucr Abdü'ddâr oğullarından idi ki Ümmü Hâlid bt. Abdullah b. Esîd idi. Ümmü Bebbe ise Hind bt. Ebû Süfyân b. Harb idi.

Medâinî dedi ki: İbnü'l-Eş'as, Meskin gününde[465] firar edince Ebû Huzâbe, zırh ve kılıcını çıkararak onların üzerine abdest bozdu ve "Silah olarak Allah size lânet etsin, siz ne kadar da yetersizsiniz." dedi.

464 Bebbe, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'in lakabıdır.

465 Meskin Olayı; h. 73 yılında Kûfe yakınlarında Meskin denilen yerde Abdurrahman b. el-Aş'as ile Haccac b. Yusuf es-Sakafî arasında vukû bulup Eş'as'ın hezimetiyle sonuçlanan olaydır. Bkz. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Tarihu'l-Ümemi ve'l-Mülûk*, VI, 366. (çev)

Şamlı biri de ona uğrayarak kendisini öldürüp, onun başını Haccâc'a getirerek onu nasıl öldürdüğünü anlattı. Haccâc ise "Yazıklar olsun sana! Onu affetseydin ya! O, teslim olmuş, boyun eğmiş ve zelil olmuş biriydi!" dedi.

Haccâc iri benekli, kül rengi bir katırın üzerinde, sırtında Semâmûnî[466] bir aba, başında da eski renkli bir sarık olduğu halde Himyân b. Adî es-Sedûsî'nin evinin bulunduğu yere gelip orada ellerini kaldırarak Himyân'a beddua etti ve evinin yıkılmasını emretti. Ev yıkıldıktan sonra da topraklarını nehre attırdı. Himyân ise o sırada Türk topraklarında bulunmaktaydı. Haccâc öldüğünde, o da Basra'ya gelirken yolda öldü. Avn b. Abdurrahman b. Selâme şöyle dedi:

Haccâc'ın korkusundan Kâbil'de
Bir şeytan-ı racîmin kıçında bulunmak isterdim
Haccâc'ın korkusundan, derin denizlerdeki
Balinaların karnında olmak isterdim

Medâinî, Abdullah b. Eslem el-Fihrî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, 78 yılında, Ezârika ile diğerlerinin işlerini bitirdikten sonra, Abdülmelik'in isteği üzerine yanına gitmek isterken, bilahare *ez-Zâviye* olayında öldürülen Zâzen Ferrûh adındaki kâtibi ile istişare etti. O da kendisine, "Abdülmelik'in, senin yetkilerini artırmasını istiyor musun?" diye sordu. O, "Hayır" dedi. Zazan, "Sen burada vali olarak kendi başına buyruk iken, emîr olarak kendi adınla anılırken, ayrıca Tâifte çocuklara, kadına ve köleye ihtiyacın varken, Abdülmelik neden yanına gitmeni istiyor? O halde kendisiyle görüştüğünde onu kendi fikrin doğrultusunda yönlendirmeye çalış!" dedi. Haccâc, "Doğru söylüyorsun." dedi.

Haccâc daha sonra Ubeydullah b. Abdurrahman b. Semüre el-A'ver ile istişare etti. O da aynısını söyleyince Haccâc, "Eğer bu hiçbir kimsenin farkına varmadığı bir danışma olmamış olsaydı, İkiniz bu konuda bir araya gelmiş ve aynı şeyi söylemek üzere sözleşmişsiniz, derdim" diyerek ikisinin görüşünü olumlu buldu. Eş'as ile Zâzen Ferrûh öldürülüp Ubeydullah b. Abdurrahman b. Semüre kaçtığında Haccâc Abdülmelik'in yanına gelirken yorucu bir yolculuk yaptı. Abdülmelik de [bunları duyunca] bi-

466 ZZ'de Semâcûnî.

neğine binerek yol bitinceye kadar onun önünde koşturdu ve şöyle dedi: "Allah böyle bir hayata lânet etsin! Bravo Kureyşliye[467] ve bravo melezlere!"

Dediler ki: Haccâc'ın yanında Şebîb en-Nâcî varken ona tereyağı ile hurma getirildi. Doktor ona "Onu yeme!" dedi. Şebîb de, "Allah, *Size, hayvanların karnında, besin artıkları ile kan arasında oluşan, içenlere lezzet veren saf bir süt içiririz*[468] buyurmaktadır. Bu ise sütün özüdür. Hurma hakkında da, *Hurma ağacının dalını silkele, ondan taze ve olgunlaşmış hurmalar dökülecektir*[469] buyurmaktadır. Sen ye, Allah'ın izniyle sana bir şey olmayacaktır." dedi. Şebîb, "Ben böyle söyledikten sonra yanından ayrıldığımda söylediklerime pişman oldum. Şayet onun karnında ufak bir ağrı dahi meydana gelse beni öldürür." dedim. Sabah olunca yatağımı hazırlayarak kaçmayı planladım. Bu arada Anbese b. Saîd beni görünce, "Sen cesursun, yazıklar olsun, sen nasıl Haccâc'a itiraz ettin? Allah'a yemin ederim şayet o, karnında bir şey hissetse veya normal terlese bile boynunu vurur!" dedi.

Abdullah b. Sâlih dedi ki: Haccâc hutbede, "Bekleyişiniz uzamış, sizin için müddet uzatılmış olmasına rağmen ölmeden henüz tövbeyi dile getirmemişseniz, yazıklar olsun size!" dedi.

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc Basra'ya geldiğinde kamışlar arkasında getirilmekte olan tekbir seslerini duydu. Bunun üzerine minbere çıkarak şöyle hitap etti: "Ey Irak halkı! Bu tekbir sesleri nedir? Bununla halk korkutulmak mı isteniyor? Ey Lekî'a oğulları; ey sopa köleleri ve ey cariye çocukları! Ben bunun, koparılmak istenen bir fırtına olduğunu düşünüyorum. Dikkat edin! İçinizde boyundan büyük işlere kalkışan, bastığı yeri görmeyen, başının üstünde güzel şey taşımayan bazı kimseler var! Allah'a yemin ederim ki bu dediklerim yerine getirilmezse, benimle aranızda öyle bir olay meydana gelir ki, *Biz bunu hem çağdaşlarına hem de sonra gelecek olanlara ibret olacak bir ceza kıldık*[470] âyetinde bildirilen bir cezalandırma şekli gerçekleşir. Fitne şikâyeti aşılar; fısıldaşmalara neden olur ve korku ortamını üretir." dedi.

---

467 Kastettiği kişi Ubeydullah b. Abdurrahman b. Semüre el-A'ver'dir.
468 Nahl, 16/66.
469 Meryem, 19/35.
470 Bakara 2/66.

Dediler ki: Haccâc'a, kendisine karşı çıkmış olan Halîfe b. Hâlid b. Hirmâs getirildiğinde ona, "Sen kimsin?" dedi. O da "Nankör ve günahkâr biriyim." dedi. Haccâc, "Onu serbest bırakın." dedi. Bunun üzerine Süveyd b. Sâmit el-İclî şöyle dedi:

Haccâc b. Yusuf, Allah adına
Günahsız Müslümanların kanını döktü

Bu nedenle Haccâc'ın emri üzerine Süveyd öldürüldü.

Haccâc hastalandığında titremeye başladı. İyileştiğinde halka hitap ederek, "Ey Irak halkı, ey ayrılıkçı ve nifak ehli ve ey kötü huylular! İkide bir, Haccâc öldü de öldü, diyorsunuz. Vallahi ölmemeyi ben de sevmem, bütün hayırları da ölümden sonra temenni ederim. Biliyor musunuz Allah, kıyamete kadar hayatta kalmayı sadece varlıkların en kötüsü ve en basiti olan İblise vermeyi tercih etmiştir. Allah'ın salih kulu, ondan başkasına nasip olmayacak bir malı kendisine vermesini istedi. Allah da ona vermekle beraber sonunda hepsi ortalıktan gitti ve hiç yokmuş gibi oldu. Be adamlar! Hepiniz de o adam gibisiniz. Ben de sizden ve bizden olan herkes gibi temiz bir elbise içinde üç zirâ boyunda ve iki zirâ enindeki dar kabrime konulacağım. Toprak benim de saç ve cildimi yiyecek ve kanımı emecektir. Daha sonra da onun iki sevgili oğlu gelecek ve onun iki sevimli malını paylaşacaktır. Bilgi sahipleri, benim ne demek istediğimi bilir." dedi ve aşağı indi.

Bana Muhammed el-Arabî anlattı, o Abbâd b. Abbâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: İki kelimeden başka Haccâc'ın ilgisini çeken bir şey olmadı. Biri, kendisi Şam'dan geldiği sırada bir adamın deve türküsünü söylerken dile getirdiği şu sözü idi:

Ey Buhtî, bineğin taşıdığı
Kimselere[471] *ikramda bulun!*

Haccâc bunu duyunca, "Ağzın doğru söyledi." dedi. Diğeri de, onun Velîd hakkındaki şu sözüydü: "Mü'minlerin Emîri'nden sonra öyle bazı durumlar meydana geldi ki onları ancak kıyamet günü kendisine söyleyebileceğimi düşünüyorum."

---

471 Bununla, "yolculuk yapıp gelen misafirlere ikramda bulun" demek istemiştir. (çev)

İbnü'l-Arabî dedi ki: Hişâm b. Abdülmelik hakkında da aynı şeyler söylendi.

Medâinî dedi ki: Haccâc Şam'dan geldiğinde, bir rivayete göre Cerîr b. Abdullah, bir rivayete göre de Humeyd el-Arkad kendisiyle karşılaştığında şöyle dedi:

Haccâc konvoyun başında görüldüğünde
Onu kopan kızıl toz toprağın esintisinden sonra bir dolunay gibi gördüm
Dolunay ise bütün yıldızların ışığını köreltir
Ayrıca şunları söyledi:
Abasını başına sarmış bir halde
Onu, yeri tepeleyerek kendi başına koşan alnı benekli bir at taşıyordu
O anda, kınından çektiğin bir kılıç gibiydi

Haccâc şunu söyledi: "Sizden hiç kimse iyilik yapmaktan bıkmasın, zira iyilik sahibi büyük bir şerefe sahiptir. Dünyada teşekkür görür, âhirette de sevaba kavuşur. İyiliklerin en hayırlısı ise tökezlediğin zamanlarda değerli kişilere yaptığın ilticadır."

Dediler ki: [Horasan valisi olan] Yezîd b. Mühelleb, [askerleriyle birlikte isyancıları bertaraf etmek amacıyla] İbnü'l-Eş'as'ın üzerine yürüdü. Sonunda İbnü'l-Eş'as, [taraftarlarıyla birlikte] mağlup olup geri çekildi. Haccâc'ın, Ebû Uyeyne'ye haber göndermesi üzerine, Ebû Uyeyne ona Mühelleb'in kızı Hind'i isteyerek kendisiyle evlendirdi.[472] Hind'in kız kardeşini de Haccâc'ın kardeşi Muhammed'e istedi. Muhammed Yemen'de bulunduğu için kadın Yemen'e gönderildi.

Haccâc dedi ki: "Irak'a girdiğimde 33 yaşında idim."

Medaînî, Suhaym b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti, dedi ki: Esmâ b. Hârice b. Hafs el-Fezârî vefat ettiğinde Haccâc, "İşte bu, istediği gibi yaşayan, sonra da fani olup giden bir kişi idi." dedi.

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den şöyle dediğini rivayet etti: Dihkânlar, İbnü'l-Eş'as'ın casusları idi. O mağlup olup Haccâc zaferi kazanınca, haraç

472 Hind ile evlenen Haccâc, daha sonra kayınbiraderi Yezîd b. Mühalleb'i hapsettirip ona işkence etti. Hind, kardeşine yapılan bu muameleye karşı çıkınca Haccâc onu boşadı.

işi bozuluncaya kadar "Sevâd" halkına zarar vermeye başladı. Ömer b. Abdülazîz halife olunca, Nil halkı kendisine gelerek Haccâc'ın kendilerinden aldığı vergiler hakkında şikâyetçi oldular. Bu durum araştırıldığında, bu haracın Haccâc tarafından öne sürülen şartlar arasında yer aldığı görülünce, onlardan alınan haraç, kendilerine geri verilmedi.

Medâinî, Ebu'l-Yakzân ve başkalarından şunu rivayet etti: Haccâc, ekim ve sürümün yayılması için inek kesimini yasaklamıştı. Adamın biri, "Ben domuzların Basra'ya serbestçe girdiğini ancak ineklerin oraya giremediğini gördüm." demesi üzerine şair şunları dile getirdi:

Biz ona Sevâd'ın harap olduğunu şikâyet ederken
O bize zulmen inek etini yasakladı
Bizimle onun misali, eskilerin
"Ben ona küçük ayı yıldızını gösterirken, o bana ayı göstermektedir"
dedikleri gibi oldu

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, o bir adamdan, o da A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ben Haccâc'ın, Abdurrahman b. Ebû Leylâ'yı ayağa kaldırıp, "Haydi iki yalancı olan Ali b. Ebû Tâlib ile Muhtâr b. Ebû Ubeyd'i lânetle!" dediğini, onun da "Ali" derken aslında ikisini kastetmediğini anladım.[473]

Haccâc, Kutay'a oğullarının mevlası olan ve "Hufratu Dînâr" adındaki göletin kendisine nispet edildiği Dînâr'ı öldürdü. Dînâr, daha önce Haccâc'ın sarayını yıkmış ve enkazını İbnü'l-Eş'as satın almıştı. Haccâc onu yakalayarak sarayı yeniden yapmasını söyledi, o da onu inşa ettikten sonra, Haccâc onu sarayın iki balkonu arasında boğazladı.

Medâinî, Sühaym b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc dedi ki: "Ey insanlar! Ağzınızı bir bez parçasıyla kapatarak tozdan korununuz. Zira toz kolayca girer, zor çıkar! Ey Şam halkı, atlarınızın yularından tutunuz, zira Allah onların yularını elinize vermiştir. Onların insanlara zarar vermelerine izin vermeyiniz!"

473 Aslın hâmişinde, Ali'den (ra) bahsedilince, "Estağfirullah, Ali (kv) sadıkların en üstünüdür." dediği kayıtlıdır.

Dediler ki: Haccâc Vâsıt şehrini inşa ettiğinde, Câmi el-Muhâribî'ye, "Onu nasıl gördün?" dedi. O da "Onu memleketinin dışında inşa etmişsin, dolayısıyla onu çocuklarından başkasına bırakacaksın." dedi. Bu sözü söyleyenin Kureyye olduğunu söyleyenler de vardır.

Dediler ki: Sâlih b. Ali, Haccâc'ın çocuklarını bir kalede alıkoyduktan sonra, onları onun kılıcıyla öldürdü. Ebû Câfer Mansûr da onun zırhını araştırdı ve bu konuda, Selm b. Kuteybe'ye mektup yazdı. Salih'in çocukları ise, "Hişâm bize o zırhın karşılığında yüz bin dirhem vermişti, şimdi Allah aşkına onu nasıl verirsin?" dediler. O da onu Haccâc b. Abdülmelik b. Haccâc'dan aldı.

Medâinî, Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb es-Sahtiyânî ve İbn Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti: Hasan [el-Basrî]o kadar sıkışık durumda bırakıldı ki, nihayet İbnü'l-Eş'as'ın yanına gelme durumunda kaldı. Zira o sırada İbnü'l-Eş'as'a, "Eğer halkın, Âişe'nin yanında (r. anha) savaştığı gibi, senin yanında da savaşmalarını istiyorsan, Hasan'ıda yanına çağır!" demişlerdi. O da Hasan'ı (el-Basrî) yanına çağırdı.

Bana Medâinî anlattı, dedi ki: Basra halkından bir grup, Hasan'ın, İbnü'l-Eş'as'ın minberinin gölgesinde oturmuş olduğunu gördüklerini anlatmışlardır.

Medâinî, Hammâd b. Zeyd'den, o da Ebû Teyyâh'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hasan ile kardeşi Saîd beraber oturdukları halde Saîd, halkı Haccâc'a karşı teşvik etmekteydi. Hasan ise tebessüm ederek, "Siz, Allah'ın bir azabı olarak Haccâc vasıtasıyla ibtila olunmaktasınız, o halde Allah'ın cezasına kılıçla karşı koymayın." diyordu.

Medâinî, Hammâd b. Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasan (el-Basrî), kardeşi Saîd'in kılıcını kuşanmış olarak İbnü'l-Eş'as'la beraber Haccâc'a karşı savaşa çıkmaya hazırlandığını görünce "Bu nedir?" dedi. O da durumu kendisine anlatınca Hasan, "Şu Haccâc'ın günâhlarından sana ne? Bırak, o onlarla bedbaht olsun!" dedi.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı, bana Ümeyye b. Hâlid anlattı, o Hammâd b. Zeyd'den, o Yahya'dan, o da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: "Hain Saîd b. Cübeyr yapacağını yaptıktan sonra Mekke'ye giderek şimdi orada fetva vermektedir."

Bana Bekr b. Heysem anlattı, o Süfyân b. Uyeyne'den şunu rivayet etti: İbrâhim et-Teymî, Dîmâs'ta hapsolundu. Kendisi ve beraberindekiler, bir darlık ve sıkıntı içinde idiler. Onlardan biri küçük bir dişi deve satın alarak kesip yedi. Teymî de onları teselli etmeye çalışıyor ve onların konusunu Haccâc'la görüşüyordu.

Medâinî, Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb'dan şunu rivayet etti: Eyyûb'un yanında, fitneye bulaşanlar ve karışanlardan bahsedildiğinde, "Onlardan tanıdığım hiçbir kimse yoktur ki ölüm kendisine özendirilmiş olmasın. Onlardan geri kalan hiçbir kimse yoktur ki yaptığına pişmanlık duymuş olmasın!" demiştir.

Dedi ki, İbn Avn şöyle dedi: Ben İbnü'l-Eş'as'ın oturarak hutbe verdiğini gördüm. Hasan'a [Hasanü'l-Basrî] geldiğimde halkın onun etrafında toplandığını, kendisinin de halkı Haccâc'a karşı çıkmaktan sakındırmakta olduğunu gördüm. Bu arada bana, "Baban nerededir?" dedi. "Kayıptır" dediğimde, "Babana yetiş!" dedi.

Medâinî, Ebû Hayrân el-Himmânî'den, o Avf'tan, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın yanına geldiğimde, sırtımda koyu gri bir aba vardı. Bana, "Ey Hasan, seni İbnü'l-Hâik'le[474] beraber isyan etmeye iten sebep nedir?" dedi. Ben de, "Allah'ın Âdem'in çocuklarından aldığı ahittir." dedim. Onun izniyle yanından ayrılacağım sırada, kendisine söylediğim sözler üzerinde düşünmeye başladı. Daha sonra beni çağırttı ancak ben de gizlenerek o ölünceye kadar ortaya çıkmadım. Amr b. el-Alâ da o sırada bu şekilde gizlenmekteydi. Nihayet bir bedevi, "Haccâc öldü" diyerek şu beyti dile getirdi:

Bazen gönüller, durumdan sıkıntı duyarlar amma
Hayvanın başından yuların çıkarıldığı gibi, onun da ereceği bir rahatlık vardır

Bu durumda, iki şeyden hangisine daha çok sevinceğimi bilemedim; Haccâc'ın ölümüne mi, yoksa "Bundan sonra artık rahatlık vardır!" demesine mi?

---

474 El-Hâik; sözlükte "kumaş dokumacısı" anlamına gelmektedir. Haccac da; "İbn Hâik" (dokumacının oğlu) tabirini kullanmakla, babasının dokumacı olması hasebiyle Abdurrahman b. Eş'as'ı kastetmiştir. (çev)

Medâinî, Ali b. Hammâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Zübeyd el-Yâmî, bir adamın gülmekte olduğunu görünce ona, "Sen Deyrü'l-Cemâcim'i görmeyen bir kişinin güldüğü gibi gülüyorsun!" dedi. O da Talha b. Musarrıf'a, "Deyru'l-Cemâcim'i görmektense iki elimin kesilmesini tercih ederdim." dedi.

Muhammed b. Münteşir Talha b. Musarrıf'a, "Kaynatılmış üzüm suyunu[475] içtiğimizden dolayı bizi kınıyordun ama kendin de ehl-i tevhidle savaşıyorsun!" dediğimde, "Yazıklar olsun sana! Ben bundan yirmi yıl önce ölmüş olmayı tercih ederdim." dedi.

Asma'î, amcasından şunu söylediğini rivayet etti: Haccâc henüz isyan etmemiş olan Mutarrif'e haber göndererek yanına gelmesini istedi çünkü Haccâc'a göre, kendisiyle savaşanlar ile onunla beraber hareket etmeyenler aynı konumdaydı. Mutarrif gelince kendisine, "Ey Mutarrif, durum bir seferinde lehimize, bir seferinde de aleyhimize olur." dedi. Mutarrif, Haccâc katında durumu inkâr ettiği takdirde kendisini öldüreceğinden korkarak, "Bizde kötü bir durum meydana geldi, hayallerimizi altüst etti. Biz de maktul durumu ile firar etme mecburiyetinde kalan bir köle durumu arasında kaldık." dedi. Haccâc, "Doğru söyledin. Bu itirafın, bizim için kanımız birilerinin kılıcından henüz damlamakta olmasına rağmen bize gelip de inkâr etmesinden daha iyidir." dedi.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan, o da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: İbnü'l-Eş'as'la beraber idareye karşı çıkanlardan her birini hatırladığımda mutlaka, "Keşke bunlar kalkışmasaydı." derdim. Haccâc'dan her bir kelime duyduğumda da muhakkak, "Bunların başına, yaptıklarından başka gelen bir şey yoktur." derdim. O dedi ki: "Şam halkı, semadan gelmekte olan haberlerin artık kesilmiş olduğunu iddia ederler. Oysa kesinlikle yalan söylüyorlar; çünkü göklerin haberi, Allah'ın halifesinin katındadır. Allah ona, kendisini yurdundan çıkaracak ve katili olacak olanların, Şam halkı olacağını bildirmişti."

Bana Yusuf b. Musa el-Kattân anlattı, bize Cerîr b. Abdilhah anlattı,

475 Üçlü üzüm suyu anlamında metinde geçen "الطلاء المثلث" tabirin kullanılmasının nedeni, üzüm suyunun üçte biri gidinceye kadar kaynatılmaya devam edilmesidir. Bk. er-Râzî, *Muhtâru's-Sihah*, I, 192. (çev)

o Mugîre'den, o da bir adamdan rivayet ederek Haccâc'ın insanlara, "Her biriniz için kendi Resûlü mü yoksa halifesi mi daha değerlidir?" diye sorduğunu duydum.

Medâinî, Müslim b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'a olan hamdimi size bildiririm ki ben, hiçbir kimseye ne bir ok ne de bir taş attım. Hiç kimseye ne bir sopa ne kılıç ve ne de bir mızrak kullandım." dedi. Kendisine, "Peki savaş safında nasıl böyle durabildin?" diye sorulunca, "Beni orada görenlerden kime sorsanız, diğerleri savaşırlarken, Ebû Abdullah şimdi nasıl durduğunu görüyorsanız o zamanda da o bu şekilde durmuştu, diyeceklerdir. Allah'a yemin ederim ki, orada bulunup öne atılarak öldürülünceye kadar savaşan hiç kimse yoktur ki, hak üzerinde olmuş olmasın." diyerek ağlamaya başladı.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı, o Gassân b. Mudar'dan, o da Saîd b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Gâlib'in kabrinden misk kokusunun geldiğini hissettim. Bunun üzerine Atâ es-Süleymî, "Ben bunu, bir delile dayalı olmadan kabul edemem. O fitne zamanında savaşacak da kabrinden misk kokusu gelecek öyle mi?" dedi. İnsanlar bu nedenle onun kabrinden toprak almaya başlayınca, oranın idarecisi gelip onun kabrini tahrip etti.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Mâlik b. Dînâr'a, "Ey Ebû Yahya, Haccâc'la savaşılırken, küfre karşı mı savaşılmış oldu?" diye sorulduğunda, "Keşke biz bu durumları görmeseydik ve keşke bizden öldürülenlerden her biri de kurtulmuş olsaydı." dedi.

Medâinî, Sühaym b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Mâlik b. Dînâr Ebu'l-Cevzâ'yı yere serilmiş bir halde görünce, "İnnâ lillah; ne dünya ne de âhiret!" dedi.

Medâinî, Câfer b. Süleyman ed-Dubaî'den, o da Mâlik b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ma'bed el-Cühenî'yi Mekke'de gördüğümde o, "Keşke biz o zaman Hasan'a [el-Basrî] uysaydık!" diyordu.

Medâinî, Ebu'l-Yakzân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Dubay'a oğullarından İbnü'l-Eş'as'ı terk eden bir adam Haccâc'a getirildiğinde Haccâc ona, "Arkadaşını niçin bıraktın?" dedi. O da "Onun kesinlikle bâtıl yolda

olduğunu anladığım için" dedi. Haccâc, "Yalan söylüyorsun; sen meleklerin, ciddi ve kararlı bir şekilde bize doğru geldiğini gördüğün için veya bir selin, bize doğru ciddi ve kararlı bir şekilde gelmekte olduğunu gördüğüniçin geldin." dedi.

Âmir b. Ebû Cüheymde şunları söyledi: Adam, "Biz adeta kızıl develerle beraberdik, onlar böğürünce biz de böğürdük."dedi. Haccâc, bunun üzerine kendisine güven vererek evinin nerede olduğunu sordu. Adam, "Basra'nın ortasındadır." deyince, ona evinin Cebbân'da olduğu söylendi. O da, "Evet, ölülerle diriler arasındadır." dedi.

Yunus b. Erkam bir adamdan, o da Hasan'dan [el-Basrî'den] şöyle dediğini rivayet etti: Bana Himyân es-Sedûsî geldiğinde, beni bir ata bindirerek evimden Meskin'e kadar götürdü. Orada demir dağlar misali iki grubun savaşmakta olduğunu gördüm. Askerler arasında okunu kendisine bırakacağım birini aradım. Bu durum beni bitkin bir hâle getirince bırakıp gittim. Nihayet bir nehir başında, kamış toplayan bir topluluğa rastladım. Onlar da beni bir bineğe bindirdiler; böylece Basra'ya gelebildim.

Abdullah b. Ömer el-Bekrâvî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben, Eş'as'ın askerleri arasında Hasan'ın, tıraşlı bir vaziyette hâkimlik yaptığını gördüm."

Medâinî, Ebû İshak et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasan, Abdülkays'ın mevlası Ebû Halîfe Haccâc b. Attâb'ın yanında gizlenmişti. Bazen de Ali b. Yezîd'in yanında kalırdı. Câbir b. Zeyd hastalandığında, Hasan onun yanına geldi. Câbir geceleyin ağırlaşmasına rağmen, Hasan sabaha kadar orada kalmaktan korktu. Câbir ölmek üzereyken [henüz vefat etmeden] onun namazını kıldırarak çıkıp gitmesinin ardından Câbir de vefat etti.

Medâinî İshak et-Teymî'den, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Haccâc'ın yanına geldiğimde bana, "Ey Hasan, bana karşı seni cesaretlendiren şey nedir? Sen meclisimizde oturmuş fetva vermektesin! Peki, Ebû Turâb hakkında ne dersin?" dedi. Ben de, "Allah'ın dediğinden başka ne diyebilirdim."dedim ve ardından, "Allah Teâlâ şöyle buyurmamış mıdır?" dedikten sonra, وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا âyetini,

وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ[476] kısmına kadar okudum. Ardından, "Ali (ra) de Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerden idi." dedim. Bunun üzerine Haccâc önce kızdı, sonra da başını önüne eğerek düşünmeye başladı. Yanından çıkıp giderken, yolda hiç kimseyle karşılaşmadım. Bundan sonra Haccâc ölünceye kadar gizlenmeye devam ettim.

Medâinî, Abdullah b. Selm el-Fihrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Hasan'dan bahsederken, "O Basra'nın özel şahsiyetlerinin kendisini gizlediği bir melezdir[477] istediğinde halkın en iyi hatibi olur, istediğinde de suskunluğu tercih eder." derdi.

Bana Hüdbe anlattı, o Mübârek b. Fedâle'den, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbnü'l-Eş'as zamanında evine kapanan bir adam vardı. Oğulları ona, "Hükümdara gidip de bize biraz mal getirsen!" dediklerinde, o bu öneriyi kabul etmedi. Bu sefer, "Sen zafiyetten neredeyse öleceksin!' dediklerinde de, "Zayıf bir mü'min olarak ölmem, gürbüz bir münafık olarak ölmemden daha hayırlıdır."dedi.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan şunu rivayet etti: Haccâc, Kûfe'deki valisine mektup yazarak, "İbrâhim b. Yezîd en-Neha'î'yi[478] bana gönder." demesi üzerine o da İbrâhim'i kendisine gönderdi.

Abdülazîz b. Cârûd, "Hapsin darlığı, beni mahpusların bevlettikleri yerde gecelemeye mecbur etmişti ancak hacib [gardiyan], benden misk veya başka güzel bir kokunun geldiğini ileri sürerek kafama öyle bir vurdu ki şu an bile bütün gün acısını çekmekteyim." dedi.

Bana Ömerî, Heysem'den, o Avâne'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şunu rivayet etti: Haccâc cuma namazını güneş batmaya yakın bir zamana kadar erteleyip, cuma namazının ardından ikindi namazını kıldırdı. Güneş batınca akşam namazını da kıldırdı. Adamın biri, "Sen namazı zamanından tehir ederek Muhammed'e (sas) ve onun sünnetine muhalefet ettin!"

---

476 "Biz, üzerinde bulunduğun kıbleyi, sadece Resûl'e uyanlarla gerisin geri dönenleri birbirinden ayırt etmek için değiştirdik. Bu da Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerden başkasına ağır gelir." (Bakara, 2/143) (çev)

477 Hasanü'l-Basrî; babası Mîsan olayı esirlerinden olan Yesar'dır. Annesi ise âzatlı bir cariyedir. Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 114.

478 ZZ'de el-Lahmî.

deyince, Haccâc'ın emri üzerine adam içeriye alınarak boynu vuruldu. Bu durum o zaman mescittekilere sorulduğunda, "Onlardan sadece bir kişi daha aynı şeyi söyleyince, onun da boynu vuruldu." denildi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı, dedi ki: Haccâc Basra'ya gitmek üzere çıkmak isterken yerine Kûfe'ye Ebû Ya'fûr Urve b. Mugîre b. Şu'be'yi vekil bıraktı. Haccâc, Rüstekâbâz'dan dönünceye kadar o bu vekâlette kaldı.

Bana Ömer b. Musa b. İsmâil anlattı, o Sellâm b. Miskîn'den, o Ebû Nadr'dan, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti: Urve Kûfe'de vali iken bir adam yanına gelerek, "Allah Emîr'in hayrını versin, adamın birinin hanımına, Evimden çıkarsan kesin olarak benden boşsun, demesine ne dersin?" dedi. Orada bulunan adamlardan biri, "Ben Ali'nin böylesi bir durumda kadının kesin bir şekilde boşanmış olduğuna hükmettiğine şahit oldum." dedi. Başka biri de "Ben de Ömer'in bu durumda, adamın bir talak kullanmış olduğuna hükmettiğine şahit oldum." dedi. Urve, "Ben de ikisine muhalefet ederek, talak sünnettir, kesinlikle demek bidattir. Onun yaptığı yemin ise niyetine göredir, derim." dedi.

Bize Muhammed b. Sabbâh el-Bezzâz anlattı. O Hüşeym'den, o Dâvûd'dan, o da Şa'bî'den şunu rivayet etti: Adamın biri, üç yüzü peşin, iki yüzü vadeli olmak üzere beş yüz dirheme başka birinden bir cariye satın aldı. Adam gelip kalan parasını istediğinde, o da kalan yüz dirhemi adama vermeyip o cariyeye verdi. Adam gelip parasını isteyince, diğeri ona "Gir, cariyeni al." dedi. O içeri girince cariyenin ölmüş olduğunu gördü. Adam, borçlusunu Urve'nin katında mahkemeye verdi. Urve ise, "Bu üç yüz dirhem senindir. Kalan iki yüz dirhemi ise cariyenin karşılığında rehin bırakmışsın. Rehin mal bulunduğu duruma göredir [rehinin karşılığı öldüğüne göre rehin de ölmüştür]." dedi. Şa'bî, bu duruma hayret etti.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı. O, Ebû Âsım'dan, o Süfyân'dan, o Ebû Husayn'dan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Adamın biri hanımına "Ey Vesnâ!" dedi. Urve ise "Bu ne demektir?" diye sordu. O da "Ey zâniye, demektir." dedi. Bunun üzerine Urve, adama had cezası uyguladı. Şa'bî de bu hükmü onayladı.

Medâinî dedi ki, Udeyl b. Ferh el-İclî kaçarken şöyle dedi:

Haccâc'dan öyle korkutuluyordum ki
Onun korkusu, göğüsteki kırık kemiği kımıldatır gibi olurdu
Haccâc'ın elinin dışındaki ellerin bana ulaşması
Güzellerin elleriyle yıkanmış geniş yaygılar gibi gelirdi
Onların ellerinin değdiği o yaygılar ise
Bana serapla kaplı çöl gibi geniş gelirdi

Haccâc, Abdullah b. Hakîm el-Mücâşî'yi öldürdüğünde, "Ben Abdullahları öldürenim. Bunlar Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Mutî, Abdullah b. Safvân, Abdullah b. Cârûd, Abdullah b. Hakîm ve Abdullah b. Enes'tir." derdi. Bu son kişi savaşta öldürülmüştü.

Dediler ki: Muhammed b. Yusuf ölmek üzereyken bir kızı kendisine getirildiğinde, onun başını kucağına koyarak onu öpüp ağlamaya başladı. Arkadan bir adam da, "Allah'ı hatırla ey Haccâc!" dedi. Haccâc her oturduğunda, bu kişiyi böyle söylemekle görevlendirmişti.

Medâinî, Ebû Hafs el-Ezdî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc dedi ki: Ben Irak'a gelmeden önce oranın halkının ileri gelenlerini sorduğumda, bana anlatılanlar arasında, Ziyâd b. Amr el-Atekî de vardı. Oysa onun kadar kendisinden nefret ettiğim başka bir kişi yoktu. Daha sonra, mü'minlerin emîri Abdülmelik'in yanına giderken onu da beraberimde götürmüştüm. Emîrin katında da kendisi kadar beni öven ve bana teşekkür eden kimse olmadı. O zamandan itibaren, yanımda onun kadar yeri değerli olan biri olmadı. O, şöyle diyordu: "Ey mü'minlerin emîri! Haccâc, senin hiç körelmeyen kılıcın, sekmeyen okun ve emrin hakkında kınayıcıların kınamasına aldırış etmeyen bir hâdimindir." Onun bu sözlerinden sonra, halk arasında yanımda ona denk gelecek hiç kimse olmadı.

Medâinî, Abdullah b. Selm el-Fihrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc bir gün, "Halsizliği gideren şey nedir?" dedi. Adamın biri de, "Hurma yemektir." dedi. Başka biri, "Hamama gitmektir." dedi. Diğer biri de, "Vücuda zeytinyağı sürüp hafif masaj yapmaktır." dedi. Fîrûz Husayn ise, "İhtiyacı gidermektir." deyince Haccâc, "Doğru söyledin." dedi.

Ayrıca Abbas b. Hişâm da anlattı. O, babasından şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc b. Yusuf dedi ki: "Sırtı bana dönük bir akıllıyı, yüzü bana dönük bir ahmaka tercih ederim."

Medâinî, "Bunları, Haccâc b. Yusuf değil de Haccâc b. Abdülmelik söylemiş olsa gerek." dedi.

Medâinî, Âmir b. Ebû Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc tarafından hapsedildiği sırada, Yezîd b. Mühelleb'in canı et yemek istedi. Haccâc'ın izniyle hapse et sokulmasının çaresi araştırıldı. Buna izin çıktıktan sonra Haccâc, Haccâc b. Mâlik b. Esmâ'yı çağırarak ona, "Hapse gönderilen etten aranızda en çok yiyenin kim olduğunu bana söyler misin?" dedi. O sırada Haccâc'ın önünde asılı bazı su testileri vardı. "Allah Emîr'in işini rast getirsin, bu tatlı sudan biraz alabilir miyim?" dedi. O da, "Bugün yerine dön, ben seni Hulvân'a atadım. Oraya gittiğinde oranın tatlı suyunu içersin!" dedi.

Medâinî, Muhammed b. İbrâhim'den şöyle dediğini rivayet etti: Saîd b. Amr dedi ki: Haccâc'ın hapishanesinde bulunuyordum. Bir gece beni çağırarak, "Ey Saîd, ben seni serbest bırakıp bir yere vali olarak atasam ne dersin?" dedi. Ben de, "Beni serbest bırakmana elbette sevineceğim ama valiliğe gelince benim buna ihtiyacım yok." dedim. Bunun üzerine beni tekrar hapse gönderip dedi ki: Bu senin Allah'ı tasdik etmediğini gösterir. Allah'ı tasdik et ki, O da seni tasdik etsin.

Medâinî, Hammâd b. Seleme'den, o da Hâris b. Nebhânel-Cermî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc hutbesinde dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, siz öldükten sonra diriltilecek ve ardından da hesaba çekileceksiniz. Taki cennet ehli cennete gitsin. Onlar orada yaratıldıklarından beri oradalarmış gibi olurlar. Siz fena için değil beka için yaratıldınız. Şu kadar var ki, bir diyardan bir diyara göçüyorsunuz.

Bana Amr b. Bükeyr anlattı, o Hişâm b. Muhammed el-Kelbî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Haccâc dedi ki: "Bu akrepler, (koyunun yününe yapışmış kirler gibi) Şeytan'ın yününe yapışmış atıklarındandır."

Medâinî, Âmir b. Ebû Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, "Şayet dünyanın sonunun gelmesine sadece bir gün dahi kalmış olsa, Yezîd b. Mühelleb o günde bile münafıklık yapar." dedi. Haccâc, Mühelleb ailesine darbe indirmek istemekle beraber bunu yapamadı.

Dedi ki: Hüzeyl b. İmrân el-Bürcümî, İbn Abdurrahman b. Semüre, Gâlib b. Abdullah el-Cehdamî ve Amr b. Utbe b. Ebû Süfyân öldürüldükten sonra, Amr b. İsâm ed-Dubaî kendisine getirildiğinde, Haccâc onu da öldürdü.

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den şöyle dediğini rivayet etti: Talha b. Musarrif, halkı Cemâcim gününde[479] savaşa teşvik ederek şöyle diyordu: "Biz ilkin Haccâc'a karşı ayaklanmayı düşünmedik, sonunda Allah bu konuda gönlümüzü hafifletince bu yola çıktık." Ravi dedi ki: Onlar, "Biz önce-O'nun buna razı olmayacağını zannetmiştik." dediler.

Haccâc, Helkâm b. Nu'aym'ı yanına çağırdığında ona, "Ey Haccâc eğer bu Mezûnî'yi[480] kaçırırsan Allah sana lânet etsin!" dedi. O da, "Aranızda ne var?" diyerek onu öldürdü. Daha sonra, "O doğru söylemişti. Çünkü o, beni kavmimin kasabı, kendi kavminin de savunucusu olarak kabul etmişti." dedi.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ma'rûr b. Süveyd Zâviye İbnü'l-Eş'as'la beraber bulundu. Bir adamın saffın önüne çıkmış olduğunu görünce onu geriye çekerek, "Sen kendinle gururlanıyorsun, arkadaşlarınla aynı safta bulun! Ömer bu konuda, Benim için kendi yatağımda ölmem, bir bölüğün arkasında mağrur bir şekilde ölmemden daha iyidir, demişti." dedi.

Medâinî, Sühaym b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Deyrü'l-Cemâcim'de savaşırken şöyle diyordu: "Ey kurrâ [Kur'an hafızları] topluluğu, firar etmek başkası için çirkin ise sizin için daha çok çirkindir! Onlara karşı sabrederek ve Allah'a tevekkül ederek savaşın! Allah Ali'nin derecesini yükseltsin, o şöyle demişti: Bir adavetin işlendiğini ve çirkin bir şeye davet edildiğini bilen bir kimse, kalbinden ona nefret duyarsa, ondan uzak kalmış olur. Kim ondan kalben nefret etmekle beraber diliyle de nefretini açıklarsa, o kimse, o adavetten uzak kalmakla beraber derecesi daha yüksek olur. Kim kılıcıyla o fenalığı ortadan kaldırmaya çalışırsa, hidayet yolunda isabet etmiş olur."

479 Deyrü'l-Cemâcim, Irak'ta bulunan bir yerleşim birimidir. Burada Haccac b. Yusuf es-Sakafî ile İbnü'l-Eş'as arasında büyük bir savaş çıkmış olup bu esnada tâbiûndan birçok kimse katledilmişti. Bu nedenle buraya bu ismin verildiği söylendiği gibi, burada ahşap kâseler imal edildiğinden bu ismin verildiği de söylenmektedir. Bk. el-Hâzimî *el-Emâkin*, I, 254. (çev)

480 Yezîd b. Mühelleb.

Saîd b. Cübeyr (ra) de Deyrü'l-Cemâcim'de savaşırken şöyle diyordu: "Halka hükmetmede yaptıkları zulümden, ganimeti sırf kendi yakınlarına ayırmalarından, Allah'ın kullarına cebir uygulamalarından, namazı öldürmelerinden, müslümanları önemsiz görmelerinden dolayı onlarla savaşın!"

Ma'rûr b. Süveyd de onlarla savaşırken şöyle diyordu: Allah, "Siz onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mü'min iseniz Allah kendisinden korkulmaya daha lâyıktır."[481]; "Onlarla savaşınız ki Allah elinizle onlara azap etsin, onları perişan etsin ve onlara karşı size zafer versin."[482] buyurmaktadır.

Şa'bî de savaştığı sırada, "Ey insanlar! Onlarla savaşma konusunda gönlünüzde asla bir sıkıntı duymadan savaşınız. Allah'a yemin ederim ki bunlar gibi zulümlerini ilan eden bir ümmet ve haksızlıkla bu kadar hükmeden bir toplum görmedim. Onlara karşı tek bir el gibi [tek yürek] olun." dedi.

Ebu'l-Bahterî Saîd b. Fîrûz ise, "Onlarla dininiz ve dünyanız için savaşınız; eğer onlar size galip gelirlerse, dininizi bozacakları gibi dünyanıza da hâkim olurlar." dedikten sonra bir hamle yaparak, "Süresi yazılı olarak belirlenmiş ecel gelmeden ve Allah'ın izni olmadan hiçbir nefis ölecek değildir."[483] âyetini okudu.

Kurrâ taburu ise Şam halkına karşı en güçlü bir tabur idi. Onların başında da Cebele b. Zahr el-Cuhfî vardı. O öldürüldüğünde, Şam halkı, "Ey Allah'ın düşmanları, sizin azgınınız öldü!" diye bağırdılar. Ebu'l-Bahterî de, "Sakın onun öldürülmesi sizi sarsmasın. Onun eceli geldiği için ölmüştür." dedi. Onun başı Haccâc'a getirilince, "Allahu Ekber! Münafıklardan birinin başı kesilmeden fitne çoğu kez sönmez." dedi. Avâne dedi ki: "Cebele, Yemen halkının reislerinden biriydi."

İbn Ebû Leylâ da Deyrü'l-Cemâcim'de yitirilmişti. Süfyân b. Uyeyne, Ebû Ferve el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti: "İbn Ebû Leylâ'yı en son Sûrâ köprüsü üzerinde gördüm. Bir daha da kendisiyle hiç karşılaşmadım."

---

481 Tevbe, 9/13.
482 Tevbe, 9/14.
483 Âl-i İmrân, 3/145.

Dediler ki: Ebû Leylâ su içindeyken bir süzgeç içinde kendisine getirilen taze hurmalardan yedi.

Yine raviler dediler ki: Rûzbe[484] b. Muhâcir, Sâbûr'da Haccâc'a karşı direnişe geçti ve oradakilere galip geldi. Kendisiyle beraber Kürtler vardı. Haccâc da ona karşı ordular gönderdi. Daha sonra Bünyân'a geldi. Abdurrahman b. Süleym onu öldürerek başını Haccâc'a gönderdi. Mihrân'ı da ona gönderince, onu dört yıl hapsederek kendisine işkence yaptı. Sonra mallarını müsadere etti. Kendisine yiyecek hazırlayarak yiyip içip oynadıktan sonra, Haccâc ertesi gün onu öldürüp cenazesini astı.

Medâinî dedi ki: Haccâc İlyâ'dan, Vâsıt'a yedi gün yolculuk yaparak geldi. Şair recez türünden şunları söyledi:

Onun İlyâ'dan yürüyüşü gibi, Vâsıt'a gelişi
Meşakkatler içinde yedi gün sürdü

Haccâc, "Benim kadar yürüyen oldu mu?" dedi. Sâlih b. Küdeyr el-Mâzinî, "Evet, Cübeyr b. Hayye, senin kadar yürüdü." dedi ve zorlu bir yürüyüş yaptığını anlattı. Haccâc, "Yalan söylüyorsun" diyerek onu hapsetti. Ferezdak da Haccâc hakkında şunları söyledi:

Güneş semanın ortasına yaklaşıp dönüp gidince
Filistin'den Mehre kabilesinin asil atlarıyla şeref buldu
O gün, atları çöktürünceye kadar dönmedi
Meysân'da çıplaklar giyindirilip, yedirilinceye kadar
Şayet bir kuş onun yürüyüşü gibi yürümekle sorumlu tutulsaydı
İlyâ'dan Vâsıt'a kadar o bile usanırdı

Dediler ki: Haccâc, La'la'da bir ev edinmek istedi ve orada bir mescit inşa etti. Kûfe ve Basra'ya kadar birbirlerine yakın sütunlar dikilmesini emretti. Her bir sütunun başında da bir adamın Ramazan gecelerinde namaz kılmasını istedi. Ta ki imam tekbir getirince Basra ve Kûfe'ye kadar arka arkaya sıralanan bu sütunların başında duran kişiler de tekbir getirsinler de tekbir sesi buralardaki insanlara yetişsin, onlar da imamla namaz kılabilmiş olsunlar. Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ın ayaklanma

484 ZZ'de Rûzne.

haberi Haccâc'a ulaştığında kötümserliğe düşerek Vâsıtı'l-Kasab'ı inşa etti. Buraya Vâsıt adını vermesinin nedeni, bu mevkiin Basra, Kûfe, Medâin ve Ahvâz şehirlerine eşit uzaklıkta bulunmasıdır. Buranın inşası, h. 83 yılında gerçekleşmiştir. Bazılarına göre bu tarih h. 84 yılıdır. Haccâc, buranın mescidiyle beraber, kendi sarayını ve yeşil kubbeyi de inşa etti. Buranın arazisinin kamışlık olması nedeniyle oraya "kamışlık ortacı" anlamına gelen "واسط القصب (Vâsıtü'l-Kasab)" adı verilmiştir.

Rukbe b. Maskale el-Abdî dedi ki: "Haccâc Vâsıt'a yerleşince burada günde iki veya en çok bir fazlası üç kere ezan okurdu."

Haccâc, Sevlâ b. Nu'aym'a, salih bir kişi olan Adî b. Hasafe el-Abdî'yi öldürmesini emretti. Adî bir ara ortadan kayboldu. Haccâc, onu bir gemide yolculuk yaparken yakalayarak geminin bir kenarında boğazlayınca Adî'nin başı suya düştü. Sevlâ ise oralardan firar etti. Ancak akabinde birçok kötülüklerle karşı karşıya kaldı.

Medâinî dedi ki: Haccâc öleceği sırada, "Allah'a yemin olsun ki eğer ben dalalet üzere isem bu çok yersiz bir korkudur, eğer hidayet üzere isem, bu çok kötü bir endişelenmedir." dedi.

Haccâc, Yezîd b. Müslim'e, "Öldüğüm zaman durumumu saklamadan ilan et. Beni Zâbî kapısından çıkar. Kabrim derin olsun, defnim tamamlanınca kabrimin üstüne su serp!" diye vasiyet etti.

Medâinî Süfyân'dan, o da Avâne'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc bir adamın devesini hac esnasında kurban edilmek üzere işaretlediğini görünce, "Bu adam ihrama girmiş demektir." dedi. Bu durum Saîd b. Cübeyr'e sorulunca, "O, doğru söylemiştir." dedi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı, bana Ahmed b. Muâviye anlattı, o Halef b. Halîfe'den, o da Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Haccâc insanları cuma namazı kılmaktan alıkoyduğunda Ebû Vâil kıbleye dönüp, uyuklama numarası yaparak başıyla ima etmekle namaz kılardı."

Ayrıca bana Ebû Ubeyde'den rivayet ederek dedi ki: Haccâc, Ömer b. Sa'd'ın evine uğradığında, orada kararmış bir insan eli gördü ve "Bu nedir?" diye sordu. Onlar da, "Muhtâr'ın elidir." dediler. Haccâc bunun

üzerine, "Vallahi onlar onu öldürmediler ve ondan intikam alamadılar. Bu el burada kaldığı sürece fitne uyandırır, onu bir yere gömüp ortalıktan kaybedin." dedi.

Bana Muhammed b. Seyf anlattı, o Vâkıdî'den, o da İshak b. Yahya'dan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Zâb ve Nil'in etrafında ikamet edenler hariç, Sevâd arazisinin haraçlarından hiçbir şey eksiltmedi. Şöyle ki o, buradaki haraç halkına bir yazı göndererek kendisinin ve ailesinin geçimi kadar bir miktar mal gönderdikleri takdirde, onun bir mislinin haraçlarından düşürüleceğini teklif etmişti. Onlar bu teklifi kabul edip yerine getirmekle beraber, Haccâc bu vadini yerine getirmedi. O, haraçların oldukça yüklü bir miktarını Abdülmelik'e gönderirdi. Abdülmelik'ten sonra Ömer b. Abdülazîz halife olunca Zâbî ve Nil ahalisi ona gelerek Haccâc'ın bu yaptıklarını kendisine şikâyet ettiler. Ömer b. Abdülazîz, "Haccâc, zalim ve haddini aşamış bir kişi olarak ne kötü adamdı!" dedi.

Medâinî dedi ki: İbnü'l-Eş'as ayaklanması bastırılınca Haccâc, Şam halkından olan Umeyr b. Hâni'i Kûfe'ye vali olarak atadı. Bir müddet sonra onu azledip yerine Mugîre b. Abdullah b. Ebû Akîl'i atadı. Başka bir görüşe göre onu Basra'ya atadı.

Asma'î dedi ki: Haccâc Irak'ta yirmi yıl valilik yaptı. H. 95 yılının Ramazan ayında, 55 yaşındayken öldü.

Ali b. Ca'd'dan rivayetle onun şöyle dediği bana anlatıldı: Ben Kûfeli birinin şöyle dediğini duydum: Haccâc öldüğü zaman, Vâsıt'taki Yeşil Kubbe'nin üzerinden biri bağırarak, "Hey ahali! Bilin ki başlar koparan, yemek yediren ve Şam halkının sevgilisi olan Haccâc ölmüştür!" dedi.

Haccâc öldüğünde Velîd b. Abdülmelik, "Şayet o bana sorulursa -ki kesinlikle sorulacaktır- ben de kesinlikle onun güçlü ve güvenilir bir kişi olduğunu söyleyeceğim." dedikten sonra, halka şöyle hitap etti: Dikkat edin! Mü'minlerin emîri Abdülmelik, Haccâc hakkında, "O benim iki gözümün arasının, hatta bütün yüzümün cildidir." diyordu.

Haccâc öleceği sırada, Irak'ta halka namaz kıldırma ve savunma işleriyle ilgili olarak Yezîd b. Ebû Kebşe'yi; harac işleriyle de onun mevlası Yezîd b. Müslim'i görevlendirdi.

Medâinî dedi ki: Selm b. Kuteybe şöyle söyledi: Ben küçükken, Haccâc'ın evinde onun çocuklarıyla oynardık. Bir ara, "Emîr geliyor!" dediklerinde Haccâc girdi. Onun emriyle bir tandır kuruldu; bir adama da ekmek pişirmesini emretti. Öbür taraftan balık getirilmesini istedi. Bir tabak içinde pişirilmiş ve kılçıklardan temizlenmiş balık getirildi. Sıcak sıcak ekmek alıp, üzerine balıketi koyarak yemeye başladı. Bu şekilde bir arada seksen tabak yemek yedi.

Dedi ki: Haccâc bir gün, oburca yemek yiyen Abdullah b. Şu'be b. Kal'am'a bir müddet baktıktan sonra Şehr b. Havşeb'e, "Resûlullah'tan (sas) gelen hadise göre, Kâfir, yedi bağırsağı doluncaya kadar yemek yer."[485] dedi. Şehr de, "Allah, Emîr'in işini rast getirsin; bu hadis sabit ve sahihtir." dedi. Bunun üzerine Haccâc, "O zaman bir kimse İbn Şu'be'yi öldürürse, bir kâfiri öldürmüş olur diye düşünüyorum." dedi.

Medâinî, Musa b. Seyyâr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc Ramazan ayında bin masada yemek yedirirdi. Her bir masada bir kafîz[486] [kavrulmuş] un ve yedi rıtıl[487] çorba, bunun yanında et kebabı, pişirilmiş balık, bir sürahi süt ile bir sürahi bal şerbeti bulunurdu. Bunun dışında da sadece Şamlılara mahsus olmak üzere her gün öğlen ve akşam yemeğinin verildiği bir dizi ziyafet düzenlenirdi.

Denilir ki: Haccâc, Ramazan ayı dâhil olmak üzere her gün bin masalık bir yemek ziyafeti verirdi. Her bir masada kırk ekmek, büyük bir kazan dolusu haşlanmış et, kızartılmış et, pirinç pilavı, balık, üzüm sirkesi ve sebze bulunurdu. Kendisi bir koltuğa oturur ve sofralar arasında dolaşarak, "İstediğiniz başka bir şey veya eksik kalan bir şey var mı?" diye sorardı. Hazır olanlar da "Hayır, eksik bir şey yok." derlerdi. Bir gün adamın biri, "Biraz haşlama isteriz, o eksiktir." deyince Haccâc aşçıyı döverek, "Yazıklar olsun sana, Dicle ile Zâbî arasında bulunmana rağmen nasıl haşlamanın azlığından şikâyet edilir? Sonra (kendisini kastederek), şu ev sahipliği yapan adama bundan dolayı Şam'da *haşlamacılar* derler." dedi.

---

485 Bk. İbn Mace, *Sünenü İbn Mace,* bab 3, IV, 400. (çev)
486 Kafîz: 492. 6 gr. ağırlığında olduğu bilinen bir ölçü birimidir. (çev)
487 Rıttıl: 6. 5 kg. ağırlığında olduğu bilinen bir ölçü birimidir. (çev)

Medâinî dedi ki: Haccâc, Ebû Bürde b. Ebû Musa'yı, Esmâ b. Hârice'ye [şu mesajla] gönderdi: "Abdülmelik b. Bişr b. Mervân hükümdar evladından olup gençlik çağına ermiş bulunmaktadır. Bu nedenle onun şu anda eğitime ihtiyacı vardır. Ben de kendisi için bir eğitimci ve bir ev hazırlamış bulunmaktayım. Bunun için onun, annesi Hind'den ayrı kalması gerekmektedir."

Ebû Bürde dedi ki: Esmâ'nın yanına gittim, o sırada kendisi öğlen yemeği yiyordu. Onunla beraber Hind ve Abdülmelik de yemek yiyorlardı. Beni yemeğe davet ettilerse de sofraya oturmadım. Hind bana takılarak gülmeye başladı. Ben de, "Şayet benim niçin geldiğimi bilseydin, güleceğin yerde ağlardın!" dedim. Ardından Haccâc'ın mesajını onlara ilettim. Hind gerçekten ağlamaya başladı. Esmâ da, "Abdülmelik bizim gönlümüzün meyvesi ve teselli kaynağımızdır. Ancak Emîr'in emrine uymak da bir ibadettir." dedi. Ben bu durumu Haccâc'a iletince o, Hind'e otuz köle gönderdi. Her bir kölenin beraberinde de on bin dirhem vardı. Ayrıca otuz cariye gönderdi; her bir cariye ile beraber ise bir elbise çantası vardı. Esmâ bana otuz bin dirhem ile bir takım elbise verilmesini emrettiyse de ben kabul etmedim ve "Haccâc, kendisine itiraz edilecek birisi değildir." dedim. Daha sonra Haccâc'ın yanına giderek durumu kendisine bildirdiğimde, "İyi etmişsin! Sana onun iki katı vardır." diyerek bana altmış bin dirhem ile iki takım elbise hediye etti.

İmrân b. Hıttân, Gazâle el-Hâriciyye, Kûfe mescidine girdiğinde Haccâc hakkında şunları söyledi:

O kargaşa esnasında Gazâle'ye görünseydin ya?
Belki de kalbin kuşların kanadında olurdu
Sen bana karşı aslan, savaşta ise deve kuşuydun!
Veya bekçi düdüğünden ürken bir kargaydın
Gazâle onun kalbini hoplattı
O şokla camın kırılıp paramparça oldu

Dediler ki: Haccâc'ın müezzini, Süveyd b. Gafele'nin müezzininin yanına geldi. O da o sırada Hâcire'de ezan okuyordu. Bu durum Haccâc'a bildirilince Haccâc onu çağırarak, "Bu ne ezan ve bu ne namazdır?" dedi. O

da "Benim Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la beraber kıldığım namazdır." dedi. Haccâc, "Sen Osman'la da namaz kıldın mı?" dedi. O da "Evet" deyince Haccâc, "Şeyh bizi korkuttu." dedi ve misk-amber karışımı bir kokuyu alarak eliyle onun sakallarına sürdü. Ayrıca kendisine birçok hediyeler verilmesini emretti. Bir rivayete göre kendisine, "Kavmine imamlık yapma! Buradan çıkınca da Ali'ye sövmeye başla!" dedi. O da "Baş üstüne!" dedi.

Haccâc Dicle ve Fırat hakkında, "Bu iki nehrin başları müşrikler içindir, sonları da münafıklar içindir." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc, Havşeb b. Yezîd'e Muhtâr'ın durumunu sordu. O da "Muhtâr, beraberinde bir bez parçası bulunup bunun kendisine Cibrîl tarafından getirildiğini, Resûlullah'ın (sas) ailesinden bir kadınla evleneceğini, Melik'in sarayını yıkıp yerine onun taşlarıyla başka bir saray inşa edeceğini iddia etmektedir." dedi. Haccâc da, "Dûme, kendisi değerli bir kadındı ama oğlu yalan söylemiştir. Ben onun Tâif'te aşağılık kimselerle arkadaşlık yaptığını, kıçının, çukuru tam tutturamadığını gördüm.[488] İşte ben buradayım." dedi. Haccâc, ardından Abdullah b. Câfer'in kızıyla evlendi. Nu'mân'ın Hîre'deki sarayını yıktı, Kûfe'nin dış mahallesinde kendi sarayını inşa etti ve Vâsıt şehrini kurdu.

Bana Esrem anlattı, o Asmâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'a, yavrusunu kaybetmesi üzerine, ölen yavrusunun derisinin içi doldurulup yavru şeklini arayan dişi deve gibi endişeli bir kadın gelerek, "Bizim ne bir koyunumuz ne bir erkek ne bir dişi devemiz ne de bir dişi koyunumuz vardır. Aynı zamanda ne yazlık ne de baharlık bir ürünümüz vardır. Sadece şu topluluğun içinde bir oğlum vardır. Emîr isterse onu bana geri gönderebilir." dedi. Haccâc da, "Tamam, onun oğlunu bulun ve kendisine, 'Annene iyi davranmadığın takdirde Allah'ın lâneti üzerine olsun!' deyin." dedi. Onlar da kadının oğlunu bulup getirdiler. Daha sonra kadın, oğlunun kendisine karşı ihmalkâr davrandığını görünce şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki eğer aramızda Allah'ın merhametine dayalı bir alaka olmasaydı
Senin bir yalancı olduğunu Haccâc'a bildirirdim

488 Bu deyim, "bir şeyi arzu edip de onu elde edememek" anlamında kullanan bir darb-ı meseldir. (çev)

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, o Ebû Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, "Mevâlîden olanlar imamlık yapmasınlar!" diye Kûfe'de duyuru yaptı. Bunun üzerine Anbese b. Saîd, Kâhil oğulları mescidine geldi. O sırada, onların mevlası olan Yahya b. Vessâb son yatsı vaktinde imamlık yapmak üzere öne çıktı. Araplardan biri, "Vallahi sen bize imamlık yapamayacaksın!" dedi. O da "Vallahi ben de yapacağım." diyerek öne çıktı.

Anbese dedi ki: Allah'a yemin ederim ki ne Araplar ne de azatlılar arasında onun kadar güçlü bir hâfız yoktu. Ertesi gün namaz vakti olunca, durumlarını öğrenmek için tekrar mescide geldim. Yahya eline bir avuç çakıl taşı alarak, "Vallahi buradan geçen herkesin kafasına şu taşları fırlatırım!" dedi. Onlar da ondan çekinerek kendisini imam olarak öne sürdüler. Ben durumu Haccâc'a bildirince, "Biz, kârîleri (Kur'ân'ı iyi okuyan hâfızları) değil, Onu düzgün okuyamayan mevâlîyi [azatlı köleleri] kasettik." diye yeni bir duyuru yaptı.

Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym dedi ki: Cemâcim olayı, h. 83 yılında vukû buldu. Ebu'l-Bahterî ile İbn Ebû Leylâ bu esnada kaybedildiler. Haccâc da Bistâm b. Maskale b. Hübeyr'in başına bakarak şöyle diyordu:

Eğer erkek yılan vadisine uğrarsan
Beni orada bırak git! Orada bir yılan arayacağım

Bunu duyan Müsammi ağlamaya başlayınca Haccâc sordu: "Onların ölümüne mi tasalanıyorsun?" O da, "Hayır, onların cehennemlik olmalarından dolayı tasalanıyorum." dedi.

Ahtal, Abdülmelik ile Haccâc hakkında şunları söyledi:

Başına bir iş geldiği zaman
Kimseyi Haccâc ile denk tutma
Bunu sen de öğrendin zaten! Sen
İbn Yusuf'un güçlü ve galip olduğunu bizden daha iyi bilirsin

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, o Hamza ez-Zeyyât'tan, onun Haccâc'dan bahsederken şunları söylediğini duyduğunu rivayet etti: Mutarrif b. Mugîre b. Şu'be kendisini ibadete adamış bir kişiydi. Haccâc bir gün ona elçi göndererek yanına çağırdı. Geldiğinde ona, "Ey Mutarrif, sana göre elçin

[Peygamberin] mi, yoksa ailenden olan halifen mi daha değerlidir?" diye sordu. O da "Halifem" dedi. Haccâc, "Abdülmelik, Allah'ın kulları arasındaki halifesidir. Bu nedenle Halife, Allah katında Muhammed ve diğer peygamberlerden daha değerlidir." dedi. Bu söz, Mutarrif'in gönlünde ağır bir etki uyandırdı fakat bunu açığa vurmamaya çalıştı. Sonra da, "Sana karşı cihad etmek, Rumlara karşı cihad etmekten daha hayırlıdır." diyerek kendisine karşı ayaklandı.

Ebû Nümeyle dedi ki: Câbir b. Talha el-Yâmî, Kûfe'de Haccâc'ın vekili olarak bulunan Mugîre b. Abdullah b. Ebû Akîl ile beraber namaz kılarken, her bir tekbirde ellerini kaldırıyordu. Câbir, İbrâhim'in yanına gelerek durumu kendisine bildirince İbrâhim, "Mugîre, isabet etmiş ve iyi etmiştir." dedi.

Ebû Avâne, Mugîre'den şunu rivayet etti: İbrâhim, Mugîre b. Abdullah ile beraber yağmur duasına çıktı. Mugîre namaz kıldığı halde, İbrâhim namaz kılmadan döndü.

Dediler ki: Mugîre, "Ebû Safiyye" olarak künyelendirilmesine kızardı. Kendisi, cimri bir kişi idi. Hemmâm es-Selûlî, onun hakkında şunları söyledi:

Ey İbn Akîl; Allah sana öyle bir hastalık versin ki
Celil olan Allah onu senden hiç kaldırmasın!
Sofra hazırlandığında, sen orada aslan kesilirsin
Tiridi görünce eti de kapıp kaçırırsın
Tehlike ânında, siyah gözlü, iki ayağı beyaz ceylan misali
Genç, kalçalı bir kız gibi olursun
Ey Mugîre, keşke sen Tenûhlu olsaydın!
Veya Nekîl kabilesinin Şuuru's-sevâ'id boyundan olsaydın
Ey Mugîre, keşke Allah benimle senin
Evinin arasına bin millik bir mesafe koymuş olsaydı

Bize Şeybân anlattı, o Selâm b. Miskîn'den, o da Süleyman er-Rib'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik şöyle diyordu: "Haccâcla savaşın; Allah'a yemin ederim ki ona itaat etmek, hiçbir Müslüman'a helâl olmaz."

Bize Ebû Bekr el-A'yen anlattı, o Ebû Nu'aym'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Saîd b. Cübeyr, Abdurrahman b. Avsece,

Şa'bî, Zer, Mâlik b. Dinar, Seyyar b. Selâme, Mutarrif, Abdullah b. Şeddâd, Ebu'l-Bahterî et-Tâî, Hakem b. Uteybe Haccâc'a karşı İbnü'l-Eş'as ile birlikte ayaklanmışlardı. Bunlar arasında İbn Avn'ın olduğu da söylenmiştir. Ayrıca Müslim b. Yesâr, Câbir b. Zeyd Ebü'ş-Şa'sâ da onunla birlikteydi. Bu ayaklanma esnasında Ebu'l-Cevzâ, kendisiyle birlikteyken öldürülmüştü. O, Evs b. Hâlid er-Rib'î'dir. Onunla beraber öldürülenler arasında Abdullah b. Gâlib, Ukbe b. Vessâc, Talk b. Habîb, Ebû Şeyh el-Henâî, Ukbe b. Sahbân ve Ebû Nüceyd el-Ezdî de vardı.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı, o Harun b. Ma'rûf'tan, o Damre b. Rebîa'dan, o da İbn Şevzeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın valileri ona mektup yazarak haraçların kesildiğini, ehl-i zimmetin ise Müslüman olup şehirlere yerleştiklerini bildirdiler. O da Basra ile diğer vilayetlere mektup yazarak, "Aslen köylü olanlar, köylerine dönsünler." dedi. Bunun üzerine halk şehirden çıkıp çadırlara girdiler ve ağlayarak "Eyvah Muhammed!" diyerek bağrıştılar, nereye gideceklerini şaşırdılar. Basra halkı da yüzlerini örterek onlarla beraber ağladılar. İbnü'l-Eş'as kalanların yanına geldiğinde de onunla beraber çıkıp gittiler.

Bize Şeybân b. Ferrûh anlattı, bize Süleyman b. Mugîre anlattı, o Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın, ehl-i zimmetten Müslüman olanları çıkardığı yerin üst tarafında, Hasan ile beraber bulunuyorduk. O sırada Saîd b. Ebu'l-Hasan [Hasanü'l-Basrî'nin kardeşi] gelerek "Biz bunu onaylayacak mıyız?" dedi. Hasan [el-Basrî] de onun bu söylediklerine olumlu cevap vermedi.

Bana Yusuf b. Musa el-Kattân anlattı, o Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî'den, o Mugîre'den, o da Buzeyğ b. Hâlid ed-Dabbî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın minberdeyken şöyle dediğini duydum: "Sizden biri için kendi ailesinden olan halifesi mi değerli, yoksa kendi ihtiyacı içinde olan peygamberi mi daha değerlidir?" Ben de, "Bundan sonra senin arkanda hiçbir zaman namaz kılmamak, Allah'ın üzerimdeki bir hakkı olsun! Sana karşı nerede mücahede eden bir topluluk görsem, kesinlikle onlarla beraber mücahede edeceğim." dedim. Böylece Buzeyğ, Cemâcim gününde Haccâc'a karşı savaşarak orada öldürüldü.

Bize Züheyr b. Harb Ebû Hayseme anlattı, o Cerîr b. Abdülhamid'den, o Mugîre'den, o da Buzeyğ b. Hâlid'den onun benzerini rivayet etti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, bize Ebû Nu'aym anlattı, bize İbn Ebû Bekr anlattı, o Ebû Hayyân et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Haccâc'ın şunları söylediğini duydum: "Bunlar, *Hayye ale's-salâh* diye namaza genel davet yapıldığında icabet etmezler ama yemin ederim ki, şayet *Hayye alâ erba'ati derâhim* (Haydi dört dirheme gelin!) diye bir çağrı yapılsa, onlar derhal mescitleri doldururlar."

Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn dedi ki: "Haccâc döneminde, cuma gününde cemaat olarak mescitte ancak doksan kişi sayılabilmiştir."

Bize Ebû Hayseme anlattı, bize Cerîr anlattı, o A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Vâil'e Haccâc'ın valiliğinde cuma günü, "Cumaya gitmeden önce namaz kıldın mı?" dedim. O da, "Sen kimsin?" dedi. "Ben müslümanlardan biriyim" dediğimde, "Müslümanlara merhabalar olsun!" dedi.

Bize Abdullah b. Sâlih anlattı, o İsrail'den, o da Âmir b. Şakîk'ten şöyle dediğini rivayet etti: "Şakîk, cuma namazlarımızı evlerimizde kılmamızı, daha sonra da mescide gelmemizi emretti çünkü Haccâc cuma namazını geciktiriyordu."

Dediler ki: Zezân, rüzgârın Haccâc'ın perdelerini sallandırdığını görünce, "Vallahi bu adam müflistir." dedi. Ona, "Müflis, parası pulu kalmayan kişidir." denilince o, "Hayır, esas müflis, dininden iflas eden kişidir." dedi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, o İbn Uleyye'den, o da İbn Avn'dan şunu rivayet etti: Haccâc'ın durumu Ebû Vâil'e sorularak, "Onun cehennemlik olduğuna tanıklık yapar mısın?" denilince, "Sübhanallah! Allah'a karşı biz mi hüküm vereceğiz?" dedi.

Cerîr, Osman b. Şübrüme'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Vâil, Haccâc'ın yanına gittiğinde kendisine, "Bu memlekete ne zaman geldin?" diye sordu. O da, "Halkının buraya geldiği zaman." dedi. Haccâc, "Kur'ân'dan iyi okuyabildiğin ne kadardır?"diye sordu. O da "Ondan öğrendiğim bana

yeter." dedi. Haccâc, "Ben seni vali olarak tayin edeceğim." deyince, "Sen beni bundan muaf tutarsan sevinirim." dedi. Daha sonra çıkıp yolunu şaşırınca Haccâc, "İhtiyara yol gösterin!" dedi.

Şa'bî'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Haccâc, minbere çıkıp öyle şeyler söyledi ki onları ne daha önce ne de daha sonra duymuştum. O, şöyle demişti: "Ey insanlar! Allah dünyanın fena bulmasına hükmetti. Fenasına hükmedilenin, beka bulması mümkün değildir. Hazır dünya serveti, gelecek olan âhiret servetiyle sizi aldatmasın! Tûl-i emeli, ecelin kısalığıyla yenmeye çalışınız!"

Bana Ömerî anlattı, o Heysem b. Adî'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'a iki Hâricî adam getirildiğinde onlara, "Ebû Bekir, Ömer ve Osman hakkındaki görüşleriniz nedir?" dedi. Onlar, Ebû Bekir ve Ömer'i övdüler, Osman hakkında ise "O, önce güzel idare etti sonra durumu bozdu." dediler. Haccâc, "Peki Muâviye hakkında ne diyorsunuz?" dedi. Onlar, "O bir azgın ve şaşkın kişiydi." dediler. Haccâc, "Peki, Yezîd nasıldı?" diye sorunca onlar, "O, anıran bir eşekti." dediler. Bu sefer Haccâc, "Peki, beni nasıl görüyorsunuz?" dediğinde, "Sen de-Abdülmelik'i, Allah'ın yanında ikinci bir ilah edindin ve ona itaat ederek Allah'a isyan ettin." dediler. Haccâc, onların durumunu Şam halkına sorunca, "Onları bize teslim et de kanlarını içelim!" dediler. Bunun üzerine o iki Hâricî, "Senin kardeşinin dostları, senin kendi dostlarından daha iyi idiler." dediler. O, "Rahmetlik kardeşim Muhammed b. Yusuf neredeydir [cennette mi, yoksa cehennemde midir]?" diye sordu. Onlar, "Ey fâsık! Biz o kardeşini değil, kardeşin Firavun'u kastettik zira onun dostları, *Musa ve kardeşinin (Harun) durumunu ertele (acele ederek onları cezalandırma); şehirlere toplayıcılar gönder*[489] demişlerdi. Şunlar ise bizi hemen öldürmeni istiyorlar." dedikten sonra Haccâc'ın emriyle öldürüldüler.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: "Haccâc, kısa boylu, ufak gözlü, her iki gözü sürekli sulanan bir kişi idi."

---

489 A'raf, 7/111.

Bize Ömerî anlattı, o Heysem b. Adî'den, o da İbn Ayyâş'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün, Ezâzmürd b. Herbez, Haccâc'ın huzuruna çıktı. Kendisi, Haccâc'ın yanında hatırı sayılır bir kişiydi. Kendilerinin haracı konusunda Haccâc'la konuşunca Haccâc, onların o yıl ki haracını erteledi. Ezâzmürd, Haccâc'ın önünde secdeye kapanırken kendisine hâkim olamayarak yellendi. Haccâc buna uzun uzun güldükten sonra onu memnun etmek üzere, "Bir ihtiyacın var mı?" dedi. O da "Evet, bu bedeviyi bana bağışla ki onunla kavmime iyilikte bulunmuş olayım." dedi. Bedevi de o sırada öldürülmek üzere hazırlatılmıştı. Haccâc onu kendisine bağışladı. Ezâzmürd ile bedevi oradan ayrılıp çıkmak üzereyken bedevi onun kıçını öperek, "Sende nasıl bir kıç varmış! Bu kıçın haracı kaldırıyor, esirleri serbest bıraktırıyor ve ölüleri diriltiyor." dedi.

Ebu'l-Hasan el-Medâinî, Ebû İshak el-Mâlikî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, kendisiyle şakalaşan Yahya b. Saîd b. Âs'a, "Şu İblisin dostu olan Abdullah b. Hilâl, bana senin İblise benzediğini söyledi." dedi. Yahya da, "Allah Emîr'in işini rast getirsin, insanların reisinin cinlerin reisine benzetilmesini neden yadırgıyorsun?" dedi.

Bana İsmâil b. Yahya el-Yezîdî anlattı, bana İshak b. Ebû İsrail bildirdi, bana Câfer b. Süleyman es-Dubaî haber verdi, o Muallâ b. Ziyâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Yezîd b. Mühelleb'in gece sohbetlerinde bulunup da bilirkişi edinilmekten endişe ederdim. Hasan'a gittiğimde, Bürze adında onun elbiselerini getiren bir hizmetçisi vardı. Bunun üzerine kendisine, "Ey Ebû Saîd, Allah Teâlâ'nın Kitabı'ndaki, *Onlardan birçoğunun günaha girmede, haksızlık etmede ve haram yemede birbirleriyle yarıştıklarını görürsün. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür! Bari din adamları ve âlimleri onları yalan söylemekten ve haram yemekten men etselerdi ya! Bu yaptıkları işler ne kötüdür,*[490] âyetleri hakkında ne dersin? Ey Ebû Saîd, Allah bunların yalan söylemelerinden, haram yemelerinden dolayı onlara öfkelendi ve din âlimleri kendilerini bu işlerden sakındırmadıklarından dolayı da onları kınadı." dedim. Hasan da bana, "Ey Ebû Abdullah, bu şeyler bu insanlara iletildi ancak onlar diyalog yerine kılıca başvurdular." dedi. Ben de, "Ey Ebû Saîd, konuşan birinin herhangi bir faziletini biliyor musun?" dedim.

490 Mâide, 5/62-63.

O, "Ben onu bilmiyorum." dedi. Hasan, Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şu hadisi rivayet etti: Resûlullah (sas), "Bir mü'min, kendisini küçük düşüremez." buyurdu. "Ey Allah'ın Elçisi, bir mü'min kendisini nasıl küçük düşürebilir?" diye sorulduğunda, "Baş demeyeceği belalı işlere girişmekle" buyurdu. Ben kendisine, "Ey Ebû Saîd, Yezîd ed-Dabbî de kalkıp konuştuğu zaman böyle mi yapmış oldu?" dedim. "O, dediğine pişman oluncaya kadar hep hapiste kaldı." dedi.

Mu'allâ dedi ki: Hasan'ın yanından kalkıp Yezîd ed-Dabbî'nin yanına gidiyordum -başka biri de onun Yezîd b. Şakîk ed-Dabbî olduğunu söyledi-. Yanına vardığımda kendisine, "Ey Ebû Mevdûd, biraz önce Hasan'ın yanındaydım ve ona senden bahsettim." dedim. O da, "Hasan benim hakkımda ne söyledi?" diye sordu. Dedim ki: "O, dediklerine pişman oluncaya kadar hapiste kaldı, dedi." Yezid de, "Gerçekten ben kalkıp kendimi tehlikeye sokacak bir söz söyledim." dedikten sonra şöyle devam etti: Hasan'a üç kere gidip, "Ey Ebû Saîd, biz her şeyde mağlup olduk, namaz konusunda da mı mağlubiyeti kabul edeceğiz?" dedim. Hasan bana, "Ey Allah'ın kulu, sen böylelikle kendini sadece onlara hedef ediyorsun." demişti. Bir ara, Haccâc'ın amcası oğlu Hakem b. Eyyûb konuşma yaparken, "Allah sana merhamet eylesin; haydi namaz kılalım!" dedim. O anda her taraftan bekçiler gelerek benim iki elimden, sakallarımdan ve iki yakamdan tutup kılıçlarının kabzalarıyla bana vurmaya başladılar. Hakem b. Eyyûb da bunlara ses çıkarmadı. Neredeyse onun önünde beni linç edeceklerdi. Daha sonra beni alıp Maksure kapısına götürdüler. Beni onun yanına aldıklarında bana, "Sen deli misin?" dedi. Ben de, "Allah seni ıslah eylesin, ben deli değilim." dedim. O, "Biz o zaman namazda değil miydik?" dedi. Ben de, "Allah'ın Kitabı'ndan daha üstün bir söz mü vardır?" dedim. O, "Hayır" dedi. "Pekiyi, bir adam Mushaf'ını sabah açıp akşama kadar okumaya devam eder de o aradaki vakit namazlarını kılmazsa, onun bu zaman sürecinde Kur'ân okuması, kılmadığı namazlarının yerini tutar mı? Kur'ân okumakla, kılmadığı namazların kazasını yerine getirmiş olur mu?" dedim. Hakem de, "Vallahi ben kesinlikle senin deli olduğuna inandım." dedi. Enes b. Mâlik (ra) de o sırada minbere yakın bir yerde yüzünü yeşil bir bez parçasıyla kapatmış bir şekilde oturmaktaydı.

Ben yanına giderek, "Ey Enes, ey Ebû Hamza! Sen Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaptın ve O'na hizmette bulundun. Allah aşkına söyler misin, dediklerim doğru muydu, yanlış mıydı?" dedim. Enes bana bir tek kelimeyle bile cevap vermedi. Bu sefer Hakem ona, "Enes!" diye seslendiğinde derhal, "Efendim, Allah seni ıslah eylesin, buyurun!" dedi. Hakem ona, "[Konuşma yaptığım sırada] namazlarımızın vakti geçmiş miydi?" diye sordu. Enes de, "Güneşin batmasına biraz vakit vardı." dedi. Bunun üzerine Hakem, "Onu hapsedin!" diye emir verince beni alıp hapse attılar. O sırada başkaları da benim deli olduğuma tanıklık yapınca, Câfer b. Süleyman benim hakkımda, "O, bununla [deli olduğuna inanılmakla] öldürülmekten kurtuldu." dedi.

Dedi ki: Hakem, Haccâc'a mektup yazarak, "Dabbe oğullarından bir adam, namaz konusunda kalkıp konuştu ve katımda onun deli olduğu ispatlandı." dedi. Haccâc da, "Dilersen onu serbest bırakırsın; dilersen de onun ellerini, ayaklarını ve dilini kesersin." dedi. Ebû Süleyman Câfer ise "Onu hapset!" dedi. Râvî dedi ki: Haccâc Hakem'e, "Onun gözlerini oy, sonra serbest bırak!" dedi.

Yezîd b. Dabbe dedi ki: Benim bir kardeşim vefat edince onun cenazesine katılıp namazını kıldıktan sonra defnedildiği sırada, bazı arkadaşlarımla bir kenarda oturup Allah'ı zikrediyorduk. O sırada Hakem b. Eyyûb atlılarıyla orada beliriverdi. Bize doğru gele gele yanımıza vardılar. Bu sırada etrafımdakiler de kaçarak beni orada yalnız bıraktılar. Hakem, bana doğru gelip karşımda durarak, "Burada ne yapıyordunuz?" dedi. Ben de, "Allah, Emîr'in işini rast getirsin; benim bir kardeşim vefat etmişti. Defnedilince, biz de oturup, Allah'ı zikrettik; hepimizin dönüşünün O'na olacağını, kardeşimizin de O'na gitmiş olduğunu dile getirdik." dedim. Kendisi, "Sen niye arkadaşların gibi kaçmadın?" dedi. Ben de, "Allah emîrin işini rast getirsin, senden bana bir zarar gelmez ki! Zaten [bulunduğunuz] ortamda sizden bana zarar gelmesinden sizi tenzih ederim. Emîr'e [hoşgörüsüne] güvendiğimden kaçma ihtiyacını duymadım." dedim. O sırada Hakem b. Eyyûb'un şurtasının başında bulunan Abdülmelik b. Mühelleb de elinde harbesi olduğu halde, "Allah emîrin işini rast getirsin, sen bu adamı tanımıyor musun?" dedi. O da "Hayır" dedi. Abdülmelik, "İşte bu, senin hu-

zurunda kalkıp [namaz konusunda] konuşan kişidir." dedi. Hakem bana, "Yani sen bir daha cesaret gösterip karşımda konuşabiliyorsun öyle mi?" dedikten sonra, "Onu yere yatırın!" dedi. Bunun üzerine beni yere yatırıp dört yüz kırbaç vurdular. Bunun etkisiyle, olduğum yerden nasıl kaldırıldığımı ve nasıl hapse atıldığımı hatırlayamıyorum. Haccâc ölünceye kadar da ben hep Dimas'ta kaldım.

Bana Ebû Musa İshak el-Fervî anlattı, bize Muhammed b. Fudayl bildirdi, o Sâlim b. Ebû Hafsa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc hutbe esnasında İbn Mes'ûd'un kıraatinden bahsederek dedi ki: O, Arapların recez türü şarkı söylediği gibi Kur'ân okurdu. Ben birinin onun gibi okuduğunu görürsem boynunu vururum. Allah'a yemin ederim ki elimden gelse, onun okuyuşunu domuz kemiğiyle de olsa kazıtır atarım!

Bana Bekr b. Heysem ve Hüseyn b. İbrâhim es-Saffâr anlattılar, dediler ki: Bize Müslim b. İbrâhim anlattı, o Salt b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Haccâc'ın Vâsıt'ın minberinde şöyle söylediğini duydum: "Allah Hüzeyl'in abdini [Hüzeyl'in kölesini][491] kahretsin! O, Allah'ın Muhammed'e (sas) indirdiğinden hiçbir harf bile okumadı. Sadece [Kur'ân adına] hep Arap recezini okudu. Eğer ona ulaşmış olsaydım, yeri onun kanıyla sulardım."

Bize Şeybân b. Şeybe el-Übüllî anlattı, bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı, bize Katâde anlattı, dedi ki: Haccâc, Ebû Ubeyde b. Abdullah'a, "Sen babanın Mushaf'ında olanlara inanıyor musun?" dedi. Ebû Ubeyde de, "Ben Allah'ın indirdiği her bir kitaba inanırım." dedi. Haccâc ona, "Yazıklar olsun sana!" dedi.

Bana Abdülmü'min anlattı, bana Yâkûb b. el-Hadramîanlattı, o Şihâb b. Şürnüfe[492] el-Mücâşi'î'den, o da Ebû Muhammed el-Himmânî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Haccâc için Kur'ân harflerini arpa taneleriyle saymaya çalıştık; ilk yedi sûresini uzun gördük." el-Himmânî, kalan yedişerlik sûrelerin ise kendi mushaflarımızda olduğu gibi cüzlere ayrılmış olduğunu anlattı.

---

491 Abdullah b. Mes'ûd'u kastetmektedir.
492 ZZ'de Şerîfe.

Bize Halef b. Bezzâr anlattı, bize Şihâb anlattı, o Hasan b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: "İbrâhim en-Nehaî, Haccâc döneminde onun korkusundan bir yere saklanmıştı. Saklandığı yer, mescid kapısının karşısında olmasına rağmen, mescide çıkıp orada namaz kılamıyordu."

Bize İshak b. İsrail anlattı, o İsmâil b. İbrâhim'den -yani İbn Aliyye'den-, o da İbn Avn'dan şunu rivayet etti: Ebû Vâil'e Haccâc'ın durumu sorularak, "Sen onun ateşte olacağına tanıklık yapar mısın?" denildi. O da, "Sübhanallah! Onun hakkında, Allah'ın yerine biz mi hüküm vereceğiz?" dedi.

İbn Ömer'den şöyle dediği rivayet edilir: "Haccâc'a sövmeyin! Zira ben, onun Mülk sûresini okuyup îrabını [açıklamasını] yaptığını gördüm."

Bana Ebû Ali el-Hirmâzî anlattı, bana Yusuf b. Süleyman anlattı, dedi ki: Haccâc hutbede, "Şüphesiz ki sizin en hayırlınız, ibadetlerin zor olanına sabredeninizdir. Zira böylesi ibadetler, sevabı mûcib olur ve ihsanla mükâfatlanmaya vesile olur. İbadetle beraber düşük arzularını da sürdürenin ibadeti sevaba vesile olmadığı gibi, kendileri de itaatkâr sayılmaz." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, bize Abdullah b. Amr el-Minkarî anlattı, bize Abdülvâris Ebû Ubeyde anlattı, bize Muhammed b. Zekvân anlattı, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc Basra'dayken yanına gelmiştik. Aynı zamanda Ensâr ve muhacirlerin evladından bazı kurrâ da gelmiş bulunuyordu. Onların arasında Ebû Seleme b. Abdurrahman da vardı. O sırada Şam ve Kûfe beldelerinin kurrâsından gelenler de vardı. Biz yaz mevsimin aşırı sıcak olan bir döneminde gelmiştik. Haccâc da evinin son odalarında bulunmaktaydı. Biz ilk odaya girdiğimizde, orada kar ile beraber ıhlamur ağacı gördük; ikinci oda da ise kar ile beraber birinci odaya göre ağaçların daha çok olduğunu gördük; üçüncü odaya girdiğimizde ise kar ile beraber ikinci odaya göre aynı ağaçların daha çok olduğunu gördük. Burada Haccâc tahtının üzerinde oturmuş, yanı başında da Anbese b. Saîd'in oturmuş idi. Biz de oradaki sandalyelere oturduk. Serinleyinceye kadar oradan çıkmadık. Sonunda, Hasan [el-Basrî] gelince Haccâc ona, "Merhaba Ebû Saîd, yanıma gel!" diyerek onun için bir sandalye isteyip yanına oturttu. Sonra ona,

"Gömleğini çıkarabilirsin!" dedi. Hasan gömleğinin düğmelerini çabukça çözmeye çalışmakla beraber çıkarmada gevşek davrandığında Haccâc, ona yönelik başını salladı. Biz Haccâc'ın ona duyduğu ilgiden dolayı lütfederek kendi eliyle gömleğini çıkaracağını zannettik. Daha sonra bir cariye geldi. Elinde getirdiği yağdan bir miktar onun başına sürmekle beraber, bu muameleyi oradaki başka birine yapmadı. Biraz sonra Haccâc ona, "Neyin var? Seni canı sıkkın bir halde görüyorum. Bu durumun, herhalde ya kötü idareden ya da nafakanın azlığından kaynaklıdır. O halde sana kibar bir hizmetçinin ve rahatlayacağın kadar bir nafakanın verilmesini emretsek ne dersin?" dedi. O da, "Hayır, Allah'a hamd olsun ben rahatım, nimet içindeyim, sağlığım da yerindedir ancak yaşlılık ve sıcaklık beni etkilemektedir." dedi. Haccâc Anbese'ye döndüğünde Anbese de, "Bu durumu, Allah'ı iyi tanımaktan, O'ndan gereği kadar korkmaktan ve içinde bulunduğu zühd halinden kaynaklanmaktadır." dedi. Ravî dedi ki: Anbese'nin bu söylediklerini duymama rağmen Hasan kendisi duyamadı; çünkü ben, Hasan'a göre Anbese'ye daha yakın bir yerde oturmaktaydım. Haccâc, bundan sonra onlarla müzakerelerde bulunmaya, bazı sorular sormaya ve Ali b. Ebû Tâlib (kv) anıldığında ona dil uzatmaya başladı. Biz de onun şerrinden korunmak ve ona yakın olmak üzere onun gibi davranıyorduk. Hasan ise susmuş, parmaklarını ısırıyordu. Haccâc, "Ey Ebû Saîd, seni niçin böyle susmuş görüyorum?" dedi. O da "Ne söyleyeyim ki!" dedi. Haccâc, "Ebû Türâb (Ali) hakkındaki görüşünü bana anlatır mısın!" deyince Hasan, "Ben Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu biliyorum: *Biz bu yöneldiğin kıbleyi özellikle Resûl'e uyanlarla sırt çevirenleri açıkça ayırt edelim diye belirledik. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelecektir. Allah da imanınızı asla zâyi edecek değildir. Çünkü Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.*[493] Ali de Allah'ın hidayete erdirdiklerindendir ve ehl-i imandandır. O, Resûlullah'ın (sas) amcasıoğlu ve damadıdır. İnsanlar arasında kendisinin en sevdiğidir. Geçmişte birçok hayırlı, mübarek işlerin sahibidir. Onları ona nasip eden de Allah'tır. Ne sen ne de başkası o mertebelere erişemez. Onları takdir eden de sadece Allah'tır. Ali'nin bazı hatalarının olabileceğini söyleyebilirim.

493 Bakara, 2/143.

Ancak onların hesabını sadece Allah sorar. Kendisi hakkında bundan daha doğru bir söz bulamıyorum." deyince, Haccâc'ın rengi attı ve tahtının üzerinden inerek arkadaki bir odaya geçti. Ben de çıkarken Hasan'ın elini tutup, "Ey Ebû Saîd, Emîr'i kızdırdın ve onun kalbini kırdın." dedi. Hasan Âmir eş-Şa'bî'ye yönelerek -Âmir Kûfeliydi- "Ey Âmir! Benden uzak dur! Sen sinsi şeytanlardan birinin yanına gelerek hep onun arzusuna göre konuştun. Böylece onun görüşüne yaklaşım gösterdin. Yazıklar olsun sana ey Âmir! Keşke Allah'tan sakınsaydın da sana sorulduğunda ya doğru söyleseydin ya da sükût etmekle onun şerrinden korunsaydın. Öyle diyeceğine, Ebu Said, ben senin söylediklerini ve onların ne anlama geldiğini biliyorum, deseydin." dedi. Hasan, İbn Hübeyre'nin yanına geldiği sırada bazı şeyler daha anlattı.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O, Ebû Ma'mer'den, o Abdülvâris'ten, o da Muhammed b. Zekvân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Büyük Câmi'de Hasan'ın yanında oturmuştuk. O sırada Haccâc beyaz bir atın üstünde gözüktü. Güvenlik elemanları da etrafında dolaşıyordu. Sonunda meclis halkasına ulaşarak selam verdi ve ayaklarını birleştirerek attan inip benimle Hasan'ın yanına oturdu. Hasan konuşmasını bitirdikten sonra Haccâc'a yönelerek, ona sorular sordu. Haccâc, "Bu yaşlı adam, mübarek bir adamdır. Ehl-i kıblenin hakkını yüceltir. Din ehline nasihat eder. Sünnet ve istikamet açısından herkes için nasihat ehlidir. Size onun sohbetinde bulunmanızı tavsiye ederim. Onun meclisinde bulunmaya çalışın zira onun sohbetinin fazileti malum olmakla beraber güzel etkiler bırakması kuvvetle muhtemeldir. Sorumlusu olduğumuz meşguliyet, halkın hukukunu ayakta tutma ve onların idaresiyle ilgili işlerimiz olmasaydı, size katılmayı çok arzu ederdim." dedi.

Çok geçmeden bir sofra ile yiyecek ve içecekler geldi. Biz de o yemekte bulunduk. Daha sonra ileri yaşta olan bir adam ayağa kalkıp Hasan'a yönelerek, "Ey Ebû Saîd, ben divan halkından olan ileri yaşta bir adamım. Bana yapılan ödemeler cüz'î olup azdır. Bunda, ailemi geçindirecek miktardan artacak hiçbir şey yoktur. Bununla beraber, bana bir at ve silah da aldırıldı." diyerek ağlayınca, Hasan da ağlamaya başladı ve "Yönetici dediğin Allah'ın, O'nun dininin ve kullarının yardımcısı olandır. Bizim yöneticimiz

ise Allah'ın zimmetine vefa göstermediği gibi, Allah'ın kullarını da kendisine hizmetçi ve köle yapmıştır. Onları dinar ve dirhemlerinden dolayı öldürmüş ve ellerindeki paraları zorla alarak, israfta küçük bir çiğnem et yer gibi yemiştir. Ancak bunu, uzun sürecek bir pişmanlık takip edecektir. Allah'ın düşmanı çıktığında sıra sıra katırlarla, şeffaf örtülerle çıkar, başkaları ise yalın ayakla, örtüsüz bir şekilde çıkmak durumunda kalırlar." dedi. Hasan ile bu yaşlı adam Haccâc'ın katında bu nedenle eleştirildiler. Haccâc'da bir bekçi göndererek onu yanına çağırdı.

Ebû Neâme dedi ki: Ben de Hasan'la beraber gittim. Haccâc'ın elinde bir çubuk vardı, onunla bazı uyarılarda bulunuyordu. Hasan selam vererek önünde durdu. Haccâc, "Ey Hasan, o sözü söyleyen sen misin?" dedi. Hasan da, "Hangi sözü? Allah emîri ıslah etsin!"dedi. Haccâc ona hatırlatınca "Evet!" dedi. Haccâc, "O halde niçin öyle söyledin?" dedi. Hasan da, "Allah'ın Kitabı'nda bizi kendisinden sorumlu tuttuğu, *Allah, kendilerine kitap verilenlerden, 'Onu insanlara mutlaka açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz' diye sağlam söz almıştı. Ama onlar bunu kulak ardı edip kitabı az bir dünyalıkla değiştiler. Karşılığında aldıkları ne kadar da değersizdir!*[494] âyetindeki tehditten dolayı." dedi. Hasan bu âyetin tefsiri bâbında devamla, "Kesinlikle doğruyu konuşmalısınız, davranışınızla da onu onaylamalısınız!" dedi. Bunun üzerine Haccâc, "Ey adam, git istediğin gibi konuş. Sen, bize düşmanlık etmekle suçlanmayan bir babasın. Sen bizim özelimizin de genelimizin de nasihatkârısın! Senin gibiler, hiçbir sözünden dolayı sorumlu tutulacak değildir." dedi.

Dedi ki: Hasan, böylece oradan dönüp geldi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı, o Abdürrezzâk'tan, o da Ma'mer'den şöyle dediğini rivayet etti: Basra'nın özellerinden güzel hitabetli melez bir kişi vardı. Bu adam, lafını esirgemeden söylerdi. Haccâc, bu adamla ilgili olarak, "Allah'a yemin ederim ki ben yeri onun kanıyla sulayacağım." dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı, o Mübârek b. Fedâle'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Gâlib Ebû Kureyş el-Cehdamî ve Ukbe b. Abdülgâfir el-Ezdî Hasan'a gelerek, "Haccâc, sünneti öldürmüş, haramları

494 Âl-iİmrân, 3/187.

çiğnemiş, zan üzerine insan öldürmüş ve müslümanları korkutmuş bulunmaktadır." dedi. O da, "Haccâc, Allah'ın bize olan bir cezasıdır. Ancak siz o cezaya kılıçla değil, tevbe ve tazarrû ile karşılık vermelisiniz!" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı, o Ebû İsmâil es-Sekafî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, yağmurlu bir havada, Kûfe'nin üst tarafına çıktı. Hîre'nin bir tarafında duran bir adam gördü. Ona, "Emîriniz hakkında ne diyorsun?" dedi. O da "Haccâc'ı mı kastediyorsun?" dedi. Haccâc, "Evet" deyince adam, "Onun, Semûd kavminden olup çok kötü bir hayat tarzının olduğu söylenmektedir. Allah ona lânet etsin!" dedi. Haccâc, "Sen beni tanıyor musun?" deyince adam, "Hayır" dedi. Haccâc, "Ben Haccâc'ım." dedi. Adam, "Sen de beni tanıyor musun? Allah emîri ıslah eylesin! Ben falanların bir mevlasıyım, her ayın üç gününde nöbetim gelir, bugün de nöbetimin en şiddetli olduğu gündür." deyince Haccâc gülmeye başladı ve ona herhangi bir tepki göstermedi.

Bana Âfiye b. Şebîb anlattı, o babasından, o da Şebîb b. Şeybe'den[495] şöyle dediğini rivayet etti: "Haccâc'ın muhalifleri onunla savaşırken 'Namazın intikamı!' diye slogan atarlardı."

Medâinî, Mâlik b. Dînâr'ın şöyle dediğini söyledi: "Ben Abdullah b. Gâlib'in de, 'Namazın intikamı!' diye bağırdığını görmüştüm."

Medâinî dedi ki: Haccâc öldüğünde, Şamlı bir adam onun kabrinin başında durarak, "Allah'ım, Haccâc'a azap etmeyeceğinden endişemiz yok, bizi onun şefaatinden mahrum etme." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc Abdülmelik'e kaba laflar sarf eden Urve b. Zübeyr'e, "Köroğlu! Sen bu sözleri mü'minlerin emîrine mi söylüyorsun?" dedi. O da, "Ey mütemenniyenin [arzulu kadının] oğlu! Bundan sana ne?" diye karşılık verdi. O, bunu söylemekle Haccâc'ın babasının annesi olan ninesini kastediyordu. O kadın, Kinâne oğullarının Dîl oğulları kolundan olup, Ömer b. Hattâb'ın döneminde şöyle demişti:

Şaraba bir yol yok mudur ki onu içeyim!
Nasr b. Haccâc'a yol yok mudur ki ona gideyim

495 ZZ'de Şebbe.

Bu kadınla ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Medâinî, Ebu'l-Yakzân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın oğlu Muhammed öldüğünde, henüz hayatta olan Haccâc "Onun cenazesinin yıkanmasını tamamladığınızda bana haber verin!" dedi. Yıkama işi tamamlanıp kendisine haber verilince cenaze henüz teneşir tahtasının üzerindeyken gelip, kapının iki kenarına ellerini dayayarak ona baktıktan sonra şunları dile getirdi:

Sen şu henüz yeryüzünde yürüyenlerin en mükemmeli haline gelmiştin
Azı dişlerin de okun ucu gibi parıldıyordu

Kendisine, "Allah emîri ıslah eylesin! *İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn* de." denildiğinde**,**

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım. Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz, derler. İşte Rablerinin lütufları ve rahmeti bunlar içindir ve işte doğru yola ulaşmış olanlar da bunlardır."[496] dedi.

Haccâc'ın oğlu Muhammed ile Yemen'de bulunan Haccâc'ın kardeşi Muhammed aynı yılda öldüler. Bunun üzerine Haccâc, "Aynı yılda iki musibet meydana geldi. Eğer ölüm fidye kabul etseydi, bunu ödeyecek malımız vardı. Eğer güçle savulacak olsaydı, bizde güç ve yetki de vardı ancak Allah'ın yetkisi, bizim yetkimizi aştı. Allah'tan sevap dilememden başka, bunlardan birinin sağımda, diğerinin solumda bulunması kadar beni mutlu edecek bir şey yoktu. Bizdeki her bir yeni şey eskiyecek, her bir canlı ölecektir." dedi. Ferezdak şu beyitleriyle ona taziyede bulundu:

Kartalın iki kanadı da kendisinden ayrılacaktır
Bunlar başkalarından ayrılsaydı, kesinlikle düşüp kalırdı
O ikisi, Resûlullah'ın isimiyle isimlendirilmişlerdi
Bu ikisine bu ismi koyan bir baba, olaylar esnasında böyle küçük düşemez!

Bu şiiri duyan Haccâc, hıçkırarak ağlamaya başladı.

---

496 Bakara, 2/157.

Cârûd b. Ebû Sebre, Haccâc tarafından oğlu öldürülen Akîl oğullarından bir adamın şunları söylediğini haber verdi:

Muhaccer gününün sabahında, ciğerlerinizdeki kinin
Ve işlediğiniz büyük günahın akıbeti olarak tattığımız acıların aynısını tadasınız!

Medâinî şöyle dedi: Hâricîlerden iki adam Haccâc'a getirildiğinde onlardan birine, "Senin dinin nedir?" dedi. O da "Tabii ki, İbrâhim'in tevhid dini olan İslâmiyet'tir. Ey Haccâc, ben de seni sonu olmayan bir günün azabından sakındırırım." dedi. Haccâc onun öldürülmesini emretti. Haccâc bu sefer diğerine, "Dinin nedir?" diye sorunca adam, "Yusuf b. Hakem'in dinidir." dedi. Haccâc, "Sen böylece, Allah ve Resûlü'nün sevgisini kazanmış oldun!" diyerek onu serbest bıraktı. O da çıkarken,

Ben Haccâc'ın tüm iyi insanları öldürdüğünü
Eşeklerin dini üzerinde olanları ise serbest bıraktığını gördüm
Ey öldürülmek üzere celb edilen yaşlı adamın oğlu!
Haccâc'ı terk et ve Âd kavminin diyarına git de kurtul!

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, dedi ki: Yemen'den bir adam gelerek Muhammed b. Yusuf'tan şikâyetçi olunca kendisine, "O, Haccâc'ın kardeşidir. Onun şerrinden sakın ve dilini tut!" denildi. O da "Sen, Haccâc'ın benim yanımda Allah'tan daha güçlü olduğunu mu sanıyorsun? Allah'a yemin ederim ki öyle yapmam!" dedi.

Bize Hasan b. Ali el-Hirmâzî anlattı, o Ebu'l-Yakzân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın ölmesi üzerine Ferezdak ona şöyle bir mersiye dile getirdi:

Gözlerim, kendi peygamberinden sonra
Halifeler hâriç, onun emsaline yaş akıtmadı
Ölüm habercisi geldiğinde onlara
"İhanet endişesiyle haydi; develerinizi salın, gitsinler!" dedim

Ferezdak, bu son mısrada şunları söylemek istiyor: Sizin kendisine güvendiğiniz kişi olan Haccâc ölünce, mallarınızın güvenliğini sağlayacak kimse kalmadığından, siz artık develerinizi hiçbir yerde otlatamazsınız. Bu nedenle onları salıverin de gitsinler!

Keşke Yusuf'un oğlunu defneden eller
Toprak tozlarının üzerine su serptiklerinde kırılsalardı
Yeryüzünde hiçbir anne onun gibisini doğurmadı
Hiçbir ölüm habercisi de duyurusunu kâğıt üzerine yazmadı

Haccâc, oğlu Abdülmelik'in, kendisinin yerini tutacağını düşünerek şunları dile getirmişti:

Eğer Muattib'in nesli olan Haccâc'ın ailesi
Devlete erişmiş olsalardı; düşmanları da kendilerine destek olurdu
Onlardan hayatta olanları, basit hale geldiler
Cehennemde ölülerinin de şerefi alçaltılmaktadır
Belaların başkalarına ait olacağını düşünüyorlardı
Bu sefer azap onların başına geldi
Kendisine, "Allah'tan kork!" denildiği zaman
Kendisini öyle bir gurur kuşatırdı ki, onunla tartışılamazdı

Ferezdak'a, "Sen önce ona ağıt yaktın, şimdi de böyle söylüyorsun?" denildiğinde, "Allah kullarıyla beraber olduğu sürece, biz de onlarla beraber oluruz. Allah onları terk ettiği zaman biz de onları terk ederiz." dedi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı, o babasından, o da Avâne'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc Basra valisi iken, Hakem b. Eyyûb b. Ebû Akîl, halkın en cimrisi idi. Yemekten sonra kendisine kızartılmış bir kuş getirilir ve onu kendi başına yerdi. O, Mâzin b. Temîm oğullarından Cerîr b. Beyhes adında ve "Gatarrak" olarak bilinen bir adamı, Arûd'un bir bölümü ile Sefevân bucağına görevlendirdi. Bu kişi Hakem'in yanına geldiğinde önünde kızartılmış kuşu olduğu halde öğlen yemeği yiyordu. Hakem kendisini yemeğe çağırınca o da gelip onunla yemek yemeye başladı. Bu arada kızartılmış kuşu da parçalayarak çoğunu yedi. Bunu gören Hakem, kendisini azlederek, "Haydi ailenin yanına git!" dedi. Bunun üzerine onun bir amcasıoğlu şunları söyledi:

Dağ eteğinde senin için bir avın vardı; şayet onunla kanaat etseydin
Senin için Hakem'in kuşundan daha iyi idi
Yemek çeşitleri arasında sürekli ondan yiyordun
Keşke başkandan gelen et de sana fayda vermiş olsaydı

Bu haber Haccâc'a ulaşınca, "Allah Hakem'e lânet etsin! Neredeyse ben de onu azletmeye karar verecektim." dedi ve ona mektup yazarak, "Anası ölesice! Kuşa olan ihtiyacından dolayı mı yaptıklarını yaptın? Adama yapabileceğin en büyük iyilik ve cimriliğini en iyi kapatacak şey, senin onu yemeğe davet etmemen idi." dedi.

Kelbî'nin dışındakiler dediler ki: Gatarrak, azledildi ve yerine Temîm oğullarından olan Nüveyre atandı. Bunun üzerine Nüveyre'nin babası, *Dağ eteğinde senin için bir av vardı* mısraıyla başlayan şiiri dile getirdi. Hakem onu azlettikten sonra yerine Muhallik ed-Dabbî'yi atadı. Nüveyre de şunları dile getirdi:

Ebû Yusuf! Şayet sen bana uysaydın ve öğütlerimi dinleseydin
Sen beni Muhallik'a satmazdın
Falcılık hırsızı olan Sâlih de bana karşı bir delil ileri sürmezdi
Aynı zamanda, Gatarrak'ın günahını da üstlenmezdin

Bana Hirmâzî anlattı, o büyüklerinden rivayet ederek şöyle dedi: Haccâc öğle yemeği yerken kendisine âsilerden bir adam getirildi. Haccâc ona, "Sen, Cerîr'in şu sözünü duymadın mı?" dedi:

Eğer onun elleri, Âs kabilesinden olan kişinin ipine ulaşabilseydi
Âsi kişi, ölüme yaklaştığını görecekti

Bunu dedikten sonra, "Boynunu vurun!"diye emretti.

Bana Hafs b. Ömer anlattı, o Heysem b. Adî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Sa'lebe b. Selâmân oğullarından olan Cerenfeş'e üç yüz dirhem ayırır, o da onlarla at ve silah alırdı. Cerenfeş, şunları dile getirirdi:

Haccâc beni, bir zırh, bir miğfer
Ve parlak koyu kırmızı bir atı
Yesrib yapısı bir ok ve duraklamadan
Ok fırlatan bir yayı 360'a almakla mükellef tuttu
Bana yaptığı bu ödeme, bunlardan hangisine yeter?
Rabbim, bu olaya karşı bana yardım etsin!

Bana, Cerîr'in evladından olan Abdurrahman b. Hazre anlattı, dedi ki: Cerîr, Haccâc'a şu şiiri okudu:

Mızrakların birbirine karıştığı gün, kim Yusuf'un oğlu gibi olabilirdi?
Haccâc'ın hamle yaptığı gibi kim hamle yapabilirdi?
Kadınları korumak üzere onun kadar kim gayrete gelirdi?
Kocalarının bile kendilerini kıskanmalarından emin olmadıkları
bir zamanda
İki biatini de bozan birçok kişileri öyle bir halde bıraktın ki
Sakallarının kınası, şah damarlarından fışkıran kan idi

Cerîr bu şiiri kendisine okuyunca Haccâc, "Aferin sana, ne kadar da bilge adammışsın! Ben gerçekten keskin kılıcımla saldırır, metanetimi korur ve haremimi kıskanırım." dedi.

Bana Hirmâzî de anlattı, o Utbî ve diğerlerinden şöyle dediklerini rivayet etti: Leylâ el-Uhayliyye, Haccâc'a şu şiiri okudu:

O, hastalıklı bir yere indiğinde
Oranın en ileri dereceki hastalığına yönelir ve oraya şifa verirdi
Devasız bir derdi de olsa, oraya mutlaka bir şifa bulur
Bir delikaanlı, kanalı hareketlendirip orayı sulamakla

Bunu dinleyen Haccâc Leylâ'ya, "Şiirde geçen *delikanlı* anlamındaki *gulâm* tabiri yerine, *yüce gönüllü* anlamındaki *hümam* deyimini kullanırsan daha güzel olur!" dedi.

Medâinî, Hâlid b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc dedi ki: "Gizlice konuşan iki kişi yoktur ki, üçüncüsü, onların kendisinin gıybetini yaptıklarını veya kendisinden bir şey sakladıklarını zannetmiş olmasın. Bu da onu ya aşırı öfkelendirir veya yalnızlaştırır!"

Haccâc Abdülmelik'e mektup yazarak, "Ey Mü'minlerin Emîri! Sen Allah'a en çok muhtaç olduğun bir şeye erişmede en büyük imkâna sahipsin! Bu itibarla, Allah'tan imkân istediğin zaman Allah için affet; çünkü sen O'nunla güç kazanıyor ve O'na dönüyorsun!" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı, o Ebû Akîl es-Sekafî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc hutbe esnasında, "Dillerinizi muhafaza edin. Zira kişinin en uğurlu ve en uğursuz organı iki çenesi arasında olanıdır." dedi.

Umâre b. Akîl b. Bilâl b. Cerîr dedi ki: Cerîr şöyle söylüyordu: Ben, Haccâc'ın şöyle dediğini duydum: "Beliğ kişi, sözleri kolayca anlaşılan ve tabiiliği güzel olan kişidir."

Medâinî Saîd b. Abdurrahman'dan, o da Mâlik b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Hakem b. Eyyûb es-Sekafî, Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'ı hapsettiğinde Hasan o zaman gizlenmekteydi. Biz de onunla beraber gizleniyorduk. Bir seferinde Hasan, geceleyin onun yanına gitmek istediğinde, biz de kendisiyle beraber gittik. Ona izin verip, kendisini tahtının üstünde yanına oturttu. Biz o sırada adeta birer civciv mesabesinde kalmış idik. Hasan, Yusuf Peygamber ve kardeşlerinden bahsederken şunları söyledi: "Onlar kardeşlerini satıp babalarını üzdüler. Ama o, Allah katındaki makamını aynen muhafaza etti. Yusuf, kadınların kendisine kurdukları tuzak ile sonunda hapse girdi. Allah kendisini onlara karşı destekledi, onun şânını yükseltti, kadrini yüceltti ve onu ülkenin hazinelerine güvenli bir yetkili kıldı. Allah onun durumunu iyileştirip ailesini bir araya getirdiğinde, annesi ve babasının da yanına gelmesiyle gözü aydınlandığında, kardeşleri *Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz dediler. Yusuf şöyle dedi: Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."*[497]

Hakem dedi ki: "Ben de onun gibi, *Size artık kınama yoktur* diyorum. Şayet bu elbisemden başka bir şey bulamasaydım dahi sizi onunla örterdim." diyerek Ali b. Zeyd'i serbest bıraktı.

Bana Esrem anlattı, o Asmâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Adamın biri Haccâc'ın yanında başka birinin gıybetini yaptığında, orada Kuteybe de bulunmaktaydı. İkisi dışarı çıktıklarında Kuteybe ona, "Be adam! Bu söylediklerini değerli kişiler dillendirdikçe sen ondan hep birer parça et alıp çiğnemiş olacaksın!" dedi.

Bana Ravh b. Abdülmü'min el-Minkarî[498] anlattı, o Ali b. Nasr el-Cehdamî'den, o da Ebû Mürci'e'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Mâlik b. Dînâr'dan duydum dedi ki: Haccâc'ın, bir hutbede şöyle söylediğini

497 Yûsuf, 12/91-92.
498 ZZ'de el-Mukri.

duydum: "Nefsinden dolayı kendisini kınayan kişiye Allah rahmet eylesin. Nefsini düşman edinip de söz ve davranışlarıyla ondan sakınan adama Allah rahmet eylesin. Başkası katında hesaba çekilmeden kendisini hesaba çeken kimseye de Allah rahmet eylesin. Kendi mizanına bakıp da hafifliğinden korkan kişiye de Allah rahmet eylesin. Sıkıntının da bolluğun da önünde olduğuna inanan kişiye de Allah rahmet eylesin!"

Haccâc, bizler ağlayıncaya kadar hep böyle konuştu.

Bana İbnü'l-Arabî anlattı. O Heysem'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmelik -veya Haccâc'dan- duyduğum iki söze gıpta ettim. O, şöyle diyordu: "Allah'ım, sayamayacağım kadar günahlarım çoğalmış bulunmaktadır. Ancak Allah'ım onlar senin affın yanında çok küçük kalırlar; o halde beni affet!"

Hirmâzî de dedi ki: Âsi [idareye başkaldıran] bir adamdan dolayı onun bir amcasıoğlu yakalandı. Adam, "Allah, Emîr'i ıslah eylesin. Başkasının suçuyla mı sorumlu tutuluyorum? Oysa yüce Allah, *Kimse, kimsenin yükünü taşımaz,* buyurmaktadır." dedi. O da "Sen şairin şu sözünü duymadın mı?" dedi.

…

Kişi, kötü bir amca çocuğundan ötürü sorumludur

Hasan dedi ki: "Allah onu kahretsin! Ona ne oluyor ki, Allah'ın kitabından ona bir âyet okunur da, o da yalancı bir şairin sözüyle Ona muaraza eder!"

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Abdülazîz dedi ki: "Şayet milletler bizi Haccâc'dan dolayı kötüleyecek olurlarsa, her bir ümmet için ondan daha kötüsü vardır. Biz de Haccâc'ı misal getirerek onunla onları ayıpladığımızda, onlara üstün geliriz."

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı, dedi ki: Ben Vâsıt ahalisinden yaşlı bir adamın kitabını okudum. O kitapta Haccâc'ın şöyle dediği yazıyordu: "Üzüntünün dört şeyde olduğu söylenir: Zenginlikten sonraki fakirlikte, şereften sonraki zillette, arzudan sonraki umutsuzlukta ve peşinden gidilen düşük arzularda."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, o Vâkıdî'den rivayet etti, İbn Ebû Zi'b de İshak b. Ebû Ferve'den rivayet ederek şöyle dediğini bana anlattı: "Ben Haccâc'ın, Enes b. Mâlik'in boynuna mühür basmış olduğunu gördüm."

İbn Ebî Zi'b dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı gören bir adam, onun elinin bileğinden mühürlenmiş olduğunu bana anlattı. Câbir'in şöyle dediği Haccâc'a ulaştı: "Ben Akabe'de çok şeyler gördüm. Daha sonra Haccâc'ı ve onun yaptıklarını da gördüm. Keşke gözlerimle beraber kulaklarım da gitseydi de onları hiç duymamış olsaydım." Bunun üzerine Haccâc dedi ki: "Şu Yahudiler (Yahudi asıllılar) kadar kendileriyle çok övünen kimseler görmedim."

Medâinî, Avâne ve başkalarından rivayet ederek dedi ki: "Haccâc öldüğünde hapishanesinde altmış bin kişi bulunmaktaydı."

Haccâc'ın, -kimine göre de Mugîre b. Şu'be'nin- şöyle dediği rivayet edildi: "Doyumsuzluk, tamahkârlığı netice verir. Tamahkârlık ise mürüvveti zedeler, haysiyeti kirletir, şânı hafifletir ve insanlık değerini düşürür."

Bana İbn Şeyh el-Kûfî anlattı, o Ubeydullah b. Musa'dan şöyle rivayet etti, dedi ki: Bana Abdülmelik'in Haccâc'a şöyle dediğinin bilgisi ulaştı: "İnsanlardan kendi kusurunu bilmeyen bir kimse yoktur. O halde, kendinde olan kusurlarını bana anlatır mısın?" Haccâc da, "Ey mü'minlerin emîri! Ben kavgacıyım, kindarım ve kıskancım." dedi. Abdülmelik de, "İşte bunlar, kusur olarak sana yeterlidir; zaten bunların dışında şeytana ne kaldı ki!" dedi.

İbn Ebû Şeyh dedi ki: Haccâc'ın aile halkından birilerine şu nasihatte bulunduğu haberi bana ulaştı: "Kusurlu kimselerle asla istişare etme! Zira o, kendisiyle yaptığın meşveretle seni kendindeki kusurlara yönlendirir."

Haccâc Abdülmelik'e mektup yazarak, "Mü'minlerin Emîri aksırınca, *Yerhamukellah* [Allah sana rahmet etsin] denildiğinde, kendisinin de, *Allah sizi bağışlasın ve hatanızı düzeltsin* diye karşılık verdiği bilgisi bana ulaştı. Keşke ben de orada onlarla beraber olsaydım da böyle demesiyle ben de büyük bir kurtuluşa erseydim." temennisinde bulundu.

Karanlık bir ortamda bir adam Haccâc'a gelerek onun yanında sesli yellenince, "Allah Mü'minlerin Emîri'ni ıslah eylesin; o, aykırı bir şey söy-

leyen bir arkaydı." dedi. Haccâc da, "Sen, yalnızken onu öyle alıştırdın, o da seni kalabalıkta böyle rezil etti." dedi.

Medâinî, Saîd b. Zeyd'den, o Osman b. Ebû Seleme'den, o da Mutarrif'ten şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc bana, "Ey Ebû Abdullah, durum lehimizde olunca sen bizimle berabersin; aleyhimize döndüğünde de aleyhimize dönüyorsun!" dedi. Ben de, "Biz ayırımcılar ile terk edilenler arasında kaldık. Şayet biz hak üzere sabretseydik bizim için daha hayırlı olurdu." dedim. Haccâc, "Doğru söyledin, yaklaş!" dedi. Yaklaştığımda, "Ey Şam halkı! Bu adam insanların kalıntısıdır." dedi. Hakem b. Eyyûb, Muhammed b. Ribât el-Fukaymî'yi vali olarak tayin edince Haccâc ona mektup yazarak, "Sen boş bir bedeviyi atamış bulunmaktasın." dedi. İbn Ribât, ümmî bir kişi olmakla beraber, Hakem kendisini atayıncaya kadar uzun süre sessiz kalmayı ve güzel bir yol izlemeyi tercih etti.

Medâinî, İbn Fâid'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc Irak'a geldiğinde oradaki nehirlerin üzerinde köprüler yoktu. Haccâc, halkı kendi arazilerinde köprüler yapmakla sorumlu tuttu.

Dedi ki: Haccâc, Ebû Osman b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'i dövdükten sonra onu hapsederek, "Dövmeye karşı dövme ve hapse karşı hapis!" dedi. Çünkü Abdullah b. Hâlid Tâif'e vali olunca, o da orada bir Sakîfliye böyle yapmıştı.

Medâinî Cerîr b. Hâzim'den, o babasından; o da Humeyd b. Hilâl'den şöyle dediğini rivayet etti: Kurrâ, Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr'e[499] gelerek onu ayaklanmaya davet ettiler. O da, "Beni kendisine davet ettiğiniz hususun tamamen cihat olduğunu mu düşünüyorsunuz?" dedi. Onlar "Evet" dediklerinde Mutarrif, "Ben bu noktada günaha düşmekten endişeliyim; eğer benim iki tane ruhum olsaydı onlardan bir tanesiyle size biat ederdim ancak benim bir ruhum vardır, onunla da mağrur olmak istemiyorum." dedi ve Basra'dan çıkarak Sahberiyye'ye gitti. İki şehir arasında iki gecelik bir mesafe vardı. Hasan ise Basra'da kalarak halkı idareye karşı çıkıştan alıkoymaya çalışıyordu. O, adeta selden korkan, ancak sel yataklarında duran bir kişi durumundaydı.

499 ZZ'de Şahber.

Medâinî dedi ki: Haccâc, Ebû Müslim'in şurtasının başında bulunan Ebû İshak'ın dedesi Huzâ'a'nın mevlası olan Osman b. Mes'ûd'u öldürdü. Osman ise Horasan'da değeri büyük bir insan idi. Musa b. Abdullah b. Hâzim es-Sülemî'yi öldüren de odur. Müceşşir b. Müzâhim es-Sülemî, Horasan'da Kuteybe'nin yanında oturmaktayken, Kuteybe'yi ona karşı tahrik etmek maksadıyla, "Musa b. Abdullah ne yaptı?" dedi. O da, "Ben onu Belh nehrine emanet ettim. Şayet onun yanında bulunsaydın seni de onun peşinden gönderirdim." dedi.

Haccâc, Kuteybe'ye mektup yazarak, "Osman'ı bana gönder!" dedi. O da Osman'ı kendisine gönderdiğinde endişeden aklı başında değildi. Osman'a güvence verdi. Ancak Haccâc onu hapsetti. Kuteybe, Nîzek'in bölgesinde olan Haccâc'a haber göndererek onun serbest bırakılmasını istedi. Oda Osman'ı hapisten çıkararak yanına çağırdı ve kendisine "Burası Nîzek'in bölgesi midir?" diye sordu. O da" Hayır, burası Nîzek değil, Türk büyüklerinden birinin bölgesidir. Nîzek'in bölgesi Fîrûz'un bölgesiyle bağlantılıdır." dedi. Muhaffiz el-Kilâbî, "Kaybol! Sen yalan söylüyorsun? Sen hükümdarların işini bilmekten ziyade, tavşan yemeyi iyi bilirsin!" dedi. Bunun üzerine Haccâc, "Yeter ey Muhaffiz!" diyerek onu yeniden hapse gönderdi.

Haccâc dedi ki: "Huzâ'a'nın kölesinin bana bir nasihatte bulunması, benim için Mü'minlerin Emîri'nin, üç bin atlıyla beni desteklemesinden daha hayırlıdır. Kendisi iyi bir cömert, cesur, Arapça ve Farsça okuyup yazabilen bir kişi idi. Bir günde iki yüz cariye ile seksen hizmetçi verebilecek derecede de cömert idi. Bir gün adamın biri, Haccâc'ın etrafında seksen dostu varken kendisine bir cariye göndermişti. Dostlarına, "Siz buradayken benim onu kendime almamı hoş görmediğim gibi, hepinizin hakkı varken onu birinize vermeyi de doğru bulmuyorum." dedi. Daha sonra, oradaki her bir kişiye birer cariye ile birer hizmetçi verdi.

Haccâc, Cebele b. Abdurrahman'a, "Sen bir sarhoş ve sapıksın!" dedi. Başka bir görüşe göre, Haccâc bu sözü, Osman b. Mes'ûd'a söylediğinde o, "Allah Emîr'i ıslah eylesin; neredeyse kendimi İsfahan halkından veya Bâhile kölelerinden biri sanacaktım." dedi.

Haccâc, kendisine Nîzek'in kesik başı getirildiğinde Osman'ı çağırarak, "Ey Osman, (Kuteybe b. Müslim'i kastederek) sen bu başı gönderen ve arkadaşını öldüren adamdan daha zengin birini gördün mü?" dedi. O da "Evet, o bu yüzüğün sahibini öldürendir!" diyerek Musa b. Abdullah b. Hâzim'in yüzüğünü ona fırlattı. O, "Doğru söyledin, ömrüme yemin olsun ki sen daha zenginsin, biz de seni mükâfatlandırmaktan âciziz. Sen sana düşeni yap, ben seni Mü'minlerin Emîri'ne göndereceğim tâki senin mükâfatını o üstlensin." diyerek onu tekrar hapse gönderdikten sonra işkenceciye, ona işkence yapmaya devam etmesini emretti. Nihayet Osman bu işkence sonunda vefat etti.

Medâinî, Küleyb b. Halef el-Ammî'den şöyle dediğini rivayet etti: Dîbek el-Akta Haccâc'a dedi ki: "Ben şöyle yapmak istemiştim ancak senin ahmaklığın beni ondan engelledi." Haccâc da şaka yoluyla, "Aksine benim sebatkârlığım ve kararlılığım" dedi.

Medâinî, Ebû İshak et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasan, Abdülkays'ın mevlası olan Ebû Halîfe'nin yanında gizlendi. O sıralarda Câbir b. Zeyd hastalanınca Hasan yanına gelerek kendisini ziyaret etti. Câbir ağırlaşmasına rağmen Hasan sabaha kadar kalmaktan korktuğu için Câbir vefat edince cenaze namazını geceleyin kıldırdı. Bunun üzerine Ebû Halîfe, "Allah genişlik bahşetmiştir. Mahcup olmana gerek yok, rahat ol!" dedi. Hasan da, "Kendi evimdeymişim gibi senin evinde kalmama memnun olmaz mısın?" dedi.

Medâinî, Ebû İshak et-Temîmî'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasan dedi ki: Şam halkından bir adam Velîd'e yapılacak biati kabul etme göreviyle gelmişti. Şamlı adam bir topluluğun biatini almaktayken, ben de Haccâc veya Şamlı adamın yanına gitme konusunda tereddüt etmiştim. Derken, Haccâc'a giderek ona biat ettim. Haccâc bana, "Ey Hasan! Umeyr'in evinde kaleme alınan ve içinde hükümdarları ve yöneticileri eleştirdiğine dair senden rivayet edilen yazıdan ne haber?" dedi. Ben de, "Allah seni ıslah eylesin, çoğu kez iddialar asılsız çıkar, hangi yazıdan bahsettiğinizi bilmiyorum." dedim.

Haccâc, hutbe esnasında, "Allah bize âhireti talep etmemizi ve dünyadan geçimlik kadarıyla yetinmemizi emretmiştir. Keşke âhiret hayatıyla yetinseydik." dediğinde Hasan, "Bir mü'minin arzusu, bir münafığın ağzından çıkmıştır." dedi.

Medâinî, Âmir b. Ebû Muhammed'den şunu rivayet etti: Haccâc Dîmâs halkına çok baskı uyguluyor ve hapiste onlardan her iki kişiyi bir zincire bağlıyordu. İbn Ribât el-Fukaymî ile aynı zincire bağlı bulunan Hakem b. Münzir b. Cârûd da kendilerine ait bir abdest yerine düşmüş ve onun kokusundan ölmüştü. Hapiste her bir kişi bir zirâa bir zirâ olan bir hücreye kapatılmış olup onlara arpa ekmeğiyle tuz ve su dışında katık bile verilmiyordu. Onlar, arpa ekmeğini tuzlu suya bandırarak yiyorlardı. Haccâc bu arada Katan b. Ziyâd el-Hârisî'yi hapsetmiş, o da orada hastalandığında canı et istemişti. Arkadaşları ona et alma çaresini araştırarak hapse bir iki dilim et sokabildiler de o etten yerken, Cebele b. Abdurrahman, "Kemiklerini bana verin!" diyerek o kemikleri alıp biraz uzakta olan bir adamın hapisteki odasının altına gömdü. Bu durum hapishane müdürüne ulaşınca, hapiste arama yaparak o kemikleri çıkardı. Bundan dolayı adam dövülerek kendisine işkence yapıldı.

Medâinî, Ezd kabilesinden yaşlı bir adamın şöyle dediğini rivayet etti: Utârid oğullarından bir adam Haccâc'a seslenerek, "Ey Haccâc, Mudar kabilesinden dengimiz olacak birini karşımıza çıkar!" dedi. Haccâc da Cüneyd'in kardeşi olan Cündeb b. Abdurrahman'a, onun karşısına çıkmasını emretti. Cündeb de onun karşısına çıkarak onu öldürdü. Haccâc öldürülen adamın at ve silahını ona verdi. Yahya b. Hakem de onun atını 13.000 dirheme kendisinden satın aldı.

Haccâc, "Esmâ bt. Sıddîk,[500] Sakîf kabilesi arasında çok yalancılar olduğu gibi, çok adam öldürenler de vardır, demekle ne kadar da haklıymış! İşte ben, münafık ve ayrılıkçıları çokca öldüren biriyim." dedi.

Medâinî, Bâhile kabilesinden olan Bekr b. Habîbes-Sehmî'den, o da babasından rivayet ederek dedi ki: Haccâc'ın hutbede şöyle söylediğini

500 Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dan söz ederken oğlu, Abdullah b. Zübeyr'i öldürdükten sonra aralarında geçen bir konuşmaya atıf yapıyor.

duydum: Ey Irak halkı, benimle aranızda ne bir yumuşaklık ne bir geçim rahatlığı ne bir refahlık ne de süslemeleri vernikleme gibi bir münasebet vardır. Aynı zamanda sürçen kimseye de, "Hey, terbiyesiz!" demem. Sadece ağız ve el (söylem ve eylem) sorunu vardır. Benimle sizlerin misali, bir adamla evindeki yılan arasında geçen hikâyeye benzer. Şöyle ki, yılan her gün deliğinin üstüne bu adam için bir altın bırakırmış. Birileri adama, "Bu yılanı öldürüp onun karnındaki mücevheratı çıkarsana!" diye akıl verdiklerinde, o da bir balta hazırlayarak yılanı beklemiş. Yılan çıktığında ona vurmaya yeltenirken, yılan deliğine geri dönmüş. Adamın indirdiği darbe, yılanın kuyruğuna isabet ederek onu koparmış. Gece olunca yılan da onun bir çocuğunu sokarak öldürmüş. Adam yaptığına pişman olarak yılana barış teklifinde bulununca yılan, "Bende kuyruk acısı, sende de evlat acısı varken bizim barışıp, birbirimizden hoşlanmamız mümkün değildir." demiş.

Medâinî, Ahmed b. Hâlid'in şöyle dediğini rivayet etti: İbnü'l-Eş'as, Fendeşşâ'yı öldürdüğünde, onun kız kardeşi Haccâc'a ulaşabildiği takdirde başını öpeceğini nezretmişti. Haccâc Vâsıt'a gelip, kadınlar arasında oturduğu sırada ona ulaşma fırsatını bularak bir adağının olduğunu kendisine bildirdi. Haccâc, "Halkın arasına geldiğimde sen de oraya gel ve o zaman ne söyleyeceksen söyle!" dedi. Nihayet Haccâc halk arasına geldiğinde kadını çağırdı ve "Meseleni anlat!" dedi. O da anlatacaklarını anlatınca, Haccâc başını önüne eğerek, "Haydi gel, nezrini yerine getir!" dedi. Kadın da safları yararak Haccâc'ın yanına vardı ve başını öpüp gitti.

Medâinî dedi ki: Haccâc, Mühelleb ailesinin üzerine yürümek istedi ancak buna gücü yetmeyince Fudayl b. İmrân ailesinin üzerine yürüyerek onlardan Hüzeyl b. İmrân el-Bürcümî'yi öldürdü. Şakîk b. Sevr ailesi üzerine de giderek onlardan da Eşyem'i öldürüp, Süfyân b. Amr el-Abdî'nin evini yıktı. İbnü'l-Eş'as'la beraber kendisine karşı çıktığı için Abdurrahman b. Ziyâd'ın evini de kamulaştırdı. Daha sonra Ömer b. Abdülazîz, onun evini kendisine iade etti. Haccâc, Ubeydullah b. Abdurrahman b. Semüre'nin Cezîre'deki evini de kamulaştırdı. Bu ev şimdi Nehîk ailesine aittir. Ubeydullah b. Ziyâd da daha önce meyhane olan Amr b. Yerbû oğullarından Sa'd er-Râbiye'nin evini kamulaştırmıştı. Sa'd ise bir öğretmen idi. Ferezdak onunla ilgili olarak şunları söyledi:

Ben Sa'd'a komşu olmaktan nefret ederim
Amr b. Yerbû oğullarını da sevmem
Onlar, gazaba geldiklerinde bile hiç kimsenin kendilerinden korkmadığı bir kavimdir
Onlar arasındaki bir komşu da seviyesiz olup yasaklı değildir

Mus'ab b. Zübeyr geldiğinde, evin Ziyâd ve ailesine tahsisli olmasından dolayı evi Sa'd'dan aldı. Sa'd da Abdullah b. Zübeyr'in huzuruna çıkarak, "Ey Mü'minlerin Emîri! Kötü kadınlar, kötü erkeklere layıktır. Benim evim daha önce meyhane olduğundan İbn Ziyâd onu benden alarak kamulaştırdı. Bu nedenle Mus'ab da onu elimden aldı." dedi. İbnü'z-Zübeyr bunun üzerine onun evini kendisine iade etti. Haccâc geldiğinde, İbnü'z-Zübeyr evi Sa'd'a iade etti diye, yeniden evi onun elinden aldı. Abdurrahman b. Târık et-Temîmî el-Abşemî, o evi kendisine tahsis etti. O aslen Cezîreli idi. Haccâc'ın şurtasının [emniyet güçlerinin] başında bulunmasına rağmen o da İbnü'l-Eş'as ile beraber yönetime karşı çıkmış ve Şam'a kaçmıştı. Haccâc bu sefer kendisi o eve el koydu. Yezîd b. Abdülmelik o evi, Yezîd b. Mühelleb'in başını kendisine getiren Muhammed b. Ömer b. Abdurrahman el-Mahzûmî'ye tahsis etti. O da bu konuda kendisiyle Sa'd'ın yanında tartıştı. Daha sonra İsa b. Süleyman b. Ali, o evi satın aldı.

Medâinî dedi ki: Bekkâ oğullarının mevlası olan Fudayl b. Bezvân'ı, başka bir rivayete göre Abdurrahman b. Bezvân'ı yakalayarak, "Biz sana ikramda bulunmadık mı, seni vali tayin etmedik mi?" dedi. O da, "Evet sen beni köleleştirdin ve bana ihanet ettin!" dedi. Haccâc, "Bak seni öldürürüm!" dedi. O da, "Ben de sana karşı kanımı dava ederim." dedi. Haccâc, "Ben de sana husumet ederim." diyerek onu öldürdü.

Medâinî dedi ki: Haccâc bineğine binerek hareket halindeyken karşısına bir Hâricî çıktı. Buhayt o Haricîye hamle yaparak onu öldürdü. Haccâc, ertesi yıl Buhayt'ı Fâris'e vali tayin edip ona yüz bin dirhem verdi.

Haccâc, Sevlâ b. Nu'aym'ı Cezîre'ye vali olarak atayınca, ona Adî b. Hasafe el-Abdî'yi öldürmesini emretti. Adî ise faziletli bir kişi idi. Sevlâ, Adî'nin iyi niyetli ve çalışkan bir insan olduğunu kendisine bir mektup yazarak bildirdi. Haccâc da, "Anası ölesice! Kafasını bana gönder!" dedi. Adî

de, "Allah'ım, yüzümü Haccâc'a gösterme!" diye dua etmişti. Adî, daha sonra bir [denizde yolculuk yaparken] Haccâc tarafından geminin kenarında boğazlanınca başı denize düştü. Haccâc, emrini yerine getirmediği için Sevlâ'yı itham etti ve ona kötülük yapmaya başladı.

Haccâc, Müsâvir b. Ri'âb et-Teymî'yi öldürdü ve "Onu ailesine verin." dedi. Maktulün ailesi maktule yaklaşınca onlara, "Adamınız, Zâviye'de öldü." dediler. Haccâc'ın annesi Fâri'a bt. Hemmâm, Mugîre'nin yanında olup ona bir kız çocuğu dünyaya getirmişti. Bu kız daha sonra ölünce, Urve b. Mugîre bu kızın mirası konusunda Haccâc ile tartışmaya girdi. Haccâc'ın Urve'ye kin beslemesinin sebeplerinden biri de buydu.

Dediler ki: Haccâc Mekke'den Basra'ya dokuz sefer yolculuk yapmıştır. İlyâ'dan Kûfe'ye ise yedi sefer yolculuk gerçekleştirmiştir. Şair şöyle dedi:

Onun İlyâ'dan Vâsıt'a yedi sefer geldiği gibi
Bil ki, İlyâ'dan (Kûfe'ye de) meşakkat içinde yedi sefer gelmiştir

Ferezdak dedi ki:

Ben Meysân'da ipleri çözülmüş ve yorgun düşmüş devemi
Çöktürünceye kadar o gün kendisi [Haccâc] dönmemişti

Dediler ki: Haccâc'ın, Kanber adında Adî oğullarının mevlası olan bir rehberi vardı. Mekke yolculuğu esnasında Kanber yolu şaşırınca, Haccâc onu dövdü. Sonra da onu giyindirip kendisine yardımlarda bulunarak, "Anne devenin, yavrusunun ayağına basmış olması ona bir zarar vermez." dedi.

Haccâc kendisiyle yolculuk yapan Ebû Uyeyne b. Mühelleb'e bir adam göndererek, "Onun ne yaptığına bakın!" dedi. Onun şeker kamışı emdiği kendisine bildirilince Haccâc, "O halde, bağırsaklarını yumuşatmak istiyor." dedi.

Dediler ki: Adî oğullarının mevlası olan Kanber ile Kays b. Sa'lebe oğullarından Şemmâh yarışırlardı. Haccâc Vâsıt'tayken, Şemmâh, Adîliyi geçti. Birgün de Şemmâh bir gemiye binmişken, Kanber de gelerek bir kayığa bindi. Bu sefer Kanber Şemmâh'ın önüne geçti. Bunu gören Ferezdak onu kıskanarak şöyle dedi:

Kayslı yanlış davranışından dolayı yenilmedi
Sadece Kanber'in kapçığı suda baskın çıkmış oldu

İbnü'l-Arabî, Haccâc'ın Şam'dan Vâsıt'a doğru yaptığı yedi günlük bir yolculuğu esnasında Ferezdak'a ait şu şiirinidile getirdi:

Güneş, gündüzün ortasına yaklaşmış, kaymaya yüz tutmuşken
O, Filistin'den gelmek üzere Mehriyye cinsi develerini kaldırmaktaydı
Develerimin bağları çözülmüş, yorgun durumdayken
Onları Meysân'da çöktürünceye kadar kendisi, ogün hâlâ gelememişti
Şayet bir kuş dahi, onun geldiği mesafe kadar
Gelecek olursa, o da yorulur ve bitkin düşerdi
Bir binek üzerinde yolculuk yaparken acıkan biri
Keskin bakışlı da olsa, gündüzü zifiri karanlık görür

Medâinî dedi ki: Metanetli ve tavizsiz bir kişi olan Bistâm b. Maskale, Haccâc'ın yanına gittiğinde, "Ey Maskale, Ganevî'nin şu şiirine ne dersin?" dedi.

Kardeşim, öyle bir kardeştir ki, evinde hiçbir cimrilik olmaz
Düşmanla karşılaştığında, onda bir korkaklık ve çekingenlik de olmaz[501]

Ganevî de, "Ben de Ahtal'ın dediği gibiyim." dedi. Ahtal, şöyle demişti:

Mugammir'e niçin öldüğünü sorma
Ona Maskale el-Bekrî'nin ne yaptığını sor
Kan bedeli olarak büyük develer verdi
Daha önce onların üzerinde azık taşınırdı

Şair, beyitte geçen Mugammir ile Ka'kâ b. Sevr'i[502] kastetmektedir.

Haccâc dedi ki: Bazı şeyler yerlerini şöyle tayin etmiştir: İtaat, "Ben Şam'a yerleşiyorum." dedi. Taun/veba, "Ben, seninle beraberim." dedi. Nifâk, "Ben Irak'a yerleşiyorum." dedi. Nimet, "Ben, seninle beraberim." dedi. Sağlık, "Ben badiyeye/çöle yerleşiyorum." dedi. Açlık, "Ben de seninle beraberim." dedi.

---

501 Haccâc, bu beyti hatırlatmakla, burada sayılan özelliklerin kendisinde mevcut olduğunu Ganevî'ye bildirmek istemiştir. (çev)

502 BAE'de Şevr.

Dediler ki: Haccâc, Ravh b. Zinbâ el-Cüzâmî'den bahsederken, "O, Hicâz halkının fıkhını, Irak halkının dirayetini ve Şam halkının ibadetini almıştır." dedi. Bu söz aynı zamanda Abdülmelik b. Mervân'dan da nakledilmiştir.

Haccâc, Sâlih b. Küreyz'i beytülmâle görevlendirip onda vefakârlık görünce, kendisini, "emanetin kilidi"anlamında "Kıflü'l-Emâne" olarak adlandırırdı.

Dediler ki: Haccâc bir gün, "Ben kâfirim" dediğinde kimse ses çıkarmayınca, "Hey keçiler, ben Lât ve Uzzâ'nın inkârcısıyım demek istedim." dedi.

Bir gün de "Ben Allah'tan korkmuyorum." dediğinde, yine hiç kimse ona bir şey söylemeyince, "Ben Allah'ın bana zulmetmesinden korkmuyorum." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc, Ebân b. Mervân'ın şurtasının başındayken, İmâm b. Ekram en-Nümeyrî'yi bir durumdan dolayı yakalatarak hapse attı. O da hapisten kaçarak şunları söyledi:

Ben silahım ve Büşrâ ile baş başa kalınca
"Ben artık fakir değilim" dedim
Ebû Dâvûd ile İbn Ebû Kesîr'in, kendisine lütufta bulunmadığı
Allah'ın serbest bir kuluyum
Haccâc da, kargalardan sakınarak
Gözlerini açıp kapatan bir su kuşu değildir

Beyitte geçen Ebû Dâvûd, Yezîd b. Hübeyre el-Muhâribî'dir. Büşrâ ise onun atının adıdır.

Haccâc Irak'a gidip orada İmâm b. Ekram'ı görünce, "Benim gözlerim mi deniz kuşunun gözlerine benzer, yoksa seninkiler mi?" dedi. Onun gözleri boncuğa benzediği için, "Benim gözlerim." dedi.

Haccâc Vâsıt'ı inşa etmek isteğinde bazı dihkânlar, "Orada vebalılar çoktur, daha önce Kisrâ da orayı inşa edip oraya yerleşmek istedi ancak sonradan oradan hoşlanmayarak vazgeçti." dediler. Bunun üzerine Haccâc, "Galiba, melezler bizi buranın inşasından vazgeçirmek istiyorlar." dedi.

Dediler ki: Basra'da Haccâc'ın Katan b. Müdrik el-Kilâbî adında bir valisi vardı. Onun şurtasının başında ise Yezîd b. Umeyr el-Üseyyidî vardı. Haccâc ona, "İnsanlar çocuk dünyaya getirirler, sen ise bir baba dünyaya getirdin. İşlerinde onu vekil bırakabilirsin." dedi. Bunun üzerine Yezîd de, Ömer b. Yezîd'i on yedi yaşındayken kendi yerine vali olarak bıraktı. H. 119 yılında 37 yaşındayken öldürüldü. Yezîd Haccâc'ın yanına gittiğinde kendisini Destümîsân'a vali olarak atamıştı.

Ömer b. Yezîd Mekke'den dönerken Haccâc'a uğrayarak kendisine "sevik" denilen bir çeşit yiyecek ile içecek sundu. Sunduğu içecekten önce kendisi birkaç yudum içerek onun zehirli olup olmadığını anlamak istedi. Onun bu durumu Haccâc'ın dikkatini çekti. Haccâc ondan bir çadır istediğinde, "Bende var." diyerek bir tane satın alıp ona gönderdi.

Medâinî, Muhammed b. Haccâc'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmelik Nuhayle'de iken, "Sakîf'in lideri kimdir?" dedi. Heysem b. Esved de, "Onların gerek kişilik gerek baba gerek dede gerekse fazilet bakımından en şereflisi Urve b. Mugîre'dir." dedi. Haccâc ise "Sen sus! Biz kavmimizi, senden daha iyi biliriz." dedi. Uryân b. Heysem, "Ben kavmini senden daha iyi bilirim." dedi. Daha sonra Haccâc Irak'a vali olunca, Uryân'a zarar vermek üzere onun tahsisatından düşüş yaptı. Onda kalan bir buçuk dirhemi de Fırat valisine gönderdi. Haccâc daha sonra Heysem'i Dicle'nin berîd [elçilik] işlerinde, Uryân'ı da Fırat'ın berîd işlerinde görevlendirdi. Uryân'a mektup yazarak, "Bana gelen habere göre ikiniz bir araya gelerek şiirler söylüyor ve işinize bakmıyormuşsunuz, ayrıca Nuhayle'de söylediklerini de unutmadım ey Uryân!" dedi.

Medâinî, Esved b. Sinân'dan, o Cârûd b. Ebû Sebre'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc'ın yanına gittiğimizde, "Abdullah b. Âmir b. Masma' hakkında ne dersiniz?" dedi. Onlar da aralarında mırıldanmaya başladılar. "Bu ses nedir, daha doğrusu bu uğultu nedir? Bizim iki Bekirimiz ve iki Temîmlimiz, bana şu iki kısacık ve daracık abadan daha basit gelir." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc, hacibine [kapıdarına], "Bana, benimle konuşabilecek birini getir!" O da dışarıda Ezd kabilesinden uzun sakallı birini getirerek onu Haccâc'ın makamına aldı. Haccâc, "Hah!" dedi, o da "Hah"

dedi. Haccâc, "Hah, anan seni kaybetsin!" dedi. O da "Hah, anan seni kaybetsin!" dedi. Haccâc, "Çıkar bunu yanımdan da başka birini getir!" dedi. Hacib başka birini getirince Haccâc ona da "Hah!" dedi. O da "Emir tam da benim sevdiğim şeyi soruyor." dedi. Haccâc, "Kur'ân okuyor musun?" dedi. Adam, "Onu Allah bana öğretti. Onu koruduğumda, o da beni koruyor, bıraktığımda o da beni bırakıyor." dedi. Haccâc, "Farzları yerine getiriyor musun?" dedi. O da "En zor olanlarını yerine getiriyorum, ihtilaflı olanlarını biliyorum." dedi. Haccâc, "Peki, sünneti de biliyor musun?" dedi. O da "Dinimin gereğini yerine getirecek kadar biliyorum, cahillere de öğretiyorum." dedi. Haccâc bu sefer, "Şiir de rivayet ediyor musun?" diye sordu. O da "Evet, şahit kabul edilen ve darb-ı mesel olarak getirilen şiirleri rivayet ederim." dedi. Haccâc, "Ben darb-ı mesel olanını anladım da şahit şiir nedir?" dedi. O da "Halk arasında fitne doğduğunda, kişi o şiiri okur, böylece onun sözü şahit olur." dedi. Haccâc, "Nesep ilminden de anlar mısın?" dedi. O da "Halkları da bilirim, Araplar içindeki konumumu da bilirim." dedi. Haccâc, "Mal sever misin?" dedi. O da "Maldan önce ilim talep ettim." dedi. Haccâc bunun üzerine kendisine dört bin dirhem verilmesini emretti.

Medâinî dedi ki: Haccâc Basra'ya geldiğinde, bayram namazında kadınların ekseriyette olduğunu görünce, "Eğer Şam halkı kendi hallerine bırakılırsa, bu kadınları ifsat edebilirler." dedi. Bu düşünce ile sarayını orada inşa etti ve bir mil mesafeden daha uzun bir duvar örerek Şam halkını, duvarın diğer tarafına yerleştirerek Irak halkının onların arasına karışmalarını önledi. Ancak Şam halkı bu duvarın gerisinde abdest bozmaya başladılar. Bunu gören Haccâc, "Ben bunu kendileri için yaptım, eğer onlar da böyle yapmışlarsa, Allah onları kahretsin!" dedi. Haccâc'ın sarayında bir eyvan, dört geniş daire ve bir sarnıç vardı. Onun sarayı, Basra'dan bir fersah veya biraz daha fazla bir mesafede bulunuyordu.

Dediler ki: Haccâc'ın şurtasının başında, Abdurrahman b. Ubeyd b. Târık el-Abşemî vardı. Haccâc, "Ben şurtalarımın başına suratı asık, şüpheci ve edepsizlere karşı çok sert birini getireceğim." dedi.

Dedilerki: Haccâc, Hakem b. Eyyûb'u azlederek, yerine Osman b. Sa'd el-Uzrî'yi atadı. O da keçi, koyun ve inek sahiplerinden aldığı süt vergisi-

niteke sahiplerine uygulayınca onu da azlederek Hakem'i tekrar göreve getirdi. Daha sonra da şurtalarının başına, Abdülmelik b. Mühelleb'i getirdi. Cariyeler vebası, h. 87 yılında baş göstermişti. Hakem Basra'dan çıkarak yerine Abdülmelik'i vekil bıraktı. Bunun üzerine, Hâris b. Dab el-Atekî şunları söyledi:

Eğer sen Hamme'nin evladından isen
Halkın korunmasını isyan kabul edemezsin
Lâkin Behelle ırkından olan biri teselli vererek
"Sizin için ondan başka gideceğiniz bir yer yok" dedi
O konuda Vâsile b. Halîfe de şunları söyledi:
Doğudaki minber sen vali olduğun zaman ağladı
Onunla demir çiviler neredeyse eriyordu
Fâris'in etrafındaki yerleşim birimleri sizden kimsesiz kaldı
Mısır'da da çok evler ve yollar vardır
Sen yaşlanınca, Ezdlilerin yaşlılarının başına gelenlerin
Senin de başına geldiğini gördüm
Bunlar da hayallerin sefahati ve varlığın cimriliğidir
Sende, Mezûnîlerin[503] *ayıpladığı şeyler vardır*

Dediler ki: Haccâc birini öldürdüğü zaman karısı evlenirse ona dokunmazdı. Eğer kadın evlenmezse onu sürgünlerin hapsedildiği bir köşkte hapsederdi.

Medâinî, Abdullah b. Fâid'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Müsâvir b. Hind el-Absî'ye, "Şiirden ne beklersin?" dedi. O da "Onunla sulama yapar, hayvanlarımı onunla otlatır ve ihtiyacımı onunla karşılarım." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc bir gün şarkı söylemeye başladığında halk "Emir şarkı da söylüyormuş." dedi. Ebû Ka'b bu durumu kendisine bildirince, halka hitap ederek Ka'neb b. Ümmü Sâhib'in şiirini misal getirdi:

Hayırlı bir işi hatırlattığım zaman, sağır kesilirler

Kötü bir şeyi hatırlattığım zaman ise onu dinlemeye başlarlar

503 Mühellebîlerden bir gruptur.

Dediler ki: Haccâc, "Biz, mücrimlerden intikam alırız."[504] âyetindeki "müntekimûn" kelimesini önce "müntekimîn" şeklinde okudu, sonra onu düzeltti.

Medâinî dedi ki: Musa b. Hakîm b. Halîfe'nin üç oğlu Haccâc'a karşı ayaklanmışlardı. Haccâc, "Onları bana gönder!" dediğinde Musa şunları söyledi:

Kalbim Hufâf ve Hâlid'i andığı zaman
Bir de dönüp, Ümeyye'den olan daha acıklı bir hatırayı andı
Haccâc, "Onları bana getir!" dediğinde
Ciğerparem olan çocuklarımdan uzaklaşıyorum ve onlar benden sökülüp alınıyorlar

Hakîm, "ed-Dâr" gününde[505] kendisiyle beraber idi. O sırada kendisine, "Ey Mü'minlerin Emîri! Bu insanlar kâfir oldular mı?" dediğinde Osman (ra), "Hayır, onlar zalimlik yaptılar." dedi.

Harun b. Hakîm'in bir oğlu isyan edince, amcası Musa b. Hakîm onu Haccâc'a getirerek, "Bu isyan eden kardeşimin oğludur." dedi. Haccâc, "Ben onu, Dâr gününde Osman'ın yanında bulunduğundan ötürü babasına bağışladım." dedi.

Medâinî dedi ki: Haccâc, Velîd'in yanına geldiğinde, insanların Velîd'e olan en yakınları, Abbâd b. Ziyâd b. Ebû Süfyân ile Gâzî b. Rebîa el-Cüreşî idi. Abbâd, -bizzat kendisi Velîd'e söyleyip Haccâc'a ulaşmasını istemediği için- Gâzîye dedi ki: Haccâc gelecek, Mü'minlerin Emîri'ne Irak'ın durumunu, şânının yüceliğini ve oradaki mâcerasını anlatacaktır. Haccâc, "Eğer ben orada olmasaydım sizin de burada hâkimiyetiniz olmayacaktı." diyecektir. Sen de Mü'minlerin Emîri'ne de ki: Eğer Haccâc böyle bir şey söylerse, sen de ona, "Sus! Bizim senin üzerindeki lütfumuz ve sana olan desteğimiz daha büyüktür. Seni oraya biz tayin ettik ve şereflendirdik. Bunlar, bizim tarafımızdan sana yapılmasaydı, sen de kavmin içinde sıradan bir insan olurdun. Eğer Allah'ın bize ve sana olan lütfu olmasaydı, Irak'ta hiçbir şey olamazdın!" de.

---

504 Secde, 32/22.

505 Yevmü'd-Dâr; Hz. Osman'ın hilafeti döneminde evinin önemli bir süre isyancılar tarafından kuşatıldığı ve bu kuşatmanın sürdüğü bir günde onun öldürülerek şehit edilmesiyle sonuçlanan olayın adıdır. (çev)

Gâzî de bunları Velîd'e söyledi. Haccâc o gün içeri girdi. İşinin zorluğunu ve karşı karşıya bulunduğu belanın büyüklüğünü dile getirdi. Irak halkı kendisine isyan ettiğinde neler yaptığını anlatmaya başladı. Velîd deGâzî'nin kendisine aktardıklarını söyleyince Haccâc durakladı ve kendi kendine, "Bunlar Velîd'in sözleri değildir. O halde Velîd'in halk arasında en halis dostu kimdir?" dedi. Kendisine, "Gâzî'dir." dediler. O da "Bunlar, bir Yemenlinin sözleri olamaz." dedi. Kendisine, "Abbâd b. Ziyâd'dır." dediler. O, "Evet bu sözler ona aittir, o da arkadaşımdır." dedi. Bilâhare Abbâd yanına geldiğinde Haccâc ona kaba davranarak ilgi göstermedi. O da bu durumu Velîd'e şikâyet etti. Velîd ona, "Ey Haccâc, sen Abdüşems oğullarının bir büyüğünü hafife mi aldın?" dedi. Abbâd'a izin verince, "Ben seninle sağlam bir şekilde barışmak istiyorum." dedi.

Bununla ilgili olarak şair şunları söyledi:

Emir bize gece yola çıkmamızı emretti
Ben de arkadaşlarıma "Niçin karanlıkta çıkalım?" dedim
Haydi, Haccâc'ın vasfını söyleyelim
Onun gözleri cam gibidir
Onun bacakları da sırık gibidir

Dediler ki: Mâiz b. Damre el-Hârisî Haccâc'ın yanına gelerek onunla konuştu. Haccâc kendisini ikna ederek, "Kızmaktan vazgeç!" dedi.

Dediler ki: Kabîsa b. Bürme, bir gün Haccâc'ın yanındayken su istedi. Kendisine küçük bir kap içinde su getirdiler. Onu içtikten sonra, "Allah bu kabı kahretsin! Büyük olmayınca, sahibini doyuramıyor ve onun suya kanmasından sonra geriye su kalmıyor." dedi.

Hasan dedi ki: Haccâc, "Bir Ezrakî'nin[506] Kur'ân okuduğu gibi okur ancak bir diktatör gibi de hükmederiz." dedi.

Medâinî dedi ki: Muhammed b. Yusuf'un Mekke'deki evi, Abdülmuttalib'in eviydi. Nebî (sas) bu evde dünyaya geldi. Haccâc bu evi yüz bindirheme satın aldığında, Abdullah b. Hasan b. Hasan, Haccâc b. Abdülmelik

506 Ezrakiyyûn, Harûrîlerden olan bir kısım Hâricîler olup, Nâfi' b. Ezrak'a nispet edilirler. Bunlar, Ali'yi (ra) Hakem olayına razı olmasından dolayı tekfir ederler. Bundan dolayı İbn Mülcem'in de kendisini şehit etmesini haklı görürler. Bk. ez-Zebidî, *Tâcü'l-Arus*, XXV, 395. (çev)

b. Haccâc'a, "Ben İbn Yusuf'un evini almak istiyorum sen de babanın bu evi gasp ettiğini ikrar et." dedi. Haccâc, "Bu ahmakların sende gördüklerini ben de görüyorum. Sen bana, sana karşı haksızlık yaptığımı, bu nedenle de sana karşı gereğini yapmam gerektiğini ikrar etmemi mi tavsiye ediyorsun? Şu anda da o ev elimizde değil ama bize geri iade edileceğinden umutsuz değilim." dedi.

Dediler ki: Haccâc, Ebû Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî'yi hapsetti. Abdurrahman b. Sehl b. Amr ise onunla ilgili olarak Haccâc'la konuştu. Abdurrahman'ın annesi Leys kabilesinden Ebü'd-Durays'ın kızıydı. Abdurrahman Haccâc'a, "Dayımı bana bağışla!" dedi. Abdurrahman, aynı zamanda Haccâc'ın kayınbabasıydı. Çünkü onun kızı Ümmü Süleym, Haccâc'ın eşiydi. Bunun üzerine Haccâc onu hapisten çıkarınca Abdurrahman kendisine, "Ey Ebü't-Tufeyl! Sana göre ben mi sevimliyim yoksa Hüseyn mi?" dedi. O, "Beni bu soruya cevap vermekten muaf tut!" dedi. O da "Hayır, muaf tutmam." deyince o, "Sen teklifimi kabul etmediğine göre, Resûlullah'ın kızının dünyaya getirdiği kişi, Ebü'd-Durays'ın kızının dünyaya getirdiği kişiden elbette daha sevimlidir." dedi.

Hasan'a, Haccâc'ın öleceği zaman, "Allah'ım şunlar senin beni affetmeyeceğini iddia ediyorlar, Sen de beni affet!" dediği söylendi. Hasan, "O gerçekten böyle söyledi mi?" diye sorduğunda, oradakiler, "Evet" dediler. Hasan da, "Olabilir" dedi.

Bize Affân anlattı, bize Mübârek b. Fedâle anlattı, dedi ki: Haccâc, cuma günleri halkı bekletir, sonra da kendisi namaz kılıncaya kadar fukaha ve kurrânın başına onları namaz kılmaktan engelleyecek birilerini dikerdi. Onlar da imâ ile namaz kılarlardı. Hasan, "Evet, vallahi onların [bu durumdaki] namazları tamdır." dedi.

Bize Şeybân b. Ferrûh el-Übüllî anlattı, bize Hammâd b. Seleme anlattı, o Sâbit el-Bünânî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc hutbe verirken, Abdurrahman b. Semüre'nin mevlası olan Seyf'in işaretle namaz kıldığını gördüm. Kendim de o zaman işaretle namaz kılanlardan idim.

Medâinî Cerîr'den, o da Eclah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şa'bî'ye, "Haccâc mü'min miydi?" diye sorduğumda o, "O, tağutun mü'mini, Allah'ın kâfiri idi." dedi.

Medâinî, Âmir b. Hafs'tan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Sîrîn dedi ki: İbnü'l-Eş'as'la beraber öldürülenlerden her birini hatırladığımda mutlaka, "Keşke ayaklanmasalardı." derdim. Bu sefer Haccâc'ın, "Münafıklar, semadan gelen haberler artık kesilmiştir, diyerek yalan söylüyorlar oysa semanın haberleri Allah'ın halifesinin katındadır. Allah onları öldürmeyi ve onları darmadağın etmeyi kendisine bildirdi." şeklinde Şamlılara söylediği sözünü hatırlayınca, "Onlar için ayaklanmak kadar yaptıkları helâl bir iş olamaz, derdim." dedi.

Medâinî, Bişr b. İsa'dan, o da Ebu'l-Madrahî'den şöyle dediğini rivayet etti: Haccâc, Mesrûk b. Ecda'ın kardeşi olan Muhammed b. Münteşir'e, Ezâzmürd b. Herbez'e işkence ederek onu fidye vermeye zorlamasını emretti. Ezâzmürd de "Ey Muhammed, sen şerefli ve dindar bir adamsın, benim gibiler bu kadar küçük düşürülmemeli, bana acı." dedi ve ona bir cumada (bir hafta içinde) üç yüz bin dirhem tutarında fidye verdi. Haccâc buna kızarak kendisini, işkencecisi olan Ma'add'a havale etti. O da onun el ve ayaklarını kırarak, ona hiçbir şey vermedi.

Muhammed dedi ki: Bir seferinde Ezâzmürd'e uğradığımda kendisi bir katırın üzerinde olduğu halde bana, "Ey Muhammed" diye seslenince, Haccâc'a iletilir diye kendisine yaklaşmak istemedim. Sonra ondan utanarak yanına gittiğimde, "Benden uzak durdun, iyi de ettin. Benim falanın yanında yüz bin dirhemim var. Onları al, senin olsun!" dedi. Ben de "Hayır, senin hiçbir şeyini almayacağım." dedim. O, bunun üzerine şunu söyledi: "Benim Haccâc'la olan durumum, başına bir kuşun konup da her gün iki inci bıraktığı kişinin misaline benzer. Bir gün adam, 'Ben bu kuşu yakalayıp onu kestikten sonra karnındaki tüm incileri çıkarsam.' diye düşündü. Ardından kuşu yakalayıp kesince de karnında iki yumurtadan başka bir şeyin bulunmadığını gördü. Sen bana acıdın ve benden bir cuma zarfında üç yüz bin dirhem aldın. O ise, kendisine daha fazla vermem için bana baskı uyguladı. Ben de Allah'a yemin ederim ki kendisine bir dirhem bile vermeyeceğim! Ey Muhammed, ben sana, senin kendi dininden olan-

lardan duyduğum bir hadisi anlatacağım. O da 'Allah bir topluma hayır murad ederse, yağmuru zamanında indirir, onların başına en iyilerini getirir, malı onların hoşgörülü olanlarına verir. Onlara şer murad ettiğinde ise yağmuru zamansız yağdırır, onların başına en kötülerini getirir, malı da cimrilerine verir. Hadisidir.' dedi."

Dedi ki: O, bu sözlerini tamamlayınca yoluma devam ederek evime geldim. Daha elbiselerimi çıkarmadan, Haccâc'ın elçisi yanıma geldi. Haccâc'ın yanına gittiğimde önünde yalın bir kılıç vardı. Bana, "Yaklaş" dedi. Ben de yaklaşınca, Allah onu bana güldürdü ve dedi ki: "O pis adam sana ne dedi?" Ben de durumu kendisine anlattım. Yüz bin dirhemin sahibinin adını söylemek isteyince, yüzünü çevirerek "Gerek yok, onun adını söyleme!" dedi. Ben o adamın naklettiği hadisi tamamladıktan sonra, "Boş ver! Kâfirin biri bir hadis duymuş da ne önemi vardır?" dedi.

Haccâc, Yahya b. Ya'mur el-Advânî'ye, "Nerede doğdun?" diye sordu. O da, "Ahvâz'da" dedi. "O zaman bu fasih konuşma nereden?" dedi. Yahya da, "Babamın dilidir." dedi.

Medâinî, Muhammed b. Abdullah eş-Şeybânî'den şöyle dediğini rivayet etti: Cariyenin biri öleceği sırada Haccâc'a şunları söyledi:

Artık bugünden sonra bize gıpta edenler, bize acıyacaklardır
Bugünden itibaren bize tâbi olanlara biz tâbi olacağız

Medâinî dedi ki: Haccâc'a bir miktar şarap getirildi, o da onun dökülmesini emretti. O sırada yanında oturanların hepsi burunlarını tuttular. Zayıf biri olarak addedilen İsmâil b. Eş'as onlara, "Ne oluyor sizlere de burunlarınızı tutuyorsunuz? Onun kokusu çok güzel ve tadı da çok hoştur; canımız onu çok çekiyor. Şu kadar var ki Allah onu haram kılmıştır." deyince bir de ne görsün, şu burunlarını tutanların hepsi içiyorlarmış!

Haccâc, Vâsıt'taki sarayındayken İsmâil'e, "Sarayımı nasıl görüyorsun?" dedi. O da, "Kendisini yıkmak isteyenleri bolca doyuracak bir saray olarak görüyorum." dedi. Haccâc da "Yazıklar olsun, sarayın yıkılması gibi bir yanlışı sana söyleten nedir?" dedi.

Dedi ki: Haccâc hutbede, dünyayı kötüleyip onu küçük düşürürken şunları söyledi: "Allah'a yemin ederim ki dünyalık geçmişten bu sarığımın bile kalmasını istemem. Ondan kalan ise akıp giden suya ne kadar da benziyor!"

Ebû Avn şöyle derdi: "Haccâc'ın bir şey okuduğunu duyduğum zaman, onun uzun uzadıya Kur'ân okuduğunu anlardım."

Dedi ki: Haccâc, cuma günü hutbeyi uzatınca cemaatten biri, "Ey Emîr, namaz. Zira gündüz vakti seni beklemez, Allah da seni mâzur görmez." deyince onu hapsetti. Onun hakkında kendisine müracaat edenlere, "Eğer onun deli olduğu ileri sürülürse, onu serbest bırakırım." dedi. Bunun üzerine adama, "Haydi, ben deliyim de, bakalım!" denildi. Adam, "Rabbimin bana yapmadığını ona nispet edecek değilim." dedi. Haccâc bir gün [şikâyetlerini dinlemek üzere] halkın karşısına çıktı. [O sırada orada bulunan o adam tavırlarında] yanlışlık yapınca [Haccâc onun normal bir insan olmadığına hükmederek] kendisini serbest bıraktı.

Dediler ki: Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im b. Adî b. Nevfel, Haccâc'a geldiğinde Haccâc ondan bir adamı öldürmesini istedi. O da mazeret gösterip bunu kabul etmedi. [Daha sonra]Haccâc onun yaptığı bu iyiliği unutarak [sanki emrine uyup adamı öldürmüş olduğunu zannetti ve] Nâfi Medine'ye gittiği sırada bir adamına Nafi'a teslim etmek üzere üç yüz dinar vererek ona gönderdi. Adam yolda kendisine ulaştı ve o paraları verdi. "Yolculuğun esnasında bunlardan yararlanırsın!" dedi.

Medâinî, Şihâb es-Sülemî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Nehrü'l-Mer'e'nin sahibi anlattı, dedi ki: Fâris dihkânlarından biri, haracını vermeyi keserek harac ehli arasında bozgunculuk çıkarmaya başladı. Bunun üzerine Haccâc, valisine mektup yazarak onu asmasını emretti. Vali de onun yan tarafına mızrak saplayarak kendisini bir kütüğe çarmıha gerdi. Bu kişi yanı başındaki dükkândan (işaretle) su isteyince, kendisine su verildi. Bunu duyan vali gelerek, diğer tarafına da bir mızrak saplayarak dönüp gitti. Adama tekrar su verildiği söylenince, vali yeniden gelip bu sefer iki mızrak yarasının ortasına bir mızrak daha sapladı. Kendisine tekrar su verilince vali onu oradan indirerek durumunu Haccâc'a bildirdi. Haccâc da onun kendisine gönderilmesini istedi. Vali adamı ona gönderdi. Haccâc da

"Ey Şam halkı, gelip görmekten çekinirsiniz ama gördüğünüz gibi kütüğe çakılı vaziyette bu adama üç mızrak saplanmasına rağmen, ölmemiştir." diyerek onu serbest bıraktı. Rivayete göre bu adam bırakılınca, kendisine bir şey yapılmamış gibi çarşıda yürümeye başladı.

Dediler ki: Kuteybe, Haccâc'a mektup yazarak Horasan'da, Şamlıların kendisine itaat etmediklerini bildirdi. Haccâc da ona mektup yazarak, Horasan'ın nimetlerinin kendilerini şımarttığını, bu nedenle onların tüm isteklerinin yasaklamasını ve fakirliğin her bir inatçı zorbanın başını eğen Allah'ın askeri olması hasebiyle, onları muhtaç bırakmasını söyledi.

Haccâc korumalarının sorumlusuna, "Seni kendim için görevlendirdim"; şurta teşkilatının başındaki görevlisine, "Seni hâkimiyetim için görevlendirdim"; hâcibine, "Seni huzuruma giriş, çıkışları düzenlemen için görevlendirdim"; aşçıbaşına, "Seni de mertliğim için görevlendirdim" dedi.

Haccâc, hutbede şu âyeti okudu: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından endişe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevimli ise artık Allah buyruğunu (kıyameti) gerçekleştirinceye kadar bekleyin. Allah günaha saplanmış kimseleri hidayete erdirmez."[507]

Haccâc ölünceye kadar bu âyeti okumayı bırakmadı.

Dediler ki: Haccâc, Hemdânlı bir adamla Abdülmelik'e birtakım hediyeler gönderdiğinde, Abdülmelik şunları dile getirdi:

Beni tehdit eden bir kabilenin bulunduğunu zannettiğim bir sırada
Hemdân'dan geleceği kalbime doğan teşekkür edici biri varmış
Allah o kabilenin hayrını vermesin
Onların omuzlarının üzerinde kalkanları vardı

Sonra da, "Ey Hemdânlı, bazı sözler bizi üzerse de eylemleri unutmayız." diyerek, ona dört bin dirhem verilmesini emretti.

Haccâc, Accâc'a, önündeki bir süt devesini sağarken, "Bu deveyi vasıflandır!" dediğinde, Accâc şunları dile getirdi:

507 Tevbe, 9/24.

O, serbestçe sağımcının asık yüzünü gördüğü sürece
Bakışlarını hörgücüne odaklandırır
Onun meme uçları, süt akıttıklarında
Tahrik edilmiş yaramaz eniğin hırladığı gibi seslenirler

Bunun üzerine Haccâc, Accâc'a, "Ey Accâc, tut onu götür senin olsun!" dedi.

Haccâc dedi ki: "Erkekler zancıdırlar, zanlarla girip zanlarla çıkarlar; kadınlar ise gördükleri üzerinde düşünürler, duyduklarından da yararlanırlar."

Haccâc dedi ki: "Ben, belalar ve olumsuz durumlarla karşı karşıya gelen kişilere yardım ederim. Çalışmada zaaf ve acz gösterenleri de mahrum bırakırım."

Haccâc, Hâricîlerden bir adama, "Sen Kur'ân'ı bir araya getirebildin mi?" dedi. O da, "Kur'ân dağınık mıydı ki, onu bir araya getireyim?" dedi. Haccâc, "Onu hatasız okuyabiliyor musun?" deyince adam, "Ben onu okur ve onun anlamını da bilirim; Onun açık bir nur olduğuna inanırım." dedi. Haccâc, "Sen Onu ezberliyor musun?" dediğinde adam, "Düzgün okuduğuma kanaat getirdiğim takdirde onu ezberliyorum." dedi. Haccâc daha sonra, "Peki, Abdülmelik hakkındaki görüşün nedir?" diye sordu. Adam, "Allah ona da sana da lânet etsin!" dedi. Haccâc, "Yazıklar olsun sana! Rabbine nasıl kavuşacaksın?" deyince adam da, "Ben kendi amelimle Rabbime kavuşurum, senin de O'na kanımla kavuşmanı isterim." dedi.

Haccâc bir gün hutbede, "Kim Allah'ın kendisini yarattığı amacın dışında bir saat yaşarsa, hasretinin (üzüntüsünün) oldukça büyük olacağı kesindir." dedi.

Haccâc bir gün hutbede, "Allah'ım! Bana tâbi olacağım bir hidayet ver ve kaçınacağım bir dalaleti bana göster. Beni nefsime havale etme! O durumda açık bir şekilde dalalete saparım!" dedi.

Heysem b. Adî, Avâne'den rivayet ederek dedi ki: Haccâc hutbede şunları söyledi: "İlmiyle amel eden kişiye Allah rahmet eylesin. Başkasından dolayı hesaba çekilmeden muhasebesini yapana Allah rahmet eylesin!

Allah'ın Kitabını okuyup da onda tefekkür edene ve onu mizanında gören kimseye Allah rahmet eylesin! Amelinin yularından tutup da Allah'a itaate doğru yönlendirdiğinde ona uyan, masiyete doğru yönlendirdiğinde ise ondan sakınan kişiye Allah rahmet eylesin!"

Dedi ki: Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf, Haccâc'ın yanına geldiğinde, Haccâc kendisine bir adamı öldürmesini emretti. Nâfi bunu kabul etmeyerek Medine'ye döndü. Haccâc ona yardım olsun diye arkasından kendisine üç yüz dinar gönderdi. Elçi yaklaştığında, Nâfi kendisini döndürmek için geldiğini zannederek ona, "Sen ihanet maksadıyla mı geldin?" dedi. Elçi de, "Hayır Emîr'in yardımını sana ulaştırmak için" dedi ve paraları kendisine vererek, "Yolculuk esnasında bunlardan yararlanırsın!" dedi.

Haccâc hutbe esnasında dünyayı kötüleyerek, "Allah'a yemin ederim ki, dünyadan geçip gidenler, akıp giden suya benzer." dedi.

Haccâc, beraber oturduğu dostlarına, evlerinde bulunan yemekleri göndermeleri için ailelerine haber göndermelerini emretti. Bunun üzerine onlardan her biri, ailesine haber göndererek evinde bulunan hurma ve tereyağını getirtti.

Haccâc bir gün orduyu teftiş ederken silahsız bir askere rastladı. "Silahın nerede Nuh'un oğlu!" dedi. O da, "Dikkatsizlik" deyince onu serbest bıraktı. Hums halkından olan bir askeri gördüğünde, "Silahın nerede?" diye sordu. Asker de, "Dikkatsizlik, ey Emîr!" deyince, Haccâc'ın emriyle ona yüz kırbaç vuruldu.

Medâinî dedi ki: Zâzân, İbn Ziyâd ile Mus'ab b. Zübeyr'in fırıncısıydı. Haccâc ona, "İbn Ziyâd en çok hangi yemeği severdi?" dedi. O da, "Ateşte pişirilmiş eti" dedi, Haccâc bu sefer, "Peki, Mus'ab hangi yemeği severdi?" dedi. Fırıncı, "Haşlamayı severdi." dedi. Haccâc, "Haşlama mı? Evet, vallahi o daha evlâdır; çünkü o Arapların öz yemeğidir." dedi.

Haccâc, bir gün Zâzân ile Şamlı bir aşçıyı bir araya getirdi. Şamlı da nüktedan biriydi. Zâzân ise yemek yapma yeteneği en güçlü olanıydı.

Haccâc, Havşeb b. Yezîd'e, "Baban, sana Muhtâr'la ilgili neler anlattı?" diye sordu. O da dedi ki: Babam, Muhtâr'ın şöyle dediğini söyledi: Ben, Peygamber ailesinden olan bir kadınla evleneceğim. Melik'in sarayını yıkacağım, yıktıktan sonra da ayrı bir saray inşa edeceğim; Dâverdân şehrini kuracağım." Haccâc da, "Dûme kendisi değerli bir kadın olmakla beraber, oğlu yalan söylemiştir. Bunları yapacak olan benim!" dedi.

Haccâc daha sonra, gerçekten Nu'mân'ın sarayını yıktı; Cebbân'daki sarayını inşa etti ve Abdullah b. Câfer'in kızıyla da evlendi.

Haccâc bir topluluğa gelerek, onlara yağmurun durumunu sordu. Onlar da bu konuda kendisine bilgi verdiler. Ömer b. Ebü's-Salt, "Allah Emîri ıslah eylesin! Ben onların dizdiği gibi söz dizmeye cesaret edemem. Şunu söyleyebilirim ki, ben Hulvân'dan[508] yanına gelinceye kadar hep kendimi yağmur-çamur içinde gördüm." dedi. Bunun üzerine Haccâc dedi ki: "Sen insanların yağmur hakkındaki hitabeti en kısa olanı isen de onların, kılıcıyla en uzun hamle yapanısın!"

Medâinî dedi ki: Haccâc Vâsıt'ı inşa ettiğinde, "Burası bizim bir beldemiz olmayacaktır; burayı herhangi bir çocuğumuza da bırakmayacağız. Bunlardan başka da bu şehrin herhangi bir kusurunu bulamıyorum. Şu kadar var ki, kendisiyle beraber ölüme doğru gitmekteyiz." dedi.

Haccâc, hayvan satanlardan birine, "Sizin hayvanlarınıza ne oluyor da bizimkilerden daha oburca yiyorlar?" dedi. Adam da, "Biz yem verdiğimizde doyururuz; sakındırdığımızda, duyururuz; vurduğumuzda da acıtırız." dedi.

Haccâc, "Kureyşliler, İbn Cüd'ân'dan o kadar çok bahsettiler ki ben onun onların başına yönetici olarak geldiğini zannettim." dedi.

Dediler ki: Bişr b. Mervân'ın[509] ölüm haberi Haccâc'a ulaştığında, "Bişr falan gün öldü, onun haberi falan gün (Halife'ye) ulaşacak, böylece Irak'ta benden başka vali bulunmayacak ve oranın valiliğiyle ilgili yazı,

---

508 Hulvân, Irak'a bağlı olarak, bir dağın yakınında yer alan, gelişmiş, akarsuları, meyve bahçeleri bulunan, özellikle bahçelerinde dünyada emsali bulunmayan narların ve incirlerin şâhı diye bilinen meşhur incirlerin yetiştiği güzel bir şehirdir. Bk. Ya'kût, *Mu'cemü'l-Büldân,* II, 291. (çev)

509 Bişr b. Mervân, Abdülmelik b. Mervân b. Hakem'in kardeşi olup, kendisi tarafından Irak genel valiliğine atanmıştıancak onun h. 75 yılında vefatı etmesi üzerine Abdülmelik, Haccâc b. Yusuf'u onun yerine atadı. Bk. el-Hicrânî, *Kıladetü'n-Nahr fi Vefeyat-i A'yani'd-Dehr,* I, 428. (çev)

bana falan gün tebliğ edilecektir." dedi. Durum, tam da onun dediği gibi gerçekleşti. Böylece Hicâz bölgesine, Muhammed b. Abdullah b. Kays b. Mahreme b. Muttalib b. Abdümenâf'ı vekil bırakarak kendisi Irak'a vali olarak geldi.

Kâhil oğullarından bir adam, arkadaşlarından birinin su talebini reddetti ve "Ben yolcuyum." dedi. Arkadaşı, "Senin yolcu olman, aleyhimde kullanacağın basit bir bahanedir." dedi. Haccâc bu nedenle [su vermeyen] o kişiyi yakalayarak elini kesti. Şair konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

Kâhilli İbn Ma'bed'in ellerinin, güçlü bir sözleşmeden sonra
Nasıl bir açıklama yaptığını görmedin mi?

Haccâc, Hâricî görüşlü Ziyâd b. Kutbe'ye, "Osman ve Ali hakkında ne dersin?" dedi. O da şöyle dedi:

Ey Yusuf'un oğlu! Her ikisi de varlıkların en hayırlısının damadıdır
Halk arasında da üstünlükleri olan kimselerdir

Haccâc, "Ben sana bunu sormadım, ikisinin durumunu sordum." dedi. O da şunları dile getirdi:

Her ikisi dost, uzun süre Muhammed'le beraber yaşadılar
Ey Yusuf'un oğlu, hiçbir zaman onların birbirlerine küsmedikleri de açıktır

Haccâc bu sefer, "Ben sana onların dinî durumlarını sordum." dedi. Adam da, "Allah'a yemin ederim ki benim ikisi hakkındaki bilgim, Emîr'in bilgisinden farklı değildir. Ben onun, ikisi hakkında söylediğinin ilerisinde bir şey söyleyemem." dedi. Haccâc, "Sen, iyi bir koruyucuya sığınmış oldun." dedi.

Muhammed b. Halef şöyle dedi: Haccâc, Sa'd b. Abdurrahman b. Attâb b. Üseyd'e, "Sen amcanın oğlu Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'in ölümünden etkilendin mi?" deyip başsağlığı dilemeden onu kederlendirirek taziyesiz bıraktı. Haccâc bu sefer ona, "Arapların dile getirdikleri şiirlerin en güzeli hangisidir?" diye sordu. O da, Adî b. Zeyd el-İbadî'nin şu şiiridir, dedi:

Ey zamanı eleştirip ayıplayan adam
Kendin eleştirdiğin şeylerden uzak ve verimli misin?
Yoksa ne kadar zaman yaşayacağına dair
Elinde sağlam bir belge mi var?

Haccâc, "Ben senin yumuşak şiirlere merak salmakla beraber zamandan etkilendiğini bilmiyordum." dedi.

Dediler ki: Ferkad es-Sebahî, İbn Eş'as'la beraber ayaklanmıştı. Haccâc'ın onu aradığını duyunca kaçmaya başladı. Bir görüşe göre, o ayaklanmamakla beraber, bir sözünün Haccâc'a ulaşması üzerine Haccâc'ın kendisini aradığı, onun da bu nedenle Haccâc'dan kaçtığı söylenmektedir. Ferkad, "Ben Vâsıt'a gelerek oranın mescidinde namaz kılardım. Bir gece Haccâc'ın mescide gelip elindeki bir şeyleri bölüştürdüğünü gördüm. Bana da bir şeyler vermek istedi ancak ben onu kabul etmedim. İkinci sefer vermek istediyse de yine kabul etmedim. Üçüncü sefer vermek istedi, ben yine kabul etmedim. Bu sefer bana bir kese verdiği halde ben yine kabul etmeyince, beni kendisine götürmek üzere bir adam görevlendirdi. Oradan ayrılacağım sırada, adam beni alarak Haccâc'a götürdü. Haccâc bana, "Sen kimsin?" dedi. Ben de "Ben, Ferkad'ım." dedim. Haccâc, "Ben de seni arıyordum, kendin gelmiş oldun." dedi. Durumumu anlatınca, "Seni affettim." dedi.

Sabah olunca Kûfeli bir adamın öldürülmesini emrederek adamlarından birine, "Bunu dışarı çıkar ve öldür!" dedi. Bana da, "Sen de bu adamla çık, bunu öldürünceye kadar başında bekle!" dedi. Ben adama, "Bu adam neden dolayı öldürülüyor?" diye sordum. O da "Bilmiyorum, sen bana, onu öldür, dersen öldürürüm, serbest bırak, dersen bırakırım." dedi. Ben de "O hâlde onu bırakmanın daha iyi olacağını düşünüyorum." deyince adam onu serbest bıraktı. Biz de beraber çıkıp gittik. Allah bizi korudu, Haccâc dabeni hiç hatırlayamadı.

Haccâc, Anbese b. Saîd'e bir adam göndererek, elçisine, "Git Anbese'ye söyle, bu adamı öldürsün! Eğer o öldürmezse, sen Anbese'yi öldür!" dedi. Elçi, Haccâc'ın mesajını Anbese'ye iletince Anbese başka bir adama, "Bunu öldür!" dedi. Adam da Haccâc'ın öldürülmek üzere gönderdiği

adamı öldürdü. Haccâc'ın elçisi, "Bu adam niçin öldürüldü?" diye sordu. Anbese, "Haccâc emrettiği için öldürüldü." dedi.

Haccâc, İranlı bir adama, "Sen meliklerin evladından mısın?" dedi. Adam da "Hayır ama ben Rey ehlinin evladındanım." dedi. Haccâc, "O zaman benim durumumu, bana bildirsene!" dedi. Adam, "Sen öfkeni, dost ve düşmanların arasında yarı yarıya bölüştürmüşsün! Bu nedenle düşmanların kadar, dostların da senden korkmaktadır." dedi. Adamın bu sözüne tebessüm eden Haccâc, onun gitmesine müsaade etti.

Câfer b. Süleyman ed-Dubaî tarafından bize anlatıldı, o da Avf'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Haccâc'ın arkasında birkaç cuma namazı kıldım. Hepsini de gün batıncaya kadar uzattı."

Medâinî dedi ki: Haccâc öldükten sonra Velîd, onu ve Ferve b. Şerîk'i anarken onlara rahmet dileyerek dedi ki: "Her ikisi de emrimize bağlı kişilerdi. Ben kesinlikle Rabbimin katında her ikisine de şefaat dileyeceğim ve O'ndan, onları cennete almasını isteyeceğim. Ey Şam halkı, Haccâc'ı seviniz. Zira onu sevmek imandandır; ona buğzetmek ise küfürdür."

Rebî b. Subeyh, Ebu'l-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Hasan, Haccâc'ı hatırladığında, "O çarpık, gözü yaşlı, kısa saçlı bir adamdı. Bize geldiğinde hava sararıncaya kadar ertelemekle namazı öldürdüğü halde şöyle derdi: Allah'a yemin ederim ki biz namazı güneş için değil, sadece Allah için kılıyoruz. Ve şöyle devam ederdi: Siz de, Hey Allah'ın düşmanı! Gündüz namazı, Allah'ın gündüzle ilgili hakkı olup onu sadece gündüzün kabul eder. Gece namazı ise Allah'ın geceyle ilgili hakkı olduğundan onu da sadece geceleyin kabul eder, deseniz ya! Ama nasıl diyeceksiniz ki! Her birinizin başında yalın kılıçla bekleyen bir melez durmaktadır."

Medâinî dedi ki: Haccâc, İbnü'l-Eş'as'ın durumu ortaya çıkmadan, Abdülmelik'e bazı hediyeler göndermek istediğinde, "Bana güvenli bir adam bulun!" dedi. Abdurrahman b. Ebû Bekre, "Ben onu buldum! O da Şu'be b. Kul'um olup, ben daha önce kendisini denemiştim." dedi. Ona, "Abdurrahman'ın Şu'be'ye daha önce Ziyâd'a verilmek üzere bazı mallar emanet ettiğini, Şu'be'nin de onları Ziyâd'a teslim ettiğini" anlattım. Bunun üzerine Haccâc da Şu'be'yi Şam'a yönlendirdi. Bu sırada,

Muhammed b. Umeyr b. Utârid, "Beni de onunla beraber gönder!" deyince Haccâc onu da Şu'be'yle birlikte gönderdi. Bunlar Şam'a vardıklarında, bu hediyeleri Abdülmelik'e takdim ettiler. Şu'be, İbnü'l-Eş'as'ın ayaklanmasından önce Şam'da kaldığı süre içinde vefat etti. Muhammed b. Umeyr ise İbnü'l-Eş'as'ın ayaklanmasından önce Şam'da ikamet etmek istedi. Abdülmelik'in kendisine izin vermesi üzerine orada ikamet etmeye başladı. Kendisi o sırada 86 yaşında olup, arkasında çocuk bırakmamıştı. Tüm çocukları kendisinden önce ölmüşlerdi. Oğlu Amr Kûfe gençlerinden birisiyken bir gazada yitirildi. Diğer oğlu Ka'kâ da vefat edince, kız kardeşi kendisine vâris oldu.

Haccâc'ın Tâif'te öğretmenlik yaptığı söylenir.

Haccâc'ın Ümmü'l-Cülâs'tan *Velîd*, Abdurrahman'ın kızı Ümmü Seleme'den *Yusuf*, Nu'mân'ın kızı Ümmü Ebân'dan ise *Ebân* ile *Abdülmelik* adında çocukları vardı.

Şam halkından olan bir adam, "Allah'ım, senin Haccâc'a azap vermeyeceğini biliyorum. Beni de onun şefaatinden mahrum eyleme!" dedi.

Ebû Bekr el-Hüzelî dedi ki: Haccâc -melezleri işaretleyerek- onları Basra'dan çıkarıp kendi memleketlerine gönderdi. Basra ile Kûfe halkı ve mevâlîden olan diğer kimseler, Haccâc insanları arazilerine göndermeden önce halk, dihkânları ve başkalarını kızlarıyla evlendiriyorlardı. Haccâc onları buralardan çıkardıktan sonra, onlar bu evlilikten geri kalmış oldular.

Haccâc, Hâricîlerden bir kadına, "Allah'ın Kitabı'ndan bir şey okur musun?" dedi. Kadın, "Allah'ın nusreti ve fethi gerçekleşip, insanların Allah'ın dininden dalga dalga çıktığını [يخرجون / yahrucûne] görünce" şeklinde âyeti okudu. Haccâc, "Yazıklar olsun sana! Çıkınca [يخرجون / yahrucûne] değil, 'Girince' [يدخلون / yedhulûne] şeklindedir." dedi. Kadın da "Onlar, gerçekten Allah'ın dinine girmişlerdi ama sen onları hep dinden çıkardın!" dedi.

Dedi ki: Şebîb en-Nâcî, Haccâc'ın divanında bulunuyordu. O, Yezîd b. Ebû Müslim ile takışıyordu. Bir gün Teyâzûk adında doktor geçinen bir adam, bir ihtiyacını kendisine bildirdi ancak Şebîb onun bu ihtiyacını karşılamadı. Teyâzûk, "Senin de bana ihtiyacın olmayacak mı?" deyince

Şebîb, "Benim sana ihtiyacım olmaz zira ben menekşe yağını sürünürüm, acıktığımda kendimi tutarım, suyu kaynatarak içerim, acıkmadan yemem, ıspanak tüketirim, cüssesi benden daha büyük olan bir hayvanın etini yemem." dedi. Teyâzûk ise "Doğru söylüyorsun, böyle yapınca senin bana gerçekten ihtiyacın kalmaz." dedi.

Abdullah b. Fâid dedi ki: Haccâc, İbnü'l-Eş'as olayından önce, Yezîd'in ise esirleri göndermesinden sonra, Hind bt. Mühelleb'e dünür oldu. Ebû Uyeyne'yi yanına çağırtarak Hind'le evlendirdi. Hind'in kız kardeşi Ümmü İsmâil'i ise Yemen'de bulunan (kardeşi) Muhammed b. Yusuf'la evlendirerek onu Yemen'e gönderdi.

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı, dedi ki: Ali b. Abdullah'ın evladından olan Hâşimî arkadaşlarımız, Haccâc'ın evladından olan birçok kişiyi öldürdüler.[510]

Berâ b. Kabîsa es-Sekafî

Sakîf kabilesinden biri de *Berâ b. Kabîsa b. Ebû Akîl b. Mes'ûd b. Âmir b. Muattib*'dir. Haccâc, onu önce Basra'ya, sonra da Kûfe'ye vali olarak tayin etti. Daha sonra onu oradan azletti, ardından da İsfahan'a tayin etti. Şair, Anbese b. Sa'd ile ilgili olarak şunları dile getirdi:

Haccâc, senin üzerine mülkü yağdırdı
Nitekim Berâ da senin üzerine cömertçe ikramlar yağdırmıştı
Yıpranmış bir elbiseyi giymeme yol var mıdır?
Cömertliğinden giydiğim bir elbisem vardır
Sana geldiğimde, kapını kapalı buldum
Öğlen yemeğini yerken misafirlere yemek yoktu

Bunun üzerine Haccâc Zâviye gününde ona öfkelenince, kendisi Medine'ye kaçarak şöyle dedi:

Kalbim, semada uçan kuştan sakınarak
Sanki iki ayağımın arasındaydı

510 Burada BAE'de (VII/2, s. 353-354) mevcut olan iki paragraf, ZZ'de 13. cildin 212-213. sayfasında ve çevirinin 135. sayfasında "Rib'î b. Hırâş" başlığı altında geçmektedir. Haccâc ile ilgili olan bu iki paragraf, tekrara düşmemek için burada çeviriye dâhil edilmemiştir. (M)

İnsanların şerrinden sakındığı kişinin korkusundan
Ne zaman tehditte bulunmuşsa, onu gerçekleştirir

Şair, recez türünden Berâ ile ilgili de şu şiiridile getirdi:

Berâ çok cömert bir insandır
Olgunların olgunu, yiğitlerin yiğididir
Keseler dolusu altınlarla, cariyeler
Siyah ve beyaz develerle cömertlik yapar
Kılıç korkusuna rağmen hükmünü icra etti
Sultanın gazabına aldırmaksızın

Berâ, Haccâc'dan sonra Tâif'e vali oldu. Berâ, Abdülmelik b. Abdullah b. Âmir'in kızı olan Ümmü Abdülgaffâr'a talip olduğunda şunları söyledi:

Ümmü Abdülgaffâr! Malı serveti bırak
Bir âşığın kavuşma ipinin ucunu tut!
Ümmü Abdülgaffâr! Bir canı öldürmek helâl değildir
Sen de onu helâl görme!

Kadının ailesi onu Berâ'ya vermek istiyordu ancak Abdüla'lâ b. Abdullah onunla evlenince, Haccâc ona kin beslediğinden kendisinehep zararı dokundu.

Yusuf b. Ömer es-Sekafî

Onlardan biri de Irak Emîri *Yusuf b. Ömer b. Muhammed b. Hakem b. Ebû Akîl b. Mes'ûd b. Âmir b. Muattib*'dir. Kendisi Ebû Abdullah olarak künyelenirdi. Hişâm b. Abdülmelik'in Yemen valiliğini yapmıştır. Hişâm onu Irak'a vali olarak atadı. Hâlid b. Abdullah el-Kasrî ile onun yöneticilerinin ve muhasebecilerinin kontrolünü de uhdesine verince, onlara haksızlık yapmaya başladı. Hâlid gibi, Bilâl b. Ebû Bürde de onun işkencesiyle öldü. Bununla beraber o, Hişâm'a aralıksız altı yıl valilik yaptı. Ardından da Velîd b. Yezîd'in valiliğini yaptı. Velîd öldürülünce, Şam'a kaçtı. Ancak Yemâniyye[511] onu orada öldürdü. Denildiğine göre, Yezîd b. Hâlid de onun öldürdüğü kişiler arasındaydı. Biz daha önce onunla ilgili bilgiler vermiştik.

511 Yemâniyye, Güney Arapları, Yemenliler anlamına gelmektedir. Şam bölgesinde Kelbî-Kaysî mücadelesi şiddetliydi. Kelbîler Yemen kökenli kabileleri temsil ediyorlardı.

Medâinî dedi ki: Yusuf'un ilk verdiği hüküm şudur: Adamın biri elbiselerini çıkararak Fırat'a girip orada yıkandı. Bu arada kemerine bağlı cüzdanını da kıyıya bıraktı. O sırada bir kartal onun cüzdanını kapıp uçtu. Yusuf, "Bir kartal kaçırdığı avıyla ne kadar uçabilir?" diye sordu. Kendisine, "Şu kadar mesafe uçabilir." dediler. O da "Bu mesafeye en yakın köye bakın." dedi. Yusuf bu mesafede olan bir köy halkını, onun cüzdanının değerini ödemekle yükümlü tuttu.

Yusuf Irak'ta iken, her gün beş yüz torba malzemenin kullanıldığı yemek hazırlatırdı. Onun sofrası, sofraların en genişi idi. İster bu yemek sipariş verilmiş olsun, ister kendi kontrolünde yapılmış olsun bu her zaman aynı idi. Yemek çeşitli olurdu. Bu kapsamda ateşte pişirilmiş etle beraber, Fürniyye adında bir çeşit tatlı da vardı.[512] Ziyafet esnasında bir kişinin bu tatlının üzerinden şekerin gitmiş olduğunu söylediğini duyunca, "Şeker mi gitmiş? Bu olamaz!" dedi. Aşçısını çağırarak yemek yendiği sırada ona üç yüz kırbaç vurdu. Bu olaydan sonra, bu tatlı getirildiğinde, şeker torbaları da sofraya bırakılmaya başlandı. Akşam yemeğini ikindiden sonra verirdi. Onun yemeğine, Şamlılarla beraber Iraklılar da çağırılırdı. Yemeğe gelen hiç kimse geri gönderilmezdi. Bir gün bir Şamlının Iraklı birini kılıcının kabzasıyla engellediğini görünce kendisine, "Pis kadının oğlu! İnsanları yemeğimden mi kovuyorsun?" dedi.

Yusuf, bir bedeviyi Yemen mihlaflarından[513] birine görevlendirip, bir müddet sonra yanına geldiğinde kendisine, "Ey Allah'ın düşmanı, sen Allah'ın malını yemişsin!" dedi. O, "Anam babam sana feda olsun, ben kimden alıp yedim?" deyince Yusuf gülerek kendisine bir miktar yardımda bulundu.

Yusuf Kûfe'deyken ve halk da yemek üzerindeyken ayakları bağlı siyahî bir köle gelerek Yusuf'un evine girmek isteyince, adamlarından biri ona engel olmaya çalıştı. Bunu gören Yusuf, ona bağırarak adamı bırakmasını söyledi. Köle de gelerek halkla beraber yemek yedi. Ardından Yusuf kendisini çağırarak bağlarını çözdü ve onun satın alınmasını emretti. "Eğer

512 Bu tatlı; un, süt ve sadeyağdan yapılan bir ekmeğin üzerine, şeker serpilerek elde edilen bir tatlı çeşididir.

513 Yemen bölgesinde küçük idari bir bölge anlamında kullanılan bir terimdir.

sahibin seni satarsa, artık sen bizimsin! Satmazsa, her gün gelir bizimle öğle yemeğini burada yersin." dedi. Bu köle Yusuf adına satın alınarak onun tarafından âzad edildi.

Haccâc b. Abdülmelik b. Haccâc dedi ki: Bir gün Yusuf'un yanında öğle yemeğini yiyordum. Yusuf bana, "Haccâc, adam gibi yemek ye!" dedi. Ben de "Kölem bana kızartılmış bir kuş getirdi. Ben de ondan biraz yedim." dedim. Daha sonra Yusuf hacibine, "Ben onun yüzünü göremiyorum." dedi. Ben de kendisinden saklanmıştım. Birçok kişiyle onun katında bana şefaat etmelerini söylediysem de konuştuğum herkes, "Ben Yusuf'a itiraz edemem." derdi. Bunun üzerine ihtiyaç sahiplerinin durumunu kendisine anlatmayı kararlaştırdım. Yanına gittiğimde, "Kuşu ne yaptın?" diye sordu. Ben de "Bundan sonra kuş eti yemeyeceğim." dedim. Yusuf hacibine, "Onu kendi haline bırak!" dedi. Acıktığımda onun yemeğinde hazır bulunup yemek yediğimi görünce güldü.

Yusuf b. Ömer kısa boylu, uzun sakallı bir adamdı. Giydiği uzun elbiselerini yerden sürüklerdi.

Medâinî şöyle dedi: Yusuf b. Ömer, dirhemlerin basımı ve ayarıyla oynayan görevlilere karşı son derece acımasız idi. Bu konuda yanlış yapanlardan bazılarının elini keser, kimisini de kırbaçlardı. Bir seferinde, bir dirhemin bozuk olması ve ayarının düşük olması nedeniyle, buna sebebiyet veren görevlilere beş bin kırbaç vurulduğu anlatılmıştır.

Dediler ki: Yusuf'a nakışlı bir elbise getirildi. Nakış sıralarından birinin eksik olduğu anlaşılınca bu nakışı işleyen işçiye beş yüz kırbaç vurdu. Yine anlatıldığına göre, Yusuf, tırnaklarını kumaş üzerinde gezdirir, şayet tırnağı bir iplik teline takılırsa, onu dokuyan kişiyi döverdi. Durum, "Yusufiyye elbiseleri" şeklinde darb-ı mesel olacak kadar ilerledi.

Bir gün bir dokumacı bir elbise getirdi. Yusuf'un kâtibi Kahzem ona bakarak, "Bu ne kadar da kötü bir kumaştır!" dedi. Yusuf da "Bu ne kötü bir elbisedir; ey kötü kadının oğlu!" dedi. Dokumacı, "Kâtip elbiseden ne anlar?" dedi. Bunun üzerine Yusuf Kahzem'e, "Kötü kadının oğlu doğru söyledi. Sen elbiseden ne anlarsın?" dedi. Bunun üzerine Kahzem, "O, yılda bir elbise imal eder. Benim ise elimin altından her gün yirmi elbise geçer." dedi. Yusuf yine, "Sen doğru söyledin ey pis kadının oğlu!" dedi.

Bir ona, bir diğerine sürekli gidip gelerek teftişe devam etti. Sonunda dokumacıya, "Bu elbiseye ne denir?" dedi. O da "Sühr bi-sühr" diye cevap verdi. Yusuf, "Bunun anlamı nedir?" dedi. O da, "Kırmızı içinde kırmızı" deyince, "Ben de şimdi kalkar senin sırtını kızartırım." deyip ona yüz kırbaç vurdu.

Dediler ki: Vâsıt'ın yeşil alanında bir baykuş yavrulamıştı. Onun verdiği rahatsızlık kendisine şikâyet edildi. Adamın biri de onu sapan taşıyla vurarak yere düşürdü. Yusuf ona yirmi sopa vurdu, "Çok iyi ettin ama sen eşkıyalardan birisin." dedi.

Medâinî, Ebû Bekr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Yusuf b. Ömer, bir gün Kûfe mescidinde hutbe verirken, delinin biri konuşmaya başladı. Bunun üzerine Yusuf, "Ey Kûfe halkı, ben delilerinizin mescide girmelerini yasaklamamış mıydım? Haydi, onun boynunu vurun!" dedi. Böylece deli adamın boynu vuruldu. Ben de kendi kendime, "Bundan sonra asla senin arkanda namaz kılmayacağım." dedim.

Yusuf, bir gün yolculuğa çıkacağı sırada bir cariyesini yanına çağırarak ona, "Seni de beraberimde götürmemi ister misin?" dedi. Cariye de "Evet" deyince, "Sen hep şehvetin ve cinsel isteğin için gelmek istiyorsun!" diyerek kölesine, "Bunun canını acıt!" dedi. Köle de elindeki kırbaçla kadının kafasına vurdu. Daha sonra başka bir cariyeyi çağırarak ona da "Benimle çıkmak ister misin?" dedi. O da "Hayır, ben çocuğumla kalmak istiyorum." dedi. "Kötü kadın! Benden isteksizliğin ve bana olan öfkenden dolayı mı bunu söylüyorsun?" diyerek adamına, "Buna da vur!" deyince köle ona da vurdu. Sonra başka birini çağırarak, ona da kendisiyle beraber gelmeyi teklif edince kadın, "Ben ne diyeceğimi bilemiyorum. Şayet 'Evet' desem, birincisine yaptığını yapacaksın; 'Hayır' desem, diğerine yaptığını yapacaksın." dedi. Yusuf ona da "Sen bana böyle bir cevap veriyorsun ve benden böyle kaçınmakla mı kendini sevdirmeye çalışıyorsun?" diyerek köleye, "Vur ona da!" dedi.

Medâinî dedi ki: Yusuf, kötü huylu bir kişi olup çok az şeylere tahammül ederdi. Evinde ise oldukça iyi huyluydu. Bir gün evde uyumaktayken küçük çocukları gelerek, ellerindeki düdükleri çalmaya başladılar. O dü-

düklerden çıkan sesler, onun uyuduğu odaya kadar gitti. Kendisi, düdüklerin ötmesiyle uyanıp onların bulunduğu odaya gelerek, "Bu ne hâl be yaramazlar!" demekten başka bir şey söylemedi.

Medâinî dedi ki: Yusuf, Âmir b. Yahya'ya, "Ey fasık, sen Mâsebezân'ı[514] harap etmişsin!" deyince oda, "Aksine, ben Hulvân'daydım, haracı artırarak orayı imar ettim." dedi. O yine, "Ey fâsık, sen Mâsebezân'ı harap etmişsin."diyerek onu işkenceyle öldürdü.

Bir gün kâtibine, "Seni zamanında gelmekten engelleyen durum neydi?" dedi. O da "Dişimden şikâyetim vardı." dedi. Yusuf hacamatçıyı çağırarak onun ağrıyan dişiyle beraber diğer bir dişini de çekti.

Onunla ilgili bilgileri bu kitabımızın geçen bölümlerinde yazmıştık.

Şair Gaylân b. Seleme es-Sekafî

Onlardan biri de şair *Gaylân b. Seleme b. Muattib*'dir. İslâm, onun mevcut on hanımından dört tanesini kendisine bırakarak kalanlarını ondan ayırdı. O, Kisrâ'yı ziyaret etmiş ve Tâif'te kendisine ait bir kale inşa ettirmiştir. Cahiliye döneminde Arapça okur-yazar idi.

Kelbî'nin dışındakiler dediki: Gaylân b. Seleme b. Muattib, Künne oğullarındandır. Cahiliye döneminde kavminin eşrafından idi. İslâm dönemine yetişip Müslüman oldu. Onun o sırada, on hanımı bulunmaktaydı. Resûlullah (sas) ona, bu on kadından dört tanesini tercih etmesini, kalan altısını boşamasını emretti. O da bunun üzerine şunları söyledi:

Hey beyaz tenli, emsalsiz kadın!
Seni boşamakla çok korkuttum
O, kaburgalarımın altındakini (kalbimi) bilmiyordu
Onun, on hanımıma ve payıma olan tahammülü, benim
hakkımda kendisini yanılttı

514 Mâsebezân'ın aslı Mahsebezan'dır. Hulvân'ın fethinden sonra, Fars büyüklerinden Âzin adında birinin büyük bir askerî birlikle dağdan Sevâdya indiğinin haberi, Medâin'de bulunan Sa'd b. Vakkas'a ulaşınca, Dırâr b. el-Hattâb komutasında bir ordu hazırlayarak onun üzerine gönderdi. H. 16 yılında meydana gelen savaş esnasında Dırâr, Âzin'i öldürerek bu bölgeyi onlardan kurtardı. Bk. Ya'kût, *Mu'cemü'l-Büldân*, VI, 41. (çev)

Kisrâ'nın yanına gittiğinde, kendisine önemli miktarda mal vermişti. O da o mallarla Tâif'te bir kale inşa ettirdi. Yolda uğradığı Evs b. Hârise b. Leüm ona kızını vererek kendisiyle evlendirdi. O da evlendiği bu kızı bir bineğe bindirerek beraberinde getirirken şunları söyledi:

Binek develerinin bağlanıp da beni ağırlayan[515]
Evs b. Hârise b. Leüm, onu bana armağan etti

Ömer b. Hattâb (ra) dönemi gelince, bu zat hanımlarını boşadı ve cariyesini de serbest bıraktı. Bunun üzerine Ömer (ra), "Gaylân'ın, gâibden gizli haber alarak ecelinin yaklaştığını bildiren bir şeytanı vardır ki, bunun üzerine cariyesini serbest bırakmış ve hanımlarını da boşamıştır. O, ya yeniden hanımlarına dönecek ya da öldüğünde Ebû Riğâl'in kabrinin taşlandığı gibi, ben de onun kabrini taşlayacağım!" dedi.

Bâdiye bt. Gaylân kadınların en güzeli idi. Medine'de bulunan Heytu'l-Muhannes, Abdullah b. Ümeyye el-Mahzûmî'ye, "Tâif fethedildiğinde, Bâdiye bt. Gaylân ile evlen. Zira onun önden dört, arkadan da sekiz kıvrımı var." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Ben, onun erkeklik organının olmadığını biliyordum."[516] dedi ve onu, Bâti[517] adındaki başka bir muhannes ile beraber, "Hah" denilen Mekke ile Medine arasında, Medine'ye yakın bir yere sürdü.

Daha sonra Abdurrahman b. Avf, Bâdiye ile evlendi. Bâdiye, tabutlar imal edilmeden önce Ömer b. Hattâb (ra) döneminde vefat etti. Ömer (ra), onun cenaze namazını kıldırdı ve kefeninin altından onun vücut hatlarının göründüğünün farkına vardı. Ardından da, Zeyneb bt. Cahş vefat etti. O da cüsseli bir kadın idi. Bunun üzerine Ömer (ra), "Bâdiye'den görülenin, kendisinden de görülmesinden endişe ediyorum, aranızda bunun çaresine bakacak kimse yok mudur?" dedi. Esmâ bt. Umeys, "Habeşistan'da ölüler için tabut yapıldığını gördüm." deyince, Zeyneb için de bir tabut yapıldı.

---

515 Ebû Rigal, Fil olayında Ebrehe ordusuna yol gösterirken yolda ölen ve kabri hacılar tarafından taşlanmakta olan bir inkârcıdır. Bkz. Taberî, II/132.

516 Heytu'l-Muhannes, erkeklik ve dişilik yönü olmayan bir kişi olarak bilindiği için, Resûlullah'ın (sas) aile tarafına girer çıkardı. Resûlullah (sas) onun Gaylan'ın Bâdiye adlı kızını böyle nitelendirdiğini görünce, onun kadınlara ilgi duyduğunu anlayarak bir daha kendi aile tarafına girmesine izin vermedi. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, VI, 440. (çev)

517 ZZ'de Bâki.

Böylece Zeyneb, cenazesi tabutta taşınan ilk kişi olmuş oldu. Ömer bunu görünce, "Evet bu, yolcu bir kadın için iyi bir mahfeldir!" dedi.

Gaylân'ın evladından biri de *Şürahbîl* olup, Resûlullah'ı (sas) ziyaret eden heyette yer alan kişilerden biridir. Ayrıca *Umâre*, *Temîm*, *Amr*, *Nâfi*, *Nüfey*, *Bilâl* ve *Büleyl* de onlardandır.

Onlardan biri de *Münebbih b. Şübeyl b. Aclân b. Attâb b. Mâlik b. Ka'b b. Amr* olup, Muattib oğullarının kardeşidir. *Ecred* adındaki oğlunun adı ise, *Müslim b. Abdullah b. Süfyân b. Abdullah b. Muattib* idi. Ecred, şair bir kişi idi. Bu adam, Abdülmelik'in yanına geldiğinde kendisine, "Hiçbir şair yoktur ki, henüz kendisini görmeden, onun şiiri bize ulaşmış olmasın! Buna ne dersin?" dedi. O, "Ben de şöyle derim." dedi:

Kimin destek ve gücü varsa, haksızlığa uğradığında hakkını elde eder
Lâkin asıl zayıf ve düşkün olan, destekçisi olmayandır
Yardımcıları azaldığında, eli kendisine boş döner
Ancak sayısal çoğunluk elde edince zulme aldırış etmez

Abdülmelik (bunları duyunca), "Evet, vallahi gerçekten sen bir şairsin!" dedi ve onu da beğendiği şairler arasına kattı.

Gıyere b. Avf b. Sakîf'in Çocukları

Abdüluzzâ, *Ukde* ve *Rebîa*. Bunların annesi, Hind bt. Ka'b b. Sümâle'dir.

Abdüluzzâ b. Gıyere'nin çocuğu ise *Ebû Seleme*'dir.

Ebû Seleme'nin Çocukları

İlâc; asıl adı Umeyr'dir. *Abdullah* ve *Übey*. Bunların annesi, Ümmü Ünas bt. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf'tir.

Şair Turayh b. İsmâil b. es-Sekafî

İlâc oğullarından biri de *Turayh b. İsmâil b. Ubeyd b. Üseyyid b. İlâc b. Seleme* olup, bu kişi de şair idi. Bunun annesi, Abdullah b. Sibâ b. Abdüluzzâ b. Nadle b. Absânel-Huzâî'nin kızıdır.[518] Kendisi, Zühre oğullarının müttefiki idi. Hamza (ra), Uhud savaşında Sibâ b. Abdüluzzâ'yı öldür-

518 Annesinin kadın sünnetçisi olduğunu söyleyerek ona hakaret etmek istiyor. (çev)

müştü. Savaş esnasında kendisine, "Haydi gel bana, ey kadın sünnetçisinin oğlu!"[519] demişti. Turayh ise Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik'in himayesine verilmişti. Bu nedenle onun yanında etkiliydi. Denildiğine göre, bazıları onun Velîd katındaki itibarını, arkadaşlığını ve kendisiyle müşaverede bulunmasını kıskanmışlar ve Hammâd er-Râviye'ye ricada bulunup, Velîd'in kendilerine zaman ayırma lütfunda bulunması için aracılık yapmasını istemişlerdi. Oda gelip iki beyit yazarak Velîd'in hizmetçisine verdi ve ona, "Bu iki beyitte Hişâm'ı övdüğümü kendisine bildirerek bunları ona oku!" dedi. Hizmetçi de Hammâd'ın dile getirdiği şu iki beyti ona okudu:

Haydi bineğim! Beni kendisiyle mutlu edeceğin adama götür
Çünkü benimle bağdaşmayan basitlik diyarında kalmaktayım
Haydi; cömert karakterli
İkramı büyük, medhiyelerin hamalı olan lidere yürü!

Turayh, Velîd'in halkın şikâyetlerini dinlediği arz gününde Velîd'in hacibine kendisinin de huzura alınması ricasında bulundu. Hacib kendisini içeriye aldığında, Velîd ona ilgi göstermedi. Turayh şöyle diyordu: Ben, Velîd'in bana şarap içirmesinden endişe edip, nebiz içmekten beni muaf tutmasını isteyerek, "Ben, sudan başka bir şey içmem!" dedim.

Turayh, Velîd'in kendisine yüz vermediği sırada şunları dile getirdi:

Ey, halifelerin evladı! Bir yakınlıktan sonra, ne oldu da
Huzurundan uzaklarda bulunmaktayım?
Doğrusu, bu iki haline hayret ediyorum
Neyim var da uyuz kişiden kaçınır gibi
Uzaklara ve gerilerin gerisine itiliyorum?
Sen bana dargın kalınca, şamatacılar mutlu olurlar
Nasihatçilerle merhametliler ise üzülürler
Ben kendimi yabancı bilmezken
Bugün de tam bir yabancı gibiyim
Kıskançlar hayırlı bir şey duyduklarında onu gizlerler
Kötü bir şey duyduklarında ise onu yaymaya çalışırlar

519 Turayh'ın annesi, kadınları sünnet ettiğinden, Hamza (ra) ona böyle hitap etmişti. Bk. ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arus*, X, 216. (çev)

Turayh, Velîd'i memnun etmek için bunun dışında da şiirler dile getirdi. Turayh'a, "Sen şunları Velîd'e söylediğinde Allah'tan korkmadın mı?" denildi:

Sen, uzun ve geniş bir kumsalın oğlusun
Sevgim bu alana giremediğinden sana ulaşamıyor
Sel, dağlar gibi dalgalarla akarken
Sen de ona, "Yolunu bırak" desen
Ya geri döner ya dibe çöker veya belirleyeceğin başka bir yerde kıvrım kıvrım akar

Bunun üzerine Turayh, "Ben bu beyitleri söyledikten sonra parmağımı yukarı kaldırarak, 'Estağfirullah!' diyor ve Allah'tan af diliyordum." dedi.

Bazı râvilere göre, Turayh mü'minlerin emîri Mehdî'nin yanına girdiğinde kendisine, "Velîd hakkındaki Cîmiyye'yi[520] söyleyen sen misin? Bundan sonra senden hiçbir şiir duymayacağım! Eğer sana para lâzımsa vereyim." dedi.

Zübeyrî dedi ki: Turayh bir gün Dâvûd b. Ali'ye bir ihtiyacını bildirdi. Dâvûd da onun dilekçesini başka birinin dilekçesine iliştirdi. Turayh dedi ki:

İhtiyacımı kendi haline bırak ve desteklemeye bak
Ben, kaybımdan emin şekilde geceledim
İhtiyacımı, başka sütlerle emzirsem
Birlikte emzirme, ona zarar verecektir

Bana Hirmâzî anlattı, bana Sehl b. Abdülhamîd anlattı, o Ebu'l-Verkâ el-Cu'fî'den şöyle dediğini rivayet etti: Çok sıcak bir günde Turayh'la Kûfe'den gelirken, bir suyun başına vardığımızda (serinlemek için) suya girdik. Bu sırada onun sırtından boynuna kadar vücudunda birtakım çirkin yara izleri ve oluk gibi yarıklar gördüm. Kendisine, "Bu nedir?" dedim. O da "Bir kulübede gördüğüm bir kadından hoşlandım, o da benden hoşlandı. Kadınla bir aradayken, hoşlandığı bir arkadaşımla beraber olmak istediğini söyledi. Ben de orada kalmayı kabul etmeyerek kadına gençliğin cömertli-

520 Cîmiyye; her bir beyti *Cîm* harfiyle biten şiir demektir. (çev)

ğiyle, 'İstediğini yap!' dedim. Kadın, 'O halde, sen kulübede kal. Geceleyin kocam geldiğinde, sinirli olduğu için ne derse karşılık vermeden yerine getir. ' dedi. Derken kadının kocası geceleyin eve geldiği, gözleri iyi fark etmiyordu. Çadırda da iki tuluk vardı. Bunlardan biri alttan delik olduğu için akıtıyordu. O bir tuluk isteyince, ben kendisine dibi delik olanını getirdim. O da ona süt doldurmaya çalışırken tuluğun akıttığını görünce, beni hanımı zannederek vurmaya başladı. Daha sonra, eline aldığı bir iple vücudumu morartıncaya kadar bana vurmaya devam etti. Ben de sesimi çıkarmadım. İşte bu morluklar, o adamın vurduğu yerlerin izleridir." dedi.

Hirmâzî, Ebû İsmâil'den şunu rivayet etti: Hişâm, Tâif'te bir mal edindi. O sırada Turayh da Hişâm'a gelerek ondan bazı işlerin bitirilmesini talep etti ve şunları söyledi: "Ben malların en hayırlısını şöyle gördüm. Anılmaya değer olması, zamanın hazinesi sayılması, bütün malların üstünde olması, öncekileri geride bırakarak hepsinin önüne çıkması, emsalinin zor bulunması, onu ortaya çıkaranları süslemiş olması, armağan edildiği kişiye bir zenginlik katmış olmasıdır. Buna, ekim alanı geniş ve bereketli sel yatağındaki bir arazi; toprağı değerli, suyu güzel, bitkileri canlanıp yükselmiş, güzelleşip ürün verirken kökleri toprağa inmiş, yaprakları kırağı akıtır hale gelmiş bir ekin alanı; ağaçları büyümüş, asmaları yükselmiş, asmalar arası geniş, üzümleri salkım salkım durumda olan bir bahçe örneği verilebilir. Gündüzleri gece, geceleri korkulu bir mülktür. Böyle bir arazi örneği hakkındaki bilgiler geçmişte de verilmiş, ilgi çekici, vasıfları saymakla bitmez, seyredilmesi gözleri yorar, ürünleri bereketlenir, sahibi iyilikte ilerler, dostlar burada mutludur; kıskananların gözünü kamaştırır."

Bazıları, Turayh'ın "Ebü's-Salt" olarak künyelendirildiğini söylediler. Onun Salt adını verdiği bir oğlu dünyaya geldi. Çocuğun annesinin ölmesi üzerine kendisi evlenince, onu dayılarına teslim etmek durumunda kaldı. Oğluyla ilgili olarak şunları söyledi:

Saltcığın hayaliyle gecelediğimde, uykularım kaçtı
Bu hayal, yeni doğan çocukla ilgili olarak gece yürüyüşü yapanları harekete geçirdi
Beni geri döndüren, sadece onun küçük beyaz yüzüdür
Onun o yüzü, karanlıktaki parlak lamba gibidir

Bunlardan biri de *Ahnes* olup adı Übey b. Şerîk b. Amr b. Vehb b. İlâc'dır. Bu kişi Zühre oğullarının müttefiki olup Bedir günü onların gözünden kaybolduğu için kendisi bu anlamda, "Ahnes" olarak adlandırılmıştır. O zaman Ahnes hâriç, müşriklerden Bedir'de bulunmayan olmamıştır. Yine Ahnes hâriç müşriklerden hiçbiri müslüman olmamıştır. Daha önce bir ekini yaktığı ve bir eşeği öldürdüğü için hakkında, "Hâkimiyeti ele aldığında ise ülkede bozgunculuk çıkarıp ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez"[521] âyeti inmiştir.

Onun oğullarından biri *Mugîre b. Ahnes* olup salih bir kişi idi. Dâr günü Osman (ra) ile beraber olup, onu savunurken şunları söylüyordu:

Kendisine yönelik sel gibi bir akın düzenlendiğinde, hiçbir güvenliği yoktu
Akşama kadar devam eden o akının tozundan bile korunamıyordu

Osman (ra), rüyada Mugîre'nin katilinin cehennemde olduğunu gördü. Yanına geldiğinde onu öldürülmüş bulunca, "Ey Ebû Abdullah, zararı yok." diyerek elini yüzüne sürdü. Daha sonra onun katilinin Medine'de dolaşarak, "Mugîre b. Ahnes'i ben öldürdüm. Var mı onun karşılığında beni öldürecek?" dediğini, müslümanların da "Vallahi onun karşılığında seni öldürmeyiz. Taki cehenneme gidesin!" dediklerini gördü. Mugîre'den sonra nesli devam etmiştir. Mugîre b. Ahnes,[522] Mervân b. Hakem'in Bahreyn valiliği yapmıştır.

Ahnes'in mevâlîsinden biri *Osman el-Bettî* olup, o Basra fakîhlerinden idi. Kendisinin vefatından sonra onun da nesli devam etmiştir.

Tabip Hâris b. Kelede

Onlardan biri de Hâris b. Kelede b. Amr b. İlâc'dır. Kendi zamanında Arapların tabibi idi. Ziyâd'ın annesi Sümeyye onun cariyesiydi. Bir rivayete göre, Hâris çocuksuz olduğundan başka bir topluluk ona nispet edilmiştir. Başka bir görüşe göre ise onun *Nâfi b. Hâris b. Kelede* adında bir tek oğlu vardı. Sağlam olan rivayet de budur. Hâris, Ömer b. Hattâb (ra) zamanında vefat etmiştir. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetiyle müşerref olmuş bir sahabidir.

---

521 Bakara, 2/205.

522 Mugîre ile aynı adı taşıyan bu kişi onun soyundan gelmiş olmalıdır.

Ebu'l-Yakzân, şöyle bir şeyin söylendiğini zikretti: Resûlullah (sas) Tâif'i kuşattığı zaman, "Hangi köle şehrin duvardan aşağıya inip, kapıyı açarsa o bizim mevlamızdır veya o artık hürdür." buyurdu. O sırada, Ebû Bekre bir makara ile duvardan sarktı. Böylece, "makaranın babası" anlamında kendisine, "Ebû Bekre" denilerek künyelendirilmiş oldu. Oğulları ise kendisine nispet edilirdi. Kendisinin sarkmak istediğinde (oğlu) Nâfi'e, "Sen benim oğlumsun (ipi) iyi tut!" dediği de rivayet edilmektedir. Ebû Bekre Nüfey ise "Ben, Mesrûh'un oğluyum." derdi.

Ubeydullah b. Ebû Bekre ise "Hâris b. Kelede, benim dedemdir." diyerek babasının söylediklerine iltifat göstermezdi.

Râviler dediler ki: Mühelleb b. Ebû Sufre bir tarla konusunda Ubeydullah b. Ebû Bekre ile tartıştı. Ubeydullah bineğine binerek Rebîa ve Mudar kabilelerinin meclisine gitti, "Eyvahlar olsun! Ben Nizâr'ın oğlu iken, bir yabancı olan Harrebûz'un oğlu, mahsulü gelişmiş bir tarlamı, benden engelleyerek beni tehdit ediyor!" dedi. Onlar da "Ey Ebû Hâtim, biz seninle beraberiz." dediler. Mühelleb ile birlikte tarlaya giderken Mühelleb ona, "Tarla senindir." dedi. Ubeydullah ise, "Madem sen bunu kabul ettin, o tarla artık senindir." dedi.

Vâsile b. Halîfe es-Sedûsî, Ebû Bekre'nin oğluna şöyle dedi:

Babanın süsünün beygir bağı olması veya
Senin onu surun üzerine çıkartmış olman, senden serbest kalmışlığı giderebilir mi?
(Atalarının) yüzleri siyah olup saçları da
Başlarının üzerine siyah üzümler saçılmış gibi kıvırcık dururdu

Ebû Bekre şöyle derdi: Eğer babamın dışında biri hakkında babalık iddiasında bulunsaydım; Safvân b. Ümeyye el-Cumahî hakkında iddiada bulunurdum. Çünkü ben küçükken o elimden tutar, beni öper, beni yedirir, bana sevgi gösterir ve bana, "Sen benim oğlumsun." derdi.

Onlardan biri de *Yunus b. Saîd b. Haccâc*'dır ki, Ziyâd hakkında Muâviye ile tartıştığında şair onunla ilgili şunları söyledi:

Yunus b. Saîd'in verdiği karardan dolayı
Konuşan nice kadın ve erkekler helâk oldu
Kararını verdi, sonra da vedalaşarak vefat etti
Halifeden kaçan her genç ise ölür

Onunla ilgili bilgileri, "Ziyâd'ın daveti" konusunu ele alırken vermiştik.

Nâfi b. Hâris b. Kelede'ye gelince… Ömer (ra) Basra'da ona bir arazi tahsis etti. Onun dışında Fihr kabilesine mensup hiçbir kimseye arazi tahsis etmemişti. Ubeydullah b. Ziyâd'ın kaçtığı sırada, Yezîd b. Muâviye'nin ölümünden sonra kendisi de Basra'da öldü.

Onlardan biri de *Alâ b. Câriye b. Abdullah b. Ebû Seleme*'dir. O, Zühre oğullarının müttefiki idi. Onun Huneyn gününde müellefe-i kulûb'dan olduğu da söylenmektedir. Kendisinin ölümünden sonra nesli Medine'de devam etmiştir.

Ukde b. Gıyere'nin Çocukları

Avf b. Ukde. Annesi, Hassân b. Hilâl b. Kays b. Hâris b. Fihr'in kızıdır.

Onlardan biri de *Muhtâr b. Ebû Ubeyd b. Mes'ûd b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Ukde*'dir. Mes'ûd, halkının eşrafından olup kendisine değer verdikleri bir kişiydi. Onun hakkında şu söz söylenir: "O, hem müşriklerin hem de Allah Teâlâ'nın [zımnen] kendisinden söz ettiği kişidir."[523] "Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya, dediler."[524]

Ebû Ubeyd, Irak'ta emîr iken Kassu'n-Nâtif gününde öldürüldü. Onun oğlu Muhtâr ile ilgili olarak bu kitabımızın ilgili bölümünde bilgi vermiştik.

[Ebû Mihcen es-Sekafî]

Onlardan biri de *Ebû Mihcen b. Habîb b. Amr b. Umeys b. Avf b. Ukde*'dir. Şair ve yiğit bir kişi olarak şunları söylemiştir:

523 Burada adı geçen Mes'ud; kavminin dayanılmaz eziyetlerine karşı Resûlullah'ın (sas) Taif Seferi sonunda kendilerinden yardım isteyip de reddeden, bununla da kalmayarak dönüşünde onu çocuklara taşlatarak eziyet eden üç kardeşten biriydi. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 419. (çev)

524 Zuhruf, 43/31.

Ben öldüğüm zaman beni bir üzüm bağının bir tiyekinin dibine defnet
Ölümümden sonra kemiklerimi o ağacın kökleri sulayacaktır
Beni çöllerde defnetme; çünkü oraya defnedildiğimde
Oradan zevk alacağımdan endişe ederim

O, içki içtiğinde Sa'd ona had cezası uygulayarak hapsetti. Başka bir görüşe göre, Sa'd kendini hapsetmiş ve ona had uygulamamıştır. Müslümanlarla düşmanları arasındaki savaşın kızıştığını görünce, Sa'd'ın kızı Zebrâ'ya ricada bulunarak serbest bırakılmasını istedi. Zebrâ da kendisinin hapisten çıkarılmasına yardımcı oldu. O da Sa'd'a ait bir ata binerek müşriklere yönelik hamleler yaptı. Sa'd onu bu durumda görünce, "At benim ama hamleler Ebû Mihcen'in hamleleridir." dedi. Müslümanlar zaferi kazanınca, Ebû Mihcen hapse dönmek istedi. Sa'd kendisine, "Ben bundan sonra seni içki içmekten dolayı cezalandırmayacağım." dedi. Ebû Mihcen de, "Vallahi, ben de bundan sonra asla içki içmeyeceğim." dedi.

Râvilerden bazıları, Ebû Mihcen'in kabrini Dördüncü İrmîniyye'de gördüğünü, kabrinin etrafında üzüm tiyeklerinin bulunduğunu ve Muâviye'nin de bunu bildiğini söylemiştir.

Ebû Mihcen Muâviye'ye geldiğinde Muâviye ona [daha önce okuduğu] iki beyti sordu. O da "Ey Mü'minlerin Emîri! Sen bana bu ikisinden başkasını sor!" diyerek şunları dile getirdi:

Benim malımı ve çokluğunu halka sorma!
İnsanlara benim amaç ve karakterimi sor!
Bazen öldürücü darbelere maruz kalırdım
O konuda boyuna vurulan darbeyi de saklı tuttum

Onlardan biri de *Kinâne b. Abdüyâlîl b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Ukbe*'dir. Bu kişinin kavmi arasında saygın bir yeri vardı. Resûlullah (sas) Tâif'e gelerek onlara durumunu anlatıp kendisini korumalarını teklif ettiğinde, Abdüyalîl'inoğulları Kinane, Habib ve Amr olmak üzere üç kardeşten biri Ona, "Allah, senden başka, peygamber olarak gönderecek kimseyi bulamadı mı?" dedi. Diğeri, "Eğer peygamber isen ben Kâbe'nin örtüsünü çalmış olayım!" dedi. Sonuncusu da, "Eğer Allah'ın peygam-

beri isen seni öldürmek değil sana saygı duyarım; eğer değilsen seninle konuşmak bile uygun değildir." dedi.[525]

İslâm'ın zuhurunda Kinâne, rahip Ebû Âmir ve Alkame b. Ulâse el-Kelbî Şam'a gittiler. Umeyr bir müddet orada kaldı. Onun geride bıraktığı malı vardı. Kinâne ile Alkame, onun mirasının paylaşımında tartıştılar. Resûlullah, "Kinâne, şehir (meder) halkından olan bir adamdır, Ebû Âmir bilge adamdır, Alkame ise çöl (veber) halkındandır." buyurarak, onun malı hakkında Kinâne'den yana hükmedince, Kinâne o malı aldı.[526] Onların ailesinden Tâif'te birçok kişi vardı.

Onlardan biri de Muhtâr'ın arkadaşı *Zâide b. Kudâme*'dir. O, "Muhtâr'ın intikamı!" diyerek Mus'ab b. Zübeyr'e vurmuştu. Zâide, Şebîbü'l-Hâricî'yi de öldürmüştü. Onun Kûfe'de nesli devam etmiştir.

[Ümeyye b. Ebü's-Salt]

Onlardan biri de *Ümeyye b. Ebü's-Salt b. Rebîa b. Ukde*'dir. Şair bir kişi olup Yahudi idi. Resûlullah (sas) onun hakkında, "Onun şiirleri iman etmiş, kalbi ise inkâr etmiştir." derdi.

Bize Nâkıd rivayet etti: O İbn Uyeyne'den, o İbn İbrâhim b. Meysere'den, o da Amr b. Şerîd'den şunu rivayet etti: Resûlullah (sas) onun [İbn Şerid'in] babasını terkisine alarak, kendisinden Ümeyye b. Salt'ın şiirini okumasını istedi. O da "Pekiyi" diyerek onun yüz beytini Resûlullah'a (sas) okudu. O, çok güzel şiir okurdu. Bir rivayete göre, "Kendisine delillerimizi verdiğimiz, fakat onları bir kenara atan, bu yüzden şeytan peşine düşüp de nihayet azgınlardan olan kişinin haberini onlara anlat."[527] âyeti, onun hakkında nâzil olmuştur.

---

525 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*'sinde şöyle söylemektedir: Üçüncüsü ise, "Eğer sen dediğin gibi Allah'tan bir elçi isen, seninle konuşmam çok tehlikelidir, eğer yalan söylüyorsan, zaten seninle konuşmama gerek yoktur." dedi. Bk. İbn Hişâm *es-Sîre,* I, 282. (çev)

526 İbn Hişâm, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: Tâif halkı müslüman olunca Rahip Ebû Âmir gidip Şam'a katıldı. Orada kovulmuş ve yalnız kalmış bir yabancı olarak öldü. Onunla beraber, Alkame b. Ulâse b. Avf b. Ahvas b. Ca'fer b. Kilâb ile Kinâne b. Abdüyaleyl b. Amr b. Umeyr es-Sakafî de oraya gitmişti. Ebû Âmir öldüğünde, her ikisi, onun mirası konusunda Rum Meliki Kayser'in katında muhakeme oldular. Kayser, "Çöl halkı, çöl halkına vâris olur." deyince, ona Kinâne b. Abdüyaleyl vâris olurken Alkame ona vâris olamadı. Bk. İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 424. (çev)

527 A'râf, 6/175.

Öleceği sırada "Buyurun, buyurun! İkiniz de hoş geldiniz! İşte ben huzurunuzdayım. Ne göstereceğim bir mazeretim ne dayanacak bir gücüm, ne fidye olacak bir malım ne de sığınacak bir aşiretim var." diyerek şunları dile getirdi:

Keşke bunlar bana gözükmeden önce
Dağların başında keçi otlatsaydım
Her bir hayat uzun sürse de
Sonunda bir anda ortadan kalkacaktır
Ölümü dikkate al, zamanın felâketinden sakın!
Çünkü zamanın âni bir felâketi vardır

Ümeyye, her zaman insanları Resûlullah'ın (sas) aleyhine teşvik ederdi. Bedir gününde ölen müşriklere mersiyeler dizmişti.

Kâsım b. Ümeyye'nin *Vehb* ve *Rebîa b. Ümeyye* adında çocukları vardı. Vehb şair olup, Osman b. Affân hakkında bir mersiye söylemişti.

Onlardan biri de *Vehb b. Ebû Huveylid b. Zuveylim b. Avf b. Ukde* olup, vefat ettiğinde, Gıyere oğulları onun mirası konusunda tartışmışlardı. Nebî (sas) onun mirasını Vehb b. Ümeyye b. Ebü's-Salt'a vermişti.

Cüşem b. Sakîf'in oğlu *Hutayt b. Cüşem* olup, Hutayt'ın oğlu da *Cüşem*'dir.

"Allahu a'lem. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır."

DİZİN

A

Abâye el-Uceyfî 149
Abbâd b. Abbâd 413, 445
Abbâd b. Alkame b. Cu'fî b. Ebû Rûmî b. Huzâbe b. Suayr b. Huzâî 444
Abbâd b. Husayn 331, 434, 435
Abbâd b. Misver b. Abbâd 434
Abbas b. Âmir 328, 712
Abbas b. Cez b. Hâris b. Züheyr 602
Abbas b. Hişâm el-Kelbî 18, 53, 412, 465, 470, 476, 509, 517, 544, 592, 668, 699, 745, 779, 790
Abbas b. Huleys b. Ubeyd b. Abdümenâf b. Zebîne b. Abd b. Dühmân 623
Abbas b. Mirdâs 67, 175, 176, 234, 697, 715, 716, 717, 725, 736
Abbas b. Mirdâs es-Sülemî 234, 697, 715, 725
Abbas b. Şerîk b. Hârise b. Cüneydib b. Zeyd b. b. Halef 604
Abbas b. Velîd b. Abdülmelik 489
Abbas b. Yezîd 224, 225
Abbas b. Zibrikân 364
Abd b. Cüveyye 556
Abd b. Mukallid 245
Abd b. Mürre b. Bekr b. Umeyre b. Ali b. Ceser 689
Abde b. Kudeyd 310
Abde b. Nâşire 258
Abde b. Sa'lebe 459
Abde b. Tabîb 266, 395
Abdukays b. Hufâf 251
Abdullah b. Abdullah 277, 308, 343, 615
Abdullah b. Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir 418
Abdullah b. Abdülmelik 43
Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas 441
Abdullah b. Alvân 203
Abdullah b. Âmir 67, 113, 126, 331, 412, 426, 444, 447, 448, 489, 632, 705, 706, 709, 710, 806, 823
Abdullah b. Âmir b. Küreyz 67, 126, 412, 426, 447, 489, 632, 705, 706
Abdullah b. Ammâr b. Uyeyne b. Hısn 580
Abdullah b. Amr 153, 161, 163, 277, 278, 306, 343, 409, 539, 634, 635, 719, 737, 783
Abdullah b. Ayyâş 135, 359
Abdullah b. Ayyâş el-Hemdânî 359
Abdullah b. Bekr 329, 634
Abdullah b. Beyân 321
Abdullah b. Cahş 185
Abdullah b. Dârim 17, 25, 26, 27, 32, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 165
Abdullah b. Dînâr 329
Abdullah b. Ebû Rebîa 31
Abdullah b. Ebû Süveyt 366
Abdullah b. Ehtem 84, 274, 277, 302, 306, 308, 343
Abdullah b. Fâid 323, 327, 753, 755, 766, 807, 822
Abdullah b. Gatafân 152, 496, 511, 547, 567, 589, 606, 607, 626, 627, 628, 629, 630, 634, 650
Abdullah b. Haccâc b. Mihsan b. Cündeb b. Nasr b. Amr b. Cihâş b. Becâle 549
Abdullah b. Haccâc el-Cihâşî 551
Abdullah b. Hakîm 117, 293, 764
Abdullah b. Hâlid 185, 288, 306, 309, 356, 443, 635, 796, 819
Abdullah b. Hâris 162, 163, 183, 185, 198, 246, 453
Abdullah b. Hâzim 276, 376, 388, 435, 706, 707, 708, 709, 711, 797, 798
Abdullah b. Hısn 200
Abdullah b. Hilâl 581, 779
Abdullah b. Hirmâz 455
Abdullah b. İbâd el-Hâricî 355
Abdullah b. Kays b. Nakab 431
Abdullah b. Kesîr el-Mekkî 451
Abdullah b. Kunfüz 713
Abdullah b. Küleyb es-Sedûsî 60
Abdullah b. Mâlik b. Gâlib 614
Abdullah b. Mersed 441, 448, 488, 492
Abdullah b. Mes'ûd 130, 387, 388, 555, 590, 721, 782
Abdullah b. Mübârek 151, 368, 618, 722, 723
Abdullah b. Mücebbir 395
Abdullah b. Müslim 281, 442, 641
Abdullah b. Nâşire 126
Abdullah b. Nuh 113
Abdullah b. Osman 126, 245, 492
Abdullah b. Osman el-Kureşî 492

Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz 306, 436, 449
Abdullah b. Ömer el-Bekrâvî 761
Abdullah b. Rebîa b. Mutâ 18
Abdullah b. Saffâr 356
Abdullah b. Sâlih 79, 231, 314, 345, 347, 361, 470, 472, 477, 637, 667, 753, 756, 774, 775, 777, 789, 795
Abdullah b. Sâlih el-İclî 231, 314, 361, 795
Abdullah b. Sa'sa'a 324
Abdullah b. Selm 290, 762, 764
Abdullah b. Sevâ b. Rifâa b. Übey [b.] Abde b. Adî b. Cündeb 421
Abdullah b. Sufâr 356
Abdullah b. Süveyd 21, 23
Abdullah b. Ukbe 657
Abdullah b. Uyeyne b. Hısn 576
Abdullah b. Ümeyye el-Mahzûmî 828
Abdullah b. Vâkıd 463
Abdullah b. Yakaza 697, 698, 703
Abdullah b. Zübeyr 32, 34, 87, 88, 89, 92, 126, 167, 191, 250, 396, 431, 583, 707, 708, 800, 801
Abdullah ed-Daîf 396
Abdullah el-Hâricî 356
Abdumâlik b. Müveylik 354
Abdurrahman b. Avf 828
Abdurrahman b. Cevşen 274, 628, 630
Abdurrahman b. Cez et-Tâî 436
Abdurrahman b. Dâre 628
Abdurrahman b. Hakem 432
Abdurrahman b. Harrî 276, 634
Abdurrahman b. Mehdî 457
Abdurrahman b. Münkız 648
Abdurrahman b. Safvân 151
Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî 666
Abdurrahman b. Sa've 352
Abdurrahman b. Semüre el-Kureşî 435
Abdurrahman b. Şebîb 309
Abdurrahman b. Ubeyd 393, 807
Abdurrahman b. Ubeydullah 323
Abdurrahman b. Yezîd 332, 418, 724
Abdurrahman el-İskâf 371
Abduyağûs b. Vakkâs 271
Abdüla'lâ b. Abdullah 489, 823
Abdülazîz b. Abdullah 356, 443
Abdülazîz b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd 356, 443
Abdülazîz b. Amr 230
Abdülazîz b. Velîd 192, 606, 629
Abdülazîz b. Velîd b. Abdülmelik 606
Abdülazîz el-Kasmelî 331
Abdülhamîd b. Abdurrahman 309, 489
Abdülkerîm b. Abdullah b. Hâris b. Muâviye b. Şersefe 453
Abdülmelik b. Abd 354, 355
Abdülmelik b. Abdullah b. Âmir 823
Abdülmelik b. Cümâne 649
Abdülmelik b. Hutât 117
Abdülmelik b. Kureyb b. Abdülmelik b. Ali b. Asma 635
Abdülmelik b. Mervân 43, 51, 241, 251, 302, 341, 373, 552, 577, 584, 619, 621, 688, 708, 804, 818
Abdülmelik b. Übeyr 135
Abdülmü'min b. Şebes 166
Abdüluzzâ b. Akîl 581
Abdülvâhid b. Seken 337
Abdülvehhâb b. İbrâhim 452
Abdümenâf b. Akîl 581
Abdümenâf b. Behdele 357
Abdürabbih el-Advânî 675
Abdüssamed b. Abdülvâris 414
Abdüssamed b. Sâbit 675
Abs b. Bağîd 28, 172, 496, 498, 599
Abs b. Talk 356
Abşems b. Hurkûs 454
Accâc 57, 246, 375, 390, 461, 488, 815
Accâc b. Rü'be 390
Adbat b. Kuray 367, 373
Adî b. Cündeb 403, 404, 408, 421, 422, 423, 645
Adî b. Cüşem 626, 627
Adî b. Ertât 60, 120, 194, 202, 264, 441
Adî b. Ertât el-Fezârî 60, 264, 441
Adî b. Fadl 281
Adî b. Fezâre 169, 553, 556, 574
Adî b. Nevfel 462, 813, 816
Adî b. Rebîa 252
Adî b. Zeyd 168, 287, 397, 400, 819
Adl b. Hakîm 147
Affâk b. Gallâk 161
Affân 68, 74, 151, 155, 184, 246, 249, 319, 406, 418, 440, 487, 538, 539, 545, 548, 549, 575, 606, 632, 633, 811, 838
Ağleb b. Sâlim 391
Ahdeb b. Amr b. Câbir 632
Ahmed b. Abdüssamed 414

Ahmed b. İbrâhim 412, 414, 416, 420, 457, 463, 720, 721, 722, 723, 724, 783, 785
Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî 412, 414, 463, 720, 724, 783
Ahmed b. Vehb 414
Ahmer b. Udâne 230
Ahnef b. Kays 20, 67, 265, 312, 314, 315, 318, 323, 324, 325, 328, 352, 394, 706
Ahnef b. Kudeyd 310
Ahsâ 376
Ahtal 72, 90, 107, 129, 217, 218, 219, 231, 233, 235, 241, 242, 409, 577, 673, 693, 726, 728, 775, 803
Ahvâ b. Avf el-Abdî 497
Ahvas 28, 38, 48, 66, 78, 89, 129, 158, 172, 180, 356, 368, 369, 657, 660, 735, 837
Ahvas b. Amr 158
Ahvas b. Câfer 28, 48, 129, 172, 368, 657, 660
Ahvâs b. Uteybe 184
Ahves b. Câfer 518
Âişe 20, 62, 113, 148, 151, 192, 209, 302, 336, 337, 343, 349, 352, 396, 401, 458, 461, 463, 499, 575, 597, 704, 711, 715, 727, 746, 757
Akîl b. Bilâl 144, 239, 793
Akîl b. Ebû Tâlib 388
Akîl b. Hilâl 581, 590
Akîl b. Ullefe 503, 509, 534, 573, 580, 583, 597
Akîl b. Ullefe b. Hâris b. Muâviye b. Dıbâb b. Câbir b. Yerbû 509
Akîl b. Üseyyid 464
Âkilü'l-Mürâr el-Kindî 53, 172, 369
Akreşe b. Erbed b. Urve b. Mushil b. Şeytân b. Hizyem 603
Alâ b. Harîz 431
Alâ b. Lebîd 338
Alâ b. Minhâl b. Alâ b. Kutbe b. Süleym b. Hâris b. Gadbân 657
Alâ b. Sâlim 413
Alâ el-Hadramî 363
Ali 26, 31, 43, 50, 71, 77, 78, 87, 104, 113, 116, 119, 125, 131, 132, 140, 148, 151, 152, 163, 164, 166, 174, 209, 214, 240, 244, 254, 266, 271, 274, 275, 277, 278, 280, 287, 289, 290, 297, 303, 305, 311, 314, 319, 321, 322, 323, 325, 326, 335, 336, 338, 340, 357, 359, 370, 381, 382, 404, 411, 418, 426, 430, 431, 436, 440, 441, 448, 486, 496, 524, 581, 583, 585, 586, 587, 600, 602, 604, 605, 607, 635, 647, 651, 654, 657, 666, 671, 675, 686, 687, 688, 689, 706, 709, 722, 723, 734, 735, 736, 739, 741, 742, 745, 751, 756, 757, 759, 761, 762, 763, 767, 770, 773, 783, 784, 785, 789, 793, 794, 801, 810, 818, 822, 831
Ali b. Asma el-Bâhilî 647
Ali b. Ebû Tâlib 43, 71, 77, 113, 125, 131, 148, 151, 163, 166, 297, 311, 322, 370, 381, 382, 431, 581, 600, 607, 651, 657, 688, 735, 756, 784
Ali b. Heshâs 125
Ali b. Husayn 430
Ali b. Husayn b. Mâlik b. Haşhâş 430
Ali b. İshak 418, 722, 723
Ali b. Kays 271
Ali b. Muğîre b. Esrem 277
Ali b. Nasr el-Cehdamî 794
Ali b. Rühm 671
Aliye bt. Ahtal 72
Alkame 41, 42, 43, 60, 61, 62, 113, 116, 117, 133, 146, 162, 258, 259, 324, 352, 374, 378, 401, 444, 445, 469, 507, 543, 582, 583, 584, 615, 719, 720, 724, 837
Alkame b. Huvey 113, 116
Alkame b. Nihâz 117
Alkame b. Sebbâh 374, 378
Alkame b. Sehl 259
Alkame b. Ulâse 469, 582, 583, 837
Alkame b. Ya'sûb 62
Âmir b. Abdukays 20, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420
Âmir b. Abdukays el-Âbid 20
Âmir b. Asabe 264, 397, 401
Âmir b. Bağîd 496
Âmir b. Cüveyye 556
Âmir b. Huneyf 147
Âmir b. Hüceym 458, 460
Âmir b. Kays 411, 414, 417, 418
Âmir b. Kays b. Nâşib b. Üsâme b. Muâviye b. Şeytân 411
Âmir b. Mâlik 121, 152, 530, 531, 600, 606
Âmir b. Mür 17
Âmir b. Rebîa 177, 252, 515, 531, 689
Âmir b. Rifâa 696, 717

Âmir b. Tufeyl 48, 170, 369, 500, 582, 583, 607, 609, 623, 654
Âmir b. Tufeyl ile Alkame b. Ulâse 582, 583
Âmir b. Übey 463
Âmir b. Zarib 477, 667, 668, 669, 683, 685, 686, 736, 737
Âmir b. Züeyb 438
Amîre bt. Eslem b. Mâlik b. Amr b. Temîm 404
Ammâr b. Abdülazîz 388
Ammâr b. Ebân b. Saîd b. Uyeyne 579
Ammâr b. Uryân 451
Amr b. Âhân 643, 644
Amr b. Ahmer 646
Amr b. Ahvas 129
Amr b. Amîre 396
Amr b. Amr 38, 39, 41, 42, 59, 60, 62, 63, 64, 198, 251, 738
Amr b. Âs 431
Amr b. Âsiye es-Sülemî 731
Amr b. Bükeyr 469, 765
Amr b. Câbir b. Huşeyn 588
Amr b. Cendel 135
Amr b. Cündeb 353, 404, 408, 409, 429
Amr b. Cündeb b. Anber 408
Amr b. Cürmûz 381
Amr b. Cüveyn 154, 156
Amr b. Cüveyye 556, 557
Amr b. Ebû Amr eş-Şeybânî 544
Amr b. Ebû Rebîa 118, 151
Amr b. Ehtem 274, 276, 277, 278, 293, 306, 317, 337, 343
Amr b. Enmâr 18, 460
Amr b. Fakʿas 387
Amr b. Ganm 259, 685
Amr b. Gaylân 456
Amr b. Habîb 465
Amr b. Hadramî 185
Amr b. Havt 156, 160
Amr b. Heddâb 442
Amr b. Hind 53, 54, 55, 56, 61, 582
Amr b. Humeme 157
Amr b. Huncûd 411, 429
Amr b. Hureys el-Mahzûmî 475
Amr b. Hüceym 458
Amr b. İyâz 667, 672, 683
Amr b. Kays 43, 59, 268, 276, 386, 495, 663, 677, 686
Amr b. Kays b. Aylân 663, 677
Amr b. Kays el-İclî 43
Amr b. Kureym 171
Amr b. Mâlik 379, 438, 457, 725
Amr b. Muhammed 36, 777, 778
Amr b. Münzir 53, 54
Amr b. Müslim el-Bâhilî 490
Amr b. Nevfel 486
Amr b. Nihâs 181
Amr b. Rebîa 252, 254, 258, 380, 684
Amr b. Revâha 600
Amr b. Saîd 192, 727, 737
Amr b. Seken es-Sarîmî 357
Amr b. Selâme 635, 644
Amr b. Temîm 21, 24, 27, 69, 153, 154, 159, 160, 202, 260, 261, 333, 367, 403, 404, 405, 410, 422, 424, 427, 433, 434, 437, 438, 447, 455, 456, 458, 460, 464, 486, 631
Amr b. Temîm b. Mürre 403
Amr b. Ubeyd 153, 298, 307
Amr b. Utbe 718, 719, 721, 722, 723, 724, 725, 766
Amr b. Übeyr 352
Amr b. Ümeyye 366
Amr b. Üseyyid 464
Amr b. Yerbû 153, 208, 209, 210, 655, 660, 801
Amr b. Zübeyr 20, 31, 32, 34, 125
Amr b. Zübeyr Lebîd b. Utârid 20
Amr b. Züeyb 438
Amre bt. Hanzale 36
Amre bt. İlyâs b. Mudar 495
Anber b. Amr b. Temîm 153, 202, 403
Anber b. Yerbû 35, 153, 202
Aneme b. Rebîa 386
Aneze b. Esed 43, 404
Aneze b. Esed b. Rebîa 43, 404
Antere 92, 234, 510, 512, 530, 565, 567, 572, 608, 609, 618
Antere b. Şeddâd 608
Arâbe b. Evs b. Kayzî b. Amr el-Evsî 544
Arafât 152, 367, 368
Arfece 114, 369, 388, 579, 719
Arfece b. Kerib 369
Arfece b. Nâciye 114
Ârıd el-Cüşemî 122
Asʿas b. Selâme 263
Asbağ b. Nebâte 32
Âs b. Vâil 559

Asfah b. Abdullah el-Kelbî 448
Âsım b. Abdullah 119
Âsım b. Cüveyriye 452
Âsım b. Dülef 458
Âsım b. Hâris 175
Âsım b. Kays b. Salt 711
Âsım b. Mufaddal 439
Asmaî 77, 90, 101, 103, 111, 215, 303, 310, 329
A'şâ 56, 191, 207, 229, 399, 406, 410, 642, 643, 644, 677
A'şâ Hemdân 191, 406, 410
A'şâş Günü 143
Atâ b. Hatafâ 213, 244
Atıyye b. Ammâr 649
Atıyye b. Amr 210, 406, 427
Atıyye b. Cu'âl 91, 196
Atıyye b. Şibl 427
Atıyye b. Übey 22
Âtike bt. Hâris 195
Âtike bt. Mülâe 107, 490
Attâb b. Gallâk 386
Attâb b. Hermî 158
Attâb b. Verkâ 35, 36, 164, 165, 191, 202, 384, 410
Attâb b. Verkâ er-Riyâhî 36, 384, 410
Avâne 31, 290, 315, 333, 342, 412, 620, 762, 768, 769, 775, 790, 795, 816
Avf b. Abşems 26, 392, 393
Avf b. Âmir 400
Avf b. Amr 456
Avf b. Attâb 158
Avf b. Bekr 665
Avf b. Ebû Hârise 499, 503
Avf b. Enmâr 620
Avf b. Hari 48
Avf b. Hevn 689, 690
Avf b. Küleyb 211, 212
Avf b. Mâlik 25, 41, 148, 192, 380, 411, 625, 714
Avf b. Mâlik el-Eşcaî 625
Avf b. Muhallim 406, 410
Avf b. Müntefık 38
Avf b. Riyâh 585, 587
Avf b. Sakîf 736, 737, 748, 829
Avf b. Şerîk 375
Avf b. Yakaza b. Usayye 701
Avf b. Zühl 354
Avrâ bt. Dabbe 21
Avz b. Gâlib 161, 592, 606, 615
Aynân 57, 645
Aynü't-Temr 170, 434
Ayyâş 31, 77, 135, 359, 361, 364, 365, 723, 735, 779
Ayyâş b. Ebû Rebîa 361
Ayyâş b. Zibrikân 364
Âzâdmerd b. el-Hürbüz 132
Azerbaycan 31, 34, 35, 70, 502, 544, 545, 718
Azîn b. Câfer'in 175

B

Bâbü'l-Cisr 144
Bâdiye bt. Gaylân 828
Bağdat 143, 144, 250, 287, 306, 634
Bağîd b. Âmir 360, 373
Bağîd b. Mâlik 553, 554
Bağîd b. Reys 496
Bahîl el-Asfah 449
Bahîr b. Selheb el-İclî 448, 449
Bahr b. Ahnef 317, 324, 348
Bahreyn 20, 55, 132, 259, 271, 280, 348, 363, 391, 411, 423, 428, 641, 694, 833
Baîs b. Bişr 212
Basennâ 350
Basra 17, 50, 52, 57, 68, 71, 74, 77, 78, 86, 89, 95, 96, 103, 106, 109, 113, 117, 119, 121, 129, 131, 132, 144, 145, 146, 153, 166, 167, 168, 184, 192, 195, 196, 197, 198, 200, 202, 211, 214, 216, 222, 234, 244, 245, 248, 257, 260, 263, 279, 282, 283, 288, 290, 291, 292, 294, 295, 298, 302, 304, 306, 311, 312, 313, 314, 319, 320, 321, 326, 327, 331, 340, 346, 350, 352, 356, 366, 370, 371, 372, 373, 376, 377, 378, 379, 381, 383, 385, 388, 391, 392, 393, 394, 406, 407, 408, 410, 412, 416, 422, 426, 428, 431, 434, 435, 436, 439, 440, 444, 452, 453, 457, 461, 462, 463, 464, 485, 486, 488, 489, 491, 492, 493, 494, 515, 520, 533, 555, 591, 597, 607, 628, 633, 635, 638, 639, 640, 641, 647, 649, 650, 675, 694, 695, 696, 701, 702, 704, 706, 707, 709, 710, 711, 715, 716, 734, 739, 744, 747, 749, 752, 753, 756, 757, 761, 762, 763, 769, 770, 776, 783, 787, 790, 797, 802, 805, 806, 807, 821, 822, 833, 835

Bâzâm 208
Becâle b. Abde 423
Becâle b. Mâzin 539, 543
Bedir 185, 466, 572, 622, 624, 651, 652, 672, 688, 694, 696, 731, 833, 838
Bedr b. Amr 557, 559, 560, 595
Bedr b. Dırâr 50
Bedr b. Hamrâ 338
Behân 201
Behdele b. Avf 64, 128, 357, 358, 363
Bekr b. Esved 82
Bekr b. Eşca 592, 620
Bekr b. Habîb es-Sehmî 633
Bekr b. Hevâzin 259, 260, 404, 553, 580, 685, 715, 736
Bekr b. Heysem 758, 782, 787
Bekr b. Hirmâz 455
Bekr b. Mür 17
Bekr b. Umeyre 689
Bekr b. Vâil 31, 39, 41, 43, 60, 95, 117, 143, 169, 171, 177, 178, 183, 187, 193, 198, 204, 258, 268, 269, 271, 272, 311, 334, 346, 353, 354, 404, 409, 410, 441, 446, 449, 496, 618, 707, 744, 745
Bel'â b. Mücâhid 433
Belc b. Nüşbe 388
Benhel Günü 178
Benî Abdullah b. Dârim 17, 27, 56, 57, 165
Benî Abs 28, 38, 47, 96, 161, 172, 188, 206, 369, 398
Benî Âmir 38, 47, 48, 77, 126, 129, 130, 169, 172, 177, 336, 351, 368, 369
Benî Anber 160, 164, 283
Benî Arâde 153
Benî Arîb 427
Benî Besse 27
Benî Cendel 140
Benî Cumah 18
Benî Cühme 427
Benî Dabbe 44, 79, 101, 148, 187, 188, 189, 243, 369
Benî Dârim 27, 31, 39, 48, 54, 55, 56, 73, 137, 141, 218
Benî Dehdâhe 145
Benî Dehmân 34, 218
Benî Esed 28, 33, 133, 172, 184, 346, 367
Benî Fukaym 24, 25, 26
Benî Fukaym b. Cerîr 24
Benî Gaber 148, 162
Benî Gavs b. Mürr 18
Benî Hanîfe 41, 78, 103, 133, 174, 191, 193, 244, 273, 348
Benî Hanzale 25, 28, 31, 33, 43, 121, 122, 130, 156, 160, 172, 173, 186, 243, 258, 368, 387
Benî Hâris 17, 44, 259, 263, 296, 303, 369
Benî Hemmâm b. Mürre 39
Benî Hiffân 195
Benî Hik 61
Benî Himyerî b. Riyâh 129, 167, 168, 169
Benî Hucr 130, 225
Benî Huvey 117
Benî Hüceym 17, 155, 181, 235, 258, 336
Benî İcl 43, 159, 182
Benî Kays 41, 42, 141, 157, 178, 184, 241, 251, 268
Benî Kebşe 130, 172, 173
Benî Kurt 124, 125
Benî Kûz 101
Benî Mahzûm 63
Benî Mâlik 56, 60, 62, 109, 121, 140, 142, 149, 169, 170, 172, 187, 207, 246, 384, 390, 391
Benî Menâf 73, 144
Benî Mev'ele 145
Benî Minkar 71, 74, 75, 263, 265, 268, 269, 271, 311, 347
Benî Mukâ'is 17, 263, 268
Benî Mücâşi b. Dârim 23, 64
Benî Nehşel 21, 24, 25, 55, 74, 99, 106, 128, 131, 132, 135, 136, 140, 141, 397
Benî Nevfel b. Abdümenâf 54, 61, 150
Benî Nizâr 66
Benî Ömer 31
Benî Riyâh 155, 156, 158, 159, 163, 168, 169, 170, 171, 188, 246
Benî Sahsah 397
Benî Sarîm 337, 355, 356, 357, 397
Benî Selît 180, 181, 182, 183, 196, 203, 207, 212
Benî Suhaym 41, 273
Benî Şakıra 22
Benî Şen 160
Benî Şeybân 39, 87, 103, 138, 170, 178, 179, 180, 181, 182, 198, 199, 203, 207, 218, 263, 268, 355, 383
Benî Şeytân 147

Benî Tağlib 18, 26, 117, 118, 128, 144, 183, 219, 553
Benî Tahiyye 51, 206
Benî Temîm 31, 32, 33, 34, 38, 44, 52, 53, 55, 60, 65, 66, 67, 68, 71, 77, 78, 81, 107, 117, 118, 120, 122, 123, 128, 129, 133, 135, 136, 140, 144, 145, 146, 156, 169, 171, 172, 173, 181, 182, 193, 198, 201, 208, 210, 223, 224, 225, 237, 243, 246, 259, 270, 271, 275, 276, 278, 299, 313, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 335, 337, 340, 341, 347, 349, 352, 353, 356, 365, 367, 368, 369, 370, 373, 374, 379, 382, 389, 394, 408, 460, 468
Benî Teymüllât 43
Benî Ubeyd b. Hüzeyme 42, 46
Benî Ukfân 35, 164, 202, 203, 218
Benî Utârid 138, 367, 370, 371
Benî Ümmü Nesîr 87
Benî Vakabân 70
Benî Yerbû 24, 25, 142, 143, 153, 155, 156, 160, 161, 164, 168, 169, 170, 178, 179, 180, 181, 186, 187, 188, 189, 192, 198, 203, 204, 207, 211, 212, 236, 268, 357
Benî Yeşkür 346, 393
Benî Zâ'ine 20, 32
Benî Zubyân 28
Benî Züeyb 57
Benî Züheyr b. Teym 18
Benî Zühre 19
Berâ b. Kabîsa es-Sekafî 822
Berâcim 25, 44, 55, 187, 248, 251
Beşâme b. Gadîr 532
Beşîr b. Abdullah 278
Beşîr b. Dülce 244, 248
Beşîr b. Ubeydullah 337, 490
Beşşâr b. Abdülhamîd 318, 322
Beşşe b. Anber 403, 429
Beydâ bt. Ubde b. Adî b. Cündeb 404
Beyhes b. Hilâl b. Halef b. Hamhame b. Gurâb b. Zâlim b. Fezâre 592
Biâr 113
Bicâd b. Abdullah 614
Bilâl b. Cerîr 144, 239, 243, 248, 793
Bilâl b. Ebû Bürde 79, 90, 110, 146, 214, 279, 290, 291, 304, 385, 402, 442, 646, 824
Birnîk b. Avf 357, 378
Bisâr b. Sübey 592, 623
Bistâm b. Dırâr 50
Bistâm b. İmrân 257
Bistâm b. Kays 92, 142, 168, 169, 177, 178, 180, 198, 656
Bişr b. Amr 36, 62, 64, 156, 198, 324
Bişr b. Avrâ 43
Bişr b. Hannât 396
Bişr b. Mervân 35, 50, 165, 192, 218, 220, 257, 458, 598, 630, 660, 735, 772, 818
Bişr b. Ömer ez-Zehrânî 420
Butûn 260, 266
Büceyr b. Abdullah 160
Büceyr b. Verkâ 356, 389
Bükeyr b. Mugîre 503
Bükeyr b. Vessâc 356, 389
Bükeyr el-Himâmî 239
Bürd b. Ziyâd 174
Bürde b. Mukâtil 273
Bürek 356
Bürme b. Avf 456
Bürrü Meysân 294
Bürsün b. Şihâb 374
Büsr b. Ebû Ertât 272, 381
Büzrüc b. Ebân b. Hakem b. Mezîd b. Câbir b. Hayrân 411

C-Ç

Câbir b. Akîl 581, 590
Câbir b. Bisâr 623
Câbir b. Bürme 456
Câbir b. Cahder 456
Câbir b. Hayrân b. Ahrem b. Zühl b. Züeyb b. Cezîme b. Amr b. Huncûd 411
Câbir b. Râlân b. Mâzin 439
Câbir b. Talha el-Yâmî 775
Câbir b. Yerbû 501, 503, 509
Ca'de b. Ganî 658, 685
Câfer b. Amr b. Hureys 476
Câfer b. Cirfâs 265
Câfer b. Kuray 372
Câfer b. Rebîa 459
Câfer b. Süleyman 50, 232, 317, 524, 760, 779, 781, 820
Câfer b. Süleyman b. Ali 50, 524
Câfer b. Umeyr 36
Câfer b. Zübeyr 92
Cahiliye 19, 22, 30, 44, 49, 65, 66, 67, 68, 94, 114, 127, 155, 168, 173, 184, 185, 186, 211, 251, 259, 272, 275, 296, 309,

310, 325, 365, 367, 373, 374, 375, 386, 393, 400, 426, 430, 431, 437, 446, 450, 452, 459, 460, 462, 464, 466, 467, 485, 553, 578, 582, 587, 588, 589, 590, 597, 608, 629, 643, 646, 667, 669, 673, 703, 715, 726, 729, 827
Cahş b. İlbâ el-Esedî 424
Câriye b. Humeyl b. Nüşbe b. Kurt b. Kurre b. Nasr b. Dühmân 624
Câriye b. Kudâme 116, 329, 341, 381, 382, 420, 706
Câriye b. Müşemmit 431
Cârûd b. Ebû Sebre 789, 806
Ca'sen bt. Gâlib 74
Cebânât 181
Cebbân 314, 761, 817
Cebbâr b. Mâlik b. Himâr 589, 590
Cebel b. Cevvâl b. Safvân b. Bilâl b. Asram b. İyâs b. Abduganm b. Cihâş 549
Cebele b. Abdurrahman 389, 798, 799
Cebele b. Vehbân 551
Cebele Günü 28, 40, 175
Cebele Vadisi 129
Cedûd Günü 268, 269
Cefne el-Mizzânî 225
Cehdam b. Abbâd 435
Cehm b. Hassân 315, 326, 327, 344
Cehm b. Safvân el-Cermî 440
Cehme b. Cehver 466
Cehm es-Salîtî 317
Cehmiyye 440
Cehver b. Guvey 465
Cemel 20, 62, 113, 114, 148, 151, 209, 256, 336, 349, 352, 382, 393, 396, 411, 436, 458, 461, 463, 597, 604, 651, 704, 711, 715
Cemel Günü 20, 62, 113, 114, 148, 209, 336, 349
Cemîl b. Humrân b. Eşem b. Abdullah b. Ma'iyye 554
Cemîle bt. Haffâf 272
Cenâb b. Mesâd 208
Cenbe b. Târık 160
Cendel b. Sufeyh 104
Cendele bt. Fihr 24
Cendele bt. Mihr b. Mâlik b. Nadr 438, 439
Cerâd b. Cemre 377
Cerîr 22, 24, 25, 26, 30, 35, 43, 45, 46, 50, 57, 58, 65, 66, 70, 75, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 104, 107, 115, 122, 123, 127, 129, 130, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 152, 155, 157, 158, 159, 160, 162, 164, 170, 171, 172, 173, 174, 178, 179, 180, 186, 187, 190, 191, 196, 199, 202, 207, 208, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 250, 251, 364, 378, 379, 406, 414, 428, 429, 430, 435, 458, 463, 491, 493, 494, 502, 583, 603, 673, 688, 720, 740, 741, 746, 751, 755, 760, 777, 778, 790, 791, 792, 793, 796, 811
Cerîr b. Abdullah 66, 157, 216, 740, 741, 746, 755
Cerîr b. Atıyye 22, 35, 75, 85, 144, 152, 179, 207, 212, 241, 242, 250, 364, 379, 428, 493, 502, 673, 688
Cerîr b. Dârim 24, 26, 145, 146
Cerîr b. Kelhebe 186
Cerrâh b. Abdullah 105
Cerv b. Hâris 189, 561
Cervel b. Evs b. Mâlik b. Cüveyye b. Mahzûm 609
Cessâme b. Amr b. Avf b. Muhallim b. Şeybân 410
Cessâr el-Anberî 80
Cessâs b. Amr 557
Cessâs b. Mürre 387
Cevn b. Katâde 393
Cevvâl b. Dârim 26
Cez b. Hâlid 38, 176
Cez b. Muâviye 342, 343, 344, 348
Cezîme b. Hâris 459
Cezîme b. Yerbû 503, 513, 520
Cezîre 50, 127, 206, 551, 578, 628, 631, 646, 653, 658, 693, 712, 713, 727, 801, 802
Cîlân 424, 545
Curuf Günü 162
Cûzcân 67
Cüdeyle bt. Mür 20
Cüheyne b. Zeyd 25
Cühme b. Adî 404, 423
Cündeb b. Anber 403, 404, 408, 411, 421, 428
Cündeb b. Halef el-Absî 567

Cüneyd b. Abdurrahman 119, 144, 501
Cüreyrî 415
Cürve b. Üseyyid 464
Cürve (Yemân) b. Hâris b. Kutay'a 606
Cüşem b. Avf 357, 365, 371, 372, 606, 626, 650
Cüşem b. Hâris 384, 459
Cüşem b. Hirmâz 455
Cüvâsâ 271
Cüveybir 318
Cüveyriye b. Esmâ 237, 346
Cüveyriye b. Rebî 167
Cüveyye b. Levzân 554, 556

D

Dabbe bt. Baîs 124
Dâbi b. Hâris 184, 248
Dabîs b. İvâl 551
Dağfel b. Hanzale 377
Dağfel en-Nessâbe 426
Dahhâk 312, 318, 326, 704
Dahhâk b. Kays 312, 326, 704
Damdam b. Damdam 120
Dârim b. Mâlik 25, 26, 553
Dârimî 32, 37, 63, 98, 113, 407, 694, 708
Davâl 406
Dâvûd b. Abbâd 435
Davud b. Abdülhamîd 241
Dehmâ el-Mücellele 143
Delihmes 227
Derabcird 22, 36
Destebâ 35
Destevâ 388
Deylemî 552
Deyyân el-Hârisî 44
Dırâr b. Amr ed-Dabbî 48, 142, 471
Dırâr b. Sayfî b. Asrem b. İyâs b. Abduganm b. Cihâş b. Becâle 544
Dırâr b. Sinân b. Eme b. Cihâş 544
Dırâr b. Utârid 36
Dırâr b. Uteybe 180, 184, 200
Dubay'a b. Rebîa b. Nizâr 425
Dubey'a b. Nâciye 87, 113
Dühmân b. Avf 498, 538
Dühmân b. Bisâr 592, 623
Dühmân b. Kays 495
Düreyd b. Riyâh b. Amr 634
Düreyd b. Sımme 121, 555, 698, 711
Dürüst b. Ribât 294

E

Ebâğ Günü 133
Ebân b. Dârim 26, 144, 146
Ebân b. Velîd 101
Ebcer b. Câbir 178
Eblak el-Üseydî 240
Ebred b. Kurre 158, 159
Ebtah 152
Ebû Abdurrahman el-Aclânî 322
Ebû Abdurrahman el-Hüzelî 683
Ebû Abdurrahman es-Sülemî 735
Ebû Adnân 39, 82, 84, 86, 91, 103, 108, 109, 216, 232, 336, 397, 471, 475, 477, 505, 520
Ebû Adnân es-Sülemî 397, 475, 505
Ebû Akîl es-Sekafî 793
Ebû Âmir el-Utâridî 314
Ebû Amr b. Alâ 39, 41, 102, 103, 215
Ebû Bekr 18, 20, 49, 83, 111, 116, 130, 131, 149, 151, 266, 314, 324, 337, 359, 363, 488, 612, 652, 658, 723, 776, 777, 821, 826
Ebû Bekr b. Sayfî 20
Ebû Bekr el-A'yen 776
Ebû Bekr el-Hüzelî 83, 111, 314, 821, 826
Ebû Câfer Mansûr 22, 68, 117, 125, 143, 401, 441, 461, 522, 531, 713, 757
Ebû Cehil 135, 368
Ebû Cehm b. Huzeyfe 49
Ebû Cezî 336
Ebû Cuvâlik 209, 210
Ebû Dahtenûs 37
Ebû Dâvûd et-Tayâlisî 419, 721
Ebû Dehleb 378
Ebû Fedfed et-Teymî 140
Ebû Firâs 72, 76, 77, 79, 81, 82, 83, 84, 90, 91, 101, 109, 196, 284, 349
Ebû Firâs es-Sâmî 77
Ebû Fûrân 463
Ebû Füdeyk el-Hâricî 423, 435
Ebû Halîl b. Şeddâd b. Züheyr 603
Ebû Harâse 126
Ebû Hilâl 414, 782
Ebû Humâr b. Nâciye 114
Ebû Humrân 162
Ebû Huzâbe 253, 254, 255, 257, 751
Ebû İhâb b. Azîz 61
Ebû İshak el-Fezârî 578
Ebû İshak el-Mâlikî 342, 638, 779

Ebû İshak et-Teymî 761, 798
Ebû Kays b. Eslet 568
Ebû Kılâbe 415
Ebû Leheb b. Abdülmuttalib 61
Ebû Mendûse 156
Ebû Mersed el-Ganevî 651
Ebû Mes'ûd 412
Ebû Mihcen 237, 284, 285, 836
Ebû Mihcen es-Sekafî 836
Ebû Musa el-Eş'arî 148, 314, 385, 417, 438, 646, 743
Ebû Musa el-Muhtesib 402
Ebû Müleyl Abdullah b. Hâris 183, 198, 246
Ebû Müslim 109, 299, 310, 401, 440, 488, 749, 797, 822
Ebû Nuhayle 380
Ebû Rebîa b. Muğîre 135
Ebû Recâ el-Utâridî 369, 370, 474
Ebû Reyhâne 318, 322
Ebû Seleme 68, 783, 796, 829, 835
Ebû Seleme b. Abdurrahman 68, 783
Ebû Seyyâre el-Advânî 664
Ebû Sirâc ed-Dabbî 187
Ebû Sûd b. Mâlik 146
Ebû Şakfal 81
Ebû Şezre el-Hüceymî 42
Ebû Teyme el-Hüceymî 463
Ebû Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî 810
Ebû Ubeyde 34, 82, 84, 85, 91, 95, 100, 102, 103, 108, 109, 130, 150, 156, 165, 173, 175, 200, 232, 244, 265, 266, 277, 336, 353, 355, 369, 397, 430, 443, 458, 472, 475, 485, 505, 518, 519, 520, 532, 537, 709, 712, 731, 745, 770, 782, 783
Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm 139, 470
Ebû Ukl 22
Ebû Urve es-Sa'âlîk 570
Ebû Ümeyye b. Abdullah 356
Ebû Zer 331, 351, 748
Ebû Ziyâd el-Huzâkî 366
Ebû Zübeyd Abser 345
Ebû Züeyb et-Tahevî 206
Ebü'd-Derdâ 427
Ebü'l-Alâ 144, 385
Ebü'l-Basîr 350
Ebü'l-Ced'â 310, 311, 409
Ebü'l-Ced'â et-Tahevî 310, 409
Ebü'l-Ebyad 617, 618
Ebü'l-Esved 126, 132, 197, 210
Ebü'l-Esved ed-Düelî 197, 210
Ebü'l-Fadl el-Ammî 314
Ebü'l-Garîze 144
Ebü'l-Gûl 143
Ebü'l-Haccâc b. Vaddâh 140
Ebü'l-Hâris b. Nehîk 141
Ebü'l-Hasan el-Medâinî 30, 76, 107, 254, 267, 274, 283, 290, 303, 306, 376, 407
Ebü'l-Hasan ez-Ziyâdî 306
Ebü'l-Hindî el-Fâtik 166
Ebü'l-Hur 132
Ebü'l-Huveyris 273
Ebü'l-Küheym 174
Ebü'l-Muhtâr el-Kilâbî 348
Ebü'l-Velîd b. Hemmâm b. Zâide 420
Ebü'l-Yakzân 20, 21, 22, 23, 24, 30, 57, 62, 64, 67, 86, 114, 117, 120, 126, 129, 131, 132, 134, 135, 140, 141, 146, 150, 151, 155, 159, 164, 165, 173, 180, 183, 184, 185, 191, 195, 198, 200, 201, 202, 203, 209, 210, 211, 215, 237, 242, 243, 244, 245, 248, 250, 251, 255, 262, 263, 309, 312, 346, 356, 358, 359, 364, 368, 370, 371, 373, 376, 377, 378, 383, 388, 396, 402
Ebü'r-Rubeys 539, 540, 541
Ebü's-Semherî Antere b. Amr b. Şeddâd b. Muâviye b. Mahzûm 608
Ebü'ş-Şağb İkrişe b. Erbed 612
Ebü'z-Zukâk 276, 277, 306
Ebyad b. Cehver 466
Edhem b. Muhriz b. Üseyd b. Ahşen b. Riyâh b. Ebû Hâlid b. Rebîa b. Yezîd b. Amr b. Selâme 644
Ehab b. Mâlik 25
Ehven b. Reys 496
Eksem b. Sayfî 44, 307, 467, 468, 469, 470, 473, 475, 476, 477, 667
el-Cimâr 25
el-Hişâb 25, 26
el-Kerdûsân 24
el-Laînü'l-Minkarî 214, 310
Enes b. Mirdâs 175
Enmâr b. Bağîd 496, 620
Enmâr b. Hüceym 458, 460
Enmâr b. Mâzin 438, 447
Enmâr b. Nizâr 66
Enmâru Benî Hüceym 17
Erkam b. Nüveyre 177, 204

er-Rebiz 269
Ervah b. Mâlik 380
Es'ad b. Levzân 556
Esbezî 63
Esed 19, 23, 25, 28, 33, 43, 67, 76, 119, 133, 161, 172, 184, 192, 346, 367, 369, 392, 404, 425, 445, 454, 466, 472, 494, 506, 518, 521, 531, 557, 570, 578, 590, 596, 601, 605, 609, 627, 628, 657, 672, 685, 698, 726
Esîd b. Cezîme 604
Esîd b. Müteşemmis 335
Esla 385, 534, 568, 569, 571, 572, 615, 654
Esmâ b. Hârice b. Hısn 577
Esmâ b. Sümeyyir 56
Esmâ bt. Hısn 347
Esmâ bt. Muharribe 135
Esmâ bt. Utârid 31
Esved b. Evs 190
Esved b. Kurâ el-Uklî 476
Esved b. Serî 312
Esved b. Ya'fur 116, 129, 134, 630
Eş'arî 90, 96, 148, 314, 349, 385, 417, 438, 646, 647, 743
Eşca b. Reys 496, 592, 623
Eşcaî 417, 540, 622, 624, 625
Eşheb 47, 72, 73, 103, 130, 133, 341, 689
Eşheb b. Remîle 133
Eşheb b. Rumeyle 47, 73, 103, 130
Eşyem b. Mukallid 246
Evfâ b. Matar 353, 454
Evs b. Hacer 374, 378, 486, 491, 494
Evs b. Hacer b. Attâb b. Abdullah b. Adî b. Nümeyr b. Üseyyid 491, 494
Evs b. Mağrâ 367, 368, 375
Evs b. Mağrâ el-Kuray'î 375
Evs b. Rebîa 459
Evs b. Sâmit 652
Ezârika 120, 195, 371, 373, 752

F

Fâdıl b. Mâlik 380
Fadl b. Kudâme 43
Fadl b. Süleyman 333, 342
Fadl el-Uceyfî 332
Fâlic b. Zekvân 554, 581, 726, 727
Fâris Meşvel 61
Fâryâb 335
Fâtıma 27, 466, 558, 596, 615, 617, 737
Fâtıma bt. Nehşel 27
Fedâle b. Hâbis 389
Fedekî b. A'bed 272, 275, 310, 311, 409
Fedekî b. Es'ad 310
Fehm b. Amr b. Kays 677
Felc Sahrası 169
Ferezdak 18, 26, 44, 45, 51, 52, 60, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 135, 144, 145, 146, 153, 155, 158, 162, 173, 187, 194, 196, 210, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 262, 265, 278, 279, 284, 334, 349, 350, 364, 370, 383, 389, 402, 406, 421, 432, 435, 437, 451, 461, 490, 492, 494, 597, 629, 630, 647, 673, 675, 711, 768, 788, 789, 790, 801, 802, 803
Ferhân 164
Ferkad es-Sebahî 304, 819
Ferz b. Esved 140
Fesâ 22, 36, 131, 132, 407
Fezâre b. Zübyân 497, 553
Fırat 110, 234, 444, 632, 646, 727, 734, 773, 805, 824
Firâs b. Sümey el-Fezârî 374, 597
Firâs b. Sümeyye 109
Fîrûz Husayn 236, 422, 764
Fudayl b. Deysem 95
Fukaym b. Cerîr 24, 26, 146
Fur'ân b. A'raf 350
Furâse b. Ahvas 66
Furât b. Muâviye 107
Furât b. Sâlim 619

G

Gabît Günü 169, 203
Gabîtü'l-Medre Günü 142, 177
Gadyâ b. Kâsım 312
Gâlib b. Avf 531
Gâlib b. Hanzale 25, 153, 250, 256
Gâlib b. Kutay'a b. Abs 510, 592, 599, 606
Gallâk b. Şihâb 367, 386
Gamâme bt. Tavd 43

Ganî b. A'sur 650, 685
Ganî kabilesi 656
Ganm b. Kuteybe 357, 631
Ganm b. Tarîf 690, 693
Gassân 32, 125, 128, 202, 206, 208, 212, 216, 217, 226, 332, 438, 457, 458, 506, 516
Gassân b. Amr b. Hüceym 458
Gassân b. Amr b. Mâlik b. Temîm 457
Gassân b. Mâlik 438
Gassân b. Nebâte 32
Gassân b. Züheyr 208, 212
Gatafân 19, 48, 152, 194, 248, 495, 496, 497, 500, 504, 511, 515, 525, 531, 532, 535, 538, 542, 547, 549, 551, 552, 567, 570, 578, 588, 589, 592, 600, 603, 606, 607, 620, 623, 624, 626, 627, 628, 629, 630, 634, 650, 691
Gavs b. Mür 17, 18, 368
Gavsî 18
Gaylân b. Hareşe 316, 337, 423, 492
Gaylân b. Mâlik 384, 438, 456, 458
Gaylân b. Seleme es-Sekafî 827
Gayz b. Mürre 498, 499, 500, 503, 510, 520, 543, 553, 604
Gıyâs b. Abd 657
Gıyâs b. İbrahim 332
Gıyere b. Avf b. Sakîf 829
Guber el-Yeşkürî 404
Guberîler 162
Guneym b. Bürme 456
Guneym b. Kays 438
Guvey b. Cürve 465, 466
Guvey b. Selâme 465, 486
Güdâne b. Yerbû 192
Güveys 150

H

Habeşistan 18, 694, 829
Habîb b. Âmir 460
Habîb b. Büdeyl 140
Habîb b. Habîb b. Mervân b. Âmir b. Dibârâ b. Huceyye b. Kâbiye 440
Habîb b. Hırâş 185
Habîb b. Selâme 465
Habîb Ebû Becîl 597
Habit b. Amr b. Temîm 434
Habser b. Guvey 486
Hacân b. Mâzin 580
Haccâc 22, 34, 35, 37, 47, 51, 52, 79, 86, 91, 95, 108, 109, 111, 114, 115, 117, 123, 132, 140, 145, 149, 164, 165, 194, 203, 207, 210, 216, 217, 220, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 238, 239, 250, 257, 258, 262, 277, 291, 302, 304, 311, 341, 370, 372, 373, 391, 393, 410, 428, 434, 435, 436, 441, 443, 444, 451, 453, 454, 459, 461, 463, 464, 491, 492, 549, 551, 552, 554, 617, 618, 619, 620, 634, 636, 637, 638, 641, 644, 666, 669, 672, 673, 688, 694, 704, 705, 710, 714, 715, 729, 734, 743, 745, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 825, 835
Haccâc b. İlât 704, 705, 714
Haccâc b. Yusuf 86, 149, 207, 370, 459, 672, 748, 754, 765, 818
Hacer b. Cehver 466
Hâcib b. Vedî'a b. Hadîc b. Sehume b. Ubeyd b. Hilâl 621
Hâcib b. Zübyân 445, 447
Hâcib b. Zürâre 27, 31, 32, 37, 42, 44, 49, 58, 59, 94, 122, 147, 156, 604
Hacl b. Nadle 635, 646, 647
Hacl b. Nadle b. Subh b. Abdullah b. Amr b. Abd 635
Hadhad b. Hirmâz 455
Hâdır b. Ebû Hâdır 492
Hadîc b. Bağîd 554
Hadrâ 92, 93, 94, 95, 96, 419
Hadrâ bt. Zîk 92
Hafs b. Muâviye 282, 289, 290, 292, 294
Hafs b. Ömer 31, 359, 489, 791
Hafs b. Ömer b. Musa 489
Hâile bt. Münkız 387
Hakân b. Abdullah 308
Hakem b. Ebü'l-Âs 275, 365, 366
Hakem b. Eyyûb 145, 216, 348, 453, 780, 781, 782, 790, 793, 796, 807
Hakem b. Eyyûb es-Sekafî 453, 793

Hakem b. Mervân 160, 161, 203, 560, 586, 603
Hakem b. Mervân b. Necebe 586
Hakem b. Mervân b. Zinbâ 161, 560, 603
Hakem b. Münzir 431, 456, 799
Hakem b. Nehîk 459, 461
Hakem b. Yezîd 488
Hakem b. Yezîd b. Ömer 488
Hakem b. Yezîd b. Umeyr b. Abdullah b. Mersed b. Şeytân b. Enmâr 488
Hakem b. Zinbâ b. Cezîme 569
Hakîm b. Bark 51
Hakîm b. Ebû Kerşâ 144
Hakîm b. Hâris 140
Hakîm b. Muâviye 226, 227
Hakîm b. Rebî 117
Halef b. Behdele 357, 358, 359
Halef b. Hâris 422
Halef b. Revâha 600, 604
Halef b. Velîd 413
Halef b. Ziyâd 109
Halef el-Ahmer 390
Halhale b. Kays b. Eşyem b. Seyyâr 584
Hâlid b. Abdullah 36, 101, 110, 119, 214, 288, 306, 448, 466, 489, 551, 635, 669, 792, 819, 823
Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd 635, 819
Hâlid b. Abdullah el-Kasrî 119, 214, 288, 306, 448, 466, 489, 551, 669, 823
Hâlid b. Alkame 60
Hâlid b. Asm 388
Hâlid b. Attâb 36, 164, 165
Hâlid b. Câfer 38, 47, 48, 176, 514, 515, 518, 558, 600, 659
Hâlid b. Külsûm 81
Hâlid b. Mâlik 22, 48, 49, 128, 129, 130, 131
Hâlid b. Mâlik en-Nehşelî 22, 48
Hâlid b. Rüfey 408
Hâlid b. Safvân 83, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 305, 306, 308, 343, 741
Hâlid b. Saîd 32
Hâlid b. Sinân 603, 610, 611, 612, 613
Hâlid b. Sinân b. Îs b. Murayta b. Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a 610
Hâlid b. Şübeyl 245
Hâlid b. Üsâme 35, 202
Hâlid b. Velîd 94, 186, 201, 297, 363, 406, 542, 585, 615, 699
Hâlide bt. Eznem b. Amr b. Harece 555
Hâlid el-Hezzâ 324
Hâlid el-Kasrî 110, 288, 301, 672
Halife b. Abdukays 351, 352
Halife b. Bilâd 389
Halîfe el-Akta 82
Halîl b. Kerşâ 392
Halîme bt. Fedâle b. Hâlid el-Esedî 494
Hamel b. Bedr el-Fezârî 604
Hammâd 103, 104, 119, 243, 244, 259, 319, 321, 327, 338, 395, 415, 419, 457, 554, 641, 698, 718, 757, 758, 759, 765, 811, 830
Hammâd b. Cendel 243
Hammâd b. Seleme 259, 319, 321, 338, 419, 718, 757, 765, 811
Hammâd b. Zeyd 327, 415, 457, 757, 758
Hamme b. Kuray 373, 377
Hamrâ 180, 326, 338
Hamza b. Abdullah 88, 167, 396
Hamza b. Abdülmuttalib 466
Hamza b. Târık b. Abdülazîz 655
Hamza ez-Zeyyât 775
Hâni b. Kabîsa 203, 205, 641
Hantef b. Sicf 403, 748
Hantef b. Zeyd b. Ca'vene 426
Hanzale b. Bişr 36, 64, 198
Hanzale b. Evs 366
Hanzale b. Hâris 176
Hanzale b. Hubâşe 463
Hanzale b. Mâlik 24, 25, 28, 35, 43, 211, 262, 367, 388
Hanzale b. Şeybân 42
Hanzale b. Urâde 262
Hanzale b. Usayle 46
Hanzalî 75, 210, 245, 256
Harâm b. Mücâşi 64, 127
Harâm b. Semmâl 704, 706
Harâm bt. Hüzeyme 25
Harb b. Katan el-Hilâlî 449
Harb b. Reys 496
Harb b. Ümeyye 122, 558, 716
Harbûz 18
Harece b. Harâm 555
Hareşe b. Mes'ûd 22, 407
Harîc b. Harâm 555

Hâricî 143, 149, 164, 253, 338, 355, 356, 383, 384, 402, 423, 435, 439, 444, 449, 461, 552, 649, 673, 675, 778, 802, 818, 837
Hâris b. Abbâd 97, 615
Hâris b. Abdullah 148, 713
Hâris b. Adî b. Cündeb 404
Hâris b. Akîl 581
Hâris b. Amr 53, 160, 163, 164, 172, 173, 263, 386, 395, 403, 404, 434, 458, 459, 554, 555, 584, 698
Hâris b. Amr b. Harece 555
Hâris b. Avf b. Sinân b. Ebû Hârise 500
Hâris b. Beybe 121, 122, 156
Hâris b. Bühse b. Süleym 696, 715
Hâris b. Cühme 404, 423, 426, 427, 433
Hâris b. Ebû Hâle Hind b. Nebbâş 465
Hâris b. Ebû Rebîa 126, 709
Hâris b. Ezver 139
Hâris b. Hakem 365, 366
Hâris b. Harâm 555
Hâris b. Hilâl 581
Hâris b. Huncûd 411
Hâris b. Ka'b b. Mezhic 403
Hâris b. Kelede 743, 834, 835
Hâris b. Kırâd 174
Hâris b. Kutay 599, 600, 605, 606
Hâris b. Mâlik 262, 530
Hâris b. Muâviye b. Şersefe 453
Hâris b. Müceffir 422
Hâris b. Sübeyn 397
Hâris b. Süleym 461
Hâris b. Şemir 133
Hâris b. Şerîk 94, 169, 268, 269
Hâris b. Şüreyc 119
Hâris b. Umeyr 119
Hâris b. Üseyyid 464
Hâris b. Zâlim 48, 503, 513, 515, 518, 519, 691
Hâris b. Zâlim b. Cezîme b. Yerbû b. Gayz 513
Hârise b. Âmir 25
Hârise b. Bedr 196, 207, 342, 356, 379, 445
Harîş b. Hilâl 276, 373, 377, 434
Harmele b. Züfer 149
Harrî b. Cezî el-Bâhilî 634
Harrî b. Harrî 276
Harun b. İbrahim 236
Harun b. Riâb 492
Harûrâ 411, 735
Hasafe b. Kays 495, 684, 696
Hasan b. Ali el-Hirmâzî 78, 214, 240, 359, 789
Hasan b. Dînâr 322
Hasan b. Ebü'l-Hasan 84, 89, 394
Hasan b. Ebü'l-Hasan el-Basrî 89
Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib 581
Hasan b. Nadr 402
Hasan el-Basrî 83, 85, 89, 91, 111, 278, 289, 394, 435, 453
Hasan el-Cefrî 344
Haseke b. Attâb 256, 333, 436, 487
Hassân b. Amr 130, 157, 172, 173
Hassân b. Münzir 156
Hassân b. Sâbit 61, 134, 276, 361, 506, 508, 728, 743
Hassân b. Sâbit el-Ensârî 506
Hassân el-Cevâd 555
Hâşim b. Harmele b. Eş'ar b. İyâs b. Murayt b. Darame b. Sırme b. Mürre 533
Hâşim b. Kâsım 417
Hâşim b. Safvân b. Mersed 586
Haşvere b. Aceb 550
Hatafî'den Eyyûb b. Küseyb 85
Hatice bt. Huveylid 465, 466
Hâtim b. Hâris 120
Hâtim b. Humrân 647
Hatîm b. Mührib 384
Hâtim et-Tâî 53, 310, 423
Hav 17, 19, 42, 46, 47, 50, 175, 184
Havâ 339
Hav'eb bt. Kelb b. Vebere 17, 19
Havfezân b. Şerîk 142
Hav Günü 42, 47, 50, 175, 184
Havsere b. Kays 176
Havşeb b. Yezîd 34, 36, 50, 51, 773, 817
Havt b. Sinân 87
Hayberî b. Dârim 26, 27
Hayrân b. Veddâ 379
Hayseme b. Meşca'a 450
Hayyân b. Yezîd 646
Hayye b. Abdullah 401
Hayye b. Behdele 357
Hâzim b. Heddâb 442
Hâzim b. Hüzeyme 143, 144
Hazn b. Harrî 309
Hazn b. Minkar 264
Hazn b. Vehb 28, 604

Hazn b. Vehb b. Uveyr 28, 604
Hazre b. Uteybe 180, 183
Hazyem b. Cezîme 600
Hebâe 28, 369, 534, 571, 572, 573, 588, 589
Hebnâ b. Amr 252
Hecer 57, 63, 213, 363, 652, 662
Heddâb b. Mes'ûd 442
Hemdân 31, 135, 191, 406, 410, 499, 552, 603, 607, 815
Hemella b. A'fer 459
Hemmâm 25, 34, 37, 39, 70, 71, 72, 74, 150, 153, 160, 161, 163, 164, 173, 268, 275, 372, 405, 409, 414, 418, 420, 443, 444, 747, 748, 775, 802
Hemmâm b. Beşâme 405
Hemmâm b. Gâlib 72
Herât 209, 327, 334, 632, 708
Herim b. Kutbe b. Seyyâr b. Amr el-Uşerâ 583
Heshâs 124, 125
Hevâfî 406
Hevâzin b. Mansûr 685
Hevn b. Ali 689
Hevze b. Cervel 135
Heysem b. Adî 19, 31, 165, 283, 290, 359, 364, 744, 778, 779, 791, 816
Heysem b. Bişr b. Hikme b. Necebe 586
Heysem b. Münahhal 433
Hıdâş b. Bişr 123
Hıms b. Rebî b. Hilâl 653
Hırâş b. Cahş b. Amr b. Abdullah b. Bicâd 614
Hırâş b. İsmail 53
Hısn b. Cündeb b. Huneys b. Harece 555
Hısn b. Huzeyfe 28, 172, 369, 572, 574, 578, 579
Hısn b. Huzeyfe b. Bedr 28, 369, 574
Hıyâr b. Sebre 114
Hidm b. Avz 615
Hidsân Yangını 610
Hik b. Mukallid 246
Hilâl b. Ahvez 115, 324, 440, 461
Hilâl b. Avf 52
Hilâl b. Fâlic 554, 581, 726, 727
Hilâl b. Sehm 531, 532
Hilâl b. Selâme 635
Hilâl b. Sümey 581, 590
Hilâl b. Vekî 62, 318, 324, 393
Himmân b. Abdüluzzâ 263, 378
Himyer 19, 171
Himyerî b. Ubâde 312, 349
Hind b. Hind b. Hind b. Hâle 466
Hind b. Hind b. Nebbâş 466
Hind b. Kesîf b. Eş'as b. Zâhir b. Sâbir b. Mâlik b. Cündeb b. Anber 421
Hind b. Nebbâş b. Zürâre b. Vakdân 465
Hind bt. Esmâ 31
Hind bt. Evkas b. Lüceym 497
Hind bt. Hâris 19, 26, 53
Hind bt. Mür 19
Hind bt. Yüheh 19
Hîre 29, 34, 40, 133, 171, 274, 279, 286, 287, 398, 516, 519, 560, 585, 773, 787
Hirmâz b. Mâlik 438, 455
Hirmâz b. Mâlik b. Amr b. Temîm 455
Hirmâzî 78, 81, 87, 90, 92, 103, 155, 214, 215, 216, 240, 308, 314, 316, 317, 359, 360, 363, 475, 646, 783, 787, 789, 791, 792, 793, 794, 831, 832
Hirmiz b. Kâhil 392
Hişâm b. Abdülmelik 68, 183, 211, 214, 285, 286, 287, 288, 293, 301, 307, 365, 440, 488, 533, 701, 725, 755, 823
Hişâm b. el-Kelbî 388, 393, 434, 466, 495, 497, 546, 579, 610, 611, 621, 690, 717
Hişâm b. Muğîre 135
Hişâm b. Talbe 274
Hişâm b. Urve 431, 492
Hitâm b. Nedâh 247, 248
Horasan 22, 44, 67, 119, 120, 143, 144, 173, 194, 209, 248, 250, 252, 253, 265, 276, 318, 327, 334, 335, 356, 370, 376, 379, 383, 388, 389, 401, 408, 417, 423, 428, 432, 440, 441, 445, 448, 453, 463, 488, 494, 501, 618, 632, 636, 637, 638, 641, 648, 665, 666, 694, 705, 706, 707, 708, 709, 711, 725, 734, 755, 797, 814
Hubâş b. Rebîa 146
Hubeyş b. Dülce 148, 748
Hubeyş b. Rebîa 146
Huceyr b. Umeyr b. Mersed b. Şeytân b. Surad b. Selâme b. Guvey 487
Hucr b. Adî el-Kindî 309, 614
Hucr b. Amr 130, 172, 672
Hucr b. Muâviye b. Huzeyfe 580
Hudayn b. Münzir 193, 618, 637
Hudayn b. Münzir er-Rekâşî 193, 618

Hufâf b. Hübeyre b. Mâlik b. Abduyağûs b. Sinân b. Kâbiye 441
Hufâf b. Nüdbe 535, 589, 697, 700
Huleyd 57, 58, 123, 230, 231, 602, 618
Huleyd Ayneyn 57, 58, 230, 231
Huleyf b. Ukbe 263
Hulvân 294, 496, 765, 817, 827
Humayda b. Harmele 538
Humeyd b. Hilâl 414, 796
Humeyd b. Meşmet 173
Humeyde el-Hamdiyye 86
Humeyle b. Vehb b. Hibal b. Nebîh 621
Humrân b. Ebân 412
Humrân b. Mekrûh 586
Hundüc b. Bekkâ 47
Huntef 117, 148, 149, 165
Huntef b. Sicf 117, 148, 165
Hur b. Yezîd 163, 174
Hur Ebû Rakabe 407
Hureym b. Amr b. Hâris b. Halîfe 502
Hureys b. Abdullah 198, 204
Hureys b. Muhaffid 451
Hureys b. Seleme 451
Hureyş b. Hilâl 210
Hurkûs b. Mâzin 438, 439, 448
Husayn b. Abdullah 63
Husayn b. Bedr b. İmruü'l-Kays 358
Husayn b. Damdam b. Dıbâb 510
Husayn b. Ebü'l-Hur 132
Husayn b. Emîn 147
Husayn b. Humâm b. Rebîa b. Müsâb b. Hizâm b. Vâile 532
Husayn b. Küdeyr 453
Husayn b. Münzir 308, 335
Huşeyş b. Hurkûs 453
Huşeyş b. Nimrân 171
Hutât b. Yezîd 116
Hutay 130, 143, 161, 245, 246, 247, 360, 361, 362, 364, 372, 373, 522, 548, 555, 576, 609, 610, 614, 615
Hutay'e 130, 143, 161, 245, 246, 247, 360, 361, 362, 364, 372, 373, 522, 548, 555, 576, 609, 610, 614, 615
Hutayt b. Cüşem 738, 838
Huvey b. Ganeme 386
Huveylid b. Esed 33
Huyey b. Hezzâl 371
Huzâî b. Mâzin 444, 447, 450
Huzâme b. Levzân 556
Huzay bt. Rebîa 25
Huzeyfe b. Bedr 28, 212, 369, 510, 511, 534, 557, 559, 574, 577, 604, 626
Huzeyfe b. Huseyl b. Câbir b. Rebîa b. Amr b. Cürve 606
Huzeyfe b. Yemân 606
Huzeyfe b. Yezîd 128
Huzeyme b. Hâzim 439
Huzeyme b. Nasr b. Şeddâd b. Şeytân b. Hizyem 604
Huzeyme b. Rizâm 539, 542
Hübeyre b. Damdam 51, 120
Hüceym b. Amr b. Temîm 458, 460
Hüdbe b. Hâlid 321, 787
Hüreym b. Ebû Tahme 120
Hürmüzân 37, 163, 249
Hüseyn b. Ali 31, 43, 77, 104, 148, 163, 174, 289, 657
Hüseyn b. İbrâhim es-Saffâr 782
Hüzelî 83, 111, 314, 316, 337, 680, 683, 771, 821, 826
Hüzeyl b. Abdullah b. Sâlim b. Hilâl b. Harrâk b. Zebîne b. Hilâl 621
Hüzeyl b. Ahnes 405
Hüzeyl b. İmrân 257, 766, 800
Hüzeyl b. Kays 411, 428
Hüzeyl b. Kays b. Süleym b. Mükmel b. Zühl b. Züeyb b. Cezîme b. Amr b. Huncûd 411
Hüzeyme b. Hâzim 132
Hüzeyme b. Zürâre 42, 43, 45, 46, 62

I-İ

Irak 18, 51, 68, 85, 106, 109, 110, 114, 115, 134, 217, 250, 257, 287, 301, 302, 304, 338, 339, 394, 410, 441, 444, 449, 454, 556, 648, 701, 747, 749, 750, 753, 754, 755, 764, 766, 770, 771, 796, 800, 804, 805, 806, 809, 817, 818, 823, 824, 836
İbâdiyye 355
İbahim b. Saîd 330
İbn Afrâ ed-Dabbî 82
İbn Ahvak el-Anberî 105
İbn Âmir 331, 332, 334, 352, 412, 418, 419, 420, 426, 705, 706, 707, 709
İbn Amr b. Hafs 234
İbn Arâde 126, 407

İbn Asma el-Minkarî 371
İbn Avn 412, 417, 757, 758, 776, 778, 783
İbn Ebû Habîb 77
İbn Ebû Usayfir es-Sekafî 345
İbn Hamâme 610
İbn Hâzim 234, 327, 356, 374, 376, 389, 390, 408, 707, 708, 709, 711
İbn Hemmâm es-Selûlî 34, 37
İbn Hübeyre el-Fezârî 504
İbn Kâvân 132
İbn Kerşâ 141, 142
İbn Künâse 79, 231, 361
İbn Mes'ûd b. Ruhayle 622
İbn Meyyâde 522, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 586, 693
İbn Re'sü'l-Bağl 339
İbn Selâm el-Cumahî 108
İbn Sîrîn 100, 329, 352, 417, 720, 757, 759, 811
İbn Süheyl 121, 352, 356, 488
İbnü'l-Arabî 33, 469, 471, 475, 476, 505, 520, 521, 616, 640, 755, 794, 803
İbnü'l-Cessâs 397, 517
İbnü'l-Cevn el-Kindî 129
İbnü'l-Ehtem 286, 288, 298, 306
İbnü'l-Garîze en-Nehşelî 67, 74
İbnü'l-Kelbî 27, 28, 74, 114, 117, 121, 125, 127, 133, 138, 139, 164, 165, 166, 207, 209, 242, 250, 256, 259, 263, 278, 333, 355, 377, 384, 393, 395, 400, 408, 430, 438, 448, 456, 460, 470, 477, 486, 495, 496, 503, 513, 538, 550, 551, 590, 599, 619, 624, 658, 672, 686, 711, 717
İbnü'l-Muhil b. Esved 190
İbnü'l-Mukaffa 143, 307, 452
İbnü'l-Müferriğ 303
İbnü's-Saik 56
İbnü'z-Zübeyr 23, 33, 89, 92, 148, 164, 166, 191, 324, 435, 447, 466, 553, 577, 672, 704, 707, 709, 736, 749, 801
İbnü'z-Zübeyr el-Esedî 577
İbn Ziyâd 31, 33, 117, 328, 342, 383, 457, 801, 817
İbrahim b. Abdullah 366, 389, 392
İbrâhim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan 459, 607
İbrâhim b. Ahmed ed-Devrakî 457
İbrahim b. Arabî 123, 131, 273
İbrahim b. Mahreme 296
İbrahim b. Mübârek 282
İbrahim b. Yezîd 346
İdris b. Hanzale 325
İdris b. Kâdim 326
İfrîkıyye 391
İhâb b. Hemmâm 74
İkâl b. Şebbe 68, 70
İkmis 196, 197
İkrâş b. Züeyb 349
İkrime b. Cerîr 235, 243
İkrime b. Hasafe 496, 684, 694, 696
İkrişe bt. Hâcib 42
İmrân b. Fasîl 256, 257, 436, 487
İmrân b. Fasîl el-Bürcümî 436, 487
İmrân b. Milhân 369
İmrân b. Mürre 65, 187
İmrân b. Teym 369, 370
İmruü'l-Kays 18, 23, 24, 45, 53, 59, 117, 128, 157, 172, 258, 264, 358, 359, 367, 396, 397, 400, 401, 402, 503, 560
İmruü'l-Kays b. Bühse 503
İmruü'l-Kays b. Hacer 560
İmruü'l-Kays b. Hucr 117, 128, 157, 172, 258, 367
İmruü'l-Kays b. Zeydümenât 23, 264, 397
İsa b. Musa 36
İsâm 171, 389, 506, 507, 508, 766
İsâm b. Şehber 506, 507
İsfahan 123, 164, 165, 191, 202, 262, 340, 428, 798
İshak b. Ebû Eyyûb 340
İsmail b. Ali 131, 132
İsmâil b. Uleyye 412
İsmâil b. Yahya el-Yezîdî 779
İsme b. Sinân 310
İstahr 252, 461, 491
İveda b. Rebîa 459
İyâd b. Humâr 114
İyâs b. Husayn 35
İyâs b. Kabîsa 398
İyâs b. Katâde 276, 394
İyâs b. Muâviye 193, 194

K

Kâbe 17, 61, 98, 321, 349, 738, 837
Kabîsa 29, 203, 205, 280, 398, 614, 641, 809, 822
Kabîsa b. Dubey'a b. Harmele b. Abdullah b. Bicâd 614

Kâbûs b. Münzir 156
Kâdisiyye 351, 384, 401, 585, 587, 604, 739, 740
Kâhil b. Züeyb 438
Kâmil b. Mür 17
Kanân b. Dârim 615
Kanân b. Vâkıd b. Cüneydib 604
Ka'neb b. Attâb 160, 161, 163, 246
Kasâme b. Züheyr 452
Kâsım b. Muhammed 43, 372
Kâsım b. Mücâşi 401
Kâsım b. Sellâm 139, 470, 472, 473
Kâsım b. Si'r 351
Kasserîn 67, 68
Kaşrâ b. Yezîd b. Subeyh 411
Katâde 276, 336, 381, 384, 385, 393, 394, 414, 420, 554, 782
Katâde b. Züheyr 381
Katan b. Amr 276
Katan b. Ebû Selmâ 211
Katarî 144, 253, 340, 356, 438, 439, 442
Katarî b. Fücâe 144, 340, 438
Kâtip Hanzale b. Rebîa b. Riyâh 468
Kayn b. Fehm 677
Kays b. Âmir el-Cüşemî 538
Kays b. Âsım 71, 132, 142, 184, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 315, 359
Kays b. Behîm 460
Kays b. Cerve 53
Kays b. Cerve el-İcâî 53
Kays b. Cezîme 600
Kays b. Dırâr 42, 47, 50
Kays b. Hâlid 134
Kays b. Hanzale 24, 146, 154, 248, 250, 251, 262
Kays b. Hassân 157
Kays b. Hatîm 568
Kays b. Heysem es-Sülemî 709
Kays b. Hutaym 157
Kays b. Mâlik 24, 26, 92, 153, 258, 697, 703
Kays b. Mes'ûd 37, 39, 40, 58, 92, 93, 134, 169
Kays b. Salt 707, 711
Kays b. Seleme 157
Kays b. Şurefâ 156
Kays b. Züheyr 188, 189, 475, 513, 518, 519, 534, 557, 558, 561, 565, 570, 571, 572, 573, 600, 601, 602, 604, 615
Kays b. Züheyr b. Cezîme el-Absî 475, 534, 557
Kays en-Nedâmâ b. Abdullah b. Umeyle b. Tarîf b. Hurşube b. Abîd 651
Kazûr bt. Kays 40
Kazvin 35, 552, 675
Kefâfe bt. Cülhüme 26
Kehmes b. Talk 356
Kelb b. Ömer b. Âmir 491
Kelbî 18, 19, 23, 27, 28, 38, 41, 49, 53, 62, 66, 74, 91, 113, 114, 117, 119, 120, 121, 125, 127, 133, 134, 138, 139, 152, 153, 158, 164, 165, 166, 168, 173, 181, 185, 188, 200, 207, 209, 211, 242, 244, 245, 250, 256, 259, 263, 264, 277, 278, 306, 312, 333, 343, 345, 353, 354, 355, 358, 366, 368, 372, 373, 377, 380, 381, 384, 388, 393, 395, 397, 400, 403, 408, 412, 430, 431, 434, 438, 439, 448, 456, 457, 460, 465, 466, 467, 470, 476, 477, 486, 495, 496, 497, 503, 509, 513, 517, 538, 540, 544, 546, 550, 551, 579, 583, 586, 587, 590, 592, 595, 599, 600, 602, 604, 606, 610, 611, 619, 621, 622, 624, 626, 627, 634, 644, 655, 658, 663, 668, 672, 683, 686, 690, 699, 701, 704, 711, 716, 717, 726, 742, 744, 745, 765, 779, 790, 791, 824, 827, 837
Kellûb b. Reyb 356
Kenhel 52
Kennâz b. Muâviye 359
Kennâz Ebû Mersed b. Husayn b. Yerbû b. Tarîf b. Hurşube b. Abîd b. Halef 651
Kerdem 28, 153, 555, 586
Kerdem b. Hakîm b. Mersed 586
Kerdem b. Mersed 586
Kerib b. Safvân 18, 367, 368, 369
Kesîr b. Abdullah 67, 144
Kesîr b. Garîze 129
Kesîr b. Şihâb b. Husayn el-Hârisî 551
Kesîr b. Şinzîr 453
Kevser b. Ubeyd el-Ganevî 660
Keyzebân b. Bezâve 692
Kırdâb b. Sevbân 168
Kırvâş b. Avf 561
Kırvâş b. Hüney b. Esîd b. Cezîme 604
Kidâm b. Dırâr 184
Kinâne 19, 24, 67, 76, 259, 262, 387, 388, 438, 623, 669, 734, 788, 837

Kinde 18, 172, 225, 369, 745
Kirmân 207, 401, 431, 449, 459, 461, 488, 705
Kirmânî 119, 120, 436
Kirvâş b. Avf 188
Kisrâ 29, 30, 36, 37, 40, 62, 208, 246, 273, 351, 397, 398, 399, 461, 805, 827, 828
Ku'ayb b. Rebîa 258
Kubâ 23, 51, 52, 126, 148, 262, 447, 709
Kubâ b. Avf 51
Kubeynât 74, 106
Kudâa 20, 23, 24, 25, 26, 66, 186, 260, 496, 697
Kudâme b. Abdurrahman 60
Kudâme b. Cerâd 377
Kudâme b. Hanîfe 391
Kudeyd b. Menî 166, 309, 310
Kûfe 30, 31, 32, 34, 36, 43, 50, 51, 53, 81, 106, 112, 117, 131, 140, 142, 146, 147, 157, 158, 159, 163, 164, 165, 166, 186, 198, 202, 218, 225, 232, 235, 250, 292, 309, 312, 314, 316, 321, 325, 332, 338, 341, 343, 345, 361, 371, 372, 385, 386, 387, 393, 397, 400, 411, 426, 428, 430, 467, 489, 492, 493, 498, 533, 545, 549, 551, 552, 577, 591, 598, 600, 604, 606, 614, 632, 639, 650, 657, 669, 672, 675, 687, 693, 704, 718, 719, 721, 725, 728, 735, 739, 740, 741, 742, 744, 745, 746, 747, 749, 751, 762, 763, 769, 770, 772, 773, 774, 775, 783, 787, 802, 821, 822, 825, 826, 832, 837
Kuhistân 488
Kuhkuh Günü 172
Kuleyb 403, 424, 606
Kuleyb b. Amr b. Temîm 424
Kulletü'l-Hazn 171
Kumeyr b. Saîd b. Mes'ûd 442
Kunfüz b. Halâve 621
Kurâd b. Hanîfe 39, 58, 63
Kuray b. Avf 148, 357, 367, 372
Kureyn b. Avf 357
Kureyş 67, 77, 126, 147, 149, 194, 197, 222, 266, 292, 311, 319, 362, 387, 430, 442, 449, 465, 523, 525, 527, 530, 544, 545, 559, 583, 588, 589, 612, 613, 654, 675, 712, 729, 739, 787
Kurrân el-Esedî 354
Kurre 140, 158, 159, 336, 602, 607, 615, 616, 617, 624, 647
Kurre b. Hayyân 647
Kurre b. Husayn b. Fedâle b. Hâris b. Züheyr 602
Kurre b. Şerîk b. Mersed b. Hâris b. Hubeyş b. Süfyân b. Abdullah b. Hidm 615
Kutaybe 464
Kuteybe b. Müslim 192, 276, 277, 376, 439, 618, 636, 637, 638, 642, 648, 798
Kübeyş b. Câbir 143
Küdâd 279
Küdâm el-Mâzinî 160
Külâb 117, 118, 119, 263, 271, 272, 369, 370, 374, 468, 470, 485
Küleyb b. Halef 314, 316, 325, 798
Küleyb b. Halef el-Ammî 798
Küleyb b. Mâlik 389
Küleyb b. Yerbû 153, 211, 244
Kümeyt b. Zeyd 81
Kürâse b. Hilâl 635
Küseyyir Azze 95

L

Lâhiz b. Kurayt 401
Laîn el-Minkarî 437
Lakît b. Utârid 30
Lakît b. Yezîd 43
Lakît b. Zürâre 28, 37, 40, 44, 56, 58, 172, 369
Lebîd b. Utârid 20, 30, 31, 32, 33, 125, 251
Lehâzim 140, 268, 271, 404, 405
Leylâ bt. Cevher 27
Leylâ bt. Hâbis 70
Leylâ bt. Hâcib 30, 49
Leylâ bt. Lüey 26
Leylâ bt. Mes'ûd 131
Leylâ bt. Utârid 31
Leyne bt. Karaza ed-Dabbî 72
Leys b. Bekr 388
Libta b. Ferezdak 72
Lût b. Yahya 412
Lübnâ bt. Zeyd 128

M

Ma'bed b. Alkame 445
Madrahî b. Kilâb 384
Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib 510, 607, 610
Mâiz b. Damre el-Hârisî 809

Mâiz b. Mâlik 492
Mak'ad b. Şeybân 42
Mâlik b. Abdullah Zü'l-Ceddeyn 433
Mâlik b. Amr 24, 207, 333, 367, 384, 403, 404, 438, 439, 455, 456, 569, 658, 672
Mâlik b. Amr b. Temîm 24, 333, 367, 404, 438, 455, 456
Mâlik b. Anber 202, 403, 429
Mâlik b. A'sur 630, 646
Mâlik b. Cündeb b. Anber 411, 421, 428
Mâlik b. Cüşem 626, 627
Mâlik b. Dînâr 304, 418, 760, 787, 793, 794
Mâlik b. Dubey'a 140, 354, 404, 707
Mâlik b. Edhem b. Muhriz 644
Mâlik b. Esmâ el-Fezârî 597
Mâlik b. Gâlib 510, 606, 607, 610, 614
Mâlik b. Güdâne 192, 196, 197
Mâlik b. Hanzale 24, 25, 86, 109, 121, 128, 142, 146, 147, 148, 150, 152, 153, 161, 169, 170, 175, 187, 259, 357, 388, 498, 553
Mâlik b. Harî 139
Mâlik b. Haşhâş 422, 430, 487
Mâlik b. Hıttân 185, 198, 199, 200
Mâlik b. Himâr b. Hazn b. Amr b. Câbir 588
Mâlik b. Hufâf 697, 703
Mâlik b. İmruü'l-Kays 401
Mâlik b. Mesrûk 270
Mâlik b. Mihrâş 432
Mâlik b. Misma 327, 332, 709
Mâlik b. Muhallim 406
Mâlik b. Münzir 61, 77, 489, 492
Mâlik b. Münzir b. Cârûd 489
Mâlik b. Mürre b. Avf 530
Mâlik b. Reyb 429, 440, 445
Mâlik b. Reyb el-Mâzinî 429
Mâlik b. Rizâm 539
Mâlik b. Seleme 27, 147, 688
Mâlik b. Sübey 543, 569
Mâlik b. Sübey b. Amr b. Kuteyye b. Eme 543
Mâlik b. Tavvâf 401
Mâlik b. Utârid 366
Mâlik b. Yakaza 697, 698, 703
Mâlik b. Zeydümenât 23, 24, 25, 26, 43, 92, 153, 226, 243, 258, 259, 260, 262, 367, 404, 405
Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm 25, 43, 226, 243, 258, 260, 404
Mâlik b. Züheyr b. Cezîme 565
Mâlik Zü'r-Rukaybe 57, 604
Mansûr b. İkrime 19, 496, 684, 685, 694, 696
Mansûr b. İkrime b. Hasafe 496, 694, 696
Mansûr b. Ziyâd 442
Manzûr b. Ebân 508
Manzûr b. Zebbân b. Seyyâr 581
Matar b. Nâcine 158
Matar b. Nâciye 157
Mâviyye bt. Minkâr 128
Mâviyye bt. Rebîa b. İcl 403
Mâviyye bt. Zâlim 26
Mâzin b. Amr b. Mâlik b. Temîm 438
Mâzin b. Cahş b. Aysân 447
Mâzin b. Fezâre 521, 553, 580, 590
Mâzin b. Hâris b. Kutay'a 599, 600, 605
Mâzin b. Mâlik 333, 367, 438, 439, 728, 729
Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe 694
Mâzin b. Mür 17
Mâzin b. Reys 496
Mâzin b. Züeyb 438
Mecze'e b. Sevr 458
Medâinî 30, 67, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 90, 92, 107, 110, 127, 193, 194, 231, 232, 233, 237, 239, 254, 267, 274, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 303, 304, 306, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 376, 407, 416, 417, 420, 433, 434, 443, 444, 448, 470, 488, 502, 528, 544, 638, 639, 701, 702, 709, 721, 740, 742, 749, 750, 751, 752, 753, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 764, 765, 766, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 779, 787, 788, 789, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 810, 811, 812, 813, 817, 820, 821, 824, 825, 826, 827
Medine 30, 46, 77, 78, 80, 95, 104, 105, 123, 148, 151, 159, 297, 331, 365, 432, 509, 522, 525, 529, 531, 539, 541, 545, 547, 576, 596, 599, 623, 625, 627, 628, 652, 692, 695, 714, 721, 730, 734, 735, 739, 742, 748, 813, 816, 823, 828, 833, 835
Mefrûk b. Amr 169

Mefrûk b. Ömer 142
Mekhûl b. Süceyr 383
Mekke 17, 29, 42, 47, 51, 54, 61, 63, 74, 87, 88, 92, 105, 114, 126, 135, 150, 151, 152, 157, 167, 168, 184, 195, 291, 294, 329, 358, 408, 445, 466, 493, 516, 517, 519, 550, 558, 559, 561, 589, 602, 627, 684, 703, 704, 705, 710, 714, 716, 729, 730, 731, 738, 757, 760, 802, 805, 810, 828
Melhiyye bt. Abşems 25
Me'mûm b. Şeybân 42, 43
Me'mûn 144
Menâf b. Dârim 26, 73, 144
Menâzil b. Rebîa 214
Menûle bt. Cüşem b. Bekr b. Hubeyb 553
Merrân 22
Merrâr b. Münkız 153, 225
Merrût 379
Mersed b. Surad 492
Mersed Ebü'l-Me'mûm 61
Mervân b. Hakem 50, 73, 432, 461, 655, 660, 818, 833
Mervân b. Muhammed 57, 450, 501, 648, 660, 727, 733
Mervân b. Mühelleb 374
Merverrûz 257, 335
Merzûbâne bt. Kudeyd 310
Mesîh b. Havârî 135, 281
Mesîl b. Sümey 581
Mesleme b. Abdülmelik 36, 120, 289, 440, 489
Mesleme b. Alkame 324
Mesleme b. Muhârib 274, 319, 337, 341, 742
Mes'ûd b. Kays 37
Mes'ûd b. Vehb 401
Meymûn b. Musa 402
Meysân 91, 159, 294, 308, 768, 802, 803
Meyye bt. Muâviye 180
Meyye bt. Zeyd 58
Mezevvet Günü 160
Mez'ûr b. Hezzâl 312
Mısır 130, 213, 226, 304, 314, 340, 341, 617, 704, 739, 807
Mihcen b. Kesve 425
Milkân b. Adî 88
Minhâl b. İsme 171
Minkar b. Ubeyd 263, 268, 312, 336
Mirbed 80, 173, 223, 232, 328, 356, 435
Mirdâs b. Hayyân 61
Mirdâs b. Müveylik 655
Mirdâs b. Üdeyye 411
Mirdâs b. Zâlim b. Müleyl b. Habîb b. Mâlik b. Abd 538
Mirkâl 60
Mis'ar b. Fedekî 431
Miskîn b. Âmir 32, 63
Miskîn ed-Dârimî 37
Misver b. Mahreme 366
Mitvah b. Hayye 203
Mokân 35
Mu'akkır b. Evs 28
Muâviye 20, 21, 22, 24, 27, 28, 31, 33, 34, 43, 56, 59, 61, 107, 116, 117, 125, 130, 144, 154, 166, 170, 172, 173, 180, 193, 194, 209, 211, 215, 226, 227, 248, 258, 259, 260, 265, 282, 289, 290, 292, 294, 309, 312, 318, 319, 322, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 335, 337, 338, 339, 340, 342, 343, 344, 348, 349, 352, 356, 359, 367, 369, 372, 378, 382, 384, 404, 411, 416, 419, 420, 427, 434, 439, 447, 451, 453, 458, 465, 466, 467, 486, 490, 492, 499, 503, 509, 530, 532, 535, 536, 537, 538, 552, 553, 555, 578, 579, 580, 589, 591, 608, 625, 631, 636, 638, 642, 645, 646, 648, 654, 658, 664, 675, 685, 686, 688, 691, 693, 698, 699, 706, 707, 715, 717, 722, 724, 725, 726, 731, 732, 737, 738, 739, 741, 742, 744, 745, 750, 770, 778, 835, 836
Muâviye b. Amr 172, 282, 290, 458, 535, 536, 538, 589
Muâviye b. Bekr 259, 260, 404, 553, 580, 685, 715
Muâviye b. Cevn 130, 172, 411
Muâviye b. Ebû Süfyân 144, 265, 331, 356, 466, 591
Muâviye b. Firâs 170
Muâviye b. Hâris 21, 22, 259, 664
Muâviye b. Hudeyc 340
Muâviye b. Küleyb 211, 248
Muâviye b. Şerîf 154, 367
Muâviye b. Şürahbîl 28, 172, 173, 369
Muâviye b. Urfuta 447
Muâviye b. Yezîd 43, 492, 724
Mu'ayd 244

Muâze bt. Dırâr 48
Mudar 19, 29, 94, 120, 145, 180, 184, 220, 223, 297, 298, 352, 354, 376, 381, 491, 494, 495, 517, 524, 613, 663, 700, 708, 709, 760, 799, 834
Mudârib b. Cez et-Temîmî 420
Mufaddal 33, 136, 166, 173, 176, 201, 212, 439, 469, 475, 476, 494, 505, 512, 517, 520, 537, 564, 656, 709
Mufaddal b. Âsım b. Abdurrahman b. Şeddâd b. Ebû Muhayyâ b. Câbir b. Zübeyl b. Râlân 439
Mufaddal b. Urve b. Abdurrahman 439
Mufaddal ed-Dabbî 212, 494, 505, 517
Mugîre b. Ahnes 833
Mugîre b. Şu'be 704, 737, 739, 740, 745, 763, 775
Muğîre b. Fez 366
Muğîre b. Rüstem 391
Muhabbel 358, 359, 364, 365, 375, 376, 408
Muhâcir b. Abdullah 86, 101, 125, 131, 379
Muhâcir b. Abdullah el-Kilâbî 86, 101, 125, 131, 379
Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali 605
Muhammed b. Abdullah eş-Şeybânî 812
Muhammed b. Arabî 468
Muhammed b. Cebele b. Ühbân 496
Muhammed b. Enes 81, 95, 397
Muhammed b. Fudayl 413, 418, 782
Muhammed b. Fudayl b. Gazvân 413
Muhammed b. Habîb 76, 81, 237, 477
Muhammed b. Haccâc 91, 805
Muhammed b. Hassân 491
Muhammed b. Hirmâz 455
Muhammed b. İsa 26, 415, 416, 417
Muhammed b. Kâsım 43
Muhammed b. Kesîr 463
Muhammed b. Mervân b. Hakem 655
Muhammed b. Müslim 417
Muhammed b. Nûh 370
Muhammed b. Rebîa 325
Muhammed b. Ribât 145, 796
Muhammed b. Sâib el-Kelbî 604
Muhammed b. Selâm 236
Muhammed b. Sîrîn 412, 414
Muhammed b. Süleyman 244, 274
Muhammed b. Umeyr 30, 31, 33, 34, 35, 36, 164, 218, 327, 328, 747, 821
Muhammed b. Vâsi 304, 701
Muhammed b. Vekî 145, 195
Muhammed b. Yusuf 91, 748, 764, 789, 810, 822
Muhammed b. Ziyâd 86, 545
Muhârib b. Hasafe 515, 528, 684, 686
Muhârib b. Mür 17
Muhârik b. Şihâb b. Kays 446
Muharrem b. Mahreme b. Kurt 406
Muhâşin b. Cehver 466, 467
Muhâşin b. Himmân 378, 380
Muhâşin b. Muâviye b. Şüreyf b. Cürve 467, 486
Muhaysîr el-Anberî 428
Muhriz b. Humrân 264
Muhriz b. Şihâb 309
Muhtâr 315, 321, 348, 371, 389, 411, 435, 452, 604, 605, 711, 756, 770, 773, 817, 835, 836, 837
Muhtâr b. Ebû Ubeyd 315, 756, 835
Muk'ad b. Şemmâs 395
Mukâ'is 17, 261, 262, 263, 266, 268, 270, 272, 351, 352, 353, 355, 364
Mukâ'is b. Amr 261
Mûkân 545
Mukâtil b. Hassân 400
Mukâtil b. Talbe 272
Mukâtil b. Zübeyr 383
Mulahhik ed-Dabbî 454
Murakka b. Alâ 255
Murayt b. Urfuta 447
Musa b. Abdurrahman 402
Mus'ab b. Zübeyr 30, 89, 202, 262, 315, 317, 328, 371, 404, 649, 801, 817, 837
Musa b. Hakîm b. Halîfe 808
Musa b. Hüzeyme 144
Musa b. Sâlim 402
Musa b. Ukbe 68
Musaffâ el-Kuşeyrî 160
Muşakkar 160, 225, 271, 425
Mutarrif 193, 195, 415, 645, 649, 659, 747, 759, 775, 776, 796, 797
Mutarrif b. Seydân 649
Mu'temir b. Süleyman 101
Mu'tenif b. Sevâb 425
Muverrık b. Kays 46
Mübârek b. Fedâle 325, 326, 329, 811
Mübâyid 409

Mücâhid b. Bel'â 423
Mücâlid 420, 463, 705, 762, 778, 794
Mücâşi b. Dârim 23, 26, 27, 64
Müccâ'a b. Hâlid 352
Müccâ'a b. Si'r 311
Müdrik b. Mühelleb 440
Müeyyed b. Tarîf 144
Müfeddâ bt. Sevâde b. Bühse 403
Mühelleb 106, 107, 114, 115, 120, 202, 207, 248, 250, 264, 280, 281, 290, 373, 374, 383, 384, 385, 440, 442, 461, 470, 492, 586, 636, 709, 755, 765, 766, 779, 782, 800, 801, 802, 807, 822, 834
Mühelleb b. Ebû Sufre 250, 834
Mülâdis b. Abşems 357, 363, 392, 394
Mülebbed b. Harmele 143
Müleyh b. Hâris 459
Müleyke bt. Hanzale b. Zeydümenât 498
Müleyke bt. Kerib 349
Münahhal b. Halîl 393
Münahhal b. Sübey 408, 426
Münebbih b. Bekr b. Hevâzin 736
Münkız b. Güdâne 192
Münkız b. Huzeyfe b. Cendel b. Amr b. Esved b. Üsâme b. Mâlik b. Cündeb 411
Münkız b. Küleyb 211, 245, 246
Münteci b. Nebhân 103
Münteşir b. Vehb 353, 454, 643
Münzir b. Cârûd 318, 456, 489, 799
Münzir b. Hâris b. Cühme 423, 426
Münzir b. Mâü's-Semâ 53, 61, 156, 158, 367
Münzir b. Münzir 37, 136
Münzir b. Sâvâ 63
Münzir b. Zübeyr 20, 32, 33, 583, 591
Mür b. Üd b. Tâbiha 17, 496
Mür b. Üdd 19, 21
Mürre b. Avf 498, 499, 517, 530, 556, 587
Mürre b. Fezâre 553
Mürre b. Huleyf el-Fehmî 682
Mürre b. Mihkân 262, 334
Mürre b. Nüşbe 499, 604
Mürre b. Rebîa 377
Mürre el-Gatafânî 629
Müsâvir b. Hanzale 113
Müsâvir b. Kays b. Züheyr 601
Müsâvir b. Riâb 207
Müsennâ b. Yezîd b. Ömer b. Hübeyre 554
Müseylime 364
Müseyyeb b. İls 49
Müslim b. Şemerdel 646
Müslim b. Ukbe b. Riyâh b. Es'ad b. Âmir b. Rebîa b. Mâlik 531
Müstevrid b. Kudâme 646
Müstevrid b. Ullefe 164
Mütemmim 156, 178, 186, 191, 205
Mütemmim b. Nüveyre 156, 178, 186, 191, 205
Müteşemmis b. Muâviye 332, 335, 342, 349
Mütevekkil b. Abdullah el-Leysî 522
Müzdelife 99, 664
Müzerrid b. Dırâr 542, 547
Müzeyne 67, 503, 585
Müzeyyib b. Şerîk 21

N

Nâbiğa ez-Zibyânî 133, 377
Nâc b. Yeşkür b. Advân 671
Nâciye b. İkâl 68, 69, 72, 87, 113, 246
Nadr b. Şümeyl b. Hareşe b. Yezîd b. Külsûm b. Abde b. Züheyr es-Sekb 451
Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im b. Adî b. Nevfel 813, 816
Nâfi b. Halîfe 652, 662
Nâfi b. Hâris b. Kelede 743, 834, 835
Nahle 185, 380, 717
Nâs b. Mudar 495
Nâsıra b. Mâzin 539
Nasr b. Harb 21, 22
Nasr b. Seyyâr 119, 401, 440, 488
Nâşib b. Beşâme 140
Natf b. Hayberî 207, 246
Nebâc 271
Necâşî 190, 747
Necde b. Âmir el-Hanefî el-Hâricî 552
Necde el-Harûrî 377
Necîh b. Abdullah 127
Necrân 216
Nedâh b. Eşyem 246
Nehşel b. Dârim 24, 26, 27, 55, 128, 135
Nehşel b. Harî 80, 138, 142
Nemir b. Mürre 379
Nersiyân 343
Nesâ 22, 706
Nevfel b. Urve b. Hâris b. Urve b. Mugîre 747
Nevvâr bt. Cül b. Adî 24, 88
Nevvâr bt. Dubeys 175
Nihavend 448

Nitâ 208, 246
Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî 540, 622
Nubayt b. Şurayt 624
Nuh b. Cerîr 239, 244
Nukâde b. Züheyr 381
Nukayr b. Harmele 464
Numân b. Şakîka 158, 358
Nübâte 125, 388
Nübeyşe b. Habîb 734
Nüfey b. Saffâr 102
Nüfeyl b. Guvey 486
Nüheyr b. Avf 438
Nükre b. Hirmâz 455
Nükre b. Mâlik b. Üsâme 411
Nümeyle b. Mürre 392
Nümeyr b. Üseyyid 464, 491, 494
Nümeyr b. Züeyb 438
Nümeyre en-Nümeyrî 422
Nümeyrî 130, 222, 232, 291, 422, 423, 652, 689, 804
Nüşbe b. Gayz 499, 604
Nüveyre b. Cemre 186
Nüveyre b. Vaddâh b. Küdeyr 453

O-Ö

Osman 31, 116, 126, 151, 152, 155, 157, 184, 199, 207, 209, 236, 245, 246, 249, 250, 297, 321, 324, 335, 336, 352, 366, 406, 412, 418, 419, 431, 434, 440, 444, 450, 492, 502, 509, 510, 524, 530, 531, 538, 539, 540, 545, 548, 549, 575, 578, 606, 613, 618, 619, 623, 625, 632, 633, 675, 705, 706, 707, 708, 709, 718, 720, 726, 747, 773, 778, 796, 797, 798, 807, 808, 818, 833, 838
Osman b. Affân 151, 155, 184, 246, 249, 406, 440, 538, 539, 545, 548, 549, 575, 606, 632, 838
Osman b. Ebü'l-Âs 366
Osman b. Hanzale 157
Osman b. Hayyân Mâlik b. Mürre 510
Osman b. Mes'ûd 618, 709, 797, 798
Osman b. Mizrâ 431
Osman b. Ziyâd 31
Ömer b. Abbâd 435, 436
Ömer b. Abdülazîz 80, 256, 306, 309, 370, 386, 436, 441, 442, 449, 489, 556, 615, 632, 673, 756, 770, 794, 801
Ömer b. Bükeyr 470, 477
Ömer b. Hattâb 30, 31, 45, 116, 148, 163, 186, 275, 313, 314, 319, 330, 337, 348, 352, 386, 396, 423, 431, 450, 461, 505, 547, 583, 625, 632, 695, 699, 703, 704, 711, 714, 715, 718, 734, 739, 740, 742, 788, 828, 834
Ömer b. Hübeyre 109, 110, 436, 502, 533, 554, 586, 597, 618, 709, 725
Ömer b. Lece 90, 155, 219, 222, 228, 240
Ömer b. Meymûn 326
Ömer b. Sâib 322
Ömer b. Şebbe 108, 490, 702, 763, 770, 776
Ömer b. Udüs 252
Ömer b. Yezîd 488, 489, 490, 492, 494, 805
Ömer b. Yezîd b. Umeyr b. Abdullah b. Mersed b. Şeytân b. Enmâr 488
Ömerî 267, 344, 687, 762, 778, 779

R

Râfi b. Hadîc 590
Râfi b. Hüreym 162
Rahada b. Kurt 429, 462
Rakabe 407, 408
Rakabe b. Hur b. Hantef b. Ceûne b. Sahme b. Münzir b. Hâris 407
Râlân b. Mâzin 438, 439
Râşehr 275
Râşid b. Abdürabbih 733
Ravh b. Abdülmü'min 370, 474, 475, 757, 794
Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri 370
Ravh b. Hâtim 280
Ravh b. Zinbâ el-Cüzâmî 804
Rebeze 148, 149, 165, 403, 748
Rebîa 18, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 31, 43, 49, 54, 57, 61, 117, 118, 126, 133, 135, 140, 144, 146, 147, 148, 149, 151, 156, 161, 162, 166, 169, 170, 171, 175, 177, 181, 182, 184, 194, 207, 209, 214, 226, 227, 241, 244, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 270, 325, 326, 327, 332, 354, 358, 361, 365, 366, 375, 376, 377, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 390, 400, 403, 404, 408, 409, 425, 433, 437, 440, 441, 442, 443, 444, 458, 459, 467, 468, 486, 488, 489, 515, 518, 530, 531, 532, 542, 553, 557, 577, 581, 584, 585, 586, 587, 599, 600, 605, 606, 607, 614, 632, 635, 636, 644, 645, 648, 652, 653, 658,

659, 664, 671, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 694, 702, 703, 707, 709, 711, 712, 715, 717, 718, 725, 726, 734, 735, 737, 738, 776, 808, 829, 834, 837, 838
Rebîa b. Abdullah b. Nevfel b. Es'ad b. Nâşib 542
Rebîa b. Adî 553
Rebîa b. Avf b. Kıtâl 375
Rebîa b. Cidâr el-Esedî 49
Rebîa b. Ebû Abdurrahman 194
Rebîa b. Ebû Sûd 146, 147
Rebîa b. Gisl 184, 209
Rebîa b. Guvey 486
Rebîa b. Hüceym 458, 459
Rebîa b. Kuray 377
Rebîa b. Mâlik 24, 25, 148, 161, 226, 227, 244, 258, 259, 531
Rebîa b. Mâzin 599, 600, 605
Rebîa b. Nizâr 26, 156, 425, 488, 684, 685, 702
Rebîa b. Rifâa 715, 717, 718
Rebîa b. Sehl b. Mervân b. Necebe 586
Rebîa b. Şekem 687
Rebîa b. Tarîf b. Temîm 433
Rebîa b. Züeyb 57
Rebîa el-Muhârik b. Ce'vân 658
Rebî b. Amr Eczem 195
Rebî b. Hizlık 183
Rebî b. Umeyle 590, 598
Rebî b. Uteybe 141, 168, 180, 181
Rebî b. Ziyâd 38, 44, 508, 510, 534, 557, 564, 613, 615, 626
Rebî b. Ziyâd el-Absî 38, 508, 510, 557
Recâ b. Haşhâş 657
Recâ b. Hayve 340
Rehrehân 28, 29, 47, 48
Rekâş bt. Âmir 264
Rekâş bt. Şehbere 26, 153
Rekâş bt. Şehr 92
Rekâş en-Nâkımiyye 259
Remmâh b. Ebred b. Seryân b. Sürâka b. Selmâ b. Cezîme b. Yerbû b. Gayz b. Mürre 520
Remse 21, 23
Resûlullah 18, 20, 28, 29, 30, 49, 61, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 105, 114, 130, 148, 149, 150, 151, 185, 186, 194, 216, 258, 265, 266, 267, 268, 274, 275, 296, 297, 308, 312, 313, 321, 322, 324, 326, 331, 343, 344, 369, 370, 385, 406, 408, 427, 440, 465, 466, 467, 468, 480, 485, 496, 498, 501, 503, 538, 540, 548, 549, 550, 574, 575, 577, 587, 588, 590, 591, 596, 597, 602, 604, 606, 607, 612, 613, 614, 615, 622, 623, 624, 625, 627, 633, 640, 645, 651, 652, 655, 672, 685, 687, 688, 692, 693, 695, 701, 703, 704, 705, 709, 714, 716, 719, 720, 728, 729, 730, 731, 733, 736, 738, 739, 740, 742, 746, 748, 751, 771, 773, 780, 781, 785, 789, 810, 827, 828, 829, 834, 835, 837, 838
Rey 35, 107, 149, 164, 165, 202, 239, 549, 551, 636, 638, 641, 675, 820
Reys b. Gatafân 496, 592
Reyyâ 159
Riâb b. Şeddâd b. Abdullah b. Mersed b. Übey b. Zeydümenât b. Hurkûs 448
Ribâb 22, 28, 37, 56, 146, 153, 172, 228, 269, 358, 369, 468
Rib'î b. Hırâş 614, 619, 822
Rib'î b. Kâs 486, 487
Riyâh b. Eşel 653
Riyâh b. Yerbû 94, 153, 166, 168, 171, 188, 503, 655
Rizâm b. Mâlik 86
Rizâm b. Mâzin 438, 446, 452, 498, 539, 542, 543
Ru'be b. Accâc 57
Ruday b. Âmir 460
Ruhayle b. Âiz b. Mâlik b. Habîb 622
Rum 31, 251, 419, 430, 731, 837
Rûmî b. Fezâre 553
Rustâkâbâz 117
Rü'be b. Accâc 390
Rü'be b. Haccâc 238
Rübey b. Hâris 268, 334
Rüeybe b. Âmir 400
Rühm b. Nâc 671, 675
Rükeyn b. Rebî b. Umeyle 590, 598
Rüstâk 67, 68
Rüstakabâz Günü 34

S-Ş

Sabbâh b. Hüzeyl 428
Sabire b. Cerîr 491
Sabire b. Şeymân el-Ezdî 491
Sâbit b. Kutne el-Ezdî 379
Sâbit el-Bünânî 419, 811

Sâdire b. Bezâve 691
Sa'du'r-Râbiye 210
Sa'fâ bt. Ganm 153, 357
Safiyye bt. Abdülmuttalib 32
Safka Günü 246
Safvân b. Abdullah 277, 278
Safvân b. Cenâb 18, 367
Safvân b. Mâlik b. Safvân 487
Safvân b. Mu'attal 727
Safvân b. Muhriz 457
Safvân b. Safvân 487
Safvân b. Süleyman el-Berbâr 371
Safvân b. Ümeyye el-Cumahî 835
Safvân b. Üseyyid b. Hulâhil b. Evs b. Muhâşin b. Muâviye b. Şüreyf b. Cürve 486
Sağâniyân 335
Sahr b. Kays 312
Saîd b. Bahr 317
Saîd b. Hişâm 183
Saîd b. Kürz 322
Saîd b. Mes'ûd b. Hakem b. Abdullah b. Mersed b. Katan b. Rebîa b. Kâbiye 441
Saîd b. Necd 193
Saîd b. Osman b. Affân 440
Saîd b. Osman b. Âs 440
Sak'ab b. Amr 139
Sakîf 366, 494, 668, 669, 670, 671, 672, 675, 736, 737, 738, 739, 743, 745, 746, 748, 800, 805, 822, 829, 838
Sakr b. Abdullah 533
Sakr b. Habîb 501
Sâlih b. Abdurrahman 106, 350
Sâlih b. Küdeyr 454, 768
Sâlih b. Müserrih 402
Sâlim b. Dâre 627
Saltân el-Abdî 228
Sammâ bt. Utvâre 260, 261
Sebre b. Yezîd 456
Secâh 160, 166, 197, 202, 340, 426
Secâh bt. Sâdır 202
Sehl b. Abdülhamîd 831
Sehl b. Mahmûd 418
Sehm b. Mürre 498, 531, 532, 687
Selâmân b. Zübyân 497
Selâme b. Cendel 349, 352, 399
Selâme b. Guvey 465, 487
Seleme b. Alkame 352
Seleme b. Ayyâş 77
Seleme b. Hâris 118
Seleme b. Mizrâ 431
Seleme b. Mür 17
Seleme b. Nu'aym el-Eşcaî 624
Seleme b. Züeyb 166, 167
Selîl b. Kays 142
Selît b. Mâlik b. Züheyr 603
Selmâ b. Cendel 128, 133, 134
Selmâ b. Kayn 150
Selmâ bt. Bekr b. Mürre b. Üd 403
Selmân 65, 134, 187, 386, 395, 613, 632, 633, 648, 652
Selmân b. Amr 386
Selmân b. Ebû Züheyr 648
Selmân b. Rebîa el-Bâhilî 632, 652
Selm b. Ahvez 440
Selm b. Kuteybe b. Müslim 439, 638
Selm b. Ziyâd 92, 257, 274, 379, 383, 453, 707
Semûel b. Hanzale 262
Semüre 155, 406, 431, 435, 448, 590, 591, 692, 752, 753, 766, 801, 811
Semüre b. Amr 406
Semüre b. Cündeb 431, 590
Semüre b. Cündeb b. Hilâl b. Hureyc b. Mürre b. Hazn b. Amr b. Câbir b. Akîl b. Hilâl b. Sümey b. 590
Semüre b. Karz 155
Senne b. Hâlid b. Üseyyid b. Surad b. Selâme b. Guvey 487
Sevâd b. Zeyd 400
Sevâde b. Cerîr 243
Sevâdiyye 400
Sevb b. Suhme b. Münzir b. Hâris b. Cühme b. Adî b. Cündeb 423
Sevd b. Mâlik 553
Sevlâ b. Nu'aym 769, 802
Sevrâ Günü 121
Sevvâr b. Abdullah 306, 319, 350, 422
Sevvâr b. Hayyân 270, 271
Sevvâr b. Hemmâm 275
Sevvâr b. Mudarrib 381
Seytel 271
Seyyâr b. Kelb 421
Seyyâr b. Selâme 168
Seyyâr b. Urfuta 447
Sıffîn 31, 139, 322, 332, 382, 411, 426, 431, 600, 604
Sırme b. Mürre 498, 532, 533, 556, 600

Sicistan 23, 36, 44, 108, 126, 165, 194, 245, 253, 254, 256, 257, 309, 373, 428, 435, 436, 447, 448, 449, 450, 456, 486, 487, 502, 551, 649
Simâ'a b. Amr 63
Sinân b. el-Havtekiyye 388
Sinân b. Herim 656
Sinân b. Sümey 277
Sind 20, 81, 245, 276, 372, 401, 450, 501, 502, 641
Su'ayde b. Avf 148
Su'ayr b. Hıms 386
Suayr b. Huzâî 444, 451
Subeyr b. Yerbû 211
Subh b. İvâl 551
Suday b. Mâlik 25, 121, 122, 152, 153
Sudey b. Esved 455
Sudey b. Halak 356
Sûfe 17, 18, 368, 530
Sufriyye 356
Suhaym 41, 116, 127, 131, 154, 155, 156, 157, 170, 171, 174, 200, 239, 273, 406, 493, 539, 665, 718, 755
Suhaym b. Hafs 116, 239, 755
Suhaym b. Vesîl 154, 156, 170, 171, 174, 200
Suhaym b. Vüseyl 131
Sûku Hakeme 164, 384
Sulsul b. Evs 367
Sultan el-Abdî 57
Surad b. Hamre 187
Surad b. Selâme 465, 487
Sûs 350, 633
Sübed b. Rizâm 498, 539
Sübey b. Nâciye 113
Südûs b. Esmâ 27
Süfyân b. Ebred 144
Süfyân b. Muâviye el-Mühellebî 439
Süfyân b. Mücâşi 27, 51, 64, 65, 68, 69, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 125, 253
Sühaym b. Vesîl 427
Süheyl el-Medînî 365
Sükeyn b. Hadîc 554
Sükeyne bt. Hüseyn 77, 104
Süleyk b. Yesribî 353
Süleyman b. Abdülmelik 96, 108, 111, 113, 115, 145, 146, 184, 192, 235, 277, 427, 492, 618
Süleyman b. Ali 50, 131, 244, 274, 280, 303, 305, 524, 801
Süleyman b. Habîb 207, 293
Süleyman b. Halîfe 351
Süleyman b. Harb 415
Süleyman b. İyâz el-Ezdî 352
Süleyman b. Mugîre 776
Süleym b. Eşca 620
Süleym b. Mansûr 503, 513, 696
Süleym b. Saîd 462
Sümâme b. Seyf 207
Sümey b. Mâzin 580, 590
Sümeyfa b. Nâkûr 157
Süney et-Tahûrî 157
Süneyh el-Umânî 233
Sürâka el-Bârıkî 220, 222
Sü'rü'z-Zi'b 375, 377
Süveyd b. Gafele 773
Süveyd b. Kays 61, 272
Süveyd b. Rebîa 54, 61, 135
Süveyd b. Zeyd 61
Şakıra 21, 22, 259
Şakîk 202, 333, 334, 336, 712, 733, 735, 777, 780, 800
Şakîk b. Sevr 333, 800
Şam 18, 69, 72, 73, 83, 116, 125, 126, 127, 145, 149, 165, 236, 243, 265, 277, 284, 295, 304, 314, 324, 332, 339, 341, 389, 395, 412, 416, 418, 419, 427, 440, 443, 452, 496, 501, 502, 506, 516, 520, 526, 539, 554, 577, 585, 591, 600, 604, 615, 625, 626, 633, 658, 659, 673, 697, 701, 704, 710, 729, 731, 733, 736, 744, 745, 755, 756, 759, 767, 770, 772, 778, 783, 796, 798, 801, 803, 804, 806, 814, 820, 821, 824, 837
Şa'se b. Zemîre b. Harîş b. Harâm 555
Şebân el-Âcürrî 394
Şebbe b. İkâl 68, 70, 388
Şebes b. Kays b. Harîc b. Harâm 555
Şebîb b. Hacl b. Nadle 647
Şebîb b. Şeybe 290, 293, 306, 307, 308, 309, 472, 787
Şebîb b. Yezîd b. Cemre b. Avf b. Ebû Hârise 503
Şebîb en-Nâcî 750, 753, 822
Şehbere b. Kays 26, 258
Şehr b. Amr 133
Şehrek 275

Şem'ale b. Taysele 606
Şemerdel b. Şerîk 200, 442
Şemh b. Fezâre 496, 553, 554, 576, 581, 584
Şemir b. Avf el-Hanefî 506
Şemmâh 110, 121, 122, 146, 150, 272, 543, 544, 545, 546, 620, 690, 737, 803
Şemmâs b. Disâr 370
Şenferâ el-Ezdî 680
Şersefe b. Halîf 453
Şe's b. Abde 133, 507
Şe's b. Züheyr 513, 601, 653
Şevvâl b. Mürakka 589
Şeybân 17, 25, 39, 42, 43, 50, 61, 87, 93, 94, 96, 103, 118, 133, 138, 142, 146, 147, 170, 171, 178, 179, 180, 181, 182, 185, 198, 199, 203, 207, 218, 263, 268, 354, 355, 376, 383, 387, 402, 409, 410, 429, 433, 556, 631, 685, 717, 776, 782, 811
Şeybân b. Abdüşems 383
Şeybân b. Ferrûh 776, 811
Şeybân b. Rebîa 146, 147
Şeyh b. Yezîd el-İclî 181
Şeytân b. Câhime 655
Şeytân b. Dârim 26
Şezn b. Hâris 550
Şibl b. Aneze ed-Dubaî 425
Şicne b. Utârid 18, 366, 367
Şihâb b. Rebîa 146, 147, 270
Şihâb b. Sübey 657
Şihâb b. Zü'l-Ceddeyn 433
Şihâb et-Tağlibî 127
Şu'ayrâ bt. Dabbe b. Üd 17
Şubeyl b. Vefâ 245
Şukka b. Damre 136
Şumeyt b. Zinbâ 161
Şübeyl b. Azre 342
Şücâ b. Hevze 171
Şürahbîl b. Hasene 18
Şürâhîl b. Udüs 62
Şüreyh b. Ahvas 38
Şüreyh b. Âmir 44

T

Tahefe bt. Demûn 279
Tahfa 156
Tâif 47, 304, 544, 602, 657, 668, 669, 684, 710, 731, 738, 742, 747, 748, 773, 796, 821, 823, 827, 828, 832, 834, 837
Talbe b. Kays 272
Talebe b. Kays 71
Talebe bt. Kays 132
Tâlekân 335
Talhatu't-Talahât 649
Talhatü't-Talahât 23, 165, 254
Târık b. Deysak 185, 200
Târık b. Hamza 495
Târık b. Hasbe 156, 198
Tarîf b. Temîm 310, 406, 409, 433
Tarîf b. Temîm b. Amr b. Abdullah b. Amr b. Cündeb 409
Tavd b. Ubeyd 43, 62
Tavk b. Rudâ 358
Tay kabilesi 651
Taysele el-İclî 43
Tefâve 211
Temîm b. Mürr 21
Temîm b. Zeyd 81, 82
Tevbe b. Müdarris 391
Tevvezî 77, 101, 102, 103, 111, 215, 303, 329
Teyhân b. Cerîr 243
Teym b. İmruü'l-Kays b. Bühse b. Süleym b. Mansûr 503
Teym b. Mür 17
Teymen bt. Abdülazîz 396
Tiyâs 260, 261, 333, 384, 443
Tiyâs Günü 261, 333
Tufeyl b. Ebû Hafs 320
Tufeyl b. Mirdâs 191
Tuheyyetü'l-Adeviyye 25
Tuleyb b. Umeyr 61
Turayh b. İsmâil b. es-Sekafî 830
Tükme bt. Mür b. Üd b. Tâbiha 496
Tümâdır bt. Behdele 128
Türkler 195
Tüster 163, 317, 458

U-Ü

U'ayfir b. Ebû Amr 157
U'ayfir el-Yerbûî 157
Ubâde b. Sâmit 652
Ubeyd b. Ayzâr 439
Ubeyd b. Behdele 358
Ubeyd b. Ebû Sey 203
Ubeyd b. Gâdıra 155
Ubeyd b. Gâdira 427
Ubeyd b. Husayn 222, 651
Ubeyd b. İkrâş 350

Ubeyd b. Keyşem b. Abdullah b. Tarîf b. Sehume b. Ubeyd b. Hilâl b. Ayş 621
Ubeyd b. Kutbe b. Eme b. Becâle 543
Ubeyd b. Mukâ'is 262, 263, 351, 352, 364
Ubeyd b. Nüşbe b. Mürre b. Gayz b. Mürre 503
Ubeyd b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris 605
Ubeyde b. Hâris 44
Ubeyde b. Rebî 45
Ubeyde Eksem b. Sayfî 44
Ubeydullah b. Abbâd 435
Ubeydullah b. Küleyb 209
Ubeydullah b. Muâz 463
Ubeydullah b. Mudârib 60
Ubeydullah b. Ömer 31, 591
Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî 591
Ubeydullah b. Ziyâd 31, 32, 33, 148, 149, 200, 210, 211, 342, 379, 388, 391, 394, 422, 423, 444, 456, 634, 644, 801, 835
Udüs b. Zeyd 27, 53, 59, 62, 119
Ufeyre b. Huleys b. Esîd 604
Uhayha b. Cülâh 557, 568
Uhaymir b. Behdele 358, 366
Uhud 296, 466, 588, 627, 652, 672, 731, 739, 830
Ukayl b. Sumeyr 168
Ukâz 34, 122, 160, 396, 509, 514, 535, 536, 537, 576
Ukbe b. Ferkad 718
Ukbe b. Habbâr 311
Ukbe b. Harb b. Abdullah b. Mersed b. Übey b. Zeydümenât b. Hurkûs 448
Ukbe b. Selm 385, 459
Ukbe b. Süney 147, 228
Ukbe b. Züheyr 452
Ukde b. Gıyere 835
Ukfân 35, 163, 164, 202, 203, 218, 525, 604
Ukfân b. Ebû Hâris b. Mürre b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre 604
Ulâse b. Vehb 657
Uleyb 152
Uleyle Ebü'l-Alâ 385
Ullefe b. Akîl 509, 529
Umân 114, 115, 117, 143, 235, 263, 311, 312, 351
Umâre b. Akîl 144, 793
Umâre b. Süleyman 312
Umâre b. Temîm 428
Umâre b. Uteybe 180, 184, 204
Umâre b. Ziyâd 565, 567, 611, 613, 615
Umeyle b. Kelede b. Hilâl b. Hazn b. Amr b. Câbir 590
Umeyr b. Cüveyye 556
Umeyr b. Dâbi 249, 250
Umeyr b. Hubâb 726, 727
Umeyr b. Sinân b. Amr b. Hâris b. Seyyâr b. Urfuta b. Vehb b. Enmâr 447
Umeyr b. Utârid 30, 31, 33, 34, 35, 36, 164, 218, 747, 821
Umeyre b. Târık 179, 181, 182, 198
Ureyc b. Cündeb 403
Urve b. Hişâm b. Urve b. Zübeyr b. Avvâm 492
Urve b. Şürahbîl 60
Urve b. Şürâhîl 62
Urve b. Verde 601
Urve b. Verd el-Absî 162
Usaym b. Dühmân 538
Usaym b. Şemh 584, 587, 588, 595
Usayme b. Vehb 657
Usayye b. Hufâf 697, 698
Usayye b. Selâme 635
Uscil b. Me'mûm 43
Uş b. Harâm 555
Utârid b. Avf 18, 357, 366, 367
Utârid b. Hâcib 29, 30, 31, 32, 36, 37, 49, 125
Utârid b. Umeyr 36
Utbe b. Gazvân 150, 694, 696, 704, 739
Uteybe b. Abdurrahman 274
Uteybe b. Hâris 130, 141, 168, 169, 170, 172, 175, 176, 177, 180, 203, 204, 245, 246, 268, 736
Uteybe b. Mirdâs 437
Uteybe b. Sâid 155
Uteybe b. Yezîd 389
Utve b. Erkam 204
Uveyf el-Kavâfî 534, 573
Uveyr b. Şicne 367
Uyeyne b. Abdurrahman 319, 630
Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevşen 630
Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr 574
Uyeyne b. Musa 401
Uyeyne b. Nehhâş el-İclî 609
Uzeyl b. Hübeyre 128
Übey b. Hamâm b. Câbir b. Kırâd b. Mahzûm 608
Übey b. Şerîk b. Amr b. Vehb b. İlâc 833

Übey b. Umâre b. Mâlik b. Cez b. Şeytân b. Hizyem b. Cezîme 604
Übeyrid b. Muazzir 159, 167
Übeyrid er-Riyâhî 491
Übülle 62, 294, 357, 438, 694, 734
Üdeyhim 437
Ümâme bt. Mülâdis b. Abşems 357
Ümeyye b. Abdullah 27, 63, 288, 356
Ümeyye b. Ebü'l-Âs 366
Ümeyye b. Ebü's-Salt 837, 838
Ümmü Âsım bt. Âsım 386
Ümmü Gaylân bt. Cerîr b. Atıyye 493
Ümmü Habîb bt. Amr 275
Ümmü Hârice 403, 426, 665
Ümmü Hâşim bt. Abdullah b. Müslim el-Bâhilî 442
Ümmü Hâşim bt. Manzûr 88
Ümmü Hils 426
Ümmü'l-Hakem 33, 387, 492, 625
Ümmü Ömer bt. Necm 50
Üneyf b. Cebele 188
Ürdün 378
Üsâme b. Anber 35, 202
Üsâme b. Zeyd 538
Üsâse b. Mâzin 438
Üseyd b. Hanâe 170
Üseyd b. Hinâe 203, 204, 206, 246
Üseyd b. Utârid 30
Üseyyid b. Amr b. Temîm 154, 464, 631
Üseyyid b. Cezîme 600
Üveys el-Karenî 544

V

Vaddâh b. Hayseme 62, 342, 346, 544
Vâdi'l-Kurâ 149, 274, 668
Vadîn eş-Şâmî 210
Vâdi's-Sibâ 114, 389, 597
Vâile b. Sehm 531
Vakdân b. Guvey 486
Vakdân b. Habîb 465
Vâkıd b. Abdullah 185
Vâkıdî 18, 185, 370, 623, 632, 652, 672, 694, 729, 736, 739
Vakît Günü 140, 141
Vakîz 43, 405, 422
Vakîz Günü 43
Vâsıl b. Uleym 461
Vâsıt 22, 107, 110, 135, 144, 293, 436, 492, 554, 619, 694, 749, 750, 757, 768, 769, 770, 773, 782, 795, 800, 802, 803, 805, 813, 817, 819, 826
Vâsile b. Halîfe 807, 834
Vebere b. Züfer 149
Vedî'a b. Amr 261
Vehb b. Aceb 550
Vehb b. Cerîr b. Hâzim 414
Vehb b. Ebû Huveylid b. Zuveylim b. Avf b. Ukde 838
Vekî b. Ebû Sûd et-Temîmî 636
Vekî b. Ebü'l-Esved 126
Vekî b. ed-Devrakiyye 376, 708
Vekî b. Hassân 192, 194
Vekî b. Umeyre 375, 376
Velîd b. Belîd 533
Velîd b. Yezîd 449, 488, 522, 523, 525, 527, 528, 598, 618, 824, 830
Verd b. Filk 432
Verd b. Hâid 729
Verd et-Tahhân 265
Vezr b. Dırâr 184, 200
Virân et-Teymî 141

Y

Yahya b. Hakem 46, 799
Yahya b. Muhammed 357
Yahya b. Mübeşşir 174
Yahya b. Ukbe 147
Yahya b. Zekeriyya 328
Yahya b. Zeyd b. Ali 440
Yâsîn b. Bişr el-Hâricî 355
Yemâme 53, 65, 101, 110, 117, 162, 191, 208, 214, 237, 238, 251, 260, 274, 339, 379, 385, 406, 486, 487, 493, 554, 609, 652, 672, 688
Yemen 18, 19, 108, 134, 135, 151, 152, 192, 208, 259, 285, 296, 368, 369, 372, 428, 439, 460, 495, 502, 552, 619, 642, 668, 707, 736, 741, 748, 755, 768, 788, 789, 822, 823, 824
Yerbû 21, 24, 25, 35, 81, 87, 91, 94, 121, 122, 142, 143, 153, 155, 156, 160, 161, 162, 164, 166, 168, 169, 170, 171, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 198, 202, 203, 204, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 222, 223, 236, 244, 252, 268, 269, 357, 429, 446, 448, 498, 501, 503, 509, 513,

520, 530, 553, 561, 599, 628, 651, 654, 655, 660, 711, 718, 738, 801
Yerbû b. Hanzale 24, 35, 153, 156, 186, 211, 357
Yerbû b. Mâlik 25, 153
Yeşkür b. Advân 663, 665, 671, 672
Yezîd b. Abdullah b. Şihhîr 418
Yezîd b. Âsım 62
Yezîd b. Avf 158
Yezîd b. Cüdey el-Kirmânî 436
Yezîd b. Dırâr 543
Yezîd b. Ebû Kebşe 109, 749, 771
Yezîd b. Ebû Müslim 109, 749, 822
Yezîd b. Esed 466
Yezîd b. Esîd 713
Yezîd b. Harun 84, 370
Yezîd b. Huzeyfe 128, 569, 570
Yezîd b. Hübeyre 274, 688, 689, 804
Yezîd b. Hüzeyl 23
Yezîd b. İkâl 70
Yezîd b. İlâka es-Seksekî 37
Yezîd b. Kuhâriye 192
Yezîd b. Mes'ûd 131, 155
Yezîd b. Mühelleb 106, 107, 114, 115, 120, 202, 264, 383, 492, 636, 755, 765, 766, 779, 801
Yezîd b. Neâme 416, 417
Yezîd b. Neâme ed-Dabbî 416
Yezîd b. Nehşel 139
Yezîd b. Ömer b. Hübeyr 488, 554
Yezîd b. Ömer b. Hübeyr b. Ma'iyye b. Sükeyn 554
Yezîd b. Ömer b. Hübeyre 436, 533, 554, 618, 725
Yezîd b. Şeybân 42, 43
Yezîd b. Ubeyd b. Akîle 621
Yezîd b. Umeyr 195, 488, 490, 492, 805
Yezîd b. Velîd en-Nâkıs 449
Yezîd b. Yezîd 330
Yunus b. Saîd b. Haccâc 835
Yunus b. Ubeyd 413
Yunus en-Nahvî 662, 701
Yusuf b. Ömer 209, 279, 285, 312, 356, 442, 488, 498, 701, 702, 823, 825, 826
Yusuf b. Ömer es-Sekafî 356, 498, 701, 823

Z

Zabye bt. Delm 124
Zafer b. Hâris b. Bühse 725
Za'l el-Cermî 110
Zâlim b. Fezâre 553, 591, 592, 595, 639
Zâtü'l-Curuf 161
Zâtü'ş-Şukûk 409
Zebâb b. Rumeyle 73
Zebbân b. Yesâr 542
Zebîne b. İvâl 551
Zebîne b. Mâlik b. Avf b. Mâlik 411
Zebîne b. Mâzin 438
Zehra et-Temîmiyye 464
Zekeriyya b. Cerîr 243
Zerenc 23, 126, 256, 428, 436
Zerûd 186, 409
Zeyd b. Abdullah 27, 53, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 387, 388, 616
Zeyd b. Adî 287, 399, 400
Zeyd b. Asabe 400
Zeyd b. Bekr 687
Zeyd b. Ca'vene 426
Zeyd b. Cülbe 318, 319, 336, 337, 339, 352
Zeyd b. Hattâb 186, 726
Zeyd b. Husayn 197
Zeyd b. Katan 140
Zeyd b. Kesve 471
Zeyd b. Küleyb 211, 244, 245
Zeyd b. Mâlik 25, 128, 150, 694
Zeyd b. Sâbit 151
Zeydü'l-Hayl b. Mühelhil 157
Zeydü'l-Hayl et-Tâî 656
Zeydümenât b. Hurkûs b. Mâzin 448
Zeydümenât b. Temîm 18, 21, 22, 23, 25, 43, 226, 243, 258, 259, 260, 264, 358, 387, 404, 664
Zeyneb bt. Gallâk 386
Zibrikân 157, 266, 275, 337, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 371, 373, 471
Zibrikân b. Bedr 157, 266, 275, 337, 358, 359, 360, 361, 365, 373, 471
Zimâm b. Hitâm 248
Zinbâ b. Cezîme 161, 569, 600, 603
Ziyâd b. Abbâd 435
Ziyâd b. Amr 135, 234, 276, 341, 734, 764
Ziyâd b. Câbir el-A'cem 96
Ziyâd b. Ebû Süfyân 35, 51, 265, 278, 356, 590, 657, 707, 743, 808

Ziyâd b. Esla 569
Ziyâd b. İlâka el-Kûfî 551
Ziyâd b. Kutbe 818
Ziyâd el-A'cem 253, 436
Zû Behdâ 128, 130
Zûfâ bt. Dabbe b. Üd 21
Zû Neceb 129, 130, 168, 172, 173
Zuveylim b. Arîn b. Huşeyn 588
Zübeyr b. Avvâm 151, 381, 389, 459, 492, 708
Zübeyr b. Bâtâ 30
Zübeyr b. Tufeyl 395
Zübeyrî 613, 831
Zübyân b. Bağîd 496, 599
Züeyb b. Arfece 114
Züfâfe b. Hevze 375
Züfer b. Hâris 165, 339
Züfer b. Hüzeyl 428
Züheyr b. Cezîme 47, 96, 188, 475, 513, 514, 515, 534, 557, 565, 571, 600, 617, 653
Züheyr b. Cezîme b. Revâha b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris b. Kutay'a b. Abs 600
Züheyr b. Ebû Sülmâ 491, 499, 510, 522, 532
Züheyr b. Ebû Sülmâ el-Müzenî 491, 499
Züheyr b. Züûb el-Adevî 407
Zühl b. Şeybân 17, 25, 118, 133, 170, 171, 268, 354, 387
Zühre b. Haviyye 384
Zühre bt. Amr 33
Zü'l-Gilsama el-İclî 180
Zü'l-Karneyn 37
Zümeyl b. Abdümenâf 598
Züneym b. Levzân 556, 557
Zürâre b. Udüs 37, 41, 43, 46, 48, 53, 54, 61, 62, 94, 518
Zü'r-Rumme 239, 401, 493